

Publicatieblad

van de Europese Unie

L 174

Uitgave
in de Nederlandse taal

Wetgeving

56e jaargang

26 juni 2013

Inhoud

I *Wetgevingshandelingen*

VERORDENINGEN

★ **Verordening (EU) nr. 549/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 21 mei 2013 betreffende het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen in de Europese Unie** ⁽¹⁾ 1

Prijs: 14 EUR

⁽¹⁾ Voor de EER relevante tekst

NL

Besluiten waarvan de titels mager zijn gedrukt, zijn besluiten van dagelijks beheer die in het kader van het landbouwbeleid zijn genomen en die in het algemeen een beperkte geldigheidsduur hebben.

Besluiten waarvan de titels vet zijn gedrukt en die worden voorafgegaan door een sterretje, zijn alle andere besluiten.

I

(Wetgevingshandelingen)

VERORDENINGEN

VERORDENING (EU) Nr. 549/2013 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD

van 21 mei 2013

betreffende het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen in de Europese Unie

(Voor de EER relevante tekst)

HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD VAN DE EUROPESE UNIE,

Gezien het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, en met name artikel 338, lid 1,

Gezien het voorstel van de Europese Commissie,

Na toezending van het ontwerp van wetgevingshandeling aan de nationale parlementen,

Gezien het advies van de Europese Centrale Bank ⁽¹⁾,Handelend volgens de gewone wetgevingsprocedure ⁽²⁾,

Overwegende hetgeen volgt:

(1) De beleidsvorming in de Unie en het toezicht op de economieën van de lidstaten en op de economische en monetaire unie (EMU) vereisen vergelijkbare, actuele en betrouwbare informatie over de structuur van de economie en de ontwikkeling van de economische situatie in iedere lidstaat of regio.

(2) De Commissie moet een rol vervullen bij het toezicht op de economieën van de lidstaten en op de EMU en moet met name regelmatig aan de Raad verslag uitbrengen over de vooruitgang die lidstaten hebben geboekt bij het nakomen van hun verplichtingen met betrekking tot de EMU.

(3) De burgers van de Unie hebben economische rekeningen nodig als basisinstrument voor de analyse van de economische situatie van een lidstaat of regio. Ter wille van de vergelijkbaarheid moeten die rekeningen worden opgesteld op basis van dezelfde, niet voor verschillende uitleg vatbare beginselen. De verstrekte informatie moet zo nauwkeurig, volledig en tijdig mogelijk zijn om maximale transparantie in alle sectoren te waarborgen.

(4) De Commissie dient aggregaten van de nationale en regionale rekeningen te gebruiken voor administratieve doeleinden van de Unie en met name voor budgettaire berekeningen.

(5) In 1970 werd een administratief document met als titel „Europees stelsel van economische rekeningen (ESER)” gepubliceerd, dat betrekking had op het door deze verordening bestreken gebied. Dit document was enkel en alleen door het Bureau voor de Statistiek van de Europese Gemeenschappen en onder zijn uitsluitende verantwoordelijkheid opgesteld en was het resultaat van het werk dat gedurende verscheidene jaren door dit bureau in samenwerking met de nationale bureaus voor de statistiek van de lidstaten was verricht ter uitwerking van een systeem van nationale rekeningen dat beantwoordde aan de behoeften van het economische en sociale beleid van de Europese Gemeenschappen. Het was de Gemeenschapsversie van het systeem van nationale rekeningen van de Verenigde Naties, dat tot dan toe in de Gemeenschappen was gebruikt. In 1979 werd een tweede editie van dat document gepubliceerd, waarin de oorspronkelijke tekst was bijgewerkt ⁽³⁾.

(6) Bij Verordening (EG) nr. 2223/96 van de Raad van 25 juni 1996 inzake het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen in de Gemeenschap ⁽⁴⁾ is een systeem van nationale rekeningen opgezet teneinde te

⁽¹⁾ PB C 203 van 9.7.2011, blz. 3.

⁽²⁾ Standpunt van het Europees Parlement van 13 maart 2013 (nog niet bekendgemaakt in het Publicatieblad) en besluit van de Raad van 22 april 2013.

⁽³⁾ Commissie (Eurostat): „Europees Stelsel van Economische Rekeningen (ESER)”, 2e editie, Bureau voor de Statistiek van de Europese Gemeenschappen, Luxemburg, 1979 (Nederlandstalige versie van 1984).

⁽⁴⁾ PB L 310 van 30.11.1996, blz. 1.

voldoen aan de eisen van het economische, sociale en regionale beleid van de Gemeenschap. Dat systeem was in grote lijnen consistent met het toen nieuwe stelsel van nationale rekeningen, welke in februari 1993 door de Statistische Commissie van de Verenigde Naties was vastgesteld (het 1993 SNA), zodat de resultaten in alle lidstaten van de Verenigde Naties internationaal vergelijkbaar zouden zijn.

- (7) Het 1993 SNA is bijgewerkt in de vorm van een nieuw systeem van nationale rekeningen (het 2008 SNA), dat in februari 2009 door de Statistische Commissie van de Verenigde Naties is vastgesteld, teneinde de nationale rekeningen beter af te stemmen op de nieuwe economische context, de vooruitgang op het gebied van methodologisch onderzoek en de behoeften van de gebruikers.
- (8) Teneinde rekening te houden met de ontwikkelingen in het SNA, moet het bij Verordening (EG) nr. 2223/96 vastgestelde Europese systeem van rekeningen (het ESR 95) worden herzien, zodat het herziene Europese systeem van rekeningen, zoals bij deze verordening wordt ingesteld, een aan de economische structuur van de lidstaten aangepaste versie van het 2008 SNA vormt en de gegevens van de Unie vergelijkbaar zijn met die van haar belangrijkste internationale partners.
- (9) Voor het opstellen van milieu-economische rekeningen bij wijze van satellietrekeningen bij het herziene Europese systeem van rekeningen, is in Verordening (EU) nr. 691/2011 van het Europees Parlement en de Raad van 6 juli 2011 inzake Europese milieu-economische rekeningen ⁽¹⁾ een gemeenschappelijk kader voor het verzamelen, samenstellen, toezenden en evalueren van Europese milieu-economische rekeningen vastgelegd.
- (10) Wat de sociale en de milieurekeningen betreft, moet ook ten volle rekening worden gehouden met de Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement van 20 augustus 2009 met als titel „Het bbp en verder — Meting van de vooruitgang in een veranderende wereld”. Er is een noodzaak om op een krachtige wijze door te gaan met methodologische studies en gegevenstests, met name ten aanzien van vraagstukken die verband houden met „Het bbp en verder” en de Europa 2020-strategie, met het doel een meetmethode voor welzijn en vooruitgang te ontwikkelen waarbij meer elementen in aanmerking worden genomen, teneinde de bevordering van slimme, duurzame en inclusieve groei te ondersteunen. In dit verband dienen de vraagstukken inzake externe milieufactoren en sociale ongelijkheid te worden aangepakt. De kwestie van veranderingen in de productiviteit moet eveneens in aanmerking worden genomen. Dit moet het mogelijk maken gegevens die de bbp aggregaten aanvullen, zo spoedig mogelijk beschikbaar te maken. De Commissie moet aan het Europees Parlement en de Raad in 2013 een follow-up mededeling aangaande „Het bbp en verder” voorleggen als ook, in voorkomend

geval, in 2014 wetgevingsvoorstellen. De gegevens over de nationale en regionale rekeningen moeten worden gezien als één middel voor het verwezenlijken van deze doelstellingen.

- (11) Het gebruik van nieuwe, geautomatiseerde en realtime-verzamelmethode moet worden onderzocht.
- (12) Het herziene Europese systeem van rekeningen, als ingesteld bij deze verordening, (ESR 2010) bevat een methodologie en een leveringsprogramma waarin de rekeningen en tabellen worden gespecificeerd die alle lidstaten binnen de voorgeschreven termijnen moeten indienen. De Commissie moet die rekeningen en tabellen op vaste tijdstippen ter beschikking van de gebruikers stellen, waar nodig volgens een vooraf bekendgemaakt tijdschema, met name met het oog op het toezicht op de economische convergentie en een goede coördinatie van het economische beleid van de lidstaten.
- (13) Een gebruikersvriendelijke aanpak voor het bekendmaken van gegevens moet worden gehanteerd, om zodoende burgers van de Unie en andere belanghebbenden van toegankelijke en bruikbare informatie te voorzien.
- (14) Het ESR 2010 moet geleidelijk in de plaats van alle andere systemen komen als referentiekader voor gemeenschappelijke normen, definities, classificaties en registratieregels, dat bestemd is voor de opstelling van de rekeningen van de lidstaten ten behoeve van de doelstellingen van de Unie en waarmee resultaten kunnen worden verkregen die van lidstaat tot lidstaat vergelijkbaar zijn.
- (15) Krachtens Verordening (EG) nr. 1059/2003 van het Europees Parlement en de Raad van 26 mei 2003 betreffende de opstelling van een gemeenschappelijke nomenclatuur van territoriale eenheden voor de statistiek (NUTS) ⁽²⁾ moet voor alle statistieken van de lidstaten die zij aan de Commissie toezenden en die naar territoriale eenheden dienen te worden ingedeeld, de NUTS-nomenclatuur worden gebruikt. Met het oog op de opstelling van vergelijkbare regionale statistieken moeten de territoriale eenheden daarom worden gedefinieerd overeenkomstig de NUTS-nomenclatuur.
- (16) Voor de doorgifte van gegevens, inclusief vertrouwelijke gegevens, door de lidstaten zijn de bepalingen van Verordening (EG) nr. 223/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 11 maart 2009 betreffende de Europese statistiek ⁽³⁾ van toepassing. Dienovereenkomstig dient derhalve ook bij het nemen van maatregelen overeenkomstig de onderhavige verordening de bescherming van vertrouwelijke gegevens te worden gegarandeerd en moet erop worden toegezien dat de productie en verspreiding van Europese statistieken niet leidt tot onwettige openbaarmaking of gebruik voor andere dan statistische doeleinden.

⁽¹⁾ PB L 192 van 22.7.2011, blz. 1.

⁽²⁾ PB L 154 van 21.6.2003, blz. 1.

⁽³⁾ PB L 87 van 31.3.2009, blz. 164.

- (17) Er is een taskforce opgericht die de behandeling van indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI) in de nationale rekeningen verder moet onderzoeken, onder meer een voor risico gecorrigeerde methode die risico uitsluit van de IGDFI-berekeningen om de verwachte toekomstige kosten van gerealiseerde risico's weer te geven. Rekening houdend met de bevindingen van de taskforce kan het nodig zijn de methoden voor de berekening en de toerekening van IGDFI door middel van een gedelegeerde handeling te wijzigen teneinde betere resultaten te verkrijgen.
- (18) De uitgaven voor onderzoeks- en ontwikkelingswerk vormen een investering en moeten derhalve als bruto-investeringen in vaste activa worden geregistreerd. Het is echter nodig het formaat van de gegevens aangaande onderzoek en ontwikkeling, die als bruto-investeringen in vaste activa moeten worden geregistreerd, door middel van een gedelegeerde handeling te specificeren wanneer in een test waarvoor aanvullende tabellen moeten worden ontwikkeld, wordt aangetoond dat de betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid van de gegevens groot genoeg is.
- (19) Richtlijn 2011/85/EU van 8 november 2011 tot vaststelling van voorschriften voor de begrotingskaders van de lidstaten⁽¹⁾ schrijft voor dat relevante informatie wordt bekendgemaakt over voorwaardelijke verplichtingen met potentieel grote gevolgen op de overheidsbegrotingen, met inbegrip van overheidsgaranties, oninbare leningen en uit de exploitatie van overheidsbedrijven voortvloeiende verplichtingen met vermelding van de omvang ervan. Deze vereisten stellen een aanvullende bekendmaking verplicht naast de uit hoofde van deze verordening vereiste bekendmaking.
- (20) In juni 2012 heeft de Commissie (Eurostat) een taskforce over de gevolgen van Richtlijn 2011/85/EU voor de vergaring en verspreiding van begrotingsgegevens ingesteld, die zich heeft toegespitst op de uitvoering van de voorschriften betreffende de voorwaardelijke verplichtingen en andere relevante informatie die kan wijzen op potentieel grote gevolgen voor de overheidsbegrotingen, met inbegrip van overheidsgaranties, uit de exploitatie van overheidsbedrijven voortvloeiende verplichtingen, publiek-private partnerschappen, oninbare leningen, en overheidsparticipatie in kapitaal van bedrijven. Een volledige uitvoering van het werk van deze taskforce zou bijdragen tot een deugdelijke analyse van de economische betrekkingen die ten grondslag liggen aan de contracten van publiek-private partnerschappen, met inbegrip van bouw-, beschikbaarheids- en vraagrisico's, als toepasselijk, en tot het opvangen van impliciete schulden van buiten de balans vallende publiek-private partnerschappen, en tegelijkertijd grotere transparantie en betrouwbare statistieken over schulden bevorderen.
- (21) Het bij Besluit 74/122/EEG van de Raad⁽²⁾ ingestelde Comité voor economische politiek (EPC) heeft werk verricht met betrekking tot duurzame pensioenen en pensioenhervormingen. Het is nodig om zowel op nationaal
- als op Europees niveau het werk van statistici enerzijds en het onder auspiciën van het EPC verrichte werk van experts aangaande vergrijzende bevolkingen anderzijds nauw te coördineren wat betreft de macro-economische aannamen en andere actuariële parameters, met het oog op samenhang en grensoverschrijdende vergelijkbaarheid van de resultaten alsmede efficiënte mededeling van de gegevens en informatie in verband met pensioenen aan de gebruikers en de belanghebbenden. Daarnaast moet worden verduidelijkt dat opgebouwde pensioenrechten in de sociale zekerheid op zich geen maatregel voor duurzame overheidsfinanciën uitmaken.
- (22) Gegevens en informatie over de voorwaardelijke verplichtingen van de lidstaten worden verstrekt in het kader van de werkzaamheden betreffende de procedure voor het multilaterale toezicht in het stabiliteits- en groeipact. Tegen juli 2018 moet de Commissie een verslag indienen waarin wordt beoordeeld of beschikbaarstelling van die gegevens in de context van het ESR 2010 nodig is.
- (23) Het is belangrijk het belang te onderstrepen van regionale rekeningen van de lidstaten voor het regionale beleid, het economische beleid en het beleid inzake sociale cohesie van de Unie, als ook voor de analyse van economische onderlinge afhankelijkheid. Daarnaast wordt erkend dat het noodzakelijk is de transparantie van rekeningen op regionaal niveau, onder meer overheidsrekeningen, te vergroten. De Commissie (Eurostat) dient bijzondere aandacht te besteden aan de regionale begrotingsgegevens van lidstaten met autonome regio's of regeringen.
- (24) Teneinde bijlage A bij deze verordening te wijzigen om te zorgen voor een geharmoniseerde interpretatie en internationale vergelijkbaarheid ervan, moet aan de Commissie de bevoegdheid worden overgedragen om overeenkomstig artikel 290 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) handelingen vast te stellen. Het is van bijzonder belang dat de Commissie bij haar voorbereidende werkzaamheden tot passend overleg pleegt, onder meer met het Comité voor het Europees statistisch systeem, dat is opgericht bij Verordening (EG) nr. 223/2009. Het is krachtens artikel 127, lid 4, en artikel 282, lid 5, VWEU bovendien van bijzonder belang dat de Commissie tijdens haar voorbereidende werkzaamheden, waar nodig, overleg pleegt met de Europese Centrale Bank op het gebied waarop deze bevoegd is. De Commissie moet bij de voorbereiding en opstelling van de gedelegeerde handelingen ervoor zorgen dat de desbetreffende documenten tijdig en op gepaste wijze gelijktijdig worden toegezonden aan het Europees Parlement en aan de Raad.
- (25) De meeste in het kader van het economisch bestuur van de Unie gebruikte statistische aggregaten, in het bijzonder de buitensporigtekortprocedure en de procedure bij macro-economische onevenwichtigheden, worden bepaald onder verwijzing naar het ESR. Wanneer de Commissie uit hoofde van die procedures gegevens en verslagen verstrekt, dient zij passende informatie te geven over de gevolgen op de desbetreffende aggregaten van de wijzigingen in de methodologie van het ESR 2010 zoals middels gedelegeerde handelingen in overeenstemming met de bepalingen van deze verordening zijn ingevoerd.

⁽¹⁾ PB L 306 van 23.11.2011, blz. 41.

⁽²⁾ Besluit 74/122/EEG van de Raad van 18 februari 1974 tot instelling van een Comité voor economische politiek (PB L 63 van 5.3.1974, blz. 21).

- (26) De Commissie zal een beoordeling uitvoeren of de gegevens betreffende onderzoek en ontwikkeling zowel in lopende prijzen als in volume vóór eind mei 2013 een kwaliteitsniveau hebben bereikt dat voor de toepassing in nationale rekeningen volstaat, in nauwe samenwerking met de lidstaten, met als doel de betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid te garanderen van de ESR-gegevens aan gaande onderzoek en ontwikkeling.
- (27) Daar de tenuitvoerlegging van deze verordening ingrijpende aanpassingen van de nationale statistische systemen zal vergen, zal de Commissie de lidstaten afwijkingen toestaan. Met name in het programma voor de indiening van gegevens van de nationale rekeningen moet rekening worden gehouden met de ingrijpende politieke en statistische veranderingen die zich in enkele lidstaten gedurende de referentieperiode van het programma hebben voorgedaan. Deze door de Commissie toegestane afwijkingen moeten tijdelijk en voor herziening vatbaar zijn. De Commissie moet de betrokken lidstaten steunen in hun inspanningen om de vereiste aanpassingen aan hun statistische systemen te verwezenlijken zodat deze afwijkingen zo snel mogelijk kunnen worden beëindigd.
- (28) Het verkorten van de indieningstermijnen kan een aanzienlijke last en aanzienlijke kosten voor respondenten en nationale bureaus voor de statistiek in de Unie met zich meebrengen, met het risico dat er gegevens van minder goede kwaliteit worden geproduceerd. De voor- en nadelen moeten daarom worden afgewogen wanneer de termijnen voor de toezending van de gegevens worden vastgesteld.
- (29) Om eenvormige voorwaarden te waarborgen voor de uitvoering van deze verordening, moeten aan de Commissie uitvoeringsbevoegdheden worden toegekend. Die bevoegdheden moeten worden uitgeoefend in overeenstemming met Verordening (EU) nr. 182/2011 van het Europees Parlement en de Raad van 16 februari 2011 tot vaststelling van de algemene voorschriften en beginselen die van toepassing zijn op de wijze waarop de lidstaten de uitoefening van de uitvoeringsbevoegdheden door de Commissie controleren ⁽¹⁾.
- (30) Daar de doelstelling van deze verordening, namelijk de vaststelling van een herzien Europees rekeningenstelsel, niet voldoende door de lidstaten kan worden verwezenlijkt en beter door de Unie kan worden verwezenlijkt, kan de Unie volgens het in artikel 5 van het Verdrag betreffende de Europese Unie neergelegde subsidiariteitsbeginsel maatregelen nemen. Overeenkomstig het in hetzelfde artikel neergelegde evenredigheidsbeginsel gaat deze verordening niet verder dan wat nodig is om deze doelstelling te verwezenlijken.
- (31) Het Comité voor het Europees statistisch systeem is geraadpleegd.

- (32) Het Comité voor monetaire, financiële en betalingsbalansstatistiek dat is opgericht bij Besluit 2006/856/EG van de Raad van 13 november 2006 tot oprichting van een Comité voor monetaire, financiële en betalingsbalansstatistiek ⁽²⁾ en het Comité bruto nationaal inkomen (BNI-comité) dat is opgericht bij Verordening (EG, Euratom) nr. 1287/2003 van de Raad van 15 juli 2003 betreffende de harmonisatie van het bruto nationaal inkomen tegen marktprijzen („BNI-verordening”) ⁽³⁾, zijn geraadpleegd.

HEBLEN DE VOLGENDE VERORDENING VASTGESTELD:

Artikel 1

Onderwerp

1. Bij deze verordening wordt het Europees rekeningenstelsel 2010 („het ESR 2010” of „het ESR”) vastgesteld.
2. Het ESR 2010 voorziet in:
  - a) methoden (bijlage A) betreffende de gemeenschappelijke normen, definities, classificaties en registratieregels die moeten worden gebruikt voor de opstelling van statistische rekeningen en tabellen op vergelijkbare grondslagen ten behoeve van de Unie, en van de resultaten die worden voorgeschreven uit hoofde van artikel 3;
  - b) een programma (bijlage B) waarin de termijnen zijn vastgesteld waarbinnen de lidstaten de in overeenstemming met de onder a) bedoelde methoden op te stellen rekeningen en tabellen bij de Commissie (Eurostat) moeten indienen.
3. Onverminderd de artikelen 5 en 10 is deze verordening van toepassing op alle wetgevingshandelingen van de Unie waarin naar het ESR of naar de definities daarvan wordt verwezen.
4. Deze verordening verplicht de lidstaten er niet toe om ook voor hun eigen behoeften de rekeningen overeenkomstig het ESR 2010 op te stellen.

Artikel 2

Methodes

1. De onder artikel 1, lid 2, onder a), bedoelde methoden van het ESR 2010 zijn opgenomen in bijlage A.
2. De Commissie is bevoegd overeenkomstig artikel 7 gedelegeerde handelingen vast te stellen met betrekking tot wijzigingen in de methoden van het ESR 2010 teneinde de inhoud nader te bepalen en te verbeteren met als doel de geharmoniseerde interpretatie of de internationale vergelijkbaarheid ervan zeker te stellen, op voorwaarde dat hierdoor de onderliggende concepten zelf niet worden gewijzigd, er voor producenten binnen het Europees statistisch systeem geen extra middelen voor de uitvoering nodig zijn, en de toepassing ervan niet leidt tot een wijziging in de eigen middelen.

⁽¹⁾ PB L 55 van 28.2.2011, blz. 13.

⁽²⁾ PB L 332 van 30.11.2006, blz. 21.

⁽³⁾ PB L 181 van 19.7.2003, blz. 1.

3. Bij twijfel over de correcte toepassing van de registratieregels van het ESR 2010 verzoekt de betrokken lidstaat de Commissie (Eurostat) om verduidelijking. De Commissie (Eurostat) behandelt het verzoek onverwijld en stelt de betrokken lidstaat en alle andere lidstaten onverwijld in kennis van haar advies over de gevraagde verduidelijking.

4. De lidstaten voeren de berekening en de toerekening van indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI) in de nationale rekeningen uit volgens de in bijlage A beschreven methoden. De Commissie is bevoegd vóór 17 september 2013 overeenkomstig artikel 7 gedelegeerde handelingen vast te stellen met betrekking tot een herziene methode voor de berekening en de toerekening van IGDFI. Bij het uitoefenen van haar bevoegdheid krachtens dit lid ziet de Commissie erop toe dat dergelijke gedelegeerde handelingen niet leiden tot aanzienlijke administratieve lastenverzwaring voor de lidstaten of de respondenten.

5. De uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling worden door de lidstaten als bruto-investeringen in vaste activa geregistreerd. De Commissie is bevoegd gedelegeerde handelingen overeenkomstig artikel 7 aan te nemen ter waarborging van de betrouwbaarheid en de vergelijkbaarheid van de ESR 2010-gegevens van de lidstaten over onderzoek en ontwikkeling. Bij het uitoefenen van haar bevoegdheid krachtens dit lid ziet de Commissie erop toe dat dergelijke gedelegeerde handelingen niet leiden tot aanzienlijke administratieve lastenverzwaring voor de lidstaten of de respondenten.

Artikel 3

Indiening van de gegevens bij de Commissie

1. De lidstaten verstrekken de Commissie (Eurostat) de in bijlage B opgenomen rekeningen en tabellen binnen de daarin voor iedere tabel voorgeschreven termijn.

2. De lidstaten dienen de bij deze verordening voorgeschreven gegevens en metagegevens bij de Commissie in overeenkomstig een gespecificeerde uitwisselingsstandaard en andere praktische regelingen.

De gegevens worden in elektronische vorm bij het centrale punt voor gegevenstoezending bij de Commissie ingediend of geüpload. De uitwisselingsstandaard en andere praktische regelingen voor de toezending van gegevens worden door de Commissie vastgelegd middels uitvoeringshandelingen. Die uitvoeringshandelingen worden volgens de in artikel 8, lid 2, bedoelde onderzoeksprocedure vastgesteld.

Artikel 4

Kwaliteitsbeoordeling

1. Voor de toepassing van deze verordening zijn de kwaliteitscriteria van artikel 12, lid 1, van Verordening (EG) nr. 223/2009 van toepassing op de overeenkomstig artikel 3 van deze verordening in te dienen gegevens.

2. De lidstaten dienen bij de Commissie (Eurostat) een verslag in over de kwaliteit van de overeenkomstig artikel 3 in te dienen gegevens.

3. Bij de toepassing van de in lid 1 bedoelde kwaliteitscriteria op de onder deze verordening vallende gegevens worden de modaliteiten, de structuur, de periodiciteit en de evaluatie-indicatoren van de kwaliteitsverslagen door de Commissie vastgesteld middels uitvoeringshandelingen. Die uitvoeringshandelingen worden volgens de in artikel 8, lid 2, bedoelde onderzoeksprocedure vastgesteld.

4. De Commissie (Eurostat) beoordeelt de kwaliteit van de ingediende gegevens.

Artikel 5

Datum van toepassing en van eerste indiening van de gegevens

1. Het ESR 2010 wordt voor het eerst toegepast op de overeenkomstig bijlage B opgestelde gegevens die met ingang van 1 september 2014 moeten worden ingediend.

2. De gegevens worden bij de Commissie (Eurostat) ingediend binnen de in bijlage B vermelde termijnen.

3. In overeenstemming met lid 1 zenden de lidstaten de Commissie (Eurostat) tot aan de eerste indiening van gegevens volgens het ESR 2010 de rekeningen en tabellen volgens het ESR 95 toe.

4. Onverminderd artikel 19 van Verordening (EG, Euratom) nr. 1150/2000 van de Raad van 22 mei 2000 houdende toepassing van Besluit 2007/436/EG, Euratom betreffende het stelsel van eigen middelen van de Europese Gemeenschappen⁽¹⁾, controleren de Commissie en de betrokken lidstaat of deze verordening correct wordt toegepast en leggen zij de resultaten van deze controle voor aan het in artikel 8, lid 1, van deze verordening genoemde comité.

Artikel 6

Afwijkingen

1. In zoverre voor de toepassing van deze verordening grote aanpassingen van een nationaal statistisch systeem nodig zijn, verleent de Commissie de lidstaten tijdelijke afwijkingen van de toepassing ervan middels uitvoeringshandelingen. Deze afwijkingen verstrijken uiterlijk op 1 januari 2020. Deze uitvoeringshandelingen worden volgens de in artikel 8, lid 2, bedoelde onderzoeksprocedure vastgesteld.

⁽¹⁾ PB L 130 van 31.5.2000, blz. 1.

2. De Commissie staat een afwijking krachtens lid 1 slechts toe voor een periode die toereikend is om de betreffende lidstaat in staat te stellen zijn statistische systeem aan te passen. Het aandeel van de betrokken lidstaat in het bbp van de Unie of de eurozone mag op zich geen motief zijn voor het toestaan van een afwijking. Waar passend, helpt de Commissie de lidstaten in kwestie bij hun inspanningen om de vereiste aanpassingen aan hun statistische systeem te verwezenlijken.

3. Voor de in de leden 1 en 2 uiteengezette doeleinden, dient de betrokken lidstaat uiterlijk 17 oktober 2013 een met redenen omkleed verzoek in bij de Commissie.

Na raadpleging van het Comité voor het Europees statistisch systeem brengt de Commissie uiterlijk op 1 juli 2018 aan het Europees Parlement en de Raad verslag uit over de toepassing van de toegestane afwijkingen, teneinde na te gaan of zij nog steeds gerechtvaardigd zijn.

Artikel 7

Uitoefening van de delegatie

1. De bevoegdheid om gedelegeerde handelingen vast te stellen, wordt aan de Commissie toegekend onder de in dit artikel vastgestelde voorwaarden.

2. De in artikel 2, leden 2 en 5, bedoelde bevoegdheid om gedelegeerde handelingen vast te stellen, wordt aan de Commissie toegekend voor een termijn van vijf jaar met ingang 16 juli 2013. De in artikel 2, lid 4, bedoelde bevoegdheid om gedelegeerde handelingen vast te stellen, wordt aan de Commissie toegekend voor een termijn van twee maanden met ingang van 16 juli 2013. De Commissie stelt uiterlijk negen maanden voor het einde van de termijn van vijf jaar een verslag op over de bevoegdheidsdelegatie. De bevoegdheidsdelegatie wordt stilzwijgend met termijnen van dezelfde duur verlengd, tenzij het Europees Parlement of de Raad zich uiterlijk drie maanden voor het einde van elke termijn tegen deze verlenging verzet.

3. Het Europees Parlement of de Raad kan de in artikel 2, leden 2, 4 en 5, bedoelde bevoegdheidsdelegatie te allen tijde intrekken.

Het besluit tot intrekking beëindigt de delegatie van de in dat besluit genoemde bevoegdheid. Het wordt van kracht op de dag na die van de bekendmaking ervan in het *Publicatieblad van de Europese Unie* of op een daarin genoemde latere datum. Het laat de geldigheid van de reeds van kracht zijnde gedelegeerde handelingen onverlet.

4. Zodra de Commissie een gedelegeerde handeling heeft vastgesteld, doet zij daarvan gelijktijdig kennisgeving aan het Europees Parlement en de Raad.

5. Een overeenkomstig artikel 2, leden 2, 4 en 5, vastgestelde gedelegeerde handeling treedt alleen in werking indien het

Europees Parlement of de Raad binnen een termijn van drie maanden na de kennisgeving van de handeling aan het Europees Parlement en de Raad daartegen geen bezwaar heeft gemaakt, of indien zowel het Europees Parlement als de Raad de Commissie voor het verstrijken van die termijn hebben medegedeeld daartegen geen bezwaar te zullen maken. Die termijn wordt op initiatief van het Europees Parlement of de Raad met drie maanden verlengd.

Artikel 8

Comité

1. De Commissie wordt bijgestaan door het Comité voor het Europees statistisch systeem ingesteld bij Verordening (EG) nr. 223/2009. Dat comité is een comité in de zin van Verordening (EU) nr. 182/2011.

2. Wanneer naar dit lid wordt verwezen, is artikel 5 van Verordening (EU) nr. 182/2011 van toepassing.

Artikel 9

Samenwerking met andere comités

1. Voor alle aangelegenheden die vallen onder de bevoegdheid van het Comité voor monetaire, financiële en betalingsbalansstatistiek, dat is opgericht bij Besluit 2006/856/EG, vraagt de Commissie dat comité om advies overeenkomstig artikel 2 van dat besluit.

2. De Commissie verstrekt het Comité bruto nationaal inkomen („BNI-comité”), dat is opgericht bij Verordening (EG, Euratom) nr. 1287/2003, alle informatie betreffende de tenuitvoerlegging van deze verordening die het nodig heeft voor de uitvoering van de taken van het BNI-comité.

Artikel 10

Overgangsbepalingen

1. Ten behoeve van de begroting en de eigen middelen blijft het Europese systeem van rekeningen als bedoeld in artikel 1, lid 1, van Verordening (EG, Euratom) nr. 1287/2003 en de daarmee samenhangende wetgevingshandelingen, met name Verordening (EG, Euratom) nr. 1150/2000 en Verordening (EEG, Euratom) nr. 1553/89 van de Raad van 29 mei 1989 betreffende de definitieve uniforme regeling voor de inning van de eigen middelen uit de belasting over de toegevoegde waarde⁽¹⁾, het ESR 95 zolang Besluit 2007/436/EG, Euratom van de Raad van 7 juni 2007 betreffende het stelsel van eigen middelen van de Europese Gemeenschappen⁽²⁾ van toepassing is.

2. Voor de vaststelling van de eigen middelen uit de btw mogen de lidstaten, zolang Besluit 2007/436/EG, Euratom van kracht is, in afwijking van lid 1 ook op het ESR 2010 gebaseerde gegevens gebruiken wanneer de benodigde gedetailleerde ESR 95-gegevens niet beschikbaar zijn.

⁽¹⁾ PB L 155 van 7.6.1989, blz. 9.

⁽²⁾ PB L 163 van 23.6.2007, blz. 17.

*Artikel 11***Rapportage over impliciete verplichtingen**

Uiterlijk 2014 legt de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad een rapport voor met de bestaande informatie over publiek-private partnerschappen en andere impliciete (waaronder ook voorwaardelijke) verplichtingen die buiten de overheidssfeer zijn aangegaan.

Uiterlijk 2018 legt de Commissie voorts aan het Europees Parlement en aan de Raad een rapport voor waarin wordt geëvalueerd in hoeverre de publicatie door de Commissie (Eurostat) van de informatie over verplichtingen representatief is voor alle impliciete (inclusief voorwaardelijke) verplichtingen die buiten de overheidssfeer zijn aangegaan.

*Artikel 12***Herziening**

Uiterlijk op 1 juli 2018 en daarna om de vijf jaar legt de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad een rapport voor over de toepassing van deze verordening.

Deze verordening is verbindend in al haar onderdelen en is rechtstreeks toepasselijk in elke lidstaat.

Gedaan te Straatsburg, 21 mei 2013.

Voor het Europees Parlement
De voorzitter
M. SCHULZ

Voor de Raad
De voorzitter
L. CREIGHTON

In het verslag wordt onder meer het volgende beoordeeld:

- a) de kwaliteit van gegevens over nationale en regionale rekeningen;
- b) de doeltreffendheid van deze verordening en het op ESR 2010 toegepaste toezichtsproces, en
- c) de vooruitgang wat betreft gegevens aangaande voorwaardelijke verplichtingen en de beschikbaarheid van ESR 2010-gegevens.

*Artikel 13***Inwerkingtreding**

Deze verordening treedt in werking op de twintigste dag na die van de bekendmaking ervan in het *Publicatieblad van de Europese Unie*.

BIJLAGE A

HOOFDSTUK 1 ALGEMENE KENMERKEN EN GRONDBEGINSELEN	33
ALGEMENE KENMERKEN	33
Mondialisering	35
GEBRUIK VAN HET ESR 2010	35
Kader voor analyse en beleid	35
Kenmerken van de ESR 2010-begrippen	37
Indeling naar sector	40
Satellietrekeningen	41
ESR 2010 en 2008 SNA	43
ESR 2010 en ESR 95	43
GRONDBEGINSELEN VAN HET ESR 2010 ALS SYSTEEM	44
Statistische eenheden en hun indeling	44
Institutionele eenheden en sectoren	45
Eenheden van economische activiteit op lokaal niveau (lokale EEA's) en bedrijfstakken	45
Ingezet en niet-ingezet eenheden; totale economie en buitenland	45
Stromen en standen	46
Stromen	46
Transacties	46
Kenmerken van transacties	46
Interacties en interne transacties	46
Monetaire en niet-monetaire transacties	46
Transacties met en zonder tegenprestatie	47
Herordende transacties	47
Omleiding	47
Splitsing	47
Vaststelling van de principaal van een transactie	47
Grensgevallen	48
Overige mutaties in activa	48
Overige volumemutaties in activa en passiva	48
Waarderingsverschillen	48
Standen	48
Het rekeningenstelsel en de aggregaten	49
Registratieregels	49
Terminologie voor beide zijden van de rekeningen	49

Dubbele registratie/viervoudige registratie	49
Waardering	49
Bijzondere waarderingsmethoden voor producten	50
Waardering in constante prijzen	50
Moment van registratie	50
Consolidatie en saldering	50
Consolidatie	50
Saldering	51
Rekeningen, saldi en aggregaten	51
Het rekeningenstelsel	51
Goederen-en-dienstenrekening	51
Buitenlandrekening	51
Saldi	52
Aggregaten	54
Bbp: een aggregaat van cruciaal belang	54
Het input-outputsysteem	54
Aanbod- en gebruiktabellen	55
Symmetrische input-outputtabellen	55
HOOFDSTUK 2 EENHEDEN EN INDELING VAN EENHEDEN	56
AFBAKENING VAN DE NATIONALE ECONOMIE	56
INSTITUTIONELE EENHEDEN	58
Hoofdkantoren en holdings	59
Groepen ondernemingen	59
Entiteiten voor specifieke doeleinden	60
Financiële instellingen binnen concernverband	60
Kunstmatige dochterondernemingen	60
Voor specifieke doeleinden opgerichte eenheden van de overheid	61
INSTITUTIONELE SECTOREN	61
Niet-financiële vennootschappen (S.11)	65
Subsector niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid (S.11001)	66
Subsector nationale niet-financiële vennootschappen in handen van de particuliere sector (S.11002)	66
Subsector niet-financiële vennootschappen in handen van het buitenland (S.11003)	66
Financiële instellingen (S.12)	67
Financiële intermediairs	67
Financiële hulpbedrijven	68

<i>Financiële instellingen m.u.v. financiële intermediairs en financiële hulpbedrijven</i>	68
<i>Institutionele eenheden die tot de sector financiële instellingen behoren</i>	68
<i>Subsectoren van financiële instellingen</i>	68
<i>Combinaties van subsectoren van financiële instellingen</i>	69
<i>Onderverdeling van subsectoren van financiële instellingen in financiële instellingen in handen van de overheid, nationale financiële instellingen in handen van de particuliere sector en financiële instellingen in handen van het buitenland</i>	69
<i>Centrale bank (S.121)</i>	70
<i>Deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank (S.122)</i>	70
<i>GMF's (S.123)</i>	71
<i>Beleggingsfondsen m.u.v. GMF's (S.124)</i>	71
<i>Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125)</i>	72
<i>Lege financiële instellingen die securitisatietransacties verrichten (LFI's)</i>	72
<i>Handelaren in effecten en derivaten, financiële instellingen die zich bezighouden met het verstrekken van leningen, en gespecialiseerde financiële instellingen</i>	72
<i>Financiële hulpbedrijven (S.126)</i>	73
<i>Financiële instellingen en kredietverstrekkers binnen concernverband (S.127)</i>	73
<i>Verzekeringsinstellingen (S.128)</i>	74
<i>Pensioenfondsen (S.129)</i>	75
Overheid (S.13)	76
<i>Centrale overheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1311)</i>	76
<i>Deelstaatoverheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1312)</i>	76
<i>Lagere overheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1313)</i>	77
<i>Socialezekerheidsfondsen (S.1314)</i>	77
Huishoudens (S.14)	77
<i>Werkgevers en zelfstandigen (S.141 en S.142)</i>	78
<i>Werknemers (S.143)</i>	78
<i>Huishoudens met inkomen uit vermogen (S.1441)</i>	78
<i>Huishoudens met pensioeninkomen (S.1442)</i>	78
<i>Huishoudens met overige overdrachten (S.1443)</i>	78
Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (S.15)	79
Buitenland (S.2)	79
Sectorindeling van de productie-eenheden naar gangbare rechtsvorm	80
EENHEDEN VAN ECONOMISCHE ACTIVITEIT OP LOKAAL NIVEAU (LOKALE EEA'S) EN BEDRIJFSTAKKEN	82
Eenheid van economische activiteit op lokaal niveau	82
Bedrijfstak	83
Indeling van bedrijfstakken	83

HOMOGENE PRODUCTIE-EENHEDEN EN HOMOGENE BRANCHES	83
Homogene productie-eenheid	83
Homogene branche	83
HOOFDSTUK 3 TRANSACTIES IN PRODUCTEN EN NIET-GEPRODUCEERDE ACTIVA	84
TRANSACTIES IN PRODUCTEN IN HET ALGEMEEN	84
PRODUCTIE EN OUTPUT	85
Hoofd-, neven- en hulpactiviteiten	86
Output (P.1)	87
Institutionele eenheden: onderscheid tussen „markt”, „voor eigen finaal gebruik” en „niet-markt”	89
Moment van registratie en waardering van de output	92
<i>Producten van landbouw, bosbouw en visserij (sectie A)</i>	93
<i>Industriële producten (sectie C); Bouwwerken — Bouwnijverheid (sectie F)</i>	93
<i>Groot- en detailhandel; reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen (sectie G)</i>	93
<i>Vervoer en opslag (sectie H)</i>	94
<i>Verschaffen van accommodatie en maaltijden (sectie I)</i>	95
<i>Financiële diensten en verzekeringen (sectie K): output van de centrale bank</i>	95
<i>Financiële diensten en verzekeringen (sectie K): financiële diensten in het algemeen</i>	95
<i>Tegen directe betaling verleende financiële diensten</i>	95
<i>Financiële diensten waarvoor rentekosten in rekening worden gebracht</i>	96
<i>Financiële diensten bestaande uit de aan- of verkoop van financiële activa en passiva op financiële markten</i>	96
<i>Financiële diensten verleend in het kader van verzekerings- en pensioenregelingen waarbij de activiteit uit verzekeringspremies en het rendement op spaargelden wordt gefinancierd</i>	96
<i>Exploitatie van en handel in onroerend goed (sectie L)</i>	98
<i>Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische diensten (sectie M); Administratieve en ondersteunende diensten (sectie N)</i>	98
<i>Openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen (sectie O)</i>	99
<i>Onderwijs (sectie P); Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke diensten (sectie Q)</i> ...	99
<i>Kunst, amusement en recreatie (sectie R); Andere diensten (sectie S)</i>	99
<i>Particuliere huishoudens als werkgever (sectie T)</i>	99
INTERMEDIAIR VERBRUIK (P.2)	99
Moment van registratie en waardering van het intermediair verbruik	101
CONSUMPTIE (P.3, P.4)	101
Consumptieve bestedingen (P.3)	101
Werkelijke consumptie (P.4)	103
Moment van registratie en waardering van de consumptieve bestedingen	105
Moment van registratie en waardering van de werkelijke consumptie	106

BRUTO-INVESTERINGEN (P.5)	106
Bruto-investeringen in vaste activa (P.51g)	106
<i>Moment van registratie en waardering van bruto-investeringen in vaste activa</i>	109
Verbruik van vaste activa (P.51C)	110
Veranderingen in voorraden (P.52)	110
<i>Moment van registratie en waardering van veranderingen in voorraden</i>	111
Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden (P.53)	112
IN- EN UITVOER VAN GOEDEREN EN DIENSTEN (P.6 EN P.7)	113
In- en uitvoer van goederen (P.61 en P.71)	113
In- en uitvoer van diensten (P.62 en P.72)	115
TRANSACTIES IN BESTAANDE GOEDEREN	118
SALDO AAN- EN VERKOPEN VAN NIET-GEPRODUCEERDE ACTIVA (NP)	119
HOOFDSTUK 4 VERDELINGSTRANSACTIES	121
BELONING VAN WERKNEMERS (D.1)	121
Lonen (D.11)	121
<i>Lonen in geld</i>	121
<i>Lonen in natura</i>	122
Sociale premies t.l.v. werkgevers (D.12)	123
<i>Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (D.121)</i>	123
<i>Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (D.122)</i>	124
BELASTINGEN OP PRODUCTIE EN INVOER (D.2)	126
Productgebonden belastingen (D.21)	126
<i>Belasting over de toegevoegde waarde (btw) (D.211)</i>	126
<i>Belastingen op invoer (exclusief btw) (D.212)</i>	127
<i>Overige productgebonden belastingen (D.214)</i>	127
Niet-productgebonden belastingen op productie (D.29)	128
Belastingen op productie en invoer, betaald aan de instellingen van de Europese Unie	128
Belastingen op productie en invoer: moment van registratie en te registreren bedragen	129
SUBSIDIES (D.3)	129
Productgebonden subsidies (D.31)	130
<i>Subsidies op invoer (D.311)</i>	130
<i>Overige productgebonden subsidies (D.319)</i>	130
Niet-productgebonden subsidies op productie (D.39)	131
INKOMEN UIT VERMOGEN (D.4)	132
<i>Rente (D.41)</i>	133

<i>Rente op deposito's en leningen</i>	133
<i>Rente op schuldbewijzen</i>	133
<i>Rente op wissels en vergelijkbare kortlopende financiële verhoudingen</i>	133
<i>Rente op obligaties</i>	133
<i>Renteswaps en rentetermijncontracten</i>	134
<i>Rente op financiële lease</i>	134
<i>Overige rentebetalingen</i>	134
<i>Moment van registratie</i>	134
Winstuitkeringen (D.42)	135
<i>Dividenden (D.421)</i>	135
<i>Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen (D.422)</i>	136
Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen (D.43)	137
Overig inkomen uit beleggingen (D.44)	137
<i>Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders (D.441)</i>	137
<i>Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten (D.442)</i>	138
<i>Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen (D.443)</i>	138
Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen (D.45)	139
<i>Inkomen uit grond</i>	139
<i>Inkomen uit minerale hulpbronnen</i>	139
BELASTINGEN OP INKOMEN, VERMOGEN ENZ. (D.5)	139
<i>Belastingen op inkomen (D.51)</i>	139
<i>Belastingen op vermogen enz. (D.59)</i>	140
SOCIALE PREMIES EN UITKERINGEN (D.6)	141
<i>Sociale premies (netto) (D.61)</i>	143
<i>Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (D.611)</i>	143
<i>Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (D.612)</i>	144
<i>Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens (D.613)</i>	145
<i>Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens (D.614)</i>	145
<i>Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) (D.62)</i>	146
<i>Uitkeringen sociale zekerheid in geld (D.621)</i>	146
<i>Uitkeringen overige sociale verzekering (D.622)</i>	146
<i>Uitkeringen sociale voorziening in geld (D.623)</i>	146
<i>Sociale overdrachten in natura (D.63)</i>	147
<i>Sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten van de overheid en izw's t.b.v. huishoudens (D.631)</i>	147
<i>Sociale overdrachten in natura — door de overheid en izw's t.b.v. huishoudens aangekochte marktproducten (D.632)</i>	147

OVERIGE INKOMENSOVERDRACHTEN (D.7)	148
Premies schadeverzekering (netto) (D.71)	148
Uitkeringen schadeverzekering (D.72)	149
Inkomensoverdrachten binnen de overheid (D.73)	150
Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking (D.74)	150
Overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (D.75)	151
<i>Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens (D.751)</i>	151
<i>Inkomensoverdrachten tussen huishoudens (D.752)</i>	151
<i>Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (D.759)</i>	151
Boetes	151
Loterijen en kansspelen	152
Schadeloosstellingen	152
Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni (D.76)	153
CORRECTIE VOOR MUTATIES IN PENSIOENRECHTEN (D.8)	153
KAPITAALOVERDRACHTEN (D.9)	154
Vermogensheffingen (D.91)	154
Investeringsbijdragen (D.92)	155
Overige kapitaaloverdrachten (D.99)	156
AANDELENOPTIES VOOR WERKNEMERS	157
HOOFDSTUK 5 FINANCIËLE TRANSACTIES	159
ALGEMENE KENMERKEN VAN FINANCIËLE TRANSACTIES	159
Financiële activa, financiële aanspraken en financiële passiva	159
Voorwaardelijke activa en voorwaardelijke passiva	159
Categorieën financiële activa en passiva	160
Balansen, financiële rekening en overige stromen	161
Waardering	161
Netto- en brutoregistratie	162
Consolidatie	162
Saldering	162
Registratieregels voor financiële transacties	163
Een financiële transactie met een inkomens- of kapitaaloverdracht als tegenboeking	163
Een financiële transactie met inkomen uit vermogen als tegenboeking	164
Moment van registratie	164
Een financiële rekening van-wie-aan-wie	165

CLASSIFICATIE VAN FINANCIËLE TRANSACTIES IN CATEGORIEËN	166
Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (F.1)	166
<i>Monetair goud (F.11)</i>	166
<i>Bijzondere trekkingsrechten — SDR's (F.12)</i>	167
Chartaal geld en deposito's (F.2)	168
<i>Chartaal geld (F.21)</i>	168
<i>Deposito's (F.22 en F.29)</i>	168
<i>Girale deposito's (F.22)</i>	168
<i>Overige deposito's (F.29)</i>	169
Schuldbewijzen (F.3)	169
<i>Hoofdkenmerken van schuldbewijzen</i>	170
<i>Indeling naar oorspronkelijke looptijd en valuta</i>	170
<i>Indeling naar soort rentevoet</i>	170
<i>Schuldbewijzen met vaste rente</i>	171
<i>Schuldbewijzen met variabele rente</i>	171
<i>Schuldbewijzen met gemengde rente</i>	171
<i>Onderhandse plaatsingen</i>	172
<i>Securitisatie</i>	172
<i>Gedekte obligaties</i>	172
Leningen (F.4)	173
<i>Hoofdkenmerken van leningen</i>	173
<i>Classificatie van leningen naar oorspronkelijke looptijd, valuta en doel</i>	173
<i>Onderscheid tussen transacties in leningen en transacties in deposito's</i>	173
<i>Onderscheid tussen transacties in leningen en transacties in schuldbewijzen</i>	173
<i>Onderscheid tussen transacties in leningen, handelskredieten en handelswissels</i>	174
<i>Effectenleningen en retrocessieovereenkomsten</i>	174
<i>Financiële leases</i>	175
<i>Andere soorten leningen</i>	175
<i>Financiële activa die niet tot de leningen behoren</i>	175
Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (F.5)	176
<i>Deelnemingen (F.51)</i>	176
Aandelencertificaten	176
<i>Beursgenoteerde aandelen (F.511)</i>	176
<i>Niet-beursgenoteerde aandelen (F.512)</i>	176
<i>Beursintrodactie, notering aanvragen, notering beëindigen, aandelerugkoop</i>	177

Financiële activa die niet als aandelenbewijzen worden geclassificeerd	177
Overige deelnemingen (F.519)	177
Waardering van transacties in deelnemingen	178
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (F.52)	178
Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen (GMF's) (F.521)	178
Aandelen/rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. GMF's (F.522)	179
Waardering van transacties in aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	179
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen (F.6)	179
Technische voorzieningen schadeverzekering (F.61)	179
Levensverzekerings- en lijfrenterechten (F.62)	179
Pensioenrechten (F.63)	180
Voorwaardelijke pensioenrechten	180
Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders (F.64)	180
Rechten op niet-pensioenuitkeringen (F.65)	181
Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties (F.66)	181
Standaardgaranties en eenmalige garanties	181
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers (F.7)	182
Financiële derivaten (F.71)	182
Opties	182
Termijncontracten	182
Opties tegenover termijncontracten	183
Swaps	183
Rentetermijncontracten	183
Kredietderivaten	183
Kredietverzuimswaps	184
Niet onder financiële derivaten begrepen financiële instrumenten	184
Aandelenopties voor werknemers (F.72)	184
Waardering van transacties in financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	185
Overige vorderingen/schulden (F.8)	185
Handelskredieten en voorschotten (F.81)	186
Overige transitorische posten (F.89)	186
BIJLAGE 5.1 — CLASSIFICATIE VAN FINANCIËLE TRANSACTIES	187
Indeling van financiële transacties in categorieën	187
Indeling van financiële transacties naar verhandelbaarheid	188
Gestructureerde effecten	189

Classificatie van financiële transacties naar soort inkomen	189
Classificatie van financiële transacties naar soort rentevoet	189
Classificatie van financiële transacties naar looptijd	190
<i>Korte en lange looptijd</i>	190
<i>Oorspronkelijke looptijd en resterende looptijd</i>	190
Classificatie van financiële transacties naar valuta	190
<i>Monetaire aggregaten</i>	190
HOOFDSTUK 6 OVERIGE STROMEN	191
INLEIDING	191
OVERIGE MUTATIES IN ACTIVA EN PASSIVA	191
Overige volumemutaties in activa en passiva (K.1 tot en met K.6)	191
<i>Economisch ontstaan van activa (K.1)</i>	191
<i>Economisch verlies van niet-geproduceerde activa (K.2)</i>	192
<i>Verlies door rampen (K.3)</i>	192
<i>Niet-gecompenseerde confiscaties (K.4)</i>	193
<i>Overige volumemutaties, niet elders geassocieerd (K.5)</i>	193
<i>Wijzigingen in classificaties (K.6)</i>	194
<i>Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur van de institutionele eenheden (K.6.1)</i>	194
<i>Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva (K.6.2)</i>	194
Nominale waarderingsverschillen (K.7)	195
<i>Neutrale waarderingsverschillen (K.7.1)</i>	196
<i>Reële waarderingsverschillen (K.7.2)</i>	196
Waarderingsverschillen per type financieel actief of passief	197
<i>Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (AF.1)</i>	197
<i>Chartaal geld en deposito's (AF.2)</i>	197
<i>Schuldbewijzen (AF.3)</i>	197
<i>Leningen (AF.4)</i>	198
<i>Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.5)</i>	198
<i>Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantierelingen (AF.6)</i>	198
<i>Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers (AF.7)</i>	198
<i>Overige vorderingen/schulden (AF.8)</i>	198
<i>Activa in vreemde valuta</i>	199
HOOFDSTUK 7 BALANSEN	200
SOORTEN ACTIVA EN PASSIVA	201
Definitie van actief	201

UITSLUITINGEN VAN DE ACTIVA EN PASSIVA	201
CATEGORIEËN ACTIVA EN PASSIVA	201
Geproduceerde niet-financiële activa (AN.1)	201
Niet-geproduceerde niet-financiële activa (AN.2)	202
Financiële activa en passiva (AF)	202
WAARDERING VAN BALANSPOSTEN	205
Algemene waarderingsbeginselen	205
NIET-FINANCIËLE ACTIVA (AN)	206
Geproduceerde niet-financiële activa (AN.1)	206
Vaste activa (AN.11)	206
Intellectuele eigendommen (AN.117)	206
Kosten eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa (AN.116)	207
Vorraden (AN.12)	207
Kostbaarheden (AN.13)	207
Niet-geproduceerde niet-financiële activa (AN.2)	207
Natuurlijke hulpbronnen (AN.21)	207
Grond (AN.211)	207
Minerale en energiereserves (AN.212)	207
Overige natuurlijke hulpbronnen (AN.213, AN.214 en AN.215)	207
Contracten, leases en vergunningen (AN.22)	208
Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva (AN.23)	208
FINANCIËLE ACTIVA EN PASSIVA (AF)	208
Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (AF.1)	208
Chartaal geld en deposito's (AF.2)	208
Schuldbewijzen (AF.3)	208
Leningen (AF.4)	209
Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.5)	209
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen (AF.6)	210
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers (AF.7)	210
Overige vorderingen/schulden (AF.8)	210
FINANCIËLE BALANSEN	210
PRO-MEMORIEPOSTEN	211
Duurzame consumptiegoederen (AN.m)	211
Buitenlandse directe investeringen (AF.m1)	211
Niet-renderende leningen (AF.m2)	211

Registratie van niet-renderende leningen	212
BIJLAGE 7.1 BEKNOPTE OMSCHRIJVING VAN ALLE CATEGORIEËN ACTIVA	213
BIJLAGE 7.2 EEN OVERZICHT VAN DE BEGINBALANS TOT EN MET DE EINDBALANS	222
HOOFDSTUK 8 HET REKENINGENSTELSEL	226
INLEIDING	226
Het rekeningenstelsel	226
REKENINGENSTELSEL	230
Lopende rekeningen	230
Productierekening (I)	230
Inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningen (II)	232
<i>Primaire inkomensverdelingsrekeningen (II.1)</i>	232
Inkomensvormingsrekening (II.1.1)	232
Rekening voor bestemming van primaire inkomens (II.1.2)	236
Rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening (II.1.2.1)	242
Rekening voor bestemming van overige primaire inkomens (II.1.2.2)	242
<i>Secundaire inkomensverdelingsrekening (II.2)</i>	249
<i>Tertiaire inkomensverdelingsrekening (II.3)</i>	249
<i>Inkomensbestedingsrekening (II.4)</i>	256
Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen (II.4.1)	256
Rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen (II.4.2)	256
Accumulatierekeningen (III)	259
Kapitaalrekening (III.1)	259
Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten (III.1.1)	259
Kapitaalvormingsrekening (III.1.2)	259
Financiële rekening (III.2)	259
Rekening voor overige mutaties in activa (III.3)	268
Rekening voor overige volumemutaties in activa (III.3.1)	268
Herwaarderingsrekening (III.3.2))	268
Rekening voor neutrale waarderingsverschillen (III.3.2.1)	268
Rekening voor reële waarderingsverschillen (III.3.2.2)	268
Balansen (IV)	282
Beginbalans (IV.1)	282
Balansmutaties (IV.2)	282
Eindbalans (IV.3)	282

BUITENLANDREKENINGEN (V)	290
Lopende rekeningen	290
<i>Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland (V.I)</i>	290
<i>Rekening voor inkomenstransacties van het buitenland (V.II)</i>	290
<i>Accumulatierekeningen van het buitenland (V.III)</i>	290
<i>Kapitaalrekening (V.III.1)</i>	290
<i>Financiële rekening (V.III.2)</i>	291
<i>Rekening voor overige mutaties in activa (V.III.3)</i>	291
<i>Balansen (V.IV)</i>	291
GOEDEREN-EN-DIENSTENREKENING (0)	303
INTEGRAAL REKENINGENSTELSEL	303
AGGREGATEN	315
Bruto binnenlands product tegen marktprijzen (bbp)	315
Exploitatieoverschot van de totale economie	315
Gemengd inkomen van de totale economie	315
Inkomen uit bedrijfsuitoefening van de totale economie	315
Nationaal inkomen (tegen marktprijzen)	315
Nationaal beschikbaar inkomen	315
Besparingen	316
Saldo lopende transacties van het buitenland	316
Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de totale economie	316
Vermogenssaldo van de totale economie	316
Uitgaven en inkomsten van de overheid	316
HOOFDSTUK 9 DE AANBOD- EN GEBRUIKTABELLEN EN HET INPUT-OUTPUTSISTEEM	318
INLEIDING	318
BESCHRIJVENDE FUNCTIE	322
STATISTISCH INSTRUMENT	322
ANALYSE-INSTRUMENT	323
MEER BIJZONDERHEDEN OVER DE AANBOD- EN GEBRUIKTABELLEN	323
Classificaties	323
Waarderingsprincipes	325
Handels- en vervoersmarges	326
Saldo belastingen en subsidies op productie en invoer	328
Andere basisbegrippen	330
Aanvullende informatie	331

GEGEVENSBRONNEN EN HET IN EVENWICHT BRENGEN	331
ANALYSE-INSTRUMENT EN AANVULLINGEN	332
HOOFDSTUK 10 HET METEN VAN PRIJS- EN VOLUMEMUTATIES	335
TOEPASSINGSGEBIED VAN PRIJS- EN VOLUME-INDEXCIFERS IN NATIONALE REKENINGEN	336
Het geïntegreerde systeem van prijs- en volume-indexcijfers	336
Andere prijs- en volume-indexcijfers	337
ALGEMENE BEGINSELEN VOOR HET METEN VAN PRIJS- EN VOLUME-INDEXCIFERS	337
Definitie van prijzen en volumes voor marktproducten	337
Kwaliteit, prijs en homogene producten	338
Prijzen en volume	339
Nieuwe producten	340
Uitgangspunten voor niet-marktdiensten	341
Beginselen voor de toegevoegde waarde tegen basisprijzen en het bbp	342
SPECIFIEKE PROBLEMEN BIJ DE TOEPASSING VAN DE BEGINSELEN	343
Productgebonden belastingen en subsidies en invoer	343
Niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie	344
Verbruik van vaste activa	344
Beloning van werknemers	344
Kapitaalgoederenvoorraad en voorraden vlottende activa	344
BEREKENING VAN HET REËLE INKOMEN VOOR DE TOTALE ECONOMIE	345
INTERNATIONALE PRIJS- EN VOLUME-INDEXCIFERS	346
HOOFDSTUK 11 BEVOLKING EN INPUT VAN ARBEID	347
TOTALE BEVOLKING	347
ECONOMISCH ACTIEVE BEVOLKING	348
WERKGELEGENHEID	348
Werknemers	349
Zelfstandigen	349
Werkzame personen en ingezetenschap	350
WERKLOOSHEID	351
BANEN	351
Banen en ingezetenschap	352
DE VERBORGEN ECONOMIE	352
TOTAAL AANTAL GEWERKTE UREN	352
Vaststelling van de werkelijk gewerkte uren	352
ARBEIDSJAREN	354

INPUT VAN ARBEID VAN WERKNEMERS BIJ CONSTANTE BELONING	354
PRODUCTIVITEITSMETINGEN	354
HOOFDSTUK 12 NATIONALE KWARTAALREKENINGEN	355
INLEIDING	355
BIJZONDERE KENMERKEN VAN NATIONALE KWARTAALREKENINGEN	356
Tijdstip van registratie	356
<i>Onderhanden werk</i>	356
<i>Activiteiten die in bepaalde perioden binnen een jaar zijn geconcentreerd</i>	357
<i>Weinig frequente betalingen</i>	357
Flash-ramingen	357
Het in evenwicht brengen van posten en benchmarking voor de nationale kwartaalrekeningen	357
<i>Het in evenwicht brengen van posten</i>	358
<i>Consistentie tussen kwartaal- en jaarrekeningen — benchmarking</i>	358
Kettingindexcijfers voor prijs- en volumemutaties	358
Correcties voor seizoens- en werkdaginvloeden	359
<i>Volgorde van berekening van voor seizoensinvloeden gecorrigeerde kettingindexcijfers voor het volume</i>	360
HOOFDSTUK 13 REGIONALE REKENINGEN	361
INLEIDING	361
REGIONAAL GEBIED	362
EENHEDEN EN REGIONALE REKENINGEN	362
Institutionele eenheden	362
Lokale EEA's en regionale productieactiviteiten per bedrijfstak	363
METHODEN VOOR REGIONALISATIE	363
AGGREGATEN VOOR PRODUCTIEACTIVITEITEN	365
Bruto toegevoegde waarde en bruto binnenlands product per regio	365
De toerekening van de IGDFI aan bedrijfstakken die van deze diensten gebruikmaken	365
Werkzame personen	365
Beloning van werknemers	365
Overgang van regionale bruto toegevoegde waarde naar regionaal bbp	365
Volumegroeipercentages van de regionale bruto toegevoegde waarde	366
REGIONALE REKENINGEN VAN HET INKOMEN VAN DE HUISHOUDENS	366
HOOFDSTUK 14 INDIRECT GEMETEN DIENSTEN VAN FINANCIËLE INTERMEDIÀIRS (IGDFI)	369
HET BEGRIP IGDFI EN DE GEVOLGEN VAN DE TOEREKENING VAN IGDFI AAN DE GEBRUIKENDE SECTOREN VOOR DE BELANGRIJKSTE AGGREGATEN	369
BEREKENING VAN DE IGDFI-OUTPUT VAN DE SECTOREN S.122 EN S.125	370
Benodigde statistische gegevens	370

Referentietarieven	370
<i>Intern referentietarief</i>	371
<i>Externe referentietarieven</i>	371
Gedetailleerde uitsplitsing van de IGDFI naar institutionele sector	371
Uitsplitsing van de aan huishoudens toegerekende IGDFI in intermediair verbruik en consumptie	372
BEREKENING VAN DE INVOER VAN IGDFI	373
HET VOLUME VAN DE IGDFI	373
BEREKENING VAN DE IGDFI PER BEDRIJFSTAK	374
DE OUTPUT VAN DE CENTRALE BANK	374
HOOFDSTUK 15 CONTRACTEN, LEASES EN VERGUNNINGEN	375
INLEIDING	375
HET ONDERSCHIED TUSSEN OPERATIONELE LEASE, LEASE VAN HULPBRONNEN EN FINANCIËLE LEASE	375
Operationele leases	377
Financiële leases	377
Lease van hulpbronnen	378
Vergunningen om natuurlijke hulpbronnen te gebruiken	379
Vergunningen om specifieke activiteiten uit te oefenen	380
Publiek-private partnerschappen	382
Concessieovereenkomsten voor diensten	382
Verhandelbare operationele leases (AN.221)	382
Exclusief recht op toekomstige goederen en diensten (AN.224)	382
HOOFDSTUK 16 VERZEKERINGEN	383
INLEIDING	383
Directe verzekering	383
Herverzekering	384
De betrokken eenheden	385
OUTPUT VAN DIRECTE VERZEKERING	385
Verdiende premies	385
Premieaanvullingen	386
Gecorrigeerde ontstane schaden en verschuldigde uitkeringen	386
<i>Gecorrigeerde ontstane schaden bij schadeverzekeringen</i>	386
<i>Verschuldigde uitkeringen levensverzekering</i>	387
Verzekeringstechnische voorzieningen	387
Vaststelling van de verzekeringsoutput	388
<i>Schadeverzekering</i>	388

<i>Levensverzekering</i>	389
<i>Herverzekering</i>	389
TRANSACTIES DIE SAMENHANGEN MET SCHADEVERZEKERING	389
Toerekening van de output van verzekering aan de gebruikers	389
Verzekeringsdiensten aan en uit het buitenland	389
Boekingsposten	390
LEVENSVZERKERINGSTRANSACTIES	392
TRANSACTIES DIE SAMENHANGEN MET HERVERZEKERING	394
TRANSACTIES DIE SAMENHANGEN MET VERZEKERINGSHULPBEDRIJVEN	395
LIJFRENTE	395
REGISTRATIE VAN ONTSTANE SCHADEN BIJ SCHADEVERZEKERINGEN	396
Behandeling van gecorrigeerde ontstane schaden	396
Behandeling van verlies door rampen	396
HOOFDSTUK 17 SOCIALE VERZEKERING EN PENSIOENEN	397
INLEIDING	397
Socialeverzekeringsregelingen, sociale voorzieningen en individuele verzekeringsovereenkomsten	397
Sociale uitkeringen	398
<i>Door de overheid verstrekte sociale uitkeringen</i>	399
<i>Door andere institutionele eenheden verstrekte sociale uitkeringen</i>	399
<i>Pensioenen en andere uitkeringsvormen</i>	399
NIET-PENSIOENUITKERINGEN SOCIALE VERZEKERING	399
Niet-pensioenregelingen sociale zekerheid	399
Overige werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen	400
Registratie van standen en stromen per soort niet-pensioenregeling sociale verzekering	400
<i>Socialezekerheidsregelingen</i>	400
<i>Overige werkgerelateerde niet-pensioenregelingen sociale verzekering</i>	400
PENSIOENEN	401
Soorten pensioenregelingen	401
<i>Pensioenregelingen sociale zekerheid</i>	402
<i>Overige werkgerelateerde pensioenregelingen</i>	402
<i>Toegezegdepremieregelingen</i>	403
<i>Toegezegde-uitkeringsregelingen</i>	403
<i>Fictieve toegezegdepremieregelingen en hybride regelingen</i>	403
<i>Toegezegde-uitkeringsregelingen vergeleken met toegezegdepremieregelingen</i>	403
Pensioenadministrateur, pensioenbeheerder, pensioenfonds en pensioenregeling voor meer dan één werkgever	404

Registratie van standen en stromen per soort pensioenregeling sociale verzekering	405
<i>Transacties voor pensioenregelingen sociale zekerheid</i>	405
<i>Transacties voor overige werkgerelateerde pensioenregelingen</i>	406
<i>Transacties voor toegezegdepremieregelingen</i>	406
<i>Overige stromen in verband met toegezegdepremieregelingen</i>	408
<i>Transacties voor toegezegdepremieregelingen</i>	409
AANVULLENDE TABEL VOOR VERWORVEN PENSIOENRECHTEN IN DE SOCIALE VERZEKERING	412
Opzet van de aanvullende tabel	412
<i>De kolommen van de tabel</i>	414
<i>De rijen van de tabel</i>	415
<i>Begin- en eindbalans</i>	416
<i>Mutaties in pensioenrechten a.g.v. van transacties</i>	416
<i>Mutaties in pensioenrechten a.g.v. overige economische stromen</i>	418
<i>Bijbehorende indicatoren</i>	419
Actuariële veronderstellingen	420
<i>Tot heden opgebouwde pensioenrechten</i>	420
<i>Disconteringsvoet</i>	420
<i>Loonontwikkelingen</i>	420
<i>Demografische veronderstellingen</i>	421
HOOFDSTUK 18 BUITENLANDREKENINGEN	422
INLEIDING	422
ECONOMISCH GEBIED	423
<i>Ingezetenschap</i>	423
INSTITUTIONELE EENHEDEN	423
BIJKANTOREN IN DE INTERNATIONALE REKENINGEN VAN DE BETALINGSBALANS	423
FICTIEVE INGEZETEN EENHEDEN	424
ONDERNEMINGEN DIE ACTIEF ZIJN IN VERSCHILLENDE GEBIEDEN	424
GEOGRAFISCHE UITSPLITSING	424
DE INTERNATIONALE REKENINGEN VAN DE BETALINGSBALANS	425
SALDI IN DE LOPENDE REKENINGEN VAN DE INTERNATIONALE REKENINGEN	425
DE REKENINGEN VOOR DE SECTOR BUITENLAND EN HUN RELATIE MET DE INTERNATIONALE REKENINGEN VAN DE BETALINGSBALANS	426
Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland	426
<i>Waardering</i>	429
<i>Veredeling</i>	429

<i>Transitohandel</i>	430
<i>Goederen die onder transitohandel vallen</i>	430
<i>Invoer en uitvoer van IGDFI</i>	431
Rekening voor primaire en secundaire inkomens van het buitenland	432
<i>Rekening voor primair inkomen</i>	433
<i>Inkomen uit directe investeringen</i>	433
<i>De rekening voor secundaire inkomens (inkomenoverdrachten) van het BPM 6</i>	433
De kapitaalrekening van het buitenland	434
Financiële rekening van het buitenland en internationale investeringspositie	435
BALANSEN VOOR DE SECTOR BUITENLAND	437
HOOFDSTUK 19 EUROPESE REKENINGEN	439
INLEIDING	439
VAN NATIONALE TOT EUROPESE REKENINGEN	439
<i>Conversie van gegevens in verschillende valuta's</i>	440
<i>Europese instellingen</i>	440
<i>De rekening van het buitenland</i>	441
<i>Het in evenwicht brengen van transacties</i>	442
<i>Het meten van prijs- en volumemutaties</i>	442
<i>Balansen</i>	442
<i>„Van-wie-aan-wie”-matrices</i>	442
BIJLAGE 19.1. — DE REKENINGEN VAN EUROPESE INSTELLINGEN	443
<i>Middelen</i>	443
<i>Bestedingen</i>	444
<i>Consolidatie</i>	444
HOOFDSTUK 20 OVERHEIDSREKENINGEN	445
INLEIDING	445
DEFINITIE VAN DE SECTOR OVERHEID	445
<i>Eenheden binnen de sector overheid</i>	445
<i>Overheidsinstellingen</i>	445
<i>Bij de sector overheid ingedeelde izw's</i>	446
<i>Overige overheidsinstellingen</i>	446
<i>Zeggenschap van de overheid</i>	447
<i>Afbakening tussen markt- en niet-marktproducenten</i>	447
<i>Het begrip economisch significante prijzen</i>	447
<i>Criterium „de afnemer van de output van een overheidsproducent”</i>	448

De output wordt hoofdzakelijk aan vennootschappen en huishoudens verkocht	448
De output wordt alleen aan de overheid verkocht	448
De output wordt aan de overheid en aan anderen verkocht	448
De markt-/niet-markttoets	448
<i>Financiële intermediairs en afbakening van de overheid .....</i>	<i>449</i>
Grensgevallen	449
<i>Hoofdkantoren van overheidsondernemingen .....</i>	<i>449</i>
<i>Pensioenfondsen .....</i>	<i>449</i>
<i>Quasivenootschappen .....</i>	<i>449</i>
<i>Herstructureringsbureaus .....</i>	<i>450</i>
<i>Bureaus voor privatisering .....</i>	<i>450</i>
<i>Afsplitsingsstructuren .....</i>	<i>450</i>
<i>Entiteiten voor specifieke doeleinden .....</i>	<i>451</i>
<i>Joint ventures .....</i>	<i>451</i>
<i>Marktregulerende instellingen .....</i>	<i>451</i>
<i>Supranationale autoriteiten .....</i>	<i>452</i>
Subsectoren van de sector overheid	452
<i>Centrale overheid .....</i>	<i>452</i>
<i>Deelstaatoverheid .....</i>	<i>452</i>
<i>Lagere overheid .....</i>	<i>453</i>
<i>Socialezekerheidsfondsen .....</i>	<i>453</i>
DE PRESENTATIE VAN STATISTIEKEN OVER DE OVERHEIDSFINANCIËN	453
Kader	453
Inkomsten	455
<i>Belastingen en sociale premies .....</i>	<i>455</i>
<i>Verkoop .....</i>	<i>455</i>
<i>Overige inkomsten .....</i>	<i>458</i>
Uitgaven	458
<i>Beloning van werknemers en intermediair verbruik .....</i>	<i>458</i>
<i>Uitgaven in verband met sociale uitkeringen .....</i>	<i>459</i>
<i>Rente .....</i>	<i>459</i>
<i>Overige lopende uitgaven .....</i>	<i>459</i>
<i>Kapitaaluitgaven .....</i>	<i>459</i>
<i>Koppeling met de consumptieve bestedingen (P.3) van de overheid .....</i>	<i>460</i>
<i>Overheidsuitgaven naar functie (COFOG) .....</i>	<i>460</i>

Saldi	461
<i>Het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9)</i>	461
<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten (B.101)</i>	461
Financiering	461
<i>Transacties in activa</i>	462
<i>Transacties in financiële passiva</i>	463
Overige economische stromen	463
<i>Herwaarderingsrekening</i>	463
<i>Rekening voor overige volumemutaties in activa</i>	464
Balansen	464
Consolidatie	465
REGISTRATIEVRAAGSTUKKEN IN VERBAND MET DE OVERHEID	466
Belastinginkomsten	466
<i>Aard van de belastinginkomsten</i>	466
<i>Belastingkortingen</i>	467
<i>Te registreren bedragen</i>	467
<i>Oninbare bedragen</i>	467
Moment van registratie	467
<i>Registratie op transactiebasis</i>	467
<i>Registratie van belastingen op transactiebasis</i>	467
Rente	468
<i>Obligaties met disagio en nulcouponobligaties</i>	469
<i>Indeffecten</i>	469
<i>Financiële derivaten</i>	469
<i>Rechterlijke uitspraken</i>	469
<i>Defensie-uitgaven</i>	469
Betrekkingen van de overheid met overheidsondernemingen	470
<i>Deelnemingen in overheidsondernemingen en winstuitkeringen</i>	470
Deelnemingen	470
Kapitaalinjecties	470
<i>Subsidies en kapitaalinjecties</i>	470
<i>Regels bij bijzondere omstandigheden</i>	471
<i>Begrotingstransacties</i>	471
Winstuitkeringen door overheidsondernemingen	471
<i>Dividenden en onttrekking van deelnemingen</i>	471

Belastingen en onttrekking van deelnemingen	472
Privatisering en nationalisatie	472
Privatisering	472
Indirecte privatiseringen	472
Nationalisatie	472
Transacties met de centrale bank	473
Herstructureringen, fusies en herclassificaties	473
Schuldtransacties	473
Overname, kwijtschelding en afschrijving van schuld	473
Overname en kwijtschelding van schuld	473
Overname van schuld met overdracht van niet-financiële activa	474
Afschrijving of afwaardering van schulden	474
Overige schuldsanering	475
Aankoop van schuld boven de marktwaarde	475
Defeasance en bailouts	475
Schuldgaranties	476
Garanties van het type derivaat	476
Standaardgaranties	477
Eenmalige garanties	477
Securitisatie	477
Definitie	477
Criteria voor een verkoop	477
Registratie van stromen	478
Overige vraagstukken	478
Pensioenverplichtingen	478
Betaling van een bedrag ineens	478
Publiek-private partnerschappen	479
Draagwijdte van publiek-private partnerschappen	479
Economische eigendom en toerekening van activa	479
Vraagstukken in verband met de registratie	480
Transacties met internationale en supranationale organisaties	481
Ontwikkelingshulp	482
DE PUBLIEKE SECTOR	483
Zeggenschap in de publieke sector	483
Centrale banken	484

Quasivennootschappen in handen van de overheid	485
Entiteiten voor specifieke doeleinden en niet-ingezetenen	485
Joint ventures	485
HOOFDSTUK 21 VERBANDEN TUSSEN BEDRIJFSBOEKHOUDINGEN EN NATIONALE REKENINGEN, EN HET METEN VAN ONDERNEMINGSACTIVITEITEN	486
ENKELE SPECIFIEKE REGELS EN METHODEN VAN DE BEDRIJFSBOEKHOUDING	486
Moment van registratie	486
Dubbele en viervoudige registratie	486
Waardering	486
Winst-en-verliesrekening en balans	487
NATIONALE REKENINGEN EN BEDRIJFSBOEKHOUDINGEN: PRAKTISCHE KWESTIES	487
DE OMZETTING VAN BEDRIJFSBOEKHOUDINGEN NAAR NATIONALE REKENINGEN: HET VOORBEELD VAN EEN NIET-FINANCIËLE ONDERNEMING	488
Conceptuele correcties	488
Correcties ten behoeve van de consistentie met de rekeningen van overige sectoren	488
Voorbeelden van correcties ten behoeve van de volledigheid	488
SPECIFIEKE KWESTIES	488
Waarderingsverschillen	488
Mondialisering	489
Fusies en overnames	489
HOOFDSTUK 22 SATELLIETREKENINGEN	490
INLEIDING	490
Functionele classificaties	493
HOOFDKENMERKEN VAN SATELLIETREKENINGEN	496
Functionele satellietrekeningen	496
Speciale sectorrekeningen	499
Opname van niet-monetaire gegevens	503
Grotere mate van detail en aanvullende begrippen	503
Verschillende basisbegrippen	504
Gebruik van modellen en experimentele resultaten	504
Opzet en samenstelling van satellietrekeningen	505
NEGEN SPECIFIEKE SATELLIETREKENINGEN	506
Landbouwrekeningen	507
Milieurekeningen	507
Zorgrekeningen	518
Rekeningen voor de productie van huishoudens	520

Arbeidsrekeningen en socialerekeningenmatrices (SAM)	523
Productiviteits- en groeirekeningen	525
Kennismodule	526
Rekeningen van de sociale bescherming	528
Satellietrekeningen voor toerisme	531
HOOFDSTUK 23 CLASSIFICATIES	533
INLEIDING	533
CLASSIFICATIE VAN INSTITUTIONELE SECTOREN (S)	533
CLASSIFICATIE VAN TRANSACTIES EN OVERIGE MUTATIES IN ACTIVA	535
Transacties in producten (P)	535
Transacties in niet-geproduceerde niet-financiële activa (NP-codes)	536
Verdelingstransacties (D)	537
Inkomenoverdrachten in geld en in natura (D.5-D.8)	538
Transacties in financiële activa en passiva (F)	539
Overige mutaties in activa (K)	541
CLASSIFICATIE VAN SALDI EN VERMOGENSSALDI (B)	541
CLASSIFICATIE VAN BALANSPOSTEN (L)	542
CLASSIFICATIE VAN ACTIVA (A)	542
Niet-financiële activa (AN)	542
Financiële activa (AF)	544
CLASSIFICATIE VAN AANVULLENDE POSTEN	545
Niet-renderende leningen	545
Kapitaaldiensten	546
Pensioentabel	546
Duurzame consumptiegoederen	548
Buitenlandse directe investeringen	548
Voorwaardelijke posities	548
Chartaal geld en deposito's	549
Classificatie van schuldbewijzen volgens vervaldatum	549
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde schuldbewijzen	549
Langlopende leningen met een resterende looptijd van minder dan één jaar en langlopende leningen met hypotheekgarantie	549
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde aandelen in beleggingsfondsen	550
Achterstallige rente en terugbetalingen	550
Individuele overdrachten en totaal van de overdrachten	550

SAMENVOEGING EN CODERING VAN BEDRIJFSTAKKEN (A) EN PRODUCTEN (P)	550
CLASSIFICATIE VAN OVERHEIDSFUNCTIES (COFOG)	565
CLASSIFICATIE VAN INDIVIDUELE VERBRUIKSFUNCTIES (COICOP)	568
CLASSIFICATIE VAN DE FUNCTIES VAN INSTELLINGEN ZONDER WINSTOOGMERK TEN BEHOEVE VAN HUISHOUDENS (COPNI)	570
CLASSIFICATIE VAN DE UITGAVEN VAN PRODUCENTEN NAAR FUNCTIE (COPP)	571
HOOFDSTUK 24 DE REKENINGEN	573
Tabel 24.1 Rekening 0: Goederen-en-dienstenrekening	573
Tabel 24.2 Complete rekeningenreeks voor de totale economie	573
Tabel 24.3 Complete rekeningenreeks voor niet-financiële vennootschappen	593
Tabel 24.4 Complete rekeningenreeks voor financiële instellingen	607
Tabel 24.5 Complete rekeningenreeks voor de overheid	622
Tabel 24.6 Complete rekeningenreeks voor huishoudens	638
Tabel 24.7 Complete rekeningenreeks voor instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishouden	654

HOOFDSTUK 1

ALGEMENE KENMERKEN EN GRONDBEGINSELEN

ALGEMENE KENMERKEN

- 1.01 Het Europese systeem van rekeningen (hierna het „ESR 2010” of het „ESR” genoemd) is een internationaal compatibel boekhoudkundig raamwerk voor een systematische en uitvoerige beschrijving van een totale economie (een regio, land of groep landen), de elementen waaruit deze economie is opgebouwd en haar betrekkingen met andere totale economieën.
- 1.02 Het vóór het ESR 2010 toegepaste systeem, het Europese systeem van rekeningen 1995 (het ESR 95), werd gepubliceerd in 1996⁽¹⁾. De ESR 2010-methoden, zoals vastgelegd in deze bijlage, hebben voor de eerste dertien hoofdstukken dezelfde structuur als de ESR 95-publicatie, maar bevatten daarnaast elf nieuwe hoofdstukken waarin aspecten van het systeem worden uitgewerkt die uitdrukking geven aan ontwikkelingen in het meten van moderne economieën of in het gebruik van het ESR 95 in de Europese Unie (de EU).
- 1.03 Deze handleiding heeft de volgende structuur. Hoofdstuk 1 gaat over het begrippenapparaat dat ten grondslag ligt aan het systeem, en beschrijft de beginselen van het ESR alsook de fundamentele statistische eenheden en hun indeling. Voorts bevat het een overzicht van het rekeningenstelsel en een korte beschrijving van de belangrijkste aggregaten, de rol van de aanbod- en gebruikstabellen en het input-outputsysteem. Hoofdstuk 2 beschrijft de institutionele eenheden die bij het meten van de economie worden gebruikt, en hoe deze eenheden in sectoren en andere groepen worden ingedeeld om analyses mogelijk te maken. Hoofdstuk 3 beschrijft alle transacties in producten (goederen en diensten) en niet-geproduceerde activa in het systeem. Hoofdstuk 4 beschrijft alle transacties in de economie waarbij inkomen en vermogen worden verdeeld en herverdeeld. Hoofdstuk 5 beschrijft de financiële transacties in de economie. Hoofdstuk 6 beschrijft de mutaties die zich in de waarde van activa kunnen voordoen als gevolg van niet-economische gebeurtenissen of prijsveranderingen. Hoofdstuk 7 beschrijft balansen en het schema voor de classificatie van activa en passiva. In hoofdstuk 8 worden het rekeningenstelsel en de saldi van de afzonderlijke rekeningen beschreven. Hoofdstuk 9 beschrijft de aanbod- en gebruikstabellen en de functie die zij vervullen om de aggregaten voor inkomen, output en uitgaven in de economie met elkaar in overeenstemming te brengen. In dat hoofdstuk worden ook de input-outputtabellen beschreven die uit de aanbod- en gebruikstabellen kunnen worden afgeleid. Hoofdstuk 10 beschrijft de begripsmatige grondslag voor het meten van prijs- en volumemutaties in relatie tot de nominale waarden die in de rekeningen worden gebruikt. Hoofdstuk 11 beschrijft de maatstaven voor bevolking en arbeidsmarkt, die bij economische analyses met de maatstaven van de nationale rekeningen kunnen worden gebruikt. Hoofdstuk 12 bevat een korte beschrijving van de nationale kwartaalrekeningen en van de accentverschillen ten opzichte van de jaarrekeningen.
- 1.04 Hoofdstuk 13 beschrijft de doelstellingen en begrippen van een systeem van regionale rekeningen en de problemen die verband houden met de opstelling van die rekeningen. Hoofdstuk 14 betreft het meten van financiële diensten die door financiële intermediairs worden verstrekt en uit nettorenteontvangsten worden gefinancierd. Het hoofdstuk is het resultaat van jaren onderzoek en ontwikkeling door de lidstaten om een solide berekeningswijze te vinden die voor alle lidstaten geharmoniseerd is. Hoofdstuk 15 over contracten, leases en vergunningen is nodig om in de nationale rekeningen een onderdeel van toenemend belang te kunnen beschrijven. In de hoofdstukken 16 en 17 over verzekering, sociale verzekering en pensioenen wordt beschreven hoe deze stelsels in de nationale rekeningen worden behandeld, omdat herverdelingskwesties door de vergrijzing steeds belangrijker worden. Hoofdstuk 18 handelt over de buitenlandrekeningen, die in de nationale rekeningen het equivalent zijn van de rekeningen van het meetsysteem voor de betalingsbalans. Hoofdstuk 19 over de Europese rekeningen is ook nieuw en behandelt aspecten van de nationale rekeningen waarvoor als gevolg van Europese institutionele en handelsregelingen problemen ontstaan die een geharmoniseerde aanpak vereisen. Hoofdstuk 20 beschrijft de rekeningen voor de sector overheid — een sector van bijzonder belang aangezien kwesties met betrekking tot een prudent begrotingsbeleid van de lidstaten essentieel blijven voor een economisch beleid in de EU. In hoofdstuk 21 worden de verbanden tussen bedrijfsboekhoudingen en nationale rekeningen beschreven, een gebied van groeiend belang vanwege een steeds groter aandeel van multinationale ondernemingen in het bruto binnenlands product (bbp) in alle landen. Hoofdstuk 22 beschrijft het verband tussen satellietrekeningen en de belangrijkste nationale rekeningen. De hoofdstukken 23 en 24 dienen voor referentiedoel-einden: hoofdstuk 23 bevat de classificaties die in het ESR 2010 zijn gebruikt voor de sectoren, activiteiten en producten, terwijl in hoofdstuk 24 de complete rekeningenreeks voor elke sector is opgenomen.
- 1.05 De structuur van het ESR 2010 is consistent met de mondiale richtlijnen voor de nationale rekeningen, als bepaald in het Systeem van nationale rekeningen 2008 (System of National Accounts 2008 — 2008 SNA), afgezien van bepaalde verschillen in presentatie en de hogere precisiegraad van sommige ESR 2010-begrippen die voor specifieke EU doeleinden worden gebruikt. Deze richtsnoeren zijn opgesteld onder de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de Verenigde Naties (VN), het Internationaal Monetair Fonds (IMF), het Bureau voor de statistiek van de Europese Unie (Eurostat), de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en de Wereldbank. Het ESR 2010 is gericht op de situatie en informatiebehoeften in de EU.

⁽¹⁾ Verordening (EG) nr. 2223/96 van de Raad van 25 juni 1996 inzake het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen in de Gemeenschap (PB L 310 van 30.11.1996, blz. 1).

Evenals het 2008 SNA is het ESR 2010 in overeenstemming gebracht met de begrippen en classificaties die in veel andere sociale en economische statistieken worden gebruikt (bv. werkgelegenheidsstatistieken, industriestatistieken en statistieken van de buitenlandse handel). Het ESR 2010 fungeert dan ook als het centrale referentiekader voor de sociale en economische statistiek van de EU en haar lidstaten.

- 1.06 Het ESR raamwerk bestaat uit twee belangrijke reeksen tabellen:
  - a) de institutionele sectorrekeningen;
  - b) het input-outputsysteem en de rekeningen per bedrijfstak.
- 1.07 De sectorrekeningen geven voor elk van de institutionele sectoren een systematische beschrijving van de verschillende fasen van het economische proces: productie, inkomensvorming, inkomensverdeling en -herverdeling, inkomensbesteding en financiële en niet-financiële accumulatie. De sectorrekeningen omvatten ook balansen voor een beschrijving van de standen van activa en passiva, en het vermogenssaldo aan het begin en het eind van de verslagperiode.
- 1.08 Door middel van de aanbod- en gebruikstabellen worden in het input-outputsysteem het productieproces (kostenstructuur, inkomensvorming en werkzame personen) en de goederen- en dienstenstromen (output, in- en uitvoer, finale consumptie, intermediair verbruik en investeringen per productgroep) uitvoerig beschreven. In dit systeem komen twee belangrijke boekhoudkundige identiteiten tot uiting: de som van de in een bedrijfstak gegenereerde inkomens is gelijk aan de door die bedrijfstak gegenereerde toegevoegde waarde, en voor elk product of elke productgroep is het aanbod gelijk aan de vraag.
- 1.09 Het ESR 2010 bevat begrippen voor bevolking en werkzame personen. Deze begrippen zijn van belang voor de sectorrekeningen, de rekeningen per bedrijfstak en het aanbod- en gebruikssysteem.
- 1.10 Het ESR 2010 is niet beperkt tot de nationale jaarrekeningen, maar strekt zich ook uit tot de kwartaalrekeningen en de rekeningen voor kortere of langere perioden. Het geldt ook voor de regionale rekeningen.
- 1.11 Het ESR 2010 bestaat naast het 2008 SNA wegens het gebruik dat in de EU van de meetwaarden in de nationale rekeningen wordt gemaakt. De lidstaten zijn zelf verantwoordelijk voor het verzamelen en presenteren van hun nationale rekeningen ter beschrijving van de economische situatie van hun land. Zij stellen ook een set van rekeningen samen die in het kader van een bij verordening vastgesteld leveringsprogramma bij de Commissie (Eurostat) worden ingediend ten behoeve van belangrijke toepassingen op het gebied van sociaal, economisch en begrotingsbeleid in de Unie. Tot die toepassingen behoren onder meer het vaststellen van de bijdragen van de lidstaten aan de EU-begroting via de „vierde middelenbron”, de steun aan de regio's van de EU via het structuurfondsenprogramma, en het toezicht op de economische prestaties van de lidstaten in het kader van de procedure bij buitensporige tekorten en van het stabiliteits- en groeipact.
- 1.12 Om ervoor te zorgen dat heffingen en voordelen worden verdeeld op basis van meetwaarden die op strikt consistente wijze zijn samengesteld en gepresenteerd, moeten de voor deze doeleinden gebruikte economische statistieken volgens dezelfde definities en regels worden samengesteld. Het ESR 2010 is een verordening waarin de regels, afspraken, definities en classificaties zijn vastgesteld die moeten worden toegepast bij het samenstellen van de nationale rekeningen in de lidstaten die onder het in bijlage B bij deze verordening beschreven programma voor de indiening van gegevens vallen.
- 1.13 Gezien de zeer grote geldsommen die gemoeid zijn met het in de EU functionerende systeem van bijdragen en voordelen, is het van essentieel belang dat het meetstelsel in alle lidstaten op consistente wijze wordt toegepast. In dergelijke omstandigheden is het belangrijk te kiezen voor een voorzichtige aanpak bij ramingen waarvoor geen direct waarneembare gegevens op de markt beschikbaar zijn; daarbij moet het gebruik van op modellen gebaseerde procedures voor de raming van meetwaarden in de nationale rekeningen worden vermeden.
- 1.14 De ESR 2010-begrippen zijn op diverse punten specifiek en preciezer dan die van het 2008 SNA, teneinde een zo groot mogelijke consistentie te garanderen tussen de uit de nationale rekeningen afgeleide meetwaarden van de lidstaten. Uitgaande van dit essentiële vereiste om over solide consistente ramingen te kunnen beschikken, is een kernstelsel van nationale rekeningen in de EU vastgesteld. Wanneer de metingen van de lidstaten niet consistent genoeg zijn, worden deze ramingen over het algemeen opgenomen in het zogenaamde „niet-kernstelsel”, dat betrekking heeft op aanvullende tabellen en satellietrekeningen.
- 1.15 Een voorbeeld van een gebied waar men het voor het ontwerp van het ESR 2010 nodig achtte om voorzichtig te werk te gaan, zijn de pensioenverplichtingen. Er zijn sterke argumenten voor het meten van deze verplichtingen ter ondersteuning van economische analyses, maar het cruciale vereiste in de EU om rekeningen te produceren die in tijd en ruimte consistent zijn, noopte tot een voorzichtige aanpak.

Mondialisering

- 1.16 Door de toenemende mondialisering van economische activiteiten is het internationale handelsverkeer in al zijn vormen toegenomen en wordt het voor landen moeilijker om hun binnenlandse economie in de nationale rekeningen te registreren. Mondialisering is het dynamische en multidimensionale proces waarbij de nationale hulpbronnen internationaal mobieler worden, terwijl de nationale economieën steeds afhankelijker van elkaar worden. Het aspect van de mondialisering dat mogelijk de meeste meetproblemen voor de nationale rekeningen veroorzaakt, is het toenemende aandeel van internationale transacties verricht door multinationale ondernemingen, waarbij grensoverschrijdende transacties plaatsvinden tussen moedermaatschappijen, dochtermaatschappijen en filialen. Er zijn echter nog andere dataproblemen, zoals blijkt uit onderstaande, meer uitputtende lijst:
- 1) verrekenprijzen tussen gelieerde ondernemingen (waardering van invoer en uitvoer);
  - 2) het toenemende gebruik van verwerking tegen vergoeding („toll processing”), waarbij goederen over internationale grenzen heen worden verhandeld zonder verandering van eigenaar (veredeling), en van transitohandel;
  - 3) de internationale handel via internet, zowel voor ondernemingen als voor huishoudens;
  - 4) de handel in en het gebruik van intellectuele eigendom over de hele wereld;
  - 5) werknemers die in het buitenland werken en aanzienlijke bedragen overmaken aan hun gezin in het land van herkomst (geldzendingen door werknemers, als deel van de individuele overdrachten);
  - 6) multinationale ondernemingen die hun activiteiten over nationale grenzen heen organiseren om zo efficiënt mogelijk te produceren en de totale belastingdruk zo laag mogelijk te houden. Daardoor kunnen kunstmatige ondernemingsstructuren ontstaan die de economische realiteit niet weergeven;
  - 7) het gebruik van offshorefinancieringsentiteiten (entiteiten voor specifieke doeleinden (SPE's) en andere vormen) om de financiering van wereldwijde activiteiten te regelen;
  - 8) de wederuitvoer van goederen, en in de EU het vervoer van goederen tussen lidstaten nadat zij in de Unie zijn binnengebracht (quasidoorvoer);
  - 9) een toenemende vervlechting van buitenlandse directe investeringen, en de noodzaak om stromen van directe investeringen te identificeren en in te delen.
- 1.17 Al deze steeds vaker voorkomende aspecten van mondialisering maken het voor nationale statistici moeilijker om grensoverschrijdende stromen in kaart te brengen en nauwkeurig te meten. Zelfs met een uitgebreid en solide verzamel- en meetsysteem voor de posten in de sector buitenland (en bijgevolg ook in de internationale rekeningen in de betalingsbalans) zullen als gevolg van de mondialisering nog extra inspanningen nodig zijn om de kwaliteit van de nationale rekeningen voor alle economieën en groepen van economieën te handhaven.

GEBRUIK VAN HET ESR 2010

Kader voor analyse en beleid

- 1.18 Het ESR-kader kan worden gebruikt voor analyse en beoordeling van:
- a) de structuur van een totale economie. Voorbeelden van gebruikte typen van metingen zijn:
    1. toegevoegde waarde en werkzame personen per bedrijfstak;
    2. toegevoegde waarde en werkzame personen per regio;
    3. inkomensverdeling naar sector;
    4. invoer en uitvoer per productgroep;
    5. consumptieve bestedingen per functionele rubriek en productgroep;
    6. investeringen in vaste activa en kapitaalgoederenvoorraad per bedrijfstak;
    7. samenstelling van de standen en stromen van financiële activa naar soort actief en sector;

- b) specifieke delen of aspecten van een economie. Dit geldt bijvoorbeeld voor:
1. het bank- en financieringswezen in de nationale economie;
  2. de rol van de overheid en haar financiële positie;
  3. de economie van een bepaalde regio (in vergelijking met die van het land als geheel);
  4. de besparingen en schulden van huishoudens;
- c) de ontwikkeling van een economie in de loop der tijd. Dit geldt bijvoorbeeld voor:
1. de analyse van de groei van het bbp;
  2. de analyse van de inflatie;
  3. de analyse van seizoensinvloeden op de uitgaven van huishoudens op basis van kwartaalrekeningen;
  4. de analyse van veranderingen in het belang van bepaalde soorten financiële instrumenten in de loop der tijd, bijvoorbeeld het toegenomen belang van financiële derivaten;
  5. de vergelijking van de industriële structuren van de nationale economie op lange termijn;
- d) een totale economie in vergelijking met andere economieën. Dit geldt bijvoorbeeld voor:
1. de vergelijking van de rollen en de omvang van de overheid in de lidstaten van de EU;
  2. de analyse van de onderlinge afhankelijkheid van de economieën van de EU, **waarbij rekening wordt gehouden met de lidstaten en hun regio's**;
  3. de analyse van de samenstelling en de bestemming van de uitvoer van de EU;
  4. de vergelijking van de groeicijfers voor het bbp of het beschikbare inkomen per hoofd van de bevolking in de EU en andere ontwikkelde economieën.
- 1.19 De cijfers uit het ESR-kader spelen een belangrijke rol bij de vorming van en het toezicht op het sociale en economische beleid van de EU en haar lidstaten.

Uit de volgende voorbeelden blijkt waarvoor het ESR-kader onder meer wordt gebruikt:

- a) het toezien op en het aansturen van de macro-economische en de monetaire beleidsvorming in de eurozone, en het vaststellen van convergentiecriteria voor de economische en monetaire unie (EMU) op basis van de maatstaven van de nationale rekeningen (bv. groeicijfers voor het bbp);
- b) de vaststelling van criteria voor de procedure bij buitensporige tekorten: hoogte van het overheidstekort en de overheidsschuld;
- c) de toekenning van financiële steun aan de regio's in de EU: voor de toewijzing van financiële middelen aan de regio's wordt gebruikgemaakt van de statistieken van de regionale rekeningen;
- d) de vaststelling van de eigen middelen op de EU-begroting. Deze zijn op drie manieren afhankelijk van de cijfers uit de nationale rekeningen:
  1. de totale middelen van de EU worden vastgesteld als percentage van de som van de bruto nationale inkomens (bni) van de lidstaten;
  2. het derde eigen middel van de EU is gebaseerd op de btw. De bijdragen van de lidstaten in het kader van dit middel worden grotendeels bepaald door de cijfers uit de nationale rekeningen, want deze cijfers worden gebruikt voor de berekening van het gemiddelde btw-tarief;

3. de hoogte van de bijdragen van de lidstaten in het kader van het vierde eigen middel van de EU is gebaseerd op een raming van hun bruto nationaal inkomen. Deze ramingen vormen de grondslag voor de meeste betalingen van de lidstaten.

Kenmerken van de ESR 2010-begrippen

- 1.20 Om een evenwicht tot stand te brengen tussen de behoeften aan gegevens en de mogelijkheid deze gegevens te leveren, hebben de begrippen in het ESR 2010 verscheidene belangrijke kenmerken. De kenmerken bestaan hierin dat de rekeningen:
- a) internationaal compatibel zijn;
  - b) geharmoniseerd zijn met andere systemen voor sociale en economische statistieken;
  - c) onderling samenhangend zijn;
  - d) operationeel zijn, wat betekent dat zij in de praktijk kunnen worden gemeten;
  - e) afwijken van de meeste administratieve begrippen;
  - f) duurzaam en onveranderlijk zijn gedurende een lange periode;
  - g) gericht zijn op het beschrijven van het economische proces in monetaire en gemakkelijk waarneembare grootheden;
  - h) in verschillende situaties en voor verschillende doeleinden bruikbaar zijn.
- 1.21 De begrippen in het ESR 2010 zijn internationaal compatibel omdat:
- a) de begrippen in het ESR 2010 consistent zijn met die in de mondiale richtlijnen voor de nationale rekeningen (2008 SNA);
  - b) het ESR 2010 voor de lidstaten de standaard is voor de indiening van gegevens uit de nationale rekeningen bij alle internationale organisaties.
  - c) internationale compatibiliteit van de begrippen van wezenlijk belang is wanneer statistieken van verschillende landen met elkaar worden vergeleken.
- 1.22 De begrippen in het ESR 2010 zijn geharmoniseerd met de begrippen in andere sociale en economische statistieken, omdat het ESR 2010 gebruikmaakt van begrippen en classificaties (bv. de statistische classificatie van economische activiteiten — NACE Rev. 2 ⁽¹⁾) die ook worden gebruikt voor andere sociale en economische statistieken van de lidstaten; zo is bijvoorbeeld in de industriestatistiek, de statistiek van de buitenlandse handel en de werkgelegenheidsstatistiek het aantal begripsmatige verschillen tot een minimum beperkt. Bovendien zijn de begrippen en classificaties in het ESR 2010 geharmoniseerd met die van de Verenigde Naties.
- Deze harmonisatie met sociale en economische statistieken is een steun bij de koppeling aan en vergelijking met deze cijfers, waardoor de kwaliteit van de cijfers in de nationale rekeningen kan worden gegarandeerd. Bovendien kan de informatie in deze specifieke statistieken beter worden gerelateerd aan de algemene statistieken over de nationale economie.
- 1.23 Dankzij de gemeenschappelijke begrippen die in het gehele systeem van nationale rekeningen en in de andere systemen voor sociale en economische statistieken worden gebruikt, kunnen consistente meetwaarden worden afgeleid. Zo kunnen bijvoorbeeld de volgende verhoudingscijfers worden berekend:
- a) productiviteitscijfers, zoals de toegevoegde waarde per gewerkt uur (hiertoe moeten de begrippen toegevoegde waarde en gewerkte uren consistent te zijn);
  - b) nationaal beschikbaar inkomen per hoofd van de bevolking (hiertoe moeten de begrippen nationaal beschikbaar inkomen en maatstaven voor de bevolking consistent zijn);
  - c) investeringen in vaste activa als percentage van de kapitaalgoederenvoorraad (hiertoe moeten de definities van deze stromen en standen consistent zijn);

⁽¹⁾ Verordening (EG) nr. 1893/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 20 december 2006 tot vaststelling van de statistische classificatie van economische activiteiten NACE Rev. 2 (PB L 393 van 30.12.2006, blz. 1).

- d) overheidstekort en overheidsschuld als percentage van het bruto binnenlands product (hiertoe moeten de begrippen overheidstekort, overheidsschuld en bruto binnenlands product consistent zijn).

Dankzij de interne consistentie van de begrippen kunnen ramingen worden gemaakt door bepaalde posten van elkaar af te trekken: zo kunnen de besparingen worden geraamd als het verschil tussen het beschikbare inkomen en de consumptieve bestedingen.

- 1.24 Bij de toepassing van de begrippen in het ESR 2010 wordt er rekening mee gehouden dat de gegevens moeten kunnen worden verzameld en gemeten. Het operationele karakter blijkt op diverse manieren uit de aanwijzingen voor het opstellen van de rekeningen:

- a) activiteiten of posten worden alleen beschreven indien zij significant van omvang zijn. Zo mag de productie van goederen in eigen beheer door huishoudens zoals weven en pottenbakken niet als productie worden geregistreerd, omdat deze vormen van productie voor de landen van de EU niet significant zijn;
- b) bij sommige begrippen wordt aangegeven hoe hiervan een raming moet worden gemaakt. Zo wordt bij de definitie van verbruik van vaste activa verwezen naar de lineaire afschrijvingsmethode. Voor de berekening van de kapitaalgoederenvoorraad moet de „perpetual inventory method” worden toegepast wanneer directe informatie over de kapitaalgoederenvoorraad ontbreekt. Een ander voorbeeld is de waardering van de productie in eigen beheer, die in beginsel tegen basisprijzen wordt gewaardeerd, maar zo nodig kan de waardering tegen basisprijzen worden benaderd door de verschillende kosten bij elkaar op te tellen;
- c) er zijn enkele afspraken gemaakt. Zo worden door de overheid verstrekte collectieve diensten altijd als consumptieve bestedingen ingedeeld.

- 1.25 De voor de statistieken van de nationale rekeningen benodigde gegevens kunnen echter niet altijd gemakkelijk rechtstreeks worden verzameld, omdat de onderliggende begrippen gewoonlijk afwijken van de begrippen die aan de basis van administratieve gegevensbronnen liggen. Voorbeelden van administratieve bronnen zijn bedrijfsboekhoudingen, gegevens voor bepaalde soorten belastingen (btw, inkomstenbelasting, invoerheffingen enz.), socialezekerheidsgegevens en gegevens van toezichthoudende organen voor het bank- en verzekeringswezen. Deze administratieve gegevens worden gebruikt voor het opstellen van de nationale rekeningen. Over het algemeen worden zij in overeenstemming gebracht met de begrippen in het ESR.

De begrippen in het ESR verschillen gewoonlijk van hun administratieve equivalenten in de volgende opzichten:

- a) administratieve begrippen verschillen van land tot land, zodat er aan de hand van administratieve begrippen geen internationale compatibiliteit mogelijk is;
- b) administratieve begrippen veranderen in de loop der tijd, zodat er aan de hand van administratieve begrippen geen vergelijkingen in de tijd kunnen worden gemaakt;
- c) ten aanzien van de begrippen die aan de basis van de administratieve bronnen liggen, heerst gewoonlijk geen consistentie tussen de verschillende administratieve systemen, zodat koppeling en vergelijking van gegevens, wat van essentieel belang is voor de opstelling van nationale rekeningen, niet mogelijk is;
- d) de administratieve begrippen zijn over het algemeen niet bijzonder geschikt voor economische analyses en de beoordeling van economisch beleid.
- 1.26 Niettemin beantwoorden administratieve bronnen heel goed aan de behoefte aan gegevens voor de nationale rekeningen en andere statistieken, omdat:
- a) begrippen en classificaties die oorspronkelijk voor statistische doeleinden werden vastgesteld, ook voor administratieve doeleinden worden gebruikt, bijvoorbeeld de indeling van de overheidsuitgaven naar soort;
- b) bij administratieve bronnen expliciet rekening wordt gehouden met de (hiervan losstaande) behoefte aan gegevens voor statistische doeleinden; dit geldt bijvoorbeeld voor het Intrastat-systeem, dat informatie verstrekt over het goederenverkeer tussen de lidstaten.
- 1.27 De belangrijkste begrippen in het ESR zijn duurzaam en onveranderlijk gedurende een lange periode, omdat:
- a) zij zijn goedgekeurd als de internationale standaard voor vele jaren;
- b) heel weinig van de onderliggende begrippen in de achtereenvolgende internationale richtlijnen voor het opstellen van nationale rekeningen verandering ondergaan.

Door deze begripsmatige continuïteit behoeven minder vaak tijdreeksen te worden herberekend. Bovendien zijn de begrippen minder gevoelig voor nationale en internationale politieke druk. Daarom kunnen de cijfers uit de nationale rekeningen dienen als objectieve bron van gegevens voor economisch beleid en economische analyses.

- 1.28 De begrippen in het ESR 2010 zijn gericht op het beschrijven van het economisch proces in monetaire en gemakkelijk waarneembare grootheden. Standen en stromen die niet gemakkelijk in monetaire eenheden kunnen worden uitgedrukt of die geen duidelijk monetair equivalent hebben, worden niet in het ESR geregistreerd.

Dit beginsel is niet strikt toegepast, omdat ook rekening dient te worden gehouden met de vereiste consistentie en de behoeften van gebruikers. Zo is het ter wille van de consistentie noodzakelijk de waarde van collectieve overheidsdiensten als output te registreren omdat de beloning van werknemers en de aanschaf van allerlei goederen en diensten door de overheid gemakkelijk in monetaire eenheden kunnen worden vastgesteld. Dankzij de beschrijving van de collectieve overheidsdiensten in relatie tot de rest van de nationale economie zijn de nationale rekeningen als geheel tevens van meer nut voor economisch onderzoek en beleid.

- 1.29 De reikwijdte van de begrippen in het ESR kan worden toegelicht aan de hand van een aantal belangrijke grensgevallen.

De volgende vormen van productie worden binnen de productiegrens van het ESR geregistreerd (zie de punten 3.07, 3.08 en 3.09):

- a) de productie van individuele en collectieve overheidsdiensten;
- b) de productie in eigen beheer van woondiensten door bewoners van een eigen huis;
- c) de productie van goederen voor eigen finale consumptie, bijvoorbeeld landbouwproducten;
- d) het in eigen beheer produceren van bouwwerken, ook indien dit door huishoudens wordt gedaan;
- e) de productie van diensten door betaald huishoudelijk personeel;
- f) het kweken van vis in viskwekerijen;
- g) illegale productie, mits alle bij de transactie betrokken eenheden daar vrijwillig aan deelnemen;
- h) productie waarvan de opbrengst niet volledig bij de belastingdienst wordt opgegeven, zoals clandestiene textielproductie.

- 1.30 De volgende vormen van productie vallen buiten de productiegrens en mogen niet in het ESR worden geregistreerd:

- a) huishoudelijke en persoonlijke diensten die worden geproduceerd en geconsumeerd binnen hetzelfde huishouden, zoals schoonmaken, het bereiden van maaltijden of de verzorging van zieken of bejaarden;
- b) vrijwilligerswerk dat niet resulteert in de productie van goederen, zoals gratis verzorging en schoonmaken;
- c) natuurlijke toename van de visstand in de open zee.

- 1.31 Het ESR registreert alle output die het resultaat is van productie binnen de productiegrens. De output van hulpactiviteiten wordt evenwel niet geregistreerd. Alle input die een hulpactiviteit verbruikt, wordt behandeld als input in de activiteit die zij ondersteunt. Indien een bedrijf dat uitsluitend hulpactiviteiten verricht, statistisch waarneembaar is doordat afzonderlijke rekeningen voor zijn productie gemakkelijk beschikbaar zijn, of indien het geografisch op een andere plaats gevestigd is dan de bedrijven waarvoor het werkt, moet het zowel in de nationale als in de regionale rekeningen als afzonderlijke eenheid worden geregistreerd en opgenomen in de bedrijfsclassificatie die met zijn hoofdactiviteit overeenstemt. Wanneer geen geschikte basisgegevens beschikbaar zijn, kan de output van de hulpactiviteit worden geraamd door de kosten op te tellen.

- 1.32 Indien een activiteit als productie wordt beschouwd en de output ervan wordt geregistreerd, worden de inkomens, de werkzame personen, de finale consumptie enz. die hierop betrekking hebben, ook geregistreerd. Omdat bijvoorbeeld de productie van woondiensten door bewoners van een eigen huis als productie wordt geregistreerd, worden ook het inkomen en de consumptieve bestedingen die hierdoor voor deze bewoners worden gegenereerd, geregistreerd. Wat werkzame personen betreft, wordt niets geregistreerd, aangezien er bij de productie van woondiensten door bewoners van een eigen huis per definitie geen input van arbeid is. Daardoor blijft het ESR consistent met het systeem van de arbeidsstatistiek, waarin voor woningbezit geen werkzame personen worden geregistreerd. Het omgekeerde doet zich voor wanneer activiteiten niet als productie worden beschouwd: huishoudelijke diensten die binnen hetzelfde huishouden worden geproduceerd en verbruikt, genereren geen inkomen en consumptieve bestedingen, zodat degenen die deze diensten verrichten, niet tot de werkzame personen behoren.

- 1.33 Het ESR bevat ook afspraken, zoals:
- a) waardering van de output van de overheid;
  - b) waardering van de output van verzekeringsdiensten en van de indirect gemeten diensten van financiële intermediairs;
  - c) de registratie van alle collectieve overheidsdiensten als consumptieve bestedingen en niet als intermediair verbruik.

Indeling naar sector

- 1.34 Sectorrekeningen worden gecreëerd door eenheden in sectoren onder te brengen, zodat transacties en saldi van de rekeningen naar sector kunnen worden gepresenteerd. Door de presentatie naar sector worden veel belangrijke meetwaarden voor economisch en begrotingsbeleid aangereikt. De belangrijkste sectoren zijn huishoudens, overheid, vennootschappen (financiële instellingen en niet-financiële vennootschappen), instellingen zonder winst oogmerk (izw's) ten behoeve van huishoudens, en het buitenland.

Het onderscheid tussen markt- en niet-marktactiviteiten is van groot belang. Een entiteit in handen van de overheid die een marktgerichte vennootschap blijkt te zijn, wordt in de sector vennootschappen ingedeeld, buiten de sector overheid. Op die manier maken de tekorten en schulden van de vennootschap geen deel uit van het tekort en de schuld van de overheid.

- 1.35 Het is belangrijk dat duidelijke, deugdelijke criteria voor de classificatie van entiteiten in sectoren worden vastgesteld.

De publieke sector bestaat uit alle in de economie ingezeten institutionele eenheden waarover de overheid zeggenschap heeft. De particuliere sector bestaat uit de overige ingezeten eenheden.

In tabel 1.1 zijn de criteria aangegeven die worden gebruikt om het onderscheid te maken tussen de publieke en de particuliere sector, en in de publieke sector tussen de sector overheid en de sector vennootschappen in handen van de overheid, en in de particuliere sector tussen de sector izw's t.b.v. huishoudens en de sector particuliere vennootschappen.

Tabel 1.1

Criteria	In handen van de overheid (publieke sector)	In particuliere handen (particuliere sector)
Niet-marktoutput	Overheid	Izw's t.b.v. huishoudens
Marktoutput	Vennootschappen in handen van de overheid	Particuliere vennootschappen

- 1.36 Zeggenschap wordt gedefinieerd als de bevoegdheid om het algemene beleid of programma van een institutionele eenheid te bepalen. Verdere bijzonderheden in verband met de definitie van zeggenschap worden gegeven in punten 2.35 tot en met 2.39.

- 1.37 Het onderscheid tussen markt en niet-markt en bijgevolg, voor entiteiten van de publieke sector, de indeling ervan in de sector overheid of in de sector vennootschappen, wordt bepaald door de volgende regel:

Een activiteit wordt als marktactiviteit beschouwd wanneer de desbetreffende goederen en diensten onder de volgende voorwaarden worden verhandeld:

- 1) verkopers streven naar winstmaximalisatie op lange termijn en verkopen daartoe vrijwillig op de markt goederen en diensten aan wie bereid is de gevraagde prijs te betalen;
  - 2) kopers streven, rekening houdend met hun schaarse middelen, naar nutsmaximalisatie door zich bij hun aankopen te laten leiden door de vraag welke producten tegen de aangeboden prijs het best aan hun behoeften voldoen;
  - 3) van een effectieve markt is sprake wanneer verkopers en kopers toegang tot en informatie over de markt hebben. Er kan ook dan sprake zijn van een effectieve markt wanneer niet volledig aan deze voorwaarden wordt voldaan.
- 1.38 Dankzij de specificaties van het begrippensysteem van het ESR is flexibiliteit mogelijk: enkele begrippen zijn niet expliciet in het systeem opgenomen, maar kunnen niettemin gemakkelijk hieruit worden afgeleid. Zo kunnen er nieuwe sectoren worden gevormd door in het ESR gedefinieerde subsectoren te herschikken.

- 1.39 Flexibiliteit wordt ook geboden door de mogelijkheid om aanvullende criteria in te voeren die niet in strijd zijn met de logica van het systeem. Aan de hand van deze criteria kunnen bijvoorbeeld subsectorrekeningen worden opgesteld die gebaseerd zijn op het aantal werkzame personen in productie-eenheden of de hoogte van het inkomen van huishoudens. Wat de werkzame personen betreft, kan nog een onderverdeling worden gemaakt naar opleidingsniveau, leeftijd en geslacht.

Satellietrekeningen

- 1.40 Voor sommige gegevensbehoeften moeten aparte satellietrekeningen worden opgesteld:

Dit geldt bijvoorbeeld voor:

- a) socialerekeningenmatrices (Social Accounting Matrix — SAM);
- b) de rol van het toerisme in de nationale economie;
- c) de analyse van de kosten en de financiering van de gezondheidszorg;
- d) onderzoeks- en ontwikkelingswerk dat wordt erkend als investering in intellectuele eigendom;
- e) de erkenning van menselijk kapitaal als activa in de nationale economie;
- f) de analyse van het inkomen en de uitgaven van huishoudens op basis van micro-economische benaderingen van inkomen en uitgaven;
- g) de wisselwerking tussen milieu en economie;
- h) de productie binnen huishoudens;
- i) de analyse van veranderingen in de welvaart;
- j) de analyse van de verschillen tussen de cijfers in de nationale rekeningen en de bedrijfsboekhoudingen, en de invloed ervan op effecten- en valutabeurzen;
- k) de raming van belastingopbrengsten.

- 1.41 Satellietrekeningen komen aan dergelijke gegevensbehoeften tegemoet door:

- a) gedetailleerdere informatie te verstrekken waar dat noodzakelijk is en overbodige details achterwege te laten;
- b) het bereik van het boekhoudkundig raamwerk te vergroten met niet-monetaire informatie, bijvoorbeeld over vervuiling en milieuthema's;
- c) sommige basisbegrippen aan te passen, bijvoorbeeld door het begrip investeringen uit te breiden met de uitgaven voor onderwijs.

- 1.42 Een socialerekeningenmatrix (SAM) is een matrixpresentatie waarin de verbanden tussen de aanbod- en gebruikstabellen en de sectorrekeningen worden gelegd. Een SAM geeft extra informatie over het niveau en de samenstelling van werkgelegenheid door middel van een onderverdeling van de beloning van werknemers naar type werkzame persoon. Deze onderverdeling geldt zowel voor het gebruik van arbeid per bedrijfstak, zoals weergegeven in de gebruikstabellen, als voor het aanbod van arbeid per sociaaleconomische subgroep, zoals weergegeven in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van subsectoren van de sector huishoudens. Op deze wijze worden het aanbod en het gebruik van de verschillende arbeidscategorieën systematisch getoond.

- 1.43 In satellietrekeningen moeten alle basisbegrippen en -classificaties van het centrale systeem van het ESR 2010 worden gebruikt. Er mogen alleen wijzigingen in de begrippen worden aangebracht wanneer de satellietrekening hiervoor bedoeld is. In zo'n geval bevat de satellietrekening ook een tabel waarin het verband tussen de belangrijkste aggregaten van de satellietrekening en die van het centrale systeem wordt gelegd. Op deze wijze blijft het centrale systeem het referentiekader en wordt tevens tegemoetgekomen aan meer specifieke behoeften.

- 1.44 In het centrale systeem worden in de regel geen standen en stromen gemeten die niet gemakkelijk in monetaire eenheden kunnen worden uitgedrukt (of die geen duidelijke monetaire tegenwaarde hebben). Vanwege de aard van dergelijke standen en stromen kunnen voor de analyse ervan vaak ook niet-monetaire statistieken worden opgesteld, bijvoorbeeld:
- a) de productie binnen huishoudens kan worden beschreven aan de hand van de daaraan bestede uren;
  - b) onderwijs kan worden beschreven aan de hand van soorten onderwijs, aantal leerlingen, gemiddeld aantal schooljaren voor het behalen van een diploma enz.;
  - c) de gevolgen van vervuiling kunnen worden beschreven aan de hand van wijzigingen in het aantal levende soorten, de gezondheid van bossen, het afvalvolume, het koolmonoxidegehalte, het stralingsniveau enz.
- 1.45 Satellietrekeningen maken het mogelijk dergelijke statistieken in niet-monetaire eenheden te relateren aan het centrale systeem van nationale rekeningen. Het verband kan worden gelegd door in dergelijke niet-monetaire statistieken de in het centrale systeem gehanteerde classificaties te gebruiken, bijvoorbeeld de indeling naar type huishouden of naar bedrijfstak. Zo wordt een consistent, uitgebreid systeem opgebouwd, dat basisgegevens kan verschaffen voor de analyse en beoordeling van interacties tussen de variabelen in het centrale systeem en die in de uitbreiding ervan.
- 1.46 Het centrale systeem en zijn belangrijkste aggregaten beschrijven geen veranderingen in de welvaart. De rekeningen kunnen worden uitgebreid met informatie waaraan een waarde in monetaire eenheden is toegerekend, zoals:
- a) huishoudelijke en persoonlijke diensten die worden geproduceerd en geconsumeerd in hetzelfde huishouden;
  - b) veranderingen in vrijetijdsbesteding;
  - c) voor- en nadelen van het leven in de stad;
  - d) ongelijkheden in de inkomensverdeling.
- 1.47 In de uitgebreide rekeningen kunnen finale bestedingen van onaangename maar noodzakelijke producten, zoals defensie, ook worden heringedeeld onder intermediair verbruik, dus niet bijdragend tot een verhoging van de welvaart. Zo kan ook de schade door overstromingen en andere natuurrampen worden ingedeeld als intermediair verbruik, namelijk als een verlaging van het (absolute) welvaartsniveau. Op deze wijze kan worden getracht een zeer ruwe en zeer onvolledige indicator voor veranderingen in de welvaart samen te stellen. Welvaart heeft echter vele dimensies, waarvan de meeste beter niet in monetaire eenheden kunnen worden uitgedrukt. Het verdient dan ook de voorkeur om bij het meten van de welvaart voor ieder aspect een afzonderlijke indicator en meeteenheid te gebruiken. Indicatoren zijn bijvoorbeeld kindersterfte, levensverwachting, alfabetisme onder volwassenen en nationaal inkomen per hoofd van de bevolking. Dergelijke indicatoren kunnen in een satellietrekening worden opgenomen.
- 1.48 Om een consistent en internationaal compatibel raamwerk te verkrijgen, worden in het ESR geen administratieve begrippen gebruikt. Toch kunnen cijfers die op dergelijke begrippen zijn gebaseerd, voor allerlei nationale doeleinden zeer nuttig zijn. Voor een raming van de belastinginkomsten zijn bijvoorbeeld statistieken over het belastbaar inkomen noodzakelijk. Dergelijke statistieken kunnen worden verkregen door enkele wijzigingen aan te brengen in de statistieken van de nationale rekeningen.
- 1.49 Een soortgelijke benadering is mogelijk voor bij het nationale economische beleid gehanteerde begrippen als:
- a) inflatie, gebruikt voor de verhoging van pensioenen, werkloosheidsuitkeringen of ambtenarensalarissen;
  - b) belastingen, sociale premies, overheidssector en collectieve sector, gebruikt in de discussie over de optimale omvang van de collectieve sector;
  - c) „strategische” sectoren/bedrijfstakken, ten behoeve van het nationale economische beleid of het economische beleid van de EU;
  - d) „bedrijfsinvesteringen”, ten behoeve van het nationale economische beleid;
  - e) een tabel met een volledige registratie van pensioenen.

Satellietrekeningen of aanvullende tabellen kunnen aan dergelijke gegevensbehoeften voldoen.

ESR 2010 en 2008 SNA

1.50 Het ESR 2010 is gebaseerd op de begrippen van het 2008 SNA, dat richtlijnen geeft voor het opstellen van nationale rekeningen voor alle landen ter wereld. Niettemin zijn er diverse verschillen tussen het ESR 2010 en het 2008 SNA:

a) verschillen in presentatie:

1. in het ESR 2010 zijn er afzonderlijke hoofdstukken voor de transacties in producten, de verdelingstransacties en de financiële transacties. In het 2008 SNA worden deze transacties toegelicht in hoofdstukken die zijn gerangschikt naar rekening, bijvoorbeeld productierekening, primaire inkomensverdelingsrekening, kapitaalrekening en buitenlandrekening;
2. het ESR 2010 beschrijft een begrip met behulp van een definitie en een opsomming van wat wel en wat niet onder het begrip valt. Het 2008 SNA beschrijft begrippen gewoonlijk in algemenere termen en verklaart de grondgedachte achter de gemaakte afspraken;

b) de ESR 2010-begrippen zijn soms specifiek en nauwkeuriger dan die van het 2008 SNA:

1. het 2008 SNA bevat geen specifieke criteria om bij de indeling van output het onderscheid te maken tussen marktoutput, output voor eigen finaal gebruik en niet-marktoutput. Daarom zijn in het ESR gedetailleerdere richtsnoeren opgenomen om een uniforme werkwijze te garanderen;
2. het ESR 2010 gaat ervan uit dat diverse soorten productie door huishoudens, zoals de vervaardiging van weefsels en meubelen, in de lidstaten niet significant zijn en derhalve niet behoeven te worden geregistreerd;
3. het ESR 2010 verwijst naar institutionele regelingen in de EU, zoals het Intrastat-systeem voor de registratie van goederenstromen binnen de EU en de bijdragen van de lidstaten aan de EU;
4. het ESR 2010 bevat specifieke EU-classificaties, bijvoorbeeld de statistische classificatie van producten gekoppeld aan activiteiten (CPA) ⁽¹⁾ voor producten en de NACE Rev. 2 voor bedrijfstakken (beide zijn geharmoniseerd met de overeenkomstige classificaties van de VN);
5. het ESR 2010 bevat een extra classificatie voor alle transacties met het buitenland: zij worden ingedeeld in transacties tussen ingezetenen van de EU en transacties met ingezetenen van derde landen;
6. het ESR 2010 bevat een herschikking van de subsectoren van het 2008 SNA voor de sector financiële instellingen om tegemoet te komen aan de behoeften van de Europese Monetaire Unie. Het ESR 2010 kan soms specifiek zijn dan het 2008 SNA, omdat het ESR in de eerste plaats van toepassing is op de lidstaten. Ook voor de gegevensbehoeften van de Unie dient het ESR specifiek te zijn.

ESR 2010 EN ESR 95

1.51 Het ESR 2010 verschilt zowel in reikwijdte als qua begrippen van het ESR 95. De meeste verschillen komen overeen met die tussen het 1993 SNA en het 2008 SNA. De grootste verschillen zijn:

- a) de erkenning van onderzoeks- en ontwikkelingswerk als investering die leidt tot activa in de vorm van intellectuele eigendom. Deze verandering wordt in een satellietrekening geregistreerd en pas in de standaardrekeningen opgenomen wanneer kan worden vastgesteld dat de meetwaarden voldoende solide zijn en in voldoende mate zijn geharmoniseerd tussen de lidstaten;
- b) de uitgaven voor wapensystemen die voldoen aan de algemene definitie van activa, zijn ingedeeld als investeringen in vaste activa en niet meer als intermediaire uitgaven;
- c) het analytische begrip kapitaaldiensten is ingevoerd voor marktproductie, zodat een aanvullende tabel kan worden geproduceerd waarin zij als bestanddeel van de toegevoegde waarde worden weergegeven;
- d) het begrip financiële activa is verruimd en omvat nu een breder scala aan contracten betreffende financiële derivaten;

⁽¹⁾ Verordening (EG) nr. 451/2008 van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2008 tot vaststelling van een nieuwe statistische classificatie van producten gekoppeld aan activiteiten (CPA) (PB L 145 van 4.6.2007, blz. 65).

- e) nieuwe regels voor de registratie van pensioenrechten. Er is een aanvullende tabel in de rekeningen ingevoerd, zodat ramingen voor alle socialeverzekeringsrechten, al dan niet met fondsvorming, kunnen worden geregistreerd. Alle voor een omvattende analyse nodige informatie wordt verstrekt in deze tabel, waarin de rechten en daaraan gerelateerde stromen voor alle particuliere en overheidspensioenregelingen, al dan niet met fondsvorming, en inclusief de pensioenregelingen van de sociale zekerheid, zijn weergegeven;
  - f) de regels over verandering van eigendom van goederen zijn nu universeel van toepassing, hetgeen resulteert in veranderingen van de registratie van de transitohandel en van goederen die worden verzonden voor veredeling, zowel naar het buitenland als in de binnenlandse economie. Dit heeft tot gevolg dat goederen die voor veredeling naar het buitenland worden verzonden, netto worden geregistreerd, en niet langer bruto zoals in het 1993 SNA en het ESR 95. Deze verandering heeft aanzienlijke gevolgen voor de registratie van dergelijke activiteiten in het aanbod- en gebruikssysteem;
  - g) er worden meer richtsnoeren verstrekt betreffende financiële instellingen in het algemeen en entiteiten voor specifieke doeleinden (SPE's) in het bijzonder. De behandeling van in het buitenland gevestigde SPE's in handen van de overheid is gewijzigd om ervoor te zorgen dat de door de SPE's aangegane verplichtingen worden weergegeven in de overheidsrekeningen;
  - h) de behandeling van superdividenden betaald door vennootschappen in handen van de overheid is verduidelijkt, dat wil zeggen dat zij als uitzonderlijke betalingen en onttrekkingen aan het eigen vermogen moeten worden behandeld;
  - i) de beginselen voor de behandeling van publiek-private partnerschappen zijn opgenomen en de behandeling van herstructureringsbureaus is uitgebreid;
  - j) de transacties tussen overheid en vennootschappen in handen van de overheid, en met securitisatievehikels, zijn verduidelijkt met het oog op een betere registratie van posten die de overheidsschuld in aanzienlijke mate kunnen beïnvloeden;
  - k) de behandeling van leninggaranties is verduidelijkt, en er is een nieuwe behandeling geïntroduceerd voor gestandaardiseerde leninggaranties, zoals exportkredietgaranties en studentenleninggaranties. De nieuwe behandeling houdt in dat in de rekeningen een financieel actief en passief ten belope van de waarschijnlijke claim op de garanties moet worden opgenomen.
- 1.52 De wijzigingen in het ESR 2010 in vergelijking tot het ESR 95 blijven niet beperkt tot begripsmatige wijzigingen. Er zijn grote verschillen in reikwijdte, met nieuwe hoofdstukken over satellietrekeningen, overheidsrekeningen en buitenlandrekeningen. Voorts zijn ook de hoofdstukken over kwartaalrekeningen en regionale rekeningen aanzienlijk uitgebreid.

GRONDBEGINSELEN VAN HET ESR 2010 ALS SYSTEEM

1.53 De hoofdkenmerken van het systeem zijn:

- a) statistische eenheden en hun indeling;
- b) stromen en standen;
- c) het rekeningenstelsel en de aggregaten;
- d) het input-outputstelsel.

Statistische eenheden en hun indeling

- 1.54 Het ESR 2010-systeem gebruikt twee soorten eenheden en twee overeenkomstige indelingen van de economie, die geheel van elkaar verschillen en elk voor bepaalde analytische doeleinden bestemd zijn.
- 1.55 Aan het eerste doel, namelijk de beschrijving van inkomens-, bestedings- en financiële stromen en balansen, wordt voldaan door institutionele eenheden op basis van hun hoofdfuncties, gedrag en doelstellingen tot sectoren samen te voegen.
- 1.56 Aan het tweede doel, namelijk de beschrijving van productieprocessen en het maken van input-outputanalyses wordt voldaan door eenheden van economische activiteit op lokaal niveau (lokale EEA's) op basis van de aard van hun activiteit tot bedrijfstakken samen te voegen. Een activiteit wordt gekenmerkt door een input van producten, een productieproces en een output van producten.

Institutionele eenheden en sectoren

1.57 Institutionele eenheden zijn economische entiteiten die zelfstandig goederen en activa kunnen bezitten, verplichtingen kunnen aangaan en economische activiteiten en transacties met andere eenheden kunnen verrichten. Voor het ESR-systeem zijn de institutionele eenheden ingedeeld in vijf elkaar uitsluitende binnenlandse institutionele sectoren:

- a) niet-financiële vennootschappen;
- b) financiële instellingen;
- c) overheid;
- d) huishoudens;
- e) instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens.

De vijf sectoren vormen tezamen de totale binnenlandse economie. Iedere sector is onderverdeeld in subsectoren. Dankzij het ESR 2010-systeem kan een volledig rekeningstelsel (inclusief balans) worden samengesteld voor iedere sector en subsector, alsmede voor de totale economie. Niet-ingezetene eenheden kunnen betrekkingen aangaan met deze vijf binnenlandse sectoren; de interacties worden in dat geval weergegeven tussen de binnenlandse sectoren en een zesde institutionele sector, de sector buitenland.

Eenheden van economische activiteit op lokaal niveau (lokale EEA's) en bedrijfstakken

1.58 Wanneer institutionele eenheden meer dan één activiteit verrichten, worden zij opgesplitst op basis van de aard van de economische activiteit. Lokale EEA's maken deze presentatie mogelijk.

Een lokale EEA omvat alle delen van een institutionele eenheid in haar hoedanigheid van producent die op één enkele locatie of op een paar dicht bij elkaar gelegen locaties zijn gevestigd en die bijdragen aan de uitvoering van een activiteit op viercijferniveau (klassen) van de NACE Rev. 2.

1.59 Voor elke nevenactiviteit wordt een lokale EEA gecreëerd; indien voor een afzonderlijke beschrijving van een dergelijke activiteit de benodigde boekhouding ontbreekt, zal een lokale EEA meerdere nevenactiviteiten combineren. Alle lokale EEA's die dezelfde of soortgelijke activiteiten verrichten, vormen tezamen een bedrijfstak.

Een institutionele eenheid omvat één of meer lokale EEA's; een lokale EEA behoort steeds tot slechts één institutionele eenheid.

1.60 Voor de analyse van het productieproces wordt gebruikgemaakt van een analytische productie-eenheid. Deze eenheid is alleen waarneembaar wanneer een lokale EEA één soort product voortbrengt, zonder dat zij nevenactiviteiten verricht. Deze eenheid wordt homogene productie-eenheid genoemd. Door deze eenheden samen te voegen, worden homogene branches verkregen.

Ingezetene en niet-ingezetene eenheden; totale economie en buitenland

1.61 De gehele economie bestaat uit de ingezetene eenheden. Een in een land ingezetene eenheid heeft een economisch hoofdbelangencentrum in het economische gebied van dat land — d.w.z. zij verricht gedurende een periode van minimaal één jaar economische activiteiten in dat gebied. De in punt 1.57 genoemde institutionele sectoren zijn groepen ingezetene institutionele eenheden.

1.62 Ingezetene eenheden kunnen transacties aangaan met niet-ingezetene eenheden (d.w.z. eenheden die ingezetene zijn van een andere economie). Gesproken wordt dan van transacties met het buitenland, die in de buitenlandrekening worden opgenomen. Het buitenland speelt dus een rol die overeenkomt met die van een institutionele sector; niet-ingezetene eenheden worden echter alleen geregistreerd voor zover zij betrokken zijn bij transacties met ingezetene institutionele eenheden.

1.63 Fictieve ingezetene eenheden, die in het ESR 2010-systeem als institutionele eenheden worden beschouwd, zijn:

- a) die delen van niet-ingezetene eenheden die een economisch hoofdbelangencentrum hebben in het economische gebied van het land (dat wil gewoonlijk zeggen dat zij daar voor minimaal één jaar economische transacties uitvoeren);
- b) niet-ingezetene eenheden in hun hoedanigheid van eigenaar van grond of gebouwen in het economische gebied van het land, maar alleen voor zover het transacties met betrekking tot deze grond en gebouwen betreft.

Stromen en standen

1.64 Er worden twee basissoorten informatie geregistreerd: stromen en standen.

Stromen hebben betrekking op acties en gevolgen van gebeurtenissen die tijdens een bepaalde periode plaatsvinden, terwijl standen betrekking hebben op momentopnamen.

Stromen

1.65 Stromen weerspiegelen het ontstaan, transformeren, ruilen, overdragen of teloorgaan van economische waarden. Zij hebben betrekking op veranderingen in de waarde van de activa of passiva van een institutionele eenheid. Er zijn twee soorten economische stromen: transacties en overige mutaties in activa.

Transacties komen voor in alle rekeningen en tabellen waar ook stromen voorkomen, behalve in de rekening voor overige volumemutaties in activa en de herwaarderingsrekening. Alleen in deze twee rekeningen worden overige mutaties in activa geregistreerd.

Elementaire transacties en andere stromen worden naargelang van hun aard ingedeeld in een betrekkelijk klein aantal soorten.

Transacties

1.66 Een transactie is een economische stroom, d.w.z. een interactie met wederzijdse instemming tussen institutionele eenheden of een actie binnen een institutionele eenheid, waarvan het zinvol is deze als transactie te beschouwen, omdat de eenheid in twee verschillende hoedanigheden functioneert. Transacties worden in vier hoofdgroepen ingedeeld:

- a) transacties in producten: beschrijven de oorsprong (binnenlandse output of invoer) en het gebruik van producten (intermediair verbruik, finale consumptie, investering — waaronder het verbruik van vaste activa valt — of uitvoer);
- b) verdelingstransacties: beschrijven hoe de bij de productie gegenereerde toegevoegde waarde over arbeid, kapitaal en overheid wordt verdeeld, en hoe inkomen en vermogen worden herverdeeld (inkomsten- en vermogensbelasting, en andere overdrachten);
- c) financiële transacties: beschrijven de mutaties van de financiële activa en passiva voor elk type financieel instrument. Dergelijke transacties komen niet alleen voor als tegenhanger van niet-financiële transacties, maar ook als transacties met uitsluitend financiële instrumenten;
- d) overige transacties: saldo van aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa.

*Kenmerken van transacties**Interacties en interne transacties*

1.67 De meeste transacties zijn interacties tussen twee of meer institutionele eenheden. In het ESR 2010-systeem worden bepaalde acties binnen een institutionele eenheid echter ook als transactie geregistreerd. Met de registratie van deze interne transacties wordt beoogd een analytisch bruikbaar beeld van output, finaal gebruik en kosten te geven.

1.68 Het verbruik van vaste activa, in het ESR 2010-systeem geregistreerd als kosten, is een interne transactie. De meeste andere interne transacties zijn transacties in producten, die worden geregistreerd wanneer een institutionele eenheid die zowel producent als finale consument is, een deel van haar output zelf verbruikt. Dit is vaak het geval bij huishoudens en de overheid.

1.69 Alle output van een institutionele eenheid voor eigen finaal gebruik wordt geregistreerd. Output die voor eigen intermediair verbruik bestemd is, mag daarentegen alleen worden geregistreerd wanneer de productie en het intermediair verbruik in verschillende lokale EEA's van de institutionele eenheid plaatsvinden. Output van een lokale EEA voor eigen intermediair verbruik mag niet worden geregistreerd.

Monetaire en niet-monetaire transacties

1.70 Transacties zijn monetaire transacties wanneer de betrokken eenheden geld betalen of ontvangen, dan wel in geld uitgedrukte verplichtingen aangaan of activa verwerven.

Transacties die geen overdracht van contant geld, noch in geld luidende activa of verplichtingen behelzen, zijn niet-monetaire transacties. Interne transacties zijn niet-monetair. Niet-monetaire transacties tussen twee of meer institutionele eenheden komen voor bij de transacties in producten (ruil), verdelingstransacties (beloning in natura, overdrachten in natura enz.) en overige transacties (ruil van niet-geproduceerde, niet-financiële activa). Het ESR 2010-systeem registreert alle transacties in monetaire termen. De waarde van niet-monetaire transacties moet derhalve indirect worden gemeten of anderszins worden geraamd.

Transacties met en zonder tegenprestatie

- 1.71 Er zijn twee soorten transacties waarbij meer dan één eenheid betrokken is. Het kan gaan om „iets voor iets“-transacties, d.w.z. bilaterale transacties, of om „iets voor niets“-transacties, d.w.z. unilaterale transacties. Bij bilaterale transacties worden goederen, diensten of activa tussen institutionele eenheden uitgewisseld in ruil voor een tegenprestatie, bijvoorbeeld geld. Unilaterale transacties zijn betalingen in contant geld of in natura van een institutionele eenheid aan een andere zonder tegenprestatie. Bilaterale transacties komen voor in alle vier groepen transacties, terwijl unilaterale transacties voornamelijk verdelingstransacties zijn, bijvoorbeeld belastingen, sociale bijstandsuitkeringen of giften. Dergelijke unilaterale transacties worden overdrachten genoemd.

Herordende transacties

- 1.72 Transacties worden op dezelfde wijze geregistreerd als zij zich aan de betrokken institutionele eenheden voordoen. Sommige transacties worden echter herordend om de onderliggende economische relaties beter te doen uitkomen. Dit kan op drie manieren: omleiding, splitsing en vaststelling van de principaal van een transactie.

Omleiding

- 1.73 Een transactie die voor de betrokken eenheden rechtstreeks plaatsvindt tussen de eenheden A en C, kan in de rekeningen worden geregistreerd alsof deze indirect, via een derde eenheid B, plaatsvindt. De enkelvoudige transactie tussen A en C wordt dan geregistreerd in twee transacties: één tussen A en B, en één tussen B en C. In dit geval wordt de transactie omgeleid.
- 1.74 Een voorbeeld van omleiding is de wijze waarop sociale premies ten laste van werkgevers, die door dezen rechtstreeks aan socialeverzekeringsfondsen worden afgedragen, in de rekeningen worden geregistreerd. Dergelijke betalingen worden als twee transacties geregistreerd: werkgevers betalen de sociale premies t.l.v. werkgevers aan hun werknemers, en de werknemers betalen dezelfde premies aan de socialeverzekeringsfondsen. Zoals dit voor alle vormen van omleiding geldt, is deze registratiewijze bedoeld om de economische realiteit achter de transactie aan het licht te brengen; in dit geval wordt getoond dat de door werkgevers afgedragen sociale premies worden betaald ten bate van hun werknemers.
- 1.75 Een andere vorm van omleiding betreft de registratie van transacties tussen twee of meer institutionele eenheden, hoewel er volgens de betrokken partijen in het geheel geen transactie heeft plaatsgevonden. Een voorbeeld is de behandeling van inkomen uit vermogen dat wordt verdiend op bepaalde verzekeringsfondsen, en dat door de verzekeringsmaatschappijen wordt ingehouden. Het systeem registreert dit inkomen uit vermogen alsof het door verzekeringsmaatschappijen is betaald aan de polishouders, die vervolgens hetzelfde bedrag als aanvullende premie terugbetalen aan de verzekeringsmaatschappijen.

Splitsing

- 1.76 Wanneer een in de ogen van de betrokken partijen enkelvoudige transactie wordt geregistreerd als twee of meer verschillend ingedeelde transacties, is er sprake van splitsing. Splitsing van transacties impliceert niet dat andere eenheden bij de transacties betrokken zijn.
- 1.77 De betaling van schadeverzekeringspremies is een typisch voorbeeld van een gesplitste transactie. Polishouders en verzekeraars zullen dergelijke betalingen als één enkele transactie beschouwen, maar in het ESR 2010-systeem worden deze in twee geheel verschillende transacties gesplitst: betalingen voor verleende schadeverzekeringsdiensten, en nettoschadeverzekeringspremies. Een ander voorbeeld van splitsing is de registratie van de verkoop van een product als de verkoop van het product en de verkoop van een handelsmarge.

Vaststelling van de principaal van een transactie

- 1.78 Wanneer een eenheid een transactie verricht ten behoeve van een andere eenheid (de principaal) en door die eenheid wordt gefinancierd, wordt de transactie uitsluitend in de rekeningen van de principaal geregistreerd. Men moet bij de toepassing van dit beginsel niet te ver gaan door bijvoorbeeld te proberen op grond van bepaalde veronderstellingen belastingen of subsidies toe te rekenen aan de uiteindelijke betalende of begunstigde.

Een voorbeeld hiervan is de inning van belastingen door een overheidseenheid namens een andere overheidseenheid. Een belasting wordt toegerekend aan de overheidseenheid die bevoegd is de belasting op te leggen (hetzij als principaal, hetzij via de gedelegeerde bevoegdheid van de principaal) en in laatste instantie beslist over de vaststelling van het belastingtarief en van uiteenlopende tarieven.

Grensvallen

- 1.79 De definitie van een transactie gaat ervan uit dat een interactie tussen institutionele eenheden met wederzijdse instemming plaatsvindt. Dit impliceert dat de institutionele eenheden er kennis van hadden en er toestemming voor gaven. De betaling van belastingen, schadevergoedingen en boetes geschiedt met wederzijdse instemming in die zin dat de betaler een aan de wet van het land onderworpen burger is. Niet-gecompenseerde confiscaties van activa worden echter niet als transactie beschouwd, ook al zijn zij wettelijk voorgeschreven.

Illegale economische activiteiten moeten als transactie worden beschouwd wanneer alle betrokken eenheden met wederzijdse instemming aan de activiteiten deelnemen. Koop, verkoop of ruil van verboden verdovende middelen of van gestolen goederen zijn derhalve transacties, maar diefstal is dat niet.

Overige mutaties in activa

- 1.80 Onder overige mutaties in activa vallen mutaties die niet het gevolg zijn van transacties. Het betreft:

- a) overige volumemutaties in activa en passiva, of
- b) waarderingsverschillen.

Overige volumemutaties in activa en passiva

- 1.81 Overige volumemutaties in activa en passiva worden verdeeld in drie hoofdcategorieën:

- a) normaal ontstaan en verlies van activa, anders dan via transacties;
- b) mutaties in activa en passiva door uitzonderlijke, onverwachte gebeurtenissen die niet van economische aard zijn;
- c) wijzigingen in classificatie en structuur.

- 1.82 Voorbeelden van mutaties die vallen onder de categorie als bedoeld in punt 1.81, onder a), zijn de ontdekking of uitputting van minerale reserves en de natuurlijke aanwas van niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen. Voorbeelden van wijzigingen in de categorie als bedoeld in punt 1.81, onder b), zijn verliezen van activa door natuurrampen, oorlog of ernstige misdrijven. Eenzijdige kwijtschelding van schulden en niet-gecompenseerde confiscaties van activa behoren eveneens tot categorie b). Een voorbeeld van een wijziging in de categorie als bedoeld in punt 1.81, onder c), is de herclassificatie van een institutionele eenheid in een andere sector.

Waarderingsverschillen

- 1.83 Waarderingsverschillen doen zich voor bij veranderingen van de prijzen van activa. Zij komen voor bij alle soorten financiële en niet-financiële activa, en bij passiva. Voor de bezitters van activa en passiva ontstaan waarderingsverschillen uitsluitend als gevolg van het enige tijd in bezit hebben van activa of passiva, zonder dat zij deze transformeren.
- 1.84 Waarderingsverschillen die worden gemeten aan de hand van de geldende marktprijzen, worden nominale waarderingsverschillen genoemd. Deze kunnen worden onderverdeeld in neutrale waarderingsverschillen, die veranderingen in het algemene prijsniveau weerspiegelen, en reële waarderingsverschillen, die veranderingen in de prijzen van de activa bovenop de algemene prijsverandering weergeven.

Standen

- 1.85 Standen zijn de activa en passiva die op een bepaald moment in het bezit van een eenheid zijn. Standen worden geregistreerd aan het begin en aan het einde van elke verslagperiode. Rekeningen die standen registreren, worden balansen genoemd.
- 1.86 Er worden ook standen geregistreerd voor de bevolking en de werkzame personen. Dergelijke standen worden echter geregistreerd als gemiddelde voor de verslagperiode. Standen worden geregistreerd voor alle activa die binnen het kader van het systeem vallen, d.w.z. voor financiële activa en passiva en voor niet-financiële activa, zowel geproduceerde als niet-geproduceerde. Wel worden alleen activa in aanmerking genomen die voor een economische activiteit worden gebruikt en waarover eigendomsrechten kunnen worden uitgeoefend.
- 1.87 Er worden dus geen standen geregistreerd van activa zoals menselijk kapitaal en van natuurlijke hulpbronnen die geen eigenaar hebben.

Het ESR 2010-systeem omvat, binnen zijn grenzen, alle stromen en standen. Alle balansmutaties kunnen daarom volledig worden verklaard aan de hand van de geregistreerde stromen.

Het rekeningenstelsel en de aggregaten

Registratieregels

- 1.88 Een rekening registreert veranderingen in waarde die voor een eenheid of sector ontstaan naargelang van de aard van de economische stromen die in de rekening worden weergegeven. Een rekening is een tabel met twee kolommen. De lopende rekeningen zijn de rekeningen waarin de productie, de inkomensvorming en -bestemming, de inkomensverdeling en -herverdeling en de inkomensbesteding worden weergegeven. De accumulatie-rekeningen zijn de kapitaalrekening, de financiële rekeningen en de rekening voor overige volumemutaties.

Terminologie voor beide zijden van de rekeningen

- 1.89 In het ESR 2010-systeem staan de „middelen” aan de rechterzijde van de lopende rekeningen, waar transacties worden opgenomen die de economische waarde van een eenheid of sector verhogen. Aan de linkerzijde van de rekeningen staan de „bestedingen” — transacties die de economische waarde verminderen. Aan de rechterzijde van de accumulatierekeningen staan de „mutaties in passiva en vermogenssaldo”, en aan de linkerzijde de „mutaties in activa”. Balansen worden gepresenteerd met de „passiva en vermogenssaldo” (het vermogenssaldo is het verschil tussen activa en passiva) aan de rechterzijde en de „activa” aan de linkerzijde. Vergelijking van twee opeenvolgende balansen resulteert in de mutaties in passiva en vermogenssaldo, en de mutaties in activa.
- 1.90 In het ESR wordt een onderscheid gemaakt tussen juridische eigendom en economische eigendom. Het criterium voor de registratie van de overdracht van goederen van een eenheid aan een andere is dat de economische eigendom overgaat van de ene op de andere. De juridische eigenaar is de eenheid die volgens de wet recht heeft op de voordelen van het bezit. Een juridische eigenaar kan echter met een andere eenheid overeenkomen dat laatstgenoemde de risico's en de voordelen van het gebruik van de goederen bij de productie aanvaardt in ruil voor een overeengekomen vergoeding. Bij deze overeenkomst gaat het om financiële lease, waarbij de betalingen alleen betrekking hebben op de beschikbaarstelling van het actief door de verstrekker aan de lener. Wanneer bijvoorbeeld een bank de juridische eigenaar van een vliegtuig is, maar met een luchtvaartmaatschappij een financiëleleaseovereenkomst voor de exploitatie van het vliegtuig sluit, wordt de luchtvaartmaatschappij als eigenaar van het vliegtuig beschouwd voor zover het transacties in de rekeningen betreft. Op het moment dat de luchtvaartmaatschappij als koper van het vliegtuig wordt opgevoerd, wordt een lening van de bank aan de luchtvaartmaatschappij toegerekend voor de bedragen die in de toekomst voor het gebruik van het vliegtuig verschuldigd zijn.

Dubbele registratie/viervoudige registratie

- 1.91 Voor een bepaalde eenheid of sector zijn de nationale rekeningen gebaseerd op het beginsel van dubbele registratie. Iedere transactie moet tweemaal worden opgenomen, eenmaal bij de middelen (of de mutaties in passiva) en eenmaal bij de bestedingen (of de mutaties in activa). Het totaal van de transacties die als middelen of als mutatie in passiva worden geregistreerd, moet gelijk zijn aan het totaal van de transacties die als bestedingen of als mutaties in activa worden geregistreerd, zodat de consistentie binnen het rekeningenstelsel kan worden gecontroleerd.
- 1.92 De nationale rekeningen moeten — voor alle eenheden en sectoren — gebaseerd zijn op het beginsel van viervoudige registratie, omdat bij de meeste transacties twee institutionele eenheden betrokken zijn. Elke transactie wordt tweemaal geregistreerd bij beide betrokken eenheden. Zo wordt een sociale uitkering in geld, betaald door een overheidseenheid aan een huishouden, in de rekeningen van de overheid als een besteding onder overdrachten en als een onttrekking van activa onder chartaal geld en deposito's geregistreerd; in de rekeningen van de sector huishoudens wordt zij geregistreerd als middel onder overdrachten en als verwerving van activa onder chartaal geld en deposito's.
- 1.93 Transacties binnen eenzelfde eenheid (zoals de consumptie van eigen output) vereisen slechts twee boekingen, waarvan de waarde moet worden geraamd.

Waardering

- 1.94 Met uitzondering van enkele variabelen betreffende bevolking en arbeid geeft het ESR 2010-systeem alle stromen en standen in monetaire termen weer. Stromen en standen worden gemeten naar hun ruilwaarde, d.w.z. de waarde waartegen stromen en standen feitelijk zijn of kunnen worden ingewisseld voor geld. Waardebepaling vindt in het ESR derhalve plaats op basis van marktprijzen.
- 1.95 Bij monetaire transacties en activa en passiva in geld zijn de gezochte waarden direct beschikbaar. In de meeste andere gevallen is de beste waarderingsmethode de methode die gebaseerd is op marktprijzen voor vergelijkbare goederen, diensten of activa. Deze methode wordt bijvoorbeeld gebruikt bij ruilhandel en bij de productie van woondiensten door bewoners van een eigen huis. Indien er geen marktprijzen voor vergelijkbare producten beschikbaar zijn, bijvoorbeeld in geval van door de overheid geproduceerde niet-marktdiensten, vindt de waardering plaats door de productiekosten op te tellen. Indien er geen marktprijs is waarop de waardering kan worden gebaseerd en de kosten niet beschikbaar zijn, kunnen stromen en standen worden gewaardeerd tegen de contante waarde van verwachte opbrengsten in de toekomst. Laatstgenoemde methode mag alleen als laatste hulpmiddel worden toegepast.
- 1.96 Standen worden gewaardeerd tegen de geldende prijzen op het moment waarop de balans betrekking heeft, niet die op het moment van productie of aankoop van de goederen of activa waarop de stand betrekking heeft. Het is noodzakelijk standen te waarderen tegen hun geraamde gedeprecieerde aankoopwaarde of productiekosten in lopende prijzen.

Bijzondere waarderingsmethoden voor producten

- 1.97 Als gevolg van de vervoerskosten, de handelsmarges en het saldo van productgebonden belastingen en subsidies geven de producent en de gebruiker gewoonlijk een verschillende waarde aan een bepaald product. Teneinde zo dicht mogelijk aan te sluiten bij de perceptie van de betrokken partijen, registreert het ESR 2010-systeem alle bestedingen tegen aankooprijzen, d.w.z. inclusief vervoerskosten, handelsmarges en het saldo van productgebonden belastingen en subsidies, terwijl de output wordt geregistreerd tegen basisrijzen, waarbij deze elementen buiten beschouwing blijven.
- 1.98 In- en uitvoer van producten moeten worden geregistreerd tegen de waarde aan de grens. Alle invoer en uitvoer wordt gewaardeerd aan de grens van het land van uitvoer of „free on board” (fob). Door buitenlandse ondernemingen verleende vervoers- en verzekeringsdiensten voor het traject tussen de grens van het land van uitvoer en het land van invoer zijn niet begrepen in de waarde van de goederen, maar worden als diensten geregistreerd. Aangezien het soms niet mogelijk is fob-waarden te verkrijgen voor gedetailleerde productindelingen, geven de tabellen met uitvoerige gegevens over de buitenlandse handel de invoer tegen de prijs vanaf de grens van het land van invoer (cif-waarde). Alle vervoers- en verzekeringsdiensten tot aan de grens van het land van invoer zijn dan begrepen in de waarde van de ingevoerde goederen. Wanneer het hierbij gaat om door binnenlandse ondernemingen verleende diensten, wordt in de presentatie een globale cif/fob-correctie aangebracht.

Waardering in constante prijzen

- 1.99 Een waardering in constante prijzen betekent dat de stromen en standen in een bepaalde verslagperiode worden gewaardeerd tegen de prijzen van een voorgaande periode, om zo veranderingen in de waarde van stromen en standen in de loop der tijd te ontleden in prijsveranderingen en volumeveranderingen. Bij de beschrijving van stromen en standen in constante prijzen wordt de term volume gebruikt.
- 1.100 Veel stromen en standen, zoals inkomen, hebben zelf geen prijs- en volumecomponent. De koopkracht van dergelijke variabelen kan echter worden verkregen door de lopende waarde te defleren aan de hand van een geschikt prijsindexcijfer, bijvoorbeeld dat van de nationale finale bestedingen exclusief veranderingen in voorraden. Bij de beschrijving van gedefleerde stromen en standen wordt de term reël gebruikt. Een voorbeeld is het reël beschikbaar inkomen.

Moment van registratie

- 1.101 Stromen worden op transactiebasis geregistreerd, d.w.z. op het moment dat de economische waarde tot stand komt, wordt gewijzigd of verloren gaat, dan wel op het moment dat aanspraken en verplichtingen tot stand komen, worden getransformeerd of worden geannuleerd.
- 1.102 De output van goederen en diensten wordt geregistreerd op het moment van productie en niet wanneer een koper ervoor betaalt. De verkoop van een actief wordt geregistreerd op het moment dat het bezit overgaat en niet wanneer betaling plaatsvindt. Rente wordt geregistreerd in de verslagperiode waarin deze wordt gevormd, ongeacht of de rente in die periode wordt uitbetaald. Registratie op transactiebasis wordt toegepast op alle stromen, zowel monetaire als niet-monetaire stromen en zowel stromen binnen een eenheid als stromen tussen eenheden.
- 1.103 Het kan nodig zijn deze aanpak te versoepelen voor belastingen en andere stromen betreffende de overheid, die in de overheidsrekeningen vaak op kasbasis worden geregistreerd. Het kan moeilijk zijn dergelijke stromen op kasbasis exact om te zetten in stromen op transactiebasis, en daarom mag een benaderende methode worden toegepast.
- 1.104 Bij wijze van uitzondering op de algemene regels voor de registratie van aan de overheid verschuldigde belastingen en sociale premies kunnen deze worden geregistreerd zonder het gedeelte dat waarschijnlijk niet zal worden geïnd; indien dit gedeelte wel is inbegrepen, wordt dit in dezelfde verslagperiode geneutraliseerd door een kapitaaloverdracht van de overheid naar de desbetreffende sectoren.
- 1.105 Stromen worden voor alle betrokken institutionele eenheden en in alle rekeningen op hetzelfde moment geregistreerd. Institutionele eenheden passen niet altijd dezelfde registratieregels toe. Ook wanneer zij dit wel doen, kunnen er in de praktijk nog verschillen optreden in de feitelijke registratie, bijvoorbeeld door vertragingen in de communicatie. Daarom kunnen transacties door de betrokken partijen op verschillende tijdstippen worden geregistreerd. Dergelijke discrepanties worden verwijderd door correcties.

*Consolidatie en saldering**Consolidatie*

- 1.106 Consolidatie is de eliminatie, zowel bij de middelen als bij de bestedingen, van transacties tussen eenheden wanneer die eenheden worden samengevoegd, alsmede de eliminatie van onderlinge vorderingen en verplichtingen. Dit komt vaak voor wanneer de rekeningen van subsectoren van de overheid worden gecombineerd.
- 1.107 Als beginsel dienen stromen en standen tussen samenstellende eenheden binnen subsectoren of sectoren niet te worden geconsolideerd.
- 1.108 Er kunnen wel geconsolideerde rekeningen worden opgesteld voor aanvullende tabellen en analyses. Informatie over de transacties van dergelijke (sub)sectoren met andere sectoren en de daarmee overeenstemmende „externe” financiële positie kan relevanter zijn dan brutocijfers.

- 1.109 Bovendien geven de rekeningen en tabellen betreffende de crediteur/debiteurrelatie een gedetailleerd beeld van de financiering van de economie en bieden zij een zeer goed inzicht in de kanalen waarlangs de financieringsoverschotten zich bewegen van uiteindelijke geldverschaffers naar uiteindelijke geldnemers.

Saldering

- 1.110 Individuele eenheden of sectoren kunnen dezelfde soort transactie zowel aan de bestedingen- als aan de middelenzijde hebben (bv. zij betalen en ontvangen rente); ook kunnen zij hetzelfde soort financieel instrument als actief en als passief hebben. In het ESR is gekozen voor brutoregistratie, afgezien van het niveau van saldering dat inherent is aan de classificaties zelf.
- 1.111 Saldering is per definitie begrepen in diverse transactiecategorieën, met als bekendste voorbeeld de „veranderingen in voorraden”, waarbij het analytisch relevante aspect van de totale investeringen beter uitkomt dan bij het dagelijks noteren van toevoegingen en onttrekkingen. In de financiële rekening en in de rekening voor overige mutaties in activa wordt de toename van activa en passiva, op een paar uitzonderingen na, netto geregistreerd, zodat een beeld wordt verkregen van het eindresultaat van deze stromen aan het einde van de verslagperiode.

Rekeningen, saldi en aggregaten

- 1.112 Voor eenheden of groepen eenheden worden in diverse rekeningen transacties geregistreerd die verband houden met een aspect van de economie (bv. productie). Voor de productierekening zullen de transacties geen evenwicht tussen bestedingen en middelen te zien geven wanneer geen saldopost is ingevoerd. Zo moet ook een saldopost (vermogenssaldo) worden ingevoerd tussen het totaal aan activa en het totaal aan passiva van een institutionele eenheid of sector. Saldi zijn op zichzelf belangrijk bij het meten van economische prestaties. Indien zij voor de gehele economie worden gesommeerd, zijn zij relevante aggregaten.

Het rekeningenstelsel

- 1.113 Het ESR 2010-systeem is opgebouwd uit een reeks onderling verbonden rekeningen. Een volledig rekeningenstelsel voor de institutionele eenheden en sectoren bestaat uit lopende rekeningen, accumulatierekeningen en balansen.
- 1.114 De lopende rekeningen behandelen de productie, de inkomensvorming, de inkomensverdeling en -herverdeling, en de besteding van dergelijk inkomen in de vorm van finale consumptie. Accumulatierekeningen hebben betrekking op de mutaties in activa en passiva en in het vermogenssaldo (het verschil tussen de activa en passiva van een institutionele eenheid of groep eenheden). Balansen geven de stand van activa en passiva en het vermogenssaldo weer.
- 1.115 Het rekeningenstelsel voor lokale EEA's en bedrijfstakken is beperkt tot de eerste lopende rekeningen: productierekening en inkomensvormingsrekening, waarvan het exploitatieoverschot het saldo is.

Goederen-en-dienstenrekening

- 1.116 De goederen-en-dienstenrekening geeft, voor de gehele economie of voor productgroepen, een beeld van de totale middelen (output en invoer) en bestedingen van goederen en diensten (intermediair verbruik, finale consumptie, veranderingen in voorraden, bruto-investeringen in vaste activa, saldo van aan- en verkopen van kostbaarheden, en uitvoer). Deze rekening is geen rekening in dezelfde zin als de andere rekeningen in het stelsel en levert geen saldo op dat wordt overgebracht naar de volgende rekening in het stelsel. Het is veeleer de presentatie in tabelvorm van een boekhoudkundige identiteit, volgens welke voor alle producten en productgroepen in de economie het aanbod gelijk is aan de vraag.

Buitenlandrekening

- 1.117 De buitenlandrekening betreft de transacties tussen ingezet en niet-ingezet institutionele eenheden, en de hiermee verband houdende standen aan activa en passiva.

Aangezien het buitenland in de rekeningenstructuur een soortgelijke rol speelt als een institutionele sector, wordt de buitenlandrekening opgesteld vanuit het oogpunt van het buitenland. Middelen voor het buitenland zijn bestedingen voor de totale economie en omgekeerd. Indien een saldo positief is, betekent dit een overschot voor het buitenland en een tekort voor het betrokken land, en vice versa.

De buitenlandrekening verschilt van de andere sectorrekeningen doordat zij niet alle boekhoudkundige transacties in het buitenland weergeeft, maar alleen die waarbij een van de betrokken partijen deel uitmaakt van de binnenlandse economie die wordt gemeten.

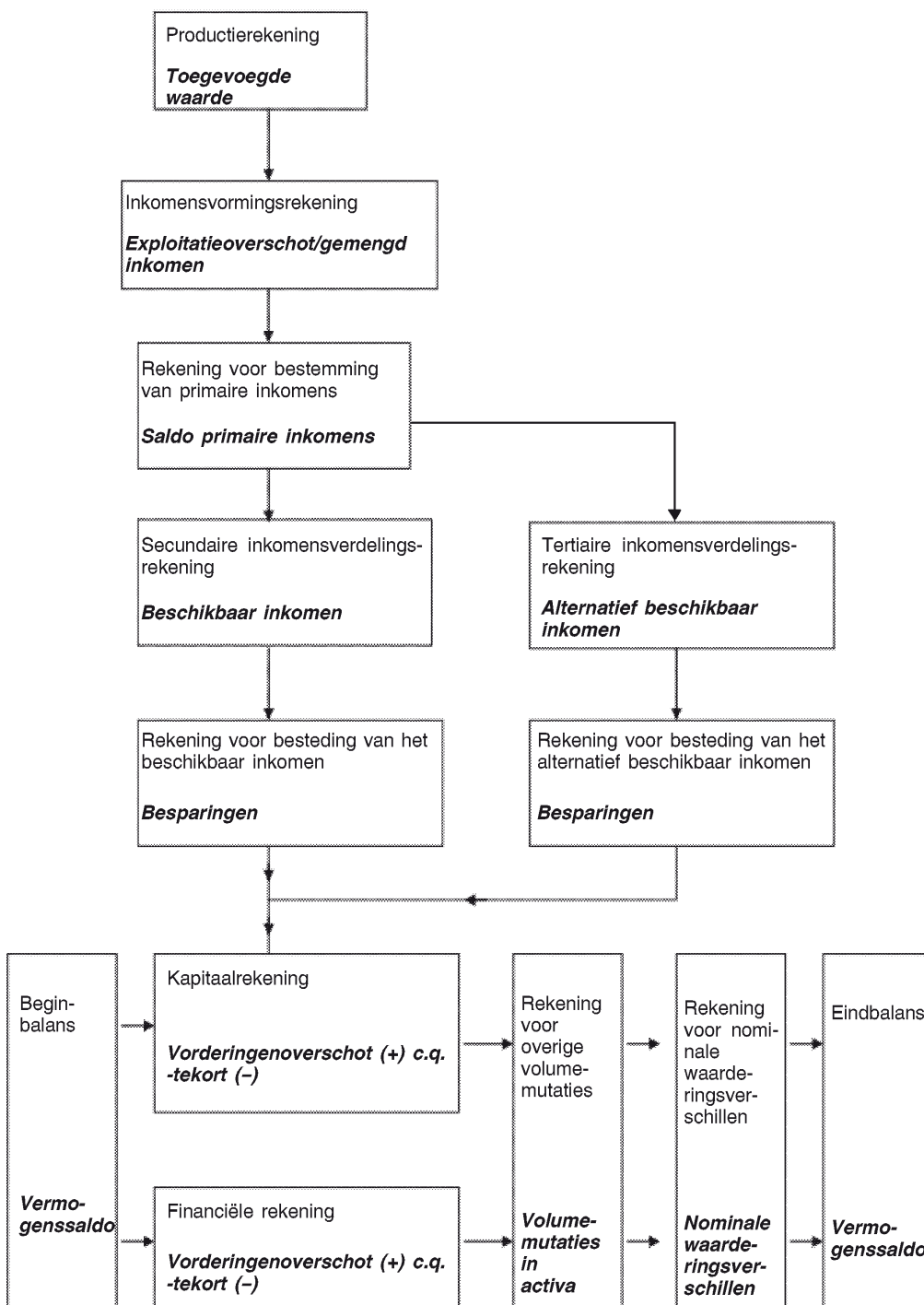
Saldi

1.118 Een saldo wordt verkregen door van de totale waarde van de posten aan de ene zijde van een rekening de totale waarde van de posten aan de andere zijde af te trekken.

Saldi bevatten veel informatie en behoren tot de belangrijkste posten in de rekeningen, zoals de volgende voorbeelden van saldi aantonen: toegevoegde waarde, exploitatieoverschot, beschikbaar inkomen, besparingen en vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-).

Hieronder is het rekeningstelsel in de vorm van een stroomschema weergegeven — elk saldo is vet aangegeven.

Schema van het rekeningstelsel

- 1.119 De eerste rekening in het stelsel is de productierekening, waarin de output en de input van het productieproces worden geregistreerd, met de toegevoegde waarde als saldo.
- 1.120 De toegevoegde waarde wordt overgebracht naar de volgende rekening, de inkomensvormingsrekening. In deze rekening worden de beloning van werknemers in het productieproces en de uit hoofde van de productie aan de overheid verschuldigde belastingen geregistreerd, zodat voor elke sector het exploitatieoverschot (of het gemengde inkomen van de zelfstandigen in de sector huishoudens) als saldo kan worden afgeleid. Deze stap is noodzakelijk om de toegevoegde waarde, die in de producerende sector als exploitatieoverschot of gemengd inkomen wordt overgehouden, te kunnen meten.
- 1.121 Daarna wordt de toegevoegde waarde, verdeeld over beloning van werknemers, belastingen en exploitatieoverschot/gemengd inkomen, overgebracht naar de rekening voor bestemming van primaire inkomens. Door deze uitsplitsing kan elk factorinkomen worden toegerekend aan de ontvangende sector, in tegenstelling tot de producerende sector. Zo wordt de beloning van werknemers verdeeld over de sector huishoudens en de sector buitenland, terwijl het exploitatieoverschot blijft in de sector vennootschappen waar het werd gegenereerd. In deze rekening worden ook de inkomensstromen uit vermogen naar en uit de sector geregistreerd, zodat het saldo wordt gevormd door het saldo primaire inkomens die naar de sector stromen.
- 1.122 In de volgende rekening wordt de herverdeling van deze inkomens door overdrachten geregistreerd — de secundaire inkomensverdelingsrekening. De belangrijkste herverdelingsinstrumenten zijn de overheidsbelastingen en de sociale uitkeringen die door de sector huishoudens worden betaald respectievelijk ontvangen. Het saldo is het beschikbaar inkomen.
- 1.123 De volgende stap in de hoofdas van het rekeningenstelsel is de rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen; dit is een voor de sector huishoudens relevante rekening omdat hierin de finale bestedingen van huishoudens worden geregistreerd, met als saldo de besparingen van huishoudens.
- 1.124 Tegelijkertijd wordt een parallelle rekening gecreëerd, de tertiaire inkomensverdelingsrekening. Deze rekening is specifiek bedoeld om de sociale overdrachten in natura als toegerekende overdracht van de overheid aan de sector huishoudens weer te geven, zodat het inkomen van huishoudens kan stijgen met de waarde van de door de overheid verstrekte individuele diensten. In de volgende rekening (de rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen) wordt de besteding van het beschikbaar inkomen door huishoudens met hetzelfde bedrag verhoogd, alsof de sector huishoudens de door de overheid verstrekte individuele diensten had gekocht. Deze twee toerekeningen compenseren elkaar, zodat het saldo wordt gevormd door de besparingen, die identiek zijn aan de besparingen in de hoofdas van het rekeningenstelsel.
- 1.125 De besparingen worden overgebracht naar de kapitaalrekening, waar zij worden gebruikt om investeringen te financieren, waardoor kapitaaloverdrachten naar en uit de sectoren mogelijk worden. Onderbesteding of overbesteding bij de verwerving van reële activa resulteert in het saldo vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-). Het vorderingenoverschot is een overschot dat is uitgeleend, en het vorderingentekort is de financiering van een tekort.
- 1.126 Ten slotte zijn er de financiële rekeningen, waarin de verstrekte en de opgenomen gelden voor elke sector in detail worden weergegeven zodat als saldo het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) wordt verkregen. Dit moet precies overeenstemmen met het saldo vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de kapitaalrekening; eventuele verschillen moeten verschillen in meting zijn tussen de reële en de financiële registratie van economische activiteit.
- 1.127 In de onderste rij van het schema is de rekening links de beginbalans, waarin de stand van alle activa en passiva, zowel reële als financiële, aan het begin van een bepaalde periode wordt weergegeven. Het vermogen van een economie wordt gemeten aan de hand van het vermogenssaldo (activa minus passiva) dat onderaan in de balans staat.
- 1.128 Rechts van de beginbalansen worden de verschillende mutaties in activa en passiva geregistreerd die zich in de verslagperiode voordoen. De kapitaalrekening en de financiële rekening geven de mutaties als gevolg van respectievelijk transacties in reële activa en financiële activa en passiva weer. Zonder andere effecten zou onmiddellijk de eindpositie kunnen worden berekend door optelling van de mutaties bij de beginpositie.
- 1.129 Er kunnen zich echter veranderingen voordoen buiten de economische kringloop van productie en consumptie, en dergelijke veranderingen zullen van invloed zijn op de waarden van activa en passiva aan het einde van de periode. Onder die veranderingen vallen onder meer volumemutaties in activa — reële mutaties in vaste activa die worden teweeggebracht door gebeurtenissen die geen deel uitmaken van de economie. Een voorbeeld daarvan is een verlies als gevolg van een natuurramp — een zware aardbeving waarbij een aanzienlijk deel van de activa wordt vernietigd zonder dat dit het gevolg is van een economische transactie in de vorm van ruil of overdracht. Dit verlies moet in de rekening voor overige volumemutaties worden geregistreerd als verklaring voor de lagere dan louter op basis van economische activiteiten te verwachten stand van de activa. Een tweede manier waarop activa (en passiva) in waarde kunnen veranderen zonder dat dit het gevolg is van een economische transactie, is door een verandering in prijs die leidt tot waarderingsverschillen in de stand van de activa. Deze verandering wordt in de herwaarderingsrekening geregistreerd. Door rekening te houden met deze twee extra effecten op de waarden van de stand van activa en passiva kunnen de waarden van de eindbalans worden geraamd als de beginpositie gecorrigeerd voor de mutaties in de stroomrekeningen in de onderste rij van het schema.

Aggregaten

- 1.130 Aggregaten zijn samengestelde waarden die de resultaten van de activiteit van de totale economie meten: output, toegevoegde waarde, beschikbaar inkomen, finale consumptie, besparingen, investeringen enz. Hoewel de berekening van de aggregaten niet het enige doel van het ESR is, zijn zij belangrijk als beknopte indicatoren voor macro-economisch onderzoek en vergelijkingen in tijd en ruimte.
- 1.131 Er worden twee soorten aggregaten onderscheiden:
- aggregaten die rechtstreeks betrekking hebben op transacties in het ESR 2010-systeem, zoals de output van goederen en diensten, de finale consumptie, de bruto-investeringen in vaste activa, de beloning van werknemers enz.;
  - aggregaten die saldi van een rekening zijn, zoals het bbp tegen marktprijzen, het exploitatieoverschot van de gehele economie, het bni, het nationaal beschikbaar inkomen, de besparingen, het saldo lopende transacties van het buitenland en het vermogenssaldo van de gehele economie (nationaal vermogen).
- 1.132 Er zijn belangrijke toepassingen voor de uit de nationale rekeningen afgeleide waarden per hoofd van de bevolking. Voor grote aggregaten als het bbp, het nationaal inkomen of de finale consumptie van huishoudens, is de meest gebruikelijke noemer de totale (ingezet) bevolking. Bij de opsplitsing van de rekeningen of van een deel van de rekeningen van de sector huishoudens in rekeningen voor subsectoren worden gegevens over het aantal huishoudens en het aantal personen in iedere subsector gebruikt.

Bbp: een aggregaat van cruciaal belang

- 1.133 Het bbp is een van de belangrijkste aggregaten van het ESR. Het is een maatstaf voor de totale economische activiteit in een economisch gebied die leidt tot een output waarmee aan de finale behoeften van de economie wordt voldaan. Er zijn drie methoden om het bbp tegen marktprijzen te meten:
- op basis van de productie, als de som van de waarden die worden toegevoegd door alle activiteiten waarbij goederen en diensten worden geproduceerd, plus productgebonden belastingen minus productgebonden subsidies;
  - op basis van de bestedingen, als het totaal van alle finale bestedingen — hetzij voor het verbruik van de finale output van de economie, hetzij om het vermogen te vermeerderen —, plus de uitvoer minus de invoer van goederen en diensten;
  - op basis van het inkomen, als het totaal van alle inkomens die zijn verdiend bij het produceren van goederen en diensten, plus belastingen op productie en invoer minus subsidies.
- 1.134 Deze drie methoden voor het meten van het bbp laten ook zien dat de componenten van het bbp vanuit verschillende oogpunten kunnen worden bekeken. De toegevoegde waarde kan worden uitgesplitst naar institutionele sector en naar soort activiteit of bedrijfstak die aan het totaal bijdraagt, bijvoorbeeld landbouw, industrie, bouwnijverheid, diensten enz.
- De finale bestedingen kunnen worden uitgesplitst naar soort: bestedingen door huishoudens, finale bestedingen door izw's t.b.v. huishoudens, finale bestedingen door de overheid, veranderingen in voorraden, investeringen in vaste activa en uitvoer minus invoer.
- Het totaal van de verdiende inkomens kan worden uitgesplitst naar soort inkomen — beloning van werknemers en exploitatieoverschot.
- 1.135 Om de beste raming van het bbp te verkrijgen, is het een goede praktijk de elementen van deze drie methoden in een aanbod- en gebruikssysteem op te nemen. Op die manier kunnen de ramingen van de toegevoegde waarde en het inkomen naar bedrijfstak met elkaar in overeenstemming worden gebracht en kunnen de vraag naar en het aanbod van producten met elkaar in evenwicht worden gebracht. Met deze geïntegreerde aanpak wordt gezorgd voor consistentie tussen de componenten van het bbp en voor een betere raming van het bbp dan met slechts een van de drie methoden. Door het bbp te verminderen met het verbruik van vaste activa, wordt het netto binnenlands product (nbp) tegen marktprijzen verkregen.

Het input-outputsysteem

- 1.136 Het input-outputsysteem combineert componenten van de bruto toegevoegde waarde, de input en output van de bedrijfstakken, de vraag naar en het aanbod van producten, en de samenstelling van bestedingen en middelen voor de verschillende institutionele sectoren van de economie. In dit systeem wordt de economie uitgesplitst en worden voor alle goederen en diensten de transacties tussen bedrijfstakken en finale consumenten gedurende een bepaalde periode (bv. een kwartaal of een jaar) weergegeven. De informatie kan op twee manieren worden gepresenteerd:
- aanbod- en gebruikstabellen,
  - symmetrische input-outputtabellen.

Aanbod- en gebruiktabellen

- 1.137 De aanbod- en gebruiktabellen geven een beeld van de hele economie per bedrijfstak (bv. de auto-industrie) en per product (bv. sportartikelen). De tabellen leggen verbanden tussen componenten van de bruto toegevoegde waarde, de input en output van de bedrijfstakken en de vraag naar en het aanbod van producten. Aanbod- en gebruiktabellen koppelen verschillende institutionele sectoren van de economie (bv. vennootschappen in handen van de overheid) aan elkaar en verstrekken gegevens over de in- en uitvoer van goederen en diensten, de overheidsuitgaven, de bestedingen door huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens, en de investeringen.
- 1.138 Door aanbod- en gebruiktabellen samen te stellen kan binnen een enkel gedetailleerd raamwerk worden nagegaan of de componenten van de nationale rekeningen consistent en coherent zijn, en door de componenten van de drie methoden voor het meten van het bbp (d.w.z. *productie*, *inkomen* en *bestedingen*) in dat raamwerk op te nemen kan een enkele raming van het bbp worden vastgesteld.
- 1.139 Wanneer de aanbod- en gebruiktabellen op geïntegreerde wijze worden samengesteld, garanderen zij ook coherentie en consistentie bij het aan elkaar koppelen van de componenten van de volgende drie rekeningen:
1. de goederen-en-dienstenrekening;
  2. de productierekening (naar bedrijfstak en naar institutionele sector), en
  3. de inkomensvormingsrekening (naar bedrijfstak en naar institutionele sector).

Symmetrische input-outputtabellen

- 1.140 Symmetrische input-outputtabellen worden afgeleid van de gegevens in de aanbod- en gebruiktabellen en andere aanvullende bronnen; zij vormen de theoretische basis voor latere analyses.
- 1.141 Deze tabellen bevatten symmetrische (product per product of bedrijfstak per bedrijfstak) tabellen, de Leontief-inverse en andere diagnostische analyses zoals outputmultipliers. In deze tabellen wordt het verbruik van in het binnenland geproduceerde en ingevoerde goederen en diensten afzonderlijk weergegeven, waardoor een theoretisch raamwerk wordt geboden voor een verdergaande structurele analyse van de economie, met inbegrip van de samenstelling alsook het effect van veranderingen in de finale vraag op de economie.
-

HOOFDSTUK 2

EENHEDEN EN INDELING VAN EENHEDEN

- 2.01 De economie van een land is een systeem van interactie tussen instellingen en mensen die goederen, diensten en betaalmiddelen (bv. geld) met elkaar uitwisselen en aan elkaar overdragen om goederen en diensten te produceren en te consumeren.

In de economie zijn de met elkaar in wisselwerking staande eenheden economische entiteiten die in staat zijn activa te bezitten, verplichtingen in de vorm van financiële passiva aan te gaan, economische activiteiten uit te oefenen en transacties met andere entiteiten te verrichten. Zij worden institutionele eenheden genoemd.

Het definiëren van de in de nationale rekeningen gebruikte eenheden dient meer dan één doel. Ten eerste zijn zij de essentiële bouwstenen voor de geografische afbakening van economieën, bijvoorbeeld landen, regio's, en groepen landen zoals monetaire of politieke unies. Ten tweede zijn zij de essentiële bouwstenen voor de indeling van eenheden in institutionele sectoren. Ten derde zijn zij van essentieel belang om te bepalen welke stromen en standen worden geregistreerd. Transacties tussen verschillende delen van dezelfde institutionele eenheid worden in principe niet in de nationale rekeningen geregistreerd.

- 2.02 Eenheden en groepen van eenheden die in het kader van de nationale rekeningen worden gebruikt, worden gedefinieerd op grond van de economische analyse waarvoor ze bestemd zijn, en niet op grond van de soort eenheden die gewoonlijk bij de statistische waarneming worden gebruikt. Het is mogelijk dat de tweede soort eenheden (bv. bedrijven, holdings, eenheden met economische activiteit, lokale eenheden, overheidsinstellingen, instellingen zonder winstoogmerk, huishoudens enz.) niet geschikt zijn voor de nationale rekeningen, omdat zij gebaseerd zijn op criteria van juridische, administratieve en boekhoudkundige aard.

Statistici moeten rekening houden met de in het ESR 2010 gebruikte definities van de analytische eenheden, zodat in de enquêtes waarmee gegevens worden verzameld, geleidelijk alle informatie-elementen worden opgenomen die nodig zijn voor het samenstellen van gegevens op basis van de analytische eenheden van het ESR 2010.

- 2.03 Het ESR 2010 wordt gekenmerkt door het gebruik van soorten eenheden die behoren bij drie onderverdelingen van de economie:

- 1) voor de analyse van stromen en standen is het van belang eenheden te kiezen die het mogelijk maken de gedragsrelaties tussen economische subjecten te bestuderen;
- 2) voor de analyse van het productieproces is het van belang eenheden te kiezen die de technisch-economische relaties tot uitdrukking brengen of die lokale activiteiten weergeven;
- 3) voor regionale analyses zijn eenheden nodig die economische activiteiten op lokaal niveau weergeven.

Institutionele eenheden worden gedefinieerd om aan het eerstgenoemde doel te voldoen. Voor de in punt 1) beschreven gedragsrelaties zijn eenheden nodig die hun volledige institutionele economische activiteit weergeven.

Voor de in de punten 2) en 3) bedoelde productieprocessen, technisch-economische relaties en regionale analyses zijn eenheden nodig zoals lokale EEA's. Deze eenheden worden verderop in dit hoofdstuk beschreven.

Voordat de in het ESR 2010 gebruikte eenheden worden gedefinieerd, moeten echter de grenzen van de nationale economie worden afgebakend.

AFBAKENING VAN DE NATIONALE ECONOMIE

- 2.04 De eenheden die de economie van een land vormen en waarvan de stromen en standen in het ESR 2010 worden geregistreerd, zijn de eenheden die in het land ingezet zijn. Een institutionele eenheid is ingezetene in een land indien deze haar belangrijkste economische belangencentrum in het economische gebied van dat land heeft. Dergelijke eenheden worden aangeduid als ingezetene eenheden, ongeacht hun nationaliteit, rechtsvorm of aanwezigheid in het economische gebied op het ogenblik dat zij een transactie verrichten.

- 2.05 Het economische gebied bestaat uit:

- a) het geografische gebied onder het daadwerkelijke bestuur en de economische controle van één overheid;

- b) vrijhandelsgebieden, inclusief entrepots en bedrijven onder douanecontrole;
- c) het nationale luchtruim, de territoriale wateren en het continentaal plat in de internationale wateren waarover het land exclusieve rechten kan doen gelden;
- d) territoriale enclaves, d.w.z. geografische gebieden in het buitenland die, krachtens internationale verdragen of overeenkomsten tussen staten, door overheidsinstellingen van het land worden gebruikt (zoals ambassades, consulaten, militaire en wetenschappelijke bases enz.);
- e) vindplaatsen van aardolie, aardgas enz., gelegen in de internationale wateren buiten het continentaal plat van het land, die worden geëxploiteerd door ingezetenen van het onder a) tot en met d) gedefinieerde gebied.

Vissersschepen, andere schepen, drijvende platforms en luchtvaartuigen worden in het ESR behandeld als mobiele werktuigen in eigendom van en/of geëxploiteerd door ingezetenen, dan wel in eigendom van niet-ingezetenen en geëxploiteerd door ingezetenen. Transacties met betrekking tot de eigendom (bruto-investeringen in vaste activa) en exploitatie (verhuur, verzekering enz.) van mobiele werktuigen worden gerekend tot de economie van het land waarvan de eigenaar en/of de exploitant ingezetene(n) is (zijn). Bij financiële lease wordt de eigendom geacht in andere handen over te gaan.

Het economische gebied kan groter of kleiner zijn dan het hierboven gedefinieerde gebied. Een voorbeeld van een groter gebied is een muntunie zoals de Europese Monetaire Unie; een voorbeeld van een kleiner gebied is een deel van een land, zoals een regio.

2.06 Economisch gebied omvat geen extraterritoriale enclaves.

Ook uitgesloten zijn de delen van het geografische gebied van een land die door de volgende organisaties worden gebruikt:

- a) overheidsinstellingen van andere landen;
- b) instellingen en organen van de Europese Unie, en
- c) uit hoofde van internationale verdragen tussen staten: internationale organisaties.

De gebieden die door de instellingen en organen van de Europese Unie en door internationale organisaties worden gebruikt, zijn afzonderlijke economische gebieden. Een kenmerk van deze gebieden is dat de enige ingezetenen de instellingen zijn.

2.07 Belangrijkst economisch belangencentrum geeft aan dat er in het economische gebied van een land een locatie bestaat waar een eenheid voor onbepaalde tijd of gedurende een vastgestelde lange periode (één jaar of langer) economische activiteiten en transacties van voldoende omvang verricht. Van eigenaars van grond en gebouwen in een economisch gebied wordt aangenomen dat zij daar een belangrijkste economisch belangencentrum hebben.

Ondernemingen zijn bijna altijd met slechts één economie verbonden. In verband met fiscale en andere wettelijke voorschriften wordt doorgaans voor elk rechtsgebied gebruikgemaakt van een afzonderlijke juridische entiteit voor de in dat rechtsgebied te verrichten transacties. Bovendien wordt voor statistische doeleinden een afzonderlijke institutionele eenheid vastgesteld wanneer een enkele juridische entiteit aanmerkelijke transacties in twee of meer gebieden verricht (bv. in het geval van filialen, grondeigendom, en in meerdere gebieden gevestigde ondernemingen). Door de splitsing van dergelijke juridische entiteiten is de vestigingsplaats van elk van de aldus vastgestelde ondernemingen duidelijk. Belangrijkst economisch belangencentrum betekent niet dat entiteiten met aanmerkelijke transacties in twee of meer gebieden niet hoeven te worden gesplitst.

Indien een onderneming geen fysieke dimensie heeft, wordt de vestigingsplaats ervan bepaald volgens het economische gebied waarvan de wetgeving van toepassing is op de oprichting of registratie van de onderneming.

2.08 Eenheden die als ingezetenen van een land worden beschouwd, kunnen als volgt worden ingedeeld:

- a) eenheden die zich bezighouden met productie, financiering, verzekering of herverdeling, voor al hun transacties, met uitzondering van die welke betrekking hebben op de eigendom van grond en gebouwen;
- b) eenheden met consumptie als hoofdfunctie, voor al hun transacties, met uitzondering van die welke betrekking hebben op de eigendom van grond en gebouwen;
- c) alle eenheden in hun hoedanigheid van eigenaar van grond en gebouwen, met uitzondering van eigenaars van extraterritoriale enclaves die deel uitmaken van het economische gebied van andere landen of die onafhankelijke staten zijn.

2.09 Bij andere eenheden dan huishoudens kan voor alle transacties, met uitzondering van die welke betrekking hebben op de eigendom van grond en gebouwen, het volgende onderscheid worden gemaakt:

- a) de activiteit wordt uitsluitend in het economische gebied van het land uitgeoefend: de eenheden zijn in dat geval ingezetene eenheden van het land;
- b) de activiteit wordt gedurende één jaar of langer in het economische gebied van diverse landen uitgeoefend: alleen het gedeelte van de eenheid dat een belangrijkste economisch belangencentrum heeft in het economische gebied van het land, wordt als ingezetene eenheid van dat land beschouwd.

Een ingezetene institutionele eenheid kan een fictieve ingezetene eenheid zijn met betrekking tot de activiteit die gedurende één jaar of langer door een niet-ingezetene eenheid in het land werd uitgeoefend. Wanneer de activiteit gedurende minder dan één jaar wordt verricht, blijft zij deel uitmaken van de activiteiten van de producerende institutionele eenheid en wordt geen afzonderlijke institutionele eenheid erkend. Wanneer de activiteit van gering belang is, ook al duurt zij langer dan één jaar, en voor installatiewerkzaamheden in het buitenland wordt geen afzonderlijke eenheid erkend en worden de activiteiten geregistreerd als activiteiten van de producerende institutionele eenheid.

2.10 Huishoudens, met uitzondering van hun hoedanigheid als eigenaar van grond en gebouwen, zijn ingezetene eenheden van het economische gebied waar zij een belangrijkste economisch belangencentrum hebben. Zij zijn ingezetene, ongeacht de in het buitenland doorgebrachte perioden van minder dan één jaar. Tot dergelijke huishoudens moeten in het bijzonder worden gerekend:

- a) grensarbeiders, die worden gedefinieerd als personen die de landsgrens dagelijks overschrijden om in een buurland arbeid te verrichten;
- b) seizoenarbeiders, die worden gedefinieerd als personen die het land verlaten om, naargelang van het seizoen, voor een periode van enkele maanden, maar korter dan een jaar, in een ander land arbeid te verrichten;
- c) in het buitenland verblijvende toeristen, patiënten, studenten, ambtenaren op dienstreis, zakenlieden, handelsreizigers, kunstenaars en bemanningsleden van schepen of luchtvaartuigen;
- d) ter plaatse in dienst genomen personeel dat in de extraterritoriale enclaves van buitenlandse overheden werkzaam is;
- e) personeel van de instellingen van de Europese Unie en van civiele of militaire internationale organisaties die hun zetel in een extraterritoriale enclave hebben;
- f) ambtelijke, civiele of militaire regeringsvertegenwoordigers van een land die (met hun gezin) in een territoriale enclave wonen.

Studenten worden altijd als ingezetenen beschouwd, ongeacht de duur van hun studie in het buitenland.

2.11 Alle eenheden in hun hoedanigheid van eigenaar van grond en/of gebouwen die deel uitmaken van het economische gebied, zijn ingezetene eenheden of fictieve ingezetene eenheden van het land waar deze grond en/of gebouwen gelegen zijn.

INSTITUTIONELE EENHEDEN

2.12 *Definitie:* een institutionele eenheid is een economische entiteit die wordt gekenmerkt door zelfstandige beslissingsbevoegdheid bij de uitoefening van haar hoofdfunctie. Een ingezetene eenheid wordt beschouwd als een institutionele eenheid in het economische gebied waar zij haar belangrijkste economische belangencentrum heeft wanneer zij zelfstandige beslissingsbevoegdheid bezit en een volledige boekhouding voert dan wel in staat is een volledige boekhouding op te stellen.

Een eenheid heeft zelfstandige beslissingsbevoegdheid bij de uitoefening van haar hoofdfunctie indien zij:

- a) het recht heeft zelf goederen en andere activa te bezitten; zij kan door middel van transacties met andere institutionele eenheden goederen en andere activa van eigenaar laten veranderen;
- b) economische beslissingen kan nemen en economische activiteiten kan uitoefenen waarvoor zij verantwoordelijk en wettelijk aansprakelijk is;
- c) op eigen naam verplichtingen in de vorm van financiële passiva, andere verplichtingen of verdere verbintenissen kan aangaan en contracten kan afsluiten;
- d) een volledige boekhouding bestaande uit boekhoudkundige documenten betreffende al haar transacties tijdens de verslagperiode, alsook een balans van activa en passiva kan opstellen.

- 2.13 De volgende beginselen zijn van toepassing op een entiteit die niet de kenmerken van een institutionele eenheid bezit:
- a) huishoudens worden geacht zelfstandige beslissingsbevoegdheid bij de uitoefening van hun hoofdfunctie te bezitten en zijn derhalve toch institutionele eenheden, ook al voeren zij geen volledige boekhouding;
  - b) entiteiten zonder volledige boekhouding die niet in staat zijn om op verzoek een volledige boekhouding op te stellen, zijn geen institutionele eenheid;
  - c) entiteiten met een volledige boekhouding die geen zelfstandige beslissingsbevoegdheid bezitten, maken deel uit van de eenheden die er zeggenschap over hebben;
  - d) entiteiten hoeven hun boekhouding niet openbaar te maken om een institutionele eenheid te zijn;
  - e) entiteiten met een volledige boekhouding die deel uitmaken van een groep van productie-eenheden, worden als institutionele eenheid beschouwd, ook al hebben zij een gedeelte van hun zelfstandige beslissingsbevoegdheid overgedragen aan de centrale organisatie (het hoofdkantoor) die de algemene leiding van de groep heeft; het hoofdkantoor zelf wordt ten opzichte van de eenheden waarover het zeggenschap heeft, als een afzonderlijke institutionele eenheid beschouwd;
  - f) quasivennootschappen zijn entiteiten met een volledige boekhouding die geen rechtspersoonlijkheid hebben. Hun economisch en financieel gedrag verschilt van dat van hun eigenaars en lijkt op dat van vennootschappen. Zij worden geacht zelfstandige beslissingsbevoegdheid te bezitten en worden als afzonderlijke institutionele eenheden beschouwd.

Hoofdkantoren en holdings

- 2.14 Hoofdkantoren en holdings zijn institutionele eenheden die als volgt worden omschreven:

- a) Een hoofdkantoor is een eenheid die zeggenschap over het beheer van haar dochterondernemingen heeft. Hoofdkantoren worden ingedeeld in de sector niet-financiële vennootschappen die bij hun dochterondernemingen domineert; wanneer al hun dochterondernemingen of de meeste ervan financiële instellingen zijn, worden zij behandeld als financiële hulpbedrijven (S.126) in de sector financiële instellingen.

Indien er sprake is van een combinatie van niet-financiële en financiële dochterondernemingen, wordt het hoofdkantoor ingedeeld bij de sector met de grootste toegevoegde waarde.

Hoofdkantoren worden in de herziening van de Internationale industriële standaardclassificatie van alle takken van economische bedrijvigheid (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities Revision — ISIC Rev. 4), sectie M, klasse 7010 (NACE Rev. 2, M 70.10) als volgt omschreven:

Deze klasse omvat het toezicht op en het beheer van andere eenheden van de onderneming; de strategische of organisatorische planning en de besluitvorming van de onderneming; de operationele controle en het beheer van de dagelijkse werkzaamheden van hun verbonden eenheden.

- b) Een holding die de activa van dochterondernemingen in bezit heeft, maar geen beheersactiviteiten verricht, is een financiële instelling binnen concernverband (S.127) en wordt als financiële instelling ingedeeld.

Holdings worden in de ISIC Rev. 4, sectie K, klasse 6420 (NACE Rev. 2, K 64.20) als volgt omschreven:

Deze klasse omvat de activiteiten van holdings, d.w.z. eenheden die de activa bezitten van (een zeggenschapsbelang bezitten in) een groep dochterondernemingen en waarvan de hoofdactiviteit bestaat in het bezitten van de groep. De holdings in deze klasse verlenen geen andere diensten aan de ondernemingen waarin zij een belang hebben, d.w.z. zij besturen of beheren geen andere eenheden.

Groepen ondernemingen

- 2.15 Er ontstaan grote groepen ondernemingen wanneer een moederonderneming zeggenschap heeft over meerdere dochterondernemingen, die op hun beurt zeggenschap kunnen hebben over hun eigen dochterondernemingen, enzovoort. Elk lid van de groep dat aan de definitie van een institutionele eenheid beantwoordt, wordt als afzonderlijke institutionele eenheid behandeld.
- 2.16 De reden waarom groepen ondernemingen niet als één institutionele eenheid worden behandeld, is dat groepen niet altijd in de tijd stabiel zijn en in de praktijk niet gemakkelijk te identificeren zijn. Het kan moeilijk zijn om gegevens te verkrijgen over groepen waarvan de activiteiten niet sterk geïntegreerd zijn. Veel groepen zijn te groot en heterogeen om als eenheid te worden behandeld, en hun omvang en samenstelling kunnen na verloop van tijd veranderen als gevolg van fusies en overnames.

Entiteiten voor specifieke doeleinden

- 2.17 Een entiteit voor specifieke doeleinden (Special Purpose Entity — SPE, of special purpose vehicle — SPV) is in de regel een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid of een commanditaire vennootschap die met scherpomlijnde, specifieke of tijdelijke doelstellingen wordt opgericht om een financieel risico, een bepaalde belasting of een wet- en regelgevingsrisico af te zonderen.
- 2.18 Er bestaat geen algemeen gangbare definitie van een SPE, maar de volgende kenmerken zijn typerend:
- a) SPE's hebben geen werknemers en geen niet-financiële activa;
  - b) er zijn weinig fysieke tekenen die wijzen op het bestaan van een SPE, behalve een naamplaat of een uithangbord ter bevestiging van de plaats van registratie ervan (brievensentiteit);
  - c) zij zijn altijd verbonden met een andere onderneming, vaak als een dochteronderneming;
  - d) zij zijn ingezet in een ander gebied dan het gebied waar de verbonden ondernemingen gevestigd zijn. Indien een onderneming geen fysieke aanwezigheid heeft, wordt de vestigingsplaats ervan bepaald volgens het economische gebied waarvan de wetgeving van toepassing is op de oprichting of registratie van de onderneming;
  - e) zij worden beheerd door werknemers van een andere onderneming, die er al dan niet mee verbonden kan zijn. De SPE betaalt een vergoeding voor de aan haar verstrekte diensten en rekent op haar beurt de moederonderneming of een andere verbonden onderneming een vergoeding aan om deze kosten te dekken. Dit is de enige productie waarbij de SPE betrokken is, hoewel zij namens haar eigenaar vaak verplichtingen zal aangaan en gewoonlijk inkomsten uit investeringen en waarderingsverschillen op de activa in haar bezit zal ontvangen.
- 2.19 Ongeacht of een eenheid al deze kenmerken of geen enkel ervan bezit, en of zij als SPE of met een soortgelijke term wordt aangeduid, wordt zij op dezelfde wijze behandeld als elke andere institutionele eenheid en volgens haar hoofdactiviteit in een sector en bedrijfstak ingedeeld, tenzij zij niet bevoegd is om zelfstandig op te treden.
- 2.20 Derhalve worden financiële instellingen binnen concernverband, kunstmatige dochterondernemingen en instellingen van de overheid voor specifieke doeleinden die niet bevoegd zijn om zelfstandig op te treden, ingedeeld in de sector waartoe de instelling behoort die er zeggenschap over heeft. Dit is niet het geval wanneer zij niet ingezet zijn; in dat geval worden zij gescheiden van de instelling die er zeggenschap over heeft, behandeld. In het geval van de overheid echter worden de activiteiten van dochterondernemingen in de overheidsrekeningen opgenomen.

Financiële instellingen binnen concernverband

- 2.21 Een holding die alleen de activa van dochterondernemingen bezit, is een voorbeeld van een financiële instelling binnen concernverband. Voorbeelden van andere eenheden die ook als financiële instelling binnen concernverband worden behandeld, zijn eenheden met de kenmerken van SPE's zoals hierboven beschreven, met inbegrip van beleggings- en pensioenfondsen en eenheden die worden gebruikt voor het in bezit hebben en beheren van het vermogen van particulieren of families, het uitgeven van schuldbewijzen namens verbonden ondernemingen (een dergelijke onderneming kan een doorstroomlichaam worden genoemd) en het uitvoeren van andere financiële taken.
- 2.22 De mate van onafhankelijkheid van de instelling ten opzichte van de moederonderneming wordt bepaald door de zeggenschap die de instelling heeft over haar activa en passiva; deze zeggenschap kan zover gaan dat zij zelf de risico's draagt en de baten int die aan de activa en passiva verbonden zijn. Dergelijke eenheden worden in de sector financiële instellingen ingedeeld.
- 2.23 Wanneer een dergelijke entiteit niet onafhankelijk van de moederonderneming kan optreden en enkel een passieve bezitter van activa en passiva is, wordt zij niet als afzonderlijke institutionele eenheid behandeld, tenzij zij ingezet is in een andere economie dan die van de moederonderneming. Is zij ingezet in dezelfde economie als de moedermaatschappij, dan wordt zij behandeld als „kunstmatige dochteronderneming”, zoals hierna beschreven.

Kunstmatige dochterondernemingen

- 2.24 Een dochteronderneming die volledig in het bezit is van een moederonderneming, kan worden opgericht voor de verlening van diensten aan de moederonderneming of aan andere ondernemingen in dezelfde groep, om op die manier belastingen te vermijden, de verplichtingen bij een faillissement tot een minimum te beperken, en andere technische voordelen te verkrijgen overeenkomstig het belasting- of vennootschapsrecht dat in een bepaald land van kracht is.
- 2.25 Over het algemeen beantwoorden dergelijke typen van entiteiten niet aan de definitie van een institutionele eenheid, omdat zij niet beschikken over de bevoegdheid om onafhankelijk van de moederonderneming op te treden en omdat zij onderworpen kunnen zijn aan beperkingen van hun bevoegdheid om het bezitsrecht uit te oefenen over de in hun balans opgenomen activa of om deze activa te verhandelen. De omvang van hun output en de prijs die zij ervoor ontvangen, worden bepaald door de moederonderneming die (eventueel samen met andere ondernemingen in dezelfde groep) hun enige afnemer is. Zij worden derhalve niet als afzonderlijke institutionele eenheid behandeld, maar als integrerend deel van de moederonderneming, en hun rekeningen worden geconsolideerd met die van de moederonderneming, tenzij zij ingezet zijn in een economisch gebied dat verschilt van dat waar de moederonderneming ingezet is.

- 2.26 Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen de hierboven beschreven kunstmatige dochterondernemingen en eenheden die alleen hulpactiviteiten uitoefenen. Hulpactiviteiten blijven beperkt tot het soort dienstverleningsfuncties waaraan praktisch alle ondernemingen in zekere mate behoefte hebben, zoals het schoonmaken van gebouwen, het beheer van de loonlijst of het voorzien in de IT-infrastructuur voor de onderneming (zie hoofdstuk 1, punt 1.31).

Voor specifieke doeleinden opgerichte eenheden van de overheid

- 2.27 De overheid kan ook eenheden voor specifieke doeleinden oprichten met soortgelijke kenmerken en functies als die van financiële instellingen binnen concernverband en kunstmatige dochterondernemingen. Dergelijke eenheden hebben niet de bevoegdheid om zelfstandig op te treden en zijn beperkt wat betreft de soorten transacties die zij kunnen verrichten. Zij dragen niet de risico's en innen niet de baten die verbonden zijn aan de activa en passiva die zij in bezit hebben. Indien deze eenheden ingezet zijn, worden zij als integrerend deel van de overheid en niet als afzonderlijke eenheden behandeld. Indien zij niet ingezet zijn, worden zij als afzonderlijke eenheden behandeld. De door hen in het buitenland verrichte transacties zijn terug te vinden in overeenkomstige transacties met de overheid. Een eenheid die in het buitenland een lening aangaat, wordt dan geacht hetzelfde bedrag aan de overheid te lenen op dezelfde voorwaarden als die van de oorspronkelijke lening.
- 2.28 Kortom, de rekeningen van SPE's die niet bevoegd zijn om zelfstandig op te treden, worden geconsolideerd met die van de moederonderneming, tenzij zij ingezet zijn in een andere economie dan die van de moederonderneming. Er is één uitzondering op deze algemene regel, namelijk wanneer een niet-ingezet SPE door de overheid wordt opgericht.
- 2.29 Onder fictieve ingezeten eenheden van een land worden verstaan:
- a) onderdelen van niet-ingezeten eenheden die een belangrijkste economisch belangencentrum hebben in het economische gebied van het land (in de meeste gevallen eenheden die er gedurende één jaar of langer een economische activiteit op productiegebied uitoefenen);
  - b) niet-ingezeten eenheden in hun hoedanigheid van eigenaar van grond en/of gebouwen in het economische gebied van het land, maar alleen voor zover het transacties met betrekking tot deze grond of gebouwen betreft.

Fictieve ingezeten eenheden worden, ook al voeren zij slechts een gedeeltelijke boekhouding en hebben zij geen zelfstandige beslissingsbevoegdheid, als institutionele eenheid behandeld.

- 2.30 De volgende eenheden worden als institutionele eenheid beschouwd:
- a) eenheden met zelfstandige beslissingsbevoegdheid en een volledige boekhouding zoals:
    1. particuliere en overheidsondernemingen;
    2. coöperatieve verenigingen en personenvennootschappen met eigen rechtspersoonlijkheid;
    3. overheidsproducenten met een bijzonder statuut dat hun rechtspersoonlijkheid verleent;
    4. instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid, en
    5. instellingen van de overheid;
  - b) eenheden met een volledige boekhouding die geacht worden zelfstandig te kunnen beslissen, hoewel zij ten opzichte van de moederonderneming niet als aparte onderneming zijn opgericht: quasivennootschappen;
  - c) eenheden die niet noodzakelijkerwijs beschikken over een volledige boekhouding, maar die geacht worden zelfstandig te kunnen beslissen, namelijk:
    1. huishoudens;
    2. fictieve ingezeten eenheden.

INSTITUTIONELE SECTOREN

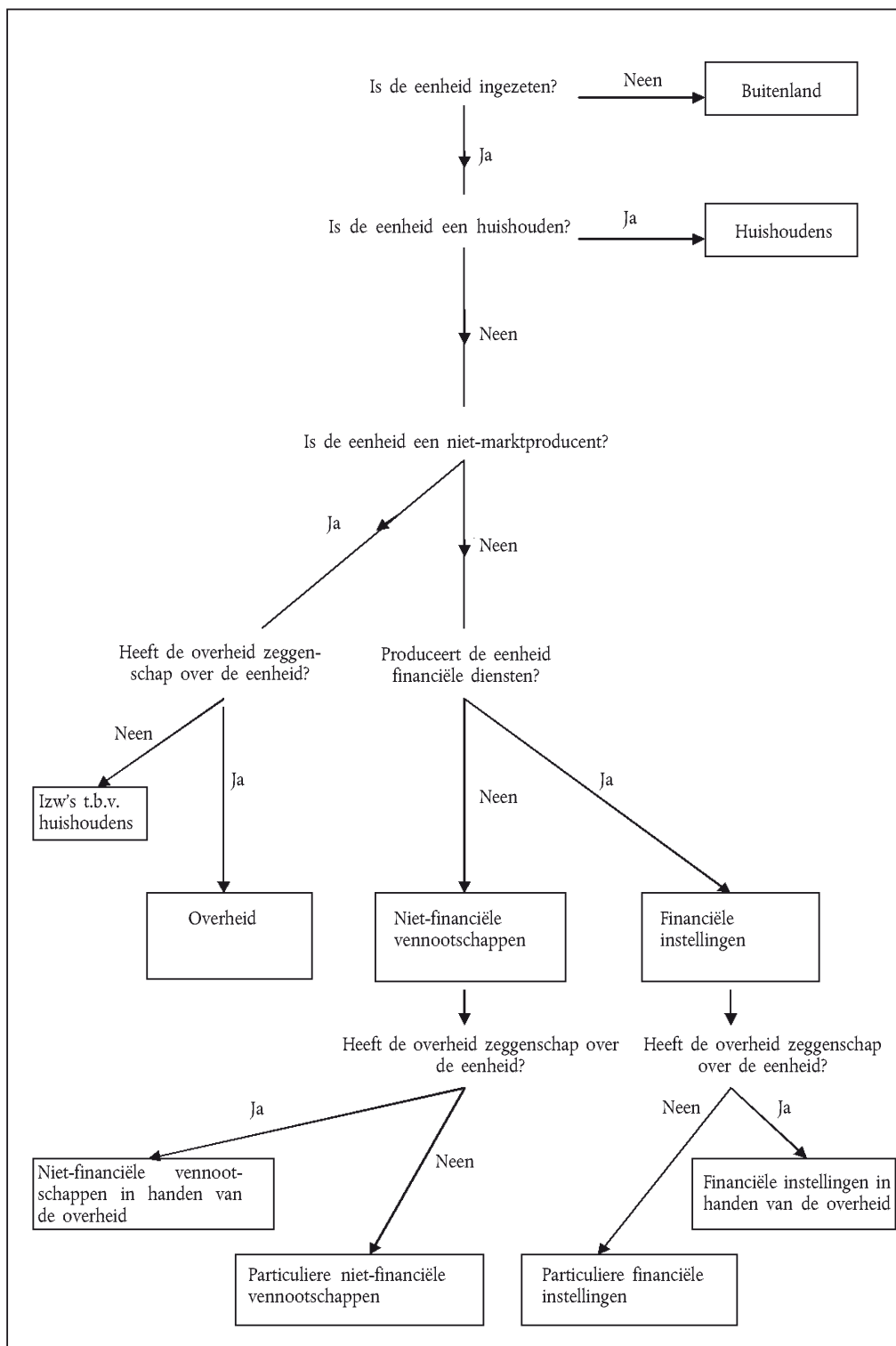
- 2.31 Bij macro-economische analyses worden niet de activiteiten van elke institutionele eenheid afzonderlijk beschouwd, maar de geaggregeerde activiteiten van soortgelijke instellingen. Daarom worden eenheden gegroepeerd in zogenaamde institutionele sectoren, die soms worden onderverdeeld in subsectoren.

Tabel 2.1 — Sectoren en subsectoren

Sectoren en subsectoren:			In handen van de overheid	Nationaal, in handen van de particuliere sector	In handen van het buitenland	
Niet-financiële vennootschappen		S.11	S.11001	S.11002	S.11003	
Financiële instellingen		S.12				
Monetaire financiële instellingen (MFI's)	Centrale bank	S.121				
	Overige monetaire financiële instellingen (OMFI's)	Deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank	S.122	S.12201	S.12202	S.12203
		Geldmarktfondsen (GMF's)	S.123	S.12301	S.12302	S.12303
Financiële instellingen m.u.v. MFI's en verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (VIPF's)	Beleggingsfondsen m.u.v. GMF's	S.124	S.12401	S.12402	S.12403	
	Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen	S.125	S.12501	S.12502	S.12503	
	Financiële hulpbedrijven	S.126	S.12601	S.12602	S.12603	
	Financiële instellingen en kredietverstrekkers binnen concernverband	S.127	S.12701	S.12702	S.12703	
VIPF's	Verzekeringsinstellingen	S.128	S.12801	S.12802	S.12803	
	Pensioenfondsen	S.129	S.12901	S.12902	S.12903	
Overheid		S.13				
Centrale overheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen)		S.1311				
Deelstaatoverheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen)		S.1312				
Lagere overheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen)		S.1313				
Socialezekerheidsfondsen		S.1314				
Huishoudens		S.14				
Werkgevers en zelfstandigen		S.141 + S.142				
Werknemers		S.143				
Huishoudens met inkomen uit vermogen en overdrachten		S.144				
Huishoudens met inkomen uit vermogen		S.1441				
Huishoudens met pensioeninkomen		S.1442				
Huishoudens met overige overdrachten		S.1443				
Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens		S.15				
Buitenland		S.2				
Lidstaten en instellingen en organen van de Europese Unie		S.21				
Lidstaten van de Europese Unie		S.211				
Instellingen en organen van de Europese Unie		S.212				
Niet-lidstaten en internationale organisaties die niet in de EU gevestigd zijn		S.22				

- 2.32 Elke sector en subsector brengt de institutionele eenheden samen die worden gekenmerkt door een gelijksoortig economisch gedrag.

Schema 2.1 — Indeling van eenheden in sectoren

- 2.33 De institutionele eenheden worden in sectoren ingedeeld op basis van het type producent dat zij zijn, en op basis van hun hoofdactiviteit of -functie; de genoemde kenmerken worden als indicatief voor hun economisch gedrag beschouwd.
- 2.34 Schema 2.1 geeft weer hoe eenheden in de hoofdsectoren worden ingedeeld. Om de sector te bepalen van een ingezet eenheid die geen huishouden is, moet volgens het schema worden bepaald of zij al dan niet onder zeggenschap van de overheid staat en of zij marktproducent of niet-marktproducent is.

- 2.35 Zeggenschap over een financiële instelling of een niet-financiële vennootschap wordt gedefinieerd als de bevoegdheid om het algemene ondernemingsbeleid te bepalen, bijvoorbeeld door zo nodig geschikte directieleden te benoemen.
- 2.36 Een institutionele eenheid — een andere onderneming, een huishouden, een instelling zonder winstoogmerk of een overheidsinstelling — heeft zeggenschap over een onderneming of quasivennootschap wanneer zij in het bezit is van meer dan de helft van de stemgerechtigde aandelen of op een andere wijze meer dan de helft van de stemrechten van aandeelhouders kan uitoefenen.
- 2.37 Om meer dan de helft van de stemrechten van aandeelhouders te kunnen uitoefenen, hoeft een institutionele eenheid niet zelf aandelen met stemrecht te bezitten. Een gegeven onderneming, onderneming C, kan een dochteronderneming zijn van onderneming B waarvan de meerderheid van de aandelen met stemrecht in handen is van een derde onderneming A. Onderneming C wordt als dochteronderneming van onderneming B beschouwd wanneer onderneming B meer dan de helft van de aandelen met stemrecht in onderneming C in handen heeft of wanneer onderneming B aandeelhouder van C is met het recht een meerderheid van de directieleden van C te benoemen of af te zetten.
- 2.38 De overheid heeft zeggenschap over een onderneming op grond van een speciale wet, besluit of verordening waarbij de overheid wordt gemachtigd het ondernemingsbeleid te bepalen. De volgende indicatoren zijn de voornaamste factoren waarmee rekening moet worden gehouden om te bepalen of de overheid zeggenschap over een onderneming heeft:
- a) meer dan de helft van de stemgerechtigde aandelen is in het bezit van de overheid;
  - b) de overheid heeft zeggenschap in de raad van bestuur of een ander bestuursorgaan;
  - c) de overheid heeft zeggenschap bij de benoeming en het ontslag van belangrijke personeelsleden;
  - d) de overheid heeft zeggenschap in belangrijke comités van de entiteit;
  - e) de overheid heeft een gouden aandeel;
  - f) er is speciale regelgeving;
  - g) de overheid is hoofdafnemer;
  - h) de overheid heeft leningen verstrekt.
- Een enkele indicator kan voldoende zijn om te besluiten dat er sprake is van zeggenschap, maar in andere gevallen kunnen meerdere indicatoren tezamen wijzen op zeggenschap.
- 2.39 Voor instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid moeten de volgende vijf indicatoren voor zeggenschap in aanmerking worden genomen:
- a) de benoeming van functionarissen;
  - b) de bepalingen van bevoegdheid verlenende instrumenten;
  - c) contractuele overeenkomsten;
  - d) de mate van financiering;
  - e) de risicogrootte voor de overheid.
- Zoals bij ondernemingen kan één enkele indicator in sommige gevallen voldoende zijn om te besluiten dat er sprake is van zeggenschap; in andere gevallen kunnen meerdere indicatoren tezamen wijzen op zeggenschap.
- 2.40 Om het onderscheid te maken tussen markt en niet-markt en dus om overheidsentiteiten in te delen in de sector overheid of de sector ondernemingen, geschiedt op basis van de criteria van punt 1.37.
- 2.41 Een sector wordt in subsectoren onderverdeeld volgens criteria die voor die sector relevant zijn; de overheid kan bijvoorbeeld worden uitgesplitst in centrale overheid, deelstaatoverheid, lagere overheid en socialezekerheidsfondsen. Hierdoor is een nauwkeuriger omschrijving van het economisch gedrag van de eenheden mogelijk.

De rekeningen van sectoren en subsectoren geven alle activiteiten — hoofdactiviteit en nevenactiviteiten — weer van de institutionele eenheden die onder de desbetreffende sector vallen.

Iedere institutionele eenheid valt onder slechts één sector of subsector.

- 2.42 Om een institutionele eenheid die tot hoofdfunctie heeft goederen en diensten voort te brengen, in een sector te kunnen indelen, moet eerst worden bepaald tot welk type producent zij behoort.
- 2.43 Tabel 2.2 geeft een overzicht van het type producent en de hoofdactiviteiten of -functies waardoor iedere sector wordt gekenmerkt.

Tabel 2.2 — Type producent en hoofdactiviteiten of -functies per sector

Type producent	Hoofdactiviteit of -functie	Sector
Marktproducent	Productie van goederen en niet-financiële diensten voor de markt	Niet-financiële vennootschappen (S.11)
Marktproducent	Financiële intermediatie, incl. verzekering Financiële hulpdiensten	Financiële instellingen (S.12)
Niet-marktproducent in handen van de overheid	Productie en levering van niet-marktoutput voor collectieve en individuele consumptie, en uitvoering van transacties, bedoeld om het nationaal inkomen en vermogen te herverdelen	Overheid (S.13)
Marktproducent of particuliere producent voor eigen finaal gebruik	Consumptie Productie van marktoutput en output voor eigen finaal gebruik	Huishoudens (S.14) in hun hoedanigheid van consument in hun hoedanigheid van ondernemer
Particuliere niet-marktproducent	Productie en levering van niet-marktoutput voor individuele consumptie	Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (S.15)

- 2.44 De sector buitenland (S.2) betreft stromen en standen tussen ingezetenen en niet-ingezetenen — de niet-ingezetenen worden niet gekenmerkt door vergelijkbare doelen en gedragingen, maar worden slechts in de rekeningen opgenomen vanwege hun stromen en standen ten opzichte van ingezetenen.

Niet-financiële vennootschappen (s.11)

- 2.45 *Definitie:* de sector niet-financiële vennootschappen (S.11) bestaat uit institutionele eenheden met eigen rechtspersoonlijkheid die marktproducent zijn en van wie de hoofdactiviteit bestaat in de productie van goederen en niet-financiële diensten. De sector niet-financiële vennootschappen omvat tevens niet-financiële quasivennootschappen (zie punt 2.13, onder f)).
- 2.46 Het betreft de volgende institutionele eenheden:
- particuliere en overheidsondernemingen die marktproducent zijn met als hoofdfunctie de productie van goederen en niet-financiële diensten;
  - coöperatieve verenigingen en personenvennootschappen met rechtspersoonlijkheid die marktproducent zijn met als hoofdfunctie de productie van goederen en niet-financiële diensten;
  - overheidsproducenten met rechtspersoonlijkheid die marktproducent zijn, met als hoofdfunctie de productie van goederen en niet-financiële diensten;
  - instellingen of verenigingen zonder winstoogmerk ten behoeve van niet-financiële vennootschappen, die rechtspersoonlijkheid bezitten en die marktproducent zijn met als hoofdfunctie de productie van goederen en niet-financiële diensten;
  - hoofdkantoren met zeggenschap over een groep ondernemingen die marktproducent zijn, waarbij de voornaamste activiteit van de groep als geheel — gemeten op basis van de toegevoegde waarde — bestaat in de productie van goederen en niet-financiële diensten;

- f) SPE's waarvan de hoofdactiviteit bestaat in de levering van goederen of het verstrekken van niet-financiële diensten;
- g) particuliere quasivennootschappen en quasivennootschappen in handen van de overheid die marktproducent zijn met als hoofdfunctie de productie van goederen en niet-financiële diensten.
- 2.47 Niet-financiële quasivennootschappen zijn alle entiteiten die marktproducent zijn met als hoofdfunctie de productie van goederen en niet-financiële diensten en die aan de voorwaarden voor quasivennootschappen voldoen (zie punt 2.13, onder f)).
- Niet-financiële quasivennootschappen moeten voldoende informatie bewaren om een volledige boekhouding te kunnen opstellen; zij worden bestuurd als vennootschappen. De feitelijke relatie met de eigenaar is als die van een vennootschap met haar aandeelhouders.
- Niet-financiële quasivennootschappen die eigendom zijn van huishoudens, overheidsinstellingen of instellingen zonder winstoogmerk, behoren samen met de niet-financiële vennootschappen tot de sector niet-financiële vennootschappen, en niet tot de sector waartoe de eigenaar behoort.
- 2.48 Het feit dat een marktproducent over een volledige boekhouding, inclusief een balans, beschikt, volstaat niet om hem als een institutionele eenheid zoals een quasivennootschap te behandelen. Personenvennootschappen en overheidsproducenten, m.u.v. die welke worden genoemd in punt 2.46, onder a), b), c) en f), alsmede eenmanszaken zijn — ook al voeren zij een volledige boekhouding — in het algemeen geen afzonderlijke institutionele eenheden, omdat zij geen zelfstandige beslissingsbevoegdheid bezitten; het beheer van deze eenheden valt namelijk onder de zeggenschap van de huishoudens, instellingen zonder winstoogmerk of overheden waarvan zij eigendom zijn.
- 2.49 Tot de niet-financiële vennootschappen worden fictieve ingezeten eenheden gerekend die als quasivennootschappen worden behandeld.
- 2.50 De sector niet-financiële vennootschappen valt in drie subsectoren uiteen:
- a) niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid (S.11001);
  - b) nationale niet-financiële vennootschappen in handen van de particuliere sector (S.11002);
  - c) niet-financiële vennootschappen in handen van het buitenland (S.11003).

Subsector niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid (S.11001)

- 2.51 *Definitie:* de subsector niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid (S.11001) bestaat uit alle niet-financiële vennootschappen, quasivennootschappen en instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid die marktproducent zijn en waarover overheidsinstellingen zeggenschap hebben.
- 2.52 Quasivennootschappen in handen van de overheid zijn quasivennootschappen die rechtstreeks eigendom zijn van overheidsinstellingen.

Subsector nationale niet-financiële vennootschappen in handen van de particuliere sector (S.11002)

- 2.53 *Definitie:* de subsector nationale niet-financiële vennootschappen in handen van de particuliere sector (S.11002) bestaat uit alle niet-financiële vennootschappen, quasivennootschappen en instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid die marktproducent zijn en waarover de overheid of niet-ingezeten institutionele eenheden geen zeggenschap hebben.

Deze subsector omvat verder vennootschappen en quasivennootschappen met buitenlandse directe investeringen, die niet zijn ingedeeld in de subsector niet-financiële vennootschappen in handen van het buitenland (S.11003).

Subsector niet-financiële vennootschappen in handen van het buitenland (S.11003)

- 2.54 *Definitie:* de subsector niet-financiële vennootschappen in handen van het buitenland (S.11003) bestaat uit alle niet-financiële vennootschappen en quasivennootschappen waarover niet-ingezeten institutionele eenheden zeggenschap hebben.

Deze subsector omvat:

- a) alle dochterondernemingen van niet-ingezeten vennootschappen;
- b) alle vennootschappen waarover een niet-ingezeten institutionele eenheid die zelf geen vennootschap is, bijvoorbeeld een buitenlandse overheid, zeggenschap heeft; ook vennootschappen waarover een gezamenlijk optredende groep niet-ingezeten eenheden zeggenschap heeft, vallen eronder;

- c) alle bijkantoren of andere agentschappen zonder rechtspersoonlijkheid van niet-ingezeten vennootschappen of producenten zonder rechtspersoonlijkheid die fictieve ingezeten eenheden zijn.

Financiële instellingen (s.12)

- 2.55 *Definitie:* de sector financiële instellingen (S.12) bestaat uit institutionele eenheden met eigen rechtspersoonlijkheid die marktproducent zijn en van wie de hoofdactiviteit bestaat in de productie van financiële diensten. Tot dergelijke institutionele eenheden behoren alle vennootschappen en quasivennootschappen die zich hoofdzakelijk bezighouden met:

a) financiële intermediatie (financiële intermediairs), en/of

b) financiële hulpdiensten (financiële hulpbedrijven).

Ook behoren daartoe institutionele eenheden die financiële diensten verstrekken en die het merendeel van hetzij hun activa hetzij hun passiva niet op open markten verhandelen.

- 2.56 Onder financiële intermediatie wordt verstaan de activiteit waarbij een institutionele eenheid door het verrichten van transacties op de financiële markt voor eigen rekening financiële activa verwerft en verplichtingen aangaat. De activa en passiva van financiële intermediairs worden in het proces van financiële intermediatie getransformeerd of herverpakt wat betreft bijvoorbeeld looptijd, omvang, risico et cetera.

Financiële hulpdiensten zijn diensten die verband houden met financiële intermediatie, maar die zelf geen financiële intermediatie betreffen.

Financiële intermediairs

- 2.57 Bij financiële intermediatie worden financiële middelen overgeheveld van derden met een overschot aan middelen naar die met een tekort aan middelen. Een financiële intermediair treedt niet alleen als tussenpersoon voor andere institutionele eenheden op, maar neemt zelf risico's door voor eigen rekening financiële activa te verwerven en verplichtingen aan te gaan.
- 2.58 Bij financiële intermediatie kunnen alle categorieën financiële passiva een rol spelen; een uitzondering geldt voor passiva in de categorie handelskredieten en transitorische posten (AF.8). De financiële activa waarop de financiële intermediatie betrekking heeft, kunnen activa uit alle categorieën zijn met uitzondering van verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen (AF.6), maar met inbegrip van de categorie handelskredieten en transitorische posten. Financiële intermediairs kunnen investeren in niet-financiële activa, waaronder onroerend goed. Om als financieel intermediair te worden beschouwd, moet een instelling verplichtingen op de financiële markt aangaan en financiële middelen transformeren. Vastgoedmakelaars zijn geen financiële intermediairs.
- 2.59 De functie van verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen is het poolen van risico's. De passiva van dergelijke instellingen zijn verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen (AF.6). Tegenover de passiva staan beleggingen van verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen, die daarmee als financiële intermediairs optreden.
- 2.60 Beleggingsfondsen, hierna geldmarktfondsen (GMF's) en beleggingsfondsen m.u.v. GMF's genoemd, gaan voornamelijk verplichtingen in de vorm van financiële passiva aan door de uitgifte van aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.52). Zij zetten dergelijke fondsen om in financiële activa en/of onroerend goed. Beleggingsfondsen worden ingedeeld als financiële intermediairs. Elke wijziging in de waarde van hun activa en passiva, afgezien van hun eigen aandelen, heeft invloed op de omvang van hun eigen vermogen (zie punt 7.07). Aangezien de omvang van het eigen vermogen van een beleggingsfonds gelijk is aan de totale waarde van de uitstaande aandelen of rechten van deelneming, wordt elke wijziging in de waarde van de activa en passiva van het fonds zichtbaar in de marktwaarde van dergelijke aandelen of rechten van deelneming. Beleggingsfondsen die in onroerend goed beleggen, zijn financiële intermediairs.
- 2.61 Financiële intermediatie beperkt zich tot het verwerven van activa en het aangaan van verplichtingen in de vorm van financiële passiva ten opzichte van het grote publiek of een specifiek en relatief groot deel ervan. Indien de activiteit beperkt blijft tot kleine groepen van personen of families, is er geen sprake van financiële intermediatie.
- 2.62 Er kunnen uitzonderingen zijn op de algemene regel dat financiële intermediatie beperkt is tot financiële transacties op de markt. Voorbeelden hiervan zijn gemeentelijke kredietbanken en spaarbanken die steunen op de betrokken gemeente, of financiëleleasemaatschappijen die voor de verwerving of uitzetting van middelen afhankelijk zijn van een moederonderneming. Om tot de financiële intermediairs te worden gerekend, moeten zij onafhankelijk van de gemeente resp. moederonderneming middelen kunnen aantrekken en uitzetten.

Financiële hulpbedrijven

- 2.63 Het verlenen van financiële hulpdiensten omvat ondersteunende activiteiten met betrekking tot het verrichten van transacties in financiële activa en passiva of het transformeren of herverpakken van financiële middelen. Financiële hulpbedrijven nemen zelf geen risico's door financiële activa te verwerven of verplichtingen in de vorm van financiële passiva aan te gaan, maar ondersteunen een goed verloop van de financiële intermediaat. Hoofdkantoren waarvan de meeste of alle dochterondernemingen financiële instellingen zijn, zijn financiële hulpbedrijven.

Financiële instellingen m.u.v. financiële intermediairs en financiële hulpbedrijven

- 2.64 Financiële instellingen m.u.v. financiële intermediairs en financiële hulpbedrijven zijn institutionele eenheden die financiële diensten verlenen waarbij hetzij hun activa hetzij hun passiva voor het merendeel niet op open markten worden verhandeld.

Institutionele eenheden die tot de sector financiële instellingen behoren

- 2.65 De sector financiële instellingen (S.12) omvat de volgende institutionele eenheden:
- a) particuliere instellingen of instellingen in handen van de overheid met als hoofdfunctie financiële intermediaat en/of het verlenen van financiële hulpdiensten;
  - b) coöperatieve verenigingen en personenvennootschappen met rechtspersoonlijkheid met als hoofdfunctie financiële intermediaat en/of het verlenen van financiële hulpdiensten;
  - c) overheidsproducenten met rechtspersoonlijkheid met als hoofdfunctie financiële intermediaat en/of het verlenen van financiële hulpdiensten;
  - d) instellingen zonder winstoogmerk met rechtspersoonlijkheid met als hoofdfunctie financiële intermediaat en/of het verlenen van financiële hulpdiensten, alsmede instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van financiële instellingen;
  - e) hoofdkantoren waarvan de meeste of alle dochterondernemingen zich als financiële instelling hoofdzakelijk bezighouden met financiële intermediaat en/of het verlenen van financiële hulpdiensten. Deze hoofdkantoren worden als financiële hulpbedrijven (S.126) ingedeeld;
  - f) holdings met als hoofdfunctie het in bezit hebben van de activa van een groep dochterondernemingen. De opzet van de groep kan financieel of niet-financieel zijn — dit heeft geen invloed op de indeling van holdings als financiële instellingen binnen concernverband (S.127);
  - g) SPE's waarvan de hoofdactiviteit bestaat in het verlenen van financiële diensten;
  - h) beleggingsfondsen zonder rechtspersoonlijkheid, inclusief beleggingsportefeuilles die eigendom zijn van de groep van deelnemers en die in de regel beheerd worden door andere financiële instellingen. Dergelijke fondsen zijn afzonderlijke institutionele eenheden, afgescheiden van de financiële instellingen die het beheer uitoefenen;
  - i) eenheden zonder rechtspersoonlijkheid met als hoofdfunctie financiële intermediaat die aan reglementering en toezicht onderworpen zijn (meestal ingedeeld als deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank, verzekeringsinstellingen of pensioenfondsen), worden geacht zelfstandige beslissingsbevoegdheid te bezitten, alsmede een bestuursvorm die gescheiden is van die van hun eigenaars; hun economisch en financieel gedrag is vergelijkbaar met dat van financiële instellingen. In dat geval worden zij als afzonderlijke institutionele eenheden behandeld. Voorbeelden hiervan zijn bij kantoren van niet-ingezeten financiële instellingen.

Subsectoren van financiële instellingen

- 2.66 De sector financiële instellingen wordt onderverdeeld in de volgende subsectoren:
- a) centrale bank (S.121);
  - b) deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank (S.122);
  - c) geldmarktfondsen (GMF's) (S.123);
  - d) beleggingsfondsen m.u.v. GMF's (S.124);
  - e) overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125);
  - f) financiële hulpbedrijven (S.126);
  - g) financiële instellingen en kredietverstrekkers binnen concernverband (S.127);

h) verzekeringsinstellingen (S.128), en

i) pensioenfondsen (S.129).

Combinaties van subsectoren van financiële instellingen

- 2.67 Onder monetaire financiële instellingen (MFI's), zoals gedefinieerd door de ECB, vallen alle institutionele eenheden in de subsectoren centrale bank (S.121), deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank (S.122) en GMF's (S.123).
- 2.68 Onder overige monetaire financiële instellingen vallen de financiële intermediairs via welke de effecten van het monetaire beleid van de centrale bank (S.121) worden doorgegeven naar de overige entiteiten van de economie. Het betreft de deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank (S.122) en de GMF's (S.123).
- 2.69 Financiële intermediairs die zich bezighouden met het poolen van risico's, zijn verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (VIPF's). Zij bestaan uit de subsectoren verzekeringsinstellingen (S.128) en pensioenfondsen (S.129).
- 2.70 Onder financiële instellingen m.u.v. MFI's en VIPF's vallen de subsectoren beleggingsfondsen m.u.v. GMF's (S.124), overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125), financiële hulpbedrijven (S.126) en financiële instellingen en kredietverstrekkers binnen concernverband (S.127).

Onderverdeling van subsectoren van financiële instellingen in financiële instellingen in handen van de overheid, nationale financiële instellingen in handen van de particuliere sector en financiële instellingen in handen van het buitenland

2.71 Met uitzondering van subsector S.121 wordt iedere subsector onderverdeeld in:

- a) financiële instellingen in handen van de overheid;
- b) nationale financiële instellingen in handen van de particuliere sector, en
- c) financiële instellingen in handen van het buitenland.

Voor deze onderverdeling gelden dezelfde criteria als voor de onderverdeling van niet-financiële vennootschappen (zie de punten 2.51 tot en met 2.54).

Tabel 2.3 — Sector financiële instellingen en subsectoren

Sectoren en subsectoren			In handen van de overheid	Nationaal, in handen van de particuliere sector	In handen van het buitenland	
Financiële instellingen			S.12			
Monetaire financiële instellingen (MFI's)	Centrale bank		S.121			
	Overige monetaire financiële instellingen (OMFI's)	Deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank	S.122	S.12201	S.12202	S.12203
		GMF's	S.123	S.12301	S.12302	S.12303
Financiële instellingen m.u.v. MFI's en verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (VIPF's)	Beleggingsfondsen m.u.v. GMF's		S.124	S.12401	S.12402	S.12403
	Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen:		S.125	S.12501	S.12502	S.12503
	Financiële hulpbedrijven		S.126	S.12601	S.12602	S.12603
	Financiële instellingen en kredietverstrekkers binnen concernverband		S.127	S.12701	S.12702	S.12703
Verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (VIPF's)	Verzekeringsinstellingen		S.128	S.12801	S.12802	S.12803
	Pensioenfondsen		S.129	S.12901	S.12902	S.12903

Centrale bank (S.121)

- 2.72 *Definitie:* de subsector centrale bank (S.121) omvat alle financiële instellingen en quasivennootschappen met als hoofdfunctie de uitgifte van betaalmiddelen, handhaving van de interne en externe waarde van de valuta en het aanhouden van alle of een gedeelte van de internationale reserves van het land.
- 2.73 In subsector S.121 worden de volgende financiële intermediairs ingedeeld:
- a) de nationale centrale bank, ook als deze deel uitmaakt van een Europees systeem van centrale banken;
  - b) de in hoofdzaak door de overheid opgerichte centrale monetaire instellingen die beschikken over een volledige boekhouding en zelfstandige beslissingsbevoegdheid ten opzichte van de centrale overheid (bv. instellingen voor deviezenverrekening of voor de uitgifte van betaalmiddelen). Indien de activiteiten van dergelijke instellingen hetzij door de centrale overheid hetzij door de centrale bank zelf worden uitgeoefend, is er geen sprake van afzonderlijke institutionele eenheden.
- 2.74 Subsector S.121 omvat geen instellingen, andere dan de centrale bank, die belast zijn met de reglementering van of het toezicht op financiële instellingen of financiële markten. Zij worden ingedeeld in subsector S.126.

Deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank (S.122)

- 2.75 *Definitie:* de subsector deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank (S.122) bestaat uit alle financiële instellingen en quasivennootschappen, m.u.v. die welke in de sectoren centrale bank en GMF's worden ingedeeld, die zich hoofdzakelijk bezighouden met financiële intermediatie en waarvan de activiteiten erin bestaan deposito's en/of daarmee vergelijkbare financiële titels van andere institutionele eenheden, en derhalve niet alleen van MFI's, in ontvangst te nemen en voor eigen rekening leningen toe te kennen en/of beleggingen in effecten te verrichten.
- 2.76 Deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank kunnen niet gewoon „banken” worden genoemd omdat er ook financiële instellingen toe kunnen behoren die zich geen bank noemen of financiële instellingen die zich in bepaalde landen geen bank mogen noemen, terwijl er anderzijds ook financiële instellingen zijn die zich wel bank noemen, maar die in feite geen deposito-instelling zijn. In subsector S.122 worden de volgende financiële intermediairs ingedeeld:
- a) handelsbanken en algemene banken;
  - b) spaarbanken (inclusief spaar- en kredietverenigingen);
  - c) postcheque- en girodiensten, postbanken, girobanken;
  - d) landbouwkredietinstellingen;
  - e) coöperatieve kredietinstellingen, kredietverenigingen;
  - f) gespecialiseerde banken (bv. merchant banken, emissiebanken, particuliere banken), en
  - g) instellingen voor elektronisch geld die zich hoofdzakelijk bezighouden met financiële intermediatie.
- 2.77 De volgende financiële intermediairs worden in subsector S.122 ingedeeld indien zij hun middelen verkrijgen via opeisbare schuldtitels, ongeacht of dat geschiedt in de vorm van deposito's of in andere vormen, zoals via de doorlopende uitgifte van langlopende schuldbewijzen:
- a) hypotheekverlenende instellingen (met inbegrip van bouwkasen, hypotheekbanken en hypothecair-kredietinstellingen);
  - b) gemeentelijke kredietinstellingen.
- Anders worden zij in subsector S.124 ingedeeld.
- 2.78 Subsector S.122 omvat niet:
- a) hoofdkantoren die toezicht uitoefenen op en het beheer hebben over andere eenheden van een groep die hoofdzakelijk bestaat uit deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank, maar die zelf geen deposito-instelling zijn. Dergelijke hoofdkantoren worden ingedeeld in subsector S.126;

- b) instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid die diensten verlenen aan deposito-instellingen, maar zich niet bezighouden met financiële intermediatie. Zij worden ingedeeld in subsector S.126, en
- c) instellingen voor elektronisch geld die zich niet hoofdzakelijk bezighouden met financiële intermediatie.

GMF's (S.123)

- 2.79 *Definitie:* de subsector GMF's (S.123) bestaat uit alle financiële instellingen en quasivenootschappen, m.u.v. die welke in de sectoren centrale bank en kredietinstellingen worden ingedeeld, die zich hoofdzakelijk bezighouden met financiële intermediatie. Hun activiteiten bestaan erin aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen uit te geven die met deposito's van institutionele eenheden vergelijkbare financiële titels zijn, en voor eigen rekening beleggingen te verrichten, hoofdzakelijk in aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen, kortlopende schuldbewijzen, en/of deposito's.
- 2.80 In subsector S.123 worden de volgende financiële intermediairs ingedeeld: beleggingsfondsen, met inbegrip van beleggingsmaatschappijen, „unit trusts” en andere collectieve-beleggingsprogramma's waarvan de aandelen of rechten van deelneming met deposito's vergelijkbare financiële titels zijn.
- 2.81 Subsector S.123 omvat niet:
- a) hoofdkantoren die toezicht uitoefenen op en het beheer hebben over een groep die hoofdzakelijk bestaat uit GMF's, maar die zelf geen GMF zijn. Zij worden ingedeeld in subsector S.126;
  - b) instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid die diensten verlenen aan GMF's, maar zich niet bezighouden met financiële intermediatie. Zij worden ingedeeld in subsector S.126.

Beleggingsfondsen m.u.v. GMF's (S.124)

- 2.82 *Definitie:* de subsector beleggingsfondsen m.u.v. GMF's (S.124) bestaat uit alle collectieve-beleggingsprogramma's, m.u.v. die welke in de subsector GMF's worden ingedeeld, die zich hoofdzakelijk bezighouden met financiële intermediatie. Hun activiteiten bestaan erin aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen uit te geven die geen met deposito's van institutionele eenheden vergelijkbare financiële titels zijn, en voor eigen rekening beleggingen te verrichten, hoofdzakelijk in andere financiële activa dan kortlopende financiële activa en in niet-financiële activa (gewoonlijk onroerend goed).
- 2.83 Beleggingsfondsen m.u.v. GMF's omvatten beleggingsmaatschappijen, „unit trusts” en andere collectieve beleggingsprogramma's waarvan de aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen niet worden beschouwd als met deposito's vergelijkbare financiële titels.
- 2.84 In subsector S.124 worden de volgende financiële intermediairs ingedeeld:
- a) open-end beleggingsfondsen, waarvan de aandelen of rechten van deelneming op verzoek van de houders direct of indirect uit de activa van de onderneming worden ingekocht of afgelost;
  - b) closed-end beleggingsfondsen met vast aandelenkapitaal, waarbij beleggers die tot het fonds toetreden of eruit treden, bestaande aandelen moeten kopen of verkopen;
  - c) vastgoedfondsen;
  - d) beleggingsfondsen die in andere fondsen beleggen („dakfondsen”);
  - e) hedgefondsen, die een groep collectieve-beleggingsprogramma's omvatten, met hoge minimaal te beleggen bedragen werken, aan weinig regelgeving onderworpen zijn en een scala aan beleggingsstrategieën hanteren.
- 2.85 Subsector S.124 omvat niet:
- a) pensioenfondsen die tot de subsector pensioenfondsen behoren;
  - b) overheidsfondsen voor specifieke doeleinden, staatsinvesteringsfondsen genoemd. Een overheidsfonds voor specifieke doeleinden wordt ingedeeld als financiële instelling binnen concernverband indien het een financiële instelling is. Of een „overheidsfonds voor specifieke doeleinden” hetzij in de sector overheid hetzij in de sector financiële instellingen wordt ingedeeld, wordt bepaald aan de hand van de criteria met betrekking tot voor specifieke doeleinden opgerichte eenheden van de overheid, zoals vastgesteld in punt 2.27;

- c) hoofdkantoren die toezicht uitoefenen op en het beheer hebben over een groep die hoofdzakelijk bestaat uit beleggingsfondsen m.u.v. GMF's, maar die zelf geen beleggingsfonds zijn. Zij worden ingedeeld in subsector S.126;
- d) instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid die diensten verlenen aan beleggingsfondsen m.u.v. GMF's, maar zich niet bezighouden met financiële intermediatie. Zij worden ingedeeld in subsector S.126.

Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125)

- 2.86 *Definitie:* de subsector overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125) bestaat uit alle financiële instellingen en quasivennootschappen met als hoofdfunctie financiële intermediatie door het aangaan van verplichtingen, andere dan in chartaal geld, deposito's, aandelen in beleggingsfondsen of in verband met verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen, bij institutionele eenheden.
- 2.87 Subsector S.125 omvat financiële intermediairs die zich voornamelijk bezighouden met langlopende financieringen. Deze overwegend lange looptijd van de financieringen vormt in de meeste gevallen het onderscheid met de OMF's-subsectoren (S.122 en S.123). Op basis van het ontbreken van verplichtingen in de vorm van aandelen in beleggingsfondsen die niet als met financiële titels vergelijkbare deposito's worden beschouwd, of van verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen kan de subsectoren beleggingsfondsen m.u.v. GMF's (S.124), verzekeringsinstellingen (S.128) en pensioenfondsen (S.129) worden getrokken.
- 2.88 De subsector overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125) is op zijn beurt onderverdeeld in subsectoren die bestaan uit lege financiële instellingen die securitisatietransacties verrichten, handelaren in effecten en derivaten, financiële instellingen die zich bezighouden met het verstrekken van leningen en gespecialiseerde financiële instellingen. Dit wordt in tabel 2.4 weergegeven.

Tabel 2.4 — Subsector overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125) en de onderverdeling ervan

<p><i>Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen</i></p> <p>lege financiële instellingen die securitisatietransacties verrichten (LFI's);</p> <p>handelaren in effecten en derivaten;</p> <p>financiële instellingen die zich bezighouden met het verstrekken van leningen, en</p> <p>gespecialiseerde financiële instellingen.</p>
--

- 2.89 Subsector S.125 omvat geen instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid die diensten verlenen aan overige financiële intermediairs, maar die zich zelf niet bezighouden met financiële intermediatie. Zij worden ingedeeld in subsector S.126.

Lege financiële instellingen die securitisatietransacties verrichten (LFI's)

- 2.90 *Definitie:* lege financiële instellingen die securitisatietransacties verrichten (LFI's) zijn ondernemingen die securitisatietransacties tot stand brengen. LFI's die voldoen aan de criteria om als institutionele eenheid te worden beschouwd, worden in S.125 ingedeeld; zo niet, dan worden zij als integrerend deel van de moederonderneming behandeld.

Handelaren in effecten en derivaten, financiële instellingen die zich bezighouden met het verstrekken van leningen, en gespecialiseerde financiële instellingen

- 2.91 Handelaren in effecten en derivaten (voor eigen rekening) zijn financiële intermediairs voor eigen rekening.
- 2.92 Financiële instellingen die zich bezighouden met het verstrekken van leningen, omvatten bijvoorbeeld financiële intermediairs die zich bezighouden met:
  - a) financiële leasing;
  - b) huurkoop en de verlening van consumenten- of handelskrediet, of
  - c) factoring.
- 2.93 Gespecialiseerde financiële instellingen zijn financiële intermediairs, zoals:
  - a) risicokapitaal- en ontwikkelingskapitaalmaatschappijen;
  - b) export-/importfinancieringsmaatschappijen, of

- c) financiële intermediairs die uitsluitend bij monetaire financiële instellingen deposito's en/of met deposito's vergelijkbare financiële titels verwerven of leningen aangaan; deze financiële intermediairs omvatten ook als centrale tegenpartij optredende clearinginstellingen die transacties met retrocessieovereenkomsten tussen MFI's verrichten.
- 2.94 Hoofdkantoren die toezicht uitoefenen op en het beheer hebben over een groep dochterondernemingen met als hoofdfunctie financiële intermediairte en/of het verlenen van financiële hulpdiensten, worden ingedeeld in subsector S.126.

Financiële hulpbedrijven (S.126)

- 2.95 *Definitie:* de subsector financiële hulpbedrijven (S.126) bestaat uit alle financiële instellingen en quasivennootschappen die zich hoofdzakelijk bezighouden met activiteiten die nauw verband houden met financiële intermediairte, maar zelf geen financiële intermediairs zijn.
- 2.96 De volgende financiële instellingen en quasivennootschappen worden in subsector S.126 ingedeeld:
- a) assurantietussenpersonen, bergings- en schadeafwikkelingsbedrijven, verzekerings- en pensioenadviseurs enz.;
  - b) leningmakelaars, effectenmakelaars, beleggingsadviseurs enz.;
  - c) instellingen die de uitgifte van effecten verzorgen;
  - d) instellingen met als hoofdfunctie het garanderen van wissels e.d. door middel van endossement;
  - e) instellingen die zich bezighouden met de organisatie van transacties in derivaten en afdekkingsinstrumenten zoals swaps, opties en futures (maar deze niet zelf uitgeven);
  - f) instellingen die de infrastructuur voor financiële markten verzorgen;
  - g) centrale toezichthoudende organen voor financiële intermediairs en financiële markten, voor zover deze als afzonderlijke institutionele eenheden kunnen worden aangemerkt;
  - h) beheerders van pensioenfondsen, beleggingsinstellingen enz.;
  - i) effectenbeurs- en verzekeringsbeursinstellingen;
  - j) instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid die diensten aan financiële instellingen verlenen, maar die zich niet bezighouden met financiële intermediairte (zie punt 2.46, onder d));
  - k) betalingsinstellingen (die betalingen tussen koper en verkoper vergemakkelijken).
- 2.97 Subsector S.126 omvat ook hoofdkantoren waarvan de dochterondernemingen allemaal of voor het merendeel financiële instellingen zijn.

Financiële instellingen en kredietverstrekkers binnen concernverband (S.127)

- 2.98 *Definitie:* de subsector financiële instellingen en kredietverstrekkers binnen concernverband (S.127) bestaat uit alle financiële instellingen en quasivennootschappen die zich noch met financiële intermediairte, noch met het verlenen van financiële hulpdiensten bezighouden en waarvan het merendeel van hetzij de activa hetzij de passiva niet op open markten wordt verhandeld.
- 2.99 Met name de volgende financiële instellingen en quasivennootschappen worden in subsector S.127 ingedeeld:
- a) eenheden met rechtspersoonlijkheid zoals trusts, nalatenschappen, derdenrekeningen, of brievenbusmaatschappijen;
  - b) holdings die een zeggenschapsbelang bezitten in een groep dochterondernemingen en waarvan de hoofdactiviteit bestaat in het bezitten van de groep zonder dat andere diensten worden verleend aan de ondernemingen waarin zij dat belang bezitten, m.a.w. zij besturen of beheren geen andere eenheden;
  - c) SPE's die als institutionele eenheden worden aangemerkt en op open markten financiële middelen aantrekken ten behoeve van hun moederonderneming;

- d) eenheden die uitsluitend met eigen financiële middelen of met door een sponsor verstrekte middelen financiële diensten verlenen aan een reeks cliënten en die het financiële risico van het in gebreke blijven van de schuldenaar op zich nemen. Dit zijn bijvoorbeeld kredietverstrekkers, instellingen die leningen aan studenten of voor buitenlandse handel verstrekken en daarvoor gebruikmaken van financiële middelen die zij van een sponsor zoals een overheidsinstelling of een instelling zonder winstoogmerk hebben ontvangen, en pandhuizen die zich hoofdzakelijk bezighouden met het verstrekken van leningen;
- e) overheidsfondsen voor specifieke doeleinden, gewoonlijk staatsinvesteringsfondsen genoemd, indien zij als financiële instelling worden ingedeeld.

Verzekeringsinstellingen (S.128)

2.100 *Definitie:* de subsector verzekeringsinstellingen (S.128) bestaat uit alle financiële instellingen en quasivenootschappen met als hoofdfunctie financiële intermediaatiedoor middel van het poolen van risico's, hoofdzakelijk in de vorm van directe verzekering of herverzekering (zie punt 2.59).

2.101 Verzekeringsinstellingen verlenen diensten bestaande in:

- a) levens- en schadeverzekering aan individuele eenheden of groepen eenheden;
- b) herverzekering aan andere verzekeringsinstellingen.

2.102 Schadeverzekeringdiensten kunnen de volgende vorm aannemen:

- a) brandverzekering (bv. voor commercieel en particulier eigendom);
- b) aansprakelijkheidsverzekering (ongevallenverzekering);
- c) motorrijtuigverzekering (casco en wettelijke aansprakelijkheid);
- d) zee-, luchtvaart- en transportverzekering (met inbegrip van energierisico's);
- e) ongevallen- en ziektekostenverzekering, of
- f) financiële verzekering (verstrekking van garanties of borgstellingen).

Financiëleverzekerings- of kredietverzekeringsinstellingen, ook garantiebancgen genoemd, verstrekken garanties of borgstellingen om securitisatie- en andere kredietproducten te dekken.

2.103 Verzekeringsinstellingen zijn doorgaans naamloze vennootschappen of onderlinge maatschappijen. Als naamloze vennootschap zijn zij in handen van aandeelhouders; vaak betreft het beursgenoteerde bedrijven. Onderlinge maatschappijen zijn in handen van hun polishouders en keren hun winst door middel van dividenden of bonussen uit aan de „winstgerechtigde” of „participerende” polishouders. Verzekeraars „binnen concernverband” zijn normaliter in handen van een niet-financiële vennootschap en verzekeren meestal de risico's van hun aandeelhouders.

Kader 2.1 — Soorten verzekeringen

Soort verzekering		Sector/subsector
Directe verzekering	Levensverzekering De polishouder verricht regelmatig of eenmalig betalingen aan een verzekeraar, in ruil waarvoor de verzekeraar garandeert de polishouder op een vastgestelde datum of eerder een overeengekomen bedrag of een lijfrente uit te keren	Verzekeringsinstellingen
	Schadeverzekering Verzekering ter dekking van risico's zoals ongevallen, ziekte, brand, krediet enz	Verzekeringsinstellingen
Herverzekering	Verzekering genomen door een verzekeraar om zichzelf te beschermen tegen een onverwacht groot aantal claims of buitengewoon hoge claims	Verzekeringsinstellingen

Soort verzekering			Sector/subsector
Sociale verzekering	Sociale zekerheid Deelnemers worden door de overheid verplicht zich te verzekeren tegen bepaalde sociale risico's	Socialezekerheids-pensioenen	Socialezekerheidsfondsen
		Overige sociale zekerheid	
	Andere werkgerelateerde sociale verzekering dan sociale zekerheid Werkgevers kunnen als voorwaarde in de arbeidsovereenkomst opnemen dat werknemers zich verzekeren tegen bepaalde sociale risico's	Werkgerelateerde pensioenen	Sector werkgever, verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen of instelling zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens
		Overige werkgerelateerde sociale verzekering	

2.104 Subsector S.128 omvat niet:

- a) institutionele eenheden die aan elk van beide in punt 2.117 vermelde criteria voldoen. Zij worden ingedeeld in subsector S.1314;
- b) hoofdkantoren die toezicht uitoefenen op en het beheer hebben over een groep die hoofdzakelijk bestaat uit verzekeringsinstellingen, maar die zelf geen verzekeringsinstelling zijn. Zij worden ingedeeld in subsector S.126;
- c) instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid die diensten verlenen aan verzekeringsinstellingen, maar zich niet bezighouden met financiële intermediatie. Zij worden ingedeeld in subsector S.126.

Pensioenfondsen (S.129)

- 2.105 *Definitie:* de subsector pensioenfondsen (S.129) bestaat uit alle financiële instellingen en quasivenootschappen met als hoofdfunctie financiële intermediatie door middel van het poolen van sociale risico's en behoeften van de verzekerden (sociale verzekering). Pensioenfondsen als socialeverzekeringsregelingen verschaffen een inkomen aan gepensioneerden en vaak uitkeringen bij overlijden en invaliditeit.
- 2.106 Subsector S.129 bestaat uitsluitend uit de socialeverzekeringspensioenfondsen die als institutionele eenheden losstaan van de eenheden waardoor ze zijn opgericht. Deze fondsen hebben zelfstandige beslissingsbevoegdheid en beschikken over een volledige boekhouding. Niet-zelfstandige pensioenfondsen zijn geen institutionele eenheden en blijven onderdeel van de institutionele eenheid waardoor ze zijn opgericht.
- 2.107 Voorbeelden van deelnemers aan pensioenfondsenregelingen zijn de werknemers van een enkele onderneming of een groep ondernemingen, de werknemers uit een branche of bedrijfstak, dan wel personen met hetzelfde beroep. De uitkeringen die ingevolge het verzekeringscontract worden verstrekt, kunnen zijn:
  - a) uitkeringen bij overlijden van de verzekerde aan de weduwe/weduwenaar en kinderen;
  - b) pensioenuitkeringen, of
  - c) invaliditeitsuitkeringen aan de verzekerde.
- 2.108 In sommige landen kunnen al deze soorten risico's zowel bij levensverzekeringsinstellingen als bij pensioenfondsen worden verzekerd. In andere landen moeten sommige van deze risico's bij levensverzekeringsinstellingen worden verzekerd. In tegenstelling tot levensverzekeringsinstellingen zijn pensioenfondsen wettelijk beperkt tot specifieke groepen werknemers en zelfstandigen.
- 2.109 Pensioenfondsenregelingen kunnen door werkgevers of door de overheid worden georganiseerd; zij kunnen ook door verzekeringsinstellingen namens werknemers worden georganiseerd; bovendien kunnen er afzonderlijke institutionele eenheden worden opgericht voor het in bezit hebben en beheren van de activa die worden gebruikt om de pensioenrechten te honoreren en de pensioenen uit te keren.
- 2.110 Subsector S.129 omvat niet:
  - a) institutionele eenheden die aan elk van beide in punt 2.117 vermelde criteria voldoen. Zij worden ingedeeld in subsector S.1314;

- b) hoofdkantoren die toezicht uitoefenen op en het beheer hebben over een groep die hoofdzakelijk bestaat uit pensioenfondsen, maar die zelf geen pensioenfonds zijn. Zij worden ingedeeld in subsector S.126;
- c) instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid die diensten verlenen aan verzekeringsinstellingen, maar zich niet bezighouden met financiële intermediaat. Zij worden ingedeeld in subsector S.126.

Overheid (S.13)

2.111 *Definitie:* de sector overheid (S.13) bestaat uit institutionele eenheden die niet-marktproducenten zijn waarvan de output voor individueel of collectief verbruik is bestemd, en die worden gefinancierd uit verplichte betalingen door eenheden die tot andere sectoren behoren, en institutionele eenheden die zich in hoofdzaak bezighouden met de herverdeling van het nationale inkomen en vermogen.

2.112 Tot sector S.13 behoren bijvoorbeeld de volgende institutionele eenheden:

- a) instellingen van de overheid die bij wet zijn ingesteld om juridisch gezag uit te oefenen over andere eenheden in het economische gebied, en die een geheel van activiteiten, hoofdzakelijk bestaande in de levering van niet-marktgoederen en -diensten, ten behoeve van de samenleving beheren en financieren;
- b) ondernemingen of quasivennootschappen waarvan de output hoofdzakelijk niet-marktoutput is en waarover een overheidsinstelling zeggenschap heeft;
- c) instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid die niet-marktproducent zijn en waarover de overheid zeggenschap heeft;
- d) zelfstandige pensioenfondsen, mits er een wettelijke verplichting is om bij te dragen en de overheid het fonds beheert wat de vaststelling en goedkeuring van de premies en uitkeringen betreft.

2.113 *De sector overheid is onderverdeeld in vier subsectoren:*

- a) centrale overheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1311);
- b) deelstaatoverheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1312);
- c) lagere overheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1313);
- d) socialezekerheidsfondsen (S.1314).

Centrale overheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1311)

2.114 *Definitie:* de subsector centrale overheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1311) omvat alle bestuursinstellingen van de staat en andere centrale organen waarvan de bevoegdheid zich gewoonlijk over het gehele economische gebied uitstrekt, met uitzondering van socialezekerheidsfondsen.

Subsector S.1311 omvat ook de instellingen zonder winstoogmerk waarover de centrale overheid zeggenschap heeft en waarvan de bevoegdheid zich over het gehele economische gebied uitstrekt.

Marktregulerende instellingen die uitsluitend of hoofdzakelijk subsidies verdelen, worden in subsector S.1311 ingedeeld. Marktregulerende instellingen die uitsluitend of hoofdzakelijk landbouwproducten of levensmiddelen aankopen, opslaan en verkopen, worden in subsector S.11 ingedeeld.

Deelstaatoverheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1312)

2.115 *Definitie:* de subsector deelstaatoverheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1312) bestaat uit die typen van bestuursinstellingen die afzonderlijke institutionele eenheden zijn en die bepaalde overheidsfuncties, met uitzondering van het beheer van sociale zekerheidsfondsen, uitoefenen op een lager niveau dan de centrale overheid en op een hoger niveau dan de institutionele eenheden van de lagere overheid.

Subsector S.1312 omvat ook de instellingen zonder winstoogmerk waarover de deelstaatoverheid zeggenschap heeft en waarvan de bevoegdheid beperkt is tot het economische gebied van de deelstaat.

Lagere overheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1313)

2.116 *Definitie:* de subsector lagere overheid (m.u.v. socialezekerheidsfondsen) (S.1313) omvat de instellingen van openbaar bestuur waarvan de bevoegdheid zich slechts tot een lokaal gedeelte van het economische gebied uitstrekt, met uitzondering van de plaatselijke instellingen van socialezekerheidsfondsen.

Subsector S.1313 omvat ook de instellingen zonder winstoogmerk waarover de lagere overheid zeggenschap heeft en waarvan de bevoegdheid beperkt is tot het economische gebied van de lagere overheid.

Socialezekerheidsfondsen (S.1314)

2.117 *Definitie:* de subsector socialezekerheidsfondsen (S.1314) omvat de institutionele eenheden op centraal, deelstaat- en lokaal niveau waarvan de hoofdactiviteit bestaat in het verstrekken van sociale uitkeringen en die aan elk van de volgende twee criteria voldoen:

- a) bepaalde bevolkingsgroepen zijn bij wet- of regelgeving verplicht aan de regeling deel te nemen dan wel premies te betalen, en
- b) de overheid is verantwoordelijk voor het beheer van de instelling wat de vaststelling of goedkeuring van de premies en uitkeringen betreft, ongeacht haar rol als toezichhoudend orgaan of werkgever.

Gewoonlijk is er geen rechtstreeks verband tussen de hoogte van een door een individu betaalde premie en het risico waaraan hij is blootgesteld.

Huishoudens (S.14)

2.118 *Definitie:* de sector huishoudens (S.14) bestaat uit personen of groepen van personen in hun hoedanigheid van consument en personen of groepen van personen die als ondernemer goederen en al dan niet financiële diensten voor de markt produceren (marktproducenten), voor zover de goederen en diensten niet worden geproduceerd door afzonderlijke entiteiten die als quasivennootschap worden aangemerkt. Deze sector omvat ook personen of groepen van personen die als producent uitsluitend voor eigen finaal gebruik goederen en niet-financiële diensten voortbrengen.

Huishoudens in hun hoedanigheid van consument kunnen worden gedefinieerd als kleine groepen van personen die dezelfde woning delen, die hun inkomen en vermogen samenvoegen en die bepaalde soorten goederen en diensten, voornamelijk huisvesting en voedsel, gezamenlijk verbruiken.

De voornaamste middelen van huishoudens zijn:

- a) beloning van werknemers;
- b) inkomen uit vermogen;
- c) inkomensoverdrachten van andere sectoren;
- d) opbrengsten uit de verkoop van marktproducten, en
- e) toegerekende opbrengsten uit de productie voor eigen consumptie.

2.119 De sector huishoudens omvat:

- a) personen of groepen van personen met consumptie als hoofdfunctie;
- b) personen die permanent in instellingen wonen en die weinig of geen bevoegdheid hebben zelfstandig op te treden of beslissingen te nemen in economische aangelegenheden (bv. leden van religieuze orden die in kloosters wonen, chronisch zieken in ziekenhuizen, langgestraften in gevangenissen, permanente bewoners van verzorgingstehuizen). Deze personen worden als één institutionele eenheid, d.w.z. als één huishouden, beschouwd;
- c) personen of groepen van personen met consumptie als hoofdfunctie, die uitsluitend voor eigen finaal gebruik goederen en niet-financiële diensten voortbrengen; in het systeem zijn slechts twee categorieën diensten voor eigen consumptie inbegrepen: diensten door bewoners van een eigen huis en huishoudelijke diensten door betaald huishoudelijk personeel;
- d) eenmanszaken en personenvennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid, voor zover zij niet als quasivennootschappen worden behandeld, die marktproducent zijn, en

- e) instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens, die geen rechtspersoonlijkheid bezitten, of die wel rechtspersoonlijkheid bezitten, maar die van geringe betekenis zijn.

2.120 In het ESR 2010 is de sector huishoudens onderverdeeld in de volgende subsectoren:

- a) werkgevers (S.141) en zelfstandigen (S.142);
- b) werknemers (S.143);
- c) huishoudens met inkomen uit vermogen (S.1441);
- d) huishoudens met pensioeninkomen (S.1442);
- e) huishoudens met overige overdrachten (S.1443).

2.121 Bij de indeling van de huishoudens in subsectoren wordt uitgegaan van de voornaamste inkomensbron (inkomen uit zelfstandige bedrijfsuitoefening, beloning van werknemers enz.) van het huishouden in zijn geheel. Indien door een huishouden meer dan één inkomen van dezelfde categorie wordt ontvangen, wordt bij de indeling rekening gehouden met het totale inkomen van het huishouden in elk van de categorieën.

Werkgevers en zelfstandigen (S.141 en S.142)

2.122 *Definitie:* de subsector werkgevers en zelfstandigen (S.141 en S.142) bestaat uit de huishoudens waarvoor het (gemengde) inkomen (B.3) dat de eigenaars van tot het huishouden behorende ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid uit hun activiteit als producent van marktgoederen en -diensten (al dan niet met betaalde werknemers) ontvangen, de voornaamste bron van inkomsten voor het huishouden in zijn geheel is, zelfs al is dat niet meer dan de helft van het totale inkomen van het huishouden.

Werknemers (S.143)

2.123 *Definitie:* de subsector werknemers (S.143) bestaat uit de huishoudens waarvoor het inkomen uit de beloning van werknemers (D.1) de voornaamste bron van inkomsten voor het huishouden in zijn geheel is.

Huishoudens met inkomen uit vermogen (S.1441)

2.124 *Definitie:* de subsector huishoudens met inkomen uit vermogen (S.1441) bestaat uit de huishoudens waarvoor het inkomen uit vermogen (D.4) de voornaamste bron van inkomsten voor het huishouden in zijn geheel is.

Huishoudens met pensioeninkomen (S.1442)

2.125 *Definitie:* de subsector huishoudens met pensioeninkomen (S.1442) bestaat uit de huishoudens waarvoor het inkomen uit pensioenen de voornaamste bron van inkomsten voor het huishouden in zijn geheel is.

Huishoudens met pensioeninkomen zijn huishoudens waarvan het grootste bron van het inkomen bestaat uit ouderdoms- of andere pensioenen, inclusief pensioenen van vorige werkgevers.

Huishoudens met overige overdrachten (S.1443)

2.126 *Definitie:* de subsector huishoudens met overige overdrachten (S.1443) bestaat uit de huishoudens waarvoor het inkomen uit overige overdrachten de voornaamste bron van inkomsten voor het huishouden in zijn geheel is.

Onder overige overdrachten worden verstaan alle lopende inkomsten behalve inkomen uit vermogen, pensioenen en inkomen van personen die blijvend in instellingen wonen.

2.127 Indien geen informatie over de relatieve bijdragen van de bronnen van inkomsten van een huishouden in zijn geheel beschikbaar is voor de indeling in subsectoren, wordt het inkomen van de referentiepersoon gebruikt voor de indeling. De referentiepersoon van een huishouden is degene met het hoogste inkomen. Indien dit niet bekend is, wordt de indeling gebaseerd op het inkomen van de persoon die verklaart de referentiepersoon te zijn.

2.128 Er kunnen andere criteria worden gebruikt voor de indeling van huishoudens in subsectoren, bijvoorbeeld naar de activiteit van huishoudens in hun hoedanigheid van ondernemer: agrarische huishoudens en niet-agrarische huishoudens.

Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (S.15)

- 2.129 *Definitie:* de sector instellingen zonder winstoogmerk (izw's) ten behoeve van huishoudens (S.15) bestaat uit izw's met rechtspersoonlijkheid die werken ten behoeve van huishoudens en die particuliere niet-marktproducent zijn. De voornaamste middelen van deze instellingen zijn vrijwillige bijdragen, in geld of in natura, van huishoudens in hun hoedanigheid van consument, betalingen door de overheid en inkomen uit vermogen.
- 2.130 Indien dergelijke instellingen van geringe betekenis zijn, worden zij niet tot de sector izw's t.b.v. huishoudens, maar tot de sector huishoudens (S.14) gerekend, omdat hun transacties niet te onderscheiden zijn van de transacties van eenheden in die sector. Niet-markt-izw's t.b.v. huishoudens waarover de overheid zeggenschap heeft, worden ingedeeld in de sector overheid (S.13).

De sector izw's t.b.v. huishoudens omvat met name de volgende instellingen die niet-marktgoederen en -diensten aan huishoudens leveren:

- a) vakbonden, beroepsorganisaties, wetenschappelijke verenigingen, consumentenverenigingen, politieke partijen, kerkgemeenschappen en religieuze organisaties (inclusief die welke door de overheid worden gefinancierd, maar waarover de overheid geen zeggenschap heeft), sociale, culturele, recreatieve en sportverenigingen, en
- b) liefdadigheidsinstellingen en hulporganisaties die worden gefinancierd door vrijwillige bijdragen in geld of in natura van andere institutionele eenheden.

Sector S.15 omvat liefdadigheidsinstellingen en hulporganisaties ten behoeve van niet-ingezeten eenheden, maar geen entiteiten waarvan de leden een recht hebben op een van te voren vastgesteld pakket goederen en diensten.

Buitenland (S.2)

- 2.131 *Definitie:* onder de sector buitenland (S.2) wordt een groep eenheden verstaan die niet worden gekenmerkt door hun functie of inkomensbron. Het omvat niet-ingezeten eenheden, voor zover deze transacties plegen met ingezeten institutionele eenheden of andere economische banden hebben met ingezeten eenheden. De buitenlandrekeningen geven een overzicht van de economische betrekkingen tussen de nationale economie en het buitenland. De instellingen van de EU en internationale organisaties behoren ook hiertoe.
- 2.132 Het buitenland is geen sector waarvoor een volledig rekeningenstelsel moet worden samengesteld, maar wordt gemakshalve als sector behandeld. Sectoren worden verkregen door opsplitsing van de totale economie in homogene groepen van ingezeten institutionele eenheden die wat hun economisch gedrag, doelstellingen en functies betreft, bepaalde overeenkomsten vertonen. Dit geldt niet voor de sector buitenland: onder deze sector vallen de transacties en overige stromen van niet-financiële vennootschappen, financiële instellingen, instellingen zonder winstoogmerk, huishoudens en overheid enerzijds met niet-ingezeten institutionele eenheden anderzijds, alsmede andere economische betrekkingen tussen ingezetenen en niet-ingezetenen, bijvoorbeeld vorderingen van ingezetenen op niet-ingezetenen.
- 2.133 De buitenlandrekeningen omvatten uitsluitend transacties tussen ingezeten institutionele eenheden en niet-ingezeten eenheden, met de volgende uitzonderingen:
- a) door ingezeten eenheden verleende vervoerdiensten (tot de grens van het land van uitvoer) in verband met de invoer van goederen worden in de buitenlandrekeningen geregistreerd als fob-invoer, ook al worden zij door ingezeten eenheden geproduceerd;
  - b) transacties in buitenlandse activa tussen ingezetenen die in de binnenlandse economie tot verschillende sectoren behoren, worden opgenomen in de gedetailleerde financiële buitenlandrekeningen. Deze transacties hebben geen invloed op de financiële positie van het land ten opzichte van het buitenland; zij leiden tot wijzigingen in de financiële verhoudingen van de afzonderlijke sectoren met het buitenland;
  - c) transacties met betrekking tot de financiële passiva van het land tussen niet-ingezetenen die tot verschillende geografische gebieden behoren, worden opgenomen bij de geografische opsplitsing van de buitenlandrekeningen; hoewel deze transacties de totale financiële passiva van het land jegens het buitenland niet beïnvloeden, leiden zij toch tot een wijziging in de financiële passiva jegens de verschillende delen van de wereld.
- 2.134 De sector buitenland (S.2) wordt onderverdeeld in:

- a) lidstaten en instellingen en organen van de Europese Unie (S.21):

- 1. lidstaten van de Europese Unie (S.211);

2. instellingen en organen van de Europese Unie (S.212);

b) niet-lidstaten en internationale organisaties die niet in de EU gevestigd zijn (S.22).

Sectorindeling van de productie-eenheden naar gangbare rechtsvorm

- 2.135 Het volgende overzicht en de punten 2.31 tot en met 2.44 vatten de beginselen van de sectorindeling van de productie-eenheden samen, waarbij wordt uitgegaan van de gangbare benamingen van de voornaamste soorten instellingen.
- 2.136 Particuliere en overheidsondernemingen die marktproducent zijn, worden als volgt ingedeeld:
- a) indien de hoofdfunctie bestaat in de productie van goederen en niet-financiële diensten: in sector S.11 (niet-financiële vennootschappen);
  - b) indien de hoofdfunctie bestaat in financiële intermediatie en het verlenen van financiële hulpdiensten: in sector S.12 (financiële instellingen).
- 2.137 Coöperaties en personenvennootschappen met eigen rechtspersoonlijkheid die marktproducent zijn, worden als volgt ingedeeld:
- a) indien de hoofdfunctie bestaat in de productie van goederen en niet-financiële diensten: in sector S.11 (niet-financiële vennootschappen);
  - b) indien de hoofdfunctie bestaat in financiële intermediatie en het verlenen van financiële hulpdiensten: in sector S.12 (financiële instellingen).
- 2.138 Overheidsproducenten die op grond van een bijzonder statuut rechtspersoonlijkheid bezitten en marktproducent zijn, worden als volgt ingedeeld:
- a) indien de hoofdfunctie bestaat in de productie van goederen en niet-financiële diensten: in sector S.11 (niet-financiële vennootschappen);
  - b) indien de hoofdfunctie bestaat in financiële intermediatie en het verlenen van financiële hulpdiensten: in sector S.12 (financiële instellingen).
- 2.139 Overheidsproducenten zonder rechtspersoonlijkheid die marktproducent zijn, worden als volgt ingedeeld:
- a) indien zij quasivennootschappen zijn:
    - 1. indien de hoofdfunctie bestaat in de productie van goederen en niet-financiële diensten: in sector S.11 (niet-financiële vennootschappen);
    - 2. indien de hoofdfunctie bestaat in financiële intermediatie en het verlenen van financiële hulpdiensten: in sector S.12 (financiële instellingen);
  - b) indien zij geen quasivennootschap zijn: in sector S.13 (overheid) omdat zij integrerend deel blijven uitmaken van de eenheden die er zeggenschap over hebben.
- 2.140 Instellingen zonder winstoogmerk (verenigingen en stichtingen) met eigen rechtspersoonlijkheid worden als volgt ingedeeld:
- a) indien zij marktproducent zijn en de hoofdfunctie bestaat in de productie van goederen en niet-financiële diensten: in sector S.11 (niet-financiële vennootschappen);
  - b) indien de hoofdfunctie bestaat in financiële intermediatie en het verlenen van financiële hulpdiensten: in sector S.12 (financiële instellingen);
  - c) indien zij geen marktproducent zijn:
    - 1. in sector S.13 (overheid) indien zij overheidsproducent zijn waarover de overheid zeggenschap heeft;

2. sector S.15 (instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens) indien zij particulier producent zijn.
- 2.141 Eenmanszaken en personenvennootschappen zonder eigen rechtspersoonlijkheid die marktproducent zijn, worden als volgt ingedeeld:
- a) indien zij quasivennootschap zijn:
1. indien de hoofdfunctie bestaat in de productie van goederen en niet-financiële diensten: in sector S.11 (niet-financiële vennootschappen);
  2. indien de hoofdfunctie bestaat in financiële intermediatie en het verlenen van financiële hulpdiensten: in sector S.12 (financiële instellingen);
- b) indien zij geen quasivennootschap zijn: in sector S.14 (huishoudens).
- 2.142 Hoofdkantoren worden als volgt ingedeeld:
- a) indien de hoofdfunctie van de groep ondernemingen die marktproducent zijn, in haar geheel bestaat in de productie van goederen en niet-financiële diensten: in sector S.11 (niet-financiële vennootschappen) (zie punt 2.46, onder e));
- b) indien de hoofdfunctie van de groep ondernemingen in haar geheel bestaat in financiële intermediatie: in sector S.12 (financiële instellingen) (zie punt 2.65, onder e)).

Holdings die activa van een groep dochterondernemingen bezitten, worden altijd als financiële instelling behandeld. Holdings bezitten de activa van een groep ondernemingen, maar verrichten geen beheersactiviteiten ten aanzien van de groep.

- 2.143 Tabel 2.5 geeft een schematisch overzicht van de verschillende gevallen die hierboven zijn opgesomd.

Tabel 2.5 — Sectorindeling van de productie-eenheden naar gangbare rechtsvorm

Type producent Gangbare benaming		Marktproducenten (goederen en niet-financiële diensten)	Marktproducenten (financiële intermediatie)	Niet-marktproducenten	
				Overheidsproducenten	Particuliere producenten
Particuliere en overheidsondernemingen		S.11 Niet-financiële vennootschappen	S.12 Financiële instellingen		
Coöperaties en personenvennootschappen met eigen rechtspersoonlijkheid		S.11 Niet-financiële vennootschappen	S.12 Financiële instellingen		
Overheidsproducenten met een bijzonder statuut dat hun rechtspersoonlijkheid verleent		S.11 Niet-financiële vennootschappen	S.12 Financiële instellingen		
Overheidsproducenten zonder eigen rechtspersoonlijkheid	met de kenmerken van quasivennootschappen	S.11 Niet-financiële vennootschappen	S.12 Financiële instellingen		
	Overige			S.13 Overheid	
Instellingen zonder winstoogmerk met eigen rechtspersoonlijkheid		S.11 Niet-financiële vennootschappen	S.12 Financiële instellingen	S.13 Overheid	S.15 Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens

Type producent Gangbare benaming		Marktproducenten (goederen en niet-financiële diensten)	Marktproducenten (financiële intermediatie)	Niet-marktproducenten	
				Overheidsprodu- centen	Particuliere producenten
Personenvennoot- schappen zonder eigen rechtsper- soonlijkheid Eenmanszaken	Met de ken- merken van quasivennoot- schappen	S.11 Niet-financiële vennootschap- pen	S.12 Financiële instellingen		
	Overige	S.14 huishou- dens	S.14 huishou- dens		
Hoofdkantoren die zeggenschap hebben over een groep onder- nemingen wier activiteit in over- wegende mate de productie behelst van:	goederen en niet-financiële diensten	S.11 Niet-financiële vennootschap- pen			
	financiële dien- sten		S.12 Financiële instellingen		

EENHEDEN VAN ECONOMISCHE ACTIVITEIT OP LOKAAL NIVEAU (LOKALE EEA'S) EN BEDRIJFSTAKKEN

2.144 De meeste institutionele eenheden die goederen en diensten produceren, oefenen meerdere activiteiten tegelijkertijd uit. Zij kunnen naast een hoofdactiviteit ook enkele nevenactiviteiten en hulpactiviteiten uitoefenen.

2.145 Een activiteit is het gecombineerde gebruik van middelen (kapitaalgoederen, arbeid, procedés, informatienetwerken, producten) om bepaalde goederen of diensten voort te brengen. Een activiteit wordt gekenmerkt door een input van producten, een productieproces en een output van producten.

De activiteiten kunnen worden bepaald aan de hand van een specifiek niveau van de NACE Rev. 2.

2.146 Indien binnen een eenheid verschillende activiteiten worden uitgeoefend, worden deze — voor zover het niet om hulpactiviteiten (zie hoofdstuk 3, punt 3.12) gaat — gerangschikt naar de omvang van de bruto toegevoegde waarde die zij genereren. Op basis van de omvang van de bruto toegevoegde waarde die zij genereren, wordt dan een onderscheid gemaakt tussen hoofdactiviteit en nevenactiviteiten.

2.147 Voor een analyse van de stromen die zich voordoen bij het productieproces en bij het gebruik van goederen en diensten, moeten eenheden worden gekozen die de technisch-economische relaties belichten. Dit betekent dat institutionele eenheden moeten worden gesplitst in kleinere eenheden, die qua aard van de productie homogener zijn. Eenheden van economische activiteit op lokaal niveau zijn bedoeld om, als operationele benadering, hieraan tegemoet te komen.

Eenheid van economische activiteit op lokaal niveau

2.148 *Definitie:* de eenheid van economische activiteit op lokaal niveau (lokale EEA) is het deel van een eenheid van economische activiteit (EEA) dat overeenkomt met een lokale eenheid. Een lokale EEA wordt in het 2008 SNA en de ISIC Rev. 4 „establishment” genoemd. Tot een EEA behoren alle delen van een institutionele eenheid in haar hoedanigheid van producent die bijdragen tot de uitoefening van een activiteit op viercijferniveau (klassen) van de NACE Rev. 2. De EEA valt samen met één of meer operationele onderdelen van de institutionele eenheid. Van de lokale EEA's moeten door het informatiesysteem van de institutionele eenheid ten minste de volgende gegevens kunnen worden verstrekt of geraamd: productiewaarde, intermediair verbruik, beloning van werknemers, exploitatieoverschot, werkzame personen en bruto-investeringen in vaste activa.

De lokale eenheid is een goederen of diensten producerende institutionele eenheid of een deel daarvan, gelegen op een geografisch bepaalde plaats.

Een lokale EEA kan overeenkomen met een institutionele eenheid in haar hoedanigheid van producent; zij kan daarentegen nooit tot twee verschillende institutionele eenheden behoren.

2.149 Indien een goederen of diensten producerende institutionele eenheid een hoofdactiviteit en één of meer nevenactiviteiten uitoefent, wordt zij in even zo vele EEA's onderverdeeld, en wel zodanig dat de nevenactiviteiten onderscheiden worden van de hoofdactiviteit. Hulpactiviteiten worden niet van de hoofdactiviteit of de nevenactiviteiten afgesplitst. EEA's die bij een bepaalde activiteit zijn ingedeeld, kunnen evenwel ook producten voortbrengen die niet tot de betrokken homogene productgroep behoren, maar voortvloeien uit nevenactiviteiten waarover uit de beschikbare boekhoudkundige bescheiden geen afzonderlijke gegevens kunnen worden afgeleid. Een EEA kan dus één of meer nevenactiviteiten uitvoeren.

Bedrijfstak

2.150 *Definitie:* een bedrijfstak bestaat uit een groep lokale EEA's die dezelfde of overeenkomstige activiteiten uitoefenen. Op het meest gedetailleerde niveau bestaat een bedrijfstak uit alle lokale EEA's die tot hetzelfde viercijferniveau (klassen) van de NACE Rev. 2 behoren en die derhalve dezelfde activiteit, zoals omschreven in de NACE Rev. 2, uitoefenen.

Bedrijfstakken omvatten zowel lokale EEA's die marktgoederen en -diensten voortbrengen als lokale EEA's die niet-marktgoederen en -diensten voortbrengen. Een bedrijfstak bestaat per definitie uit een groep lokale EEA's die dezelfde productieactiviteit uitoefenen, ongeacht of de institutionele eenheden waartoe zij behoren markt- of niet-marktoutput voortbrengen.

2.151 Bedrijfstakken worden in drie categorieën onderverdeeld:

- a) bedrijfstakken die marktgoederen en -diensten (marktbedrijfstakken) en goederen en diensten voor eigen finaal gebruik produceren. Diensten voor eigen finaal gebruik zijn woondiensten door bewoners van een eigen huis en huishoudelijke diensten door het in dienst hebben van betaald huishoudelijk personeel;
- b) bedrijfstakken die niet-marktgoederen en -diensten van de overheid produceren: niet-marktbedrijfstakken van de overheid;
- c) bedrijfstakken die niet-marktgoederen en -diensten van instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens produceren: niet-marktbedrijfstakken van izw's t.b.v. huishoudens.

Indeling van bedrijfstakken

2.152 De indeling van lokale EEA's in bedrijfstakken geschiedt op basis van de NACE Rev. 2.

HOMOGENE PRODUCTIE-EENHEDEN EN HOMOGENE BRANCHES

2.153 Voor de analyse van het productieproces is de homogene productie-eenheid de meest geschikte eenheid. Deze eenheid oefent één enkele activiteit uit, die wordt bepaald door de input, het productieproces en de output.

Homogene productie-eenheid

2.154 *Definitie:* een homogene productie-eenheid oefent één enkele activiteit uit, die wordt gekenmerkt door de input, het productieproces en de output. De verbruikte en voortgebrachte producten worden ingedeeld op grond van hun fysieke eigenschappen, de mate van bewerking en de toegepaste productietechniek. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van een classificatie van producten Classification of Products by Activity — CPA). De CPA is een classificatie van producten, waarvan de onderdelen zijn onderverdeeld op basis van de industriële oorsprong, zoals gedefinieerd in de NACE Rev. 2.

Homogene branche

2.155 *Definitie:* de homogene branche bestaat uit een groep homogene productie-eenheden. Het geheel van activiteiten uitgeoefend door een homogene branche, wordt beschreven aan de hand van een classificatie van producten. De homogene branche produceert uitsluitend de in de classificatie omschreven goederen en diensten.

2.156 Homogene branches zijn eenheden bestemd voor economische analyse. Omdat de homogene productie-eenheden in het algemeen niet direct kunnen worden waargenomen, moeten gegevens die tijdens statistische enquêtes door de eenheden worden verstrekt, worden herschikt om homogene branches samen te stellen.

HOOFDSTUK 3

TRANSACTIES IN PRODUCTEN EN NIET-GEPRODUCEERDE ACTIVA

TRANSACTIES IN PRODUCTEN IN HET ALGEMEEN

3.01 *Definitie:* producten zijn alle goederen en diensten die worden voortgebracht binnen de productiegrens. Productie wordt gedefinieerd in punt 3.07.

3.02 Het ESR onderscheidt de volgende hoofdcategorieën van transacties in producten:

Categorieën transacties	Code
Output	P.1
Intermediair verbruik	P.2
Consumptieve bestedingen	P.3
Werkelijke consumptie	P.4
Bruto-investeringen	P.5
Uitvoer van goederen en diensten	P.6
Invoer van goederen en diensten	P.7

3.03 Transacties in producten worden als volgt geregistreerd:

- a) in de goederen-en-dienstenrekening worden de output en de invoer onder de middelen en de overige transacties in producten onder de bestedingen geregistreerd;
- b) in de productierekening wordt de output onder de middelen en het intermediair verbruik onder de bestedingen geregistreerd; de bruto toegevoegde waarde is het saldo van deze twee transacties in producten;
- c) in de rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen worden de consumptieve bestedingen onder de bestedingen geregistreerd;
- d) in de rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen wordt de werkelijke consumptie onder de bestedingen geregistreerd;
- e) in de kapitaalrekening worden de bruto-investeringen onder de bestedingen (als mutatie in de niet-financiële activa) geregistreerd;
- f) in de rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland wordt de invoer van goederen en diensten onder de middelen en de uitvoer van goederen en diensten onder de bestedingen geregistreerd.

Veel belangrijke saldi in de rekeningen, zoals toegevoegde waarde, bruto binnenlands product, nationaal inkomen en beschikbaar inkomen, worden gedefinieerd in termen van transacties in producten. De definitie van transacties in producten definieert deze saldi.

3.04 In de aanbodtabel (zie punt 1.136) worden de output en de invoer als aanbod geregistreerd. In de gebruiktabel worden het intermediair verbruik, de bruto-investeringen, de consumptieve bestedingen en de uitvoer als gebruik geregistreerd. In de symmetrische input-outputtabel worden de output en de invoer als aanbod geregistreerd en de andere transacties in producten als gebruik.

3.05 Het aanbod van producten wordt tegen basisprijzen (gedefinieerd in punt 3.44) gewaardeerd en het gebruik tegen aankooprijzen (gedefinieerd in punt 3.06). Voor sommige soorten aanbod en gebruik, bijvoorbeeld voor de in- en uitvoer van goederen, worden speciale waarderingsregels gehanteerd.

3.06 *Definitie:*

De aankoopprijs is de prijs die de koper voor de producten betaalt. De aankoopprijs omvat:

- a) het saldo van productgebonden belastingen en subsidies (maar exclusief aftrekbare productgebonden belastingen zoals de btw);
- b) door de koper apart betaalde vervoerskosten voor levering op een bepaalde plaats en tijd;

- c) de aftrek van eventuele kortingen op de normale prijzen of kosten bij aankopen in het groot of buiten een piekperiode.

De aankoopprijs omvat niet:

- a) rente of vergoedingen voor verleende diensten in verband met een kredietregeling;
- b) extra kosten in verband met te late betaling, waarbij te late betaling betekent dat niet binnen de bij de aankoop vastgestelde periode is betaald.

Indien het moment van gebruik niet samenvalt met het moment van aankoop, worden correcties aangebracht om rekening te houden met tussentijdse prijsveranderingen (op soortgelijke wijze als bij veranderingen in de prijzen van voorraden). Dergelijke correcties zijn belangrijk indien de prijzen van de betrokken producten binnen een jaar aanmerkelijk fluctueren.

PRODUCTIE EN OUTPUT

- 3.07 *Definitie:* productie is een activiteit die wordt uitgeoefend onder toezicht, verantwoordelijkheid en beheer van een institutionele eenheid die arbeid, kapitaal en goederen en diensten als input gebruikt om een output van goederen en diensten voort te brengen.

Natuurlijke processen waarbij de mens niet is betrokken en waaraan hij geen richting geeft, zoals de ongecontroleerde toename van de visstand in internationale wateren, vallen niet onder productie, maar het kweken van vis wel.

- 3.08 Productie omvat:

- a) de voortbrenging van alle individuele of collectieve goederen en diensten die aan andere eenheden dan de producent zelf worden geleverd;
- b) de voortbrenging in eigen beheer van alle goederen voor eigen consumptie of voor bruto-investeringen in vaste activa van de producent zelf.

Bij de voortbrenging in eigen beheer van goederen voor bruto-investeringen in vaste activa kan het onder meer gaan om de productie van vaste activa zoals gebouwen, de ontwikkeling van computerprogrammatuur en de exploratie van minerale reserves voor bruto-investeringen in vaste activa. Het begrip bruto-investeringen in vaste activa wordt beschreven in de punten 3.124-3.138.

Het in eigen beheer voortbrengen van goederen door huishoudens betreft in het algemeen:

1. het in eigen beheer bouwen van woningen;
  2. het produceren en opslaan van landbouwproducten;
  3. het verwerken van landbouwproducten zoals het produceren van meel door graan te malen, het conserveren van fruit door dit te drogen of in te maken, het produceren van zuivelproducten als boter en kaas en het produceren van bier, wijn en gedistilleerde dranken;
  4. het produceren van andere basisproducten zoals het winnen van zout of water en het steken van turf;
  5. andere activiteiten zoals weven, pottenbakken en het vervaardigen van meubelen;
- c) het produceren van woondiensten door bewoners van een eigen huis;
- d) huishoudelijke en persoonlijke diensten die worden geproduceerd door het in dienst hebben van betaald huishoudelijk personeel;
- e) vrijwilligerswerk waarbij goederen worden voortgebracht. Voorbeelden hiervan zijn het bouwen van een woning, een kerk of een ander gebouw. Vrijwilligerswerk waarbij geen goederen worden voortgebracht, bijvoorbeeld verzorging en schoonmaken zonder betaling, blijft buiten beschouwing.

De hierboven onder a) tot en met e) genoemde activiteiten worden ook als productie in aanmerking genomen indien ze illegaal plaatsvinden of wanneer ze niet geregistreerd zijn bij de belastingdienst, de sociale zekerheid, de statistische dienst of bij andere overheidsinstellingen.

Het in eigen beheer voortbrengen van goederen door huishoudens wordt alleen geregistreerd indien de productie significant is, d.w.z. indien de geproduceerde hoeveelheid een groot aandeel uitmaakt van het totale aanbod van dat goed in een land.

Alleen het bouwen van woningen en het produceren, opslaan en verwerken van landbouwproducten worden in aanmerking genomen als het in eigen beheer voortbrengen van goederen door huishoudens.

3.09 Het voortbrengen van huishoudelijke en persoonlijke diensten die binnen hetzelfde huishouden worden geproduceerd en verbruikt, wordt niet als productie beschouwd. Voorbeelden van door huishoudens zelf geproduceerde huishoudelijke diensten die buiten beschouwing blijven, zijn:

- a) reiniging, decoratie en onderhoud van de woning, voor zover deze activiteiten gewoonlijk ook door huurders worden verricht;
- b) reiniging, onderhoud en reparatie van duurzame consumptiegoederen;
- c) bereiden en opdienen van maaltijden;
- d) verzorgen en opvoeden van kinderen;
- e) verzorgen van zieken, gebrekkigen en bejaarden, en
- f) vervoer van leden van het huishouden of van hun goederen.

Huishoudelijke en persoonlijke diensten die worden geproduceerd door het in dienst hebben van betaald huishoudelijk personeel en de woondiensten van bewoners van een eigen huis worden wel in de productie opgenomen.

Hoofd-, neven- en hulppactiviteiten

3.10 *Definitie:* de hoofdactiviteit van een lokale EEA is de activiteit waarvan de toegevoegde waarde groter is dan die van enige andere binnen dezelfde eenheid uitgeoefende activiteit. De hoofdactiviteit wordt geclassificeerd aan de hand van de NACE Rev. 2, eerst op het hoogste classificatieniveau en vervolgens op gedetailleerdere niveaus.

3.11 *Definitie:* een nevenactiviteit is een activiteit die binnen eenzelfde lokale EEA naast de hoofdactiviteit wordt uitgeoefend. De output van een nevenactiviteit is een nevenproduct.

3.12 *Definitie:* een hulppactiviteit is een activiteit waarvan de output voor gebruik binnen een onderneming bestemd is.

Een hulppactiviteit is een ondersteunende activiteit die binnen een onderneming wordt uitgeoefend om het mogelijk te maken de hoofd- of nevenactiviteiten van lokale EEA's uit te oefenen. Alle input die een hulppactiviteit verbruikt — materialen, arbeid, verbruik van vaste activa enz. —, wordt behandeld als input van de hoofd- of nevenactiviteit die zij ondersteunt.

Voorbeelden van hulppactiviteiten zijn:

- a) inkoop;
- b) verkoop;
- c) marketing;
- d) boekhouding;
- e) gegevensverwerking;
- f) vervoer;
- g) opslag;
- h) onderhoud;
- i) reiniging, en
- j) beveiliging.

Ondernemingen hebben de keus tussen het zelf uitvoeren van een hulppactiviteit of het kopen van dergelijke diensten van gespecialiseerde producenten.

De productie van goederen ten behoeve van eigen investeringen is geen hulppactiviteit.

- 3.13 Hulpactiviteiten mogen niet worden afgezonderd om separate entiteiten te vormen of worden gescheiden van de hoofdactiviteiten of secundaire activiteiten die zij ondersteunen. Zij moeten daarom worden geïntegreerd in de lokale EEA die zij ondersteunen.

Hulpactiviteiten kunnen worden uitgeoefend op een andere plaats, zelfs in een andere regio dan de lokale EEA die zij ondersteunen. Strikte toepassing van de in de voorgaande alinea genoemde regel voor de geografische toerekening van hulpactiviteiten zou leiden tot een onderschatting van de aggregaten in de regio's waar zij zijn geconcentreerd. In overeenstemming met het vestigingsbeginsel moeten hulpactiviteiten daarom worden toegekend aan de regio waar zij plaatsvinden; zij blijven echter tot dezelfde bedrijfstak behoren als de lokale EEA die zij ondersteunen.

Output (P.1)

- 3.14 *Definitie:* output is het totaal aan producten dat tijdens de verslagperiode is voortgebracht.

Voorbeelden van output zijn:

- a) goederen en diensten die door de ene lokale EEA worden geleverd aan een andere lokale EEA die tot dezelfde institutionele eenheid behoort;
  - b) de door een lokale EEA geproduceerde goederen die aan het eind van de periode waarin zij zijn geproduceerd, in voorraad blijven, ongeacht het latere gebruik. Goederen en diensten die binnen eenzelfde verslagperiode binnen eenzelfde lokale EEA worden geproduceerd en verbruikt, worden niet afzonderlijk geïdentificeerd. Ze worden dan ook niet geregistreerd als deel van de output of het intermediair verbruik van die lokale EEA.
- 3.15 Wanneer een institutionele eenheid uit meer dan één lokale EEA bestaat, is de output van de institutionele eenheid de totale output van de lokale EEA's waaruit zij bestaat, met inbegrip van hun onderlinge leveringen.

- 3.16 Het ESR 2010 kent drie soorten output:

- a) marktoutput (P.11);
- b) output voor eigen finaal gebruik (P.12);
- c) niet-marktoutput (P.13).

Dit onderscheid wordt ook gemaakt bij lokale EEA's en institutionele eenheden:

- a) marktproducenten;
- b) producenten voor eigen finaal gebruik;
- c) niet-marktproducenten.

Het onderscheid tussen markt, voor eigen finaal gebruik en niet-markt is van fundamenteel belang, omdat:

- a) het gevolgen heeft voor de waardering van output en aanverwante begrippen, zoals toegevoegde waarde, bruto binnenlands product en consumptieve bestedingen van de overheid en izw's t.b.v. huishoudens;
- b) het gevolgen heeft voor de indeling van institutionele eenheden naar sector, bijvoorbeeld welke eenheden wel deel uitmaken van de sector overheid en welke niet.

Het onderscheid is bepalend voor de waarderingsregels die op de output van toepassing zijn. Marktoutput en output voor eigen finaal gebruik worden gewaardeerd tegen basisprijzen. De totale output van niet-marktproducenten wordt gewaardeerd door de productiekosten op te tellen. De output van een institutionele eenheid wordt gewaardeerd als de som van de output van haar lokale EEA's en hangt dus ook af van het onderscheid tussen „markt”, „voor eigen finaal gebruik” en „niet-markt”.

Dit onderscheid wordt ook gebruikt om de institutionele eenheden naar sector in te delen. Niet-marktproducenten worden in de sectoren overheid en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens ingedeeld.

Het onderscheid wordt „top-down” gemaakt, d.w.z. eerst op het niveau van de institutionele eenheden, vervolgens op dat van de lokale EEA's en ten slotte op dat van hun output.

Op productniveau wordt output ingedeeld als marktoutput, output voor eigen finaal gebruik en niet-marktoutput overeenkomstig de kenmerken van de institutionele eenheid en de lokale EEA die de output voortbrengen.

- 3.17 *Definitie:* marktoutput bestaat uit de output die op de markt wordt afgezet of waarvoor dit de bedoeling is.
- 3.18 De marktoutput omvat:
- producten die tegen een economisch significante prijs worden verkocht;
  - producten die worden geruild;
  - producten die worden gebruikt voor betalingen in natura (inclusief beloning van werknemers in natura en gemengd inkomen in natura);
  - producten die door de ene lokale EEA worden geleverd aan een andere lokale EEA binnen dezelfde institutionele eenheid om door deze te worden gebruikt als intermediaire input of voor finaal gebruik;
  - aan de voorraad gereed product en onderhanden werk toegevoegde producten die zijn bestemd voor een van bovengenoemde vormen van gebruik (inclusief de natuurlijke groei van dieren en gewassen en onvoltooide bouwwerken waarvan de koper nog onbekend is).
- 3.19 *Definitie:* economisch significante prijzen zijn prijzen die een aanzienlijke invloed hebben op de hoeveelheden producten die producenten willen leveren of die kopers willen kopen. Dergelijke prijzen komen tot stand wanneer aan beide van de volgende voorwaarden wordt voldaan:
- de producent wordt gestimuleerd om het aanbod aan te passen hetzij met het doel om op lange termijn winst te maken, hetzij ten minste kapitaal- en andere kosten te dekken, en
  - consumenten hebben de vrijheid wel of niet te kopen, en kiezen op basis van de gevraagde prijzen.
- Economisch niet-significante prijzen zullen worden gevraagd om nog enige inkomsten te genereren of om de vraag, die wellicht te groot zou zijn wanneer de diensten volledig gratis worden verstrekt, enigszins in te dammen.
- De economisch significante prijs van een product wordt gedefinieerd in relatie tot de institutionele eenheid en de lokale EEA die de output hebben voortgebracht. Zo wordt bijvoorbeeld de gehele output van ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid in eigendom van huishoudens, die aan andere institutionele eenheden wordt verkocht, geacht tegen een economisch significante prijs te worden verkocht, en daarom als marktoutput beschouwd. Voor de output van andere institutionele eenheden wordt met name met behulp van een kwantitatief criterium (het 50 %-criterium), waarbij gebruik wordt gemaakt van de verhouding tussen verkopen en productiecosten, nagegaan of zij in staat zijn tegen economisch significante prijzen een marktactiviteit uit te oefenen. Om een marktproducent te zijn, moet de eenheid over een ononderbroken periode van meerdere jaren ten minste 50 % van haar kosten door verkopen dekken.
- 3.20 *Definitie:* output voor eigen finaal gebruik bestaat uit goederen en diensten voor eigen consumptie of voor investeringen door dezelfde institutionele eenheid als die welke die goederen en diensten heeft geproduceerd.
- 3.21 Producten voor eigen consumptie kunnen alleen door de sector huishoudens worden geproduceerd. Voorbeelden van producten voor eigen consumptie zijn:
- landbouwproducten die de landbouwers zelf houden;
  - woondiensten die door bewoners van een eigen huis worden geproduceerd;
  - huishoudelijke diensten die worden geproduceerd door het in dienst hebben van betaald huishoudelijk personeel.
- 3.22 Producten die worden gebruikt voor eigen investeringen, kunnen door alle sectoren worden geproduceerd. Voorbeelden van dergelijke producten zijn:
- gereedschapswerktuigen die door technische ondernemingen worden geproduceerd;
  - woningen, of uitbreidingen van woningen, die door huishoudens worden geproduceerd;
  - in eigen beheer geproduceerde bouwwerken, ook indien deze door groepen huishoudens gezamenlijk worden geproduceerd;
  - in eigen beheer geproduceerde computerprogrammatuur;
  - in eigen beheer uitgevoerd onderzoeks- en ontwikkelingswerk. Uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling worden alleen als investeringen in vaste activa behandeld wanneer bij de ramingen in alle lidstaten een voldoende hoog niveau van betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid wordt bereikt.

- 3.23 *Definitie:* niet-marktoutput betreft output die gratis of tegen economisch niet-significante prijzen aan andere eenheden wordt geleverd.

Niet-marktoutput (P.13) wordt ingedeeld in betalingen voor niet-marktoutput (P.131), bestaande uit diverse vergoedingen en bijdragen, en niet-marktoutput, overige (P.132), bestaande uit output die gratis wordt geleverd.

Er zijn twee redenen om niet-marktoutput te produceren:

- a) het kan technisch onmogelijk zijn om personen voor collectieve diensten te laten betalen omdat hun verbruik van dergelijke diensten niet kan worden gevolgd en gecontroleerd. De productie van collectieve diensten wordt door overheidsinstellingen georganiseerd en uit andere fondsen gefinancierd dan uit de verkoop, namelijk uit belastingen of andere overheidsinkomsten;
- b) overheidsinstellingen en izw's t.b.v. huishoudens kunnen ook goederen of diensten produceren die zij tegen betaling aan individuele huishoudens hadden kunnen verstrekken, maar die zij in het kader van sociaal of economisch beleid gratis verstrekken. Voorbeeld hiervan is het gratis of tegen economisch niet-significante prijzen verstrekken van onderwijs- of gezondheidsdiensten.
- 3.24 *Definitie:* marktproducenten zijn lokale EEA's of institutionele eenheden waarvan het grootste deel van de output marktoutput is.
- Wanneer een lokale EEA of een institutionele eenheid marktproducent is, is de output van zijn hoofdactiviteit per definitie marktoutput, aangezien het begrip marktoutput gedefinieerd is nadat het onderscheid tussen „markt”, „voor eigen finaal gebruik” en „niet-markt” is toegepast op de lokale EEA en de institutionele eenheid die de output hebben voortgebracht.
- 3.25 *Definitie:* producenten voor eigen finaal gebruik zijn lokale EEA's of institutionele eenheden die het grootste deel van de output voor eigen finaal gebruik binnen dezelfde institutionele eenheid aanwenden.
- 3.26 *Definitie:* niet-marktproducenten zijn lokale EEA's of institutionele eenheden die het grootste deel van de output gratis of tegen economisch niet-significante prijzen leveren.

Institutionele eenheden: onderscheid tussen „markt”, „voor eigen finaal gebruik” en „niet-markt”

- 3.27 Voor institutionele eenheden in hun hoedanigheid van producent geeft tabel 3.1 een overzicht van het onderscheid tussen „markt”, „voor eigen finaal gebruik” en „niet-markt”. Ook de indeling per sector wordt vermeld.

Tabel 3.1 — Onderscheid tussen marktproducenten, producenten voor eigen finaal gebruik en niet-marktproducenten voor institutionele eenheden

Particulier of in handen van de overheid?	Aard van de institutionele eenheid		Classificatie		
	Izw of niet?	Marktproducent?	Type producent	Sector(en)	
1. Particuliere producenten	1.1 Ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid in eigendom van huishoudens (exclusief quasivenootschappen in eigendom van huishoudens)		1.1 = Markt voor eigen finaal gebruik	Huishoudens	
	1.2 Overige particuliere producenten (inclusief quasivenootschappen in eigendom van huishoudens)	1.2.1 Particuliere izw's	1.2.1.1 Ja	1.2.1.1 = Markt	Venootschappen
			1.2.1.2 Neen	1.2.1.2 = Niet-markt	Izw's t.b.v. huishoudens
		1.2.2 Overige particuliere producenten die geen izw zijn		1.2.2 = Markt	Venootschappen
2. Overheidsproducenten		2.1 Ja	2.1 = Markt	Venootschappen	
		2.2 Neen	2.2 = Niet-markt	Overheid	

- 3.28 Uit tabel 3.1 blijkt dat er om te bepalen of een institutionele eenheid als marktproducent, als producent voor eigen finaal gebruik of als niet-marktproducent moet worden ingedeeld, diverse criteria na elkaar worden toegepast. Het eerste onderscheid is het onderscheid tussen particuliere en overheidsproducenten. Overheidsproducenten staan onder zeggenschap van de overheid, conform de in punt 2.38 bedoelde definitie van zeggenschap.
- 3.29 Tabel 3.1 laat zien dat in alle sectoren behalve bij de overheid particuliere producenten voorkomen. Overheidsproducenten, daarentegen, komen alleen voor in de sector niet-financiële vennootschappen, de sector financiële instellingen en de sector overheid.
- 3.30 Een speciale categorie particuliere producenten wordt gevormd door de ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid die eigendom zijn van huishoudens. Dit zijn marktproducenten of producenten voor eigen finaal gebruik. In het laatste geval gaat het om de productie van woondiensten door bewoners van een eigen huis en om de productie van goederen in eigen beheer. Alle ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid die eigendom zijn van huishoudens, worden bij de sector huishoudens ingedeeld, met uitzondering van quasivennootschappen die eigendom zijn van huishoudens. Hierbij gaat het om marktproducenten die worden ingedeeld in de sector niet-financiële vennootschappen of de sector financiële instellingen.
- 3.31 Voor andere particuliere producenten wordt een onderscheid gemaakt tussen de particuliere instellingen zonder winsttoegmerk en de overige particuliere producenten.

Definitie: een particuliere instelling zonder winsttoegmerk (izw) wordt gedefinieerd als een juridische of sociale eenheid die ten doel heeft goederen en diensten te produceren, maar die een zodanige status heeft dat het haar niet is toegestaan als bron van inkomen, winst of andere financiële verdiensten te fungeren voor de eenheden die haar hebben opgericht, of die zeggenschap over haar uitoefenen of haar financieren. Wanneer de productieve activiteiten overschotten genereren, kunnen andere institutionele eenheden zich deze niet toe-eigenen.

Een particuliere izw die marktproducent is, wordt ingedeeld in de sector niet-financiële vennootschappen of de sector financiële instellingen.

Een particuliere izw die niet-marktproducent is, wordt ingedeeld in de sector izw's t.b.v. huishoudens, tenzij zij onder zeggenschap van de overheid staat. Een particuliere izw onder zeggenschap van de overheid staat, wordt ingedeeld in de sector overheid.

Alle andere particuliere producenten die geen izw zijn, zijn marktproducent. Zij worden ingedeeld in de sector niet-financiële vennootschappen of de sector financiële instellingen.

- 3.32 Om een onderscheid te maken tussen markt- en niet-marktoutput en tussen markt- en niet-marktproducenten, worden verschillende criteria gebruikt. De desbetreffende markt-/niet-marktcriteria (zie punt 3.19 voor de definitie van economisch significante prijzen) zijn bedoeld om te beoordelen of er sprake is van marktomstandigheden en of de producent voldoende marktgedrag vertoont. Volgens het kwantitatieve markt-/niet-marktcriterium moet ten minste het merendeel van de productiekosten worden gedekt door de verkoop van producten die tegen een economisch significante prijs worden verkocht.
- 3.33 Bij de toepassing van dit kwantitatieve markt-/niet-marktcriterium worden verkopen en productiekosten als volgt gedefinieerd:
- a) verkopen betekent de verkopen met uitzondering van de productgebonden belastingen, maar inclusief alle betalingen van de overheid of van de instellingen van de Unie, die deze toekennen aan alle producenten die dezelfde activiteit uitoefenen. Alle betalingen die verband houden met het volume of de waarde van de output, zijn dus inbegrepen, terwijl betalingen ter dekking van een algemeen tekort of om schulden te betalen buiten beschouwing blijven.
- Deze definitie van verkopen is in overeenstemming met die van de output tegen basisprijzen, maar met de volgende uitzonderingen:
1. output tegen basisprijzen wordt pas vastgesteld nadat is besloten of het bij de output om markt- of niet-marktoutput gaat: de verkopen worden alleen gebruikt voor de waardering van de marktoutput; de niet-marktoutput wordt tegen de kostprijs gewaardeerd;
  2. de betalingen van de overheid ter dekking van een algemeen tekort van vennootschappen en quasivennootschappen in handen van de overheid maken deel uit van de overige productgebonden subsidies, zoals gedefinieerd in punt 4.35, onder c). Bijgevolg omvat de marktoutput tegen basisprijzen de betalingen van de overheid ter dekking van een algemeen tekort;
- b) verkopen sluiten andere bronnen van inkomsten uit, zoals waarderingsverschillen (hoewel deze een normaal en verwacht onderdeel van de bedrijfsinkomsten kunnen zijn), investeringsbijdragen, overige kapitaaloverdrachten (bv. schuldaflossing) en de aankoop van deelnemingen;

- c) voor de toepassing van dit criterium zijn de productiekosten gelijk aan de som van het intermediair verbruik, de beloning van werknemers, het verbruik van vaste activa en de niet-productgebonden belastingen op productie plus de kapitaalkosten. Andere subsidies op productie worden niet afgetrokken. Om de consistentie van de begrippen „verkoop” en „productiekosten” bij de toepassing van het kwantitatieve markt-/niet-markt-criterium te waarborgen, mogen de kosten in verband met de in eigen beheer geproduceerde investeringen niet in de productiekosten worden opgenomen. Gemakshalve mogen de kapitaalkosten in het algemeen worden benaderd aan de hand van de werkelijke nettorentebetalingen. Voor producenten van financiële diensten worden de rentekosten in aanmerking genomen, d.w.z. er wordt gecorrigeerd voor indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (Financial intermediation services indirectly measured — IGDFI).

Bij de toepassing van het kwantitatieve markt-/niet-marktcriterium wordt naar de situatie over een aantal jaren gekeken. Geringe fluctuaties in de omvang van de verkopen van het ene jaar op het andere maken een herclassificatie van de institutionele eenheden (en hun lokale EEA's en output) niet noodzakelijk.

- 3.34 Verkopen kunnen diverse vormen aannemen. In het geval van de gezondheidszorg door een ziekenhuis kunnen zij bijvoorbeeld overeenkomen met:

- a) aankopen door werkgevers, die moeten worden geregistreerd als aan hun werknemers betaald inkomen in natura en consumptieve bestedingen van deze werknemers;
- b) aankopen door particuliere verzekeringsmaatschappijen;
- c) aankopen door socialezekerheidsfondsen en de overheid, die moeten worden geregistreerd onder de sociale uitkeringen in natura;
- d) aankopen door huishoudens die niet worden vergoed (consumptieve bestedingen).

Alleen overige subsidies op productie en giften (bv. van een charitatieve instelling) worden niet als verkopen behandeld.

Ook de verkoop van vervoerdiensten door een onderneming is een goed voorbeeld; deze kan bestaan uit intermediair verbruik door producenten, inkomen in natura dat wordt verstrekt door werkgevers, sociale uitkeringen in natura die worden verstrekt door de overheid en aankopen door huishoudens die niet worden vergoed.

- 3.35 Particuliere instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van bedrijven vormen een geval apart. Gewoonlijk worden zij gefinancierd uit de contributies of andere bijdragen van de groep betrokken ondernemingen. De bijdragen worden niet als overdracht beschouwd, maar als betaling voor verleende diensten, d.w.z. als verkopen. Deze izw's worden daarom als marktproducent ingedeeld in de sector niet-financiële vennootschappen of de sector financiële instellingen.
- 3.36 Wanneer het criterium inzake het vergelijken van de verkopen en de productiekosten van particuliere izw's en izw's in handen van de overheid wordt toegepast, kan in bepaalde gevallen het opnemen in de verkopen van alle betalingen die gekoppeld zijn aan het volume van de output, misleidend zijn. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn met betrekking tot de financiering van particuliere en openbare scholen. Betalingen van de overheid kunnen gekoppeld zijn aan het aantal leerlingen, terwijl er toch met de overheid over onderhandeld kan worden. In een dergelijk geval worden deze betalingen niet als verkopen geregistreerd, hoewel zij expliciet gekoppeld kunnen zijn aan een meetwaarde betreffende het volume van de output (het aantal leerlingen). Dit betekent dat een school die hoofdzakelijk door middel van dergelijke betalingen wordt gefinancierd, een niet-marktproducent is.
- 3.37 Overheidsproducenten kunnen marktproducent of niet-marktproducent zijn. Marktproducenten worden ingedeeld bij de sector niet-financiële vennootschappen of de sector financiële instellingen. Indien de institutionele eenheid een niet-marktproducent is, wordt zij ingedeeld in de sector overheid.
- 3.38 Lokale EEA's die tot de marktproducenten of de producenten voor eigen finaal gebruik behoren, kunnen geen niet-marktoutput leveren. Hun output kan dus alleen als marktoutput of als output voor eigen finaal gebruik worden geregistreerd en moet dienovereenkomstig worden gewaardeerd (zie de punten 3.42 tot en met 3.53).
- 3.39 Lokale EEA's die tot de niet-marktproducenten behoren, kunnen als nevenactiviteit ook marktoutput en output voor eigen finaal gebruik produceren. De output voor eigen finaal gebruik bestaat uit in eigen beheer geproduceerde investeringen. Of er sprake is van marktoutput moet in beginsel worden bepaald door de kwalitatieve en kwantitatieve markt-/niet-marktcriteria op de afzonderlijke producten toe te passen. Marktoutput van nevenactiviteiten door niet-marktproducenten kan zich bijvoorbeeld voordoen wanneer door de overheid gefinancierde ziekenhuizen voor sommige van hun diensten economisch significante prijzen in rekening brengen.
- 3.40 Andere voorbeelden zijn de verkoop van reproducties door staatsmusea en de verkoop van weersverwachtingen door meteorologische instituten.

- 3.41 Ook kunnen niet-marktproducenten inkomsten hebben uit de verkoop van hun niet-marktoutput tegen economisch niet-significante prijzen, bijvoorbeeld de inkomsten van een museum uit de verkoop van toegangskaarten. Deze inkomsten vallen onder de niet-marktoutput. Indien beide soorten inkomsten (die uit de kaartverkoop en die uit de verkoop van posters en kaarten) echter moeilijk te scheiden zijn, kunnen ze in hun totaliteit worden behandeld als hetzij inkomsten uit marktoutput, hetzij inkomsten uit niet-marktoutput. De keuze tussen beide registratiemogelijkheden moet worden gebaseerd op het vermoedelijke relatieve belang van beide soorten inkomsten (uit de kaartverkoop of uit de verkoop van posters en kaarten).

Moment van registratie en waardering van de output

- 3.42 De output moet worden geregistreerd en gewaardeerd op het moment dat deze in het productieproces ontstaat.
- 3.43 Alle output moet worden gewaardeerd tegen basisprijzen, maar er zijn specifieke afspraken voor:
- a) de waardering van de niet-marktoutput;
  - b) de waardering van de totale output van een niet-marktproducent (lokale EEA);
  - c) de waardering van de totale output van een institutionele eenheid waarvan een lokale EEA een niet-marktproducent is.
- 3.44 *Definitie:* de basisprijs is de prijs die de producent van de koper voor een eenheid van de geproduceerde goederen of diensten ontvangt, minus de voor het produceren of verkopen van die eenheid verschuldigde belasting (d.w.z. productgebonden belastingen), plus de daarvoor ontvangen subsidie (d.w.z. productgebonden subsidies). Door de producent afzonderlijk in rekening gebrachte vervoerskosten zijn niet inbegrepen. Ook waarderingsverschillen op financiële en niet-financiële activa zijn niet inbegrepen.
- 3.45 De output voor eigen finaal gebruik (P.12) wordt gewaardeerd tegen de basisprijs van soortgelijke, op de markt verkochte producten. Hierdoor ontstaat een netto-exploitatietoetschot of een gemengd inkomen voor die output. Woondiensten door bewoners van een eigen huis leiden bijvoorbeeld tot een netto-exploitatietoetschot. Indien er geen basisprijzen van soortgelijke producten beschikbaar zijn, moet de output voor eigen finaal gebruik worden gewaardeerd tegen de productiekosten plus een toeslag (behalve voor niet-marktproducenten) voor een netto-exploitatietoetschot of gemengd inkomen.
- 3.46 Toevoegingen aan onderhanden werk worden gewaardeerd tegen de geldende basisprijs van het gereed product.
- 3.47 Om vooraf de waarde van als onderhanden werk behandelde output te ramen, wordt de waarde gebaseerd op grond van de gemaakte werkelijke kosten plus een toeslag (behalve voor niet-marktproducenten) voor het geraamde exploitatietoetschot of gemengd inkomen. De voorlopige ramingen worden naderhand vervangen door ramingen die het resultaat zijn van de verdeling van de werkelijke waarde van het gereed product (zodra bekend) over de periode waarin het werk onderhanden was.

De waarde van de output van het gereed product is de som van de waarde van:

- a) het verkochte of geruilde gereed product;
  - b) het aan de voorraden toegevoegde gereed product, minus het hieraan onttrokken gereed product;
  - c) het door de producent gebruikte gereed product.
- 3.48 Voor in onvoltooid staat verworven gebouwen en bouwwerken wordt een waarde geraamd op basis van de reeds gemaakte kosten, plus een toeslag voor het exploitatietoetschot of het gemengd inkomen. Deze toeslag wordt verkregen wanneer de waarde kan worden geraamd op basis van de prijzen van soortgelijke gebouwen en bouwwerken. De bedragen van eventuele termijnbetalingen kunnen worden gebruikt voor een benadering van de waarde van de door de koper tijdens elke termijn gerealiseerde bruto-investeringen in vaste activa, ervan uitgaande dat er geen sprake is van achterstallige of vooruitbetalingen.

Wanneer de bouw van een in eigen beheer geproduceerd bouwwerk niet binnen één enkele verslagperiode wordt voltooid, wordt de waarde van de output op de volgende manier geraamd. De verhouding tussen de in de lopende periode gemaakte kosten en de totale kosten over de gehele bouwperiode wordt berekend. Dit verhoudingscijfer wordt toegepast op de raming van de totale output tegen de lopende basisprijs. Indien het niet mogelijk is de waarde van het voltooid bouwwerk tegen de lopende basisprijs te ramen, wordt dit gewaardeerd tegen de totale productiekosten plus een toeslag (behalve voor niet-marktproducenten) voor een netto-exploitatietoetschot of gemengd inkomen. Indien de arbeid geheel of gedeeltelijk gratis is verricht, wat het geval kan zijn bij door huishoudens gemeenschappelijk uitgevoerde bouwwerkzaamheden, wordt als onderdeel van de geraamde totale productiekosten aan de hand van het loontarief voor dergelijke arbeid een raming gemaakt van wat betaalde arbeid zou hebben gekost.

- 3.49 De totale output van een niet-marktproducent (een lokale EEA) wordt gewaardeerd tegen de totale productiekosten, d.w.z. de som van:
- intermediair verbruik (P.2);
  - beloning van werknemers (D.1);
  - verbruik van vaste activa (P.51c);
  - niet-productgebonden belastingen op productie (D.29) minus de niet-productgebonden subsidies op productie (D.39).

Rentebetalingen (uitgezonderd IGDFI) worden niet als kosten van niet-marktproductie beschouwd. De kosten van de niet-marktproductie omvatten ook geen toerekening van een nettorendement op kapitaal, noch een toerekening van de huurwaarde van bedrijfsgebouwen in eigendom, die voor niet-marktproductie worden gebruikt.

- 3.50 De totale output van een institutionele eenheid is de som van de totale output van de EEA's die er deel van uitmaken. Dit geldt ook voor institutionele eenheden die tot de niet-marktproducenten behoren.
- 3.51 Indien niet-marktproducenten als nevenactiviteit geen marktoutput voortbrengen, moet de niet-marktoutput tegen de productiekosten worden gewaardeerd. Indien zij als nevenactiviteit wel marktoutput voortbrengen, wordt de niet-marktoutput gewaardeerd als restpost, d.w.z. als de totale productiekosten minus hun inkomsten uit de marktoutput.
- 3.52 De marktoutput van niet-marktproducenten wordt tegen basisprijzen gewaardeerd. De totale output van een lokale EEA die niet-marktproducent is, en die marktoutput, niet-marktoutput en output voor eigen finaal gebruik voortbrengt, wordt gewaardeerd tegen de som van de productiekosten. De waarde van haar marktoutput komt overeen met de opbrengst van de verkoop van marktproducten, terwijl de waarde van haar niet-marktoutput als restpost wordt verkregen door van de waarde van de totale output die van de marktoutput en van de output voor eigen finaal gebruik af te trekken. De waarde van haar inkomsten uit de verkoop van niet-marktgoederen en -diensten tegen prijzen die economisch niet-significant zijn, komen in deze berekeningen niet voor — zij maken deel uit van de waarde van haar niet-marktoutput.
- 3.53 Hieronder wordt een lijst van uitzonderingen en toelichtingen voor het moment van registratie en de waardering van de output gegeven per CPA-secties.

Producten van landbouw, bosbouw en visserij (sectie A)

- 3.54 De output van landbouwproducten wordt geregistreerd alsof deze gestaag over de gehele productieperiode tot stand komt (en niet alleen wanneer de gewassen geoogst of de dieren geslacht worden).

Gewassen te velde, staand hout en teelt van vis en andere dieren voor de voedselproductie worden gedurende het groeiproces behandeld als voorraden onderhanden werk; deze worden omgezet in voorraden gereed product wanneer het groeiproces is voltooid.

Veranderingen in niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen, bijvoorbeeld de groei van dieren, vogels, in het wild levende vis of niet in cultuur gebrachte bossen, worden niet in de output opgenomen.

Industriële producten (sectie C); Bouwwerken — Bouwnijverheid (sectie F)

- 3.55 Wanneer de bouw van een bouwwerk een aantal verslagperioden beslaat, wordt de output van elke periode behandeld alsof deze aan het eind van de periode aan de koper verkocht is, d.w.z. als behorend tot de investeringen in vaste activa van de koper en niet tot het onderhanden werk van de bedrijfstak bouwnijverheid. De output wordt behandeld alsof deze in fasen aan de koper is verkocht. Wanneer in het contract sprake is van een betaling in termijnen, kan de waarde van de output bij benadering worden berekend aan de hand van de waarde van de termijnbetalingen voor elke verslagperiode. Wanneer er geen zekerheid over de uiteindelijke koper bestaat, wordt de gedurende elke verslagperiode geproduceerde onvoltooide output als onderhanden werk geregistreerd.

Groot- en detailhandel; reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen (sectie G)

- 3.56 De output van groot- en detailhandelsdiensten wordt gemeten aan de hand van de handelsmarges op de voor wederverkoop ingekochte goederen.

Definitie: de handelsmarge is het verschil tussen de werkelijke of toegerekende verkoopprijs die is gerealiseerd op een voor wederverkoop ingekocht goed en de prijs die door de handelaar zou moeten worden betaald om het goed te vervangen op het moment dat het wordt verkocht of anderszins wordt afgestoten.

De handelsmarge die op sommige goederen wordt gerealiseerd, kan negatief zijn, indien de goederen worden afgeprijsd. De handelsmarge op goederen die niet worden verkocht, maar verloren gaan of worden gestolen, is ook negatief. De handelsmarge op goederen die als beloning in natura aan werknemers worden gegeven, of die door de eigenaar voor eigen verbruik aan de voorraad worden onttrokken, is gelijk aan nul.

Waarderingsverschillen zijn niet in de handelsmarge begrepen.

De output van een groot- of detailhandelaar wordt als volgt uitgedrukt:

de waarde van de output =

de waarde van de verkopen

plus de waarde van de goederen die voor wederverkoop zijn ingekocht en voor intermediair verbruik of als beloning van werknemers in natura of gemengd inkomen in natura worden gebruikt

minus de waarde van de voor wederverkoop ingekochte goederen

plus de waarde van toevoegingen aan voorraden van handelsgoederen

minus de waarde van goederen die aan voorraden handelsgoederen zijn onttrokken

minus de waarde van periodieke verliezen als gevolg van verlies, diefstal of schade in gebruikelijke mate.

Vervoer en opslag (sectie H)

- 3.57 De output van vervoerdiensten wordt gemeten aan de hand van de waarde van de voor het vervoer van goederen of personen ontvangen bedragen. Eigen vervoer binnen een lokale EEA wordt als hulpactiviteit aangemerkt en niet afzonderlijk geïdentificeerd en geregistreerd.
- 3.58 De output van opslagdiensten wordt gemeten als een toevoeging aan onderhanden werk. Prijsstijgingen van goederen in voorraad moeten niet als onderhanden werk of productie worden beschouwd, maar als waarderingsverschillen worden behandeld. Indien de waardeverandering het gevolg is van een prijsstijging zonder dat de kwaliteit verandert, is er tijdens de verslagperiode naast de opslagkosten of de expliciete aankoop van een opslagdienst geen sprake van verdere productie. In drie gevallen wordt de waardeverandering echter wel als productie beschouwd:
- de kwaliteit van een goed kan in de loop der tijd verbeteren, bijvoorbeeld bij wijn; alleen wanneer rijping deel uitmaakt van het gebruikelijke productieproces, wordt de kwaliteitsverbetering van een goed als productie beschouwd;
  - seizoensgebonden factoren die vraag en aanbod van een bepaald goed beïnvloeden en door het jaar heen tot regelmatige, voorspelbare prijsvariëaties leiden, ook al zijn de fysieke kwaliteiten van het goed niet veranderd;
  - het productieproces is lang genoeg om disconteringsfactoren toe te passen op werk dat significant lang voor levering is uitgevoerd.
- 3.59 De meeste veranderingen in de prijs van goederen in voorraad zijn geen toevoegingen aan onderhanden werk. Om de stijging van de waarde van opgeslagen goederen, na aftrek van de opslagkosten, te ramen, kan gebruik worden gemaakt van de verwachte waardeverandering na verrekening van de algemene prijsontwikkeling over een vooraf vastgestelde periode. Stijgingen buiten de vooraf vastgestelde periode worden nog steeds als een waarderingsverschil geregistreerd.
- Opslagdiensten omvatten geen prijsveranderingen als gevolg van het in bezit hebben van financiële activa, kostbaarheden of andere niet-financiële activa zoals grond en gebouwen.
- 3.60 De output van reisbureaudiensten wordt gemeten aan de hand van de waarde van de door hen ontvangen vergoedingen (provisies of commissies) en niet op basis van het volledige door de reizigers aan het reisbureau betaalde bedrag, dat ook de kosten van vervoer door derden omvat.
- 3.61 De output van diensten van reisorganisatoren wordt gemeten op basis van het volledige door de reizigers aan de reisorganisator betaalde bedrag.
- 3.62 Het onderscheid tussen diensten van reisbureaus en diensten van reisorganisatoren is dat een reisbureau enkel een tussenpersoon ten behoeve van de reiziger is, terwijl een reisorganisator een nieuw product, reis genoemd, voortbrengt dat uit verschillende onderdelen betreffende het reizen zelf, het onderdak en de recreatie bestaat.

Verschaffen van accommodatie en maaltijden (sectie I)

- 3.63 De waarde van de output van diensten van hotels, restaurants en cafés is inclusief de waarde van de geconsumeerde voedingsmiddelen, dranken enz.

Financiële diensten en verzekeringen (sectie K): output van de centrale bank

De centrale bank verleent de volgende diensten:

- a) monetair beleid;
- b) financiële intermediatie;
- c) toezicht op financiële instellingen.

De output van de centrale bank wordt gemeten als de som van de door haar gemaakte kosten.

Financiële diensten en verzekeringen (sectie K): financiële diensten in het algemeen

Tot de financiële diensten behoren:

- a) financiële intermediatie (inclusief verzekerings- en pensioendiensten);
  - b) diensten van financiële hulpbedrijven, en
  - c) overige financiële diensten.
- 3.64 Financiële intermediatie is financieel risicobeheer en de transformatie van financiële middelen. Instellingen die zich met deze activiteiten bezighouden, verkrijgen middelen bijvoorbeeld door deposito's aan te trekken en wissels, obligaties en andere effecten uit te geven. Zij gebruiken deze middelen alsmede hun eigen middelen om financiële activa te verwerven door leningen aan anderen te verstrekken en door wissels, obligaties en effecten te kopen. Financiële intermediatie omvat ook verzekerings- en pensioendiensten.
- 3.65 Financiële hulpactiviteiten ondersteunen financieel risicobeheer en de transformatie van financiële middelen. Financiële hulpbedrijven handelen namens andere eenheden en nemen zelf geen risico's door als onderdeel van de intermediatie vorderingen (financiële passiva) aan te gaan of financiële activa te verwerven.
- 3.66 Tot de overige financiële diensten behoren toezichtdiensten zoals het toezicht op de aandelen- en obligatiemarkt, beveiligingsdiensten zoals het in bewaring nemen van kostbare sieraden en belangrijke documenten, en handelsdiensten zoals de handel in vreemde valuta en effecten.
- 3.67 Wegens het strenge toezicht op financiële diensten worden deze vrijwel uitsluitend door financiële instellingen verleend. Indien een detailhandelaar zijn klanten bijvoorbeeld kredietfaciliteiten wil bieden, worden deze gewoonlijk aangeboden door een financiële instelling die een dochteronderneming van de detailhandelaar is, of door een andere gespecialiseerde financiële instelling.
- 3.68 Financiële diensten kunnen direct of indirect worden betaald. Sommige transacties in financiële activa kunnen zowel directe als indirecte kosten meebrengen. Financiële diensten worden hoofdzakelijk op vier manieren verleend en in rekening gebracht:
- a) tegen directe betaling verleende financiële diensten;
  - b) financiële diensten waarvoor rentekosten in rekening worden gebracht;
  - c) financiële diensten in verband met de aan- of verkoop van financiële activa en passiva op de financiële markten;
  - d) financiële diensten op het gebied van verzekerings- en pensioenregelingen waarbij de activiteit uit verzekeringspremies en het rendement op spaargelden wordt gefinancierd.

Tegen directe betaling verleende financiële diensten

- 3.69 Allerlei typen financiële instellingen verlenen een heel scala aan financiële diensten, waarvoor expliciet kosten in rekening worden gebracht. De volgende voorbeelden illustreren de aard van de diensten die direct in rekening worden gebracht:
- a) banken brengen huishoudens kosten in rekening voor het afsluiten van een hypotheek, het beheer van een beleggingsportefeuille en het beheer van onroerend goed;
  - b) gespecialiseerde instellingen brengen niet-financiële vennootschappen kosten in rekening voor het regelen van een overname of het beheer van een herstructurering van een groep vennootschappen;

- c) creditcardorganisaties brengen eenheden die creditcards accepteren, gewoonlijk een percentage van elke verkoop in rekening;
- d) aan een creditcardhouder wordt gewoonlijk elk jaar voor de creditcard een expliciete vergoeding in rekening gebracht.

Financiële diensten waarvoor rentekosten in rekening worden gebracht

- 3.70 Een voorbeeld van de in hoofde genoemde financiële dienst is financiële intermediatie: een financiële instelling, zoals een bank, aanvaardt deposito's van eenheden die rente willen ontvangen op middelen die zij niet onmiddellijk nodig hebben, en leent geld aan eenheden die onvoldoende middelen hebben om in hun behoeften te voorzien. De bank voorziet aldus in een mechanisme waardoor de ene eenheid aan de andere eenheid geld kan lenen. Beide partijen betalen de bank een vergoeding voor de verleende dienst: de eenheid die de middelen verstrekt, accepteert een rentepercentage dat lager is dan het referentierentetarief, terwijl de eenheid die middelen leent, betaalt door een rentepercentage te accepteren dat hoger is dan het referentierentetarief. Het verschil tussen het rentetarief dat door geldnemers aan banken wordt betaald, en het rentetarief dat daadwerkelijk aan depositanten wordt betaald, is de vergoeding voor IGDFI.
- 3.71 Het komt zelden voor dat het bedrag aan door een financiële instelling verstrekte leningen exact overeenkomt met het bedrag aan door haar ontvangen deposito's. Zo kan geld zijn ingelegd maar nog niet zijn uitgeleend. Ook kunnen leningen uit de eigen middelen van de bank worden gefinancierd en niet uit deposito's. Ongeacht de financieringsbron wordt voor leningen en deposito's een dienst verleend. De IGDFI worden aan alle leningen en deposito's toegerekend. Deze indirecte kosten zijn alleen van toepassing op leningen en deposito's die door financiële instellingen zijn verstrekt of bij hen zijn ingelegd.
- 3.72 Het referentietarief ligt tussen de rentetarieven van de bank voor deposito's en voor leningen. Het komt niet overeen met een rekenkundig gemiddelde van beide tarieven. Het tarief dat voor interbancaire leningen wordt gehanteerd, is een geschikte keuze. Er zijn echter verschillende referentietarieven nodig voor elke valuta waarin leningen en deposito's luiden, met name wanneer hierbij een niet-ingezeten financiële instelling betrokken is.

IGDFI worden nader toegelicht in hoofdstuk 14.

Financiële diensten bestaande uit de aan- of verkoop van financiële activa en passiva op financiële markten

- 3.73 Wanneer een financiële instelling effecten (bv. een wissel of een obligatie) te koop aanbiedt, wordt een vergoeding voor de dienstverlening gegeven. De aankoopprijs (laatkoers) is gelijk aan de geraamde marktwaarde van het effect plus een marge. Bij de verkoop van een effect wordt een andere vergoeding gegeven; hierbij is de prijs die aan de verkoper wordt geboden (biedkoers) gelijk aan de marktwaarde minus een marge. Marges tussen aan- en verkoopprijs zijn ook van toepassing op deelnemingen, aandelen in beleggingsfondsen en vreemde valuta. Deze marges hebben betrekking op de verlening van financiële diensten.

Financiële diensten verleend in het kader van verzekerings- en pensioenregelingen waarbij de activiteit uit verzekeringspremies en het rendement op spaargelden wordt gefinancierd

- 3.74 Onder de in hoofde genoemde financiële diensten vallen de volgende activiteiten, die alle tot een herverdeling van middelen leiden.
- a) Schadeverzekeringen. Uit hoofde van een schadeverzekeringspolis accepteert de verzekeringsmaatschappij van een klant een premie die zij in bezit houdt tot aanspraak op de verzekering wordt gemaakt of de verzekeringsperiode afloopt. De verzekeringsmaatschappij investeert de premie, en het hieruit voortvloeiende inkomen uit vermogen is een extra middelenbron. Het inkomen uit vermogen staat voor door de klant gedeerd inkomen en wordt als een impliciete aanvulling op de werkelijke premie behandeld. De verzekeringsmaatschappij stelt het niveau van de werkelijke premies zodanig vast dat de som van de premies plus het hiermee verdiende inkomen uit vermogen minus de verwachte schaden een marge biedt die de verzekeringsmaatschappij als haar output inhoudt.

De output van de schadeverzekering wordt als volgt berekend:

het totaal van de verdiende premies

plus impliciete premieaanvullingen (gelijk aan het inkomen uit vermogen dat op de technische voorzieningen is verdiend)

minus correctie ontstane schaden.

De verzekeringsinstelling beschikt over voorzieningen die bestaan uit niet-verdiende premies (werkelijke premies voor de volgende verslagperiode) en openstaande aanspraken. Openstaande aanspraken zijn aanspraken die nog niet zijn aangemeld, die zijn aangemeld maar nog niet zijn afgewikkeld of die zijn aangemeld en afgewikkeld maar nog niet zijn uitbetaald. Deze voorzieningen worden technische voorzieningen genoemd en worden gebruikt om inkomen uit beleggingen te genereren. Waarderingsverschillen zijn geen inkomen uit beleggingen van de verzekeringstechnische voorzieningen. Verzekeringstechnische voorzieningen kunnen in nevenactiviteiten van de verzekeringsmaatschappij worden belegd, zoals de verhuur van woningen of kantoren. Het netto-exploitatieoverschot uit deze nevenactiviteiten is inkomen uit de belegging van verzekerings-technische voorzieningen.

Het passende niveau van aanspraken dat voor de berekening van de output wordt gebruikt, wordt „gecorrigeerde schaden” genoemd; deze kunnen op twee manieren worden vastgesteld. Bij de op de verwachting gebaseerde methode wordt het niveau van de gecorrigeerde schaden geraamd aan de hand van een model dat op het bestaande patroon van door de verzekeringsinstelling betaalde schaden is gebaseerd. Bij de tweede methode wordt boekhoudkundige informatie gebruikt: de gecorrigeerde schaden worden ex post afgeleid als werkelijke ontstane schaden plus de mutatie in egalisatievoorzieningen, d.w.z. de middelen die zijn gereserveerd voor onverwacht hoge schaden. Wanneer de egalisatievoorzieningen onvoldoende zijn om de gecorrigeerde schaden tot een normaal niveau terug te brengen, worden bijdragen uit de eigen middelen aan de gecorrigeerde schaden toegevoegd. Een belangrijk kenmerk van beide methoden is dat onverwacht hoge aanspraken niet tot onzekere en negatieve outputramingen leiden.

Mutaties in de technische voorzieningen en de egalisatievoorzieningen in verband met veranderingen in de financiële regelgeving worden geregistreerd als overige volumemutaties in activa en zijn irrelevant voor de berekening van de output. Indien wegens het ontbreken van informatie geen van beide methoden voor de raming van gecorrigeerde schaden kan worden gebruikt, kan het nodig zijn de output in plaats daarvan te ramen aan de hand van de som van de kosten met inbegrip van een normale winstmarge.

In geval van een verzekering met winstdeling wordt de mutatie in de voorzieningen voor die winstdeling afgetrokken om de output te verkrijgen.

- b) Een levensverzekering is een soort spaarregeling. Gedurende een aantal jaren betaalt de polishouder de verzekeringsinstelling een premie voor de toezegging in de toekomst uitkeringen te krijgen. Deze uitkeringen kunnen worden uitgedrukt in een aan de betaalde premie gerelateerde formule of kunnen afhangen van de mate van succes waarmee de verzekeringsinstelling haar middelen heeft geïnvesteerd. De methode om de output voor levensverzekeringen te berekenen is op dezelfde algemene beginselen gebaseerd als voor schadeverzekeringen. Gezien de tijdsperiode tussen het moment waarop de premie wordt ontvangen en dat waarop de uitkering wordt betaald, moeten speciale regelingen worden getroffen voor mutaties in de technische voorzieningen. De output van levensverzekeringen wordt als volgt berekend:

verdiende premies

plus premieaanvullingen, minus gerealiseerde uitkeringen

minus stijgingen (plus dalingen) van de technische voorzieningen voor levensverzekeringen.

De premies voor levensverzekeringen worden op exact dezelfde wijze gedefinieerd als die voor schadeverzekeringen. Premieaanvullingen zijn voor levensverzekeringen relevanter dan voor schadeverzekeringen. Uitkeringen worden geregistreerd wanneer zij worden toegekend of uitbetaald. Het is bij levensverzekeringen niet nodig een gecorrigeerde raming van de uitkeringen te berekenen, aangezien er bij de betalingen uit hoofde van een levensverzekering geen sprake is van dezelfde niet te voorspellen onzekerheid. De technische voorzieningen voor levensverzekeringen stijgen jaarlijks als gevolg van nieuwe betaalde premies en nieuw aan de polishouders toegerekend (maar niet door hen opgenomen) inkomen uit beleggingen, en dalen als gevolg van betaalde uitkeringen. Het outputniveau van levensverzekeringen kan daarom worden uitgedrukt als het verschil tussen het totaal verdiende inkomen uit investering van de technische voorzieningen minus het deel van dit inkomen uit investering dat werkelijk aan de polishouders is toegerekend en aan de technische voorzieningen is toegevoegd.

Indien deze methode bij gebrek aan gegevens niet toepasbaar is of geen zinvolle resultaten oplevert, wordt de output van levensverzekeringen ook berekend als de som van de productiekosten plus een normale winstmarge.

- c) De output van herverzekering moet op exact dezelfde wijze worden vastgesteld als voor schadeverzekeringen, ongeacht of het levens- of schadeverzekeringsspolissen zijn die worden herverzekerd.
- d) De output van het beheer van een socialeverzekering is afhankelijk van de manier waarop de regeling is georganiseerd. De onderstaande voorbeelden illustreren hoe deze regelingen georganiseerd zijn:
1. socialezekerheidsregelingen zijn socialeverzekeringssystemen die de gehele samenleving dekken; zij worden door de overheid opgelegd en staan onder toezicht van de overheid. Doel hiervan burgers uitkeringen te verstrekken waarmee wordt voldaan aan de behoeften die ontstaan als gevolg van ouderdom, invaliditeit of overlijden, ziekte, arbeidsletsel, werkloosheid, gezin en gezondheidszorg enz. Indien aparte eenheden worden onderscheiden, wordt hun output op dezelfde manier vastgesteld als alle niet-marktoutput, namelijk als de som van de kosten. Indien geen aparte eenheden worden onderscheiden, wordt de output van de sociale zekerheid opgenomen in de output van het overheidsniveau waarop de sociale zekerheid functioneert;
  2. wanneer een werkgever een eigen socialeverzekeringssystemen uitvoert, wordt de waarde van de output vastgesteld als de som van de kosten met inbegrip van een raming van het rendement van eventuele vaste activa die voor de uitvoering van de regeling worden gebruikt. De waarde van de output wordt op dezelfde manier gemeten wanneer de werkgever voor het beheer van de regeling een apart pensioenfonds opzet;

3. wanneer een werkgever een verzekeringsinstelling gebruikt om namens hem de regeling te beheren, is de waarde van de output de vergoeding die de verzekeringsinstelling in rekening brengt;
  4. voor een regeling voor meer dan een werkgever wordt de waarde van de output op dezelfde manier gemeten als voor levensverzekeringspolissen: het inkomen uit beleggingen dat in het kader van de regelingen wordt ontvangen, minus het bedrag dat aan de voorzieningen is toegevoegd.
- e) Het meten van de output van standaardgarantieregelingen voor leningen hangt af van het type producent dat hierbij betrokken is. Indien een standaardgarantieregeling voor leningen als marktproducent functioneert, wordt de waarde van de output op dezelfde manier berekend als voor schadeverzekeringen. Indien de regeling als een niet-marktproducent functioneert, wordt de waarde van de output berekend als de som van de kosten.

Exploitatie van en handel in onroerend goed (sectie L)

- 3.75 De output van woondiensten door bewoners van een eigen huis wordt gewaardeerd tegen de geraamde waarde van de huur die een huurder voor dezelfde accommodatie zou moeten betalen; hierbij moet rekening worden gehouden met factoren als ligging, faciliteiten in de buurt enz., alsook met de grootte en kwaliteit van de woning zelf. Voor een door de eigenaar voor consumptieve doeleinden gebruikte garage die op een andere plaats dan zijn woning gelegen is, moet eenzelfde toerekening worden gemaakt. De huurwaarde van een door de eigenaar bewoonde woning in het buitenland (bv. een vakantiewoning) moet niet als deel van de binnenlandse output worden geregistreerd, maar als invoer van diensten en het desbetreffende netto-exploitatieoverschot als uit het buitenland ontvangen primair inkomen. Door niet-ingezetenen bewoonde eigen huizen worden op soortgelijke wijze geregistreerd. In geval van timesharing van appartementen wordt een evenredig deel van de vergoeding voor de dienstverlening geregistreerd.
- 3.76 Om de waarde van woondiensten door bewoners van een eigen huis te ramen, wordt de stratificatiemethode gebruikt. De totale woningvoorraad wordt gestratificeerd naar ligging, woningtype en andere factoren die op de huur van invloed zijn. Om de huurwaarde van de totale woningvoorraad te ramen, wordt informatie over de werkelijke huren van huurwoningen gebruikt. De gemiddelde werkelijke huur per stratum wordt voor alle woningen in dat stratum gebruikt. Wanneer de informatie over huur uit steekproefenquêtes wordt afgeleid, heeft de extrapolatie naar de huur van de totale voorraad betrekking op zowel een deel van de huurwoningen als alle eigen woningen. De huur per stratum wordt voor een bepaald basisjaar nauwkeurig berekend, waarna het resultaat naar de latere perioden wordt geëxtrapoleerd.
- 3.77 De huur die bij de stratificatiemethode voor door de eigenaar bewoonde woningen moet worden toegepast, wordt gedefinieerd als de huur die op de particuliere markt verschuldigd is voor het gebruiksrecht op een ongemeubileerde woning. Voor de bepaling van de toegerekende huren worden de huren voor ongemeubileerde woningen in alle contracten van de particuliere woningmarkt gebruikt. Ook huren op de particuliere markt die dankzij overheidsmaatregelen laag worden gehouden, worden in aanmerking genomen. Als de informatie van de huurder afkomstig is, wordt de waargenomen huur verhoogd met specifieke huursubsidies die rechtstreeks aan de verhuurder worden betaald. Wanneer de steekproefomvang voor de waargenomen huren, zoals hierboven gedefinieerd, niet groot genoeg is, kunnen waargenomen huren voor gemeubileerde woningen voor de toerekening worden gebruikt, mits die worden gecorrigeerd voor de meubilering. In uitzonderlijke gevallen kunnen ook verhoogde huren voor woningen van de overheid worden gebruikt. Lage huren voor woningen die aan familieleden of werknemers worden verhuurd, moeten buiten beschouwing blijven.
- 3.78 De stratificatiemethode wordt gebruikt voor ophoging naar het volledige huurwoningenbestand. De kans bestaat dat voor toerekening gebruikte gemiddelde huur voor sommige segmenten van de huurmarkt niet geschikt is. Zo zijn verlaagde huren voor gemeubileerde woningen of verhoogde huren voor woningen van de overheid niet geschikt voor de respectieve werkelijk gehuurde woningen. In dat geval zijn afzonderlijke strata voor werkelijk gehuurde gemeubileerde of sociale woningen in combinatie met passende gemiddelde huren noodzakelijk.
- 3.79 Indien een voldoende grote huurmarkt met accommodatie die kenmerkend is voor de categorie van door de eigenaar bewoonde woningen, ontbreekt, wordt voor deze categorie van woningen de gebruikerskostenmethode toegepast.
- Bij de gebruikerskostenmethode komt de output van de woondiensten overeen met de som van het intermediair verbruik, het verbruik van vaste activa, het saldo van niet-productgebonden belastingen op productie en niet-productgebonden subsidies op productie, en het netto-exploitatieoverschot.
- Het netto-exploitatieoverschot wordt berekend door toepassing van een constant reëel rendement per jaar op de nettowaarde van alle door de eigenaar bewoonde woningen tegen lopende prijzen (vervangingskosten).
- 3.80 De output van de exploitatie en de verhuur van bedrijfsgebouwen wordt gemeten op basis van de waarde van de betaalde huur.

Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische diensten (sectie M); Administratieve en ondersteunende diensten (sectie N)

- 3.81 De output van operationeleleasediensten (bv. verhuur van machines of apparatuur) wordt gemeten aan de hand van de betaalde leasosom. Operationele lease verschilt van financiële lease: bij financiële lease wordt de aankoop van vaste activa gefinancierd doordat de leasegever de leasener een lening verstrekt. Betalingen in het kader van financiële lease bestaan uit terugbetalingen van de hoofdsom en rentebetalingen met geringe kosten voor directe dienstverlening (zie hoofdstuk 15: Contracten, leases en vergunningen).

- 3.82 Onderzoek en ontwikkeling (O&O) is creatief werk dat systematisch wordt ondernomen ter vergroting van de hoeveelheid kennis en om deze kennis te gebruiken voor de ontdekking of ontwikkeling van nieuwe producten, met inbegrip van betere versies of een betere kwaliteit van bestaande producten, of voor de ontdekking of ontwikkeling van nieuwe of efficiëntere productieprocessen. O&O van significante omvang in verhouding tot de hoofdactiviteit wordt als nevenactiviteit van een lokale EEA geregistreerd. Waar mogelijk wordt een aparte lokale EEA onderscheiden voor O&O.
- 3.83 De output van O&O-diensten wordt als volgt gemeten:
- O&O door gespecialiseerde commerciële onderzoekslaboratoria of -instituten wordt op de gebruikelijke wijze gewaardeerd tegen de inkomsten uit verkopen, contracten, commissies, honoraria enz.;
  - de output van O&O voor gebruik in dezelfde onderneming wordt gewaardeerd op basis van de geraamde basisprijs die zou worden betaald indien het onderzoek was uitbesteed. Bij het ontbreken van een markt voor de uitbesteding van O&O van soortgelijke aard wordt deze output gewaardeerd als de som van de productiekosten vermeerderd met een toeslag (behalve voor niet-marktproducenten) voor een netto-exploitatietoetschot of gemengd inkomen;
  - O&O door overheidsinstellingen, universiteiten en onderzoeksinstituten zonder winstoogmerk wordt gewaardeerd als de som van de productiekosten. Inkomsten uit de verkoop van O&O door niet-marktproducenten van O&O moeten worden geregistreerd als inkomsten uit marktproductie als nevenactiviteit.

O&O-uitgaven worden onderscheiden van uitgaven voor onderwijs en opleiding. O&O-uitgaven omvatten niet de kosten van het ontwikkelen van computerprogrammatuur als hoofd- of als nevenactiviteit.

Openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen (sectie O)

- 3.84 De diensten van openbaar bestuur, defensie en verplichte sociale verzekering worden verleend als niet-marktdiensten en worden dienovereenkomstig gewaardeerd.

Onderwijs (sectie P); Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke diensten (sectie Q)

- 3.85 Bij onderwijs en gezondheidszorg wordt een precies onderscheid gemaakt tussen marktproducenten en niet-marktproducenten en tussen marktoutput en niet-marktoutput. Zo worden voor bepaalde soorten onderwijs en bepaalde medische behandelingen door overheidsinstellingen (of met speciale subsidies ook door andere instellingen) soms symbolische bijdragen verlangd, terwijl voor andere vormen van onderwijs en speciale medische behandelingen commerciële tarieven in rekening worden gebracht. Een ander voorbeeld is dat dezelfde soort dienst (bv. hoger onderwijs) enerzijds door de overheid wordt verstrekt en anderzijds door commerciële instellingen.

O&O-activiteiten blijven bij onderwijs en gezondheidszorg buiten beschouwing. Onderwijs op het gebied van gezondheidszorg, bijvoorbeeld in academische ziekenhuizen, valt niet onder gezondheidszorg.

Kunst, amusement en recreatie (sectie R); Andere diensten (sectie S)

- 3.86 Het produceren van boeken, muziekopnamen, films, computerprogrammatuur, banden, platen enz. geschiedt in twee fasen en wordt dienovereenkomstig gemeten:
- de output van de productie van originelen — een intellectuele-eigendomsproduct — wordt bij verkoop gemeten op basis van de betaalde prijs. Indien de output niet wordt verkocht, wordt deze gemeten aan de hand van de basisprijs die betaald wordt voor soortgelijke originelen, de productiekosten (inclusief een toeslag voor een netto-exploitatietoetschot) of de contante waarde van de toekomstige opbrengsten die worden verwacht wanneer de originelen in productie worden gebruikt;
  - de eigenaar van deze activa kan ze direct gebruiken of er in latere perioden kopieën van produceren. Indien de eigenaar andere producenten een licentie heeft verleend om bij een productie gebruik te maken van het origineel, vormen de honoraria, commissies, royalty's enz., die voor deze licenties worden ontvangen, de output van diensten. De verkoop van het origineel is daarentegen een negatieve investering in vaste activa.

Particuliere huishoudens als werkgever (sectie T)

- 3.87 De output van huishoudelijke diensten die worden geproduceerd door het in dienst hebben van betaald personeel, wordt gewaardeerd op basis van de beloning van dit personeel; dit is inclusief beloningen in natura als kost en inwoning.

INTERMEDIAIR VERBRUIK (P.2)

- 3.88 *Definitie:* het intermediair verbruik bestaat uit goederen en diensten die als input in een productieproces worden gebruikt, met uitzondering van de vaste activa, waarvan het verbruik als verbruik van vaste activa wordt geregistreerd. De goederen en diensten worden tijdens het productieproces verwerkt in andere producten of worden volledig verbruikt.

- 3.89 Het intermediair verbruik omvat de volgende gevallen:
- a) goederen en diensten die als input voor hulpactiviteiten worden gebruikt. Dit betreft bijvoorbeeld inkoop, verkoop, marketing, boekhouding, gegevensverwerking, vervoer, opslag, onderhoud, beveiliging enz. Deze goederen en diensten worden niet onderscheiden van die welke worden verbruikt ten behoeve van de hoofd- (of neven-)activiteiten van een lokale EEA;
  - b) goederen en diensten die worden ontvangen van een andere lokale EEA behorend tot dezelfde institutionele eenheid;
  - c) de huur van vaste activa, bijvoorbeeld de operationele lease van machines, auto's, programmatuur of originelen op het gebied van amusement;
  - d) vergoedingen voor kortlopende contracten, leases en vergunningen die als niet-geproduceerde activa worden geregistreerd; dit omvat niet de rechtstreekse aankoop van dergelijke niet-geproduceerde activa;
  - e) de aan bedrijfsorganisaties zonder winst oogmerk betaalde contributies, bijdragen enz. (zie punt 3.35);
  - f) posten die niet als bruto-investeringen worden behandeld, zoals:
    1. goedkoop gereedschap dat voor gangbare werkzaamheden wordt gebruikt, zoals zagen, spaden, messen, bijlen, hamers, schroevendraaiers, steeksleutels, bahco's en ander handgereedschap, alsmede zakrekenmachines en dergelijke kleine apparaten. Alle uitgaven voor dergelijke duurzame goederen worden als intermediair verbruik geregistreerd;
    2. het regelmatige onderhoud en de reparatie van bij de productie gebruikte vaste activa;
    3. personeelsopleiding, marktonderzoek en dergelijke activiteiten, aangekocht van een derde of verricht door een afzonderlijke lokale EEA van dezelfde institutionele eenheid;
    4. uitgaven voor O&O worden alleen als investeringen in vaste activa behandeld wanneer in de ramingen door de lidstaten een voldoende hoog niveau van betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid wordt bereikt;
  - g) door de werkgever vergoede uitgaven van werknemers voor artikelen die nodig zijn voor het productieproces van de werkgever, zoals bij een contractuele verplichting tot het aanschaffen van gereedschap of veiligheidskleding voor eigen rekening;
  - h) uitgaven van werkgevers die zowel aan hen zelf als aan hun werknemers ten goede komen, omdat ze nodig zijn voor het productieproces. Dit geldt bijvoorbeeld voor:
    1. vergoeding van reis-, verblijf-, verhuis- en representatiekosten van werknemers in het kader van de uitoefening van hun werkzaamheden;
    2. het treffen van voorzieningen op de werkplek.In de punten over de beloning van werknemers (D.1) is een lijst van relevante uitgaven opgenomen (zie punt 4.07);
  - i) door lokale EEA's betaalde vergoeding voor schadeverzekeringsdiensten (zie hoofdstuk 16: Verzekeringen). Om alleen de vergoeding voor de geleverde dienst als intermediair verbruik te registreren, worden de betaalde premies verminderd met bijvoorbeeld de uitkeringen en de nettomutatie van de actuariële reserves. De nettomutatie van de actuariële reserves wordt proportioneel met de betaalde premies aan de lokale EEA's toegerekend;
  - j) IGDFI die door ingezetenen producenten zijn gekocht;
  - k) het niet-marktgedeelte van de output van de centrale bank moet volledig aan het intermediair verbruik van de andere financiële intermediairs worden toegerekend.
- 3.90 In het intermediair verbruik zijn niet begrepen:
- a) posten die als bruto-investeringen worden beschouwd, bijvoorbeeld:
    1. kostbaarheden;
    2. exploratie van natuurlijke hulpbronnen;

3. belangrijke verbeteringen, die verder gaan dan wat nodig is om de vaste activa bedrijfsklaar te houden, bijvoorbeeld renovaties, verbouwingen of uitbreidingen;
  4. gekochte of in eigen beheer geproduceerde computerprogrammatuur;
  5. militaire wapens en de hiervoor benodigde dragersystemen;
- b) uitgaven die worden behandeld als aankoop van niet-geproduceerde activa. Voorbeelden hiervan zijn langlopende contracten, leases en vergunningen (zie hoofdstuk 15);
  - c) uitgaven van werkgevers die worden behandeld als lonen in natura;
  - d) gebruik van door de overheid verleende collectieve diensten door eenheden die marktproducten voortbrengen of die producten in eigen beheer voortbrengen (behandeld als uitgaven voor collectief verbruik van de overheid);
  - e) goederen en diensten die binnen eenzelfde verslagperiode binnen dezelfde lokale EEA worden geproduceerd en verbruikt (deze worden ook niet als output geregistreerd);
  - f) betalingen aan de overheid voor vergunningen enz., die als niet-productgebonden belastingen op productie worden behandeld;
  - g) betalingen voor vergunningen voor het gebruik van natuurlijke hulpbronnen (bv. grond) die worden behandeld als inkomen uit grond en minerale reserves, d.w.z. als een betaling van inkomen uit vermogen.

Moment van registratie en waardering van het intermediair verbruik

- 3.91 Producten die intermediair worden verbruikt, worden geregistreerd en gewaardeerd op het moment waarop zij in het productieproces worden gebruikt. Zij worden gewaardeerd tegen de aankoopprijzen die op het moment van gebruik voor soortgelijke goederen of diensten gelden.
- 3.92 Producerende eenheden registreren het gebruik van goederen in het productieproces niet rechtstreeks. Zij registreren de aankoop van goederen die als input zullen worden gebruikt, minus de toename van de voorraden van deze goederen.

CONSUMPTIE (P.3, P.4)

- 3.93 Er worden twee begrippen „consumptie” gehanteerd:

- a) consumptieve bestedingen (P.3);
- b) werkelijke consumptie (P.4).

Consumptieve bestedingen zijn uitgaven voor consumptiegoederen en -diensten die door huishoudens, izw's t.b.v. huishoudens en de overheid worden gebruikt om individuele en collectieve behoeften te bevredigen. De werkelijke consumptie daarentegen betreft de verwerving van consumptiegoederen en -diensten. Het verschil tussen deze begrippen is gelegen in de behandeling van bepaalde goederen en diensten die door de overheid of een izw t.b.v. huishoudens worden gefinancierd, maar aan de huishoudens worden geleverd als sociale overdrachten in natura.

Consumptieve bestedingen (P.3)

- 3.94 *Definitie:* consumptieve bestedingen zijn uitgaven van ingezeten institutionele eenheden voor goederen en diensten die worden gebruikt voor de rechtstreekse bevrediging van individuele behoeften of wensen of van de collectieve behoeften van leden van de samenleving.
- 3.95 De consumptieve bestedingen van huishoudens omvatten bijvoorbeeld:
  - a) woondiensten door bewoners van een eigen huis;
  - b) inkomen in natura, zoals:
    1. goederen en diensten die werknemers ontvangen als inkomen in natura;
    2. goederen of diensten die zijn geproduceerd door ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid in eigendom van huishoudens en voor consumptie door leden van het huishouden zijn bestemd. Voorbeelden zijn voedsel en andere landbouwproducten, woondiensten door bewoners van een eigen huis en huishoudelijke diensten die worden geproduceerd door het in dienst hebben van betaald huishoudelijk personeel (bedienden, koks, tuinlieden, chauffeurs enz.);

- c) posten die niet als intermediair verbruik worden behandeld, zoals:
    - 1. materiaal voor kleine reparaties aan en de inrichting van woningen, voor zover deze zowel door huurders als door eigenaren worden verricht;
    - 2. materiaal voor reparaties en onderhoud van duurzame consumptiegoederen, inclusief voertuigen;
  - d) posten die niet als investeringen worden behandeld, met name duurzame consumptiegoederen, die gedurende diverse verslagperioden in gebruik blijven; hiertoe behoort ook de eigendomsoverdracht van bepaalde duurzame goederen door een onderneming aan een huishouden;
  - e) rechtstreeks in rekening gebrachte financiële diensten en het gedeelte van de IGDFI dat door huishoudens wordt verbruikt;
  - f) verzekeringsdiensten ter waarde van de impliciet in rekening gebrachte vergoeding voor de dienst;
  - g) diensten van pensioenfondsen ter waarde van de impliciet in rekening gebrachte vergoeding voor de dienst;
  - h) betalingen door huishoudens voor vergunningen enz., die als aankoop van diensten worden beschouwd (zie de punten 4.79 en 4.80);
  - i) de aankoop van output tegen een economisch niet-significante prijs, bijvoorbeeld toegangskarten voor een museum.
- 3.96 Tot de consumptieve bestedingen van de huishoudens behoren niet:
- a) sociale overdrachten in natura, zoals uitgaven die in eerste instantie door huishoudens worden gedaan, maar die naderhand door de sociale verzekering worden vergoed, bijvoorbeeld bepaalde uitgaven voor gezondheidszorg;
  - b) posten die worden behandeld als intermediair verbruik of als bruto-investeringen, zoals:
    - 1. uitgaven van huishoudens die een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid in eigendom hebben, wanneer deze uitgaven voor zakelijke doeleinden zijn gedaan, bijvoorbeeld voor duurzame goederen als voertuigen, meubelen of elektrische apparatuur (bruto-investeringen in vaste activa) of voor niet-duurzame goederen als brandstof (behandeld als intermediair verbruik);
    - 2. uitgaven van een bewoner van een eigen huis voor decoratie, onderhoud en reparatie van de woning, die gewoonlijk niet door een huurder worden gedaan (behandeld als intermediair verbruik bij het produceren van woondiensten);
    - 3. de aankoop van woningen (behandeld als bruto-investeringen in vaste activa);
    - 4. uitgaven voor kostbaarheden (behandeld als bruto-investeringen);
  - c) posten die worden behandeld als aankopen van niet-geproduceerde activa, met name de aankoop van grond;
  - d) alle betalingen door huishoudens die worden beschouwd als belastingen (zie de punten 4.79 en 4.80);
  - e) door huishoudens aan izw's t.b.v. huishoudens, zoals vakbonden, beroepsorganisaties, consumentenorganisaties, kerken en sociale, culturele, ontspannings- en sportverenigingen, betaalde contributies, bijdragen enz.;
  - f) vrijwillige overdrachten in geld of in natura van huishoudens aan liefdadigheidsinstellingen en hulporganisaties.
- 3.97 De consumptieve bestedingen van izw's t.b.v. huishoudens omvatten twee categorieën:
- a) de waarde van door de izw's t.b.v. huishoudens zelf geproduceerde goederen en verstrekte diensten, voor zover het niet gaat om in eigen beheer geproduceerde investeringen of om uitgaven van huishoudens en andere eenheden;

- b) uitgaven door izw's t.b.v. huishoudens voor door marktproducenten voortgebrachte goederen en diensten die — zonder verdere bewerking — als sociale overdrachten in natura voor verbruik aan huishoudens worden verstrekt.
- 3.98 De consumptieve bestedingen (P.3) van de overheid omvatten twee categorieën, te vergelijken met die van de izw's t.b.v. huishoudens:
- a) de waarde van door de overheid zelf geproduceerde goederen en diensten (P.1), voor zover het niet gaat om in eigen beheer geproduceerde investeringen (die overeenkomen met P.12), om marktoutput (P.11) of om betalingen voor niet-marktoutput (P.131);
- b) aankopen door de overheid van door marktproducenten voortgebrachte goederen en diensten die — zonder verdere bewerking — als sociale overdrachten in natura (D.632) aan huishoudens worden verstrekt. De overheid betaalt voor deze goederen en diensten die de verkopers aan huishoudens leveren.
- 3.99 Ondernemingen met rechtspersoonlijkheid doen geen consumptieve bestedingen. Hun aankopen van goederen en diensten die ook huishoudens voor consumptie gebruiken, worden door hen hetzij voor intermediair verbruik aangewend hetzij aan hun werknemers verstrekt als beloning in natura, d.w.z. aan de huishoudens toegerekende consumptieve bestedingen.

Werkelijke consumptie (P.4)

- 3.100 *Definitie:* de werkelijke consumptie bestaat uit de goederen of diensten die door ingezeten institutionele eenheden worden verworven voor de rechtstreekse bevrediging van individuele of collectieve menselijke behoeften.
- 3.101 *Definitie:* goederen en diensten voor individuele consumptie (individuele goederen en diensten) zijn goederen en diensten die door een huishouden worden verworven en voor de bevrediging van de behoeften en wensen van leden van dat huishouden worden gebruikt. Individuele goederen en diensten hebben de volgende kenmerken:
- a) het is mogelijk de verwerving van de goederen en diensten door een individueel huishouden of een lid daarvan alsmede het moment van verwerving waar te nemen en te registreren;
- b) het huishouden heeft ingestemd met de verstrekking van de goederen en diensten en neemt de nodige stappen om deze goederen en diensten te verbruiken, bijvoorbeeld door een school te bezoeken of naar een ziekenhuis te gaan;
- c) de goederen en diensten zijn van dien aard dat de verwerving ervan door één huishouden of persoon, of door een groep personen, verwerving ervan door andere huishoudens of personen uitsluit.
- 3.102 *Definitie:* Collectieve diensten zijn diensten voor collectief gebruik die gelijktijdig aan alle leden van de samenleving of aan alle leden van een bepaald deel van de samenleving, zoals alle huishoudens in een bepaalde regio, worden verleend. Collectieve diensten hebben de volgende kenmerken:
- a) ze kunnen gelijktijdig worden verstrekt aan ieder lid van de samenleving of aan een bepaald deel van de samenleving, zoals degenen die in een bepaalde regio of plaats wonen;
- b) het gebruik van de diensten is doorgaans passief en vergt geen instemming of actieve medewerking van alle betrokkenen;
- c) het verlenen van een collectieve dienst aan één individu vermindert het voor anderen in dezelfde samenleving of hetzelfde deel van de samenleving beschikbare bedrag niet.
- 3.103 Bij alle consumptieve bestedingen van huishoudens gaat het om individuele bestedingen. Ook alle door izw's t.b.v. huishoudens verstrekte goederen en diensten worden tot de individuele bestedingen gerekend.
- 3.104 Voor de door de overheid verstrekte goederen en diensten wordt de grens tussen goederen en diensten voor individuele of collectieve consumptie getrokken op basis van de classificatie van overheidsfuncties (Classification of the Functions of Government — COFOG).

Alle onder een van de volgende rubrieken vallende consumptieve bestedingen van de overheid worden behandeld als individuele consumptieve bestedingen:

a) 7.1 Medische producten, apparaten en toestellen

7.2 Extramurale gezondheidszorg

- 7.3 Diensten van ziekenhuizen
  - 7.4 Diensten in de openbare gezondheidszorg
  - b) 8.1 Diensten op het gebied van recreatie en sport
    - 8.2 Diensten op het gebied van cultuur
  - c) 9.1 Kleuter- en primair onderwijs
    - 9.2 Secundair onderwijs
    - 9.3 Postsecundair niet-tertiair onderwijs
    - 9.4 Tertiair onderwijs
    - 9.5 Onderwijs dat niet naar niveau kan worden ingedeeld
    - 9.6 Onderwijsondersteunende diensten
  - d) 10.1 Ziekte en arbeidsongeschiktheid
    - 10.2 Ouderdom
    - 10.3 Nabestaanden
    - 10.4 Gezin en kinderen
    - 10.5 Werkloosheid
    - 10.6 Huisvesting
    - 10.7 Sociale uitsluiting, niet elders geclassificeerd (n.e.g.)
- 3.105 Uitgaande van de classificatie van individuele verbruiksfuncties (Classification of Individual Consumption by Purpose — COICOP) komen de individuele consumptieve bestedingen van de overheid overeen met afdeling 14 van die classificatie, die de volgende groepen omvat:
- 14.1 Huisvesting (komt overeen met COFOG-groep 10.6)
  - 14.2 Gezondheid (komt overeen met de COFOG-groepen 7.1 tot en met 7.4)
  - 14.3 Recreatie en cultuur (komt overeen met de COFOG-groepen 8.1 en 8.2)
  - 14.4 Onderwijs (komt overeen met de COFOG-groepen 9.1 tot en met 9.6)
  - 14.5 Sociale bescherming (komt overeen met de COFOG-groepen 10.1 tot en met 10.5 en groep 10.7)
- 3.106 De rest van de consumptieve bestedingen van de overheid bestaat uit collectieve consumptieve bestedingen.
- Dit betreft de volgende COFOG-groepen:
- a) Algemeen overheidsbestuur (afdeling 1)
  - b) Defensie (afdeling 2)
  - c) Openbare orde en veiligheid (afdeling 3)
  - d) Economische zaken (afdeling 4)
  - e) Milieubescherming (afdeling 5)
  - f) Huisvesting en gemeenschappelijke voorzieningen (afdeling 6)

g) Algemeen bestuur, regelgeving, verspreiding van algemene informatie en statistiek (alle afdelingen)

h) Onderzoek en ontwikkeling (alle afdelingen)

3.107 De relaties tussen de verschillende begrippen op het gebied van consumptie worden in tabel 3.2 weergegeven.

Tabel 3.2 — Sector die uitgaven doet

	Overheid	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Totaal verwervingen
Individuele consumptie	X (= sociale overdrachten in natura)	X (= sociale overdrachten in natura)	X	Werkelijke individuele consumptie van de huishoudens
Collectieve consumptie	X	0	0	Werkelijke collectieve consumptie van de overheid
Totaal	Consumptieve bestedingen van de overheid	Consumptieve bestedingen van izw's t.b.v. de huishoudens	Consumptieve bestedingen van de huishoudens	Werkelijke consumptie = totale consumptieve bestedingen

X: van toepassing

0: niet van toepassing

3.108 Alle consumptieve bestedingen van izw's t.b.v. huishoudens zijn individuele bestedingen. De totale werkelijke consumptie is gelijk aan de som van de werkelijke consumptie van de huishoudens en de werkelijke consumptie van de overheid.

3.109 Er zijn geen sociale overdrachten in natura naar en van het buitenland (wel in geld). De totale werkelijke consumptie is gelijk aan de totale consumptieve bestedingen.

Moment van registratie en waardering van de consumptieve bestedingen

3.110 De uitgaven voor een goed worden geregistreerd op het moment dat het goed van eigenaar verandert; de uitgaven voor een dienst worden geregistreerd op het moment dat de dienstverlening voltooid is.

3.111 Uitgaven voor goederen die door middel van huurkoop of een vergelijkbare kredietovereenkomst, of door middel van financiële lease zijn aangeschaft, worden geregistreerd op het moment dat de goederen worden geleverd, ook al is er op dat moment nog geen sprake van verandering van eigendom.

3.112 Consumptie van in eigen beheer geproduceerde producten wordt geregistreerd op het moment dat de voor eigen consumptie bestemde output wordt geproduceerd.

3.113 Consumptieve bestedingen van huishoudens worden geregistreerd tegen de aankoopprijs. Dit is de prijs die de koper op het moment van de aankoop feitelijk voor de producten betaalt. Zie punt 3.06 voor een nauwkeuriger definitie.

3.114 Goederen en diensten die als beloning in natura aan werknemers worden verstrekt, worden gewaardeerd tegen de basisprijs wanneer ze door de werkgever worden geproduceerd, en tegen de aankoopprijs voor de werkgever wanneer ze door hem zijn gekocht.

3.115 Voor eigen consumptie bestemde goederen en diensten worden tegen de basisprijs gewaardeerd.

3.116 De consumptieve bestedingen van de overheid of van izw's t.b.v. huishoudens aan door hen zelf voortgebrachte producten worden geregistreerd op het moment dat deze producten worden geproduceerd; dit is tevens het moment waarop de producten door de overheid of de izw's t.b.v. huishoudens worden geleverd. De consumptieve bestedingen voor goederen en diensten die via marktproducenten worden verstrekt, worden geregistreerd op het moment van levering.

3.117 De consumptieve bestedingen (P.3) van de overheid of van izw's t.b.v. huishoudens zijn gelijk aan hun totale output (P.1), plus de uitgaven voor producten die via marktproducenten aan de huishoudens worden geleverd — deel van de sociale overdrachten in natura (D.632) —, minus de betalingen door andere eenheden — marktoutput (P.11) en de betalingen voor niet-marktoutput (P.131) —, minus de in eigen beheer geproduceerde investeringen (P.12).

Moment van registratie en waardering van de werkelijke consumptie

- 3.118 Goederen en diensten worden door institutionele eenheden verworven wanneer zij de nieuwe eigenaar van de goederen worden en wanneer de verstrekking van de diensten aan hen voltooid is.
- 3.119 Aankopen (werkelijke consumptie) worden voor de eenheden die de uitgaven doen, gewaardeerd tegen de aankoopprijs.
- 3.120 Overdrachten in natura, met uitzondering van de sociale overdrachten in natura van de overheid en de izw's t.b.v. huishoudens, worden behandeld als overdrachten in geld. De waarde van de goederen of diensten wordt dan ook geregistreerd als uitgaven van de institutionele eenheden of sectoren die de goederen of diensten verwerven.
- 3.121 De waarde van de totale consumptieve bestedingen is gelijk aan die van de totale werkelijke consumptie. De door ingezetten huishoudens door sociale overdrachten in natura verworven goederen en diensten worden gewaardeerd tegen dezelfde prijs als die waartegen zij in de aggregaten van de bestedingen worden gewaardeerd.

BRUTO-INVESTERINGEN (P.5)

- 3.122 De bruto-investeringen omvatten:
- a) bruto-investeringen in vaste activa (P.51g);
    - 1. verbruik van vaste activa (P.51c);
    - 2. netto-investeringen in vaste activa (P.51n);
  - b) veranderingen in voorraden (P.52);
  - c) saldo aan- en verkopen van kostbaarheden (P.53).
- 3.123 Bruto-investeringen worden gemeten zonder aftrek voor verbruik van vaste activa. Netto-investeringen worden berekend door het verbruik van vaste activa van de bruto-investeringen af te trekken.

Bruto-investeringen in vaste activa (P.51g)

- 3.124 *Definitie:* de bruto-investeringen in vaste activa (P.51) bestaan uit het saldo van de gedurende een bepaalde periode door ingezetten producenten verrichte aan- en verkopen van vaste activa, plus bepaalde toevoegingen aan de waarde van niet-geproduceerde activa die zijn gerealiseerd door de productieve activiteit van producerende of institutionele eenheden. Vaste activa zijn voortgebrachte activa die langer dan één jaar in de productie worden gebruikt.

- 3.125 De bruto-investeringen in vaste activa omvatten zowel positieve als negatieve elementen:
- a) positieve elementen:
    - 1. aankopen van nieuwe of bestaande vaste activa;
    - 2. voor eigen gebruik geproduceerde vaste activa (ook indien die nog niet voltooid of volgroeid zijn);
    - 3. nieuwe of bestaande vaste activa die door ruil zijn verworven;
    - 4. nieuwe of bestaande vaste activa die als kapitaaloverdrachten in natura zijn ontvangen;
    - 5. nieuwe of bestaande vaste activa die door middel van financiële lease zijn verworven;
    - 6. belangrijke verbeteringen aan vaste activa en historische monumenten;
    - 7. aanwas van natuurlijke activa met regelmatige opbrengst;
  - b) negatieve elementen (d.w.z. het afstoten van vaste activa, geregistreerd als negatieve aankoop):
    - 1. verkopen van bestaande vaste activa;

2. bestaande vaste activa die door ruil zijn afgestaan;
  3. bestaande vaste activa die zijn geleverd in het kader van een kapitaaloverdracht.
- 3.126 Het afstoten van vaste activa omvat niet:
- a) verbruik van vaste activa (waaronder normale te verwachten schade valt);
  - b) uitzonderlijke verliezen, bijvoorbeeld door droogte of andere natuurrampen, die als overige volumemutatie in activa worden geregistreerd.
- 3.127 De volgende soorten bruto-investeringen in vaste activa worden onderscheiden:
- 1) woningen;
  - 2) overige bouwwerken; dit omvat ook belangrijke grondverbeteringen;
  - 3) machines en apparatuur, zoals schepen, auto's en computers;
  - 4) wapensystemen;
  - 5) in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen (bv. bomen en vee);
  - 6) kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa, zoals grond, contracten, leases en vergunningen;
  - 7) O&O, inclusief de productie van vrij beschikbaar O&O. Uitgaven voor O&O worden alleen als investeringen in vaste activa behandeld wanneer bij de ramingen door de lidstaten een voldoende hoog niveau van betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid wordt bereikt;
  - 8) exploratie en evaluatie van minerale reserves;
  - 9) computerprogrammatuur en databanken;
  - 10) originelen op het gebied van woord, beeld en geluid;
  - 11) overige intellectuele-eigendomsrechten.
- 3.128 Belangrijke verbeteringen van grond zijn:
- a) landwinning door de aanleg van dijken, zeeweringen of dammen;
  - b) kappen van bossen, verwijderen van rotsen enz., zodat grond voor de eerste keer in productie kan worden genomen;
  - c) droogleggen van moerassen en irrigeren van woestijnen door de aanleg van dijken, sloten en irrigatiekanalen; voorkomen van overstromingen of erosie door de zee of door rivieren door de bouw van pieren, zeeweringen of stormvloedkeringen.
- Deze activiteiten kunnen leiden tot het ontstaan van omvangrijke nieuwe bouwwerken als zeeweringen, stormvloedkeringen en dammen; deze bouwwerken worden niet gebruikt voor het produceren van andere goederen en diensten, maar om meer of betere grond te krijgen en het is deze grond, behorend tot de niet-geproduceerde activa, die voor het productieproces wordt gebruikt. Zo heeft een voor de elektriciteitsproductie gebouwde dam een ander doel dan een dam die als zeewering is gebouwd. Alleen de bouw van dit laatste type dam wordt als verbetering van grond geëvalueerd.
- 3.129 De bruto-investeringen in vaste activa omvatten de volgende grensgevallen:
- a) aanschaf van woonboten, aken, woonwagens en caravans die door huishoudens als woning worden gebruikt, alsmede allerlei hiermee verbonden bouwwerken zoals garages;
  - b) bouwwerken en voorzieningen die door de strijdkrachten worden gebruikt;
  - c) door niet-militaire eenheden gebruikte lichte wapens en pantservoertuigen;

- d) veranderingen in de veestapel die jaar na jaar voor productieve doeleinden wordt gebruikt, zoals fokvee, melkvee, voor de wol gehouden schapen en trekdieren;
  - e) veranderingen in gecultiveerde bomen met een regelmatige opbrengst, zoals fruitbomen, wijnstokken, rubberbomen, palmbomen enz.;
  - f) verbeteringen aan bestaande vaste activa, die verder gaan dan gewoon onderhoud en gewone reparaties;
  - g) aanschaf van vaste activa door middel van financiële lease;
  - h) kosten in verband met de beëindiging van activiteiten, d.w.z. omvangrijke verwijderingskosten, bijvoorbeeld kosten voor de ontmanteling van een kerncentrale of kosten voor de sanering van een afvalstortplaats.
- 3.130 Niet onder de bruto-investeringen in vaste activa vallen:
- a) transacties die tot het intermediair verbruik behoren, zoals:
    - 1. aankoop van klein gereedschap voor productiedoeleinden;
    - 2. gewoon onderhoud en gewone reparaties;
    - 3. aanschaf van vaste activa, bestemd voor gebruik in het kader van operationele lease (zie ook hoofdstuk 15: Contracten, leases en vergunningen). Voor de onderneming die de vaste activa gebruikt, wordt de huur behandeld als intermediair verbruik. Voor de eigenaar ervan worden de kosten van de aanschaf geregistreerd als bruto-investeringen in vaste activa;
  - b) transacties die als veranderingen in voorraden worden geregistreerd:
    - 1. slachtvee, inclusief pluimvee;
    - 2. voor de houtproductie bestemde bomen (onderhanden werk);
  - c) machines en apparatuur die door huishoudens voor consumptie zijn aangeschaft;
  - d) waarderingsverschillen op vaste activa;
  - e) verliezen op vaste activa door rampen, bijvoorbeeld vernietiging van in cultuur gebrachte activa en vee door het uitbreken van een ziekte die gewoonlijk niet door een verzekering wordt gedekt, of schade door abnormaal hoge waterstanden, storm of bosbranden;
  - f) middelen die worden gereserveerd zonder dat er een verplichting bestaat voor de werkelijke aankoop of bouw van een specifiek kapitaalgoed, bijvoorbeeld een overheidsfonds voor infrastructuur.
- 3.131 Bruto-investeringen in vaste activa in de vorm van verbeteringen aan bestaande vaste activa worden als aankopen van nieuwe vaste activa van dezelfde soort geregistreerd.
- 3.132 Intellectuele-eigendomsproducten zijn het resultaat van onderzoek en ontwikkeling, opsporing of innovatie die tot kennis leiden, waarvan het gebruik door de wet of een andere vorm van bescherming wordt beperkt.
- Voorbeelden van intellectuele-eigendomsactiva zijn:
- a) resultaten van O&O;
  - b) resultaten van de exploratie van minerale reserves, gemeten als de kosten van feitelijke proefboringen, luchtkartering en topografisch onderzoek, vervoer enz.;
  - c) computerprogrammatuur en grote databanken die gedurende meer dan één jaar in het productieproces worden gebruikt;
  - d) originelen op het gebied van woord, beeld en geluid (manuscripten, modellen, films, geluidsopnamen enz.);

3.133 Zowel voor vaste activa als voor niet-geproduceerde niet-financiële activa bestaan de ten laste van de nieuwe eigenaar komende kosten van de eigendomsoverdracht uit:

- a) kosten voor de oplevering van (nieuwe of bestaande) activa op de vereiste plaats en tijd, zoals vervoer-, installatie- en oprichtingskosten enz.;
- b) gemaakte kosten of betaalde vergoedingen voor deskundige bijstand, zoals honoraria voor landmeters, ingenieurs, advocaten, taxateurs enz., en commissies betaald aan makelaars, veilingmeesters enz.;
- c) door de nieuwe eigenaar verschuldigde belastingen op de eigendomsoverdracht van de activa. Deze belastingen zijn belastingen op de diensten van de intermediairs en belastingen op eigendomsoverdracht, maar geen belastingen op de gekochte activa.

Al deze kosten moeten worden geregistreerd als bruto-investeringen in vaste activa door de nieuwe eigenaar.

Moment van registratie en waardering van bruto-investeringen in vaste activa

3.134 Bruto-investeringen in vaste activa worden geregistreerd wanneer de eigendom van de vaste activa wordt overgedragen aan de institutionele eenheid die ze voor productieve doeleinden wil gebruiken.

Van deze regel wordt afgeweken voor:

- a) financiële lease, wanneer een fictieve eigendomsoverdracht van de leasegever aan de leasener wordt verondersteld;
- b) in eigen beheer geproduceerde bruto-investeringen in vaste activa, die bij de productie ervan worden geregistreerd.

3.135 Bruto-investeringen in vaste activa worden gewaardeerd tegen aankooprijzen, met inbegrip van installatiekosten en andere kosten in verband met de eigendomsoverdracht. In eigen beheer geproduceerde investeringen worden gewaardeerd tegen de basisrijzen van soortgelijke vaste activa of, indien deze prijzen niet beschikbaar zijn, tegen de productiekosten vermeerderd met een toeslag (behalve voor niet-marktproducenten) voor het netto-exploitatieoverschot of het gemengd inkomen.

3.136 De aanschaf van intellectuele-eigendomsproducten wordt op uiteenlopende wijze gewaardeerd:

- a) exploratie van minerale reserves: tegen de kosten van de feitelijke proefboringen en de kosten die zijn gemaakt om proeven mogelijk te maken (zoals voor luchtkartering en topografisch onderzoek);
- b) computerprogrammatuur: tegen aankooprijzen wanneer de programmatuur op de markt is gekocht, of tegen de geraamde basisprijs, of indien de basisprijs niet beschikbaar is tegen de productiekosten vermeerderd met een toeslag voor het netto-exploitatieoverschot (behalve voor niet-marktproducenten) wanneer de programmatuur zelf ontwikkeld is;
- c) originelen op het gebied van woord, beeld en geluid: tegen de door de koper betaalde prijs wanneer het origineel wordt verkocht; indien het origineel niet wordt verkocht, mogen de volgende ramingsmethoden worden toegepast:
  - i) tegen de basisprijs die voor soortgelijke originelen is betaald;
  - ii) tegen de som van de productiekosten vermeerderd met een toeslag (behalve voor niet-marktproducenten) voor het netto-exploitatieoverschot, of
  - iii) de contante waarde van de verwachte opbrengsten.

3.137 De verkoop van bestaande vaste activa wordt gewaardeerd tegen de basisprijs na aftrek van eventuele kosten van eigendomsoverdracht voor de verkoper.

3.138 Zowel bij de eigendomsoverdracht van geproduceerde activa, inclusief vaste activa, als bij die van niet-geproduceerde activa, zoals grond, kunnen kosten worden gemaakt.

Bij geproduceerde activa maken deze kosten deel uit van de aankooprijzen. In het geval van grond en andere niet-geproduceerde activa worden zij gescheiden van de koop en verkoop zelf en bij de classificatie van de bruto-investeringen in vaste activa in een afzonderlijke rubriek geregistreerd.

Verbruik van vaste activa (P.51c)

- 3.139 *Definitie:* het verbruik van vaste activa (P.51c) is de waardevermindering van vaste activa in eigendom als gevolg van normale slijtage en economische veroudering. De raming van de waardevermindering omvat een voorziening voor verlies van vaste activa ten gevolge van niet-voorzienbare verzekerbare schade. Het verbruik van vaste activa omvat ook verwachte kosten in verband met de beëindiging van activiteiten, zoals kosten voor de ontmanteling van kerncentrales of boorplatforms of kosten voor de sanering van afvalstortplaatsen. Dergelijke kosten in verband met de beëindiging van activiteiten worden geregistreerd als het verbruik van vaste activa aan het einde van de levensduur, wanneer dergelijke kosten als bruto-investeringen in vaste activa worden geregistreerd.
- 3.140 Het verbruik van vaste activa wordt geregistreerd voor alle vaste activa (behalve dieren), met inbegrip van intellectuele-eigendomsrechten, belangrijke grondverbeteringen en overdrachtskosten op transacties in niet-geproduceerde activa.
- 3.141 Verbruik van vaste activa is niet hetzelfde als fiscale of commerciële afschrijvingen. Het wordt geraamd op basis van de kapitaalgoederenvoorraad en de verwachte gemiddelde economische levensduur van de verschillende soorten goederen. Voor de berekening van de kapitaalgoederenvoorraad wordt de „perpetual inventory method” (PIM) toegepast voor het geval rechtstreekse informatie hierover ontbreekt. De kapitaalgoederenvoorraad wordt gewaardeerd tegen de aankooprijzen in de lopende verslagperiode.
- 3.142 Bij de berekening van de gemiddelde levensduur van vaste activa wordt rekening gehouden met verlies ervan ten gevolge van niet-voorzienbare verzekerbare schade. Voor de economie als geheel wordt ervan uitgegaan dat de niet-voorzienbare schade binnen een bepaalde verslagperiode gelijk is aan het gemiddelde of dit benadert. Voor afzonderlijke eenheden en groepen eenheden kan de werkelijk geleden niet-voorzienbare schade afwijken van het gemiddelde. In zo'n geval wordt, voor de betreffende sectoren, het verschil geregistreerd onder overige volumemutaties in vaste activa.
- 3.143 Het verbruik van vaste activa wordt berekend volgens de lineaire methode, waarbij de waarde van de vaste activa gelijkmatig over de hele levensduur van de goederen wordt afgeschreven.
- 3.144 In sommige gevallen moet gezien het tempo waarin een vast actief minder doelmatig wordt, de „meetkundige afschrijvingsmethode” worden gebruikt.
- 3.145 In het rekeningenstelsel komt het verbruik van vaste activa tot uitdrukking door alle saldi zowel bruto als netto weer te geven. „Bruto” betekent vóór aftrek van verbruik van vaste activa, „netto” wil zeggen na aftrek van verbruik van vaste activa.

Veranderingen in voorraden (P.52)

- 3.146 *Definitie:* veranderingen in voorraden worden gemeten door op de waarde van de toevoegingen aan de voorraden de waarde van de onttrekkingen en de waarde van eventuele periodieke verliezen aan in voorraad gehouden goederen in mindering te brengen.
- 3.147 Periodieke verliezen als gevolg van fysiek bederf, niet-voorzienbare schade of diefstal zijn mogelijk bij alle soorten in voorraad gehouden goederen, zoals:
- verliezen aan grondstoffen en halffabricaten;
  - verliezen aan onderhanden werk;
  - verliezen aan gereed product;
  - verliezen aan handelsgoederen (bv. als gevolg van winkeldiefstal).
- 3.148 De voorraden bestaan uit onderstaande categorieën:
- grondstoffen en halffabricaten:
grondstoffen en halffabricaten zijn alle producten die in voorraad worden gehouden met de bedoeling ze in het productieproces als intermediaire input te gebruiken; dit geldt ook voor producten die door de overheid in voorraad worden gehouden. Artikelen als goud, diamanten enz. zijn inbegrepen wanneer ze voor industrieel gebruik zijn bestemd of anderszins in het productieproces zullen worden gebruikt;
  - onderhanden werk:
onderhanden werk bestaat uit de nog niet voltooide output. Het wordt geregistreerd bij de voorraden van de producent. Het kan diverse vormen aannemen, zoals:
    - gewassen te velde;

2. nog niet tot wasdom gekomen bomen en vee;
3. onvoltooide bouwwerken (met uitzondering van die welke in het kader van een vooraf gesloten verkoopcontract of in eigen beheer worden geproduceerd; beide worden als investeringen in vaste activa behandeld);
4. andere onvoltooide vaste activa, bijvoorbeeld schepen en boorplatforms;
5. onvoltooid onderzoek in het kader van juridische of adviesdossiers;
6. gedeeltelijk voltooide filmproducties;
7. gedeeltelijk voltooide computerprogramma's.

Ieder productieproces dat aan het eind van de verslagperiode niet is voltooid, wordt als onderhanden werk geregistreerd. Dit is van belang voor kwartaalrekeningen, met als voorbeeld landbouwgewassen die niet binnen een kwartaal volgroeid zijn.

Het onderhanden werk neemt af wanneer het productieproces wordt voltooid. Op dat moment wordt al het onderhanden werk omgezet in gereed product;

c) gereed product:

gereed product als deel van de voorraden bestaat uit de output die de producent niet voornemens is voor de aflevering aan andere institutionele eenheden verder te bewerken;

d) handelsgoederen:

handelsgoederen zijn goederen die zijn verworven om ze in de staat waarin zij zich bevinden, onveranderd verder te verkopen.

Moment van registratie en waardering van veranderingen in voorraden

- 3.149 Het moment van registratie en waardering van veranderingen in voorraden is in overeenstemming met dat van andere transacties in producten. Dit geldt met name voor het intermediair verbruik (bv. voor grondstoffen en halfproducten), de output (bv. onderhanden werk en output uit de opslag van landbouwproducten) en de bruto-investeringen in vaste activa (bv. onderhanden werk). Goederen die in het buitenland worden verwerkt en daarbij van eigenaar veranderen, moeten in de uitvoer (en naderhand in de invoer) worden opgenomen. De uitvoer gaat samen met een vermindering van de voorraden en de latere overeenkomstige invoer wordt als een toename van de voorraden geregistreerd, mits de goederen niet onmiddellijk worden gebruikt of verkocht.
- 3.150 Bij het meten van veranderingen in voorraden worden de goederen gewaardeerd op het moment dat zij aan de voorraden worden toegevoegd of hieraan worden onttrokken.
- 3.151 Bij de waardering van veranderingen in voorraden worden de volgende prijzen voor de goederen gehanteerd:
- a) de output van gereed product dat aan de voorraden van de producent wordt toegevoegd, wordt gewaardeerd als werden zij op dat tijdstip verkocht, namelijk tegen lopende basisprijzen;
  - b) toevoegingen aan onderhanden werk worden gewaardeerd naar rato van het aandeel in de geraamde geldende basisprijs van het gereed product;
  - c) verminderingen van onderhanden werk als gevolg van onttrekkingen aan de voorraden wanneer het productieproces is voltooid, worden gewaardeerd tegen geldende basisprijzen van het onafgewerkt product;
  - d) voor de verkoop aan de voorraden onttrokken goederen worden gewaardeerd tegen basisprijzen;
  - e) handelsgoederen die aan de voorraden van groot- en detailhandelaren enz. worden toegevoegd, worden gewaardeerd tegen de werkelijke of de geraamde aankoopprijs die door de handelaar is betaald;
  - f) aan de voorraden onttrokken handelsgoederen worden gewaardeerd tegen de aankoopprijs waartegen zij op het moment van onttrekking kunnen worden vervangen, en niet tegen de prijs op het moment van aankoop.

- 3.152 Verliezen ten gevolge van fysiek bederf, niet-voorzienbare verzekerbare schade of diefstal worden als volgt geregistreerd en gewaardeerd:
- grondstoffen en halffabricaten: alsof ze aan de voorraden waren onttrokken om in het productieproces te worden gebruikt (intermediair verbruik);
  - onderhanden werk: wordt afgetrokken van toevoegingen aan de in dezelfde periode gerealiseerde productie;
  - gereed product en handelsgoederen: alsof ze aan de voorraden waren onttrokken tegen de lopende prijs van de overgebleven goederen.
- 3.153 Indien informatie ontbreekt, worden voor de raming van veranderingen in voorraden de volgende benaderingsmethoden gebruikt:
- wanneer er regelmatig veranderingen in de omvang van de voorraden plaatsvinden, is een aanvaardbare benaderingsmethode het vermenigvuldigen van de verandering met de gemiddelde prijs voor de periode. Voor voorraden bij gebruikers of bij groot- en detailhandel worden aankooprijzen gebruikt; voor voorraden bij producenten worden basisrijzen gebruikt;
  - wanneer de prijs van de betrokken goederen constant blijft, blijft bij schommelingen in de omvang van de voorraden de methode waarbij voor de raming van de verandering de omvang van de verandering met de gemiddelde prijs wordt vermenigvuldigd, bruikbaar;
  - indien zowel de omvang als de prijs van de voorraden gedurende de verslagperiode sterk veranderen, zijn verfijndere methoden voor een benadering noodzakelijk, bijvoorbeeld een driemaandelijke waardering van de veranderingen in voorraden of het gebruik van informatie over de verdeling van de schommelingen binnen de verslagperiode (zo kunnen deze het grootst zijn aan het eind van het kalenderjaar, tijdens de oogst enz.);
  - indien alleen informatie over de waarde aan het begin en het eind van de periode beschikbaar is (bv. bij de groot- en de detailhandel waar de voorraden vaak uit een groot aantal verschillende producten bestaan), maar afzonderlijke informatie over prijs en volume ontbreekt, worden de volumeveranderingen tussen het begin en het eind van de periode geraamd. Een van de methoden om de volumeverandering te ramen is het ramen van de constante omzet per type product.

Seizoenschommelingen in de prijzen kunnen het gevolg zijn van kwaliteitsverschillen, bijvoorbeeld opruimingsprijzen of prijzen voor groenten en fruit buiten het seizoen. Deze kwaliteitsverschillen worden als volumemutaties behandeld.

Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden (P.53)

- 3.154 *Definitie:* kostbaarheden zijn niet-financiële goederen die niet hoofdzakelijk voor productieve of consumptieve doeleinden worden gebruikt, die onder normale omstandigheden niet aan slijtage onderhevig zijn en die vooral als beleggingsobject worden verworven en bewaard.
- 3.155 Kostbaarheden omvatten de volgende soorten goederen:
- edelstenen en edele metalen, zoals diamanten, niet-monetair goud, platina, zilver enz.;
  - antiquiteiten en kunstobjecten, zoals schilderijen, beeldhouwwerken enz.;
  - andere kostbaarheden, zoals sieraden van edelstenen en edele metalen en verzamelobjecten.
- 3.156 Dergelijke goederen worden in de volgende voorbeelden als aankoop of verkoop van kostbaarheden geregistreerd:
- aankoop of verkoop van niet-monetair goud, zilver enz. door centrale banken en andere financiële intermediairs;
  - aankoop of verkoop van deze goederen door ondernemingen waarvan de hoofd- of nevenactiviteit niet het produceren van of de handel in dergelijke goederen is. Dergelijke aan- of verkopen zijn niet begrepen in het intermediair verbruik of in de investeringen in vaste activa van deze ondernemingen;
  - aankoop of verkoop van dergelijke goederen door huishoudens. Dergelijke aankopen zijn niet in de consumptieve bestedingen van de huishoudens begrepen.

Volgens afspraak worden in het ESR ook de volgende gevallen als aan- of verkopen van kostbaarheden geregistreerd:

- a) aankoop of verkoop van deze goederen door juweliers en kunsthandelaren (volgens de algemene definitie van kostbaarheden zou de aankoop van deze goederen door juweliers en kunsthandelaren als veranderingen in voorraden moeten worden geregistreerd);
- b) aankoop of verkoop van deze goederen door musea (volgens de algemene definitie van kostbaarheden zou de aankoop van deze goederen door musea als investeringen in vaste activa moeten worden geregistreerd).

Dankzij deze afspraak kan het veelvuldige herclassificeren tussen de drie belangrijkste soorten investeringen — saldo aan- en verkopen van kostbaarheden, investeringen in vaste activa en veranderingen in voorraden — worden vermeden (bv. bij transacties in dergelijke goederen tussen huishoudens en kunsthandelaren).

- 3.157 Het produceren van kostbaarheden wordt gewaardeerd tegen basisprijzen. Alle andere vormen van verwerving van kostbaarheden worden gewaardeerd tegen de ervoor betaalde aankoopprijs, inclusief eventuele honoraria en commissies voor tussenpersonen en de handelsmarge, indien de kostbaarheden bij een handelaar zijn gekocht. De verkoop van kostbaarheden wordt gewaardeerd tegen de door de verkoper ontvangen prijs, na aftrek van eventueel aan tussenpersonen betaalde honoraria en commissies. De totale aankopen en de totale verkopen tussen ingezetene sectoren compenseren elkaar, waarbij alleen de marges voor de tussenpersonen en de handelaren resten.

IN- EN UITVOER VAN GOEDEREN EN DIENSTEN (P.6 EN P.7)

- 3.158 *Definitie:* de uitvoer van goederen en diensten bestaat uit de goederen- en dienstenstromen (verkoop, ruil en giften) van ingezetenen naar niet-ingezetenen.

- 3.159 *Definitie:* de invoer van goederen en diensten bestaat uit de goederen- en dienstenstromen (verkoop, ruil en giften) van niet-ingezetenen naar ingezetenen.

- 3.160 De in- en uitvoer van goederen en diensten omvat niet:

- a) „establishment trade”, d.w.z.:

1. leveringen aan niet-ingezetenen door niet-ingezeten filialen van ingezeten ondernemingen, bijvoorbeeld verkopen in het buitenland door buitenlandse filialen van een multinationale onderneming die eigendom is of onder zeggenschap staat van ingezetenen;
2. leveringen aan ingezetenen door ingezeten vestigingen van niet-ingezeten ondernemingen, bijvoorbeeld verkopen door binnenlandse filialen van buitenlandse multinationale ondernemingen;

- b) primair-inkomensstromen naar en uit het buitenland, zoals beloning van werknemers, rente en inkomen uit directe investeringen. De opbrengsten uit directe investeringen kunnen ook niet af te splitsen vergoedingen omvatten voor het verlenen van allerlei diensten, bijvoorbeeld opleiding van werknemers, managementdiensten en het gebruik van octrooien en handelsmerken;

- c) de grensoverschrijdende koop of verkoop van financiële activa of niet-geproduceerde activa, zoals grond.

- 3.161 De in- en uitvoer van goederen en diensten wordt onderscheiden in:

- a) transacties tussen lidstaten van de EU;
- b) invoer in en uitvoer uit de EU.

Beide worden hier in- en uitvoer genoemd.

In- en uitvoer van goederen (P.61 en P.71)

- 3.162 In- en uitvoer van goederen vindt plaats wanneer de economische eigendom van goederen door een ingezetene wordt overgedragen aan een niet-ingezetene of andersom, ongeacht of er sprake is van een fysieke grensoverschrijdende goederenbeweging.

- 3.163 Voor leveringen tussen geaffilieerde bedrijven (bijkantoor of dochteronderneming, of buitenlands filiaal) wordt aangenomen dat een eigendomsoverdracht heeft plaatsgevonden wanneer goederen door een onderneming aan een geaffilieerde onderneming worden geleverd. Dit is alleen van toepassing wanneer de onderneming die de goederen ontvangt, verantwoordelijk is voor beslissingen over de omvang van de leveringen en de hoogte van de prijzen waartegen de output ervan aan de markt wordt geleverd.

3.164 In de volgende gevallen vindt uitvoer van goederen plaats zonder dat er sprake is van grensoverschrijding:

- a) goederen die door in internationale wateren opererende ingezetene worden geproduceerd, en die direct aan niet-ingezetenen in het buitenland worden verkocht. Voorbeelden zijn aardolie, aardgas, visserijproducten, berging van schepen op zee enz.;
- b) vervoermiddelen en ander bewegend materieel dat niet aan een vaste plaats gebonden is;
- c) goederen die na de eigendomsoverdracht verloren raken of tenietgaan voordat ze de grens van het land van uitvoer hebben overschreden;
- d) transitohandel, d.w.z. de aankoop van een goed door een ingezetene van een niet-ingezetene waarna het goed wordt doorverkocht aan een andere niet-ingezetene zonder dat het goed de economie van de handelaar binnenkomt.

Voor de invoer van goederen doen zich soortgelijke gevallen voor.

3.165 De in- en uitvoer van goederen omvat transacties tussen ingezetenen en niet-ingezetenen in:

- a) niet-monetair goud;
- b) ongemunt zilver, diamanten en andere edele metalen en edelstenen;
- c) geld (papiergeld en munten) dat niet in omloop is en niet-uitgegeven effecten (gewaardeerd als goederen en niet tegen de nominale waarde);
- d) elektriciteit, gas en water;
- e) vee dat over de grens wordt gedreven;
- f) pakketpost;
- g) uitvoer door de overheid, inclusief de uitvoer van goederen die met een overdracht of een lening van de overheid zijn gefinancierd;
- h) goederen waarvan de eigendom overgaat naar of van een organisatie die een buffervoorraad aanhoudt;
- i) goederen die een ingezetene onderneming aan haar niet-ingezetene filialen levert, uitgezonderd goederen voor verwerking;
- j) goederen die een ingezetene onderneming ontvangt van haar niet-ingezetene filialen, uitgezonderd goederen voor verwerking;
- k) smokkelwaar of producten die niet voor belastingen zoals invoerrechten en btw zijn geregistreerd;
- l) overige niet-geregistreerde zendingen, zoals giften en zendingen beneden een bepaalde minimumwaarde.

3.166 De in- en uitvoer van goederen omvat niet de volgende goederen, ook al overschrijden zij de nationale grens:

- a) goederen die via een land worden doorgevoerd;
- b) goederen die worden verzonden naar of vanuit een ambassade, militaire basis of andere enclave van een land op het grondgebied van een ander land;
- c) vervoermiddelen en ander bewegend materieel die een land tijdelijk verlaten zonder dat een eigendomsoverdracht plaatsvindt, bijvoorbeeld bouwwerktuigen voor installatie- of bouwwerkzaamheden in het buitenland;
- d) apparatuur en andere goederen die voor bewerking, onderhoud of reparatie naar het buitenland worden gezonden. Dit geldt ook voor goederen die in het buitenland worden veredeld en daarbij een aanzienlijke fysieke verandering ondergaan;
- e) andere goederen die een land tijdelijk verlaten, maar in de regel binnen een jaar in de oorspronkelijke staat en zonder overdracht van economische eigendom terugkeren.

Voorbeelden zijn goederen die voor een tentoonstelling of recreatieve doeleinden naar het buitenland worden gezonden, goederen die in het kader van operationele lease naar het buitenland gaan (ook al betreft het een lease voor verscheidene jaren) en goederen die worden teruggezonden zonder dat ze aan een niet-ingezetene zijn verkocht;

- f) in consignatie verzonden goederen die verloren raken of tenietgaan nadat ze een grens overschreden hebben, maar voordat er sprake is van eigendomsoverdracht.

- 3.167 De in- en uitvoer van goederen wordt geregistreerd wanneer de eigendom van de goederen wordt overgedragen. De eigendomsoverdracht wordt geacht plaats te vinden op het moment dat de bij de transactie betrokken partijen deze in hun boeken of rekeningen opnemen. Dit behoeft niet samen te vallen met de verschillende fasen van de overeenkomst, zoals:
- het moment waarop de verbintenis wordt gesloten (contractdatum);
  - het moment waarop de goederen en diensten worden geleverd en er een aanspraak op betaling ontstaat (datum van overdracht);
  - het moment waarop die aanspraak wordt gehonoreerd (betaaldatum).
- 3.168 De in- en uitvoer van goederen moet worden gewaardeerd tegen de fob-waarde („free on board”) aan de grens van het land van uitvoer. Deze waarde is:
- de waarde van de goederen tegen basisprijzen;
  - plus de kosten van vervoer en distributie van die goederen tot aan de grens, inclusief de kosten voor het laden op een vervoermiddel voor verder transport;
  - plus het saldo van belastingen en subsidies op de uitgevoerde goederen; voor leveringen binnen de EU betreft dit onder meer de btw en de overige productgebonden belastingen die in het land van uitvoer zijn betaald.

In de aanbod- en gebruikstabellen en de symmetrische input-outputtabel wordt de invoer van goederen voor afzonderlijke productgroepen echter gewaardeerd tegen de cif-waarde („cost-insurance-freight”) aan de grens van het land van invoer.

- 3.169 *Definitie*: de cif-prijs is de prijs van een goed aan de grens van het land van invoer, of de prijs van een dienst die verleend is aan een ingezetene, exclusief invoerrechten, overige belastingen op invoer en handels- en vervoersmarges in het land van invoer.
- 3.170 Onder bepaalde omstandigheden kan een benadering of een vervangende maatstaf voor de fob-waarde nodig zijn:
- geruilde goederen worden gewaardeerd tegen de basisprijs die bij verkoop tegen contante betaling zou zijn ontvangen;
  - voor transacties tussen geaffilieerde ondernemingen geldt als regel dat de werkelijke overdrachtswaarde wordt gehanteerd. Indien deze echter afwijkt van de marktprijs, wordt het geraamde marktprijs-equivalent geregistreerd;
  - goederen die in het kader van een financiële lease worden overgedragen, worden gewaardeerd op basis van de door de leasegever betaalde aankoopprijs en niet op basis van de cumulatieve waarde van de leasesommen;
  - invoer van goederen die wordt geraamd op basis van douanegegevens (voor extra-EU-handel) of Intrastat-informatie (voor intra-EU-handel). Geen van beide bronnen hanteert een fob-waardering; de eerste hanteert de cif-waarde aan de EU-grens en de tweede die aan de nationale grens. Aangezien fob-waarden alleen op het meest geaggregeerde niveau bekend zijn en cif-waarden op productgroepniveau worden gehanteerd, worden deze wijzigingen op het meest geaggregeerde niveau toegepast, waarbij de wijziging als cif/fob-correctie bekendstaat;
  - in- en uitvoer van goederen die wordt geraamd op basis van bij enquêtes of ad hoc verzamelde informatie. In dergelijke gevallen wordt de totale waarde van de verkopen, uitgesplitst naar producten, verkregen. De raming is op de aankooprijzen en niet op de fob-waarden gebaseerd.

In- en uitvoer van diensten (P.62 en P.72)

- 3.171 *Definitie*: de uitvoer van diensten omvat alle diensten die door ingezetenen aan niet-ingezetenen worden verleend.
- 3.172 *Definitie*: de invoer van diensten omvat alle diensten die door niet-ingezetenen aan ingezetenen worden verleend.
- 3.173 De uitvoer van diensten omvat de volgende gevallen:
- vervoer van uitgevoerde goederen na grensoverschrijding van het land van uitvoer, wanneer deze dienst wordt verstrekt door ingezetene vervoerbedrijven (zie tabel 3.3, voorbeelden 2 en 3);

- b) vervoer van ingevoerde goederen door een ingezeten vervoerbedrijf:
    - 1. tot aan de grens van het land van uitvoer bij een fob-waardering van de goederen, ter compensatie van de in de fob-waarde begrepen waarde van het vervoer (zie tabel 3.4, voorbeeld 3);
    - 2. tot aan de grens van het land van invoer bij een cif-waardering van de goederen, ter compensatie van de in de cif-waarde begrepen waarde van het vervoer (zie tabel 3.4, voorbeelden 3 en 2 cif);
  - c) goederenvervoer door ingezetenen in opdracht van niet-ingezetenen zonder dat er sprake is van invoer of uitvoer van de goederen (bv. het vervoer van goederen die het land niet als uitvoer verlaten of het vervoer van goederen buiten het grondgebied van het betrokken land);
  - d) personenvervoer van niet-ingezetenen door ingezeten vervoerbedrijven;
  - e) bewerkingen en reparaties in opdracht van niet-ingezetenen. Deze activiteiten moeten netto worden geregistreerd, d.w.z. als uitvoer van diensten exclusief de waarde van de bewerkte of gerepareerde goederen;
  - f) installatie van machines en apparatuur in het buitenland, voor zover het gaat om een project dat door zijn aard van beperkte duur is;
  - g) financiële diensten door ingezetenen aan niet-ingezetenen inclusief de expliciet en impliciet in rekening gebrachte vergoeding voor de dienst, zoals IGDFI;
  - h) door ingezetenen aan niet-ingezetenen verleende verzekeringsdiensten ter waarde van de impliciete vergoeding voor de diensten;
  - i) uitgaven van niet-ingezetenen toeristen en personen op zakenreis. De uitgaven worden ingedeeld als diensten; voor de aanbod- en gebruiktabel en de symmetrische input-outputtabel is een indeling naar componenten noodzakelijk;
  - j) uitgaven van niet-ingezetenen voor medische en onderwijsdiensten verleend door ingezetenen, ongeacht of deze diensten op het grondgebied van het betrokken land of in het buitenland worden verleend;
  - k) woondiensten door niet-ingezetenen bewoners van een eigen vakantiewoning (zie punt 3.77);
  - l) door niet-ingezetenen aan ingezetenen betaalde royalty's en licenties waarvan de ontvangst gekoppeld is aan toestemming voor het gebruik van intellectuele-eigendomsrechten, zoals octrooien, auteursrechten, handelsmerken, industriële procedés, franchises enz., en aan het gebruik, via licentieovereenkomsten, van geproduceerde originelen of prototypen, zoals manuscripten, schilderijen enz.
- 3.174 Er is een soortgelijke lijst voor de invoer van diensten die het spiegelbeeld is van die voor de uitvoer van diensten in punt 3.173 en alleen de volgende typen invoer van diensten behoeven een nadere omschrijving.
- 3.175 De invoer van vervoerdiensten omvat de volgende gevallen:
- a) vervoer van uitgevoerde goederen tot aan de grens van het land van uitvoer door een niet-ingezeten vervoerbedrijf ter compensatie van de in de fob-waarde van de uitgevoerde goederen begrepen waarde van het vervoer (zie tabel 3.3, voorbeeld 4);
  - b) vervoer van ingevoerde goederen door een niet-ingezeten vervoerbedrijf:
    - 1. vanaf de grens van het land van uitvoer als afzonderlijke vervoerdienst bij een fob-waardering van de ingevoerde goederen (zie tabel 3.4, voorbeelden 4 en 5 fob);
    - 2. vanaf de grens van het land van invoer als afzonderlijke vervoerdienst bij een cif-waardering van de ingevoerde goederen (in dit geval is de waarde van de vervoerdienst tussen de grens van het land van uitvoer en die van het land van invoer al in de cif-waarde van de goederen begrepen, zie tabel 3.4, voorbeeld 4);

c) goederenvervoer door niet-ingezetenen in opdracht van ingezetenen zonder dat er sprake is van invoer of uitvoer van goederen (bv. vervoer van goederen in doorvoer of vervoer buiten het grondgebied van het betrokken land);

d) binnenlands of grensoverschrijdend personenvervoer van ingezetenen door niet-ingezetenen vervoerbedrijven.

Invoer van vervoerdiensten omvat niet het vervoer van uitgevoerde goederen na overschrijding van de grens van het land van uitvoer, wanneer deze dienst wordt verstrekt door een niet-ingezetenen vervoerbedrijf (zie tabel 3.3, voorbeelden 5 en 6). Voor de uitvoer van goederen wordt een fob-waardering toegepast en dergelijke vervoerdiensten worden daarom beschouwd als transacties tussen niet-ingezetenen, namelijk tussen een niet-ingezetenen vervoerbedrijf en een niet-ingezetenen importeur. Dit geldt indien deze vervoerdiensten in het kader van een cif-uitvoercontract door de exporteur worden betaald.

3.176 De invoer in verband met rechtstreekse aankopen door ingezetenen in het buitenland omvat alle goederen en diensten die ingezetenen tijdens zakelijke of privéreizen in het buitenland hebben gekocht. Er moeten twee categorieën worden onderscheiden, die om een verschillende behandeling vragen:

a) alle zakelijke uitgaven van zakenreizigers worden geregistreerd als intermediair verbruik;

b) alle andere uitgaven, ongeacht of ze van zakenreizigers of andere reizigers zijn, worden geregistreerd als consumptieve bestedingen van huishoudens.

3.177 De in- en uitvoer van diensten wordt geregistreerd op het moment dat de diensten worden verleend. Dit valt samen met het moment waarop zij worden geproduceerd. De invoer van diensten wordt gewaardeerd tegen aankooprijzen en de uitvoer van diensten tegen basisrijzen.

Tabel 3.3 — Behandeling van het vervoer van uitgevoerde goederen

	Grondgebied van het betrokken land	Grondgebied van tussenliggende landen	Grondgebied van het land van invoer
1.	ingezetenen vervoerbedrijf ⇒	2. ingezetenen vervoerbedrijf ⇒	3. ingezetenen vervoerbedrijf ⇒
4.	niet ingezetenen vervoerbedrijf ⇒	5. niet ingezetenen vervoerbedrijf ⇒	6. niet ingezetenen vervoerbedrijf ⇒

	Uitvoer van goederen (fob)	Uitvoer van diensten	Invoer van goederen (cif/fob)	Invoer van diensten
1.	x	—	—	—
2.	—	x	—	—
3.	—	x	—	—
4.	x	—	—	x
5.	—	—	—	—
6.	—	—	—	—

3.178 Toelichting op de tabel: het eerste deel van de tabel laat zien dat er zes mogelijkheden van vervoer van uitgevoerde goederen zijn. Enerzijds kan er onderscheid worden gemaakt naar het al dan niet ingezetene zijn van de vervoerder. Anderzijds is het afhankelijk van de plaats waar het vervoer plaatsvindt: van een plaats op het grondgebied van het land van uitvoer naar de grens van het land van uitvoer, van de grens van het land van uitvoer naar de grens van het land van invoer of van de grens van het land van invoer naar een plaats in het land van invoer. In het tweede deel van de tabel wordt voor elk van de zes mogelijkheden aangegeven of de vervoerskosten geregistreerd moeten worden als uitvoer van goederen, uitvoer van diensten, invoer van goederen of invoer van diensten.

Tabel 3.4 — Behandeling van het vervoer van ingevoerde goederen

	Grondgebied van het betrokken land	Grondgebied van tussenliggende landen	Grondgebied van het land van uitvoer
1.	ingezetenen vervoerbedrijf ⇐	2. ingezetenen vervoerbedrijf ⇐	3. ingezetenen vervoerbedrijf ⇐
4.	niet ingezetenen vervoerbedrijf ⇐	5. niet ingezetenen vervoerbedrijf ⇐	6. niet ingezetenen vervoerbedrijf ⇐

	Waardering van ingevoerde goederen	Invoer van goederen	Invoer van diensten	Uitvoer van goederen (FOB)	Uitvoer van diensten
1.	Cif/fob	—	—	—	—
2.	Fob cif	— x	— —	— —	— x
3.	Cif/fob	x	—	—	x
4.	Cif/fob	—	x	—	—
5.	Fob cif	— x	x —	— —	— —
6.	Cif/fob	x	—	—	—

3.179 Toelichting op de tabel: het eerste deel van de tabel laat zien dat er zes mogelijkheden van vervoer van ingevoerde goederen zijn. Enerzijds kan er onderscheid worden gemaakt naar het al dan niet ingezetene zijn van de vervoerder. Anderzijds is het afhankelijk van de plaats waar het vervoer plaatsvindt: van een plaats in het land van uitvoer naar de grens van het land van uitvoer, van de grens van het land van uitvoer naar de grens van het land van invoer en van de grens van het land van invoer naar een plaats op het grondgebied van het land van invoer. In het tweede deel van de tabel wordt voor elk van de zes mogelijkheden aangegeven of de vervoerkosten geregistreerd moeten worden als invoer van goederen, invoer van diensten, uitvoer van goederen of uitvoer van diensten. In sommige gevallen (voorbeelden 2 en 5) is de registratie afhankelijk van de waarderingsregel die is toegepast op de ingevoerde goederen. De overgang van een cif- naar een fob-waardering van ingevoerde goederen bestaat uit:

- a) een cif/fob-correctie, d.w.z. van 2 cif naar 2 fob (waardoor de totale in- en uitvoer vermindert);
- b) een cif/fob-herclassificatie, d.w.z. van 5 cif naar 5 fob (waardoor de totale in- en uitvoer ongewijzigd blijft).

TRANSACTIES IN BESTAANDE GOEDEREN

3.180 *Definitie*: bestaande goederen zijn goederen die al een gebruiker hebben gehad (met uitzondering van voorraden).

3.181 Tot de bestaande goederen behoren:

- a) gebouwen en andere vaste activa die door een producerende eenheid aan andere eenheden zijn verkocht:
  - 1. om als zodanig opnieuw te worden gebruikt;
  - 2. om te worden gesloopt; de producten die hierbij ontstaan, worden vervolgens grondstoffen (bv. schroot) voor de productie van nieuwe goederen (bv. staal);
- b) kostbaarheden die door de ene eenheid aan een andere worden verkocht;
- c) duurzame consumptiegoederen die door huishoudens aan andere eenheden zijn verkocht:
  - 1. om als zodanig opnieuw te worden gebruikt;
  - 2. om te worden gesloopt en in sloopmateriaal te worden omgezet;
- d) niet-duurzame goederen (bv. papierafval, lompen, oude kleding, lege flessen) die door ongeacht welke eenheid worden verkocht om hetzij opnieuw te worden gebruikt, hetzij als grondstof te worden gebruikt voor de vervaardiging van nieuwe goederen.

De overdracht van bestaande goederen wordt geregistreerd als een negatieve uitgave (aankoop) voor de verkoper en een positieve uitgave (aankoop) voor de koper.

3.182 Deze definitie van bestaande goederen heeft de volgende gevolgen:

- a) wanneer de verkoop van bestaande vaste activa of kostbaarheden plaatsvindt tussen twee ingezetene producenten, compenseren de voor de bruto-investeringen in vaste activa geregistreerde positieve en negatieve waarden elkaar op het niveau van de gehele economie, met uitzondering evenwel van de kosten van de eigendomsoverdracht;

- b) wanneer bestaande onroerende vaste activa (bv. een gebouw) aan een niet-ingezetene worden verkocht, wordt de niet-ingezetene behandeld als koper van financiële activa — namelijk de deelneming in een fictieve ingezeten eenheid. Deze fictieve ingezeten eenheid wordt dan geacht de vaste activa te kopen. De koop en verkoop van de vaste activa vindt tussen ingezeten eenheden plaats;
- c) wanneer bestaande roerende vaste activa (bv. een schip of een vliegtuig) worden uitgevoerd, wordt in de economie geen positieve bruto-investering in vaste activa geregistreerd om de negatieve bruto-investering in vaste activa van de verkoper te compenseren;
- d) duurzame goederen, zoals voertuigen, kunnen als vaste activa of als duurzame consumptiegoederen worden geclassificeerd naargelang van de eigenaar en het doel waarvoor ze worden gebruikt. Indien de eigendom van een dergelijk goed door een onderneming voor consumptie aan een huishouden wordt overgedragen, wordt voor de onderneming een negatieve bruto-investering in vaste activa geregistreerd en voor het huishouden een positieve consumptieve besteding. Wanneer de eigendom van een dergelijk goed door een huishouden wordt overgedragen aan een onderneming, wordt voor het huishouden een negatieve consumptieve besteding geregistreerd en voor de onderneming een positieve bruto-investering in vaste activa;
- e) transacties in bestaande kostbaarheden moeten worden geregistreerd als de aankoop van een kostbaarheid (positieve bruto-investeringen) door de koper en de verkoop van een kostbaarheid (negatieve bruto-investeringen) door de verkoper. Bij een transactie met het buitenland moet de invoer of uitvoer van een goed worden geregistreerd. De verkoop van een kostbaarheid door een huishouden moet niet als negatieve consumptieve besteding worden geregistreerd;
- f) wanneer gebruikte duurzame militaire goederen door de overheid aan het buitenland worden verkocht, wordt deze verkoop geregistreerd als een uitvoer van goederen en als negatieve investering in vaste activa door de overheid.

3.183 Transacties in gebruikte goederen worden geregistreerd op het moment van de eigendomsoverdracht. De waarderingsregels voor het soort transacties in de betrokken producten worden toegepast.

SALDO AAN- EN VERKOPEN VAN NIET-GEPRODUCEERDE ACTIVA (NP)

3.184 *Definitie:* niet-geproduceerde activa bestaan uit activa die niet die binnen de productiegrens zijn geproduceerd en die bij de productie van goederen en diensten kunnen worden gebruikt.

3.185 Er worden binnen het saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa drie categorieën onderscheiden:

- a) saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen (NP.1);
- b) saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen (NP.2);
- c) saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva (NP.3).

3.186 Natuurlijke hulpbronnen omvatten de volgende categorieën:

- a) grond;
- b) minerale en energiereserves;
- c) niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen;
- d) waterreserves;
- e) radiospectra;
- f) overige natuurlijke hulpbronnen.

Natuurlijke hulpbronnen omvatten niet het geproduceerde actief „in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen”. De aan- of verkoop van in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen wordt niet als saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen geregistreerd, maar als investeringen in vaste activa. Ook betalingen voor het tijdelijke gebruik van natuurlijke hulpbronnen worden niet als aankoop van natuurlijke hulpbronnen geregistreerd, maar als inkomen uit grond en minerale reserves, d.w.z. als inkomen uit vermogen (zie hoofdstuk 15: Contracten, leases en vergunningen).

3.187 Grond wordt gedefinieerd als de bodem zelf, met inbegrip van bodembedekking en bijbehorend oppervlaktewater. Het oppervlaktewater omvat alle binnenwateren — reservoirs, meren, rivieren enz. — waarover eigendomsrechten kunnen worden uitgeoefend.

3.188 Grond omvat niet:

- a) bouwwerken die zich op of in de grond bevinden (bv. wegen en tunnels);
- b) wijngaarden, boomgaarden of andere aanplant van bomen of gewassen enz.;
- c) minerale reserves;
- d) niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen;
- e) grondwater.

De posten a) en b) zijn geproduceerde vaste activa en de posten c), d) en e) behoren tot de niet-geproduceerde activa.

3.189 Aan- en verkopen van grond en andere natuurlijke hulpbronnen worden gewaardeerd tegen de geldende marktprijzen op het moment dat de aan-/verkoop plaatsvinden. Transacties in natuurlijke hulpbronnen worden in de rekeningen van koper en verkoper tegen dezelfde waarde geregistreerd. Deze waarde is exclusief de kosten van de overdracht van de eigendom van de natuurlijke hulpbron. Deze kosten worden als bruto-investeringen in vaste activa behandeld.

3.190 Als niet-geproduceerde activa bevatten contracten, leases en vergunningen de volgende klassen:

- a) verhandelbare operationele leases;
- b) vergunningen om natuurlijke hulpbronnen te gebruiken, bijvoorbeeld vangstquota;
- c) vergunningen om specifieke activiteiten te ondernemen, bijvoorbeeld emissierechten en vergunningen om in een bepaald gebied een beperkt aantal casino's of taxi's te exploiteren;
- d) exclusieve rechten op toekomstige goederen en diensten, bijvoorbeeld contracten van voetballers of het exclusieve recht van een uitgever om nieuwe werken van een bepaalde schrijver uit te geven.

3.191 Als categorie niet-geproduceerde activa omvatten contracten, leases en vergunningen niet de operationele lease van dergelijke activa; betalingen voor de operationele lease worden als intermediair verbruik geregistreerd.

Tot de waarde van de aangekochte of verkochte contracten, leases en vergunningen behoren niet de kosten van de eigendomsoverdracht. Deze maken deel uit van de bruto-investeringen in vaste activa.

3.192 *Definitie:* de waarde van goodwill en marketingactiva is het verschil tussen de prijs die is betaald voor een gevestigde onderneming en het saldo van haar activa en passiva. Om de totale waarde van het saldo van activa en passiva te berekenen, wordt elk actief en passief afzonderlijk vastgesteld en gewaardeerd.

3.193 Goodwill wordt alleen geregistreerd wanneer de waarde uit een markttransactie blijkt, bijvoorbeeld door de verkoop van de hele vennootschap. Wanneer vastgestelde marketingactiva afzonderlijk worden verkocht en niet samen met de hele vennootschap, wordt een dergelijke verkoop onder deze post geregistreerd.

3.194 Het saldo van aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa wordt geregistreerd in de kapitaalrekening van elke sector, van de totale economie en van het buitenland.

HOOFDSTUK 4

VERDELINGSTRANSACTIES

- 4.01 *Definitie*: verdelingstransacties zijn transacties waarbij de door het productieproces gegenereerde toegevoegde waarde wordt verdeeld over arbeid, kapitaal en overheid, en transacties waarbij herverdeling van inkomen en vermogen plaatsvindt.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen inkomens- en kapitaaloverdrachten; bij laatstgenoemde overdrachten worden de besparingen of het vermogen herverdeeld en niet het inkomen.

BELONING VAN WERKNEMERS (D.1)

- 4.02 *Definitie*: de beloning van werknemers (D.1) omvat de totale vergoeding, in geld of in natura, die door een werkgever aan een werknemer verschuldigd is voor de arbeid die deze tijdens een verslagperiode heeft verricht.

De beloning van werknemers bestaat uit de volgende componenten:

a) lonen (D.11):

- lonen in geld;
- lonen in natura.

b) sociale premies t.l.v. werkgevers (D.12):

- werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (D.121)
  - werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1211);
  - werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1212);
- toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (D.122):
  - toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1221);
  - toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1222).

Lonen (D.11)**Lonen in geld**

- 4.03 De lonen in geld omvatten de ten laste van de werknemer komende sociale premies, belastingen op inkomen en overige betalingen, ook indien deze door de werkgever worden ingehouden en ten behoeve van de werknemer rechtstreeks aan socialeverzekeringsregelingen, de belastingdienst enz. worden betaald.

De lonen in geld bestaan uit:

- a) periodiek verschuldigde basislonen;
- b) toeslagen, bijvoorbeeld voor overwerk, nachtdienst, werk in het weekend, werk onder onaangename of gevaarlijke omstandigheden;
- c) toeslagen voor kosten van levensonderhoud en ontheemdingstoelagen;
- d) premies of andere uitzonderlijke uitkeringen die samenhangen met het algemene resultaat van de onderneming in het kader van stimuleringsprogramma's; productiviteitspremies, winstuitkeringen, kerst- en nieuwjaarsgratificaties met uitzondering van sociale uitkeringen aan werknemers (zie punt 4.07, onder c)); „dertiende en veertiende maand” (ook „jaarlijkse extra uitkering” genoemd);
- e) vergoedingen voor het woon-werkverkeer, met uitzondering van toeslagen voor of vergoedingen van reis-, verblijf-, verhuis- en representatiekosten die werknemers in het kader van de uitoefening van hun werkzaamheden maken (zie punt 4.07, onder a));

- f) beloning voor niet-gewerkte officiële feestdagen en betaalde vakantie;
- g) aan werknemers betaalde commissies, fooien, presentiegelden en tantièmes;
- h) uitkeringen van werkgevers aan hun werknemers in het kader van spaarregelingen;
- i) bijzondere uitkeringen aan werknemers die de onderneming verlaten, die niet zijn vastgelegd in een collectieve arbeidsovereenkomst;
- j) huisvestingstoelagen die door werkgevers aan hun werknemers worden uitbetaald.

Lonen in natura

4.04 *Definitie*: de lonen in natura omvatten goederen en diensten of andere voordelen in natura die gratis of tegen gereduceerde prijzen door werkgevers worden verstrekt en waarvan de werknemers in hun eigen tijd en naar eigen goeddunken gebruik kunnen maken ter bevrediging van hun behoeften of die van de andere leden van hun huishouden.

4.05 Voorbeelden van lonen in natura:

- a) maaltijden en dranken, inclusief die tijdens zakenreizen, met uitzondering van speciale maaltijden of dranken in verband met uitzonderlijke werkomstandigheden. Prijsreducties in gratis of gesubsidieerde kantines worden opgenomen bij lonen in natura;
- b) woon- of accommodatiediensten, in eigen beheer verzorgd of van derden gekocht, ten behoeve van alle leden van het huishouden waartoe de werknemer behoort;
- c) uniformen of andere speciale kleding die werknemers niet alleen op het werk, maar ook regelmatig buiten de werkplek dragen;
- d) diensten met betrekking tot vervoermiddelen of andere duurzame consumptiegoederen die voor privégebruik beschikbaar worden gesteld aan de werknemers;
- e) goederen en diensten die in het eigen productieproces van de werkgever worden geproduceerd, zoals vrij reizen voor werknemers bij spoorweg- of luchtvaartmaatschappijen, gratis steenkool voor mijnwerkers of gratis voedsel voor werknemers in de landbouw;
- f) sport-, vrijetijds- of vakantiefaciliteiten voor werknemers en hun gezinnen;
- g) vervoer naar en van het werk, behalve wanneer dit tijdens werktijd plaatsvindt; het ter beschikking stellen van parkeerplaatsen terwijl hiervoor anders zou moeten worden betaald;
- h) kinderopvang voor de kinderen van werknemers;
- i) betalingen ten behoeve van werknemers, door werkgevers aan ondernemingsraden of soortgelijke organen;
- j) gratis aan werknemers verstrekte aandelen;
- k) leningen aan werknemers tegen een gereduceerd rentetarif. De waarde van dit voordeel wordt geraamd op het bedrag dat de werknemer zou moeten betalen indien een rente tegen marktvoorwaarden in rekening was gebracht, verminderd met het bedrag van de werkelijk betaalde rente. Het voordeel wordt in de inkomensvormingsrekening geregistreerd onder lonen; de dienovereenkomstige toegerekende rentebetaling door de werknemer aan de werkgever wordt in de primaire inkomensverdelingsrekening geregistreerd;
- l) aandelenopties, waarbij een werkgever een werknemer de optie biedt om op een latere datum aandelen tegen een bepaalde prijs te kopen (zie punten 4.168 tot en met 4.178);
- m) inkomsten uit niet-waargenomen economische activiteiten in het bedrijfsleven die worden doorgegeven aan de werknemers die aan dergelijke activiteiten deelnemen voor privégebruik.

4.06 Goederen en diensten die aan werknemers als loon in natura worden verstrekt, worden gewaardeerd tegen de basisprijs indien zij worden geproduceerd door de werkgever, en tegen de aankoopprijs indien de werkgever ze heeft aangeschaft. Bij gratis verstrekking wordt de totale waarde van de lonen in natura berekend aan de hand van de basisprijzen (of aankoopprijzen indien de werkgever ze heeft aangeschaft) van de desbetreffende goederen en diensten. Op deze waarde wordt, wanneer de goederen en diensten niet gratis maar tegen lagere prijzen zijn verstrekt, het door de werknemer betaalde bedrag in mindering gebracht.

4.07 De lonen omvatten niet:

a) uitgaven van werkgevers die noodzakelijk zijn voor hun productieproces. Het betreft bijvoorbeeld:

1. toelagen voor of vergoeding van reis-, verblijf-, verhuis- en representatiekosten die werknemers in het kader van de uitoefening van hun werkzaamheden maken;
2. uitgaven ter veraangenaming van de werkomgeving, voor medisch onderzoek dat nodig is wegens de aard van het werk en voor verstrekking van werkkleding die in verband met het werk wordt gedragen;
3. uitgaven voor accommodatie op de werkplek die niet kan worden benut door de huishoudens waartoe de werknemers behoren, bijvoorbeeld barakken, slaapzalen, arbeiderspensions en kleine provisorische woningen;
4. speciale maaltijden of dranken die wegens uitzonderlijke werkomstandigheden nodig zijn;
5. toelagen aan werknemers voor de aankoop van gereedschap, materialen of speciale kleding die noodzakelijk zijn voor het werk, of het gedeelte van hun loon dat werknemers krachtens hun arbeidsovereenkomst verplicht zijn aan dergelijke aankopen te besteden. Voor zover werknemers die krachtens hun arbeidsovereenkomst verplicht zijn tot de aankoop van gereedschap, materialen of speciale kleding enz., de desbetreffende kosten niet volledig vergoed krijgen, worden de door hen gedragen kosten afgetrokken van het bedrag dat zij als loon ontvangen en wordt het intermediair verbruik van de werkgever dienovereenkomstig verhoogd.

Uitgaven voor goederen en diensten, die werkgevers aan hun werknemers moeten verstrekken om hen in staat te stellen hun werk uit te voeren, worden beschouwd als intermediair verbruik van de werkgever;

- b) lonen die werkgevers tijdelijk aan hun werknemers betalen bij ziekte, zwangerschap, arbeidsongeval, invaliditeit enz. Dergelijke betalingen worden behandeld als niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering (D.6222), terwijl hetzelfde bedrag ook wordt geregistreerd onder de toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1222);
- c) overige werkgerelateerde uitkeringen sociale verzekering, in de vorm van kinder-, partner- en gezinstoelagen, vergoedingen voor onderwijs of andere vergoedingen met betrekking tot van de werknemer afhankelijke personen en in de vorm van gratis medische diensten (met uitzondering van medisch onderzoek dat nodig is wegens de aard van het werk) aan werknemers en hun gezinnen;
- d) belastingen ten laste van de werkgever over de salarissen, bijvoorbeeld een belasting over de loonsom. Dergelijke belastingen worden geheven in de vorm van hetzij een deel van het betaalde loon hetzij een vast bedrag per werknemer. Zij worden beschouwd als niet-productgebonden belastingen op productie;
- e) stukloon betaald aan thuiswerkers. Wanneer het door de thuiswerker ontvangen inkomen ongeacht de hoeveelheid verricht werk afhankelijk is van de waarde van de output van enig productieproces waarvoor hij verantwoordelijk is, impliceert een dergelijke beloning dat de werker zelfstandige is.

Sociale premies t.l.v. werkgevers (D.12)

4.08 *Definitie:* sociale premies t.l.v. werkgevers zijn sociale premies die werkgevers aan socialezekerheidsregelingen of andere werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen moeten betalen om sociale uitkeringen ten behoeve van hun werknemers te waarborgen.

Een bedrag gelijk aan de waarde van de sociale premies die ten laste van de werkgevers komen om het recht van hun werknemers op sociale uitkeringen te waarborgen, wordt geregistreerd als beloning van werknemers. Bij de sociale premies t.l.v. werkgevers kan het om werkelijke of toegerekende premies gaan.

Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (D.121)

4.09 *Definitie:* de werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (D.121) bestaan uit de bedragen die werkgevers ten behoeve van hun werknemers betalen aan de verzekeraars (socialezekerheidsregelingen, alsmede andere werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen). Dergelijke betalingen betreffen de wettelijke, de op collectieve arbeidsovereenkomsten berustende, de contractuele en de vrijwillige premies voor verzekering tegen sociale risico's en behoeften.

Hoewel dergelijke werkgeverspremies rechtstreeks door de werkgevers aan de verzekeraars worden betaald, worden zij beschouwd als bestanddeel van de beloning van de werknemers. Vervolgens worden de premies geregistreerd als zijnde door de werknemers aan de verzekeraars betaald.

Er zijn twee categorieën van werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers: de pensioenpremies en de premies voor andere uitkeringen, die afzonderlijk worden geregistreerd in de volgende rubrieken:

- a) werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1211);
- b) werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1212).

De werkelijke niet-pensioenpremies ten laste van werkgevers komen overeen met premies in verband met andere sociale risico's en behoeften dan pensioenen, zoals ziekte, zwangerschap, arbeidsongeval, invaliditeit, ontslag enz. van hun werknemers.

Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (D.122)

4.10 *Definitie:* de toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (D.622) staan voor de tegenwaarde van de uitkeringen overige sociale verzekering (minus eventuele sociale premies t.l.v. werknemers) die rechtstreeks door werkgevers aan hun werknemers of voormalige werknemers en andere rechthebbenden worden verstrekt, zonder tussenkomst van enige verzekeringsmaatschappij of zelfstandig pensioenfonds, en zonder de oprichting van een speciaal fonds of een afzonderlijke voorziening voor dit doel.

De toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers zijn onderverdeeld in twee categorieën:

- a) toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1221)

Socialeverzekeringsregelingen op het gebied van pensioenen worden ingedeeld als toegezegdepremieregelingen of als toegezegde-uitkeringsregelingen.

Bij een toegezegdepremieregeling wordt de hoogte van de uitkeringen bepaald door de premiebetalingen aan de regeling en het rendement van de belegging van de fondsen. Op het moment van pensionering gaat het risico voor de te betalen uitkeringen op de werknemer over. Dergelijke regelingen kennen geen toegerekende premies, tenzij de werkgever de regeling zelf uitvoert. In dat geval worden de kosten voor het uitvoeren van de regeling beschouwd als toegerekende premie die aan de werknemer als deel van diens beloning moet worden betaald. Dit bedrag wordt tevens geregistreerd als consumptieve besteding van huishoudens voor financiële diensten.

Bij een toegezegde-uitkeringsregeling wordt de hoogte van de aan de deelnemers te betalen uitkeringen bepaald door de voorschriften van de regeling zelf, d.w.z. door het gebruik van een formule om vast te stellen welk bedrag of welk minimumbedrag moet worden betaald. Normaal gesproken betalen bij een dergelijke regeling zowel de werkgever als de werknemer premies, waarbij de werknemersbijdrage verplicht is en uitgedrukt is in een percentage van het huidige loon. De kosten om in de genoemde uitkeringen te voorzien, komen voor rekening van de werkgever. Deze draagt het risico voor het verstrekken van de uitkeringen.

Bij een toegezegde-uitkeringsregeling is er een toegerekende premie ten laste van de werkgever die als volgt wordt berekend:

de toegerekende premie t.l.v. de werkgever is gelijk aan:

de toename van de uitkering vanwege de lopende periode van dienstverband

minus de som van de werkelijke premies t.l.v. de werkgever

minus de som van premies t.l.v. de werknemer

plus de kosten voor de uitvoering van de regeling.

Van sommige regelingen kan worden gezegd dat zij niet op premiebetaling berusten omdat noch de werkgever noch de werknemer een werkelijke premie betalen. Niettemin wordt er een toegerekende premie t.l.v. de werkgever berekend en toegerekend als zojuist omschreven.

Wanneer in regelingen voor werknemers van de overheid voorziene pensioenrechten niet in de standaardrekeningen worden geregistreerd, moeten de toegerekende pensioenpremies t.l.v. de overheid als werkgever worden geraamd op basis van actuariële berekeningen. Daar waar deze berekeningen geen voldoende betrouwbare resultaten opleveren, en enkel in dergelijke gevallen, kunnen de toegerekende pensioenpremies t.l.v. de overheid als werkgever worden geraamd aan de hand van een van de twee volgende benaderingen:

1. op basis van een aannemelijk percentage van de lonen van de werknemers in actieve dienst, of

2. als het verschil tussen de huidige betaalde uitkeringen en de werkelijk betaalde bijdragen (door zowel de werknemers als de overheid in haar hoedanigheid van werkgever);

b) toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1222)

Hoewel sommige sociale uitkeringen rechtstreeks door de werkgevers worden verstrekt en niet via een socialezekerheidsfonds of een andere verzekeraar, worden zij toch als sociale uitkeringen geregistreerd. Omdat de kosten van dergelijke uitkeringen voor de werkgever een deel van de loonkosten vormen, worden zij bij de beloning van werknemers opgenomen. Voor de betrokken werknemers wordt er derhalve een toegerekende beloning berekend die overeenkomt met het bedrag aan sociale premies dat nodig is om de rechten op de sociale uitkeringen die zij opbouwen, veilig te stellen. Bij dergelijke bedragen wordt rekening gehouden met de werkelijke door de werkgever of werknemer betaalde premies, en de hoogte ervan is niet alleen afhankelijk van de omvang van de huidige betaalde uitkeringen, maar ook van de wijze waarop de verplichtingen van de werkgevers ingevolge dergelijke regelingen zich in de toekomst waarschijnlijk zullen ontwikkelen als gevolg van factoren als wijzigingen van het aantal werknemers en de leeftijdsopbouw en levensverwachting van de huidige en voormalige werknemers. De waarde van de toegerekende premies is gebaseerd op dezelfde soort actuariële berekeningen als die waardoor de hoogte van door verzekeringsmaatschappijen in rekening gebrachte premies wordt bepaald.

In de praktijk kan een precieze berekening van de hoogte van de toegerekende premies echter moeilijk zijn. Mocht de werkgever voor de berekening van zijn toekomstige betalingsverplichtingen zelf ramingen maken, eventueel aan de hand van de premies die voor soortgelijke regelingen met fondsvorming zijn betaald, dan mogen deze worden gebruikt. Een andere aanvaardbare methode is het gebruik van een aannemelijk percentage van de lonen van de werknemers in actieve dienst. Anders is het enige praktische alternatief dat de niet-pensioenuitkeringen zonder fondsvorming die de werkgever tijdens dezelfde verslagperiode betaalt, worden gebruikt als raming van de toegerekende beloning die voor de dekking van de toegerekende premies noodzakelijk is. De werkelijk betaalde uitkeringen in de lopende periode leveren een aanvaardbare raming van deze premies en de hiermee samenhangende toegerekende beloning op.

- 4.11 In de sectorrekeningen komen de uitgaven voor rechtstreekse sociale uitkeringen eerst voor onder de bestedingen in de inkomensvormingsrekening, namelijk als bestanddeel van de beloning van werknemers, en ten tweede als sociale uitkeringen onder de bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening. Om laatstgenoemde rekening in evenwicht te brengen, wordt aangenomen dat de huishoudens van de werknemers aan de sectoren waartoe hun werkgevers behoren, toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers betalen die (samen met de eventuele sociale premies t.l.v. werknemers) de financiering vormen van de rechtstreekse sociale uitkeringen die de werkgevers hun verstrekken. Deze fictieve kringloop is analoog aan die bij de werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers, die eveneens via de rekeningen van de huishoudens lopen en geacht worden door deze huishoudens aan de verzekeraars te worden betaald.

4.12 Moment van registratie van de beloning van werknemers:

- a) de lonen (D.11) worden geregistreerd in het tijdvak waarin de arbeid is verricht. Incidentele premies of andere uitzonderlijke uitkeringen als „13e maand“-uitkeringen worden echter geregistreerd op het moment dat ze verschuldigd zijn. De registratie van aandelenopties wordt gespreid over de periode tussen de toekenningsdatum en de datum vanaf wanneer de opties kunnen worden uitgeoefend. Indien de gegevens ontoereikend zijn, wordt de waarde van de optie geregistreerd per laatstgenoemde datum;
- b) de werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (D.121) worden geregistreerd in het tijdvak waarin de arbeid is verricht;
- c) de toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (D.122) worden geregistreerd in de volgende categorieën:
  1. de toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers die de tegenwaarde vormen van verplichte rechtstreekse sociale uitkeringen, worden geregistreerd in het tijdvak waarin de arbeid is verricht;
  2. de toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers die de tegenwaarde vormen van vrijwillige rechtstreekse sociale uitkeringen, worden geregistreerd op het moment waarop deze uitkeringen worden verstrekt.

4.13 De beloning van werknemers omvat de volgende componenten:

- a) de beloning van ingezetene werknemers door ingezetene werkgevers;
- b) de beloning van ingezetene werknemers door niet-ingezetene werkgevers;
- c) de beloning van niet-ingezetene werknemers door ingezetene werkgevers.

De onder a), b) en c) genoemde componenten worden als volgt geregistreerd:

1. de beloning van ingezetene en niet-ingezetene werknemers door ingezetene werkgevers omvat de onder a) en c) genoemde elementen en wordt geregistreerd onder de bestedingen in de inkomensvormingsrekening van de sectoren en bedrijfstakken waartoe de werkgevers behoren;

2. de beloning van ingezeten werknemers door ingezeten en niet-ingezeten werkgevers omvat de onder a) en b) genoemde elementen en wordt geregistreerd onder de middelen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de huishoudens;
3. voor wat betreft het onder b) bedoelde element, de beloning van ingezeten werknemers door niet-ingezeten werkgevers, wordt geregistreerd onder de bestedingen in de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland;
4. voor wat betreft het onder c) bedoelde element, de beloning van niet-ingezeten werknemers door ingezeten werkgevers, wordt geregistreerd onder de middelen in de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland.

BELASTINGEN OP PRODUCTIE EN INVOER (D.2)

- 4.14 *Definitie:* belastingen op productie en invoer (D.2) omvatten verplichte betalingen om niet, in geld of in natura, die door de overheid of door de instellingen van de Europese Unie worden opgelegd in verband met de productie of de invoer van goederen en diensten, het in dienst hebben van arbeidskrachten en de eigendom of het gebruik van grond, gebouwen of andere activa die in het productieproces worden aangewend. Dergelijke belastingen zijn verschuldigd ongeacht gemaakte winst.
- 4.15 De belastingen op productie en invoer omvatten de volgende componenten:
- a) productgebonden belastingen (D.21):
    1. belasting over de toegevoegde waarde (btw) (D.211);
    2. belastingen op invoer (exclusief btw) (D.212);
      - invoerrechten (D.2121);
      - overige belastingen op invoer (D.2122);
    3. overige productgebonden belastingen (D.214);
  - b) niet-productgebonden belastingen op productie (D.29).

Productgebonden belastingen (D.21)

- 4.16 *Definitie:* productgebonden belastingen (D.21) zijn belastingen die moeten worden betaald per eenheid van een bepaald goed dat of bepaalde dienst die is geproduceerd of verhandeld. De belasting kan een bepaald bedrag per kwantitatieve eenheid van een goed of een dienst zijn, of worden berekend als een bepaald percentage van de prijs per eenheid of van de waarde van de geproduceerde of verhandelde goederen en diensten. Belastingen die op een product worden geheven, worden, ongeacht de institutionele eenheid die deze belastingen betaalt, opgenomen onder de productgebonden belastingen, tenzij zij specifiek in een andere rubriek zijn opgenomen.

Belasting over de toegevoegde waarde (btw) (D.211)

- 4.17 *Definitie:* de belasting over de toegevoegde waarde (btw) is een belasting op goederen of diensten, die in etappes door ondernemingen wordt geïnd en uiteindelijk volledig ten laste komt van de eindgebruiker.

Deze rubriek omvat de belasting over de toegevoegde waarde die door de overheid wordt geheven en die geldt voor binnenlandse en ingevoerde producten. Hieronder vallen eveneens andere aftrekbare belastingen die op grond van soortgelijke regels als voor de btw worden geheven. Al deze belastingen over de toegevoegde waarden worden hierna „btw” genoemd. Kenmerk van btw is dat producenten aan de overheid alleen het verschil hoeven te betalen tussen de btw op hun verkopen en de btw op hun aankopen ten behoeve van intermediair verbruik en bruto-investeringen in vaste activa.

De btw wordt netto geregistreerd in de zin dat:

- a) de output en de invoer van goederen en diensten worden gewaardeerd exclusief de in rekening gebrachte btw;
- b) de aankoop van goederen en diensten wordt geregistreerd inclusief niet-aftrekbare btw. De btw wordt toegerekend aan de kopers, niet de verkopers, en wel alleen aan de kopers die de btw niet kunnen aftrekken. Het grootste gedeelte van de btw wordt geregistreerd als zijnde betaald over het finaal gebruik, voornamelijk over de consumptie door huishoudens.

Voor de totale economie is de btw gelijk aan het verschil tussen de totale in rekening gebrachte btw en de totale aftrekbare btw (zie punt 4.27).

Belastingen op invoer (exclusief btw) (D.212)

4.18 *Definitie:* de belastingen op invoer (exclusief btw) (D.212) omvatten de verplichte betalingen die door de overheid of door de instellingen van de Europese Unie worden geheven op ingevoerde goederen, exclusief de btw, teneinde deze goederen vrij te maken voor verkeer in het economische gebied, alsmede op diensten aan ingezeten eenheden die worden verstrekt door niet-ingezeten eenheden.

Deze verplichte betalingen omvatten:

- a) invoerrechten (D.2121): deze bestaan uit douanerechten of andere invoerheffingen die overeenkomstig de douanetariefregeling voor bepaalde goederen verschuldigd zijn wanneer deze binnenkomen in het economische gebied van het land van gebruik;
- b) overige belastingen op invoer (D.2122).

Onder deze rubriek vallen:

1. heffingen op ingevoerde landbouwproducten;
2. monetaire compenserende bedragen, geheven op ingevoerde producten;
3. accijnzen en bijzondere belastingen op bepaalde ingevoerde producten, mits deze voor soortgelijke producten van binnenlandse oorsprong door de producerende branche zelf worden betaald;
4. algemene verkoopbelastingen op de invoer van goederen en diensten;
5. belastingen op bepaalde diensten die niet-ingezeten ondernemingen verstrekken aan in het economische gebied gevestigde eenheden;
6. aan de staat afgedragen winsten van overheidsondernemingen die het monopolie bezitten op de invoer van bepaalde goederen of diensten.

De nettobelastingen op invoer (exclusief btw) worden verkregen door de belastingen op invoer (exclusief btw) (D.212) te verminderen met de subsidies op invoer (D.311).

Overige productgebonden belastingen (D.214)

4.19 *Definitie:* de overige productgebonden belastingen (D.214) omvatten belastingen op goederen en diensten die verschuldigd zijn als gevolg van de productie, uitvoer, verkoop, overdracht, lease of levering van die goederen en verstrekking van die diensten, of als gevolg van het gebruik ervan voor eigen consumptie of investeringen in eigen beheer.

4.20 Onder deze rubriek vallen met name:

- a) accijnzen en verbruiksbelastingen (met uitzondering van die welke zijn opgenomen onder de belastingen op invoer);
- b) zegelrechten op de verkoop van producten als alcoholische dranken of tabak en op officiële akten of cheques;
- c) belastingen op financiële en kapitaaltransacties, te betalen bij de aan- of verkoop van financiële en niet-financiële activa, inclusief wisseltransacties. Zij moeten worden betaald bij de overdracht van eigendom van grond of andere activa, behalve wanneer er sprake is van kapitaaloverdrachten (voornamelijk erfenissen en schenkingen). Zij worden beschouwd als belastingen op de diensten van intermediairs;
- d) belastingen op de registratie van voertuigen;
- e) vermakelijkheidsbelastingen;
- f) belastingen op loterijen, kansspelen en weddenschappen voor zover ze niet drukken op de spelwinst;
- g) belastingen op verzekeringspremies;
- h) andere belastingen op specifieke diensten: hotels of andere accommodatie, woondiensten, restaurants, vervoer, communicatie, reclame;

- i) algemene belastingen op verkopen, alsmede omzetbelastingen (met uitzondering van de btw): deze omvatten belastingen op groot- en detailhandelsverkopen en aankoopbelastingen;
- j) winsten van fiscale monopolies die aan de staat worden afgedragen, met uitzondering van die van ondernemingen die het monopolie bezitten op de invoer van een bepaald goed of een bepaalde dienst (opgenomen onder D.2122). Fiscale monopolies zijn overheidsondernemingen die het wettige monopolie hebben gekregen op de productie of distributie van een bepaald soort goederen of diensten om inkomsten te genereren en niet ter bevordering van het economische of sociale beleid. Wanneer een overheidsonderneming het monopolie heeft gekregen als gevolg van weloverwogen economisch of sociaal beleid vanwege de bijzondere aard van de goederen, diensten of productietechnologie — bijvoorbeeld waterleidings- en energiebedrijven, postdiensten en telecommunicatiebedrijven, spoorwegen enz. —, wordt dit niet als een fiscaal monopolie beschouwd;
- k) uitvoerrechten en monetaire compenserende bedragen die bij uitvoer worden geheven.

4.21 De netto productgebonden belastingen worden verkregen door de productgebonden belastingen (D.21) te verminderen met de productgebonden subsidies (D.31).

Niet-productgebonden belastingen op productie (D.29)

4.22 *Definitie:* de niet-productgebonden belastingen op productie (D.29) omvatten alle belastingen die ondernemingen moeten betalen voor hun productieactiviteit, ongeacht de hoeveelheid of de waarde van de geproduceerde of verkochte goederen en diensten.

Niet-productgebonden belastingen op productie kunnen belastingen betreffen op grond, vaste activa of werknemers die bij het productieproces zijn betrokken, dan wel belastingen op bepaalde activiteiten of transacties.

4.23 Niet-productgebonden belastingen op productie (D.29) omvat:

- a) belastingen op eigendom of gebruik van grond of bouwwerken die door ondernemingen in het productieproces worden gebruikt (incl. bewoners van een eigen huis);
- b) belastingen op het gebruik van vaste activa (bv. vervoermiddelen, machines en apparatuur) voor productiedoeleinden, ongeacht of de gebruiker deze activa in eigendom heeft of dat deze worden gehuurd;
- c) belastingen over de totale loonsom en over het aantal werknemers;
- d) belastingen op internationale transacties (bv. buitenlandse reizen, buitenlandse betalingsopdrachten of soortgelijke transacties met niet-ingezetenen) voor productiedoeleinden;
- e) belastingen die ondernemingen betalen voor bedrijfs- en beroepsvergunningen, indien deze automatisch worden afgegeven na betaling van de verschuldigde bedragen. In dit geval zijn de vergunningen waarschijnlijk enkel een middel tot inkomstenverwerving, al kan de overheid als tegenprestatie een certificaat of vergunning verstrekken. Indien zij de vergunningen echter hanteert als middel om op enigerlei wijze regulerend op te treden, bijvoorbeeld wanneer zij als voorwaarde voor de toekenning van een dergelijke vergunning onderzoek verricht naar de geschiktheid of veiligheid van de bedrijfsgebouwen, naar de betrouwbaarheid of veiligheid van de uitrusting, naar de deskundigheid van de betrokken werknemers of naar de kwaliteit of het niveau van de geproduceerde goederen of diensten, dan worden de betalingen gezien als aankoop van geleverde diensten, tenzij de voor de vergunningen in rekening gebrachte bedragen in geen enkele verhouding staan tot de kosten van het door de overheid verrichte onderzoek;
- f) milieuheffingen op productieactiviteiten. Het gaat hier om heffingen op de uitstoot of lozing in het milieu van schadelijke gassen, vloeistoffen of andere schadelijke substanties. Hiertoe behoren geen betalingen voor het verzamelen en verwijderen van afvalstoffen of schadelijke substanties door de overheid; dergelijke betalingen behoren tot het intermediair verbruik van ondernemingen;
- g) ondercompensatie van btw als gevolg van het forfaitaire stelsel dat in de landbouw vaak van toepassing is.

4.24 Niet-productgebonden belastingen op productie omvat niet belastingen op het persoonlijk gebruik van voertuigen enz. door huishoudens; die worden boekt onder belastingen op inkomen, vermogen enz.

Belastingen op productie en invoer, betaald aan de instellingen van de Europese Unie

4.25 De belastingen op productie en invoer, betaald aan de instellingen van de Europese Unie, omvatten de volgende door de nationale overheden namens de instellingen van de Europese Unie geïnde belastingen: ontvangsten op grond van het gemeenschappelijk landbouwbeleid: heffingen op ingevoerde landbouwproducten, monetaire compenserende bedragen bij in- en uitvoer, productieheffingen op suiker, belasting op isoglucose en medeverantwoordelijkheidsheffingen op melk en granen; ontvangsten op grond van de handel met derde landen: douanerechten op basis van het geïntegreerde tarief van de Europese Gemeenschappen (TARIC);

De aan de instellingen van de Europese Unie betaalde belastingen op productie en invoer omvatten niet het derde, op de btw gebaseerde eigen middel, dat valt onder overige inkomensoverdrachten in de rubriek „Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni” (D.76) (zie punt 4.140).

Belastingen op productie en invoer: moment van registratie en te registreren bedragen

- 4.26 Registratie van belastingen op productie en invoer: belastingen op productie en invoer worden geregistreerd op het moment dat zich activiteiten, transacties of andere gebeurtenissen voordoen die verplichten tot het betalen van belastingen.
- 4.27 Sommige economische activiteiten, transacties of gebeurtenissen op grond waarvan een plicht tot belastingbetaling ontstaat, ontsnappen aan de opmerkzaamheid van de belastingdienst. Dergelijke activiteiten, transacties of gebeurtenissen genereren geen financiële activa of passiva in de vorm van nog te ontvangen of nog te betalen posten. De bedragen worden alleen geregistreerd indien zij duidelijk blijken uit belastingaanslagen of -aangiften of uit andere instrumenten die leiden tot passiva in de vorm van betalingsverplichtingen van belastingbetalers. Er vindt geen toerekening plaats van belastingen die niet uit belastingaanslagen blijken.

De in de rekeningen geregistreerde bedragen aan belastingen worden ontleend aan twee bronnen: kohiers en aangiften, of kasgegevens.

- a) Indien bedragen uit kohiers en aangiften worden gebruikt, dan wordt op die bedragen een coëfficiënt toegepast, teneinde rekening te houden met bedragen die wel in de kohiers en aangiften zijn opgenomen, maar nooit zijn of worden geïnd. Als alternatieve handelwijze wordt een kapitaaloverdracht (D.995, zoals omschreven in punt 4.165, onder j)) naar de betrokken sectoren geregistreerd, waarvan het bedrag overeenkomt met de bedoelde aanpassing. De hoogte van de coëfficiënten wordt vastgesteld op basis van de opgedane ervaringen en de huidige verwachtingen met betrekking tot de geraamde niet-geïnde bedragen. Zij zijn specifiek voor de verschillende soorten belastingen.
- b) Indien kasgegevens als bron worden gebruikt, dan wordt een correctie in de tijd toegepast om ervoor te zorgen dat de bedragen worden toegerekend aan de periode waarin de activiteit die tot de belastingplicht heeft geleid, heeft plaatsgevonden. Deze correctie wordt gebaseerd op het gemiddelde tijdsverloop tussen de activiteit en de inning van het bedrag.
- 4.28 Het totaalbedrag van de geregistreerde belastingen omvat de rente die in rekening is gebracht voor achterstallige betalingen van verschuldigde belastingen en de boetes die door de belastingdienst zijn opgelegd, wanneer deze rente en boetes als zodanig niet afzonderlijk kunnen worden onderscheiden. Het totaalbedrag aan belastingen omvat de kosten die ten laste van de belastingbetaler worden gebracht in verband met de inning of het verhaal van uitstaande belastingbedragen. Het totaalbedrag wordt verminderd met het bedrag van alle belastingverlichtingen die de overheid toestaat op grond van haar economische beleid, alsmede met het bedrag van alle belastingrestituties als gevolg van te veel betaalde bedragen.
- 4.29 In het rekeningenstelsel worden de belastingen op productie en invoer (D.2) geregistreerd als volgt:
- a) onder de bestedingen in de inkomensvormingsrekening van de totale economie;
- b) onder de middelen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de sector overheid en in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland.

Productgebonden belastingen worden als middelen geregistreerd in de goederen-en-dienstenrekening van de totale economie. Hierdoor kunnen de middelen aan goederen en diensten — gewaardeerd exclusief productgebonden belastingen — in evenwicht worden gebracht met de bestedingen, waarvan de waarde inclusief dergelijke belastingen is vastgesteld.

Niet-productgebonden belastingen op productie (D.29) worden geregistreerd als bestedingen in de inkomensvormingsrekening van de bedrijfstakken of sectoren die de belastingen verschuldigd zijn.

SUBSIDIES (D.3)

- 4.30 *Definitie:* subsidies (D.3) zijn betalingen om niet die door de overheid of de instellingen van de Europese Unie worden gedaan aan ingezetene producenten.

Doelstellingen van subsidieverlening zijn bijvoorbeeld:

- a) de productieniveaus te beïnvloeden;
- b) de prijzen van producten te beïnvloeden, of
- c) de beloning van de productiefactoren te beïnvloeden.

Niet-marktproducenten kunnen slechts niet-productgebonden subsidies op productie ontvangen indien deze betalingen gebaseerd zijn op algemene regelingen die voor zowel markt- als niet-marktproducenten gelden.

Er worden geen productgebonden subsidies geregistreerd voor niet-marktoutput (P.13).

4.31 De door de instellingen van de Europese Unie toegekende subsidies hebben alleen betrekking op rechtstreeks door hen verrichte inkomensoverdrachten naar ingezeten productie-eenheden.

4.32 Subsidies zijn ingedeeld in:

a) productgebonden subsidies (D.31):

1. subsidies op invoer (D.311);

2. overige productgebonden subsidies (D.319);

b) niet-productgebonden subsidies op productie (D.39).

Productgebonden subsidies (D.31)

4.33 *Definitie:* productgebonden subsidies (D.31) zijn subsidies uitgekeerd per geproduceerde of ingevoerde eenheid van een goed of een dienst.

Het bedrag aan productgebonden subsidies kan op de volgende manieren worden gespecificeerd:

a) als een bepaald bedrag per kwantitatieve eenheid van een goed of een dienst;

b) als een bepaald percentage van de prijs per eenheid;

c) als het verschil tussen een bepaalde richtprijs en de prijs die een koper werkelijk op de markt betaalt.

Een productgebonden subsidie wordt gewoonlijk uitgekeerd wanneer het product wordt gemaakt, verkocht of ingevoerd, maar eventueel ook onder andere omstandigheden zoals wanneer een goed wordt overgedragen, geleased, afgeleverd of voor eigen verbruik of eigen investeringen wordt gebruikt.

Productgebonden subsidies hebben alleen betrekking op marktoutput (P.11) of op output voor eigen finaal gebruik (P.12).

Subsidies op invoer (D.311)

4.34 *Definitie:* subsidies op invoer (D.311) omvatten subsidies op goederen en diensten, die worden verleend wanneer de goederen de grens passeren voor gebruik in het economische gebied of wanneer de diensten worden verleend aan ingezeten institutionele eenheden.

Tot de subsidies op invoer behoren ook verliezen van handelsorganisaties in handen van de overheid die, in het kader van een gericht overheidsbeleid, tot taak hebben producten van niet-ingezetenen te kopen om deze vervolgens tegen lagere prijzen te verkopen aan ingezetenen.

Overige productgebonden subsidies (D.319)

4.35 De overige productgebonden subsidies (D.319) betreffen:

a) subsidies voor in eigen land gebruikte producten: dit zijn subsidies aan ingezeten producenten met betrekking tot de productie die binnen het eigen economische gebied wordt ge- of verbruikt;

b) verliezen van handelsorganisaties in handen van de overheid die, in het kader van een gericht economisch of sociaal overheidsbeleid, tot taak hebben producten van ingezeten producenten te kopen om deze vervolgens tegen lagere prijzen aan ingezetenen of niet-ingezetenen te verkopen;

c) subsidies aan vennootschappen en quasivennootschappen in handen van de overheid ter compensatie van voortdurende verliezen op hun productieactiviteiten als gevolg van een prijsstelling die wegens een gericht nationaal of Europees economisch en sociaal beleid onder de gemiddelde productiecosten ligt;

d) rechtstreekse uitvoersubsidies die direct aan ingezeten producenten worden uitgekeerd wanneer de goederen het economische gebied verlaten of de diensten aan niet-ingezetenen worden verstrekt — met uitzondering van terugbetalingen bij de douane van reeds betaalde productgebonden belastingen en kwijtscheldingen van belastingen die verschuldigd zouden zijn indien de goederen waren verkocht of gebruikt binnen het eigen economische gebied.

Niet-productgebonden subsidies op productie (D.39)

- 4.36 *Definitie:* niet-productgebonden subsidies op productie (D.39) omvatten subsidies, met uitzondering van productgebonden subsidies, die ingezeten productie-eenheden kunnen ontvangen in het kader van hun productieactiviteiten.

Niet-marktproducenten kunnen voor hun niet-marktoutput alleen niet-productgebonden subsidies op productie ontvangen indien deze betalingen door de overheid gebaseerd zijn op algemene regelingen die voor zowel markt- als niet-marktproducenten gelden.

- 4.37 Niet-productgebonden subsidies op productie (D.39) zijn bijvoorbeeld:
- a) subsidies op de loonsom of het aantal werknemers: d.w.z. subsidies op de totale loonsom of het totaal aantal werknemers, dan wel op het in dienst hebben van bepaalde categorieën personen, zoals personen met een lichamelijke handicap of langdurig werklozen, of subsidies op de kosten van door ondernemingen georganiseerde of gefinancierde opleidingsprogramma's;
  - b) milieusubsidies: subsidies die zijn bestemd voor een volledige of gedeeltelijke dekking van de kosten van maatregelen om de lozing van vervuilende stoffen in het milieu te beperken of te stoppen;
  - c) rentesubsidies aan ingezeten productie-eenheden, ook al hebben zij de stimulering van investeringen ten doel. Wanneer een subsidie tegelijkertijd dient voor schuldaflossing en voor de betaling van rente op het geleende kapitaal en het niet mogelijk is deze twee bestanddelen te scheiden, wordt het gehele bedrag geregistreerd als investeringsbijdrage. Rentesubsidies vormen inkomensoverdrachten om de exploitatielasten van de producenten te verlichten. Zij worden geregistreerd als subsidies aan de begunstigde producenten, ook al wordt het renteverschil door de overheid rechtstreeks uitgekeerd aan de kredietinstelling die de lening heeft toegekend;
  - d) overcompensatie van btw als gevolg van het forfaitaire stelsel dat bijvoorbeeld in de landbouw vaak van toepassing is.
- 4.38 Niet als subsidies worden aangemerkt (D.3):
- a) inkomensoverdrachten van de overheid aan huishoudens in hun hoedanigheid van consument. Deze worden ofwel tot de sociale uitkeringen (D.62 of D.63), ofwel tot de overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (D.75) gerekend;
  - b) inkomensoverdrachten tussen instellingen van de overheid onderling als producent van niet-marktgoederen en -diensten, met uitzondering van niet-productgebonden subsidies op productie (D.39). De betreffende inkomensoverdrachten worden geregistreerd als inkomensoverdrachten binnen de overheid (D.73);
  - c) investeringsbijdragen (D.92);
  - d) buitengewone betalingen aan socialeverzekeringsinstellingen, voor zover dergelijke betalingen bestemd zijn voor een verhoging van de actuariële reserves van deze instellingen. Dergelijke betalingen worden geregistreerd als overige kapitaaloverdrachten (D.99);
  - e) overdrachten van de overheid aan niet-financiële vennootschappen en quasivennootschappen ter dekking van geaccumuleerde verliezen van verschillende boekjaren of van uitzonderlijke verliezen die zijn toe te schrijven aan oorzaken waar de onderneming geen vat op heeft. Dergelijke overdrachten worden geregistreerd als overige kapitaaloverdrachten (D.99);
  - f) kwijtschelding van schulden van productie-eenheden aan de overheid (bv. als gevolg van leningen van een overheidsinstelling aan een niet-financiële onderneming in verband met exploitatieverliezen die de onderneming verscheidene boekjaren achtereen heeft geleden). Dergelijke overdrachten worden in de rekeningen behandeld als overige kapitaaloverdrachten (D.99);
  - g) betalingen van de overheid of het buitenland wegens schade aan of verlies van kapitaalgoederen als gevolg van oorlogshandelingen, andere politieke gebeurtenissen of nationale rampen. Dergelijke betalingen worden geregistreerd als overige kapitaaloverdrachten (D.99);
  - h) aandelen en overige deelnemingen van de overheid in het kapitaal van een onderneming, die worden opgenomen in de rubriek deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.5);
  - i) betalingen door een instelling van de overheid die de verantwoordelijkheid op zich heeft genomen voor abnormale pensioenlasten van een overheidsonderneming. Dergelijke betalingen worden geregistreerd als overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (D.75);

- j) betalingen van de overheid aan marktproducenten als gehele of gedeeltelijke vergoeding voor goederen en diensten die die marktproducenten in verband met sociale risico's en behoeften (zie punt 4.84) rechtstreeks en individueel leveren aan huishoudens en waarop deze huishoudens recht hebben. De betalingen behoren tot de individuele consumptieve bestedingen van de overheid (P.31), de sociale overdrachten in natura — door overheidsinstellingen en izw's t.b.v. huishoudens aangekochte marktproducten (D.632) en de werkelijke individuele consumptie van huishoudens (P.41).

- 4.39 Moment van registratie: subsidies (D.3) worden geregistreerd op het moment waarop de transactie of de gebeurtenis (productieproces, verkoop, invoer enz.) die aanleiding geeft tot de subsidie, plaatsvindt.

Bijzondere gevallen zijn de volgende:

- a) subsidies in de vorm van het verschil tussen de aankoopprijs en de verkoopprijs die door een handelsorganisatie in handen van de overheid in rekening wordt gebracht, worden geregistreerd op het moment waarop de goederen door de organisatie worden aangekocht;
- b) subsidies die zijn bedoeld als dekking van een door een producent geleden verlies, worden geregistreerd op het moment waarop de instelling van de overheid besluit het verlies te compenseren.

- 4.40 Subsidies (D.3) worden geregistreerd als:

- a) negatieve bestedingen in de inkomensvormingsrekening van de totale economie;
- b) negatieve middelen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de sector overheid en in de rekening voor inkomstentransacties van het buitenland.

Productgebonden subsidies worden als negatieve middelen in de goederen-en-dienstenrekening van de totale economie geregistreerd.

Niet-productgebonden subsidies op productie (D.39) worden geregistreerd als middelen in de inkomensvormingsrekening van de bedrijfstakken of sectoren die de subsidies ontvangen.

Gevolgen van een differentieel koersstelsel voor de belastingen op productie en invoer en de subsidies: meervoudige koersen worden niet vaak toegepast tussen de lidstaten. In een dergelijk stelsel worden:

- a) impliciete belastingen op invoer behandeld als overige belastingen op invoer (D.2122);
- b) impliciete belastingen op uitvoer behandeld als overige productgebonden belastingen (D.214);
- c) impliciete invoersubsidies behandeld als subsidies op invoer (D.311);
- d) impliciete uitvoersubsidies behandeld als overige productgebonden subsidies (D.319).

INKOMEN UIT VERMOGEN (D.4)

- 4.41 *Definitie:* inkomen uit vermogen (D.4) ontstaat wanneer de eigenaren van financiële activa of van natuurlijke hulpbronnen deze ter beschikking stellen aan andere institutionele eenheden. Het inkomen dat voor het gebruik van financiële activa verschuldigd is, wordt inkomen uit beleggingen genoemd, terwijl het inkomen dat voor het gebruik van natuurlijke hulpbronnen verschuldigd is, inkomen uit natuurlijke hulpbronnen wordt genoemd. Inkomen uit vermogen is de som van inkomen uit beleggingen en inkomen uit natuurlijke hulpbronnen.

Inkomen uit vermogen wordt ingedeeld als volgt:

- a) rente (D.41);
- b) winstuitkeringen (D.42):
1. dividenden (D.421);
  2. inkomen onttrokken aan quasivennootschappen (D.422);
- c) herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen (D.43);
- d) overig inkomen uit beleggingen (D.44):
1. inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders (D.441);

2. inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten (D.442);
  3. inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve beleggingsfondsen (D.443);
- e) inkomen uit natuurlijke hulpbronnen (D.45).

Rente (D.41)

4.42 *Definitie:* rente (D.41) is inkomen uit vermogen dat wordt ontvangen door eigenaren voor het ter beschikking stellen van financiële activa aan een andere institutionele eenheid. Het geldt voor de volgende financiële activa:

- a) deposito's (AF.2);
- b) schuldbewijzen (AF.3);
- c) leningen (AF.4);
- d) overige vorderingen (AF.8).

Inkomen in verband met aangehouden of toegewezen bijzondere trekkingsrechten en in verband met niet-toegevoerd goudrekeningen wordt als rente behandeld. De financiële activa waarover rente verschuldigd is, zijn vorderingen van crediteuren op debiteuren. Crediteuren lenen middelen aan debiteuren, waardoor een van bovenstaande vormen van financiële verhoudingen tot stand komt.

Rente op deposito's en leningen

4.43 De rente op leningen en deposito's die wordt betaald aan en wordt ontvangen van financiële instellingen omvat een correctie voor een marge die een impliciete betaling vertegenwoordigt voor de diensten die de financiële instellingen verlenen bij het verstrekken van leningen en het in ontvangst nemen van deposito's. De rentebetalingen of -ontvangsten worden gesplitst in een deel dat betrekking heeft op de dienst en een deel dat betrekking heeft op het in de nationale rekeningen bedoelde begrip rente. De werkelijke betalingen aan of ontvangsten van financiële instellingen, bankrente genoemd, moeten zodanig worden gesplitst dat het in de nationale rekeningen bedoelde begrip rente en de vergoedingen voor de dienst los van elkaar worden geregistreerd. De door leners aan financiële instellingen betaalde nationalerekeningenrente is lager dan de bankrente: het verschil is de geraamde waarde van de impliciete dienstverlening. Anderzijds is de door crediteuren ontvangen nationalerekeningenrente hoger dan de bankrente; de waarde van de dienst wordt als verkoop van diensten geregistreerd in de productierekeningen van financiële instellingen en als bestedingen in de rekeningen van hun cliënten.

Rente op schuldbewijzen

4.44 Onder rente op schuldbewijzen valt rente op wissels en vergelijkbare kortlopende financiële verhoudingen alsmede rente op obligaties.

Rente op wissels en vergelijkbare kortlopende financiële verhoudingen

4.45 In het verschil tussen de nominale waarde en de werkelijk betaalde prijs bij uitgifte (d.w.z. het disconto) komt de rente gedurende de looptijd van de wissel tot uitdrukking. De stijging van de waarde van een wissel als gevolg van de gecumuleerde rente is geen waarderingsverschil, omdat zij is toe te schrijven aan een toename van de uitstaande hoofdsom en niet aan een verandering in de prijs van dit actief. Andere wijzigingen in de waarde van de wissel worden wel beschouwd als waarderingsverschillen.

Rente op obligaties

4.46 Obligaties zijn langlopende effecten die de houder ervan het onvoorwaardelijke recht geven op een vast of contractueel vastgelegd variabel inkomen in de vorm van couponbetalingen, dan wel op een bepaald vast geldbedrag op de aflossingsdatum of -data, of op beide.

- a) Nulcouponobligaties: er vinden geen couponbetalingen plaats. De rente, die is gebaseerd op het verschil tussen de aflossingswaarde en de uitgifteprijs, dient te worden verdeeld over de jaren die de obligatie uitstaat. De jaarlijkse rente wordt door de obligatiehouder in de desbetreffende obligatie herbelegd. De tegenwaarde van de opgebouwde rente wordt daarom in de financiële rekening geregistreerd als aangroei van de obligatie bij de obligatiehouder en als aangroei van de desbetreffende schuld bij de emittent of debiteur. Het gaat hierbij dus om een toename van het „volume” van de oorspronkelijke obligatie.
- b) Overige obligaties, met inbegrip van „deep-discounted” obligaties. De rente bestaat uit twee bestanddelen:
  1. het bedrag van het inkomen dat op iedere couponvervaldag wordt ontvangen;

2. het rentebedrag dat het verschil vertegenwoordigt tussen de aflossingswaarde en de uitgifteprijs; dit verschil wordt op dezelfde wijze berekend als bij nulcouponobligaties.

c) Indexobligaties:

1. de bedragen van de couponbetalingen en/of de uitstaande hoofdsom zijn gekoppeld aan een algemeen prijsindexcijfer. Een wijziging in de waarde van de uitstaande hoofdsom tussen het begin en het eind van een bepaalde verslagperiode als gevolg van de ontwikkeling van het indexcijfer wordt beschouwd als in die periode opgebouwde rente, naast de verschuldigde rente voor diezelfde periode;
2. de op de vervaldagen te betalen bedragen zijn gekoppeld aan een smalle index waarin waarderingsverschillen zijn verwerkt. De opgebouwde rente moet worden bepaald door vaststelling van het opbouwpercentage op de datum van uitgifte. De rente is derhalve gelijk aan het verschil tussen de uitgifteprijs en de marktverwachting, bij uitgifte, van alle betalingen die de debiteur zal moeten doen. Dit bedrag wordt geregistreerd als gedurende de looptijd van de financiële verhouding opgebouwde rente. Bij deze benadering wordt als inkomen het bruto actuariële rendement bij de uitgifte geregistreerd, waarin de indexeringsresultaten zijn opgenomen die werden voorzien op het moment waarop de financiële verhouding ontstond. Afwijkingen van de onderliggende index van het oorspronkelijk verwachte verloop leidt tot waarderingsverschillen die gedurende de looptijd van de financiële verhouding normaal gesproken niet worden geneutraliseerd.

De als gevolg van de indexering opgebouwde rente wordt in de obligatie herbelegd en moet in de financiële rekening van de obligatiehouder en de emittent worden opgenomen.

Renteswaps en rentetermijncontracten

- 4.47 Betalingen die voortvloeien uit swapovereenkomsten van welke aard dan ook worden in de financiële rekening als transacties in financiële derivaten geregistreerd, en niet als rente onder inkomen uit vermogen. Transacties in het kader van rentetermijncontracten worden als transacties in financiële derivaten in de financiële rekening geregistreerd, en niet als inkomen uit vermogen.

Rente op financiële lease

- 4.48 Financiële lease is een wijze van financiering van bijvoorbeeld de aankoop van machines en apparatuur. De leasegever koopt het materiaal en de leasener verplicht zich contractueel tot het betalen van leasosommen die het de leasegever mogelijk maken tijdens de looptijd van het contract de kosten te dekken die hij heeft moeten maken, met inbegrip van de rente op het voor de aankoop van het materiaal gebruikte geld.

De leasegever wordt geacht een krediet aan de leasener te hebben verstrekt ter waarde van de aankoopprijs van het actief; het krediet wordt tijdens de looptijd van de leasener afgelost. De leasom die de leasener periodiek betaalt, bestaat dan ook uit twee elementen: aflossing van de hoofdsom en betaling van rente. Het rentetarief voor de toegerekende lening wordt bepaald door het totale leasebedrag dat tijdens de looptijd van de lease wordt betaald enerzijds en de aankoopprijs van het actief anderzijds. Het aandeel van de rente in de leasom neemt af naarmate de hoofdsom wordt afgelost. De oorspronkelijke lening van de leasener en de achtereenvolgende aflossingen van de hoofdsom worden in de financiële rekening van de leasegever en de leasener geregistreerd. De rentebetalingen worden als rente in de primaire inkomensverdelingsrekening geregistreerd.

Overige rentebetalingen

- 4.49 De overige rentebetalingen omvatten:
- a) rente die in rekening wordt gebracht voor kredieten in rekeningen-courant;
  - b) extra rente op deposito's die langer dan de oorspronkelijk overeengekomen looptijd worden aangehouden, en
  - c) betalingen aan bepaalde obligatiehouders die bij loting worden aangewezen.

Moment van registratie

- 4.50 Rente wordt geregistreerd op transactiebasis, d.w.z. rente wordt geregistreerd naar rato van de periode waarin de hoofdsom heeft uitgestaan. De aldus aangegroeide rente moet in elke verslagperiode worden geregistreerd, ongeacht of zij werkelijk is betaald of is toegevoegd aan de uitstaande hoofdsom. Wanneer de rente niet is betaald, wordt de toename van de hoofdsom in de financiële rekening opgenomen in de vorm van een actief bij de crediteur en een even groot passief bij de debiteur.
- 4.51 Rente wordt geregistreerd vóór aftrek van eventuele belastingen over de rente. Ontvangen en betaalde rente wordt geregistreerd met inbegrip van rentesubsidies, ongeacht of deze rechtstreeks worden uitgekeerd aan de financiële instellingen of aan begunstigen (zie punt 4.37).

Omdat de waarde van de diensten van financiële intermediairs aan hun cliënten wordt toegerekend, worden de werkelijke rentebetalingen of -ontvangsten aan respectievelijk van financiële intermediairs gecorrigeerd om de marges die de impliciet in rekening gebrachte kosten van financiële intermediairs vertegenwoordigen, te elimineren. Van de door de debiteuren aan de financiële intermediairs betaalde rentebedragen moet de geraamde waarde van de te betalen kosten worden afgetrokken; de door crediteuren ontvangen rentebedragen, daarentegen, moeten worden verhoogd. De waarde van de kosten wordt behandeld als aankoop van diensten bij financiële intermediairs en niet als rentebetaling.

4.52 In het rekeningenstelsel wordt rente geregistreerd onder:

- a) middelen en bestedingen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de desbetreffende sectoren;
- b) middelen en bestedingen in de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland.

Winstuitkeringen (D.42)

Dividenden (D.421)

4.53 *Definitie:* dividenden (D.421) zijn een vorm van inkomen uit vermogen waarop bezitters van aandelen (AF.5) recht krijgen wanneer zij bijvoorbeeld middelen ter beschikking van vennootschappen hebben gesteld.

Het aantrekken van eigen vermogen door de uitgifte van aandelen is een manier om middelen te verkrijgen. Anders dan vreemd vermogen zorgt eigen vermogen niet voor een passiefpost, vastgelegd in monetaire eenheden; het geeft de aandeelhouders van een vennootschap geen recht op een vast of op voorhand bepaald inkomen. Dividenden zijn alle winstuitkeringen door vennootschappen aan hun aandeelhouders of eigenaren.

4.54 Dividenden omvatten eveneens:

- a) aandelen die aandeelhouders ontvangen als dividendbetaling over het desbetreffende boekjaar. Niet inbegrepen is de uitgifte van bonusaandelen, die de kapitalisatie van eigen vermogen in de vorm van reserves en niet-uitgekeerde winsten vormen en waarmee aandeelhouders nieuwe aandelen kunnen verwerven naar rato van hun aandelenbezit;
- b) het inkomen dat aan de overheid wordt betaald door overheidsondernemingen met rechtspersoonlijkheid, die geen vennootschap zijn;
- c) inkomsten uit niet-waargenomen activiteiten die worden overgedragen aan de eigenaren van vennootschappen die aan dergelijke activiteiten deelnemen voor privégebruik.

4.55 Onder dividenden (D.421) vallen geen superdividenden.

Superdividenden zijn dividenden die gezien het recente dividend- en winstniveau hoog zijn. Om te beoordelen of dit het geval is, wordt het begrip „uitkeerbare winst” gebruikt. De uitkeerbare winst van een onderneming is gelijk aan de ondernemingswinst plus alle te ontvangen inkomensoverdrachten minus alle te betalen inkomensoverdrachten minus de correctie voor de wijziging van de pensioenrechten. De ratio dividend/uitkeerbare winst in het recente verleden wordt gebruikt om te beoordelen of het dividendniveau plausibel is. Indien het aangekondigde dividendniveau veel hoger is, moet het overschot worden behandeld als een financiële transactie, „superdividend” genoemd. Dergelijk superdividend wordt behandeld als een onttrekking van kapitaal aan de onderneming (F.5). Deze behandeling geldt voor vennootschappen en quasivennootschappen, ongeacht of de zeggenschap erover in binnenlandse of buitenlandse handen is.

4.56 In het geval van overheidsondernemingen zijn superdividenden hoge, onregelmatige uitkeringen of uitkeringen die het inkomen uit bedrijfsuitoefening over de betreffende verslagperiode overschrijden; zij worden bekostigd uit opgebouwde reserves of de verkoop van activa. Superdividenden van overheidsondernemingen moeten worden geregistreerd als onttrekking van deelnemingen (F.5) ter hoogte van het verschil tussen de betrokken uitkeringen en het inkomen uit bedrijfsuitoefening over de betreffende verslagperiode (zie punt 20.206).

Interim-dividend wordt beschreven in punt 20.207.

4.57 Tijdstip van registratie: hoewel een dividend een inkomensbestanddeel is dat in de loop der tijd is gegeneerd, wordt het niet op transactiebasis geregistreerd. Gedurende een korte periode nadat een dividend is aangekondigd, maar voordat het werkelijk betaalbaar is, kunnen aandelen „ex dividend” worden verkocht, wat inhoudt dat het dividend nog steeds moet worden uitgekeerd aan degene die eigenaar was op de datum waarop het dividend werd aangekondigd, en niet aan de eigenaar op de datum van betaalbaarstelling. Een aandeel dat „ex dividend” wordt verkocht, is derhalve minder waard dan een aandeel dat zonder deze beperking wordt verkocht. Het tijdstip van registratie van een dividend is het moment vanaf hetwelk de aandelenprijs wordt genoteerd op een ex-dividendbasis en niet inclusief het dividend.

Dividenden worden geregistreerd als:

- a) bestedingen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de sectoren waartoe de vennootschappen behoren;
- b) middelen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de sectoren waartoe de aandeelhouders behoren;
- c) bestedingen en middelen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland.

Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen (D.422)

4.58 *Definitie*: inkomen onttrokken aan quasivennootschappen (D.422) komt overeen met de bedragen die de eigenaren van deze quasivennootschappen voor eigen gebruik aan de winsten ervan onttrekken.

Dergelijke onttrekkingen worden geregistreerd voor aftrek van belastingen op inkomen, vermogen enz. die steeds geacht worden ten laste te komen van de eigenaren van deze bedrijven.

Wanneer een quasivennootschap een exploitatiewinst maakt, kan de eenheid die eigenaar van deze quasivennootschap is, deze winsten geheel of gedeeltelijk in het bedrijf laten, met name voor investeringsdoeleinden. Dit ter beschikking van het bedrijf blijvende inkomen vormt een besparing van de quasivennootschap; alleen de werkelijk door de eigenaar opgenomen winsten worden geregistreerd onder de rubriek inkomen onttrokken aan quasivennootschappen.

4.59 Indien in het buitenland winsten worden gemaakt door bijkantoren, agentschappen enz. van ingezetene ondernemingen en deze bijkantoren enz. als niet-ingezetene eenheden worden beschouwd, worden winstreserves geregistreerd als herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen (D.43). Alleen werkelijk naar de moederonderneming overgemaakt inkomen wordt geregistreerd als inkomen onttrokken aan quasivennootschappen uit het buitenland. Dezelfde regels gelden voor de betrekkingen tussen bijkantoren, agentschappen enz. die in het economische gebied werken en hun niet-ingezetene moederonderneming.

4.60 Tot het inkomen onttrokken aan quasivennootschappen behoort ook het netto-exploitatietooverschot dat ingezetenen ontvangen als eigenaren van grond en gebouwen in het buitenland, of niet-ingezetenen als eigenaren van grond en gebouwen in het desbetreffende economische gebied. Bij grond- en gebouwenoverdrachten van niet-ingezetene eenheden in het economische gebied van een land worden fictieve ingezetene eenheden gecreëerd waarvan de niet-ingezetene eigenaren het nettoactief bezitten.

De huurwaarde van woningen in het buitenland die door de eigenaar zelf worden bewoond, wordt geregistreerd als invoer van diensten en het desbetreffende netto-exploitatietooverschot als primair inkomen ontvangen uit het buitenland; de huurwaarde van woningen in het binnenland, die door de niet-ingezetene eigenaar zelf worden bewoond, wordt geregistreerd als uitvoer van diensten en het desbetreffende netto-exploitatietooverschot als primair inkomen betaald aan het buitenland.

Tot de onttrekkingen aan het inkomen van quasivennootschappen behoort ook inkomen uit niet-waargenomen activiteiten van quasivennootschappen dat wordt overgedragen aan de eigenaren die aan dergelijke activiteiten deelnemen voor privégebruik.

4.61 Onder inkomen onttrokken aan quasivennootschappen vallen niet de bedragen die de eigenaren ervan ontvangen uit:

- a) de verkoop van bestaande kapitaalgoederen;
- b) de verkoop van grond en andere niet-geproduceerde activa;
- c) de terugtrekking van deelnemingen.

Dergelijke bedragen worden in de financiële rekening geregistreerd als onttrekking van deelnemingen, daar zij neerkomen op een gedeeltelijke of volledige beëindiging van de deelneming in de quasivennootschap. Indien de quasivennootschap eigendom is van de overheid en voortdurend exploitatieverliezen lijdt als gevolg van een gericht economisch en sociaal overheidsbeleid, worden alle regelmatige overdrachten van de overheid aan de vennootschap ter dekking van haar verliezen geregistreerd als subsidies.

4.62 Tijdstip van registratie: inkomen onttrokken aan quasivennootschappen wordt geregistreerd op het moment dat de eigenaren hiertoe overgaan.

4.63 In het rekeningstelsel komt inkomen onttrokken aan quasivennootschappen voor onder de:

- a) bestedingen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de sectoren waartoe de quasivennootschappen behoren;

- b) middelen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de sectoren waartoe de eigenaren behoren;
- c) middelen en bestedingen in de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland.

Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen (D.43)

4.64 *Definitie:* de herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen (D.43) zijn gelijk aan het exploitatieoverschot van de buitenlandse directe investeringsmaatschappij,

plus ontvangen inkomen uit vermogen of inkomensoverdrachten

minus betaald inkomen uit vermogen of inkomensoverdrachten, met inbegrip van werkelijke betalingen aan directe investeerders uit het buitenland en van belastingen op inkomen, vermogen enz., die door de buitenlandse directe investeringsmaatschappij moeten worden betaald.

4.65 Een buitenlandse directe investeringsmaatschappij is een onderneming met of zonder rechtspersoonlijkheid, waarin een investeerder uit een andere economie ten minste 10 % van het gewone aandelenkapitaal of van de stemrechten bezit, voor een onderneming met rechtspersoonlijkheid, of het equivalent daarvan, voor een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid. Tot de buitenlandse directe investeringsmaatschappijen behoren dochtermaatschappijen, partnerschappen en filialen. In een dochtermaatschappij bezit de investeerder meer dan 50 % van het gewone aandelenkapitaal of van de stemrechten of het equivalent daarvan; in partnerschappen bezit de investeerder ten hoogste 50 %. Filialen zijn ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid waarvan de moederonderneming eigenaar of mede-eigenaar is. De verhoudingen bij buitenlandse directe investeringen kunnen direct of indirect zijn, naargelang van de betrokken eigendomsketen. „Buitenlandse directe investeringsmaatschappijen” is een ruimer begrip dan „ondernemingen in handen van het buitenland”.

4.66 Uit het inkomen uit bedrijfsuitoefening van buitenlandse directe investeringsmaatschappijen kunnen werkelijke uitkeringen worden gedaan in de vorm van dividenden of inkomen onttrokken aan quasivenootschappen. Bovendien worden de ingehouden winsten geregistreerd alsof zij zijn uitgekeerd en overgedragen aan de buitenlandse directe investeerders, en wel voor een bedrag dat gelijk is aan hun aandeel in het vermogen van de onderneming, en vervolgens opnieuw in de onderneming zijn belegd door ze in de financiële rekening toe te voegen aan de deelnemingen. Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen kunnen positief of negatief zijn.

4.67 Tijdstip van registratie: herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen worden geregistreerd op het moment dat zij worden gerealiseerd.

In het rekeningstelsel worden ingehouden winsten op buitenlandse directe investeringen geregistreerd als:

- a) bestedingen en middelen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de desbetreffende sectoren;
- b) bestedingen en middelen in de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland.

Overig inkomen uit beleggingen (D.44)

Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders (D.441)

4.68 *Definitie:* inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders (D.441) is gelijk aan de som van de primaire inkomens ontvangen uit de belegging van de verzekeringstechnische voorzieningen. Dit zijn voorzieningen ten aanzien waarvan een verzekeringsinstelling erkent dat zij een overeenkomstige verplichting jegens de polishouders heeft.

Verzekeringstechnische voorzieningen worden door verzekeringsmaatschappijen belegd in financiële activa of grond (waaruit zij een netto-inkomen uit vermogen ontvangen, d.w.z. na aftrek van betaalde rente), dan wel in gebouwen (die netto-exploitatieoverschotten genereren).

Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders wordt afzonderlijk geregistreerd voor houders van schadeverzekeringsspolissen en houders van levensverzekeringsspolissen.

Wat schadeverzekeringen aangaat, heeft de verzekeringsinstelling een verplichting jegens de polishouder ter hoogte van het bedrag van de bij de instelling gestorte maar nog niet verdiende premies, van de waarde van uitstaande claims en van een voorziening voor nog niet ingediende of al wel ingediende maar nog niet afgewikkelde claims. Met het oog op deze verplichting houdt de verzekeringsinstelling technische voorzieningen aan. Het inkomen uit de beleggingen van deze voorzieningen wordt in de rekening voor bestemming van primaire inkomens geregistreerd als inkomen toe te rekenen aan en vervolgens ook uitgekeerd aan de polishouders, en in de secundaire inkomensverdelingsrekening als een premieaanvulling die aan de verzekeringsinstelling is terugbetaald.

Voor een institutionele eenheid die tegen vergoeding een gestandaardiseerde garantieregeling voor leningen uitvoert, kan er ook sprake zijn van inkomen uit de belegging van de voorzieningen van de regeling; dit moet ook worden opgenomen als uitgekeerd aan de eenheden die de vergoedingen betalen (dit kunnen andere eenheden zijn dan die welke voordeel bij de garanties hebben) en in de secundaire inkomensverdelingsrekening als aanvullende vergoedingen worden geregistreerd.

Voor levensverzekeringen en lijfrentes hebben de verzekeringsinstellingen jegens de polishouders en de lijfrentetrekkingen verplichtingen ter hoogte van de huidige waarde van de verwachte aanspraken. De verzekeringsinstellingen hebben in verband met deze passiva middelen die toebehoren aan de polishouders en die bestaan uit de aangekondigde winstdeling bij verzekeringen met recht op winstdeling en uit voorzieningen voor polishouders en lijfrentetrekkingen voor de betaling van toekomstige winstdeling en andere aanspraken. Deze middelen worden in een aantal financiële en niet-financiële activa belegd.

De aangekondigde uitkeringen aan de houders van levensverzekeringopolissen worden geregistreerd als door de polishouders te ontvangen inkomen uit beleggingen, en worden behandeld als door de polishouders aan de verzekeringsinstellingen betaalde premieaanvullingen.

Het inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan houders van levensverzekeringopolissen wordt in de rekening voor bestemming van primaire inkomens geregistreerd als uit te keren door de verzekeringsmaatschappij en te ontvangen door de huishoudens. Anders dan voor schadeverzekeringen of pensioenen wordt het bedrag opgenomen onder besparingen en geregistreerd als een financiële transactie, in het bijzonder als een toename van de passiva van de levensverzekeringinstellingen, in aanvulling op de nieuwe premies minus de vergoeding voor de dienst en de te betalen uitkeringen.

Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten (D.442)

- 4.69 Pensioenrechten vloeien voort uit een van de twee soorten pensioenregelingen: toegezegdepremieregelingen en toegezegde-uitkeringsregelingen.

Bij een toegezegdepremieregeling worden premies van zowel werkgevers als werknemers belegd namens de werknemers als toekomstige pensioengerechtigden. Er is geen andere bron voor de financiering van de pensioenen en er wordt van de fondsen geen ander gebruikgemaakt. Het inkomen uit beleggingen dat is verschuldigd over rechten uit hoofde van toegezegdepremieregelingen is gelijk aan het inkomen uit de investering van de fondsen plus het inkomen uit de verhuur van grond of gebouwen waarvan het fonds eigenaar is.

Bij een toegezegde-uitkeringsregeling wordt de hoogte van de betalingen aan de pensioengerechtigden aan de hand van een formule bepaald. Daardoor kan de hoogte van de rechten worden bepaald als de contante waarde van alle toekomstige betalingen, berekend met behulp van actuariële veronderstellingen over de levensduur en economische veronderstellingen over de rente- of disconteringsvoet. De contante waarde van de rechten aan het begin van het jaar neemt toe omdat de datum waarop zij moeten worden gehonoreerd een jaar dichterbij is. Deze toename wordt bij een toegezegde-uitkeringsregeling beschouwd als inkomen uit beleggingen dat wordt toegerekend aan de pensioengerechtigden. Voor de omvang van de toename is het niet relevant of de pensioenregeling werkelijk voldoende middelen bezit om aan alle verplichtingen te voldoen, en ook niet om wat voor soort toename van de middelen het gaat, bijvoorbeeld of het inkomen uit beleggingen of waarderingsverschillen betreft.

Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen (D.443)

- 4.70 Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen (inclusief onderlinge fondsen en „unit trusts”) bestaat uit de volgende afzonderlijke componenten:

- dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen (D.4431);
- ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen (D.4432).

De dividendcomponent wordt op exact dezelfde wijze geregistreerd als dividend voor individuele vennootschappen, zoals hierboven beschreven. Bij de ingehouden-winstencomponent worden dezelfde beginselen als die welke zijn beschreven voor buitenlandse directe investeringsmaatschappijen aangehouden, maar buiten beschouwing blijven de herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen. De resterende ingehouden winsten worden toegerekend aan de aandeelhouders van het beleggingsfonds (waardoor er in het fonds geen besparing resteert), waarna dezen de winsten weer aan het fonds toevoegen met een transactie die in de financiële rekening wordt geregistreerd.

Het inkomen uit vermogen dat een onderling fonds ontvangt, wordt geregistreerd als inkomen uit vermogen van de aandeelhouders, ook al wordt het niet uitgekeerd maar namens hen herbelegd.

Aandeelhouders betalen indirect — vanuit hun aandelen in een fonds — aan de beheermaatschappijen voor het beheren van hun beleggingen. Deze vergoeding voor diensten is een uitgave van aandeelhouders, en niet een uitgave van het fonds.

Tijdstip van registratie: overig inkomen uit beleggingen wordt geregistreerd wanneer dit toeneemt.

- 4.71 In het rekeningenstelsel wordt overig inkomen uit beleggingen geregistreerd als:

- a) middelen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de polishouders en de aandeelhouders van beleggingsfondsen;

b) bestedingen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de verzekeraars, pensioenfondsen en beleggingsfondsen;

c) bestedingen en middelen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland.

Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen (D.45)

4.72 *Definitie:* inkomen uit natuurlijke hulpbronnen is het inkomen dat de eigenaar van een natuurlijke hulpbron ontvangt voor het ter beschikking stellen van die hulpbron aan een andere institutionele eenheid.

Er zijn twee verschillende soorten van inkomen uit natuurlijke hulpbronnen: inkomen uit grond en inkomen uit minerale hulpbronnen. Inkomen uit andere natuurlijke hulpbronnen zoals radiospectra volgt hetzelfde stramien.

Het verschil tussen inkomen uit grond en minerale hulpbronnen en inkomen uit lease is, dat inkomen uit grond en minerale hulpbronnen een vorm van inkomen uit vermogen is en er bij lease sprake is van betalingen voor diensten. Bij inkomen uit lease vinden betalingen plaats uit hoofde van een operationele lease voor het gebruik van een vast actief dat aan een andere eenheid toebehoort. Bij inkomen uit grond en minerale hulpbronnen vinden betalingen plaats uit hoofde van een lease waarbij toegang tot die natuurlijke hulpbron wordt verleend.

Inkomen uit grond

De pacht die een grondeigenaar van een pachter ontvangt, is een vorm van inkomen uit vermogen. Tot inkomen uit grond behoren eveneens de pachtsommen die aan de eigenaren van binnenwateren en rivieren moeten worden betaald voor het recht op exploitatie van deze wateren voor recreatieve of andere doeleinden, met inbegrip van visserij.

Een grondeigenaar betaalt grondbelasting en heeft onderhoudskosten, omdat hij de grond in eigendom heeft. Dergelijke belastingen en kosten worden geacht te worden betaald door degene die de grond mag exploiteren en die geacht wordt deze lasten af te trekken van de pachtsom die hij anders aan de grondeigenaar zou moeten betalen. De pachtsom waarop aldus de belastingen en andere uitgaven die voor rekening van de grondeigenaar komen, in mindering zijn gebracht, wordt „pacht na belasting” genoemd.

4.73 In de pacht is niet de huur van onroerend goed op het terrein begrepen; de huur van woningen en andere gebouwen wordt beschouwd als de betaling voor een marktdienst die door de eigenaar is verleend aan de huurder van het gebouw of de woning, en wordt in de rekeningen geregistreerd als intermediair verbruik of consumptie van de huurder. Indien er geen objectieve basis is voor de splitsing van de betaling in grondpacht en huur voor de gebouwen op het terrein, wordt het volledige bedrag geregistreerd als pacht indien de grondwaarde hoger dan de waarde van de gebouwen wordt geraamd, en anders als huur voor de gebouwen.

Inkomen uit minerale hulpbronnen

4.74 Deze rubriek omvat het aandeel in de opbrengst dat toekomt aan de eigenaren van minerale of fossiele reserves (steenkool, aardolie en aardgas), ongeacht of dit particuliere of overheidseenheden zijn, die andere institutionele eenheden vergunning verlenen om deze reserves gedurende een bepaalde periode te exploreren of te exploiteren.

4.75 Tijdstip van registratie: inkomen uit grond en minerale hulpbronnen wordt geregistreerd in het tijdvak waarin het verschuldigd is.

4.76 In het rekeningstelsel wordt inkomen uit grond en minerale hulpbronnen geregistreerd onder de:

a) middelen en bestedingen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de desbetreffende sectoren;

b) middelen en bestedingen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland.

BELASTINGEN OP INKOMEN, VERMOGEN ENZ. (D.5)

4.77 *Definitie:* belastingen op inkomen, vermogen enz. (D.5) zijn alle verplichte betalingen om niet, in geld of in natura, die regelmatig door de overheid en door het buitenland over het inkomen en het vermogen van institutionele eenheden worden geheven, alsmede enkele periodieke belastingen die noch over het inkomen, noch over het vermogen worden geheven.

De belastingen op inkomen, vermogen enz. worden ingedeeld in:

a) belastingen op inkomen (D.51);

b) belastingen op vermogen enz. (D.59).

Belastingen op inkomen (D.51)

4.78 *Definitie:* belastingen op inkomen (D.51) omvatten de belastingen op inkomens, winsten en kapitaalwinsten. Zij worden bepaald op basis van het werkelijke of veronderstelde inkomen van individuen, huishoudens, ondernemingen of izw's. Tot de belastingen op inkomen behoren ook belastingen op eigendom van vermogen, grond of onroerend goed, indien op basis daarvan het inkomen van de eigenaren wordt geraamd.

De belastingen op inkomen omvatten:

- a) belastingen op het inkomen van individuen of huishoudens (bv. inkomen uit arbeid, eigendom, ondernemerschap, pensioenen enz.), met inbegrip van belastingen die door werkgevers worden ingehouden (bv. loonbelastingen). Hieronder vallen ook belastingen op het inkomen van eigenaren van ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid;
- b) belastingen op het inkomen of de winsten van ondernemingen;
- c) belastingen op waarderingsverschillen;
- d) belastingen op winsten uit loterijen of kansspelen, die dienen te worden betaald over de door de winnaars ontvangen bedragen. Deze belastingen moeten worden onderscheiden van de belastingen over de omzet van de organisatoren van de loterijen of kansspelen, die worden beschouwd als productgebonden belastingen.

Belastingen op vermogen enz. (D.59)

4.79 Onder de belastingen op vermogen enz. (D.59) vallen:

- a) belastingen op kapitaal, bestaande uit belastingen op het eigendom of het gebruik van grond of onroerende goederen door de eigenaren ervan, en belastingen op het nettovermogen en andere activa (bv. juwelen) — met uitzondering van de belastingen genoemd in D.29 (die door ondernemingen worden betaald voor hun productieactiviteit) en D.51 (belastingen op inkomen);
- b) personele belastingen per volwassene of per huishouden, onafhankelijk van het inkomen of het vermogen;
- c) verbruiksbelastingen, te betalen over de totale uitgaven van personen of huishoudens;
- d) betalingen door huishoudens voor vergunningen voor het bezit of het gebruik voor niet-zakelijke doeleinden van voer-, vaar- en vliegtuigen, of voor jacht-, schiet- of visvergunningen enz. voor recreatiedoeleinden. Het onderscheid tussen belastingen en aankopen van overheidsdiensten wordt gemaakt aan de hand van dezelfde criteria als bij betalingen door ondernemingen, namelijk indien het verlenen van een vergunning voor de overheid weinig of geen werk inhoudt, omdat zij automatisch wordt afgegeven tegen betaling van het verschuldigde bedrag, is zij waarschijnlijk slechts een eenvoudig middel tot inkomensverwerving, zelfs indien de overheid als tegenprestatie een certificaat afgeeft of een vergunning verstrekt; in dergelijke gevallen wordt de betaling voor de vergunning beschouwd als belasting. Indien de overheid evenwel de afgifte van vergunningen echter gebruikt als middel om op enigerlei wijze regulerend op te treden (verificatie van de competentie of de kwalificaties van de betrokkene), worden de betalingen geregistreerd als aankoop van diensten van de overheid in plaats van als belastingen, tenzij het bedrag buitensporig hoog is in vergelijking met de kosten van de verleende diensten;
- e) belastingen op internationale transacties (bv. buitenlandse reizen, internationale betalingsopdrachten, investeringen in het buitenland enz.), met uitzondering van de belastingen die door producenten en de invoerrechten die door huishoudens moeten worden betaald.

4.80 Onder de rubriek belastingen op inkomen, vermogen enz. vallen geen:

- a) successie- en schenkingsrechten, die worden geacht te zijn geheven op het vermogen van de begunstigde en die worden geregistreerd onder vermogensheffingen (D.91);
- b) niet-periodieke of buitengewone heffingen op kapitaal of vermogen, die worden geregistreerd onder vermogensheffingen (D.91);
- c) belastingen op grond, gebouwen of andere activa die ondernemingen bezitten of huren en voor hun productieactiviteiten gebruiken; dergelijke belastingen vallen onder de niet-productgebonden belastingen op productie (D.29);
- d) betalingen door huishoudens voor andere vergunningen dan die voor het gebruik van voer-, vaar- en vliegtuigen of jacht-, schiet- en visvergunningen voor recreatiedoeleinden: rij-, vaar- of vliegbewijzen, vuurwapenvergunningen en heffingen van de overheid zoals entreegelden voor musea, contributies aan bibliotheken, heffingen voor het ophalen van afval, betalingen voor paspoorten, luchthavenbelastingen, gerechtskosten enz., die meestal als aankopen van door de overheid verleende diensten worden geregistreerd, mits zij voldoen aan de criteria van punt 4.79, onder d), om als diensten te worden geregistreerd.

4.81 Het totaalbedrag aan belastingen omvat de rente die bij achterstallige betalingen van verschuldigde belastingen in rekening is gebracht en de boetes die door de belastingdienst zijn opgelegd, indien er geen gegevens zijn aan de hand waarvan deze rente en boetes afzonderlijk kunnen worden geraamd; het omvat kosten die in rekening zijn gebracht in verband met de vaststelling en inning van uitstaande belastingen, verminderd met kortingen die de overheid heeft verleend op grond van haar economische beleid en met eventuele terugbetalingen als gevolg van te veel betaalde belasting.

Het komt steeds vaker voor dat subsidies en sociale uitkeringen via het belastingsysteem in de vorm van belastingkortingen beschikbaar worden gesteld en dat betalingssystemen aan het systeem voor belastingheffing worden gekoppeld. Belastingkortingen zijn een vorm van belastingverlaging en verminderen de belastingschuld van de begunstigde.

Leidt het systeem van belastingkortingen ertoe dat de begunstigde het saldo ontvangt wanneer de belastingverlaging groter is dan de belastingschuld, dan betreft het een systeem van te betalen belastingkortingen. Bij een dergelijk systeem kunnen betalingen zowel aan niet-belastingbetalers als aan belastingbetalers worden gedaan. Het volledige bedrag van de belastingkortingen wordt dan geregistreerd als overheidsuitgave, en niet als een verlaging van belastinginkomen.

Bij sommige systemen van belastingkortingen behoeven daarentegen geen betalingen te worden verricht, omdat belastingkortingen maximaal de hoogte van de belastingschuld bedragen. In dat geval maken alle belastingkortingen deel uit van het belastingstelsel en verlagen deze het belastinginkomen van de overheid.

- 4.82 Belastingen op inkomen, vermogen enz. worden geregistreerd op het moment dat de activiteiten, transacties of andere gebeurtenissen die leiden tot de betalingsverplichtingen, plaatsvinden.

Sommige economische activiteiten, transacties of gebeurtenissen, op grond waarvan de betrokken eenheden ingevolge de belastingwetgeving belasting moeten betalen, ontsnappen echter voortdurend aan de aandacht van de belastingdienst. Het getuigt niet van realiteitszin indien wordt aangenomen dat dergelijke activiteiten, transacties of gebeurtenissen financiële activa of passiva genereren in de vorm van nog te ontvangen of nog te betalen posten. De bedragen worden alleen geregistreerd indien zij duidelijk blijken uit belastingaanslagen of -aangiften of uit andere instrumenten die leiden tot passiva in de vorm van duidelijke betalingsverplichtingen van belastingbetalers. Er vindt geen toerekening plaats van ontbrekende belastingen die niet uit belastingaanslagen blijken.

De in de rekeningen geregistreerde bedragen aan belastingen worden ontleend aan twee bronnen: kohiers en aangiften, en kasgegevens.

- a) Indien bedragen uit kohiers en aangiften worden gebruikt, dan wordt op die bedragen een coëfficiënt toegepast, teneinde rekening te houden met bedragen die wel in de kohiers en aangiften zijn opgenomen, maar nooit zijn of worden geïnd. Als alternatieve handelwijze wordt een kapitaaloverdracht naar de betrokken sectoren geregistreerd, waarvan het bedrag overeenkomt met de bedoelde aanpassing. De hoogte van de coëfficiënten wordt vastgesteld op basis van de opgedane ervaringen en de huidige verwachtingen met betrekking tot de geraamde niet-geïnde bedragen. Zij zijn specifiek voor de verschillende soorten belastingen.
- b) Indien kasgegevens als bron worden gebruikt, dan wordt een correctie in de tijd toegepast om ervoor te zorgen dat de bedragen worden toegerekend aan de periode waarin de activiteiten, transacties of andere gebeurtenissen die tot de belastingplicht hebben geleid, hebben plaatsgevonden (of, voor bepaalde soorten inkomstenbelasting, aan de periode waarin het belastingbedrag werd vastgesteld). Deze correctie wordt gebaseerd op het gemiddelde tijdsverloop tussen de activiteiten, transacties of andere gebeurtenissen (of de vaststelling van de te betalen belasting) en de inning van het bedrag.

Wanneer belastingen op inkomen, vermogen enz. door een werkgever aan de bron worden ingehouden, worden ze in de lonen begrepen, ook al heeft de werkgever ze niet aan de overheid doorgegeven. Het volledige bedrag wordt geregistreerd alsof de sector huishoudens dat aan de sector overheid heeft betaald. De in werkelijkheid niet-betaalde bedragen worden onder D.995 geneutraliseerd door een kapitaaloverdracht van de overheid aan de sectoren waartoe de werkgevers behoren.

Soms kan de verplichting tot het betalen van inkomstenbelasting nog niet worden vastgesteld in de verslagperiode waarin het inkomen tot stand is gekomen, maar pas naderhand. Er dient derhalve enige soepelheid te worden betracht wat betreft het tijdstip waarop dergelijke belastingen worden geregistreerd. Bij de bron ingehouden belastingen op inkomen, zoals loonbelastingen en regelmatige voorschotten op de inkomstenbelasting, kunnen worden geregistreerd in de periode waarin ze worden betaald, terwijl eindafrekeningen kunnen worden geregistreerd in de periode waarin de belastingverplichting is vastgesteld.

De belastingen op inkomen, vermogen enz. worden geregistreerd als:

- a) bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de sectoren waartoe de belastingbetalers behoren;
- b) middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de overheid;
- c) bestedingen en middelen in de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland.

SOCIALE PREMIES EN UITKERINGEN (D.6)

- 4.83 *Definitie:* sociale uitkeringen zijn inkomensoverdrachten in geld of in natura, die via collectieve regelingen of, buiten dergelijke regelingen om, door overheidseenheden en izw's t.b.v. huishoudens aan huishoudens worden verstrekt, teneinde de financiële lasten te verlichten die voor die huishoudens voortvloeien uit een aantal risico's en behoeften. Zij omvatten ook betalingen van de overheid aan producenten voor goederen en diensten die in het kader van sociale risico's en behoeften individueel aan huishoudens ten goede komen.

- 4.84 De lijst van de risico's en behoeften die aanleiding kunnen geven tot het verstrekken van sociale uitkeringen, is als volgt:

- a) ziekte;
- b) invaliditeit, handicap;

- c) arbeidsongeval of beroepsziekte;
- d) ouderdom;
- e) nabestaanden;
- f) moederschap;
- g) gezin;
- h) bevordering arbeidsdeelname;
- i) werkloosheid;
- j) huisvesting;
- k) onderwijs;
- l) algemene behoefte.

Bij huisvesting zijn huursubsidies van de overheid sociale uitkeringen, met uitzondering van bijzondere uitkeringen door de overheid in haar hoedanigheid van werkgever.

4.85 Sociale uitkeringen omvatten:

- a) regelmatige en eenmalige inkomensoverdrachten op grond van regelingen waarbij premies worden ontvangen, die de gehele bevolking of grote delen hiervan bestrijken, die zijn ingesteld door de overheid en waarover toezicht wordt uitgeoefend door overheidsinstellingen (socialezekeringsregelingen);
- b) regelmatige en eenmalige inkomensoverdrachten op grond van regelingen die door werkgevers zijn ingesteld ten behoeve van hun werknemers, ex-werknemers of personen te hunnen laste (overige werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen). De premies kunnen ten laste komen van werknemers en/of werkgevers, maar kunnen ook door zelfstandigen worden opgebracht;
- c) regelmatige inkomensoverdrachten door overheidsinstellingen en izw's t.b.v. huishoudens, zonder dat daarvoor de voorwaarde geldt dat vooraf premie is betaald, terwijl in het algemeen wordt vastgesteld wat het beschikbare inkomen is. Dergelijke overdrachten worden vaak sociale voorzieningen genoemd.

4.86 Sociale uitkeringen omvatten geen:

- a) verzekeringsuitkeringen die zijn gebaseerd op verzekeringscontracten die uitsluitend op eigen initiatief van de verzekerde zijn afgesloten, onafhankelijk van zijn werkgever of de overheid;
- b) verzekeringsuitkeringen die zijn gebaseerd op verzekeringscontracten die uitsluitend zijn afgesloten om een korting te verkrijgen, ook indien dergelijke polissen voortvloeien uit een collectieve overeenkomst.

4.87 Een afzonderlijke verzekeringsovereenkomst wordt als onderdeel van een socialeverzekeringsovereenkomst beschouwd indien de verzekerde gebeurtenissen of omstandigheden overeenkomen met de in punt 4.84 genoemde risico's en behoeften; bovendien moet aan ten minste één van onderstaande voorwaarden zijn voldaan:

- a) deelname aan de regeling is hetzij wettelijk verplicht, hetzij verplicht op grond van het arbeidscontract van een werknemer of een groep werknemers;
- b) het betreft een collectieve regeling ten bate van een bepaalde categorie werkers, ongeacht of het gaat om werknemers, zelfstandigen of niet-werkenden, en deelname is beperkt tot leden van die groep;
- c) de werkgever draagt (werkelijke of toegerekende) premies af voor een werknemer, ongeacht of de werknemer ook zelf een premie betaalt.

4.88 *Definitie:* socialeverzekeringsovereenkomsten zijn regelingen waarbij deelnemers zich verplicht, dan wel gestimuleerd door hun werkgever of de overheid, verzekeren tegen bepaalde gebeurtenissen en omstandigheden die hun welzijn of dat van personen te hunnen laste nadelig kunnen beïnvloeden. Bij dergelijke regelingen worden sociale premies betaald door werknemers of anderen, dan wel door werkgevers namens hun werknemers, met het oogmerk voor werknemers of andere premiebijdragers, dan wel personen te hunnen laste of hun nabestaanden, het recht op socialeverzekeringsovereenkomsten in de lopende of daarop volgende perioden te waarborgen.

Socialeverzekeringsregelingen worden georganiseerd voor groepen werkers of zijn van rechtswege toegankelijk voor alle of voor aangewezen categorieën werkers, waaronder zowel niet-werkenden als werknemers. Het gaat van particuliere regelingen voor bepaalde groepen werknemers van een enkele werkgever tot socialezekerheidsregelingen waaronder de gehele beroepsbevolking van een land valt. Soms kunnen de betrokken werkers op vrijwillige basis deelnemen aan dergelijke regelingen, maar het komt vaker voor dat deelname verplicht is. Zo kan bijvoorbeeld deelname aan door individuele werkgevers ingestelde regelingen vereist zijn op grond van de tussen werkgevers en hun werknemers gesloten collectieve arbeidsovereenkomst.

4.89 Er zijn twee typen socialeverzekeringsregelingen:

- a) socialezekerheidsregelingen ten behoeve van de hele bevolking of grote delen daarvan, die worden opgelegd, beheerd en gefinancierd door overheidsinstellingen. Pensioenen die op grond van dergelijke regelingen worden uitgekeerd, kunnen al dan niet verband houden met het loonniveau van de begunstigde of met zijn arbeidsverleden. Niet-pensioenuitkeringen houden minder vaak verband met het loonniveau;
- b) overige werkgerelateerde regelingen. Bij dergelijke regelingen vormt een werkgever-werknemerverhouding de grondslag voor pensioenverstrekking en honorering van eventuele andere in het arbeidscontract neergelegde rechten, en is niet de overheid op grond van socialezekerheidsbepalingen verantwoordelijk voor de verstrekking van uitkeringen.

4.90 Socialeverzekeringsregelingen die door overheidseenheden zijn ingesteld voor hun eigen werknemers, en niet voor de beroepsbevolking in het algemeen, worden als overige werkgerelateerde regelingen en niet als socialezekerheidsregelingen geïnclassificeerd.

Sociale premies (netto) (D.61)

4.91 *Definitie:* sociale premies (netto) (D.61) zijn de werkelijke of toegerekende premies die huishoudens aan socialeverzekeringsregelingen bijdragen om voorzieningen te treffen voor sociale uitkeringen. Sociale premies (netto) (D.61) bestaan uit:

werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (D.611)

plus toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (D.612)

plus werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens (D.613)

plus aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens (D.614)

minus vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling (D.61SC).

De vergoeding voor de socialeverzekeringsregeling is de door de eenheden die de regelingen uitvoeren in rekening gebrachte vergoeding voor hun diensten. Zij worden hier vermeld als onderdeel van de berekening van sociale premies (netto) (D.61); het zijn geen herverdelingstransacties maar zij maken deel uit van de output en de consumptieve bestedingen.

Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (D.611)

4.92 De werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (D.611) komen overeen met D.121.

De werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers worden door de werkgevers betaald aan socialezekerheidsregelingen en de overige werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen om de sociale uitkeringen ten behoeve van hun werknemers te waarborgen.

Aangezien de werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers hun werknemers ten goede komen, wordt de waarde ervan geregistreerd als bestanddeel van de beloning van werknemers, samen met de lonen in geld en in natura. De sociale premies worden vervolgens geregistreerd als inkomensoverdrachten van de werknemers aan de socialezekerheidsregelingen en de overige werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen.

Deze rubriek is onderverdeeld in twee categorieën:

a) werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.6111); deze komen overeen met D.1211;

b) werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.6112); deze komen overeen met D.1212.

- 4.93 Betalingen van werkelijke sociale premies kunnen wettelijk of bestuursrechtelijk verplicht zijn, of zij kunnen worden betaald uit hoofde van een collectieve arbeidsovereenkomst voor een bedrijfstak, een overeenkomst tussen de werkgever en diens werknemers op ondernemingsniveau of op basis van een individuele arbeidsovereenkomst. In bepaalde gevallen kunnen de premies vrijwillig worden betaald.

Dergelijke vrijwillige premies betreffen:

- a) sociale premies die personen die daartoe niet wettelijk verplicht zijn, betalen aan een socialezekerheidsfonds;
  - b) sociale premies die aan verzekeringsmaatschappijen (of aan pensioenfondsen in dezelfde sector) worden betaald in het kader van aanvullende verzekeringsregelingen ingesteld door bedrijven ten bate van hun werknemers, waarbij laatstgenoemden zich vrijwillig kunnen aansluiten;
  - c) premies die worden betaald aan „provident”-verzekeringsregelingen voor onderlinge bijstand, waarvan werknemers of zelfstandigen lid kunnen worden.
- 4.94 Tijdstip van registratie: de werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (D.611) worden geregistreerd op het moment dat het werk dat verplicht tot het betalen van de premies, is verricht.
- 4.95 De in de rekeningen geregistreeerde bedragen aan de sector overheid verschuldigde sociale premies worden ontleend aan twee bronnen: kohiers en aangiften, of kasgegevens.
- a) Indien bedragen uit kohiers en aangiften worden gebruikt, dan wordt op die bedragen een coëfficiënt toegepast, teneinde rekening te houden met bedragen die wel in de kohiers en aangiften zijn opgenomen, maar nooit zijn of worden geïnd. Als alternatieve handelwijze kan een kapitaaloverdracht naar de betrokken sectoren worden geregistreerd, waarvan het bedrag overeenkomt met de bedoelde aanpassing. De hoogte van de coëfficiënten wordt vastgesteld op basis van de opgedane ervaringen en de huidige verwachtingen met betrekking tot de geraamde niet-geïnde bedragen. Zij zijn specifiek voor de verschillende soorten sociale premies.
  - b) Indien kasgegevens als bron worden gebruikt, dan wordt een correctie in de tijd toegepast om ervoor te zorgen dat de bedragen worden toegerekend aan de periode waarin de activiteit die tot de socialepremieverplichting heeft geleid, heeft plaatsgevonden (of aan de periode waarin de verplichting ontstond). Deze correctie kan worden gebaseerd op het gemiddelde tijdsverloop tussen de activiteit (of het ontstaan van de verplichting) en de inning van het bedrag.

Wanneer aan de sector overheid verschuldigde sociale premies door de werkgever aan de bron worden ingehouden, worden ze in de lonen begrepen, ongeacht of de werkgever ze aan de overheid heeft doorgegeven. Het volledige bedrag wordt dan geregistreerd alsof de sector huishoudens het aan de sector overheid had betaald. De in werkelijkheid niet-betaalde bedragen worden onder D.995 geneutraliseerd door een kapitaaloverdracht van de overheid aan de sectoren waartoe de werkgevers behoren.

- 4.96 De werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers worden geregistreerd als:
- a) bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de huishoudens;
  - b) bestedingen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland (voor niet-ingezeten huishoudens);
  - c) middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van ingezetene verzekerden of werkgevers;
  - d) middelen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland (voor niet-ingezetene verzekerden of werkgevers).

Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (D.612)

- 4.97 *Definitie:* de toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (D.612) vertegenwoordigen de tegenhanger van de sociale uitkeringen (minus eventuele sociale premies t.l.v. werknemers) die rechtstreeks door de werkgevers (d.w.z. onafhankelijk van de werkelijke premies t.l.v. werkgevers) aan hun werknemers of voormalige werknemers en andere rechthebbenden worden verstrekt.

Zij komen overeen met D.122 zoals beschreven onder de beloning van werknemers. Hun waarde moet actuair of op basis van een aannemelijk percentage van de lonen van de werknemers in actieve dienst worden vastgesteld, dan wel worden gelijkgesteld aan de door de onderneming in dezelfde verslagperiode betaalde niet-pensioen-uitkeringen zonder fondsvorming.

De toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (D.612) zijn onderverdeeld in twee categorieën:

- a) toegerekende pensioenpremie t.l.v. werkgevers (D.6121); deze komen overeen met D.1221;

- b) toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.6122); deze komen overeen met D.1222.
- 4.98 Tijdstip van registratie: de toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers, die de tegenhanger vormen van de verplichte rechtstreekse sociale uitkeringen, worden geregistreerd in het tijdvak waarin de arbeid is verricht. Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers die de tegenhanger vormen van vrijwillige rechtstreekse sociale uitkeringen, worden geregistreerd op het moment dat de uitkeringen worden verstrekt.
- 4.99 De toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers worden geregistreerd als:
- bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de huishoudens en in de rekening voor inkomstentransacties van het buitenland;
  - middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de sectoren waartoe de werkgevers of ingezetenen verzekeraars behoren en in de rekening voor inkomstentransacties van het buitenland.

Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens (D.613)

- 4.100 *Definitie:* de werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens (D.613) zijn sociale premies die werknemers, zelfstandigen en niet-werkenden te eigen behoeve aan socialeverzekeringsregelingen moeten betalen.

De werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens (D.6131) zijn onderverdeeld in twee categorieën:

- werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens (D.6131);
- werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens (D.6132).

Tijdstip van registratie: de werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens worden geregistreerd op transactiebasis. Voor werkenden geschiedt dit op het moment dat het werk dat verplicht tot het betalen van de premies, wordt verricht. Voor niet-werkenden geschiedt dit op het moment waarop de premies moeten worden betaald.

In het rekeningenstelsel worden de werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens geregistreerd onder de:

- bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de huishoudens en in de rekening voor inkomstentransacties van het buitenland;
- middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de sectoren waartoe de werkgevers behoren en in de rekening voor inkomstentransacties van het buitenland.

Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens (D.614)

- 4.101 *Definitie:* aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens (D.614) bestaan uit het inkomen uit vermogen dat in de verslagperiode is verdiend met het bezit aan pensioenrechten en niet-pensioenrechten.

Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens zijn onderverdeeld in twee categorieën:

- aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens (D.6141);
- aanvullende niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens (D.6142). Rubriek D.6142 komt overeen met aanvullende premies t.l.v. huishoudens in verband met andere sociale risico's en behoeften dan pensioenen, zoals ziekte, zwangerschap, arbeidsongeval, invaliditeit, ontslag enz.

De aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens worden in de rekening voor bestemming van primaire inkomens opgenomen bij het inkomen uit vermogen dat de beheerders van pensioenfondsen aan huishoudens moeten betalen (inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten D.442).

Aangezien dit inkomen in de praktijk door de beheerders van de pensioenfondsen wordt ingehouden, wordt het in de secundaire inkomensverdelingsrekening geregistreerd alsof het door de huishoudens aan de pensioenfondsen is terugbetaald in de vorm van aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens.

Tijdstip van registratie: de aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens worden geregistreerd op transactiebasis.

Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) (D.62)

4.102 Rubriek D.62 is onderverdeeld in drie subrubrieken:

- uitkeringen sociale zekerheid in geld (D.621);
- uitkeringen overige sociale verzekering (D.622);
- uitkeringen sociale voorziening in geld (D.623).

Uitkeringen sociale zekerheid in geld (D.621)

4.103 *Definitie:* uitkeringen sociale zekerheid in geld (D.621) zijn uitkeringen sociale verzekering die door socialezekerheidsfondsen in geld worden betaald aan huishoudens. Vergoedingen vallen hier niet onder; deze worden geregistreerd als sociale overdrachten in natura (D.632).

Dergelijke uitkeringen worden krachtens socialezekerheidsregelingen verstrekt.

Zij kunnen worden onderverdeeld in:

- pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld (D.6211);
- niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld (D.6212).

Uitkeringen overige sociale verzekering (D.622)

4.104 *Definitie:* uitkeringen overige sociale verzekering (D.622) zijn uitkeringen die werkgevers moeten betalen in het kader van overige werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen. Overige werkgerelateerde socialeverzekeringssuitkeringen zijn sociale uitkeringen (in geld of in natura) te betalen op grond van socialeverzekeringsregelingen, m.u.v. socialezekerheidsregelingen, aan premiebijdragers aan de regelingen, personen te hunnen laste of hun nabestaanden.

Kenmerkende gevallen zijn:

- a) doorbetaling van het normale loon, of een gedeelte ervan, tijdens perioden van afwezigheid van het werk wegens ziekte, ongeval, zwangerschap enz.;
- b) verstrekking van gezins-, onderwijs- of andere toelagen ten behoeve van personen die ten laste van de werknemers komen;
- c) betaling van ouderdoms- of nabestaandenpensioen aan voormalige werknemers of hun nabestaanden en uitkeringen aan werknemers of hun nabestaanden in geval van ontslag, arbeidsongeschiktheid, ongeval met dodelijke afloop enz. (in relatie met een collectieve arbeidsovereenkomst);
- d) algemene medische diensten die geen verband houden met het werk;
- e) revalidatie- en bejaardenhuizen.

De uitkeringen overige sociale verzekering (D.622) kunnen worden onderverdeeld in:

- pensioenuitkeringen overige sociale verzekering (D.6221);
- niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering (D.6222).

Uitkeringen sociale voorziening in geld (D.623)

4.105 *Definitie:* uitkeringen sociale voorziening in geld (D.623) zijn inkomensoverdrachten die aan huishoudens worden betaald door overheidsinstellingen of izw's t.b.v. huishoudens, teneinde tegemoet te komen aan dezelfde behoeften als in geval van uitkeringen sociale verzekering; deze uitkeringen vinden echter niet plaats in het kader van een socialeverzekeringsregeling waaraan normaal gesproken met sociale premies moet worden bijgedragen.

Zij omvatten derhalve niet de door socialezekerheidsfondsen betaalde uitkeringen. Uitkeringen sociale voorziening kunnen worden betaald in de volgende omstandigheden:

- a) er is geen socialeverzekeringsregeling om de betrokken omstandigheden te dekken;
- b) hoewel er wellicht één of meer socialeverzekeringsregelingen bestaan, nemen de betrokken huishoudens hieraan niet deel en komen zij niet in aanmerking voor uitkeringen sociale verzekering;

- c) de uitkeringen sociale verzekering worden ontoereikend geacht om de betrokken behoeften te dekken en de uitkeringen sociale voorziening worden in aanvulling daarop betaald;
- d) om redenen van algemeen sociaal beleid.

Tot deze uitkeringen behoren geen inkomensoverdrachten in verband met gebeurtenissen of omstandigheden die gewoonlijk niet door socialeverzekeringsregelingen worden gedekt (bv. overdrachten na natuurrampen, die onder overige inkomensoverdrachten of onder overige kapitaaloverdrachten worden geregistreerd).

4.106 Tijdstip van registratie van sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) (D.62):

- a) uitkeringen in geld worden geregistreerd op het moment dat hierop aanspraak wordt verkregen;
- b) uitkeringen in natura worden geregistreerd op het moment dat de diensten worden verleend, of dat de eigendom van de goederen die niet-marktproducenten rechtstreeks aan huishoudens leveren, overgaat op deze huishoudens.

4.107 Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) (D.62) worden geregistreerd als:

- a) bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de sectoren die de uitkeringen verstrekken;
- b) bestedingen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland (indien de uitkeringen worden verstrekt door het buitenland);
- c) middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de huishoudens;
- d) middelen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland (indien de uitkeringen worden verstrekt aan niet-ingezeten huishoudens).

Sociale overdrachten in natura (D.63)

4.108 *Definitie:* sociale overdrachten in natura (D.63) bestaan uit afzonderlijke goederen en diensten die door overheidsinstellingen en izw's t.b.v. huishoudens gratis of tegen economisch niet-significante prijzen aan individuele huishoudens worden verstrekt, ongeacht of deze goederen en diensten op de markt zijn aangeschaft of als niet-marktoutput door de overheidsinstellingen en izw's t.b.v. huishoudens zijn voortgebracht. Zij worden gefinancierd uit de belastingopbrengst, uit andere overheidsinkomsten of uit socialezekerheidspremies, dan wel uit schenkingen en inkomen uit vermogen in het geval van izw's t.b.v. huishoudens.

Diensten die gratis of tegen economisch niet-significante prijzen aan huishoudens worden verleend, worden beschouwd als individuele diensten, teneinde ze te onderscheiden van collectieve diensten die aan de hele bevolking of aan grote delen ervan worden verleend, zoals defensie en straatverlichting. Individuele diensten betreffen voornamelijk onderwijs- en gezondheidsdiensten, al worden ook vaak andere diensten verleend, zoals culturele, recreatieve en huisvestingsdiensten.

4.109 Sociale overdrachten in natura (D.63) is onderverdeeld in:

Sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten van de overheid en izw's t.b.v. huishoudens (D.631)

Definitie: sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten van de overheid en izw's t.b.v. huishoudens (D.631) zijn afzonderlijke goederen en diensten die door niet-marktproducenten rechtstreeks aan de begunstigden worden geleverd. Indien er sprake is van betalingen door de huishoudens zelf, moeten deze op de bedoelde overdrachten in mindering worden gebracht;

Sociale overdrachten in natura — door de overheid en izw's t.b.v. huishoudens aangekochte marktproducten (D.632)

Definitie: sociale overdrachten in natura — door de overheid en izw's t.b.v. huishoudens aangekochte marktproducten (D.632) zijn afzonderlijke goederen en diensten:

- a) in de vorm van vergoedingen door socialezekerheidsfondsen van goedgekeurde uitgaven van huishoudens voor bepaalde goederen of diensten, of
- b) van goederen en diensten die rechtstreeks aan de begunstigden worden geleverd door de marktproducenten waarvan de overheid deze goederen en diensten koopt.

Indien er sprake is van betalingen door de huishoudens zelf, moeten deze op de bedoelde overdrachten in mindering worden gebracht.

Wanneer een huishouden een goed of een dienst koopt en een socialezekerheidsfonds deze aankoop vervolgens geheel of gedeeltelijk vergoedt, kan het huishouden worden geacht namens het fonds te hebben gehandeld. In feite verstrekt het huishouden een kortlopend krediet aan het socialezekerheidsfonds, dat wordt afgelost zodra het de vergoeding heeft ontvangen.

Het bedrag van de vergoeding wordt geregistreerd alsof de uitgaven rechtstreeks zijn gedaan door het socialezekerheidsfonds op het moment dat het huishouden de aankoop doet. Alleen het eventuele verschil tussen de betaalde aankoopprijs en het bedrag dat aan het huishouden werd vergoed, wordt geregistreerd. De vergoedingen worden derhalve niet behandeld als een inkomensoverdracht in geld van de socialezekerheidsfondsen aan de huishoudens.

- 4.110 Voorbeelden van sociale overdrachten in natura (D.63) zijn medische of tandheelkundige behandelingen, chirurgische ingrepen, ziekenhuisaccommodatie, brillen of contactlenzen, medische hulpmiddelen of voorzieningen en soortgelijke goederen of diensten die verband houden met sociale risico's en behoeften.

Andere voorbeelden die niet onder een socialeverzekeringsregeling vallen, zijn sociale woningen, huisvestingstoeelagen, kinderdagverblijven, beroepsopleidingen, kortingen op vervoertarieven (mits er sprake is van een sociale functie) en soortgelijke goederen en diensten in het kader van sociale risico's en behoeften. Goederen en diensten, zoals diensten op het gebied van recreatie, cultuur of sport, die de overheid buiten het kader van sociale risico's of behoeften gratis of tegen economisch niet-significante prijzen verstrekt, worden geregistreerd als sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten van de overheid en van izw's t.b.v. huishoudens (D.631).

- 4.111 Tijdstip van registratie: sociale uitkeringen in natura (D.63) worden geregistreerd op het moment dat de diensten worden verleend, of dat de eigendom van de goederen die de producenten rechtstreeks aan huishoudens leveren, overgaat op deze huishoudens.

Sociale overdrachten in natura (D.63) worden geregistreerd onder de:

- a) bestedingen in de tertiaire inkomensverdelingsrekening van de sectoren die de uitkeringen verstrekken;
- b) middelen in de tertiaire inkomensverdelingsrekening van de huishoudens.

De consumptie van de overgedragen goederen en diensten wordt geregistreerd in de rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen.

Er zijn geen sociale overdrachten in natura naar/uit het buitenland (deze worden geregistreerd onder D.62: sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)).

OVERIGE INKOMENSOVERDRACHTEN (D.7)

Premies schadeverzekering (netto) (D.71)

- 4.112 *Definitie*: premies schadeverzekering (netto) (D.71) zijn premies uit hoofde van verzekeringscontracten die door institutionele eenheden zijn afgesloten. De verzekeringscontracten van individuele huishoudens zijn door henzelf afgesloten op eigen initiatief en te eigen behoefte, onafhankelijk van hun werkgevers of van de overheid en buiten enige socialeverzekeringsregeling om. De premies schadeverzekering (netto) omvatten zowel de door de polishouders betaalde werkelijke premies om gedurende de verslagperiode verzekerd te zijn (verdiende premies) als de aanvullende premies te betalen uit het aan de polishouders toegerekende inkomen uit vermogen, na aftrek van de vergoeding voor de dienstverlening door de betrokken verzekeringsmaatschappijen.

Premies schadeverzekering (netto) zijn de bedragen die beschikbaar zijn voor dekking van diverse door de natuur of door menselijk toedoen veroorzaakte gebeurtenissen of ongevallen die leiden tot schade aan goederen of eigendommen en/of letsel aan personen, zoals brand, overstromingen, neerstorten van vliegtuigen, aanrijdingen, diefstal, geweld, ongevallen, ziekte enz., of van financiële schade als gevolg van gebeurtenissen als ziekte, werkloosheid, ongevallen enz.

Premies schadeverzekering (netto) worden onderverdeeld in twee categorieën:

- a) premies directe schadeverzekering (netto) (D.711);
- b) premies schadeherverzekering (netto) (D.712).

- 4.113 Tijdstip van registratie: premies schadeverzekering (netto) worden geregistreerd op het moment dat zij worden verdiend.

De verzekeringspremies, waarop de vergoeding voor de verzekeringsdienst in mindering wordt gebracht, betreffen het deel van de totale premieopbrengsten dat in de lopende of in voorgaande verslagperiodes is betaald om risico's in de lopende periode te dekken.

Premies die in de lopende verslagperiode worden verdiend, moeten worden onderscheiden van premies die in die periode in rekening zijn gebracht. Deze laatste dekken waarschijnlijk niet alleen risico's voor de lopende periode, maar ook voor toekomstige perioden.

De premies schadeverzekering (netto) worden geregistreerd als:

- a) bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van ingezetene polishouders;
- b) bestedingen in de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland (voor niet-ingezetene polishouders);
- c) middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van ingezetene verzekeringsmaatschappijen;
- d) middelen in de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland (voor niet-ingezetene verzekeringsmaatschappijen).

Uitkeringen schadeverzekering (D.72)

4.114 *Definitie:* uitkeringen schadeverzekering (D.72) zijn uitkeringen die worden verricht ingevolge een schadeverzekeringsovereenkomst, d.w.z. bedragen die verzekeringsmaatschappijen moeten uitkeren ter compensatie van letsel van personen of schade aan goederen (inclusief vaste activa).

Uitkeringen schadeverzekering zijn onderverdeeld in twee categorieën:

- a) uitkeringen directe schadeverzekering (D.721);
- b) uitkeringen schadeherverzekering (D.722).

4.115 Uitkeringen schadeverzekering omvatten geen sociale uitkeringen.

De afwikkeling van een schadeverzekeringaanspraak wordt geregistreerd als een inkomensoverdracht aan de verzekerde. Dergelijke betalingen worden beschouwd als inkomensoverdrachten, ook als het gaat om grote bedragen als gevolg van het verlies van vaste activa of van ernstig lichamelijk letsel.

Uitzonderlijk hoge uitkeringen, bijvoorbeeld na een ramp, kunnen worden beschouwd als kapitaaloverdracht en niet als inkomensoverdracht (zie punt 4.165, onder k)).

De door de verzekerden ontvangen bedragen zijn gewoonlijk niet voor enig bijzonder doel bestemd en beschadigde of verloren gegane goederen of activa behoeven niet noodzakelijkerwijs te worden hersteld of vervangen.

Uitkeringen zijn een gevolg van beschadiging van eigendommen of lichamelijk letsel van derden waarvoor de polishouder verantwoordelijk is. In dergelijke gevallen worden uitkeringen geregistreerd als rechtstreekse betalingen door de verzekeringsmaatschappij aan de gedupeerde derde en niet als betalingen via de verzekerde.

4.116 Premies en uitkeringen herverzekering (netto) worden op exact dezelfde wijze berekend als premies en uitkeringen schadeverzekering. Aangezien de herverzekeringbusiness in een beperkt aantal landen is geconcentreerd, worden de meeste herverzekeringsovereenkomsten met niet-ingezetene eenheden gesloten.

Sommige eenheden, met name die van de overheid, kunnen een garantie afgeven tegen een niet-nakomende debiteur onder voorwaarden met dezelfde kenmerken als schadeverzekeringen. Dit komt voor wanneer veel garanties van dezelfde soort worden afgegeven en er een realistische inschatting van de totale omvang van niet-nakoming kan worden gemaakt. In dergelijke gevallen worden de betaalde vergoedingen (en het inkomen uit vermogen dat daarmee wordt verdiend) op dezelfde wijze als premies schadeverzekering geregistreerd, en worden de claims op grond van standaardgaranties voor leningen geregistreerd op dezelfde wijze als uitkeringen schadeverzekering.

4.117 Tijdstip van registratie: uitkeringen schadeverzekering worden geregistreerd op het moment dat het ongeval of een andere door de verzekering gedekte gebeurtenis zich voordoet.

Zij worden geregistreerd als:

- a) bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van ingezetene verzekeringsmaatschappijen;
- b) bestedingen in de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland (voor niet-ingezetene verzekeringsmaatschappijen);

- c) middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de sectoren van de begunstigen;
- d) middelen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland (voor niet-ingezeten begunstigen).

Inkomensoverdrachten binnen de overheid (D.73)

- 4.118 *Definitie*: inkomensoverdrachten binnen de overheid (D.73) omvatten overdrachten tussen de subsectoren van de overheid (centrale overheid, deelstaatoverheid, lagere overheid en socialezekerheidsfondsen) met uitzondering van belastingen, subsidies, investeringsbijdragen en overige kapitaaloverdrachten.

Inkomensoverdrachten binnen de overheid (D.73) omvatten geen transacties ten behoeve van een andere eenheid; deze worden slechts eenmaal geregistreerd, namelijk bij de middelen van de begunstigde eenheid ten behoeve waarvan de transactie is verricht (zie punt 1.78). Dit geval doet zich onder andere voor wanneer een overheidsinstelling (bv. een centrale-overheidsdienst) belastingen int die in hun geheel of gedeeltelijk automatisch worden overgedragen aan een andere overheidsinstelling (bv. een lagere overheid). In dat geval wordt het deel van de belastingontvangsten dat voor de andere overheidsinstelling bestemd is, geregistreerd als rechtstreeks door deze overheidsinstelling geheven belastingen en niet als een inkomensoverdracht binnen de overheid. De oplossing geldt in het bijzonder bij belastingen in de vorm van opcenten op aan de centrale overheid te betalen belastingen, die voor een andere overheidsinstelling bestemd zijn. Vertragingen bij de overdracht van de belastingen naar deze andere overheidsinstelling worden in de financiële rekening geregistreerd onder „overige vorderingen/schulden”.

De inkomensoverdrachten binnen de overheid omvatten overdrachten van belastingopbrengsten in de vorm van een algemene overdracht van middelen van de centrale overheid aan andere overheidsinstellingen. Dergelijke overdrachten komen namelijk niet overeen met een specifieke categorie belastingen en vinden niet automatisch plaats, maar in principe via bepaalde fondsen (bv. provincie- of gemeentefonds) en volgens een verdeelsleutel die door de centrale overheid is vastgesteld.

- 4.119 Tijdstip van registratie: inkomensoverdrachten binnen de overheid worden geregistreerd op het moment dat deze volgens de geldende voorschriften dienen plaats te vinden.
- 4.120 Inkomensoverdrachten binnen de overheid worden geregistreerd als bestedingen en middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de subsectoren van de overheid. Inkomensoverdrachten binnen de overheid zijn stromen binnen de sector overheid die verdwijnen wanneer een geconsolideerde rekening voor de sector als geheel wordt opgesteld.

Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking (D.74)

- 4.121 *Definitie*: inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking (D.74) omvatten alle overdrachten in geld of in natura tussen de overheid en overheden of internationale organisaties in het buitenland, met uitzondering van investeringsbijdragen en overige kapitaaloverdrachten.

- 4.122 Rubriek D.74 omvat:

- a) bijdragen van de overheid aan internationale organisaties (met uitzondering van belastingafdrachten die overheden uit hoofde van hun lidmaatschap van supranationale organisaties verschuldigd zijn);
- b) inkomensoverdrachten die de overheid van de onder a) bedoelde instellingen of organisaties ontvangt. Rechtstreekse inkomensoverdrachten van de instellingen van de Europese Unie aan ingezetten marktproducenten, worden geregistreerd onder de door het buitenland betaalde subsidies;
- c) inkomensoverdrachten die overheden elkaar verstrekken in de vorm van betalingen in geld (bv. ter financiering van begrotingstekorten van andere landen of van overzeese gebiedsdelen) of van giften in natura (bv. de tegenwaarde van voedselhulp, militaire uitrusting, noodhulp na natuurrampen in de vorm van voedsel, kleding, medicijnen enz.);
- d) lonen die door een overheid, een instelling van de Europese Unie of een internationale organisatie worden betaald aan adviseurs en technisch deskundigen die ter beschikking van ontwikkelingslanden worden gesteld.

De inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking omvatten ook overdrachten tussen de overheid en internationale organisaties die in haar economische gebied zijn gevestigd, aangezien internationale organisaties niet worden beschouwd als ingezetten institutionele eenheden van het land waar zij zijn gevestigd.

- 4.123 Tijdstip van registratie: het moment waarop volgens de geldende voorschriften de overdrachten dienen plaats te vinden (in geval van verplichte overdrachten), dan wel het moment waarop de overdrachten werkelijk plaatsvinden (in geval van vrijwillige overdrachten).

4.124 De inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking worden geregistreerd als:

- a) bestedingen en middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de overheidssector;
- b) bestedingen en middelen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland.

Overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (D.75)

Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens (D.751)

4.125 *Definitie:* inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens (D.751) omvatten alle vrijwillige bijdragen (met uitzondering van legaten), lidmaatschapsgelden en financiële steun die deze instellingen ontvangen van huishoudens (met inbegrip van niet-ingezeten huishoudens) en in mindere mate van andere eenheden.

4.126 Tot de inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens behoren:

- a) periodieke bijdragen van huishoudens aan vakbonden, sportverenigingen en politieke, culturele, religieuze en soortgelijke organisaties die behoren tot de sector izw's t.b.v. huishoudens;
- b) vrijwillige bijdragen (met uitzondering van legaten) van huishoudens, ondernemingen en het buitenland aan izw's t.b.v. huishoudens, met inbegrip van overdrachten in natura in de vorm van schenkingen van voedsel, kleding, dekens, medicijnen enz. aan liefdadigheidsinstellingen ter verdeling onder ingezetenen en niet-ingezeten huishoudens. Dergelijke behandeling is van toepassing op consumptiegoederen, daar overdrachten van grote schenkingen (kostbaarheden geregistreerd als niet-financiële activa) worden geregistreerd onder overige kapitaaloverdrachten (D.99) (zie punt 4.165, onder e)).

Schenkingen van ongewenste of gebruikte artikelen van huishoudens worden niet geregistreerd als overdrachten;

- c) bijstand en schenkingen van de overheid, met uitzondering van overdrachten die met name ten doel hebben kapitaaluitgaven te financieren; deze worden onder de investeringsbijdragen geregistreerd.

Niet inbegrepen onder de inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens zijn de betalingen van lidmaatschapsgelden of bijdragen aan izw's t.b.v. bedrijven, zoals kamers van koophandel of beroepsverenigingen, die worden geregistreerd als betalingen voor verleende diensten.

4.127 Tijdstip van registratie: de inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens worden geregistreerd op het moment waarop zij plaatsvinden.

4.128 De inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens worden geregistreerd als:

- a) bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de betalende sectoren;
- b) bestedingen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland;
- c) middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de sector izw's t.b.v. huishoudens.

Inkomensoverdrachten tussen huishoudens (D.752)

4.129 *Definitie:* inkomensoverdrachten tussen huishoudens (D.752) omvatten alle inkomensoverdrachten in geld of in natura, betaald (of ontvangen) door ingezetenen huishoudens aan (of van) andere ingezetenen of niet-ingezeten huishoudens. Het gaat met name om bedragen die door emigranten of permanent (of voor een periode van ten minste één jaar) in het buitenland werkzame personen aan familieleden in hun land van herkomst of door ouders aan hun elders verblijvende kinderen worden overgemaakt.

4.130 Tijdstip van registratie van inkomensoverdrachten tussen huishoudens: het moment waarop de overdracht plaatsvindt.

4.131 De inkomensoverdrachten tussen huishoudens worden geregistreerd als:

- a) bestedingen en middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de huishoudens;
- b) bestedingen en middelen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland.

Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (D.759)

Boetes

4.132 *Definitie:* boetes die door rechtbanken of door semirechterlijke organen aan institutionele eenheden worden opgelegd, worden beschouwd als andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (D.759).

4.133 Onder andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (D.759) vallen geen:

- a) boetes die door de belastingdienst worden opgelegd voor het ontwijken of te laat betalen van belastingen, indien zij niet afzonderlijk van de belastingen zelf kunnen worden onderscheiden en ingedeeld blijven bij de belastingen;
- b) betalingen voor het verkrijgen van vergunningen; dergelijke betalingen zijn ofwel belastingen ofwel vergoedingen voor diensten die door overheidsinstellingen worden verleend.

4.134 Tijdstip van registratie: boetes worden geregistreerd op het moment dat de verplichting ontstaat.

Loterijen en kansspelen

4.135 *Definitie*: de bedragen die worden betaald voor loten of bij weddenschappen bestaan uit twee elementen: de betaling van een vergoeding voor de dienst aan de eenheid die de loterij of het kansspel organiseert, en een residuele inkomensoverdracht die wordt uitbetaald aan de winnaars.

De vergoeding voor de dienst kan hoog zijn en kan kansspelbelasting omvatten. In het ESR worden de overdrachten geacht rechtstreeks plaats te vinden tussen de deelnemers aan de loterij of het kansspel, d.w.z. tussen huishoudens. Wanneer ook niet-ingezeten huishoudens deelnemen, kunnen aanzienlijke netto-overdrachten tussen de sector huishoudens en het buitenland ontstaan.

Tijdstip van registratie: residuele inkomensoverdrachten worden geregistreerd op het moment waarop zij plaatsvinden.

Schadeloosstellingen

4.136 *Definitie*: schadeloosstellingen zijn inkomensoverdrachten die door institutionele eenheden aan andere institutionele eenheden worden betaald ter compensatie van letsel aan personen of schade aan eigendommen, met uitzondering van betalingen uit hoofde van schadeverzekeringen. Schadeloosstellingen zijn gerechtelijk afgedwongen betalingen dan wel vrijwillige betalingen die buiten justitie om zijn overeengekomen. Deze rubriek dekt vrijwillige betalingen van overheidsinstellingen of izw's t.b.v. huishoudens als schadeloosstelling voor door natuurrampen veroorzaakte schade of letsels voor zover deze betalingen niet worden ingedeeld bij de kapitaaloverdrachten.

4.137 Tijdstip van registratie: schadeloosstellingen worden geregistreerd op het moment waarop deze plaatsvinden (vrijwillige betalingen) of moeten worden verricht (verplichte betalingen).

4.138 Overige vormen van inkomensoverdrachten, n.e.g.:

- a) inkomensoverdrachten van izw's t.b.v. huishoudens aan de overheid, die geen belastingen zijn;
- b) betalingen van de overheid aan overheidsondernemingen die tot de sector niet-financiële vennootschappen en quasivennootschappen behoren, ter dekking van buitengewone pensioenlasten;
- c) reisbeurzen en prijzen die door de overheid of door izw's t.b.v. huishoudens worden toegekend aan ingezetenen of niet-ingezetenen huishoudens;
- d) spaarpremies die periodiek door de overheid worden toegekend aan huishoudens als beloning voor door hen tijdens die periode verrichte besparingen;
- e) terugbetaling door huishoudens van uitgaven die bijstandinstellingen ten behoeve van hen hebben gedaan;
- f) inkomensoverdrachten van izw's t.b.v. huishoudens aan het buitenland;
- g) sponsoring door ondernemingen, indien dergelijke betalingen niet kunnen worden beschouwd als verwerving van publicitaire of andere diensten (bv. overdrachten voor een goed doel, studiebeurzen);
- h) inkomensoverdrachten van de overheid aan huishoudens in hun hoedanigheid van consument, indien ze niet zijn geregistreerd als sociale uitkeringen;
- i) de overdracht van de centrale bank aan MFI's (S.122 en S.125), die de tegenhanger vormt van het intermediair verbruik van het indirect toegerekende deel van de output van de centrale bank (zie hoofdstuk 14: Indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI)).

4.139 Tijdstip van registratie: de in punt 4.138 genoemde overdrachten worden geregistreerd op het moment waarop zij plaatsvinden, met uitzondering van de overdrachten van of aan de overheid, die worden geregistreerd wanneer de verplichting tot overdracht ontstaat.

Overige inkomensoverdrachten verschijnen onder de:

- a) middelen en bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van alle sectoren;

b) middelen en bestedingen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland.

Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni (D.76)

4.140 *Definitie:* de derde en vierde bron van eigen middelen van de EU (D.76), op basis van btw en bni, zijn inkomensoverdrachten van de overheid van iedere lidstaat aan de instellingen van de Europese Unie.

De op de btw (D.761) en het bni (D.762) gebaseerde derde resp. vierde bron van eigen middelen van de EU zijn bijdragen aan de begroting van de instellingen van de Unie. De hoogte van de bijdrage van elke lidstaat is gebaseerd op diens btw- respectievelijk bni-niveau.

Rubriek D.76 omvat tevens diverse niet-belastingbijdragen van de overheid aan de instellingen van de Europese Unie (D.763).

Tijdstip van registratie: de btw- en bni-afdrachten aan de Europese Unie worden geregistreerd op het moment dat deze verschuldigd zijn.

De btw- en bni-afdrachten aan de Europese Unie worden geregistreerd als:

- a) bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de overheid;
- b) middelen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland.

CORRECTIE VOOR MUTATIES IN PENSIOENRECHTEN (D.8)

4.141 *Definitie:* de correctie voor mutaties in pensioenrechten (D.8) is bedoeld om de mutaties in de pensioenrechten die aan huishoudens toebehoren, in de besparingen van de huishoudens tot uitdrukking te brengen. De mutaties in pensioenrechten vloeien voort uit het feit dat premies en uitkeringen in de secundaire inkomensverdelingsrekening worden geregistreerd.

4.142 Aangezien huishoudens in de financiële rekeningen en de balansen van het systeem als eigenaar van de pensioenrechten worden beschouwd, is een correctiepost noodzakelijk om te voorkomen dat een eventueel overschot aan pensioenpremies ten opzichte van de pensioenuitkeringen van invloed is op het niveau van de besparingen van huishoudens.

Om dit effect te neutraliseren, wordt in de inkomensbestedingsrekening van de huishoudens vóór de besparingen op het beschikbaar inkomen, of het alternatief beschikbaar inkomen, een correctie aangebracht die gelijk is aan:

het totaal van de in het kader van pensioenregelingen werkelijk betaalde en toegerekende sociale pensioenpremies die aan huishoudens toebehoren

plus het totaal van de premieaanvullingen die worden betaald uit het inkomen uit vermogen toegerekend aan begunstigen van pensioenregelingen

minus de waarde van hiermee verband houdende vergoedingen voor de verzekeringsdienst

minus de totale waarde van pensioenen die worden uitbetaald als socialeverzekeringuitkeringen op basis van pensioenregelingen.

Aldus blijven de besparingen van de huishoudens op hetzelfde niveau als het zou zijn wanneer de pensioenpremies en -uitkeringen niet als inkomensoverdrachten in de secundaire inkomensverdelingsrekening zouden zijn opgenomen. Deze correctiepost is noodzakelijk om de besparingen van de huishoudens in overeenstemming te brengen met de mutaties in hun pensioenrechten, die worden geregistreerd in de financiële rekening van het systeem. Uiteraard zijn tegenovergestelde correcties noodzakelijk in de inkomensbestedingsrekening van de voor de uitbetaling van de pensioenen verantwoordelijke eenheden.

4.143 Tijdstip van registratie: de correctie voor de mutaties in pensioenrechten wordt geregistreerd wanneer de stromen waaruit zij bestaat, zich voordoen.

4.144 De correctie voor de mutaties in pensioenrechten wordt geregistreerd als:

- a) bestedingen in de inkomensbestedingsrekening van de sectoren waarbij de voor de uitbetaling van de pensioenen verantwoordelijke eenheden zijn ingedeeld;
- b) bestedingen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland (voor niet-ingezetten instellingen);

- c) middelen in de inkomensbestedingsrekening van de sector huishoudens;
- d) middelen in de rekening voor inkomenstransacties van het buitenland (voor niet-ingezeten huishoudens).

KAPITAALOVERDRACHTEN (D.9)

4.145 *Definitie:* voor kapitaaloverdrachten (D.9) moet er sprake zijn van het verwerven dan wel afstoten van activa door ten minste een van de bij de transactie betrokken partijen. Ongeacht of de transactie plaatsvindt in geld of in natura, heeft dit een overeenkomstige verandering in de financiële of niet-financiële activa op de balans van een of van beide bij de transactie betrokken partijen tot gevolg.

4.146 Bij een kapitaaloverdracht in natura is sprake van de overdracht van eigendom van activa (geen voorraden of geld) of de kwijtschelding van een verplichting door een crediteur, zonder dat hier enige tegenprestatie tegenover staat.

Een kapitaaloverdracht in geld bestaat uit de overdracht van geld dat een partij verkrijgt door het afstoten van activa (geen voorraden), of dat een tweede partij geacht wordt, dan wel dient, aan te wenden voor het verwerven van activa (geen voorraden). De ontvangende partij is verplicht het geld aan te wenden voor de aankoop van activa als voorwaarde voor de overdracht.

De overdrachtswaarde van een niet-financieel actief wordt vastgesteld aan de hand van de geraamde prijs waartegen het actief, ongeacht of dit nieuw is of gebruikt, op de markt zou kunnen worden verkocht plus de vervoer-, installatie- en andere kosten voor de geveer in verband met de eigendomsoverdracht, maar exclusief dergelijke kosten voor de ontvanger. Overdrachten van financiële activa worden op dezelfde wijze gewaardeerd als andere wijzen van verwerven of afstoten van financiële activa of passiva.

4.147 Kapitaaloverdrachten omvatten vermogensheffingen (D.91), investeringsbijdragen (D.92) en overige kapitaaloverdrachten (D.99).

Vermogensheffingen (D.91)

4.148 *Definitie:* vermogensheffingen (D.91) omvatten niet-periodieke belastingen die met ruime tussenpozen worden geheven op de waarde van de activa of het vermogenssaldo van institutionele eenheden of op de waarde van activa die tussen institutionele eenheden worden overgedragen als gevolg van legaten, schenkingen of andere overdrachten.

4.149 Vermogensheffingen (D.91) omvatten:

- a) belastingen op kapitaaloverdrachten: successie- en schenkingsrechten, die worden geheven op het vermogen van de begunstigden. Belastingen op de verkoop van activa zijn hier niet onder begrepen;
- b) vermogensheffingen n.e.g.: buitengewone heffingen op activa of het vermogenssaldo van institutionele eenheden. Hiertoe behoren ook belastingen op de waardestijging van landbouwgronden als gevolg van een vergunning om het land te gebruiken voor commerciële doeleinden of voor woningbouw.

Belastingen op vermogenswinsten worden niet geregistreerd als vermogensheffingen, maar als belastingen op inkomen, vermogen enz.

4.150 De in de rekeningen geregistreerde bedragen aan belastingen worden ontleend aan twee bronnen: kohiers en aangiften, of kasgegevens.

- a) Indien bedragen uit kohiers en aangiften worden gebruikt, dan wordt op die bedragen een coëfficiënt toegepast, teneinde rekening te houden met bedragen die wel in de kohiers en aangiften zijn opgenomen, maar nooit zijn of worden geïnd. Als alternatieve handelwijze wordt een kapitaaloverdracht naar de betrokken sectoren geregistreerd, waarvan het bedrag overeenkomt met de bedoelde aanpassing. De hoogte van de coëfficiënten wordt vastgesteld op basis van de opgedane ervaringen en de huidige verwachtingen met betrekking tot de geraamde niet-geïnde bedragen. Zij zijn specifiek voor de verschillende soorten belastingen.
- b) Indien kasgegevens als bron worden gebruikt, dan wordt een correctie in de tijd toegepast om ervoor te zorgen dat de bedragen worden toegerekend aan de periode waarin de activiteit die tot de belastingplicht heeft geleid, heeft plaatsgevonden, dan wel, indien dit niet bekend is, aan de periode waarin het belastingbedrag werd vastgesteld. Deze correctie wordt gebaseerd op het gemiddelde tijdsverloop tussen de activiteit (of de vaststelling van de te betalen belasting) en de inning van het bedrag.

4.151 Vermogensheffingen worden geregistreerd als:

- a) mutaties in passiva en vermogenssaldo (–) van de kapitaalrekening van de sectoren waartoe de belastingbetalers behoren;
- b) mutaties in passiva en vermogenssaldo (+) van de kapitaalrekening van de overheid;

c) mutaties in passiva en vermogenssaldo van de kapitaalrekening van het buitenland.

Investeringsbijdragen (D.92)

4.152 *Definitie:* investeringsbijdragen (D.92) omvatten kapitaaloverdrachten in geld of in natura van de overheid of het buitenland aan andere ingezetenen of niet-ingezetenen institutionele eenheden ter volledige of gedeeltelijke financiering van de aankoop van vaste activa.

Tot de investeringsbijdragen uit het buitenland behoren de bijdragen die rechtstreeks door de instellingen van de Europese Unie worden betaald (bv. overdrachten van het Europees Landbouwarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (Elfpo)).

4.153 Investeringsbijdragen in natura zijn overdrachten van vervoermiddelen, machines en apparatuur door de overheid aan andere ingezetenen of niet-ingezetenen eenheden, alsmede de rechtstreekse terbeschikkingstelling van bouwwerken aan ingezetenen of niet-ingezetenen eenheden.

4.154 De waarde van de door de overheid ten behoeve van andere sectoren van de economie verrichte investeringen wordt onder investeringsbijdragen geregistreerd wanneer de begunstigde aanwijsbaar is en eigenaar van de investeringen wordt. In dergelijke gevallen worden de investeringen geregistreerd als mutaties in activa in de kapitaalrekening van de begunstigde, terwijl de investeringsbijdrage als mutatie in passiva en vermogenssaldo in dezelfde rekening wordt geregistreerd.

4.155 Investeringsbijdragen (D.92) omvatten zowel eenmalige betalingen voor de financiering van investeringen in dezelfde periode, als in de tijd gespreide betalingen die betrekking hebben op investeringen die in een vorige periode hebben plaatsgevonden. Het deel van de jaarlijkse betalingen van de overheid aan ondernemingen dat betrekking heeft op de aflossing van schulden die de ondernemingen zijn aangegaan voor de uitvoering van investeringsprojecten van de overheid, worden behandeld als investeringsbijdragen.

4.156 Tot de investeringsbijdragen behoren geen door de overheid toegekende rentesubsidies. Het overnemen van een gedeelte van de rentelast door de overheid vormt een inkomensverdelingstransactie. Wanneer een bijdrage echter terzelfder tijd betrekking heeft op de financiering van de aflossing van de aangegane schuld en op de betaling van de rente op het geleende kapitaal en het niet mogelijk is beide elementen te scheiden, wordt de totale bijdrage geregistreerd als investeringsbijdrage.

4.157 Investeringsbijdragen aan niet-financiële vennootschappen en quasivennootschappen omvatten niet alleen de aan particuliere ondernemingen toegekende bijdragen, maar ook de kapitaalbreng in overheidsondernemingen met rechtspersoonlijkheid, voor zover de overheidsinstelling die de middelen verstrekt, geen vordering op de overheidsonderneming krijgt.

4.158 Investeringsbijdragen aan de sector huishoudens omvatten enerzijds bijdragen aan de uitrusting en modernisering van andere ondernemingen dan vennootschappen en quasivennootschappen, en anderzijds de subsidies die aan huishoudens worden verstrekt voor de bouw, aankoop en verbetering van woningen.

4.159 Investeringsbijdragen aan de overheid omvatten betalingen (met uitzondering van rentesubsidies) aan subsectoren van de overheid die tot doel hebben investeringen te financieren. Investeringsbijdragen binnen de overheid vormen interne stromen binnen de sector overheid, die verdwijnen wanneer een geconsolideerde rekening voor de gehele sector wordt opgesteld. Voorbeelden van investeringsbijdragen binnen de overheid zijn overdrachten van de centrale overheid aan lagere overheden die uitdrukkelijk het financieren van hun bruto-investeringen in vaste activa tot doel hebben. Overdrachten ten behoeve van velerlei onbepaalde doeleinden worden geregistreerd onder de inkomensoverdrachten binnen de overheid, ook al worden zij gebruikt voor investeringsuitgaven.

4.160 Investeringsbijdragen van de overheid en van het buitenland aan izw's worden aan de hand van de in punt 4.159 neergelegde criteria onderscheiden van inkomensoverdrachten aan izw's.

4.161 Tot de investeringsbijdragen aan het buitenland worden alleen overdrachten gerekend die uitdrukkelijk tot doel hebben investeringen van niet-ingezetenen eenheden te financieren. Zij hebben bijvoorbeeld betrekking op niet-terugvorderbare overdrachten voor de bouw van bruggen, wegen, fabrieken, ziekenhuizen of scholen in ontwikkelingslanden of voor de bouw van voor internationale organisaties bestemde gebouwen. Het kunnen zowel eenmalige betalingen als in de tijd gespreide betalingen zijn. Gratis leveringen of leveringen tegen een verlaagde prijs van vaste activa moeten eveneens onder deze rubriek worden opgenomen.

4.162 Tijdstip van registratie: investeringsbijdragen in geld worden geregistreerd op het moment dat betaling verschuldigd is. Investeringsbijdragen in natura worden geregistreerd op het moment dat de eigendom van de activa wordt overgedragen.

4.163 Investeringsbijdragen worden geregistreerd als:

a) mutaties in passiva en vermogenssaldo (-) van de kapitaalrekening van de overheid;

- b) mutaties in passiva en vermogenssaldo (+) van de kapitaalrekening van de sectoren van de begunstigten;
- c) mutaties in passiva en vermogenssaldo van de kapitaalrekening van het buitenland.

Overige kapitaaloverdrachten (D.99)

4.164 *Definitie*: overige kapitaaloverdrachten (D.99) omvatten alle overdrachten — met uitzondering van investeringsbijdragen en vermogensheffingen — die, hoewel zij geen inkomensverdelingstransacties vormen, toch een herverdeling van de besparingen of het vermogen tussen de verschillende sectoren of subsectoren van de economie of ten opzichte van het buitenland tot resultaat hebben. Zij kunnen plaatsvinden in geld of in natura (schuldovername of -kwijtschelding) en komen overeen met vrijwillige vermogensoverdrachten.

4.165 Tot de overige kapitaaloverdrachten (D.99) behoren:

- a) betalingen door de overheid of door het buitenland aan eigenaren van kapitaalgoederen die als gevolg van oorlogshandelingen, andere politieke gebeurtenissen of natuurrampen (overstromingen e.d.) zijn vernietigd of beschadigd;
- b) overdrachten van de overheid aan niet-financiële vennootschappen en quasivennootschappen ter dekking van gecumuleerde verliezen over verschillende boekjaren of van uitzonderlijke verliezen die aan oorzaken buiten de onderneming zijn toe te schrijven (zelfs in het geval van een kapitaalinjectie);
- c) overdrachten tussen subsectoren van de overheid die ten doel hebben het hoofd te bieden aan onverwachte uitgaven of bestemd zijn om gecumuleerde tekorten te dekken. Deze overdrachten tussen subsectoren van de overheid zijn interne stromen van de sector overheid, die verdwijnen wanneer een geconsolideerde rekening voor de gehele sector wordt opgesteld;
- d) eenmalige spaarpremies die de overheid aan huishoudens betaalt als premie op door hen gedurende een aantal jaren verrichte besparingen;
- e) legaten en grote schenkingen tussen personen en tussen eenheden die tot verschillende sectoren behoren, met inbegrip van legaten of grote schenkingen aan izw's. Voorbeelden van schenkingen aan izw's zijn schenkingen aan universiteiten ter dekking van de bouwkosten van nieuwe faculteitsgebouwen, bibliotheken, laboratoria enz.;
- f) de tegenboeking van een kwijtschelding van schulden met wederzijdse instemming tussen institutionele eenheden die tot verschillende sectoren of subsectoren behoren (bv. kwijtschelding van een schuld van een ander land door de overheid, garantie-uitkeringen waardoor een in gebreke gebleven schuldenaar van zijn verplichtingen wordt ontheven) - behalve in het bijzondere geval van aan de sector overheid verschuldigde belastingen en sociale premies (zie punt j)). Dergelijke kwijtscheldingen met wederzijdse instemming worden beschouwd als een kapitaaloverdracht van de crediteur aan de debiteur ter waarde van de uitstaande schuld op het moment van kwijtschelding. Ook de tegenboeking van een schuldovername, en van andere soortgelijke transacties (honorering van garanties die verband houden met niet-standaardgarantieregelingen, of schuldsanering waarbij een deel van de schulden wordt gedelgd of overgenomen), wordt geregistreerd als een kapitaaloverdracht. Uitzonderd zijn evenwel:
  1. kwijtschelding van financiële aanspraken op en overname van schulden van quasivennootschappen door de eigenaar van de quasivennootschap. Deze worden behandeld als een transactie in deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (F.5);
  2. kwijtschelding en overname van schulden van een overheidsonderneming door de overheid, wanneer de onderneming als institutionele eenheid uit het systeem verdwijnt. Deze worden geregistreerd in de rekening voor overige volumemutaties in activa (K.5);
  3. kwijtschelding en overname van schulden van een overheidsonderneming door de overheid in het kader van de privatisering van de onderneming op korte termijn. Deze worden behandeld als transacties in deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (F.5).

De afschrijving van een schuld is geen transactie tussen institutionele eenheden en wordt derhalve noch in de kapitaalrekening noch in de financiële rekening geregistreerd. Indien de crediteur tot een dergelijke afschrijving besluit, wordt deze geregistreerd in de rekening voor overige volumemutaties in activa van de crediteur en de debiteur. Voorzieningen voor dubieuze debiteuren worden beschouwd als interne boekingsposten van de institutionele productie-eenheid en worden niet geregistreerd, tenzij er sprake is van verwachte verliezen op dubieuze leningen, die in de balans als memorieposten worden geregistreerd. De eenzijdige niet-erkenning van een schuld door een debiteur is evenmin een transactie, zodat ook deze niet wordt geregistreerd;

- g) het gedeelte van gerealiseerde kapitaalwinsten (of -verliezen) dat aan een andere sector wordt uitgekeerd, zoals bijvoorbeeld kapitaalwinsten die door verzekeringsinstellingen aan huishoudens worden uitgekeerd. De tegenboeking van een indirecte overdracht aan de overheid van de opbrengst uit een privatisering (bv. via een holding) wordt echter geregistreerd als een financiële transactie in deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (F.5). Dit heeft geen invloed op het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de overheid;

- h) omvangrijke vergoedingen voor schade die of letsel dat niet door verzekeringen worden gedekt (met uitzondering van betalingen door de overheid of door het buitenland als genoemd onder punt a)). De betalingen vloeien voort uit een gerechtelijke beslissing of een buitengerechtelijke schaderegeling. Voorbeelden zijn schade-loosstellingen in verband met grote explosies, olievervuiling, bijwerkingen van geneesmiddelen enz.;
- i) buitengewone betalingen aan socialeverzekeringsfondsen door werkgevers (inclusief de overheid) of door de overheid (in het kader van zijn sociale taken), voor zover deze betalingen bestemd zijn voor een verruiming van de actuariële reserves van deze fondsen. De desbetreffende correctie van de socialeverzekeringsfondsen naar de huishoudens wordt ook geregistreerd onder de overige kapitaaloverdrachten (D.99);
- j) wanneer aan de sector overheid verschuldigde belastingen en sociale premies op basis van kohiers en aangiften worden geregistreerd, wordt het gedeelte dat waarschijnlijk niet zal worden geïnd, in dezelfde verslagperiode geneutraliseerd. Dit wordt gedaan door middel van een overige kapitaaloverdracht (D.99), op een speciale regel D.995, tussen de overheid en de desbetreffende sectoren. Deze stroom D.995 wordt onderverdeeld aan de hand van de codes van de verschillende belastingen en sociale premies;
- k) verzekeringsuitkeringen na een ramp: na een ramp wordt de totale waarde van de daarop betrekking hebbende aanspraken, zoals verkregen uit informatie van de verzekeringssector, geregistreerd als een kapitaaloverdracht van de verzekeringsinstellingen aan de polishouders. Wanneer de verzekeringssector de informatie niet kan verschaffen, worden de met de ramp verband houdende uitkeringen geraamd op het verschil tussen de werkelijke en de gecorrigeerde uitkeringen in de rampperiode;
- l) door een gemeenschap opgebouwde activa wanneer de overheid voor het onderhoud verantwoordelijk is.

4.166 Het tijdstip van registratie wordt bepaald als volgt:

- a) de overige kapitaaloverdrachten in geld worden geregistreerd op het moment dat betaling verschuldigd is;
- b) de overige kapitaaloverdrachten in natura worden geregistreerd op het moment dat de eigendom van de activa wordt overgedragen of dat de verplichting door de crediteur wordt kwijtgescholden.

4.167 Overige kapitaaloverdrachten verschijnen onder de mutaties in passiva en vermogenssaldo in de kapitaalrekening van de verschillende sectoren en van het buitenland.

AANDELENOPTIES VOOR WERKNEMERS

- 4.168 Opties vormen een bijzondere vorm van inkomen in natura, inhoudende dat een werkgever een werknemer de mogelijkheid biedt om tegen een bepaalde prijs op een latere datum effecten (aandelen) te kopen. Een aandelenoptie voor werknemers is vergelijkbaar met een financieel derivaat: de werknemer zal de optie niet altijd willen uitoefenen, hetzij omdat de prijs van het aandeel op de vastgestelde datum lager is dan de prijs waartegen hij de optie kan uitoefenen, hetzij omdat hij niet langer bij die werkgever werkt en zijn optie daarom vervalt.
- 4.169 Doorgaans informeert een werkgever zijn werknemers over het besluit om na een bepaalde tijd onder bepaalde voorwaarden (bv. dat de werknemer nog altijd in dienst is van de onderneming, of afhankelijk van de prestaties van de onderneming) tegen een bepaalde prijs (de uitoefenprijs) aandelenopties beschikbaar te stellen. Het tijdstip van registratie van de aandelenopties voor werknemers in de nationale rekeningen moet zorgvuldig worden gespecificeerd. De „toekenningdatum” is de datum waarop de optie aan de werknemer wordt verleend; de „datum vanaf wanneer de optie kan worden uitgeoefend” is de datum waarop zij ten vroegste kan worden uitgeoefend en de „uitoefendatum” is de datum waarop de optie werkelijk wordt uitgeoefend (of afloopt).
- 4.170 Voor de verslaglegging beveelt de International Accounting Standards Board (IASB) aan dat de onderneming voor de opties een redelijke waarde op de toekenningdatum bepaalt, door de uitoefenprijs van de aandelen op dat tijdstip te vermenigvuldigen met het aantal opties dat op de datum vanaf wanneer zij kunnen worden uitgeoefend, naar verwachting ook zal worden uitgeoefend, gedeeld door het aantal dienstjaren dat naar verwachting tot laatstgenoemde datum zal zijn vervuld.
- 4.171 In het ESR kan, indien er geen marktprijs beschikbaar is en de vennootschap ook geen raming overeenkomstig de zojuist genoemde aanbevelingen kan maken, de waarde van de opties worden geraamd aan de hand van een optiewaarderingsmodel. Dergelijke modellen beogen twee effecten in de optiewaarde te verwerken. Het eerste effect is een projectie van het bedrag waarmee de marktprijs van de betrokken aandelen de uitoefenprijs op de datum vanaf wanneer de optie kan worden uitgeoefend, zal overschrijden. Het tweede effect houdt rekening met de verwachting dat de prijs tussen laatstgenoemde datum en de uitoefendatum verder zal stijgen.
- 4.172 Voordat de optie wordt uitgeoefend, heeft de regeling tussen de werkgever en de werknemer de aard van een financieel derivaat en wordt zij als zodanig weergegeven in de financiële rekeningen van beide partijen.
- 4.173 De waarde van de aandelenopties voor werknemers moet op de toekenningsdatum worden geraamd. Dit bedrag moet indien mogelijk worden opgenomen als onderdeel van de beloning van werknemers, gespreid over de periode tussen de toekenningsdatum en de datum vanaf wanneer de opties kunnen worden uitgeoefend. Indien dit niet mogelijk is, moet de waarde van de optie worden geregistreerd op de datum vanaf wanneer deze kan worden uitgeoefend.

- 4.174 De kosten voor het beheer van aandelenopties voor werknemers worden gedragen door de werkgever en geregistreerd als deel van het intermediair verbruik, net als kosten voor andere administratieve taken in verband met de beloning van werknemers.
- 4.175 Hoewel de waarde van de aandelenoptie als inkomen wordt geregistreerd, is er geen inkomen uit beleggingen in verband met aandelenopties voor werknemers.
- 4.176 In de financiële rekening komt de verwerving van aandelenopties voor werknemers door huishoudens overeen met het dienovereenkomstige deel van de beloning van werknemers en een daarmee overeenstemmende passiefpost voor de werkgever.
- 4.177 In beginsel moet elke verandering in waarde tussen de toekenningsdatum en de datum vanaf wanneer de optie kan worden uitgeoefend, worden geregistreerd als deel van de beloning van werknemers, terwijl een verandering in waarde tussen die datum en de uitoefendatum niet als beloning van werknemers, maar als een waarderingsverschil wordt geregistreerd. In de praktijk is het hoogst onwaarschijnlijk dat ramingen van de werkgeverskosten van aandelenopties voor werknemers tussen de toekennings- en de uitoefendatum worden herzien. Om praktische redenen wordt derhalve de volledige stijging tussen de toekennings- en de uitoefendatum geregistreerd als een waarderingsverschil. Een stijging van de prijs van het aandeel boven de toekenningsprijs is een ongunstig waarderingsverschil voor de werkgever en een gunstig waarderingsverschil voor de werknemer en vice versa.
- 4.178 Wanneer een aandelenoptie voor werknemers wordt uitgeoefend, verdwijnt de post van de balans en wordt deze vervangen door de waarde van de verworven effecten (aandelen). Deze classificatiewijziging vindt plaats via transacties in de financiële rekeningen en niet via de rekening voor overige volumemutaties in activa.
-

HOOFDSTUK 5

FINANCIËLE TRANSACTIES

- 5.01 *Definitie:* financiële transacties (F) zijn transacties in financiële activa (AF) en passiva tussen ingezeten institutionele eenheden onderling en tussen ingezeten en niet-ingezeten institutionele eenheden.
- 5.02 Een financiële transactie tussen institutionele eenheden is een gelijktijdige vorming of afwikkeling van een financieel actief en het overeenkomstige financiële passief, dan wel de overdracht van een financieel actief of passief aan een andere partij.

ALGEMENE KENMERKEN VAN FINANCIËLE TRANSACTIES

Financiële activa, financiële aanspraken en financiële passiva

- 5.03 *Definitie:* financiële activa bestaan uit alle financiële aanspraken, deelnemingen en de component ongemunt goud van monetair goud.
- 5.04 Financiële activa zijn waardeobjecten die baten of reeksen baten vertegenwoordigen die een economische eigenaar ontvangt door de activa gedurende een periode aan te houden of te gebruiken. Het zijn middelen om waarden over te boeken van de ene verslagperiode naar de volgende. Baten komen tot stand door middel van betalingen, gewoonlijk in de vorm van chartaal geld (AF.21) en girale deposito's (AF.22).
- 5.05 *Definitie:* een financiële aanspraak is het recht van een crediteur om een betaling of een reeks betalingen van een debiteur te ontvangen.
- Financiële aanspraken zijn financiële activa waar financiële passiva tegenover staan. Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.5) worden behandeld als een financieel actief waar een financieel passief tegenover staat, ook al is de financiële aanspraak van de houder jegens de vennootschap geen vast bedrag.
- 5.06 *Definitie:* financiële passiva worden vastgesteld wanneer een debiteur verplicht is een betaling of een reeks betalingen aan een crediteur te verrichten.
- 5.07 De component ongemunt goud van monetair goud, dat door monetaire autoriteiten als reserve wordt aangehouden, wordt als financieel actief behandeld, ook al heeft de houder geen aanspraken jegens andere aangevoerde eenheden. Er staat geen financieel passief tegenover ongemunt goud.

Voorwaardelijke activa en voorwaardelijke passiva

- 5.08 *Definitie:* voorwaardelijke activa en voorwaardelijke passiva zijn overeenkomsten waarbij de ene partij slechts verplicht is een betaling of een reeks betalingen aan een andere eenheid te doen indien aan een aantal specifieke voorwaarden is voldaan.
- Omdat voorwaardelijke activa en voorwaardelijke passiva niet leiden tot onvoorwaardelijke verplichtingen, worden zij niet als financiële activa en financiële passiva beschouwd.
- 5.09 Voorwaardelijke activa en voorwaardelijke passiva omvatten:
- eenmalige betalingsgaranties door derden, aangezien betaling alleen verplicht is als de debiteur in gebreke blijft;
  - toegezegde leningen met de garantie dat gelden beschikbaar zullen worden gesteld, maar waarbij geen financieel actief bestaat totdat de gelden daadwerkelijk worden verstrekt;
  - wissels die beloven inhouden dat een betaling zal worden verricht mits zekere contractueel gespecificeerde documenten worden overgelegd;
  - kredietlijnen die beloven zijn om tot een vastgestelde limiet leningen aan een gespecificeerde klant te verstrekken;
  - gegarandeerde „note issuance facilities” (NIF's) met de garantie dat een potentiële debiteur kortlopende schuldbewijzen die bekendstaan als „notes”, kan verkopen en dat de bank die de NIF's uitgeeft, alle niet op de markt verkochte „notes” zal overnemen of een gelijkwaardig bedrag zal verstrekken, en
  - pensioenrechten uit hoofde van pensioenregelingen van overheidswerkgevers met vaste uitkering zonder kapitaaldekking of pensioenfondsen in het kader van de sociale zekerheid. Dergelijke pensioenrechten worden alleen in de aanvullende tabel inzake verworven pensioenrechten in de sociale verzekering en niet in de basisrekeningen geregistreerd.

- 5.10 Voorwaardelijke activa en voorwaardelijke passiva omvatten niet:
- a) voorzieningen van verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen (AF.6);
  - b) financiële derivaten (AF.7) waarvan de overeenkomsten zelf een marktwaarde hebben omdat zij verhandelbaar zijn of op de markt kunnen worden gecompenseerd.
- 5.11 Hoewel voorwaardelijke activa en voorwaardelijke passiva niet in de rekeningen worden geregistreerd, zijn ze toch belangrijk voor beleids- en analysedoeleinden. Er dienen daarom inlichtingen daarover te worden verzameld en als aanvullende gegevens te worden gepresenteerd. Hoewel het mogelijk is dat uit voorwaardelijke activa en voorwaardelijke passiva uiteindelijk geen verplichte betalingen voortvloeien, kan een hoog niveau van voorwaardelijke activa en voorwaardelijke passiva duiden op een ongewenst hoog risico voor de eenheden die ze aanbieden.

Kader 5.1 — Behandeling van garanties in het systeem

- B5.1.1. *Definitie:* garanties zijn overeenkomsten waarbij de borg zich er tegenover een leninggever toe verbindt om, als een leningnemer in gebreke blijft, de schade te vergoeden die de leninggever anders zou lijden.

Vaak moet voor het afgeven van een garantie een vergoeding worden betaald.

- B5.1.2. Er worden drie soorten garanties onderscheiden. Deze gelden alleen voor garanties die worden afgegeven in het geval van financiële activa. Er wordt geen speciale behandeling voorgesteld voor garanties zoals fabrieksgaranties en dergelijke. De drie soorten garanties zijn:

- a) garanties die worden afgegeven door middel van een financieel derivaat, zoals een kredietverzuimswap. Dergelijke derivaten zijn gebaseerd op het risico van wanbetaling op financiële referentieactiva en zijn niet aan afzonderlijke leningen of schuldbewijzen gekoppeld;
- b) standaardgaranties die in grote aantallen worden afgegeven, meestal voor vrij kleine bedragen. Voorbeelden zijn exportkredietgaranties en studieleninggaranties. Hoewel de waarschijnlijkheidsgraad dat op één specifieke standaardgarantie een beroep wordt gedaan onzeker is, betekent het feit dat er vele soortgelijke garanties bestaan dat een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van het aantal beroepen dat op de garantie kan worden gedaan. Bij de behandeling van standaardgaranties wordt ervan uitgegaan dat zij aanleiding geven tot financiële activa en niet tot voorwaardelijke activa;
- c) eenmalige garanties, waarbij het bijbehorende risico niet met enige mate van nauwkeurigheid te berekenen valt omdat vergelijkbare gevallen ontbreken. De verlening van een eenmalige garantie wordt als een voorwaardelijk actief of voorwaardelijk passief beschouwd en wordt niet als een financieel actief of een financieel passief geregistreerd.

Categorieën financiële activa en passiva

- 5.12 Er worden acht categorieën financiële activa onderscheiden:

AF.1 Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's);

AF.2 Chartaal geld en deposito's;

AF.3 Schuldbewijzen;

AF.4 Leningen;

AF.5 Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen;

AF.6 Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen;

AF.7 Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers;

AF.8 Overige vorderingen/schulden.

- 5.13 Tegenover elk financieel actief staat een financieel passief, behalve voor de component ongemunt goud van monetair goud dat door monetaire autoriteiten wordt aangehouden als reserve die in de categorie monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (F.1) is ingedeeld. Op deze uitzondering na worden er acht categorieën financiële passiva onderscheiden, in overeenstemming met de categorieën financiële activa die hiertegenover staan.

- 5.14 De indeling van de financiële transacties komt overeen met die van de financiële activa en passiva. Er worden acht categorieën financiële transacties onderscheiden:
- F.1 Transacties in monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's);
  - F.2 Transacties in chartaal geld en deposito's;
  - F.3 Transacties in schuldbewijzen;
  - F.4 Transacties in leningen;
  - F.5 Transacties in deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen;
  - F.6 Transacties in verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen;
  - F.7 Transacties in financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers;
  - F.8 Transacties in overige vorderingen/schulden.
- 5.15 Omwille van de symmetrie tussen financiële aanspraken en passiva wordt de term „instrument” gebruikt met betrekking tot zowel het activa- als het passiva-aspect van financiële transacties. Het gebruik van deze term houdt niet in dat de reikwijdte van financiële activa en passiva wordt uitgebreid tot posten buiten de balans die in monetaire en financiële statistieken soms als financiële instrumenten worden aangeduid.

Balansen, financiële rekening en overige stromen

- 5.16 De op een bepaald moment bestaande financiële activa en passiva worden in de balans geregistreerd. Financiële transacties leiden tot verschillen tussen de beginbalans en de eindbalans. Verschillen tussen de beginbalans en de eindbalans kunnen echter ook het gevolg zijn van andere stromen, die geen interacties met wederzijdse instemming tussen institutionele eenheden zijn. De overige stromen met betrekking tot financiële activa en passiva worden uitgesplitst in herwaarderingsrekeningen van financiële activa en passiva, en in volumemutaties in financiële activa en passiva die niet aan financiële transacties zijn toe te schrijven. Herwaarderingsrekeningen worden in de herwaarderingsrekening geregistreerd, terwijl volumemutaties in de rekening voor overige volumemutaties in activa worden geregistreerd.
- 5.17 De financiële rekening is de laatste rekening in de reeks rekeningen waarin transacties worden geregistreerd. Het saldo ervan wordt niet naar een volgende rekening overgebracht. Het saldo van de financiële rekening, d.w.z. het saldo van de mutaties van de financiële activa en de financiële passiva, is het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9F).
- 5.18 Het saldo van de financiële rekening is in theorie identiek aan dat van de kapitaalrekening. In de praktijk is er echter gewoonlijk een verschil tussen beide saldi omdat zij op basis van verschillende statistische gegevens worden berekend.

Waardering

- 5.19 Financiële transacties worden geregistreerd tegen transactiewaarde, d.w.z. de op basis van commerciële motieven bepaalde waarde in nationale valuta waartegen de betrokken financiële activa en/of passiva tot stand komen of afgewikkeld, geruild of overgenomen worden tussen institutionele eenheden.
- 5.20 Financiële transacties en de financiële of niet-financiële transacties die hiertegenover staan, worden tegen dezelfde transactiewaarde geregistreerd. Er zijn drie mogelijkheden:
- a) de financiële transactie geeft aanleiding tot een betaling in nationale valuta: de transactiewaarde is gelijk aan het uitgewisselde bedrag;
  - b) de financiële transactie is een transactie in vreemde valuta en de transactie die hiervan de tegenhanger is, is geen transactie in nationale valuta: de transactiewaarde is gelijk aan het bedrag in nationale valuta tegen de op het moment van de betaling geldende marktwisselkoers, en
  - c) de financiële transactie noch de tegenhanger ervan is een transactie in geld of door middel van andere betaalmiddelen: de transactiewaarde is de actuele marktwaarde van de betrokken financiële activa en/of passiva.

- 5.21 De transactiewaarde heeft betrekking op een bepaalde financiële transactie en de tegenhanger ervan. In principe moet de transactiewaarde worden onderscheiden van een waarde gebaseerd op marktprijzen, een redelijke marktprijs of een prijs waarmee wordt beoogd de prijs voor een categorie soortgelijke financiële activa en/of passiva in het algemeen weer te geven. Wanneer de tegenhanger van de financiële transactie echter bijvoorbeeld een overdracht is en de financiële transactie bijgevolg mogelijk op grond van andere dan zuiver commerciële motieven wordt aangegaan, wordt de transactiewaarde gelijkgesteld aan de actuele marktwaarde van de betrokken financiële activa en/of passiva.
- 5.22 Bij de bepaling van de transactiewaarde blijven de vergoeding voor de dienstverlening, honoraria, commissies of vergelijkbare betalingen voor diensten in verband met de uitvoering van de transactie buiten beschouwing; dergelijke eenheden moeten als betalingen voor diensten worden geregistreerd. Ook belastingen op financiële transacties blijven buiten beschouwing; zij worden behandeld als belastingen op diensten binnen de productgebonden belastingen. Wanneer een financiële transactie betrekking heeft op een nieuwe emissie van financiële passiva, is de transactiewaarde gelijk aan het bedrag van de aangegane verplichting met uitzondering van eventueel vooraf betaalde rente. Ook wanneer een verplichting wordt afgelost, moet de transactiewaarde zowel voor de crediteur als voor de debiteur met de vermindering van het financiële passief overeenstemmen.

Netto- en brutoregistratie

- 5.23 *Definitie:* nettoregistratie van financiële transacties betekent dat verworven financiële activa worden weergegeven na aftrek van afgestoten financiële activa en dat aangegane verplichtingen in de vorm van financiële passiva worden weergegeven na aftrek van terugbetaalde verplichtingen.

Financiële transacties kunnen netto worden weergegeven voor financiële activa met verschillende kenmerken en met verschillende debiteuren of crediteuren, mits ze tot dezelfde categorie of subcategorie behoren.

- 5.24 *Definitie:* brutoregistratie van financiële transacties betekent dat verworven en afgestoten financiële activa afzonderlijk worden weergegeven, evenals aangegane en terugbetaalde verplichtingen in de vorm van financiële passiva.

Brutoregistratie van financiële transacties resulteert in hetzelfde vorderingentekort of -overschot als wanneer financiële transacties netto worden geregistreerd.

Financiële transacties moeten in geval van gedetailleerde analyses van de financiële markt bruto worden geregistreerd.

Consolidatie

- 5.25 *Definitie:* in de financiële rekening wordt met consolidatie het proces bedoeld waarbij transacties in financiële activa voor een bepaalde groep institutionele eenheden worden verrekend met de overeenkomstige transacties in financiële passiva voor dezelfde groep institutionele eenheden.

Consolidatie kan worden uitgevoerd op het niveau van de totale economie, van institutionele sectoren en van subsectoren. De financiële rekening van het buitenland wordt per definitie geconsolideerd omdat alleen transacties van de niet-ingezeten institutionele eenheden met ingezeten institutionele eenheden worden geregistreerd.

- 5.26 Voor verschillende soorten analyse worden verschillende consolidatieniveaus gehanteerd. Bij consolidatie van de financiële rekening op het niveau van de totale economie bijvoorbeeld ligt de nadruk op de financiële transacties van de economie met niet-ingezeten institutionele eenheden, aangezien alle financiële transacties tussen ingezeten institutionele eenheden bij de consolidatie worden gesaldeerd. Consolidatie op het niveau van de sectoren maakt het mogelijk de totale financiële transacties tussen sectoren met een vorderingentekort en sectoren met een vorderingentekort te traceren. Consolidatie van financiële instellingen op subsectorniveau kan veel meer details opleveren over financiële intermediatie en het bijvoorbeeld mogelijk maken de transacties van monetaire financiële instellingen met andere financiële instellingen aan te wijzen, alsmede die met andere ingezeten sectoren en met niet-ingezeten institutionele eenheden. Een ander gebied waarop consolidatie op het niveau van de subsector instructief kan zijn, is binnen de sector overheid, aangezien transacties tussen subsectoren van de overheid niet worden geëlimineerd.
- 5.27 In de regel worden de posten in het ESR 2010 niet geconsolideerd omdat een geconsolideerde financiële rekening informatie vereist over de daartegenover staande groep van institutionele eenheden. Hiervoor zijn van-wie-aan-wiegegevens over financiële transacties vereist. Voor de compilatie van geconsolideerde financiële passiva van de overheid is het bijvoorbeeld nodig dat bij de houders van financiële passiva van de overheid onderscheid wordt gemaakt tussen de overheid en andere institutionele eenheden.

Saldering

- 5.28 *Definitie:* saldering is consolidatie op het niveau van één en dezelfde institutionele eenheid waarbij posten aan beide zijden van de rekening voor dezelfde transactie tegen elkaar worden verrekend. Saldering moet worden vermeden, tenzij brongegevens ontbreken.

- 5.29 Er kunnen verschillende gradaties van saldering worden onderscheiden, waarbij transacties in financiële passiva in mindering worden gebracht op transacties in financiële activa voor dezelfde categorie of subcategorie van financiële activa.
- 5.30 Wanneer een afdeling van een institutionele eenheid obligaties koopt die door een andere afdeling van dezelfde institutionele eenheid zijn uitgegeven, wordt in de financiële rekening van de eenheid de transactie niet als de verwerving van een aanspraak van de ene afdeling op een andere geregistreerd. De transactie wordt geregistreerd als een aflossing van passiva in plaats van een verwerving van consoliderende activa. Dergelijke financiële instrumenten worden als gesaldeerd aangemerkt. Saldering moet worden vermeden als het noodzakelijk is om het financiële instrument zowel aan de activa- als aan de passivazijde weer te geven teneinde de wettelijk voorgeschreven presentatie in acht te nemen.
- 5.31 Saldering kan onvermijdelijk zijn voor transacties van een institutionele eenheid in financiële derivaten, omdat afzonderlijke gegevens over transacties in activa en passiva in dat geval gewoonlijk niet beschikbaar zijn. Het verdient aanbeveling deze transacties te salderen omdat de waarde van een positie in financiële derivaten kan veranderen van plus naar min, d.w.z. van een actief kan veranderen in een passief, wanneer de waarde van het instrument dat aan het derivatencontract ten grondslag ligt, verandert ten opzichte van de contractprijs.

Registratieregels voor financiële transacties

- 5.32 Viervoudige registratie is een boekhoudkundige praktijk waarbij elke transactie met twee institutionele eenheden door elk van beide betrokken eenheden tweemaal wordt geregistreerd. Zo zal het uitwisselen van goederen voor geld door ondernemingen resulteren in boekingen in zowel de productierekening als de financiële rekening van elke eenheid. Viervoudige registratie waarborgt de symmetrie van de verslaggeving door de betrokken institutionele eenheden en aldus de consistentie binnen de rekeningen.
- 5.33 Tegenover een financiële transactie staat altijd een andere transactie. Die tegenboeking kan een andere financiële transactie of een niet-financiële transactie zijn.
- 5.34 Indien een transactie en de tegenboeking ervan beide financiële transacties zijn, verandert hierdoor de samenstelling van de portefeuille financiële activa en passiva en eventueel ook de totalen van zowel financiële activa als financiële passiva van de betrokken institutionele eenheden, maar niet het vorderingenoverschot/-tekort of het vermogenssaldo.
- 5.35 De tegenboeking van een financiële transactie kan een niet-financiële transactie zijn, zoals een transactie in producten, een verdelingstransactie of een transactie in niet-geproduceerde niet-financiële activa. Als het bij de tegenboeking van een financiële transactie niet om een financiële transactie gaat, zal het vorderingenoverschot/-tekort van de betrokken institutionele eenheden veranderen.

Een financiële transactie met een inkomens- of kapitaaloverdracht als tegenboeking

- 5.36 De tegenboeking van een financiële transactie kan een overdracht zijn. In een dergelijk geval leidt de financiële transactie tot een overdracht van een financieel actief, tot een overname van een financieel passief als debiteur (schuldovername) of tot de gelijktijdige afwikkeling van een financieel actief en het overeenkomstige financiële passief (schuldkwijtschelding). Schuldovername en schuldkwijtschelding zijn kapitaaloverdrachten (D.9) en worden in de kapitaalrekening geregistreerd.
- 5.37 Indien de eigenaar van een quasivennootschap financiële passiva van de quasivennootschap overneemt of financiële aanspraken op de quasivennootschap kwijtscheldt, is de tegenboeking van de schuldovername of schuldkwijtschelding een transactie in deelnemingen (F.51). Echter, als de transactie is bedoeld om geaccumuleerde verliezen of een uitzonderlijk groot verlies te dekken, of wordt uitgevoerd in verband met voortdurende verliezen, wordt de transactie als niet-financiële transactie — kapitaaloverdracht of inkomensoverdracht — geïnclassificeerd.
- 5.38 Indien de overheid een schuld overneemt of kwijtscheldt van een overheidsbedrijf dat als institutionele eenheid uit het systeem verdwijnt, wordt er in de kapitaalrekening of in de financiële rekening geen transactie geregistreerd. In dat geval wordt een stroom geregistreerd in de rekening voor overige volumemutaties in activa.
- 5.39 Indien de overheid een schuld van een overheidsbedrijf overneemt of kwijtscheldt in het kader van een privatiseringsproces dat op korte termijn moet worden voltooid, is de tegenboeking een transactie in deelnemingen (F.51) van ten hoogste de totale privatiseringsopbrengst. Dit betekent dat de overheid door de overname of kwijtschelding van schuld van het overheidsbedrijf wordt geacht tijdelijk haar deelneming in die onderneming te vergroten. Privatisering betekent dat de zeggenschap over het overheidsbedrijf wordt opgegeven door de afstoting van deelnemingen. Een dergelijke schuldkwijtschelding of -overname leidt tot een toename van het eigen vermogen van het overheidsbedrijf, ook zonder een uitgifte van aandelen.

- 5.40 De volledige afschrijving van oninbare vorderingen door crediteuren en de eenzijdige annulering van een financieel passief door een debiteur (niet-erkenning van een schuld) zijn geen transacties, omdat er geen onderling overeengekomen actie tussen institutionele eenheden heeft plaatsgevonden. De afschrijving van oninbare vorderingen door crediteuren wordt geregistreerd in de rekening voor overige volumemutaties in activa.

Een financiële transactie met inkomen uit vermogen als tegenboeking

- 5.41 De tegenboeking van een financiële transactie kan inkomen uit vermogen zijn.
- 5.42 Rente (D.41) wordt ontvangen door crediteuren en betaald door debiteuren van bepaalde soorten financiële aanspraken uit de categorieën monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (AF.1), chartaal geld en deposito's (AF.2), schuldbewijzen (AF.3), leningen (AF.4) en overige vorderingen/schulden (AF.8).
- 5.43 Rente die op het bedrag van de uitstaande hoofdsom aan de crediteur wordt vergoed, wordt geregistreerd alsof zij continu in de tijd aangroeit. De tegenboeking van rente (D.41) is een financiële transactie die leidt tot een financiële aanspraak van de crediteur op de debiteur. De opgebouwde rente wordt in de financiële rekening geregistreerd bij het financiële instrument waarop de rente betrekking heeft. Het gevolg van deze financiële transactie is dat de rente wordt herbelegd. De eigenlijke rentebetaling wordt niet als rente (D.41) geregistreerd, maar als transactie in chartaal geld en deposito's (F.2) met als tegenboeking een gelijkwaardige terugbetaling van het desbetreffende actief die de financiële nettoaanspraak van de crediteur op de debiteur vermindert.
- 5.44 Indien opgebouwde rente niet wordt betaald wanneer deze verschuldigd is, is er sprake van achterstallige rente. Omdat de opgebouwde rente wordt geregistreerd, wordt door de achterstallige rente het totaal aan financiële activa en passiva niet gewijzigd.
- 5.45 Winst van vennootschappen omvat dividenden (D.421), inkomen onttrokken aan quasivennootschappen (D.422), herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen (D.43) en ingehouden winsten van binnenlandse ondernemingen. Het effect van de tegenboeking is in het geval van ingehouden winsten dat het inkomen uit vermogen wordt herbelegd in de directe-investeringsonderneming.
- 5.46 Dividenden worden geregistreerd als inkomen uit beleggingen op het moment dat de aandelen ex dividend genoteerd staan. Dit geldt ook voor inkomen onttrokken aan quasivennootschappen. Buitengewoon grote dividenden of onttrekkingen die afwijken van recente ervaringen met het voor uitkering aan de eigenaren van de vennootschap beschikbaar inkomen worden op andere wijze geregistreerd. Een dergelijke extra-uitkering wordt in de financiële rekening als onttrekking van deelnemingen geregistreerd en niet als inkomen uit beleggingen.
- 5.47 Inkomen uit vermogen dat beleggingsfondsen ontvangen en dat, onder aftrek van een deel van de beheerskosten, aan de aandeelhouders wordt toegewezen – zonder dat het wordt uitgekeerd –, wordt geregistreerd onder inkomen uit vermogen met een tegenboeking in de financiële rekening onder aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen. Het gevolg is dat het aan aandeelhouders toegewezen maar niet uitgekeerde inkomen als herbelegd in het fonds wordt behandeld.
- 5.48 Het overige inkomen uit beleggingen (D.44) wordt toegerekend aan polishouders, houders van pensioenrechten en aandeelhouders van beleggingsfondsen. Ongeacht het werkelijk door de verzekeringsmaatschappij, het pensioenfonds of het beleggingsfonds uitgekeerde bedrag, wordt het gehele bedrag van het inkomen uit beleggingen dat de verzekeringsmaatschappij of het fonds heeft ontvangen, als uitgekeerd aan de polishouders of aandeelhouders geregistreerd. Het niet werkelijk uitgekeerde bedrag wordt in de financiële rekening als herbelegging geregistreerd.

Moment van registratie

- 5.49 Financiële transacties en de transacties die hiervan de tegenboeking vormen, worden op hetzelfde moment geregistreerd.
- 5.50 Wanneer de tegenboeking van een financiële transactie een niet-financiële transactie is, worden beide geregistreerd op het moment dat de niet-financiële transactie plaatsvindt. Wanneer bijvoorbeeld voor de verkoop van goederen of diensten een handelskrediet wordt verleend, moet deze financiële transactie worden geregistreerd op het moment dat de registratie in de desbetreffende niet-financiële rekening plaatsvindt, wanneer de eigendom van de goederen wordt overgedragen of wanneer de dienst wordt verleend.
- 5.51 Wanneer de tegenboeking van een financiële transactie ook een financiële transactie is, zijn er drie mogelijkheden:
- a) beide financiële transacties zijn transacties in geld of andere betaalmiddelen: ze worden geregistreerd op het moment van de eerste betaling;
  - b) slechts een van beide financiële transacties is een transactie in geld of andere betaalmiddelen: ze worden geregistreerd op het moment dat de betaling plaatsvindt, en

- c) geen van beide financiële transacties is een transactie in geld of andere betaalmiddelen: ze worden geregistreerd op het moment dat de eerste financiële transactie plaatsvindt.

Een financiële rekening van-wie-aan-wie

- 5.52 De financiële rekening van-wie-aan-wie of financiële rekening naar debiteur/crediteur is een aanvulling op de niet-geconsolideerde financiële rekening. Het betreft een driedimensionale presentatie van financiële transacties waarbij zowel beide partijen bij een transactie worden aangegeven, als de aard van het financiële instrument waarop de transactie betrekking heeft.

Een dergelijke presentatie verschaft informatie over de debiteuren/crediteurenverhoudingen, in overeenstemming met een financiële balans van-wie-aan-wie. Er wordt geen informatie verschaft over de institutionele eenheden waaraan financiële activa zijn verkocht of waarvan financiële activa zijn gekocht. Dat geldt ook voor de overeenkomstige transacties in financiële passiva. De financiële rekening van-wie-aan-wie staat ook bekend als de „flow of funds matrix”.

- 5.53 Op basis van het beginsel van viervoudige registratie heeft een financiële rekening van-wie-aan-wie drie dimensies: de categorie van het financiële instrument, de sector van de debiteur en de sector van de crediteur. Bij een financiële rekening van-wie-aan-wie zijn driedimensionale tabellen vereist voor de uitsplitsing naar financieel instrument, debiteur en crediteur. Dergelijke tabellen geven de financiële transacties zowel per debiteursector als per crediteursector weer, zoals afgebeeld in tabel 5.1.
- 5.54 De tabel voor de categorie schuldbewijzen laat zien dat als gevolg van transacties in de verslagperiode, de door huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens (275) verworven schuldbewijzen, minus verkopen, aanspraken tegenwoordigen jegens niet-financiële vennootschappen (65), financiële instellingen (43), de overheid (124) en het buitenland (43). Uit de tabel blijkt dat als gevolg van transacties in de verslagperiode, niet-financiële vennootschappen passiva (minus aflossingen) zijn aangegaan in de vorm van schuldbewijzen voor 147: hun financiële passiva in deze vorm jegens andere niet-financiële vennootschappen zijn toegenomen met 30, jegens financiële instellingen met 23, jegens de overheid met 5, jegens huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens met 65 en jegens het buitenland met 24. Door huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens zijn geen schuldbewijzen uitgegeven. Wegens de geconsolideerde presentatie van het buitenland worden er geen transacties weergegeven tussen niet-ingezeten institutionele eenheden. Voor alle categorieën financiële instrumenten kunnen soortgelijke tabellen worden samengesteld.

Tabel 5.1 — Een financiële rekening van-wie-aan-wie voor schuldbewijzen

Debiteursector		Nettotoename van het aantal schuldbewijzen van						
		Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens	Nationale economie	Buitenland	Totaal
Crediteursector	Niet-financiële vennootschappen	30	11	67		108	34	142
	Financiële instellingen	23	22	25		70	12	82
	Overheid	5	2	6		13	19	32
	Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens	65	43	124		232	43	275
	Nationale economie	123	78	222		423	108	531
	Buitenland	24	28	54		106		106
	Totaal	147	106	276		529	108	637

- 5.55 De financiële rekening van-wie-aan-wie maakt het mogelijk te analyseren wie wie financiert, voor welk bedrag en met welk type financieel actief. Zij biedt antwoorden op vragen zoals:
- welke sectoren zijn de tegenhangers van de financiële activa die per saldo zijn verworven door, of van de passiva die per saldo zijn aangegaan door een institutionele sector?
  - in welke vennootschappen participeert de overheidssector?
  - welke bedragen (minus verkopen) besteden ingezeten sectoren en de sector buitenland aan de aankoop van schuldbewijzen die zijn uitgegeven (minus aflossingen) door de overheid, financiële instellingen of niet-financiële vennootschappen, en het buitenland?

CLASSIFICATIE VAN FINANCIËLE TRANSACTIES IN CATEGORIEËN

Hierna volgen definities en beschrijvingen van financiële instrumenten. Bij registratie van een transactie wordt een F-code gebruikt. Bij registratie van de onderliggende stand van of positie in een actief of passief wordt een AF-code gehanteerd.

Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (F.1)

5.56 De categorie monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (F.1) bestaat uit twee subcategorieën:

- monetair goud (F.11), en
- bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (F.12).

Monetair goud (F.11)

5.57 *Definitie:* monetair goud (F.11) is goud dat eigendom is van monetaire autoriteiten en dat als bestanddeel van de reserves wordt aangehouden.

Het omvat ongemunt goud en niet-toegewezen goudrekeningen die worden aangehouden bij niet-ingezetenen en die recht geven levering van het goud te vorderen.

5.58 Tot de monetaire autoriteiten behoren de centrale bank en instellingen van de centrale overheid die operaties verrichten die gewoonlijk met de functie van de centrale bank samenhangen. Dergelijke operaties omvatten met name de uitgifte van chartaal geld en het aanhouden en beheren van reserves en het besturen van wisselkoersstabilisatiefondsen.

5.59 „Onderworpen zijn aan het feitelijke beheer van monetaire autoriteiten” betekent:

- dat de ingezeten eenheden transacties in deze aanspraken met niet-ingezetenen alleen kunnen verrichten op grond van door de monetaire autoriteiten bepaalde voorwaarden of met hun uitdrukkelijke goedkeuring;
- dat de monetaire autoriteiten op verzoek toegang hebben tot deze aanspraken op niet-ingezetenen om aan financieringsbehoeften voor de betalingsbalans en andere daarmee verband houdende doeleinden te voldoen, en
- dat er al een wet of andere bindende overeenkomst bestaat waarin de punten a) en b) hierboven worden bevestigd.

5.60 Al het monetaire goud maakt deel uit van reserves of wordt aangehouden door internationale financiële organisaties. De componenten van monetair goud zijn:

- ongemunt goud (inclusief monetair goud dat op toegewezen goudrekeningen wordt aangehouden), en
- niet-toegewezen goudrekeningen bij niet-ingezetenen.

5.61 Ongemunt goud dat tot het monetaire goud behoort, is het enige financiële actief waar geen financieel passief tegenover staat. Het heeft de vorm van munten, staven of baren met een zuiverheid van ten minste 995/1 000. Ongemunt goud dat niet als reserve wordt aangehouden, is een niet-financieel actief en behoort tot het niet-monetaire goud.

5.62 Toegewezen goudrekeningen leveren het bewijs van de eigendom van een bepaald stuk goud. De eigendom van het goud blijft berusten bij de eenheid die het in bewaring geeft. Dergelijke rekeningen bieden gewoonlijk faciliteiten voor aankoop, bewaring en verkoop. Wanneer toegewezen goudrekeningen als reserve worden aangehouden, worden zij als monetair goud, en dus als financiële activa, geclassificeerd. Wanneer toegewezen goudrekeningen als reserve worden aangehouden, vertegenwoordigen zij de eigendom van een goed, namelijk van niet-monetair goud.

- 5.63 In tegenstelling tot toegewezen goudrekeningen, vertegenwoordigen niet-toegewezen goudrekeningen een aanspraak op de rekeningbeheerder om goud te leveren. Wanneer niet-toegewezen goudrekeningen als reserve worden aangehouden, worden zij als monetair goud, en dus als financiële activa, geïnclassificeerd. Niet-toegewezen goudrekeningen die niet als reserve worden aangehouden, worden als deposito's geïnclassificeerd.
- 5.64 Transacties in monetair goud bestaan voornamelijk uit aan- en verkopen van monetair goud tussen monetaire autoriteiten of bepaalde internationale financiële organisaties. Er zijn geen transacties in monetair goud mogelijk waarbij andere dan die institutionele eenheden betrokken zijn. In de financiële rekening van de monetaire autoriteiten worden aankopen van monetair goud als toename van de financiële activa en verkopen als daling van de financiële activa geregistreerd. De tegenboekingen worden als respectievelijk een daling van de financiële activa of een toename van de financiële activa van het buitenland geregistreerd.
- 5.65 Indien monetaire autoriteiten niet-monetair goud aan hun reserves aan monetair goud toevoegen (bv. door op de markt goud te kopen), dan wel monetair goud uit hun reserves vrijmaken voor niet-monetaire doeleinden (bv. door het op de markt te verkopen), worden zij geacht goud te hebben gemonetiseerd resp. gedemonetiseerd. Monetisatie of demonetisatie van goud geeft geen aanleiding tot registratie in de financiële rekening, maar tot registratie van een wijziging in de classificatie van activa en passiva in de rekening voor overige volumemutaties in activa: goud als kostbaarheid (AN.13) wordt heringedeeld als monetair goud (AF.11) (punten 6.22 tot en met 6.24). Demonetisatie van goud is herindelings van monetair goud als kostbaarheid.
- 5.66 In goud uitgedrukte deposito's, leningen en effecten worden behandeld als andere financiële activa dan monetair goud en tezamen met soortgelijke financiële activa in vreemde valuta's in de desbetreffende categorie ingedeeld. Goudswaps zijn vormen van retrocessieovereenkomsten (repo's) die op monetair goud of niet-monetair goud betrekking hebben. Ze houden in dat goud wordt geruild voor een deposito met de afspraak om het goud op een overeengekomen datum in de toekomst tegen een overeengekomen goudprijs terug te kopen (omgekeerde transactie). Volgens de algemene praktijk voor de registratie van omgekeerde transacties registreert de goudnemer het goud niet op zijn balans, terwijl de goudverstrekker het goud niet van zijn balans verwijdert. Goudswaps worden door beide partijen geregistreerd als leningen tegen onderpand, waarbij het onderpand goud is. Swaps met monetair goud worden uitgevoerd tussen monetaire autoriteiten onderling of tussen monetaire autoriteiten en andere partijen, terwijl swaps met niet-monetair goud soortgelijke transacties zijn waarbij geen monetaire autoriteiten betrokken zijn.
- 5.67 Goudleningen bestaan uit de levering van goud voor een bepaalde periode. Evenals bij andere omgekeerde transacties wordt de wettelijke eigendom van het goud overgedragen, maar blijven de risico's en voordelen van wijzigingen in de goudprijs bij de leninggever berusten. Goudleningnemers gebruiken deze transacties vaak om verkopen aan derden af te dekken in perioden van goudschaarste. Voor het gebruik van het goud wordt aan de oorspronkelijke eigenaar ervan een vergoeding betaald, die afhankelijk is van de waarde van het onderliggende actief en de duur van de omgekeerde transactie.
- 5.68 Monetair goud is een financieel actief; de vergoedingen voor goudleningen zijn derhalve betalingen voor het ter beschikking stellen van een financieel actief aan een andere institutionele eenheid. Vergoedingen in verband met leningen van monetair goud worden als rente behandeld. Ter vereenvoudiging geldt deze afspraak ook voor vergoedingen die voor leningen van niet-monetair goud worden betaald.

Bijzondere trekkingsrechten — SDR's (F.12)

- 5.69 *Definitie:* SDR's (F.12) zijn door het Internationaal Monetair Fonds (IMF) gecreëerde internationale reserves, die als aanvulling op bestaande reserves aan de leden van het Fonds worden toegewezen.
- 5.70 De SDR-afdeling van het IMF beheert reserves door aan de lidstaten van het IMF en aan bepaalde internationale organisaties, gezamenlijk de deelnemers genoemd, SDR's toe te kennen.
- 5.71 De creatie van SDR's door toekenning ervan en de vernietiging van hen door annulering ervan zijn transacties. Toekenningen van SDR's worden in de financiële rekeningen van de monetaire autoriteiten van de individuele deelnemer bruto geregistreerd als verwerving van een actief en als toename van de passiva van het buitenland.
- 5.72 SDR's zijn uitsluitend in het bezit van officiële houders, d.w.z. centrale banken en bepaalde internationale organisaties, en kunnen alleen aan deelnemers en andere officiële houders worden overgedragen. SDR's vertegenwoordigen het gegarandeerde en onvoorwaardelijke recht van iedere houder ervan om andere categorieën reserves, met name deviezen, van andere IMF-leden te verkrijgen.
- 5.73 SDR's zijn activa waar passiva tegenover staan, maar de activa vertegenwoordigen aanspraken op de gezamenlijke deelnemers, niet op het IMF. Een deelnemer mag zijn SDR's geheel of gedeeltelijk aan een andere deelnemer verkopen en kan in ruil daarvoor andere reserves, met name deviezen, ontvangen.

Chartaal geld en deposito's (F.2)

- 5.74 *Definitie:* chartaal geld en deposito's (F.2) zijn chartaal geld in omloop en deposito's, zowel in nationale als in vreemde valuta's.
- 5.75 Er zijn drie subcategorieën financiële transacties in relatie tot chartaal geld en deposito's:
- chartaal geld (F.21);
  - girale deposito's (F.22), en
  - overige deposito's en spaartegoeden (F.29).

Chartaal geld (F.21)

- 5.76 *Definitie:* chartaal geld (F.21) bestaat uit bankbiljetten en munten die door monetaire autoriteiten zijn uitgegeven of toegelaten.
- 5.77 Chartaal geld omvat:
- bankbiljetten en munten in omloop die door de ingezeten monetaire autoriteiten als nationaal chartaal geld zijn uitgegeven en in het bezit zijn van ingezetenen en niet-ingezetenen, en
  - bankbiljetten en munten in omloop die door niet-ingezeten monetaire autoriteiten als buitenlands chartaal geld zijn uitgegeven en in het bezit zijn van ingezetenen.
- 5.78 Chartaal geld omvat niet:
- de niet in omloop gebrachte bankbiljetten en munten, bijvoorbeeld de eigen voorraad of noodvoorraden bankbiljetten van een centrale bank, en
  - herdenkingsmunten die niet algemeen worden gebruikt voor het verrichten van betalingen. Deze worden als kostbaarheden geclassificeerd.

Kader 5.2 — Chartaal geld uitgegeven door het Eurosysteem

- B5.2.1. Door het Eurosysteem uitgegeven eurobankbiljetten en -munten vormen het nationale chartaal geld van de lidstaten in de eurozone. Hoewel eurocontanten als nationaal chartaal geld worden behandeld, zijn chartale euro's in het bezit van ingezetenen van elke deelnemende lidstaat slechts financiële passiva van de ingezeten nationale centrale bank ten belope van haar theoretische aandeel in de totale uitgifte, dat op haar aandeel in het kapitaal van de ECB is gebaseerd. Een gevolg hiervan is dat in de eurozone, uit nationaal gezichtspunt, een deel van het door de ingezetenen aangehouden nationale chartaal geld een financiële aanspraak op niet-ingezetenen kan zijn.
- B5.2.2. Door het Eurosysteem uitgegeven chartaal geld omvat bankbiljetten en munten. De bankbiljetten worden uitgegeven door het Eurosysteem; munten worden uitgegeven door de centrale overheden in de eurozone, hoewel zij volgens afspraak worden behandeld als financiële passiva van de nationale centrale banken die als een tegenpartij een fictieve aanspraak op de overheid hebben. Zowel ingezetenen als niet-ingezetenen van de eurozone kunnen eurobankbiljetten en -munten bezitten.

Deposito's (F.22 en F.29)

- 5.79 *Definitie:* deposito's (F.22 en F.29) zijn niet-verhandelbare standaardcontracten met het grote publiek, die door deposito-instellingen en, in sommige gevallen, de centrale overheid als debiteuren worden aangeboden en die de plaatsing en latere opneming van de hoofdsom door de crediteur toestaan. Bij deposito's geeft de debiteur gewoonlijk de volledige hoofdsom aan de belegger terug.

Girale deposito's (F.22)

- 5.80 *Definitie:* girale deposito's (F.22) zijn deposito's die op verzoek a pari in chartaal geld kunnen worden omgezet en die onmiddellijk, zonder enige beperking of boete, kunnen worden gebruikt voor het verrichten van betalingen met een cheque, bank- of giro-opdracht, automatische incasso/creditering of andere vormen van directe betaling.
- 5.81 Girale deposito's vertegenwoordigen hoofdzakelijk financiële passiva van ingezeten deposito-instellingen, in sommige gevallen van de centrale overheid, en van niet-ingezeten institutionele eenheden. Girale deposito's omvatten onder meer:
- interbancaire posities die monetaire financiële instellingen onderling aanhouden;
  - deposito's die deposito-instellingen naast de verplicht aan te houden reserves bij de centrale bank aanhouden en waarover zij zonder voorafgaande opzegging en zonder beperkingen kunnen beschikken;

- c) deposito's van andere monetaire financiële instellingen bij de centrale bank in de vorm van niet-toegewezen goudrekeningen die geen monetair goud vormen, alsook overeenkomstige deposito's in de vorm van rekeningen met edele metalen;
  - d) valutadeposito's in het kader van swapovereenkomsten;
  - e) de reservepositie bij het IMF dat het „reservedeel” vormt, d.w.z. de SDR's of bedragen in vreemde valuta's die een lidstaat op korte termijn bij het IMF kan opnemen, en de overige aanspraken op het IMF die direct voor de lidstaat beschikbaar zijn, inclusief de leningen van het betrokken land aan het IMF uit hoofde van de „General Arrangements to Borrow” (GAB) en de „New Arrangements to Borrow” (NAB).
- 5.82 Girale depositorekeningen kunnen voorzien zijn van faciliteiten inzake overdispositie. Als de rekening een negatief saldo vertoont, is de onttrekking van gelden tot nul de onttrekking van een deposito en de onttrekking van de overdispositie het verlenen van een lening.
- 5.83 Alle ingezetene sectoren en het buitenland kunnen girale deposito's bezitten.
- 5.84 Girale deposito's kunnen naar valuta worden onderverdeeld in girale deposito's in de nationale valuta en in vreemde valuta's.

Overige deposito's (F.29)

- 5.85 *Definitie:* overige deposito's (F.29) zijn andere deposito's dan girale deposito's. Overige deposito's kunnen niet worden gebruikt voor het verrichten van betalingen, behalve op de vervaldatum of na een overeengekomen opzegtermijn, en kunnen niet in chartaal geld of girale deposito's worden omgezet zonder enige aanzienlijke beperking of boete.
- 5.86 Overige deposito's omvatten onder meer:
- a) termijndeposito's, d.w.z. deposito's die niet onmiddellijk beschikbaar zijn maar op een overeengekomen vervaldatum beschikbaar komen. Zij komen beschikbaar na een vaste termijn of een opzegtermijn. Hiertoe behoren ook de deposito's die deposito-instellingen als verplichte reserves bij de centrale bank aanhouden en die niet zonder voorafgaande opzegging of zonder beperkingen kunnen worden gebruikt;
  - b) spaardeposito's, spaarbankboekjes, niet-verhandelbare spaarbewijzen of niet-verhandelbare depositobewijzen;
  - c) deposito's die voortvloeien uit een spaarplan of -overeenkomst. Dergelijke deposito's houden vaak een verplichting van de spaarder in om gedurende een bepaalde periode regelmatig stortingen te verrichten; het ingelegde kapitaal vermeerderd met de opgebouwde rente komt niet eerder dan na afloop van een bepaalde termijn beschikbaar. Soms, bijvoorbeeld bij de aankoop of bouw van een woning, worden dergelijke deposito's aan het einde van de spaarperiode gecombineerd met de verstrekking van een lening die aan de gecumuleerde spaargelden is gerelateerd;
  - d) depositobewijzen van spaar- en kredietfondsen, bouwfondsen, kredietverenigingen enz., die soms aandelen worden genoemd en die op aanvraag of met een betrekkelijk korte opzegtermijn opeisbaar zijn, maar die niet overdraagbaar zijn;
  - e) terug te betalen margestortingen die samenhangen met financiële derivaten, voor zover deze stortingen financiële passiva van monetaire financiële instellingen zijn;
  - f) kortlopende retrocessieovereenkomsten (repo's), voor zover deze financiële passiva van monetaire financiële instellingen zijn, en
  - g) passiva jegens het IMF die bestanddelen van de internationale reserves zijn en niet blijken uit leningen; zij bestaan uit het beroep op kredieten van het Fonds binnen diens „General Resources Account”. Deze post geeft weer hoeveel valuta van het lid bij het IMF het lid verplicht is terug te kopen.
- 5.87 Overige deposito's omvatten geen verhandelbare depositocertificaten of verhandelbare spaarbewijzen. Deze behoren tot de schuldbewijzen (AF.3).
- 5.88 Overige deposito's kunnen naar valuta worden onderverdeeld in overige deposito's in de nationale valuta en in vreemde valuta's.

Schuldbewijzen (F.3)

- 5.89 *Definitie:* schuldbewijzen (F.3) zijn verhandelbare financiële instrumenten die als bewijs van schuld dienen.

Hoofdkenmerken van schuldbewijzen

- 5.90 Schuldbewijzen hebben de volgende kenmerken:
- a) een uitgiftedatum waarop het schuldbewijs wordt uitgegeven;
  - b) een uitgifteprijs waarvoor beleggers de schuldbewijzen bij eerste uitgifte kopen;
  - c) een aflossings- of vervaldatum waarop de laatste contractueel overeengekomen terugbetaling van de hoofdsom moet plaatsvinden;
  - d) een aflossingsprijs of nominale waarde, d.w.z. het bedrag dat op de vervaldatum door de emittent aan de houder moet worden betaald;
  - e) een oorspronkelijke looptijd, d.w.z. de periode van de uitgiftedatum tot de laatste contractueel overeengekomen betaling;
  - f) een resterende looptijd, d.w.z. de periode van de referentiedatum tot de laatste contractueel overeengekomen betaling;
  - g) een couponrente die de emittent aan houders van schuldbewijzen betaalt; de couponbetaling kan vaststaan gedurende de looptijd van het schuldbewijs of variëren met de inflatie, rentevoeten of de prijzen van activa. Wissels en schuldbewijzen met een nulcoupon bieden geen couponrente;
  - h) coupondata waarop de emittent de coupon aan de houders van schuldbewijzen betaalt;
  - i) de uitgifteprijs, aflossingsprijs en couponrente, die in de nationale valuta of in vreemde valuta's kunnen zijn uitgedrukt (of worden vereffend), en
  - j) de kredietrating waarmee de kredietwaardigheid van afzonderlijke uitgaven van schuldbewijzen wordt uitgedrukt. Ratingcategorieën worden toegekend door erkende agentschappen.

Wat betreft het gegeven als bedoeld in de eerste alinea, onder c), kan de vervaldatum samenvallen met de conversie van een schuldbewijs in een aandeel. In deze context houdt converteerbaarheid in dat de houder zijn schuldbewijs in gewone aandelen van de emittent kan omzetten. Inwisselbaarheid betekent dat de houder zijn schuldbewijs kan ruilen voor aandelen van een andere vennootschap dan de emittent. Eeuwigdurende effecten, die geen vastgelegde vervaldatum hebben, worden als schuldbewijzen geïnclassificeerd.

- 5.91 Schuldbewijzen omvatten ook financiële activa en passiva die volgens verschillende indelingen kunnen worden beschreven — naar looptijd, bezit en uitgiftesector en -subsector, valuta en rentepercentage-soort.

Indeling naar oorspronkelijke looptijd en valuta

- 5.92 Transacties in schuldbewijzen worden volgens hun oorspronkelijke looptijd in twee subcategorieën ingedeeld:
- a) kortlopende schuldbewijzen (F.31), en
  - b) langlopende schuldbewijzen (F.32).
- 5.93 Schuldbewijzen kunnen in de nationale valuta of in vreemde valuta's worden uitgedrukt. Een onderverdeling van schuldbewijzen in verschillende vreemde valuta's kan wenselijk zijn en verschilt naargelang van het relatieve belang van de afzonderlijke vreemde valuta's voor een economie.
- 5.94 Schuldbewijzen waarvan zowel hoofdsom als coupon aan een vreemde valuta is gekoppeld, worden ingedeeld alsof ze in die vreemde valuta luiden.

Indeling naar soort rentevoet

- 5.95 Schuldbewijzen kunnen worden ingedeeld naar soort rentevoet. Er worden drie groepen schuldbewijzen onderscheiden:
- a) schuldbewijzen met vaste rente;
  - b) schuldbewijzen met variabele rente, en
  - c) schuldbewijzen met gemengde rente.

Schuldbewijzen met vaste rente

- 5.96 Schuldbewijzen met vaste rente omvatten:
- eenvoudige schuldbewijzen, die a pari worden uitgegeven en afgelost;
  - schuldbewijzen die met agio of disagio worden uitgegeven. Voorbeelden zijn schatkistpapier, „commercial paper”, promessen, wisselaccepten, wisselendossementen en depositocertificaten;
  - „deep discount”-obligaties, te weten obligaties met kleine rentebetalingen die ver beneden de nominale waarde worden uitgegeven;
  - nulcouponobligaties; dit zijn in één keer betaalde schuldbewijzen zonder couponbetalingen. De obligatie wordt beneden pari verkocht en de hoofdsom wordt op de vervaldatum of soms in tranches afgelost. Nulcouponobligaties kunnen worden afgeleid van schuldbewijzen met vaste rente door de coupons „te strippen”, d.w.z. door de coupons te scheiden van de laatste aflossing van de hoofdsom van het schuldbewijs en deze apart te verhandelen;
  - gestripte schuldbewijzen, d.w.z. effecten waarvan de rente- en hoofdsomgedeelten zijn gescheiden („gestript”) en vervolgens apart kunnen worden verkocht;
  - eeuwigdurende, opeisbare en terugbetaalbare schuldbewijzen en schuldbewijzen met „sinking fund”-regeling;
  - converteerbare obligaties, die naar keuze van de houder in een deelneming in de emittent kunnen worden omgezet, waarna ze als aandelen worden geclassificeerd, en
  - omwisselbare obligaties, met een daarin besloten optie om deze op een latere datum en op overeengekomen voorwaarden te ruilen voor een aandeel in een andere vennootschap dan de emittent, meestal een dochteronderneming van de emittent of een onderneming waarin deze een belang bezit.
- 5.97 Schuldbewijzen met vaste rente omvatten ook andere schuldbewijzen, zoals obligaties met warrant, achtergestelde obligaties, preferente niet-winstdelende aandelen waarop een vast inkomen wordt betaald maar die niet voorzien in een aandeel in de restwaarde van een vennootschap bij liquidatie, en aangehechte instrumenten.

Schuldbewijzen met variabele rente

- 5.98 Bij schuldbewijzen met variabele rente zijn de rentebetalingen en/of aflossingen van de hoofdsom gekoppeld aan:
- een algemene prijsindex voor goederen en diensten (zoals het indexcijfer van de consumptieprijzen);
  - een rentevoet, of
  - de prijs van een actief.
- 5.99 Schuldbewijzen met variabele rente worden gewoonlijk als langlopende schuldbewijzen geclassificeerd, tenzij de oorspronkelijke looptijd ervan niet meer dan één jaar bedraagt.
- 5.100 Tot de aan de inflatie en activaprijzen gekoppelde schuldbewijzen behoren ook schuldbewijzen die als aan de inflatie gekoppelde obligaties en als aan goederen gekoppelde obligaties worden uitgegeven. De coupons en/of aflossingswaarde van een aan een goed gekoppelde obligatie zijn aan de prijs van een bepaald goed gekoppeld. Schuldbewijzen waarvan de uitgekeerde rente aan de kredietrating van een andere leningnemer is gekoppeld, worden als indexschuldbewijzen geclassificeerd, omdat kredietratings niet voortdurend veranderen in reactie op marktomstandigheden.
- 5.101 Bij aan rentevoeten gekoppelde schuldbewijzen variëren de contractuele nominale rente en/of de aflossingswaarde naargelang van de nationale valuta. Op de uitgiftedatum kan de emittent niet weten wat de waarde van de rentebetalingen en van de aflossing van de hoofdsom zal zijn.

Schuldbewijzen met gemengde rente

- 5.102 Schuldbewijzen met gemengde rente kennen gedurende hun looptijd zowel een vaste als een variabele couponrente en worden als schuldbewijzen met variabele rente geclassificeerd. Zij omvatten schuldbewijzen met:
- een vaste coupon naast een variabele coupon;
  - een vaste of variabele coupon tot een referentiepunt en daarna een variabele of vaste coupon vanaf het referentiepunt tot de vervaldatum, of

- c) couponbetalingen die vooraf zijn vastgesteld voor de looptijd van de schuldbewijzen, maar die in de loop van de tijd niet gelijk blijven. Dergelijke schuldbewijzen worden getrapte schuldbewijzen genoemd.

Onderhandse plaatsingen

- 5.103 Tot de schuldbewijzen behoren ook onderhandse plaatsingen. Bij een onderhandse plaatsing verkoopt een emittent de schuldbewijzen rechtstreeks aan een klein aantal beleggers. De kredietwaardigheid van de emittent van deze schuldbewijzen wordt gewoonlijk niet door ratingbureaus beoordeeld en de schuldbewijzen worden meestal niet doorverkocht of herprijsd, waardoor er sprake is van een beperkte secundaire markt. De meeste onderhandse plaatsingen voldoen echter aan het criterium van verhandelbaarheid en worden als schuldbewijzen geïnclassificeerd.

Securitisatie

- 5.104 *Definitie:* securitisatie is de uitgifte van schuldbewijzen waarvan de coupon- of hoofdsombetalings door gespecificeerde activa of door toekomstige inkomstenstromen worden gedekt. Diverse activa of toekomstige inkomstenstromen kunnen worden geseuriteerd, zoals onder meer hypothecaire leningen voor zakelijke en woondoeleinden, consumptieve kredieten, bedrijfskredieten, staatsleningen, verzekeringscontracten, kredietderivaten, en toekomstige inkomsten.
- 5.105 Securitisatie van activa of toekomstige inkomstenstromen is een belangrijke financiële innovatie die heeft geleid tot de oprichting en uitgebreide gebruikmaking van nieuwe financiële instellingen voor het creëren, op de markt brengen en uitgeven van schuldbewijzen. Securitisatie wordt ingegeven door verschillende overwegingen. Voor vennootschappen zijn dat onder andere: goedkopere financiering dan die welke via bancaire faciliteiten beschikbaar is, vermindering van de wettelijke kapitaalvereisten, overdracht van verschillende soorten risico's, zoals het kredietrisico of het verzekeringsrisico, en diversificatie van de financieringsbronnen.
- 5.106 Securitisatieregelingen lopen sterk uiteen binnen en tussen de markten voor schuldbewijzen. Deze regelingen kunnen globaal in twee soorten worden onderverdeeld:
- a) een financiële instelling is bij de securitisatie van de activa betrokken en er vindt een overdracht van de door de oorspronkelijke houder als zekerheid verschaft activa plaats. Dit staat bekend als een „true-sale”, en
  - b) securitisatieregelingen waarbij een financiële instelling bij de securitisatie van de activa betrokken is en waarbij met behulp van kredietverzuimswaps alleen het kredietrisico wordt overgedragen — de oorspronkelijke eigenaar behoudt de activa maar geeft het kredietrisico door. Dit staat bekend als synthetische securitisatie.
- 5.107 Wat betreft de regeling als bedoeld in punt 5.106, onder a), wordt een securitisatie-instelling opgericht als houder van geseuriteerde activa of van andere, door de oorspronkelijke houder geseuriteerde activa, en als emittent van schuldbewijzen waarvoor deze activa het onderpand zijn.
- 5.108 Het van essentieel belang dat, **in het bijzonder**, wordt vastgesteld of de bij de securitisatie van activa betrokken financiële instelling haar portefeuille actief beheert door de uitgifte van schuldbewijzen en niet louter optreedt als trust die slechts passief activa beheert of schuldbewijzen aanhoudt. Indien de financiële instelling de juridische eigenaar van een activaportefeuille is, schuldbewijzen uitgeeft die een belang in die portefeuille vertegenwoordigen en over een volledige boekhouding beschikt, treedt zij op als een financiële intermediair die bij de overige financiële intermediairs is geïnclassificeerd. Financiële instellingen die zich met de securitisatie van activa bezighouden, worden onderscheiden van eenheden die uitsluitend worden opgericht om bepaalde portefeuilles financiële activa en passiva aan te houden. Deze laatstgenoemde eenheden worden gecombineerd met hun moederonderneming als zij in hetzelfde land als de moederonderneming zijn gevestigd. Als zij niet-ingezeten eenheden zijn, worden zij echter als afzonderlijke institutionele eenheden behandeld en als financiële instellingen binnen concernverband geïnclassificeerd.
- 5.109 In het geval van een securitisatieregeling als bedoeld in punt 5.106, onder b), draagt de oorspronkelijke eigenaar van de activa, of protectienemer, door middel van kredietverzuimswaps het aan een groep van gediversifieerde referentieactiva verbonden kredietrisico over aan een securitisatievennootschap maar behoudt hij de activa zelf. De opbrengst van de uitgifte van schuldbewijzen wordt in een deposito of een andere veilige belegging, zoals AAA-obligaties, ondergebracht en de opgebouwde rente op het deposito wordt samen met de premie van de kredietverzuimswaps gebruikt om de rente op de uitgegeven schuldbewijzen te financieren. Wanneer zich een wanbetaling voordoet, wordt de hoofdsom die aan de houders van de door activa gedekte schuldbewijzen is verschuldigd, verminderd, te beginnen met de kleinere schijven. Om het verlies uit kredietverzuim op te vangen, kunnen de betalingen van de coupons en van de hoofdsom ook worden verschoven van de beleggers in de schuldbewijzen naar de oorspronkelijke eigenaar van het onderpand.
- 5.110 Door activa gedekte schuldbewijzen („asset-backed securities”, ABS) zijn schuldbewijzen waarvan de hoofdsom en/of de rente uitsluitend wordt betaald uit de kasstroom die wordt geproduceerd door een gespecificeerde groep van financiële en niet-financiële activa.

Gedekte obligaties

- 5.111 *Definitie:* gedekte obligaties zijn schuldbewijzen die zijn uitgegeven door een financiële instelling of die volledig door een financiële instelling worden gegarandeerd. In geval van wanbetaling door de financiële instelling die de obligaties heeft uitgegeven of gegarandeerd, hebben de obligatiehouders naast hun oorspronkelijke aanspraak op de financiële instelling ook een prioritaire aanspraak op de groep van onderliggende activa.

Leningen (F.4)

5.112 *Definitie:* leningen (F.4) ontstaan wanneer crediteuren middelen lenen aan debiteuren.

Hoofdkenmerken van leningen

5.113 Leningen vertonen de volgende kenmerken:

- a) de leningsvoorwaarden worden ofwel vastgesteld door de financiële instelling die de lening toekent, ofwel rechtstreeks of via een tussenpersoon tussen geldgever en geldnemer overeengekomen;
- b) het initiatief voor de lening komt gewoonlijk van de geldnemer, en
- c) een lening is een onvoorwaardelijke schuld aan de crediteur; zij moet op de vervaldatum of -data worden afgelost en er moet rente over het geleende bedrag worden betaald.

5.114 Leningen kunnen financiële activa of passiva zijn van alle ingezeten sectoren en het buitenland. Deposito-instellingen registreren kortlopende financiële passiva doorgaans als deposito's, niet als leningen.

Classificatie van leningen naar oorspronkelijke looptijd, valuta en doel

5.115 Transacties in leningen kunnen naar oorspronkelijke looptijd in twee categorieën worden ingedeeld:

- a) kortlopende leningen (F.41) met een korte oorspronkelijke looptijd, met inbegrip van leningen die op verzoek direct moeten worden afgelost, en
- b) langlopende leningen (F.42) met een lange oorspronkelijke looptijd.

5.116 Leningen mogen voor analysedoeleinden als volgt worden onderverdeeld:

- a) leningen die in de nationale valuta luiden, en
- b) leningen die in vreemde valuta's luiden.

Voor huishoudens is een volgende onderverdeling zinvol:

- a) leningen voor consumptieve doeleinden;
- b) leningen voor de aankoop van een woning, en
- c) overige leningen.

Onderscheid tussen transacties in leningen en transacties in deposito's

5.117 Het verschil tussen transacties in leningen (F.4) en transacties in deposito's (F.22) is dat een debiteur bij een lening een niet-verhandelbaar standaardcontract aanbiedt en bij een deposito niet.

5.118 Kortlopende leningen aan deposito-instellingen worden geclassificeerd als girale deposito's of als overige deposito's, terwijl kortlopende leningen die door andere institutionele eenheden dan deposito-instellingen worden aanvaard, als kortlopende leningen worden geclassificeerd.

5.119 Plaatsing van middelen tussen deposito-instellingen wordt altijd als deposito geregistreerd.

Onderscheid tussen transacties in leningen en transacties in schuldbewijzen

5.120 Het verschil tussen transacties in leningen (F.4) en transacties in schuldbewijzen (F.3) is dat leningen niet-verhandelbare financiële instrumenten en schuldbewijzen verhandelbare financiële instrumenten zijn.

5.121 Leningen blijken in de meeste gevallen uit een enkel document en transacties in leningen vinden plaats tussen één crediteur en één debiteur. Emissies van schuldbewijzen bestaan daarentegen uit een groot aantal identieke documenten, elk voor een bepaald rond bedrag. Tezamen vormen deze het totale geleende bedrag.

5.122 Er bestaat een secundaire markt voor leningen. Als leningen verhandelbaar worden op een georganiseerde markt, moeten zij worden overgebracht van de categorie leningen naar de categorie schuldbewijzen, mits er bewijs is van handel op de secundaire markt (onder meer door het bestaan van marktmakers) en van een regelmatige notering van het financiële actief (bv. door het bestaan van spreads tussen bied- en laatkoers). Gewoonlijk vindt er een expliciete omzetting van de lening plaats.

- 5.123 Financiële instellingen bieden meestal gestandaardiseerde leningen aan, die vaak aan huishoudens worden toegekend. Financiële instellingen bepalen de voorwaarden en huishoudens hebben enkel de keuze deze te nemen of te laten. De voorwaarden van niet-gestandaardiseerde leningen zijn echter gewoonlijk de uitkomst van onderhandelingen tussen de crediteur en de debiteur. Dit is een belangrijk criterium, waarmee onderscheid kan worden gemaakt tussen niet-gestandaardiseerde leningen en schuldbewijzen. Bij openbare emissies worden de uitgiftevoorwaarden door de geldnemer bepaald, eventueel na overleg met de bank/„lead-manager“-bank van het emissiesyndicaat. Bij onderhandse plaatsingen van effecten daarentegen onderhandelen crediteur en debiteur over de uitgiftevoorwaarden.

Onderscheid tussen transacties in leningen, handelskredieten en handelswissels

- 5.124 Handelskrediet is krediet dat door de aanbieders van goederen en diensten rechtstreeks aan hun cliënten wordt verstrekt. Handelskrediet ontstaat wanneer de betaling van goederen en diensten niet plaatsvindt op het tijdstip van de eigendomsoverdracht van een goed of de verlening van een dienst.
- 5.125 Handelskrediet verschilt van leningen ter financiering van handel, die als leningen worden geclassificeerd. Handelswissels die door een leverancier van goederen en diensten op een cliënt worden getrokken en vervolgens door de leverancier bij een financiële instelling worden verdisconteerd, worden een aanspraak van een derde op de cliënt.

Effectenleningen en retrocessieovereenkomsten

- 5.126 *Definitie:* een effectenlening is de tijdelijke overdracht van effecten door de effectengever aan de effectennemer. De effectennemer kan worden verplicht activa in de vorm van geld of effecten als zekerheid aan de effectengever te verschaffen. De juridische eigendom wordt aan beide zijden van de transactie overgedragen, zodat de geleende effecten en de zekerheid verkocht of verder uitgeleend kunnen worden.
- 5.127 *Definitie:* een retrocessieovereenkomst is een regeling waarbij effecten, zoals schuldbewijzen of aandelen, worden geleverd in ruil voor geld of andere betaalmiddelen met de toezegging om dezelfde of soortgelijke effecten tegen een vastgestelde prijs terug te kopen. De toezegging om terug te kopen kan gelden voor een bepaalde datum in de toekomst, dan wel een „open“ looptijd hebben.
- 5.128 Effectenleningen met geldelijke zekerheid en retrocessieovereenkomsten (repo's) zijn verschillende termen voor financiële regelingen met hetzelfde economische effect, namelijk dat van een gegarandeerde lening, omdat bij beide effecten als zekerheid voor een lening of deposito worden verschaft wanneer een deposito-instelling de effecten in het kader van een dergelijke financiële regeling verkoopt. De verschillende kenmerken van beide regelingen worden in tabel 5.2 weergegeven.

Tabel 5.2 — Hoofdkenmerken van effectenleningen en retrocessieovereenkomsten

Kenmerk	Effectenleningen		Retrocessieovereenkomsten	
	Geldelijke zekerheid	Geen geldelijke zekerheid	Specifieke effecten	Algemene zekerheid
Formele uitwisseling	Uitlenen van effecten met de afspraak dat de effectennemer deze aan de effectengever terugbezorgt		Verkoop van effecten en de toezegging deze terug te kopen volgens de voorwaarden van een raamovereenkomst	
Uitwisselvorm	Effecten tegen geld	Effecten tegen andere (of geen) zekerheid	Effecten tegen geld	Geld tegen effecten
Rendement wordt betaald aan verschaffer van	Geldelijke zekerheid (effectengever)	Effecten (niet effecten met geldelijke zekerheid) (de effectennemer)	Geld	Geld
Rendement terug te betalen als	Vergoeding	Vergoeding	Reporente	Reporente

- 5.129 De economische eigendom van in het kader van effectenleningen en retrocessieovereenkomsten geleverde effecten wordt als ongewijzigd beschouwd omdat de effectengever de begunstigde van het inkomen uit de effecten blijft en de risico's en voordelen van prijswijzigingen van de effecten blijft ondervinden.
- 5.130 Noch de levering en ontvangst van middelen in het kader van een retrocessieovereenkomst, noch effectenlening met geldelijke zekerheid houdt enige nieuwe emissie van schuldbewijzen in. Dergelijke verstrekkingen van middelen aan andere institutionele eenheden dan monetaire financiële instellingen worden als leningen behandeld; bij deposito-instellingen worden ze als deposito's behandeld.

- 5.131 Wanneer er bij een effectenlening geen sprake is van de verstrekking van geld, d.w.z. als het ene effect tegen het andere wordt uitgewisseld of als één partij effecten levert zonder zekerheid, vindt er geen transactie in leningen, deposito's of effecten plaats.
- 5.132 Geldelijke margestortingen in het kader van een repo worden als leningen geïnclassificeerd.
- 5.133 Goudswaps zijn vergelijkbaar met retrocessieovereenkomsten, behalve dat de zekerheid goud is. Zij houden in dat goud wordt geruild voor buitenlandse valutadeposito's met de afspraak om het goud op een overeengekomen datum in de toekomst tegen een overeengekomen goudprijs terug te kopen (omgekeerde transactie). De transactie wordt geregistreerd als lening tegen onderpand of als deposito.

Financiële leases

- 5.134 *Definitie:* een financiële lease is een contract op grond waarvan de leasegever als juridische eigenaar van een actief de risico's en voordelen van de eigendom van het actief aan de leaseneemer overdraagt. In het kader van een financiële lease wordt de leasegever geacht aan de leaseneemer een lening te verstrekken waarmee de leaseneemer het actief verwerft. Daarna wordt het geleasete actief op de balans van de leaseneemer en niet op die van de leasegever vermeld; de bijbehorende lening wordt als actief van de leasegever en als passief van de leaseneemer geregistreerd.
- 5.135 Een financiële lease is te onderscheiden van andere soorten lease omdat de risico's en voordelen van de eigendom van de juridische eigenaar van het goed aan de gebruiker van het goed worden overgedragen. Andere soorten lease zijn de operationele lease en de middelenlease. Contracten, leases en vergunningen, als omschreven in hoofdstuk 15, kunnen ook als leases worden beschouwd.

Andere soorten leningen

- 5.136 De categorie leningen omvat:
- overdisposities in girale depositorekeningen, waarbij het voorschotbedrag niet als een negatief giraal deposito wordt behandeld;
  - overdisposities in andere rekeningen-courant, bijvoorbeeld saldi van interne verrekeningen binnen een concern van niet-financiële vennootschappen en hun dochterondernemingen, maar exclusief saldi die financiële passiva van monetaire financiële instellingen zijn en die tot een van de subcategorieën van de deposito's behoren;
  - financiële aanspraken van werknemers vanwege hun deelname in de winst van de vennootschap;
  - terug te betalen margestortingen in verband met financiële derivaten, voor zover die stortingen financiële passiva van andere institutionele eenheden dan monetaire financiële instellingen zijn;
  - leningen die de tegenhanger van bankaccepten zijn;
  - hypothecaire leningen;
  - consumptieve kredieten;
  - doorlopende kredieten;
  - afbetalingskredieten;
  - waarborgsommen;
  - depositogaranties in de vorm van financiële aanspraken van herverzekeringsinstellingen op cederende instellingen;
  - financiële aanspraken op het IMF blijkens leningen binnen diens „General Resources Account”, inclusief leningen uit hoofde van de „General Arrangements to Borrow” (GAB) en de „New Arrangements to Borrow” (NAB), en
  - financiële passiva jegens het IMF blijkens IMF-kredieten of leningen uit hoofde van de faciliteit voor armoedebestrijding en groei („Poverty Reduction and Growth Facility”, PRGF).
- 5.137 Het speciale geval van niet-renderende leningen wordt behandeld in hoofdstuk 7.

Financiële activa die niet tot de leningen behoren

- 5.138 Tot de categorie leningen behoren niet:
- overige vorderingen/schulden (AF.8), met inbegrip van handelskredieten en voorschotten (AF.81), en

- b) financiële activa of passiva voortvloeiend uit de eigendom van onroerend goed (zoals grond en bouwwerken) door niet-ingezetenen. Deze zijn ingedeeld bij overige deelnemingen (AF.519).

Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (F.5)

- 5.139 *Definitie:* deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (F.5) zijn restaanspraken op de activa van de institutionele eenheden die de aandelen of rechten van deelneming hebben uitgegeven.
- 5.140 Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen worden in twee subcategorieën ingedeeld:
- a) deelnemingen (F.51), en
  - b) aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (F.52).

Deelneming (F.51)

- 5.141 *Definitie:* een deelneming (F.51) is een financieel actief die een aanspraak is op de restwaarde van een vennootschap nadat aan alle overige aanspraken is voldaan.
- 5.142 Eigendom van deelneming in juridische eenheden wordt gewoonlijk gestaafd door aandelen, effecten, aandelencertificaten, deelnemingen, of soortgelijke documenten. Aandelen en effecten hebben dezelfde betekenis.

Aandelencertificaten

- 5.143 *Definitie:* aandelen­certificaten vertegenwoordigen de eigendom van in andere economieën beursgenoteerde effecten; eigendom van aandelen­certificaten wordt behandeld als directe eigendom van de onderliggende effecten. Een bewaarinstelling geeft certificaten uit die aan de ene beurs genoteerd zijn en de eigendom vertegenwoordigen van effecten die aan een andere beurs genoteerd zijn. Aandelencertificaten vergemakkelijken transacties in effecten in andere economieën dan die waar ze beursgenoteerd zijn. De onderliggende effecten kunnen aandelen of schuldbewijzen zijn.
- 5.144 Deelnemingen zijn in de volgende categorieën onderverdeeld:
- a) beursgenoteerde aandelen (F.511);
  - b) niet-beursgenoteerde aandelen (F.512), en
  - c) overige deelnemingen (F.519).
- 5.145 Zowel beursgenoteerde als niet-beursgenoteerde aandelen zijn verhandelbaar en worden beide als aandelenbewijzen beschreven.

Beursgenoteerde aandelen (F.511)

- 5.146 *Definitie:* beursgenoteerde aandelen (F.511) zijn aandelenbewijzen die aan een beurs genoteerd zijn. Deze beurs kan zowel een erkende aandelenbeurs als enige andere vorm van secundaire markt zijn. Dat beurskoersen voor beursgenoteerde aandelen bestaan, betekent dat de actuele marktprijzen gewoonlijk onmiddellijk beschikbaar zijn.

Niet-beursgenoteerde aandelen (F.512)

- 5.147 *Definitie:* niet-beursgenoteerde aandelen (F.512) zijn aandelenbewijzen die niet aan een beurs genoteerd zijn.
- 5.148 Aandelenbewijzen omvatten de volgende aandelen die door niet-beursgenoteerde vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid zijn uitgegeven:
- a) kapitaal­aandelen die de houders de status van gezamenlijke eigenaars verlenen en hen het recht geven op een aandeel van het totaal van de uitgekeerde winst en in het nettovermogen in geval van liquidatie;
  - b) terugbetaalde aandelen, waarop het nominale maatschappelijke kapitaal is terugbetaald maar waarvan de houder de hoedanigheid van deelgerechtigde heeft behouden en die recht geven op een deel van de winst nadat op het maatschappelijk kapitaal dividend is uitgekeerd, alsmede op een eventueel overschot bij liquidatie (nettovermogen verminderd met het maatschappelijk kapitaal);
  - c) dividendaandelen, ook oprichters­aandelen en winstaandelen genoemd, die geen deel uitmaken van het maatschappelijk kapitaal. Dividendaandelen verlenen de houders niet de status van gezamenlijke eigenaars — houders hebben derhalve geen recht op een aandeel in de terugbetaling van het maatschappelijk kapitaal, recht op een inkomen uit dit kapitaal, stemrecht tijdens aandeelhoudersvergaderingen enz. Desalniettemin geven ze de houders recht op een evenredig deel van de overwinst na uitkering van dividend op het maatschappelijk kapitaal en op een deel van enig overschot bij liquidatie;

- d) winstdelende preferente aandelen die houders recht geven op een deel van de restwaarde van een vennootschap in ontbinding. De houders hebben ook recht op een deel van de aanvullende dividenden die worden uitgekeerd boven het vaste dividendpercentage. De aanvullende dividenden worden gewoonlijk uitgekeerd in verhouding tot de vastgestelde gewone dividenden. In geval van liquidatie hebben houders van winstdelende preferente aandelen recht op een deel van de resterende opbrengst die gewone aandeelhouders ontvangen en krijgen zij het bedrag terug dat zij voor hun aandelen hebben betaald.

Beursintroductie, notering aanvragen, notering beëindigen, aandelen terugkoop

- 5.149 Een beursintroductie, ook wel „beursgang” genoemd, is het moment waarop een vennootschap voor het eerst openbaar verhandelbare aandelenbewijzen uitgeeft. Dergelijke openbaar verhandelbare aandelenbewijzen worden vaak uitgegeven door kleinere, jongere vennootschappen die financiering nodig hebben, of door grote ondernemingen die willen dat hun aandelen openbaar verhandelbaar worden. Bij een beursintroductie kan de emittent zich laten bijstaan door een emissie-entiteit, die ondersteuning biedt bij het bepalen van het uit te geven type aandeel, de beste inschrijvingsprijs en het beste tijdstip om het aandeel in de handel te brengen.
- 5.150 Notering verwijst naar het feit dat de aandelen van de vennootschap zijn opgenomen in de lijst van aandelen die officieel op een effectenbeurs worden verhandeld. Gewoonlijk is de emitterende vennootschap degene die een notering aanvraagt, maar in sommige landen kan de beurs een vennootschap zelf noteren, bijvoorbeeld omdat het aandeel ervan al actief wordt verhandeld via informele kanalen. Tot de eisen die aan beursintroductie zijn verbonden, behoren gewoonlijk een geschiedenis van enkele jaren in de vorm van financiële overzichten, een toereikende omvang van het aandelenkapitaal dat bij het publiek wordt geplaatst (in absolute cijfers en als percentage van het totale uitstaande aandelenkapitaal) en een goedgekeurd prospectus, meestal met adviezen van onafhankelijke beoordelaars. Met het beëindigen van een notering wordt bedoeld dat de aandelen van een vennootschap van een effectenbeurs worden verwijderd. Dit gebeurt wanneer een vennootschap haar activiteiten staakt, failliet wordt verklaard, niet langer aan de noteringsregels van een effectenbeurs voldoet, dan wel een quasivennootschap of onderneming zonder rechtspersoonlijkheid is geworden, meestal als gevolg van een fusie of overname. Het aanvragen van een notering wordt geregistreerd als een emissie van beursgenoteerde aandelen en als een aflossing van niet-beursgenoteerde aandelen, terwijl het beëindigen van een notering wordt geregistreerd als een aflossing van beursgenoteerde aandelen en, in voorkomend geval, een emissie van niet-beursgenoteerde aandelen.
- 5.151 Vennootschappen kunnen hun eigen aandelen terugkopen; dit staat ook bekend als een wederinkoop van aandelen. Een wederinkoop van aandelen wordt geregistreerd als een financiële transactie die geld oplevert voor de bestaande aandeelhouders in ruil voor een deel van het uitstaande aandelenkapitaal van de vennootschap. Dat wil zeggen dat er geld wordt geruild voor een vermindering van het aantal uitstaande aandelen. De vennootschap trekt de ingekochte eigen aandelen terug of houdt deze aan, zodat ze beschikbaar zijn om opnieuw te worden uitgegeven.

Financiële activa die niet als aandelenbewijzen worden geclassificeerd

- 5.152 Aandelenbewijzen omvatten niet:
- bij de emissie te koop aangeboden aandelen waarop niet is ingeschreven. Deze worden niet geregistreerd;
  - obligaties en andere in aandelen converteerbare obligaties. Deze worden als schuldbewijzen (AF.3) geclassificeerd tot het moment waarop zij worden geconverteerd;
  - de deelnemingen van vennoten met onbeperkte aansprakelijkheid in personenvennootschappen met rechtspersoonlijkheid. Deze worden als overige deelnemingen geclassificeerd;
  - overheidsdeelnemingen in het kapitaal van internationale organisaties die de juridische vorm van kapitaalvennootschappen hebben. Deze worden als overige deelnemingen (AF.519) geclassificeerd;
  - emissies van bonusaandelen, te weten: nieuwe aandelen die gratis ter beschikking van aandeelhouders worden gesteld naar rato van hun aandelenbezit. Een dergelijke emissie, waardoor noch het financiële passief van de vennootschap tegenover de aandeelhouders wijzigt, noch de verhouding van het actief van iedere aandeelhouder tot het totale aandelenkapitaal van de vennootschap, is geen financiële transactie. Ook aandelensplitsingen worden niet geregistreerd.

Overige deelnemingen (F.519)

- 5.153 *Definitie:* overige deelnemingen (F.519) omvatten alle vormen van deelnemingen die niet zijn ingedeeld bij de subcategorieën beursgenoteerde aandelen (AF.511) en niet-beursgenoteerde aandelen (AF.512).
- 5.154 Overige deelnemingen omvatten:
- alle vormen van deelnemingen in vennootschappen, die geen aandelen zijn, met inbegrip van het volgende:
    - deelneming van vennoten met onbeperkte aansprakelijkheid in personenvennootschappen met rechtspersoonlijkheid;
    - deelneming in vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid waarvan de eigenaars partner en geen aandeelhouder zijn;

3. deelneming in personenvennootschappen, al dan niet met onbeperkte aansprakelijkheid, indien zij onafhankelijke rechtspersonen zijn;
  4. stichtingskapitaal en ledenrekeningen van coöperatieve verenigingen die als onafhankelijke juridische entiteit zijn erkend;
- b) deelnemingen van de overheid in het kapitaal van overheidsbedrijven waarvan het kapitaal niet in aandelen is verdeeld en die op grond van specifieke wetgeving als onafhankelijke juridische entiteit zijn erkend;
  - c) deelneming van de overheid in het kapitaal van de centrale bank;
  - d) overheidsdeelnemingen in het kapitaal van internationale en supranationale organisaties, met uitzondering van het IMF, ook indien deze de juridische vorm hebben van een kapitaalvennootschap (bv. de Europese Investeringsbank);
  - e) de financiële middelen van de ECB, bijeengebracht door de nationale centrale banken;
  - f) de kapitaalbreng in financiële en niet-financiële quasivennootschappen. Het bedrag ervan komt overeen met het saldo van nieuwe investeringen in geld of in natura en het aan deze quasivennootschappen onttrokken inkomen;
  - g) de financiële aanspraken van niet-ingezeten eenheden op fictieve ingezetene eenheden en omgekeerd.

Waardering van transacties in deelnemingen

- 5.155 Nieuw uitgegeven aandelen worden geregistreerd tegen de emissiewaarde, die gelijk is aan de nominale waarde plus agio.
- 5.156 Transacties in aandelen die in omloop zijn, worden geregistreerd tegen transactiewaarde. Wanneer de transactiewaarde niet bekend is, wordt deze bij benadering bepaald: bij beursgenoteerde aandelen aan de hand van de beursnotering of de marktprijs, en bij niet-beursgenoteerde aandelen aan de hand van de waarde van markt-equivalenten.
- 5.157 Als dividend uitgegeven aandelen zijn aandelen die worden gewaardeerd tegen de prijs die blijkt uit het voorstel tot dividenuitkering van de emittent.
- 5.158 Emissies van bonusaandelen worden niet geregistreerd. Indien uit de emissie van bonusaandelen echter een verandering in de totale marktwaarde van de aandelen van een vennootschap voortvloeit, wordt deze verandering in marktwaarde in de herwaarderingsrekening geregistreerd.
- 5.159 De transactiewaarde van deelnemingen (F.51) is gelijk aan het bedrag dat door de eigenaars aan vennootschappen of quasivennootschappen is verstrekt. Soms worden middelen verstrekt door financiële passiva van de vennootschap of quasivennootschap over te nemen.

Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (F.52)

- 5.160 *Definitie:* aandelen in beleggingsfondsen zijn aandelen van een beleggingsfonds als het fonds een vennootschapsstructuur heeft. Als het fonds een trust is, worden zij rechten van deelneming genoemd. Beleggingsfondsen zijn collectieve beleggingsinstellingen via welke beleggers middelen bijeenbrengen om in financiële en/of niet-financiële activa te beleggen.
- 5.161 Beleggingsfondsen worden ook wel beleggingsmaatschappijen, „unit-trusts”, „investment trusts” en instellingen voor collectieve belegging in effecten (icbe's) genoemd, en kunnen „open-end”-, „semi-open”- of „closed-end”-fondsen zijn.
- 5.162 Aandelen in beleggingsfondsen kunnen beursgenoteerd of niet-beursgenoteerd zijn. Indien zij niet-beursgenoteerd zijn, kunnen zij gewoonlijk op verzoek weer worden teruggenomen tegen een waarde die overeenkomt met het aandeel ervan in het eigen vermogen van de desbetreffende financiële instelling. De waarde van het eigen vermogen wordt regelmatig aan de hand van de marktprijzen van de verschillende vermogensbestanddelen vastgesteld.
- 5.163 Aandelen in beleggingsfondsen zijn onderverdeeld in:
aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen (F.521), en
aandelen/rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen (F.522).

Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen (GMF's) (F.521)

- 5.164 *Definitie:* aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen (GMF's) (F.521) zijn aandelen die door geldmarktfondsen worden uitgegeven. Zij kunnen overdraagbaar zijn en worden vaak als vergelijkbaar met deposito's beschouwd.

Aandelen/rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. GMF's (F.522)

- 5.165 *Definitie:* aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. GMF's (F.522) vertegenwoordigen een aanspraak op een deel van de waarde van een beleggingsfonds dat geen GMF is. Dit type van aandelen of rechten van deelneming worden door beleggingsfondsen uitgegeven.
- 5.166 Niet-beursgenoteerde aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. GMF's worden gewoonlijk op verzoek weer teruggenomen tegen een waarde die overeenkomt met het aandeel ervan in het eigen vermogen van de desbetreffende financiële instelling. De waarde van dergelijk eigen vermogen wordt regelmatig aan de hand van de marktprijzen van de verschillende vermogensbestanddelen vastgesteld.

Waardering van transacties in aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen

- 5.167 Transacties in aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen omvatten de waarde van de nettostortingen bij een dergelijk fonds.

Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen (F.6)

- 5.168 Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen zijn in zes subcategorieën onderverdeeld:

- a) technische voorzieningen schadeverzekering (F.61);
- b) levensverzekerings- en lijfrenterechten (F.62);
- c) pensioenrechten (F.63);
- d) aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders (F.64);
- e) rechten op niet-pensioenuitkeringen (F.65), en
- f) voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties (F.66).

Technische voorzieningen schadeverzekering (F.61)

- 5.169 *Definitie:* technische voorzieningen schadeverzekering (F.61) zijn financiële aanspraken van schadeverzekeringspolishouders op schadeverzekeringsinstellingen met betrekking tot niet-verdiende premies en ontstane schaden.
- 5.170 Transacties in technische voorzieningen schadeverzekering voor niet-verdiende premies en ontstane schaden hebben betrekking op risico's zoals ongevallen, ziekte of brand, en op herverzekering.
- 5.171 Niet-verdiende premies zijn premies die al zijn betaald maar nog niet zijn verdiend. Premies worden gewoonlijk betaald aan het begin van de door de polis gedekte periode. De premies worden verdiend op transactiebasis gedurende de hele polisperiode, zodat de eerste betaling een vooruitbetaling of een voorschot betreft.
- 5.172 Te betalen schaden zijn gerealiseerde schade-uitkeringen die nog niet zijn afgewikkeld, inclusief gevallen waarin het bedrag wordt betwist of waarin de gebeurtenis die tot de schade leidt al heeft plaatsgevonden maar nog niet is gemeld. Gerealiseerde maar nog niet afgewikkelde schade-uitkeringen komen overeen met de voorzieningen voor te betalen schaden, d.w.z. bedragen die door verzekeringsinstellingen zijn aangemerkt als dekking voor wat zij verwachten uit te keren als gevolg van gebeurtenissen die al hebben plaatsgevonden maar waarvoor de schaden nog niet zijn afgewikkeld.
- 5.173 Verzekeraars kunnen ook andere technische voorzieningen, zoals egalisatievoorzieningen, vormen. Deze worden echter alleen als passiva en bijbehorende activa opgenomen wanneer er zich een gebeurtenis voordoet die tot een passief leidt. In andere gevallen zijn egalisatievoorzieningen interne boekhoudkundige registraties van de verzekeraar die besparingen vertegenwoordigen ter dekking van onregelmatig voorkomende gebeurtenissen en vertegenwoordigen zij geen bestaande aanspraken van polishouders.

Levensverzekerings- en lijfrenterechten (F.62)

- 5.174 *Definitie:* levensverzekerings- en lijfrenterechten (F.62) zijn financiële aanspraken van levensverzekeringspolis-houders en begunstigen van een lijfrente op vennootschappen die levensverzekeringen aanbieden.
- 5.175 Levensverzekerings- en lijfrenterechten worden gebruikt om op de vervaldatum van de polis in uitkeringen aan polishouders te voorzien of om begunstigen te vergoeden bij het overlijden van polishouders, en worden daarom afgezonderd van de fondsen van aandeelhouders. Voorzieningen voor de uitbetaling van lijfrenten zijn gebaseerd op de actuariële berekening van de contante waarde van de verplichtingen tot betaling van toekomstige inkomsten tot het overlijden van de begunstigen.
- 5.176 Transacties in levensverzekerings- en lijfrenterechten vertegenwoordigen een saldo van toevoegingen en onttrekkingen.

- 5.177 De toevoegingen in termen van financiële transacties omvatten:
- a) gedurende de lopende verslagperiode werkelijk verdiende premies, en
  - b) aanvullende premies, die gelijk zijn aan het inkomen uit de belegging van de aan polishouders toegerekende rechten na aftrek van de vergoeding voor de dienstverlening.
- 5.178 De onttrekkingen omvatten:
- a) de bedragen die verschuldigd zijn aan houders van kapitaalverzekeringspolissen en dergelijke, en
  - b) de uitkeringen die verschuldigd zijn bij polissen die voor de vervaldag worden afgekocht.
- 5.179 In het geval van een collectieve verzekering die een vennootschap namens haar werknemers afsluit, zijn de werknemers, en niet de werkgever, de begunstigten, aangezien zij als polishouder worden beschouwd.

Pensioenrechten (F.63)

- 5.180 *Definitie:* pensioenrechten (F.63) omvatten financiële aanspraken van huidige en voormalige werknemers op:
- a) hun werkgevers;
  - b) een regeling die door de werkgever is aangewezen voor het uitbetalen van pensioenen in het kader van een beloningsovereenkomst tussen de werkgever en de werknemer, of
  - c) een verzekeraar.
- 5.181 Transacties in pensioenrechten vertegenwoordigen een saldo van toevoegingen en onttrekkingen. Waarderingsverschillen met betrekking tot door de pensioenfondsen belegde middelen zijn hierin niet opgenomen.
- 5.182 De toevoegingen in termen van financiële transacties omvatten:
- a) de gedurende de lopende verslagperiode werkelijk verdiende pensioenpremies die in rekening zijn gebracht aan werknemers, werkgevers, zelfstandigen of andere institutionele eenheden ten behoeve van individuen of huishoudens met aanspraken op de regeling, en
  - b) de aanvullende premies, die gelijk zijn aan het inkomen uit de belegging van de aan de deelnemende huishoudens toegerekende pensioenrechten na aftrek van de vergoeding voor de dienstverlening tijdens de beheerperiode.
- 5.183 De onttrekkingen omvatten:
- a) de sociale uitkeringen die zijn toegekend aan de gepensioneerden of personen die van hen afhankelijk zijn, in de vorm van periodieke betalingen of andere uitkeringen, en
  - b) de sociale uitkeringen in de vorm van uitkeringen ineens die zijn toegekend aan personen die met pensioen gaan.

Voorwaardelijke pensioenrechten

- 5.184 De categorie pensioenrechten omvat geen voorwaardelijke pensioenrechten die zijn gevormd door institutionele eenheden die zijn geclassificeerd als pensioenregelingen van overheidswerkgevers met vaste uitkering zonder kapitaaldekking of als socialezekerheidsfondsen. De transacties daarvan worden niet volledig geregistreerd en de overige stromen en standen daarvan zijn niet opgenomen in de hoofdrekeningen maar in de aanvullende tabel inzake verworven pensioenrechten in de sociale verzekering. Voorwaardelijke pensioenrechten zijn geen financiële passiva van de subsectoren centrale overheid, deelstaatoverheid, lagere overheid of socialezekerheidsfondsen, en geen financiële activa van de verwachte begunstigten.

Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders (F.64)

- 5.185 Een werkgever kan een contract met een derde sluiten om het pensioenfonds voor zijn werknemers te administreren. Als de werkgever de voorwaarden van de pensioenregelingen blijft bepalen en de verantwoordelijkheid voor financieringstekorten en het recht op financieringsoverschotten behoudt, wordt de werkgever als pensioenbeheerder beschouwd en de eenheid die de werkzaamheden onder leiding van de pensioenbeheerder verricht als pensioenadministrateur. Als de overeenkomst tussen de werkgever en de derde inhoudt dat de werkgever de risico's en verantwoordelijkheid voor een financieringstekort aan de derde overdraagt in ruil voor het recht van de derde om overschotten te behouden, is de derde zowel pensioenbeheerder als pensioenadministrateur.

- 5.186 Wanneer de pensioenbeheerder een andere eenheid is dan de pensioenadministrateur en het aan het pensioenfonds toekomende bedrag ten achter blijft bij de toename van de rechten, wordt een aanspraak van het pensioenfonds op de pensioenbeheerder geregistreerd. Indien het aan het pensioenfonds toekomende bedrag de toename van de rechten overtreft, is het pensioenfonds een bedrag verschuldigd aan de pensioenbeheerder.

Rechten op niet-pensioenuitkeringen (F.65)

- 5.187 Het overschot aan nettopremies ten opzichte van uitkeringen vertegenwoordigt een toename van het financiële passief van de verzekeringsregeling jegens de begunstigden. Dit overschot wordt geregistreerd als correctie in de inkomensbestedingsrekening. Aangezien het om een toename van een financiële passief gaat, wordt het ook in de financiële rekening geregistreerd. Een dergelijke registratie zal waarschijnlijk maar zelden voorkomen; om praktische redenen kunnen mutaties in dergelijke rechten op niet-pensioenuitkeringen bij die voor pensioenen worden opgenomen.

Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties (F.66)

- 5.188 *Definitie:* voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties (F.66) zijn financiële aanspraken van houders van standaardgaranties op de institutionele eenheden die deze garanties verlenen.
- 5.189 Voorzieningen met betrekking tot claims in het kader van standaardgaranties zijn vooruitbetaalde nettovergoedingen en voorzieningen voor openstaande claims in het kader van standaardgaranties. Evenals voorzieningen voor vooruitbetaalde verzekeringspremies en openstaande verzekeringsaanspraken, bestaan voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties uit niet-verdiende vergoedingen (premies) en claims (aanspraken) die nog niet zijn afgewikkeld.
- 5.190 Standaardgaranties zijn garanties die in grote aantallen en op vrijwel identieke wijze worden uitgegeven, meestal voor vrij kleine bedragen. Bij dergelijke regelingen zijn drie partijen betrokken: de geldnemer, de geldgever en de borg. De geldnemer of de geldgever kan met de borg een contract afsluiten voor terugbetaling aan de geldgever als de geldnemer in gebreke blijft. Voorbeelden zijn exportkredietgaranties of studieleninggaranties.
- 5.191 Hoewel het niet mogelijk is de waarschijnlijkheid te bepalen dat een bepaalde geldnemer in gebreke blijft, is het gebruikelijk om een schatting te maken van het aantal wanbetalers in een groep soortgelijke geldnemers. Net als een schadeverzekeraar zal een commercieel werkende borg verwachten dat alle betaalde vergoedingen, vermeerderd met het inkomen uit vermogen dat op de vergoedingen en voorzieningen wordt verdiend, de verwachte wanbetalingen en bijbehorende kosten dekken en winst opleveren. Daarom worden dergelijke garanties, aangeduid als standaardgaranties, op soortgelijke wijze behandeld als schadeverzekeringen.
- 5.192 Standaardgaranties behelzen garanties op diverse financiële instrumenten, zoals deposito's, schuldbewijzen, leningen en handelskredieten. Dergelijke garanties kunnen gewoonlijk worden verleend door financiële instellingen, met inbegrip van onder meer verzekeringsinstellingen, maar ook door de overheid.
- 5.193 Wanneer een institutionele eenheid standaardgaranties verleent, brengt zij vergoedingen in rekening en neemt zij financiële passiva op om aan de claim op de garantie te kunnen voldoen. De waarde van de financiële passiva in de rekening van de borg is gelijk aan de contante waarde van de verwachte claims in het kader van bestaande garanties, na aftrek van betalingen die de borg nog van de in gebreke blijvende geldnemers verwacht te ontvangen. Het financiële passief wordt als voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties aangeduid.
- 5.194 Een garantie kan gelden voor een periode van meerdere jaren. Een vergoeding kan jaarlijks of van tevoren worden betaald. In beginsel vertegenwoordigt de vergoeding bijdragen die worden verdiend voor elk jaar dat de garantie geldig is, waarbij het financiële passief afneemt naarmate de resterende periode korter wordt (ervan uitgaande dat de geldnemer in termijnen afbetaalt). De registratie gaat derhalve op dezelfde wijze als lijfrenten, waarbij de vergoeding wordt betaald naarmate het toekomstige financiële passief afneemt.
- 5.195 Uit de aard van een standaardgarantieregeling volgt dat er veel garanties van dezelfde soort bestaan, hoewel ze niet allemaal exact dezelfde looptijd hebben, en ook niet allemaal op dezelfde data beginnen en eindigen.
- 5.196 Nettovergoedingen worden berekend als het totaal van de ontvangen vergoedingen plus aanvullende vergoedingen (gelijk aan het inkomen uit vermogen dat wordt toegerekend aan de eenheid die de garantiEVERGOEDING betaalt), na aftrek van de kosten voor administratie en dergelijke. Dergelijke nettovergoedingen kunnen worden betaald door elke sector van de economie en worden ontvangen door de sector waarin de borg is ingedeeld. Claims in het kader van standaardgarantieregelingen zijn betalingen van de borg en ontvangsten van de geldgever van het gegarandeerde financiële instrument, ongeacht of de vergoeding door de geldgever of de geldnemer is betaald. Financiële transacties zijn het verschil tussen de betaling van vergoedingen voor nieuwe garanties en de claims in het kader van bestaande garanties.

Standaardgaranties en eenmalige garanties

- 5.197 Standaardgaranties worden op grond van de volgende twee criteria van eenmalige garanties onderscheiden:
- standaardgaranties worden getypeerd door vaak herhaalde transacties met soortgelijke kenmerken en pooling van risico's, en
  - borgen zijn in staat om op basis van beschikbare statistieken het gemiddelde verlies te schatten.

Eenmalige garanties zijn individueel en borgen zijn niet in staat een betrouwbare schatting van het claimrisico te maken. Het verlenen van een eenmalige garantie is een eventualiteit en wordt niet geregistreerd. Uitzonderingen zijn bepaalde garanties die door de overheid worden verleend en in hoofdstuk 20 worden beschreven.

Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers (F.7)

5.198 Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers zijn in twee subcategorieën onderverdeeld:

- a) financiële derivaten (F.71), en
- b) aandelenopties voor werknemers (F.72).

Financiële derivaten (F.71)

5.199 *Definitie:* financiële derivaten (F.71) zijn financiële instrumenten die aan een specifiek financieel instrument, een specifieke indicator of een specifiek goed zijn gekoppeld en aan de hand waarvan specifieke financiële risico's zelfstandig op financiële markten kunnen worden verhandeld. Financiële derivaten voldoen aan de volgende voorwaarden:

- a) ze zijn aan een financieel of niet-financieel actief, aan een groep activa of aan een index gekoppeld;
- b) ze zijn ofwel verhandelbaar, ofwel compenseerbaar op de markt, en
- c) er wordt geen hoofdsom verschaft die moet worden terugbetaald.

5.200 Financiële derivaten worden voor een aantal doeleinden gebruikt, waaronder risicobeheer, afdekking, arbitrage tussen markten, speculatie en beloning van werknemers. Financiële derivaten stellen partijen in staat specifieke financiële risico's (zoals renterisico, valuta-, aandelen- en grondstofprijrisico en kredietrisico) te ruilen met andere entiteiten die bereid zijn deze risico's te nemen, gewoonlijk zonder dat er handel in een primair actief plaatsvindt. Financiële derivaten worden daarom secundaire activa genoemd.

5.201 De waarde van een financieel derivaat wordt afgeleid van de prijs van het onderliggende actief: de referentieprijs. De referentieprijs kan betrekking hebben op een financieel of niet-financieel actief, een rentevoet, een wisselkoers, een ander derivaat of een spread tussen twee prijzen. De derivaatovereenkomst kan ook verwijzen naar een index, een mandje van koersen, of naar andere zaken zoals emissiehandel of weersomstandigheden.

5.202 Financiële derivaten kunnen worden ingedeeld naar instrument, zoals opties, termijncontracten en kredietderivaten, of naar marktrisico, zoals valutaswaps, renteswaps enz.

Opties

5.203 *Definitie:* opties zijn overeenkomsten die de optiehouder het recht geven, maar niet verplichten binnen een bepaalde periode of op een bepaalde datum een actief tegen een van tevoren overeengekomen prijs te kopen van of te verkopen aan de optieschrijver.

Het recht te kopen staat bekend als een calloptie en het recht te verkopen staat bekend als een putoptie.

5.204 De koper van de optie betaalt een premie (de optieprijs) voor de verbintenis van de optieschrijver dat hij de aangegeven hoeveelheid onderliggende activa tegen de overeengekomen prijs zal kopen of verkopen. De premie is een financieel actief van de optiehouder en een financieel passief van de optieschrijver. De premie kan theoretisch worden geacht een vergoeding voor de dienstverlening te omvatten, die afzonderlijk moet worden geregistreerd. Wanneer gedetailleerde gegevens ontbreken, dienen evenwel veronderstellingen zoveel mogelijk te worden vermeden bij het vaststellen van het dienstverleningselement.

5.205 Warrants zijn een soort opties. Ze geven de houder ervan het recht maar verplichten hem niet van de emittent van de warrant gedurende een vastgestelde periode tegen gespecificeerde voorwaarden een bepaald aantal aandelen of obligaties te kopen. Er bestaan ook valutawarrants (die zijn gebaseerd op de hoeveelheid van een bepaalde valuta die nodig is om een andere valuta te kopen) en „cross-currency”-warrants (die aan derde valuta's zijn gekoppeld), alsmede index-, mandje- en commodity-warrants.

5.206 De warrant kan scheidbaar zijn en afzonderlijk van het schuldbewijs worden verhandeld. Het gevolg is dat in beginsel twee afzonderlijke financiële instrumenten worden geregistreerd: de warrant als financieel derivaat en de obligatie als schuldbewijs. Warrants met daarin besloten derivaten worden volgens hun primaire kenmerken ingedeeld.

Termijncontracten

5.207 *Definitie:* termijncontracten zijn financiële overeenkomsten waarin beide partijen afspreken een bepaalde hoeveelheid van een onderliggend actief op een vastgestelde datum tegen een overeengekomen prijs (de uitoefenprijs) uit te wisselen.

- 5.208 Futures zijn termijncontracten die op georganiseerde beurzen worden verhandeld. Futures en andere termijncontracten worden over het algemeen, maar niet altijd, afgewikkeld door de betaling van geld of het verstrekken van een ander financieel actief, en niet door levering van het onderliggende actief, en worden daarom afzonderlijk van het onderliggende actief gewaardeerd en verhandeld. Vaak voorkomende soorten termijncontracten zijn swaps en rentetermijncontracten („forward rate agreements”).

Opties tegenover termijncontracten

- 5.209 Opties verschillen in de volgende zin van termijncontracten:
- bij de aanvang is er voor een termijncontract gewoonlijk geen vooruitbetaling verschuldigd, zodat de derivaatovereenkomst begint met een waarde nul; in geval van een optie wordt een premie betaald wanneer het contract wordt gesloten en wordt het contract bij aanvang tegen het premiebedrag gewaardeerd;
  - doordat marktprijzen, rentevoeten of wisselkoersen tijdens de looptijd van een termijncontract veranderen, kan het contract voor één partij een positieve waarde hebben (als actief) en voor de andere partij een overeenkomstige negatieve waarde (als passief). Naargelang de marktontwikkeling van het onderliggende actief ten opzichte van de uitoefenprijs in het contract kunnen dergelijke posities wisselen tussen de partijen. Dit kenmerk maakt het ondoenbaar om transacties in activa van transacties in passiva te onderscheiden. In tegenstelling tot andere financiële instrumenten worden transacties in termijncontracten daarom gewoonlijk als het saldo van activa en passiva gerapporteerd. In geval van een optie is de koper altijd de crediteur en de schrijver altijd de debiteur;
  - op de vervaldatum is de aflossing van een termijncontract onvoorwaardelijk, terwijl deze voor een optie door de koper van de optie wordt bepaald. Sommige opties worden automatisch afgelost wanneer ze op de vervaldatum in de plus zijn.

Swaps

- 5.210 *Definitie:* swaps zijn overeenkomsten tussen twee partijen die afspreken gedurende een bepaalde tijd en volgens van tevoren vastgestelde regels betalingsstromen op een overeengekomen fictieve hoofdsom te ruilen. De meest voorkomende soorten zijn renteswaps, deviezenswaps en valutaswaps.
- 5.211 Bij renteswaps is er sprake van een ruil van verschillende soorten rentebetalingen op een fictieve hoofdsom die nooit daadwerkelijk wordt geruild. Voorbeelden van geruilde soorten rentevoeten zijn vaste rentevoeten, variabele rentevoeten en rentevoeten in een bepaalde valuta. De afwikkeling vindt vaak plaats via contante nettobetalingen ten bedrage van het actuele verschil tussen de beide in de overeenkomst omschreven rentevoeten die op de overeengekomen fictieve hoofdsom worden toegepast.
- 5.212 Deviezenswaps zijn transacties in vreemde valuta's tegen een in de overeenkomst vastgestelde wisselkoers.
- 5.213 Bij valutaswaps is er sprake van een ruil van kasstromen in verband met rentebetalingen en een ruil van hoofdsommen tegen een overeengekomen wisselkoers aan het einde van de looptijd van de overeenkomst.

Rentetermijncontracten

- 5.214 *Definitie:* rentetermijncontracten zijn overeenkomsten waarbij twee partijen, om zich tegen renteschommelingen in te dekken, afspreken op een specifieke afwikkelingsdatum een bedrag aan rente te betalen op een fictieve hoofdsom die nooit daadwerkelijk wordt geruild. Dergelijke termijncontracten worden, net als renteswaps, met contante nettobetalingen afgewikkeld. De betalingen zijn gekoppeld aan het verschil tussen de in het rentetermijncontract overeengekomen rentevoet en de op het moment van afwikkeling geldende marktrente.

Kredietderivaten

- 5.215 *Definitie:* kredietderivaten zijn financiële derivaten met als primair doel het verhandelen van kredietrisico.

Kredietderivaten zijn bedoeld voor de handel in het wanbetalingsrisico van leningen en effecten. Kredietderivaten kunnen de vorm aannemen van een soort termijncontract of een soort optiecontract en worden net als andere financiële derivaten vaak opgesteld volgens juridische standaardovereenkomsten die marktwaardering vergemakkelijken. Het kredietrisico wordt in ruil voor een premie overgedragen van de risicoverkoper (protectienemer) aan de risicokoper (protectiegever).

- 5.216 De risicokoper betaalt geld aan de risicoverkoper in geval van wanbetaling. Een kredietderivaat kan ook worden afgewikkeld door de levering van schuldbewijzen via de eenheid die in gebreke is gebleven.
- 5.217 Soorten kredietderivaten zijn kredietverzuimopties, kredietverzuimswaps en „total return swaps”. Een index van kredietverzuimswaps weerspiegelt als index van verhandelde kredietderivaten de ontwikkeling van de premies voor kredietverzuimswaps.

Kredietverzuimswaps

- 5.218 *Definitie:* kredietverzuimswaps zijn kredietverzekeringscontracten. Ze zijn bedoeld ter dekking van verliezen van de crediteur (een koper van een kredietverzuimswap) indien:
- a) een kredietgebeurtenis plaatsvindt in verband met een referentie-eenheid, en niet in verband met een bepaald schuldbewijs of een bepaalde lening. Een kredietgebeurtenis die van invloed is op de referentie-eenheid kan een niet-nakoming zijn, maar ook een wanbetaling op een (in aanmerking komend) financieel passief dat is verschenen, in gevallen zoals schuldherschikkingen, inbreuken op convenanten en dergelijke;
  - b) er sprake is van wanbetaling op een bepaald schuldinstrument, gewoonlijk een schuldbewijs of een lening. Net als bij swapcontracten doet de koper van een kredietverzuimswap (te beschouwen als de risicoverkoper), een reeks premiebetalingen aan de verkoper van een kredietverzuimswap (te beschouwen als de risicokoper).
- 5.219 Wanneer er geen sprake is van wanbetaling van de zijde van de desbetreffende eenheid of op het schuldinstrument, blijft de risicoverkoper premies betalen tot het einde van de contractduur. Als er wel sprake is van wanbetaling, vergoedt de risicokoper het verlies van de risicoverkoper en houdt de risicokoper op premies te betalen.

Niet onder financiële derivaten begrepen financiële instrumenten

- 5.220 Financiële derivaten omvatten niet:
- a) het onderliggende instrument dat aan het financiële derivaat ten grondslag ligt;
  - b) gestructureerde schuldbewijzen die een schuldbewijs, of een mandje van schuldbewijzen, combineren met een financieel derivaat, of een mandje van financiële derivaten, waarbij de derivaten niet van het schuldbewijs kunnen worden gescheiden en de aanvankelijk belegde hoofdsom groot is in vergelijking met de verwachte rendementen van de financiële derivaten die erin besloten liggen. Financiële instrumenten waarbij in vergelijking met de verwachte rendementen kleine hoofdsommen worden belegd en die volledig risicodragend zijn, worden als financiële derivaten geïnclassificeerd. Financiële instrumenten waarvan de component schuldbewijs en de component financieel derivaat van elkaar kunnen worden gescheiden, worden als zodanig geïnclassificeerd;
  - c) terug te betalen margestortingen in verband met financiële derivaten worden bij overige deposito's of bij leningen ingedeeld, naargelang de betrokken institutionele eenheden. Niet terug te betalen margestortingen, die de eventueel gedurende de contractduur ontstane activa/passivaposities verkleinen of tenietdoen, worden echter als contractbetalingen behandeld en als transacties in financiële derivaten geïnclassificeerd;
  - d) afgeleide instrumenten die niet verhandelbaar zijn en ook niet op de markt kunnen worden gecompenseerd, en
  - e) goudswaps, die soortgelijk van aard zijn als retrocessieovereenkomsten.

Aandelenopties voor werknemers (F.72)

- 5.221 *Definitie:* aandelenopties voor werknemers (F.72) zijn overeenkomsten die op een bepaalde datum zijn aangegaan en op grond waarvan een werknemer het recht heeft een bepaald aantal aandelen van de werkgever te kopen tegen een vastgestelde prijs, hetzij op een bepaald tijdstip, hetzij binnen een periode die direct volgt na de datum vanaf wanneer de opties kunnen worden uitgeoefend.

De volgende terminologie wordt gehanteerd:

de datum van de overeenkomst is de „toekenningsdatum”;

de overeengekomen aankoopprijs is de „uitoefenprijs”;

de overeengekomen eerste aankoopdatum is de „datum vanaf wanneer de opties kunnen worden uitgeoefend”;

de periode na de datum vanaf wanneer de opties kunnen worden uitgeoefend en waarin de aankoop kan worden gedaan, is de „uitoefentermijn”.

- 5.222 Transacties in aandelenopties voor werknemers worden in de financiële rekening geregistreerd als tegenboeking voor de beloning van werknemers die door de waarde van de aandelenoptie wordt vertegenwoordigd. De waarde van de optie wordt gespreid over de periode tussen de toekenningsdatum en de datum vanaf wanneer de opties kunnen worden uitgeoefend; indien gedetailleerde gegevens ontbreken, moeten zij worden geregistreerd op de datum vanaf wanneer de opties kunnen worden uitgeoefend. Daarna worden transacties geregistreerd op de uitoefenddatum of, als de opties verhandelbaar zijn en daadwerkelijk worden verhandeld, tussen de datum vanaf wanneer de opties kunnen worden uitgeoefend en het einde van de uitoefentermijn.

Waardering van transacties in financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers

- 5.223 De secundaire handel in opties en het afdekken van opties voordat het tot levering komt, houden financiële transacties in. Komt het wel tot levering, dan kan de optie al dan niet worden uitgeoefend. Wanneer de optie wordt uitgeoefend, kan er sprake zijn van een betaling van de optieschrijver aan de optiehouder ten bedrage van het verschil tussen de geldende marktprijs voor het onderliggende actief en de uitoefenprijs. Ook is het mogelijk dat het onderliggende financiële of niet-financiële actief wordt aangekocht of verkocht. Dit wordt dan geregistreerd tegen de geldende marktprijs, terwijl hiertegenover een betaling staat van de optiehouder aan de optieschrijver ten bedrage van de uitoefenprijs. Het verschil tussen de geldende marktprijs van het onderliggende actief en de uitoefenprijs is in beide gevallen gelijk aan de liquidatiewaarde van de optie, d.w.z. de optieprijs op de einddatum. Wanneer de optie niet wordt uitgeoefend, vindt er geen transactie plaats. Voor de optieschrijver wordt echter een positief en voor de optiehouder een ongunstig waarderingsverschil (in beide gevallen gelijk aan de premie die is betaald toen het contract werd gesloten) in de herwaarderingsrekening geregistreerd.
- 5.224 Bij financiële derivaten wordt de waarde van de geregistreerde transacties gevormd door de eventuele waarde van de handel in de contracten alsmede het afgewikkelde saldo van de transacties. Ook kan het noodzakelijk zijn transacties te registreren die met de totstandkoming van derivaatovereenkomsten verband houden. De twee partijen zullen in vele gevallen evenwel een derivaatovereenkomst sluiten met gesloten beurzen; in dergelijke gevallen is de waarde van de transactie waartegen de overeenkomst wordt gesloten, nihil en blijft registratie in de financiële rekening achterwege.
- 5.225 Betalingen aan of door makelaars of andere tussenpersonen die uitdrukkelijk bedoeld zijn als commissie voor het tot stand brengen van optie-, future-, swap- en andere derivaatovereenkomsten worden in de daartoe bestemde rekeningen als betalingen voor diensten geregistreerd. De partijen bij een swap worden niet geacht elkaar een dienst te hebben verleend, maar elke betaling aan een derde die bij de totstandkoming van de swap heeft bemiddeld, wordt wel als een betaling voor dienstverlening behandeld. Als bij een swapovereenkomst hoofdsommen worden geruild, worden de dienovereenkomstige stromen geregistreerd als transacties in de onderliggende waarde; stromen van andere betalingen moeten in de categorie financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers (F.7) worden geregistreerd. Hoewel de premie die aan de verkoper van een optie wordt betaald, theoretisch gedeeltelijk als vergoeding voor dienstverlening kan worden beschouwd, is het in de praktijk gewoonlijk onmogelijk dit dienstverleningselement af te zonderen. Daarom moet de volledige prijs als verwerving door de koper van een financieel actief en als het aangaan door de verkoper van een verplichting in de vorm van een financieel passief worden geregistreerd.
- 5.226 Wanneer de hoofdsommen niet worden geruild, wordt bij aanvang geen transactie geregistreerd. In beide gevallen ontstaat op dat moment impliciet een financieel derivaat met een beginwaarde van nul. Daarna is de waarde van een swap:
- voor hoofdsommen, gelijk aan de actuele marktwaarde van het verschil tussen de verwachte toekomstige marktwaarde van de hoofdsommen bij de terugruil en de hoofdsommen die in de overeenkomst zijn gespecificeerd, en
  - voor andere betalingen, gelijk aan de actuele marktwaarde van de toekomstige stromen zoals gespecificeerd in de overeenkomst.
- 5.227 In de loop van de tijd optredende veranderingen in de waarde van het financiële derivaat worden in de herwaarderingsrekening geregistreerd.
- 5.228 Bij de terugruil van de hoofdsommen gelden de voorwaarden van de swapovereenkomst; hierbij kunnen financiële activa worden geruild tegen een prijs die afwijkt van de voor dergelijke activa geldende marktprijs. De betaling hiervan door de partijen bij de swapovereenkomst is geregeld in de overeenkomst. Het verschil tussen de marktprijs en de in de overeenkomst neergelegde prijs is dan gelijk aan de liquidatiewaarde van het actief/passief op de vervaldatum en wordt als transactie in financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers (F.7) geregistreerd. In totaal moeten de transacties in financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers in overeenstemming zijn met het totale nominale waarderingsverschil gedurende de looptijd van de swapovereenkomst. Deze behandeling is analoog aan die voor opties die voor de levering worden uitgeoefend.
- 5.229 Voor een institutionele eenheid wordt een swap of een rentetermijncontract onder financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers aan de actiefzijde geregistreerd wanneer de nettowaarde ervan positief is. Wanneer de nettowaarde negatief is, wordt de swap volgens afspraak ook aan de actiefzijde geregistreerd om heen en weer boeken tussen de actief- en passiefzijde te vermijden. Een negatief saldo van betalingen leidt derhalve tot verhoging van de nettowaarde.

Overige vorderingen/schulden (F.8)

- 5.230 *Definitie:* overige vorderingen/schulden (F.8) zijn financiële activa en passiva die ontstaan als tegenboekingen van transacties indien er sprake is van een tijdsverschil tussen deze transacties en de daarmee samenhangende betalingen.
- 5.231 Overige vorderingen/schulden omvatten transacties in financiële aanspraken die voortvloeien uit betalingen vooraf of achteraf voor transacties in goederen of diensten, verdelingstransacties of financiële transacties op de secundaire markt.

5.232 Financiële transacties in overige vorderingen/schulden omvatten:

- a) handelskredieten en voorschotten (F.81), en
- b) overige transitorische posten (F.89), met uitzondering van handelskredieten en voorschotten.

Handelskredieten en voorschotten (F.81)

- 5.233 *Definitie:* handelskredieten en voorschotten (F.81) zijn financiële aanspraken die voortvloeien uit de rechtstreekse kredietverlening door aanbieders van goederen en diensten aan hun klanten, en uit vooruitbetalingen door klanten voor nog niet geleverde goederen en diensten.
- 5.234 Handelskrediet ontstaat wanneer de betaling van goederen en diensten niet plaatsvindt op het tijdstip van de eigendomsoverdracht van een goed of de verlening van een dienst. Als een betaling wordt verricht vóór de eigendomsoverdracht, is er sprake van een voorschot.
- 5.235 Verleende maar nog niet betaalde indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI) worden opgenomen in het bijbehorende financiële instrument, gewoonlijk rente, en vooruitbetaalde verzekeringspremies worden opgenomen in de technische voorzieningen schadeverzekering (F.61); in geen van beide gevallen vindt registratie plaats onder handelskredieten.
- 5.236 De subcategorie handelskredieten omvat:
- a) financiële aanspraken in verband met de levering van goederen of diensten waarbij geen betaling heeft plaatsgevonden;
  - b) door factormaatschappijen aanvaarde handelskredieten behalve indien deze als leningen worden beschouwd;
  - c) nog niet vervallen huursommen voor gebouwen, en
  - d) achterstallige betalingen voor goederen en diensten, voor zover er geen sprake is van een lening.
- 5.237 Handelskredieten moeten worden onderscheiden van handelsfinanciering in de vorm van handelswissels en van kredieten die door derden worden verleend om handel te financieren.
- 5.238 Leningen ter financiering van handelskredieten zijn geen handelskredieten. Zij worden als leningen geïnclassificeerd.
- 5.239 Handelskredieten kunnen op grond van de oorspronkelijke looptijd ervan in kortlopende en langlopende handelskredieten worden onderverdeeld.

Overige transitorische posten (F.89)

- 5.240 *Definitie:* overige transitorische posten (F.89) zijn financiële aanspraken die ontstaan uit tijdsverschillen tussen verdelingstransacties of financiële transacties op de secundaire markt en de daarmee samenhangende betalingen.
- 5.241 Overige transitorische posten omvatten financiële aanspraken die ontstaan als gevolg van het tijdsverschil tussen het moment van toerekening van transacties aan een verslagperiode en de daarmee samenhangende betalingen. Het kan bijvoorbeeld gaan om:
- a) lonen;
  - b) belastingen en sociale premies;
  - c) dividenden;
  - d) huur, en
  - e) aankoop en verkoop van effecten.
- 5.242 Opgebouwde en achterstallige rente wordt geregistreerd bij het financiële actief of passief waarop zij wordt opgebouwd en niet onder overige transitorische posten. Indien de opgebouwde rente niet wordt geregistreerd alsof zij in hetzelfde financiële actief wordt herbelegd, wordt zij onder overige transitorische posten opgenomen.
- 5.243 Voor vergoedingen voor effecten- en goudleningen, die als rente worden behandeld, worden de overeenstemmende boekingen onder overige transitorische posten opgenomen in plaats van onder het instrument waarop ze betrekking hebben.

5.244 Overige transitorische posten omvatten niet:

- a) statistische discrepanties die geen betrekking hebben op tijdsverschillen tussen transacties in goederen en diensten, verdelingstransacties of financiële transacties en de daarmee samenhangende betalingen;
- b) betalingen vooraf of achteraf bij het ontstaan van financiële activa of de aflossing van financiële passiva die niet onder overige transitorische posten worden geclassificeerd. Deze betalingen vooraf of achteraf worden bij de categorie van het desbetreffende instrument ingedeeld;
- c) bij de onder overige transitorische posten te registreren aan de overheid verschuldigde belastingen en sociale premies blijft het gedeelte van deze belastingen en sociale premies dat waarschijnlijk niet zal worden geïnd en daarom een aanspraak van de overheid zonder waarde vertegenwoordigt, buiten beschouwing.

BIJLAGE 5.1

CLASSIFICATIE VAN FINANCIËLE TRANSACTIES

5.A1.01 Financiële transacties kunnen volgens verschillende criteria worden ingedeeld: naar soort financieel instrument, verhandelbaarheid, soort inkomen, looptijd, valuta en rentesoort.

Indeling van financiële transacties in categorieën

5.A1.02 Financiële transacties worden op de in tabel 5.3 aangegeven wijze in categorieën en subcategorieën ingedeeld. Deze indeling van de transacties in financiële activa en passiva komt overeen met de indeling van financiële activa en passiva.

Tabel 5.3 — Classificatie van financiële transacties

Categorie	Code		
Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	F.1		
Monetair goud		F.11	
Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)		F.12	
Chartaal geld en deposito's	F.2		
Chartaal geld		F.21	
Girale deposito's		F.22	
Overige deposito's		F.29	
Schuldbewijzen	F.3		
Kortlopende schuldbewijzen		F.31	
Langlopende schuldbewijzen		F.32	
Leningen	F.4		
Kortlopende leningen		F.41	
Langlopende leningen		F.42	
Deelnemingen en aandelen en rechten van deelneming in beleggingsfondsen	F.5		
Deelnemingen		F.51	
Beursgenoteerde aandelen			F.511
Niet-beursgenoteerde aandelen			F.512
Overige deelnemingen			F.519
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen		F.52	

Categorie	Code		
Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen			F.521
Aandelen/rechten van deelneming in beleggingsfondsen <i>m.u.v. geldmarktfondsen</i>			F.522
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	F.6		
Technische voorzieningen schadeverzekering		F.61	
Levensverzekerings- en lijfrenterechten		F.62	
Pensioenrechten		F.63	
Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders		F.64	
Rechten op niet-pensioenuitkeringen		F.65	
Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties		F.66	
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	F.7		
Andere financiële derivaten dan aandelenopties voor werknemers		F.71	
Aandelenopties voor werknemers		F.72	
Overige vorderingen/schulden	F.8		
Handelskredieten en voorschotten		F.81	
Overige transitorische posten		F.89	

5.A1.03 De indeling van financiële transacties en van financiële activa en passiva is hoofdzakelijk gebaseerd op de mate van liquiditeit, de verhandelbaarheid en de juridische kenmerken van de financiële instrumenten. De definities van de categorieën staan over het algemeen los van de classificatie van de institutionele eenheden. De classificatie van financiële activa en passiva kan verder worden uitgesplitst door een dwarsindeling naar institutionele eenheid. Een voorbeeld is de dwarsindeling van girale deposito's tussen andere deposito-instellingen dan de centrale bank als interbancaire posities.

Indeling van financiële transacties naar verhandelbaarheid

5.A1.04 Financiële aanspraken kunnen worden onderscheiden op grond van het feit of ze al dan niet verhandelbaar zijn. Een aanspraak is verhandelbaar als de eigendom ervan gemakkelijk kan worden overgedragen van de ene eenheid naar de andere door levering of endossement, of, in geval van financiële derivaten, kan worden gecompenseerd. Hoewel elk financieel instrument in potentie kan worden verhandeld, zijn verhandelbare instrumenten bedoeld om op een georganiseerde beurs of onderhands („over-the-counter”) te worden verhandeld, al is daadwerkelijke handel geen noodzakelijke voorwaarde voor verhandelbaarheid. Noodzakelijke voorwaarden voor verhandelbaarheid zijn:

- a) overdraagbaarheid of, in het geval van financiële derivaten, compenseerbaarheid;
- b) standaardisatie, die vaak blijkt uit verwisselbaarheid of het in aanmerking komen voor een ISIN-code, en
- c) de houder van het actief behoudt geen beroepsrecht jegens de vorige houders.

5.A1.05 Effecten, financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers (AF.7) zijn verhandelbare financiële aanspraken. Effecten omvatten schuldbewijzen (AF.3), beursgenoteerde aandelen (AF.511), niet-beursgenoteerde aandelen (AF.512) en aandelen in beleggingsfondsen (AF.52). Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers worden niet als effecten geïnclassificeerd, ook niet als het verhandelbare financiële instrumenten betreft. Zij zijn gekoppeld aan specifieke financiële of niet-financiële activa of indexen via welke financiële risico's zelfstandig op financiële markten kunnen worden verhandeld.

5.A1.06 Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (AF.1), chartaal geld en deposito's (AF.2), leningen (AF.4), overige deelnemingen (AF.519), verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen (AF.6) en overige vorderingen/schulden (AF.8) zijn niet verhandelbaar.

Gestructureerde effecten

5.A1.07 Gestructureerde effecten combineren over het algemeen een effect, of een mandje van effecten, met een financieel derivaat, of een mandje van financiële derivaten. Financiële instrumenten die geen gestructureerde effecten zijn, zijn bijvoorbeeld gestructureerde deposito's die kenmerken van deposito's met kenmerken van financiële derivaten combineren. Terwijl schuldbewijzen worden gekenmerkt door het feit dat bij aanvang een terug te betalen hoofdsom moet worden betaald, is dit bij financiële derivaten niet het geval.

Classificatie van financiële transacties naar soort inkomen

5.A1.08 Financiële transacties worden ingedeeld naar het soort inkomen dat ermee wordt gegenereerd. De koppeling van het inkomen met de bijbehorende financiële activa en passiva vergemakkelijkt de berekening van rendementspercentages. In tabel 5.4 is de gedetailleerde indeling per transactie en per soort inkomen weergegeven. Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's), deposito's, schuldbewijzen, leningen en overige vorderingen/schulden genereren rente, terwijl deelnemingen voornamelijk resulteren in de uitbetaling van dividenden, herbelegde winsten of inkomen onttrokken aan quasivennootschappen. Inkomen uit beleggingen moet worden toegerekend aan houders van aandelen in beleggingsfondsen en houders van verzekeringstechnische voorzieningen. De beloning in verband met de deelneming in een financieel derivaat wordt niet als inkomen geregistreerd omdat er geen hoofdsom wordt verschaft.

Tabel 5.4 — Classificatie van financiële transacties naar soort inkomen

Financiële transacties	Code	Soort inkomen	Code
Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	F.1	Rente	D.41
Chartaal geld	F.21	Geen	
Girale deposito's	F.22	Rente	D.41
Overige deposito's	F.29	Rente	D.41
Schuldbewijzen	F.3	Rente	D.41
Leningen	F.4	Rente	D.41
Deelnemingen	F.51	Winstuitkeringen	D.42
		Herbelegde winsten	D.43
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde aandelen	F.511	Dividenden	D.421
	F.512	Herbelegde winsten	D.43
Overige deelnemingen	F.519	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	D.422
		Herbelegde winsten	D.43
		Dividenden	D.421
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	F.52	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van beleggingsfondsen	D.443
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	F.6	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders	D.441
		Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten	D.442
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	F.7	Geen	
Overige vorderingen/schulden	F.8	Rente	D.41

Classificatie van financiële transacties naar soort rentevoet

5.A1.09 Financiële activa en passiva waarop rente aangroeit, kunnen naar soort rentevoet in vaste, variabele en gemengde rentevoeten worden onderverdeeld.

- 5.A1.10 Voor financiële instrumenten met een vaste rentevoet staan de contractuele nominale rentebetalingen gedurende de looptijd van het financiële instrument of gedurende een bepaald aantal jaren vast wat de valuta betreft. Bij aanvang zijn uit het oogpunt van de debiteur de data en de waarde van rentebetalingen en aflossingen van de hoofdsom bekend.
- 5.A1.11 Voor financiële instrumenten met een variabele rentevoet zijn de rentebetalingen en de aflossingen van de hoofdsom gekoppeld aan een rentevoet, een algemene prijsindex voor goederen en diensten of de prijs van een actief. De referentiewaarde fluctueert in reactie op de marktomstandigheden.
- 5.A1.12 Financiële instrumenten met gemengde rente kennen gedurende hun looptijd zowel een vaste als een variabele rentevoet en worden als financiële instrumenten met variabele rente geïnclassificeerd.

Classificatie van financiële transacties naar looptijd

- 5.A1.13 Voor een analyse van rentevoeten, rendementen, liquiditeit of leningopnemingscapaciteit kan een onderverdeling van financiële activa en passiva naar looptijden noodzakelijk zijn.

Korte en lange looptijd

- 5.A1.14 *Definitie:* een financieel actief of passief met een korte looptijd moet ofwel op verzoek van de crediteur direct worden afgelost, ofwel binnen één jaar. Een financieel actief of passief met een lange looptijd moet worden afgelost op een datum die meer dan een jaar in de toekomst ligt, of heeft geen vastgestelde looptijd.

Oorspronkelijke looptijd en resterende looptijd

- 5.A1.15 *Definitie:* de oorspronkelijke looptijd van financiële activa of passiva wordt gedefinieerd als de periode van de emissiedatum tot en met de datum van de laatst geplande betaling. Een resterende looptijd van financiële activa of passiva wordt gedefinieerd als de periode van de referentiedatum tot en met de datum van de laatst geplande betaling.
- 5.A1.16 Het begrip oorspronkelijke looptijd bevordert het inzicht in de activiteiten met betrekking tot schuldemissies. Daarom worden schuldbewijzen en leningen op grond van hun oorspronkelijke looptijd in kortlopende en langlopende schuldbewijzen en leningen onderverdeeld.
- 5.A1.17 De resterende looptijd is relevanter voor een analyse van schuldposities en leningopnemingscapaciteiten.

Classificatie van financiële transacties naar valuta

- 5.A1.18 Veel categorieën, subcategorieën en subposities van de financiële activa en passiva kunnen worden onderverdeeld naar de valuta waarin zij luiden.
- 5.A1.19 Financiële activa of passiva in vreemde valuta omvatten financiële activa of passiva die in een valutamandje, zoals SDR's, of in goud worden uitgedrukt. Het onderscheid tussen de nationale valuta en vreemde valuta's is vooral nuttig voor chartaal geld en deposito's (AF.2), schuldbewijzen (AF.3) en leningen (AF.4).
- 5.A1.20 De afwikkelingsvaluta kan afwijken van de valuta waarin het financiële actief of passief luidt. De afwikkelingsvaluta is de valuta waarin de waarde van posities en stromen van financiële instrumenten, zoals effecten, wordt geconverteerd telkens als afwikkeling plaatsvindt.

Monetaire aggregaten

- 5.A1.21 Voor een analyse van het monetaire beleid kan het noodzakelijk zijn in de financiële rekening monetaire aggregaten, zoals M1, M2 en M3, aan te geven. Monetaire aggregaten zijn niet in het ESR 2010 gedefinieerd.

HOOFDSTUK 6

OVERIGE STROMEN

INLEIDING

- 6.01 Overige stromen zijn mutaties in de waarde van activa en passiva die niet het gevolg zijn van transacties. Deze stromen zijn geen transacties omdat zij niet aan een of meer van de kenmerken van transacties voldoen. Zo is het mogelijk dat de betrokken institutionele eenheden niet in onderlinge overeenstemming handelen, zoals in het geval van een niet-gecompenseerde confiscatie van de activa, of kan de verandering toe te schrijven zijn aan een natuurgebeurtenis zoals een aardbeving in plaats van aan een zuiver economisch verschijnsel. Een ander voorbeeld is wanneer de waarde van actief in vreemde valuta verandert als gevolg van een wijziging in de wisselkoers.

OVERIGE MUTATIES IN ACTIVA EN PASSIVA

- 6.02 *Definitie:* overige mutaties in activa en passiva zijn andere economische stromen dan de stromen ten gevolge van transacties die in de kapitaal- en financiële rekeningen worden geregistreerd, en veranderen de waarde van de activa en de passiva.

Er zijn twee types van mutaties. Het eerste type omvat veranderingen in het volume activa en passiva. Het tweede type betreft veranderingen ten gevolge van nominale waarderingsverschillen.

Overige volumemutaties in activa en passiva (K.1 tot en met K.6)

- 6.03 In de kapitaalrekening kunnen geproduceerde en niet-geproduceerde activa een sector binnenkomen of verlaten als gevolg van de aankoop of verkoop van activa, het verbruik van of toevoegingen aan vaste activa, en onttrekkingen aan en periodieke verliezen op in voorraad gehouden goederen. In de financiële rekening verschijnen de meeste financiële activa en passiva in het systeem wanneer een debiteur jegens een crediteur een betalingsverplichting voor de toekomst aangaat en verdwijnen zij weer uit het systeem wanneer aan die verplichting is voldaan.
- 6.04 Bij de overige volumemutaties in activa en passiva gaat het onder meer om stromen waardoor activa en passiva op een andere wijze dan via transacties in de rekeningen verschijnen of daaruit verdwijnen; dit betreft bijvoorbeeld de ontdekking, de uitputting en het kwaliteitsverlies van natuurlijke hulpbronnen.

Tot de overige volumemutaties in activa en passiva behoren ook mutaties door uitzonderlijke, onverwachte externe gebeurtenissen die niet economisch van aard zijn, en mutaties die uit een herclassificatie of herstructurering van institutionele eenheden of van activa en passiva voortvloeien.

- 6.05 De overige volumemutaties in activa en passiva vallen in zes categorieën uiteen:

- a) economisch ontstaan van activa (K.1);
- b) economisch verlies van niet-geproduceerde activa (K.2);
- c) verlies door rampen (K.3);
- d) niet-gecompenseerde confiscaties (K.4);
- e) overige volumemutaties, niet elders geclassificeerd (K.5), en
- f) wijzigingen in classificatie (K.6).

Economisch ontstaan van activa (K.1)

- 6.06 Het economisch ontstaan van activa is de volumetoename van geproduceerde en niet-geproduceerde activa, die niet het gevolg is van productie. Hiertoehoren:
- a) historische monumenten, bijvoorbeeld bouwwerken of locaties van bijzonder archeologisch, historisch of cultureel belang, op het moment dat hun waarde voor het eerst in de balans wordt onderkend;
  - b) kostbaarheden als edelstenen, antiques en kunstobjecten op het moment dat de hoge waarde of artistieke betekenis van het niet eerder in de balans opgenomen object voor het eerst wordt onderkend;
  - c) ontdekkingen van exploiteerbare minerale reserves, zoals aantoonbare reserves aan steenkool, aardolie, aardgas, erts en niet-metaalhoudende mineralen. Dit omvat ook de positieve herwaardering van reserves wanneer de exploitatie ervan als gevolg van technologische vooruitgang of relatieve prijswijzigingen economisch rendabel wordt;

- d) de natuurlijke aanwas van niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen, zoals natuurlijke bossen en visbestanden, wanneer de aanwas van dergelijke economische activa niet onder het rechtstreeks toezicht, de verantwoordelijkheid en het beheer van een institutionele eenheid valt en derhalve niet als productie wordt behandeld;
- e) de overgang van andere natuurlijke hulpbronnen naar economische activa: natuurlijke hulpbronnen die van status veranderen en economische activa worden. Dit gebeurt onder meer bij de eerste exploitatie van oerwouden, bij de ontwikkeling van woeste gronden tot grond die voor economische doeleinden kan worden gebruikt, bij landwinning en op het ogenblik dat voor gewonnen water tarieven in rekening worden gebracht. Natuurlijke hulpbronnen kunnen ook waarde krijgen door economische activiteiten in de omgeving, bijvoorbeeld wanneer grond als waardevol wordt beschouwd omdat in de nabijheid een project wordt ontwikkeld of een toegangsweg wordt aangelegd. De kosten van grondverbeteringen worden geregistreerd als bruto-investeringen in vaste activa, maar het verschil tussen de hogere waarde van de grond en de waarde van de grondverbeteringen wordt als economisch ontstaan geregistreerd;
- f) kwaliteitsveranderingen van natuurlijke hulpbronnen door veranderingen in het economisch gebruik ervan. Kwaliteitsveranderingen worden geregistreerd als volumemutaties. De hier geregistreerde kwaliteitsveranderingen vormen de pendant van veranderingen in economisch gebruik die als classificatiewijzigingen worden weergegeven (zie punt 6.21). Zo kan de herclassificatie van landbouwgrond als bebouwde grond tot een waardevermeerdering en tot een classificatiewijziging leiden. Er is in dit geval al sprake van een actief: het is de verandering van hoedanigheid door een ander economisch gebruik dat als ontstaan van een actief wordt beschouwd. Een ander voorbeeld is de toename van de waarde van melkvee wanneer dit eerder dan verwacht zal worden geslacht;
- g) ontstaan van waarde door de afsluiting respectievelijk verlening van overdraagbare contracten, leases, licenties of vergunningen. De waarde van dergelijke contracten, leases, licenties of vergunningen is een actief wanneer de waarde van het recht dat zij verlenen hoger is dan de te betalen vergoedingen en de houder deze door overdracht aan derden kan realiseren, en
- h) veranderingen in de waarde van goodwill en marketingactiva, die ontstaan wanneer institutionele eenheden worden verkocht tegen een prijs die hoger is dan hun eigen vermogen (zie punt 7.07); het verschil tussen de aankoopprijs en het eigen vermogen wordt aangeduid als aangekochte goodwill en marketingactiva. Goodwill die niet blijkt uit een aankoop/verkoop, wordt niet als een economisch actief beschouwd.

Economisch verlies van niet-geproduceerde activa (K.2)

6.07 Het economisch verlies van niet-geproduceerde niet-financiële activa omvat:

- a) uitputting van natuurlijke hulpbronnen, d.w.z. de vermindering in waarde van de afzettingen van minerale reserves en de uitputting van niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen die tot de activa worden gerekend (zie punt 6.06, onder e)) als gevolg van het oogsten, het rooien van bossen of een niet-duurzame winning. Veel van de mogelijke posten hier zijn tegengesteld aan de posten die zijn omschreven in punten 6.06, onder c) tot en met f);
- b) overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa, waartoe behoren:
  - i) de afschrijving van de waarde van aangekochte goodwill en marketingactiva, en
  - ii) het aflopen van de door overdraagbare contracten, leases, licenties en vergunningen verleende voordelen.

Verlies door rampen (K.3)

6.08 Verlies door rampen, dat wordt geregistreerd als overige volumemutatie, is het gevolg van afzonderlijke en herkenbare grootschalige gebeurtenissen waarbij economische activa worden verwoest.

6.09 Tot dergelijke gebeurtenissen worden gerekend grote aardbevingen, vulkaanuitbarstingen, vloedgolven, uitzonderlijk zware orkanen, droogte en andere natuurrampen, oorlogshandelingen, oproer en andere politieke gebeurtenissen, en milieurampen zoals grote giflozingen of het vrijkomen van radioactiviteit. Voorbeelden hiervan zijn:

- a) verslechtering van de bodemkwaliteit door abnormaal grote overstromingen of door stormschade;
- b) vernietiging van in cultuur gebrachte activa door droogte of ziektes;
- c) verwoesting van gebouwen, apparatuur of kostbaarheden door bosbranden of aardbevingen, en
- d) niet-voorzienbare vernietiging van chartaal geld of van effecten aan toonder als gevolg van natuurrampen of politieke gebeurtenissen, of vernietiging van eigendomsbewijzen.

Niet-gecompenseerde confiscaties (K.4)

- 6.10 Niet-gecompenseerde confiscaties vinden plaats wanneer de overheid of andere institutionele eenheden beslag leggen op de activa van andere institutionele eenheden, met inbegrip van niet-ingezetenen, zonder volledige compensatie en om andere redenen dan als betaling voor belastingen, boetes of soortgelijke heffingen. De confiscatie van eigendom in verband met criminele activiteiten wordt als boete beschouwd. Het niet-gecompenseerde deel van dergelijke eenzijdige confiscaties wordt geregistreerd als overige volumemutatie.
- 6.11 Gedwongen verkopen en terugnemingen van activa door crediteuren worden niet als niet-gecompenseerde confiscaties geregistreerd omdat in de overeenkomst tussen de partijen al dan niet expliciet in deze rechtsmogelijkheid is voorzien.

Overige volumemutaties, niet elders geclassificeerd (K.5)

- 6.12 Bij overige volumemutaties, niet elders geclassificeerd (K.5), gaat het om de gevolgen die onverwachte gebeurtenissen kunnen hebben op de economische waarde van activa.
- 6.13 Voorbeelden van overige volumemutaties van niet-financiële activa, niet elders geclassificeerd, zijn:
- onvoorziene veroudering. Tot de veronderstellingen die worden gebruikt om het verbruik van vaste activa af te leiden, behoort niet de onvoorziene veroudering van vaste activa. Het is dus mogelijk dat het voor normale veroudering opgenomen bedrag de werkelijke waardevermindering onvoldoende weergeeft. Daarom moet worden voorzien in registratie van waardevermindering van vaste activa als gevolg van, bijvoorbeeld, de invoering van verbeterde technologieën;
  - verschillen tussen de in het verbruik van vaste activa ingecalculerde normale schade en het werkelijke verlies. Het verbruik van vaste activa omvat geen onvoorziene schade en het is mogelijk dat het op grond van de verwachte normale schade geschatte bedrag lager of hoger is dan de werkelijke schade. Correcties moeten derhalve worden toegepast voor de onvoorziene waardevermindering of -vermeerdering van de vaste activa vanwege dergelijke gebeurtenissen. Het verlies waarvoor in dit verband wordt gecorrigeerd, is te gering om als verlies door rampen te worden beschouwd;
  - kwaliteitsvermindering van vaste activa waarmee geen rekening is gehouden bij het verbruik van vaste activa. Dit omvat de waardevermindering van vaste activa door, bijvoorbeeld, de onvoorziene gevolgen van verzuurde lucht en zure regen voor gebouwen of carrosserieën van voertuigen;
  - voortijdig opgeven van productiefaciliteiten (vóór het einde van de economische levensduur of zelfs voordat ze economisch in gebruik zijn genomen);
  - uitzonderlijke voorraadverliezen (bv. door brandschade, diefstal, aantasting van graanvoorraden door insecten) die niet als verlies door rampen worden beschouwd.
- 6.14 Voorbeelden van overige volumemutaties die niet elders als financiële activa en passiva geclassificeerd zijn:
- incidentele verliezen van chartaal geld of van schuldbewijzen aan toonder (bv. door brand of diefstal) die niet als verlies door rampen worden beschouwd, en uit omloop genomen chartaal geld dat niet meer kan worden ingewisseld, exclusief bedragen die ten gevolge van een classificatiewijziging niet meer als chartaal geld maar als kostbaarheden worden beschouwd;
  - veranderingen in vorderingen ten gevolge van een afschrijving. Deze blijven in de financiële rekening buiten beschouwing omdat hierover geen overeenstemming tussen de partijen bestaat. Een crediteur kan met name besluiten dat een vordering oninbaar is, bijvoorbeeld wegens faillissement of liquidatie, en deze uit zijn balans verwijderen. Wanneer de crediteur erkent dat de vordering oninbaar is, wordt dit als een overige volumemutatie van activa geregistreerd. Dat betekent dat ook het overeenkomstige passief uit de balans van de debiteur moet worden verwijderd, zodat de rekeningen van de totale economie sluitend zijn. Een uitzondering op dat algemene beginsel wordt gemaakt voor aan de overheid verschuldigde belastingen en sociale premies (zie punt 6.15, onder d));
  - veranderingen in levensverzekerings-, lijfrente- en pensioenrechten als gevolg van veranderingen in demografische veronderstellingen;
  - voorzieningen voor claims in het kader van standaardgarantieregelingen wanneer de verwachte claims groter zijn dan de verwachte ontvangsten en geïnde bedragen.
- 6.15 Overige volumemutaties, niet elders geclassificeerd, omvatten niet:
- veranderingen in financiële aanspraken ten gevolge van een waardevermindering om de werkelijke marktwaarde van verhandelbare financiële aanspraken weer te geven: deze zijn opgenomen in de herwaarderingsrekening;

- b) kwijtschelding van een schuld in onderling overleg tussen crediteur en debiteur: dit wordt geregistreerd als een transactie tussen de crediteur en de debiteur (zie punt 4.165, onder f));
- c) niet-erkenning van een schuld: met het eenzijdig niet-erkennen van een financieel passief door een debiteur wordt geen rekening gehouden;
- d) aan de overheid verschuldigde belastingen en sociale premies waarvan de overheid eenzijdig erkent dat ze waarschijnlijk niet zullen worden geïnd (zie de punten 1.57, 4.27 en 4.82).

Wijzigingen in classificaties (K.6)

- 6.16 De wijzigingen in classificatie omvatten wijzigingen in sectorclassificatie en structuur van de institutionele eenheden en wijzigingen in de classificatie van activa en passiva.

Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur van de institutionele eenheden (K.61)

- 6.17 Wanneer een institutionele eenheid in een andere sector wordt geïnclassificeerd, wordt haar volledige balans naar die andere sector overgeboekt; wanneer bijvoorbeeld een institutionele eenheid in de sector huishoudens financieel gescheiden wordt van haar eigenaar, is het mogelijk dat zij als quasivenootschap kan worden aangemerkt en moet worden overgeboekt naar de sector niet-financiële vennootschappen.
- 6.18 Bij wijzigingen in sectorclassificatie wordt de volledige balans van een sector of subsector naar een andere sector of subsector overgeboekt. Die overboeking kan resulteren in een consolidatie of deconsolidatie van activa en passiva, die ook in deze categorie wordt opgenomen.
- 6.19 Bij wijzigingen in de structuur van institutionele eenheden ontstaan en verdwijnen bepaalde financiële activa en passiva ten gevolge van deze herstructurering. Wanneer een onderneming als onafhankelijke rechtspersoon verdwijnt, omdat zij wordt overgenomen door een of meer andere ondernemingen, verdwijnen alle financiële activa en passiva, met inbegrip van aandelen en overige deelnemingen, die bestonden tussen die onderneming en de overnemende onderneming(en) uit het systeem. De verwerving van aandelen en overige deelnemingen door een onderneming in het kader van een fusie wordt echter als een financiële transactie tussen de verwerver en de vroegere eigenaren geregistreerd. De vervanging van bestaande aandelen door aandelen in de verwervende of een nieuwe onderneming wordt geregistreerd als aflossing van bestaande aandelen en de uitgifte van nieuwe aandelen. Financiële activa en passiva die bestonden tussen de overgenomen onderneming en derden, blijven onveranderd en gaan over naar de overnemende onderneming.
- 6.20 Financiële activa en passiva die ontstaan wanneer een onderneming juridisch wordt gesplitst in twee of meer institutionele eenheden, worden eveneens geboekt als wijzigingen in sectorclassificatie en structuur.

Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva (K.62)

- 6.21 Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva doen zich voor wanneer activa en passiva in de beginbalans in een andere categorie zijn opgenomen dan in de eindbalans. Voorbeelden zijn wijzigingen in de bestemming van grond of gebouwen, zoals de bestemming van een woning tot bedrijfsgebouw en omgekeerd. In het geval van grond worden beide boekingen — een negatieve voor de oorspronkelijke categorie en een positieve voor de nieuwe — met dezelfde waarde opgenomen. Verandering in de waarde van grond als gevolg van een wijziging in bestemming wordt geregistreerd als een volumemutatie en niet als een waarderingsverschil en vandaar als het economisch ontstaan van activa dan wel als het economisch verlies van niet-geproduceerde activa.
- 6.22 Monetair goud dat in de vorm van ongemunt goud wordt bewaard, kan niet door middel van een financiële transactie worden geboekt of afgeboekt, maar verschijnt of verdwijnt via een overige volumemutatie in activa in respectievelijk uit het systeem.
- 6.23 Bij ongemunt goud doet zich een bijzonder geval van wijziging in de classificatie voor. Ongemunt goud kan een financieel actief — monetair goud genoemd — of een kostbaarheid — niet-monetair goud genoemd — zijn, afhankelijk van de houder en de reden waarom het goud wordt gehouden. Monetisatie is de wijziging in de classificatie van ongemunt goud van niet-monetair naar monetair. Demonetisatie is de wijziging in de classificatie van ongemunt goud van monetair naar niet-monetair.
- 6.24 Verrichtingen met betrekking tot ongemunt goud worden als volgt geregistreerd:
- a) wanneer een monetaire autoriteit ongemunt goud uit haar reserves verkoopt aan een niet-ingezeten institutionele eenheid die geen monetaire autoriteit is of aan een ingezeten institutionele eenheid, wordt een transactie in niet-monetair goud geregistreerd. Bij de wijziging in de classificatie van ongemunt goud van monetair naar niet-monetair vindt de demonetisatie onmiddellijk voor de transactie plaats; de demonetisatie wordt als overige volumemutatie van de activa van de monetaire autoriteit geregistreerd;

- b) wanneer een monetaire autoriteit van een niet-ingezeten of ingezeten institutionele eenheid ongemunt goud koopt voor haar reserves en dat goud niet al een reserveactief is, wordt een transactie in niet-monetair goud geregistreerd. Bij de wijziging in de classificatie van ongemunt goud van niet-monetair naar monetair vindt de monetisatie onmiddellijk na de transactie plaats; de monetisatie wordt als overige volumemutatie van de activa van de monetaire autoriteit geregistreerd;
- c) wanneer koper en verkoper monetaire autoriteiten van verschillende economieën zijn die allebei het ongemunte goud in hun reserves houden, is er sprake van een transactie in ongemunt goud, die in de financiële rekening wordt geregistreerd;
- d) in andere gevallen is ongemunt goud steeds niet-monetair en worden transacties in niet-monetair goud geregistreerd.

Bovengenoemde gevallen met betrekking tot monetaire autoriteiten gelden ook voor internationale financiële organisaties.

- 6.25 Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva omvatten niet de conversie van schuldbewijzen in aandelen, die als twee financiële transacties wordt geregistreerd.

Nominale waarderingsverschillen (K.7)

- 6.26 In de herwaarderingsrekening worden de nominale waarderingsverschillen voor eigenaars van activa en passiva gedurende de verslagperiode geregistreerd die het resultaat zijn van veranderingen in het prijsniveau en de prijsstructuur van die activa en passiva. De nominale waarderingsverschillen (K.7) omvatten neutrale waarderingsverschillen (K.71) en reële waarderingsverschillen (K.72).
- 6.27 *Definitie:* nominale waarderingsverschillen (K.7), indien gerelateerd aan een actief, zijn de waardevermeerderingen of -verminderingen van dat actief voor de economische eigenaar als gevolg van prijsverhogingen of -verlagingen. Nominale waarderingsverschillen, indien gerelateerd aan een passief, komen overeen met de mate waarin de waarde van het passief als gevolg van prijsverlagingen of prijsverhogingen is afgenomen respectievelijk toegenomen.
- 6.28 Gunstige waarderingsverschillen zijn het gevolg van een waardevermeerdering van een actief of een waardevermindering van een passief. Ongunstige waarderingsverschillen zijn het gevolg van een waardevermindering van een actief of een waardevermeerdering van een passief.
- 6.29 De in de herwaarderingsrekening opgenomen waarderingsverschillen betreffen zowel activa als passiva; zij worden ook geregistreerd wanneer ze niet worden gerealiseerd. Een gunstig waarderingsverschil wordt geacht te zijn gerealiseerd wanneer het betreffende actief wordt verkocht, geruild, verbruikt of op andere wijze afgestoten, of wanneer het passief wordt terugbetaald. Een niet-gerealiseerd gunstig waarderingsverschil ontstaat derhalve bij een actief dat aan het eind van de verslagperiode nog in het bezit van de betrokken eenheid is of een passief dat op dat moment nog uitstaat. Onder een gerealiseerd gunstig waarderingsverschil wordt gewoonlijk verstaan het gunstige waarderingsverschil over de gehele periode dat de eenheid het actief in eigendom had of dat het passief uitstond, of deze periode nu samenvalt met de verslagperiode of niet. Omdat waarderingsverschillen op transactiebasis worden geregistreerd, komt het onderscheid tussen gerealiseerde en niet-gerealiseerde waarderingsverschillen niet tot uiting in de classificaties en rekeningen, hoewel dat voor bepaalde doeleinden wel nuttig zou zijn.
- 6.30 Waarderingsverschillen komen voor bij alle soorten niet-financiële activa, en bij alle soorten financiële activa en passiva. Waarderingsverschillen op voorraden van allerlei goederen bij producenten, met inbegrip van onderhanden werk, zijn derhalve inbegrepen.
- 6.31 Nominale waarderingsverschillen zijn niet alleen mogelijk bij activa of passiva die in de begin- en/of eindbalans voorkomen, maar ook bij activa of passiva die tijdens de verslagperiode slechts enige tijd in de balans waren opgenomen. Het nominale waarderingsverschil voor de eigenaar van een bepaald actief of passief, of van een bepaalde hoeveelheid van een specifiek soort actief of passief, tussen twee tijdstippen wordt bepaald als de actuele waarde van het betreffende actief of passief op het latere tijdstip minus de actuele waarde van het betreffende actief of passief op het eerdere tijdstip, ervan uitgaande dat het actief of passief zelf intussen kwalitatief noch kwantitatief verandert.
- 6.32 Het gunstige nominale waarderingsverschil (W) op een bepaalde hoeveelheid h van een actief tussen de tijdstippen o en t kan als volgt worden uitgedrukt: $W = (p_t - p_o) \times h$,

waarbij p_o en p_t de prijzen van het actief op respectievelijk de tijdstippen o en t zijn. Voor financiële activa en passiva met een vaste actuele waarde in de nationale valuta zijn p_o en p_t per definitie gelijk en is het gunstige nominale waarderingsverschil altijd nul.

- 6.33 Om de nominale waarderingsverschillen te berekenen, dienen de aan- en verkopen van activa te worden gewaardeerd op de wijze waarop zij in de kapitaal- en de financiële rekening worden geregistreerd, terwijl de voorraden aan activa moeten worden gewaardeerd op de wijze waarop zij in de balans worden geregistreerd. In het geval van vaste activa is de waarde van een aankoop gelijk aan het bedrag dat de koper heeft betaald aan de producent of de verkoper, plus de overdrachtskosten in verband met de aankoop die ten laste van de koper komen. De verkoopwaarde van bestaande vaste activa is gelijk aan het bedrag dat de verkoper van de koper ontvangt, minus de overdrachtskosten die ten laste van de verkoper komen.

- 6.34 Een uitzondering op de in punt 6.33 beschreven situatie doet zich voor wanneer de betaalde prijs afwijkt van de marktwaarde van het actief. In dat geval wordt een kapitaaloverdracht toegerekend voor het verschil tussen de betaalde prijs en de marktwaarde, en wordt de aankoop tegen marktwaarde geregistreerd. Dit doet zich met name voor bij transacties waarbij niet-marktsectoren betrokken zijn.
- 6.35 Er zijn vier situaties die aanleiding geven tot nominale waarderingsverschillen:
- a) een actief dat tijdens de gehele verslagperiode aanwezig was: het gunstige nominale waarderingsverschil gedurende de verslagperiode is gelijk aan de waarde in de eindbalans minus de waarde in de beginbalans, minus eventueel verbruik van vaste activa in de verslagperiode. Deze waarden zijn de geraamde waarden van het actief als dat zou worden verworven op het moment dat de balansen worden opgemaakt. Het gunstige nominale waarderingsverschil wordt niet gerealiseerd;
  - b) een actief dat in de beginbalans is opgenomen en tijdens de verslagperiode wordt verkocht: het gunstige nominale waarderingsverschil is gelijk aan de waarde bij de verkoop minus de waarde in de beginbalans minus eventueel verbruik van vaste activa in de verslagperiode tot het moment van verkoop. Het gunstige nominale waarderingsverschil wordt gerealiseerd;
  - c) een actief dat tijdens de verslagperiode wordt aangeschaft en in de eindbalans is opgenomen: het gunstige nominale waarderingsverschil is gelijk aan de waarde op de eindbalans minus de waarde bij aankoop minus eventueel verbruik van vaste activa in de verslagperiode. Het gunstige nominale waarderingsverschil wordt niet gerealiseerd, en
  - d) een actief dat tijdens de verslagperiode wordt verworven en verkocht: het gunstige nominale waarderingsverschil is gelijk aan de waarde bij verkoop minus de waarde bij aankoop minus eventueel verbruik van vaste activa dat in de verslagperiode tussen de aankoop en de verkoop plaatsvindt. Het gunstige nominale waarderingsverschil wordt gerealiseerd.
- 6.36 Nominale waarderingsverschillen betreffen zowel activa als passiva en worden ook geregistreerd wanneer ze niet worden gerealiseerd. Zij worden opgenomen in de herwaarderingsrekening van de verschillende sectoren, de totale economie en het buitenland.

Neutrale waarderingsverschillen (K.71)

- 6.37 *Definitie*: een neutraal waarderingsverschil (K.71) is gerelateerd aan een actief of een passief en is de waarde van het waarderingsverschil dat ontstaat als de prijs van het actief of passief in de loop van de tijd in dezelfde mate verandert als het algemene prijspeil.
- 6.38 Neutrale waarderingsverschillen worden vastgesteld teneinde de afleiding van reële waarderingsverschillen mogelijk te maken; laatstgenoemde waarderingsverschillen beïnvloeden de (her)verdeling van de werkelijke koopkracht over de verschillende sectoren.
- 6.39 Stel dat het algemene prijsindexcijfer r is. Dan is het neutrale waarderingsverschil (NW) op een bepaalde hoeveelheid h van een actief tussen de tijdstippen o en t : $NW = p_o \times h (r_t/r_o - 1)$,
- waarbij $p_o \times h$ de actuele waarde is van het actief op tijdstip o en r_t/r_o de vector voor de wijziging in het algemene prijsindexcijfer tussen de tijdstippen o en t . Dezelfde term r_t/r_o wordt toegepast op alle activa en passiva.
- 6.40 Voor de berekening van neutrale waarderingsverschillen wordt gebruik gemaakt van het prijsindexcijfer van de finale bestedingen.
- 6.41 Neutrale waarderingsverschillen worden geregistreerd in de rekening voor neutrale waarderingsverschillen, een subrekening van de herwaarderingsrekening, van de verschillende sectoren, de totale economie en het buitenland.

Reële waarderingsverschillen (K.72)

- 6.42 *Definitie*: een reëel waarderingsverschil (K.72) is gerelateerd aan een actief of een passief en is het verschil tussen het nominale en het neutrale waarderingsverschil op dat actief.
- 6.43 Het reële waarderingsverschil (RW) op een bepaalde hoeveelheid h van een actief tussen de tijdstippen o en t wordt uitgedrukt als:

$$RW = W - NW$$

$$\text{of } RW = (p_t/p_o - r_t/r_o) \times p_o \times h.$$

- 6.44 De waarde van reële waarderingsverschillen op activa en passiva hangt bijgevolg af van de prijsontwikkeling van deze activa en passiva gedurende de betrokken periode ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van andere prijzen, zoals gemeten met behulp van het algemene prijsindexcijfer.
- 6.45 Reële waarderingsverschillen worden geregistreerd in de rekening voor reële waarderingsverschillen, een subrekening van de herwaarderingsrekening.

Waarderingsverschillen per type financieel actief of passief

Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (AF.1)

- 6.46 Aangezien de prijs van monetair goud gewoonlijk in US-dollars wordt genoteerd, is de waarde van monetair goud niet alleen onderhevig aan nominale waarderingsverschillen door veranderingen in de goudprijs, maar ook aan die door veranderingen in de wisselkoers.
- 6.47 Daar de SDR's een valutamandje vertegenwoordigen, varieert de waarde ervan in nationale valuta en variëren dus ook de waarderingsverschillen in overeenstemming met de wisselkoersen van de valuta's in het mandje ten opzichte van de nationale valuta.

Chartaal geld en deposito's (AF.2)

- 6.48 De nominale waarde van chartaal geld en deposito's die in nationale valuta luiden, blijft in de loop van de tijd gelijk. De „prijs” van dergelijke activa verandert niet, terwijl de hoeveelheid wordt bepaald door het aantal eenheden van de valuta waarin zij luiden. De nominale waarderingsverschillen voor dergelijke activa zijn altijd nul. Het verschil in waarde tussen de begin- en de eindstand van deze activa komt daarom, afgezien van overige volumemutaties, volledig overeen met de waarde van de transacties in deze activa. Dit is een van de zeldzame gevallen waarin de transacties gewoonlijk kunnen worden afgeleid uit de mutatie van de balanscijfers.
- 6.49 De opgebouwde rente op deposito's wordt in de financiële rekening geregistreerd alsof zij op hetzelfde tijdstip weer in deposito's wordt belegd.
- 6.50 Bij vreemde valuta en deposito's in andere valuta zullen zich nominale waarderingsverschillen voordoen als gevolg van veranderingen van de wisselkoersen.
- 6.51 Om de neutrale en reële waarderingsverschillen op activa met een vaste nominale waarde te kunnen berekenen, is behalve gegevens over het tijdstip en de waarde van de transacties ook de waarde in de begin- en de eindbalans nodig. Stel bijvoorbeeld dat een deposito binnen dezelfde verslagperiode wordt ingelegd en opgenomen terwijl het algemene prijspeil stijgt. Het neutrale waarderingsverschil op het deposito is dan positief en het reële waarderingsverschil negatief, waarbij de omvang van de verschillen afhankelijk is van de looptijd van het deposito en van de prijsontwikkeling. Het is onmogelijk dergelijke negatieve reële waarderingsverschillen vast te stellen zonder informatie over de waarde van de transacties tijdens de verslagperiode en over de tijdstippen waarop deze werden verricht.
- 6.52 In het algemeen kan men concluderen dat wanneer de totale absolute waarde van de positieve en negatieve transacties groot is in verhouding tot de waarde volgens de begin- en eindbalans, benaderende ramingen van de neutrale en reële waarderingsverschillen op financiële activa en passiva met een vaste nominale waarde op basis van de balansgegevens alleen doorgaans niet erg bevredigend zijn. Zelfs een brutoregistratie van de waarde van financiële transacties — d.w.z. het registreren van de ingelegde en opgenomen deposito's afzonderlijk in plaats van het saldo van de inleggingen en opnames — kan ontoereikend zijn indien informatie over de looptijd van de deposito's ontbreekt.

Schuldbewijzen (AF.3)

- 6.53 Wanneer langlopende schuldbewijzen, zoals obligaties, worden uitgegeven met agio of disagio — en ook in het geval van „deep-discounted”- en nulcouponobligaties — is het verschil tussen de prijs van uitgifte en de nominale of aflossingswaarde na afloop van de looptijd onderdeel van de rente die de emittent over de looptijd van het schuldbewijs moet betalen. Deze rente wordt geregistreerd als inkomen uit vermogen, te betalen door de emittent van het langlopende schuldbewijs en te ontvangen door de houder ervan, naast eventuele werkelijk door de emittent op bepaalde tijdstippen tijdens de looptijd van het schuldbewijs betaalde couponrente.
- 6.54 De opgebouwde rente wordt in de financiële rekening geregistreerd alsof zij op hetzelfde tijdstip weer door de houder van het schuldbewijs in het schuldbewijs wordt belegd. Zij wordt derhalve in de financiële rekening geregistreerd als de verwerving van een actief dat aan het bestaande actief wordt toegevoegd. De geleidelijke toename van de marktwaarde van een langlopend schuldbewijs ten gevolge van het cumuleren van opgebouwde en opnieuw belegde rente weerspiegelt derhalve een toename van de uitstaande hoofdsom, d.w.z. van de omvang van het actief. In wezen gaat het om een kwantitatieve of volumestijging en niet om een prijsstijging. Er ontstaan geen waarderingsverschillen voor de houder of de emittent van het langlopende schuldbewijs. Naarmate de looptijd verstrijkt, verandert de „kwaliteit” van het schuldbewijs en het is van essentieel belang in te zien dat waarde-stijgingen als gevolg van de accumulatie van opgebouwde rente geen prijsveranderingen zijn en niet leiden tot gunstige waarderingsverschillen.

- 6.55 De prijzen van vastrentende langlopende schuldbewijzen veranderen echter ook wanneer de marktrente verandert. Deze prijsmutaties zijn tegengesteld aan de rentevoetbewegingen. De gevolgen van een rentevoetwijziging voor de prijs van een langlopend schuldbewijs is geringer naarmate de resterende looptijd van het schuldbewijs korter is. Veranderingen in de prijs van langlopende schuldbewijzen als gevolg van veranderingen in de marktrente zijn prijs- en geen volumemutaties. Hierdoor ontstaan derhalve nominale waarderingsverschillen voor zowel de emittenten als de houders van de schuldbewijzen. Een rentevoetstijging leidt tot een gunstig nominaal waarderingsverschil voor de emittent van het schuldbewijs en een even groot ongunstig nominaal waarderingsverschil voor de houder ervan. Bij een rentevoetdaling geldt het omgekeerde.
- 6.56 Bij niet-vastrentende schuldbewijzen zijn de couponbetalingen of de aflossingen van de hoofdsom gekoppeld aan een algemeen prijsindexcijfer voor goederen en diensten (zoals het indexcijfer van de consumptieprijzen), aan een rentevoet (zoals de Euribor, de Libor of het rendement van een obligatie) of aan de prijs van activa.
- Wanneer de bedragen van de couponbetalingen en/of de uitstaande hoofdsom gekoppeld zijn aan een algemeen of breed prijsindexcijfer, wordt een wijziging van de waarde van de uitstaande hoofdsom tussen begin en eind van een specifieke verslagperiode als gevolg van de ontwikkeling van het betreffende indexcijfer behandeld als in die periode opgebouwde rente, naast de verschuldigde rente voor diezelfde periode.
- Wanneer de bedragen die op de vervaldag moeten worden betaald mede zijn geïndexeerd om een gunstig waarderingsverschil te genieten, gewoonlijk bij indexering op basis van één nauwkeurig omschreven artikel, is er, wanneer de ontwikkeling van het onderliggende indexcijfer anders verloopt dan verwacht, sprake van waarderingsverschillen die normaliter niet tijdens de looptijd van het instrument worden geneutraliseerd.
- 6.57 Bij kortlopende schuldbewijzen kunnen de nominale waarderingsverschillen op dezelfde wijze toenemen als bij langlopende schuldbewijzen. Door de veel kortere looptijd zijn de waarderingsverschillen door rentevoetbewegingen doorgaans echter ook veel kleiner dan bij langlopende schuldbewijzen met dezelfde nominale waarde.

Leningen (AF.4)

- 6.58 Wat geldt voor chartaal geld en deposito's, geldt ook voor leningen die niet worden verhandeld. Als een bestaande lening echter aan een andere institutionele eenheid wordt verkocht, wordt de afschrijving van de lening, die overeenkomt met het verschil tussen de aflossingsprijs en de transactieprijs, op het moment van de transactie in de herwaarderingsrekening van de verkoper en de koper geregistreerd.

Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.5)

- 6.59 Door de uitgifte van bonusaandelen nemen het aantal aandelen en de nominale waarde van het uitstaande aandelenkapitaal toe; de marktwaarde op zich van alle aandelen samen verandert hierdoor echter niet. Hetzelfde geldt voor stockdividend, te weten een evenredige verdeling van extra aandelen van een onderneming onder de houders van het gewone aandelenkapitaal. Bonusaandelen en stockdividend worden niet in de rekeningen opgenomen. Omdat dergelijke emissies bedoeld zijn om de liquiditeit van de aandelen op de markt te verhogen, kan daardoor de totale marktwaarde van de uitgegeven aandelen toenemen; dergelijke veranderingen worden geregistreerd als gunstige nominale waarderingsverschillen.

Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen (AF.6)

- 6.60 Wanneer de reserves en rechten in verband met verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen in nationale valuta luiden, zijn er net als bij chartaal geld, deposito's en leningen geen nominale waarderingsverschillen. Bij de activa die financiële instellingen gebruiken om aan hun betalingsverplichtingen te voldoen, kunnen waarderingsverschillen optreden.
- 6.61 De verplichtingen aan polishouders en begunstigden veranderen als gevolg van transacties, overige volumemutaties en herwaarderingsverschillen. Herwaarderingsverschillen zijn het gevolg van veranderingen van belangrijke modelaannamen bij actuariële berekeningen. Deze aannamen betreffen de disconteringsvoet, de loonontwikkeling en de prijsontwikkeling.

Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers (AF.7)

- 6.62 De waarde van financiële derivaten kan variëren naargelang van veranderingen in de waarde of in de volatiliteit van de prijs van het onderliggende instrument, dan wel naarmate het moment van uitvoering of de vervaldatum nadert. Al die waardeveranderingen bij financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers moeten als prijsverschillen worden beschouwd en worden als herwaardering geregistreerd.

Overige vorderingen/schulden (AF.8)

- 6.63 Wat geldt voor binnenlands chartaal geld en binnenlandse deposito's en leningen, geldt ook voor overige vorderingen/schulden die niet worden verhandeld. Als een bestaand handelskrediet echter aan een andere institutionele eenheid wordt verkocht, wordt het verschil tussen de aflossingsprijs en de transactieprijs op het moment van de transactie als herwaardering geregistreerd. Daar een handelskrediet echter meestal een korte looptijd heeft, kan de verkoop ervan de totstandkoming van een nieuw financieel instrument meebrengen.

Activa in vreemde valuta

6.64 De waarde van activa en passiva in vreemde valuta wordt vastgesteld op basis van de actuele marktwaarde in vreemde valuta, tegen de actuele wisselkoers omgerekend in nationale valuta. Zowel uit veranderingen in de prijs van de activa als uit die van de wisselkoers kunnen derhalve nominale waarderingsverschillen voortvloeien. De totale waarde van de in de loop van de verslagperiode ontstane nominale waarderingsverschillen wordt berekend door de waarde van de transacties en overige volumemutaties af te trekken van het verschil tussen de waarde in de beginbalans en die in de eindbalans. Hiertoe worden de transacties in activa en passiva in vreemde valuta omgerekend in nationale valuta tegen de wisselkoers die op het moment van de transactie van kracht is, terwijl de waarde in de begin- en eindbalans wordt omgerekend tegen de wisselkoers op de datum waarop de balansen betrekking hebben. Dit betekent dat de totale waarde van de transacties als nettotoename — saldo van aan- en verkopen —, uitgedrukt in vreemde valuta, in feite wordt omgerekend tegen een gewogen gemiddelde wisselkoers waarbij de gewichten gelijk zijn aan de waarde van de op verschillende tijdstippen uitgevoerde transacties.

HOOFDSTUK 7

BALANSEN

- 7.01 *Definitie:* een balans is een voor een bepaald moment opgesteld overzicht van de waarde van de economische bezittingen (activa) en van de verplichtingen (financiële passiva) van een institutionele eenheid of van een groep van eenheden.
- 7.02 De sluitpost van een balans wordt vermogenssaldo (B.90) genoemd. Alle in de balans opgenomen activa en passiva worden gewaardeerd tegen passende prijzen; gewoonlijk zijn dit de marktprijzen die gelden per balansdatum, maar voor sommige categorieën is het de nominale waarde. Er wordt een balans opgesteld voor ingezeten institutionele sectoren en subsectoren, de gehele nationale economie en het buitenland.
- 7.03 De balans vult het rekeningstelsel aan en laat het uiteindelijke effect zien van de registraties in de productie-, inkomensverdelings-, inkomensbestedings- en accumulatierekening op het vermogen van een economie.
- 7.04 Voor institutionele sectoren is de sluitpost van de balans het vermogenssaldo.
- 7.05 Voor de gehele nationale economie wordt de sluitpost vaak het nationale vermogen genoemd: de totale waarde van de niet-financiële activa en de netto financiële activa ten opzichte van het buitenland.
- 7.06 De balans van het buitenland wordt op dezelfde manier opgesteld als de balansen voor de ingezeten institutionele sectoren en subsectoren. Zij bestaat volledig uit financiële activa en passiva van niet-ingezetenen ten opzichte van ingezetenen. In BPM6 wordt de overeenkomstige balans, opgesteld vanuit het oogpunt van ingezetenen ten opzichte van niet-ingezetenen, de internationale investeringspositie genoemd.
- 7.07 Het eigen vermogen is de som van het vermogenssaldo (B.90) en de waarde van deelnemingen en aandelen in beleggingsfondsen (AF.5) als financieel passief in de balans.
- 7.08 Voor de sectoren niet-financiële vennootschappen en financiële instellingen en de subsectoren daarvan is het eigen vermogen net als het vermogenssaldo een belangrijke indicator voor analyses.
- 7.09 Het vermogenssaldo van vennootschappen wijkt gewoonlijk af van de waarde van de door hen uitgegeven aandelen en overige deelnemingen. Het vermogenssaldo van quasivennootschappen is nul omdat de waarde van het eigen vermogen van de eigenaar geacht wordt gelijk te zijn aan het saldo van diens activa en passiva (met uitzondering van deelnemingen). Het vermogenssaldo van ingezeten directe-investeringsondernemingen die bijkantoren van niet-ingezeten ondernemingen zijn en daarom als quasivennootschappen worden behandeld, is daarom ook nul.
- 7.10 De sluitpost van de financiële activa en passiva wordt financieel vermogenssaldo genoemd (BF.90).
- 7.11 Een balans is een momentopname van de waarde van activa en passiva. Aan het begin en aan het eind van een verslagperiode wordt een balans opgesteld; de beginbalans voor een periode is gelijk aan de eindbalans van de vorige periode.
- 7.12 Een boekhoudkundige identiteit verbindt de waarde van de stand van een specifiek actief in de beginbalans als volgt met die in de eindbalans:

de waarde van de stand van een specifiek actief in de beginbalans

<i>plus</i>	transacties	de totale waarde van dat actief voor zover gekocht bij transacties tijdens de verslagperiode
<i>minus</i>		de totale waarde van dat actief voor zover verkocht bij transacties tijdens de verslagperiode
<i>minus</i>		het verbruik van vaste activa (indien van toepassing)
<i>plus</i>	overige volumemutaties	andere positieve volumemutaties met betrekking tot dat actief
<i>minus</i>		andere negatieve volumemutaties met betrekking tot dat actief

<i>plus</i>	herwaarderingen	de waarde van de gunstige nominale waarderingsverschillen tijdens de verslagperiode als gevolg van een prijswijziging voor dat actief
<i>minus</i>		de waarde van de ongunstige nominale waarderingsverschillen tijdens de verslagperiode als gevolg van een prijswijziging voor dat actief

is gelijk aan de waarde van de stand van dat actief in de eindbalans.

Er kan ook een tabel worden opgesteld waarbij de waarde van de stand van een specifiek financieel passief in de beginbalans wordt gekoppeld aan de waarde van die stand in de eindbalans.

- 7.13 De boekhoudkundige verbinding tussen de begin- en de eindbalans als gevolg van transacties, overige volumemutaties in activa en passiva en waarderingsverschillen wordt schematisch weergegeven in bijlage 7.2.

SOORTEN ACTIVA EN PASSIVA

Definitie van actief

- 7.14 De activa die in de balans worden opgenomen, zijn economische activa.
- 7.15 *Definitie:* een economisch actief is een waardeobject waarvan het bezit of gebruik gedurende een bepaalde tijd de economische eigenaar baten oplevert. Het is een middel om waarde mee te nemen van de ene verslagperiode naar de volgende.
- 7.16 De economische baten bestaan uit primair inkomen, zoals een exploitatieoverschot, wanneer de economische eigenaar het actief zelf gebruikt, of inkomen uit vermogen wanneer hij het anderen laat gebruiken. De baten vloeien voort uit het gebruik van het actief en uit de waarde, met inbegrip van waarderingsverschillen, die wordt gerealiseerd door het actief te verkopen of te liquideren.
- 7.17 De economische eigenaar van een actief is niet noodzakelijk de juridische eigenaar. De economische eigenaar is de institutionele eenheid die recht heeft op de baten die voortvloeien uit het gebruik van het actief, omdat zij ook de met dit gebruik verbonden risico's aanvaardt.
- 7.18 Tabel 7.1 geeft een overzicht van de classificatie en de omschrijving van economische activa. Bijlage 7.1 bevat voor elke categorie van activa een gedetailleerde definitie.

UITSLUITINGEN VAN DE ACTIVA EN PASSIVA

- 7.19 Tot de activa en de passiva behoren niet:
- menselijk kapitaal;
  - natuurlijke hulpbronnen die niet als economische activa worden beschouwd (bv. lucht, rivierwater);
  - duurzame consumptiegoederen, en
  - voorwaardelijke activa en passiva, voor zover deze in het systeem niet tot de financiële activa en passiva worden gerekend (zie punt 7.31).

CATEGORIEËN ACTIVA EN PASSIVA

- 7.20 In de balansen worden twee hoofdcategorieën onderscheiden: niet-financiële activa (aangeduid als AN) en financiële activa en passiva (aangeduid als AF).
- 7.21 De niet-financiële activa zijn ingedeeld in geproduceerde niet-financiële activa (AN.1) en niet-geproduceerde niet-financiële activa (AN.2).

Geproduceerde niet-financiële activa (AN.1)

- 7.22 *Definitie:* geproduceerde niet-financiële activa (AN.1) zijn het resultaat van een productieproces.
- 7.23 De classificatie van geproduceerde niet-financiële activa (AN.1) onderscheidt de activa naar hun rol in de productie. Zij omvat vaste activa die gedurende meer dan één jaar herhaaldelijk of voortdurend in een productieproces worden gebruikt, voorraden die als intermediair verbruik bij de productie worden verbruikt, dan wel worden verkocht of anderszins worden afgestoten, en kostbaarheden. Kostbaarheden worden niet in de eerste plaats voor productie of consumptie gebruikt, maar als waardeobject aangeschaft en aangehouden.

Niet-geproduceerde niet-financiële activa (AN.2)

- 7.24 *Definitie:* niet-geproduceerde niet-financiële activa (AN.2) zijn economische activa die op een andere wijze ontstaan dan als resultaat van een productieproces. Zij bestaan uit natuurlijke hulpbronnen, contracten, leases, vergunningen, goodwill en marketingactiva.
- 7.25 De niet-geproduceerde activa zijn ingedeeld op basis van hun ontstaanswijze. Sommige van deze activa komen in de natuur voor, terwijl andere, zogenaamde maatschappelijke constructies, tot stand komen via juridische of boekhoudkundige handelingen.
- 7.26 Welke natuurlijke hulpbronnen in de balans worden opgenomen, wordt overeenkomstig de algemene definitie van een economisch actief bepaald door het feit of over deze hulpbronnen daadwerkelijk economische eigendomsrechten kunnen worden uitgeoefend en of zij hun eigenaars, gegeven de stand van de technologie, kennis, economische mogelijkheden, beschikbare middelen en de relatieve prijs van vervangende producten, economische baten kunnen opleveren. Natuurlijke hulpbronnen waarover geen eigendomsrechten worden uitgeoefend, zoals de open zee of het luchtruim, blijven buiten beschouwing.
- 7.27 Contracten, leases en vergunningen worden alleen als niet-financiële activa beschouwd wanneer een juridisch bindende overeenkomst de houder meer economische baten toekent dan alleen de uit hoofde van de overeenkomst te betalen bedragen, en de houder dergelijke baten juridisch en in de praktijk kan realiseren door ze aan anderen over te dragen.

Financiële activa en passiva (AF)

- 7.28 *Definitie:* financiële activa (AF) zijn economische activa en omvatten alle financiële aanspraken, deelnemingen en de component ongemunt goud van monetair goud (punt 5.03). Financiële passiva worden vastgesteld wanneer debiteuren verplicht zijn een betaling of een reeks betalingen aan crediteuren te verrichten (punt 5.06).
- 7.29 Financiële activa zijn waardeobjecten; het gaat om één of meerdere baten die de economische eigenaar krijgt wanneer hij de activa gedurende een bepaalde tijd behoudt of gebruikt. Zij vormen een middel om waarde mee te nemen van de ene verslagperiode naar de volgende. Baten worden uitgewisseld door middel van betalingen (punt 5.04).
- 7.30 In het systeem staat tegenover elk financieel actief een financieel passief (tegenboeking); de enige uitzondering is de component ongemunt goud van monetair goud, die is ingedeeld in de categorie monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (AF.1).
- 7.31 Voorwaardelijke activa en voorwaardelijke passiva zijn overeenkomsten waarbij de ene partij slechts verplicht is een betaling of een reeks betalingen aan een andere eenheid te doen indien aan een aantal specifieke voorwaarden is voldaan (punt 5.08). Het zijn geen financiële activa en passiva.
- 7.32 De classificatie van de financiële activa en passiva komt overeen met die van de financiële transacties (punt 5.14). De definities van de categorieën en subcategorieën van de financiële activa en passiva en de toelichting daarop worden in hoofdstuk 5 gegeven en hier niet herhaald, maar wel wordt in bijlage 7.1 een overzicht van alle in het systeem gedefinieerde activa en passiva gegeven.

Tabel 7.1 — Classificatie van de activa

AN	NIET-FINANCIËLE ACTIVA (AN.1 + AN.2)
AN.1	<i>Geproduceerde niet-financiële activa</i>
AN.11	Vaste activa ⁽¹⁾
AN.111	Woningen
AN.112	Overige bouwwerken
AN.1121	Bouwwerken m.u.v. woningen
AN.1122	Grond-, weg- en waterbouwkundige werken
AN.1123	Grondverbeteringen
AN.113	Vervoermiddelen, machines en apparatuur
AN.1131	Vervoermiddelen

AN	NIET-FINANCIËLE ACTIVA (AN.1 + AN.2)
AN.1132	ICT-apparatuur
AN.1139	Overige machines en apparatuur
AN.114	Wapensystemen
AN.115	In cultuur gebrachte biologische hulpbronnen
AN.1151	Dierlijke hulpbronnen met regelmatige opbrengst
AN.1152	Plantaardige hulpbronnen met regelmatige opbrengst
AN.117	Intellectuele eigendommen
AN.1171	Onderzoek en ontwikkeling
AN.1172	Exploratie en evaluatie van minerale reserves
AN.1173	Computerprogrammatuur en databanken
AN.11731	Computerprogrammatuur
AN.11732	Databanken
AN.1174	Originelen op het gebied van woord, beeld en geluid
AN.1179	Overige intellectuele eigendommen
AN.12	Voorraden
AN.121	Grondstoffen en halffabricaten
AN.122	Onderhanden werk
AN.1221	Onderhanden werk van in cultuur gebrachte biologische activa
AN.1222	Overig onderhanden werk
AN.123	Gereed product
AN.124	Militaire voorraden
AN.125	Handelsgoederen
AN.13	Kostbaarheden
AN.131	Edele metalen en edelstenen
AN.132	Antiquiteiten en andere kunstobjecten
AN.133	Overige kostbaarheden
AN.2	<i>Niet-geproduceerde niet-financiële activa</i>
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
AN.211	Grond
AN.2111	Bebouwde grond
AN.2112	Landbouwgrond
AN.2113	Recreatief gebied (inclusief bijbehorend oppervlaktewater)
AN.2119	Overige grond (inclusief bijbehorend oppervlaktewater)

AN	NIET-FINANCIËLE ACTIVA (AN.1 + AN.2)
AN.212	Minerale en energiereserves
AN.213	Niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen
AN.214	Waterreserves
AN.215	Overige natuurlijke hulpbronnen
AN.2151	Radiospectra
AN.2159	Overige
AN.22	Contracten, leases en vergunningen
AN.221	Verhandelbare operationele leases
AN.222	Vergunningen om natuurlijke hulpbronnen te gebruiken
AN.223	Vergunningen om specifieke activiteiten te ondernemen
AN.224	Exclusief recht op toekomstige goederen en diensten
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva
⁽¹⁾ Pro-memoriepost AN.m: duurzame consumptiegoederen.	

AF	FINANCIËLE ACTIVA ⁽¹⁾ (AF.1 + AF.2 + AF.3 + AF.4 + AF.5 + AF.6 + AF.7 + AF.8)
AF.1	<i>Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)</i>
AF.11	Monetair goud
AF.12	Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
AF.2	<i>Chartaal geld en deposito's</i>
AF.21	Chartaal geld
AF.22	Girale deposito's
AF.29	Overige deposito's
AF.3	<i>Schuldbewijzen</i>
AF.31	Kortlopende schuldbewijzen
AF.32	Langlopende schuldbewijzen
AF.4	<i>Leningen</i>
AF.41	Kortlopende leningen
AF.42	Langlopende leningen
AF.5	<i>Deelnemingen en aandelen en rechten van deelneming in beleggingsfondsen</i>
AF.51	Deelnemingen
AF.511	Beursgenoteerde aandelen
AF.512	Niet-beursgenoteerde aandelen
AF.519	Overige deelnemingen

AF	FINANCIËLE ACTIVA ⁽¹⁾ (AF.1 + AF.2 + AF.3 + AF.4 + AF.5 + AF.6 + AF.7 + AF.8)
AF.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
AF.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen
AF.522	Aandelen/rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen
AF.6	<i>Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen</i>
AF.61	Technische voorzieningen schadeverzekering
AF.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten
AF.63	Pensioenrechten
AF.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders
AF.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen
AF.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties
AF.7	<i>Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers</i>
AF.71	Financiële derivaten
AF.72	Aandelenopties voor werknemers
AF.8	<i>Overige vorderingen/schulden</i>
AF.81	Handelskredieten en voorschotten
AF.89	Overige transitorische posten

(¹) Pro-memoriestanden AF.m1: buitenlandse directe investeringen; AF.m2: niet-renderende leningen.

WAARDERING VAN BALANSPOSTEN

Algemene waarderingsbeginselen

- 7.33 Elke balanspost wordt gewaardeerd als zijnde verworven per balansdatum. Activa en passiva worden gewaardeerd tegen hun per balansdatum geldende marktprijzen.
- 7.34 De geregistreerde waarden moeten de prijzen weergeven die per balansdatum op de markt worden waargenomen. Indien er geen marktprijzen kunnen worden waargenomen, bijvoorbeeld omdat er wel een markt is, maar er in het recente verleden geen verkopen van de betrokken activa hebben plaatsgevonden, moeten de marktprijzen van die activa per balansdatum worden geraamd.
- 7.35 Gewoonlijk zijn er marktprijzen beschikbaar voor tal van financiële activa en passiva, bestaand onroerend goed (bouwwerken met onderliggende grond), bestaande vervoermiddelen, gewassen en vee, alsmede nieuwe vaste activa en voorraden.
- 7.36 Niet-financiële activa die voor eigen rekening zijn geproduceerd, moeten worden gewaardeerd tegen basisprijzen dan wel, indien geen basisprijzen beschikbaar zijn, tegen basisprijzen van soortgelijke goederen of, indien dat niet mogelijk is, tegen de kostprijs.
- 7.37 De waarde van niet-financiële activa kan, naast aan de hand van waargenomen marktprijzen of ramingen van prijzen op basis van waargenomen prijzen of gemaakte kosten, ook worden geraamd aan de hand van:
- de bepaling en herwaardering van het saldo van aan- en verkopen gedurende de levensduur van de activa, of
  - de huidige waarde, d.w.z. de contante waarde, van toekomstige economische baten.

- 7.38 De bepaling van de marktwaarde is het leidende beginsel bij de waardering van standen (en transacties) op het gebied van financiële instrumenten. Financiële instrumenten zijn identiek aan financiële aanspraken. Het zijn financiële activa waartegenover passiva staan. De marktwaarde is de waarde waartegen financiële activa tussen tot een transactie bereid zijnde partijen op basis van uitsluitend commerciële overwegingen worden gekocht of verkocht, met uitzondering van commissies, provisies en belastingen. Bij de vaststelling van de marktwaarde houden handelspartners ook rekening met de opgebouwde rente.
- 7.39 De nominale waarde wordt berekend als de som van de oorspronkelijk en eventueel later verstrekte bedragen minus terugbetalingen plus opgebouwde rente. Zij moet worden onderscheiden van de faciale waarde.
- a) De nominale waarde in nationale valuta van een financieel instrument dat in vreemde valuta luidt, omvat waarderingsverschillen als gevolg van wisselkoersbewegingen.
- De waarde van financiële instrumenten in vreemde valuta moet tegen de wisselkoers per balansdatum worden omgerekend in nationale valuta. Deze koers dient de middenkoers te zijn tussen de contante koersen voor aankoop en verkoop van valuta's.
- b) Voor financiële instrumenten zoals schuldbewijzen die aan een smalle index gekoppeld zijn, kan de nominale waarde ook waarderingsverschillen als gevolg van indexbewegingen omvatten.
- c) De marktwaarde van een financieel instrument kan door herwaarderingen als gevolg van marktprijsmutaties te allen tijde van zijn nominale waarde afwijken. Bewegingen van marktprijzen zijn een gevolg van de algemene marktomstandigheden zoals mutaties in de markrente, en van specifieke omstandigheden, zoals veranderingen in de waargenomen kredietwaardigheid van de emittent van een schuldbewijs en veranderingen van de marktliquiditeit in het algemeen en van de marktliquiditeit die specifiek is voor schuldbewijzen.
- d) Voor posities geldt daarom de volgende basisvergelijking:
- $$\text{marktwaarde} = \text{nominale waarde} + \text{herwaarderingen als gevolg van marktprijsmutaties.}$$
- 7.40 Voor sommige niet-financiële activa loopt de geherwaardeerde oorspronkelijke aankoop prijs gedurende de verwachte economische levensduur van de activa terug tot nul. De waarde van een dergelijk actief op een gegeven moment wordt bepaald door de vervangingswaarde minus de geaccumuleerde waarde van dergelijke verminderingen.
- 7.41 De meeste vaste activa kunnen in de balans worden geregistreerd tegen de geldende aankoop prijs minus het geaccumuleerde verbruik van vaste activa (afgeschreven vervangingskosten). De som van de verminderde waarden van alle nog in gebruik zijnde vaste activa heet de netto-kapitaalgoederenvoorraad. De bruto-kapitaalgoederenvoorraad omvat ook de waarde van het geaccumuleerde verbruik van vaste activa.

NIET-FINANCIËLE ACTIVA (AN)

Geproduceerde niet-financiële activa (AN.1)

Vaste activa (AN.11)

- 7.42 Vaste activa worden zo mogelijk tegen marktprijzen geregistreerd (of tegen basisprijzen in het geval van productie van nieuwe activa in eigen beheer), en anders tegen de aankoop prijs bij de verwerving na aftrek van het geaccumuleerde verbruik van vaste activa. In de balanswaarde worden ook de ten laste van de koper komende overdrachtskosten in verband met deze activa opgenomen, na op correcte wijze te zijn verminderd met het verbruik van vaste activa over de periode die de koper het economische actief denkt te behouden.

Intellectuele eigendommen (AN.117)

- 7.43 De exploratie en evaluatie van minerale reserves (AN.1172) worden gewaardeerd op basis van de geaccumuleerde bedragen die aan andere institutionele eenheden voor de exploratie en evaluatie zijn betaald, of op basis van de kosten van exploratie indien deze in eigen beheer wordt verricht. In het verleden verrichte exploratie die nog niet volledig is afgeschreven, moet tegen de prijzen of kosten van de lopende verslagperiode worden geherwaardeerd.
- 7.44 Originelen van intellectuele eigendommen, zoals computerprogrammatuur en originelen op het gebied van woord, beeld en geluid moeten worden gewaardeerd tegen de aankoop prijs wanneer ze op de markt worden verhandeld. De oorspronkelijke waarde wordt geraamd op basis van de productiekosten, correct geherwaardeerd tegen de prijzen van de lopende verslagperiode. Als de waarde niet op deze wijze kan worden vastgesteld, wordt de contante waarde van de verwachte toekomstige opbrengsten als gevolg van het gebruik van het actief geraamd.

Kosten eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa (AN.116)

- 7.45 De kosten van eigendomsoverdracht voor andere niet-geproduceerde activa dan grond worden afzonderlijk in de kapitaalrekening opgenomen en als bruto-investeringen in vaste activa behandeld, maar in de balans zijn dergelijke kosten begrepen in de waarde van het actief waarop zij betrekking hebben, ook al is dit niet geproduceerd. In de balans worden de kosten van eigendomsoverdracht dus niet afzonderlijk vermeld. De kosten van eigendomsoverdracht voor financiële activa worden als intermediair verbruik behandeld indien de financiële activa door een vennootschap of door de overheid worden verworven, als eindconsumptie indien zij door huishoudens worden verworven en als uitvoer van diensten indien zij door niet-ingezetenen worden verworven.

Voorraden (AN.12)

- 7.46 Voorraden moeten worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende prijzen en niet tegen de prijzen op het moment dat de producten in de voorraden werden opgenomen.
- 7.47 Voorraden grondstoffen en halffabricaten worden gewaardeerd tegen aankooprijzen, voorraden gereed product en onderhanden werk tegen basisprijzen. Voorraden handelsgoederen die niet verder worden bewerkt door de distributeurs, worden gewaardeerd tegen de prijs per balansdatum, exclusief vervoerkosten van de groot- of detailhandel. Voor voorraden onderhanden werk wordt de waarde op de eindbalans geraamd door het percentage van de totale productiekosten dat aan het einde van de verslagperiode is gerealiseerd, toe te passen op de basisprijs van een vergelijkbaar gereed product per balansdatum. Als er geen basisprijs voor het gereed product beschikbaar is, wordt deze geraamd aan de hand van de waarde van de productiekosten met een toeslag voor een verwacht netto-exploitatieoverschot of geraamd netto gemengd inkomen.
- 7.48 Gewassen te velde die slechts één oogst opleveren (met uitzondering van hout) en slachtvee kunnen worden gewaardeerd aan de hand van de prijzen van dergelijke producten op de markt. Bij de waardering van staand hout wordt uitgegaan van de contante waarde van de verwachte toekomstige opbrengst van de houtverkoop tegen lopende prijzen na aftrek van de uitgaven voor het tot wasdom laten komen van het hout, het kappen enz.

Kostbaarheden (AN.13)

- 7.49 Kostbaarheden zoals kunstwerken, antiek, juwelen, edelstenen, niet-monetair goud en andere edele metalen worden gewaardeerd tegen lopende prijzen. Indien er georganiseerde markten voor dergelijke activa bestaan, moeten ze worden gewaardeerd tegen de werkelijke of geraamde prijs die zij per balansdatum op de markt zouden opbrengen, exclusief honoraria of commissies voor tussenpersonen. In andere gevallen moeten zij worden gewaardeerd tegen aankooprijzen die geherwaardeerd zijn op grond van het prijsniveau van de lopende verslagperiode.

Niet-geproduceerde niet-financiële activa (AN.2)**Natuurlijke hulpbronnen (AN.21)***Grond (AN.211)*

- 7.50 In de balans wordt grond gewaardeerd tegen de lopende marktprijs. Uitgaven voor grondverbeteringen worden geregistreerd als bruto-investeringen in vaste activa, terwijl de hierdoor toegevoegde waarde in de balans niet bij de waarde van de grond wordt opgenomen, maar in een aparte categorie voor grondverbeteringen (AN.1123).
- 7.51 Grond wordt gewaardeerd tegen de geraamde prijs die zou worden verkregen indien de grond op de markt wordt verkocht, exclusief de kosten van eigendomsoverdracht bij een toekomstige verkoop. Wanneer er een overdracht plaatsvindt, wordt deze volgens afspraak geregistreerd als bruto-investering in vaste activa; deze wordt in de balans niet onder de waarde van de grond (AN.211) geboekt, maar als een onder AN.1123 vallend actief. De waarde van deze post wordt door het verbruik van de vaste activa gedurende de periode dat de nieuwe eigenaar de grond denkt te gebruiken, tot nul verminderd.
- 7.52 Indien de waarde van de grond niet kan worden gescheiden van die van de bouwwerken die erop staan, moeten de activa tezamen worden ingedeeld bij het actief met de hoogste waarde.

Minerale en energiereserves (AN.212)

- 7.53 Reserves van mineralen aan of onder de aardoppervlakte, die gegeven de huidige technologie en de lopende relatieve prijzen voor vervangende producten economisch exploiteerbaar zijn, worden gewaardeerd tegen de contante waarde van de verwachte netto-opbrengsten van de commerciële exploitatie van de activa.

Overige natuurlijke hulpbronnen (AN.213, AN.214 en AN.215)

- 7.54 Omdat voor niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen (AN.213), waterreserves (AN.214) en overige natuurlijke hulpbronnen (AN.215) waarschijnlijk geen marktprijzen beschikbaar zijn, worden zij gewoonlijk gewaardeerd tegen de contante waarde van de verwachte toekomstige opbrengsten.

Contracten, leases en vergunningen (AN.22)

7.55 *Definitie:* contracten, leases en vergunningen worden als activa geregistreerd wanneer aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- a) in de contract-, lease- of vergunningsvoorwaarden wordt een prijs voor het gebruik van een actief of een dienstverlening gespecificeerd die afwijkt van de gangbare marktprijs, en
- b) een van de partijen bij het contract kan het prijsverschil realiseren.

De contracten, leases en vergunningen kunnen worden gewaardeerd met behulp van marktinformatie over de overdrachten van de instrumenten waarbij de rechten worden verleend, of worden geraamd als het verschil tussen de contante waarde van verwachte toekomstige opbrengsten per balansdatum en de situatie bij aanvang van de juridisch bindende overeenkomst.

7.56 Tot deze categorie behoren activa die voortvloeien uit verhandelbare operationele leases, vergunningen voor het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, vergunningen voor het ondernemen van specifieke activiteiten en exclusieve rechten op toekomstige goederen en diensten.

7.57 De waarde van het actief is gelijk aan de netto contante waarde van het verschil tussen de gangbare prijs en de in de overeenkomst vastgelegde prijs. Wanneer andere aspecten gelijk blijven, zal deze waarde teruglopen naarmate de duur van de overeenkomst verstrijkt. Veranderingen in de waarde van het actief als gevolg van mutaties in de gangbare prijs worden geregistreerd als nominale waarderingsverschillen.

7.58 Verhandelbare operationele leases worden alleen als activa geregistreerd wanneer een leasenermer zijn recht om het prijsverschil te realiseren, uitoefent.

Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva (AN.23)

7.59 De balanswaarde van goodwill en marketingactiva is gelijk aan het verschil tussen de prijs die bij de verkoop van een institutionele eenheid is betaald en de waarde die voor het eigen vermogen ervan is geregistreerd, gehewaardeerd voor latere verminderingen naarmate de aanvankelijke waarde wordt afgeschreven als een economisch verlies van niet-geproduceerde activa (K.2). Het afschrijvingspercentage is in overeenstemming met de in de handel gebruikelijke boekhoudstandaarden.

7.60 Tot de marketingactiva behoren posten als merknamen, impressums, handelsmerken, logo's en domeinnamen.

FINANCIËLE ACTIVA EN PASSIVA (AF)

7.61 Financiële activa en passiva worden, wanneer het gaat om verhandelbare financiële instrumenten zoals schuldbewijzen, gewone aandelen, aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen en financiële derivaten, gewaardeerd tegen de marktwaarde. Niet-verhandelbare financiële instrumenten worden gewaardeerd tegen de nominale waarde (zie de punten 7.38 en 7.39). De tegenhangende financiële activa en passiva hebben in de balans dezelfde waarde. De waarden omvatten geen commissies, provisies en belastingen. Die worden geregistreerd als diensten voor de uitvoering van de transacties.

Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (AF.1)

7.62 Monetair goud (AF.11) moet worden gewaardeerd tegen de prijs die wordt vastgesteld op georganiseerde goudmarkten.

7.63 De waarde van bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (AF.12) wordt dagelijks door het IMF bepaald; de koers in nationale valuta is beschikbaar op de valutamarkten.

Chartaal geld en deposito's (AF.2)

7.64 Chartaal geld (bankbiljetten en munten — AF.21) wordt gewaardeerd tegen de nominale waarde.

7.65 Voor deposito's (AF.22, AF.29) wordt in de balans de nominale waarde geregistreerd.

7.66 Chartaal geld en deposito's in vreemde valuta worden in nationale valuta omgerekend tegen de middenkoers tussen de per balansdatum geldende contante koers voor aankoop en verkoop van valuta's.

Schuldbewijzen (AF.3)

7.67 Schuldbewijzen worden geregistreerd tegen de marktwaarde.

- 7.68 Kortlopende schuldbewijzen (AF.31) worden gewaardeerd tegen de marktwaarde. Indien geen marktwaarde beschikbaar is, kan deze, tenzij er sprake is van hoge inflatie of hoge nominale rentevoeten, worden benaderd door de nominale waarde van:
- a) kortlopende schuldbewijzen die a pari worden uitgegeven, en
  - b) kortlopende met disagio uitgegeven schuldbewijzen.
- 7.69 Langlopende schuldbewijzen (AF.32) worden gewaardeerd tegen de marktwaarde, of het nu gaat om obligaties waarvoor regelmatig rente wordt betaald, dan wel om „deep-discounted” obligaties of nulcouponobligaties waarop weinig of geen rente wordt uitbetaald.

Leningen (AF.4)

- 7.70 In de balans van zowel de crediteur als de debiteur moet de nominale waarde worden geregistreerd, ongeacht of de leningen renderend of niet-renderend zijn.

Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.5)

- 7.71 Beursgenoteerde aandelen (AF.511) worden gewaardeerd tegen hun marktwaarde. Voor de actiefzijde en de passiefzijde wordt dezelfde waarde geregistreerd, ook al gaat het bij aandelen en overige deelnemingen juridisch gezien niet om een verplichting van de emittent, maar om een eigendomsrecht op een aandeel in de liquidatiewaarde van een vennootschap, waarbij die waarde vooraf niet bekend is.
- 7.72 Beursgenoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen een representatieve middenkoers die op de beurs of een andere georganiseerde financiële markt is waargenomen.
- 7.73 Omdat niet-beursgenoteerde aandelen (AF.512) niet op een georganiseerde markt worden verhandeld, moet de waarde ervan worden geraamd aan de hand van:
- a) in voorkomend geval, de waarde van beursgenoteerde aandelen;
  - b) de waarde van het eigen vermogen, of
  - c) door verdiscontering van winstprognoses, waarbij een geschikte ratio marktprijs/winst op de gecorrigeerde recente winstcijfers van de institutionele eenheid wordt toegepast.

Bij deze ramingen wordt evenwel rekening gehouden met verschillen tussen aandelen die wel en aandelen die niet op de beurs zijn genoteerd — met name wat de liquiditeit betreft —, het gedurende het bestaan van de vennootschap opgebouwde vermogenssaldo en de branche waartoe de betrokken vennootschap behoort.

- 7.74 Welke ramingmethode wordt toegepast, hangt af van de beschikbare basisstatistieken. Er kan bijvoorbeeld rekening worden gehouden met gegevens over fusieactiviteiten waarbij niet-beursgenoteerde aandelen in het spel zijn. Indien de waarde van het eigen vermogen van niet-beursgenoteerde vennootschappen, gemiddeld en in verhouding tot hun nominale kapitaal, op min of meer dezelfde wijze fluctueert als die van soortgelijke vennootschappen met beursgenoteerde aandelen, kan de balanswaarde aan de hand van een verhoudingscijfer worden berekend. Bij dit verhoudingscijfer wordt de waarde van het eigen vermogen van niet-beursgenoteerde vennootschappen vergeleken met die waarde voor beursgenoteerde vennootschappen:

waarde van niet-beursgenoteerde aandelen = marktprijs van soortgelijke beursgenoteerde aandelen × (eigen vermogen van niet-beursgenoteerde vennootschappen)/(eigen vermogen van soortgelijke beursgenoteerde vennootschappen).

- 7.75 De verhouding tussen de aandelenprijs en het eigen vermogen kan per branche verschillen. Het verdient aanbeveling de lopende prijs van niet-beursgenoteerde aandelen voor elke branche afzonderlijk te berekenen. Ook andere verschillen tussen beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde vennootschappen kunnen voor de ramingmethode van belang zijn.
- 7.76 Overige deelnemingen (AF.519) zijn deelnemingen in een andere vorm dan effecten. Hiertoe kunnen deelnemingen in quasivennootschappen (zoals bijkantoren, trusts, personenvennootschappen met beperkte aansprakelijkheid en andere personenvennootschappen) behoren, alsook vennootschappen in handen van de overheid, fondsen zonder rechtspersoonlijkheid en fictieve eenheden (met inbegrip van fictieve ingezeten eenheden die zijn gecreëerd in verband met de eigendom van onroerend goed en natuurlijke hulpbronnen door niet-ingezeten eenheden). Wanneer de eigendom van internationale organisaties niet in aandelen is gesplitst, wordt deze ingedeeld bij de overige deelnemingen.
- 7.77 De overige deelnemingen van quasivennootschappen worden gewaardeerd aan de hand van hun eigen vermogen, aangezien hun vermogenssaldo volgens afspraak nul is. Voor andere eenheden moet de meest geschikte van de voor niet-beursgenoteerde aandelen gebruikte methoden worden gebruikt.

- 7.78 Vennootschappen die aandelen of rechten van deelneming uitgeven, kunnen daarnaast ook overige deelnemingen hebben.
- 7.79 Beursgenoteerde aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.52) worden gewaardeerd tegen de marktwaarde. Indien zij niet op de beurs genoteerd zijn, kan hun marktwaarde worden geraamd zoals voor niet-beursgenoteerde aandelen. Indien zij aan het fonds zelf kunnen worden teruggekocht, worden zij gewaardeerd tegen de afkoopwaarde.

Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen (AF.6)

- 7.80 De voor technische voorzieningen schadeverzekering (AF.61) geregistreerde bedragen hebben betrekking op betaalde, maar niet verdiende premies plus de bedragen die zijn gereserveerd voor uitstaande vorderingen. Laatstgenoemde bedragen vertegenwoordigen de contante waarde van de bedragen die naar verwachting moeten worden uitgekeerd in verband met de schaderegeling, onder meer geschillen en een reserve voor vorderingen met betrekking tot ongevallen die al hebben plaatsgevonden maar nog niet zijn gemeld.
- 7.81 De voor levensverzekerings- en lijfrenterechten (AF.62) geregistreerde bedragen vertegenwoordigen de reserves die nodig zijn om aan alle verwachte toekomstige aanspraken te voldoen.
- 7.82 De voor pensioenrechten (AF.63) geregistreerde bedragen hangen af van de soort pensioenregeling.
- 7.83 In pensioenregelingen op basis van vaste toezeggingen wordt de hoogte van de aan de deelnemende werknemers toegezegde pensioenuitkeringen vastgesteld aan de hand van een vooraf overeengekomen formule. De financiële passiva van een dergelijke pensioenregeling zijn gelijk aan de contante waarde van de toegezegde uitkeringen.
- 7.84 In pensioenregelingen op basis van vaste premies is de hoogte van de uitkeringen afhankelijk van de prestaties van de door de pensioenregeling verworven activa. Bij een dergelijke regeling zijn de financiële passiva gelijk aan de contante marktwaarde van de activa van de fondsen. Het vermogenssaldo van de fondsen is altijd nul.
- 7.85 De voor voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties (AF.66) geregistreerde waarde is het verschil tussen de verwachte hoogte van de claims en de waarde van eventuele verwachte terugontvangen bedragen.

Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers (AF.7)

- 7.86 Financiële derivaten (AF.71) moeten in de balans worden opgenomen tegen hun marktwaarde. Wanneer voor een financieel derivaat geen marktprijs beschikbaar is, zoals bijvoorbeeld in het geval van „over-the-counter“-opties, moet dit derivaat worden gewaardeerd tegen het voor afkoop of compensatie van het contract vereiste bedrag of tegen het bedrag van de te betalen premie.
- 7.87 Bij opties wordt de schrijver van de optie geacht een overeenkomstige verplichting te zijn aangegaan ter hoogte van de kosten voor het afkopen van de rechten van de optiehouder.
- 7.88 De marktwaarde van opties en termijncontracten kan zowel positief (actief) als negatief (passief) zijn, afhankelijk van de prijsbewegingen van de onderliggende posities, en kan daarom zowel voor de schrijver als voor de houder verschuiven van een actief naar een passief en omgekeerd. Sommige opties en termijncontracten gaan gepaard met margebetalingen, waarbij winst of verlies dagelijks wordt vastgesteld; in dat geval bedraagt de balanswaarde nul.
- 7.89 Aandelenopties voor werknemers (AF.72) worden gewaardeerd aan de hand van de waarde in het economisch verkeer van de verstrekte deelneming. De reële waarde wordt op de toekenningsdatum gemeten aan de hand van de marktwaarde van gelijkwaardige verhandelde opties of, indien dergelijke opties niet beschikbaar zijn, aan de hand van een optiewaarderingsmodel.

Overige vorderingen/schulden (AF.8)

- 7.90 Handelskredieten en voorschotten (AF.81) en overige transitorische posten (AF.89), die ontstaan als gevolg van tijdsverschillen tussen verdelingstransacties, zoals belastingen, sociale premies, dividenden, inkomen uit natuurlijke hulpbronnen en lonen, en financiële transacties, worden zowel voor de crediteur als voor de debiteur gewaardeerd tegen de nominale waarde. Bij de onder AF.89 te registreren bedragen aan te betalen belastingen en sociale premies moeten bedragen die waarschijnlijk niet zullen worden geïnd buiten beschouwing blijven, omdat dit claims van de overheid zijn die geen waarde hebben.

FINANCIËLE BALANSEN

- 7.91 In de financiële balans staan links de financiële activa en rechts de financiële passiva. De sluitpost van de financiële balans is het financiële vermogenssaldo (BF.90).

- 7.92 De financiële balans van een ingezeten sector of subsector kan al dan niet geconsolideerd zijn. De niet-geconsolideerde financiële balans geeft alle financiële activa en passiva weer van de institutionele eenheden in de sector of subsector, met inbegrip van die waarbij de corresponderende activa of passiva in dezelfde sector of subsector worden gehouden. In de geconsolideerde financiële balans worden financiële activa en passiva met corresponderende passiva respectievelijk activa in dezelfde sector of subsector geëlimineerd. De financiële balans van het buitenland wordt per definitie geconsolideerd. In de regel zijn de posten in het ESR niet geconsolideerd. De financiële balans van een ingezeten sector of subsector moet daarom in niet-geconsolideerde vorm worden gepresenteerd.
- 7.93 De financiële balans van-wie-aan-wie (de balans naar debiteur/crediteur) is een aanvulling op de financiële balans, waarin een uitsplitsing wordt gegeven van de financiële activa naar sector van de debiteur en van de financiële passiva naar sector van de crediteur. Hiermee wordt informatie gegeven over de debiteuren/crediteurenverhoudingen tussen sectoren, in overeenstemming met de financiële rekening naar debiteur/crediteur.

PRO-MEMORIEPOSTEN

- 7.94 Ten behoeve van meer specifieke analyses voor bepaalde sectoren worden ter ondersteuning in de balans drie soorten pro-memorieposten opgenomen:
- duurzame consumptiegoederen (AN.m);
  - buitenlandse directe investeringen (AF.m1);
  - niet-renderende leningen (AF.m2).

Duurzame consumptiegoederen (AN.m)

- 7.95 *Definitie:* duurzame consumptiegoederen (AN.m) zijn duurzame goederen die huishoudens gedurende meer dan één jaar regelmatig gebruiken voor consumptie. In de balans worden zij opgenomen als pro-memoriepost. Zij staan niet in de hoofdbalans omdat zij in de inkomensbestedingsrekening van de sector huishoudens onder de bestedingen worden geregistreerd alsof zij in de verslagperiode zijn verbruikt en niet geleidelijk zijn opgebruikt.
- 7.96 De voorraden aan duurzame consumptiegoederen waarover de huishoudens als eindconsument beschikken — vervoermiddelen (AN.1131) en machines en apparatuur (AN.1139) — worden in de pro-memoriepost gewaardeerd tegen marktprijzen, exclusief de geaccumuleerde lasten voor het verbruik van vaste activa. In hoofdstuk 23 is een volledige lijst van de subgroepen en posten van de duurzame consumptiegoederen opgenomen.
- 7.97 Duurzame goederen, zoals voertuigen, worden als vaste activa of als duurzame consumptiegoederen geclassificeerd naargelang van de sector waartoe de eigenaar behoort en het doel waarvoor ze worden gebruikt. Een voertuig kan bijvoorbeeld deels door een quasivennootschap voor productiedoeleinden worden gebruikt en deels door een huishouden voor consumptie. De waarden in de balans voor de sector niet-financiële vennootschappen (S.11) moeten betrekking hebben op het gedeelte van het gebruik dat aan de quasivennootschap kan worden toegeschreven. Een soortgelijk voorbeeld bestaat voor de subsector werkgevers (inclusief zelfstandigen) (S.141 + S.142). Het aan de sector huishoudens (S.14) als consumenten toegeschreven gedeelte moet in de pro-memoriepost worden geregistreerd, exclusief de geaccumuleerde lasten voor het verbruik van vaste activa.

Buitenlandse directe investeringen (AF.m1)

- 7.98 De financiële activa en passiva waaruit de directe investeringen bestaan, worden naargelang van de aard van de investering opgenomen in de categorie leningen (AF.4), deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.5) of overige vorderingen/schulden (AF.8). Het bedrag aan directe investeringen voor elk van deze categorieën wordt afzonderlijk als pro-memoriepost geregistreerd.

Niet-renderende leningen (AF.m2)

- 7.99 Leningen worden tegen de nominale waarde in de balans geregistreerd.
- 7.100 Leningen waarop al enige tijd niets meer is betaald, worden als pro-memoriepost in de balans van de crediteur opgenomen. Dergelijke leningen worden niet-renderende leningen genoemd.
- 7.101 *Definitie:* een lening is niet-renderend wanneer a) er gedurende ten minste 90 dagen na de vervaldatum geen rente is betaald, noch op de hoofdsom is afbetaald; b) rente die al ten minste 90 dagen verschuldigd is, op grond van een overeenkomst is gekapitaliseerd, geherfinancierd of uitgesteld; of c) betalingen weliswaar minder dan 90 dagen over tijd zijn, maar er andere goede redenen zijn (zoals wanneer een debiteur het faillissement heeft aangevraagd) om te betwijfelen of de betalingen volledig zullen plaatsvinden.
- 7.102 Bij de interpretatie van deze definitie van een niet-renderende lening moet rekening worden gehouden met nationale afspraken ter zake. Wanneer een lening eenmaal als niet-renderend is geclassificeerd, blijft deze lening (of een lening ter vervanging ervan) dit totdat er weer betalingen worden ontvangen of tot de hoofdsom is afgeschreven op deze lening of latere vervangende leningen.

7.103 Voor niet-renderende leningen zijn twee pro-memorieposten nodig:

- a) de nominale waarde van dergelijke leningen, zoals geregistreerd in de hoofdbalans, en
- b) het marktwaarde-equivalent van dergelijke leningen.

7.104 Het marktwaarde-equivalent wordt het dichtst benaderd door de waarde in het economisch verkeer, d.w.z. de waarde die de waarde benadert die bij een markttransactie tussen twee partijen tot stand zou komen. De waarde in het economisch verkeer kan worden vastgesteld aan de hand van transacties in vergelijkbare instrumenten of van de contante waarde van kasstromen; deze gegevens kunnen wellicht worden ontleend aan de balans van de crediteur. Wanneer gegevens over de waarde in het economisch verkeer ontbreken, moet voor de pro-memoriepost de op één na beste benadering worden gekozen: de nominale waarde minus de verwachte verliezen op de lening.

Registratie van niet-renderende leningen

7.105 Niet-renderende leningen van de sectoren overheid en financiële instellingen moeten als pro-memoriepost worden geregistreerd; hetzelfde geldt voor andere sectoren met aanzienlijke bedragen aan niet-renderende leningen. Ook leningen aan of van het buitenland worden, indien het om aanzienlijke bedragen gaat, als pro-memoriepost geregistreerd.

7.106 Onderstaande tabel beschrijft de posten en stromen die voor niet-renderende leningen worden geregistreerd, teneinde een volledig beeld te geven van de standen, transacties, herclassificeringen en afschrijvingen.

7.107 Het voorbeeld betreft een uitstaand bedrag aan leningen met een nominale waarde van 1 000 op tijdstip t-1; bij 500 ervan gaat het om renderende leningen, terwijl de andere 500 niet-renderend zijn. Het merendeel van de niet-renderende leningen (400) wordt gedekt door voorzieningen voor verliezen op leningen, maar 100 niet. Het tweede deel van de tabel geeft gedetailleerde aanvullende informatie over het marktwaarde-equivalent van de niet-renderende leningen. Dit wordt berekend als het verschil tussen de nominale waarde en de voorzieningen voor verliezen op leningen. Voor tijdstip t-1 wordt de waarde op 375 gesteld. Tussen t-1 en t wordt een deel van de leningen geherclassificeerd, van renderend of nog niet gedekt naar niet-renderend of andersom, of afgeschreven. De stromen worden in de desbetreffende kolommen van de tabel getoond. Voor de voorzieningen voor verliezen op leningen worden ook de nominale waarde en het marktwaarde-equivalent gepresenteerd.

7.108 De voorzieningen voor verliezen op leningen moeten worden beoordeeld volgens de boekhoudstandaarden en overeenkomstig de rechtsvorm en de belastingregels die voor de eenheden van kracht zijn, zodat de resultaten wat het bedrag en de duur van de voorzieningen voor verliezen op leningen betreft vrij heterogeen zullen zijn. Hierdoor is het moeilijk niet-renderende leningen in de hoofdrekeningen te registreren, zodat zij als pro-memoriepost worden geregistreerd. In plaats daarvan verdient het de voorkeur het marktwaarde-equivalent als pro-memoriepost te registreren naast de nominale waarde van de leningen, al dan niet renderend.

Registratie van niet-renderende leningen

Posten	Stand	Transactie	Herclassificatie	Afschrijving	Stand
	t-1	periode t-1 tot t			t
Nominale waarde					
Leningen	1 000	200	0	- 90	1 110
Renderende leningen	500	200	- 50		650
Niet-renderende leningen	500		50	- 90	460
Gedekt door voorzieningen voor verliezen op leningen	400		70	- 90	380
Nog niet gedekt door voorzieningen voor verliezen op leningen	100		- 20		80
Marktwaarde-equivalent					
Niet-renderende leningen	375		24	- 51	348
= Nominale waarde	500		50	- 90	460
- Voorzieningen voor verliezen op leningen	125		26	- 39	112
waarvan: nog niet gedekt	100		- 20		80

BIJLAGE 7.1

BEKNOPTE OMSCHRIJVING VAN ALLE CATEGORIEËN ACTIVA

Classificatie van de activa	Beknopte omschrijving
Niet-financiële activa (AN)	Niet-financiële posten waarover eigendomsrechten worden uitgeoefend door institutionele eenheden, afzonderlijk of collectief, en waaruit economische baten kunnen voortvloeien voor degenen die deze eenheden bezitten, gedurende een bepaalde periode gebruiken of door anderen laten gebruiken. Hieronder vallen vaste activa, voorraden, kostbaarheden, maatschappelijke constructies en intellectuele eigendommen.
Geproduceerde niet-financiële activa (AN.1)	Niet-financiële activa die het resultaat van een productieproces zijn. Geproduceerde niet-financiële activa omvatten vaste activa, voorraden en kostbaarheden, als hieronder omschreven.
Vaste activa (AN.11)	Geproduceerde niet-financiële activa die gedurende meer dan één jaar herhaaldelijk of voortdurend in een productieproces worden gebruikt. Vaste activa bestaan uit woningen, overige bouwwerken, vervoermiddelen, machines en apparatuur, wapensystemen, in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen en intellectuele eigendommen, als hieronder omschreven.
Woningen (AN.111)	<p>Gebouwen die geheel of hoofdzakelijk zijn bestemd voor bewoning, met inbegrip van bijbehorende bouwwerken zoals garages en van alle goederen die gewoonlijk nagelvast in woningen zijn geïnstalleerd. Woonboten, aken, woonwagens en caravans die door huishoudens als hoofverblijf worden gebruikt, behoren er ook toe, evenals openbare monumenten (zie AN.1121) die in de eerste plaats als woningen worden aangemerkt. Bij de waardering zijn de kosten van het bouwrijp maken van de bouwterreinen inbegrepen.</p> <p>Voorbeelden zijn gebouwen met één of twee wooneenheden en andere gebouwen die zijn bestemd voor permanente bewoning.</p> <p>Woningen in aanbouw zijn inbegrepen voor zover ze al in het bezit zijn van de uiteindelijke gebruiker, hetzij omdat in eigen beheer wordt gebouwd, hetzij omdat er een koopcontract bestaat. Woningen voor militair personeel zijn inbegrepen omdat deze, evenals woningen die door civiele eenheden worden aangeschaft, worden gebruikt voor de productie van woondiensten.</p> <p>De waarde van de woningen omvat niet de waarde van de onderliggende grond, die, indien afzonderlijk geïdentificeerd, onder „Grond” (AN.211) valt.</p>
Overige bouwwerken (AN.112)	<p>Onder overige bouwwerken vallen gebouwen m.u.v. woningen, alsmede grond-, weg- en waterbouwkundige werken en grondverbeteringen, als hieronder omschreven.</p> <p>Onvoltooide bouwwerken zijn inbegrepen voor zover ze al in het bezit zijn van de uiteindelijke gebruiker, hetzij omdat in eigen beheer wordt gebouwd, hetzij omdat er een koopcontract bestaat. Bouwwerken voor militaire doeleinden zijn inbegrepen.</p> <p>De waarde van de overige bouwwerken omvat niet de waarde van de onderliggende grond, die, indien afzonderlijk geïdentificeerd, onder „Grond” (AN.211) valt.</p>
Gebouwen m.u.v. woningen (AN.1121)	<p>Andere gebouwen dan woningen, met inbegrip van de goederen, faciliteiten en apparatuur die hiervan integraal deel uitmaken en van de kosten van het bouwrijp maken van de bouwterreinen. Openbare monumenten (zie AN.1122) die in de eerste plaats als bedrijfsgebouwen worden aangemerkt, behoren eveneens tot deze categorie.</p> <p>Openbare monumenten zijn herkenbaar wegens hun bijzondere historische, nationale, regionale, lokale, religieuze of symbolische betekenis. Zij worden als openbaar aangemerkt omdat zij openstaan voor het publiek, en niet omdat de overheidssector eigenaar is. Bezoekers moeten vaak entreegeld betalen. Voor de berekening van het verbruik van vaste activa bij nieuwe monumenten en grote verbeteringen van bestaande monumenten moet worden uitgegaan van een passende lange levensduur.</p> <p>Andere voorbeelden van gebouwen m.u.v. woningen zijn opslagplaatsen en fabrieksgebouwen, winkels, gebouwen voor openbaar amusement, hotels, restaurants, scholen, ziekenhuizen.</p>

Classificatie van de activa	Beknopte omschrijving
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken (AN.1122)	<p>Onder grond-, weg- en waterbouwkundige werken vallen de kosten van de aanleg van straten en riolering en het bouwrijp maken van de bouwterreinen. Inbegrepen zijn verder openbare monumenten die niet als woning of ander gebouw zijn geclassificeerd, schachten, tunnels en andere bouwwerken in verband met de ontginning van minerale en energiereserves, en de bouw van zeekeringen, dijken, stormvloedkeringen, die bedoeld zijn om nabijgelegen grond, die zelf geen deel van de werken uitmaakt, te verbeteren.</p> <p>Voorbeelden zijn autowegen, straten en andere wegen, spoorwegen, start- en landingsbanen op vliegvelden, bruggen, verhoogde wegen, tunnels en metro-tunnels, waterwegen, havens, dammen en andere waterwerken, pijpleidingen over lange afstand, communicatielijnen en elektriciteitsleidingen, plaatselijke pijpleidingen en kabels, bijkomende werken, bouwwerken voor de mijnbouw en de industrie of voor sport en recreatie.</p>
Grondverbeteringen (AN.1123)	<p>De waarde van activiteiten die leiden tot belangrijke verbeteringen van de kwantiteit, de kwaliteit of de productiviteit van grond of die verslechtering voorkomen.</p> <p>Voorbeelden zijn de vergroting van de waarde van een actief door het ontginnen of egaliseren van grond, het slaan van waterputten enz.</p> <p>Hieronder vallen ook de kosten van eigendomsoverdracht van de grond, voor zover deze nog niet zijn afgeschreven.</p>
Vervoermiddelen, machines en apparatuur (AN.113)	<p>Vervoermiddelen, apparatuur op het gebied van informatie- en communicatietechnologie (ICT-apparatuur) en andere machines en werktuigen, zoals hieronder omschreven, die niet door huishoudens voor consumptie zijn aangeschaft.</p> <p>Gereedschap dat relatief goedkoop is en vrij regelmatig wordt aangeschaft, zoals handgereedschap, kunnen buiten beschouwing blijven. Ook machines en apparatuur die integraal deel uitmaken van gebouwen blijven buiten beschouwing; deze zijn opgenomen onder de woningen en bedrijfsgebouwen.</p> <p>Onvoltooide machines en apparatuur blijven buiten beschouwing, tenzij zij worden vervaardigd voor eigen gebruik, want de eindgebruiker wordt geacht pas bij levering eigenaar van het actief te worden. Machines en apparatuur voor militaire doeleinden, m.u.v. wapensystemen, vallen onder deze categorie.</p> <p>Vervoermiddelen, machines en apparatuur als meubelen, keukenapparatuur, computers, communicatieapparatuur enz., die huishoudens voor consumptie aanschaffen, worden niet als actief beschouwd. Zij zijn begrepen in de promemoriepost „Duurzame consumptiegoederen” in de balans van de huishoudens. Woonboten, aken, woonwagens en caravans die door huishoudens als hoofdverblijf worden gebruikt, vallen onder woningen.</p>
Vervoermiddelen (AN.1131)	<p>Vervoermiddelen voor personen- en goederenvervoer. Voorbeelden hiervan zijn de producten, met uitzondering van delen, die zijn opgenomen in afdeling 29: auto's, aanhangwagens en opleggers, en in afdeling 30: andere transportmiddelen, van de classificatie van producten gekoppeld aan activiteiten 2008 (CPA 2008).</p>
ICT-apparatuur (AN.1132)	<p>Apparatuur op het gebied van de informatie- en communicatietechnologie (ICT-apparatuur): elektronisch werkende toestellen en de elektronische onderdelen daarvan. Voorbeelden zijn de producten in de groepen 261: elektronische onderdelen en printplaten, en 262: computers en randapparatuur, van de CPA 2008.</p>
Overige machines en apparatuur (AN.1139)	<p>Niet elders geclassificeerde machines en apparatuur. Voorbeelden hiervan zijn de producten, met uitzondering van delen, installatie, reparatie en onderhoud, van de afdelingen 26: informaticaproducten, elektronische en optische producten (behalve de groepen 261 en 262), 27: elektrische apparatuur, 28: machines en apparatuur, niet elders geclassificeerd, 31: meubelen, en 32: andere industrieproducten, van de CPA 2008.</p>
Wapensystemen (AN.114)	<p>Voertuigen en andere uitrusting, zoals oorlogsschepen, onderzeeboten, militaire vliegtuigen, tanks, raketdraggers en raketwerpers enz. De meeste daarmee gelanceerde wapens voor eenmalig gebruik worden geregistreerd als militaire voorraden (zie AN.124), maar andere, zoals ballistische raketten met grote vernietigingskracht, die worden geacht agressors blijvend af te schrikken, worden als vaste activa geregistreerd.</p>

Classificatie van de activa	Beknopte omschrijving
In cultuur gebrachte biologische hulpbronnen (AN.115)	<p>Vee, wijngaarden, boomgaarden en andere aanplant van bomen met een regelmatige opbrengst, die onder rechtstreekse verantwoordelijkheid en onder rechtstreeks toezicht en beheer van institutionele eenheden staan, als hieronder omschreven.</p> <p>Onvolgroeide of onrijpe in cultuur gebrachte activa blijven buiten beschouwing, tenzij zij worden geproduceerd voor eigen gebruik.</p>
Dierlijke hulpbronnen met regelmatige opbrengst (AN.1151)	<p>Dieren waarvan de natuurlijke groei en regeneratie onder rechtstreekse verantwoordelijkheid en onder rechtstreeks toezicht en beheer van een institutionele eenheid vallen. Hiertoe worden gerekend fok-, broed- en kweekdieren (inclusief vis en gevogelte), melkvee, trekdiere, schapen of andere dieren voor de wolproductie en dieren die voor vervoer, voor races of voor recreatie worden gehouden.</p>
Plantaardige hulpbronnen met regelmatige opbrengst (AN.1152)	<p>Bomen (met inbegrip van druivenstokken en struiken) die worden gekweekt voor de producten die zij jaar na jaar leveren: fruit, noten, sap, hars, bast- en loofproducten, waarvan de natuurlijke groei en regeneratie onder rechtstreekse verantwoordelijkheid en onder rechtstreeks toezicht en beheer van een institutionele eenheid vallen.</p>
Intellectuele eigendommen (AN.117)	<p>Vaste activa bestaande uit de resultaten van onderzoek en ontwikkeling, de exploratie en evaluatie van minerale reserves, computerprogrammatuur en databanken, originelen op het gebied van woord, beeld en geluid en overige intellectuele eigendommen, die bedoeld zijn om gedurende meer dan één jaar te worden gebruikt, als hieronder omschreven.</p>
Onderzoek en ontwikkeling (AN.1171)	<p>Bestaat uit de waarde van uitgaven voor creatief werk dat systematisch wordt ondernomen ter vergroting van de hoeveelheid kennis, inclusief kennis van de mens, cultuur en maatschappij, en het gebruik van deze kennis om nieuwe toepassingen te ontwikkelen.</p> <p>De waarde wordt bepaald op basis van de economische baten die in de toekomst worden verwacht. Tenzij de waarde redelijk goed kan worden geraamd, wordt de waarde volgens afspraak vastgesteld als de som van de kosten, met inbegrip van de kosten van niet-geslaagd onderzoeks- en ontwikkelingswerk. Onderzoeks- en ontwikkelingswerk dat de eigenaar geen baten zal opleveren, wordt niet als actief, maar als intermediair verbruik geclassificeerd.</p>
Exploratie en evaluatie van minerale reserves (AN.1172)	<p>De waarde van uitgaven voor de exploratie van aardolie, aardgas en andere mineralen, alsmede de aansluitende evaluatie van de vondsten. Deze uitgaven omvatten precidentie-, licentie- en verwervingskosten, onderzoekskosten en de kosten van testboringen, alsmede de kosten van luchtkartering en ander onderzoek, transportkosten enz., ten behoeve van de uitvoering van tests.</p>
Computerprogrammatuur (AN.11731)	<p>Computerprogramma's, programmabeschrijvingen en ondersteunend materiaal voor systeem- en toepassingsprogrammatuur. Inbegrepen zijn de aanvankelijke ontwikkeling en de latere uitbreidingen van de programmatuur, alsmede de aankoop van kopieën die worden geclassificeerd als onder AN.11731 vallende activa.</p>
Databanken (AN.11732)	<p>Gegevensbestanden die zo zijn georganiseerd dat zij een efficiënte toegang en een efficiënt gebruik van de gegevens mogelijk maken. De waarde van databanken die uitsluitend voor eigen gebruik zijn samengesteld, wordt geraamd aan de hand van de kosten, exclusief de kosten van het beheerssysteem van de databank en van de aankoop van de gegevens.</p>
Originelen op het gebied van woord, beeld en geluid (AN.1174)	<p>Originale films, geluidsopnamen, manuscripten, banden, modellen enz., waarop theaterproducties, radio- en televisieprogramma's, muziekkuitvoeringen, sportevenementen, literaire en artistieke werken enz. zijn opgenomen of vormgegeven. Inbegrepen zijn werken die in eigen beheer zijn geproduceerd. In sommige gevallen, zoals bij films, kunnen er meerdere originelen bestaan.</p>
Overige intellectuele eigendommen (AN.1179)	<p>Nieuwe informatie, specialistische kennis enz., niet elders geclassificeerd, waarvan het gebruik in het productieproces is beperkt tot de eenheden die hierover eigendomsrechten hebben verworven of tot andere eenheden die hiertoe van de eigenaren vergunning hebben gekregen.</p>

Classificatie van de activa	Beknopte omschrijving
Voorraden (AN.12)	<p>Geproduceerde activa bestaande uit goederen en diensten die zijn ontstaan in de lopende of in een eerdere periode en die worden aangehouden voor verkoop, gebruik in het productieproces of voor ander gebruik op een later tijdstip. De voorraden omvatten grondstoffen en halffabricaten, onderhanden werk, gereed product en handelsgoederen, als hieronder omschreven.</p> <p>Hierin begrepen zijn alle voorraden van de overheid, waaronder, onder meer, voorraden van strategische materialen, graangewassen en andere waren die van bijzonder belang zijn voor het land.</p>
Grondstoffen en halffabricaten (AN.121)	Goederen die de eigenaars ervan willen gebruiken als productiemiddel in hun eigen productieproces en die niet bestemd zijn voor wederverkoop.
Onderhanden werk (AN.122)	<p>Goederen en diensten die gedeeltelijk voltooid zijn, maar die gewoonlijk niet zonder verdere bewerking aan andere eenheden worden overgedragen of die nog niet volgroeid zijn en waarvan het productieproces in een volgende periode door dezelfde producent zal worden voortgezet. Buiten beschouwing blijven onvoltooide bouwwerken die de eindgebruiker geacht wordt in eigendom te hebben genomen, omdat het om productie voor eigen gebruik gaat of omdat er een koopcontract bestaat.</p> <p>Categorie AN.122 omvat onderhanden werk van in cultuur gebrachte biologische activa en overig onderhanden werk, hieronder omschreven.</p>
Onderhanden werk van in cultuur gebrachte biologische activa (AN.1221)	Vee dat wordt gehouden voor producten die slechts bij de slacht baten opleveren, zoals gevogelte en vis die commercieel gekweekt worden, bomen en andere aanplant die alleen producten opleveren bij vernietiging (zoals de kap) en onvolgroeide in cultuur gebrachte activa die herhaaldelijk producten opleveren.
Overig onderhanden werk (AN.1222)	Goederen, met uitzondering van in cultuur gebrachte activa, en diensten die door de producent gedeeltelijk zijn bewerkt, vervaardigd of gemonteerd, maar die gewoonlijk niet worden verkocht, verzonden of aan anderen overhandigd voordat een verdere bewerking heeft plaatsgevonden.
Gereed product (AN.123)	Goederen die gereed zijn voor verkoop of verzending door de producent.
Militaire voorraden (AN.124)	Munitie, raketten, bommen en andere militaire artikelen voor eenmalig gebruik, die worden gelanceerd door wapens en wapensystemen. Exclusief sommige soorten raketten met grote vernietigingskracht (zie AN.114).
Handelsgoederen (AN.125)	Goederen die door ondernemingen zoals groot- en detailhandelsbedrijven zijn aangeschaft met het doel ze zonder verdere bewerking te verkopen (d.w.z. dat er niets aan wordt veranderd en hoogstens de presentatie voor de klanten aantrekkelijk wordt gemaakt).
Kostbaarheden (AN.13)	Geproduceerde activa die niet in de eerste plaats in het productieproces of voor consumptie worden gebruikt, waarvan wordt verwacht dat hun reële waarde zal stijgen, althans niet zal dalen, waarvan de kwaliteit onder normale omstandigheden niet achteruitgaat en die in de eerste plaats worden gekocht en aangehouden als waardeobject. Tot de kostbaarheden behoren edele metalen en edelstenen, antiquiteiten en andere kunstobjecten, en overige kostbaarheden, als hieronder omschreven.
Edele metalen en edelstenen (AN.131)	Edele metalen en edelstenen die niet door ondernemingen als input in een productieproces worden gebruikt.
Antiquiteiten en andere kunstobjecten (AN.132)	Schilderijen, beeldhouwwerken enz., die als kunstwerk zijn erkend, alsmede antiquiteiten.
Overige kostbaarheden (AN.133)	Niet elders geclassificeerde kostbaarheden, zoals collecties en kostbare juwelen gemaakt van edelstenen en edele metalen.
Niet-geproduceerde niet-financiële activa (AN.2)	Niet-financiële activa die op andere wijze ontstaan dan via een productieproces. Niet-geproduceerde activa bestaan uit natuurlijke hulpbronnen, contracten, leases en vergunningen, en goodwill en marketingactiva, als hieronder omschreven.

Classificatie van de activa	Beknopte omschrijving
Natuurlijke hulpbronnen (AN.21)	Niet-geproduceerde activa die in de natuur voorkomen en waarover eigendomsrechten kunnen worden uitgeoefend die ook kunnen worden overgedragen. Natuurlijke hulpbronnen waarover geen eigendomsrechten (kunnen) worden uitgeoefend, zoals de open zee of het luchtruim, blijven buiten beschouwing. Deze categorie omvat grond, minerale en energiereserves, niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen, waterreserves en overige natuurlijke hulpbronnen, als hieronder omschreven.
Grond (AN.211)	De bodem, inclusief bodembedekking en bijbehorend oppervlaktewater, waarover eigendomsrechten worden uitgeoefend. Niet inbegrepen zijn bouwwerken die zich op de grond bevinden of die eroverheen lopen, in cultuur gebrachte gewassen, bomen en dieren, minerale reserves, niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen en ondergrondse waterreserves.
Minerale en energiereserves (AN.212)	Aangetoonde reserves van mineralen aan of onder de aardoppervlakte die met de huidige technologie en gegeven de prijzen voor vervangende producten economisch exploiteerbaar zijn. Eigendomsrechten over minerale reserves worden gewoonlijk gescheiden van de eigendomsrechten over de grond zelf. Categorie AN.212 bestaat uit bekende reserves van steenkool, aardolie, aardgas en andere brandstoffen, van metaalertsen en van niet-metaalhoudende mineralen.
Niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen (AN.213)	Dieren, bomen, gewassen en andere planten die eenmalig of herhaaldelijk opbrengsten opleveren en waarover eigendomsrechten worden uitgeoefend, maar waarvan de natuurlijke groei en/of regeneratie niet onder rechtstreekse verantwoordelijkheid en onder rechtstreeks toezicht en beheer van een institutionele eenheid vallen. Voorbeelden zijn oerbossen en visgronden op het grondgebied van het land. Alleen hulpbronnen die thans of waarschijnlijk op korte termijn economisch kunnen worden geëxploiteerd, moeten in deze categorie worden opgenomen.
Waterreserves (AN.214)	Waterhoudende grondlagen en ander grondwater voor zover de schaarste ervan leidt tot de uitoefening van eigendoms- en/of gebruiksrechten, tot marktwaarde en tot enige mate van economisch beheer.
Overige natuurlijke hulpbronnen (AN.215)	Deze categorie omvat het elektromagnetisch radiospectrum (AN.2151) en de overige niet elders geclassificeerde natuurlijke hulpbronnen (AN.2159).
Radiospectra (AN.2151)	Het elektromagnetisch spectrum. Leases of vergunningen voor het gebruik van het spectrum worden elders (AN.222) geclassificeerd indien zij aan de definitie voor een actief voldoen.
Overige (AN.2159)	Overige niet elders geclassificeerde natuurlijke hulpbronnen.
Contracten, leases en vergunningen (AN.22)	Contractuele overeenkomsten om bepaalde activiteiten uit te oefenen, waarbij de houder meer economische baten verkrijgt dan hij aan vergoeding verschuldigd is en hij deze baten de jure en de facto kan realiseren. Het onder AN.22 geregistreerde actief vertegenwoordigt het waarderingsverschil dat kan worden gerealiseerd wanneer de marktprijs voor het gebruik van een actief of het verlenen van een dienst hoger is dan de prijs die wordt genoemd in het contract, de lease of de vergunning, dan wel de prijs die bij ontbreken van een contract, lease of vergunning zou worden verkregen. Contracten, leases en vergunningen bestaan uit activa die kunnen voortvloeien uit verhandelbare operationele leases, uit vergunningen voor het gebruik van natuurlijke hulpbronnen of het ondernemen van specifieke activiteiten of uit het exclusieve recht op toekomstige goederen en diensten.
Verhandelbare operationele leases (AN.221)	Bezitsrechten van derden met betrekking tot andere niet-financiële activa dan natuurlijke hulpbronnen, waarbij de leasehouder meer economische baten verkrijgt dan hij aan vergoeding verschuldigd is en hij deze baten de jure en de facto kan realiseren door ze aan een ander over te dragen. Het onder categorie AN.221 geregistreerde actief is de waarde die de overdracht van de rechten op het gebruik van het onderliggende actief voor de leasehouder vertegenwoordigt, d.w.z. het bedrag waarmee de prijs die hij bij de overdracht kan realiseren het bedrag dat hij aan de verlener van de vergunning moet betalen, overstijgt. Een voorbeeld hiervan is de situatie waarin de huurder van een gebouw een vaste huur betaalt, terwijl de marktwaarde van de huur hoger is. Indien de huurder het prijsverschil door onderverhuur kan realiseren, vertegenwoordigen de rechten om de waarde te realiseren een verhandelbaar actief in de vorm van een operationele lease.

Classificatie van de activa	Beknopte omschrijving
<p>Vergunningen om natuurlijke hulpbronnen te gebruiken (AN.222)</p>	<p>Licenties, vergunningen en leases om gedurende een beperkte tijd natuurlijke hulpbronnen te gebruiken zonder dat de economische waarde van het actief volledig wordt opgebruikt, waarbij de houder door de overeenkomst meer economische baten verkrijgt dan hij aan vergoeding verschuldigd is en hij deze baten de jure en de facto kan realiseren, bijvoorbeeld door ze aan een ander over te dragen.</p> <p>De natuurlijke hulpbron blijft op de balans van de eigenaar staan en er wordt voor de vergunning om de natuurlijke hulpbron te gebruiken een afzonderlijk actief opgenomen, dat de waarde van de overdracht van de rechten op het gebruik van de hulpbron voor de houder van de licentie, vergunning of lease vertegenwoordigt. Het geregistreerde actief is de waarde die de overdracht van de gebruiksrechten voor de vergunninghouder vertegenwoordigt, d.w.z. het bedrag waarmee de overdrachtsprijs het bedrag dat hij aan de verlener van de vergunning moet betalen, overstijgt.</p> <p>Een voorbeeld hiervan is de situatie waarin de pachter van een stuk grond een vaste pacht betaalt, maar de marktwaarde van de pacht hoger is. Indien de pachter het prijsverschil door onderpacht kan realiseren, vertegenwoordigen de rechten om de waarde te realiseren een actief.</p>
<p>Vergunningen om specifieke activiteiten te ondernemen (AN.223)</p>	<p>Overdraagbare vergunningen, met uitzondering van die om natuurlijke hulpbronnen dan wel een aan de vergunningverlener behorend actief te gebruiken, waardoor het aantal eenheden dat een activiteit uitoefent, wordt beperkt en de vergunninghouders de mogelijkheid krijgen winsten te boeken als hadden zij bijna een monopolie.</p> <p>Het geregistreerde actief is de waarde die de overdracht van de gebruiksrechten voor de vergunninghouder vertegenwoordigt, d.w.z. het bedrag waarmee de overdrachtsprijs het bedrag dat hij aan de verlener van de vergunning moet betalen, overstijgt. De vergunninghouder moet de jure en de facto in staat zijn de rechten die de vergunning hem verleent, aan derden over te dragen.</p>
<p>Exclusieve rechten op toekomstige goederen en diensten (AN.224)</p>	<p>Overdraagbare contractuele rechten op het exclusieve gebruik van goederen of diensten.</p> <p>Een partij heeft een contract om tegen een vaste prijs goederen of diensten van een tweede partij te kopen en is de jure en de facto in staat de verplichting van de tweede partij over te dragen aan een derde partij.</p> <p>Voorbeelden zijn de overdraagbare waarde van een voetballer die bij een club onder contract staat en de overdraagbare waarde van exclusieve rechten op de publicatie van literaire werken of muziekkuitvoeringen.</p> <p>Het onder AN.224 geregistreerde actief is de waarde van de overdracht van het recht voor de houder van dat recht.</p>
<p>Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva (AN.23)</p>	<p>Het verschil tussen de prijs die is betaald voor een gevestigde institutionele eenheid en het saldo van haar activa en passiva, waarvan elke post afzonderlijk is vastgesteld en gewaardeerd. De waarde van de goodwill omvat daarom alles wat op lange termijn economisch van belang is en niet afzonderlijk als actief is geïdentificeerd, alsmede een waardering voor het feit dat de activa in combinatie met elkaar worden gebruikt en niet enkel een verzameling afzonderlijke activa vormen. Categorie AN.23 omvat ook geïdentificeerde marketingactiva, zoals merknamen, impressums, handelsmerken, logo's en domeinnamen, wanneer deze individueel en niet samen met een volledige vennootschap worden verkocht.</p>
<p>Financiële activa en passiva (AF)</p>	<p>Financiële activa zijn economische activa; hiertoe behoren financiële aanspraken en de component ongemunt goud van monetair goud. Financiële activa zijn waardeobjecten, te weten baten die de economische eigenaar krijgt wanneer hij ze gedurende een bepaalde tijd behoudt. Zij zijn een middel om waarden van de ene verslagperiode naar de volgende over te brengen. Baten of reeksen baten worden uitgewisseld door middel van betalingen.</p> <p>Tot de betaalmiddelen behoren monetair goud, bijzondere trekkingsrechten, chartaal geld en girale deposito's.</p> <p>Financiële aanspraken, ook financiële instrumenten genoemd, zijn financiële activa, waartegenover financiële passiva staan.</p> <p>Financiële passiva komen tot stand wanneer debiteuren verplicht zijn hun crediteuren betalingen of reeksen betalingen te doen.</p>

Classificatie van de activa	Beknopte omschrijving
Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (AF.1)	In het systeem staan tegenover de in deze categorie geclassificeerde financiële activa financiële passiva, behalve voor de component ongemunt goud van monetair goud.
Monetair goud (AF.11)	Goud waarvan de monetaire autoriteiten, of anderen die onder het feitelijke beheer van de monetaire autoriteiten staan, eigenaar zijn en dat als reserve-actief wordt aangehouden. Het omvat ongemunt goud (inclusief monetair goud op speciale goudrekeningen) en niet-toegewezen goudrekeningen bij niet-ingezetenen, die aanspraak geven op de levering van goud.
Bijzondere trekkingsrechten (SDR's) (AF.12)	Door het Internationaal Monetair Fonds (IMF) gecreëerde internationale deviezenreserves, die aan de leden van het Fonds worden toegewezen als aanvulling op bestaande reserves.
Chartaal geld en deposito's (AF.2)	Chartaal geld in omloop en deposito's, zowel in nationale als in vreemde valuta's.
Chartaal geld (AF.21)	Chartaal geld bestaat uit bankbiljetten en munten die door monetaire autoriteiten zijn uitgegeven of toegelaten.
Girale deposito's (AF.22)	Deposito's, die op verzoek tegen pari in chartaal geld kunnen worden omgezet en die zonder boete of beperking direct kunnen worden gebruikt voor betalingen per cheque of wissel, giro-overschrijving, automatische incasso, rechtstreeks krediet of andere rechtstreekse betaalmogelijkheden.
Interbancaire posities (AF.221)	Girale deposito's tussen banken.
Overige girale deposito's (AF.229)	Girale deposito's met uitzondering van interbancaire posities.
Overige deposito's (AF.29)	Overige deposito's zijn andere deposito's dan girale deposito's. Overige deposito's kunnen niet worden gebruikt voor het verrichten van betalingen, behalve op de vervaldatum of na een overeengekomen opzegtermijn, en kunnen niet in chartaal geld of girale deposito's worden omgezet zonder enige aanzienlijke beperking of boete.
Schuldbewijzen (AF.3)	Verhandelbare financiële instrumenten die als schuldbewijs dienen. De verhandelbaarheid heeft betrekking op het feit dat de juridische eigendom door levering of endossement zonder meer van de ene eigenaar aan een andere kan worden overgedragen. Om als verhandelbaar te worden aangemerkt, moet een schuldbewijs van dien aard zijn dat deze op een georganiseerde beurs of op de onderhandse markt kan worden verhandeld, hoewel niet hoeft te worden aangetoond dat er ook daadwerkelijk in wordt gehandeld.
Kortlopende schuldbewijzen (AF.31)	Schuldbewijzen met een oorspronkelijke looptijd van één jaar of minder en schuldbewijzen die opeisbaar zijn.
Langlopende schuldbewijzen (AF.32)	Schuldbewijzen met een oorspronkelijke looptijd van meer dan één jaar of met onbepaalde looptijd.
Leningen (AF.4)	Financiële activa die ontstaan op het moment dat crediteuren, hetzij rechtstreeks hetzij via tussenpersonen, middelen uitlenen aan debiteuren, en die niet of in een niet-verhandelbaar document zijn beschreven.
Kortlopende leningen (AF.41)	Leningen met een oorspronkelijke looptijd van één jaar of minder en leningen die opeisbaar zijn.
Langlopende leningen (AF.42)	Leningen met een oorspronkelijke looptijd van meer dan één jaar of met onbepaalde looptijd.
Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.5)	Financiële activa die eigendomsrechten op vennootschappen of quasivennootschappen vertegenwoordigen. Dergelijke financiële activa geven de houder in de regel recht op een aandeel in de winst van deze vennootschappen of quasivennootschappen, alsmede in hun nettovermogen in geval van liquidatie.
Deelnemingen (AF.51)	Financiële activa in de vorm van aanspraken op de restwaarde van een vennootschap of quasivennootschap, nadat is voldaan aan de aanspraken van alle crediteuren.

Classificatie van de activa	Beknopte omschrijving
Beursgenoteerde aandelen (AF.511)	Aandelen die op een beurs genoteerd zijn. Het kan hierbij gaan om een erkende aandelenbeurs of om een andere vorm van secundaire markt. Omdat de aandelen op een beurs genoteerd zijn, zijn de lopende marktprijzen van de aandelen doorgaans direct beschikbaar.
Niet-beursgenoteerde aandelen (AF.512)	Aandelen waarvan de prijs niet op een erkende aandelenbeurs of een andere vorm van secundaire markt genoteerd zijn.
Overige deelnemingen (AF.519)	Alle vormen van deelnemingen die niet onder de subcategorieën AF.511 en AF.512 geïnclassificeerd worden.
Aandelen/rechten van deelneming in beleggingsfondsen (AF.52)	Aandelen in het geval van vennootschappen en rechten van deelneming bij trusts. Zij worden uitgegeven door beleggingsfondsen: instellingen voor collectieve belegging waar beleggers middelen bijeenbrengen voor beleggingen in financiële en/of niet-financiële activa.
Aandelen/rechten van deelneming in geldmarktfondsen (AF.521)	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen worden uitgegeven door geldmarktfondsen, zijnde beleggingsfondsen die uitsluitend of hoofdzakelijk beleggen in kortlopende schuldbewijzen zoals schatkistpapier, depositocertificaten en „commercial paper”, en ook in langlopende schuldbewijzen met een korte resterende looptijd. Zij kunnen overdraagbaar zijn en worden vaak als vergelijkbaar met deposito's beschouwd.
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen (AF.522)	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen vertegenwoordigen een aanspraak op een deel van de waarde van een beleggingsfonds dat geen geldmarktfonds is. Zij worden uitgegeven door beleggingsfondsen die beleggen in allerlei activa, waaronder schuldbewijzen, deelnemingen, aan goederen gerelateerde beleggingen, vastgoed, aandelen in andere beleggingsfondsen en gestructureerde activa.
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen (AF.6)	Financiële activa van polishouders of begunstigden en financiële passiva van verzekeraars, pensioenfondsen of verleners van standaardgaranties.
Technische voorzieningen schadeverzekering (AF.61)	Financiële activa die aanspraken van polishouders jegens schadeverzekeringmaatschappijen in de vorm van betaalde niet-verdiende premies en schade vertegenwoordigen.
Levensverzekerings- en lijfrenterechten (AF.62)	Financiële activa die de aanspraken van polishouders en lijfrentehouders op de technische voorzieningen van levensverzekeringmaatschappijen vertegenwoordigen.
Pensioenrechten (AF.63)	Financiële activa in de vorm van vorderingen die zowel huidige als toekomstige gepensioneerden hebben op hetzij hun pensioenbeheerder, d.w.z. hun werkgever(s), hetzij een door de werkgever(s) aangewezen regeling om pensioenen uit te keren als onderdeel van een beloningsovereenkomst tussen werkgever en werknemer hetzij een levens- of schadeverzekeringmaatschappij.
Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders (AF.64)	Financiële activa die de aanspraken van pensioenfondsen op hun pensioenbeheerder vertegenwoordigen voor elk tekort, alsmede financiële activa die de aanspraken van de pensioenbeheerder op de pensioenfondsen voor elk overschot vertegenwoordigen, bijvoorbeeld wanneer het inkomen uit beleggingen groter is dan de toename van de rechten en het verschil aan de pensioenbeheerder moet worden betaald.
Rechten op niet-pensioen-uitkeringen (AF.65)	De mate waarin de nettopremies de uitkeringen overtreffen als toename van de financiële passiva van de verzekeringsregeling jegens de begunstigden.
Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties (AF.66)	Financiële activa in de vorm van vorderingen die houders van standaardgaranties hebben op vennootschappen die deze verstrekken.
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers (AF.7)	Financiële activa die in verband staan met een financieel of niet-financieel actief of een index, waardoor specifieke financiële risico's zelfstandig op financiële markten kunnen worden verhandeld.

Classificatie van de activa	Beknopte omschrijving
Financiële derivaten (AF.71)	<p>Vorderingen zoals opties, termijncontracten en kredietderivaten.</p> <p>Opties (AF.711), zowel verhandelbare als „over-the-counter“-opties, zijn contracten die de houders ervan het recht geven, maar niet de verplichting opleggen, financiële of niet-financiële activa (het onderliggende instrument) tegen een tevoren overeengekomen prijs (de uitoefenprijs) binnen een overeengekomen periode (Amerikaanse optie) of op een bepaalde datum (Europese optie) te kopen (een calloptie) van of te verkopen (een putoptie) aan de schrijver van de optie. Op basis van deze basisstrategieën zijn veel gecombineerde strategieën ontwikkeld, zoals bear en bull spreads bij call- en put-opties, en butterfly spreads. Van dergelijke opties zijn exotische opties met complexe betalingsstructuren afgeleid.</p> <p>Termijncontracten (AF.712) zijn onvoorwaardelijke financiële contracten waarbij twee partijen overeenkomen een gespecificeerde hoeveelheid van een onderliggend (financieel of niet-financieel) actief op een bepaalde datum te verhandelen tegen een overeengekomen contractprijs (de uitoefenprijs).</p> <p>Kredietderivaten hebben de vorm van een termijncontract of een optiecontract dat bovenal ten doel heeft een kredietrisico te verhandelen. Zij zijn bedoeld om een wanbetalingsrisico bij leningen en schuldbewijzen te verhandelen. Evenals andere financiële derivaten worden zij vaak opgesteld overeenkomstig standaardkaderovereenkomsten en wordt zekerheid gesteld en een onderpand verstrekt, waardoor zij een marktwaarde kunnen krijgen. De overdracht van kredietrisico's tussen de verkoper en de koper van het risico is gebaseerd op een premiebetaling. Bij wanbetaling van een debiteur betaalt de koper van het risico een contant bedrag aan de verkoper van het risico.</p>
Aandelenopties voor werknemers (AF.72)	Financiële activa in de vorm van op een bepaalde datum (de toekenningsdatum) gesloten overeenkomsten waarbij de werknemer een bepaald aantal aandelen van de werkgever kan kopen tegen een vastgestelde prijs (de uitoefenprijs), hetzij op een bepaald tijdstip (de datum waarop de opties kunnen worden uitgeoefend), hetzij binnen een bepaalde daarop aansluitende periode.
Overige vorderingen/schulden (AF.8)	Financiële activa die ontstaan als tegenboeking van een financiële of niet-financiële transactie indien er sprake is van een tijdsverschil tussen deze transactie en de daarmee samenhangende betaling.
Handelskredieten en voorschotten (AF.81)	Financiële activa die voortvloeien uit de rechtstreekse kredietverlening door verkopers van goederen en diensten aan hun klanten en uit voorschotten voor onderhanden of nog uit te voeren werk, dan wel vooruitbetalingen voor goederen en diensten die nog niet zijn geleverd.
Overige transitorische posten (AF.89)	Financiële activa die ontstaan uit tijdsverschillen tussen verdelingstransacties of financiële transacties op de secundaire markt en de daarmee samenhangende betaling.
Pro-memorieposten	Het systeem heeft drie pro-memorieposten om activa te kunnen registreren die niet afzonderlijk in de centrale structuur worden geïdentificeerd, maar die van meer specifiek analytisch belang zijn.
Duurzame consumptiegoederen (AN.m)	Duurzame goederen die door huishoudens voor consumptie worden aangeschaft (d.w.z. goederen die niet worden gebruikt als waardeobject door huishoudens of voor productiedoeleinden door ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid die het eigendom zijn van huishoudens).
Buitenlandse directe investeringen (AF.m1)	Langetermijninvesteringen in de vorm van een duurzaam belang van een in de ene economie ingezeten institutionele eenheid („directe investeerder“) in een institutionele eenheid in een andere economie. Het doel van de directe investeerder is aanzienlijke invloed uit te oefenen op de bedrijfsvoering van de eenheid waarin hij heeft geïnvesteerd.
Niet-renderende leningen (AF.m2)	Een lening is niet-renderend wanneer er gedurende ten minste 90 dagen na de vervaldatum geen rente is betaald noch op de hoofdsom is afbetaald, rente die al ten minste 90 dagen verschuldigd is, op grond van een overeenkomst is gekapitaliseerd, geherfinancierd of uitgesteld, of betalingen weliswaar minder dan 90 dagen over tijd zijn, maar er andere goede redenen zijn (zoals wanneer een debiteur het faillissement heeft aangevraagd) om te betwijfelen dat de betalingen volledig zullen plaatsvinden.

BIJLAGE 7.2

EEN OVERZICHT VAN DE BEGINBALANS TOT EN MET DE EINDBALANS

Bijlage 7.2 geeft een overzicht van de beginbalans tot en met de eindbalans met voor elke categorie van activa informatie over de verschillende manieren waarop de balanswaarde verandert: door transacties of overige volumemutaties in activa en waarderingsverschillen.

Classificatie van activa en passiva en het vermogenssaldo	IV.1 Beginbalans	III.1 en III.2 Transacties	III.3.1. Overige volumemutaties	III.3.2. Waarderingsverschillen		IV.3 Eindbalans
				III.3.2.1 Neutrale waarderings- verschillen	III.3.2.2 Reële waar- deringsver- schillen	
Niet-financiële activa	AN.	P.5, NP	K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62.	K.71	K.72	AN.
Geproduceerde niet-financiële activa	AN.1	P.5	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.1
Vaste activa ⁽¹⁾	AN.11	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.11
Woningen	AN.111	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.111
Overige bouwwerken	AN.112	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.112
Vervoermiddelen, machines en apparatuur	AN.113	P.51g, P.51c	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.113
Wapensystemen	AN.114	P.51g, P.51c	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.114
In cultuur gebrachte biologische hulpbronnen	AN.115	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.115
Intellectuele eigendommen	AN.117	P.51g, P.51c	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.117
Voorraden naar soort voorraad	AN.12	P.52	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.12
Kostbaarheden	AN.13	P.53	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.13
Niet-geproduceerde niet-financiële activa	AN.2	NP	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.2
Natuurlijke hulpbronnen	AN.21	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.21
Grond	AN.211	NP.1	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.211
Minerale en energiereserves	AN.212	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.212

Classificatie van activa en passiva en het vermogenssaldo	IV.1 Beginbalans	III.1 en III.2 Transacties	III.3.1. Overige volumemutaties	III.3.2. Waarderingsverschillen		IV.3 Eindbalans
				III.3.2.1 Neutrale waarderingsverschillen	III.3.2.2 Reële waarderingsverschillen	
Niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen	AN.213	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.213
Waterreserves	AN.214	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.214
Overige natuurlijke hulpbronnen	AN.215	NP.1	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.215
Radiospectra	AN.2151	NP.1	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.2151
Overige	AN.2159	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.2159
Contracten, leases en vergunningen	AN.22	NP.2	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.22
Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	AN.23	NP.3	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.23
Financiële activa en passiva (²)	AF	F	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.
Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	AF.1	F.1	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.1
Chartaal geld en deposito's	AF.2	F.2	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.2
Schuldbewijzen	AF.3	F.3	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.3
Leningen	AF.4	F.4	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.4
Deelnemingen en aandelen en rechten van deelneming in beleggingsfondsen	AF.5	F.5	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.5
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	AF.6	F.6	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.6
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	AF.7	F.7	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.7
Overige vorderingen/schulden	AF.8	F.8	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.8
Vermogenssaldo	B.90	B.101	B.102	B.1031	B.1032	B.90

(¹) Pro-memoriest: AN.m: duurzame consumptiegoederen.

(²) Pro-memoriest: AF.m1: buitenlandse directe investeringen, AF.m2: niet-renderende leningen.

Sluitposten

B.10	Mutaties in het vermogenssaldo
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten
B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa
B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen
B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen
B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen
B.90	Vermogenssaldo

Transacties in financiële activa en passiva

F.	Transacties in financiële activa en passiva
F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
F.2	Chartaal geld en deposito's
F.3	Schuldbewijzen
F.4	Leningen
F.5	Deelnemingen en aandelen en rechten van deelneming in beleggingsfondsen
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers
F.8	Overige vorderingen/schulden

Transacties in goederen en diensten

P.5	Bruto-investeringen
P.51g	Bruto-investeringen in vaste activa
P.51c	Verbruik van vaste activa (-)
P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa
P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa
P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa
P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa
P.512	Kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa
P.52	Veranderingen in voorraden
P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden

Overige transacties en overige mutaties in activa	
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa
NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen
NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen
NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva
K.1	Economisch ontstaan van activa
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa
K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen
K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa
K.3	Verlies door rampen
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties
K.5	Overige volumemutaties, niet elders geclassificeerd
K.6	Wijzigingen in classificatie
K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur
K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva
K.7	Nominale waarderingsverschillen
K.71	Neutrale waarderingsverschillen
K.72	Reële waarderingsverschillen

HOOFDSTUK 8

HET REKENINGENSTELSEL

INLEIDING

- 8.01 In dit hoofdstuk worden de rekeningen en balansen in het nationale rekeningenstelsel gedetailleerd beschreven. Daarnaast worden in hetzelfde stelsel ook de interacties van de binnenlandse economie met het buitenland behandeld. Voorts gaat dit hoofdstuk over de goederen-en-dienstenrekening, waarin de boekhoudkundige identiteit tussen aanbod en gebruik van goederen en diensten tot uiting komt. Ten slotte wordt het stelsel van geïntegreerde economische rekeningen gepresenteerd, waarin in dezelfde rekening de posten voor elke sector in geaggregeerde vorm worden weergegeven.

Het rekeningenstelsel

- 8.02 Het ESR registreert stromen en standen in een geordend rekeningenstelsel dat de economische kringloop beschrijft vanaf de productie en de inkomensvorming, via de verdeling en herverdeling ervan tot en met de besteding ervan voor consumptie. Ten slotte registreert het ESR het gebruik van wat overblijft in de vorm van besparingen voor de accumulatie van activa, zowel niet-financiële als financiële.

- 8.03 Iedere rekening toont middelen en bestedingen, die met elkaar in evenwicht worden gebracht door middel van een saldo, gewoonlijk aan de bestedingzijde van de rekening. Het saldo wordt naar de volgende rekening overgebracht als eerste post aan de middelenzijde.

De gestructureerde registratie van transacties op basis van een logische analyse van de economische werkelijkheid levert de noodzakelijke aggregaten voor de bestudering van een institutionele sector of subsector, of de totale economie. De rekeningen zijn zodanig ingedeeld dat de meest betekenisvolle economische informatie beschikbaar wordt gesteld, en de sluitpost van elke rekening is een cruciaal element in de beschikbaar gestelde informatie.

- 8.04 Er zijn drie categorieën rekeningen:

- a) lopende rekeningen betreffen de productie en de daarmee verbonden inkomensvorming, -verdeling en -herverdeling, en de besteding van het inkomen in de vorm van consumptie. Het niet direct voor consumptie gebruikte inkomen wordt weergegeven in het saldo besparingen, dat wordt overgebracht naar de accumulatierekeningen als eerste post aan de middelenzijde van de kapitaalrekening;
- b) in de accumulatierekeningen worden de mutaties in activa en passiva van de eenheden geanalyseerd en kunnen mutaties in het vermogenssaldo (het verschil tussen activa en passiva) worden geregistreerd;
- c) balansen tonen het totaal aan activa en passiva aan het begin en het eind van de verslagperiode, tezamen met het vermogenssaldo. De stromen van iedere actief- en passiefpost in de accumulatierekeningen komen weer terug in de rekening voor balansmutaties.

- 8.05 Het rekeningenstelsel is van toepassing op institutionele eenheden, institutionele sectoren en subsectoren, en de totale economie.

- 8.06 De sluitposten worden zowel bruto als netto vastgesteld: bruto, indien berekend vóór aftrek van het verbruik van vaste activa, en netto, na aftrek hiervan. Het is betekenisvoller inkomensaldi netto uit te drukken, daar het verbruik van vaste activa een beroep doet op het beschikbare inkomen waaraan moet worden voldaan om de kapitaalgoederenvoorraad van de economie in stand te houden.

- 8.07 De rekeningen worden op twee manieren gepresenteerd:

- a) in de vorm van geïntegreerde economische rekeningen, waarbij de rekeningen van alle institutionele sectoren, de totale economie en het buitenland in één enkele tabel worden weergegeven;
- b) in de vorm van een rekeningenstelsel met meer gedetailleerde informatie. De tabellen voor iedere rekening worden in dit hoofdstuk onder „Rekeningenstelsel” gegeven.

- 8.08 Tabel 8.1 geeft een synoptische presentatie van de rekeningen, de saldi en de belangrijkste aggregaten. De code voor de belangrijkste aggregaten is niet in de tabel vermeld; het is echter dezelfde code als voor de saldi, maar met toevoeging van een asterisk aan het nummer. Voor het saldo primaire inkomens bijvoorbeeld is de code B.5g, terwijl de gelijkwaardige code voor het bruto nationaal inkomen als een van de belangrijkste aggregaten B.5*g is.

- 8.09 De saldi worden in de tabel in de vorm van een brutowaarde vermeld en als zodanig aangeduid met de letter „g” (gross). Voor elk van die codes is er ook een nettowaarde, die wordt verkregen na aftrek van het geraamde verbruik van vaste activa. Zo heeft bijvoorbeeld de toegevoegde waarde (bruto) de code B.1g, terwijl het netto-equivalent (toegevoegde waarde (netto)), waarvan het verbruik van vaste activa is afgetrokken, de code B.1n heeft.

Tabel 8.1 — Synoptische presentatie van de rekeningen, de saldi en de belangrijkste aggregaten

Rekeningen								Saldi	Belangrijkste aggregaten	
Compleet rekeningstelsel voor institutionele sectoren										
Lopende rekeningen	I.	Productierekening	I.	Productierekening				B.1g	Toegevoegde waarde (bruto)	Bruto binnenlands product (bbp)
	II.	Inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningen	II.1	Primaire inkomensverdelingsrekeningen	II.1.1	Inkomensvormingsrekening		B.2g B.3g	Exploitatieoverschot (bruto) Gemengd inkomen (bruto)	
					II.1.2	Rekening voor bestemming van primaire inkomens	II.1.2.1	Rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening	B.4g	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)
							II.1.2.2	Rekening voor bestemming van overige primaire inkomens	B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)
			II.2	Secundaire inkomensverdelingsrekening					B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)
			II.3	Tertiaire inkomensverdelingsrekening					B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)
			II.4	Inkomensbestedingsrekening	II.4.1	Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen			B.8g	Besparingen (bruto)
					II.4.2	Rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen				
Accumulatierekeningen	III.	Accumulatierekeningen	III.1	Kapitaalrekening	III.1.1.	Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten			B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten
					III.1.2.	Kapitaalvormingsrekening			B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)
			III.2	Financiële rekening					B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)

Rekeningen								Saldi		Belangrijkste aggregaten
			III.3	Rekening voor overige mutaties in activa	III.3.1.	Rekening voor overige volumemutaties in activa		B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	
					III.3.2.	Herwaarderingsrekening		B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	
							III.3.2.1	B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen	
							III.3.2.2	B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	
Balansen	IV.	Balansen	IV.1	Beginbalans				B.90	Vermogenssaldo	Nationaal vermogen
			IV.2	Balansmutaties				B.10	Mutaties in het vermogenssaldo, totaal	Mutaties in het nationaal vermogen
			IV.3	Eindbalans				B.90	Vermogenssaldo	Nationaal vermogen

Tabel 8.1 — Synoptische presentatie van de rekeningen, de saldi en de belangrijkste aggregaten (vervolg)

Rekeningen								Saldi		Belangrijkste aggregaten
Transactierekeningen										
	0.	Goederen-en-dienstenrekening								
Buitenlandrekening (rekening voor transacties van het buitenland)										
Lopende rekening	V.	Buitenlandrekening	V.I	Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland				B.11	Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland	Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland
			V.II	Rekening voor inkomentransacties van het buitenland				B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland	Saldo lopende transacties van het buitenland
Accumulatierekeningen			V.III	Rekeningen voor accumulatietransacties van het buitenland	V.III.1	Kapitaalrekening	V.III.1.1	B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaaloverdrachten	

Rekeningen							Saldi		Belangrijkste aggregaten	
						V.III.1.2	Kapitaalvormingsrekening	B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	
					V.III.2	Financiële rekening		B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)
					V.III.3	Rekening voor overige mutaties in activa	V.III.3.1	B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	
							V.III.3.2	B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	
Balansen			V.IV	Balansen van het buitenland	V.IV.1	Beginbalans		B.90	Vermogenssaldo	Netto financiële positie van het buitenland
					V.IV.2	Balansmutaties		B.10	Mutaties in het vermogenssaldo	
					V.IV.3	Eindbalans		B.90	Vermogenssaldo	Netto financiële positie van het buitenland

REKENINGENSTELSEL**Lopende rekeningen****Productierekening (I)**

- 8.10 De productierekening (I) toont de transacties met betrekking tot het productieproces. Zij wordt opgesteld voor institutionele sectoren en bedrijfstakken. Tot de middelen behoort de output en tot de bestedingen het intermediair verbruik.
- 8.11 De productierekening laat een van de belangrijkste saldi in het stelsel zien — de toegevoegde waarde, ofwel de waarde die wordt gegenereerd door een producerende eenheid — alsmede een essentieel aggregaat: het bruto binnenlands product. De toegevoegde waarde is economisch relevant voor zowel institutionele sectoren als bedrijfstakken.
- 8.12 De toegevoegde waarde (het saldo van deze rekening) kan worden berekend voor of na het verbruik van vaste activa, d.w.z. bruto of netto. Aangezien de output wordt gewaardeerd tegen basisprijzen en het intermediair verbruik tegen aankooprijzen, omvat de toegevoegde waarde niet het saldo van productgebonden belastingen en subsidies.
- 8.13 Op het niveau van de totale economie omvat de productierekening aan de middelenzijde, naast de output van goederen en diensten, ook het saldo van productgebonden belastingen en subsidies. De sluitpost van deze rekening is het bruto binnenlands product tegen marktprijzen. De code voor deze sluitpost (een essentieel aggregaat), namelijk de toegevoegde waarde voor de totale economie gecorrigeerd naar marktprijzen, is B.1*g: het bbp tegen marktprijzen. De code voor het netto binnenlands product (nbp) is B.1*n.
- 8.14 De indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI) worden als kosten over de gebruikers verdeeld. Daarvoor is het nodig dat een deel van de rentebetalingen aan financiële intermediairs wordt geherclassificeerd als betalingen voor diensten, en als output aan de producenten van financiële intermediair wordt toegerekend. Een overeenkomstige waarde wordt als verbruik door de gebruikers geregistreerd. De waarde van het bbp wordt beïnvloed door het bedrag aan IGDFI dat is toegerekend voor consumptie, uitvoer en invoer.

Tabel 8.2 — Rekening I: Productierekening

Gebruik											
		Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- dienstenreke- ning	Buitenlandreke- ning	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschap- pen		Transacties en saldi	
3 604	3 604									P.1	Output
3 077	3 077									P.11	Marktoutput
147	147									P.12	Output voor eigen finaal gebruik
380	380									P.13	Niet-marktoutput
1 883			1 883	17	115	222	52	1 477		P.2	Intermediair verbruik
133	133									D.21-D.31	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies
1 854			1 854	15	155	126	94	1 331		B.1g/B.1*g	Toegevoegde waarde (bruto)/binnenlands product (bruto)
222			222	3	23	27	12	157		P.51c	Verbruik van vaste activa
1 632			1 632	12	132	99	82	1 174		B.1n/B.1*n	Toegevoegde waarde (netto)/binnenlands product (netto)

Middelen										
		Overeenkomstige registraties in de		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschap- pen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandreke- ning	Goederen- dienstenreke- ning	Totaal
P.1	Output	2 808	146	348	270	32	3 604			3 604
P.11	Marktoutput	2 808	146	0	123	0	3 077			3 077
P.12	Output voor eigen finaal gebruik	0	0	0	147	0	147			147
P.13	Niet-marktoutput			348		32	380			380
P.2	Intermediair verbruik								1 883	1 883
D.21-D.31	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies						133			133
B.1g/B.1*g	Toegevoegde waarde (bruto)/binnenlands product (bruto)									
P.51c	Verbruik van vaste activa									
B.1n/B.1*n	Toegevoegde waarde (netto)/binnenlands product (netto)									

Inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningen (II)

- 8.15 De verdeling en besteding van het inkomen wordt in vier fasen geanalyseerd: de primaire, secundaire en tertiaire inkomensverdeling, en de inkomensbesteding.

De eerste fase betreft de inkomensvorming als rechtstreeks gevolg van het productieproces, en de verdeling ervan over de productiefactoren (arbeid, kapitaal) en de overheid (via belastingen op productie en invoer, en via subsidies). Hiermee kunnen het exploitatieoverschot (of het gemengd inkomen in geval van huishoudens) en het primaire inkomen worden vastgesteld.

De tweede fase heeft betrekking op de herverdeling van inkomen via overdrachten, met uitzondering van sociale overdrachten in natura en kapitaaloverdrachten. Dit geeft als saldo het beschikbaar inkomen.

Voor de derde fase worden door de overheid en izw's t.b.v. huishoudens verstrekte individuele diensten behandeld als deel van de consumptie van huishoudens, en wordt aan huishoudens een overeenkomstig inkomen toegerekend. Dit gebeurt door middel van twee rekeningen met gecorrigeerde posten. Er wordt een rekening geïntroduceerd, de tertiaire inkomensverdelingsrekening, die aan de middelenzijde het toegerekende extra inkomen voor de huishoudens laat zien en als overeenkomstige besteding van de overheid en de izw's t.b.v. huishoudens de toegerekende overdracht door deze sectoren vermeldt. Daaruit resulteert een saldo, het alternatief beschikbaar inkomen, dat gelijk is aan het beschikbaar inkomen voor de totale economie, maar verschilt voor de sectoren huishoudens, overheid en izw's t.b.v. huishoudens.

In de vierde fase wordt het beschikbaar inkomen overgebracht naar de volgende rekening, de rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen, die aangeeft hoe het inkomen wordt geconsumeerd, waarna de besparingen als saldo overblijven. Wanneer individuele diensten via de tertiaire inkomensverdelingsrekening zijn erkend als verbruik door huishoudens, laat de rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen zien hoe deze gemeten waarde voor het alternatief beschikbaar inkomen door huishoudens wordt besteed aan de van de overheid en izw's t.b.v. huishoudens ontvangen sociale overdrachten in natura, doordat de waarde van de sociale overdrachten in natura wordt toegevoegd aan de consumptie van huishoudens zodat de werkelijke consumptie wordt verkregen. Voor de overheid en izw's t.b.v. huishoudens wordt het verbruik met hetzelfde maar tegenstelde bedrag verminderd, zodat bij de berekening van de besparingen voor de sectoren overheid, izw's t.b.v. huishoudens en huishoudens de alternatieve behandeling voor elke sector hetzelfde saldo besparingen oplevert als de standaardbehandeling.

Primaire inkomensverdelingsrekeningen (II.1)**Inkomensvormingsrekening (II.1.1)**

Zie voor de lay-out van de inkomensvormingsrekening per institutionele sector tabel 8.3.

- 8.16 In de kolommen van de aanbod- en gebruiktabellen wordt de inkomensvormingsrekening ook per bedrijfstak weergegeven.
- 8.17 De inkomensvormingsrekening geeft de primaire-inkomenstransacties weer vanuit het standpunt van de sectoren die de bron (en niet de bestemming) van het primaire inkomen zijn.
- 8.18 De rekening laat zien in hoeverre de toegevoegde waarde de beloning van werknemers en andere belastingen (min subsidies) op productie omvat. Het saldo is het exploitatieoverschot, d.i. het overschot (of tekort) van de productieactiviteiten voordat rekening is gehouden met rente, inkomen uit natuurlijke hulpbronnen of kosten c.q. opbrengsten die de productie-eenheid:
- a) moet betalen voor financiële activa of natuurlijke hulpbronnen die zij heeft geleend of gehuurd;
  - b) moet ontvangen voor financiële activa of natuurlijke hulpbronnen waarvan zij eigenaar is.
- 8.19 Voor ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid in de sector huishoudens omvat het saldo van de inkomensvormingsrekening impliciet een element dat overeenkomt met de beloning voor door de eigenaar of leden van het gezin verricht werk. Dit inkomen uit zelfstandige activiteit heeft kenmerken van loon en kenmerken van winst omdat werkzaamheden in de hoedanigheid van ondernemer zijn uitgevoerd. Dit inkomen, dat niet uitsluitend uit loon of uitsluitend uit winst bestaat, wordt „gemengd inkomen” genoemd.
- 8.20 Bij het produceren van woondiensten voor eigen gebruik door huishoudens met een eigen woning, is het saldo van de inkomensvormingsrekening een exploitatieoverschot (en geen gemengd inkomen).

Tabel 8.3 — Rekening II.1.1: Inkomensvormingsrekening

Gebruik											
		Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi	
										B.1g/B.1*g	Toegevoegde waarde (bruto)/binnenlands product (bruto)
										B.1n/B.1*n	Toegevoegde waarde (netto)/binnenlands product (netto)
1 150			1 150	11	11	98	44	986	D.1		Beloning van werknemers
950			950	6	11	63	29	841	D.11		Lonen
200			200	5	0	55	5	145	D.12		Sociale premies t.l.v. werkgevers
181			181	4	0	51	4	132	D.121		Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
168			168	4	0	48	4	122	D.1211		Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers
13			13	0	0	3	0	10	D.1212		Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers
19			19	1	0	4	1	13	D.122		Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers
18			18	1	0	4	1	12	D.1221		Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers
1			1	0	0	0	0	1	D.1222		Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers
235		0	235						D.2		Belastingen op productie en invoer
141		0	141						D.21		Productgebonden belastingen
121		0	121						D.211		Belasting over de toegevoegde waarde (btw)
17		0	17						D.212		Belastingen op invoer (exclusief btw)
17		0	17						D.2121		Invoerrechten
0		0	0						D.2122		Overige belastingen op invoer
3		0	3						D.214		Overige productgebonden belastingen
94		0	94	1	0	1	4	88	D.29		Niet-productgebonden belastingen op productie
- 44		0	- 44						D.3		Subsidies
- 8		0	- 8						D.31		Productgebonden subsidies

Middelen										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
D.1211	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers									
D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers									
D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers									
D.1221	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers									
D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers									
D.2	Belastingen op productie en invoer								0	
D.21	Productgebonden belastingen								0	
D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)								0	
D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)								0	
D.2121	Invoerrechten								0	
D.2122	Overige belastingen op invoer								0	
D.214	Overige productgebonden belastingen								0	
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie								0	
D.3	Subsidies								0	
D.31	Productgebonden subsidies								0	
D.311	Subsidies op invoer								0	
D.319	Overige productgebonden subsidies								0	
D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie								0	
B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)									
B.3g	Gemengd inkomen (bruto)									
B.2n	Exploitatieoverschot (netto)									
B.3n	Gemengd inkomen (netto)									

Rekening voor bestemming van primaire inkomens (II.1.2)

- 8.21 Anders dan in de inkomensvormingsrekening worden de ingezeten eenheden en institutionele sectoren in de rekening voor bestemming van primaire inkomens als ontvangers en niet als producenten van primair inkomen behandeld.
- 8.22 „Primair inkomen” is het inkomen dat ingezeten eenheden ontvangen voor hun directe deelname aan het productieproces, alsmede het inkomen dat de eigenaar van een financieel actief of een natuurlijke hulpbron ontvangt voor het verstrekken van middelen, dan wel voor het ter beschikking stellen van de natuurlijke hulpbron aan een andere institutionele eenheid.
- 8.23 Voor de sector huishoudens is de beloning van werknemers (D.1) als middel in de rekening voor bestemming van primaire inkomens niet hetzelfde als de post D.1 als besteding in de inkomensvormingsrekening. In de inkomensvormingsrekening voor huishoudens laat de bestedingspost zien hoeveel is betaald aan personeel in dienst van huishoudens. In de rekening voor bestemming van primaire inkomens voor de sector huishoudens vermeldt de post aan de middelenzijde het totaal van de beloning voor werk die de sector huishoudens heeft verdiend als werknemer in dienst van ondernemingen, de overheid enz. De post op de bestemmingsrekening voor huishoudens is dus veel groter dan de post op de inkomensvormingsrekening voor de sector huishoudens.
- 8.24 De rekening voor bestemming van primaire inkomens (II.1.2) kan alleen voor institutionele sectoren en subsectoren worden opgesteld, omdat het voor bedrijfstakken onmogelijk is bepaalde stromen in verband met financiering (het verstrekken en aantrekken van kapitaal) en activa te splitsen.
- 8.25 De rekening voor bestemming van primaire inkomens wordt onderverdeeld in een rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening (II.1.2.1) en een rekening voor bestemming van overige primaire inkomens (II.1.2.2).

Tabel 8.4 — Rekening II.1.2: Rekening voor bestemming van primaire inkomens

Gebruik										
		Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
									B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)
									B.3g	Gemengd inkomen (bruto)
									B.2n	Exploitatieoverschot (netto)
									B.3n	Gemengd inkomen (netto)
6		6							D.1	Beloning van werknemers
6		6							D.11	Lonen
0		0							D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers
0		0							D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
0		0							D.1211	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers
0		0							D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers
0		0							D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers
0		0							D.1221	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers
0		0							D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers
0									D.2	Belastingen op productie en invoer
0									D.21	Productgebonden belastingen
0									D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)
0									D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)
0									D.2121	Invoerrechten
0									D.2122	Overige belastingen op invoer

Gebruik										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
0									D.214	Overige productgebonden belastingen
0									D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie
0									D.3	Subsidies
0									D.31	Productgebonden subsidies
0									D.311	Subsidies op invoer
0									D.319	Overige productgebonden subsidies
0									D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie
435		44	391	6	41	42	168	134	D.4	Inkomen uit vermogen
230		13	217	6	14	35	106	56	D.41	Rente
79		17	62	0			15	47	D.42	Winstuitkeringen
67		13	54				15	39	D.421	Dividenden
12		4	8				0	8	D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen
14		14	0				0	0	D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen
47		0	47				47		D.44	Overig inkomen uit beleggingen
25		0	25				25		D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders
8		0	8				8		D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten

Gebruik										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
14		0	14				14		D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen
6		0	6				6		D.4431	Dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen
8		0	8				8		D.4432	Ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen
653			65	0	27	7	0	31	D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen
1 864			1 864	4	1 381	198	27	254	B.5g/B.5*g	Saldo primaire inkomens (bruto)/nationaal inkomen (bruto)
1 642			1 642	1	1 358	171	15	97	B.5n/B.5*n	Saldo primaire inkomens (netto)/nationaal inkomen (netto)

Tabel 8.4 — Rekening II.1.2: Rekening voor bestemming van primaire inkomens (vervolg)

Middelen										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)	292	46	27	84	3	452			452
B.3g	Gemengd inkomen (bruto)				61		61			61
B.2n	Exploitatieoverschot (netto)	135	34	0	69	0	238			238
B.3n	Gemengd inkomen (netto)				53		53			53
D.1	Beloning van werknemers				1 154		1 154	2		1 156

Middelen										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
D.11	Lonen				954		954	2		956
D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers				200		200	0		200
D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers				181		181	0		181
D.1211	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers				168		168	0		168
D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers				13		13	0		13
D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers				19		19	0		19
D.1221	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers				18		18	0		18
D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers				1		1	0		1
D.2	Belastingen op productie en invoer			235			235			235
D.21	Productgebonden belastingen			141			141			141
D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)			121			121			121
D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)			17			17			17
D.2121	Invoerrechten			17			17			17
D.2122	Overige belastingen op invoer			0			0			0
D.214	Overige productgebonden belastingen			3			3			3
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie			94			94			94
D.3	Subsidies			- 44			- 44			- 44
D.31	Productgebonden subsidies			- 8			- 8			- 8
D.311	Subsidies op invoer			0			0			0

Rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening (II.1.2.1)

- 8.26 Het doel van de rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening is het vaststellen van een saldo dat overeenkomt met het begrip winst vóór winstuitkering en vóór aftrek van belastingen op inkomen, zoals gebruikelijk is in de bedrijfsboekhouding.
- 8.27 Voor de overheid en de izw's t.b.v. huishoudens worden in deze rekening enkel de transacties die samenhangen met hun marktactiviteiten opgenomen.
- 8.28 Het inkomen uit bedrijfsuitoefening is gelijk aan het exploitatieoverschot of het gemengd inkomen (aan de middelenzijde):

plus ontvangen inkomen uit vermogen in verband met financiële en andere activa die de onderneming toebehoren (aan de middelenzijde)

minus betaalde rente op schulden van de onderneming, betaald overig inkomen uit beleggingen en betaald inkomen uit grond en andere natuurlijke hulpbronnen die door de onderneming zijn gehuurd of gepacht (aan de bestedingenzijde).

Inkomen uit vermogen dat in de vorm van dividenden wordt betaald, inkomen onttrokken aan quasivennootschappen en herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen worden niet van het inkomen uit bedrijfsuitoefening afgetrokken.

Rekening voor bestemming van overige primaire inkomens (II.1.2.2)

- 8.29 Het doel van de rekening voor bestemming van overige primaire inkomens is terug te keren van het begrip inkomen uit bedrijfsuitoefening naar dat van primair inkomen. Deze rekening omvat derhalve de bestanddelen van het primaire inkomen die niet in de rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening zijn opgenomen:

a) voor ondernemingen: uitgekeerde dividenden, inkomen onttrokken aan quasivennootschappen en herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen (aan de bestedingenzijde);

b) voor huishoudens:

1. betaald inkomen uit vermogen, met uitzondering van rente en inkomen uit natuurlijke hulpbronnen in verband met de bedrijfsuitoefening (aan de bestedingenzijde);
2. beloning van werknemers (aan de middelenzijde);
3. ontvangen inkomen uit vermogen, met uitzondering van inkomen in verband met de bedrijfsuitoefening (aan de middelenzijde);

c) voor de overheid:

1. betaald inkomen uit vermogen, met uitzondering van inkomen in verband met marktactiviteiten (aan de bestedingenzijde);
2. belastingen op productie en invoer minus subsidies (aan de middelenzijde);
3. ontvangen inkomen uit vermogen, met uitzondering van inkomen in verband met marktactiviteiten (aan de middelenzijde).

Tabel 8.5 — Rekening II.1.2.1: Rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening

		Gebruik								
Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
									B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)
									B.3g	Gemengd inkomen (bruto)
									B.2n	Exploitatieoverschot (netto)
									B.3n	Gemengd inkomen (netto)
240			240				153	87	D.4	Inkomen uit vermogen
162			162				106	56	D.41	Rente
									D.42	Winstuitkeringen
									D.421	Dividenden
									D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen
									D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen
47			47				47		D.44	Overig inkomen uit beleggingen
25			25				25		D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders
8			8				8		D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten
14			14				14		D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen
31			31				0	31	D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen
343			343				42	301	B.4g	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)
174			174				30	144	B.4n	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (netto)

Tabel 8.5 — Rekening II.1.2.1: Rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening (vervolg)

Middelen										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)	292	46	27	84	3	452			452
B.3g	Gemengd inkomen (bruto)				61		61			61
B.2n	Exploitatieoverschot (netto)	135	34	0	69	0	238			238
B.3n	Gemengd inkomen (netto)				53		53			53
D.4	Inkomen uit vermogen	96	149				245			245
D.41	Rente	33	106				139			139
D.42	Winstuitkeringen	10	25				35			35
D.421	Dividenden	10	25				35			35
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen						0			0
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	4	7				11			11
D.44	Overig inkomen uit beleggingen	8	8				16			16
D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders	5					5			5
D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten						0			0
D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	3	8				11			11
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	41	3				44			44
B.4g	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)									
B.4n	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (netto)									

Tabel 8.5 — Rekening II.1.2.2: Rekening voor bestemming van overige primaire inkomens

Gebruik										
Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen	Transacties en saldi	
									B.4g	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)
									B.4n	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (netto)
6		6							D.1	Beloning van werknemers
6		6							D.11	Lonen
									D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers
									D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
									D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers
									D.2	Belastingen op productie en invoer
									D.21	Productgebonden belastingen
									D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)
									D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)
									D.2121	Invoerrechten
									D.2122	Overige belastingen op invoer
									D.214	Overige productgebonden belastingen
									D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie
									D.3	Subsidies
									D.31	Productgebonden subsidies
									D.311	Subsidies op invoer

Gebruik										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izws t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
									D.319	Overige productgebonden subsidies
									D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie
214		63	151	6	41	42	15	47	D.4	Inkomen uit vermogen
68		13	55	6	14	35			D.41	Rente
98		36	62				15	47	D.42	Winstuitkeringen
54		0	54				15	39	D.421	Dividenden
44		36	8					8	D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen
14		14	0						D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen
									D.44	Overig inkomen uit beleggingen
									D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders
									D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten
									D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen
34			34	0	27	7			D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen
1 864			1 864	4	1 381	198	27	254	B.5g/B.5*g	Saldo primaire inkomens (bruto)/nationaal inkomen (bruto)
1 642			1 642	1	1 358	171	15	97	B.5n/B.5*n	Saldo primaire inkomens (netto)/nationaal inkomen (netto)

Tabel 8.5 — Rekening II.1.2.2: Rekening voor bestemming van overige primaire inkomens (vervolg)

		Middelen								
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
Transacties en saldi		Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
B.4g	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)	301	42				343			343
B.4n	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (netto)	144	30				174			174
D.1	Beloning van werknemers				1 154		1 154	2		1 156
D.11	Lonen				954		954	2		956
D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers				200		200			200
D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers				181		181			181
D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers				19		19			19
D.2	Belastingen op productie en invoer			235			235			235
D.21	Productgebonden belastingen			141			141			141
D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)			121			121			121
D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)			17			17			17
D.2121	Invoerrechten			17			17			17
D.2122	Overige belastingen op invoer			0			0			0
D.214	Overige productgebonden belastingen			3			3			3
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie			94			94			94
D.3	Subsidies			- 44			- 44			- 44
D.31	Productgebonden subsidies			- 8			- 8			- 8

Middelen										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
D.311	Subsidies op invoer			0			0			0
D.319	Overige productgebonden subsidies			- 8			- 8			- 8
D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie			- 36			- 36			- 36
D.4	Inkomen uit vermogen			22	123	7	152	38		190
D.41	Rente			14	49	7	70	21		91
D.42	Winstuitkeringen			7	20	0	27	17		44
D.421	Dividenden			5	13	0	18	14		32
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen			2	7	0	9	3		12
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen			0	3	0	3	0		3
D.44	Overig inkomen uit beleggingen			1	30	0	31	0		31
D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders			0	20	0	20	0		20
D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten			0	8	0	8	0		8
D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen			1	2	0	3	0		3
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen			0	21	0	21			21
B.5g/B.5*g	Saldo primaire inkomens (bruto)/nationaal inkomen (bruto)									
B.5n/B.5*n	Saldo primaire inkomens (netto)/nationaal inkomen (netto)									

Secundaire inkomensverdelingsrekening (II.2)

- 8.30 De secundaire inkomensverdelingsrekening laat zien hoe het saldo van het primaire inkomen van een institutionele sector wordt herverdeeld door belastingen op inkomen, vermogen enz., sociale premies en uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) en overige inkomensoverdrachten.
- 8.31 Het saldo van deze rekening is het beschikbaar inkomen, dat de lopende transacties weergeeft en het voor consumptie of besparingen beschikbare bedrag is.
- 8.32 De sociale premies worden geregistreerd als bestedingen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de huishoudens en als middelen in de secundaire inkomensverdelingsrekening van de institutionele sectoren die verantwoordelijk zijn voor het beheer van de sociale verzekering. Indien deze premies door de werkgevers voor hun werknemers worden betaald, worden zij als bestedingen in de inkomensvormingsrekening van de werkgever opgenomen onder de rubriek beloning van werknemers, aangezien zij deel uitmaken van de loonkosten; zij worden daarnaast ook geregistreerd als middelen in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van de huishoudens onder de rubriek beloning van werknemers, aangezien het baten voor huishoudens betreft.

De sociale premies aan de bestedingenzijde van de secundaire inkomensverdelingsrekening van de huishoudens omvatten niet de beloning voor de dienstverlening door de pensioenfondsen en andere verzekeringsmaatschappijen waarvan de middelen geheel of gedeeltelijk uit werkelijke sociale premies bestaan.

In de tabel is een correctiepost opgenomen voor de vergoeding voor de diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling. Sociale premies (netto) (D.61) worden exclusief deze vergoeding geregistreerd, maar omdat het moeilijk is om de over de componenten van D.61 om te slaan, worden deze bijdragen in de tabel inclusief de vergoeding weergegeven. D.61 is dus de som van zijn componenten, min deze correctiepost.

Tertiaire inkomensverdelingsrekening (II.3)

- 8.33 De tertiaire inkomensverdelingsrekening geeft een breder beeld van het inkomen van de huishoudens, omdat hierin de stromen zijn opgenomen die overeenkomen met de besteding van individuele goederen en diensten die de huishoudens gratis ontvangen van de overheid en izw's t.b.v. huishoudens, d.w.z. sociale overdrachten in natura. De tertiaire inkomensverdelingsrekening vergemakkelijkt vergelijkingen in de tijd indien er sprake is van verschillen of wijzigingen in de economische en sociale omstandigheden. Tevens vormt zij een aanvulling op de analyse van de rol van de overheid bij de inkomensherverdeling.
- 8.34 Sociale overdrachten in natura worden geregistreerd aan de middelenzijde van de tertiaire inkomensverdelingsrekening van de huishoudens en aan de bestedingenzijde bij de overheid en de izw's t.b.v. huishoudens.
- 8.35 Het saldo van de tertiaire inkomensverdelingsrekening is het alternatief beschikbaar inkomen, en dit is de eerste post aan de middelenzijde van de rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen (II.4.2).

Tabel 8.6 — Rekening II.2: Secundaire inkomensverdelingsrekening

Gebruik										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
									B.5g/B.5*g	Saldo primaire inkomens (bruto)/nationaal inkomen (bruto)
									B.5n/B.5*n	Saldo primaire inkomens (netto)/nationaal inkomen (netto)
1 229		17	1 212	7	582	248	277	98		Inkomenoverdrachten
213		1	212	0	178	0	10	24	D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.
204		1	203	0	176	0	7	20	D.51	Belastingen op inkomen
9			9	0	2	0	3	4	D.59	Belastingen op vermogen enz.
333		0	333		333				D.61	Sociale premies (netto)
181		0	181		181				D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
168		0	168		168				D.6111	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers
13		0	13		13				D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers
19		0	19		19				D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers
18		0	18		18				D.6121	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers
1		0	1		1				D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers
129		0	129		129				D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens
115		0	115		115				D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens
14		0	14		14				D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens
10		0	10		10				D.614	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens
8		0	8		8				D.6141	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens

Gebruik										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
2		0	2		2				D.6142	Aanvullende niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens
- 6		0	- 6		- 6				D.61SC	Vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling
384		0	384	5	0	112	205	62	D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)
53		0	53			53			D.621	Uitkeringen sociale zekerheid in geld
45		0	45			45			D.6211	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld
8		0	8			8			D.6212	Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld
279		0	279	5	0	7	205	62	D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering
250		0	250	3	0	5	193	49	D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering
29		0	29	2	0	2	12	13	D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering
52			52			52			D.623	Uitkeringen sociale voorziening in geld
299		16	283	2	71	136	62	12	D.7	Overige inkomensoverdrachten
58		2	56	0	31	4	13	8	D.71	Premies schadeverzekering (netto)
44		1	43	0	31	4	0	8	D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)
14		1	13				13		D.712	Premies schadeherverzekering (netto)
60		12	48				48		D.72	Uitkeringen schadeverzekering
45		0	45				45		D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering
15		12	3				3		D.722	Uitkeringen schadeherverzekering
96		0	96			96			D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid
23		1	22			22			D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking

Gebruik										
		Overeenkomstige registraties in de								
		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen	Transacties en saldi	
53		1	52	2	40	5	1	4	D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.
36		0	36	0	29	5	1	1	D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens
8		1	7		7				D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens
9		0	9	2	4	0	0	3	D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.
9			9			9			D.76	Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni
1 826			1 826	37	1 219	317	25	228	B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)
1 604			1 604	34	1 196	290	13	71	B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)

Tabel 8.6 — Rekening II.2: Secundaire inkomensverdelingsrekening (vervolg)

Middelen										
		Overeenkomstige registraties in de								
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1			
Transacties en saldi		Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
B.5g/B.5*g	Saldo primaire inkomens (bruto)/nationaal inkomen (bruto)	254	27	198	1 381	4	1 864			1 864
B.5n/B.5*n	Saldo primaire inkomens (netto)/nationaal inkomen (netto)	97	15	171	1 358	1	1 642			1 642
	Inkomensoverdrachten	72	275	367	420	40	1 174	55		1 229
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.			213			213	0		213
D.51	Belastingen op inkomen			204			204	0		204
D.59	Belastingen op vermogen enz.			9			9			9
D.61	Sociale premies (netto)	66	212	50	0	5	333	0		333

Middelen										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	31	109	38	0	3	181	0		181
D.6111	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers	27	104	35	0	2	168	0		168
D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	4	5	3	0	1	13	0		13
D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	12	2	4	0	1	19	0		19
D.6121	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers	12	1	4	0	1	18	0		18
D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0	1	0	0	0	1	0		1
D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	25	94	9	0	1	129	0		129
D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens	19	90	6	0	0	115	0		115
D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	6	4	3	0	1	14	0		14
D.614	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens		10				10	0		10
D.6141	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens		8				8	0		8
D.6142	Aanvullende niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens		2				2	0		2
D.61SC	Vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling	2	3		1		6	0		6
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)				384		384	0		384
D.621	Uitkeringen sociale zekerheid in geld				53		53	0		53
D.6211	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld				45		45	0		45
D.6212	Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld				8		8	0		8
D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering				279		279	0		279

Middelen										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering				250		250	0		250
D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering				29		29	0		29
D.623	Uitkeringen sociale voorziening in geld				52		52	0		52
D.7	Overige inkomensoverdrachten	6	62	104	36	36	244	55		299
D.71	Premies schadeverzekering (netto)		47				47	11		58
D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)		44				44			44
D.712	Premies schadeherverzekering (netto)		3				3	11		14
D.72	Uitkeringen schadeverzekering	6	15	1	35	0	57	3		60
D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering	6		1	35		42	3		45
D.722	Uitkeringen schadeherverzekering		15				15	0		15
D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid			96			96	0		96
D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking			1			1	22		23
D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	0	0	6	1	36	43	10		53
D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens					36	36			36
D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens				1		1	7		8
D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.			6			6	3		9
D.76	Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni							9		9
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)									
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)									

Tabel 8.7 — Rekening II.3: Tertiaire inkomensverdelingsrekening

Gebruik											
		Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- dienstenreke- ning	Buitenlandreke- ning	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschap- pen		Transacties en saldi	
										B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)
										B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)
215			215	31		184				D.63	Sociale overdrachten in natura
211			211	31		180				D.631	Sociale overdrachten in natura — niet-markt- producten
4			4			4				D.632	Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten
1 826			1 826	6	1 434	133	25	228	B.7g		Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)
1 604			1 604	3	1 411	106	13	71	B.7n		Alternatief beschikbaar inkomen (netto)

Middelen											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de			
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschap- pen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandreke- ning	Goederen-en- dienstenreke- ning	Totaal	
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826	
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604	
D.63	Sociale overdrachten in natura				215		215			215	
D.631	Sociale overdrachten in natura — niet-markt- producten				211		211			211	
D.632	Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten				4		4			4	
B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)										
B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)										

Inkomensbestedingsrekening (II.4)

- 8.36 Voor institutionele sectoren waar consumptie plaatsvindt, laat de inkomensbestedingsrekening zien hoe het beschikbaar inkomen (of het alternatief beschikbaar inkomen) wordt verdeeld in consumptieve bestedingen (of werkelijke consumptie) en besparingen.
- 8.37 In het systeem is alleen bij de overheid, de izw's t.b.v. huishoudens en de huishoudens sprake van consumptie. De inkomensbestedingsrekening voor huishoudens en pensioenfondsen bevat verder een correctiepost (D8 — correctie voor mutaties in pensioenrechten) die betrekking heeft op de wijze van registratie van transacties tussen huishoudens en pensioenfondsen. Dit wordt toegelicht in het hoofdstuk over verdelingstransacties (punt 4.141).

Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen (II.4.1)

- 8.38 De rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen omvat het begrip consumptieve bestedingen; deze consumptieve bestedingen worden gefinancierd door de betrokken sectoren: huishoudens, overheid, en izw's t.b.v. huishoudens.
- 8.39 Het saldo van de rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen wordt gevormd door de besparingen.

Rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen (II.4.2)

- 8.40 Deze rekening is gerelateerd aan de tertiaire inkomensverdelingsrekening (II.3). De rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen omvat het begrip werkelijke consumptie; deze werkelijke consumptie komt overeen met de waarde van de goederen en diensten die werkelijk voor consumptie ter beschikking staan van huishoudens, ook al wordt de aankoop ervan betaald door de overheid of izw's t.b.v. huishoudens.

De werkelijke consumptie van de overheid en izw's t.b.v. huishoudens betreft dan ook uitsluitend collectieve consumptie.

- 8.41 Voor de totale economie zijn de consumptieve bestedingen gelijk aan de werkelijke consumptie; de verdeling over de institutionele sectoren is echter verschillend. Hetzelfde geldt voor het beschikbaar inkomen en het alternatief beschikbaar inkomen.
- 8.42 Besparingen vormen het saldo van beide inkomensbestedingsrekeningen. De waarde ervan is voor alle sectoren identiek, ongeacht of deze wordt verkregen door van het beschikbaar inkomen de consumptieve bestedingen af te trekken, dan wel door van het alternatief beschikbaar inkomen de werkelijke consumptie af te trekken.
- 8.43 Besparingen zijn de (positieve of negatieve) bedragen die resulteren uit lopende transacties en die de verbinding vormen met de accumulatie. Bij positieve besparingen wordt het niet-bestede inkomen gebruikt voor de aankoop van activa of voor de afbetaling van passiva. Indien de besparingen negatief zijn, worden bepaalde activa geliquideerd of nemen bepaalde passiva toe.

Tabel 8.8 — Rekening II.4.1: Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen

Gebruik											
		Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi	
										B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)
										B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)
1 399			1 399	32	1 015	352				P.3	Consumptieve bestedingen
1 230			1 230	31	1 015	184				P.31	Individuele consumptieve bestedingen
169			169	1		168				P.32	Collectieve consumptieve bestedingen
11		0	11	0		0	11	0		D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten
427			427	5	215	- 35	14	228		B.8g	Besparingen (bruto)
205			205	2	192	- 62	2	71		B.8n	Besparingen (netto)
- 13		- 13								B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland

Middelen										
		Overeenkomstige registraties in de		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604
P.3	Consumptieve bestedingen								1 399	1 399
P.31	Individuele consumptieve bestedingen								1 230	1 230
P.32	Collectieve consumptieve bestedingen								169	169
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten				11		11	0		11
B.8g	Besparingen (bruto)									
B.8n	Besparingen (netto)									
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland									

Tabel 8.9 — Rekening II.4.2: Rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen

Gebruik											
		Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi	
										B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)
										B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)
1 399			1 399	1	1 230	168				P.4	Werkelijke consumptie
1 230			1 230		1 230					P.41	Werkelijke individuele consumptie
169			169	1		168				P.42	Werkelijke collectieve consumptie
11		0	11	0		0	11	0		D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten
427			427	5	215	- 35	14	228		B.8g	Besparingen (bruto)
205			205	2	192	- 62	2	71		B.8n	Besparingen (netto)
- 13		- 13								B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland

Middelen											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de			
Transacties en saldi		Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal	
B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)	228	25	133	1 434	6	1 826				1 826
B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)	71	13	106	1 411	3	1 604				1 604
P.4	Werkelijke consumptie									1 399	1 399
P.41	Werkelijke individuele consumptie									1 230	1 230
P.42	Werkelijke collectieve consumptie									169	169
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten				11		11	0			11
B.8g	Besparingen (bruto)										
B.8n	Besparingen (netto)										
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland										

Accumulatierekeningen (III)

- 8.44 Accumulatierekeningen zijn stroomrekeningen. Zij registreren de oorzaken van mutaties in de activa en passiva van eenheden, alsmede de mutaties in hun vermogenssaldo.
- 8.45 Mutaties in activa worden aan de linkerzijde van de rekeningen geregistreerd (positief of negatief), mutaties in passiva en het vermogenssaldo aan de rechterzijde (positief of negatief).

Kapitaalrekening (III.1)

- 8.46 De kapitaalrekening registreert het saldo van aan- en verkopen van niet-financiële activa door ingezeten eenheden en meet de mutatie in het vermogenssaldo als gevolg van besparingen (eindsaldo van de lopende rekening) en kapitaaloverdrachten.
- 8.47 Met behulp van de kapitaalrekening kan worden bepaald in welke mate het saldo aan- en verkopen van niet-financiële activa is gefinancierd met besparingen en kapitaaloverdrachten. De rekening geeft als saldo ofwel een vorderingenoverschot, dat overeenkomt met het bedrag waarover een eenheid of sector kan beschikken voor de al dan niet rechtstreekse financiering van andere eenheden of sectoren, ofwel een vorderingstekort, dat overeenkomt met het bedrag dat een eenheid of sector van andere eenheden of sectoren moet lenen.

Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten (III.1.1)

- 8.48 Met behulp van deze rekening kan de mutatie in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten worden vastgesteld; dit saldo komt overeen met de nettobesparingen plus het saldo van de ontvangen en de betaalde kapitaaloverdrachten.

Kapitaalvormingsrekening (III.1.2)

- 8.49 Deze rekening registreert het saldo van aan- en verkopen van niet-financiële activa teneinde van het begrip mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten tot het vorderingenoverschot of -tekort te komen.

Financiële rekening (III.2)

- 8.50 In de financiële rekening worden per soort financieel instrument de mutaties in de financiële activa en passiva geregistreerd die tezamen de bestanddelen vormen van het vorderingenoverschot of -tekort. Aangezien deze moeten overeenkomen met het als saldo van de kapitaalrekening vermelde vorderingenoverschot of -tekort, dat naar deze rekening is overgebracht als eerste post aan de zijde voor mutaties in passiva, wordt deze rekening niet met een saldo afgesloten.
- 8.51 De in de financiële rekening gehanteerde indeling van activa en passiva is gelijk aan die in de balansen.

Tabel 8.10 — Rekening III.1.1: Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten

Mutaties in activa										
Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen	Transacties en saldi	
									B.8n	Besparingen (netto)
									B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland
									D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen
									D.91r	Vermogensheffingen, ontvangen
									D.92r	Investeringsbijdragen, ontvangen
									D.99r	Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen
									D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald
									D.91p	Vermogensheffingen, betaald
									D.92p	Investeringsbijdragen, betaald
									D.99p	Overige kapitaaloverdrachten, betaald
192		- 29	221	20	236	- 81	- 16	62	B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten

Mutaties in passiva en vermogenssaldo										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
Transacties en saldi		Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
B.8n	Besparingen (netto)	71	2	- 62	192	2	205			205
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland							- 13		- 13
D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	33	0	6	23	0	62	4		66

Mutaties in passiva en vermogenssaldo										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
D.91r	Vermogensheffingen, ontvangen			2			2			2
D.92r	Investeringsbijdragen, ontvangen	23	0	0	0	0	23	4		27
D.99r	Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen	10		4	23		37			37
D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald	-16	-7	-34	-5	-3	-65	-1		-66
D.91p	Vermogensheffingen, betaald	0	0	0	-2	0	-2	0		-2
D.92p	Investeringsbijdragen, betaald			-27			-27			-27
D.99p	Overige kapitaaloverdrachten, betaald	-16	-7	-7	-3	-3	-36	-1		-37
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	88	-5	-90	210	-1	202	-10		192

Tabel 8.11 — Rekening III.1.2: Kapitaalvormingsrekening

Mutaties in activa										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
									B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten
414			414	5	55	38	8	308	P.5g	Investerings (bruto)
192			192	2	32	11	-4	151	P.5n	Investerings (netto)
376			376	5	48	35	8	280	P.51g	Bruto-investeringen in vaste activa
359			359	5	48	35	8	263	P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa
358			358	5	45	38	8	262	P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa
9			9	1	3	0	0	5	P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa
-8			-8	-1	0	-3		-4	P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa
17			17					17	P.512	Kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa

Mutaties in activa										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
- 222			- 222	- 3	- 23	- 27	- 12	- 157	P.51c	Verbruik van vaste activa
28			28	0	2	0	0	26	P.52	Veranderingen in voorraden
10			10	0	5	3	0	2	P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden
0			0	1	4	2	0	- 7	NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa
0			0	1	3	2	0	- 6	NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen
0		0	0	0	1	0	0	- 1	NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen
0		0	0				0	0	NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva
0		- 10	10	- 4	174	- 103	- 1	- 56	B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)

Tabel 8.11 — Rekening III.1.2: Kapitaalvormingsrekening (vervolg)

Mutaties in passiva en vermogenssaldo										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	88	- 5	- 90	210	- 1	202	- 10		192
P.5g	Investerings (bruto)								414	414
P.5n	Investerings (netto)								192	192
P.51g	Bruto-investeringen in vaste activa								376	376
P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa								359	359

Mutaties in passiva en vermogenssaldo										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa								358	358
P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa								9	9
P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa								- 8	- 8
P.512	Kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa								17	17
P.51c	Verbruik van vaste activa								- 222	- 222
P.52	Veranderingen in voorraden								28	28
P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden								10	10
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa								0	0
NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen								0	0
NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen									
NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva									
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)									

Tabel 8.12 — Rekening III.2: Financiële rekening

Mutaties in activa										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
									B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)
483		47	436	2	189	- 10	172	83	F	Mutaties in financiële activa

Mutaties in activa

Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen	Transacties en saldi
0		1	- 1				- 1		F.1 Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
0		1	- 1				- 1		F.11 Monetair goud
0		0	0				0		F.12 Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
100		11	89	2	64	- 26	10	39	F.2 Chartaal geld en deposito's
36		3	33	1	10	2	15	5	F.21 Chartaal geld
28		2	26	1	27	- 27	- 5	30	F.22 Girale deposito's
- 5			- 5				- 5		F.221 Interbancaire posities
33		2	31	1	27	- 27	0	30	F.229 Overige girale deposito's
36		6	30	0	27	- 1	0	4	F.29 Overige deposito's
95		9	86	- 1	10	4	66	7	F.3 Schuldbewijzen
29		2	27	0	3	1	13	10	F.31 Kortlopende schuldbewijzen
66		7	59	- 1	7	3	53	- 3	F.32 Langlopende schuldbewijzen
82		4	78	0	3	3	53	19	F.4 Leningen
25		3	22	0	3	1	4	14	F.41 Kortlopende leningen
57		1	56	0	0	2	49	5	F.42 Langlopende leningen
119		12	107	0	66	3	28	10	F.5 Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
103		12	91	0	53	3	25	10	F.51 Deelnemingen
87		10	77	0	48	1	23	5	F.511 Beursgenoteerde aandelen
9		2	7	0	2	1	1	3	F.512 Niet-beursgenoteerde aandelen
7		0	7	0	3	1	1	2	F.519 Overige deelnemingen

Mutaties in activa

	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Transacties en saldi
16		0	16	0	13	0	3	0	F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
7		0	7	0	5	0	2	0	F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen
9		0	9	0	8	0	1	0	F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen
48		0	48	0	39	1	7	1	F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen
7		0	7	0	4	0	2	1	F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering
22		0	22	0	22	0	0	0	F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten
11		0	11		11				F.63	Pensioenrechten
3		0	3				3		F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders
2		0	2		2				F.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen
3		0	3	0	0	1	2	0	F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties
14		0	14	0	3	0	8	3	F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers
12		0	12	0	1	0	8	3	F.71	Financiële derivaten
5		0	5	0	1	0	3	1	F.711	Opties
7		0	7	0	0	0	5	2	F.712	Termijncontracten
2			2		2			0	F.72	Aandelenopties voor werknemers
25		10	15	1	4	5	1	4	F.8	Overige vorderingen/schulden
15		8	7		3	1		3	F.81	Handelskredieten en voorschotten
10		2	8	1	1	4	1	1	F.89	Overige transitorische posten

Tabel 8.12 — Rekening III.2: Financiële rekening (vervolg)

Mutaties in passiva en vermogenssaldo										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 56	- 1	- 103	174	- 4	10	- 10		0
F	Mutaties in financiële passiva	139	173	93	15	6	426	57		483
F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)									
F.11	Monetair goud									
F.12	Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)							0		0
F.2	Chartaal geld en deposito's		65	37			102	- 2		100
F.21	Chartaal geld			35			35	1		36
F.22	Girale deposito's		26	2			28	0		28
F.221	Interbancaire posities		- 5				- 5			- 5
F.229	Overige girale deposito's		31	2			33			33
F.29	Overige deposito's		39				39	- 3		36
F.3	Schuldbewijzen	6	30	38	0	0	74	21		95
F.31	Kortlopende schuldbewijzen	2	18	4	0	0	24	5		29
F.32	Langlopende schuldbewijzen	4	12	34	0	0	50	16		66
F.4	Leningen	21	0	9	11	6	47	35		82
F.41	Kortlopende leningen	4	0	3	2	2	11	14		25
F.42	Langlopende leningen	17	0	6	9	4	36	21		57
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	83	22				105	14		119
F.51	Deelnemingen	83	11				94	9		103
F.511	Beursgenoteerde aandelen	77	7				84	3		87

Mutaties in passiva en vermogenssaldo										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Transacties en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	3	4				7	2		9
F.519	Overige deelnemingen	3					3	4		7
F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen		11				11	5		16
F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen		5				5	2		7
F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen		6				6	3		9
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantierelaties		48	0			48	0		48
F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering		7				7	0		7
F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten		22				22	0		22
F.63	Pensioenrechten		11				11	0		11
F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders		3				3	0		3
F.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen		2				2	0		2
F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties		3	0			3	0		3
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3	8	0	0	0	11	3		14
F.71	Financiële derivaten	2	7	0	0	0	9	3		12
F.711	Opties	2	2	0	0	0	4	1		5
F.712	Termijncontracten	0	5	0	0	0	5	2		7
F.72	Aandelenopties voor werknemers	1	1				2			2
F.8	Overige vorderingen/schulden	26		9	4		39	-14		25
F.81	Handelskredieten en voorschotten	6	0	6	4	0	16	-1		15
F.89	Overige transitorische posten	20	0	3	0	0	23	-13		10

Rekening voor overige mutaties in activa (III.3)

- 8.52 De rekening voor overige mutaties in activa registreert mutaties in de activa en passiva van eenheden, die niet in verband staan met besparingen of vrijwillige vermogensoverdrachten; deze besparingen of vrijwillige vermogensoverdrachten worden geregistreerd in de kapitaalrekening en de financiële rekening. De rekening bestaat uit twee delen: de rekening voor overige volumemutaties in activa (III.3.1) en de herwaarderingsrekening (III.3.2).

Rekening voor overige volumemutaties in activa (III.3.1)

- 8.53 De mutaties die worden geregistreerd in de rekening voor overige volumemutaties in activa, beïnvloeden het vermogenssaldo van de balans van de betrokken eenheden, sectoren en subsectoren. De mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa vormen de sluitpost van deze rekening.

Herwaarderingsrekening (III.3.2)

- 8.54 In de herwaarderingsrekening worden de veranderingen in de waarde van activa en passiva geregistreerd die zijn toe te schrijven aan veranderingen in de prijzen.

Voor een bepaald actief of passief wordt zo'n verandering gemeten als:

- a) het verschil tussen de waarde aan het einde en die aan het begin van de verslagperiode of bij de eerste registratie in de balans;
- b) of het verschil tussen de waarde op het moment van verdwijning uit de balans en de waarde aan het begin van de verslagperiode of bij de eerste registratie in de balans.

Dit verschil wordt „nominaal waarderingsverschil” genoemd.

Een gunstig nominaal waarderingsverschil betreft een waardestijging van een actief of een waardedaling van een (financieel) passief.

Een ongunstig nominaal waarderingsverschil betreft een waardedaling van een actief of een waardestijging van een (financieel) passief.

- 8.55 De stromen in de herwaarderingsrekening beïnvloeden het vermogenssaldo in de balans van de betrokken eenheden. Deze mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen vormen het saldo van de herwaarderingsrekening. Het wordt geregistreerd aan de passiefzijde.
- 8.56 De herwaarderingsrekening is onderverdeeld in twee subrekeningen: de rekening voor neutrale waarderingsverschillen (III.3.2.1) en de rekening voor reële waarderingsverschillen (III.3.2.2).

Rekening voor neutrale waarderingsverschillen (III.3.2.1)

- 8.57 De rekening voor neutrale waarderingsverschillen registreert veranderingen in de waarde van activa en passiva naar rato van de wijzigingen in het algemene prijspeil. Dergelijke veranderingen komen overeen met de herwaarderingswijziging die nodig is om het algemene koopkrachtniveau van activa en passiva te handhaven. Het algemene prijsindexcijfer dat voor deze berekening moet worden toegepast, is het prijsindexcijfer voor de nationale finale bestedingen met uitzondering van de veranderingen in voorraden.

Rekening voor reële waarderingsverschillen (III.3.2.2)

- 8.58 De rekening voor reële waarderingsverschillen registreert het verschil tussen de nominale en de neutrale waarderingsverschillen.
- 8.59 Als voor een bepaald actief het saldo van de nominale waarderingsverschillen groter is dan dat van de neutrale waarderingsverschillen, is er voor de betreffende eenheid sprake van een positief reëel waarderingsverschil op dit actief. Hierin komt tot uiting dat de werkelijke prijs van het actief gemiddeld sneller is gestegen dan het algemene prijspeil. Omgekeerd betekent een daling van de relatieve prijs van een actief een negatief reëel waarderingsverschil voor die eenheid.

Evenzo zorgt een stijging van de relatieve prijs van een passief voor een negatief reëel waarderingsverschil, terwijl een daling van de relatieve prijs van een passief een positief reëel waarderingsverschil tot gevolg heeft.

Tabel 8.13 — Rekening III.3.1: Rekening voor overige volumemutaties in activa

Mutaties in activa								
Totaal	S.1 Totale economie	S.15 Izw's t.b.v. huishoudens	S.14 Huishoudens	S.13 Overheid	S.12 Financiële instellingen	S.11 Niet-financiële vennootschappen		Overige stromen
33	33	0	0	7	0	26	K.1	Economisch ontstaan van activa
3	3			3			AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
30	30	0	0	4	0	26	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
26	26			4		22	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
4	4					4	AN.22	Contracten, leases en vergunningen
0	0						AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva
-11	-11	0	0	-2	0	-9	K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa
-8	-8	0	0	-2	0	-6	K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen
-8	-8			-2		-6	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
-3	-3	0	0	0	0	-3	K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa
0	0						AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
-1	-1					-1	AN.22	Contracten, leases en vergunningen
-2	-2					-2	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva
-11	-11	0	0	-6	0	-5	K.3	Verlies door rampen
-9	-9			-4		-5	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
-2	-2			-2			AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
0	0						AF	Financiële activa/passiva
0	0	0	0	5	0	-5	K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties
0	0			1		-1	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
0	0			4		-4	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa

Mutaties in activa								
Totaal	S.1 Totale economie	S.15 Izw's t.b.v. huishoudens	S.14 Huishoudens	S.13 Overheid	S.12 Financiële instellingen	S.11 Niet-financiële vennootschappen		Overige stromen
0	0				—		AF	Financiële activa
2	2	0	0	0	1	1	K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.
1	1					1	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
0	0						AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
1	1				1		AF	Financiële activa/passiva
0	0	0	0	-4	-2	6	K.6	Wijzigingen in classificatie
2	2	0	0	-4	0	6	K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur
0	0			-3		3	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
0	0			-1		1	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
2	2					2	AF	Financiële activa/passiva
-2	-2	0	0	0	-2	0	K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva
-2	-2				-2		AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
0	0			0	0	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
0	0			0	0	0	AF	Financiële activa/passiva
13	13	0	0	0	-1	14		Totaal overige volumemutaties
-7	-7	0	0	-3	-2	-2	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
-2	-2			-3		1	AN.11	Vaste activa
-3	-3					-3	AN.12	Voorraden
-2	-2				-2		AN.13	Kostbaarheden
17	17	0	0	3	0	14	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
9	9	0	0	1	-2	10	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
6	6			2		4	AN.22	Contracten, leases en vergunningen

Mutaties in activa								
Totaal	S.1 Totale economie	S.15 Izw's t.b.v. huishoudens	S.14 Huishoudens	S.13 Overheid	S.12 Financiële instellingen	S.11 Niet-financiële vennootschappen		Overige stromen
0	0					0	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva
3	3	0	0	0	1	2	AF	Financiële activa
0	0				0	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
0	0				0	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's
0	0				0	0	AF.3	Schuldbewijzen
					0	0	AF.4	Leningen
2	2					2	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
1	1				1		AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantiebetalingen
0	0						AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers
0	0						AF.8	Overige vorderingen/schulden
							B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa

Tabel 8.13 — Rekening III.3.1: Rekening voor overige volumemutaties in activa (vervolg)

Mutaties in passiva en vermogenssaldo								
	Overige stromen	S.11 Niet-financiële vennootschappen	S.12 Financiële instellingen	S.13 Overheid	S.14 Huishoudens	S.15 Izw's t.b.v huishoudens	S.1 Totale economie	Totaal
K.1	Economisch ontstaan van activa							
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa							
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa							
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen							
AN.22	Contracten, leases en vergunningen							

Mutaties in passiva en vermogenssaldo

	Overige stromen	S.11 Niet-financiële vennootschappen	S.12 Financiële instellingen	S.13 Overheid	S.14 Huishoudens	S.15 Izw's t.b.v huishoudens	S.1 Totale economie	Totaal
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva							
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa							
K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen							
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen							
K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa							
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen							
AN.22	Contracten, leases en vergunningen							
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva							
K.3	Verlies door rampen							
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa							
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa							
AF	Financiële activa/passiva							
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties							
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa							
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa							
AF	Financiële activa							
K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0	0	0	1	0	1	1
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa							
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa							
AF	Financiële activa/passiva	0	0	0	1	0	1	1
K.6	Wijzigingen in classificatie	0	0	2	0	0	2	2

Mutaties in passiva en vermogenssaldo

	Overige stromen	S.11 Niet-financiële vennootschappen	S.12 Financiële instellingen	S.13 Overheid	S.14 Huishoudens	S.15 Izw's t.b.v huishoudens	S.1 Totale economie	Totaal
K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	2	0	2	0	0	2	2
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa							
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa							
AF	Financiële activa/passiva	0	0	2	0	0	2	2
K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0	0	0	0	0	0	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa							
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa							
AF	Financiële activa/passiva	0	0	0	0	0	0	0
	Totaal overige volumemutaties	0	0	2	1	0	3	3
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa							
AN.11	Vaste activa							
AN.12	Voorraden							
AN.13	Kostbaarheden							
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa							
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen							
AN.22	Contracten, leases en vergunningen							
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva							
AF	Financiële activa	0	0	2	1	0	3	3
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)							
AF.2	Chartaal geld en deposito's							
AF.3	Schuldbewijzen							
AF.4	Leningen						0	0

Mutaties in passiva en vermogenssaldo

	Overige stromen	S.11 Niet-financiële vennootschappen	S.12 Financiële instellingen	S.13 Overheid	S.14 Huishoudens	S.15 Izw's t.b.v huishoudens	S.1 Totale economie	Totaal
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen			2			2	2
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen				1		1	1
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers							
AF.8	Overige vorderingen/schulden							
B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	14	- 1	- 2	- 1	0	10	10

Tabel 8.14 — Rekening III.3.2: Herwaarderingsrekening

Mutaties in activa

Totaal	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	Overige stromen	
	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		
									K.7	Nominale waarderingsverschillen
280			280	8	80	44	4	144	AN	Niet-financiële activa
126			126	5	35	21	2	63	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
111			111	5	28	18	2	58	AN.11	Vaste activa
7			7		2	1		4	AN.12	Voorraden
8			8		5	2		1	AN.13	Kostbaarheden
154			154	3	45	23	2	81	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
152			152	3	45	23	1	80	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
2			2				1	1	AN.22	Contracten, leases en vergunningen
									AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva

Mutaties in passiva en vermogenssaldo

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Overige stromen	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
AN.11	Vaste activa									
AN.12	Voorraden									
AN.13	Kostbaarheden									
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa									
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen									
AN.22	Contracten, leases en vergunningen									
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva									
AF	Financiële activa/passiva	18	51	7	0	0	76	15		91
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)							12		12
AF.2	Chartaal geld en deposito's									
AF.3	Schuldbewijzen	1	34	7			42	2		44
AF.4	Leningen									
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	17	17				34	1		35
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen									
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers									
AF.8	Overige vorderingen/schulden									
B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	134	10	38	96	10	288	4		292

Tabel 8.14 — Rekening III.3.2.1: Rekening voor neutrale waarderingsverschillen

Mutaties in activa										
Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Overige stromen en saldi
									K.71	Neutrale waarderingsverschillen
198			198	6	56	32	3	101	AN	Niet-financiële activa
121			121	5	34	20	2	60	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
111			111	5	28	18	2	58	AN.11	Vaste activa
4			4		2	1		1	AN.12	Voorraden
6			6		4	1		1	AN.13	Kostbaarheden
77			77	1	22	12	1	41	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
76			76	1	22	12	1	40	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
1			1					1	AN.22	Contracten, leases en vergunningen
									AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva
148		12	136	3	36	8	71	18	AF	Financiële activa/passiva
16			16			2	14		AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
32		2	30	2	17	3		8	AF.2	Chartaal geld en deposito's
28		3	25	1	4		18	2	AF.3	Schuldbewijzen
29		1	28			3	24	1	AF.4	Leningen
28		2	26		9		14	3	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
8		1	7		5		1	1	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen
0			0						AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers

Mutaties in activa										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Overige stromen en saldi
7		3	4		1			3	AF.8	Overige vorderingen/schulden
									B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen

Tabel 8.14 — Rekening III.3.2.1: Rekening voor neutrale waarderingsverschillen (vervolg)

Mutaties in passiva en vermogenssaldo											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de			
Code	Overige stromen en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal	
K.71	Neutrale waarderingsverschillen										
AN	Niet-financiële activa										
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa										
AN.11	Vaste activa										
AN.12	Voorraden										
AN.13	Kostbaarheden										
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa										
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen										
AN.22	Contracten, leases en vergunningen										
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva										
AF	Financiële activa/passiva	37	68	13	5	3	126	22		148	
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)							16		16	
AF.2	Chartaal geld en deposito's	1	26	2		1	30	2		32	

Mutaties in passiva en vermogenssaldo										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
Code	Overige stromen en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
AF.3	Schuldbewijzen	1	21	4			26	2		28
AF.4	Leningen	18		7	3	1	29			29
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	14	14				28			28
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen		7				7	1		8
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers									
AF.8	Overige vorderingen/schulden	3			2	1	6	1		7
B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen	82	6	27	87	6	208	6		214

Tabel 8.14 — Rekening III.3.2.2: Rekening voor reële waarderingsverschillen

Mutaties in activa										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Overige stromen en saldi
									K.72	Reële waarderingsverschillen
82			82	2	24	12	1	43	AN	Niet-financiële activa
5			5	0	1	1	0	3	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
				0	0	0	0	0	AN.11	Vaste activa
3			3	0	0	0	0	3	AN.12	Vorraden
2			2	0	1	1	0	0	AN.13	Kostbaarheden
77			77	2	23	11	1	40	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
76			76	2	23	11	0	40	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen

Mutaties in passiva en vermogenssaldo

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Overige stromen en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa									
AN.11	Vaste activa									
AN.12	Voorraden									
AN.13	Kostbaarheden									
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa									
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen									
AN.22	Contracten, leases en vergunningen									
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva									
AF	Financiële activa/passiva	- 19	- 17	- 6	- 5	- 3	- 50	- 7		- 57
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0	0	0	0	0	0	- 4		- 4
AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 1	- 26	- 2	0	- 1	- 30	- 2		- 32
AF.3	Schuldbewijzen	0	13	3	0	0	16	0		16
AF.4	Leningen	- 18	0	- 7	- 3	- 1	- 29	0		- 29
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	3	3	0	0	0	6	1		7
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen		- 7				- 7	- 1		- 8
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0	0	0	0	0	0	0		0
AF.8	Overige vorderingen/schulden	- 3	0	0	- 2	- 1	- 6	- 1		- 7
B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	52	4	11	9	4	80	- 2		78

Balansen (IV)

8.60 De balans geeft een overzicht van de activa, de passiva en het vermogenssaldo van eenheden aan het begin en het eind van de verslagperiode, alsmede van de tussentijdse mutaties daarin. Onderscheiden worden:

- a) de beginbalans (IV.1);
- b) de balansmutaties (IV.2);
- c) de eindbalans (IV.3).

Beginbalans (IV.1)

8.61 De beginbalans registreert de waarde van de activa en passiva van eenheden aan het begin van de verslagperiode.

Deze items worden geordend volgens de classificatie van activa en passiva.

Zij worden gewaardeerd tegen de prijzen aan het begin van de verslagperiode. Het verschil tussen de activa en passiva — het saldo van deze rekening — is het vermogenssaldo aan het begin van de verslagperiode.

Balansmutaties (IV.2)

8.62 De rekening voor balansmutaties registreert de veranderingen in de waarde van de activa en passiva gedurende de verslagperiode, die worden verkregen door aggregatie van de bedragen uit de onderscheiden accumulatierekeningen: de mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten, de mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa en de mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen.

Eindbalans (IV.3)

8.63 De eindbalans registreert de waarde van activa en passiva van eenheden aan het eind van de verslagperiode. De items worden op dezelfde wijze geordend als in de beginbalans en gewaardeerd tegen de prijzen aan het eind van de verslagperiode.

Het verschil tussen de activa en passiva is het vermogenssaldo aan het eind van de verslagperiode.

8.64 De waarde van een actief of passief in de eindbalans is gelijk aan de som van de waarde in de beginbalans plus het bedrag dat voor het desbetreffende item is geregistreerd in de rekening voor balansmutaties.

Tabel 8.15 — Rekening IV.1: Balansen — beginbalans

Activa										
		Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Standen en mutaties in activa
4 621			4 621	159	1 429	789	93	2 151	AN	Niet-financiële activa
2 818			2 818	124	856	497	67	1 274	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
2 579			2 579	121	713	467	52	1 226	AN.11	Vaste activa
114			114	1	48	22		43	AN.12	Voorraden
125			125	2	95	8	15	5	AN.13	Kostbaarheden
1 803			1 803	35	573	292	26	877	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
1 781			1 781	35	573	286	23	864	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
22			22			6	3	13	AN.22	Contracten, leases en vergunningen
0			0					3	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva
9 036		805	8 231	172	3 260	396	3 421	982	AF	Financiële activa/passiva
770			770			80	690		AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)
1 587		105	1 482	110	840	150		382	AF.2	Chartaal geld en deposito's
1 388		125	1 263	25	198		950	90	AF.3	Schuldbewijzen
1 454		70	1 384	8	24	115	1 187	50	AF.4	Leningen
2 959		345	2 614	22	1 749	12	551	280	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
496		26	470	4	391	20	30	25	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen
21		0	21	0	3	0	13	5	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers
361		134	227	3	55	19		150	AF.8	Overige vorderingen/schulden
									B.90	Vermogenssaldo

Tabel 8.15 — Rekening IV.1: Balansen — beginbalans (vervolg)

Passiva en vermogenssaldo										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Standen en mutaties in passiva	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
AN	Niet-financiële activa									
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa									
AN.11	Vaste activa									
AN.12	Voorraden									
AN.13	Kostbaarheden									
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa									
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen									
AN.22	Contracten, leases en vergunningen									
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva									
AF	Financiële activa/passiva	3 221	3 544	687	189	121	7 762	1 274		9 036
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)						0	770		770
AF.2	Chartaal geld en deposito's	40	1 281	102	10	38	1 471	116		1 587
AF.3	Schuldbewijzen	44	1 053	212	2		1 311	77		1 388
AF.4	Leningen	897		328	169	43	1 437	17		1 454
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1 987	765	4			2 756	203		2 959
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	12	435	19		5	471	25		496
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	4	10				14	7		21
AF.8	Overige vorderingen/schulden	237		22	8	35	302	59		361
B.90	Vermogenssaldo	- 88	- 30	498	4 500	210	5 090	- 469		4 621

Tabel 8.15 — Rekening IV.2: Balansen — balansmutaties

Mutaties in activa										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Standen en mutaties in activa
482			482	11	115	57	- 4	301	AN	Niet-financiële activa
294			294	7	67	29	- 4	195	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
246			246	7	53	23	- 2	165	AN.11	Vaste activa
32			32	0	4	1	0	27	AN.12	Voorraden
16			16	0	10	5	- 2	3	AN.13	Kostbaarheden
186			186	4	48	28	0	106	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
178			178	4	48	26	- 1	101	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
8			8	0	0	2	1	5	AN.22	Contracten, leases en vergunningen
0			0	0	0	0	0	0	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva
577		54	523	4	205	- 9	230	93	AF	Financiële activa/passiva
12		1	11	0	0	1	10	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
100		11	89	2	64	- 26	10	39	AF.2	Chartaal geld en deposito's
139		13	126	0	16	4	96	10	AF.3	Schuldbewijzen
82		4	78	0	3	3	53	19	AF.4	Leningen
156		15	141	1	76	3	44	17	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
49		0	49	0	39	1	8	1	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen
14		0	14	0	3	0	8	3	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers

Mutaties in passiva en vermogenssaldo										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Standen en mutaties in passiva	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
AN.22	Contracten, leases en vergunningen									
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva									
AF	Financiële activa/passiva	157	224	102	16	6	505	72		577
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)							12		12
AF.2	Chartaal geld en deposito's	0	65	37	0	0	102	-2		100
AF.3	Schuldbewijzen	7	64	45	0	0	116	23		139
AF.4	Leningen	21	0	9	11	6	47	35		82
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	100	39	2	0	0	141	15		156
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0	48	0	1	0	49	0		49
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3	8	0	0	0	11	3		14
AF.8	Overige vorderingen/schulden	26	0	9	4	0	39	-14		25
B.10	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v.	237	2	-54	304	9	500	-6		494
B.101	Besparingen en kapitaaloverdrachten	88	-5	90	210	-1	202	-10		192
B.102	Overige volumemutaties in activa	14	-1	-2	-1	0	10			10
B.103	Nominale waarderingsverschillen	134	10	38	96	10	288	4		292
B.1031	Neutrale waarderingsverschillen	82	6	27	87	6	208	6		214
B.1032	Reële waarderingsverschillen	52	4	11	9	4	80	-2		78

Tabel 8.15 — Rekening IV.3: Balansen — eindbalans

Activa										
	Overeenkomstige registraties in de		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Totaal	Goederen- en dienstenrekening	Buitenlandrekening	Totale economie	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Niet-financiële vennootschappen		Standen en mutaties in activa
5 101			5 101	170	1 544	846	89	2 452	AN	Niet-financiële activa
3 112			3 112	131	923	526	63	1 469	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
2 825			2 825	128	766	490	50	1 391	AN.11	Vaste activa
146			146	1	52	23	0	70	AN.12	Voorraden
141			141	2	105	13	13	8	AN.13	Kostbaarheden
1 989			1 989	39	621	320	26	983	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
1 959			1 959	39	621	312	22	965	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
30			30	0	0	8	4	18	AN.22	Contracten, leases en vergunningen
3			0	0	0	0	0	0	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva
9 613		859	8 754	176	3 465	387	3 651	1 075	AF	Financiële activa/passiva
782		1	781	0	0	81	700	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
1 687		116	1 571	112	904	124	10	421	AF.2	Chartaal geld en deposito's
1 527		138	1 389	25	214	4	1 046	100	AF.3	Schuldbewijzen
1 536		74	1 462	8	27	118	1 240	69	AF.4	Leningen
3 115		360	2 755	23	1 825	15	595	297	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
545		26	519	4	430	21	38	26	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantie-regelingen
35			35	0	6	0	21	8	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers
386		144	242	4	59	24	1	154	AF.8	Overige vorderingen/schulden
									B.90	Vermogenssaldo

Tabel 8.15 — Rekening IV.3: Balansen — eindbalans (vervolg)

Passiva en vermogenssaldo										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Overeenkomstige registraties in de		
	Overige stromen en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenlandrekening	Goederen- en dienstenrekening	Totaal
AN	Niet-financiële activa									
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa									
AN.11	Vaste activa									
AN.12	Voorraden									
AN.13	Kostbaarheden									
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa									
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen									
AN.22	Contracten, leases en vergunningen									
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva									
AF	Financiële activa/passiva	3 378	3 768	789	205	127	8 267	1 346		9 613
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)							782		782
AF.2	Chartaal geld en deposito's	40	1 346	139	10	38	1 573	114		1 687
AF.3	Schuldbewijzen	51	1 117	257	2	0	1 427	100		1 527
AF.4	Leningen	918	0	337	180	49	1 484	52		1 536
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2 087	804	6	0	0	2 897	218		3 115
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	12	483	19	1	5	520	25		545
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	7	18	0	0	0	25	10		35
AF.8	Overige vorderingen/schulden	263	0	31	12	35	341	45		386
B.90	Vermogenssaldo	149	- 28	444	4 804	219	5 590	- 475		5 115

BUITENLANDREKENINGEN (V)

- 8.65 In de buitenlandrekeningen worden transacties tussen ingezet en niet-ingezet eenheden geregistreerd. Het buitenland vormt als zodanig geen institutionele sector, maar speelt in de structuur van het systeem een soortgelijke rol.
- 8.66 Het rekeningenstelsel voor het buitenland volgt hetzelfde algemene patroon als het rekeningenstelsel voor de institutionele sectoren, namelijk:
- a) lopende rekeningen;
  - b) accumulatierekeningen;
  - c) balansen.
- 8.67 De rekeningen worden opgesteld vanuit het oogpunt van het buitenland: middelen voor het buitenland zijn bestedingen voor de totale economie en omgekeerd. Evenzo is een financieel actief in het bezit van het buitenland een passief voor de totale economie en omgekeerd. Een uitzondering hierop is ongemunt goud dat als reserve-activa wordt aangehouden; hoewel daar geen overeenkomstig passief tegenover staat, worden deze activa in de financiële rekening geregistreerd wegens de rol die zij in internationale betalingen spelen.

Lopende rekeningen**Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland (V.I)**

- 8.68 De invoer van goederen en diensten wordt aan de middelenzijde van de rekening geregistreerd en de uitvoer aan de bestedingzijde. Het verschil tussen middelen en bestedingen is de sluitpost van de rekening en wordt „saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland” genoemd. Bij een positief saldo is er sprake van een overschot voor het buitenland en van een tekort voor de totale economie. Het omgekeerde geldt in geval van een negatief saldo.
- 8.69 Invoer en uitvoer worden beide gewaardeerd aan de grens van het land van uitvoer. Voor de uitvoer worden de waarden verzameld tegen „vrij aan boord”-prijzen („free on board” — fob). De waarden voor de invoer worden verzameld tegen prijzen inclusief „kostprijs, verzekering en vracht” („carriage, insurance and freight” — cif) die tussen het land van oorsprong en het land van invoer ontstaan, d.w.z. op cif-basis. Om de invoerwaarde terug te brengen tot „fob”-prijs, die de waarde aan de grens van het land van oorsprong weergeeft, moet het cif-element worden afgetrokken van de waarde van de goederen die op de plaats van binnenkomst in het land van invoer wordt gemeten. Dit cif-element wordt vervolgens aan de desbetreffende dienstenactiviteiten toegewezen, hetzij als invoer wanneer niet-ingezet eenheden deze diensten verlenen, hetzij als binnenlandse output wanneer ingezet eenheden de diensten verlenen.

Wanneer de vervoer- en verzekeringsdiensten die in de fob-prijs van ingevoerde goederen zijn begrepen (d.w.z. voor het traject tussen de fabriek en de grens van het land van uitvoer) door ingezet eenheden worden verleend, moeten deze tevens worden geregistreerd als uitvoer van diensten door het land dat de goederen invoert. Wanneer omgekeerd de vervoer- en verzekeringsdiensten die in de fob-prijs van uitgevoerde goederen zijn begrepen door niet-ingezet eenheden worden verleend, moeten zij worden geregistreerd als invoer van diensten door het land dat de goederen uitvoert.

Rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland (V.II)

- 8.70 Doel van de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland is het vaststellen van het saldo lopende transacties van het buitenland, dat in de structuur van het systeem vergelijkbaar is met de besparingen van de institutionele sectoren. Deze rekening is een ingekorte versie van het rekeningenstelsel voor een institutionele sector, vanaf de rekening voor bestemming van primaire inkomens tot en met de inkomensbestedingsrekening.
- 8.71 Aan de middelenzijde staat op de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland het saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland. De rekening registreert eveneens, aan de middelen- of de bestedingzijde, alle verdelingstransacties waarbij het buitenland betrokken is, met uitzondering van kapitaaloverdrachten.

Accumulatierekeningen van het buitenland (V.III)**Kapitaalrekening (V.III.1)**

- 8.72 De kapitaalrekening van het buitenland registreert het saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa door niet-ingezet eenheden en meet de mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaaloverdrachten.
- 8.73 Het saldo van de kapitaalrekening is het vorderingenoverschot of -tekort van het buitenland. Het is gelijk, maar met tegengesteld teken, aan het totale vorderingenoverschot of -tekort van de ingezet institutionele sectoren.

Financiële rekening (V.III.2)

- 8.74 De lay-out van de financiële rekening van het buitenland is identiek aan die van de financiële rekening van de institutionele sectoren.

Rekening voor overige mutaties in activa (V.III.3)

- 8.75 Evenals voor de institutionele sectoren worden achtereenvolgens de mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. de overige volumemutaties in de activa en a.g.v. nominale waarderingsverschillen bepaald, waarbij laatstgenoemd saldo wordt gesplitst in een deel veroorzaakt door neutrale en een deel veroorzaakt door reële waarderingsverschillen.
- 8.76 Het ontbreken van geproduceerde activa in de accumulatierekeningen en balansen van het buitenland is het gevolg van de afspraak dat er een fictieve institutionele eenheid wordt gecreëerd waarbij het buitenland wordt geacht een financieel actief te hebben verworven. Hetzelfde geldt voor activa in andere economieën die in handen zijn van ingezetenen.

Balansen (V.IV)

- 8.77 De balansen van het buitenland bevatten financiële activa en passiva. Aan de actiefzijde wordt ook het saldo van de aan- en verkopen van monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) tussen niet-ingezetenen en ingezetenen geregistreerd.

Tabel 8.16 — Complete rekeningenreeks voor het buitenland (rekening voor transacties van het buitenland)

V.I: Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland

Gebruik			Middelen		
P.6	Uitvoer van goederen en diensten	540	P.7	Invoer van goederen en diensten	499
P.61	Uitvoer van goederen	462	P.71	Invoer van goederen	392
P.62	Uitvoer van diensten	78	P.72	Invoer van diensten	107
B.11	Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland	- 41			

Tabel 8.16 — Compleet rekeningensysteem voor het buitenland (rekening voor transacties van het buitenland) (vervolg)

V.II: Rekening voor inkomsten transacties van het buitenland

Gebruik			Middelen		
D.1	Beloning van werknemers	6	B.11	Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland	- 41
D.11	Lonen	6			
			D.1	Beloning van werknemers	2
D.2	Belastingen op productie en invoer	0	D.11	Lonen	2
D.21	Productgebonden belastingen	0	D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers	0
D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)	0	D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	0
D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)	0	D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	0
D.2121	Invoerrechten	0			
D.2122	Overige belastingen op invoer	0	D.2	Belastingen op productie en invoer	
D.214	Overige productgebonden belastingen		D.21	Productgebonden belastingen	0
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie	0	D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)	0

Gebruik			Middelen		
			D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)	0
D.3	Subsidies	0	D.2121	Invoerrechten	0
D.31	Productgebonden subsidies	0	D.2122	Overige belastingen op invoer	0
D.311	Subsidies op invoer	0	D.214	Overige productgebonden belastingen	0
D.319	Overige productgebonden subsidies	0			
D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie	0	D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie	0
D.4	Inkomen uit vermogen	44	D.3	Subsidies	0
D.41	Rente	13	D.31	Productgebonden subsidies	0
D.42	Winstuitkeringen	17	D.311	Subsidies op invoer	0
D.421	Dividenden	13	D.319	Overige productgebonden subsidies	0
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivenootschappen	4	D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie	0
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	14			
D.44	Overig inkomen uit beleggingen	0	D.4	Inkomen uit vermogen	38
			D.41	Rente	21
	Inkomenoverdrachten	17	D.42	Winstuitkeringen	17
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	1	D.421	Dividenden	14
D.51	Belastingen op inkomen	1	D.422	Inkomen onttrokken aan quasivenootschappen	3
D.59	Belastingen op vermogen enz.	0	D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	0
D.61	Sociale premies (netto)	0	D.44	Overig inkomen uit beleggingen	0
D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	0			
D.6111	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0		Inkomenoverdrachten	55
D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0	D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	0
D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	0	D.51	Belastingen op inkomen	0
D.6121	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0	D.59	Belastingen op vermogen enz.	
D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0	D.61	Sociale premies (netto)	0
D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	0	D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	0

Gebruik			Middelen		
D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0	D.6111	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0
D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0	D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0
D.614	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens	0	D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	0
D.6141	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0	D.6121	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0
D.6142	Aanvullende niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0	D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0
D.61SC	Vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling	0	D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	0
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	0	D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0
D.621	Uitkeringen sociale zekerheid in geld	0	D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0
D.6211	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	0	D.614	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens	0
D.6212	Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	0	D.6141	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0
D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering	0	D.6142	Aanvullende niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0
D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	0	D.61SC	Vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling	0
D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	0	D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	0
D.623	Uitkeringen sociale voorziening in geld		D.621	Uitkeringen sociale zekerheid in geld	0
D.7	Overige inkomensoverdrachten	16	D.6211	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	0
D.71	Premies schadeverzekering (netto)	2	D.6212	Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	0
D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	1	D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering	0
D.712	Premies schadeherverzekering (netto)	1	D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	0
D.72	Uitkeringen schadeverzekering	12	D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	0
D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering	0	D.623	Uitkeringen sociale voorziening in geld	0
D.722	Uitkeringen schadeherverzekering	12	D.7	Overige inkomensoverdrachten	55
D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid	0	D.71	Premies schadeverzekering (netto)	11
D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	1	D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	0

Gebruik			Middelen		
D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	1	D.712	Premies schadeherverzekering (netto)	11
D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	0	D.72	Uitkeringen schadeverzekering	3
D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens	1	D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering	3
D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	0	D.722	Uitkeringen schadeherverzekering	0
			D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid	0
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	0	D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	22
			D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	10
			D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	0
			D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens	7
			D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	3
			D.76	Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni	9
			D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	0
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland	- 13			

Tabel 8.16 — Compleet rekeningstelsel voor het buitenland (rekening voor transacties van het buitenland) (vervolg)

V.III: Accumulatierekeringen

V.III.1: Kapitaalrekeningen

V.III.1.1: Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaaloverdrachten

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
			B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland	- 13
			D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	4
			D.91r	Vermogensheffingen, ontvangen	
			D.92r	Investeringsbijdragen, ontvangen	4
			D.99r	Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen	
			D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald	- 1
			D.91p	Vermogensheffingen, betaald	
			D.92p	Investeringsbijdragen, betaald	
			D.99p	Overige kapitaaloverdrachten, betaald	- 1
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaaloverdrachten	- 10			

V.III.1.2: Kapitaalvormingsrekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	0	B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaal-overdrachten	- 10
NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen	0			
NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen	0			
NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0			
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 10			

Tabel 8.16 — Compleet rekeningenstelsel voor het buitenland (rekening voor transacties van het buitenland) (vervolg)

V.III.2: Financiële rekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
F	Mutaties in financiële activa	47	F	Mutaties in financiële activa	57
F.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	1	F.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	
F.11	Monetair goud	1	F.11	Monetair goud	
F.12	Bijzondere trekingsrechten (SDR's)	0	F.12	Bijzondere trekingsrechten (SDR's)	0
F.2	Chartaal geld en deposito's	11	F.2	Chartaal geld en deposito's	- 2
F.21	Chartaal geld	3	F.21	Chartaal geld	1
F.22	Girale deposito's	2	F.22	Girale deposito's	0
F.221	Interbancaire posities		F.221	Interbancaire posities	
F.229	Overige girale deposito's	2	F.229	Overige girale deposito's	
F.29	Overige deposito's	6	F.29	Overige deposito's	- 3
F.3	Schuldbewijzen	9	F.3	Schuldbewijzen	21
F.31	Kortlopende schuldbewijzen	2	F.31	Kortlopende schuldbewijzen	5
F.32	Langlopende schuldbewijzen	7	F.32	Langlopende schuldbewijzen	16
F.4	Leningen	4	F.4	Leningen	35
F.41	Kortlopende leningen	3	F.41	Kortlopende leningen	14
F.42	Langlopende leningen	1	F.42	Langlopende leningen	21
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	12	F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	14
F.51	Deelnemingen	12	F.51	Deelnemingen	9
F.511	Beursgenoteerde aandelen	10	F.511	Beursgenoteerde aandelen	3
F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	2	F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	2

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
F.519	Overige deelnemingen	0	F.519	Overige deelnemingen	4
F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0	F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	5
F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	0	F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	2
F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen	0	F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen	3
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0	F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	0	F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	0
F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten	0	F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten	0
F.63	Pensioenrechten	0	F.63	Pensioenrechten	0
F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders	0	F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders	0
F.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen	0	F.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen	0
F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgarantieregelingen	0	F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgarantieregelingen	0
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0	F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3
F.71	Financiële derivaten	0	F.71	Financiële derivaten	3
F.711	Opties	0	F.711	Opties	1
F.712	Termijncontracten	0	F.712	Termijncontracten	2
F.72	Aandelenopties voor werknemers		F.72	Aandelenopties voor werknemers	
F.8	Overige vorderingen/schulden	10	F.8	Overige vorderingen/schulden	- 14
F.81	Handelskredieten en voorschotten	8	F.81	Handelskredieten en voorschotten	- 1
F.89	Overige transitorische posten	2	F.89	Overige transitorische posten	- 13

Tabel 8.16 — Compleet rekeningenstelsel voor het buitenland (rekening voor transacties van het buitenland) (vervolg)

V.III.3: Rekeningen voor overige mutaties in activa

V.III.3.1: Herwaarderingsrekening

Overige stromen					
K.1	Economisch ontstaan van activa	0	K.1	Economisch ontstaan van activa	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0

AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0	K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0
K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen	0	K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0
K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0	K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0
K.3	Verlies door rampen	0	K.3	Verlies door rampen	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AF	Financiële activa/passiva	0	AF	Financiële activa/passiva	0
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties	0	K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AF	Financiële activa	0	AF	Financiële activa	0
K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0	K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AF	Financiële activa/passiva	0	AF	Financiële activa/passiva	0
K.6	Wijzigingen in classificatie	0	K.6	Wijzigingen in classificatie	0
K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	0	K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AF	Financiële activa/passiva	0	AF	Financiële activa/passiva	0
K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0	K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0

AF	Financiële activa/passiva	0	AF	Financiële activa/passiva	0
	Totaal overige volumemutaties	0		Totaal overige volumemutaties	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.11	Vaste activa	0	AN.11	Vaste activa	0
AN.12	Voorraden	0	AN.12	Voorraden	0
AN.13	Kostbaarheden	0	AN.13	Kostbaarheden	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0
AF	Financiële activa	0	AF	Financiële activa	0
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	0
AF.2	Chartaal geld en deposito's	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
AF.3	Schuldbewijzen	0	AF.3	Schuldbewijzen	0
AF.4	Leningen	0	AF.4	Leningen	0
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	0		Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	0

Tabel 8.16 — Complete rekeningenreeks voor het buitenland (rekening voor transacties van het buitenland) (vervolg)

V.III.3: Rekeningen voor overige mutaties in activa

V.III.3.2: Herwaarderingsrekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.7	Nominale waarderingsverschillen		K.7	Nominale waarderingsverschillen	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa		AF	Financiële activa/passiva	15
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen		AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	12
AN.22	Contracten, leases en vergunningen		AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva		AF.3	Schuldbewijzen	2

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AF	Financiële activa	7	AF.4	Leningen	0
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	0	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1
AF.2	Chartaal geld en deposito's		AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
AF.3	Schuldbewijzen	4	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AF.4	Leningen	0	AF.8	Overige schulden	0
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	3			
AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen	0			
			B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	4

V.III.3.2.1: Rekening voor neutrale waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.71	Neutrale waarderingsverschillen		K.71	Neutrale waarderingsverschillen	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa		AF	Financiële activa	22
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen		AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	16
AN.22	Contracten, leases en vergunningen		AF.2	Chartaal geld en deposito's	2
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva		AF.3	Schuldbewijzen	2
AF	Financiële activa	12	AF.4	Leningen	0
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)		AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AF.2	Chartaal geld en deposito's	2	AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1
AF.3	Schuldbewijzen	3	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AF.4	Leningen	1	AF.8	Overige schulden	1
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2			
AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1			

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen	3			
			B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen	6

V.III.3.2.2: Rekening voor reële waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.72	Reële waarderingsverschillen		K.72	Reële waarderingsverschillen	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa		AF	Financiële activa	- 7
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen		AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	- 4
AN.22	Contracten, leases en vergunningen		AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 2
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva		AF.3	Schuldbewijzen	0
AF	Financiële activa	- 5	AF.4	Leningen	0
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	0	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1
AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 2	AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantiereltingen	- 1
AF.3	Schuldbewijzen	1	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AF.4	Leningen	- 1	AF.8	Overige schulden	- 1
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1			
AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantiereltingen	- 1			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers				
AF.8	Overige vorderingen	- 3			
			B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	- 2

Tabel 8.16 — Compleet rekeningenstelsel voor het buitenland (rekening voor transacties van het buitenland) (vervolg)

V.IV: Balansen van het buitenland

V.IV.1: Beginbalans

Activa			Passiva		
AN	Niet-financiële activa	0	AF	Financiële passiva	1 274
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	770

Activa			Passiva		
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	116
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.3	Schuldbewijzen	77
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0	AF.4	Leningen	17
			AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	203
AF	Financiële activa	805	AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantierelingen	25
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)		AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	7
AF.2	Chartaal geld en deposito's	105	AF.8	Overige schulden	59
AF.3	Schuldbewijzen	125			
AF.4	Leningen	70			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	345			
AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantierelingen	26			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen	134			
			B.90	Vermogenssaldo	- 469

V.IV.2: Balansmutaties

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa		AF	Financiële passiva	72
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa		AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	12
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen		AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 2
AN.22	Contracten, leases en vergunningen		AF.3	Schuldbewijzen	23
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva		AF.4	Leningen	35
			AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	15
AF	Financiële activa	54	AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantierelingen	0
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	1	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3
AF.2	Chartaal geld en deposito's	11	AF.8	Overige schulden	- 14
AF.3	Schuldbewijzen	13			
AF.4	Leningen	4			

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	15			
AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen	10			
			B.10	Mutaties in het vermogenssaldo als gevolg van:	- 6
			B.101	Het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaaloverdrachten	- 10
			B.102	Overige volumemutaties in activa	0
			B.103	Nominale waarderingsverschillen	4
			B.1031	Neutrale waarderingsverschillen	6
			B.1032	Reële waarderingsverschillen	- 2

V.IV.3: Eindbalans

Activa			Passiva		
AN	Niet-financiële activa		AF	Financiële passiva	1 346
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa		AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	782
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen		AF.2	Chartaal geld en deposito's	114
AN.22	Contracten, leases en vergunningen		AF.3	Schuldbewijzen	100
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva		AF.4	Leningen	52
			AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	218
AF	Financiële activa	859	AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantieregelingen	25
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	1	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	10
AF.2	Chartaal geld en deposito's	116	AF.8	Overige schulden	45
AF.3	Schuldbewijzen	138			
AF.4	Leningen	74			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	360			
AF.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantieregelingen	26			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers				
AF.8	Overige vorderingen	144			
			B.90	Vermogenssaldo	- 475

GOEDEREN-EN-DIENSTENREKENING (0)

- 8.78 De goederen-en-dienstenrekening laat per productgroep en voor de totale economie het aanbod en gebruik van producten zien. De rekening maakt geen deel uit van het rekeningstelsel, maar is een ondersteunende identiteit tussen het aanbod en het gebruik van producten in de economie. Zij geeft op aggregaatsniveau de overeenstemming weer tussen aanbod en gebruik van producten in de rijen van de aanbod- en gebruikstabellen.
- 8.79 Deze rekening toont derhalve, per productgroep en voor de totale economie, de middelen (output en invoer) en de bestedingen van goederen en diensten (intermediair verbruik, consumptie, bruto-investeringen in vaste activa, veranderingen in voorraden, saldo aan- en verkopen van kostbaarheden, en uitvoer).
- 8.80 Aangezien de output wordt gewaardeerd tegen basisprijzen en de bestedingen tegen aankooprijzen, moet het saldo van productgebonden belastingen en subsidies aan de middelenzijde worden opgenomen.
- 8.81 Bestedingen worden geregistreerd aan de rechterzijde van de goederen-en-dienstenrekening en middelen aan de linkerzijde, d.w.z. tegengesteld aan de registratie in de lopende rekeningen voor de institutionele sectoren: productstromen zijn immers de tegenhangers van geldstromen.
- 8.82 De goederen-en-dienstenrekening is per definitie in evenwicht en kent derhalve geen sluitpost.

Tabel 8.17 — Rekening 0: Goederen-en-dienstenrekening

Middelen			Gebruik		
P.1	Output	3 604	P.2	Intermediair verbruik	1 883
P.11	Marktoutput	3 077	P.3	Consumptieve bestedingen	1 399
P.12	Output voor eigen finaal gebruik	147	P.31	Individuele consumptieve bestedingen	1 230
P.13	Niet-marktoutput	380	P.32	Collectieve consumptieve bestedingen	169
D.21	Productgebonden belastingen	141	P.5g	Bruto-investeringen	414
D.31	Productgebonden subsidies	- 8	P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa	359
P.7	Invoer van goederen en diensten	499	P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa	358
P.71	Invoer van goederen	392	P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa	9
P.72	Invoer van diensten	107	P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa	- 8
			P.512	Overdrachtskosten op transacties in niet-geproduceerde activa	17
			P.52	Veranderingen in voorraden	28
			P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	10
			P.6	Uitvoer van goederen en diensten	540
			P.61	Uitvoer van goederen	462
			P.62	Uitvoer van diensten	78

INTEGRAAL REKENINGENSTELSEL

- 8.83 Het integraal rekeningstelsel geeft een beknopt overzicht van de rekeningen van een economie: lopende rekeningen, accumulatierekeningen en balansen.

- In één tabel worden de rekeningen van alle institutionele sectoren, de totale economie en het buitenland gegroepeerd, en alle stromen en alle activa en passiva met elkaar in evenwicht gebracht. Bovendien kunnen hieruit rechtstreeks de aggregaten worden afgelezen.
- 8.84 In de tabel van het integraal rekeningstelsel worden de bestedingen, activa en mutaties in activa aan de linkerzijde geregistreerd en de middelen, passiva, mutaties in passiva en het vermogenssaldo aan de rechterzijde.
- 8.85 Teneinde de tabel overzichtelijk te houden en toch een goed beeld van het hele economische proces te geven, is een niveau van aggregatie gehanteerd waarbij nog inzicht in de structuur van het systeem wordt gegeven.
- 8.86 In de kolommen van de tabel staan de institutionele sectoren: niet-financiële vennootschappen, financiële instellingen, overheid, instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens, en huishoudens. Bovendien is er een kolom voor de totale economie, één voor het buitenland en één die zorgt voor het evenwicht tussen middelen en bestedingen van goederen en diensten.
- 8.87 De rijen in de tabel hebben betrekking op de diverse soorten transacties, activa en passiva, saldi en bepaalde aggregaten.

Tabel 8.18 — Integraal rekeningstelsel

Lopende rekeningen

Rekeningen	Gebruik									Transacties en overige stromen, standen en saldi	
	Totaal	Goederen en diensten (middelen)	Buitenland	S.1 Totale economie	S.15 Izw's t.b.v. huishoudens	S.14 Huishoudens	S.13 Overheid	S.12 Financiële instellingen	S.11 Niet-financiële vennootschappen		
I. Productierekening/ Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland	499	499								P.7	Invoer van goederen en diensten
	540		540							P.6	Uitvoer van goederen en diensten
	3 604	3 604								P.1	Output
	1 883			1 883	17	115	222	52	1 477	P.2	Intermediair verbruik
	133	133								D.21-D.31	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies
	1 854			1 854	15	155	126	94	1 331	B.1g/B.1*g	Toegevoegde waarde (bruto)/binnenlands product (bruto)
	222			222	3	23	27	12	157	P.51c	Verbruik van vaste activa
	1 632			1 632	12	132	99	82	1 174	B.1n/B.1*n	Toegevoegde waarde (netto)/binnenlands product (netto)
	- 41		- 41							B.11	Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland
II.1.1 Inkomensvormingsrekening	1 150			1 150	11	11	98	44	986	D.1	Beloning van werknemers
	191		0	191						D.2-D.3	Saldo belastingen en subsidies op productie en invoer
	133		0	133						D.21-D.31	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies
	58		0	58	1	- 1	1	4	53	D.29-D.39	Saldo van niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie
	452			452	3	84	27	46	292	B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)
	61			61		61				B.3g	Gemengd inkomen (bruto)
	238			238	0	69	0	34	135	B.2n	Exploitatieoverschot (netto)
	53			53		53				B.3n	Gemengd inkomen (netto)

Rekeningen	Gebruik										Transacties en overige stromen, standen en saldi
	Totaal	Goederen en diensten (middelen)	Buitenland	S.1 Totale economie	S.15 Izw's t.b.v. huishoudens	S.14 Huishoudens	S.13 Overheid	S.12 Financiële instellingen	S.11 Niet-financiële vennootschappen		
II.1.2 Rekening voor bestemming van primaire inkomens	435		44	391	6	41	42	168	134	D.4	Inkomen uit vermogen
	1 864			1 864	4	1 381	198	27	254	B.5g/B.5*g	Saldo primaire inkomens (bruto)/ nationaal inkomen (bruto)
	1 642			1 642	1	1 358	171	15	97	B.5n/B.5*n	Saldo primaire inkomens (netto)/ nationaal inkomen (netto)
II.2 Secundaire inkomensverdelingsrekening	213		1	212	0	178	0	10	24	D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.
	333		0	333		333				D.61	Sociale premies (netto)
	384		0	384	5	0	112	205	62	D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)
	299		16	283	2	71	136	62	12	D.7	Overige inkomensoverdrachten
	1 826			1 826	37	1 219	317	25	228	B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)
	1 604			1 604	34	1 196	290	13	71	B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)
II.3 Tertiaire inkomensverdelingsrekening	215			215	31		184			D.63	Sociale overdrachten in natura
	1 826			1 826	6	1 434	133	25	228	B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)
	1 604			1 604	3	1 411	106	13	71	B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)
II.4 Inkomensbestedingsrekening										B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)
										B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)
	1 399			1 399	1	1 230	168			P.4	Werkelijke consumptie
	1 399			1 399	32	1 015	352			P.3	Consumptieve bestedingen
	11		0	11	0		0	11	0	D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten
	427			427	5	215	- 35	14	228	B.8g	Besparingen (bruto)
	205			205	2	192	- 62	2	71	B.8n	Besparingen (netto)
	- 13		- 13							B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland

Middelen											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Transacties en overige stromen, standen en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenland	Goederen en diensten (middelen)	Totaal	Rekeningen
P.7	Invoer van goederen en diensten							499		499	I. Productierekening/rekening voor goederen- en diensten-transacties van het buitenland
P.6	Uitvoer van goederen en diensten								540	540	
P.1	Output	2 808	146	348	270	32	3 604			3 604	
P.2	Intermediair verbruik								1 883	1 883	
D.21-D.31	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies						133			133	
B.1g/B.1*g	Toegevoegde waarde (bruto)/Binnenlands product (bruto)	1 331	94	126	155	15	1 854			1 854	
P.51c	Verbruik van vaste activa	157	12	27	23	3	222			222	II.1.2 Rekening voor bestemming van primaire inkomens
B.1n/B.1*n	Toegevoegde waarde (netto)/binnenlands product (netto)	1 174	82	99	132	12	1 632			1 632	
B.11	Saldo goederen- en diensten-transacties van het buitenland							- 41		- 41	
D.1	Beloning van werknemers				1 154		1 154	2		1 156	
D.2-D.3	Saldo belastingen en subsidies op productie en invoer			191			191	0		191	
D.21-D.31	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies			133			133	0		133	
D.29-D.39	Saldo van niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie			58			58	0		58	
B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)	292	46	27	84	3	452			452	
B.3g	Gemengd inkomen (bruto)				61		61			61	
B.2n	Exploitatieoverschot (netto)	135	34	0	69	0	238			238	
B.3n	Gemengd inkomen (netto)				53		53			53	
D.4	Inkomen uit vermogen	96	149	22	123	7	397	38		435	

Middelen											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Transacties en overige stromen, standen en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenland	Goederen en diensten (middelen)	Totaal	Rekeningen
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)/ nationaal inkomen (bruto)	254	27	198	1 381	4	1 864			1 864	II.2 Secundaire inkomensverdelingsrekening
B.5n/B.5*n	Saldo primaire inkomens (netto)/ nationaal inkomen (netto)	97	15	171	1 358	1	1 642			1 642	
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.			213			213	0		213	
D.61	Sociale premies (netto)	66	213	50	0	4	333	0		333	
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)				384		384	0		384	
D.7	Overige inkomensoverdrachten	6	62	104	36	36	244	55		299	
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826	II.3 Tertiaire inkomensverdelingsrekening
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604	
D.63	Sociale overdrachten in natura				215		215			215	
B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)	228	25	133	1 434	6	1 826			1 826	II.4 Inkomensbestedingsrekening
B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)	71	13	106	1 411	3	1 604			1 604	
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826	
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604	
P.4	Werkelijke consumptie								1 399	1 399	
P.3	Consumptieve bestedingen								1 399	1 399	
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten				11		11	0		11	
B.8g	Besparingen (bruto)										
B.8n	Besparingen (netto)										
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland										

Tabel 8.18 — Integraal rekeningstelsel

Accumulatierekeningen

Mutaties in activa											
Rekeningen	Totaal	Goederen en diensten (middelen)	Buitenland	S.1 Totale economie	S.15 Izw's t.b.v. huishoudens	S.14 Huishoudens	S.13 Overheid	S.12 Financiële instellingen	S.11 Niet-financiële vennootschappen		Transacties en overige stromen, standen en saldi
III.1.1 Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten										B.8n	Besparingen (netto)
										B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland
										D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen
										D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald (-)
	192		- 29	221	20	236	- 81	- 16	62	B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten
III.1.2 Kapitaalvormingsrekening	414			414	5	55	38	8	308	P.5g	Bruto-investeringen
	- 222			- 222	- 3	- 23	- 27	- 12	- 157	P.51c	Verbruik van vaste activa (-)
	28			28	0	2	0	0	26	P.52	Veranderingen in voorraden
	10			10	0	5	3	0	2	P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden
	0		0	0	1	4	2	0	- 7	NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa
	0		- 10	10	- 4	174	- 103	- 1	- 56	B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)
III.2 Financiële rekening	483		47	436	2	189	- 10	172	83	F	Mutaties in financiële activa
	0		1	- 1			0	- 1		F.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)
	100		11	89	2	64	- 26	10	39	F.2	Chartaal geld en deposito's
	95		9	86	- 1	10	4	66	7	F.3	Schuldbewijzen
	82		4	78	0	3	3	53	19	F.4	Leningen
	119		12	107	0	66	3	28	10	F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
	48		0	48	0	39	1	7	1	F.6	Verzekeringen, pensioen- en standaardgarantieregelingen
	14		0	14	0	3	0	8	3	F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers
	25		10	15	1	4	5	1	4	F.8	Overige vorderingen/schulden

Mutaties in activa											
Rekeningen	Totaal	Goederen en diensten (middelen)	Buitenland	S.1 Totale economie	S.15 Izw's t.b.v. huishoudens	S.14 Huishoudens	S.13 Overheid	S.12 Financiële instellingen	S.11 Niet-financiële vennootschappen		Transacties en overige stromen, standen en saldi
III.3.1 Rekening voor overige volumemutaties in activa	33			33	0	0	7	0	26	K.1	Economisch ontstaan van activa
	- 11			- 11	0	0	- 2		- 9	K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa
	- 11			- 11	0	0	- 6	0	- 5	K.3	Verlies door rampen
	0			0	0	0	5	0	- 5	K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties
	2			2	0	2	0	1	1	K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.
	0			0	0	0	- 4	- 2	6	K.6	Wijzigingen in classificatie
	13			13	0	0	0	- 1	14		Overige volumemutaties, totaal
											waarvan
	- 7			- 7	0	0	- 3	- 2	- 2	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
	17			17	0	0	3	0	14	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
	3			3	0	0	0	1	2	AF	Financiële activa/passiva
										B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa
III.3.2 Herwaarderingsrekening										K.7	Nominale waarderingsverschillen
	280			280	8	80	44	4	144	AN	Niet-financiële activa
	126			126	5	35	21	2	63	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
	154		0	154	3	45	23	2	81	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
	91		7	84	2	16	1	57	8	AF	Financiële activa/passiva
											B.103

Mutaties in passiva en vermogenssaldo

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Transacties en overige stromen, standen en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenland	Goederen en diensten (middelen)	Totaal	Rekeningen
B.8n	Besparingen (netto)	71	2	- 62	192	2	205			205	II.1.1 Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland							- 13		- 13	
D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	33	0	6	23	0	62	4		66	
D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald (-)	- 16	- 7	- 34	- 5	- 3	- 65	- 1		- 66	
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	88	- 5	- 90	210	- 1	202	- 10		192	III.1.2 Kapitaalvormingsrekening
P.5g	Bruto-investeringen								414	414	
P.51c	Verbruik van vaste activa (-)								- 222		
P.52	Veranderingen in voorraden								28	28	
P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden								10	10	
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa								0		
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 56	- 1	- 103	174	- 4	10	- 10		0	III.2 Financiële rekening
F	Mutaties in financiële passiva	139	173	93	15	6	426	57		483	
F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)										
F.2	Chartaal geld en deposito's		65	37			102	- 2		100	
F.3	Schuldbewijzen	6	30	38	0	0	74	21		95	
F.4	Leningen	21	0	9	11	6	47	35		82	
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	83	22				105	14		119	
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen		48	0			48	0		48	
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3	8	0	0	0	11	3		14	
F.8	Overige vorderingen/schulden	26		9	4		39	- 14		25	

Mutaties in passiva en vermogenssaldo

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1					
	Transacties en overige stromen, standen en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenland	Goederen en diensten (middelen)	Totaal		Rekeningen
K.1	Economisch ontstaan van activa											II.3.1 Rekening voor overige volumemutaties in activa
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa											
K.3	Verlies door rampen											
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties											
K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0	0	0	1	0	1			1		
K.6	Wijzigingen in classificatie	0	0	2	0	0	2			2		
	Totaal overige volumemutaties	0	0	2	1	0	3			3		
	waarvan											
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa											
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa											
AF	Financiële activa/passiva	0	0	2	1	0	3			3		
B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	14	-1	-2	-1	0	10			10		
K.7	Nominale waarderingsverschillen											II.3.2 Herwaarderingsrekening
AN	Niet-financiële activa											
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa											
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa											
AF	Financiële activa/passiva	18	51	7	0	0	76	15		91		
B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	134	10	38	96	10	288	4		292		

Tabel 8.18 — Integraal rekeningenstelsel

Balansen
Activa

Rekeningen	Totaal	Goederen en diensten (middelen)	Buitenland	S.1 Totale economie	S.15 Izw's t.b.v. huishoudens	S.14 Huishoudens	S.13 Overheid	S.12 Financiële instellingen	S.11 Niet-financiële vennootschappen		Transacties en overige stromen, standen en saldi
IV.1 Beginbalans	4 621			4 621	159	1 429	789	93	2 151	AN	Niet-financiële activa
	2 818			2 818	124	856	497	67	1 274	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
	1 803			1 803	35	573	292	26	877	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
	9 036		805	8 231	172	3 260	396	3 421	982	AF	Financiële activa/passiva
										B.90	Vermogenssaldo
IV.2 Balansmutaties											Totale mutatie in activa
	480			480	11	115	57	- 4	301	AN	Niet-financiële activa
	294			294	7	67	29	- 4	195	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
	186			186	4	48	28	0	106	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
	577		54	523	4	205	- 9	230	93	AF	Financiële activa/passiva
										B.10	Mutaties in het vermogenssaldo, totaal
										B.101	Besparingen en kapitaaloverdrachten
										B.102	Overige volumemutaties in activa
										B.103	Nominale waarderingsverschillen
IV.3 Eindbalans	5 101			5 101	170	1 544	846	89	2 452	AN	Niet-financiële activa
	3 112			3 112	131	923	526	63	1 469	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
	1 989			1 989	39	621	320	26	983	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
	9 613		859	8 754	176	3 465	387	3 651	1 075	AF	Financiële activa/passiva
										B.90	Vermogenssaldo

Passiva

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Transacties en overige stromen, standen en saldi	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Izw's t.b.v. huishoudens	Totale economie	Buitenland	Goederen en diensten (middelen)	Totaal	Rekeningen
AN	Niet-financiële activa										IV.1 Beginbalans
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa										
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa										
AF	Financiële activa/passiva	3 221	3 544	687	189	121	7 762	1 274		9 036	
B.90	Vermogenssaldo	- 88	- 30	498	4 500	210	5 090	- 469		4 621	
	Totale mutatie in activa										IV.2 Balansmutaties
AN	Niet-financiële activa										
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa										
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa										
AF	Financiële activa/passiva	157	224	102	16	6	505	72		577	
B.10	Mutaties in het vermogenssaldo, totaal	237	4	- 54	304	9	500	- 6		494	
B.101	Besparingen en kapitaaloverdrachten	88	- 5	- 90	210	- 1	202	- 10		192	
B.102	Overige volumemutaties in activa	14	- 1	- 2	- 1	0	10			10	
B.103	Nominale waarderingsverschillen	134	10	38	96	10	288	4		292	
AN	Niet-financiële activa										IV.3 Eindbalans
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa										
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa										
AF	Financiële activa/passiva	3 378	3 768	789	205	127	8 267	1 346		9 613	
B.90	Vermogenssaldo	149	- 26	444	4 804	219	5 590	- 475		5 115	

AGGREGATEN

8.88 Aggregaten zijn samenvattende indicatoren voor het resultaat van de economische activiteiten in een land. Het zijn de belangrijkste grootheden voor macro-economische analyses en voor vergelijkingen in tijd en ruimte.

Bruto binnenlands product tegen marktprijzen (bbp)

8.89 Het bruto binnenlands product tegen marktprijzen is het eindresultaat van de productieve activiteiten van ingezeten productie-eenheden. Het kan op drie manieren worden gedefinieerd:

- a) vanuit het oogpunt van de productie: het bbp is de som van de bruto toegevoegde waarde van alle institutionele sectoren of bedrijfstakken en het saldo van productgebonden belastingen en subsidies (die niet aan sectoren en bedrijfstakken worden toegerekend). Het is eveneens de sluitpost van de productierekening van de totale economie;
- b) vanuit het oogpunt van de bestedingen: het bbp is de som van de finale bestedingen aan goederen en diensten door ingezeten institutionele eenheden (consumptie en bruto-investeringen) en het saldo van uitvoer en invoer van goederen en diensten;
- c) vanuit het oogpunt van het inkomen: het bbp is de som van de bestedingen in de inkomensvormingsrekening van de totale economie (beloning van werknemers, belastingen op productie en invoer exclusief subsidies, bruto-exploitatietoerschoot en gemengd inkomen van de totale economie).

8.90 Door het bbp te verminderen met het verbruik van vaste activa, wordt het netto binnenlands product (nbp) tegen marktprijzen verkregen.

Exploitatietoerschoot van de totale economie

8.91 Het bruto- (of netto-)exploitatietoerschoot van de totale economie is de som van de bruto- (of netto-)exploitatietoerschotten van alle institutionele sectoren of bedrijfstakken.

Gemengd inkomen van de totale economie

8.92 Het bruto (of netto) gemengd inkomen van de totale economie is gelijk aan het bruto (of netto) gemengd inkomen van de sector huishoudens.

Inkomen uit bedrijfsuitoefening van de totale economie

8.93 Het bruto- (of netto-)inkomen uit bedrijfsuitoefening van de totale economie is de som van de bruto- (of netto-)inkomens uit bedrijfsuitoefening van alle institutionele sectoren.

Nationaal inkomen (tegen marktprijzen)

8.94 Het bruto (of netto) nationaal inkomen (tegen marktprijzen) is het totaal van de door ingezeten institutionele eenheden ontvangen primaire inkomens: beloning van werknemers, belastingen op productie en invoer exclusief subsidies, saldo van ontvangen en betaald inkomen uit vermogen, bruto- (of netto-)exploitatietoerschoot en bruto (of netto) gemengd inkomen.

Het bruto nationaal inkomen (tegen marktprijzen) is gelijk aan het bbp minus het primaire inkomen dat ingezeten eenheden aan niet-ingezeten eenheden betalen plus het primaire inkomen dat ingezeten eenheden uit het buitenland ontvangen.

Het begrip nationaal inkomen is geen productie-, maar een inkomensbegrip; het is daarom relevanter indien het netto wordt uitgedrukt, d.w.z. na aftrek van het verbruik van vaste activa.

Nationaal beschikbaar inkomen

8.95 Het bruto (of netto) nationaal beschikbaar inkomen is de som van de bruto (of netto) beschikbare inkomens van de institutionele sectoren. Het bruto (of netto) nationaal beschikbaar inkomen is gelijk aan het bruto (of netto) nationaal inkomen (tegen marktprijzen) minus de inkomensoverdrachten (belastingen op inkomen, vermogen enz., sociale premies, sociale uitkeringen en overige inkomensoverdrachten) die aan niet-ingezeten eenheden worden betaald, plus de inkomensoverdrachten die ingezeten eenheden uit het buitenland ontvangen.

Besparingen

- 8.96 De besparingen geven het gedeelte van het nationaal beschikbaar inkomen aan dat niet voor consumptieve bestedingen wordt gebruikt. Bruto (of netto) nationale besparingen zijn de som van de bruto- of (netto-)besparingen van alle institutionele sectoren.

Saldo lopende transacties van het buitenland

- 8.97 De sluitpost van de rekening voor inkomstransacties van het buitenland vormt het overschot (indien negatief) of het tekort (indien positief) van de totale economie op zijn lopende transacties (handel in goederen en diensten, primair inkomen, inkomensoverdrachten) met het buitenland.

Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de totale economie

- 8.98 Het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de totale economie is de som van het vorderingenoverschot c.q. -tekort van de institutionele sectoren. Dit aggregaat vertegenwoordigt de middelen die de totale economie netto aan het buitenland ter beschikking stelt (indien positief) of uit het buitenland ontvangt (indien negatief). Het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de totale economie is gelijk, maar met tegengesteld teken, aan het vorderingentekort (-) c.q. -overschot (+) van het buitenland.

Vermogenssaldo van de totale economie

- 8.99 Het vermogenssaldo van de totale economie is de som van de vermogensaldi van de institutionele sectoren. Het vertegenwoordigt de waarde van de niet-financiële activa van de totale economie minus het saldo van financiële activa en passiva van het buitenland.

Uitgaven en -inkomsten van de overheid

De uitgaven en inkomsten van de overheid worden gedefinieerd aan de hand van een lijst van de ESR-categorieën.

- 8.100 Tot de uitgaven van de overheid behoren de volgende ESR-categorieën, die aan de bestedingzijde van de rekeningen van de overheid worden geregistreerd, met uitzondering van D.3, die aan de middelenzijde van de rekeningen van de overheid wordt geregistreerd:

P.2 Intermediair verbruik

P.5 Bruto-investeringen

D.1 Beloning van werknemers

D.29 Niet-productgebonden belastingen op productie, betaald

D.3 Subsidies, betaald

D.4 Inkomen uit vermogen, betaald

D.5 Belastingen op inkomen, vermogen enz.

D.62 Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)

D.632 Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten

D.7 Overige inkomensoverdrachten

D.8 Correctie voor mutaties in pensioenrechten

D.9p Kapitaaloverdrachten, betaald

NP Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa

Tot de inkomsten van de overheid behoren de volgende ESR-categorieën, die aan de middelenzijde van de rekeningen van de overheid worden geregistreerd, met uitzondering van D.39, die aan de bestedingenzijde van de rekeningen van de overheid wordt geregistreerd:

- P.11 Marktoutput
- P.12 Output voor eigen finaal gebruik
- P.131 Betalingen voor niet-marktoutput
- D.2 Belastingen op productie en invoer, ontvangen
- D.39 Niet-productgebonden subsidies op productie, ontvangen
- D.4 Inkomen uit vermogen, ontvangen
- D.5 Belastingen op inkomen, vermogen enz.
- D.61 Sociale bijdragen (netto)
- D.7 Overige inkomensoverdrachten
- D.9r Kapitaaloverdrachten, betaald

Per definitie is het verschil tussen de inkomsten en de uitgaven van de overheid het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de sector overheid.

De transacties D.41 (rente), D.73 (inkomensoverdrachten binnen de overheid), D.92 (investeringsbijdragen) en D.99 (overige kapitaaloverdrachten) worden geconsolideerd; de overige niet.

HOOFDSTUK 9

DE AANBOD- EN GEBRUIKTABELLEN EN HET INPUT-OUTPUTSISTEEM

INLEIDING

- 9.01 In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de aanbod- en gebruiktabellen en het input-outputstelsel.
- 9.02 De kern van het input-outputstelsel wordt gevormd door de aanbod- en gebruiktabellen in lopende prijzen en in prijzen van het voorgaande jaar. Het stelsel wordt gecompleteerd door de symmetrische input-outputtabellen, die door middel van veronderstellingen en aanvullende informatie uit de aanbod- en gebruiktabellen worden afgeleid.
- De aanbod- en gebruiktabellen en de symmetrische input-outputtabellen kunnen worden uitgebreid en gewijzigd voor bijzondere doeleinden, zoals productiviteitsrekeningen, arbeidsrekeningen, kwartaalrekeningen, regionale rekeningen en milieurekeningen in monetaire of fysieke eenheden.
- 9.03 Aanbod- en gebruiktabellen zijn matrices die de waarden beschrijven van transacties in producten voor de nationale economie, ingedeeld naar bedrijfstak en naar productgroep. Deze tabellen geven een beeld van:
- a) de structuur van de productiekosten en het in het productieproces gegenereerde inkomen;
  - b) de stromen van goederen en diensten die in de nationale economie worden geproduceerd;
  - c) de goederen- en dienststromen tussen de binnenlandse economie en het buitenland; voor analyses in een Europese context moet onderscheid worden gemaakt tussen intra-EU-stromen en extra-EU-stromen.
- 9.04 Een aanbodtabel toont het aanbod van goederen en diensten, gespecificeerd naar productgroep en naar producerende bedrijfstak, en maakt een onderscheid tussen aanbod door binnenlandse bedrijfstakken en door invoer. Tabel 9.1 geeft een schematisch overzicht van een aanbodtabel.

Tabel 9.1 — Schematisch overzicht van een aanbodtabel

Aanbod	Producterende bedrijfstakken	Buitenland	Totaal
Producten	Waarde van de output	Waarde van de invoer	Totaal aanbod per productgroep
Totaal	Totale output bedrijfstakken	Totale invoer	Totaal aanbod

- 9.05 Een gebruiktabel geeft een beeld van het gebruik van goederen en diensten, gespecificeerd naar productgroep en naar bestemming. In de kolommen worden volgende bestemmingen aangegeven:
- a) intermediair verbruik per bedrijfstak;
  - b) consumptieve bestedingen door huishoudens, overheid en izw's t.b.v. huishoudens;
  - c) bruto-investeringen, en
  - d) uitvoer.
- In de kolommen staan onder het intermediair verbruik per bedrijfstak de volgende componenten van de bruto toegevoegde waarde vermeld:
- a) beloning van werknemers;
  - b) saldo van niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie;
  - c) netto gemengd inkomen, netto-exploitatieoverschot en verbruik van vaste activa.

Tabel 9.2 geeft een schematisch overzicht van een gebruiktabel.

Tabel 9.2 — Schematisch overzicht van een gebruiktabel

Gebruik	Bedrijfstakken	Consumptie	Bruto-investerin- gen	Buitenland	Totaal
Producten					
Totaal	Intermediair verbruik	Consumptie	Bruto-inves- teringen	Uitvoer	Totaal gebruik
Componen- ten van de toegevoegde waarde	Beloning van werknemers Saldo van overige belastingen en subsidies Netto-exploitatatieoverschot Verbruik van vaste activa				

9.06 In de aanbod- en gebruiktabellen zijn de volgende identiteiten van toepassing:

- a) voor elke bedrijfstak is de output gelijk aan het intermediair verbruik plus de bruto toegevoegde waarde;
- b) voor elk product is het aanbod gelijk aan de som van alle gebruik; dit wordt weergegeven in onderling sluitende rijen in de aanbod- en gebruiktabellen.

Deze identiteit gaat alleen op als aanbod en gebruik op dezelfde wijze zijn gewaardeerd, d.w.z. beide tegen aankooprijzen of beide tegen basisrijzen (zie punten 9.30 tot en met 9.33).

Dienovereenkomstig geldt voor ieder product:

aanbod tegen aankooprijzen is gelijk aan

output van het product tegen basisrijzen

plus invoer tegen basisrijzen

plus handels- en vervoersmarges

plus saldo van productgebonden belastingen en subsidies

dit is gelijk aan het gebruik van het product tegen aankooprijzen, dat gelijk is aan

intermediaire vraag naar het product

plus consumptieve bestedingen

plus bruto-investeringen

plus uitvoer.

Voor de totale economie is de totale intermediaire vraag gelijk aan het totaal intermediair verbruik en zijn de handels- en vervoersmarges voor de gehele economie gelijk aan nul omdat deze marges worden gecompenseerd door de output van de desbetreffende bedrijfstakken; deze identiteit kan dus als volgt worden weergegeven:

output + invoer + saldo productgebonden belastingen en subsidies = intermediair verbruik + consumptie + bruto-investeringen + uitvoer.

Daaruit volgt:

output – intermediair verbruik + saldo productgebonden belastingen en subsidies =

consumptie + bruto-investeringen + saldo van uitvoer en invoer,

wat aangeeft dat de productie- en bestedingmethode voor het meten van het bbp gelijkwaardig zijn;

c) de *bruto toegevoegde waarde* is het verschil tussen de output en het intermediair verbruik per bedrijfstak. Zij is gelijk aan de som van de gegenereerde inkomsten en dus aan de som van de beloning van werknemers, het verbruik van vaste activa, het netto-exploitatietoetschot/netto gemengd inkomen en het saldo van de niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie. Aldus kan het resultaat van de inkomensmethode voor het meten van het bbp worden gecontroleerd aan de hand van de productiemethode.

9.07 De aanbod- en gebruiktabellen zijn het centrale raamwerk voor analyses per bedrijfstak, zoals analyses van de output, de toegevoegde waarde, de beloning van werknemers, de werkzame personen, het exploitatietoetschot/gemengd inkomen, het saldo van belastingen en subsidies op productie, de bruto-investeringen in vaste activa, het verbruik van vaste activa en de kapitaalgoederenvoorraad.

9.08 In de aanbod- en gebruiktabellen zijn de stromen van onderstaande rekeningen opgenomen:

- a) de goederen-en-dienstenrekening;
- b) de productierekening;
- c) de inkomensvormingsrekening.

Deze rekeningen geven de inkomensvorming en het aanbod en gebruik van goederen en diensten per institutionele sector weer. De aanbod- en gebruiktabellen kunnen deze gegevens aanvullen door een uitsplitsing naar bedrijfstak en volume- en prijsmutaties te tonen. De informatie per institutionele sector in de sectorrekeningen en de informatie per bedrijfstak in de aanbod- en gebruiktabellen kunnen aan elkaar worden gekoppeld door een tabel met kruisverwijzingen (zie voorbeeld: tabel 9.3).

Tabel 9.3 — Koppeling van een aanbod- en gebruiktabel aan de sectorrekeningen

	Bedrijfstakken (NACE)	Totaal
Sector		
S.11 Niet-financiële vennootschappen		
Intermediair verbruik		
Bruto toegevoegde waarde		
Beloning van werknemers		
Saldo van niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie		
Verbruik van vaste activa		
Netto-exploitatietoetschot/netto gemengd inkomen		
Output		
Bruto-investeringen in vaste activa		
Kapitaalgoederenvoorraad		
Werkzame personen		
S.12 Financiële instellingen		
Intermediair verbruik		
....		
Werkzame personen		
S.13 Overheid		
S.14 Huishoudens		

	Bedrijfstakken (NACE)	Totaal
S.142 Zelfstandigen		
Woondiensten door bewoners van een eigen huis		
S.15 Izw's t.b.v. huishoudens		
Totaal sectoren		
Intermediair verbruik		
....		
Werkzame personen		

9.09 Tabel 9.4 geeft een symmetrische input-outputtabel weer; dit is een matrix waarin aanbod en gebruik tegenover elkaar gesteld zijn door middel van een indeling van de output en de gedetailleerde transacties van het intermediair verbruik en het finaal gebruik volgens het type product $\times$ product of bedrijfstak $\times$ bedrijfstak. Er is een belangrijk verschil tussen een symmetrische input-outputtabel en een gebruiktabel: in de gebruiktabel wordt weergegeven hoe producten door bedrijfstakken als intermediair verbruik worden gebruikt, terwijl de titels van de symmetrische input-outputtabel op twee manieren kunnen worden weergegeven:

- tonen hoe producten als intermediair verbruik worden gebruikt om producten te vervaardigen, of
- tonen hoe de output van een bedrijfstak door andere bedrijfstakken als intermediair verbruik voor hun eigen output wordt gebruikt.

Dienovereenkomstig wordt in een symmetrische input-outputtabel voor zowel de regels als de kolommen hetzij een producten-, hetzij een bedrijfstakkenclassificatie gebruikt.

Tabel 9.4 — Schematisch overzicht van een symmetrische input-outputtabel, voor producten

	Geproduceerde producten	Consumptie	Bruto-investerin- gen	Buitenland	Totaal
Gebruikte pro- ducten	Intermediair verbruik	Consumptie door huishou- dens, izw's t.b.v. huishou- dens, en over- heid	Bruto-inves- teringen	Uitvoer	
Totaal					
Componenten van de bruto toegevoegde waarde					
Buitenland					
Totaal					

9.10 De statistische informatie die bij productie-eenheden kan worden verkregen, geeft doorgaans aan welke producten werden vervaardigd en verkocht en, meestal minder gedetailleerd, welke producten werden gekocht en gebruikt. De aanbod- en gebruiktabellen zijn zo opgesteld dat dit type statistische informatie (d.w.z. groep gebruikte producten $\times$ bedrijfstak) kan worden benut.

9.11 Informatie van het type product $\times$ product of bedrijfstak $\times$ bedrijfstak, die nodig is voor symmetrische input-outputtabellen, is daarentegen vaak niet beschikbaar. Zo verschaffen enquêtes bij bedrijfstakken gewoonlijk wel informatie over de aard van de bij de productie gebruikte producten en over de voortgebrachte en verkochte producten, maar niet over de input die voor de vervaardiging van specifieke producten is gebruikt.

9.12 In de vorm van aanbod- en gebruiktabellen weergegeven informatie vormt het uitgangspunt voor de meer analytische symmetrische input-outputtabellen. De informatie (bedrijfstak $\times$ product) in de aanbod- en gebruiktabellen kan worden omgezet in symmetrische tabellen door toevoeging van extra informatie over de structuur van de input of door te veronderstellen dat de inputstructuren of marktaandeelen per product of per bedrijfstak dezelfde zijn.

9.13 De aanbod- en gebruikstabellen en het input-outputsysteem hebben een drievoudige functie:

- een beschrijvende functie;
- een functie als statistisch instrument;
- een functie als analyse-instrument.

BESCHRIJVENDE FUNCTIE

9.14 De aanbod- en gebruikstabellen geven een systematische beschrijving van de inkomensvorming en het aanbod per product, en het gebruik per bedrijfstak. Ontwikkelingen van de input in en output van productieprocessen van afzonderlijke bedrijfstakken worden weergegeven in de context van de nationale economie, d.w.z. gerelateerd aan de productieprocessen van andere binnenlandse bedrijfstakken, aan het buitenland en aan de consumptieve bestedingen.

Een belangrijke functie van de aanbod- en gebruikstabellen bestaat erin structurele veranderingen in de economie zichtbaar te maken, bijvoorbeeld het toe- of afnemend belang van diverse bedrijfstakken, veranderingen bij de gebruikte input en geproduceerde output en veranderingen in de samenstelling van de consumptieve bestedingen, de bruto-investeringen en de invoer en uitvoer. Dergelijke veranderingen kunnen het gevolg zijn van ontwikkelingen zoals de mondialisering, outsourcing, innovatie en wijzigingen in de arbeidskosten, belastingen, aardolieprijzen en wisselkoersen.

Aanbod- en gebruikstabellen in prijzen van het voorgaande jaar worden gebruikt om statistieken over de groei van het bbp-volume op te stellen en om veranderingen in de economische structuur, nominaal of in volume, te beschrijven. Zij zijn ook een kader voor de weergave van wijzigingen in prijzen en arbeidskosten op nationaal niveau.

STATISTISCH INSTRUMENT

9.15 Door bij de samenstelling van aanbod- en gebruikstabellen gebruik te maken van informatie over productie, bestedingen en inkomen en, waar nodig, ramingen consistent te maken, ontstaat een betrouwbare en evenwichtige reeks nationale rekeningen, inclusief ramingen van belangrijke aggregaten zoals het bbp in lopende prijzen en in prijzen van het voorgaande jaar.

9.16 Er zijn drie basismethoden om het bbp tegen marktprijzen te meten: de productiemethode, de bestedingenmethode en de inkomensmethode. Bij de samenstelling van de aanbod- en gebruikstabellen wordt van alle drie methoden als volgt gebruikgemaakt:

- a) volgens de productiemethode is het bbp tegen marktprijzen gelijk aan de output tegen basisprijzen minus het intermediair verbruik tegen aankooprijzen plus het saldo van productgebonden belastingen en subsidies;
- b) volgens de bestedingenmethode is het bbp tegen marktprijzen gelijk aan de som van de categorieën finaal gebruik minus de invoer: consumptieve bestedingen + bruto-investeringen + saldo van uitvoer en invoer;
- c) volgens de inkomensmethode is het bbp tegen marktprijzen gelijk aan de som van de beloning van werknemers, het verbruik van vaste activa, het saldo van de niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie en het netto-exploitatietoetschot/netto gemengd inkomen plus het saldo van productgebonden belastingen en subsidies.

Wanneer de aanbod- en gebruikstabellen op elkaar zijn afgestemd, wordt een enkele raming van het bbp tegen marktprijzen verkregen.

9.17 De aanbod- en gebruikstabellen zijn in het bijzonder van nut om het bbp tegen marktprijzen volgens de productiemethode en de bestedingenmethode te ramen. Belangrijke gegevensbronnen in dit verband zijn bedrijfsenquêtes en administratieve gegevens, zoals btw- en accijnsgegevens. In de aanbod- en gebruikstabellen worden uit de productie- en bestedingenmethode verkregen gegevens gecombineerd door de samenstelling en onderlinge afstemming van aanbod en gebruik op productniveau. Hierbij wordt het aanbod van een specifiek product berekend en toegerekend aan verschillende vormen van gebruik, zoals consumptieve bestedingen van huishoudens, intermediair verbruik en uitvoer. De inkomensmethode biedt niet dezelfde mogelijkheid tot een degelijke confrontatie, daar het exploitatietoetschot en het gemengd inkomen gewoonlijk worden geraamd als restpost van de bij de andere twee methoden verkregen informatie. Desalniettemin verbetert de inkomensmethode het in evenwicht brengen van de aanbod- en gebruikstabellen als de structuur van de factor inkomenscomponenten kan worden geraamd. Door middel van een koppeltabel zoals tabel 9.3 kan worden gecontroleerd of de aanbod- en gebruikstabellen consistent zijn met de sectorrekeningen. Deze controle kan nuttig zijn bij de raming van het bbp tegen marktprijzen, doordat gegevens uit de winst-en-verliesrekening van ondernemingen worden vergeleken met de overeenkomstige ramingen voor de bedrijfstak.

9.18 De aanbod- en gebruikstabellen dienen een verscheidenheid van statistische doelen:

- a) vaststellen van hiaten en inconsistenties in gegevensbronnen;

- b) ramen van variabelen als restpost, bijvoorbeeld het ramen van de consumptie van bepaalde producten als restpost nadat andere vormen van gebruik van die producten zijn toegerekend;
- c) ramen door cijfers te extrapoleren vanuit een basisperiode naar latere tijdvakken waarvoor minder betrouwbare informatie beschikbaar is. Zo is het mogelijk jaarcijfers te ramen op basis van de gedetailleerde aanbod- en gebruikstabellen voor een basisjaar, en opvolgende kwartaalcijfers kunnen worden geraamd door vanaf de verslagperiode te extrapoleren;
- d) controleren en verbeteren van de consistentie, plausibiliteit en volledigheid van gegevens in de aanbod- en gebruikstabellen en hieraan ontleende cijfers, zoals die in de productierekeningen. Voor dit doel is het proces van het in evenwicht brengen niet beperkt tot de aanbod- en gebruikstabellen in lopende prijzen:
1. met behulp van tabellen zoals tabel 9.3 die de koppeling met de sectorrekeningen legt, kan een rechtstreekse vergelijking worden gemaakt tussen productie-, bestedingen- en inkomensramingen uit de aanbod- en gebruikstabellen en die uit bij de sectorrekeningen gebruikte onafhankelijke bronnen. Door afstemming in deze fase kan ervoor worden gezorgd dat er na de onderlinge afstemming van aanbod en gebruik consistentie is tussen de aanbod- en gebruikstabellen en de sectorrekeningen;
  2. door symmetrische input-outputtabellen af te leiden uit de aanbod- en gebruikstabellen kan informatie worden verkregen over inconsistenties en zwakke punten in de aanbod- en gebruikstabellen;
  3. door aanbod- en gebruikstabellen in lopende prijzen en in volume voor twee of meer jaren op te stellen, kunnen ramingen van mutaties in volume, waarde en prijs op elkaar worden afgestemd. Hierdoor geven aanbod- en gebruikstabellen veel betere resultaten dan wanneer zij slechts voor één enkel jaar in lopende prijzen worden opgesteld en op elkaar worden afgestemd;
- e) wegen en berekenen van indexcijfers en prijs- en volumemaatstaven van het bbp, bijvoorbeeld door het finaal gebruik per product te defleren of door dubbele deflatie per bedrijfstak. Om onderstaande redenen vindt deflatie op een zo laag mogelijk aggregatieniveau van de transacties plaats, in overeenstemming met betrouwbare ramingen van het prijsverloop:
1. prijs- en volume-indicatoren zijn op een laag aggregatieniveau doorgaans representatiever;
  2. kwaliteitsveranderingen kunnen op een laag aggregatieniveau beter worden gemeten; zo kunnen op een laag niveau veranderingen in de samenstelling van het aanbod of gebruik van een productgroep in aanmerking worden genomen;
  3. de beschikbare prijsindexcijfers in de prijsstatistiek zijn dikwijls van het type Laspeyres. Het bezwaar dat deze indexcijfers worden gebruikt in plaats van die van het type Paasche, die theoretisch geschikter zijn, geldt minder op een laag aggregatieniveau.

Het is gemakkelijker om aanbod en gebruik van een product op elkaar af te stemmen wanneer het aantal onderscheiden producten groter is en de basisgegevens in deze mate van gedetailleerdheid beschikbaar zijn. De kwaliteit van de resultaten is in dat geval hoger, met name wanneer bepaalde gegevens ontbreken.

ANALYSE-INSTRUMENT

- 9.19 Input-outputtabellen zijn zeer geschikt om bij een analyse niet alleen effecten van de eerste orde, bijvoorbeeld bij wijzigingen in de energieprijzen of arbeidskosten, maar ook die van de tweede orde en meer indirecte effecten te meten. Zo zal een grote stijging van de energieprijzen niet alleen van invloed zijn op bedrijfstakken met een groot energieverbruik, maar ook op die welke de output van energie-intensieve producenten gebruiken. Dergelijke indirecte effecten kunnen zeer relevant en soms belangrijker dan de directe effecten zijn.

MEER BIJZONDERHEDEN OVER DE AANBOD- EN GEBRUIKTABELLEN

Classificaties

- 9.20 In de aanbod- en gebruikstabellen en de input-outputtabellen is voor de classificatie van de bedrijfstakken de NACE en voor die van de producten de CPA gebruikt. Deze classificaties zijn volledig op elkaar afgestemd: op ieder aggregatieniveau geeft de CPA de belangrijkste producten van de bedrijfstakken volgens de NACE.

- 9.21 In de aanbod- en gebruikstabellen is de productenclassificatie minstens zo gedetailleerd als de classificatie van de bedrijfstakken, bijvoorbeeld het driecijferniveau van de CPA en het tweecijferniveau van de NACE.
- 9.22 Bedrijfstakken- en productenclassificaties kunnen op drie verschillende soorten criteria zijn gebaseerd: aanbodcriteria, vraagcriteria en omvang. Voor een analyse van de productiviteit worden producten en producenten in beginsel naar type productieproces geïnclassificeerd. Voor een analyse van de vraag worden producten geïnclassificeerd naar soortgelijke bestemming, bijvoorbeeld luxegoederen bij elkaar, of naar soortgelijke verkoopwijze, zoals type verkooppunt. Voor de input-outputanalyse wordt voor vraag en aanbod dezelfde bedrijfstakken- of productenclassificatie gebruikt. De classificatie is zodanig gedefinieerd dat de afzonderlijke klassen noch een te klein, noch een te groot deel van de nationale economie omvatten. Voor internationale classificaties houdt dat in dat de omvang van de meeste klassen in veel landen aanzienlijk is.
- 9.23 De in de nationale rekeningen gebruikte classificaties voor bedrijfstakken en producten zijn onvermijdelijk gebaseerd op een mix van dergelijke criteria en zijn ook een erfenis uit het verleden. Zij zijn hoofdzakelijk vastgesteld vanuit het oogpunt van de producenten en zijn daardoor minder geschikt voor een analyse van vraag en aanbod. Samenstellers en gebruikers van gegevens van de nationale rekeningen over bedrijfstakken en producten moeten zich goed bewust zijn van wat wel en wat niet in elk van de groepen is inbegrepen en wat de implicaties daarvan zijn. Zo omvat de bedrijfstak „exploitatie van en handel in onroerend goed” de woondiensten door bewoners van een eigen huis en de bedrijfstak „verzekeringen” niet de socialezekerheidsfondsen.
- 9.24 Lokale EEA's die tot dezelfde bedrijfstak behoren, kunnen verschillende productieprocessen omvatten. Dit kan worden veroorzaakt door grote verschillen in verticale integratie waarbij hulpactiviteiten zoals reiniging, vervoer, administratie en kantine worden uitbesteed, machines worden gehuurd en uitzendkrachten worden gebruikt, en door uiteenlopende marketing. Ook kunnen hieraan verschillen tussen legale en illegale producenten of tussen producenten in verschillende regio's ten grondslag liggen.
- 9.25 Aangezien het economisch belang van verschillende bedrijfstakken en producten aan verandering onderhevig is, productieprocessen niet constant zijn en nieuwe producten hun intrede op de markt doen, worden de bedrijfstakken- en productenclassificaties regelmatig geactualiseerd. Daarbij moet echter een evenwicht worden gevonden tussen, enerzijds, de noodzaak om veranderingen in de economie te kunnen volgen en, anderzijds, de behoefte aan in de tijd vergelijkbare gegevens in combinatie met de kosten van ingrijpende wijzigingen voor dataproducenten en -gebruikers.
- 9.26 De productenclassificatie in de aanbod- en gebruikstabellen is doorgaans gedetailleerder dan de bedrijfstakkenclassificatie. Daar zijn vier belangrijke redenen voor:
- a) over producten zijn vaak veel gedetailleerdere gegevens beschikbaar dan over bedrijfstakken;
  - b) voor de typische output van één en dezelfde bedrijfstak kunnen sterk uiteenlopende belastingregelingen en prijzen gelden, bijvoorbeeld bij prijsdiscriminatie. De samenstelling en analyse zijn gemakkelijker als verschillende producten worden onderscheiden;
  - c) om een goede kwaliteit bij de deflatie en de raming van volumegegevens te bewerkstelligen, zijn de productgroepen homogeen en gekoppeld aan de beschikbare prijsdeflatoren;
  - d) voor een transparante samenstelling zijn afzonderlijke producten nodig om belangrijke specifieke afspraken in verband met de nationale rekeningen aan het licht te brengen, zoals over woondiensten door bewoners van een eigen huis, verzekeringen, en de marktoutput en niet-marktoutput van overheidsinstellingen.
- 9.27 Het onderscheid tussen marktoutput, output voor eigen finaal gebruik en niet-marktoutput moet alleen worden gebruikt voor de totale output per bedrijfstak; het onderscheid is niet voor iedere productgroep vereist.
- 9.28 Het onderscheid tussen marktproducenten, producenten die voor eigen finaal gebruik produceren en niet-marktproducenten wordt gebruikt voor bedrijfstakken waar die typen producenten voorkomen. In het algemeen zal dit onderscheid daarom alleen worden gebruikt voor het onderverdelen van een zeer beperkt aantal bedrijfstakken, zoals de gezondheidszorg en het onderwijs.
- 9.29 Om de economie van de lidstaten vanuit Europees oogpunt te analyseren of om aanbod- en gebruikstabellen voor de hele EU te berekenen, worden de invoer en de uitvoer onderverdeeld in:
- a) intra-EU-stromen, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen die binnen de Europese Monetaire Unie en die met andere lidstaten;
  - b) invoer uit en uitvoer naar niet-EU-landen.

Waarderingsprincipes

9.30 In de aanbodtabel worden goederen- en dienstenstromen gewaardeerd tegen basisprijzen en in de gebruiktabel tegen aankooprijzen. Met het oog op een consistente waardering in de aanbod- en gebruiktabellen geeft tabel 9.5 de overgang van het aanbod tegen basisprijzen naar het aanbod tegen aankooprijzen weer. Voor producten is het aanbod gelijk aan het gebruik, zodat er twee identiteiten zijn:

- a) aanbod tegen aankooprijzen is gelijk aan gebruik tegen aankooprijzen;
- b) aanbod tegen basisprijzen is gelijk aan gebruik tegen basisprijzen.

9.31 De bruto toegevoegde waarde, die wordt geregistreerd tegen basisprijzen, is het saldo van de output tegen basisprijzen en het intermediair verbruik tegen aankooprijzen.

9.32 De bruto toegevoegde waarde tegen factorkosten is geen ESR-begrip, maar kan worden berekend door van de toegevoegde waarde tegen basisprijzen het saldo van de niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie af te trekken.

9.33 De overgang van het aanbod tegen basisprijzen naar dat tegen aankooprijzen behelst:

- a) de reallocatie van handelsmarges;
- b) de reallocatie van vervoersmarges;
- c) het bijtellen van productgebonden belastingen (zonder aftrekbare btw);
- d) het aftrekken van productgebonden subsidies.

Een soortgelijke procedure is van toepassing op de overgang van het gebruik tegen aankooprijzen naar dat tegen basisprijzen; in dit geval moeten de productgebonden belastingen echter worden afgetrokken en de productgebonden subsidies worden bijgeteld. De tabellen 9.8 en 9.9 geven een gedetailleerder beeld van deze overgang. Deze tabellen worden ook voor analyses gebruikt, zoals voor prijsanalyses en voor analyses van de gevolgen van veranderingen in de tarieven van productgebonden belastingen.

9.34 De volgende tabellen zijn dus het resultaat van het proces van het in evenwicht brengen:

- a) de aanbod- en gebruiktabellen 9.5 en 9.6 die het uiteindelijke resultaat van de afstemming van het totale aanbod en het totale gebruik per productgroep tegen aankooprijzen weergeven;
- b) de tabellen betreffende de handels- en vervoersmarges (tabel 9.7) en het saldo van productgebonden belastingen en subsidies (tabel 9.8).

Tabel 9.5 — Aanbodtabel tegen basisprijzen, en de overgang naar aanbod tegen aankooprijzen

Aanbod	Bedrijfstakken (NACE) 1 – 2 – 3 – 4 – ...	Buitenland	Totaal aanbod tegen basisprijzen	Handels- en vervoers- marges	Saldo van product- gebonden belastingen en subsidies	Totaal aanbod tegen aan- kooprijzen
Producten (CPA)	Output per product en drijfstak	Invoer per pro- duct (cif)	Totaal aanbod per pro- duct			
1						
2						
3						
4						
Totaal	Totale output per bedrijfstak			0		
Marktoutput				0		
Output voor eigen finaal gebruik		0		0		
Niet-markt- output		0		0		

Tabel 9.6 — Gebruikstabel tegen aankooprijzen

Gebruik	Bedrijfstakken (NACE) 1 - 2 - 3 - 4 - ...	Consumptie	Bruto-investeringen	Buitenland	Totaal
Producten (CPA) 1 2 3 4 ...	Intermediair verbruik van producten per bedrijfstak	Consumptieve bestedingen per product door a) huishoudens b) izw's t.b.v. huishoudens c) overheid	Bruto-investeringen per product, ingedeeld naar a) bruto-investeringen in vaste activa b) mutaties in kostbaarheden c) veranderingen in voorraden	Uitvoer per product (fob)	Totaal gebruik per product
Totaal	Totaal intermediair verbruik per bedrijfstak	Totaal consumptie	Totaal bruto-investeringen	Totaal uitvoer	Totaal gebruik van producten
Beloning van werknemers Saldo van niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie Verbruik van vaste activa Netto-exploitatietoetschot Gemengd inkomen	Componenten van de bruto toegevoegde waarde per bedrijfstak				
Totaal	Totale input per bedrijfstak				
<i>Aanvullende informatie</i> Bruto-investeringen in vaste activa Kapitaalgoederenvoorraad Werkzame personen					

Handels- en vervoersmarges

Tabel 9.7 — Handels- en vervoersmarges — aanbod

	Handels- en vervoersmarges op het aanbod van producten			Handels- en vervoersmarges
	Groothandel	Detailhandel	Vervoer	
Producten (CPA) 1 2 3 4				Handels- en vervoersmarges op het totale aanbod per product
Totaal	Totaal groothandel	Totaal detailhandel	Totaal vervoer	Totale marges op het aanbod per product

Tabel 9.7 (vervolg) — Handels- en vervoersmarges — gebruik

Handels- en vervoersmarges op het gebruik van producten						
	Bedrijfstakken (NACE) 1 – 2 – 3 – 4 – ...	Consumptie	Bruto-investeringen	Uitvoer	Handels- en vervoersmarges	
Producten (CPA)	Handels- en vervoersmarges op het intermediair verbruik per product en per bedrijfstak	Handels- en vervoersmarges op consumptieve bestedingen per product, ingedeeld naar: a) huishoudens b) izw's t.b.v. huishoudens c) overheid	Handels- en vervoersmarges op bruto-investeringen per product, ingedeeld naar: a) bruto-investeringen in vaste activa b) mutaties in kostbaarheden c) veranderingen in voorraden	Handels- en vervoersmarges op uitvoer	Handels- en vervoersmarges op het totale gebruik per product	
1						
2						
3						
4						
Totaal	Handels- en vervoersmarges op het intermediair verbruik, totaal per bedrijfstak	Totale handels- en vervoersmarges op consumptie	Totale handels- en vervoersmarges op bruto-investeringen	Totale handels- en vervoersmarges op uitvoer	Totale marges op het gebruik per product	

- 9.35 Onderdeel van de overgang van aanbodtabellen van basisprijzen naar aankooprijzen en van de overgang van gebruikstabellen van aankooprijzen naar basisprijzen is de reallocatie van handelsmarges: waardering tegen basisprijzen betekent dat de handelsmarges worden geregistreerd als deel van de handel in producten, terwijl ze bij een waardering tegen aankooprijzen worden toegewezen aan de producten waarop zij betrekking hebben. Vervoersmarges worden op gelijke wijze behandeld.
- 9.36 Het totaal van de handelsmarges per productgroep is gelijk aan het totaal van de handelsmarges van de handel plus de handelsmarges van de overige bedrijfstakken. Dezelfde identiteit gaat op voor de vervoersmarges.
- 9.37 Vervoersmarges omvatten de vervoerkosten die de koper apart betaalt; deze zijn wel begrepen in het gebruik van producten tegen aankooprijzen, maar niet in de basisprijzen van de output van een producent of in de handelsmarges van de groot- of detailhandel. De vervoersmarges omvatten in het bijzonder:
- het vervoer van goederen vanaf de plaats waar zij zijn vervaardigd naar de plaats waar de koper ze in ontvangst neemt, in het geval de producent een derde partij voor het vervoer betaalt en mits hij dit bedrag afzonderlijk bij de koper in rekening brengt;
  - het vervoer van goederen indien dit door de producent of de groot- of detailhandelaar zodanig is geregeld dat de koper afzonderlijk voor de vervoerkosten moet betalen, ook al geschiedt het vervoer door de producent of door de groot- of detailhandel zelf.
- 9.38 Alle andere vervoerkosten worden niet als vervoersmarge geregistreerd, bijvoorbeeld:
- wanneer de producent de goederen zelf vervoert, zijn dergelijke vervoerkosten in de basisprijzen van zijn output begrepen; dit vervoer is een hulpactiviteit en de vervoerkosten voor een bepaald goed zijn niet als zodanig identificeerbaar;
  - indien de producent ervoor zorgt dat de goederen vervoerd worden zonder de vervoerdiensten apart in rekening te brengen, zijn dergelijke vervoerkosten begrepen in zijn basisprijzen; dergelijke vervoerkosten zijn als zodanig identificeerbaar en worden geregistreerd onder het intermediair verbruik van de producent;
  - indien de groot- en detailhandelaars ervoor zorgen dat goederen worden vervoerd van de plaats waar zij ze in ontvangst nemen naar een plaats waar een andere koper ze op zijn beurt in ontvangst neemt, zijn de desbetreffende kosten hiervan in de handelsmarge begrepen wanneer geen afzonderlijke kosten voor het vervoer naar de koper in rekening worden gebracht. Net als bij de producenten hebben dergelijke kosten betrekking op een hulpactiviteit van de groot- en detailhandel of de aankoop van een intermediaire dienst, zodat ze onder de handelsmarge vallen en niet onder de vervoersmarge;

- d) indien een huishouden voor consumptiedoelinden goederen koopt en een derde het vervoer laat verzorgen, worden de desbetreffende vervoerkosten geregistreerd als consumptieve bestedingen aan vervoerdiensten (en niet als handels- of vervoersmarge).
- 9.39 Tabel 9.7 geeft een enigszins vereenvoudigd beeld van een matrix van handels- en vervoersmarges; daar zijn de volgende redenen voor:
- a) voor de overgang van het gebruik moet onderscheid worden gemaakt tussen groot- en detailhandel, zodat rekening kan worden gehouden met de prijsverschillen tussen beide. Bij het opstellen van de tabellen moet er rekening mee worden gehouden dat de groothandel niet alleen rechtstreeks verkoopt aan het bedrijfsleven, maar ook aan huishoudens, bijvoorbeeld meubelen, en dat de detailhandel niet alleen aan huishoudens verkoopt, maar ook aan ondernemingen, zoals aan cafés en restaurants;
- b) bij het berekenen en analyseren van handelsmarges op producten die voor consumptieve bestedingen door huishoudens zijn bestemd, kan voor elke productgroep ook onderscheid worden gemaakt tussen de belangrijkste distributiekkanalen, zodat de verschillen in hun prijsstelling in aanmerking kunnen worden genomen; het verschil tussen groothandels- en detailhandelsprijzen is niet gedetailleerd genoeg. Huishoudens kunnen goederen en diensten bijvoorbeeld in een supermarkt, een kruidenierswinkel, een bloemenzaak, een warenhuis of in het buitenland aanschaffen dan wel als inkomen in natura ontvangen. Voor sommige producten is de secundaire verkoop belangrijk, zoals dat het geval is voor sigaretten die in cafés of restaurants of bij benzinstations worden verkocht. De verkoop door detailhandelaren wordt gecorrigeerd om de waarde van de verkoop aan huishoudens te berekenen, bijvoorbeeld door de verkoop aan het bedrijfsleven, aan de overheid en aan toeristen ervan af te trekken. Uiteraard kunnen dergelijke onderverdelingen alleen worden ingevoerd wanneer de beschikbare bronnen voldoende informatie bieden om de omvang van elk van de distributiekkanalen te kunnen ramen. Zelfs bij dezelfde handelaar of vervoerder hebben verschillende producten doorgaans verschillende marges. Gegevens over de marges per type product zijn het meest geschikt en worden derhalve gebruikt waar dat mogelijk is;
- c) bij het berekenen van de vervoersmarges is het nuttig een onderscheid te maken naar wijze van vervoer, zoals spoorwegvervoer, luchtvaart, zee- en binnenvaart en wegvervoer.

Saldo belastingen en subsidies op productie en invoer

9.40 De belastingen op productie en invoer omvatten:

- a) productgebonden belastingen (D.21):
1. belasting over de toegevoegde waarde (btw) (D.211);
  2. belastingen op invoer (exclusief btw) (D.212);
  3. overige productgebonden belastingen (D.214);
- b) niet-productgebonden belastingen op productie (D.29).

Voor subsidies worden soortgelijke categorieën onderscheiden.

9.41 Het aanbod tegen basisprijzen omvat het saldo van niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie. Om de overgang van basisprijzen naar aankooprijzen te maken, worden de verschillende productgebonden belastingen opgeteld en de productgebonden subsidies afgetrokken.

Tabel 9.8 — Saldo van productgebonden belastingen en subsidies

Saldo van belastingen en subsidies — aanbod

	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies – aanbod						Totaal saldo van productgebonden belastingen en subsidies
	Btw	Belastingen op invoer		Overige productgebonden belastingen	Subsidies op invoer	Overige productgebonden subsidies	
Producten (CPA)							Saldo belastingen en subsidies op het totale aanbod, per product en per gebruik
1							
2							
3							
4							
Totaal							

Tabel 9.8 — Saldo van productgebonden belastingen en subsidies (vervolg)

Saldo van belastingen en subsidies — gebruik

	Totaal saldo van productgebonden belastingen en subsidies	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies — gebruik
		Bedrijfstakken (NACE) 1 – 2 – 3 – 4 – ....
Producten (CPA)	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies in verband met finaal gebruik:	Saldo van belastingen en subsidies op het intermediair verbruik van producten per bedrijfstak
1	Consumptie	
2	a) huishoudens	
3	b) izw's t.b.v. huishoudens	
4	c) overheid	
	Bruto-investeringen:	
	d) bruto-investeringen in vaste activa	
	e) mutaties in kostbaarheden	
	f) veranderingen in voorraden	
	Uitvoer	

9.42 Tabel 9.8 over het saldo van productgebonden belastingen en subsidies is een vereenvoudigde tabel, en wel om de volgende redenen:

- voor het gebruik van producten worden de verschillende soorten productgebonden belastingen niet onderscheiden en worden de subsidies niet apart vermeld, terwijl voor het aanbod van producten slechts drie soorten productgebonden belastingen en twee soorten subsidies worden onderscheiden. In het algemeen is het nuttig elke hoofdcategorie productgebonden belasting of subsidie apart te vermelden en dan het totaal aan de verschillende productgroepen toe te rekenen;
- mogelijk gelden er voor verschillende distributiekanaalen uiteenlopende belastingtarieven en subsidies; daarom moet een onderscheid naar distributiekanaal worden gemaakt wanneer daarvoor voldoende informatie beschikbaar is.

9.43 Bij de productgebonden belastingen en subsidies gaat het om verschuldigde bedragen voor zover deze blijken uit belastingaanslagen of -aangiften enz., dan wel om de werkelijk betaalde bedragen. Bij de samenstelling van aanbod- en gebruikstabellen worden de productgebonden belastingen en subsidies per productgroep gewoonlijk geraamd door op de verschillende vraagstromen de officiële belasting- of subsidietarieven toe te passen. Naderhand moet dan worden gekeken naar de verschillen met de belastingaanslagen of de werkelijk betaalde bedragen.

- Sommige van deze verschillen duiden erop dat de aanvankelijke raming van de productgebonden belastingen in de aanbod- en gebruikstabellen niet in overeenstemming was met de ESR-definities. Daarom wordt:
  - in geval van vrijstelling de aanvankelijke raming van de productgebonden belastingen verlaagd;
  - in geval van verborgen economische activiteiten of ontwijking van productgebonden belastingen, zoals wanneer de betaling van belasting wel verplicht is maar er geen belastingaanslag komt, de raming van de productgebonden belastingen naar beneden bijgesteld.
- Soms kunnen de verschillen erop wijzen dat er bij de aanvankelijke raming van de productgebonden belastingen en subsidies een fout is gemaakt, bijvoorbeeld omdat de output van een product te laag is geraamd. Ramingen van de goederen- en dienstenstromen worden dan aangepast.

9.44 De btw kan aftrekbaar, niet-aftrekbaar of niet van toepassing zijn:

- aftrekbare btw is van toepassing op het grootste deel van het intermediair verbruik, op de meeste bruto-investeringen in vaste activa en op een deel van de veranderingen in voorraden;
- niet-aftrekbare btw is vaak van toepassing op de consumptieve bestedingen van huishoudens, op een deel van de bruto-investeringen in vaste activa, zoals nieuwe door de eigenaar bewoonde woningen, op een deel van de veranderingen in voorraden en op een deel van het intermediair verbruik, bijvoorbeeld dat van overheidsinstellingen en financiële instellingen;

c) er is in het algemeen geen btw van toepassing op:

1. uitvoer naar landen buiten de EU;
2. de verkoop van goederen of diensten waarvoor, ongeacht het gebruik, een nultarief geldt; een nultarief houdt echter in dat de op aankopen betaalde btw nog kan worden teruggevorderd; het intermediair verbruik en de bruto-investeringen van deze producenten worden daarom gecorrigeerd met het aan btw teruggevorderde bedrag;
3. producenten die van de btw-registratie zijn vrijgesteld, zoals kleine bedrijven en religieuze organisaties; het recht om btw op aankopen terug te vorderen is in dit geval doorgaans beperkt.

9.45 Btw wordt netto geregistreerd: al het aanbod wordt tegen basisprijzen gewaardeerd, d.w.z. zonder in rekening gebrachte btw. Intermediair verbruik en finaal gebruik worden tegen aankooprijzen geboekt, d.w.z. zonder aftrekbare btw.

Andere basisbegrippen

9.46 In de aanbod- en gebruiktabellen worden twee correctieposten gebruikt om de waardering van de invoer in de aanbod- en gebruiktabellen in overeenstemming te brengen met die in de institutionele sectorrekeningen.

In de aanbodtabel wordt de invoer van goederen gewaardeerd tegen cif-waarden, zodat de waardering vergelijkbaar is met die van de binnenlandse productie van dezelfde productgroep. De cif-waarde omvat vervoer- en verzekeringsdiensten door ingezetenen, zoals vervoer in eigen beheer of door gespecialiseerde ingezeten vervoerbedrijven. Voor een consistente waardering van invoer en uitvoer moet deze cif-waarde in de uitvoer van diensten begrepen zijn.

In de institutionele sectorrekeningen wordt de invoer van goederen tegen fob-waarden gewaardeerd, d.w.z. in overeenstemming met de waardering van de uitvoer van goederen. Bij de fob-waardering is de waarde van vervoer- en verzekeringsdiensten door ingezetenen, die bij de uitvoer van diensten is inbegrepen, echter kleiner, omdat deze alleen de in het land van uitvoer verleende vervoer- en verzekeringsdiensten omvat. Het resultaat van het gebruik van verschillende waarderingsprincipes is dus dat de totale invoer netto gelijk is, maar dat zowel de totale invoer als de totale uitvoer bij een cif-waardering groter is.

De twee waarderingsprincipes kunnen in de aanbod- en gebruiktabellen met elkaar in overeenstemming worden gebracht door het gebruik van correctieposten bij de invoer en de uitvoer. Deze correctieposten moeten gelijk zijn aan de waarde van de door ingezetenen verleende vervoer- en verzekeringsdiensten, die wel in de cif-waarde, maar niet in de fob-waarde zijn begrepen, de kosten dus voor het vervoer en de verzekering tussen de grens van het land van uitvoer en die van het land van invoer. Wanneer dergelijke correctieposten in de aanbod- en gebruiktabellen zijn opgenomen, behoeven zij bij de input-outputberekeningen geen speciale behandeling meer.

9.47 De overdracht van bestaande goederen wordt in de gebruiktabel geregistreerd als negatieve bestedingen voor de verkoper en positieve voor de koper. Voor de desbetreffende productgroep leidt de overdracht van het gebruikte goed tot een herclassificatie van het gebruik. Alleen de overdrachtkosten blijven buiten deze herclassificatie: zij worden geregistreerd als gebruik van diensten, bijvoorbeeld een zakelijke dienst. Voor sommige beschrijvingen en analyses kan het nuttig zijn voor een aantal productgroepen de relatieve omvang van de overdracht van gebruikte goederen afzonderlijk te vermelden, bijvoorbeeld voor tweedehandsauto's in de markt voor nieuwe en tweedehandsauto's of het aandeel van gerecycled papier in het aanbod van papierwaren.

9.48 Voor een goed begrip van de aanbod- en gebruiktabellen is het nuttig nog eens te wijzen op onderstaande boekhoudkundige afspraken die in het ESR worden toegepast:

- a) Bedrijfstakken bestaan uit een groep eenheden van economische activiteit (EEA's) die dezelfde of een soortgelijke activiteit uitoefenen. Een belangrijk kenmerk van de aanbod- en gebruiktabellen is dat nevenactiviteiten hierin apart worden geregistreerd. Dat houdt in dat EEA's wat hun productieactiviteiten betreft niet homogeen hoeven te zijn. Het begrip EEA wordt in hoofdstuk 2 nader toegelicht. In een symmetrische input-outputputtabel van het type productgroep × productgroep is de gebruikte productie-eenheid volledig homogeen.
- b) Indien een vestiging die uitsluitend hulpactiviteiten uitoefent statistisch waarneembaar is, zodat voor haar productie gemakkelijk afzonderlijke rekeningen kunnen worden verkregen, of indien zij zich geografisch op een andere plek bevindt dan de eenheden waarvoor zij werkt, wordt zij als afzonderlijke eenheid vermeld en zowel in de nationale als in de regionale rekeningen overeenkomstig haar hoofdactiviteit in de bedrijfstakken-classificatie ingedeeld. Als geen geschikte basisgegevens beschikbaar zijn, kan de output van de hulpactiviteit worden geraamd door de kosten op te tellen.

Als aan geen van deze twee voorwaarden voldaan is, worden alle door een hulpactiviteit verbruikte inputcategorieën, zoals grondstoffen, arbeid en verbruik van vaste activa, behandeld als input voor de hoofd- of nevenactiviteit die door de hulpactiviteit wordt ondersteund.

- c) Goederen en diensten die binnen eenzelfde verslagperiode binnen eenzelfde lokale EEA worden geproduceerd en verbruikt, worden niet afzonderlijk geïdentificeerd. Ze worden dan ook niet geregistreerd als deel van de output of het intermediair verbruik van die lokale EEA.
- d) Kleine bewerkingen, onderhoud en reparaties ten behoeve van andere lokale EEA's moeten netto worden geregistreerd, d.w.z. exclusief de waarde van de betrokken goederen.
- e) Er is sprake van invoer en uitvoer bij een eigendomsoverdracht tussen ingezetenen en niet-ingezetenen. Een fysieke goederenbeweging over de nationale grens duidt er op zich niet op dat de goederen worden in- of uitgevoerd. Goederen die naar het buitenland worden verzonden om er te worden verwerkt, worden niet als uitvoer en invoer geregistreerd. Daarentegen worden transacties met niet-ingezetenen met betrekking tot de aankoop of wederverkoop van goederen, zonder dat deze de economie van de handelaar binnenkomen, in de rekeningen van de producent en eindgebruiker als uitvoer resp. invoer geregistreerd, en wordt in de rekeningen van de economie van de handelaar een netto-uitvoer van goederen in transitio geboekt.
- f) Duurzame goederen kunnen worden gehuurd of geleased (operationele lease). Zij worden dan geregistreerd als investeringen in vaste activa en toegevoegd aan de kapitaalgoederenvoorraad van de bedrijfstaking van de eigenaar. Voor de bedrijfstaking van de gebruiker wordt intermediair verbruik ter waarde van de betaalde huur- of leasosom geregistreerd.
- g) Uitzendkrachten worden als werknemer geregistreerd bij de bedrijfstaking van de uitzendbureaus en niet bij die van het inlenende bedrijf waar zij feitelijk werken. Het bedrag dat het inlenende bedrijf aan het uitzendbureau voor de uitzendkracht betaalt, wordt in de bedrijfstaking van het inlenende bedrijf derhalve geregistreerd als intermediair verbruik en niet als beloning van werknemers. Uitbestede arbeid wordt op soortgelijke wijze behandeld.
- h) Werkzame personen en beloning van werknemers zijn ruime begrippen:
1. personen die uit sociale motieven werk hebben gekregen, worden ook tot de werkzame personen gerekend; het gaat hierbij onder meer om werkplaatsen voor gehandicapten en werkgelegenheidsprogramma's voor langdurig werklozen of jonge werkzoekenden. De betrokkenen zijn in dat geval werknemers en ontvangen een werknemersvergoeding en geen sociale overdracht, hoewel hun productiviteit wellicht lager is dan die van andere werknemers;
  2. tot de werkzame personen behoren ook personen die helemaal niet geacht worden te werken, bijvoorbeeld personen die zijn ontslagen maar nog voor een bepaalde tijd door hun vroegere werkgever worden doorbetaald. Uitgedrukt in aantal gewerkte uren levert deze afspraak echter geen vertekening op, daar er geen werkelijk gewerkte uren zijn.

Aanvullende informatie

9.49 Gebruiktabel 9.6 bevat aanvullende informatie: bruto-investeringen in vaste activa, kapitaalgoederenvoorraad en werkzame personen per bedrijfstaking. Een indeling in werknemers en zelfstandigen levert nuttige aanvullende informatie. De informatie over de bruto-investeringen in vaste activa en de kapitaalgoederenvoorraad per bedrijfstaking is nodig om het verbruik van vaste activa per bedrijfstaking te berekenen en om de niet-aftrekbare btw op bruto-investeringen in vaste activa te registreren. Gegevens over werkzame personen per bedrijfstaking zijn van belang voor de samenstelling van statistieken:

- cijfers over werkzame personen worden vaak gebruikt bij de extrapolatie van waarden voor de output, de beloning van werknemers, het intermediair verbruik en het gemengd inkomen;
- kengetallen zoals output, beloning van werknemers en gemengd inkomen per arbeidseenheid, zoals per gewerkt uur, kunnen in de tijd en per bedrijfstaking worden vergeleken om de plausibiliteit van de ramingen te controleren;
- zij dragen bij tot een betere consistentie tussen de waarden per bedrijfstaking en de gegevens over de werkzame personen per bedrijfstaking. Wanneer er bijvoorbeeld geen expliciete koppeling met de gegevens over werkzame personen is, kan de onderlinge afstemming tot gevolg hebben dat de waarden per bedrijfstaking veranderen zonder dat de cijfers over het aantal werkzame personen op overeenkomstige wijze veranderen.

Aanvullende informatie over werkzame personen per bedrijfstaking is ook nuttig voor analyses van de werkzame personen en de productiviteit.

GEGEVENSBRONNEN EN HET IN EVENWICHT BRENGEN

9.50 De belangrijkste gegevensbronnen voor het berekenen van de output per product en per bedrijfstaking zijn doorgaans economische bedrijfsenquêtes, productie-enquêtes en jaarverslagen of bedrijfsboekhoudingen van grote ondernemingen. Gewoonlijk worden grote ondernemingen integraal geënquêteerd, terwijl van kleinere ondernemingen een steekproef wordt onderzocht. Voor sommige specifieke activiteiten kunnen verschillende gegevensbronnen relevant zijn, bijvoorbeeld toezichhoudende instanties, rekeningen van de lagere en centrale overheid, of socialezekerheidsfondsen.

- 9.51 Dergelijke gegevens worden gebruikt om een eerste onvolledige reeks aanbod- en gebruikstabellen op te stellen. Deze worden in verschillende stappen op elkaar afgestemd. Handmatige afstemming op een laag aggregatieniveau is belangrijk voor de controle op fouten in gegevensbronnen en systeemfouten, terwijl terzelfder tijd basisgegevens kunnen worden gewijzigd om begripsverschillen en ontbrekende eenheden te corrigeren. Als de afstemming op een hoger aggregatieniveau plaatsheeft door middel van een automatische of zeer strikte sequentiële methode, worden de meeste van deze controles niet uitgevoerd omdat fouten elkaar neutraliseren en de oorzaken niet kunnen worden opgespoord.

ANALYSE-INSTRUMENT EN AANVULLINGEN

- 9.52 Er kunnen drie soorten tabellen voor analyses worden gebruikt:

- aanbod- en gebruikstabellen;
- symmetrische input-outputtabel (bedrijfstak × bedrijfstak);
- symmetrische input-outputtabel (product × product).

De symmetrische input-outputtabellen kunnen worden afgeleid van de aanbod- en gebruikstabellen, in lopende prijzen en ook in de prijzen van voorgaande jaren.

- 9.53 Gebruikstabel 9.6 geeft niet aan of de gebruikte goederen en diensten in het binnenland zijn geproduceerd of zijn ingevoerd. Deze informatie is nodig voor analyses waarin de relatie tussen aanbod en gebruik van goederen en diensten binnen de nationale economie een rol speelt. Een voorbeeld is de analyse van de gevolgen van veranderingen in de uitvoer of consumptieve bestedingen voor de invoer en de binnenlandse productie en voor verwante variabelen, zoals de werkzame personen. Daarom zou het goed zijn als in het input-outputstelsel afzonderlijke gebruikstabellen voor ingevoerde producten en voor in het binnenland geproduceerde goederen en diensten zijn opgenomen.
- 9.54 De gebruikstabel voor ingevoerde producten wordt opgesteld door alle over het gebruik van ingevoerde producten beschikbare informatie te verwerken; zo kunnen voor sommige producten de belangrijkste importeurs bekend zijn en kan er voor sommige producenten informatie over de omvang van de invoer zijn. In het algemeen is er echter nauwelijks rechtstreekse statistische informatie over het gebruik van ingevoerde producten. Gewoonlijk zal deze daarom moeten worden aangevuld met veronderstellingen over de bestemming van productgroepen.
- 9.55 De gebruikstabel voor in het binnenland geproduceerde goederen en diensten kan worden verkregen door van de gebruikstabel voor de gehele economie de gebruikstabel voor ingevoerde producten af te trekken.
- 9.56 In theorie zijn er vier basismodellen voor de omzetting van een aanbod- en gebruikstabel in een symmetrische input-outputtabel. Deze modellen zijn gebaseerd op veronderstellingen inzake technologie of een vaste verkoopstructuur. De veronderstelling van de producttechnologie wordt het vaakst toegepast: elk product wordt op zijn eigen specifieke wijze geproduceerd, ongeacht de bedrijfstak waar dat gebeurt. Deze veronderstelling wordt vaak gebruikt om een input-outputtabel van het type product × product te berekenen. Bij het tweede basismodel, dat ook vaak voorkomt, wordt uitgegaan van de veronderstelling van een vaste verkoopstructuur (marktaandeelveronderstelling): elk product heeft zijn eigen specifieke verkoopstructuur, ongeacht de bedrijfstak waar het wordt geproduceerd; deze benadering wordt vaak gebruikt om een input-outputtabel van het type bedrijfstak × bedrijfstak te berekenen. Er zijn hybride modellen mogelijk waarin deze veronderstellingen worden gecombineerd. Modellen die gebaseerd zijn op veronderstellingen van bedrijfstaktechnologie of van een vaste verkoopstructuur van een bedrijfstak, hebben een geringere praktische relevantie omdat deze situaties weinig waarschijnlijk zijn. In hoofdstuk 11 van het *Eurostat Manual of Supply, Use and Input-output Tables (editie 2008)* ⁽¹⁾ worden de verschillende modellen en omzettingsprocedures nader besproken.
- 9.57 Het kiezen van de beste veronderstelling voor een bepaald geval is niet eenvoudig en is in feite afhankelijk van de structuur van de nationale bedrijfstakken, bijvoorbeeld de mate van specialisatie, van homogeniteit van de technologieën die in een land voor het produceren van producten binnen dezelfde productgroep worden gebruikt, en niet in de laatste plaats ook van gedetailleerdheid van de basisgegevens.

Een eenvoudige toepassing van de veronderstelling van de producttechnologie geeft onaanvaardbare resultaten, voor zover de gegenereerde input-outputcoëfficiënten soms onwaarschijnlijk of zelfs negatief en daarom onmogelijk zijn. Onwaarschijnlijke coëfficiënten kunnen te wijten zijn aan meetfouten en aan de heterogeniteit van de productmix in de bedrijfstak waarvan het omgezette product het hoofdproduct is. Hiervoor kan worden gecorrigeerd met behulp van aanvullende informatie of er kan optimaal gebruik worden gemaakt van de aanwezige expertise. Een andere oplossing is om de alternatieve veronderstelling van de vaste verkoopstructuur toe te passen. In de praktijk is het voor de samenstelling van symmetrische input-outputtabellen nuttig gebleken gemengde technologieveronderstellingen te combineren met aanvullende informatie.

⁽¹⁾ Eurostat, *Eurostat Manual of Supply, Use and Input-Output Tables (editie 2008)*, 2008, (beschikbaar op: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

9.58 De symmetrische input-outputtabel kan in twee tabellen worden gesplitst:

- a) een matrix voor het gebruik van ingevoerde producten; de lay-out van deze tabel is gelijk aan die van de invoertabel die de aanbod- en gebruiktabellen ondersteunt, behalve dat op beide assen een symmetrische structuur met dezelfde classificatie wordt gebruikt;
- b) een symmetrische input-outputtabel voor de binnenlandse output.

Deze laatste tabel moet worden gebruikt voor de berekening van de gecumuleerde coëfficiënten, d.w.z. de „Leontief“-inverse. De „Leontief“-inverse is de inverse van het verschil tussen identiteitsmatrix I en de matrix van technische inputcoëfficiënten die het resultaat is van de matrix van de als intermediair verbruik gebruikte binnenlandse output. Er kan ook een „Leontief“-inverse worden berekend voor de invoer. In dat geval moet worden verondersteld dat de invoer op dezelfde wijze is geproduceerd als de binnenlandse output waarmee deze invoer concurreert.

9.59 Zowel de aanbod- en gebruiktabellen als de symmetrische input-outputtabellen kunnen worden gebruikt als hulpmiddel voor economische analyses. Zij hebben elk hun eigen voordelen. Met behulp van symmetrische input-outputtabellen kunnen gemakkelijk niet alleen directe, maar ook indirecte en cumulatieve effecten worden berekend. Wanneer de tabellen met kennis van zaken en aan de hand van verschillende soorten statistische informatie zijn samengesteld uit de aanbod- en gebruiktabellen, zijn zij vaak van goede kwaliteit.

9.60 Tabellen van het type bedrijfstak × bedrijfstak zijn zeer geschikt voor aan bedrijfstakken gerelateerde analyses, bijvoorbeeld over belastinghervorming, begrotings- en monetair beleid en effectanalyses; zij staan ook dicht bij de verschillende statistische gegevensbronnen. Tabellen van het type product × product zijn zeer geschikt voor aan homogene productie-eenheden gerelateerde analyses, bijvoorbeeld productiviteit, vergelijking van kostenstructuren, werkgelegenheidseffecten, energiebeleid en milieubeleid.

9.61 De analyse-eigenschappen van tabellen van het type product × product en die van het type bedrijfstak × bedrijfstak ontlopen elkaar echter niet veel. De verschillen tussen beide worden veroorzaakt door een eventuele nevenproductie, die doorgaans beperkt is. In de praktijk moet bij analytische toepassingen van input-outputtabellen impliciet een bedrijfstaktechnologie worden verondersteld, ongeacht de oorspronkelijke methode van samenstelling van de tabellen. Voorts is elke tabel van het type product × product in de praktijk een bewerkte tabel van het type bedrijfstak × bedrijfstak, aangezien alle in de aanbod- en gebruiktabellen voorkomende kenmerken van de institutionele EEA en onderneming behouden zijn.

9.62 In het algemeen worden de aanbod- en gebruiktabellen en symmetrische input-outputtabellen voor vele specifieke analyses gebruikt, waaronder:

- a) analyses van de productie, de kostenstructuur en de productiviteit;
- b) prijsanalyses;
- c) analyses van de werkzame personen;
- d) analyses van de structuur van de investeringen, de consumptie, de uitvoer enz.;
- e) uitsplitsing van de economische groei, waarbij de gecumuleerde kostenaandelen worden gebruikt om de invoer aan de verschillende vormen van finaal gebruik toe te rekenen;
- f) analyses van de bijdrage van de uitvoer naar andere (groepen) landen aan de economische groei en de werkgelegenheid;
- g) analyses van de benodigde invoer van energie;
- h) analyses van de gevolgen van nieuwe technologieën;
- i) analyses van de gevolgen van wijzigingen van belastingtarieven (bv. btw) of van de invoering van een nationaal minimumloon;
- j) analyses van de relatie tussen de binnenlandse productie en het milieu, bijvoorbeeld gericht op het gebruik van specifieke producten zoals brandstoffen, papier en glas of op de emissie van verontreinigende stoffen.

Een macromodel kan ook alleen de op grond van de input-outputtabellen berekende gecumuleerde kostenaandelen bevatten. Op die wijze wordt aan de input-outputtabel ontleende informatie over directe en indirecte effecten, bijvoorbeeld het belang van arbeidskosten of de invoer van energie voor het particuliere verbruik of voor de uitvoer, in het macromodel opgenomen; deze informatie kan dan voor analyses en prognoses worden gebruikt.

9.63 Voor bijzondere doeleinden kunnen de aanbod- en gebruiktabellen en symmetrische input-outputtabellen worden gewijzigd door alternatieve en aanvullende classificaties te gebruiken. De belangrijkste voorbeelden hiervan zijn:

- a) gedetailleerdere classificaties van de producten en bedrijfstakken, die zijn gebaseerd op nationale classificaties of die zijn opgesteld voor bijzondere doeleinden, bijvoorbeeld voor de analyse van de rol van onderzoek en ontwikkeling in de nationale economie;
- b) een uitvoeriger geografische indeling van de invoer en de uitvoer, door bijvoorbeeld de intra-EU-handel in te delen naar land en de extra-EU-handel naar economische regio en enkele specifieke landen, zoals China, India, Japan en de Verenigde Staten;
- c) een indeling van de invoer in:
  1. invoer van producten die ook in het binnenland worden voortgebracht („concurrerende invoer”);
  2. invoer van producten die niet in het binnenland worden voortgebracht („niet-concurrerende invoer”).

Deze twee soorten invoer zullen niet dezelfde rol spelen in de nationale economie en hierin niet hetzelfde belang hebben. Omdat concurrerende invoer een substituuut kan zijn voor de binnenlandse output, kan deze afzonderlijk worden geanalyseerd, zodat hierop economisch beleid kan worden gebaseerd; daarom kan deze invoer als afzonderlijke categorie van potentieel finaal gebruik in de gebruiktabellen worden opgenomen. Voor niet-concurrerende invoer, bijvoorbeeld bij een plotselinge stijging van de energieprijzen, zullen analyses vooral betrekking hebben op de gevolgen van prijsveranderingen en op de nationale economie;

- d) een classificatie van de beloning van werknemers naar criteria als onderwijsniveau, voltijd/deeltijd, leeftijd en geslacht. Deze classificatie kan vervolgens ook worden toegepast op de aanvullende informatie over de werkzame personen. Op die manier kunnen de aanbod- en gebruiktabellen ook voor arbeidsmarktanalyses worden gebruikt;
- e) een uitsplitsing van de beloning van werknemers in:
  1. lonen, waarvan sociale premies t.l.v. werknemers;
  2. sociale premies t.l.v. werkgevers.

Aan de hand van deze indeling kan de rol van de sociale premies voor de prijs van de input van arbeid en de verschuiving van deze last naar het bruto-exploitatieoverschot worden geanalyseerd;

- f) een classificatie van de consumptie naar functie, d.w.z. COICOP voor huishoudens, COPNI voor izw's t.b.v. huishoudens en COFOG voor de overheid. Door de functionele classificatie van de consumptieve bestedingen is het mogelijk de gevolgen van iedere functie voor de rest van de economie vast te stellen. Zo kan bijvoorbeeld het belang van de particuliere en overheidsuitgaven voor de gezondheidszorg, het vervoer en het onderwijs worden bepaald.

HOOFDSTUK 10

HET METEN VAN PRIJS- EN VOLUMEMUTATIES

- 10.01 In een systeem van economische rekeningen worden alle stromen en standen in geld uitgedrukt. De zeer uiteenlopende transacties die in het systeem worden geregistreerd, kunnen alleen door waardering in geld onder een gemeenschappelijke noemer worden gebracht; ook is het alleen zo mogelijk relevante saldi af te leiden.

Het probleem bij het gebruik van geld als meeteenheid is dat het geen stabiele of internationale standaard is. Een belangrijk aspect van economische analyses is het meten van het volume van de economische groei in de loop der tijd. In dat geval moeten mutaties in de waarde van bepaalde economische aggregaten worden gesplitst in mutaties die uitsluitend het gevolg zijn van prijsmutaties en andere mutaties, die volumemutaties worden genoemd.

Bij economische analyses worden ook internationale vergelijkingen gemaakt, namelijk tussen verschillende nationale economieën. Centraal in de analyse staan dan de internationale vergelijkingen van het volume van de productie en het inkomen, maar ook het prijspeil is van belang. Het is daarom noodzakelijk de verschillen in waarde tussen economische aggregaten van paren of groepen landen te splitsen in een volume- en een prijscomponent.

- 10.02 Bij vergelijkingen van stromen en standen in de tijd is een accurate meting van prijs- en volumemutaties even belangrijk. Op de korte termijn is de waarneming van prijsmutaties niet minder belangrijk dan het meten van de volumemutaties van vraag en aanbod. Op de wat langere termijn moet bij de bestudering van de economische groei rekening worden gehouden met wijzigingen van de relatieve prijzen van de verschillende soorten goederen en diensten.

De eerste doelstelling is niet het verschaffen van allesomvattende maatstaven voor prijs- en volumemutaties van de belangrijkste aggregaten van het systeem, maar het opbouwen van een reeks onderling afhankelijke maatstaven voor het maken van systematische en gedetailleerde analyses van inflatie en economische groei en de fluctuaties daarin.

- 10.03 Als algemene regel voor vergelijkingen in de ruimte geldt dat nauwkeurige maatstaven voor zowel de volume- als de prijscomponent van de economische aggregaten moeten worden gemaakt. Aangezien de afwijking tussen de formules van Laspeyres en Paasche bij vergelijkingen in de ruimte vaak aanzienlijk is, is alleen de indexformule van Fisher voor dergelijke doeleinden aanvaardbaar.

- 10.04 Economische rekeningen hebben als voordeel dat zij een geschikt kader bieden voor het opzetten van een systeem van volume- en prijsindexcijfers en voor het waarborgen van de onderlinge samenhang van de statistische gegevens. De voordelen van een boekhoudkundige aanpak kunnen als volgt worden samengevat:

- a) begripsmatig dwingt het gebruik van een boekhoudkundig kader voor het gehele economische systeem tot een consistente specificatie van prijzen en hoeveelheden met betrekking tot de verschillende producten en stromen in het systeem. In een dergelijk kader worden de begrippen prijs en volume voor een bepaalde groep producten aan de middelenzijde op dezelfde wijze gedefinieerd als aan de bestedingenzijde;
- b) statistisch gezien dwingt het gebruik van het systeem van economische rekeningen ertoe boekhoudkundige regels toe te passen bij zowel gegevens in lopende prijzen als bij volumegegevens; dit zal gewoonlijk leiden tot enige aanpassingen om ervoor te zorgen dat de prijs- en volumegegevens consistent zijn;
- c) een geïntegreerd systeem van prijs- en volume-indexcijfers in het kader van een systeem van economische rekeningen biedt de opsteller van de nationale rekeningen bovendien extra controlemogelijkheden. Wanneer er een sluitend systeem van aanbod- en gebruiktabellen in lopende prijzen bestaat, betekent de constructie van sluitende aanbod- en gebruiktabellen in volume dat automatisch een systeem van impliciete prijsindexcijfers kan worden afgeleid. Een onderzoek naar de plausibiliteit van deze afgeleide indexcijfers kan leiden tot herziening en correctie van de volumegegevens en soms zelfs van de waarden in lopende prijzen;
- d) de boekhoudkundige aanpak maakt het mogelijk om het verloop van bepaalde saldi in prijs- en volumemutaties te meten, omdat saldi per definitie uit andere componenten van de rekeningen zijn afgeleid.

- 10.05 De voordelen van een geïntegreerd systeem dat gebaseerd is op een evenwicht — in totaal en per bedrijfstak — van de transacties in goederen en diensten, mogen niet tot de conclusie leiden dat aldus verkregen prijs- en volume-indexcijfers tegemoetkomen aan alle behoeften en een antwoord geven op alle vragen die men ten aanzien van prijs- en volumemutaties kan stellen. Boekhoudkundige regels en de keuze van prijs- en volume-indexformules zijn weliswaar noodzakelijk voor de opbouw van een samenhangend systeem, maar kunnen ook hinderlijk zijn. Bovendien is er behoefte aan kortlopende informatie, zoals maand- of kwartaalgegevens. In dergelijke gevallen kunnen andere soorten prijs- en volume-indexcijfers nuttig zijn.

TOEPASSINGSGEBIED VAN PRIJS- EN VOLUME-INDEXCIJFERS IN NATIONALE REKENINGEN

10.06 Bij een aantal stromen die in de economische rekeningen in lopende prijzen voorkomen — vooral die met betrekking tot producten — kan een prijsmutatie op soortgelijke wijze als op micro-economisch niveau worden onderscheiden van een volumemutatie. Bij talrijke andere stromen in het systeem ligt dit onderscheid veel minder voor de hand.

Voor zover de stromen in de rekeningen een groep elementaire transacties in goederen en diensten omvatten, waarvan de waarde telkens gelijk is aan het product van een bepaald aantal fysieke eenheden en hun respectieve prijs per eenheid, hoeft men niet meer te weten dan de samenstelling van de elementen waaruit de desbetreffende stroom is opgebouwd om de prijs- en volumemutaties over een bepaald tijdvak te kunnen vaststellen.

Indien een stroom een aantal transacties in verband met distributie en financiële diensten omvat, alsmede saldi zoals de toegevoegde waarde, is het moeilijk, zo niet onmogelijk, lopende waarden in prijs- en volumecomponenten te splitsen, zodat speciale oplossingen moeten worden gekozen.

Ook is het nodig de werkelijke koopkracht van een aantal aggregaten, zoals de beloning van werknemers, het beschikbare inkomen van huishoudens of het nationale inkomen te meten. Dit is bij voorbeeld mogelijk door deze aggregaten te defleren aan de hand van een prijsindexcijfer voor de goederen en diensten die ermee gekocht kunnen worden.

10.07 De doelstelling en de wijze van meten van de werkelijke koopkracht van inkomensramingen verschillen van die voor het defleren van goederen- en dienstenstromen en van saldi. Voor goederen- en dienstenstromen kan een geïntegreerd systeem van prijs- en volume-indexcijfers worden opgesteld, wat een consistent kader biedt voor het meten van de economische groei. Voor de vaststelling van de werkelijke waarde van inkomensstromen zijn prijsindexcijfers nodig die niet per se verband hoeven te houden met de inkomensstroom. De keuze van de prijs voor het meten van inkomensgroei kan dus verschillen naargelang het doel van de analyse: in het geïntegreerde systeem van prijs- en volume-indexcijfers is niet één enkele prijs vastgelegd.

Het geïntegreerde systeem van prijs- en volume-indexcijfers

10.08 De systematische splitsing van veranderingen van lopende waarden in de componenten „prijsmutaties” en „volumemutaties” is beperkt tot de transactiestromen die geregistreerd worden in de goederen-en-dienstenrekening en in het ondersteunende kader voor aanbod en gebruik. Deze splitsing vindt zowel voor de gegevens per bedrijfstak en per product, als voor die van de totale economie plaats. Saldi, zoals de toegevoegde waarde, kunnen niet rechtstreeks worden gesplitst in prijs- en volumecomponenten; dit is alleen indirect mogelijk met behulp van de relevante transactiestromen.

Het gebruik van het boekhoudkundig kader bij de berekening van de gegevens leidt tot twee eisen:

- a) het saldo van de goederen-en-dienstenrekening moet voor twee opeenvolgende jaren steeds zowel in lopende prijzen als in volumetermen worden verkregen;
- b) iedere stroom voor de totale economie moet gelijk zijn aan de som van de desbetreffende stromen voor de verschillende bedrijfstakken.

Een derde eis, die niet inherent is aan het gebruik van het boekhoudkundig kader maar een weloverwogen keuze is, betreft het feit dat elke verandering van de waarde van transacties moet worden toegerekend aan een prijsmutatie, aan een volumemutatie of aan een combinatie van beide.

Wanneer aan deze drie eisen wordt voldaan, kan de volumewaardering van de goederen-en-dienstenrekeningen en de productierekeningen een geïntegreerd systeem van prijs- en volume-indexcijfers opleveren.

10.09 De posten die van belang zijn voor het samenstellen van een dergelijk geïntegreerd systeem zijn:

Transacties in producten

Output	P.1
Marktoutput	P.11
Output voor eigen finaal gebruik	P.12
Niet-marktoutput	P.13
Intermediair verbruik	P.2

Consumptieve bestedingen	P.3
Individuele consumptieve bestedingen	P.31
Collectieve consumptieve bestedingen	P.32
Werkelijke consumptie	P.4
Werkelijke individuele consumptie	P.41
Werkelijke collectieve consumptie	P.42
Investerings (bruto)	P.5
Investerings in vaste activa (bruto)	P.51
Veranderingen in voorraden	P.52
Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	P.53
Uitvoer van goederen en diensten	P.6
Uitvoer van goederen	P.61
Uitvoer van diensten	P.62
Invoer van goederen en diensten	P.7
Invoer van goederen	P.71
Invoer van diensten	P.72
Productgebonden belastingen en subsidies	
Productgebonden belastingen exclusief btw	D.212 en D.214
Productgebonden subsidies	D.31
btw	D.211
Saldi	
Toegevoegde waarde	B.1
Binnenlands product (bruto)	B.1*g

Andere prijs- en volume-indexcijfers

- 10.10 Behalve bovengenoemde prijs- en volumemaatstaven kunnen ook onderstaande aggregaten in prijs- en volume-componenten worden onderverdeeld. De respectieve maatstaven dienen uiteenlopende doelen.

Het volume van de voorraden aan het begin en het einde van elke periode moet soms worden berekend om de balansaggregaten te verkrijgen. Het volume van de kapitaalgoederenvoorraad moet worden berekend om ramingen van de kapitaalcoëfficiënt te kunnen maken. Tevens vormt het een basis voor het ramen van het verbruik van vaste activa in volumetermen. Het volume van de beloning van werknemers kan worden berekend om de productiviteit te meten en ook wanneer de output wordt geraamd met behulp van het volume van de input. Ook het verbruik van vaste activa, van niet-productgebonden belastingen op productie en van overige subsidies op productie moet in volume worden geraamd om het volume van de kosten te kunnen berekenen.

- 10.11 De beloning van werknemers is een inkomenscomponent. Voor het meten van de koopkracht kan de reële waarde ervan worden vastgesteld door deflatie met een indexcijfer dat de ontwikkeling van de prijzen van de door werknemers gekochte producten weergeeft. Ook andere inkomenscomponenten, zoals het beschikbare inkomen van huishoudens en het nationaal inkomen, kunnen op dezelfde wijze in reële termen worden uitgedrukt.

ALGEMENE BEGINSELEN VOOR HET METEN VAN PRIJS- EN VOLUME-INDEXCIJFERS

Definitie van prijzen en volumes voor marktproducten

- 10.12 Volume- en prijsindexcijfers kunnen enkel worden afgeleid voor variabelen met prijs- en hoeveelheidselementen. De begrippen prijs en hoeveelheid zijn nauw verbonden met het begrip homogene producten, d.w.z. producten waarvoor het mogelijk is eenheden vast te stellen die alle gelijkwaardig worden geacht en derhalve voor hetzelfde geldbedrag inwisselbaar zijn. De prijs van een homogeen product kan dus worden gedefinieerd als het geldbedrag waartegen elke producteenheid kan worden ingewisseld.

Voor elke homogene-productstroom, bv. de output, kan zo een prijs (p) worden vastgesteld, een hoeveelheid (q) die met het aantal eenheden overeenkomt, en een waarde (v) die wordt bepaald aan de hand van de vergelijking:

$$v = p \times q$$

Kwaliteit, prijs en homogene producten

- 10.13 Een homogeen product kan ook worden gedefinieerd als een product dat bestaat uit eenheden van dezelfde kwaliteit.

Homogene producten spelen in de nationale rekeningen een essentiële rol. Output wordt namelijk gewaardeerd tegen de door de markt bepaalde basisprijs op het tijdstip waarop hij tot stand komt, d.w.z. zeer vaak al vóór de verkoop. De geproduceerde eenheden moeten derhalve niet worden gewaardeerd tegen de prijs waartegen zij in werkelijkheid zullen worden verkocht, maar tegen de prijs waartegen gelijkwaardige eenheden worden verkocht op het tijdstip waarop de betrokken eenheden worden geproduceerd. Dit kan alleen voor homogene producten op een zorgvuldige wijze geschieden.

- 10.14 In de praktijk kunnen twee eenheden van een product met identieke fysieke kenmerken echter om twee redenen tegen verschillende prijzen worden verkocht:

- a) twee eenheden met identieke fysieke kenmerken kunnen als niet-gelijkwaardig worden beschouwd indien zij op verschillende plaatsen, in verschillende tijdvakken of onder verschillende voorwaarden worden verkocht. In dit geval moeten de eenheden als verschillende homogene producten worden beschouwd;
- b) twee eenheden met identieke fysieke kenmerken kunnen tegen verschillende prijzen worden verkocht wegens een gebrek aan informatie, wegens beperkingen van de vrijheid van kopen of wegens het bestaan van parallelmarkten. In dit geval moeten de eenheden worden geacht tot hetzelfde homogene product te behoren.

Een homogeen product kan derhalve ook worden omschreven als een product waarvan alle eenheden in een situatie van volmaakte mededinging tegen dezelfde prijs worden verkocht. Bij ontbreken van volmaakte mededinging wordt de prijs van een homogeen product bepaald als de gemiddelde prijs van de eenheden ervan. In de nationale rekeningen is er derhalve voor elk homogeen product slechts één enkele prijs, zodat algemene regels voor de waardering van producten kunnen worden toegepast.

- 10.15 Gebrek aan informatie betekent dat kopers wellicht niet altijd goed geïnformeerd zijn over bestaande prijsverschillen, zodat zij onbewust een te hoge prijs betalen. Dit — of het tegenovergestelde — kan ook voorkomen in situaties waarin individuele kopers en verkopers over de prijs onderhandelen. Anderzijds moet het verschil tussen de gemiddelde prijs van een goed dat wordt gekocht op een markt of een bazaar, waar vaak wordt onderhandeld, en de prijs van hetzelfde goed dat elders bij de detailhandel, bijvoorbeeld in een warenhuis, wordt gekocht, normaal gesproken worden behandeld als een kwaliteitsverschil als gevolg van uiteenlopende verkoopomstandigheden.

- 10.16 Prijsdiscriminatie betekent dat verkopers in een positie verkeren waarin zij verschillende categorieën kopers voor identieke goederen en diensten die onder exact dezelfde omstandigheden worden verkocht, verschillende prijzen in rekening kunnen brengen. In dergelijke gevallen heeft de koper die tot een bepaalde categorie behoort, geen of slechts een beperkte keuzevrijheid. Als regel geldt dat variaties in prijs als prijsdiscriminatie worden beschouwd wanneer voor identieke eenheden die onder precies dezelfde omstandigheden in duidelijk gescheiden markten worden verkocht, verschillende prijzen in rekening worden gebracht, d.w.z. wanneer verschillende prijzen in rekening worden gebracht voor hetzelfde homogene product. Prijsvariaties als gevolg van dergelijke discriminatie leiden niet tot volumeverschillen.

Wanneer wederverkoop van goederen op een bepaalde markt mogelijk is, mag worden aangenomen dat voor de betrokken producten prijsdiscriminatie doorgaans niet significant is. Prijsverschillen voor goederen kunnen dan gewoonlijk worden toegeschreven aan gebrek aan informatie of aan het bestaan van een parallelmarkt.

In de dienstensector, zoals bij het vervoer, kunnen producenten groepen individuen met in de regel lagere inkomens, zoals gepensioneerden en studenten, lagere prijzen in rekening brengen. Indien het dergelijke individuen vrijstaat om op elk gewenst tijdstip te reizen, moet dit prijsvoordeel als prijsdiscriminatie worden beschouwd. Indien de lagere tarieven echter gekoppeld zijn aan de voorwaarde dat zij alleen op bepaalde tijdstippen mogen reizen, doorgaans tijdens de daluren, wordt hen kwalitatief slechter vervoer aangeboden, aangezien vervoer onder bepaalde voorwaarden en vervoer zonder voorwaarden kunnen worden aangemerkt als verschillende homogene producten.

- 10.17 Er zijn diverse redenen voor het bestaan van parallelmarkten. Soms kunnen kopers niet de gewenste hoeveelheden tegen een lagere prijs kopen omdat er bij die prijs onvoldoende aanbod is, terwijl er wel een secundaire (parallel)markt met hogere prijzen is. Ook is het mogelijk dat er een parallelmarkt bestaat waar de verkopers lagere prijzen in rekening kunnen brengen omdat zij bepaalde belastingen kunnen ontlopen.

- 10.18 Indien de kwaliteit wordt bepaald door alle kenmerken die alle eenheden van een homogeen product met elkaar gemeen hebben, komen kwaliteitsverschillen tot uiting in de volgende factoren:

- a) fysieke kenmerken;

- b) levering op verschillende plaatsen;
- c) levering op verschillende tijdstippen van de dag of in verschillende perioden van het jaar;
- d) verschillen in verkoopvoorwaarden of in de omstandigheden of de omgeving waarin de goederen of diensten worden geleverd.

Prijzen en volume

- 10.19 Aan de invoering van het volumebegrip in de nationale rekeningen ligt de wens ten grondslag om het effect van prijsschommelingen in de in monetaire eenheden uitgedrukte waarde weg te nemen, waardoor het begrip hoeveelheid voor groepen producten wordt verruimd. Met de vergelijking $v = p \times q$ kan voor een bepaald homogeen product namelijk de wijziging van de waarde in de loop der tijd worden uitgesplitst in een wijziging van de prijs en een wijziging van de hoeveelheid. In de praktijk zijn er echter te veel homogene producten om ze afzonderlijk te behandelen, zodat de opstellers van de nationale rekeningen op een meer geaggregeerd niveau moeten werken. Op dat niveau is de vergelijking $v = p \times q$ echter niet langer bruikbaar omdat het, hoewel het mogelijk is waarden bij elkaar op te tellen, niet zinvol is hoeveelheden te aggregeren om daaruit prijzen af te leiden.
- 10.20 Er is echter een eenvoudige manier om de wijziging van de waarde van een groep homogene producten tussen twee perioden uit te splitsen waarbij een periode als basisperiode wordt beschouwd en de andere als lopende periode. Het effect van een prijswijziging kan worden gecompenseerd door te berekenen wat de waarde van de groep producten zou zijn geweest wanneer er geen prijswijziging was geweest, d.w.z. door op de hoeveelheden van de lopende periode de prijzen van de basisperiode toe te passen. Deze waarde tegen prijzen van de basisperiode definieert het begrip volume.

Op deze manier kan de waarde van een groep producten in de lopende periode als volgt worden weergegeven:

$$v^1 = \sum_i p_i^1 \times q_i^1$$

waarbij exponent 1 naar de lopende periode en index i naar een specifiek homogeen product verwijst. Het volume van de groep producten voor de lopende periode wordt in onderstaande formule dus als functie van de basisperiode bepaald.

$$\text{Volume} = \sum_i p_i^0 \times q_i^1$$

Daarbij verwijst exponent 0 naar de basisperiode. Door het volume van de groep producten voor de lopende periode te vergelijken met de totale waarde voor de basisperiode, kan een verandering worden gemeten die niet is beïnvloed door prijsverandering. Zo kan een volume-index worden berekend met de formule:

$$IVol^1 = \frac{\sum_i p_i^0 \times q_i^1}{\sum_i p_i^0 \times q_i^0}$$

Deze volume-index is een Laspeyres-index van hoeveelheden, waarin elk basisindexcijfer wordt gewogen met het aandeel van het basisproduct in de totale waarde voor de basisperiode.

Zodra het begrip volume is gedefinieerd, kan analoog aan de vergelijking $v = p \times q$ niet een prijs maar een prijsindex worden bepaald. Deze is derhalve de verhouding tussen de waarde voor de lopende periode en het volume, en wordt weergegeven met de formule:

$$IP^1 = \frac{\sum_i p_i^1 \times q_i^1}{\sum_i p_i^0 \times q_i^1}$$

Deze index is een Paasche-prijsindex waarin elk basisprijsindexcijfer wordt gewogen met het aandeel van het basisproduct in de totale waarde voor de lopende periode.

De aldus gedefinieerde volume- en de prijsindexen vormen het bewijs voor de vergelijking:

waarde-indexcijfer = prijsindexcijfer $\times$ volume-indexcijfer.

Deze vergelijking is een meer algemene versie van de vergelijking $v = p \times q$; veranderingen in de waarde van een groep producten kunnen ermee worden uitgesplitst in een volume- en een prijswijziging.

Bij de berekening van het volume worden hoeveelheden gewogen met prijzen van de basisperiode, zodat het resultaat van de prijsstructuur afhangt. Wijzigingen in prijsstructuur zijn voor korte perioden waarschijnlijk minder belangrijk dan voor lange perioden. De berekening van het volume wordt daarom enkel voor twee opeenvolgende jaren gemaakt, d.w.z. het volume wordt berekend tegen de prijzen van het voorgaande jaar.

Voor vergelijkingen over langere perioden worden de Laspeyres-volume-indexcijfers en de Paasche-prijsindexcijfers eerst berekend ten opzichte van het voorgaande jaar, waarna kettingindexcijfers worden vastgesteld.

- 10.21 De grootste voordelen van het gebruik van Paasche-prijsindexcijfers en Laspeyres-volume-indexcijfers zijn dat zij eenvoudig zijn uit te leggen en te berekenen en dat zij additief zijn in de aanbod- en gebruikssaldi.
- 10.22 Kettingindexcijfers hebben het nadeel dat zij tot volumes leiden die niet additief zijn, zodat zij niet kunnen worden gebruikt bij de saldering van producten die op aanbod- en gebruikstabellen zijn gebaseerd.
- 10.23 De niet-additieve volumegegevens die met kettingindexcijfers zijn berekend, moeten zonder enige correctie worden gepubliceerd. Deze methode is transparant en laat de gebruikers de omvang van het probleem zien. Toch kunnen er omstandigheden zijn waarin er de voorkeur aan wordt gegeven discrepanties weg te werken om de algemene consistentie van de gegevens te verbeteren. Wanneer de waarden voor het referentiejaar door middel van kettingindexcijfers zijn geëxtrapoleerd, moet worden voorzien in een uitleg aan de gebruikers aangaande de afwezigheid van additiviteit in de tabellen.
- 10.24 Omdat het onmogelijk is om prijzen en hoeveelheden voor alle homogene producten in een economie te meten, worden volume- of prijsindexcijfers in de praktijk berekend aan de hand van steekproeven van representatieve homogene producten, waarbij het onderliggende idee is dat de volumes of prijzen voor producten die niet in de steekproef zijn opgenomen, op dezelfde manier wijzigen als het steekproefgemiddelde. Daarom moet gebruik worden gemaakt van een zo gedetailleerd mogelijke classificatie van producten als in de praktijk haalbaar is, zodat elk product zo homogeen mogelijk kan worden geïdentificeerd, ongeacht de mate van detail waarin de resultaten worden gepresenteerd.
- 10.25 Omdat in de vergelijking een verband wordt gelegd tussen de waarde en de prijs- en volume-indexcijfers, hoeven er slechts twee indexcijfers te worden berekend. Gewoonlijk wordt het waarde-indexcijfer rechtstreeks verkregen door een eenvoudige vergelijking van de totale waarden voor de lopende en de basisperioden. Vervolgens wordt gekozen of er een prijsindexcijfer dan wel een volume-indexcijfer wordt berekend. In de meeste gevallen wordt de aanname van gelijktijdige mutatie, die aan de methode ten grondslag ligt, meer door de prijzen dan door de volumes bewezen, omdat de prijzen van verschillende producten vaak in grote mate worden beïnvloed door bepaalde gemeenschappelijke factoren zoals de grondstofprijzen en de lonen. In dat geval wordt het prijsindexcijfer berekend aan de hand van een steekproef van producten met een in de loop van de tijd constante kwaliteit, waarbij de kwaliteit niet alleen wordt bepaald door de fysieke kenmerken van het product maar ook door de verkoopvoorwaarden, zoals hierboven is uiteengezet. Op deze wijze verschijnen alle wijzigingen van de totale waarde die door structurele veranderingen bij de verschillende producten zijn veroorzaakt, als volume- en niet als prijsmutaties.

In sommige gevallen zal het echter eenvoudiger zijn om een volume-indexcijfer te berekenen en dit te gebruiken om hieruit een prijsindexcijfer af te leiden. Incidenteel kan het zelfs de voorkeur verdienen om het waarde-indexcijfer te berekenen op basis van een prijs- en een volume-indexcijfer.

Nieuwe producten

- 10.26 De methode om de hiervoor omschreven prijs- en volume-indexcijfers te berekenen vooronderstelt dat het product in de twee opeenvolgende jaren bestaat. In werkelijkheid verschijnen en verdwijnen veel producten echter van het ene jaar op het andere, en dat dient in de prijs- en de volume-indexcijfers tot uiting te komen. Indien het volume wordt bepaald met behulp van de prijzen van het voorgaande jaar, is er geen bijzondere moeilijkheid in het geval van producten die in het voorgaande jaar bestonden, maar in het lopende jaar niet langer bestaan, aangezien zij eenvoudigweg een hoeveelheid nul krijgen voor het lopende jaar. De kwestie is ingewikkelder in het geval van nieuwe producten, aangezien voor het voorgaande jaar niet de prijs van een niet-bestaand product kan worden gemeten.

Er zijn in een dergelijk geval twee benaderingen om de prijs voor het voorgaande jaar te schatten: de eerste veronderstelt dat de prijs van het nieuwe product wijzigt zoals de prijs van soortgelijke producten, terwijl bij de tweede methode wordt geprobeerd rechtstreeks te berekenen wat de prijs van het nieuwe product zou zijn geweest indien het in de basisperiode al had bestaan. De eerste benadering komt er eenvoudigweg op neer dat een prijsindexcijfer wordt gebruikt dat is berekend op basis van een steekproef van homogene producten die in de twee opeenvolgende jaren bestaan, en in de praktijk wordt deze methode ook gebruikt voor de meeste nieuwe producten, aangezien er over het algemeen te veel nieuwe producten zijn om expliciet te worden gespecificeerd, in het bijzonder wanneer de definitie van homogeen product strikt wordt gehanteerd. Met de tweede benadering wordt meestal gebruik gemaakt van hetzij de hedonische methode, die erin bestaat dat de prijs van een product wordt betaald op basis van de voornaamste kenmerken ervan, hetzij de inputmethode, waarbij de prijs van een product wordt berekend aan de hand van de kosten van dat product.

De kwestie van nieuwe producten heeft in het bijzonder belang op bepaalde gebieden. Van veel kapitaalgoederen wordt er maar één geproduceerd zodat zij als nieuwe producten verschijnen. Dit geldt ook voor vele diensten die nooit op precies dezelfde wijze worden verleend, bijvoorbeeld op het gebied van onderzoek en ontwikkeling.

- 10.27 Bij dienstentransacties is het vaak moeilijker de kenmerken van de fysieke eenheid vast te stellen, zodat er verschil van mening kan rijzen over de aan te houden criteria. Dit probleem kan belangrijke bedrijfstakken betreffen, zoals financiële intermediaat, groot- en detailhandel, zakelijke dienstverlening, onderwijs, onderzoek en ontwikkeling, gezondheidszorg en recreatie. De keuze van fysieke eenheden voor dergelijke activiteiten wordt uiteengezet in het *Handboek inzake prijs- en volumemetingen in de nationale rekeningen* ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Eurostat, *Handbook on price and volume measures in national accounts*, 2001 (beschikbaar op: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

Uitgangspunten voor niet-marktdiensten

10.28 De opstelling van een volledig systeem van prijs- en volume-indexcijfers voor alle vormen van aanbod en gebruik van goederen en diensten gaat bij het meten van de output van niet-marktdiensten gepaard met een specifiek probleem. Dergelijke diensten onderscheiden zich van marktdiensten doordat zij niet tegen een marktprijs worden verkocht en hun waarde in lopende prijzen wordt berekend als de som van de gemaakte kosten. Deze kosten zijn: intermediair verbruik, beloning van werknemers, het saldo van niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie en verbruik van vaste activa.

10.29 Omdat een marktprijs per eenheid ontbreekt, kunnen de kosten per eenheid van een niet-marktdienst als gelijkwaardig aan de prijs worden beschouwd. De prijs van een marktproduct komt namelijk overeen met de uitgave die de koper moet doen om in het bezit ervan te komen, terwijl de kosten per eenheid van een niet-marktdienst overeenkomen met de uitgave die de maatschappij moet doen om er gebruik van te maken. Wanneer voor niet-marktdiensten kwantitatieve eenheden kunnen worden omschreven, kunnen dus ook de hierboven uiteengezette algemene beginselen voor de berekening van volume- en prijsindexcijfers worden toegepast.

Over het algemeen kunnen voor niet-marktdiensten die op individuele basis worden verbruikt, zoals diensten op het gebied van onderwijs en gezondheidszorg, kwantitatieve eenheden worden vastgesteld, zodat voor dergelijke diensten gewoonlijk de algemene beginselen moeten worden toegepast.

De methode die erin bestaat om het volume te berekenen door op de hoeveelheden van het lopende jaar de kosten per eenheid van het voorgaande jaar toe te passen, wordt de outputmethode genoemd.

10.30 Het is evenwel moeilijk om kwantitatieve eenheden vast te stellen voor collectieve niet-marktdiensten, zoals diensten in verband met de overheid, justitie of defensie. In dat geval moeten derhalve andere methoden worden gebruikt, naar analogie van de algemene methode. Bij deze methode wordt het volume aan de hand van prijzen van het vorige jaar vastgesteld, d.w.z. het volume wordt omschreven als de uitgave die kopers zouden moeten doen indien de prijzen niet waren veranderd. Deze omschrijving kan worden gebruikt indien geen kwantitatieve eenheid kan worden vastgesteld, mits de omschrijving niet op een producteenheid, maar op de uitgaven als geheel wordt toegepast. Aangezien de waarde van een niet-marktdienst wordt bepaald door de ermee gemoeide kosten, kan het volume dus worden berekend aan de hand van de waarde van de kosten tegen prijzen van de basisperiode, d.w.z. de waarde tegen prijzen van de basisperiode van het intermediair verbruik, de beloning van werknemers, het saldo van overige belastingen en productiesubsidies en het verbruik van vaste activa. Deze methode staat bekend als de inputmethode. De berekening van de beloning van werknemers in volumetermen, het verbruik van vaste activa en de belastingen en subsidies op de productie wordt besproken in de volgende punten.

Zelfs in het gunstigste geval waarin er sprake is van verbruik van niet-marktdiensten op individuele basis, zoals diensten op het gebied van onderwijs en gezondheidszorg, is het niet altijd eenvoudig homogene producten te onderscheiden. De kenmerken van dergelijke diensten zijn namelijk zelden voldoende nauwkeurig omschreven om met zekerheid te kunnen bepalen of twee verschillende diensteneenheden als gelijkwaardig kunnen worden beschouwd, d.w.z. of zij moeten worden geacht overeen te komen met een zelfde homogeen product of dat zij twee afzonderlijke producten vormen. De opstellers van de nationale rekeningen kunnen twee criteria met betrekking tot gelijkwaardigheid toepassen:

- a) het criterium van de kosten per eenheid: twee eenheden van niet-marktdiensten worden gelijkwaardig geacht indien zij dezelfde kosten per eenheid hebben. Aan dit criterium ligt het idee ten grondslag dat degenen die collectief profijt van openbare diensten hebben, tevens degenen zijn die tot de diensten besluiten en daarvoor betalen. Burgers besluiten bijvoorbeeld over openbare diensten via hun vertegenwoordigers en betalen ervoor via hun belastingen. In dergelijke omstandigheden kan van burgers niet worden verwacht dat zij verschillende prijzen betalen voor diensteneenheden die zij gelijkwaardig achten. Volgens dit criterium moeten twee diensteneenheden met verschillende kosten dus als verschillende producten worden beschouwd, en hebben homogene niet-marktproducten als kenmerk dat de kosten per eenheid gelijk zijn;
- b) het resultaatcriterium: twee eenheden van niet-marktdiensten worden gelijkwaardig geacht indien zij tot hetzelfde resultaat leiden. Aan dit criterium ligt de gedachte ten grondslag dat twee diensteneenheden die door burgers gelijkwaardig worden geacht, niettemin tegen verschillende kosten geproduceerd kunnen zijn, omdat burgers het productieproces van deze diensten niet volledig controleren. Het criterium van de kosten per eenheid is dan niet langer relevant en moet worden vervangen door een criterium inzake het nut van de niet-marktdiensten voor de maatschappij.

Aangezien het resultaatcriterium vaak relevanter lijkt, is voor de ontwikkeling van op dit criterium gebaseerde methoden veel werk verricht en wordt nog steeds onderzoek gedaan om die methoden te verbeteren. In de praktijk leiden dergelijke methoden er vaak toe dat bij volumeberekeningen op hoeveelheden correctiecoëfficiënten worden toegepast; zij worden methoden met een expliciete correctie voor kwaliteit genoemd.

De voornaamste moeilijkheid bij de implementatie van dergelijke methoden houdt verband met het definiëren en het meten van het resultaat. Het meten van het resultaat vooronderstelt namelijk dat er doelstellingen zijn omschreven, wat voor niet-marktdiensten niet zo eenvoudig is. Wat zijn bijvoorbeeld de doelstellingen van diensten op het gebied van de volksgezondheid: verbetering van de volksgezondheid of verlenging van het leven

van mensen? Zeker beide, maar hoe moeten deze twee doelstellingen dan worden gewogen als zij niet gelijkwaardig zijn? Is de beste behandeling bijvoorbeeld die waardoor in goede gezondheid een jaar langer, of die waardoor in slechte gezondheid twee jaar langer kan worden geleefd? Daarbij zijn ramingen van resultaten vaak controversieel, en bijgevolg keren in talrijke landen de controverses over de verbetering of de achteruitgang van de schoolprestaties van leerlingen telkens terug.

In de Europese Unie worden dergelijke methoden, gelet op de conceptuele moeilijkheden en het ontbreken van consensus over outputmethoden die zijn gecorrigeerd voor kwaliteit (gebaseerd op resultaat), uitgesloten van het centrale stelsel om de vergelijkbaarheid van de resultaten te behouden. Dergelijke methoden worden facultatief alleen gebruikt voor aanvullende tabellen, zolang het onderzoek voortduurt. Zo moeten op het gebied van niet-marktgezondheidszorg en niet-marktonderwijs de ramingen voor het volume van productie en consumptie worden berekend op basis van de rechtstreekse metingen van de output — zonder correctie voor kwaliteit — door de geproduceerde hoeveelheden te wegen met de kosten per eenheid van deze diensten van het voorgaande jaar, zonder hierop enige correctie voor kwaliteit toe te passen. Dergelijke methoden moeten op een voldoende gedetailleerd niveau worden toegepast, waarbij het minimumniveau wordt gedefinieerd door Eurostat's *Handboek inzake prijs- en volumemetingen in de nationale rekeningen*.

Hoewel het gebruik van op input gebaseerde methoden over het algemeen moet worden vermeden, kan de inputmethode op gezondheidsgebied worden toegepast wanneer de verscheidenheid aan diensten zodanig is dat het in de praktijk onmogelijk is homogene producten te onderscheiden. Voorts moet bij de ramingen van de nationale rekeningen aanvullende informatie worden verstrekt die de gebruiker opmerkzaam maakt op de meetmethoden.

Beginnelsen voor de toegevoegde waarde tegen basisprijzen en het bbp

- 10.31 De toegevoegde waarde, het saldo van de productierekening, is het enige saldo dat deel uitmaakt van het geïntegreerde systeem van prijs- en volume-indexcijfers. Gewezen zij evenwel op de zeer bijzondere kenmerken van deze post en op de betekenis van de prijs- en volume-indexcijfers die ermee verband houden.

Anders dan de verschillende goederen- en dienstenstromen vertegenwoordigt de toegevoegde waarde niet een aparte transactiecategorie. Een rechtstreekse ontleding in een prijs- en een volumecomponent is dan ook niet mogelijk.

- 10.32 *Definitie:* de toegevoegde waarde is in volume gelijk aan het verschil tussen het volume van de output en het volume van het intermediaire verbruik.

$$VA = \sum P(0) Q(1) - \sum p(0) q(1)$$

waarin P en Q prijzen en hoeveelheden voor de output en p en q prijzen en hoeveelheden voor het intermediair verbruik zijn. De theoretisch correcte methode voor de berekening van het volume van de toegevoegde waarde is die van de dubbele deflatie, d.w.z. afzonderlijke deflatie van beide stromen van de productierekening (output en intermediair verbruik) en berekening van het saldo van beide geherwaardeerde stromen.

- 10.33 In gevallen waarin de statistische informatie nog onvolledig of onvoldoende betrouwbaar is, moet soms gebruik worden gemaakt van een enkele indicator. Indien er goede gegevens over de toegevoegde waarde in lopende prijzen bestaan, is het mogelijk om in plaats van een dubbele deflatie de lopende toegevoegde waarde direct aan de hand van een prijsindexcijfer voor de output te defleren. Hierbij gaat men er wel van uit dat de prijzen voor het intermediair verbruik in gelijke mate stijgen als die voor de output. Een andere mogelijke procedure is de extrapolatie van de toegevoegde waarde in het basisjaar met een volume-indexcijfer voor de output, dat hetzij rechtstreeks uit kwantitatieve gegevens, hetzij door deflatie van de lopende waarde van de output met een geschikt prijsindexcijfer kan worden berekend. Bij deze methode gaat men ervan uit dat de volumemutaties voor de output en het intermediair verbruik even groot zijn.

Voor bedrijfstakken die marktdiensten en niet-marktdiensten verlenen, zoals financiële instellingen, de zakelijke dienstverlening of defensie, kan het onmogelijk blijken bevredigende ramingen van prijs- of volumemutaties voor de output te verkrijgen. De bewegingen van het volume van de toegevoegde waarde kunnen in dergelijke gevallen worden geraamd aan de hand van de veranderingen in de beloning van werknemers ten opzichte van het vorige jaar en het verbruik van vaste activa in volumetermen. De samenstellers van de gegevens moeten soms hun toevlucht nemen tot dergelijke hulpmiddelen, ook al is er geen goede reden om aan te nemen dat de arbeidsproductiviteit op de korte of lange termijn ongewijzigd blijft.

- 10.34 De prijs- en volume-indexcijfers voor de toegevoegde waarde zijn dan ook anders van aard dan de overeenkomstige indexcijfers voor de goederen- en dienstenstromen.

Hetzelfde geldt voor de prijs- en volume-indexcijfers van aggregaten die tevens een saldo zijn, zoals het bruto binnenlands product. Dit komt in waarde overeen met de som van alle toegevoegde waarden van alle bedrijfstakken — d.w.z. een optelling van alle saldi — plus het saldo van de productgebonden belastingen en subsidies, maar het kan ook worden gezien als het verschil tussen de totale finale bestedingen en de invoer.

SPECIFIEKE PROBLEMEN BIJ DE TOEPASSING VAN DE BEGINSELEN

10.35 Hoewel het geïntegreerde systeem van prijs- en volume-indexcijfers in wezen beperkt is tot goederen- en diensten-transacties, is het ook mogelijk om voor bepaalde andere transacties de prijs- en volumemutaties te meten.

Productgebonden belastingen en subsidies en invoer

10.36 De hierboven genoemde mogelijkheid geldt met name voor belastingen en subsidies die rechtstreeks verband houden met de kwantiteit of de waarde van de goederen en diensten waarop een bepaalde transactie betrekking heeft. In de aanbod- en gebruikstabellen wordt de waarde van deze belastingen en subsidies expliciet aangegeven. Door hierop onderstaande regels toe te passen is het mogelijk prijs- en volumemutaties te meten voor de categorieën belastingen en subsidies die in de goederen-en-dienstenrekening worden geregistreerd, namelijk:

- a) productgebonden belastingen exclusief btw (D.212 en D.214);
- b) productgebonden subsidies (D.31);
- c) btw (D.211).

10.37 Het eenvoudigste geval is dat van belastingen die een vast bedrag uitmaken per fysieke eenheid van het bij de transactie betrokken product. De waarde van de opbrengst van een dergelijke belasting is afhankelijk van:

- a) de hoeveelheid producten waarop de transactie betrekking heeft;
- b) de heffing per eenheid, d.w.z. de prijscomponent van de belasting.

Het splitsen van de waardemutatie in twee componenten levert nauwelijks moeilijkheden op: de volumemutatie wordt bepaald door de verandering van de hoeveelheid belaste producten en de prijsmutatie komt overeen met de verandering van de heffing per eenheid, d.w.z. de verandering in de prijscomponent van de belasting.

10.38 Meestal is de belasting echter een bepaald percentage van de waarde van de transactie. De waarde van de opbrengst van een dergelijke belasting is dan afhankelijk van:

- a) de hoeveelheid producten waarop de transactie betrekking heeft;
- b) de prijs van de producten waarop de transactie betrekking heeft;
- c) het belastingtarief (in procenten).

De prijscomponent van de belasting wordt dan verkregen door het belastingtarief op de prijs van het product toe te passen. De verandering van de waarde van de opbrengst van een dergelijke belasting kan ook worden gesplitst in een volumemutatie, bepaald door de verandering van de hoeveelheid belaste producten, en een prijsmutatie, die overeenkomt met de verandering van de prijscomponent van de belasting ($b \times c$).

10.39 Het volume van het bedrag aan productgebonden belastingen (exclusief btw) (D.212 en D.214) wordt gemeten door op de hoeveelheden geproduceerde of ingevoerde producten de prijscomponent van de belasting van het basisjaar toe te passen of door op de waarde van de output of de invoer, geherwaardeerd tegen de prijzen van het basisjaar, de belastingtarieven van het basisjaar toe te passen. Men mag niet uit het oog verliezen dat afhankelijk van het gebruik van het product de prijscomponent van de belasting kan variëren. Hiermee wordt rekening gehouden in de aanbod- en gebruikstabellen.

10.40 Evenzo wordt het volume van het bedrag aan productgebonden subsidies (D.31) gemeten door op de hoeveelheden geproduceerde of ingevoerde producten de prijscomponent van de subsidie van het basisjaar toe te passen of door op de waarde van de output of de invoer, geherwaardeerd tegen de prijzen van het basisjaar, de subsidiepercentages van het basisjaar toe te passen en hierbij rekening te houden met het feit dat afhankelijk van het gebruik van het product de prijscomponent van de subsidie kan variëren.

10.41 De btw (D.211) wordt, zowel voor de gehele economie als voor de afzonderlijke bedrijfstakken en andere gebruikers, netto berekend en betreft alleen de niet-afrekbare btw. Deze wordt gedefinieerd als het verschil tussen de voor de betrokken producten in rekening gebrachte btw en de voor de gebruikers van deze producten afrekbare btw. Het is echter ook mogelijk de btw te bepalen als de som van alle niet-afrekbare bedragen die door de gebruikers moeten worden betaald.

De niet-afrekbare btw, in volumetermen, kan worden berekend door op de stromen in prijzen van het vorige jaar de btw-tarieven van het vorige jaar toe te passen. Wijzigingen in het btw-tarief voor het lopende jaar worden daarom weerspiegeld in het prijsindexcijfer en niet in het volume-indexcijfer van de niet-afrekbare btw.

Het aandeel van de aftrekbare btw in de in rekening gebrachte btw, en dus ook van de niet-aftrekbare btw, kan veranderen:

- a) als gevolg van gewijzigde aftrekmogelijkheden, voortvloeiend uit een wijziging van de belastingwetgeving of regelingen dienaangaande, die al dan niet onmiddellijk in werking treden;
- b) als gevolg van veranderingen in het bestedingspatroon met betrekking tot een product (bv. toename van het aandeel van de toepassingen waarvoor de btw mag worden afgetrokken).

Een wijziging van het bedrag aan aftrekbare btw als gevolg van gewijzigde aftrekmogelijkheden zal bij de beschreven methode worden behandeld als een verandering van de prijscomponent van de belasting. Dit geldt ook voor een wijziging van het tarief van de in rekening gebrachte btw.

Een wijziging van het bedrag aan aftrekbare btw als gevolg van een wijziging in het bestedingspatroon leidt daarentegen tot een volumemutatie van de aftrekbare btw en is bijgevolg van invloed op het volume-indexcijfer van de btw.

Niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie

10.42 De registratie van niet-productgebonden belastingen op productie (D.29) en overige subsidies op productie (D.39) vormt een bijzondere moeilijkheid in die zin dat het per definitie niet mogelijk is hen rechtstreeks aan geproduceerde eenheden te koppelen. In het geval van niet-marktdiensten wordt deze moeilijkheid nog verergerd doordat zij enkel worden gebruikt wanneer geen hoeveelheidseenheden kunnen worden vastgesteld. Over het algemeen kan deze moeilijkheid echter worden omzeild door overige belastingen en subsidies op productie, in volumetermen, vast te stellen aan de hand van het bedrag waartoe zij zouden zijn gestegen indien de belastingvoorschriften en de prijzen in hun totaliteit in vergelijking tot die van het vorige jaar onveranderd waren gebleven. Belastingen op eigendom of het gebruik van een actief bijvoorbeeld kunnen in volumetermen worden geraamd, door op de lopende periode de voorschriften en de prijs van activa van het vorige jaar toe te passen.

Verbruik van vaste activa

10.43 Het meten van het volume van het verbruik van vaste activa levert nauwelijks moeilijkheden op wanneer goede informatie over de samenstelling van de kapitaalgoederenvoorraad beschikbaar is. Bij de „perpetual inventory method”, die in de meeste landen wordt toegepast, is het voor de raming van het verbruik van vaste activa in lopende prijzen al nodig het volume van de kapitaalgoederenvoorraad in volumetermen te berekenen. Om een waardering tegen de historische kostprijs om te zetten in een waardering tegen vervangingswaarde moeten de kapitaalgoederen die in verschillende perioden zijn aangeschaft, gewaardeerd worden tegen vergelijkbare prijzen, namelijk de prijzen van het basisjaar. De hierbij verkregen prijs- en volume-indexcijfers kunnen derhalve ook worden gebruikt voor de berekening van de waarde van het verbruik van vaste activa, in volumetermen, en van het desbetreffende prijsindexcijfer.

Indien een dergelijke permanente inventaris van de kapitaalgoederenvoorraad ontbreekt, kunnen wijzigingen in het verbruik van vaste activa, in volumetermen, worden verkregen door deflatie van de gegevens in lopende prijzen met behulp van prijsindexcijfers die zijn ontleend aan de gegevens over de bruto-investeringen in vaste activa per product. Er dient rekening te worden gehouden met de leeftijdsopbouw van de aangeschafte vaste activa.

Beloning van werknemers

10.44 Om het volume van de input van arbeid door werknemers te meten, kan als kwantitatieve eenheid voor de beloning van werknemers worden gedacht aan een uur arbeid van een bepaald type en een bepaald niveau van bekwaamheid. Evenals bij goederen en diensten moeten ook bij arbeid uiteenlopende kwaliteiten worden onderkend en moet voor ieder type arbeid afzonderlijk het kwantitatieve aandeel worden berekend. De aan ieder type arbeid gekoppelde prijs is de per uur betaalde beloning, die uiteraard naargelang het soort arbeid uiteenloopt. Een maatstaf voor het volume van verrichte arbeid kan worden berekend als een gewogen gemiddelde van de kwantitatieve aandelen van de verschillende soorten arbeid, gewogen met de waarde van de beloning van werknemers in het voorgaande jaar of in een vast basisjaar. Ook kan een index van de loonontwikkeling worden berekend door een gewogen gemiddelde van de procentuele veranderingen in de uurtarieven voor de beloning van verschillende soorten arbeid te berekenen, waarbij ook hier de beloning van werknemers als gewichten wordt gebruikt. Als indirect een volume-indexcijfer van het Laspeyres-type wordt berekend door de veranderingen in de beloning van werknemers in lopende waarden te defleren met behulp van een indexcijfer van de gemiddelde wijziging van de beloning per uur, moet dit een Paasche-indexcijfer zijn.

Kapitaalgoederenvoorraad en voorraden vlottende activa

10.45 Zowel voor de kapitaalgoederenvoorraad als voor de voorraden vlottende activa zijn volumes in prijzen van het voorgaande jaar nodig. Voor de kapitaalgoederenvoorraad zijn deze gegevens, die nodig zijn voor de berekening van de kapitaalcoëfficiënt, beschikbaar indien gebruik wordt gemaakt van de „perpetual inventory method”. In andere gevallen kan informatie over de waarde van de activa verzameld worden bij de producenten en is defleren mogelijk aan de hand van de voor de investeringen in vaste activa gebruikte prijsindex, waarbij rekening wordt gehouden met de leeftijdsopbouw van de voorraden.

Veranderingen in de voorraden vlottende activa worden gemeten door voor een bepaalde periode de waarde van de onttrekkingen en de waarde van eventuele normale verliezen op in voorraad gehouden goederen op de waarde van de toevoegingen aan de voorraden in mindering te brengen. Volumes in prijzen van het voorgaande jaar kunnen worden afgeleid door deflatie van deze componenten. In de praktijk komt het echter zelden voor dat toevoegingen en onttrekkingen aan de voorraden werkelijk bekend zijn, en vaak is de enige beschikbare informatie de waarde van de voorraden aan het begin en het eind van de periode. In dergelijke gevallen zal het vaak nodig zijn dat regelmatige toevoegingen en onttrekkingen gedurende de lopende periode worden verondersteld, zodat de gemiddelde prijs voor de periode zowel voor toevoegingen als onttrekkingen relevant kan worden geacht. In dergelijke omstandigheden wordt de berekening van de voorraadmutatie door het verschil tussen de waarden van de toevoegingen en onttrekkingen gelijkwaardig aan de berekening van het verschil tussen de waarden van de begin- en de eindvoorraad. De voorraadmutatie in volumetermen kan dan worden berekend door deflatie van de begin- en eindvoorraad om deze in overeenstemming te brengen met de gemiddelde prijs in de basisperiode. Wanneer de voorraadmutaties bekend zijn in termen van hoeveelheid kan, wederom uitgaande van regelmatige toevoegingen en onttrekkingen, de omvang van de voorraadmutatie worden berekend door hierop de gemiddelde prijs van de basisperiode toe te passen.

BEREKENING VAN HET REËLE INKOMEN VOOR DE TOTALE ECONOMIE

- 10.46 Inkomensstromen kunnen in het algemeen niet in een prijs- en een volumecomponent worden opgesplitst, zodat prijs- en volumemaatstaven niet op dezelfde manier kunnen worden gedefinieerd als voor de productstromen en -standen. Inkomensstromen kunnen alleen in reële waarden worden gemeten als men een pakket met goederen en diensten selecteert waaraan het inkomen veelal wordt uitgegeven en men het prijsindexcijfer voor dit pakket gebruikt als deflator voor de lopende inkomens. De keuze is altijd willekeurig daar inkomen zelden enkel aan aankopen gedurende de beschouwde periode wordt uitgegeven. Een deel wordt wellicht gespaard voor aankopen in latere perioden en ook kunnen aankopen gedurende de periode gedeeltelijk uit eerdere besparingen worden gefinancierd.
- 10.47 Met het bruto binnenlands product in prijzen van het voorgaande jaar wordt het volume van de totale toegevoegde waarde (output minus intermediair verbruik) voor de totale economie gemeten. Het totale reële inkomen van ingezetenen wordt niet alleen door dit volume beïnvloed, maar ook door de ruilvoet van de uitvoer ten opzichte van de invoer uit het buitenland. Indien de ruilvoet toeneemt, is minder uitvoer nodig om te betalen voor een bepaald invoervolume, zodat bij een bepaald niveau van de binnenlandse productie goederen en diensten kunnen worden overgeheveld van de uitvoer naar de consumptie of de investeringen.

Het reële bruto binnenlands inkomen kan worden berekend door de zogenaamde ruilvoetwinst op te stellen bij de volumegegevens over het bruto binnenlands product. De ruilvoetwinst — of eventueel het verlies — wordt gedefinieerd als:

$$T = \frac{X - M}{P} - \left[\frac{X}{P_x} - \frac{M}{P_m} \right]$$

d.w.z. het lopende saldo van uitvoer en invoer, gedefleerd met behulp van prijsindexcijfer P, minus het verschil tussen de gedefleerde waarde van de uitvoer en de gedefleerde waarde van de invoer. De keuze van een goede deflator P wordt aan de statistische autoriteiten van een land overgelaten, zodat rekening kan worden gehouden met de bijzondere omstandigheden van dat land. Wanneer er geen zekerheid is over de keuze van de deflator, is het aannemelijk dat een gemiddelde van de prijsindexcijfers voor de invoer en de uitvoer hiervoor een geschikte deflator oplevert.

Diverse aggregaten van het reële inkomen worden als volgt geïdentificeerd en gedefinieerd:

Bruto binnenlands product in volumetermen

plus de ruilvoetwinst of het ruilvoetverlies

is gelijk aan het reële bruto binnenlands inkomen

plus de uit het buitenland ontvangen reële primaire inkomens

minus de aan het buitenland betaalde reële primaire inkomens

is gelijk aan het reële bruto nationaal inkomen

plus de uit het buitenland ontvangen reële inkomensoverdrachten

minus de aan het buitenland betaalde reële inkomensoverdrachten

is gelijk aan het reële bruto nationaal beschikbaar inkomen

minus het verbruik van vaste activa in volumetermen

is gelijk aan het reële netto nationaal beschikbaar inkomen.

Om de verschillende aggregaten van het nationaal inkomen in reële waarden te kunnen uitdrukken verdient het aanbeveling de primaire inkomens en inkomensoverdrachten ontvangen van en betaald aan het buitenland te defleren met behulp van een indexcijfer van de bruto binnenlandse bestedingen. Het reële nationaal beschikbaar inkomen moet worden uitgedrukt in nettocijfers door van de brutowaarde het verbruik van vaste activa in volumetermen af te trekken.

INTERNATIONALE PRIJS- EN VOLUME-INDEXCIJFERS

- 10.48 Het feit dat landen verschillende prijsniveaus en munteenheden hebben, vormt een uitdaging voor internationale vergelijkingen van prijzen en volumes. Nominale wisselkoersen zijn geen geschikte omrekeningsfactoren voor dergelijke vergelijkingen, omdat zij verschillen in prijsniveaus niet adequaat weergeven, en omdat zij in de loop van de tijd niet voldoende stabiel zijn.
- 10.49 In plaats daarvan worden koopkrachtpariteiten (KKP's) toegepast. Een KKP wordt gedefinieerd als het aantal eenheden van land B's munteenheid dat in dat land nodig is om dezelfde hoeveelheid goederen en diensten te kopen die met een eenheid van land A's munteenheid in land A kan worden gekocht. KKP's kunnen dus worden opgevat als de wisselkoers van een fictieve munteenheid die over het algemeen koopkrachtstandaard (KKS) wordt genoemd. Indien de uitgaven van de landen A en B, uitgedrukt in nationale munteenheden, worden omgewisseld in KKS, worden de resulterende cijfers uitgedrukt in hetzelfde prijsniveau en dezelfde munteenheid, waardoor een zinvolle vergelijking van volumes mogelijk is.
- 10.50 KKP's voor marktgoederen en -diensten zijn gebaseerd op internationale prijsenquête. Deze worden in alle landen gelijktijdig uitgevoerd, op basis van een gemeenschappelijk referentieproduct. De referentieproducten worden duidelijk omschreven aan de hand van hun technische kenmerken en van andere variabelen waarvan wordt aangenomen dat zij de prijs beïnvloeden, zoals installatiekosten en verkoopvoorwaarden. Hoewel de vergelijkbaarheid van de referentieproducten voorrang krijgt, moet deze niettemin worden afgewogen tegen hun representativiteit in nationale markten. Het referentieproduct is in het ideale geval in alle deelnemende landen even representatief.
- 10.51 Bij niet-marktdiensten kampt men bij internationale vergelijkingen met dezelfde problemen als bij vergelijkingen in de tijd, aangezien er in geen van beide dimensies een marktprijs bestaat. Traditioneel gesproken is er een inputbenadering (of een inputkostenbenadering) toegepast, ervan uitgaand dat de output gelijk is aan de som van de inputs. Deze benadering, die rechtstreekse of indirecte volumevergelijkingen van inputs impliceert, houdt echter geen rekening met verschillen in productiviteit. Derhalve wordt, net als voor vergelijkingen in de tijd, de voorkeur gegeven aan methoden die gericht zijn op de rechtstreekse meting van de output of op de outputprijzen, die vervolgens worden gebruikt om uitgaven te defleren, ten minste voor individuele diensten op het gebied van bijvoorbeeld onderwijs en gezondheidszorg.
- 10.52 Bij de berekening van KKP's worden dezelfde indexformules toegepast als bij de berekening van temporele indexcijfers. In een bilaterale context waarbij twee landen, A en B, betrokken zijn, kan elk van beide landen worden gebruikt om de gewichten vast te stellen. Uitgaande van land A kunnen zowel Laspeyres-indexcijfers met gewichten voor land A als Paasche-indexcijfers met gewichten voor land B worden berekend. Verschillen de twee economieën echter structureel van elkaar, dan kan het verschil tussen deze twee indexcijfers aanzienlijk zijn, en wordt het eindresultaat sterk door de keuze van het indexcijfer beïnvloed. Voor vergelijkingen tussen twee landen verdient het dus de voorkeur om het gemiddelde van beide toe te passen, in de vorm van een Fisher-indexcijfer.
- 10.53 Expliciete cijfergewichten zijn gewoonlijk niet beschikbaar op het niveau van individuele referentieproducten. Derhalve wordt een vorm van impliciete weging toegepast, die erop gebaseerd is dat landen een bepaald artikel al dan niet representatief achten voor het nationale consumptiepatroon. Het laagste aggregatieniveau waarop cijfergewichten beschikbaar zijn, wordt het elementaire-post (EP)-niveau genoemd.
- 10.54 Transitiviteit impliceert dat de directe KKP tussen de landen A en C gelijk is aan de indirecte KKP die wordt verkregen door de directe KKP tussen de landen A en B (of een ander derde land) te vermenigvuldigen met de directe KKP tussen de landen B en C. De hiervoor gebruikte Fisher-KKP's op EP-niveau zijn niet transitief, maar door gebruik te maken van het traditionele criterium van de kleinste kwadraten is het mogelijk hieruit een reeks transitieve KKP's af te leiden die op de oorspronkelijke Fisher-indexcijfers lijken. Door toepassing van de zogenoemde Éltető-Köves-Szulc (EKS)-formule blijven de afwijkingen tussen de oorspronkelijke Fisher-indexcijfers zo klein mogelijk en wordt een volledige reeks transitieve KKP's op EP-niveau verkregen.
- 10.55 De hieruit voortvloeiende reeks transitieve KKP's voor alle landen en alle EP's worden geaggregeerd tot het niveau van het volledige bbp, waarbij de gegevens uit de nationale rekeningen over de uitgaven als gewichten worden gebruikt. De geaggregeerde KKP's op het niveau van het bbp of een andere categorie kan bijvoorbeeld worden toegepast voor de berekening van de werkelijke uitgaven en internationale volume-indexcijfers. Een KKP gedeeld door de nominale wisselkoers tussen twee landen levert een indexcijfer voor het prijsniveau op dat kan worden gebruikt in analyses van het relatieve prijsniveau van de landen.
- 10.56 Ingevolge Verordening (EG) nr. 1445/2007 ⁽¹⁾ is de Europese Commissie (Eurostat) verantwoordelijk voor de berekening van de KKP's voor de lidstaten. In de praktijk wordt deze berekening van KKP's ingebed in een breder KKP-programma dat gezamenlijk door Eurostat en de OESO wordt gecoördineerd. De in het programma gehanteerde gedetailleerde methoden worden omschreven in „Eurostat-OECD Methodological manual on purchasing power parities” ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Verordening (EG) nr. 1445/2007 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2007 tot vaststelling van gemeenschappelijke regels voor de levering van basisgegevens over koopkrachtpariteiten en voor de berekening en verspreiding van deze pariteiten (PB L 336 van 20.12.2007, blz. 1).

⁽²⁾ Eurostat-OECD, *Eurostat-OECD Methodological Manual on Purchasing Power Parities*, 2006 (beschikbaar op: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

HOOFDSTUK 11**BEVOLKING EN INPUT VAN ARBEID**

- 11.01 Vergelijkingen tussen landen of tussen bedrijfstakken of sectoren binnen een economie zijn voor sommige doeleinden nuttiger wanneer aggregaten in de nationale rekeningen (zoals bruto binnenlands product, consumptie van huishoudens, toegevoegde waarde van een bedrijfstak, beloning van werknemers) worden gerelateerd aan het aantal inwoners of aan arbeidsvariabelen. Voor dergelijke gevallen moeten definities van bevolking en input van arbeid consistent zijn met de in de nationale rekeningen gebruikte begrippen en rekening houden met de productiegrens in die rekeningen.
- 11.02 In dit hoofdstuk worden de verschillende uitgangspunten en metingen van de bevolkingsstatistiek en de statistiek van de werkzame personen beschreven, zodat duidelijker wordt hoe deze uitgangspunten bij het systeem van nationale rekeningen aansluiten.
- 11.03 Voor de classificatie van de input van arbeid worden dezelfde statistische eenheden gebruikt als voor de analyse van het productieproces, namelijk de eenheid van economische activiteit op lokaal niveau en de institutionele eenheid.
- 11.04 De aggregaten waaraan de cijfers voor bevolking en input van arbeid worden gerelateerd, zijn vaak jaartotalen. In dergelijke gevallen moeten ook voor de bevolkingsgegevens en de arbeidsvariabelen jaargemiddelden worden gebruikt. Wanneer op verschillende tijdstippen van het jaar enquêtes worden gehouden, moet het gemiddelde van de op deze tijdstippen verkregen resultaten worden genomen. Wanneer een enquête slechts een bepaalde periode binnen het jaar betreft, moet die periode representatief zijn; bij de raming van de gegevens voor het gehele jaar moet gebruik worden gemaakt van de laatst beschikbare informatie over wijzigingen in de loop van het jaar. Zo moet er bij een raming van het gemiddelde aantal werkzame personen rekening mee worden gehouden dat bepaalde personen niet het hele jaar door werken, bijvoorbeeld losse arbeiders en seizoenarbeiders.

TOTALE BEVOLKING

- 11.05 *Definitie:* de totale bevolking van een land op een bepaalde datum omvat alle personen van eigen of vreemde nationaliteit die duurzaam in het economisch gebied van het land zijn gevestigd, ook al verblijven zij misschien tijdelijk elders. Een jaargemiddelde van het aantal inwoners biedt een goede basis voor een raming van bepaalde variabelen van de nationale rekeningen of voor gebruik als noemer bij vergelijkingen.
- 11.06 Voor de nationale rekeningen wordt bij de definitie van de totale bevolking uitgegaan van het begrip ingezetenschap zoals omschreven in hoofdstuk 2. Iemand is duurzaam gevestigd wanneer hij een jaar of langer in het economische gebied van het land verblijft of van plan is er ten minste één jaar te verblijven. Een duurzaam in het land gevestigde persoon wordt als tijdelijk afwezig beschouwd wanneer hij voor minder dan een jaar in het buitenland verblijft of van plan is er minder dan een jaar te verblijven. Alle personen die tot hetzelfde huishouden behoren, zijn daar ingezetenen waar het huishouden zijn belangrijkste economische belangencentrum heeft: dit is waar het huishouden zijn woning, of na elkaar meer woningen, heeft die de leden van dat huishouden als hun hoofdverblijf beschouwen en gebruiken. Een lid van een ingezetenen huishouden blijft ook dan ingezetenen wanneer het regelmatig reizen buiten het economische gebied maakt, omdat zijn belangrijkste economische belangencentrum in de economie blijft waar het huishouden ingezetenen is.
- 11.07 De totale bevolking van een land omvat:
- a) de in het land gevestigde staatsburgers;
  - b) civiele staatsburgers die voor minder dan een jaar in het buitenland verblijven. Voorbeelden zijn grens- en seizoenarbeiders en toeristen;
  - c) burgers van vreemde nationaliteit die voor een jaar of langer in het land gevestigd zijn, met inbegrip van personeelsleden — en de met hen meegekomen leden van hun huishouden — van de instellingen van de Europese Unie en van internationale civiele organisaties die zich in het geografische gebied van het land bevinden;
  - d) buitenlandse militairen werkzaam bij internationale militaire organisaties die zich in het geografische gebied van het land bevinden;
  - e) buitenlandse hulpverleners met een langlopende opdracht, die meer dan een jaar in het land werkzaam zijn en die worden geacht bij de regering van het gastland in dienst te zijn namens de regering of de internationale organisatie die hun werk financiert.

De totale bevolking omvat eveneens, ongeacht de verblijfsduur in het buitenland:

- a) staatsburgers die in het buitenland studeren, ongeacht de duur van hun studie;

- b) leden van de nationale strijdkrachten, gelegerd in het buitenland;
  - c) staatsburgers werkzaam bij nationale wetenschappelijke bases, gevestigd buiten het geografische gebied van het land;
  - d) diplomatiek personeel van eigen nationaliteit bij vertegenwoordigingen in het buitenland;
  - e) staatsburgers die deel uitmaken van de bemanning van vissersvaartuigen, andere schepen, luchtvaartuigen en drijvende productieplatforms, die buiten het economische gebied opereren;
  - f) patiënten die zich in het buitenland laten behandelen.
- 11.08 Omgekeerd omvat de totale bevolking van een land niet:
- a) burgers van vreemde nationaliteit die voor minder dan een jaar in het land verblijven, zoals grens- en seizoenarbeiders, toeristen en patiënten;
  - b) staatsburgers die voor een jaar of langer in het buitenland verblijven;
  - c) militairen van eigen nationaliteit werkzaam bij internationale organisaties in het buitenland;
  - d) hulpverleners van eigen nationaliteit met een langlopende opdracht, die in het buitenland werkzaam zijn en die worden geacht bij de regering van het gastland in dienst te zijn namens de regering of de internationale organisatie die hun werk financiert;
  - e) buitenlandse studenten ongeacht de duur van hun studie in het land;
  - f) leden van buitenlandse strijdkrachten, gelegerd in het land;
  - g) buitenlands personeel van buitenlandse wetenschappelijke bases, gevestigd in het geografische gebied van het land;
  - h) buitenlands diplomatiek personeel bij vertegenwoordigingen in het land.
- 11.09 Bovenstaande definitie van bevolking wijkt af van de definitie van de aanwezige, of de facto, bevolking, namelijk de personen die op een bepaalde datum werkelijk in het geografische gebied van een land aanwezig zijn. Zij wijkt ook af van die van de ingeschreven bevolking.

ECONOMISCH ACTIEVE BEVOLKING

- 11.10 *Definitie:* tot de economisch actieve bevolking behoren al degenen die het arbeidsaanbod vormen voor productieve activiteiten die binnen de productiegrens van de nationale rekeningen vallen. Dit omvat iedereen die voldoet aan de criteria om tot de werkzame personen of werklozen te worden gerekend (zie definities hieronder).

De normen die voor de enquête beroepsbevolking relevant zijn, zijn het werk van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO). Zij zijn opgenomen in ILO-resoluties, die door de Internationale conferentie van arbeidsstatistici (ICLS) worden aangenomen. De resolutie die het meest relevant is voor de verzameling en samenstelling van beroepsbevolkingsgegevens is die over de statistiek van de economisch actieve bevolking, werkzame personen, werkloosheid en latente werkloosheid (Resolution Concerning Statistics of the Economically Active Population, Employment, Unemployment and Underemployment) ⁽¹⁾. Deze resolutie werd in oktober 1982 aangenomen door de 13e ICLS en in december 2008 gewijzigd door de 18e ICLS. De beroepsbevolking wordt in deze resolutie gedefinieerd als personen die een activiteit uitoefenen die binnen de productiegrens van de nationale rekeningen valt.

WERKGELEGENHEID

- 11.11 *Definitie:* tot de werkgelegenheid behoren alle werkzame personen die een productieve activiteit uitoefenen die binnen de productiegrens van de nationale rekeningen vallen.

De werkzame personen kunnen worden onderverdeeld in werknemers en zelfstandigen. Personen met meer dan een baan worden op basis van hun hoofdactiviteit als werknemer dan wel als zelfstandige geclassificeerd.

⁽¹⁾ http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_087481/lang-en/index.htm

Werknemers

11.12 *Definitie:* werknemers zijn personen die op grond van een overeenkomst werk verrichten voor een ingezeten institutionele eenheid en daarvoor loon ontvangen dat als beloning van werknemers wordt geregistreerd.

„Werknemers” komt overeen met de definitie van „werkzame personen in loondienst” van de ILO. Er is sprake van een werkgever-werknemerverhouding wanneer er een al dan niet formele overeenkomst tussen een onderneming en een persoon bestaat die door beide partijen vrijwillig is aangegaan, waarbij de betrokkene in ruil voor loon in geld of in natura voor de onderneming werkzaam is.

Personen die zowel een betrekking als werknemer als een betrekking als zelfstandige hebben, worden als werknemer geïnclassificeerd indien hun werk in loondienst qua inkomen hun hoofdactiviteit is. Als gegevens over het inkomen niet beschikbaar zijn, moet gebruik worden gemaakt van het aantal gewerkte uren.

11.13 De volgende categorieën worden tot de werknemers gerekend:

- a) personen die met een werkgever een arbeidsovereenkomst zijn aangegaan. Voorbeelden zijn arbeiders, beampten, employés, kaderpersoneel, huishoudelijk personeel en personen die in het kader van een werkgelegenheidsprogramma een betaalde productieve activiteit verrichten;
- b) ambtenaren en andere personeelsleden die met de overheid een publiekrechtelijke arbeidsverhouding zijn aangegaan;
- c) beroepsmilitairen, kortverbanders en dienstplichtigen, ook indien zij civiel werk verrichten;
- d) geestelijken die rechtstreeks door de overheid of een instelling zonder winstoogmerk worden betaald;
- e) meewerkende eigenaren van vennootschappen en quasivennootschappen;
- f) studenten die zich er formeel toe hebben verplicht om in ruil voor loon en/of onderwijs mee te werken aan het productieproces van een onderneming;
- g) thuiswerkers indien er sprake is van een expliciete overeenkomst dat de thuiswerker wordt betaald op basis van het werk dat hij heeft verricht, d.w.z. de hoeveelheid arbeid die hij in een productieproces heeft ingezet; een thuiswerker is werknemer als zijn overeenkomst met de werkgever hoofdzakelijk de levering van arbeid betreft;
- h) uitzendkrachten, die moeten worden ingedeeld bij de bedrijfstak van het uitzendbureau waarvoor zij werkzaam zijn en niet bij die van de onderneming waarvoor zij feitelijk werken.

11.14 Als werknemers worden ook aangemerkt degenen die tijdelijk niet op het werk aanwezig zijn, mits er een formele arbeidsverhouding bestaat. Er is sprake van een formele arbeidsverhouding als aan een of meer van de onderstaande criteria is voldaan:

- a) het blijven ontvangen van loon;
- b) de garantie dat men na afloop van de gebeurtenis die tot de afwezigheid heeft geleid, op het werk kan terugkeren, of een afspraak over de datum van terugkeer.

Het gaat hierbij om personen die tijdelijk niet op het werk aanwezig zijn wegens ziekte, een ongeval, een feestdag, vakantie, een staking of een uitsluiting, scholingsverlof, zwangerschaps- of ouderschapsverlof, een vermindering van de economische activiteit, een tijdelijke onderbreking van het werk in verband met slecht weer, een technische of elektrische storing, een tekort aan grond- of brandstoffen. Het omvat ook een andere tijdelijke afwezigheid met of zonder toestemming.

Zelfstandigen

11.15 *Definitie:* zelfstandigen zijn personen die als eigenaar of mede-eigenaar werkzaam zijn in een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid die niet als quasivennootschap wordt beschouwd. Personen die zowel als werknemer als als zelfstandige werken, worden als zelfstandige geïnclassificeerd indien hun werk als zelfstandige qua inkomen hun hoofdactiviteit is.

Als gegevens over het inkomen niet beschikbaar zijn, kan gebruik worden gemaakt van het aantal gewerkte uren.

Zelfstandigen kunnen gedurende de verslagperiode tijdelijk niet op het werk aanwezig zijn. De beloning voor het werken als zelfstandige wordt gemengd inkomen genoemd.

11.16 Onderstaande categorieën worden tot de zelfstandigen gerekend:

- a) niet-betaalde meewerkende gezinsleden, met inbegrip van degenen die werken in een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid die voor de markt produceert;
- b) thuiswerkers van wie het inkomen afhankelijk is van de waarde van de output van een productieproces waarvoor zij verantwoordelijk zijn. De overeenkomst met deze thuiswerkers betreft de levering van bepaalde goederen of diensten aan de opdrachtgever;
- c) werkenden die enkel en alleen voor eigen consumptie of eigen investeringen produceren, hetzij individueel, hetzij samen met anderen. Die productie wordt alleen geregistreerd als zij een aanzienlijk deel van hun finaal gebruik uitmaakt.

Niet-betaalde vrijwilligers vallen onder de zelfstandigen wanneer bij hun vrijwilligerswerk goederen worden voortgebracht, bijvoorbeeld de bouw van een woning, een kerk of een ander bouwwerk. Verlenen zij daarentegen diensten, bijvoorbeeld verzorging of schoonmaken zonder betaling, dan worden zij niet gerekend tot de werkzame personen, omdat dergelijke diensten niet binnen de productiegrens vallen.

Hoewel de diensten die huishoudens als eigenaar van hun woning aan zichzelf leveren binnen de productiegrens van de nationale rekeningen vallen, is er geen input van arbeid in de productie van dergelijke diensten; daarom worden bewoners van een eigen huis niet als zelfstandigen beschouwd.

Werkzame personen en ingezetenschap

11.17 De resultaten van de activiteiten van productie-eenheden komen qua dekking overeen met de werkzame personen indien hiertoe zowel ingezetenen als niet-ingezetenen worden gerekend die werk voor ingezeten productie-eenheden verrichten.

Tot de werkzame personen behoren daarom ook onderstaande categorieën:

- a) niet-ingezeten grensarbeiders, d.w.z. degenen die dagelijks de grens oversteken om in het economische gebied te komen werken;
- b) niet-ingezeten seizoenarbeiders, d.w.z. degenen die voor minder dan een jaar in het economische gebied komen om er werk te verrichten in bedrijfstakken waar periodiek extra arbeidskrachten worden gevraagd;
- c) leden van de nationale strijdkrachten, gelegerd in het buitenland;
- d) staatsburgers werkzaam bij nationale wetenschappelijke bases, gevestigd buiten het geografische gebied van het land;
- e) diplomatiek personeel van eigen nationaliteit bij vertegenwoordigingen in het buitenland;
- f) leden van de bemanning van vissersvaartuigen, andere schepen, luchtvaartuigen en drijvende productieplatforms, geëxploiteerd door ingezeten eenheden;
- g) plaatselijk personeel van instellingen van de overheid die buiten het economische gebied gevestigd zijn.

11.18 Tot de werkzame personen behoren niet:

- a) ingezetenen die als grens- of seizoenarbeider in een ander economisch gebied werken;
- b) staatsburgers die deel uitmaken van de bemanning van vissersvaartuigen, andere schepen, luchtvaartuigen en drijvende productieplatforms, geëxploiteerd door niet-ingezeten eenheden;
- c) plaatselijk personeel van buitenlandse overheidsinstanties die in het geografische gebied van het land gevestigd zijn;
- d) het personeel van de instellingen van de Europese Unie en van internationale civiele organisaties die in het geografische gebied van het land gevestigd zijn (inclusief rechtstreeks aangetrokken plaatselijk personeel);
- e) militairen werkzaam bij internationale militaire organisaties, gevestigd in het geografische gebied van het land;
- f) staatsburgers werkzaam bij buitenlandse wetenschappelijke bases, gevestigd in het economische gebied.

- 11.19 Om de overgang mogelijk te maken naar de begrippen die in de enquête beroepsbevolking gebruikelijk zijn (bv. werkzame personen volgens nationaal concept), voert het ESR met name onderstaande categorieën afzonderlijk op:
- a) dienstplichtige militairen (niet begrepen in de enquête beroepsbevolking, maar in het ESR wel inbegrepen onder diensten van de overheid);
  - b) ingezetenen werkzaam bij niet-ingezeten productie-eenheden (wel begrepen in de enquête beroepsbevolking, maar niet in de ESR-definitie van werkzame personen);
  - c) niet-ingezetenen werkzaam bij ingezeten productie-eenheden (niet begrepen in de enquête beroepsbevolking, maar wel in de ESR-definitie van werkzame personen);
  - d) ingezetenen werkenden die permanent in een inrichting, instelling of tehuis wonen;
  - e) ingezetenen werkenden onder de leeftijdsgrens die in de enquête beroepsbevolking worden meegerekend.

WERKLOOSHEID

- 11.20 *Definitie:* in overeenstemming met de richtsnoeren van de Internationale Arbeidsorganisatie (13e ICLS), die in de context van de Europese Unie nader zijn uitgewerkt in Verordening (EG) nr. 1897/2000 van de Commissie ⁽¹⁾, wat de operationele definitie van werkloosheid betreft, behoren tot de werklozen al degenen boven een bepaalde leeftijd die gedurende de verslagperiode:
- a) „geen werk hadden”, d.w.z. niet in loondienst of als zelfstandige werkten;
  - b) „voor werk beschikbaar waren”, d.w.z. gedurende de verslagperiode voor werk in loondienst of als zelfstandige beschikbaar waren, en
  - c) „werk zochten”, d.w.z. in een bepaalde, recente periode gerichte stappen hadden ondernomen om werk in loondienst of als zelfstandige te zoeken.
- 11.21 Als gerichte stappen worden beschouwd: inschrijving bij een arbeidsbemiddelingsbureau van de overheid of bij een particulier arbeidsbemiddelingsbureau; sollicitaties bij werkgevers; navragen bij bouwplaatsen, landbouwbedrijven, fabrieken, markten en andere daarvoor geschikte plaatsen; plaatsen van en reageren op advertenties in kranten; hulp vragen bij vrienden of familie; uitkijken naar grond, gebouwen, machines of apparatuur om zelf een onderneming te beginnen; aanvragen van vergunningen, licenties of financiering enz.

BANEN

- 11.22 *Definitie:* een baan is een expliciete of impliciete overeenkomst tussen een persoon en een ingezeten institutionele eenheid om gedurende een bepaalde periode of tot nader order tegen beloning werk te verrichten.

Deze definitie omvat de volgende begrippen:

- a) „expliciete of impliciete overeenkomst”: het verrichten van arbeid en niet de productie van een goed of een dienst;
- b) „werk”: iedere activiteit die bijdraagt tot het voortbrengen van goederen en diensten binnen de productiegrens. De wettigheid van het werk en de leeftijd van de werkende zijn irrelevant;
- c) „beloning”: beloning in ruime zin, d.w.z. met inbegrip van het gemengd inkomen van zelfstandigen.

Onder de definitie van een baan vallen zowel banen van werknemers als banen van zelfstandigen; er is sprake van een werknemersbaan wanneer de betrokkene niet tot dezelfde institutionele eenheid behoort als de werkgever en er is sprake van een baan als zelfstandige wanneer dit wel het geval is.

- 11.23 Het begrip banen wijkt af van het begrip werkzame personen, zoals dat hierboven is gedefinieerd:

- a) banen zijn alle (inclusief tweede, derde enz.) banen van een zelfde persoon; deze banen kunnen elkaar binnen de verslagperiode (gewoonlijk een week) opvolgen of, zoals wanneer iemand behalve overdag ook 's avonds een baan heeft, naast elkaar bestaan;

⁽¹⁾ Verordening (EG) nr. 1897/2000 van de Commissie van 7 september 2000 houdende uitvoering van Verordening (EG) nr. 577/98 van de Raad betreffende de organisatie van een steekproefenquête naar de arbeidskrachten in de Gemeenschap (PB L 228 van 8.9.2000, blz. 18).

- b) niet meegerekend bij de banen worden personen die tijdelijk niet op het werk aanwezig zijn, maar die een formele arbeidsverhouding hebben, bijvoorbeeld in de vorm van een garantie dat men op het werk kan terugkeren of van een afspraak over de datum van terugkeer. In het ESR wordt een dergelijke afspraak tussen een werkgever en iemand die tijdelijk ontslagen is of elders een opleiding volgt, niet als baan geteld.

Banen en ingezetenschap

- 11.24 Een baan in het economische gebied van het land is een expliciete of impliciete overeenkomst tussen een persoon (die ingezetene van een ander economisch gebied kan zijn) en een ingezeten institutionele eenheid.

Voor het meten van arbeid als input van een binnenlandse economische activiteit is alleen het ingezetenschap van de producerende institutionele eenheid van belang omdat alleen ingezeten producenten aan het bruto binnenlands product bijdragen.

- 11.25 Bovendien geldt het volgende:

- a) wanneer werknemers van een ingezeten producent tijdelijk in een ander economisch gebied werken en de aard en de duur van de activiteit geen redenen zijn om een fictieve ingezeten eenheid van dat andere gebied te creëren, worden zij meegeteld bij de banen van het economisch gebied;
- b) wanneer het banen betreft bij een niet-ingezeten institutionele eenheid, d.w.z. bij een eenheid met een belangencentrum in een ander land, die niet voornemens is om gedurende een jaar of langer in het gebied van het land actief te blijven, worden de banen niet tot de banen van het economisch gebied gerekend;
- c) de banen van het personeel van internationale organisaties en van het ter plaatse aangetrokken personeel van buitenlandse ambassades blijven bij de telling buiten beschouwing, aangezien deze werkgevers niet ingezeten zijn.

DE VERBORGEN ECONOMIE

- 11.26 Waarde van productieactiviteiten die niet direct worden waargenomen, valt in beginsel wel binnen de productiegrens van de nationale rekeningen. De volgende drie typen van activiteiten zijn derhalve inbegrepen:

- a) illegale activiteiten waarbij de partijen vrijwillig aan een economische transactie deelnemen;
- b) verborgen en heimelijke activiteiten waarbij de transacties zelf niet illegaal zijn, maar niet worden geregistreerd om buiten de waarneming van de overheid te blijven;
- c) activiteiten die als „informeel” worden beschreven en waarvan doorgaans geen stukken worden bijgehouden.

In beginsel wordt de beloning van degenen die deze activiteiten uitoefenen, meegerekend bij de beloning van werknemers of bij het gemengd inkomen. Met deze correctie moet rekening worden gehouden bij de berekening van verhoudingscijfers en andere statistieken met gegevens over werkzame personen en zelfstandigen.

Illegale activiteiten waarbij een van de partijen niet vrijwillig aan de transactie deelneemt (bv. diefstal), worden niet als economische transacties beschouwd en vallen dus niet binnen de productiegrens.

TOTAAL AANTAL GEWERKTE UREN

- 11.27 *Definitie:* het totale aantal gewerkte uren komt overeen met alle uren die een werknemer of een zelfstandige gedurende de verslagperiode werkelijk heeft gewerkt, wanneer hun output binnen de productiegrens valt.

Gelet op de ruime definitie van werknemers — inclusief deeltijdwerkers en personen die tijdelijk niet op het werk aanwezig zijn maar voor wie wel een formele arbeidsverhouding blijft bestaan — is het totale aantal gewerkte uren, en niet het aantal werkenden, de geschikte maatstaf voor productiviteitsberekeningen.

Het totale aantal gewerkte uren is de meest geschikte eenheid van de input van arbeid in de nationale rekeningen.

Vaststelling van de werkelijk gewerkte uren

- 11.28 Het totale aantal werkelijk gewerkte uren zijn de arbeidsuren die tot de productie hebben bijgedragen; zij kunnen aan de hand van de productiegrens van de nationale rekeningen worden vastgesteld. In de ILO-norm vervat in de

„Resolution on the Measurement of Working Time” (Resolutie over het meten van de arbeidstijd) van de 18e internationale conferentie van arbeidsstatistici (International Conference of Labour Statisticians — ICLS) van december 2008 ⁽¹⁾ worden de werkelijk gewerkte uren gedefinieerd als de tijd die werkenden gedurende een bepaalde verslagperiode besteden aan activiteiten die bijdragen tot de productie van goederen en diensten. Deze resolutie specificeert de werkelijk gewerkte uren als volgt:

- 1) de werkelijk gewerkte uren betreffen alle banen, ongeacht hun aard, al dan niet betaald, met uiteenlopende werk- en beloningsregelingen, die waar dan ook kunnen worden uitgeoefend;
- 2) de werkelijk gewerkte uren houden geen verband met administratieve of juridische begrippen en zijn derhalve op alle werkenden van toepassing; zij kunnen binnen de normale of in de arbeidsovereenkomst vastgelegde werktijd vallen of overuren zijn;
- 3) de statistieken voor de werkelijk gewerkte uren omvatten:
  - a) de werkelijk gewerkte uren tijdens de normale werktijd die rechtstreeks aan de productie bijdragen;
  - b) de aan opleiding bestede tijd die wordt betaald;
  - c) de tijd die buiten de normale werktijd nog gewerkt is, de zogenaamde overuren. Daarbij zij opgemerkt dat overuren ook worden meegerekend als zij niet worden betaald;
  - d) de tijd die is besteed aan werkzaamheden als werkvoorbereiding, reparatie en onderhoud, gereedmaken en schoonmaken van gereedschap, opstellen van ontvangstbewijzen, invullen van tijdregistratieformulieren en schrijven van rapporten;
  - e) de tijd die als wachttijd is doorgebracht als gevolg van korte werkonderbrekingen tijdens de werkdag, bijvoorbeeld wegens tijdelijk gebrek aan werk, stilstand van machines of ongevallen, of de tijd die op de werkplek is doorgebracht zonder dat werk is verricht, maar die in het kader van een gegarandeerde arbeidsovereenkomst wel uitbetaald wordt;
  - f) de tijd voor korte rustperiodes tijdens de werkdag, met inbegrip van koffie- en theepauzes;
  - g) de tijd die is doorgebracht in bereikbaarheidsdienst. Indien deze tijd buiten de werkplek, bijvoorbeeld thuis, wordt doorgebracht, wordt hij bij het aantal werkelijk gewerkte uren meegeteld, voor zover de betrokkene door de bereikbaarheidsdienst in zijn activiteiten en bewegingen beperkt is;
  - h) de uren die door militairen, met inbegrip van dienstplichtigen, zijn gewerkt, zelfs als zij niet onder de enquête beroepsbevolking van een land vallen;
- 4) de statistieken voor de werkelijk gewerkte uren omvatten niet:
  - a) betaalde, maar niet gewerkte uren, zoals betaalde vakantie, betaalde feestdagen, betaald ziekteverlof, ouderschapsverlof, stakingen, kort verlof (voor doktersbezoek enz.), sluitingen wegens slecht weer;
  - b) lunchpauzes;
  - c) de tijd besteed aan het woon-werkverkeer; wanneer echter tijdens de reis van en naar het werk wordt gewerkt, moeten de uren wel worden meegeteld;
  - d) de tijd besteed aan ander onderwijs dan scholing.

Deze criteria zijn nader gedefinieerd in de resolutie van de internationale conferentie van arbeidsstatistici (International Conference of Labour Statisticians — ICLS) van december 2008 ⁽²⁾ over het meten van de arbeidstijd.

11.29 Het totale aantal gewerkte uren komt overeen met alle uren die gedurende de verslagperiode in het economische gebied werkelijk in een baan als werknemer of zelfstandige zijn gewerkt,

- a) inclusief het werk buiten het economische gebied in opdracht van ingezeten werkgevers die daar geen belangrijkste economisch belangencentrum hebben,
- b) exclusief werk voor buitenlandse werkgevers die geen belangrijkste economisch belangencentrum in het economische gebied hebben.

⁽¹⁾ http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_112455/lang-en/index.htm

⁽²⁾ http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_112455/lang-en/index.htm

- 11.30 In veel enquêtes bij ondernemingen wordt het aantal betaalde en niet het aantal gewerkte uren geregistreerd. In die gevallen moeten de gewerkte uren voor iedere banencategorie worden geraamd aan de hand van de beschikbare informatie over betaald verlof enz.
- 11.31 Voor conjunctuuranalyses is het wellicht zinvol het totale aantal gewerkte uren te corrigeren op basis van een standaard aantal werkdagen per jaar.

ARBEIDSJAREN

- 11.32 *Definitie:* de werkgelegenheid in arbeidsjaren, die overeenkomt met het aantal banen in voltijdequivalenten, is het totale aantal gewerkte uren gedeeld door het gemiddelde aantal uren dat per jaar in het economische gebied in een volledige baan wordt gewerkt.
- 11.33 In deze definitie wordt niet echt beschreven hoe het begrip arbeidsjaar wordt geraamd: aangezien de duur van een volledige baan in de loop van de tijd verandert en van bedrijfstak tot bedrijfstak uiteenloopt, worden methoden gebruikt om per banencategorie vast te stellen wat gemiddeld het aandeel van deeltijdbanen is en hoeveel uren gemiddeld in deeltijd wordt gewerkt. Eerst moet voor iedere banencategorie de omvang van een normale volledige werkweek worden geraamd. Binnen een bedrijfstak kunnen banencategorieën worden afgebakend naar geslacht en/of naar soort werk. Voor banen van werknemers vormt de in een arbeidsovereenkomst neergelegde arbeidsduur een goed criterium voor de vaststelling van deze cijfers. Voor iedere banencategorie worden de arbeidsjaren afzonderlijk berekend; de berekende arbeidsjaren worden vervolgens samengeteld.
- 11.34 Het totale aantal gewerkte uren is de beste maatstaf voor het meten van de input van arbeid, maar wanneer deze informatie ontbreekt, kunnen arbeidsjaren de beste benadering bieden: deze kunnen gemakkelijker worden geraamd, zodat internationale vergelijkingen mogelijk zijn met landen die het aantal werkzame personen alleen in arbeidsjaren kunnen ramen.

INPUT VAN ARBEID VAN WERKNEMERS BIJ CONSTANTE BELONING

- 11.35 *Definitie:* de input van arbeid van werknemers bij constante beloning meet de waarde van de lopende input van arbeid tegen het beloningsniveau voor banen van werknemers in een geselecteerde basisperiode, mits de input van arbeid qua type en kwalificaties vergelijkbaar is met die in de basisperiode.
- 11.36 De beloning van werknemers in lopende prijzen gedeeld door de input van arbeid van werknemers bij constante beloning geeft een impliciet prijsindexcijfer voor de beloning dat kan worden vergeleken met het impliciete prijsindexcijfer voor het finaal gebruik.
- 11.37 Met het begrip input van arbeid van werknemers bij constante beloning wordt beoogd de veranderingen in de samenstelling van de beroepsbevolking te beschrijven, bijvoorbeeld een toename van werknemers met een hoog loon ten opzichte van werknemers met een laag loon. Om zinvolle resultaten te verkrijgen, moet de analyse per bedrijfstak worden uitgevoerd.

PRODUCTIVITEITSMETINGEN

- 11.38 *Definitie:* de productiviteit is een maat voor de output van een productieproces, per eenheid van input. Zo wordt de arbeidsproductiviteit gewoonlijk gemeten als de output per arbeidsuur, dat een input is. Daarom is het van essentieel belang dat de eenheden voor het meten van arbeid in studies waar de output berekend wordt op basis van gegevens uit de nationale rekeningen, qua omschrijving en dekking overeenkomen met de nationale rekeningen.

HOOFDSTUK 12

NATIONALE KWARTAALREKENINGEN

INLEIDING

- 12.01 In dit hoofdstuk worden de voornaamste beginselen en kenmerken van nationale kwartaalrekeningen uiteengezet.
- 12.02 Nationale kwartaalrekeningen zijn nationale rekeningen waarvan de verslagperiode een kwartaal is. Zij vormen een systeem van geïntegreerde kwartaalindicatoren. Kwartaalrekeningen bieden een uitgebreid boekhoudkundig raamwerk waarbinnen economische gegevens kunnen worden verzameld en weergegeven in een formaat dat is ontworpen voor economische analyses en voor besluit- en beleidsvorming op kwartaalbasis.
- 12.03 Bij de nationale kwartaalrekeningen worden dezelfde beginselen, definities en structuur gehanteerd als bij de nationale jaarrekeningen. Voor de kwartaalrekeningen worden de begrippen van de jaarrekeningen gebruikt, tenzij in dit hoofdstuk anders is vermeld.
- 12.04 De nationale kwartaalrekeningen bestrijken het volledige stelsel van rekeningen en balansen. In de praktijk brengen de beperkingen op het gebied van de beschikbaarheid van gegevens, van tijd en van middelen mee dat de kwartaalrekeningen minder volledig zijn dan de jaarrekeningen.

In vergelijking tot de jaarrekeningen hebben de kwartaalrekeningen een beperktere reikwijdte. Zij hebben met name betrekking op het meten van het bbp van het aanbod en gebruik van goederen en diensten en van de inkomensvorming. Op industriële activiteiten en specifieke transacties wordt niet uitvoerig ingegaan. Er is een evenwicht gezocht tussen actualiteit en reikwijdte, gedetailleerdheid en betrouwbaarheid.

- 12.05 Vergeleken met de nationale jaarrekeningen worden de nationale kwartaalrekeningen vaker opgesteld en gepubliceerd. Zij geven in een vroeg stadium een overzicht van economische ontwikkelingen en kunnen voor vroege ramingen van de jaarrekeningen worden gebruikt.
- 12.06 De tijdreeksen van statistieken van de nationale kwartaalrekeningen hebben door hun kwartaalfrequentie een seizoensgebonden patroon en worden beïnvloed door werkdaginvloeden. Het seizoensgebonden patroon wordt statistisch gecorrigeerd met behulp van procedures voor correcties in verband met de seizoenen en het aantal werkdagen.
- 12.07 De nationale kwartaalrekeningen berusten op beperktere gegevensbronnen dan de jaarrekeningen en het opstellen ervan vergt een uitgebreider gebruik van statistische en econometrische technieken. Er bestaan voor het opstellen van nationale kwartaalrekeningen twee benaderingen: de directe en de indirecte benadering.
- 12.08 De directe benadering is gebaseerd op statistisch materiaal dat op kwartaalbasis beschikbaar komt uit dezelfde soort gegevensbronnen als die welke voor het opstellen van de jaarrekeningen worden gebruikt; in deze benadering worden voor het opstellen van de rekeningen vergelijkbare methoden toegepast. De indirecte benadering berust op statistische en econometrische ramingstechnieken waarbij informatie uit de jaarrekeningen en kortetermijnindicatoren worden gebruikt om op basis van de jaarramingen te inter- en te extrapoleren. De keuze voor een bepaalde benadering is afhankelijk van het al dan niet in dezelfde vorm op kwartaalbasis beschikbaar zijn de voor jaarrekeningen gebruikte informatie.
- 12.09 Het doel van nationale kwartaalrekeningen verschilt van dat van nationale jaarrekeningen. Kwartaalrekeningen richten zich op kortetermijnbewegingen van de economie en maken een coherente meting van die bewegingen binnen het raamwerk van de nationale rekeningen mogelijk. De nadruk wordt gelegd op groeicijfers en de kenmerken in de loop der tijd, zoals versnelling, vertraging of verandering van teken. Bij de nationale jaarrekeningen ligt de nadruk op de niveaus en structuur van de economie, alsmede op groeipercentages.

Voor het analyseren van conjunctuurcycli zijn jaarrekeningen minder geschikt dan kwartaalrekeningen, omdat jaargegevens economische ontwikkelingen op korte termijn verhullen.

- 12.10 De nationale kwartaalrekeningen mogen bij het opstellen van de nationale jaarrekeningen worden gebruikt. Zij verbeteren de betrouwbaarheid van de jaarrekeningen die bovendien actueler zullen zijn; in sommige landen worden de jaarrekeningen rechtstreeks afgeleid van de aggregatie van de kwartaalrekeningen voor het desbetreffende jaar. In deze verschillende rollen komen de verschillen in de beschikbaarheid van de gegevens en bij de opstelling van de rekeningen tot uiting.
- 12.11 Bij het opstellen van nationale kwartaalrekeningen zijn een groot aantal gegevens nodig, zoals kortetermijnstatistieken inzake productie, prijzen, aantal werkzame personen en buitenlandse handel, indicatoren voor het vertrouwen van het bedrijfsleven en de consumenten, en administratieve gegevens zoals de btw-inkomsten. Vergeleken met dergelijke indicatoren bieden nationale kwartaalrekeningen:

- a) een grotere reikwijdte;

- b) volledigheid;
- c) een coherent raamwerk van nationale rekeningen;
- d) consistentie met de begrippen en gegevens in de nationale rekeningen;
- e) internationale vergelijkbaarheid op basis van internationale methoden: het 2008 SNA.

12.12 De dekking van de nationale kwartaalrekeningen komt overeen met die van de jaarrekeningen, namelijk het volledige rekeningenstelsel en de bijbehorende aggregaten, alsmede het aanbod- en gebruikskader. De beperkte beschikbaarheid van informatie en de frequentie waarmee de kwartaalrekeningen worden opgesteld, leiden er gewoonlijk echter toe dat zij een beperktere dekking en reikwijdte hebben.

Het raamwerk voor de kwartaalrekeningen omvat:

- a) de voornaamste aggregaten, waaronder het aantal werkzame personen en de bevolking;
- b) financiële en niet-financiële rekeningen per institutionele sector;
- c) een niet al te gedetailleerde uitsplitsing van de hoofdaggregaten zoals de bruto toegevoegde waarde, de consumptieve bestedingen, de investeringen in vaste activa (bruto), de invoer en uitvoer van goederen en diensten, en het aantal werkzame personen, en
- d) een vereenvoudigd rekeningenstelsel.

Ten behoeve van het opstellen van de rekeningen worden deze elementen nuttig aangevuld met een vereenvoudigd aanbod- en gebruikskader.

BIJZONDERE KENMERKEN VAN NATIONALE KWARTAALREKENINGEN

12.13 Bij het opstellen van de nationale kwartaalrekeningen zijn de volgende zaken van bijzonder belang:

- a) tijdstip van registratie;
- b) flash-ramingen;
- c) het in evenwicht brengen van posten en benchmarking;
- d) het meten van het volume in de vorm van kettingindexcijfers, en
- e) correcties voor seizoens- en werkdaginvloeden.

Tijdstip van registratie

12.14 De regels met betrekking tot het tijdstip van registratie voor nationale kwartaalrekeningen zijn gelijk aan die voor jaarrekeningen. Wegens de kortere registratieperiode doen zich wat het tijdstip van registratie betreft, echter specifieke metingsproblemen voor. Dit heeft met name invloed op metingen van:

- a) onderhanden werk;
- b) activiteiten in bepaalde perioden binnen een jaar, en
- c) weinig frequente betalingen.

12.15 Voor nationale kwartaalrekeningen is de registratie van in bepaalde perioden binnen een jaar geconcentreerde activiteiten en stromen belangrijk. De omvang van dergelijke activiteiten per kwartaal, zoals de output van de landbouw, de bouwnijverheid en het toerisme, is afhankelijk van externe factoren zoals het weer en feestdagen. De betaling van lonen, belastingen, sociale uitkeringen en dividenden kunnen onderhevig zijn aan tijdelijke kwartaalinvloeden zoals jaarlijkse gratificaties die in een bepaalde maand worden betaald. Fouten bij het meten van het tijdstip waarop dergelijke gebeurtenissen zich voordoen en van de omvang ervan leiden tot fouten bij het meten van de kwartaalgroei.

Onderhanden werk

12.16 Onderhanden werk is onvolledige output die niet gereed is voor levering. Dit komt voor wanneer de productie meer dan één periode beslaat. Lange productiecycli komen voor bij activiteiten als landbouw, bouwnijverheid, productie van machines, auto's en schepen, en bij diensten zoals softwareontwikkeling, diensten van architecten, het maken van films of grote sportevenementen. Dergelijke langdurige productieprocessen gaan vaak gepaard met betalingen naar rato van de voortgang, met name bij activiteiten zoals scheepsbouw, vliegtuigbouw, wijnproductie en reclameovereenkomsten.

Om de productie te meten, moet een enkel proces wordt uitgesplitst over verschillende perioden. Dit is bij nationale kwartaalrekeningen moeilijker dan bij nationale jaarrekeningen. Voor het meten van onderhanden werk op kwartaalbasis gelden echter dezelfde uitgangspunten als voor de meting op jaarbasis.

Activiteiten die in bepaalde perioden binnen een jaar zijn geconcentreerd

12.17 De toerekening van output op basis van de in de loop der tijd gemaakte kosten is de normale methode om de uiteindelijke output op transactiebasis aan de verschillende perioden toe te rekenen, maar deze vindt niet altijd integraal toepassing. Er mag geen output worden toegerekend aan perioden waarin geen sprake is van een voortdurend productieproces, ongeacht of er doorlopende kosten zijn. Dit geldt voor de kosten van het gebruik van kapitaal, zoals bijvoorbeeld de betaling van huur voor het gebruik van machines. Deze situatie kan zich voordoen in de landbouw, waarin er in bepaalde perioden soms helemaal geen productie is. Perioden zonder output kunnen zich voordoen in voedselverwerkende industrieën die afhankelijk zijn van de oogst.

Weinig frequente betalingen

12.18 Voor activiteiten die gedurende het hele jaar plaatsvinden, zijn weinig frequente betalingen betalingen die eens per jaar plaatsvinden, of niet-frequente aflossingen in de loop van het jaar. Voorbeelden van zulke betalingen zijn dividenden, rente, belastingen, subsidies en werknemersgratificaties zoals eindejaarsbonussen en vakantiegeld. Al deze verdelingstransacties worden geregistreerd op transactiebasis, d.w.z. op het tijdstip waarop de vordering ontstaat en niet op het tijdstip waarop zij wordt betaald. Deze vraag naar het tijdstip van registratie doet zich ook voor bij jaarrekeningen, wanneer betalingen gedeeltelijk betrekking kunnen hebben op een ander boekjaar.

12.19 Met het oog op deze vragen naar het tijdstip van registratie worden twee categorieën betalingen onderscheiden:

- a) zuiver eenmalige betalingen moeten worden geregistreerd in de periode waarin zij daadwerkelijk worden verricht. Dividenden bijvoorbeeld worden gewoonlijk pas vastgesteld nadat de boekhouding voor een fiscaal boekjaar is afgesloten en houden niet noodzakelijkerwijs verband met de winst van de onderneming over dat jaar;
- b) betalingen die vast met een bepaalde periode zijn verbonden (bv. verschuldigd over een eerdere periode of over een aantal verslagperioden) moeten worden toegerekend aan de perioden waarin zij verschuldigd werden. Voorbeelden zijn belastingen op inkomen en productgebonden belastingen, die in een volgende periode kunnen worden geïnd.

12.20 De toepassing van beginselen inzake registratie op transactiebasis op kwartaalgegevens kan in dergelijke gevallen uiterst moeilijk zijn, zodat alternatieve methoden moeten worden overwogen, zoals een gecorrigeerde toerekening op kasbasis, of een zodanige toerekening van de betrokken betalingen aan perioden dat de kenmerken van tijdreeksen zo min mogelijk geweld wordt aangedaan.

Flash-ramingen

12.21 Nationale kwartaalrekeningen geven kort na het eind van een verslagkwartaal een overzicht van de toestand waarin de economie zich bevindt. De snelle beschikbaarheid van die informatie is behulpzaam bij het opsporen en uitleggen van de economische trends. Om deze reden stellen de statistische autoriteiten vaker flash-ramingen op van belangrijke macro-economische aggregaten, zoals de groei van het bbp en indicatoren van de nationale kwartaalrekeningen.

12.22 Een flash-raming is een vroege raming van een economische variabele voor de meest recente verslagperiode. De flash-raming wordt gewoonlijk aan de hand van onvolledige gegevens berekend, maar met gebruikmaking van hetzelfde statistische of econometrische model als voor normale schattingen. Bij het opstellen van flash-ramingen worden zoveel mogelijk gegevens verwerkt. De verschillen tussen flash-ramingen en normale ramingen zijn de volgende:

- a) actualiteit: flash-ramingen zijn eerder beschikbaar dan normale ramingen;
- b) nauwkeurigheid: er is sprake van een compromis tussen actualiteit en nauwkeurigheid. Flash-ramingen moeten over het algemeen vaker worden herzien dan normale ramingen;
- c) dekking: flash-ramingen bestrijken minder variabelen dan normale ramingen;
- d) informatie: flash-ramingen zijn gebaseerd op minder informatie. Vaak is de informatie voor normale ramingen nog niet volledig beschikbaar;
- e) ramingsmethode: wegens het gebrek aan gegevens zijn flash-ramingen vaker op econometrische methoden en veronderstellingen gebaseerd.

Het in evenwicht brengen van posten en benchmarking voor de nationale kwartaalrekeningen

12.23 Nationale kwartaalrekeningen vormen een coherent rekeningenstelsel dat op kwartaalbasis wordt opgesteld. Zij maken onlosmakelijk deel uit van het raamwerk van de nationale rekeningen en zijn consistent met de jaarrekeningen.

- 12.24 De interne consistentie van kwartaalrekeningen wordt bereikt door ramingen van aanbod en gebruik voor de rekeningen op kwartaalbasis met elkaar in evenwicht te brengen. De consistentie met de jaarrekeningen wordt verzekerd door hetzij de kwartaalrekeningen systematisch te vergelijken met de jaarrekeningen, hetzij jaarrekeningen uit de kwartaalrekeningen af te leiden.

Het in evenwicht brengen van posten

- 12.25 Het met elkaar in evenwicht brengen van posten is onlosmakelijk verbonden met de opstelling van nationale rekeningen. Daarbij wordt optimaal gebruik gemaakt van de verschillende informatiebronnen die aan de verschillende metingen in de rekeningen ten grondslag liggen. In algemene termen heeft het in evenwicht brengen van de rekeningen tot doel de statistische basisgegevens die ten grondslag liggen aan de verschillende benaderingen voor de berekening van het bbp en de andere delen van de rekeningen onder te brengen in een aanbod- en gebruikskader, en op die manier de beschikbare informatie efficiënt te gebruiken.

- 12.26 De beginselen en procedures voor het in evenwicht brengen van posten voor de jaarrekeningen zijn ook van toepassing op de kwartaalrekeningen, maar met aanvullende procedures wegens de kwartaalfrequentie. Hierin komen de volgende kenmerken van kwartaalrekeningen tot uiting:

- a) handhaving van de consistentie tussen voor seizoensinvloeden gecorrigeerde en niet-gecorrigeerde gegevens;
- b) verzekeren van consistentie tussen metingen in lopende prijzen en volumemutaties;
- c) met elkaar in evenwicht brengen van metingen vanuit de verschillende benaderingen voor de berekening van het bbp.

Een vereenvoudigd aanbod- en gebruikskader vergemakkelijkt het in evenwicht brengen van de posten voor de nationale kwartaalrekeningen. Wanneer regelmatig jaarlijkse aanbod- en gebruikstabellen worden opgesteld, kan daaraan expliciet informatie uit de aanbod- en gebruikstabellen op kwartaalbasis worden gekoppeld, als onderdeel van het proces waarbij de balansen worden opgesteld en benchmarking plaatsvindt.

Consistentie tussen kwartaal- en jaarrekeningen — benchmarking

- 12.27 Voor het op één lijn brengen van kwartaal- en jaarrekeningen zijn twee benaderingen mogelijk:

- a) aanpassing van de kwartaalrekeningen aan de jaarrekeningen, benchmarking genoemd;
- b) de jaarrekeningen worden van de kwartaalrekeningen afgeleid.

- 12.28 Wanneer kwartaalrekeningen en jaarrekeningen uiteenlopen, is dit voornamelijk te wijten aan verschillen in bronnen en de beschikbaarheid van informatie uit gedeelde bronnen.

- 12.29 Voor het op elkaar afstemmen van kwartaalaggregaten en dienovereenkomstige jaaraggregaten kunnen vele verschillende methoden worden gebruikt.

De ideale methode bestaat erin op te sporen wat de oorzaken van de verschillen zijn en met gebruikmaking van alle beschikbare informatie nieuwe, op elkaar afgestemde kwartaal- en jaaraggregaten te berekenen.

Benchmarkingstechnieken waarborgen de consistentie tussen de twee series aggregaten, doordat een ervan als standaard wordt genomen en de andere daaraan zodanig wordt aangepast dat er sprake is van consistentie. Dit geschiedt aan de hand van een veelheid aan methoden, variërend van eenvoudige mathematische correcties tot complexe statistische en econometrische procedures. Benchmarkingstechnieken beogen de boekhoudkundige coherentie van de twee series aggregaten te waarborgen wat betreft behoud van bewegingen of andere welomschreven criteria.

Benchmarking vormt een integraal onderdeel van het opstellen van de rekeningen en moet in beginsel plaatsvinden op het laagste aggregatieniveau. In de praktijk kan dit betekenen dat benchmarking in fasen plaatsvindt, waarbij gegevens van reeksen die al gebenchmarkt zijn, worden gebruikt voor het ramen van andere reeksen, waarna een tweede of derde benchmarkronde volgt.

- 12.30 Wanneer kwartaalaggregaten als benchmark worden genomen, worden jaaraggregaten hieruit afgeleid door optelling van de juiste kwartaalcijfers. Op deze manier wordt de consistentie gewaarborgd.

- 12.31 Vaak is het op één lijn brengen van kwartaal- en jaaraggregaten de uitkomst van een mix van benchmarking-benaderingen: voorlopige jaarramingen bijvoorbeeld kunnen worden afgeleid uit aggregatie van kwartaalcijfers, en zodra jaarinformatie beschikbaar komt en het jaaraggregaat herzien is, wordt het jaarbenchmark toegepast om de desbetreffende kwartaalcijfers te herzien.

Kettingindexcijfers voor prijs- en volumemutaties

- 12.32 De meting van prijs- en volumemutaties geschiedt voor de jaarrekeningen in beginsel met behulp van een jaarkettingindex. Met het oog op consistentie worden de kwartaalmetingen van prijs- en volumemutaties aan de jaarkettingindices gekoppeld.

- 12.33 In verband met de consistentie tussen prijs- en volumemetingen voor de kwartaal- en jaarrekeningen moeten hetzij de jaarmetingen uit de kwartaalmetingen worden afgeleid, hetzij de kwartaalgegevens met behulp van benchmarkingtechnieken aan de jaargegevens worden gekoppeld. Dit geldt ook indien is voldaan aan het basisvereiste dat de kwartaal- en jaarmetingen op dezelfde methoden voor het verzamelen en presenteren van de gegevens zijn gebaseerd, bijvoorbeeld doordat dezelfde indexformule, hetzelfde basisjaar en dezelfde verslagperiode worden gebruikt. Volledige consistentie is niet mogelijk omdat kwartaalindexcijfers wegens de wiskundige vorm van de index gewoonlijk niet precies dezelfde groei als de dienovereenkomstige jaarindexcijfers weergeven.
- 12.34 Hoewel het mogelijk zou zijn driemaandelijkse kettingindexcijfers van de volumemetingen te berekenen, wordt in beginsel gebruik gemaakt van kettingindexen op jaarbasis. Voor de driemaandelijkse volumemetingen worden kettingindexcijfers op jaarbasis berekend.
- 12.35 Bij de kettingvolumereeksen in de nationale kwartaalrekeningen gaat het om driemaandelijkse volumemutaties waarbij van de jaargemiddelden van prijzen van het voorgaande jaar gebruik is gemaakt. Voor de berekening van driemaandelijkse volume-indexcijfers op basis van jaarlijkse kettingindexcijfers kunnen drie methoden worden gebruikt:
- „annual overlap”;
  - „one-quarter overlap”;
  - „over-the-year approach”.
- Het creëren van een tijdreeks door toepassing van een van de drie kettingtechnieken leidt in de daaruit resulterende kettingreeksen gewoonlijk tot structurele breuken, waarvan de gevolgen worden bepaald door de gekozen methode en de wijziging van de prijsstructuur in de loop der tijd.
- 12.36 Bij de „annual overlap”-methode worden de jaarlijkse gemiddelde waarden van het respectieve voorgaande jaar in prijzen van dat jaar gebruikt. Dit leidt tot jaaraggregaten van driemaandelijkse volumemetingen die identiek zijn aan de onafhankelijk afgeleide kettingreeksen van de jaarrekeningen. Bovendien worden de wijzigingspercentages van kwartaal op kwartaal binnen hetzelfde kalenderjaar tussen Q1 en Q4 niet door breuken beïnvloed. De volumereeks wordt echter wel beïnvloed door breuken tussen het vierde kwartaal van een jaar en het eerste kwartaal van het daaropvolgende jaar; deze komen ook in het respectieve wijzigingspercentage ten opzichte van het voorgaande kwartaal tot uiting.
- 12.37 De „one-quarter overlap”-methode leidt daarentegen over het algemeen voor alle kwartalen van het jaar tot niet-vertekende wijzigingspercentages ten opzichte van het voorgaande kwartaal, aangezien de kettingindexcijfers betrekking hebben op de hoeveelheden van het vierde kwartaal van het respectieve voorgaande jaar gewaardeerd tegen gemiddelde prijzen van dat jaar. De „one-quarter overlap”-methode leidt echter, anders dan de „annual overlap”-methode, tot kwartaalkettingreeksen die niet consistent zijn met de onafhankelijke afgeleide kettingreeksen van de jaarrekeningen.
- 12.38 De „over-the-year approach”-methode leidt tot niet-vertekende jaar-op-jaargroeipercentages voor alle kwartalen, aangezien de kettingindexcijfers betrekking hebben op de volumes van hetzelfde kwartaal in het respectieve voorgaande jaar, gewaardeerd tegen gemiddelde prijzen van dat jaar. Deze methode leidt echter tot resultaten die worden beïnvloed door structurele breuken in elk kwartaal, zodat elk wijzigingspercentage tussen twee opeenvolgende kwartalen door een breuk wordt beïnvloed. Derhalve heeft deze methode de grootste gevolgen voor het profiel van een reeks binnen een en hetzelfde jaar.
- 12.39 Mits de substitutie-effecten (wijzigingen in volume wegens wijzigingen van de prijsstructuur) binnen een jaar gering zijn, leiden de drie benaderingen voor het driemaandelijks koppelen van volumes tot sterk op elkaar gelijkende resultaten.

Uit praktische overwegingen, zoals consistentie van de driemaandelijkse groei met de kettingindexcijfers voor de jaarlijkse groei en de eenvoud en transparantie van de berekening, wordt de „annual overlap”-methode aanbevolen.

Correcties voor seizoens- en werkdaginvloeden

- 12.40 Seizoensinvloeden omvatten elk patroon dat op een regelmatige basis terugkeert in dezelfde periode van elk jaar.
- Een voorbeeld is de verkoop van ijs in de zomer. Regelmatig terugkerende gebeurtenissen worden over het jaar uitgestreken door correcties voor seizoensinvloeden, maar het effect van onregelmatige gebeurtenissen blijft onveranderd. In het kader van de correcties voor seizoensinvloeden wordt ook gekeken naar de verschillende tijdsduur van maanden en kwartalen. De voor seizoensinvloeden gecorrigeerde resultaten geven „normale” en terugkerende gebeurtenissen weer over het volledige jaar waarin zij zich voordoen. Uit voor seizoensinvloeden gecorrigeerde reeksen blijken duidelijker dan uit niet voor seizoensinvloeden gecorrigeerde series bijvoorbeeld de volgende zaken:
- veranderingen van trends, en
  - omslagpunten in de conjunctuurcyclus.
- 12.41 De werkdaginvloed is het effect dat onderstaande aspecten op een tijdreeks hebben:
- het aantal en de samenstelling van werk- en handelsdagen;
  - vaste en variabele vakantiedagen;
  - schrikkeljaren en andere kalenderfenomenen zoals brugdagen.

- 12.42 De aanwezigheid van seizoens- en werkdaginvloeden in tijdreeksen van nationale kwartaalrekeningen bemoeilijkt het herkennen van de groeitrend van de aggregaten ervan. Mede dankzij correcties voor seizoens- en werkdaginvloeden kunnen derhalve conclusies worden getrokken over trends in de nationale kwartaalrekeningen; voorts laten correcties voor seizoensinvloeden de gevolgen van grotere onregelmatige effecten of gebeurtenissen zien en maken het daarmee beter mogelijk economische ontwikkelingen te begrijpen aan de hand van de nationale kwartaalrekeningstatistieken.
- 12.43 Seizoensgebonden schommelingen zijn over het algemeen het gevolg van schommelingen van het energieverbruik, het toerisme, het weer dat van invloed is op buitenactiviteiten als de bouwnijverheid, gratificaties, vaste vakantiedagen en allerlei institutionele of administratieve praktijken. Seizoensgebonden schommelingen in de nationale kwartaalrekeningen zijn ook afhankelijk van de gebruikte gegevensbronnen en verzamelmethoden.
- 12.44 Voor een betrouwbare schatting van seizoensfactoren kan voorbehandeling van de tijdreeksen noodzakelijk zijn. Dit voorkomt dat uitschieters (bv. geïsoleerde abnormale waarden, voorbijgaande veranderingen en niveauijzelingen), kalendereffecten en nationale feestdagen van invloed zijn op de kwaliteit van de seizoensramingen. Uitschieters moeten echter, tenzij zij het gevolg zijn van fouten, wel zichtbaar blijven in de voor seizoensinvloeden gecorrigeerde gegevens omdat zij specifieke gebeurtenissen als stakingen, natuurrampen enz. kunnen weergeven. De uitschieters moeten derhalve na schatting van de seizoenscomponenten weer in de tijdreeksen worden ingevoegd.

Volgorde van berekening van voor seizoensinvloeden gecorrigeerde kettingindexcijfers voor het volume

- 12.45 De berekening van voor seizoens- en werkdaginvloeden gecorrigeerde kettingindexcijfers voor het volume ten behoeve van de nationale kwartaalrekeningen is het resultaat van een reeks handelingen, waaronder correctie voor seizoens- en werkdaginvloeden, koppeling van gegevens, benchmarking en het in evenwicht brengen van posten, die worden toegepast op basis- of geaggregeerde informatie.
- 12.46 De volgorde waarin de verschillende stappen van de berekening van voor seizoensinvloeden gecorrigeerde kettingindexcijfers voor het volume ten behoeve van nationale kwartaalrekeningen worden toegepast, hangt af van de bijzonderheden van het productieproces en het aggregatieniveau waarop dit proces wordt toegepast.
- In het ideale geval worden de voor seizoensinvloeden gecorrigeerde kettingvolumereeksen verkregen door de kettingreeksen te corrigeren voor seizoensinvloeden en de gecorrigeerde kettingreeksen vervolgens te benchmarken.
- 12.47 Er zijn systemen voor het opstellen van nationale kwartaalrekeningen waarin voor seizoensinvloeden gecorrigeerde gegevens op een zeer laag niveau worden geproduceerd, en zelfs op een niveau waarop geen kettingbewerkingen worden toegepast, bijvoorbeeld wanneer kwartaalrekeningen worden opgesteld op basis van kwartaalaanbod- en gebruiktabellen. De volgorde is in dit geval correctie voor seizoensinvloeden, gevolgd door het in evenwicht brengen van posten, kettingbewerkingen toepassen en benchmarken. Op een gedisaggregeerd niveau kunnen de ramingen van de seizoenscomponent minder betrouwbaar zijn dan op hogere niveaus van de nationale kwartaalrekeningen. Er moet dan bijzondere aandacht aan herzieningen van de seizoenscomponent worden besteed. Voorts dient het in evenwicht brengen en het uitvoeren van kettingbewerkingen ten aanzien van voor seizoensinvloeden gecorrigeerde gegevens niet te leiden tot het invoeren van een seizoenspatroon in de reeksen.
- 12.48 Op de volumemetingen van de nationale kwartaalrekeningen in gemiddelde prijzen van het voorgaande jaar kunnen kettingbewerkingen worden toegepast met gebruikmaking van de one-quarter overlap, de annual overlap of de over-the-year approach. Vanuit het perspectief van correcties voor seizoensinvloeden van de volumemetingen van de nationale kwartaalrekeningen hebben de overlapping op kwartaal- of jaarbasis de voorkeur. De over-the-year approach wordt niet aanbevolen omdat deze breuken kan meebrengen voor elke afzonderlijke kwartaal-tot-kwartaalstroom van de reeks.
- 12.49 De voor seizoensinvloeden gecorrigeerde driemaandelijke volumemetingen waarop kettingbewerkingen zijn toegepast, worden met de respectieve niet voor seizoensinvloeden gecorrigeerde jaargegevens gekoppeld door benchmarking of koppelingstechnieken die de effecten op de wijzigingen van de reeksen van het ene op het andere kwartaal minimaliseren. Benchmarking is vereist om zuiver praktische redenen, bijvoorbeeld de consistentie van de gemiddelde jaarlijkse groeipercentages. Door benchmarking mag niet een seizoenspatroon in een reeks worden ingevoerd. Als referentie moeten de onafhankelijk afgeleide kettingjaarreeksen in niet-gecorrigeerde vorm voor enkel voor seizoensinvloeden gecorrigeerde nationale kwartaalrekeningen worden gebruikt. Uitzonderingen op de gewenste consistentie tussen tijdvakken zijn aanvaardbaar indien de seizoensinvloeden snel wijzigen.
- 12.50 De werkdaginvloed kan worden gesplitst in een seizoensgebonden en een niet-seizoensgebonden component; de eerstgenoemde component komt overeen met de gemiddelde werkdaginvloed die zich elk jaar in hetzelfde seizoen herhaalt; de tweede component komt overeen met de afwijkingen van de variabelen ter zake (zoals het aantal handels/werkdagen, veranderlijke feestdagen en schrikkeldagen) van specifieke maand- en kwartaalgemiddelden.
- 12.51 Door werkdagcorrecties worden niet-seizoensgebonden kalendercomponenten die statistisch aantoonbaar zijn en waarvoor een economische verklaring bestaat, uit de reeksen verwijderd. Werkdaginvloeden die tot een correctie van een reeks leiden, moeten identificeerbaar en voldoende stabiel in de loop van de tijd zijn; als alternatief moeten hun veranderende gevolgen in de loop van de tijd adequaat in een model kunnen worden weergegeven.

HOOFDSTUK 13

REGIONALE REKENINGEN

INLEIDING

- 13.01 Dit hoofdstuk beschrijft regionale rekeningen in het algemeen en verduidelijkt de doelstellingen, de belangrijkste begripsmatige beginselen en de voor regionale rekeningen kenmerkende aangelegenheden die met de opstelling van die rekeningen verband houden.
- 13.02 *Definitie:* de regionale rekeningen zijn een regionale specificatie van de overeenkomstige rekeningen voor de nationale economie. Zij geven een regionale uitsplitsing van de belangrijkste aggregaten zoals de bruto toegevoegde waarde per bedrijfstak en het inkomen van de huishoudens.
- 13.03 Voor de regionale rekeningen worden de begrippen van de nationale rekeningen gebruikt, tenzij anders aangegeven in dit hoofdstuk.

Nationale totalen verhullen verschillen in regionale economische omstandigheden en prestaties. De bevolking en de economische activiteiten zijn over het algemeen ongelijkmatig over de regio's verdeeld. Stedelijke regio's zijn over het algemeen gespecialiseerd in diensten, terwijl landbouw, mijnbouwactiviteiten en industrie eerder in niet-stedelijke regio's plaatsvinden. Belangrijke aangelegenheden als mondialisering, innovatie, vergrijzing, belastingheffing, armoede, werkloosheid en milieu hebben vaak een regionale economische dimensie. De regionale rekeningen vormen derhalve een belangrijke aanvulling op de nationale rekeningen.

- 13.04 De regionale rekeningen omvatten dezelfde reeks rekeningen als de nationale rekeningen en maken derhalve regionale economische structuren, ontwikkelingen en verschillen zichtbaar. Wegens begripsmatige en meetproblemen heeft de reeks rekeningen voor regio's evenwel een beperktere reikwijdte en treedt zij minder in details dan de nationale rekeningen.

De tabellen inzake regionale productieactiviteiten tonen:

- a) de omvang en de dynamiek van de productie en de werkgelegenheid per regio;
- b) de bijdrage van de regio's aan de nationale aggregaten;
- c) de specialisatie van elk van de regio's;
- d) de rol van de verschillende regio's per bedrijfstak.

Regionale rekeningen van het inkomen van de huishoudens geven een beeld van het primaire en het beschikbare inkomen van huishoudens, de inkomensbronnen en de verdeling van het inkomen over de regio's.

- 13.05 In verscheidene lidstaten zijn regio's op verschillende niveaus in grote mate autonoom in hun besluitvorming. De regionale rekeningen van dergelijke regio's zijn derhalve belangrijk voor het nationale en het regionale beleid.
- 13.06 De regionale rekeningen zijn ook belangrijk voor specifieke administratieve doeleinden, bijvoorbeeld:
- a) de toewijzing van de inkomsten uit een specifieke nationale belasting aan regionale overheden;
  - b) de toewijzing van middelen als onderdeel van het Europese cohesiebeleid.
- 13.07 Van regionale rekeningen kan op verschillende aggregatieniveaus flexibel gebruik worden gemaakt. Het gaat daarbij niet alleen om geografische regio's. Geografische regio's kunnen ook op grond van economische structuur, ligging en economische betrekkingen met andere (naburige) regio's worden samengevoegd. Dit is met name nuttig voor het analyseren van de nationale en Europese economische structuren en ontwikkeling.
- 13.08 De regionale rekeningen worden op basis van rechtstreeks verzamelde regionale gegevens en aan de hand van nationale gegevens met op veronderstellingen gebaseerde regionale uitsplitsingen opgesteld. Hoe vollediger de rechtstreeks verzamelde gegevens zijn, des te minder spelen veronderstellingen een rol. Wanneer de beschikbare informatie echter niet volledig, tijdig en betrouwbaar genoeg is, zijn er voor de opstelling van regionale rekeningen veronderstellingen nodig. Dit impliceert dat sommige verschillen tussen regio's niet tot uiting behoeven te komen in de regionale rekeningen.

REGIONAAL GEBIED

- 13.09 Een regionale economie van een land maakt deel uit van de totale economie van dat land. De totale economie wordt gedefinieerd aan de hand van institutionele eenheden en sectoren. Zij bestaat uit alle institutionele eenheden die een belangrijkst economisch belangencentrum in het economische gebied van een land hebben (zie punt 2.04). Het economische gebied valt niet precies samen met het geografische gebied (zie punt 2.05). Het economische gebied van een land wordt verdeeld in regionale gebieden en het extraregionale gebied.
- 13.10 Het regionale gebied omvat het deel van het economische gebied van een land dat rechtstreeks tot een regio behoort, met inbegrip van eventuele vrije zones, douane-entrepots en fabrieken onder douanecontrole.
- 13.11 Het extraregionale gebied omvat de delen van het economische gebied van een land die niet bij een enkele regio kunnen worden ingedeeld. Het bestaat uit:
- a) het nationale luchtruim, de territoriale wateren en het continentaal plat in de internationale wateren, waarop het land exclusieve rechten kan doen gelden;
  - b) territoriale enclaves (d.w.z. geografische gebieden in het buitenland, die op grond van internationale verdragen of overeenkomsten tussen staten worden gebruikt door vertegenwoordigingen van de overheid van het land (ambassades, consulaten, militaire en wetenschappelijke bases enz.);
  - c) aardolie- en aardgasvelden enz. in de internationale wateren buiten het continentaal plat van het land, die worden geëxploiteerd door ingezetenen.
- 13.12 De NUTS-nomenclatuur geeft een uniforme indeling van het economische gebied van de Europese Unie. Voor nationale doeleinden kunnen de regionale rekeningen ook op een gedetailleerder regionaal niveau worden opgesteld.

EENHEDEN EN REGIONALE REKENINGEN

- 13.13 Voor de nationale economie worden twee soorten eenheden onderscheiden. Voor de institutionele eenheid worden stromen geregistreerd die betrekking hebben op inkomens- en kapitaaltransacties, financiële transacties, overige transacties, overige stromen en balansen. En voor de lokale eenheid van economische activiteit (lokale EEA) worden stromen geregistreerd die betrekking hebben op het productieproces en het gebruik van goederen en diensten.

Institutionele eenheden

- 13.14 Voor de regionale rekeningen kunnen afhankelijk van het regionale niveau twee soorten institutionele eenheden worden onderscheiden:
- a) uniregionale eenheden, waarvan het belangrijkste economische belangencentrum zich in een enkele regio bevindt. Voorbeelden van uniregionale eenheden zijn huishoudens, ondernemingen waarvan alle lokale EEA's in dezelfde regio gevestigd zijn, de meeste lokale en regionale overheden en een deel van de sociale zekerheid en van de izw's t.b.v. huishoudens;
  - b) multiregionale eenheden, waarin het belangrijkste economische belangencentrum zich in meer dan een regio bevindt. Ondernemingen en izw's t.b.v. huishoudens zijn voorbeelden van eenheden die diverse regio's bestrijken. Andere voorbeelden zijn institutionele eenheden waarvan de activiteiten het hele land bestrijken, zoals de centrale overheid en een klein aantal ondernemingen die een monopolie of bijna een monopolie hebben.
- 13.15 Alle transacties van uniregionale institutionele eenheden worden toegerekend aan de regio waar dergelijke eenheden hun belangrijkste economische belangencentrum hebben. Voor huishoudens is dat de regio waar zij ingezetenen zijn, niet die waarin de leden van dat huishouden werken. Andere uniregionale eenheden hebben hun belangrijkste economische belangencentrum in de regio waarin zij gevestigd zijn.
- 13.16 Bepaalde transacties van multiregionale eenheden kunnen niet worden geregionaliseerd. Dit geldt voor de meeste financiële en verdelingstransacties. De saldi van multiregionale eenheden zoals de besparingen en het vorderingenoverschot/-tekort worden derhalve niet op regionaal niveau vastgesteld.

Lokale EEA's en regionale productieactiviteiten per bedrijfstak

- 13.17 Ondernemingen kunnen productieactiviteiten ondernemen op meer dan één locatie, terwijl voor de regionale rekeningen de activiteiten aan één locatie moeten worden toegerekend. Indien onderdelen van ondernemingen zich op verschillende locaties bevinden, worden die onderdelen lokale eenheden genoemd.
- 13.18 Institutionele eenheden kunnen worden ingedeeld op basis van de economische activiteiten ter beschrijving van de productieactiviteiten van de economie per bedrijfstak. Dit leidt echter tot heterogene bedrijfstakken, daar veel ondernemingen substantiële nevenactiviteiten hebben die van hun hoofdactiviteit verschillen. Dit leidt er ook toe dat voor sommige bedrijfstakken het hoofdproduct van de bedrijfstak slechts een klein deel van de totale output vormt. Om groepen producenten te verkrijgen waarvan de activiteiten op het punt van output, kostenstructuur en productietechnologie homogener zijn, worden ondernemingen in kleinere homogenere eenheden onderverdeeld. Deze worden eenheden van economische activiteit (EEA's) genoemd.
- 13.19 De lokale EEA is het deel van een EEA dat aansluiting heeft op een lokale eenheid. Wanneer een EEA betrokken is bij productieactiviteiten in verschillende regio's, wordt de informatie betreffende die EEA met het oog op de opstelling van regionale rekeningen gesplitst. Hiervoor is informatie nodig over de beloning van werknemers, of over het aantal werkzame personen indien informatie over hun beloning ontbreekt, en over de bruto-investeringen in vaste activa. Voor op één enkele locatie gevestigde ondernemingen waarvan de hoofdactiviteit de meeste toegevoegde waarde genereert, komt de lokale EEA overeen met de onderneming.
- 13.20 Een bedrijfstak op het niveau van een regio bestaat uit een groep lokale EEA's die dezelfde of overeenkomstige economische activiteiten uitoefenen.
- 13.21 Bij de definitie van een lokale EEA moeten drie situaties worden onderscheiden:
- a) een productieactiviteit met een significante input van arbeid op een vaste locatie. In deze context wordt onder een significante input van arbeid ten minste het jaarlijkse equivalent van iemand die op regelmatige basis halve dagen werkt, verstaan;
  - b) een productieactiviteit zonder significante input van arbeid op een vaste locatie wordt over het algemeen niet als een afzonderlijke lokale EEA beschouwd; de output dient te worden toegerekend aan de lokale eenheid die verantwoordelijk is voor het beheer ervan. Er bestaan echter uitzonderingen op deze regel, bijvoorbeeld windmolens, olie- en gaswinning, internethubs en volledig geautomatiseerde tankstations. Dergelijke productieactiviteiten kunnen plaatsvinden in de ene regio maar volledig worden beheerd in een andere regio. De output of dergelijke activiteiten wordt niet geregistreerd in de regio waarin deze productieactiviteiten worden beheerd, aangezien de productie plaatsvindt in de andere regio. Bruto-investeringen in vaste activa moeten worden geregistreerd in dezelfde regio als de daarmee verband houdende output en toegevoegde waarde;
  - c) voor een productieactiviteit zonder vaste locatie wordt uitgegaan van het begrip vestigingsplaats (zie punt 2.04) op het nationale niveau. Zo worden grote bouwprojecten die door contractanten uit andere regio's zijn ondernomen, als een afzonderlijke lokale EEA geregistreerd. Voorbeelden van grote bouwprojecten zijn de bouw van bruggen, dammen en energiecentrales, waarvan de verwezenlijking minstens een jaar duurt en die via een lokaal kantoor worden beheerd. Voor bouwprojecten van kortere duur dan een jaar geschiedt toewijzing van de productie aan een regio op basis van de vestigingsplaats van de moederbouwonderneming.
- 13.22 Productietransacties tussen lokale EEA's die tot dezelfde institutionele eenheid behoren maar in verschillende regio's zijn gevestigd, worden geregistreerd. Daarentegen worden leveringen van hulpoutput tussen lokale EEA's niet geregistreerd, tenzij deze waarneembaar zijn (zie punt 1.31). Dit betekent dat alleen leveringen van hoofd- of nevenoutput tussen lokale EEA's worden geregistreerd, voor zover dit ook in nationale rekeningen de praktijk is.
- 13.23 Indien een vestiging die enkel hulpactiviteiten verricht, in zoverre statistisch waarneembaar is dat afzonderlijke rekeningen voor haar productie gemakkelijk beschikbaar zijn, of indien haar geografische locatie een andere is dan die van de vestigingen waaraan zij levert, wordt zij als een afzonderlijke eenheid geregistreerd en ingedeeld bij de bedrijfstak waaronder haar hoofdactiviteit valt, zowel wat de nationale als de regionale rekeningen betreft. Indien passende basisgegevens ontbreken, wordt de output van hulpactiviteiten geraamd door optelling van de kosten.

METHODEN VOOR REGIONALISATIE

- 13.24 Regionale rekeningen zijn gebaseerd op de transacties van eenheden die in een bepaald regionaal gebied zijn gevestigd. Over het algemeen worden regionale rekeningen opgesteld met gebruikmaking van de volgende methoden:
- a) bottom-upmethoden;

- b) top-downmethoden, of
- c) een mengvorm van bottom-up- en top-downmethoden.
- 13.25 De bottom-upmethode voor de raming van een regionaal aggregaat bestaat eruit dat gegevens over in de regio gevestigde eenheden rechtstreeks worden verzameld, en dat regionale ramingen door aggregatie tot stand komen.
- Hantering van een pseudobottom-upmethode is aanvaardbaar wanneer er geen gegevens over lokale EEA's voorhanden zijn. Gegevens over lokale EEA's kunnen met behulp van verdelingsmodellen die zijn gebaseerd op gegevens over ondernemingen, EEA's of lokale eenheden worden geraamd. De ramingen worden vervolgens net als bij de bottom-upmethode geaggregeerd om regionale totalen te verkrijgen.
- In de tweede fase van het berekeningsproces worden de bottom-upramingen op de totalen van de nationale rekeningen afgestemd.
- 13.26 Wanneer alleen informatie beschikbaar is op het niveau van eenheden die meerdere lokale EEA's omvatten die in verschillende regio's verschillende activiteiten verrichten, wordt voor de regionalisatie van de gegevens per bedrijfstak gebruik gemaakt van indicatoren als de beloning van werknemers en het aantal werkzame personen per regio.
- 13.27 De top-down-methode is het verdelen van een nationaal totaal over de regio's, zonder dat wordt getracht de ingezeten eenheden naar regio in te delen. Het nationale aggregaat wordt verdeeld met behulp van een indicator waarvan de verdeling over de regio's gelijk is aan die van de te ramen variabele.
- Het begrip ingezeten eenheid per regio is nodig om een regionale spreiding te krijgen van de indicator die wordt gebruikt voor de vereiste regionale toerekening van de variabele.
- 13.28 De bottom-upmethode wordt zelden in zuivere vorm toegepast. Gemengde methoden zijn ook aanvaardbaar. Het komt bijvoorbeeld voor dat regionale ramingen van een variabele of een aggregaat van variabelen alleen op macroregionaal niveau met behulp van de bottom-upmethode mogelijk zijn. Voor ramingen op een gedetailleerder regionaal niveau wordt dan een top-downmethode toegepast.
- 13.29 Directe metingen van regionale waarden genieten de voorkeur boven indirecte metingen. Zijn op het niveau van lokale EEA's volledige en betrouwbare microgegevens beschikbaar, dan worden regionale waarden die qua concept met de nationale waarden overeenkomen, geraamd aan de hand van de bottom-upmethode. Met het oog op de consistentie met de totalen van de nationale rekeningen worden deze ramingen van de regionale rekeningen vervolgens op de aggregaten van de nationale rekeningen afgestemd.
- 13.30 Indirecte metingen op basis van nationale aggregaten en een indicator die met de te meten variabele correleert, leiden tot meetfouten. Nationale cijfers over de toegevoegde waarde per bedrijfstak kunnen bijvoorbeeld worden geregionaliseerd met behulp van regionale statistieken van het aantal werkzame personen, wanneer wordt aangenomen dat voor elke bedrijfstak de bruto toegevoegde waarde per werknemer voor alle regio's gelijk is. De samenstelling van rekeningen op een gedetailleerd niveau bedrijfsindelingsniveau verbetert top-down berekeningen.
- 13.31 Aggregaten met betrekking tot de productie worden toegerekend aan de regio waarin de eenheid die de desbetreffende transacties verricht, is gevestigd. De vestigingsplaats van de lokale EEA is een essentieel criterium voor de toerekening van dergelijke aggregaten aan een bepaalde regio. Het beginsel van de ingezetenschap heeft de voorkeur boven een territoriale benadering waarin productieactiviteiten worden toegerekend op basis van hun locatie.
- 13.32 Voor sommige bedrijfstakken, zoals bouwnijverheid, energieproductie en -distributie, communicatienetwerken, vervoer en financiële intermediaat, en voor sommige transacties in de rekeningen van de huishoudens, zoals die met betrekking tot inkomen uit vermogen, bestaan er specifieke problemen bij de regionalisering. Met het oog op de internationale vergelijkbaarheid van de regionale rekeningen worden dezelfde samenstellingsmethoden, of methoden die tot vergelijkbare resultaten leiden, gehanteerd.
- 13.33 Bruto-investeringen in vaste activa worden aan regio's toegewezen aan de hand van het eigendoms criterium. Vaste activa die eigendom van een multiregionale eenheid zijn, worden toegerekend aan de lokale EEA waar zij worden gebruikt. Vaste activa die worden gebruikt op basis van een operationele lease, worden geregistreerd in de regio van de eigenaar van die activa; en de vaste activa die worden gebruikt op basis van een financiële lease, worden geregistreerd in de regio van de gebruiker.

AGGREGATEN VOOR PRODUCTIEACTIVITEITEN

Bruto toegevoegde waarde en bruto binnenlands product per regio

- 13.34 Voor de raming van het regionale bruto binnenlands product kunnen drie benaderingen worden gehanteerd: de productie-, de inkomsten- en de uitgavenbenadering.
- 13.35 De productiebenadering meet het regionale bruto binnenlands product tegen marktprijzen als de som van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen, en het saldo van de productgebonden belastingen en subsidies. De bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen wordt berekend als het verschil tussen de output tegen basisprijzen en het intermediair verbruik tegen aankooprijzen.
- 13.36 De inkomstenbenadering berekent het regionale bruto binnenlands product tegen marktprijzen door meting en aggregatie van de verschillende bestedingen in het regionale deel van de inkomensvormingsrekening van de totale economie: beloning van werknemers, bruto-exploitatietoetschot en saldo van belastingen en subsidies op productie. Informatie per bedrijfstak over de beloning van werknemers en het aantal werkzame personen is vaak beschikbaar op regionaal niveau. Deze informatie wordt gebruikt voor de raming, rechtstreeks of via de productiebenadering, van de bruto toegevoegde waarde per bedrijfstak. Bij de berekening van het regionale bruto binnenlands product is er sprake van overlapping tussen de inkomsten- en de productiebenadering.
- 13.37 Informatie over het bruto-exploitatietoetschot is over het algemeen niet per bedrijfstak en per regio beschikbaar. Informatie over het bruto-exploitatietoetschot van marktproducenten kan uit de bedrijfsboekhoudingen van de ondernemingen worden afgeleid. Een uitsplitsing naar institutionele sector en regio is vaak niet beschikbaar. Dit vormt een obstakel voor het gebruik van de inkomstenbenadering om het regionale bruto binnenlands product te ramen.
- 13.38 Het saldo van belastingen en subsidies op productie bestaat uit het saldo van productgebonden belastingen en subsidies en het saldo van niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie. De toerekening van het saldo van productgebonden belastingen en subsidies wordt besproken in punt 13.43. Voor het saldo van niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie kan informatie per bedrijfstak beschikbaar zijn, bijvoorbeeld via bedrijfsenquêtes of door deze af te leiden uit het specifieke type belasting of subsidie voor de betrokken bedrijfstak. Dit kan een indicator zijn voor de toerekening van de toegevoegde bruto waarde per regio.
- 13.39 Voor de meting van het regionale bruto binnenlands product wordt de uitgavenbenadering wegens ontbrekende gegevens niet gebruikt. Zo kan er sprake zijn van onvoldoende gegevens over interregionale aankopen en verkopen, en kan er geen uitsplitsing van uitvoer en invoer over de regio's voorhanden zijn.

De toerekening van de IGDFI aan bedrijfstakken die van deze diensten gebruikmaken

- 13.40 De indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI) worden in de regionale rekeningen net zo behandeld als in de nationale rekeningen. De regionalisering van intermediair verbruik van de IGDFI door bedrijfstakken die van deze diensten gebruik maken, vormt een probleem omdat ramingen van uitstaande leningen en deposito's gewoonlijk niet per regio beschikbaar zijn. In dit geval geschiedt de toerekening van IGDFI aan de bedrijfstakken die van deze diensten gebruik maken, aan de hand van een suboptimale methode: als verdelings-indicatoren worden de regionale bruto output of de regionale bruto toegevoegde waarde per bedrijfstak gebruikt.

Werkzame personen

- 13.41 Regionale productiemetingen zijn consistent met de ramingen van het aantal werkzame personen in een regio, wanneer dit aantal werkzame personen zowel ingezetenen als niet-ingezetenen omvat die voor regionale producenteneenheden werkzaam zijn. Het regionale aantal werkzame personen wordt gedefinieerd in overeenstemming met de beginselen die van toepassing zijn ten aanzien van het aantal werkzame personen en het ingezetenschap voor de nationale economie (zie punt 11.17).

Beloning van werknemers

- 13.42 Voor producenten wordt de beloning van werknemers toegerekend aan de lokale EEA's waar de mensen werkzaam zijn. Indien deze gegevens niet beschikbaar zijn, wordt de beloning van werknemers volgens een suboptimale methode toegerekend op basis van de gewerkte uren. Indien noch de beloning van werknemers noch de gewerkte uren beschikbaar zijn, wordt gebruik gemaakt van het aantal bij lokale EEA's werkzame personen. De beloning van werknemers in de rekeningen van de huishoudens wordt geregionaliseerd op grond van ingezetenschap.

Overgang van regionale bruto toegevoegde waarde naar regionaal bbp

- 13.43 Om het bbp tegen marktprijzen voor regio's te berekenen, worden de productgebonden belastingen en subsidies geregionaliseerd. Op grond van afspraken worden deze regio-overschrijdende belastingen en subsidies toegerekend op basis van de relatieve omvang van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van alle bedrijfstakken in de regio. Alternatieve methoden voor de toerekening kunnen van geval tot geval worden toegepast ten aanzien van gebieden met specifieke belastingstelsels, waardoor er binnen een land aanzienlijke verschillen in productgebonden belastingen en subsidies ontstaan.

13.44 Voor het bbp kunnen cijfers per inwoner worden berekend van alle regio's. Deze cijfers worden niet berekend voor het extraregionale niveau.

13.45 Het regionale bruto binnenlands product per inwoner kan aanzienlijk worden beïnvloed door forensenstromen tussen regio's. Een netto-instroom van forensen in een regio verhoogt de productie tot boven het voor de ingezeten beroepsbevolking haalbare niveau. Het bbp per inwoner lijkt in regio's met een netto-instroom van forensen relatief hoog en in regio's met een netto-uitstroom van forensen relatief laag te zijn.

Volumegroepercentages van de regionale bruto toegevoegde waarde

13.46 Bij de meting van prijs- en volumemutaties zijn de voor de nationale economie gehanteerde beginselen ook op de regio's van toepassing. Er zijn echter problemen met regionale gegevens waardoor deze beginselen moeilijk op regio's kunnen worden toegepast. Voorbeelden van dergelijke moeilijkheden zijn de volgende:

- a) vaak is er geen informatie over regionale prijsmutaties beschikbaar;
- b) indien de regionale toegevoegde waarde in lopende prijzen rechtstreeks wordt geraamd en niet door op de output het intermediaire verbruik in mindering te brengen, is dubbele deflatie van de regionale toegevoegde waarde niet mogelijk;
- c) indien er geen regionale aanbod- en gebruikstabellen voorhanden zijn, is meting en beoordeling van prijs- en volumemutaties in dit raamwerk niet mogelijk.

13.47 Bijgevolg is een veel gebruikte benadering deflatie van de regionale toegevoegde waarde per bedrijfstak op basis van nationale prijsmutaties per bedrijfstak. Dit geschiedt op het meest gedetailleerde niveau waarop de bruto toegevoegde waarde tegen lopende prijzen beschikbaar is. Hierbij wordt rekening gehouden met verschillen tussen nationale en regionale prijsmutaties wegens verschillen in de economische structuur per bedrijfstak. Deze oplossing biedt echter geen uitkomst voor grotere verschillen tussen nationale en regionale prijsmutaties. Voorbeelden van dergelijke verschillen zijn:

- a) verschillen in de kostenstructuur en de samenstelling van de output binnen een bedrijfstak tussen producenten in verschillende regio's. Voor een en dezelfde bedrijfstak zijn tussen de regio's grote verschillen in prijsmutaties mogelijk;
- b) regionale verschillen in de prijsmutaties van belangrijke input, bijvoorbeeld de prijs van arbeid, grond en huur van bedrijfsruimte. Bestaan er nationale loonafspraken zonder regionale differentiatie, dan impliceert dit dat de regionale verschillen bij de wijziging van lonen klein zijn.

13.48 De regionale toegevoegde waarde wordt gedefleerd met behulp van:

- a) regionale deflatoren, indien deze beschikbaar en van voldoende kwaliteit zijn, waarbij gebruik wordt gemaakt van prijsmutaties van de output en niet van die van de input. In sommige gevallen kunnen deflatoren indirect worden verkregen door informatie over waarde- en volumemutaties te combineren. Wanneer regionale prijzen worden gebruikt (mogelijk in combinatie met nationale deflatoren per bedrijfstak), worden de regionale groeipercentages zodanig berekend dat zij consistent zijn met de nationale groeipercentages;
- b) dubbele deflatie indien dit mogelijk is. Dit is met name zinvol wanneer de prijsmutatie voor het intermediair verbruik afwijkt van die van de output en het intermediair verbruik aanzienlijk is.

REGIONALE REKENINGEN VAN HET INKOMEN VAN DE HUISHOUDENS

13.49 De verdeling en de herverdeling van de inkomens leiden tot saldi, namelijk het primaire inkomen en het beschikbare inkomen. In de regionale rekeningen worden deze inkomensmaatstaven alleen gebruikt voor de huishoudens.

13.50 De regionale rekeningen van de sector huishoudens zijn een regionale specificatie van de overeenkomstige rekeningen op nationaal niveau. Om met het meten verband houdende redenen zijn de rekeningen beperkt tot:

- a) de rekening voor bestemming van primaire inkomens;
- b) de secundaire inkomensverdelingsrekening.

Deze rekeningen registreren het primaire en het beschikbare inkomen van de huishoudens in een regio (zie tabel 13.1).

Tabel 13.1 — Regionale rekeningen van de huishoudens

		Regio				Correctie voor regionale stromen zonder nationale tegenhanger	Nationaal totaal
		a)	b)		Extraregio		
Bestemming van primaire inkomens							
<i>Middelen</i>	B.2/B.3 Exploitatieoverschot (netto)/gemengd inkomen (netto)						
	D.1 Beloning van werknemers						
	D.4 Inkomen uit vermogen, ontvangen					Minus intraregionaal inkomen uit vermogen in verband met B2/B3	
<i>Gebruik</i>	D.4 Inkomen uit vermogen, betaald					Minus intraregionaal inkomen uit vermogen in verband met B2/B3	
	B.5 Saldo primaire inkomens						
Secundaire inkomensverdelingsrekening voor de huishoudens							
<i>Middelen</i>	B.5 Primair inkomen						
	D.62 Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)						
	D.7 Overige inkomensoverdrachten, ontvangen						
<i>Gebruik</i>	D.5 Belastingen op inkomen, vermogen enz.						
	D.61 Sociale premies						
	D.7 Overige inkomensoverdrachten, betaald						
	B.6 Beschikbaar inkomen (saldo)						
	Aanvullende informatie						
	Bevolking (aantal inwoners)						
	Primair inkomen per hoofd van de bevolking						
	Beschikbaar inkomen per hoofd van de bevolking						

- 13.51 De regionale rekeningen van de sector huishoudens hebben betrekking op de huishoudens die in het regionale gebied ingezet zijn. Het aantal personen dat deel uitmaakt van de ingezet huishoudens, vormt samen de totale ingezet bevolking van de regio.
- 13.52 De regels voor de bepaling van de woonplaats van de huishoudens op nationaal niveau gelden ook voor de regionale rekeningen van de sector huishoudens. Bij wijze van uitzondering worden studenten en patiënten tijdens een langdurig verblijf in een ziekenhuis of verpleegtehuis, wanneer de gastregio in hetzelfde land ligt als de regio waarvan de betrokkene ingezetene is, behandeld als ingezetene van de gastregio indien zij daar meer dan een jaar verblijven.
- 13.53 De rekeningen van de huishoudens kunnen worden uitgebreid door gebruik te maken van inkomensrekeningen. Dit vereist de regionalisering van de statistieken in de nationale rekeningen over de consumptieve bestedingen van de huishoudens en de correctie voor de wijziging van de nettodeelneming van de huishoudens in de voorzieningen van de pensioenfondsen. De regionale besparingen van de huishoudens vormen het saldo.
- 13.54 De regionalisering van de consumptieve bestedingen van de huishoudens vereist betrouwbare regionale informatie uit bijvoorbeeld een uitgebreid budgetonderzoek. Vaak ontbreekt een dergelijke regionale uitsplitsing echter, terwijl de consumptieve bestedingen van de huishoudens in de nationale rekeningen veelal aan de hand van andere informatie worden geraamd. Onder deze omstandigheden is een regionalisering moeilijker.
- 13.55 Overheden kunnen door middel van sociale overdrachten in natura een belangrijke rol spelen bij het verstrekken van opleidingen, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening aan huishoudens. De rol van sociale overdrachten in natura loopt van land tot land sterk uiteen en kan in de loop der tijd aanzienlijk fluctueren. Wanneer die overdrachten worden geregionaliseerd, kunnen de regionale werkelijke consumptie van huishoudens en het alternatieve beschikbare inkomen van huishoudens worden verkregen. Gelet op de belangrijke rol van de sociale overdrachten in natura in sommige lidstaten kan een vergelijking van de werkelijke consumptie en het werkelijke beschikbare inkomen van de huishoudens tussen de lidstaten een ander beeld geven dan een vergelijking van de consumptieve bestedingen en het beschikbare inkomen van de huishoudens.
-

HOOFDSTUK 14

INDIRECT GEMETEN DIENSTEN VAN FINANCIËLE INTERMEDIAIRS (IGDFI)

HET BEGRIP IGDFI EN DE GEVOLGEN VAN DE TOEREKENING VAN IGDFI AAN DE GEBRUIKENDE SECTOREN VOOR DE BELANGRIJKSTE AGGREGATEN

- 14.01 Traditioneel worden financiële diensten vaak verleend via financiële intermediaat. Dit houdt in dat een financiële instelling, zoals een bank, deposito's aanvaardt van eenheden die hun middelen willen laten renderen, en geld leent aan eenheden die onvoldoende middelen hebben om in hun behoeften te voorzien. De bank voorziet aldus in een mechanisme waardoor de ene eenheid aan de andere eenheid geld kan lenen. De eenheid die de middelen verstrekt, accepteert een rentetarief dat lager is dan het door de geldnemer betaalde tarief. Het „referentierentetarief” is het tarief waarbij zowel de geldverstrekker als de geldnemer bereid zijn een overeenkomst te sluiten. Het verschil tussen het referentierentetarief en de werkelijk aan depositanten betaalde en aan geldnemers in rekening gebrachte rente is een indirect gemeten vergoeding voor een dienst van financiële intermediairs (IGDFI). De totale vergoeding voor de IGDFI is de som van de twee impliciet in rekening gebrachte vergoedingen die door de geldnemer en de geldverstrekker zijn betaald.
- 14.02 Het komt echter maar zelden voor dat de door een financiële instelling verstrekte leningen precies overeenkomen met de door haar ontvangen deposito's. Zo kan geld zijn ingelegd maar nog niet zijn uitgeleend; ook kunnen leningen uit de eigen middelen van de bank worden gefinancierd en niet uit deposito's. De deposant ontvangt dezelfde rente en krijgt dezelfde intermediatiediensten, ongeacht of het door hem gedeponeerde geld wordt uitgeleend, en de geldnemer betaalt dezelfde rente en krijgt dezelfde intermediatiediensten, ongeacht of het door hem opgenomen geld afkomstig is uit door anderen geplaatste deposito's of uit de eigen middelen van de bank. Om die reden worden de IGDFI geraamd voor alle leningen van en deposito's bij een financiële instelling, ongeacht de bron van de middelen. De geregistreerde rentebedragen worden berekend door het referentierentetarief te vermenigvuldigen met de hoogte van de lening of het deposito in kwestie. Het verschil tussen deze bedragen en de bedragen die werkelijk door de financiële instelling zijn ontvangen of betaald, wordt geregistreerd als indirecte vergoeding voor dienstverlening die door de geldnemer of deposant aan de financiële instelling is betaald. De in het systeem als rente geregistreerde bedragen worden als „ESR-rente” aangeduid en de totale werkelijk aan of door de financiële instelling betaalde bedragen als „bankrente”. De totale impliciet in rekening gebrachte vergoeding voor de dienstverlening is de bankrente op leningen minus de ESR-rente op dezelfde leningen plus de ESR-rente op deposito's minus de bankrente op dezelfde deposito's.
- 14.03 IGDFI zijn alleen van toepassing op leningen en deposito's die worden verstrekt of in ontvangst worden genomen door financiële instellingen. De financiële instellingen hoeven niet ingezet te zijn en hetzelfde geldt voor hun klanten. IGDFI kunnen worden in- of uitgevoerd. Het is evenmin nodig dat de financiële instelling zowel deposito's aanvaardt als leningen verstrekt. Financiële dochterondernemingen van detailhandelaren zijn voorbeelden van financiële instellingen die wel leningen verstrekken maar geen deposito's aanvaarden. Alle kredietverstrekkers van wie de rekeningen gedetailleerd genoeg zijn om als vennootschap of quasivennootschap te worden beschouwd, kunnen IGDFI ontvangen.
- 14.04 Om na te gaan welke gevolgen de toerekening van de IGDFI heeft voor het bbp en het nationaal inkomen, in vergelijking met een situatie waarin de IGDFI niet worden toegerekend, moeten vijf verschillende gevallen worden onderzocht:
- de leningen worden verstrekt en de deposito's worden in ontvangst genomen door ingezeten financiële intermediairs (FI's) voor intermediair verbruik door marktproducenten, inclusief huishoudens in hun hoedanigheid van eigenaar van een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid of van eigenaar van een woning:
tegenover de IGDFI-output van de FI's staat als tegenboeking het intermediair verbruik van de marktproducenten. Er zijn derhalve geen gevolgen voor het bbp en het nationaal inkomen;
  - de leningen worden verstrekt en de deposito's worden in ontvangst genomen door ingezeten FI's voor intermediair verbruik door niet-marktproducenten en voor consumptie door huishoudens:
wanneer de IGDFI als intermediair verbruik door niet-marktproducenten worden verbruikt, wordt de output van dergelijke producenten met het bedrag van de IGDFI vermeerderd omdat het intermediair verbruik deel uitmaakt van hun totale kosten en wordt als tegenboeking een toename van de consumptieve bestedingen geregistreerd. Het bbp en het nationaal inkomen nemen dus toe met het bedrag van de toegerekende IGDFI.
Ook wanneer de IGDFI door huishoudens als consument worden verbruikt, nemen het bbp en het nationaal inkomen toe met het bedrag van de toegerekende IGDFI;
  - de leningen worden door ingezeten FI's verstrekt aan en de deposito's worden door hen in ontvangst genomen van niet-ingezetenen die geen FI zijn (uitvoer van IGDFI):
de uitvoer van IGDFI wordt geregistreerd, zodat het bbp toeneemt. Bij de overgang van bbp naar nationaal inkomen staat tegenover deze toename een afname van het saldo van ontvangen rente en betaalde rente jegens het buitenland (omdat de IGDFI worden afgetrokken van de ontvangen rente op leningen en worden opgeteld bij de betaalde rente op deposito's). De uitvoer van IGDFI heeft dus geen invloed op het nationaal inkomen;
  - de leningen worden verstrekt en de deposito's worden in ontvangst genomen door niet-ingezeten FI's voor intermediair verbruik door marktproducenten, inclusief huishoudens in hun hoedanigheid van eigenaar van een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid of van eigenaar van een woning (invoer van IGDFI):

het bbp neemt af met het bedrag dat overeenkomt met deze categorie IGDFI-invoer, omdat tegenover deze invoer intermediair verbruik staat. Bij de overgang van bbp naar nationaal inkomen staat tegenover deze afname als tegenboeking een toename van het saldo van ontvangen en betaalde rente jegens het buitenland (omdat de IGDFI worden opgeteld bij de ontvangen rente op deposito's en worden afgetrokken van de betaalde rente op leningen). Deze categorie invoer heeft derhalve geen gevolgen voor het nationaal inkomen;

- e) de leningen worden verstrekt en de deposito's worden in ontvangst genomen door niet-ingezeten FI's voor intermediair verbruik door niet-marktproducenten en voor consumptie door huishoudens (invoer van IGDFI):

bij de invoer van IGDFI door niet-marktproducenten gaat het om intermediair verbruik. De output van dergelijke producenten wordt vermeerderd met hetzelfde bedrag omdat het intermediair verbruik deel uitmaakt van hun totale kosten; als tegenboeking wordt een toename van de consumptieve bestedingen geregistreerd. Bij een meting van het bbp volgens de productiemethode komt de toename van het intermediair verbruik overeen met een stijging van de output, zodat de toegevoegde waarde ongewijzigd blijft. Bij een meting van het bbp volgens de bestedingenmethode wordt de toename van de consumptieve bestedingen geneutraliseerd door de toegenomen invoer van diensten. Bij de overgang van bbp naar nationaal inkomen is er echter een toename van het saldo van ontvangen en betaalde rente jegens het buitenland (omdat de IGDFI worden opgeteld bij de ontvangen rente op deposito's en worden afgetrokken van de betaalde rente op leningen). Het nationaal inkomen neemt derhalve toe met een bedrag ter hoogte van deze categorie IGDFI-invoer.

Wanneer de IGDFI door huishoudens als consument worden ingevoerd, heeft dit geen invloed op het bbp maar neemt het nationaal inkomen toe omdat het saldo van ontvangen en betaalde rente jegens het buitenland toeneemt.

Volgens afspraak worden de IGDFI niet berekend voor leningen en deposito's tussen twee ingezeten FI's of tussen een ingezeten en een niet-ingezeten FI. Interbancaire leningen en deposito's worden echter wel gebruikt om referentietarieven te berekenen.

- 14.05 Uitgaande van de vijf in punt 14.04 beschreven gevallen kunnen de gevolgen van de toerekening van IGDFI voor het bbp en het nationaal inkomen als volgt worden samengevat:

- a) het bbp neemt toe met het bedrag van de IGDFI die zijn geproduceerd door ingezeten FI's en worden toegerekend aan de sectoren S.13 (Overheid), S.14 (Huishoudens in hun hoedanigheid van consument), S.15 (Izw's t.b.v. huishoudens), S.2 (Buitenland);
- b) het bbp neemt af met het bedrag van de ingevoerde IGDFI die zijn toegerekend aan S.11 (Niet-financiële vennootschappen), S.12 (Financiële instellingen, andere dan S.121 (De centrale bank)), S.122 (Deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank), S.125 (Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen) en S.14 (Huishoudens in hun hoedanigheid van eigenaar van een woning of van een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid);
- c) het nationaal inkomen neemt toe met het bedrag van de IGDFI (die door ingezeten FI's zijn geproduceerd of die zijn ingevoerd) die worden toegerekend aan de sectoren S.13 (Overheid), S.14 (Huishoudens in hun hoedanigheid van consument) en S.15 (Izw's t.b.v. huishoudens).

BEREKENING VAN DE IGDFI-OUTPUT VAN DE SECTOREN S.122 EN S.125

- 14.06 De IGDFI worden geproduceerd door FI's: de centrale bank (S.121); deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank (S.122) en overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125).

Bij de IGDFI-berekeningen gaat het vooral om de subsectoren S.122 en S.125; volgens afspraak worden voor de centrale bank geen IGDFI berekend (zie deel VI).

Benodigde statistische gegevens

- 14.07 Voor elk van de subsectoren S.122 en S.125 is er behoefte aan gegevens in de vorm van een tabel van de uitstaande leningen en deposito's, uitgesplitst naar gebruikende sector, met gemiddelden over vier kwartalen, alsmede de opgebouwde rente hierop. De rente wordt berekend na toerekening van rentesubsidies aan de ontvangers.

Referentietarieven

- 14.08 In de balans van de financiële intermediairs die tot de subsectoren S.122 en S.125 behoren, moeten de rubrieken betreffende leningen aan en deposito's van ingezeten eenheden worden uitgesplitst in:

- leningen en deposito's tussen banken (d.w.z. tussen IGDFI-producerende institutionele eenheden binnen de subsectoren S.122 en S.125);
- leningen aan en deposito's van de gebruikende institutionele sectoren (S.11 — overige subsectoren van S.12 — S.13 — S.14 — S.15, maar met uitzondering van de centrale banken).

Daarnaast worden leningen aan en deposito's uit het buitenland (S.2) uitgesplitst in leningen aan en deposito's van niet-ingezeten financiële intermediairs en leningen aan en deposito's van andere niet-ingezetenen.

Intern referentietarief

- 14.09 Voor de vaststelling van de IGDFI-output van de ingezeten FI's per gebruikende ingezeten institutionele sector wordt het interne referentietarief berekend als de verhouding tussen de ontvangen rente op leningen binnen en tussen de subsectoren S.122 en S.125 en de uitstaande leningen binnen en tussen de subsectoren S.122 en S.125:

$$\frac{\text{ontvangen rente op leningen binnen en tussen de subsectoren S.122 en S.125}}{\text{uitstaande leningen binnen en tussen de subsectoren S.122 en S.125}}$$

In theorie is het interne referentietarief hetzelfde wanneer van depositogegevens wordt uitgegaan in plaats van gegevens over leningen. Als gevolg van inconsistenties in de gegevens zal de raming op basis van depositogegevens echter anders uitvallen dan die op basis van de leninggegevens.

Wanneer de depositogegevens betrouwbaarder zijn, moet het interne referentietarief op basis van interbancaire deposito's worden berekend als de verhouding tussen:

$$\frac{\text{betaalde rente op deposito's binnen en tussen de subsectoren S.122 en S.125}}{\text{uitstaande deposito's binnen en tussen de subsectoren S.122 en S.125}}$$

Als de lening- en depositogegevens even betrouwbaar zijn, moet het interne referentietarief op basis van interbancaire leningen en deposito's worden berekend als de verhouding tussen de ontvangen rente op aangegane leningen plus de betaalde rente op de deposito's tussen FI's, en de uitstaande leningen plus de uitstaande deposito's tussen FI's.

Wanneer ingezeten FI's aan hun ingezeten cliënten leningen verstrekken, of van hen deposito's in ontvangst nemen, die in vreemde valuta luiden, moeten per valuta of groep valuta's afzonderlijke interne referentietarieven worden berekend indien dit tot aanzienlijk betere ramingen leidt. Hiertoe moeten zowel de berekening van het interne referentietarief als de lening- en depositotransacties tussen ingezeten FI's en elke ingezeten gebruikende sector naar valuta of groep valuta's worden opgesplitst.

Externe referentietarieven

- 14.10 Voor de vaststelling van de invoer en de uitvoer van IGDFI geldt als referentietarief het gemiddelde interbancaire tarief dat wordt gewogen met de uitstaande „leningen tussen ingezeten FI's enerzijds en niet-ingezeten FI's anderzijds” en „deposito's tussen ingezeten FI's enerzijds en niet-ingezeten FI's anderzijds”, die in de balans van de FI's zijn opgenomen. Het externe referentietarief wordt derhalve berekend als de verhouding tussen de rente op leningen plus de rente op deposito's tussen ingezeten FI's en niet-ingezeten FI's en de uitstaande leningen plus de uitstaande deposito's tussen ingezeten FI's en niet-ingezeten FI's.

Voor de verschillende valuta's of groepen valuta's moeten afzonderlijke externe referentietarieven worden berekend indien voor elke valuta of groep valuta's over de volgende categorieën gegevens beschikbaar zijn en de ramingen hierdoor aanzienlijk verbeteren:

- leningen en deposito's van/bij niet-ingezeten FI's ten opzichte van elke gebruikende sector;
- leningen en deposito's van/bij ingezeten FI's ten opzichte van niet-ingezeten gebruikers.

Gedetailleerde uitsplitsing van de IGDFI naar institutionele sector

- 14.11 Volgens afspraak hoeven geen interbancaire IGDFI tussen ingezeten FI's onderling of tussen ingezeten en niet-ingezeten FI's te worden berekend. De IGDFI worden alleen berekend met betrekking tot niet-bancaire gebruikende institutionele sectoren.

Voor elke institutionele niet-FI-sector moeten gegevens worden verstrekt voor onderstaande tabel van door ingezeten FI's verstrekte leningen en in ontvangst genomen deposito's:

	Uitstaande bedragen	Door ingezeten FI's ontvangen rente		Uitstaande bedragen	Door ingezeten FI's betaalde rente
Leningen verstrekt door ingezeten FI's (S.122 en S.125)			Deposito's bij ingezeten FI's (S.122 en S.125)		

De totale IGDFI per institutionele sector is gelijk aan de som van de IGDFI op de aan de institutionele sector verstrekte leningen en de IGDFI op de deposito's van de institutionele sector.

De IGDFI op de aan de institutionele sector verstrekte leningen worden aan de hand van de volgende formule geraamd: op de leningen ontvangen rente minus (uitstaande leningen $\times$ intern referentietarief).

De IGDFI op de deposito's van de institutionele sector worden aan de hand van de volgende formule geraamd: (uitstaande deposito's $\times$ intern referentietarief) minus op de deposito's betaalde rente.

Een deel van de output wordt uitgevoerd; uit de balans van de FI's blijkt:

	Uitstaande bedragen	Door ingezeten FI's ontvangen rente		Uitstaande bedragen	Door ingezeten FI's betaalde rente
Leningen aan niet-ingezeten niet-banken			Deposito's bij niet-ingezeten niet-banken		

Voor leningen aan niet-ingezetenen (m.u.v. FI's) wordt de uitvoer van IGDFI aan de hand van het externe interbancaire referentietarief geraamd: ontvangen rente minus (uitstaande leningen $\times$ extern referentietarief).

Voor deposito's van niet-ingezetenen (m.u.v. FI's) wordt de uitvoer van IGDFI aan de hand van de volgende formule geraamd: (uitstaande deposito's $\times$ extern referentietarief) minus betaalde rente.

Indien voor verschillende valuta's of groepen valuta's afzonderlijke referentietarieven worden gebruikt, worden de leningen en deposito's uitgesplitst naar institutionele gebruikende sector en naar de valuta's of groep valuta's waarin zij luiden.

Uitsplitsing van de aan huishoudens toegerekende IGDFI in intermediair verbruik en consumptie

14.12 Bij de aan huishoudens toe te rekenen IGDFI worden de volgende categorieën onderscheiden:

- intermediair verbruik van huishoudens in hun hoedanigheid van eigenaar van een woning;
- intermediair verbruik van huishoudens in hun hoedanigheid van eigenaar van ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid, en
- consumptie door huishoudens.

Voor de ramingsmethode moeten bij de leningen aan huishoudens (uitstaande leningen en rente) onderstaande categorieën worden onderscheiden:

- woningleningen;
- leningen aan huishoudens in hun hoedanigheid van eigenaar van ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid, en
- andere leningen aan huishoudens.

Leningen aan huishoudens in hun hoedanigheid van eigenaar van een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid en woningleningen worden in de financiële en de monetaire statistiek doorgaans afzonderlijk vermeld in de verschillende onderverdelingen van leningen. Andere leningen aan huishoudens worden als restpost berekend door de twee eerder genoemde categorieën van het totaal af te trekken. De IGDFI voor leningen aan huishoudens moeten over de drie categorieën worden verdeeld aan de hand van informatie over de uitstaande leningen en de rente voor elk van de categorieën. Woningleningen zijn niet identiek aan hypotheekleningen, omdat hypotheekleningen ook andere doelen kunnen dienen.

De deposito's van huishoudens moeten worden onderverdeeld in:

- deposito's van huishoudens in hun hoedanigheid van eigenaar van ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid, en
- deposito's van huishoudens in hun hoedanigheid van consument.

Mochten er geen statistieken over deposito's van huishoudens in hun hoedanigheid van eigenaar van een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid beschikbaar zijn, dan worden de uitstaande deposito's met behulp van een van onderstaande methoden berekend:

Methode 1

De uitstaande deposito's worden berekend door te veronderstellen dat de verhouding tussen de uitstaande deposito's en de voor de kleinste vennootschappen waargenomen toegevoegde waarde ook opgaat voor ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid.

Methode 2

De uitstaande deposito's worden berekend door te veronderstellen dat de verhouding tussen de uitstaande deposito's en de voor de kleinste vennootschappen waargenomen omzet ook opgaat voor ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid.

De IGDFI op de deposito's van huishoudens moeten worden verdeeld in IGDFI op de deposito's van huishoudens in hun hoedanigheid van eigenaar van een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid en IGDFI op de deposito's van huishoudens in hun hoedanigheid van consument op basis van de gemiddelde uitstaande bedragen voor deze twee categorieën, waarvoor bij gebrek aan nadere informatie hetzelfde rentetarief kan worden gehanteerd.

Wanneer nadere gegevens over leningen en deposito's van huishoudens ontbreken, worden de IGDFI voor huishoudens toegerekend aan het intermediair verbruik en de consumptie, waarbij wordt verondersteld dat alle leningen kunnen worden toegeschreven aan huishoudens in hun hoedanigheid van producent of van eigenaar van een woning en dat alle deposito's kunnen worden toegeschreven aan huishoudens in hun hoedanigheid van consument.

BEREKENING VAN DE INVOER VAN IGDFI

14.13 Niet-ingezeten FI's verstrekken leningen aan en ontvangen deposito's van ingezetenen. Voor elke institutionele sector moeten gegevens op basis van onderstaande tabel beschikbaar zijn:

	Uitstaande bedragen	Door niet-ingezeten FI's ontvangen rente, betaald door ingezetenen gebruikers		Uitstaande bedragen	Door niet-ingezeten FI's betaalde rente, ontvangen door ingezetenen gebruikers
Door niet-ingezeten FI's verstrekte leningen			Deposito's bij niet-ingezeten FI's		

De invoer van IGDFI wordt voor elke institutionele sector als volgt berekend:

de invoer van IGDFI voor leningen wordt als volgt geraamd: de door niet-ingezeten FI's ontvangen rente minus (uitstaande leningen $\times$ extern referentietarief);

de invoer van IGDFI voor deposito's wordt als volgt geraamd: (uitstaande deposito's $\times$ extern referentietarief) minus de door niet-ingezeten FI's betaalde rente.

Het verdient aanbeveling om voor elke valuta of groep valuta's een afzonderlijk extern referentietarief te hanteren (zie punt 14.10).

HET VOLUME VAN DE IGDFI

14.14 Het volume van de IGDFI wordt geraamd door de uitstaande leningen en deposito's met behulp van een algemeen prijsindexcijfer, zoals de impliciete prijsdeflator voor de binnenlandse eindvraag, tot basisperiodeprijzen te defleren.

De prijs van de IGDFI bestaat uit twee componenten: de eerste is het verschil tussen het bankrentetarief en het referentietarief (of omgekeerd in het geval van deposito's) dat de door de FI verdiende marge weergeeft; de tweede is het prijsindexcijfer dat is gebruikt om de uitstaande leningen en deposito's tot basisperiodeprijzen te defleren.

Het volume van de IGDFI wordt als volgt berekend:

$$\text{Volume van de IGDFI voor aan de institutionele sector verstrekte leningen} = \frac{\text{IGDFI voor aan de institutionele sector verstrekte leningen}}{\text{prijsindexcijfer}} \times \frac{\text{marge in de basisperiode}}{\text{effectieve marge}}$$

$$\text{Volume van de IGDFI voor deposito's van de institutionele sector} = \frac{\text{IGDFI voor deposito's van de institutionele sector}}{\text{prijsindexcijfer}} \times \frac{\text{marge in de basisperiode}}{\text{effectieve marge}}$$

De marge voor leningen in de basisperiode is gelijk aan de effectieve rente op leningen minus het referentietarief.

De marge voor deposito's in de basisperiode is gelijk aan het referentietarief minus de effectieve rente op deposito's.

Nominaal is de effectieve marge gelijk aan de verhouding van de IGDFI tot de uitstaande leningen en deposito's; wanneer de effectieve marge in bovenstaande twee formules door de uitdrukking van deze verhouding wordt vervangen, is het resultaat als volgt:

$$\text{Volume van de IGDFI voor aan de institutionele sector verstrekte leningen} = \frac{\text{aan de institutionele sector verstrekte leningen}}{\text{prijsindexcijfer}} \times \text{marge in de basisperiode}$$

$$\text{Volume van de IGDFI voor deposito's van de institutionele sector} = \frac{\text{uitstaande deposito's van de institutionele sector}}{\text{prijsindexcijfer}} \times \text{marge in de basisperiode}$$

BEREKENING VAN DE IGDFI PER BEDRIJFSTAK

14.15 De toerekening van IGDFI aan gebruikende bedrijfstakken geschiedt op basis van de uitstaande leningen en deposito's van elke bedrijfstak of, indien die informatie niet betrouwbaar is, op basis van de output van elke bedrijfstak.

DE OUTPUT VAN DE CENTRALE BANK

14.16 Volgens afspraak moet de output van de centrale bank worden gemeten als de som van al haar kosten, d.w.z. intermediair verbruik, beloning van werknemers, verbruik van vaste activa en saldo van niet-productgebonden belastingen en subsidies op productie. Voor de centrale bank hoeven geen IGDFI te worden berekend.

Provisies, commissies en honoraria die door de centrale bank voor direct gemeten diensten aan ingezeten en niet-ingezeten eenheden in rekening worden gebracht, moeten aan deze eenheden worden toegerekend.

Aleen het deel van de totale output (som van de kosten verminderd met de provisie, commissies en honoraria) van de centrale bank dat niet wordt verkocht, moet volgens afspraak worden toegerekend aan het intermediair verbruik van andere FI's, namelijk aan subsector S.122 (Deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank) en subsector S.125 (Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen); deze toerekening moet proportioneel zijn met de toegevoegde waarde van elk van deze subsectoren.

Om de rekeningen van de subsectoren S.122 en S.125 in evenwicht te brengen, moet tegenover het bedrag van hun intermediair verbruik van de door de centrale bank verleende dienst een van de centrale bank ontvangen inkomensoverdracht voor hetzelfde bedrag staan, die wordt geclassificeerd onder D.759 (Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.).

HOOFDSTUK 15

CONTRACTEN, LEASES EN VERGUNNINGEN**INLEIDING**

- 15.01 Contracten zijn overeenkomsten over de voorwaarden waarop goederen, diensten en activa aan de afnemer worden geleverd. Contracten die een ongecompliceerde verkoop van goederen, diensten of activa betreffen, bepalen de waarde van de transactie en het tijdstip waarop deze wordt geregistreerd; d.i. in het geval van goederen het tijdstip waarop deze van eigenaar veranderen. Het verschil tussen het tijdstip van betaling en het tijdstip van registratie komt tot uiting in posten die in de financiële rekening als overige vorderingen/schulden worden geregistreerd.
- 15.02 Leases en vergunningen zijn contracten die de classificatie van betalingen en de economische eigendom van activa bepalen; sommige contracten vormen een apart type niet-financiële activa.
- 15.03 In dit hoofdstuk wordt de registratie van diverse groepen complexe contracten en van de eraan ten grondslag liggende stromen en standen behandeld in zeven punten:
- a) het onderscheid tussen operationele lease, lease van hulpbronnen en financiële lease;
  - b) vergunningen om natuurlijke hulpbronnen te gebruiken;
  - c) vergunningen om specifieke activiteiten te ondernemen;
  - d) publiek-private partnerschappen;
  - e) concessiecontracten voor diensten;
  - f) verhandelbare operationele leases;
  - g) exclusieve rechten op toekomstige goederen en diensten.

HET ONDERSCHIED TUSSEN OPERATIONELE LEASE, LEASE VAN HULPBRONNEN EN FINANCIËLE LEASE

15.04 Er worden drie soorten lease van niet-financiële activa onderscheiden (zie tabel 15.1):

- a) operationele lease;
- b) lease van hulpbronnen;
- c) financiële lease.

Elk van deze soorten lease heeft betrekking op het gebruik van een niet-financieel actief:

- bij operationele lease en lease van hulpbronnen is er geen sprake van verandering van economische eigendom en blijft de juridische eigenaar ook de economische eigenaar. Leases van hulpbronnen worden gebruikt voor natuurlijke hulpbronnen zoals grond en radiospectra. Operationele leases worden gebruikt voor alle andere niet-financiële activa,
- bij financiële lease is er sprake van verandering van economische eigendom van het actief en wordt de juridische eigenaar van het actief niet als de economische eigenaar beschouwd. Financiële lease kan betrekking hebben op alle niet-financiële activa en in sommige situaties ook op natuurlijke hulpbronnen.

15.05 Elke entiteit zoals een goed, een dienst, een natuurlijke hulpbron, een financieel actief of een financieel passief heeft zowel een juridische als een economische eigenaar. In veel gevallen is de economische eigenaar ook de juridische eigenaar. Als dit niet het geval is, heeft de juridische eigenaar de verantwoordelijkheid voor het risico dat verbonden is aan het gebruik van de entiteit bij de uitoefening van een economische activiteit, samen met de eraan verbonden voordelen aan de economische eigenaar overgedragen. In ruil daarvoor krijgt de juridische eigenaar van de economische eigenaar betalingen voor een ander pakket risico's en voordelen.

Tabel 15.1 — Registratie van de drie soorten lease

Soort lease	Methode van registratie voor de gebruiker
Operationele lease (niet voor natuurlijke hulpbronnen)	De gebruiker is niet de economische eigenaar van het niet-financiële actief. De leasosommen worden geregistreerd als betalingen voor een dienst, d.w.z. als intermediair verbruik of consumptieve bestedingen door de overheid, huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens.
Lease van hulpbronnen (alleen voor natuurlijke hulpbronnen)	De gebruiker is niet de economische eigenaar van de natuurlijke hulpbron. De betalingen vallen onder inkomen uit natuurlijke hulpbronnen (inkomen uit vermogen)
Financiële lease	De gebruiker is de economische eigenaar van een niet-financieel actief dat wordt gefinancierd met een door de leasegever verstrekte lening. De betalingen zijn grotendeels aflossingen van de hoofdsom en betalingen van rente op de lening. Een deel van de rentebetalingen kan als IGDFI worden geregistreerd als de geldgever een financiële intermediair is. Deze betaling wordt ingedeeld als intermediair verbruik of consumptieve bestedingen door de overheid, huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens.

Tabel 15.2 — Registratie van de drie soorten lease naar soort transactie

Soort transactie	Soort gebruik en aard van het actief
Intermediair verbruik	Operationele lease van geproduceerde activa, bijvoorbeeld machines en intellectuele-eigendomsrechten IGDFI-diensten bij een financiële lease
Verbruik van vaste activa	Alleen voor geproduceerde activa en alleen voor de economische eigenaar
Consumptieve bestedingen	Operationele lease van duurzame consumptiegoederen Aankoop van duurzame consumptiegoederen (ook indien gefinancierd door middel van een financiële lease of huurkoop) IGDFI-diensten bij een financiële lease aan consumenten
Aankoop van niet-financiële activa	
Investerings in vaste activa	Aankoop van geproduceerde activa (ook indien gefinancierd door middel van een financiële lease)
Aankoop van natuurlijke hulpbronnen	Aankoop van natuurlijke hulpbronnen, met inbegrip van het recht op gebruik tot uitputting
Aankoop van andere niet-geproduceerde activa	Aankoop van het recht om een natuurlijke hulpbron gedurende een lange periode te gebruiken, bijvoorbeeld een visquotum
Betalingen die leiden tot inkomen uit vermogen	
Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	Lease van hulpbronnen, d.w.z. betaling voor het gebruik van een natuurlijke hulpbron
Rente	Financiële lease, d.w.z. aankoop van een niet-financieel actief dat tegelijkertijd door een lening wordt gefinancierd
Financiële transactie: lening	Financiële lease, d.w.z. aankoop van een niet-financieel actief dat tegelijkertijd door een lening wordt gefinancierd

- 15.06 *Definitie:* de economische eigenaar van entiteiten zoals een goed en een dienst, een natuurlijke hulpbron, een financieel actief of een financieel passief is de institutionele eenheid die, op grond van het feit dat zij de eraan verbonden risico's aanvaardt, aanspraak heeft op de voordelen die verbonden zijn aan het gebruik van de entiteit bij de uitoefening van een economische activiteit.
- 15.07 *Definitie:* de juridische eigenaar van entiteiten zoals een goed en een dienst, een natuurlijke hulpbron, een financieel actief of een financieel passief is de institutionele eenheid die rechtens en juridisch aantoonbaar aanspraak heeft op de aan de entiteiten verbonden voordelen.

Operationele leases

- 15.08 *Definitie:* een operationele lease is een lease waarbij de juridische eigenaar ook de economische eigenaar is, de operationele risico's van het actief aanvaardt en de economische voordelen ervan ontvangt door een vergoeding voor het gebruik ervan bij de uitoefening van een productieve activiteit aan te rekenen.
- 15.09 Een indicator voor een operationele lease is dat de juridische eigenaar verantwoordelijk is voor de reparatie en het onderhoud van het actief.
- 15.10 Bij een operationele lease blijft het actief opgenomen in de balans van de leasegever.
- 15.11 De betalingen voor geproduceerde activa in het kader van een operationele lease worden leasesommen genoemd en worden als betalingen voor een dienst geregistreerd (zie tabel 15.2). Het karakter van een operationele lease is het best te beschrijven met betrekking tot werktuigen, aangezien het bij operationele lease vaak gaat om voertuigen, kranen, boren, enz. Elke soort niet-financieel actief kan echter het voorwerp uitmaken van een operationele lease. De door de leasegever verleende dienst gaat verder dan alleen de beschikbaarstelling van het actief. Hij omvat nog andere elementen zoals gemak en veiligheid. In het geval van werktuigen houdt de leasegever, of de eigenaar van de werktuigen, normaliter een voorraad werktuigen in goede staat beschikbaar zodat deze op verzoek onmiddellijk of binnen korte tijd kunnen worden gehuurd. Van de leasegever wordt normalerwijs verwacht dat hij deskundig is wat het functioneren van de werktuigen betreft. Dat is belangrijk als het gaat om zeer gecompliceerde apparatuur zoals computers, in welk geval de leaseneer misschien niet over de nodige deskundigheid of voorzieningen beschikt om de apparatuur naar behoren te onderhouden. De leasegever kan er zich ook toe verbinden de werktuigen bij ernstige of langdurige storingen te vervangen. In het geval van een gebouw is de leasegever verantwoordelijk voor de structurele integriteit van het gebouw en voor vervanging bij beschadiging als gevolg van bijvoorbeeld een natuurramp; gewoonlijk is hij ook verantwoordelijk voor het goed functioneren van liften en verwarmings- en ventilatiesystemen.
- 15.12 Operationele lease werd oorspronkelijk ontwikkeld om te voorzien in de behoeften van gebruikers die slechts met regelmatige tussenpozen bepaalde soorten werktuigen nodig hadden. Veel operationele leases gelden voor korte perioden, hoewel de leaseneer de lease ook kan verlengen en dezelfde gebruiker hetzelfde werktuig meermaals kan gebruiken. Doordat echter steeds gecompliceerdere apparatuur wordt ontwikkeld, vooral op het gebied van elektronica, zijn de door de leasegever aangeboden service- en ondersteuningsfaciliteiten belangrijke factoren die een gebruiker ertoe kunnen aanzetten om te leasen in plaats van te kopen. Andere factoren die gebruikers ertoe kunnen brengen om gedurende lange perioden te leasen in plaats van te kopen, zijn de gevolgen voor de balans, de kasstroom of de fiscale verplichtingen van de onderneming.

Financiële leases

- 15.13 *Definitie:* een financiële lease is een lease waarbij de leasegever de juridische eigenaar van een actief is, terwijl de leaseneer de economische eigenaar is, omdat laatstgenoemde de operationele risico's draagt en de economische voordelen ontvangt die voortvloeien uit het gebruik van het actief bij de uitoefening van een productieve activiteit. In ruil daarvoor aanvaardt de leasegever een ander pakket risico's en beloningen van de leaseneer in de vorm van aflossingen op een lening. Het komt vaak voor dat de leasegever het actief, hoewel hij de juridische eigenaar ervan is, niet materieel bij zich laat afleveren, maar ermee instemt dat het rechtstreeks bij de leaseneer wordt afgeleverd. Een indicator voor een financiële lease is dat de economische eigenaar verantwoordelijk is voor de eventueel nodige reparatie- en onderhoudswerkzaamheden aan het actief.
- 15.14 In het geval van een financiële lease wordt de juridische eigenaar opgevoerd als verstrekker van een lening aan de leaseneer, die de lening gebruikt om het actief te verwerven. Het actief wordt opgenomen in de balans van de leaseneer en niet in die van de leasegever; de bijbehorende lening wordt als actief van de leasegever en als passief van de leaseneer geregistreerd. De betalingen in het kader van een financiële lease worden niet als leasesommen behandeld, maar als rentebetalingen op de toegerekende lening en aflossingen op de hoofdsom van die lening. Indien de leasegever een financiële intermediair is, wordt een deel van de betaling ook als vergoeding voor de dienstverlening behandeld (IGDFI).
- 15.15 Het komt heel vaak voor dat het actief waarop een financiële lease betrekking heeft, van een heel andere aard is dan de activa die de leasegever bij de uitoefening van zijn productieve activiteit gebruikt, bijvoorbeeld een lijnvliegtuig dat juridisch eigendom van een bank is, maar aan een luchtvaartmaatschappij wordt verhuurd. Het is economisch niet zinvol het vliegtuig dan wel het eraan verbonden verbruik van vaste activa in de rekeningen van de bank te registreren of ze uit de rekeningen van de luchtvaartmaatschappij weg te laten. Door middel van een financiële lease wordt deze ongewenste vorm van registratie van de eigendom van het vliegtuig en de waardevermindering ervan vermeden, terwijl het vermogenssaldo van beide partijen gedurende de gehele leaseperiode correct blijft.
- 15.16 Doorgaans strekt de looptijd van een financiële lease zich uit over de gehele economische levensduur van het actief. In dat geval komt de waarde van de toegerekende lening overeen met de contante waarde van de betalingen die op grond van de leaseovereenkomst moeten worden verricht. Deze waarde dekt de kosten van het actief en omvat gewoonlijk ook een vergoeding die gespreid over de leaseperiode door de leasegever wordt aangerekend. De periodieke betalingen aan de leasegever kunnen als vier componenten worden geregistreerd: rentebetalingen op de toegerekende lening, aflossingen op de hoofdsom van de lening, de vergoeding voor de leasegever, en IGDFI (als de leasegever een financiële intermediair is). Als de eerste drie elementen niet in de overeenkomst worden gespecificeerd, moet de aflossing van de hoofdsom overeenkomen met de waardevermindering van het actief (verbruik van vaste activa), de te betalen rente met het kapitaalrendement op het actief, en de vergoeding voor de dienstverlening met het verschil tussen het in totaal te betalen bedrag en deze twee elementen.

- 15.17 Ook wanneer de leaseperiode korter is dan de economische levensduur van het actief, kan er sprake zijn van een financiële lease. Ook in dat geval dekt de waarde van de toegerekende lening de kosten van het actief en de door de leasegever aangerekende vergoeding plus de waarde van de vergoeding voor de dienstverlening die op grond van de leaseovereenkomst verschuldigd is. De periodieke betalingen aan de leasegever worden geregistreerd als rentebetalingen op de toegerekende lening, aflossingen op de hoofdsom van de lening, de vergoeding van de leasegever, en IGDFI (als de leasegever een financiële intermediair is). Zij kunnen ook vooruitbetalingen ter financiering van de terugkoop van het actief aan het eind van de leaseperiode omvatten. Aan het eind van de lease kan het actief, afhankelijk van wat in de overeenkomst is bepaald, naar de balans van de leasener worden overgebracht. De waarde van de op de lening uitstaande restbedragen zal gelijk zijn aan de verwachte marktwaarde van het actief aan het eind van de leaseperiode zoals die aan het begin van de lease werd vastgesteld. Op dat moment kan het actief naar de leasegever teruggaan, kan een beroep worden gedaan op een optie waardoor de leasener juridisch het actief verwerft, of kan een nieuwe leaseovereenkomst worden opgesteld.

Bij een financiële lease moet de leasener de aan het gebruik van het actief verbonden risico's en beloningen dragen. Daarom worden waarderingsverschillen op de verwachte waarde van het actief aan het eind van de leaseperiode door de leasener gedragen. In dit geval, wanneer de leasener aan het eind van de leaseperiode juridisch het actief verwerft, worden de betalingen in geld als aflossingen op de lening geregistreerd daar het actief al in de balans van de leasener is opgenomen.

Indien het actief naar de leasegever teruggaat, wordt een transactie voor de aankoop van het actief tegen de actuele marktwaarde van het actief geregistreerd. De opbrengst wordt gebruikt om het op de lening uitstaande bedrag af te lossen, terwijl elk verschil tussen deze bedragen als kapitaaloverdracht wordt geregistreerd. De tijdens de leaseperiode gedane betalingen zullen vaak vooruitbetalingen voor de verwerving van het actief omvatten, zodat de transactie zonder vergoeding in geld plaatsvindt aangezien de lening op dat moment volledig is afgelost.

Indien een nieuwe leaseperiode wordt overeengekomen, moet het nieuwe contract worden geanalyseerd om uit te maken of het om de voortzetting van een financiële lease dan wel om een operationele lease gaat.

- 15.18 Hoewel een financiële lease doorgaans voor meerdere jaren geldt, bepaalt de leaseperiode niet of de lease als operationele lease dan wel als financiële lease moet worden beschouwd. In sommige gevallen kan het actief voor een korte periode, bijvoorbeeld telkens slechts voor een jaar, worden geleased, maar is in het contract bepaald dat de leasener de volledige verantwoordelijkheid voor het actief draagt, met inbegrip van alle onderhoud en vergoeding van buitengewone schade. Ook al is de leaseperiode kort en ook al is de leasegever misschien geen financiële instelling, indien de leasener de meeste van de aan het gebruik van het actief tijdens de productie verbonden risico's alsmede de beloningen aanvaardt, wordt de lease als financiële en niet als operationele lease geregistreerd. In de praktijk kan echter moeilijk worden afgeweken van de registratie in de bedrijfsboekhoudingen, die geschiedt volgens de internationale normen voor bedrijfsboekhoudingen, waarin financiële leases worden beperkt tot leases die het grootste deel van de economische levensduur van het actief bestrijken.

- 15.19 Elke onderneming die zich in financiële lease specialiseert, ook als zij onroerendgoedmaatschappij of vliegtuig-leasemaatschappij wordt genoemd, moet worden geïnclassificeerd als financiële intermediair die leningen aanbiedt aan de eenheden die activa van hem leasen. Als de leasegever geen financiële intermediair is, worden de met de toegerekende lening verband houdende betalingen alleen gesplitst in aflossingen van de hoofdsom en rentebetalingen; als de leasegever een financiële instelling is, komt daar een derde component bij: de vergoeding voor de dienstverlening (IGDFI).

- 15.20 Huurkoop is een soort financiële lease.

Definitie: er is sprake van een huurkoopovereenkomst wanneer een duurzaam goed wordt verkocht tegen een vooraf overeengekomen aantal termijnbetalingen. De koper wordt onmiddellijk eigenaar van het goed, hoewel dit juridisch als zakelijk onderpand of garantie eigendom blijft van de leasegever totdat de leasener alle overeengekomen betalingen heeft verricht.

- 15.21 Huurkoop is gewoonlijk beperkt tot duurzame consumptiegoederen; de kopers behoren meestal tot de sector huishoudens. De financiers van huurkoopcontracten zijn in de meeste gevallen afzonderlijke institutionele eenheden die nauw samenwerken met de verkopers van duurzame goederen.

- 15.22 Bij huurkoop wordt het duurzame goed geregistreerd alsof de koper het heeft verworven op de dag waarop hij bezit van het actief heeft genomen, tegen de marktprijs die in een gelijkwaardige transactie zou zijn gerealiseerd. Aan de koper wordt een lening voor een gelijk bedrag toegerekend. De betalingen van de koper aan de financier worden geregistreerd als aflossingen op de hoofdsom en rentebetalingen, volgens dezelfde methode als bij financiële lease. De productieve activiteit van financiers van huurkoopcontracten wordt beschouwd als financiële intermediatie. Daar zij de vergoeding voor hun diensten gewoonlijk niet direct in rekening brengen, betreft hun volledige output IGDFI, berekend door het ontvangen inkomen uit vermogen te verminderen met de betaalde rente. Evenals bij de conventionele financiële lease is het bedrag aan betaalde rente soms moeilijk, zodat het moet worden geraamd.

Lease van hulpbronnen

- 15.23 *Definitie:* onder lease van hulpbronnen wordt verstaan de lease waarbij de eigenaar van een natuurlijke hulpbron deze ter beschikking van een leasener stelt in ruil voor een betaling die wordt geregistreerd als inkomen uit natuurlijke hulpbronnen.

- 15.24 Bij de lease van hulpbronnen blijft het door de hulpbron gevormde actief op de balans van de leasegever staan, ook al wordt de hulpbron door de leasener gebruikt. Elke waardevermindering van een natuurlijke hulpbron wordt geregistreerd als economisch verlies van niet-geproduceerde activa (onder K.21, „Uitputting van natuurlijke hulpbronnen”). Zij wordt niet als een transactie van soortgelijke aard als het verbruik van vaste activa geregistreerd, daar er geen te verbruiken vaste activa zijn. Alleen de in het kader van een lease van hulpbronnen betaalde sommen worden als inkomen uit natuurlijke hulpbronnen geregistreerd.
- 15.25 Het klassieke voorbeeld van een actief waarvoor een lease van hulpbronnen wordt aangegaan, is grond. Het gebruik van andere natuurlijke hulpbronnen, bijvoorbeeld bossen, vis, water, minerale hulpbronnen en radiospectra, wordt echter eveneens op die manier geregistreerd.

Vergunningen om natuurlijke hulpbronnen te gebruiken

- 15.26 Vergunningen om natuurlijke hulpbronnen te gebruiken kunnen worden afgegeven door de overheid, maar ook door particuliere eigenaars, zoals landbouwers en ondernemingen.
- 15.27 Voor de registratie van vergunningen om natuurlijke hulpbronnen te gebruiken kunnen drie mogelijke gevallen worden onderscheiden (zie tabel 15.3):
- de eigenaar kan de vergunning om het actief van leaseperiode tot leaseperiode doorlopend te gebruiken, verlengen of weigeren;
  - de eigenaar kan toestaan dat het door de hulpbron gevormde actief gedurende een lange periode op zodanige wijze wordt gebruikt dat de gebruiker gedurende die periode in feite de controle over het gebruik van de hulpbron heeft, terwijl de eigenaar zich daar weinig of niet mee bezighoudt;
  - de eigenaar staat toe dat het door de hulpbron gevormde actief wordt gebruikt tot uitputting.

Het eerste geval wordt als lease van hulpbronnen geregistreerd; de opbrengst wordt als inkomen uit natuurlijke hulpbronnen geregistreerd.

Het tweede geval kan niet alleen leiden tot de registratie van inkomen uit natuurlijke hulpbronnen, maar ook tot het creëren van een actief voor de gebruiker dat verschilt van de hulpbron zelf, waarbij echter de waarde van het door de hulpbron gevormde actief en het actief dat het gebruik ervan mogelijk maakt, met elkaar verbonden zijn.

Dit actief (categorie AN.222) wordt slechts erkend als de waarde ervan, d.w.z. het voordeel dat de vergunninghouder overhoudt na aftrek van de aan de vergunningverlener toekomende waarde, kan worden gerealiseerd door overdracht van het actief. Dergelijke vergunningen worden voor het eerst waargenomen via het economisch ontstaan van activa (categorie K.1, zie punt 6.06, onder g)). Als de waarde van het actief niet wordt gerealiseerd, zal zij aan het eind van de leaseperiode op nul uitkomen.

Het derde geval resulteert in de verkoop (of eventueel de onteigening) van de natuurlijke hulpbron zelf.

Tabel 15.3 — Registratie van de drie soorten vergunningen om natuurlijke hulpbronnen te gebruiken

Soort gebruik	Registratiemethode
Vergunning voor tijdelijk gebruik, eventueel voor een lange periode	Lease van hulpbronnen: inkomen uit natuurlijke hulpbronnen (inkomen uit vermogen)
Controle door de gebruiker gedurende een lange periode, risico's en beloningen ten laste van de gebruiker, overdraagbaarheid van de vergunning tegen een realiseerbare waarde	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen en creëren van een nieuw actief voor het recht om de natuurlijke hulpbron te gebruiken
Gebruik tot uitputting; permanent gebruik (alle risico's en beloningen ten laste van de gebruiker)	Verkoop van de natuurlijke hulpbron

- 15.28 Voor het onderscheid tussen inkomen uit natuurlijke hulpbronnen, het creëren van een nieuw actief en de verkoop van de natuurlijke hulpbron, is de overdracht van risico's en beloningen het voornaamste criterium. Er is sprake van verkoop van de natuurlijke hulpbron als alle risico's en beloningen zijn overgedragen. Er wordt een nieuw actief gecreëerd als de overdracht van risico's en beloningen resulteert in een afzonderlijke, overdraagbare vergunning met een realiseerbare waarde. Het gebruik van andere criteria, zoals een voorafgaande overeenkomst over betalingen, vooruitbetaling, de duur van de vergunning en de behandeling in de bedrijfsboekhouding, kan misleidend zijn omdat daaruit niet noodzakelijk de overdracht van risico's en beloningen blijkt.
- 15.29 Natuurlijke hulpbronnen kunnen, evenals grond en minerale hulpbronnen, door niet-ingezetenen worden verworven. De verkoop van natuurlijke hulpbronnen mag echter niet worden geregistreerd als verkocht aan een niet-ingezeten eenheid. In dergelijke gevallen wordt een fictieve ingezeten eenheid gecreëerd die houder is van de eigendomstitel van de natuurlijke hulpbron; de niet-ingezeten eenheid is dan de eigenaar van de fictieve ingezeten eenheid. Een soortgelijke registratie wordt toegepast in het geval ingezetenen in het buitenland natuurlijke hulpbronnen verwerven.

- 15.30 De inkomsten van de overheid uit specifieke soorten natuurlijke hulpbronnen (bv. inkomsten uit olie en aardgas) kunnen een breed scala aan transacties omvatten, bijvoorbeeld:
- inkomen uit natuurlijke hulpbronnen in het geval van lease van hulpbronnen;
  - verkoop van niet-geproduceerde activa, bijvoorbeeld verkoop van natuurlijke hulpbronnen of verkoop van vergunningen voor exploitatie gedurende een lange periode;
  - dividenden afkomstig van een overheidsonderneming die natuurlijke hulpbronnen exploiteert;
  - vennootschapsbelasting betaald door ondernemingen die natuurlijke hulpbronnen exploiteren.

Vergunningen om specifieke activiteiten uit te oefenen

- 15.31 Naast vergunningen en leases om een actief te gebruiken, kan vergunning worden verleend om een specifieke activiteit uit te oefenen, helemaal los van bij de activiteit betrokken activa. Dergelijke vergunningen hangen niet af van kwalificatiecriteria (zoals het slagen voor een examen om in aanmerking te komen voor een vergunning om een auto te besturen), maar zijn bedoeld om het aantal individuele eenheden die het recht hebben om de activiteit uit te oefenen, te beperken. Dergelijke vergunningen kunnen door de overheid of door particuliere institutionele eenheden worden afgegeven; de behandeling is verschillend naargelang het geval.

Tabel 15.4 — Registratie van het gebruik en de aankoop van niet-financiële activa naar soort transactie en stroom

Soort transactie	Soort gebruik / aankoop en soort actief en soort betaling
Intermediair verbruik	Operationele lease van geproduceerde activa, bijvoorbeeld machines en intellectuele-eigendomsrechten Periodieke betalingen door ondernemingen voor de levering van water IGDFI-diensten in verband met de verstrekking van een financiële lease
Verbruik van vaste activa	Alleen voor geproduceerde activa, en voor de economische eigenaar
Consumptieve bestedingen	Operationele lease van duurzame consumptiegoederen Aankoop van duurzame consumptiegoederen, ook indien gefinancierd door middel van een financiële lease of een huurkoopovereenkomst
Aankoop van niet-financiële activa	
Investerings in vaste activa	Aankoop van geproduceerde activa (ook indien gefinancierd door middel van een financiële lease)
Aankoop van natuurlijke hulpbronnen	Aankoop van een natuurlijke hulpbron, met inbegrip van het recht op gebruik tot uitputting Aankoop van het recht om een natuurlijke hulpbron gedurende een lange periode te gebruiken, bijvoorbeeld een visquotum
Aankoop van andere niet-geproduceerde activa	Overdraagbare timesharingovereenkomsten Aankoop van een aan derden overdraagbaar contract Contracten voor toekomstige productie, bijvoorbeeld contracten met voetballers en schrijvers
Betaling als inkomen uit vermogen	Lease van hulpbronnen, d.w.z. betaling voor het gebruik van een natuurlijke hulpbron gedurende een korte termijn
Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	Periodieke betalingen voor het recht om water te winnen Financiële lease, d.w.z. aankoop van een niet-financieel actief dat tegelijkertijd door een lening wordt gefinancierd
Inkomensoverdracht	Door de overheid afgegeven vergunningen om een specifieke activiteit uit te oefenen die niet afhangt van kwalificatiecriteria, of waarvoor een vergoeding moet worden betaald die niet in verhouding staat tot de kosten om het vergunningstelsel te beheren Door de overheid afgegeven emissievergunningen om de totale emissie te beheersen
Niet-productgebonden belastingen op productie	
Financiële transactie: lening	Financiële lease, d.w.z. aankoop van een niet-financieel actief dat tegelijkertijd door een lening wordt gefinancierd
Overige volumemutaties in activa	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen door de eigenaar Illegale bosexploitatie, visserij of jacht (niet-gecompenseerde confiscatie van in cultuur gebrachte activa of natuurlijke hulpbronnen)
Wijziging van de prijs van activa	Afloop van als activa geregistreerde contracten en vergunningen

- 15.32 Wanneer de overheid bijvoorbeeld het aantal taxi's of casino's beperkt door vergunningen af te geven, creëert zij in feite monopoliewinst voor de erkende exploitanten en int zij een deel van de winst als vergoeding. Dergelijke vergoedingen worden als overige belastingen geregistreerd. Dit beginsel geldt voor alle gevallen waarin de overheid vergunningen afgeeft om het aantal op een bepaald gebied actieve eenheden te beperken en waarbij het maximaantal willekeurig wordt vastgesteld en niet alleen van kwalificatiecriteria afhangt.
- 15.33 In beginsel wordt de betaling, indien de vergunning meerdere jaren geldig is, op transactiebasis geregistreerd, terwijl onder overige vorderingen/schulden een post wordt opgenomen voor het bedrag van de vergoeding dat de volgende jaren voor de vergunning verschuldigd is.
- 15.34 De stimulans om een dergelijke vergunning te verwerven, bestaat erin dat de vergunninghouder denkt dat hij op die manier het recht verwerft om monopoliewinst te maken doordat het toekomstige inkomen groter zal zijn dan de voor de verwerving van het recht te betalen bedragen. Het voordeel dat de vergunninghouder overhoudt na aftrek van de aan de vergunningverlener betaalde bedragen wordt als een actief behandeld als de vergunninghouder dat voordeel kan realiseren door het actief over te dragen. Het soort actief wordt omschreven als een vergunning om specifieke activiteiten uit te oefenen (AN.223).
- 15.35 De vergunning om specifieke activiteiten uit te oefenen verschijnt als actief voor het eerst in de rekening voor overige volumemutaties in activa. Waardeveranderingen, zowel naar boven als naar beneden, worden in de herwaarderingsrekening geregistreerd.
- 15.36 De waarde van de vergunning als actief wordt bepaald door de waarde waartegen zij kan worden verkocht; als dit cijfer niet beschikbaar is, wordt zij geraamd als de contante waarde van de toekomstige stroom van monopoliewinst. Als de vergunning wordt doorverkocht, verkrijgt de nieuwe eigenaar het recht op een restitutie van de overheid mocht de vergunning worden geannuleerd, alsmede het recht om de monopoliewinst te maken.
- 15.37 Een door de overheid afgegeven vergunning om een specifieke activiteit uit te oefenen wordt alleen als actief behandeld als aan al de volgende voorwaarden is voldaan:
- voor de desbetreffende activiteit wordt geen actief gebruikt dat aan de overheid toebehoort; als dat wel het geval is, wordt de vergunning om het actief te gebruiken behandeld als een operationele lease, een financiële lease, een lease van hulpbronnen of eventueel als de verwerving van een actief waarbij de vergunninghouder toestemming wordt verleend om het actief gedurende een lange periode naar eigen goeddunken te gebruiken;
  - er geldt geen kwalificatiecriterium om de vergunning te verkrijgen; als dat wel het geval is, wordt de vergunning hetzij als belasting, hetzij als betaling voor een dienst behandeld;
  - het aantal vergunningen is beperkt, zodat de houder bij de uitoefening van de activiteit in kwestie monopoliewinst kan maken;
  - de vergunninghouder moet de mogelijkheid hebben de vergunning aan derden te verkopen.

Als aan een van deze voorwaarden niet is voldaan, worden de betalingen als belastingen of als betalingen voor diensten behandeld.

- 15.38 Voor niet tot de overheid behorende eenheden komt het veel minder vaak voor dat zij over de mogelijkheid beschikken om de deelneming aan een bepaalde activiteit te beperken. Dat is onder meer wel het geval wanneer het verplicht dan wel wenselijk is om tot een brancheorganisatie te behoren en er een strikte beperking van het aantal deelnemers geldt. Zo kan de eigenaar van onroerend goed bijvoorbeeld het aantal eenheden beperken dat op zijn eigendom actief is, bijvoorbeeld een hotel dat aan slechts één taxionderneming toestemming verleent om gasten af te halen. In dergelijke gevallen worden de vergunningen als betalingen voor diensten behandeld. In beginsel wordt de betaling gedurende de gehele looptijd van de vergunning op transactiebasis geregistreerd. Er is in beginsel geen reden waarom dergelijke vergunningen niet als activa kunnen worden behandeld als zij handelbaar zijn, hoewel deze situatie zich misschien zelden voordoet.
- 15.39 Een door een niet tot de overheid behorende eenheid afgegeven vergunning om een specifieke activiteit uit te oefenen wordt alleen als actief behandeld als aan al de volgende voorwaarden is voldaan:
- voor de desbetreffende activiteit wordt geen actief gebruikt dat aan de vergunningverlener toebehoort; als dat wel het geval is, wordt de vergunning om het actief te gebruiken behandeld als een operationele lease, een financiële lease of een lease van hulpbronnen;
  - het aantal vergunningen is beperkt, zodat de houder bij de uitoefening van de activiteit in kwestie monopoliewinst kan maken;
  - de vergunninghouder moet de vergunning de jure en de facto aan derden kunnen verkopen.

Als aan een van deze voorwaarden niet is voldaan, worden de betalingen als betalingen voor diensten geregistreerd.

- 15.40 De overheid geeft emissievergunningen af om de totale emissie te beheersen. Dergelijke vergunningen impliceren niet het gebruik van een natuurlijk actief, aangezien aan de atmosfeer geen waarde wordt verbonden, zodat zij geen economisch actief is; daarom worden de vergoedingen voor de vergunningen als belastingen geclassificeerd. De vergunningen zijn verhandelbaar en er bestaat een actieve markt voor. De vergunningen zijn bijgevolg activa en moeten worden gewaardeerd tegen de marktprijs waartegen zij kunnen worden verkocht.

Publiek-private partnerschappen

- 15.41 Publiek-private partnerschappen (PPP's) zijn langetermijncontracten tussen twee eenheden waarbij een eenheid een of meer activa verwerft of bouwt, deze gedurende een zekere tijd exploiteert en ze vervolgens aan een andere eenheid overdraagt. Dergelijke overeenkomsten worden gewoonlijk gesloten tussen een particuliere onderneming en de overheid, maar er zijn ook andere combinaties mogelijk, waarbij bijvoorbeeld beide partijen overheids-ondernemingen zijn of de tweede partij een particuliere izw is.

De overheid gaat PPP's aan om uiteenlopende redenen, zoals de hoop dat particulier management leidt tot een efficiëntere productie of dat toegang tot een breder scala aan financiële bronnen kan worden verkregen, of de wens om de overheidsschuld te verminderen.

Gedurende de looptijd van het contract heeft de PPP-contractant de juridische eigendom. Zodra het contract is afgelopen, heeft de overheid zowel de economische als de juridische eigendom.

Nadere gegevens over de behandeling van PPP's worden verstrekt in hoofdstuk 20 (Overheidsrekeningen).

Concessieovereenkomsten voor diensten

- 15.42 Concessieovereenkomsten voor diensten geven een onderneming het exclusieve recht om bepaalde diensten te verlenen. In het geval van de concessie van een openbare dienst bijvoorbeeld sluit een particuliere onderneming een overeenkomst met de overheid teneinde het exclusieve recht te verkrijgen om gedurende een bepaald aantal jaren een nutsvoorziening (zoals een watervoorzieningssysteem of een tolweg) te exploiteren, in stand te houden en daarin te investeren. Concessieovereenkomsten voor diensten mogen niet als activa worden geregistreerd indien zij niet overdraagbaar zijn of er geen waarde mee kan worden gerealiseerd door ze over te dragen.

Verhandelbare operationele leases (AN.221)

- 15.43 Verhandelbare operationele leases zijn eigendomsrechten van derden op niet-financiële activa m.u.v. natuurlijke hulpbronnen. De lease dient een economisch voordeel aan de houder van de lease te verlenen en de houder moet de mogelijkheid te hebben deze voordelen te realiseren door deze over te dragen. De waarde van de lease is het voordeel dat de houder overhoudt na aftrek van de aan de verstrekker toekomstige waarde. Alle soorten huur- en operationeleleasecontracten kunnen verhandelbaar zijn. Een huurder kan bijvoorbeeld een appartement aan een derde onderverhuren.

Exclusief recht op toekomstige goederen en diensten (AN.224)

- 15.44 Contracten voor toekomstige productie kunnen ook activa in de vorm van eigendomsrechten van derden doen ontstaan. De waarde van dergelijke contracten is het voordeel dat de houder overhoudt na aftrek van de aan de verlener van de rechten toekomstige waarde. Voorbeelden zijn:

- a) exclusieve rechten om een persoon voor zich te laten werken (bv. voetballers) of om literaire werken of muziekkuitvoeringen te publiceren. De waarde van dergelijke rechten is de winst die op de overdracht van de rechten kan worden gemaakt na aftrek van de kosten om het bestaande contract te annuleren;
- b) timesharingovereenkomsten. Slechts een deel van timesharingovereenkomsten is als de verwerving van een actief te beschouwen:
  1. als de eigenaar een aangewezen ruimte bezit die voortdurend beschikbaar is, hij in aanmerking komt om als lid van het beheerscomité voor de regeling te fungeren en hij zijn bezitsrecht naar goeddunken kan verkopen of vermaken, dan is de overeenkomst hoogstwaarschijnlijk een actief van hetzelfde soort als een huis;
  2. als de eigenaar een vaste overeenkomst heeft gesloten op grond waarvan hij in een bepaalde periode gedurende een vaste tijdsduur de beschikking over een vorm van accommodatie heeft, betreft dit waarschijnlijk een vooruitbetaalde lease, d.w.z. vooruitbetaalde consumptieve bestedingen van huishoudens;
  3. deze vooruitbetaalde lease kan als overdraagbare operationele lease af en toe worden onderverhuurd of voor de rest van de leaseperiode worden verkocht;
  4. het is mogelijk dat een deelnemer aan een op punten gebaseerde regeling slechts een transitorische post als actief heeft.

HOOFDSTUK 16

VERZEKERINGEN

INLEIDING

- 16.01 Verzekering is een activiteit waarbij institutionele eenheden of groepen eenheden zich beschermen tegen de negatieve financiële gevolgen van specifieke onzekere gebeurtenissen. Er kunnen twee soorten verzekering worden onderscheiden: sociale verzekering en overige verzekering.
- 16.02 Sociale verzekering is een regeling ter dekking van sociale risico's en behoeften. Zij wordt vaak collectief afgesloten voor een groep; deelname aan de regeling wordt doorgaans verplicht gesteld of door een derde partij gestimuleerd. Sociale verzekering omvat: socialezekerheidsregelingen die door de overheid worden voorgeschreven en gefinancierd en die onder haar toezicht staan; en werkgerelateerde regelingen die werkgevers aanbieden of uitvoeren ten behoeve van hun werknemers. De sociale verzekering wordt beschreven in hoofdstuk 17.
- 16.03 Andere verzekeringen dan de sociale verzekering bieden dekking tegen gebeurtenissen zoals overlijden, nagelaten betrekkingen, brand, natuurrampen, overstromingen, auto-ongevallen enz. Verzekeringen in verband met overlijden en nagelaten betrekkingen staan bekend als levensverzekering, terwijl verzekeringen tegen alle andere gebeurtenissen bekendstaan als schadeverzekering.
- 16.04 In dit hoofdstuk worden de levens- en de schadeverzekering behandeld. Beschreven wordt op welke manier verzekeringsactiviteiten in de rekeningen worden geregistreerd.
- 16.05 De rechten en plichten in verband met een verzekering worden bepaald door het verzekeringscontract. Dit is een overeenkomst tussen een verzekeraar en een andere institutionele eenheid, die de polishouder wordt genoemd. Uit hoofde van de overeenkomst verricht de polishouder een betaling, premie genoemd, aan de verzekeraar en wanneer zich een specifieke gebeurtenis voordoet, verricht de verzekeraar een betaling, uitkering genoemd, aan de polishouder of een aangewezen persoon. Op deze manier beschermt de polishouder zich tegen bepaalde risico's. Door spreiding van de risico's wil de verzekeraar een hoger bedrag aan premies ontvangen dan hij aan uitkeringen moet betalen.
- 16.06 In het verzekeringscontract worden de rollen van de betrokken partijen als volgt gedefinieerd:
- a) de verzekeraar die dekking biedt;
  - b) de polishouder die verantwoordelijk is voor de betaling van de premies;
  - c) de begunstigde die een uitkering ontvangt;
  - d) de verzekerde persoon die of het verzekerde goed dat blootstaat aan het risico.
- In de praktijk kunnen de polishouder, de begunstigde en de verzekerde dezelfde persoon zijn. In de polis worden deze rollen opgesomd met per rol de vermelding van de persoon die het betreft.
- 16.07 De meest gangbare verzekeringsvorm wordt directe verzekering genoemd. Daarbij verzekeren institutionele eenheden zich bij een verzekeraar tegen de financiële gevolgen van specifieke risico's. Maar een directe verzekeraar kan zich op zijn beurt verzekeren door een deel van de direct verzekerde risico's bij andere verzekeraars onder te brengen. Dit noemt men herverzekering en de aanbieders ervan noemt men herverzekeraars.

Directe verzekering

- 16.08 Er zijn twee typen directe verzekering: levensverzekering en schadeverzekering.
- 16.09 *Definitie:* levensverzekering is een activiteit waarbij een polishouder regelmatig betalingen aan een verzekeraar verricht, terwijl deze als tegenprestatie op een bepaalde datum of eerder indien de verzekerde voordien overlijdt, aan de begunstigde een overeengekomen bedrag of een lijfrente uitkeert. Op grond van een levensverzekering kunnen uitkeringen worden gedaan wegens een reeks risico's. Zo kan een levensverzekering voor de oude dag een uitkering opleveren wanneer de verzekerde 65 jaar wordt, terwijl deze na het overlijden van de verzekerde een levenslange uitkering aan de overlevende echtgenoot kan opleveren.
- 16.10 Levensverzekering heeft ook betrekking op aanvullende verzekeringen tegen persoonlijk letsel met inbegrip van arbeidsongeschiktheid, verzekeringen tegen overlijden ten gevolge van een ongeval en verzekeringen tegen invaliditeit ten gevolge van ongeval of ziekte.
- 16.11 Sommige levensverzekeringscategorieën keren uit wanneer de verzekerde gebeurtenis zich voordoet, bijvoorbeeld een verzekering die gekoppeld is aan een hypothecaire lening en alleen een uitkering ter aflossing van de hypotheek betaalt indien de kostwinner voor het einde van de looptijd van de lening overlijdt. De meeste van dergelijke categorieën hebben een belangrijk spaarelement in combinatie met een element van risicodekking. Gezien het grote spaarelement wordt levensverzekering als een spaarvorm gezien en worden de desbetreffende transacties in de financiële rekening geregistreerd.

- 16.12 *Definitie*: schadeverzekering is een activiteit waarbij een polishouder regelmatig betalingen aan een verzekeraar verricht, terwijl deze als tegenprestatie garandeert de begunstigde een overeengekomen bedrag uit te keren wanneer zich een andere gebeurtenis dan het overlijden van een persoon voordoet. Voorbeelden van dergelijke gebeurtenissen zijn: ongevallen, ziekte, brand enz. Een ongevallenverzekering die op het leven betrekking hebbende risico's dekt, wordt in de meeste Europese landen als een schadeverzekering beschouwd.
- 16.13 Een levensverzekering waarbij uitsluitend in geval van overlijden binnen een bepaalde periode een uitkering wordt verstrekt, maar niet onder andere omstandigheden, gewoonlijk overlijdensrisicoverzekering genoemd, wordt in de nationale rekeningen als schadeverzekering beschouwd, omdat alleen wordt uitgekeerd als zich een specifieke onvoorziene omstandigheid voordoet en niet in andere gevallen. Gezien de boekhoudpraktijk van verzekeraars is het in de praktijk niet altijd mogelijk overlijdensrisicoverzekeringen van andere levensverzekeringen te onderscheiden. In dergelijke gevallen kunnen beide verzekeringsvormen op dezelfde wijze worden behandeld.
- 16.14 Zowel bij levensverzekering als bij schadeverzekering gaat het om het spreiden van risico's. Verzekeraars ontvangen doorgaans van de polishouders kleine periodieke premiebetalingen en keren aan de indieners van een claim grotere sommen uit wanneer de door het verzekeringscontract gedekte gebeurtenissen zich voordoen. Bij schadeverzekeringen worden de risico's gespreid over iedereen die de verzekering heeft afgesloten. Een verzekeraar stelt de hoogte van de jaarpremie voor het bieden van een verzekeringsdienst vast op grond van de hoogte van het bedrag dat hij in dat jaar aan uitkeringen denkt te moeten uitkeren. Het aantal indieners van een claim is altijd veel geringer dan het aantal polishouders. Voor een individuele polishouder van een schadeverzekering bestaat er geen verband tussen de betaalde premies en de ontvangen uitkeringen, zelfs niet op de lange termijn, maar de verzekeraar stelt jaarlijks voor elke schadeverzekeringscategorie een dergelijk verband vast. Bij levensverzekering is het verband tussen premies en uitkeringen in de loop van de tijd zowel voor de polishouders als de verzekeraar van belang. Wie een levensverzekering afsluit, verwacht dat de te ontvangen uitkeringen ten minste even hoog zullen zijn als de premies die hij heeft betaald tot het moment waarop hij recht heeft op de uitkering; het gaat om een vorm van sparen. Bij de vaststelling van het verband tussen de hoogte van de premies en de uitkeringen moet de verzekeraar dit aspect van een polis combineren met de actuariële berekeningen ten aanzien van de levensverwachting van de verzekerden, met inbegrip van het risico van ongevallen met dodelijke afloop. Voorts heeft de verzekeraar in de periode tussen de ontvangst van premies en de betaling van uitkeringen inkomen uit de belegging van een deel van de ontvangen premies. Dit inkomen is ook van invloed op de door de verzekeraars vastgestelde hoogte van de premies en uitkeringen.
- 16.15 Er zijn belangrijke verschillen tussen levens- en schadeverzekeringen; deze leiden tot een uiteenlopende registratie in de rekeningen. Schadeverzekering bestaat uit herverdeling tussen alle polishouders en enkele indieners van een claim in de lopende periode. Bij een levensverzekering worden hoofdzakelijk de in de loop van een periode betaalde premies later aan dezelfde polishouder als uitkering herverdeeld.

Herverzekering

- 16.16 *Definitie*: een verzekeraar kan zich tegen een onverwacht groot aantal claims of bijzonder zware claims beschermen door een herverzekeringscontract af te sluiten bij een herverzekerder. Herverzekeringsinstellingen zijn geconcentreerd in een beperkt aantal financiële centra en daarom zijn veel herverzekeringsstromen transacties met het buitenland. Voor herverzekerders is het gebruikelijk om herverzekeringscontracten bij andere herverzekerders af te sluiten om zo hun risico's verder te spreiden. Deze uitgebreide herverzekeringsvorm heet retrocessie.
- 16.17 Beperking van de risico's is ook mogelijk wanneer een groep verzekeraars („underwriters” genoemd) gezamenlijk de risico's die met een enkel contract samenhangen, accepteert. Elke individuele verzekeraar is uitsluitend verantwoordelijk voor zijn eigen aandeel in het contract. Hij ontvangt het corresponderende premiepercentage en betaalt hetzelfde percentage ingeval het tot een claim of een uitkering komt. Het contract wordt beheerd door de hoofdaannemer („lead-manager”) of door een tussenpersoon, de „broker”. Lloyd's of London is een voorbeeld van een verzekeringsmarkt waar directe en indirecte risico's over een groot aantal risiconemers wordt gespreid.
- 16.18 De directe verzekeraar heeft verschillende opties om indirecte dekking te regelen tegen de risico's die de verzekeraar heeft aanvaard. Bij de herverzekerders kunnen de volgende typen worden onderscheiden:
- a) er is sprake van proportionele herverzekeringscontracten wanneer de polishouder aan een herverzekerder een overeengekomen percentage van alle risico's of alle risico's van een specifieke portefeuille met directe verzekeringscontracten overdraagt. Dit betekent dat de directe verzekeraar het corresponderende percentage van de premie overdraagt aan de herverzekerder die in voorkomend geval hetzelfde percentage aan uitkeringen op zich neemt. In dergelijke gevallen wordt elke door de herverzekerder aan de polishouder betaalde herverzekeringscommissie behandeld als een vermindering in geboekte herverzekeringspremies;
  - b) er is sprake van niet-proportionele herverzekeringscontracten, excedentverzekering genoemd, wanneer de herverzekerder uitsluitend risico loopt als de hoogte van de directe claim een overeengekomen drempelwaarde overschrijft. Indien er geen of slechts weinig directe claims boven de drempelwaarde zijn, kan de herverzekerder een deel van zijn winst aan de directe verzekeraar doorgeven. Winstdeling wordt in de rekeningen behandeld als inkomensoverdracht van de herverzekerder aan de directe verzekeraar, vergelijkbaar met de betaling van uitkeringen.

De betrokken eenheden

- 16.19 De institutionele eenheden die bij directe verzekering en herverzekering betrokken zijn, zijn voornamelijk verzekeraars. Het is voor een ander type onderneming weliswaar mogelijk om verzekering als nevenactiviteit te hebben, maar de wetgeving inzake de uitoefening van het verzekeringsbedrijf vereist doorgaans dat afzonderlijke rekeningen moet worden opgesteld voor alle aspecten van het verzekeringsbedrijf, zodat een afzonderlijke institutionele eenheid kan worden onderscheiden, die wordt ingedeeld in de subsectoren verzekeringsinstellingen (S.128) en pensioenfondsen (S.129). De overheid kan andere verzekeringsactiviteiten uitoefenen, maar ook in die gevallen zal waarschijnlijk een afzonderlijke eenheid kunnen worden onderscheiden. Gezien de mogelijke betrokkenheid van andere sectoren wordt hieronder aangenomen dat alle verzekeringsvormen door ingezet en niet-ingezet verzekeraars worden aangeboden.
- 16.20 Eenheden die zich in de eerste plaats bezighouden met nauw aan verzekering verwante activiteiten, maar zelf geen risico lopen, zijn verzekeringshulpbedrijven. Dergelijke eenheden worden ingedeeld in de subsector financiële hulpbedrijven (S.126) en omvatten bijvoorbeeld:
- verzekeringsmakelaars;
  - particuliere instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen;
  - eenheden met als hoofdfunctie het houden van toezicht op verzekeringsmaatschappijen, pensioenfondsen en verzekeringsmarkten.

OUTPUT VAN DIRECTE VERZEKERING

- 16.21 De verzekeringsmaatschappij krijgt een premie van een cliënt en beschikt daarover tot er schade ontstaat of de verzekeringsperiode afloopt. In de tussenliggende periode belegt de verzekeringsmaatschappij de premie en het inkomen uit beleggingen vormt een extra financieringsbron voor verschuldigde uitkeringen. De verzekeringsmaatschappij stelt de hoogte van de premies zodanig vast dat de som van de premies plus het inkomen uit beleggingen minus de verwachte uitkeringen de verzekeraar een marge oplevert; deze marge is de output van de verzekeraar. Bij de meting van de output van het verzekeringsbedrijf wordt het premievaststellingsbeleid van de verzekeraars in aanmerking genomen. Daartoe worden vier afzonderlijke posten gedefinieerd. Dit zijn:
- verdiende premies;
  - premieaanvullingen;
  - ontstane schade of verschuldigde uitkeringen;
  - verzekeringstechnische voorzieningen.

Deze posten worden één voor één besproken voordat de meting van de output van directe schadeverzekering, directe levensverzekering en herverzekering wordt behandeld.

Verdiende premies

- 16.22 *Definitie:* bij de verdiende premies gaat het om de in de verslagperiode verdiende geboekte premies en bij de geboekte premies om de premies voor de volledige door het verzekeringscontract bestreken periode. Het verschil tussen geboekte en verdiende premies wordt opgenomen in de voorzieningen voor niet-verdiende premies. Dergelijke bedragen worden behandeld als activa van de polishouders. Het begrip verdiende premie in de verzekeringsboekhouding is in overeenstemming met de registratie op transactiebasis in de nationale rekeningen.
- 16.23 De verzekeringspremie is hetzij regelmatig, maandelijks of jaarlijks, hetzij eenmalig, doorgaans aan het begin van de verzekerde periode, verschuldigd. Eenmalige premies zijn meestal bedoeld voor de verzekering van risico's die verband houden met grote gebeurtenissen, zoals de constructie van grote gebouwen of installaties en met het goederenvervoer over de weg of per trein, per schip of per vliegtuig.
- 16.24 De in een bepaald jaar verdiende premies hebben de volgende vorm:

geboekte premies

plus   voorzieningen voor niet-verdiende premies aan het begin van het verslagjaar

minus   voorzieningen voor niet-verdiende premies aan het eind van het verslagjaar.

Of, anders weergegeven:

geboekte premies

minus   de verandering (minus de toename of plus de vermindering) van de voorzieningen voor niet-verdiende premies.

- 16.25 De voorzieningen voor niet-verdiende premies en andere voorzieningen maken deel uit van de technische voorzieningen schadeverzekering (AF.61) en technische voorzieningen levensverzekering (AF.62). Een beschrijving van verzekeringstechnische voorzieningen wordt gegeven in de punten 16.43, 16.44 en 16.45.
- 16.26 Polishouders moeten vaak een speciale belasting over hun verzekeringspremie betalen. In veel landen geldt dit evenwel niet voor levensverzekeringspremies. Aangezien de verzekeraars deze belasting aan de overheid moeten afdragen, worden de desbetreffende bedragen niet vermeld in de jaarrekeningen van de verzekeraars. Slechts een relatief klein bedrag — het restbedrag over het jaar, dat nog aan de overheid moet worden overgedragen — kan in de balans van de verzekeraars onder handelskrediet zijn opgenomen. De belastingbetalingen worden niet als zodanig in de rekeningen van verzekeraars geregistreerd. Een dergelijke belasting wordt in de nationale rekeningen als productgebonden belasting behandeld. Polishouders worden verondersteld dergelijke bedragen rechtstreeks aan de fiscus te betalen.

Premieaanvullingen

- 16.27 *Definitie:* premieaanvullingen vormen het verdiende inkomen uit de beleggingen van de verzekeringstechnische voorzieningen van de verzekeraars; het gaat hierbij om passiva jegens de polishouders.
- 16.28 In het bijzonder voor levensverzekering, maar in mindere mate ook voor schadeverzekering, overschrijdt het totale bedrag aan verschuldigde uitkeringen of ontstane schaden in een bepaalde periode vaak de verdiende premies. De premies worden doorgaans regelmatig betaald, vaak aan het begin van de verzekeringsperiode, terwijl schaden pas later worden geleden, en in het geval van levensverzekeringsuitkeringen vaak pas jaren later. In de periode tussen de premiebetalingen en het verschuldigd zijn van een uitkering, staat de betreffende som ter beschikking van de verzekeraar om ermee te beleggen en er inkomen mee te verdienen. Dergelijke bedragen worden verzekerings-technische voorzieningen genoemd. Het hiermee verdiende inkomen stelt de verzekeraars in staat lagere premies te vragen dan anders het geval zou zijn geweest. Bij de meting van de geboden dienst wordt rekening gehouden met zowel de hoogte van dit inkomen als de relatieve hoogte van premies en schaden.
- 16.29 Voor schadeverzekering geldt dat, ook al is een premie aan het begin van de dekkingsperiode verschuldigd, de premies uitsluitend continu worden verdiend naarmate de periode verstrijkt. Op elk moment vóór het einde van de dekkingsperiode beschikt de verzekeraar over een bedrag dat hij aan de polishouder verschuldigd is in verband met diensten en eventuele uitkeringen in de toekomst. Dit is een vorm van door de polishouder aan de verzekeraar verstrekt krediet, niet-verdiende premies genoemd. Evenzo geldt dat de verzekeraar de uitkeringen weliswaar verschuldigd is zodra de in polis omschreven omstandigheid zich voordoet, maar dat de betaling dikwijls pas enige tijd later plaatsvindt, vaak vanwege onderhandelingen over de verschuldigde bedragen. Dit is een andere, vergelijkbare vorm van krediet, voorzieningen voor te betalen schaden genoemd.
- 16.30 De levensverzekering kent behalve vergelijkbare voorzieningen ook actuariële voorzieningen en voorzieningen voor verzekeringen met winstdeling. Deze hebben betrekking op bedragen die voor de betaling van uitkeringen in de toekomst zijn gereserveerd. De voorzieningen worden gewoonlijk belegd in financiële activa en de inkomsten hebben de vorm van inkomen uit beleggingen. Zij kunnen worden gebruikt om in een afzonderlijke vestiging of als nevenactiviteit economische activiteiten, bijvoorbeeld op het gebied van onroerend goed, te financieren en zo een netto-exploitatieoverschot te genereren.
- 16.31 Al het inkomen uit beleggingen dat aan polishouders wordt toegerekend, wordt in de primaire inkomensverdelingsrekening geregistreerd als zijnde aan de polishouders verschuldigd. Voor schadeverzekering wordt hetzelfde bedrag dan in de secundaire inkomensverdelingsrekening als premieaanvulling aan de verzekeraars terugbetaald. Voor levensverzekering worden de premies en premieaanvullingen in de financiële rekening geregistreerd.

Gecorrigeerde ontstane schaden en verschuldigde uitkeringen

- 16.32 *Definitie:* ontstane schaden en verschuldigde uitkeringen zijn de financiële verplichtingen van verzekeraars jegens de begunstigde inzake de risico's die ontstaan doordat de gebeurtenis in de door het contract bepaalde periode plaatsvindt.
- 16.33 De begrippen ontstane schaden bij de schadeverzekering en verschuldigde uitkeringen bij de levensverzekering zijn in overeenstemming met in de nationale rekeningen gangbare meting op transactiebasis.

Gecorrigeerde ontstane schaden bij schadeverzekeringen

- 16.34 Uitkeringen kunnen worden onderscheiden in afgewikkelde uitkeringen en ontstane schaden. Ontstane schaden hebben betrekking op de verschuldigde bedragen wegens verzekerde risico's die zich in het jaar hebben voorgedaan. Het is niet relevant of de polishouder de desbetreffende gebeurtenis heeft gerapporteerd. Een deel van de uitkeringen wordt in het volgende jaar of nog later betaald. Aan de andere kant worden in het lopende jaar uitkeringen uitbetaald die het gevolg zijn van gebeurtenissen in eerdere jaren. Het nog niet betaalde deel van de ontstane schaden wordt gevoegd bij de voorziening voor openstaande aanspraken.
- 16.35 Schaden die in het kalenderjaar zijn ontstaan, hebben de volgende vorm:
- afgewikkelde uitkeringen
- minus* de voorziening voor te betalen schaden aan het begin van het verslagjaar
- plus* de voorziening voor te betalen schaden aan het eind van het verslagjaar.

Of, anders weergegeven:

afgewikkelde uitkeringen

plus de verandering (plus de toename of minus de vermindering) van de voorziening voor te betalen schaden.

- 16.36 Eventuele met de uitkeringen samenhangende door de verzekeraar gemaakte externe of interne kosten zijn niet in de ontstane schaden begrepen. Dergelijke kosten kunnen bestaan uit: acquisitiekosten, contractbeheer, beheer van beleggingen en afhandeling van claims. Sommige kosten zijn niet altijd afzonderlijk terug te vinden in de brongegevens voor de boekhouding. De externe kosten omvatten uitgaven voor werk dat de verzekeraar aan een andere eenheid heeft uitbesteed en die daarom in de rekeningen als intermediair verbruik worden geregistreerd. De interne kosten omvatten uitgaven voor werk dat door de eigen werknemers van de verzekeraars wordt verricht en die daarom in de rekeningen als arbeidskosten worden geregistreerd.
- 16.37 In het geval van rampen mogen de verliezen niet van invloed zijn op de waarde van de uitkeringen. Verlies door rampen wordt geregistreerd als een kapitaaloverdracht van de verzekeraar aan de polishouder. Het voordeel van een dergelijke registratie is dat het beschikbaar inkomen van de polishouder niet, tegen de verwachting in, toeneemt, zoals het geval zou zijn als de uitkeringen op andere wijze worden geregistreerd (zie de punten 16.92 en 16.93).
- 16.38 De productie van verzekeringsdiensten is een continu proces, en vindt niet uitsluitend plaats als het risico zich manifesteert. De hoogte van de voor de polishouders van schadeverzekeringen geleden schaden verschilt echter van jaar tot jaar en er kunnen gebeurtenissen plaatsvinden die tot bijzonder hoge claims leiden. Noch het volume, noch de prijs van de verzekeringsdiensten wordt direct beïnvloed door de fluctuaties van de schaden. Verzekeraars stellen de hoogte van de premie vast op basis van hun eigen raming van de kans op schaden. Daarom wordt in de formule voor de berekeningen van de output gebruikgemaakt van gecorrigeerde ontstane schaden, hetgeen een raming is die gecorrigeerd is voor fluctuaties van de schaden.
- 16.39 De raming voor gecorrigeerde ontstane schaden kan statistisch worden berekend op grond van verwachtingen die zijn gebaseerd op eerdere ervaringen met de hoogte van de schaden. Bij het onderzoek van vroegere verschuldigde uitkeringen dient er echter rekening mee te worden gehouden dat een deel van dergelijke uitkeringen in het kader van een herverzekeringscontract van de directe verzekeraar werd betaald. Wanneer de directe verzekeraar bijvoorbeeld een excedentverzekering (niet-proportionele herverzekering) heeft, stelt hij de hoogte van de premies zodanig vast dat de verliezen worden gedekt tot aan het maximumverlies dat door zijn herverzekeringscontract wordt gedekt plus de door hem te betalen herverzekeringspremie. Bij proportionele herverzekering wordt de premiehoogte zodanig vastgesteld dat deze het aandeel van door de directe verzekeraar te betalen uitkeringen plus de herverzekeringspremie dekt.
- 16.40 Een alternatieve methode om de ontstane schade voor fluctuaties te corrigeren, is het gebruik van boekhoudgegevens over mutaties in de eigen middelen en egalisatievoorzieningen. Egalisatievoorzieningen zijn bedragen die verzekeraars op grond van wettelijke of administratieve vereisten reserveren ter dekking van onregelmatige of niet-voorzienbare grote schaden in de toekomst. Dergelijke bedragen zijn begrepen in de technische voorzieningen schadeverzekering (AF.61).

Verschuldigde uitkeringen levensverzekering

- 16.41 Verschuldigde uitkeringen levensverzekering zijn de op grond van het contract verschuldigde bedragen in de verslagperiode in kwestie. In het geval van levensverzekering is geen correctie nodig voor onverwachte fluctuaties.
- 16.42 Met de uitkeringen samenhangende kosten zijn niet begrepen in de verschuldigde uitkeringen, maar worden als intermediair verbruik en arbeidskosten geregistreerd.

Verzekeringstechnische voorzieningen

- 16.43 *Definitie:* verzekeringstechnische voorzieningen zijn de bedragen die verzekeraars reserveren. De voorzieningen zijn activa voor de polishouders en passiva voor de verzekeraars. De technische voorzieningen kunnen worden onderscheiden in technische voorzieningen schadeverzekering en technische voorzieningen levensverzekering en lijfrenten.
- 16.44 In Richtlijn 91/674/EEG van de Raad ⁽¹⁾ worden zeven soorten technische reserves onderscheiden. In elk geval omvat de balans het brutobedrag van de herverzekering, het aan herverzekeraars overgedragen bedrag en het nettobedrag. De zeven categorieën luiden als volgt:
- a) voorziening voor niet-verdiende premies — het verschil tussen geboekte premies en verdiende premies. Deze voorziening kan, afhankelijk van de nationale wetgeving, een afzonderlijk element bevatten met betrekking tot lopende risico's;

⁽¹⁾ Richtlijn 91/674/EEG van de Raad van 19 december 1991 betreffende de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening van verzekeringsondernemingen (PB L 374 van 31.12.1991, blz. 7).

- b) voorziening voor levensverzekering — dergelijke voorzieningen weerspiegelen de contante waarde van de verwachte toekomstige uitkeringen (met inbegrip van, maar niet beperkt tot, reeds toegekende winstdeling) minus de contante waarde van de toekomstige premies. Toezichhoudende autoriteiten kunnen een plafond stellen aan het bij de berekening van de contante waarde toegepaste disconteringspercentage;
- c) voorziening voor te betalen schaden — het verschil tussen ontstane schaden en betaalde schaden. Deze voorziening is gelijk aan het totaal van de geraamde uiteindelijke kosten die een verzekeringsonderneming maakt in verband met de afwikkeling van alle claims die voortvloeien uit gebeurtenissen die zich voor het einde van het financieel jaar hebben voorgedaan (al dan niet gemeld), minus de al betaalde bedragen met betrekking tot dergelijke claims;
- d) de voorziening voor winstdeling en restorno's (voor zover niet gemeld in de categorie als bedoeld onder b)) omvat de bedragen die zijn bedoeld voor polishouders of begunstigten door middel van winstdeling en restorno's, voor zover die bedragen nog niet aan polishouders of begunstigten zijn gecrediteerd;
- e) de egalisatievoorziening omvat de bedragen die overeenkomstig wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen zijn gereserveerd om fluctuaties in de schadequoten van de komende jaren te egaliseren of bijzondere risico's te dekken. De nationale autoriteiten kunnen deze voorziening verbieden;
- f) tot de overige technische voorzieningen behoren onder meer de voorzieningen voor lopende risico's voor zover niet inbegrepen in de categorie als bedoeld onder a). Deze post kan ook voorzieningen voor vergrijzing omvatten, gelet op het effect van vergrijzing op het aantal claims, bijvoorbeeld bij de ziektekostenverzekering;
- g) technische voorzieningen levensverzekering wanneer de polishouders het beleggingsrisico dragen. Deze post omvat technische voorzieningen tot dekking van de verplichtingen jegens polishouders in het kader van levensverzekeringscontracten waarvan de rendementswaarde wordt bepaald aan de hand van beleggingen waarvoor de polishouder het risico draagt, dan wel aan de hand van een indexcijfer, zoals het geval is bij aan een index gekoppelde levensverzekeringen. Deze post omvat ook de technische voorzieningen met betrekking tot tontines.

16.45 Bij de vaststelling van de mutaties in de verzekeringstechnische voorzieningen (F.61 en F.62) die bij de berekening van output worden gebruikt, worden gerealiseerde en niet-gerealiseerde waarderingsverschillen niet meegerekend.

Vaststelling van de verzekeringsoutput

- 16.46 Verzekeraars bieden hun cliënten een verzekeringsdienst aan, maar brengen deze dienst niet expliciet in rekening.
- 16.47 De verzekeraar int premies en betaalt uitkeringen wanneer een verzekerde gebeurtenis plaatsvindt. De uitkeringen compenseren de begunstigde voor de financiële gevolgen van de verzekerde gebeurtenis.
- 16.48 De verzekeringstechnische voorzieningen zijn middelen die door verzekeraars worden gebruikt om te beleggen en inkomen te verdienen. Dergelijke middelen en het inkomen uit belegging ervan (premieaanvullingen) vormen een passief jegens de begunstigten.
- 16.49 Dit deel beschrijft de informatie die nodig is voor de berekening van de output van de directe verzekering en de herverzekering.

Schadeverzekering

- 16.50 De output van de verzekeraar is de aan de begunstigten verleende dienst.
- 16.51 Bij een berekening op grond van verwachtingen luidt de formule om de output te berekenen:

verdiende premies

plus premieaanvullingen

minus gecorrigeerde ontstane schaden,

waarbij de gecorrigeerde ontstane schaden met behulp van historische feiten of boekhoudgegevens over mutaties in de egalisatievoorzieningen en de eigen middelen nog eens worden gecorrigeerd voor fluctuaties in de schaden. De premieaanvullingen fluctueren minder dan de schaden, zodat hier geen correctie voor fluctuaties nodig is. Bij de raming van gecorrigeerde ontstane schaden wordt de informatie onderverdeeld per product, bijvoorbeeld motorrijtuigenverzekering, verzekering van gebouwen enz.

Indien de benodigde boekhoudgegevens niet beschikbaar zijn en de historische statistische gegevens ontoereikend zijn om redelijke gemiddelde ramingen van de output mogelijk te maken, kan de output van schadeverzekering worden geraamd als de som van de kosten (met inbegrip van intermediaire kosten, arbeids- en kapitaalkosten) plus een marge voor „normale winst”.

Levensverzekering

16.52 De output van directe levensverzekering wordt afzonderlijk berekend als:

verdiende premies

plus premieaanvullingen

minus verschuldigde uitkeringen

minus de toename (plus de vermindering) in technische voorzieningen en winstdeling.

16.53 Indien er geen geschikte gegevens beschikbaar zijn voor de berekening van de levensverzekeringsoutput volgens deze formule, wordt een aanpak gebruikt die gebaseerd is op de som van de kosten, vergelijkbaar met de voor de schadeverzekering omschreven aanpak. Evenals bij de schadeverzekering is een bedrag voor normale winst inbegrepen.

16.54 Bij de berekening van de output mogen waarderingsverschillen niet worden inbegrepen.

Herverzekering

16.55 De formule voor de berekening van de output van herverzekeringsdiensten is analoog aan die voor de directe verzekering. Omdat de primaire overweging voor herverzekeringsdiensten evenwel het beperken van het risico van de directe verzekeraar is, gaat de herverzekeringsdienst gewoonlijk om met buitengewoon hoge claims. Daarom, en omdat de mondiale herverzekeringsmarkt in relatief weinig grote ondernemingen is geconcentreerd, is het minder waarschijnlijk dat de herverzekeringsdienst te maken krijgt met een onverwacht groot verlies dan het geval zou zijn voor een directe verzekeraar, in het bijzonder bij een excedentherverzekeringsdienst.

16.56 De output van herverzekeringsdiensten wordt op dezelfde manier gemeten als de output van de directe schadeverzekering. Er zijn echter enkele betalingen die specifiek gelden voor de herverzekeringsdienst. Dergelijke betalingen vormen provisies die direct aan de directe verzekeraar verschuldigd zijn bij proportionele herverzekeringsdiensten en bij winstdeling bij excedentherverzekeringsdiensten. Zodra deze in aanmerking zijn genomen, wordt de output van de herverzekeringsdienst berekend als:

verdiende premies minus verschuldigde commissies

plus premieaanvullingen

minus gecorrigeerde ontstane schade en winstdeling.

TRANSACTIES DIE SAMENHANGEN MET SCHADEVERZEKERING

16.57 In dit deel wordt beschreven hoe de implicaties van een schadeverzekeringscontract worden geregistreerd. Contracten kunnen worden afgesloten door ondernemingen, huishoudens in hun hoedanigheid van consument en eenheden in het buitenland. Wanneer echter een door een lid van een huishouden afgesloten contract een sociale verzekering betreft, geschiedt de registratie zoals beschreven in hoofdstuk 17.

Toerekening van de output van verzekering aan de gebruikers

16.58 De output van schadeverzekeraars wordt beschreven in punt 16.51. De waarde van de output van de verzekeraars wordt als volgt onder de middelen geregistreerd:

a) intermediair verbruik van ondernemingen, met inbegrip van die in de volgende sectoren: niet-financiële vennootschappen (S.11), financiële instellingen (S.12), overheid (S.13), huishoudens in hun hoedanigheid van werkgever (S.141), zelfstandigen (S.142) en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (S.15);

b) consumptieve bestedingen van huishoudens in hun hoedanigheid van consument (S.143 en S.144), of

c) uitvoer naar niet-ingezetene polishouders (S.2).

16.59 De waarde van de output wordt aan de gebruikers toegerekend op grond van het type verzekering.

16.60 De waarde van de output kan ook als bestedingen aan de polishouders worden toegerekend naar rato van de door hen betaalde werkelijke premies.

16.61 De output aan intermediair verbruik wordt uitgesplitst naar bedrijfstak.

Verzekeringsdiensten aan en uit het buitenland

16.62 Ingezetene verzekeraars kunnen verzekeringsdekking aanbieden aan huishoudens en ondernemingen in het buitenland en ingezetene huishoudens en ondernemingen kunnen dekking aanschaffen bij verzekeraars in het buitenland. Het inkomen uit beleggingen dat door ingezetene verzekeraars aan polishouders wordt toegerekend, omvat een toerekening aan polishouders in het buitenland. Vervolgens betalen ook dergelijke niet-ingezetene polishouders de premieaanvullingen aan de ingezetene verzekeraar.

16.63 Vergelijkbare overwegingen zijn ook van toepassing op de behandeling van ingezeten ondernemingen en huishoudens die een contract bij niet-ingezeten verzekeraars hebben afgesloten. Ingezetten polishouders ontvangen een toegerekend inkomen uit beleggingen uit het buitenland en betalen premies en premieaanvullingen aan het buitenland. Een raming van de omvang van dergelijke stromen is moeilijk, vooral wanneer er geen ingezeten verzekeraar is waarmee vergelijkingen kunnen worden gemaakt. Gegevens van transactiepartners kunnen worden gebruikt bij ramingen voor de nationale economie. Het niveau van de transacties door ingezetenen moet bekend zijn en de verhouding tussen de premieaanvullingen en de werkelijke premies in de economie die de diensten aanbiedt, kunnen worden gebruikt om het inkomen uit beleggingen en de verschuldigde premieaanvullingen te ramen.

Boekingsposten

16.64 In totaal worden er voor schadeverzekering die geen deel vormt van de sociale verzekering zes paren transacties geregistreerd; twee ervan hebben betrekking op de meting van de productie en het verbruik van de verzekeringsdienst, drie op de verdeling en één op de financiële rekening. Onder buitengewone omstandigheden kan er in de kapitaalrekening een zevende transactie, met betrekking tot de verdeling, worden geregistreerd. De waarde van de output van de activiteit, het inkomen uit beleggingen dat aan de polishouders wordt toegerekend en de waarde van de vergoeding voor de dienst worden specifiek voor schadeverzekeringen op onderstaande wijze berekend.

16.65 De productie- en consumptietransacties zijn als volgt:

- a) aangezien dergelijke activiteiten, voor zover door ingezeten institutionele eenheden uitgevoerd, in hun totaliteit door verzekeraars worden ontplooid, wordt de output (P.1) geregistreerd in de productierekening van de verzekeraars;
- b) de dienst kan worden verbruikt door elke sector van de economie of door het buitenland; de waarde van de dienst is verschuldigd aan de verzekeraars. Bij betalingen door ondernemingen gaat het om intermediair verbruik (P.2), dat wordt geregistreerd in hun productierekening. Betalingen voor verzekeringen door huishoudens in hun hoedanigheid van consument worden als consumptieve bestedingen (P.3) geregistreerd in de inkomensbestedingsrekening. Betalingen uit het buitenland worden als uitvoer van diensten (P.62) geregistreerd in de rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland.

16.66 De verdelingstransacties zijn inkomen uit beleggingen dat is toegerekend aan polishouders met betrekking tot schadeverzekering, nettopremies schadeverzekering en verzekeringsuitkeringen:

- a) het inkomen uit de belegging van de technische voorzieningen schadeverzekering wordt toegerekend aan de polishouders (D.441). Het wordt geregistreerd als betaald door verzekeraars en ontvangen door alle sectoren en het buitenland. Het inkomen uit beleggingen wordt toegerekend aan polishouders naar rato van hun technische voorzieningen schadeverzekering, dan wel naar rato van de werkelijk geboekte premie (betaald). Zowel betaalde als ontvangen bedragen worden in de rekening voor bestemming van primaire inkomens geregistreerd;
- b) nettopremies directe schadeverzekering (D.711) zijn de bedragen aan premies en inkomen uit beleggingen die zijn besteed aan de financiering van de uitgaven van de verzekeraars. Dergelijke premies worden berekend als verdiende premies plus de premieaanvullingen minus de waarde van de output van de verzekeraars. Deze nettopremies worden geregistreerd als betaald door alle sectoren van de economie of het buitenland en ontvangen door de verzekeraars. De toewijzing van de nettopremies over de sectoren vindt plaats op basis van de toerekening van de output;
- c) uitkeringen directe schadeverzekering (D.721) zijn bedragen die verzekeraars aan de polishouder verschuldigd zijn wanneer zich een verzekerde gebeurtenis voordoet. De verzekeringsuitkeringen worden geregistreerd als ontvangen door alle sectoren van de economie of het buitenland en betaald door de verzekeraars. Zowel nettopremies als uitkeringen worden in de secundaire inkomensverdelingsrekening geregistreerd. Sommige uitkeringen vloeien voort uit schade aan eigendommen van derden of uit letsel van derden, veroorzaakt door de polishouder. In dergelijke gevallen worden uitkeringen geregistreerd als directe betalingen van de verzekeraar aan de gedupeerde derden, en niet als indirecte betalingen via de polishouder;
- d) uitkeringen die voortvloeien uit bij rampen geleden verliezen zijn geen inkomensoverdrachten, maar overige kapitaaloverdrachten (D.99) en worden in de kapitaalrekening geregistreerd als door de verzekeraars betaald aan de polishouders;
- e) de technische voorzieningen schadeverzekering (AF.61) worden in de financiële balans geregistreerd als passiva van verzekeraars en activa van alle sectoren en het buitenland. Dergelijke voorzieningen bestaan uit vooruitbetaalde premies en betalingen van uitkeringen. Een uitsplitsing van deze categorie is niet vereist, al zijn beide componenten nodig voor de berekening van de verdiende premies en de ontstane schaden.

16.67 Een voorbeeld van de boekhoudbescheiden voor dergelijke stromen is opgenomen in tabel 16.1.

Tabel 16.1 — Schadeverzekering

	Bestedingen					Middelen					Totaal	
	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15		S.1
Corresponderende posten in de											Corresponderende posten in de	
goederenrekening	buitenlandrekening	Totale economie	Iz/w's t.v. huishoudens	Huishoudens	Overheid	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens	Iz/w's t.v. huishoudens	Totale economie	buitenlandrekening	goederenrekening
Totaal	Totaal	Totaal	Totaal	Totaal	Totaal	Totaal	Totaal	Totaal	Totaal	Totaal	Totaal	Totaal
0	0	0	P.62									0
0	0		P.72									0
6	6	4	P.1							6	6	6
4	0	4	P.2	1	0	0	0	3	0	0	4	4
6		6	D.441	6	6							6
44	1	43	D.711	0	4	0	8	31	0	44	44	44
45	0	45	D.721	45	45							45
2	2	2	P.3	2	2							2
74	0	74	AF.61	9	0	9	25	40	0	74	74	74
81	0	81	AF.61	11	0	11	26	44	0	81	81	81
7	0	7	F.61	2	0	2	1	4	0	7	7	7
0	0	0	AF.61	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Buitenlandrekening
 Uitvoer van diensten
 Invoer van diensten
Productierekening
 Output
 Intermediair verbruik
Primaire inkomensverdelingsrekening
 Inkomsten uit investeringen toe te rekenen aan polishouders
Secundaire inkomensverdelingsrekening
 Premies schadeverzekering (netto)
 Uitkeringen schadeverzekering
 Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen
 Consumptieve bestedingen
Beginbalans
 Technische voorzieningen schadeverzekering
Eindbalans
 Technische voorzieningen schadeverzekering
Financiële transacties
 Technische voorzieningen schadeverzekering
 Rekening voor nominale waarde-ringsverschillen
 Technische voorzieningen schadeverzekering

LEVENSVERZEKERINGSTRANSACTIES

- 16.68 In dit deel wordt omschreven in hoeverre boekingen bij levensverzekering verschillen van die bij schadeverzekering. Uitkeringen in het kader van een levensverzekeringscontract worden behandeld als vermogensmutaties, die in de financiële rekening worden geregistreerd. Gaat het bij het contract om een sociale verzekering, dan worden de uitkeringen in de vorm van pensioenen in de secundaire inkomensverdelingsrekening geregistreerd. De reden voor de verschillende behandeling is dat anders dan bij de sociale verzekering een contract uitsluitend op initiatief van de polishouder wordt afgesloten. Socialeverzekeringscontracten weerspiegelen de interventie van een derde partij, doorgaans de overheid of de werkgever, die de polishouder stimuleert of verplicht voorzieningen te treffen voor een pensioeninkomen. De sociale verzekering wordt beschreven in hoofdstuk 17.
- 16.69 Levensverzekeringscontracten worden afgesloten door tot de sector huishoudens (S.143 of S.144) behorende individuen. Indien een onderneming een verzekering afsluit op het leven van een werknemer, is dit geen levensverzekering, maar een overlijdensrisicoverzekering op vaste termijn. Levensverzekeringstransacties vinden daarom uitsluitend plaats tussen verzekeraars (geclassificeerd binnen de subsector verzekeringsinstellingen, S.128) en ingezetene huishoudens in hun hoedanigheid van consument (S.143 en S.144), tenzij er sprake is van uitvoer naar een niet-ingezetene huishouden (geclassificeerd in de sector buitenland, S.2). De waarde van de output van levensverzekeringen komt overeen met de waarde van het totaal aan consumptieve bestedingen door de huishoudens en uitvoer van diensten, waarbij dezelfde aanpak wordt gevolgd als bij schadeverzekering. Het inkomen uit beleggingen dat aan polishouders wordt toegerekend, wordt behandeld als premieaanvullingen. Premies en uitkeringen worden in het geval van levensverzekering echter niet afzonderlijk getoond en evenmin als inkomensoverdrachten behandeld. In plaats daarvan vormen zij componenten van een in de financiële regeling geregistreerde nettotransactie, waarbij de financiële activa de levensverzekerings- en lijfrenterechten zijn.
- 16.70 In de rekeningen worden vier paren transacties geregistreerd: twee ervan hebben betrekking op de productie en het verbruik van de verzekeringsdienst, één op de toerekening van het inkomen uit beleggingen aan de polishouders en één op de mutaties van de levensverzekerings- en lijfrenterechten:
- a) de output (P.1) van levensverzekeringen wordt geregistreerd in de productierekening voor de verzekeraars;
  - b) de waarde van de verbruikte diensten wordt als consumptieve bestedingen (P.3) door huishoudens geregistreerd in de rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen, dan wel als betaald door het buitenland, en beheld als uitvoer van diensten (P.62) naar niet-ingezetene huishoudens. Betalingen door huishoudens aan niet-ingezetene verzekeraars vallen onder de invoer van diensten (P.72);
  - c) het inkomen uit beleggingen dat is verdiend met technische voorzieningen levensverzekering dat aan polishouders wordt toegerekend (D.441), wordt geregistreerd in de primaire inkomensverdelingsrekening. Reeds toegekende winstdeling in verband met levensverzekeringscontracten wordt behandeld als zijnde verstrekt aan polishouders, ook al wordt hierdoor het door de instelling die de winstdeling toekent verdiende inkomen overschreden. Het inkomen uit beleggingen wordt geregistreerd als betaald door de verzekeraars en ontvangen door ingezetene huishoudens of niet-ingezetene huishoudens in het buitenland. Het inkomen uit beleggingen wordt aan polishouders toegerekend naar rato van hun technische voorzieningen levensverzekering, of, indien die informatie niet beschikbaar is, naar rato van de geboekte premies;
  - d) de financiële balans bevat posten voor technische voorzieningen levensverzekering en lijfrenterechten (AF.62). Dergelijke voorzieningen worden geregistreerd als passiva van de verzekeraars en activa van de huishoudens en het buitenland. Deze bedragen weerspiegelen het spaarkarakter van levensverzekeringscontracten. Dit omvat vooruitbetaalde premies en betaalde uitkeringen. Een uitsplitsing van deze categorie is niet vereist, al zijn beide componenten nodig voor de berekening van verdiende premies en verschuldigde uitkeringen.
- 16.71 Technische voorzieningen levensverzekering en lijfrenterechten hebben betrekking op contracten waarbij op een bepaalde datum een bedrag ineens wordt uitgekeerd. Dit eenmalige bedrag kan worden gebruikt voor de aanschaf van een lijfrente waarbij een bedrag ineens wordt omgezet in een reeks betalingen. De voorwaardelijke rechten van de individuele polishouders — het bedrag dat op de vervaldatum of daarna wordt ontvangen als een bedrag ineens of als lijfrente — komen in hun totaliteit niet overeen met de waarde van de verplichtingen van de verzekeraar. Het verschil vloeit voort uit de voorwaardelijkheid en de berekening van de contante waarde. Het bedrag dat onder levensverzekerings- en lijfrenterechten wordt opgenomen, wordt volgens de boekhoudregels van de verzekeraars vastgesteld.
- 16.72 Een voorbeeld van dergelijke stromen is opgenomen in tabel 16.2.

Tabel 16.2 Levensverzekering

Totaal	Bestedingen of activa					Middelen of passiva					Totaal				
	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15		S.1			
	Corresponde- rende posten in de	buitenland rekening	Totale economie	Iz/w's t.b.v. huis houdens	Huis houdens	Overheid	Financiële instellingen	Niet financiële vennoot schappen	Financiële instellingen	Overheid	Huis houdens	Iz/w's t.b.v. huis houdens	Totale economie	buitenland rekening	Corresponde- rende posten in de
	goeder en diensten rekening	goeder en diensten rekening													
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
221	221	221	221	221	221	221	221	221	221	221	221	221	221	221	221
243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243	243
22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Transacties en saldi

Buitenlandrekening

Uitvoer van diensten

Invoer van diensten

Productierekening

Output

Primaire inkomensverdelingsrekening

Inkomen uit vermogen toe te rekenen

aan

polishouders

Rekening voor besteding van het

beschikbaar inkomen

Consumptieve bestedingen

Beginbalans

Technische voorzieningen

levensverzekering

Eindbalans

Technische voorzieningen

levensverzekering

Financiële transactie

Technische voorzieningen

levensverzekering

Rekening voor nominale

waardingsverschillen

Technische voorzieningen levens-

verzekering

TRANSACTIES DIE SAMENHANGEN MET HERVERZEKERING

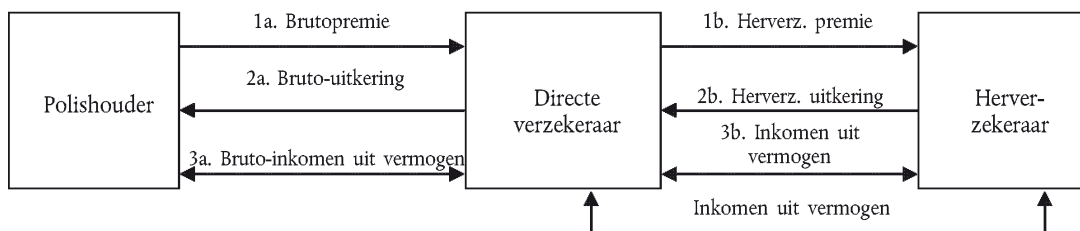
16.73 De rekeningen van herverzekeraars zijn grotendeels dezelfde als die van de directe verzekeraars. Het enige verschil is dat directeverzekeringstransacties met polishouders die niet zelf verzekeringen aanbieden, worden vervangen door verzekeringstransacties tussen herverzekeraars en directe verzekeraars.

16.74 Verzekeringstransacties worden zonder aftrek van herverzekering geregistreerd. Premies worden eerst betaald aan de directe verzekeraar die vervolgens een percentage van de premie aan de herverzekeraar (cessie) kan betalen, die dan op zijn beurt een kleiner bedrag kan betalen aan een andere herverzekeraar enz. (retrocessie). Op analoge wijze is hetzelfde van toepassing op de uitkeringen. Deze brutobehandeling is in overeenstemming met het gezichtspunt van de oorspronkelijke polishouder. Deze is er doorgaans niet van op de hoogte dat de directe verzekeraar een bedrag aan de herverzekeraar cedeert, en mocht de herverzekeraar failliet gaan, dan blijft de directe verzekeraar aansprakelijk voor de betaling van het volledige uit te keren bedrag aan gecedeerde risico's.

16.75 De output van directe verzekering wordt berekend zonder aftrek van herverzekering. Wanneer de output na aftrek van herverzekering wordt berekend, wordt zichtbaar dat een deel van de premies van de directe polishouders aan de directe verzekeraar wordt betaald en een deel aan de herverzekeraar, maar deze wijze van registratie (netto-registratie) is verboden.

In onderstaande grafiek 1 wordt deze procedure afgebeeld.

Grafiek 1 — Stromen tussen polishouders, directe verzekeraars en herverzekeraars

16.76 In grafiek 1 worden de volgende stromen in kaart gebracht:

- 1) de polishouder betaalt de premie zonder aftrek van herverzekering aan de directe verzekeraar (1a), waarna het herverzekeringsdeel van de brutopremie aan de herverzekeraar wordt overgedragen (1b);
- 2) op soortgelijke wijze wordt de betaling van de uitkering geregistreerd, zij het in omgekeerde richting. De uitkering wordt door de herverzekeraar aan de directe verzekeraar betaald (2b). De directe verzekeraar telt bij dit bedrag de door hem betaalde uitkering aan de polishouder op (2a);
- 3) zowel de directe verzekeraar als de herverzekeraar hebben inkomen uit vermogen verdiend met de belegging van hun technische voorzieningen. Inkomen uit vermogen wordt door de herverzekeraar overgedragen aan de directe verzekeraar (3b) die dit bedrag dan aan zijn eigen verdiende inkomen uit vermogen toevoegt en aan de polishouder verstrekt (3a).

16.77 Alle brutostromen tussen de polishouder en de directe verzekeraar omvatten de desbetreffende bedragen van de stromen tussen de directe verzekeraar en de herverzekeraar; daarom zijn deze pijlen in de grafiek vetter.

16.78 Evenals bij directe verzekering wordt, bijvoorbeeld na een grote ramp, een deel van de herverzekeringuitkeringen als kapitaaloverdracht en niet als inkomensoverdracht geregistreerd.

16.79 De volledige output van de herverzekeraar is intermediair verbruik van de directe verzekeraar die het herverzekeringcontract heeft afgesloten. Zoals hierboven al is opgemerkt, zijn bij veel herverzekeringcontracten in verschillende economieën ingezetene verzekeraars betrokken. Daarom gaat het bij de waarde van de output in dergelijke gevallen om invoer van de verzekeraar die het herverzekeringcontract afsluit en om uitvoer van de herverzekeraar.

16.80 De registratie van stromen die samenhangen met herverzekering lijkt op de registratie van schadeverzekering, maar bij een herverzekeringcontract is de polishouder altijd een andere verzekeraar.

16.81 De productie- en consumptietransacties zijn als volgt:

- a) de output (P.1) wordt geregistreerd in de productierekening van de herverzekeraars. Herverzekeringdiensten worden vaak verleend door niet-ingezetene herverzekeraars en worden in dergelijke gevallen geregistreerd als invoer van diensten (P.72);

- b) de dienst van de herverzekeraar kan uitsluitend worden verbruikt door een directe verzekeraar of een andere herverzekeraar. Indien de polishouder ingezet is, wordt het gebruik van de herverzekeringdienst geregistreerd als intermediair verbruik (P.2) van de polishouder. Indien de polishouder een niet-ingezetene is, wordt het gebruik geregistreerd als uitvoer van diensten (P.62).
- 16.82 De verdelingstransacties hebben betrekking op inkomen uit beleggingen dat aan polishouders is toegerekend uit hoofde van herverzekering, nettoherverzekeringspremies en herverzekeringssuitkeringen:
- a) inkomen uit beleggingen (D.441), dat door herverzekeraars uit de belegging van de technische voorzieningen herverzekering wordt verdiend, wordt betaald aan polishouders die directe verzekeraar of herverzekeraar kunnen zijn. Zowel herverzekeraars als directe verzekeraars kunnen ingezet of niet-ingezet zijn;
  - b) premies schadeherverzekering (netto) (D.712) worden door de polishouders betaald en door de herverzekeraars ontvangen. Beide eenheden, zowel de betalende als de ontvangende, kunnen niet-ingezet zijn;
  - c) uitkeringen schadeherverzekering (D.722) worden betaald door de herverzekeraars en ontvangen door de polishouders, die al dan niet ingezet kunnen zijn. Zowel nettopremies als uitkeringen worden in de secundaire inkomensverdelingsrekening geregistreerd;
  - d) in de financiële balans worden de technische voorzieningen herverzekering geregistreerd (in AF.61, Technische voorzieningen schadeverzekering) als passiva van herverzekeraars en activa van polishouders, die directe verzekeraar of herverzekeraar kunnen zijn.
- 16.83 Door de herverzekeraar aan de verzekeraar als houder van een herverzekeringsspolis betaalde commissies worden behandeld als korting op de aan de herverzekeraars te betalen premies. Door de herverzekeraar aan de directe verzekeraar uitgekeerde winstdeling wordt geregistreerd als inkomensoverdracht. Hoewel ze op verschillende wijze worden geregistreerd, verminderen zowel de commissies als de winstdeling de output van de herverzekeraar.
- 16.84 Indien directeverzekeringssuitkeringen worden behandeld als kapitaaloverdracht en niet als inkomensoverdracht, worden de herverzekeringssuitkeringen voor dezelfde gebeurtenis ook als overige kapitaaloverdracht (D.99) behandeld.

TRANSACTIES DIE SAMENHANGEN MET VERZEKERINGSHULPBEDRIJVEN

- 16.85 De output van verzekeringshulpdiensten wordt gewaardeerd op basis van de in rekening gebrachte honoraria of commissies. De output van instellingen zonder winstoogmerk die werkzaam zijn als bedrijfsverenigingen voor verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen, wordt gewaardeerd op basis van de door de leden betaalde contributies. Deze output wordt door de leden van deze verenigingen gebruikt als intermediair verbruik.

LIJFRENTEN

- 16.86 De eenvoudigste levensverzekering is er een waarbij de polishouder in de loop van de tijd een reeks betalingen aan de verzekeraar doet als tegenprestatie voor een eenmalige betaling die op enig moment in de toekomst als uitkering wordt ontvangen. Bij de eenvoudigste vorm van lijfrente betaalt de polishouder, lijfrentetrekker genoemd, een eenmalige som aan de verzekeraar en ontvangt hij als tegenprestatie een reeks betalingen, hetzij gedurende een vastgestelde periode, hetzij voor de rest van zijn leven, hetzij levenslang voor zowel de lijfrentetrekker als een andere aangewezen persoon.
- 16.87 Lijfrenten worden door verzekeraars aangeboden en vormen een middel tot risicobeheer. De lijfrentetrekker vermijdt risico's door een overeenkomst te sluiten waarbij hij als tegenprestatie voor een eenmalige betaling een bekende reeks betalingen ontvangt, hetzij in absolute cijfers, hetzij berekend aan de hand van een formule, zoals bij koppeling aan een indexcijfer. De verzekeraar aanvaardt het risico omdat hij verwacht dat hij aan de belegging van de eenmalige betaling meer verdient dan dat hij als reeks betalingen aan lijfrente moet uitkeren. Bij de vaststelling van de reeks betalingen wordt rekening gehouden met de levensverwachting.
- 16.88 Wanneer een lijfrentecontract wordt gesloten, is er sprake van een overdracht van middelen van het huishouden naar de verzekeraar. In veel gevallen is het echter zo dat een verzekeraar na het vervallen van een normaal levensverzekeringsscontract een eenmalig te betalen bedrag onmiddellijk in een lijfrente omzet („rollover”). In dat geval is het niet nodig om de betaling van het bedrag ineens en de verwerving van de lijfrente te registreren; er is enkel sprake van een omzetting van voorzieningen levensverzekering naar voorzieningen lijfrente in de subsector verzekeraars en pensioenfondsen. Indien een lijfrente onafhankelijk van het vervallen van een levensverzekering wordt aangeschaft, wordt dit geregistreerd als een paar financiële transacties tussen het huishouden en de verzekeraar. Het huishouden doet een betaling aan de verzekeraar en ontvangt als tegenprestatie een actief conform de voorwaarden van de lijfrenteverzekering. De verzekeraar ontvangt een financieel actief van het huishouden en krijgt daardoor een verplichting jegens dat huishouden.

- 16.89 Aan lijfrente komt een einde door overlijden; eventuele resterende voorzieningen voor die lijfrentetrekker gaan over naar de verzekeraar. Aannemende dat de verzekeraar de levensverwachting nauwkeurig heeft voorspeld, geldt voor de groep lijfrentetrekkers als geheel echter dat de bij overlijden overgebleven gelden gemiddeld nihil zijn. Indien de levensverwachting verandert, moeten de voorzieningen worden aangepast. Voor lopende lijfrenten vermindert een hogere levensverwachting het bedrag dat als vergoeding voor de dienst voor de verzekeraar beschikbaar is; het bedrag kan zelfs negatief worden. In dat geval moet de verzekeraar een beroep doen op zijn eigen middelen en hopen dat deze in de toekomst weer aangroeien door voor nieuwe lijfrenten hogere kosten in rekening te brengen.

REGISTRATIE VAN ONTSTANE SCHADEN BIJ SCHADEVERZEKERINGEN

Behandeling van gecorrigeerde ontstane schaden

- 16.90 Ontstane schade wordt doorgaans geregistreerd op het moment dat de desbetreffende gebeurtenis plaatsvindt. Dit beginsel is ook van toepassing wanneer in geval van een betwisting de afwikkeling jaren na de desbetreffende gebeurtenis kan plaatsvinden. Een uitzondering wordt gemaakt voor gevallen waarin de mogelijkheid van het maken van een claim pas lang nadat de gebeurtenis zich heeft voorgedaan, wordt erkend. Zo werd een omvangrijke reeks ontstane schaden pas erkend toen blootstelling aan asbest als oorzaak van ernstige ziekte kwam vast te staan en rechtens werd vastgesteld dat dit recht gaf op uitkering op grond van een verzekeringscontract dat ten tijde van de blootstelling bestond. In dergelijke gevallen wordt de uitkering geregistreerd op het moment dat de verzekeringsmaatschappij de verplichting aanvaardt. Dit hoeft niet hetzelfde moment te zijn als dat waarop overeenstemming werd bereikt over de hoogte van de uitkering of de uitkering werd uitbetaald.
- 16.91 Gegeven dat in de formule voor de output gebruik wordt gemaakt van gecorrigeerde ontstane schaden en niet van werkelijke schade, zullen uitsluitend in gevallen waarin de werkelijke ontstane schaden toevallig dezelfde waarde hebben als de verwachte ontstane schaden, de nettopremies en uitkeringen in een bepaalde periode gelijk zijn. Ze moeten echter bij benadering over een periode van jaren aan elkaar gelijk zijn, met uitzondering van een jaar waarin een ramp is geregistreerd.

Behandeling van verlies door rampen

- 16.92 Uitkeringen worden geregistreerd als door de verzekeraar aan de polishouder betaalde inkomensoverdrachten. In één geval worden uitkeringen niet als inkomensoverdrachten, maar als overige kapitaaloverdrachten (D.99) geregistreerd, namelijk bij grote rampen. De criteria voor de behandeling van de gevolgen van een ramp op deze manier moeten op grond van nationale omstandigheden worden vastgesteld; zij kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op het aantal getroffen polishouders en de hoeveelheid aangerichte schade. De reden om uitkeringen in dit geval als kapitaaloverdracht te registreren, hangt samen met het feit dat veel claims betrekking zullen hebben op de verwoesting van of ernstige schade aan activa als woningen, gebouwen en andere bouwwerken.
- 16.93 Na een ramp wordt de totale waarde van de uitkeringen die de premies te boven gaan, geregistreerd als een kapitaaloverdracht van de verzekeraar aan de polishouder. Informatie over de hoogte van de op grond van verzekeringscontracten te honoreren ontstane schaden wordt verstrekt door de verzekeringssector. Indien deze die informatie niet kan verstrekken, kan de hoogte van de met de ramp samenhangende uitkeringen worden geraamd als het verschil tussen de gecorrigeerde en de werkelijke ontstane schaden in de periode waarin de ramp plaatsvond.

HOOFDSTUK 17

SOCIALE VERZEKERING EN PENSIOENEN

INLEIDING

- 17.01 *Definitie:* socialeverzekeringsregelingen zijn regelingen waarbij de deelnemers zich verplicht, dan wel na stimulering door een derde partij, verzekeren tegen bepaalde sociale risico's of omstandigheden die hun welzijn of dat van personen te hunnen laste nadelig kunnen beïnvloeden. In het kader van dergelijke regelingen worden sociale premies betaald door werknemers of andere personen, dan wel door werkgevers ten behoeve van hun werknemers. Deze premies stellen in de lopende periode of in volgende perioden het recht op uitkeringen sociale verzekering voor werknemers of andere premiebetalers, dan wel voor personen te hunnen laste of voor hun nabestaanden zeker. Premies voor socialeverzekeringsregelingen kunnen ook worden betaald door of ten behoeve van niet-werkenden of zelfstandigen.
- 17.02 Er zijn twee soorten socialeverzekeringsregelingen:
- socialezekerheidsregelingen ten behoeve van de hele bevolking of grote delen daarvan, die worden opgelegd, beheerd en gefinancierd door overheidsinstellingen. Pensioenen die op grond van dergelijke regelingen worden uitgekeerd, kunnen al dan niet verband houden met het loonniveau van de begunstigde of met zijn arbeidsverleden. Niet-pensioenuitkeringen houden minder vaak verband met het loonniveau;
  - overige werkgerelateerde regelingen. Bij dergelijke regelingen vormt een werkgever-werknemerverhouding de grondslag voor pensioenverstrekking en honorering van eventuele andere in het arbeidscontract neergelegde rechten, en is niet de overheid op grond van socialezekerheidsbepalingen verantwoordelijk voor de verstrekking van uitkeringen.
- 17.03 Het toepassingsgebied van de socialeverzekeringsregelingen loopt van land tot land en binnen een land van regeling tot regeling uiteen. Hieronder volgen enkele voorbeelden van dergelijke regelingen:
- de overheid verplicht alle werknemers deel te nemen aan een socialezekerheidsregeling;
  - werkgevers stellen als arbeidsvoorwaarde dat werknemers aan een door de werkgever gespecificeerde verzekeringsregeling deelnemen;
  - een werkgever stimuleert werknemers zich bij een regeling aan te sluiten door namens hen premies te betalen;
  - een vakvereniging biedt uitsluitend haar leden een voordelige verzekering aan, of
  - bij andere regelingen dan de sociale zekerheid kan bij een verzekeringsinstelling een groepsverzekering of een reeks verzekeringen worden gesloten of kan de regeling tegen betaling door een verzekeringsinstelling worden beheerd. De regelingen kunnen evenwel ook door de werkgever zelf ten eigen bate worden beheerd of door verschillende werkgevers ten behoeve van hun werknemers en personen te hunnen laste, dan wel door anderen ten behoeve van een nader omschreven groep.

Tabel 17.1 — Socialeverzekeringsregelingen

Soort verzekering	Kenmerken	Organisatievorm	Sector/subsector
Sociale zekerheid	De overheid verplicht alle deelnemers zich te verzekeren tegen bepaalde sociale risico's	Georganiseerd door de overheid via socialezekerheidsfondsen	Socialezekerheidsfondsen (S.1314)
Werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen anders dan sociale zekerheid	Werkgevers kunnen als arbeidsvoorwaarde stellen dat werknemers zich verzekeren tegen bepaalde sociale risico's	Georganiseerd door werkgevers ten behoeve van hun werknemers en personen ten hunnen laste of door anderen ten behoeve van een nader omschreven groep	Sector of subsector van de werkgever, verzekeringsinstellingen, pensioenfondsen of instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens

Socialeverzekeringsregelingen, sociale voorzieningen en individuele verzekeringsovereenkomsten

- 17.04 Sociale voorzieningen maken geen deel uit van de sociale verzekering. Uitkeringen sociale voorziening worden betaald ongeacht deelname aan een socialeverzekeringsregeling, d.w.z. zonder dat er premies moeten zijn betaald voor een socialeverzekeringsregeling.

- 17.05 Sociale voorzieningen worden van sociale zekerheid onderscheiden doordat men voor uitkeringen sociale voorziening van de overheid in aanmerking kan komen zonder dat er sprake is van een bewuste keuze om premies te betalen. Gewoonlijk hebben alle leden van ingezetene huishoudens het recht om sociale voorzieningen aan te vragen, al gelden voor de toekenning vaak beperkende voorwaarden. Dikwijls wordt het beschikbare inkomen inclusief uitkeringen sociale verzekering beoordeeld in verband met de vermeende behoeften van een huishouden, en kunnen alleen huishoudens onder een bepaald drempelinkomen aanspraak maken op dergelijke sociale voorzieningen.
- 17.06 Individuele verzekeringsovereenkomsten worden als socialeverzekeringsregelingen aangemerkt indien zij een dekking geven voor sociale risico's en behoeften, zoals ziekte en ouderdom. Een afzonderlijke verzekeringsovereenkomst wordt als onderdeel van een socialeverzekeringsregeling beschouwd indien de verzekerde gebeurtenissen of omstandigheden overeenkomen met de in punt 4.84 genoemde risico's en behoeften; bovendien moet aan ten minste één van onderstaande voorwaarden zijn voldaan:
- deelname aan de regeling is wettelijk of op grond van de arbeidsovereenkomst van een werknemer of een groep werknemers verplicht;
  - het betreft een collectieve regeling ten bate van een bepaalde arbeidscategorie, ongeacht of het gaat om werknemers, zelfstandigen of niet-werkenden, en deelname is beperkt tot leden van die groep;
  - de werkgever draagt (werkelijk of toegerekend) premies af ten behoeve van een werknemer, ongeacht of de werknemer ook zelf een premie betaalt.
- 17.07 Verzekeringsuitkeringen in het kader van verzekeringsovereenkomsten die uitsluitend zijn gesloten om een korting te verkrijgen, vallen niet onder sociale verzekering, ook al vloeien deze overeenkomsten voort uit een collectieve overeenkomst. Dergelijke individuele verzekeringsovereenkomsten worden als schade- of levensverzekering geregistreerd. Ook verzekeringsuitkeringen die gebaseerd zijn op verzekeringsovereenkomsten die uitsluitend op eigen initiatief van de verzekerde zijn gesloten, onafhankelijk van zijn werkgever of de overheid, vallen niet onder sociale verzekering.

Sociale uitkeringen

- 17.08 Sociale uitkeringen worden betaald wanneer zich bepaalde gebeurtenissen of omstandigheden voordoen die een negatieve uitwerking op het welzijn van de betrokken huishoudens kunnen hebben doordat een extra beroep wordt gedaan op hun middelen of hun inkomsten afnemen. Sociale uitkeringen kunnen worden verstrekt in geld of in natura. Er zijn verschillende omstandigheden waarin sociale uitkeringen worden betaald:
- de begunstigten, of personen ten hunnen laste, hebben als gevolg van ziekte, een ongeval, moederschap, blijvende invaliditeit, ouderdom enz. een medische, tandheelkundige of andere behandeling dan wel langdurige zorg nodig, of moeten in een ziekenhuis, revalidatiecentrum of zorginstelling worden opgenomen. De sociale uitkeringen kunnen worden verstrekt in natura in de vorm van een behandeling of zorg die gratis of tegen economisch niet-significante prijzen wordt verleend, of als vergoeding voor uitgaven die de huishoudens hebben gedaan. Aan begunstigten die gezondheidszorg nodig hebben, kunnen ook sociale uitkeringen in geld worden betaald;
  - de begunstigten moeten voorzien in het onderhoud van personen die te hunnen laste komen: echtgenoten, kinderen, bejaarde familieleden, invaliden enz. De sociale uitkeringen zijn gewoonlijk in geld in de vorm van periodieke gezinstoeslagen of toeslagen voor personen ten laste;
  - de begunstigten lijden een inkomensverlies omdat ze niet of niet voltijds kunnen werken. De sociale uitkeringen worden gewoonlijk periodiek in geld verstrekt zolang deze omstandigheid duurt. In sommige gevallen kan in aanvulling op of in plaats van de periodieke betaling een eenmalig bedrag worden uitgekeerd. Redenen waarom mensen niet kunnen werken, zijn bijvoorbeeld:
    - vrijwillige of verplichte pensionering;
    - onvrijwillige werkloosheid, met inbegrip van tijdelijk ontslag en arbeidsduurverkorting;
    - ziekte, letsel als gevolg van een ongeval, de geboorte van een kind enz., waardoor zij niet of niet voltijds kunnen werken;
  - de begunstigten ontvangen betalingen als vergoeding voor inkomensverlies als gevolg van het overlijden van de hoofdkostwinner;
  - de begunstigten wordt huisvesting geboden, hetzij gratis of tegen economisch niet-significante prijzen, hetzij in de vorm van een vergoeding voor uitgaven van de huishoudens. Dergelijke posten zijn sociale uitkeringen in natura;

- f) de begunstigden ontvangen toelagen ter dekking van uitgaven voor onderwijs voor henzelf of personen te hunnen laste. Er kan ook onderwijs worden verstrekt dat dan de vorm heeft van een sociale uitkering in natura.

Door de overheid verstrekte sociale uitkeringen

- 17.09 De overheid verstrekt sociale uitkeringen als betalingen in het kader van de sociale zekerheid, als sociale voorziening of als sociale overdrachten in natura.
- 17.10 Bij sociale zekerheid gaat het om socialeverzekeringsregelingen die worden uitgevoerd door de overheid.
- 17.11 De definitie van sociale uitkeringen omvat de verstrekking van gezondheids- en onderwijsdiensten. Gewoonlijk stelt de overheid deze diensten beschikbaar aan alle leden van de gemeenschap zonder hen te verplichten tot deelname aan een regeling en zonder voorwaarden te stellen. Deze diensten worden beschouwd als sociale overdrachten in natura en niet als onderdeel van de sociale zekerheid of de sociale voorzieningen. Niet alleen de overheid verstrekt gezondheids- en onderwijsdiensten, ook instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens kunnen dergelijke diensten aan individuele personen verstrekken. Ook dan worden dergelijke diensten als sociale overdrachten in natura beschouwd en niet als onderdeel van een socialeverzekeringsregeling.

Door andere institutionele eenheden verstrekte sociale uitkeringen

- 17.12 Sociale uitkeringen kunnen worden verstrekt door werkgevers aan hun werknemers en personen te hunnen laste, of door andere eenheden zoals vakverenigingen. Alle sociale uitkeringen van andere eenheden dan de overheid worden verstrekt uit hoofde van een socialeverzekeringsregeling.

Pensioenen en andere uitkeringsvormen

- 17.13 Uitkeringen sociale verzekering en de desbetreffende premies worden ingedeeld in uitkeringen en premies die betrekking hebben op pensioenen en die welke betrekking hebben op alle andere uitkeringsvormen. De belangrijkste pensioenuitkering waarin socialeverzekeringsregelingen voorzien, is het ouderdomspensioen, maar er zijn ook andere voorbeelden. Zo kunnen pensioenen worden uitgekeerd aan weduwen en weduwnaars of aan personen die als gevolg van een arbeidsongeval niet meer kunnen werken. Deze betalingen, die worden gedaan omdat de hoofdkostwinner door overlijden of arbeidsongeschiktheid niet langer in staat is een inkomen te verwerven, worden als pensioenen geregistreerd.
- 17.14 Alle andere uitkeringen vormen tezamen de niet-pensioenuitkeringen. Het onderscheid tussen pensioen- en niet-pensioenuitkeringen is belangrijk omdat voor pensioenen passiva worden geregistreerd, ongeacht of er werkelijk activa zijn gereserveerd om aan de rechten te voldoen, terwijl reserves voor niet-pensioenuitkeringen alleen in aanmerking worden genomen als ze werkelijk bestaan.

NIET-PENSIOENUITKERINGEN SOCIALE VERZEKERING

- 17.15 *Definitie:* niet-pensioenuitkeringen sociale verzekering zijn uitkeringen die de begunstigden direct of indirect ontvangen in geval van specifieke gebeurtenissen en gewoonlijk onder vooraf vastgestelde wettelijke of contractuele voorwaarden.

Deze uitkeringen betreffen verzekeringen voor een aantal risico's, zoals ziekte, werkloosheid en langdurige zorg, maar pensioeninkomen blijft buiten beschouwing.

- 17.16 Niet-pensioenuitkeringen sociale verzekering worden aan begunstigden verstrekt in het kader van de sociale zekerheid en van werkgerelateerde regelingen anders dan de sociale zekerheid.

Niet-pensioenregelingen sociale zekerheid

- 17.17 *Definitie:* niet-pensioenregelingen sociale zekerheid zijn contractuele verzekeringsregelingen waarbij de begunstigden als deelnemers aan een socialeverzekeringsregeling door de overheid verplicht worden zich te verzekeren tegen andere risico's dan de gevolgen van ouderdom en andere leeftijdgerelateerde risico's. Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid worden aan de begunstigden verstrekt door de overheid.
- 17.18 De begunstigden betalen gewoonlijk verplichte premies voor een niet-pensioenregeling sociale zekerheid, die vaak wordt gefinancierd op omslagbasis. Dat wil zeggen dat de in een periode ontvangen premies worden gebruikt om de in dezelfde periode betaalde uitkeringen te financieren. De regeling bevat geen spaarelement, niet voor de overheid, noch voor de werkgever die de regeling uitvoert en ook niet voor de deelnemende begunstigden. Doorgaans wordt er dus geen overschot gevormd, en als er een tekort aan middelen ontstaat, kan de overheid bevoegd zijn om de verplichtingen te wijzigen, niet alleen voor toekomstige arbeidstijdvakken, maar ook voor arbeidstijdvakken uit het verleden. In sommige landen kunnen niet-pensioenregelingen sociale zekerheid echter wel reserves (bufferfondsen) opbouwen.

- 17.19 Niet-pensioenrechten sociale zekerheid worden als uitstaande bedragen voor een socialezekerheidsregeling niet in de standaardrekeningen van het ESR opgenomen. Ramingen van de uitstaande bedragen aan rechten uit hoofde van niet-pensioenregelingen sociale zekerheid blijven evenals die uit hoofde van andere werkgerelateerde pensioenregelingen van de overheid buiten beschouwing in de standaardrekeningen en in tabel 17.5.

Overige werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen

- 17.20 *Definitie:* de overige werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen zijn contractuele verzekeringsregelingen die hetzij wettelijk verplicht zijn, hetzij door een derde worden gestimuleerd. Bij de overige werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen kunnen werkgevers als voorwaarde in de arbeidsovereenkomst opnemen dat hun werknemers als begunstigen deelnemen aan een door de werkgever gespecificeerde socialeverzekeringsregeling om zich te verzekeren tegen andere risico's dan ouderdom en andere leeftijdsgerelateerde risico's. Dergelijke werkgerelateerde regelingen worden aan de begunstigen verstrekt door de werkgever of door namens de werkgever optredende eenheden
- 17.21 De overige werkgerelateerde socialeverzekeringsregelingen worden, evenals de bijbehorende pensioenregelingen, beschouwd als onderdeel van het beloningspakket, en bij onderhandelingen kunnen werknemers en werkgevers zich richten op de actuele arbeidsvoorwaarden en de loonschalen. Vaak worden de niet-pensioenuitkeringen sociale verzekering door particuliere werkgevers verstrekt op grond van regelingen die zij zelf beheren of die zij uitbesteden aan een derde, zoals een verzekeringsinstelling die sociale uitkeringen verstrekt, bijvoorbeeld een particuliere ziektekostenverzekering.

Registratie van standen en stromen per soort niet-pensioenregeling sociale verzekering

Socialezekerheidsregelingen

- 17.22 Omdat de sociale zekerheid gewoonlijk wordt gefinancierd op omslagbasis, zijn rechten op sociale uitkeringen inclusief pensioenen die op grond van de sociale zekerheid worden verkregen, niet zichtbaar in de standaardrekeningen.
- 17.23 Pensioenrechten op grond van socialezekerheidsregelingen worden opgenomen in de aanvullende tabel voor verworven pensioenrechten in de sociale verzekering, maar dat geldt niet voor rechten op grond van niet-pensioenregelingen sociale zekerheid.
- 17.24 De registratie van de stromen voor niet-pensioenregelingen sociale zekerheid heeft betrekking op de premies van de werkgever en de werknemers en op de uitkeringen sociale zekerheid.
- 17.25 Elke premiebetaling door de werkgever wordt als deel van de beloning van werknemers beschouwd en geregistreerd als verdelingstransactie die door de werkgever wordt betaald en door de werknemer wordt ontvangen. De werknemer betaalt vervolgens zelf een bedrag ter hoogte van wat hij van de werkgever ontvangen heeft plus de premie die hij eventueel zelf verschuldigd is aan het socialezekerheidsfonds. Dit bedrag wordt geregistreerd als besteding van de huishoudens en als middelen van de overheid.
- 17.26 Premies die zijn betaald door zelfstandigen of niet-werkenden zijn inbegrepen in de door huishoudens aan de overheid betaalde premies.
- 17.27 Uitkeringen sociale zekerheid worden geregistreerd als verdelingstransacties van de overheid naar de huishoudens.
- 17.28 Tabel 17.2 geeft een beeld van de transacties die betrekking hebben op een pensioenregeling sociale zekerheid. Zij zijn identiek aan de transacties betreffende socialezekerheidsregelingen exclusief pensioenen.

Overige werkgerelateerde niet-pensioenregelingen sociale verzekering

- 17.29 Voor de overige werkgerelateerde niet-pensioenregelingen sociale verzekering worden de rechten van de deelnemers gewoonlijk geregistreerd naarmate ze worden opgebouwd. Inkomen uit beleggingen dat is verdiend op bestaande rechten wordt geregistreerd alsof het is uitgekeerd aan de begunstigen en door hen is herbelegd in de regeling.
- 17.30 De door een werkgever ten behoeve van een werknemer betaalde sociale premies worden beschouwd als deel van de beloning van werknemers.
- 17.31 Het inkomen uit beleggingen met betrekking tot de opgebouwde rechten wordt geregistreerd als door de regeling uitgekeerd aan de huishoudens. Het omvat rente en dividenden plus, als de institutionele eenheid daarin aandelen heeft, het uitgekeerde inkomen uit collectieve-beleggingsregelingen. De regeling kan onroerend goed bezitten en daarop een netto-exploitatieoverschot behalen dat wordt opgenomen in het inkomen uit beleggingen dat wordt uitgekeerd aan de begunstigen. In dat geval dient het begrip inkomen uit beleggingen zo te worden begrepen dat het ook deze inkomensbron omvat. Waarderingsverschillen die voortvloeien uit de belegging van de opgebouwde rechten, worden niet opgenomen in het inkomen uit beleggingen maar worden geregistreerd als overige mutaties als gevolg van waarderingsverschillen.

- 17.32 Een deel van het aan huishoudens uitgekeerde inkomen wordt aangewend voor de uitvoering van de regeling. De uitvoeringskosten worden opgenomen als output van de regeling en als consumptieve bestedingen van de huishoudens. Het resterende deel van het uitgekeerde inkomen wordt beschouwd als aanvullende pensioenpremies die door de huishoudens worden terugbetaald aan de regeling.
- 17.33 Sociale premies worden opgenomen als betalingen van de huishoudens aan de regeling. Het totale bedrag aan sociale premies bestaat uit de werkelijke premies die de werkgevers hebben betaald als deel van de beloning van werknemers, de werkelijke premies die de werknemers en andere personen (voormalige deelnemers, zelfstandigen, niet-werkenden en gepensioneerden) hebben betaald en de in punt 17.32 genoemde premieaanvullingen.
- 17.34 Bij de niet-werknemers die premie betalen in een socialeverzekeringsregeling kan het gaan om zelfstandigen of niet-werkenden die aan de regeling deelnemen uit hoofde van bijvoorbeeld hun beroep of arbeidsverleden.
- 17.35 De sociale uitkeringen die door de administrateur van de regeling aan de huishoudens worden verstrekt, worden als verdelingstransacties opgenomen onder uitkeringen overige sociale verzekering.
- 17.36 De betaling van de door de administrateur van de regeling geleverde dienst, die gelijk is aan de waarde van de output van de regeling, wordt geregistreerd als consumptieve besteding van de huishoudens.
- 17.37 Een toename van de rechten doordat het bedrag van de premies hoger is dan dat van de uitkeringen, wordt opgenomen als betaling van de socialeverzekeringsregeling aan de huishoudens. De reden hiervoor is dat deze toename rechtstreeks van invloed is op het vermogenssaldo van de huishoudens en daarom moet worden opgenomen bij de besparingen van de sector huishoudens.
- 17.38 De correctie voor de mutatie in de rechten, door de regeling aan de huishoudens betaald, wordt geregistreerd als een aanspraak van de huishoudens op de regeling.
- 17.39 Tabel 17.3 geeft een beeld van de transacties voor een werkgerelateerde pensioenregeling. Zij zijn identiek aan de transacties betreffende niet-pensioenregelingen sociale verzekering.

PENSIOENEN

- 17.40 *Definitie:* pensioenen sociale verzekering zijn uitkeringen die begunstigden na hun pensionering ontvangen, gewoonlijk op grond van vooraf bepaalde wettelijke of contractuele voorwaarden en meestal in de vorm van een gegarandeerde lijfrente.

De belangrijkste pensioenuitkering van socialeverzekeringsregelingen is het ouderdomspensioen, maar andere gevallen kunnen zich voordoen. Zo kunnen pensioenen worden uitgekeerd aan weduwen en weduwnaars of aan mensen die als gevolg van een arbeidsongeval niet meer kunnen werken. Alle gebeurtenissen die aanleiding geven tot betalingen omdat de kostwinner door overlijden of arbeidsongeschiktheid niet langer in staat is een inkomen te verwerven voor zichzelf en de personen te zijnen of haren laste worden beschouwd als pensioenen.

Soorten pensioenregelingen

- 17.41 Pensioenen worden aan begunstigden verstrekt op grond van:

- a) pensioenregelingen sociale verzekering;
- b) sociale voorzieningen, en
- c) individuele pensioenverzekeringsovereenkomsten.

Ze worden gewoonlijk uitgekeerd door socialezekerheidsfondsen, andere overheidsinstellingen, verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen, of door institutionele eenheden in hun hoedanigheid van werkgever. Er kunnen echter ook andere instellingen bij betrokken zijn, afhankelijk van de nationale omstandigheden. Het gebruik van de term socialezekerheidsfondsen betekent niet dat er binnen de regeling altijd sprake is van een werkelijk fonds met activa. De termen socialezekerheidsfondsen en socialezekerheidsregelingen zijn synoniem.

- 17.42 Pensioenen sociale verzekering worden verstrekt aan begunstigden als deelnemers aan socialeverzekeringsregelingen. Het door de overheid verstrekte deel zijn de pensioenen sociale zekerheid, inclusief de socialezekerheidsfondsen, en het deel dat door andere eenheden wordt verstrekt, wordt overige werkgerelateerde pensioenen genoemd. De verdeling tussen pensioenen sociale zekerheid en overige werkgerelateerde pensioenen loopt van land tot land aanzienlijk uiteen, wat tot gevolg heeft dat de dekking en daardoor de nationale perceptie van het begrip sociale zekerheid aanzienlijk verschilt.

Pensioenregelingen sociale zekerheid

- 17.43 *Definitie:* pensioenregelingen sociale zekerheid zijn bij overeenkomst gesloten verzekeringsregelingen waarbij de begunstigden als deelnemers aan een socialeverzekeringsregeling door de overheid worden verplicht zich te verzekeren tegen de gevolgen van ouderdom en andere leeftijdsgerelateerde risico's, zoals invaliditeit, ziekte enz. De begunstigden ontvangen de pensioenen sociale zekerheid van de overheid.
- 17.44 Wanneer de overheid de verantwoordelijkheid voor het verstrekken van pensioenen aan grote delen van de gemeenschap op zich neemt, vervult de sociale zekerheid in feite de rol van een pensioenregeling voor meer dan één werkgever.
- 17.45 De begunstigden betalen gewoonlijk verplichte premies voor een pensioenregeling sociale zekerheid, die vaak wordt gefinancierd op omslagbasis. Dat wil zeggen dat de in een periode ontvangen premies worden gebruikt om de in dezelfde periode betaalde uitkeringen te financieren. De regeling bevat geen spaarelement, niet voor de overheid, noch voor de werkgever die de regeling uitvoert en ook niet voor de deelnemende begunstigden. De regeling heeft derhalve geen overschot, en als er een tekort aan middelen ontstaat, kan de overheid bevoegd zijn om de verplichtingen te wijzigen, niet alleen voor toekomstige arbeidstijdvakken, maar ook met terugwerkende kracht. In sommige landen kunnen pensioenregelingen sociale zekerheid echter wel reserves (bufferfondsen) opbouwen.
- 17.46 De meest beperkte vorm van een pensioen sociale zekerheid is heel elementair. De hoogte kan onafhankelijk van de omvang van de premies worden vastgesteld, maar wordt wel altijd bepaald door de tijd gedurende welke premie is betaald of door andere specifieke voorwaarden waaronder de premiebetalingen hebben plaatsgevonden. Het recht van een werknemer op een pensioen in het kader van de sociale zekerheid is vaak overdraagbaar van de ene werkgever naar de andere.
- 17.47 In sommige landen worden daarentegen de meeste of alle pensioenvoorzieningen geregeld via de sociale zekerheid. In dat geval treedt de overheid op als intermediair voor de werkgevers, zodat zij, zodra zij de premiebetalingen van de werkgevers en de huishoudens heeft ontvangen, aansprakelijk is voor het verrichten van de uiteindelijke pensioenuitkering. De overheid vrijwaart de werkgever van het risico dat de pensioenkosten te hoog zullen zijn om door zijn onderneming te kunnen worden opgebracht en verzekert de bevolking ervan dat de pensioenen zullen worden betaald, al kan zij dat doen onder het voorbehoud dat zij het te betalen pensioenbedrag kan wijzigen, zelfs met terugwerkende kracht.
- 17.48 Pensioenrechten, d.w.z. uitstaande bedragen voor een pensioenregeling sociale zekerheid, worden niet in de standaardrekeningen van het ESR opgenomen. Ramingen van de uitstaande bedragen aan rechten uit hoofde van pensioenregelingen sociale zekerheid blijven evenals die van andere door de overheid verstrekte werkgerelateerde toegezegde-uitkeringsregelingen buiten beschouwing in de standaardrekeningen, maar worden geregistreerd in de aanvullende tabel voor verworven pensioenrechten in tabel 17.5.

Overige werkgerelateerde pensioenregelingen

- 17.49 *Definitie:* overige werkgerelateerde pensioenregelingen zijn bij overeenkomst gesloten verzekeringsregelingen die hetzij wettelijk verplicht zijn hetzij door de overheid worden gestimuleerd hetzij door werkgevers als voorwaarde in de arbeidsovereenkomst worden opgenomen om hun werknemers (de begunstigden) te laten deelnemen aan een door de werkgever gespecificeerde socialeverzekeringsregeling om zich te verzekeren tegen het risico van ouderdom en andere leeftijdsgerelateerde risico's. Deze werkgerelateerde pensioenen worden aan de begunstigden verstrekt door de werkgever of door namens de werkgever optredende eenheden.
- 17.50 Tenzij werkgevers en begunstigden overeenkomen de te betalen bedragen te wijzigen, zijn door particuliere werkgevers uitgevoerde pensioenregelingen gewoonlijk niet onderhevig aan correcties met terugwerkende kracht. Wel bestaat het risico dat de werkgever niet in staat is te betalen omdat hij zijn bedrijf heeft beëindigd. Bescherming van de pensioenrechten van individuele personen wordt steeds gebruikelijker. Soms kan het bij een werkgever opgebouwde pensioen niet worden overgedragen naar een nieuwe werkgever. Het komt steeds vaker voor dat bij regelingen van werkgevers voorzieningen apart zijn gezet. Zelfs als die er niet zijn, is het mogelijk dat boekhoudkundige regels de werkgevers ertoe verplichten pensioenrechten van huidige en voormalige werknemers in hun rekeningen op te nemen.
- 17.51 De overige werkgerelateerde pensioenregelingen worden beschouwd als onderdeel van het beloningspakket, en bij onderhandelingen kunnen werknemers en werkgevers zich richten op de actuele arbeidsvoorwaarden, de loonschalen en de pensioenrechten. Vaak worden pensioenen door particuliere werkgevers verstrekt via regelingen die de werkgevers beheren of die zij uitbesteden aan een derde, zoals een verzekeringsinstelling. Soms kan een gespecialiseerde eenheid de verantwoordelijkheid voor het verstrekken van pensioenen voor een aantal werkgevers op zich nemen, mits zij in ruil daarvoor het risico draagt te zorgen voor een toereikende financiering voor de uitkering van de toegezegde pensioenen. Een dergelijke regeling wordt een pensioenregeling voor meer dan één werkgever genoemd.
- 17.52 Zowel huidige als voormalige werknemers kunnen als begunstigde premies voor de regeling betalen; zij worden geacht daaruit inkomen uit vermogen te ontvangen. Dit inkomen uit vermogen wordt vervolgens beschouwd als door hen verschuldigde aanvullende pensioenpremies.

- 17.53 Pensioenregelingen worden naar hun aard onderscheiden in toegezegdepremieregelingen en toegezegde-uitkeringsregelingen.

Toegezegdepremieregelingen

- 17.54 *Definitie:* een toegezegdepremieregeling is een pensioenregeling waarbij de uitkeringen uitsluitend worden vastgesteld aan de hand van de omvang van het fonds dat is opgebouwd met de premies die tijdens het werkzame leven van de werknemer zijn betaald en de waardevermeerdering als gevolg van de beleggingen van dergelijke fondsen door de beheerder van de pensioenregeling.
- 17.55 Het risico of een toegezegdepremieregeling na pensionering een toereikend inkomen biedt, komt dus volledig voor rekening van de werknemer.
- 17.56 Details over toegezegdepremieregelingen zijn betrekkelijk eenvoudig te verschaffen omdat er complete rekeningen beschikbaar moeten zijn en er geen actuariële ramingen behoeven te worden gemaakt. De meeste van deze regelingen komen voor in de sectoren van de vennootschappen (kolom A van tabel 17.5), maar in sommige gevallen treedt de overheid op als beheerder van de regeling. De pensioenrechten uit hoofde van alle toegezegdepremieregelingen worden in de standaardrekeningen opgenomen.

Toegezegde-uitkeringsregelingen

- 17.57 *Definitie:* een toegezegde-uitkeringsregeling is een pensioenregeling waarbij de na pensionering aan de werknemer te betalen uitkeringen alleen worden bepaald door toepassing van een formule, dan wel in combinatie met een gegarandeerd minimumbedrag.
- 17.58 Het risico of een toegezegde-uitkeringsregeling na pensionering een toereikend inkomen genereert, wordt gedragen door de werkgever of een eenheid die namens hem optreedt.

Fictieve toegezegdepremieregelingen en hybride regelingen

- 17.59 Fictieve toegezegdepremieregelingen en hybride regelingen worden ingedeeld als toegezegde-uitkeringsregelingen.
- 17.60 *Definitie:* een fictieve toegezegdepremieregeling lijkt op een toegezegdepremieregeling, maar met een gegarandeerd uit te keren minimumbedrag.
- 17.61 Bij een fictieve toegezegdepremieregeling worden de premies (van werknemer en werkgever) geboekt op aangroeiende individuele rekeningen. Deze individuele rekeningen zijn in zoverre fictief dat de premies voor de regelingen worden gebruikt voor de pensioenuitkeringen aan huidige gepensioneerden. Bij de pensionering wordt het aangegroeide saldo in een lijfrente omgezet aan de hand van een formule die onder andere is gebaseerd op factoren zoals de levensverwachting; deze lijfrente wordt jaarlijks herzien en aangepast aan de ontwikkeling van de levensstandaard.
- 17.62 Hybride regelingen bevatten zowel een element van toegezegde uitkeringen als een element van toegezegde premies. Een regeling kan als hybride worden aangemerkt wanneer zij zowel bepalingen met betrekking tot toegezegde uitkeringen als bepalingen met betrekking tot toegezegde premies bevat, of wanneer het gaat om een fictieve toegezegdepremieregeling die tegelijkertijd een bepaling met betrekking tot toegezegde uitkeringen of toegezegde premies bevat. De bepaling kan worden gecombineerd voor een enkele begunstigde of worden gedifferentieerd naar gelang van een groep begunstigten (bv. naar aard van de overeenkomst, het verstrekte pensioen enz.).
- 17.63 Het risico of na pensionering een toereikend inkomen wordt geboden, wordt in een fictieve of een hybride regeling gedeeld door werkgever en werknemer.
- 17.64 In bepaalde gevallen kan het risico van de werkgever worden gedragen door de regeling voor meer dan één werkgever die de toegezegde-uitkeringsregeling namens de werkgever uitvoert.

Toegezegde-uitkeringsregelingen vergeleken met toegezegdepremieregelingen

- 17.65 Het fundamentele boekhoudkundige verschil tussen een toegezegde-uitkeringsregeling en een toegezegdepremieregeling is dat in de toegezegde-uitkeringsregeling de uitkering aan de werknemer in de lopende periode wordt bepaald door de toezeggingen van de werkgever ten aanzien van de hoogte van het uiteindelijk te ontvangen pensioen, terwijl in de toegezegdepremieregeling de uitkering aan de werknemer in de lopende periode wordt bepaald door de aan de regeling betaalde premies en het inkomen uit beleggingen en de waarderingsverschillen die op deze en eerdere premies worden verdiend. Terwijl er dus in beginsel volledige informatie beschikbaar is over de uitkeringen aan deelnemers aan de toegezegdepremieregeling, moeten de uitkeringen aan deelnemers aan een toegezegde-uitkeringsregeling actuariel worden geraamd.

- 17.66 Er zijn vier oorzaken voor mutaties van pensioenrechten in een toegezegde-uitkeringsregeling. De eerste, de verhoging van de lopende waarde, houdt in dat de pensioenrechten toenemen in verband met de in de lopende periode verdiende lonen. De tweede oorzaak, de verhoging van de in het verleden opgebouwde waarde, behelst de waardevermeerdering van de pensioenrechten in verband met het feit dat voor alle deelnemers aan de regeling de pensioenleeftijd (en het overlijden) één jaar dichterbij is gekomen. De derde mutatie in de waarde van de pensioenrechten is een verlaging in verband met het betalen van uitkeringen aan gepensioneerden. Ten vierde zijn er andere factoren die tot een mutatie kunnen leiden; deze komen tot uiting in de rekening voor overige mutaties in activa.
- 17.67 Net als bij een toegezegdepremieregeling kunnen de werkgever en/of de werknemer in de lopende periode werkelijke premies voor de regeling afdragen. Het is echter mogelijk dat dergelijke betalingen niet toereikend zijn om te voldoen aan de toename van de uitkeringen op grond van het aantal werkzame personen in het lopende jaar. Een extra premie van de werkgever wordt daarom toegerekend om de (werkelijke en toegerekende) premies in evenwicht te brengen met de toename van de lopende pensioenrechten. Dergelijke toegerekende premies zijn gewoonlijk positief maar kunnen ook negatief zijn indien de som van de ontvangen premies hoger is dan de toename van de lopende pensioenrechten.
- 17.68 Aan het eind van een verslagperiode kan de hoogte van de pensioenrechten die aan vroegere en huidige werknemers verschuldigd zijn, worden berekend door de contante waarde van de bij pensionering te betalen bedragen actuariael te ramen. Een van de elementen van de jaarlijkse verhoging van deze bedragen is het feit dat de contante waarde van de aan het begin van het jaar bestaande pensioenrechten, die aan het eind van het jaar nog altijd bestaan, is gestegen doordat de toekomst een jaar dichterbij is gekomen en er derhalve een lagere disconteringsfactor moet worden toegepast bij het berekenen van de contante waarde. Deze vermindering van de discontering leidt tot de verhoging van de in het verleden opgebouwde rechten.
- 17.69 Een ander fundamenteel verschil tussen een toegezegde-uitkeringsregeling en een toegezegdepremieregeling betreft de betaling van de uitvoeringskosten van de regeling. Bij een toegezegdepremieregeling wordt het risico volledig gedragen door de begunstigden. De regeling wordt te hunnen behoeve uitgevoerd en zij betalen voor de kosten ervan. Omdat de regeling kan worden uitgevoerd door een andere eenheid dan de werkgever, moeten de uitvoeringskosten worden behandeld als deel van het inkomen uit beleggingen dat wordt ingehouden om de kosten van de regeling te dekken en winst te genereren. Overeenkomstig de boekhoudkundige regels voor verzekeringen wordt het inkomen uit beleggingen volledig toegerekend aan de begunstigden, waarbij een deel wordt gebruikt om de kosten te dekken en de rest wordt herbelegd in de pensioenregeling.
- 17.70 Voor een toegezegde-uitkeringsregeling is de situatie anders. Het risico dat het fonds ontoereikend is om aan de pensioenaanspraken te voldoen, wordt geheel of gedeeltelijk gedragen door de werkgever, of door een eenheid die namens hem optreedt, en niet alleen door de begunstigden. De regeling kan onder direct toezicht van de werkgever staan en deel uitmaken van dezelfde institutionele eenheid of zuiver fictief zijn. Zelfs in het laatste geval zijn aan de regeling uitvoeringskosten verbonden. Hoewel dergelijke kosten aanvankelijk worden betaald door de werkgever, moeten ze worden beschouwd als een vorm van inkomen in natura voor de werknemers, dat voor het gemak kan worden opgenomen in de premies t.l.v. werkgevers. De implicatie hiervan is dat alle kosten worden betaald door de huidige werknemers, en niet door de gepensioneerden. Verder impliceert deze methode dat de toerekening die in het geval van fictieve regelingen moet worden gedaan, ook in andere omstandigheden kan worden toegepast.
- 17.71 Bij een toegezegde-uitkeringsregeling is het onwaarschijnlijk dat zelfstandigen en niet-werkenden in de lopende periode premie betalen, al is dat mogelijk als zij voorheen een dienstbetrekking hadden die recht gaf op een toegezegde-uitkeringspensioen en gebruikmaken van het recht om deelnemer te blijven. Deze personen die voorheen werkzaam waren, ontvangen, ongeacht of hij of zij thans een pensioen ontvangt, inkomen uit vermogen en betalen aanvullende pensioenpremies.

Pensioenadministrateur, pensioenbeheerder, pensioenfonds en pensioenregeling voor meer dan één werkgever

- 17.72 Socialeverzekeringsregelingen kunnen worden georganiseerd door werkgevers of door de overheid dan wel door verzekeringsinstellingen ten behoeve van werknemers; ook kunnen er afzonderlijke institutionele eenheden worden opgericht voor het bewaren en beheren van de activa die worden gebruikt om reserves te vormen en pensioenen uit te betalen. De subsector pensioenfonds bestaat enkel uit pensioenfonds sociale verzekering die institutionele eenheden zijn die los staan van de eenheden die hen hebben opgericht.
- 17.73 Een werkgever kan een overeenkomst met een andere eenheid sluiten om de pensioenregeling te beheren en de uitkeringen aan de begunstigden te verzorgen. Dit kan op verschillende manieren gebeuren.
- 17.74 Ten eerste kan de uitvoerder van de pensioenregeling, de pensioenadministrateur, enkel en alleen optreden als vertegenwoordiger van de werkgever en de dagelijkse administratie van de regeling op zich nemen, terwijl de verantwoordelijkheid voor tekorten in de regeling (of de baten in geval van overschotten) bij de werkgever berust.
- 17.75 Ten tweede kan een pensioenbeheerder, die ook verantwoordelijk is voor het vaststellen van de voorwaarden voor een overige werkgerelateerde pensioenregeling, de eindverantwoordelijkheid voor de pensioenrechten dragen. De pensioenbeheerder heeft ook een aanzienlijke mate van verantwoordelijkheid voor het langetermijnbeleid

inzake de beleggingen in activa, met inbegrip van de selectie van beleggingsopties en de structuur van aanbieders van administratieve diensten. Hoewel dezelfde eenheid vaak de functies van pensioenbeheerder en pensioen-administrateur uitoefent, zijn in sommige gevallen verschillende eenheden verantwoordelijk voor deze functies.

- 17.76 Ten derde is het niet ongebruikelijk dat een enkele eenheid met meerdere werkgevers overeenkomsten sluit voor het beheer van hun pensioenregelingen als pensioenregeling voor meer dan één werkgever. Daarbij wordt afgesproken dat die pensioenregeling de verantwoordelijkheid aanvaardt voor alle tekorten in de fondsen met betrekking tot de pensioenrechten in ruil voor het recht om alle overschotten te behouden. Door de risico's over een aantal werkgevers te spreiden, verwacht de regeling een evenwicht tussen onder- en overfinanciering te bereiken en over het totaal van de regelingen een overschot te realiseren, analoog aan de wijze waarop een verzekeringsinstelling haar risico's over vele cliënten spreidt. De pensioenregeling is in dit geval pensioenbeheerder.
- 17.77 Wanneer de overheid de verantwoordelijkheid voor het verstrekken van uitkeringen aan grote delen van de gemeenschap op zich neemt, vervult de sociale zekerheid in feite de rol van een regeling voor meer dan één werkgever. Net als een verzekeringsinstelling is de overheid dan verantwoordelijk voor alle tekorten in de fondsen om aan de pensioenverplichtingen te voldoen en heeft zij ook recht op eventuele overschotten. Vaak wordt de sociale zekerheid evenwel gefinancierd op omslagbasis, zodat er geen overschot wordt gevormd, terwijl de overheid, als er een tekort aan middelen is, bevoegd kan zijn om de rechten te wijzigen, niet alleen voor toekomstige arbeidstijdvakken, maar ook met terugwerkende kracht.
- 17.78 De verantwoordelijkheid van de pensioenbeheerder voor onderfinanciering van een pensioenregeling, of zijn voordeel bij overfinanciering, moet als passiva resp. activa ten opzichte van de pensioenadministrateur worden geregistreerd. Mutaties in de passiva tussen de pensioenbeheerder en de pensioenadministrateur worden per periode geregistreerd. Niet de pensioenrechten worden in de regeling als passiva van de pensioenbeheerder geregistreerd, maar het verschil tussen de pensioenrechten en de activa van de regeling. Wanneer deze activa meer bedragen dan de pensioenrechten (overfinanciering), wordt een actief voor de pensioenbeheerder geregistreerd wanneer zeker is dat een overschot in geval van liquidatie van de regeling eigendom van de pensioenbeheerder wordt.
- 17.79 Ook waarderingsverschillen met betrekking tot de door de pensioenadministrateur beheerde activa worden toegerekend aan de pensioenbeheerder, zodat het vermogenssaldo van het pensioenfonds per saldo te allen tijde exact nul blijft.

Registratie van standen en stromen per soort pensioenregeling sociale verzekering

Transacties voor pensioenregelingen sociale zekerheid

- 17.80 Omdat de sociale zekerheid gewoonlijk wordt gefinancierd op omslagbasis, zijn op grond van de sociale zekerheid opgebouwde pensioenrechten niet zichtbaar in de standaardrekeningen. Als alle landen soortgelijke uitkeringen op grond van de socialezekerheids- en socialeverzekeringsregelingen zouden hebben, waren internationale vergelijkingen betrekkelijk eenvoudig. Dit is echter niet het geval, en bovendien lopen de nationale percepties van wat sociale zekerheid precies inhoudt, aanzienlijk uiteen.
- 17.81 Pensioenrechten ingevolge socialezekerheidsregelingen zijn niet in de standaardrekeningen opgenomen. Er is een grote verscheidenheid aan dergelijke socialezekerheidsregelingen en de werkgeversregelingen in de lidstaten. Pensioenrechten uit hoofde van socialezekerheidsregelingen zijn opgenomen in de aanvullende tabel voor verworven pensioenrechten in de sociale verzekering (tabel 17.5) teneinde vergelijking van gegevens uit verschillende landen mogelijk te maken.
- 17.82 De registratie van de stromen voor pensioenregelingen sociale zekerheid heeft betrekking op de door de werkgevers en werknemers betaalde premies en op de uitkeringen sociale zekerheid.
- 17.83 Elke premiebetaling door de werkgever wordt als deel van de beloning van werknemers beschouwd. Deze wordt geregistreerd als verdelingstransactie van de werkgever naar de werknemer. De werknemer betaalt vervolgens het van de werkgever ontvangen bedrag plus de premie die hij eventueel zelf verschuldigd is aan het socialezekerheidsfonds. Dit bedrag wordt geregistreerd als betaald door de huishoudens aan de overheid.
- 17.84 Premies die zijn betaald door zelfstandigen of niet-werkenden zijn inbegrepen in de door de huishoudens aan de overheid betaalde premies.
- 17.85 Uitkeringen sociale zekerheid worden geregistreerd als verdelingstransacties van de overheid naar de huishoudens.
- 17.86 Tabel 17.2 geeft een beeld van de transacties van een pensioenregeling sociale zekerheid.

Tabel 17.2 — Rekeningen voor via de sociale zekerheid betaalde sociale premies en pensioenuitkeringen

Bestedingen					Type rekening en transactie	Middelen				
Werkgever	Socialezekerheidsfonds	Huishoudens	Overige sectoren	Totale economie		Werkgever	Socialezekerheidsfonds	Huishoudens	Overige sectoren	Totale economie
Inkomensvormingsrekening										
139,0				139,0	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1211)					
Rekening voor bestemming van primaire inkomens										
					Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1211)			139,0		139,0
Secundaire inkomensverdelingsrekening										
		226,0		226,0	Socialezekerheidspremies (pensioenen)		226,0			226,0
		139,0		139,0	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.6111)		139,0			139,0
		87,0		87,0	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens (D.6131)		87,0			87,0
	210,0			210,0	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld (D.6211)			210,0		210,0

Transacties voor overige werkgerelateerde pensioenregelingen

- 17.87 Voor de overige werkgerelateerde regelingen worden de pensioenrechten van de deelnemers gewoonlijk geregistreerd naarmate ze worden opgebouwd. Inkomen uit beleggingen dat is verdiend op bestaande pensioenrechten wordt geregistreerd alsof het is uitgekeerd aan de begunstigten en door hen is herbelegd in de pensioenregeling.
- 17.88 De registratie van transacties is voor een toegezegdepremieregeling minder gecompliceerd dan voor een toegezegde-uitkeringsregeling.
- 17.89 Voor beide soorten regelingen wordt uitgegaan van het bestaan van een pensioenfonds. Voor een toegezegdepremieregeling moet het fonds echt bestaan. Voor een toegezegde-uitkeringsregeling kan een echt fonds bestaan, maar er kan ook een fictief fonds zijn. Als er sprake is van een echt fonds, kan het onderdeel zijn van dezelfde institutionele eenheid als de werkgever, maar het kan ook een afzonderlijke institutionele eenheid met een autonome pensioenregeling zijn of deel uitmaken van een andere financiële instelling, hetzij een verzekeringsinstelling, hetzij een pensioenregeling voor meer dan één werkgever.

Transacties voor toegezegdepremieregelingen

- 17.90 De door een werkgever ten behoeve van een werknemer aan een toegezegdepremieregeling betaalde premies worden beschouwd als beloning van werknemers.
- 17.91 Het inkomen uit beleggingen met betrekking tot de opgebouwde pensioenrechten wordt ook geregistreerd als door het pensioenfonds uitgekeerd aan de huishoudens. Het omvat rente en dividenden plus het uitgekeerde inkomen uit collectievebeleggingsregelingen als het pensioenfonds daarin aandelen heeft. Het pensioenfonds kan onroerend goed bezitten en een netto-exploitatieoverschot behalen dat met het inkomen uit beleggingen wordt uitgekeerd aan de begunstigten. In dat geval omvat het begrip inkomen uit beleggingen ook die inkomensbron. Waarderingsverschillen die voortvloeien uit de belegging van de opgebouwde pensioenrechten, worden niet opgenomen in het inkomen uit beleggingen maar worden geregistreerd als overige mutaties als gevolg van waarderingsverschillen.
- 17.92 Een deel van het aan huishoudens uitgekeerde inkomen wordt aangewend voor de uitvoeringskosten van het pensioenfonds. De uitvoeringskosten worden geregistreerd als output van het pensioenfonds en als consumptieve bestedingen van de huishoudens. Het resterende deel van het uitgekeerde inkomen wordt beschouwd als aanvullende pensioenpremies die door de huishoudens worden terugbetaald aan het pensioenfonds.

- 17.93 Sociale premies worden geregistreerd als betalingen van huishoudens aan het pensioenfonds. Het totale bedrag aan sociale premies bestaat uit de werkelijke premies die de werkgevers hebben betaald als deel van de beloning van werknemers, de werkelijke premies die de werknemers en wellicht ook andere personen (voormalige deelnemers, zelfstandigen, niet-werkenden en gepensioneerden) hebben betaald en de in punt 17.92 genoemde aanvullende pensioenpremies. Voor de duidelijkheid en om de vergelijking met toegezegde-uitkeringsregelingen te vergemakkelijken, worden de aanvullingen met hun volledige waarde opgenomen. De totale premies die door huishoudens aan het pensioenfonds zijn betaald, zijn nettobedragen, zoals ook verzekeringspremies nettobedragen zijn, d.w.z. het totaal aan betaalde premies, verminderd met de vergoeding voor de dienstverlening.
- 17.94 Wat betreft degene die bijdragen, anders dan werknemers die premie betalen aan een toegezegdepremieregeling, kan het gaan om zelfstandigen of niet-werknemers die aan een dergelijke pensioenregeling deelnemen uit hoofde van bijvoorbeeld hun beroep of arbeidsverleden.
- 17.95 Uitkeringen die door het pensioenfonds aan de huishoudens worden betaald, worden als verdelingstransacties geregistreerd onder de pensioenuitkeringen overige sociale verzekering (D.6221).
- 17.96 Er wordt ook een transactie geregistreerd voor de dienst die het pensioenfonds levert (gelijk aan de waarde van de output van het pensioenfonds); deze wordt geregistreerd als consumptieve besteding van de huishoudens.
- 17.97 Een toename van de pensioenrechten als gevolg van het feit dat het bedrag van de premies hoger is dan dat van de uitkeringen, wordt geregistreerd als betaling van het pensioenfonds aan de huishoudens. Andersom wordt een afname van de pensioenrechten als gevolg van het feit dat het bedrag van de premies lager is dan dat van de uitkeringen, geregistreerd als betaling van de huishoudens aan het pensioenfonds. De mutatie in pensioenrechten is direct van invloed op het vermogenssaldo van de huishoudens en de besparingen van de sector huishoudens. Gegeven dat een groot deel van de toename van de pensioenrechten van deelnemers aan een toegezegdepremieregeling, en daarmee uiteindelijk de financiering van de uitkeringen, afkomstig is uit waarderingsverschillen die niet zijn opgenomen in de aanvullende pensioenpremies van deelnemers aan toegezegdepremieregelingen, zal de correctie voor mutaties in pensioenrechten voor dergelijke personen vaak negatief uitvallen.
- 17.98 De correctie voor de mutatie in de rechten, door het pensioenfonds aan de huishoudens betaald, wordt geregistreerd als een aanspraak van de huishoudens op het pensioenfonds.
- 17.99 Tabel 17.3 laat zien welke posten noodzakelijk zijn om de transacties met betrekking tot een toegezegdepremieregeling te registreren. Wegens het ontbreken van toegerekende transacties is deze tabel eenvoudiger dan de overeenkomstige tabel voor een toegezegde-uitkeringsregeling.

Tabel 17.3 — Rekeningen voor pensioenuitkeringen op grond van een toegezegdepremieregeling

Bestedingen					Type rekening en transacties	Middelen				
Werkgever	Pensioenfondsen	Huishoudens	Overige sectoren	Totale economie		Werkgever	Pensioenfondsen	Huishoudens	Overige sectoren	Totale economie
Productierekening										
					Output (P.1)		1,4			1,4
Inkomensvormingsrekening										
11,0				11,0	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1211)					
Primaire inkomensverdelingsrekening										
					Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1211)			11,0		11,0
			3,0	3,0	Inkomen uit vermogen (D.4)		3,0			3,0
	16,2			16,2	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten (D.442)			16,2		16,2

Bestedingen					Type rekening en transacties	Middelen				
Werkgever	Pensioenfondsen	Huishoudens	Overige sectoren	Totale economie		Werkgever	Pensioenfondsen	Huishoudens	Overige sectoren	Totale economie
Secundaire inkomensverdelingsrekening										
		37,3		37,3	Totale pensioenpremies t.l.v. huishoudens		37,3			37,3
		11,0		11,0	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.6111)		11,0			11,0
		11,5		11,5	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens (D.6131)		11,5			11,5
		16,2		16,2	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens (D.6141)		16,2			16,2
		- 1,4		- 1,4	Vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling (D.61SC)		- 1,4			- 1,4
	26,0			26,0	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering (D.6221)			26,0		26,0
Inkomensbestedingsrekening										
		1,4		1,4	Consumptieve bestedingen (P.3)					
	11,3			11,3	Correctie voor mutaties in pensioenrechten (D.8)			11,3		11,3
- 11,0	- 11,8	25,8	- 3,0	0	Besparingen					
Mutaties in activa					Financiële rekening	Mutaties in passiva				
					Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9)	- 11,0	- 11,8	25,8	- 3,0	0,0
		11,3		11,3	Pensioenrechten (F.63)		11,3			11,3
- 11,0	- 0,5	14,5	- 3,0	0,0	Overige financiële activa					

Overige stromen in verband met toegezegdepremieregelingen

17.100 De overige factoren die van invloed zijn op de wijziging van de balanspost voor mutaties in pensioenrechten zijn opgenomen in de rekeningen voor overige mutaties in activa. Met name geeft de herwaarderingsrekening voor de rechten van de begunstigen van de regeling waarderingsverschillen te zien die exact overeenkomen met die voor de activa die door het pensioenfondsen worden aangehouden om aan dergelijke verplichtingen te voldoen.

17.101 Bij toegezegdepremieregelingen leidt de belegging van de rechten tot waarderingsverschillen. Dergelijke waarderingsverschillen zijn het gevolg van mutaties in de waarde van de door het pensioenfondsen aangehouden activa; er wordt een toename van de pensioenrechten van de begunstigen toegerekend die exact gelijk is aan de waarderingsverschillen. Het bedrag van die toename wordt geregistreerd in de herwaarderingsrekening.

Transacties voor toegezegde uitkeringsregelingen

- 17.102 Bij toegezegde uitkeringsregelingen blijft de werkgever verantwoordelijk voor de uitkering van de pensioenen. Alternatieven waarbij gebruik wordt gemaakt van een regeling voor meer dan één werkgever of waarbij de overheid de verantwoordelijkheid namens de werkgever op zich neemt, beantwoorden aan de definities in de punten 17.76 en 17.77.
- 17.103 De totale premie die een werkgever ten behoeve van zijn werknemer aan een toegezegde uitkeringsregeling betaalt, moet toereikend zijn om samen met een eventuele werkelijke premie van de werknemer en exclusief de uitvoeringskosten van de regeling de verhoging van de lopende waarde van de pensioenrechten van de werknemer te dekken. De premie van de werkgever is verdeeld in een werkelijk en een toegerekend gedeelte, waarbij het laatste zodanig wordt berekend dat er sprake is van een exacte overeenstemming tussen alle premiebetalingen aan het fonds die de rechten van de werknemer doen toenemen en de actuele waarde van deze rechten.
- 17.104 De premie van de werkgever wordt berekend in relatie tot het pensioenrecht dat in de desbetreffende periode verdiend is, ongeacht inkomen uit beleggingen dat in dezelfde periode door de regeling is verdiend en ongeacht eventuele overfinanciering van de regeling. Het in de lopende periode opgebouwde pensioenrecht is een bestanddeel van de beloning van werknemers; als de totale waarde van de werkgeverspremie daarin niet wordt opgenomen, wordt de beloning van werknemers te laag geregistreerd en het exploitatieoverschot van de werkgever te hoog. Het is belangrijk dat premies ook in geval van een premievakantie (waarin de werkgever geen werkelijke premie betaalt) geregistreerd blijven, waarbij het voordeel voor de werkgever wordt beschouwd als een mutatie in passiva tussen het pensioenfonds en de werkgever. Hierdoor blijft het vermogenssaldo van beide partijen hetzelfde als wanneer tijdens een premievakantie geen premies worden geregistreerd, zonder dat de beloning van de werknemers kunstmatig wordt verlaagd.
- 17.105 Toegezegde uitkeringsregelingen kunnen voorzien in een wachttijd voordat een werknemer bij pensionering in aanmerking komt voor een pensioen. Desondanks moeten zowel premies als rechten vanaf het begin van het dienstverband worden geregistreerd, gecorrigeerd met een factor die de waarschijnlijkheid weerspiegelt dat de werknemer feitelijk zal voldoen aan de wachttijdvoorwaarde.
- 17.106 Het totaal van de werkelijke en de toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers wordt beschouwd als beloning van werknemers. Het wordt geregistreerd als besteding in de inkomensvormingsrekening van de werkgever en als middel in de primaire inkomensverdelingsrekening van de werknemer.
- 17.107 De toename van de contante waarde van de rechten van in dienst blijvende werknemers en van hen die niet langer premies betalen maar recht blijven hebben op een toekomstig pensioen, vertegenwoordigt het inkomen uit beleggingen dat wordt uitgekeerd aan de werknemers. Er vindt geen aftrek plaats voor bedragen die kunnen worden gefinancierd uit waarderingsverschillen of die niet werkelijk worden gedekt door bestaande middelen. Het inkomen uit beleggingen dat onder de werknemers wordt verdeeld is het bedrag dat uit hoofde van de bestaande overeenkomsten onmiskenbaar toekomt aan de werknemer; de middelen die de werkgever uiteindelijk tegenover deze verplichting stelt, zijn niet relevant voor de registratie als inkomen uit beleggingen, evenmin als de middelen waarmee rentebetalingen of dividenduitkeringen werkelijk worden gefinancierd van invloed zijn op hun registratie als inkomen uit beleggingen. Het inkomen uit beleggingen wordt geregistreerd als besteding van het pensioenfonds en als middel van de huishoudens. Het wordt door de huishoudens onmiddellijk herbelegd in het fonds en opgenomen als aanvullende pensioenpremies.
- 17.108 In de secundaire inkomensverdelingsrekening worden sociale premies opgenomen als bestedingen van de huishoudens en als middelen van het pensioenfonds. Het totale bedrag aan betaalde sociale premies bestaat uit de werkelijke en de toegerekende premies die de werkgevers hebben betaald als deel van de beloning van werknemers (exclusief de uitvoeringskosten van de pensioenregeling), plus de werkelijke premies van de werknemers en de in punt 17.107 genoemde aanvullende pensioenpremies. Zoals in de punten 17.54 tot 17.56 uiteen is gezet met betrekking tot de beschrijving van toegezegde premieregelingen, tonen de rekeningen de volledige waarde van de premies en aanvullende pensioenpremies en daartegenover een registratie van de verschuldigde vergoeding voor de verzekeringsdienst. Het werkelijk betaalde bedrag is derhalve een nettopremie.
- 17.109 De pensioenuitkeringen van de pensioenregeling aan huishoudens worden in de secundaire inkomensverdelingsrekening geregistreerd. Wanneer de uitkeringen in de vorm van een lijfrente worden gedaan, worden hier de lijfrentebetalingen opgenomen, niet het totale verschuldigde bedrag ten tijde van de pensionering.
- 17.110 De vergoeding van de dienst die door het pensioenfonds wordt geleverd, wordt in de inkomensbestedingsrekening geregistreerd; deze vergoeding is gelijk aan de waarde van de output van het pensioenfonds plus de output van de ondernemingen die de met de pensioenrechten gekochte lijfrenten beheren. De vergoeding wordt opgenomen als een besteding voor de huishoudens en voor het pensioenfonds een middel.
- 17.111 De toename van pensioenrechten als gevolg van de toekenning van meer pensioenrechten door de werkgever enerzijds, minus de daling als gevolg van ontvangen uitkeringen anderzijds, wordt ook in de inkomensbestedingsrekening geregistreerd. Dit bedrag is voor de huishoudens een middel en voor het pensioenfonds een besteding. De reden hiervoor is dat deze mutatie in pensioenrechten rechtstreeks van invloed is op het vermogenssaldo van de huishoudens en daarom moet worden opgenomen bij de besparingen van de sector huishoudens.

- 17.112 Het bedrag dat in de inkomensbestedingsrekening als betaling van het pensioenfonds aan de huishoudens wordt geregistreerd, wordt in de financiële rekening opgenomen als een mutatie in de activa in de vorm van vorderingen van huishoudens ten opzichte van het pensioenfonds.
- 17.113 Het is mogelijk dat andere organisaties, zoals vakverenigingen, voor hun leden een toegezegde-uitkeringsregeling beheren die in alle opzichten gelijkwaardig is aan een toegezegde-uitkeringsregeling van een werkgever. In dat geval vinden exact dezelfde registraties plaats, met dien verstande dat verwijzingen naar de werkgever als verwijzingen naar de pensioenbeheerder en verwijzingen naar de werknemers als verwijzingen naar de deelnemers aan de regeling moeten worden opgevat.
- 17.114 Ter illustratie van de registratie van transacties in verband met een toegezegde-uitkeringsregeling laat tabel 17.4 een rekenvoorbeeld zien. Toegerekende bedragen zijn vet gedrukt, en bedragen die het gevolg zijn van een omleiding cursief.

Tabel 17.4 — Rekeningen voor pensioenuitkeringen op grond van een toegezegde-uitkeringsregeling

Bestedingen					Type rekening en transacties	Middelen				
Werkgever	Pensioenfondsen	Huishoudens	Overige sectoren	Totale economie		Werkgever	Pensioenfondsen	Huishoudens	Overige sectoren	Totale economie
Productierekening										
					Output (P.1)		0,6			0,6
Inkomensvormingsrekening										
10,0				10,0	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1211)					
4,1				4,1	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1221)					
Rekening voor bestemming van primaire inkomens										
					Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1211)			10,0		10,0
					Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.1221)			4,1		4,1
			2,2	2,2	Inkomen uit vermogen (D.4)		2,2			2,2
	4,0			4,0	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten (D.442)			4,0		4,0
Secundaire inkomensverdelingsrekening										
		19,0		19,0	Totale pensioenpremies t.l.v. huishoudens		19,0			19,0
		10,0		10,0	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.6111)		10,0			10,0
		4,1		4,1	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers (D.6121)		4,1			4,1
		1,5		1,5	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens (D.6131)		1,5			1,5
		4,0		4,0	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens (D.6141)		4,0			4,0

Bestedingen					Type rekening en transacties	Middelen				
Werkgever	Pensioenfondsen	Huishoudens	Overige sectoren	Totale economie		Werkgever	Pensioenfondsen	Huishoudens	Overige sectoren	Totale economie
		- 0,6		- 0,6	Vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling (D.61SC)		- 0,6			- 0,6
	16,0			16,0	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering (D.6221)			16,0		16,0
Inkomensbestedingsrekening										
		0,6		0,6	Consumptieve bestedingen (P.3)					
	3			3	Correctie voor mutaties in pensioenrechten (D.8)			3		3
- 14,1	- 1,2	17,5	- 2,2	0	Besparingen					
Mutaties in activa					Financiële rekening	Mutaties in passiva				
					Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9)	- 14,1	- 1,2	17,5	- 2,2	0
		3		3	Pensioenrechten (F.63)		3			3
	4,1			4,1	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders (F.64)	4,1				4,1
- 10,0	- 2,3	14,5	- 2,2	0	Overige financiële activa					

- 17.115 Uit actuariële berekeningen blijkt dat de toename van de pensioenrechten voor het lopende jaar, d.w.z. de nettotoename van de pensioenrechten die zijn opgebouwd in het jaar in kwestie, 15 bedraagt. De huishoudens (de verzekerden/werknemers) betalen 1,5 aan premie. De werkgever is derhalve verplicht om 13,5 bij te dragen. Bovendien worden de uitvoeringskosten van de regeling geraamd op 0,6. In totaal moet de werkgever dus 14,1 betalen. In werkelijkheid betaalt hij 10 aan premie, zodat de resterende 4,1 een toegerekende premie is. De output ten bedrage van 0,6 wordt in de productierekening opgenomen; het verbruik van deze dienst wordt geregistreerd in de inkomensbestedingsrekening. De premies van de werkgever worden geregistreerd als besteding van de werkgever in de inkomensvormingsrekening en als middel van de huishoudens in de rekening voor bestemming van primaire inkomens.
- 17.116 In de rekening voor bestemming van primaire inkomens wordt inkomen uit vermogen geregistreerd. De toename van in het verleden opgebouwde pensioenrechten als gevolg van de daling van de disconteringsfactor (doordat het pensioen één jaar dichterbij is gekomen) bedraagt 4. Dit is zichtbaar als een toegerekende stroom inkomen uit vermogen van het pensioenfonds naar de huishoudens. Tegelijkertijd verdient het pensioenfonds werkelijk 2,2 op het inkomen uit beleggingen van de beheerde fondsen. Op dit punt bestaat er dus een tekort van 1,8 in de middelen van het pensioenfonds, maar dat is niet zichtbaar in de lopende rekeningen.
- 17.117 In de secundaire inkomensverdelingsrekening worden de betalingen van huishoudens aan het pensioenfonds opgenomen. Deze kunnen op twee manieren worden vastgesteld. Het totaal van de door huishoudens betaalde premies moet gelijk zijn aan de toename van de pensioenrechten voor het lopende jaar (15) en op grond van inkomen uit in het verleden opgebouwde rechten (4), en bedraagt dus 19. De werkelijk betaalde bedragen zijn 10 in de vorm van werkelijke werkgeverspremies, 4,1 aan toegerekende premies, 1,5 aan door de huishoudens zelf betaalde premies, 4 aan aanvullende pensioenpremies, minus de vergoeding voor de dienstverlening van 0,6; dat is in totaal opnieuw 19.
- 17.118 In de inkomensbestedingsrekening wordt niet alleen de betaling van een vergoeding voor de dienst opgenomen als deel van de consumptieve bestedingen van huishoudens, maar wordt ook de mutatie van de pensioenrechten geregistreerd als besteding voor het pensioenfonds en als middel voor de huishoudens. In dit voorbeeld staan de premies van de huishoudens ten bedrage van 19 tegenover 16 aan pensioenuitkeringen. Er is derhalve sprake van een stijging met 3 van de aan huishoudens verschuldigde pensioenrechten.

Relaties	Rijnr.	Registratie	Standaardrekeningen						Niet in de standaardrekeningen		Totaal pensioenregelingen	Transactiepartners: pensioenrechten van niet-ingezetten huishoudens ⁽⁴⁾
		Pensioenbeheerder	Niet-overheid			Overheid			Pensioenregelingen sociale zekerheid			
			Toegezegdepremieregelingen	Toegezegde-uitkeringsregelingen en overige ⁽¹⁾ regelingen zonder toegezegde premies	Totaal	Toegezegdepremieregelingen	Toegezegde-uitkeringsregelingen voor werknemers van de overheid ⁽²⁾					
							Inge-deeld bij financiële instellingen	Inge-deeld bij de overheid ⁽³⁾		Inge-diend bij de overheid		
Kolomnr:	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J		
7	Mutaties in pensioenrechten a.g.v. na onderhandelingen vastgestelde wijzigingen in de structuur van de regeling											
Mutaties in pensioenrechten a.g.v. overige stromen												
8	Mutaties in rechten a.g.v. waarderingsverschillen ⁽⁶⁾											
9	Mutaties in rechten a.g.v. overige volumemutaties ⁽⁶⁾											
Eindbalans												
1 + Σ 5 tot 9	Pensioenrechten											
Gerelateerde indicatoren												
11	Output											

⁽¹⁾ Dergelijke andere niet-toegezegdepremieregelingen, vaak hybride regelingen genoemd, hebben zowel een toegezegde-uitkerings- als een toegezegdepremie-element.

⁽²⁾ Door de overheid voor haar eigen huidige en voormalige werknemers georganiseerde regelingen.

⁽³⁾ Niet-autonome toegezegde-uitkeringsregelingen, waarvan de pensioenrechten worden geregistreerd in de standaardrekeningen.

⁽⁴⁾ Tegenboekingen voor niet-ingezetten huishoudens worden alleen afzonderlijk opgenomen wanneer de pensioenrelaties met het buitenland significant zijn.

⁽⁵⁾ Deze aanvullingen vormen het rendement van de aanspraken van de deelnemers op de pensioenregelingen, zowel via inkomen uit beleggingen van activa in toegezegdepremieregelingen als via de daling van de toegepaste disconteringsvoet bij toegezegde-uitkeringsregelingen.

⁽⁶⁾ In de kolommen G en H moeten deze posten nader worden uitgesplitst op basis van de modelberekeningen die voor deze regelingen zijn gemaakt. Zwarte cellen (■) zijn niet van toepassing; grijze cellen (◐) bevatten gegevens die afwijken van de standaardrekeningen.

De kolommen van de tabel

17.125 De kolommen van de tabel hebben betrekking op de drie manieren waarop pensioenregelingen kunnen worden ingedeeld:

- naar type registratie: in pensioenregelingen die volledig in de standaardrekeningen worden geregistreerd (kolommen A t/m F) en regelingen waarvan de pensioenrechten alleen in de aanvullende tabel worden geregistreerd (kolommen G en H);
- naar type pensioenbeheerder: in niet-overheidsregelingen (kolommen A t/m C) en overheidsregelingen (kolommen D t/m H); pensioenregelingen, met inbegrip van de sociale zekerheid, die zijn ingedeeld bij de overheid, worden opgenomen in de kolommen D, F, G en H, en

3. naar type pensioenregeling: in toegezegdepremiereregelingen (kolommen A en D) en toegezegde-uitkeringsregelingen (kolommen B en E t/m G).
- 17.126 De meeste begunstigen van pensioenregelingen zijn ingezetende huishoudens. In sommige landen kan het aantal niet-ingezetende huishoudens met een pensioenuitkering echter aanzienlijk zijn. In dat geval moet kolom J worden toegevoegd met daarin de totale waarde voor niet-ingezetende huishoudens.
- 17.127 Het hangt van de aard van de toegezegde-uitkeringsregeling af of wordt besloten de pensioenrechten van een werkgerelateerde toegezegde-uitkeringsregeling zonder fondsvorming waarbij de overheid als pensioenbeheerder optreedt, te registreren in de standaardrekeningen of alleen in de aanvullende tabel. Als leidend beginsel voor opname in de nationale rekeningen wordt ernaar gekeken in hoeverre de regeling overeenstemming vertoont met de nationale pensioenregeling sociale zekerheid.
- 17.128 Er is een grote verscheidenheid aan regelingen in de EU, en wanneer al die regelingen in aanmerking worden genomen, wordt de registratie inconsistent. Daarom worden rechten in het kader van een werkgerelateerde toegezegdepremiereregeling zonder fondsvorming waarbij de overheid als pensioenbeheerder optreedt, alleen in de aanvullende tabel geregistreerd. Dit is van invloed op de wijze waarop in de standaardrekeningen de toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers voor deze regelingen worden berekend.
- 17.129 Pensioenregelingen worden verder ingedeeld in regelingen waarbij de overheid wel en regelingen waarbij de overheid niet pensioenbeheerder is. De definitie van een pensioenbeheerder is in punt 17.75 gegeven.
- 17.130 Sommige pensioenregelingen van werkgevers hebben een gemengd deelnemersbestand (bv. werknemers van de overheid en van overheidsondernemingen) en veel pensioenregelingen bevriezen het deelnemerschap van deelnemers die naar een andere werkgever zijn vertrokken. Een regeling met een klein percentage niet-overheids-werknemers belet niet dat een regeling wordt ingedeeld als een regeling met de overheid als pensioenbeheerder.
- 17.131 Door de overheid gefinancierde toegezegde-uitkeringsregelingen voor haar eigen werknemers worden opgenomen in de kolommen E en F. Kolom E bevat regelingen die worden beheerd door een pensioenfonds- of verzekeringsinstelling en kolom F regelingen die door de overheid zelf worden beheerd. Overheidsregelingen voor de eigen werknemers waarvan de pensioenrechten niet worden geregistreerd in de standaardrekeningen, worden opgenomen in kolom G. De som van de kolommen E, F en G laat derhalve de totale verantwoordelijkheid van de overheid voor de pensioenrechten van haar eigen werknemers zien.
- 17.132 Pensioenregelingen worden naar type ingedeeld in toegezegdepremiereregelingen (kolommen A en D) en toegezegde-uitkeringsregelingen (kolommen B en E t/m G). Kolom H heeft betrekking op pensioenregelingen sociale zekerheid.

De rijen van de tabel

- 17.133 De rijen van de tabel hebben betrekking op balansposten, transacties en overige stromen in verband met pensioenrechten in de regelingen in de aanvullende tabel (zie tabel 17.6). De stand van de pensioenrechten van die regelingen aan het begin van een periode en die aan het einde van die periode worden met elkaar in evenwicht gebracht, waarbij alle transacties en overige stromen gedurende de periode in aanmerking worden genomen. Voor de regelingen in de kolommen G en H worden de standen van de pensioenrechten niet geregistreerd in de standaardrekeningen, maar veel van de transacties wel.

Tabel 17.6 — Rijen van de aanvullende tabel voor verworven pensioenrechten in de sociale verzekering

Rijnr.	
	Beginbalans
1	Pensioenrechten
	Mutaties in pensioenrechten a.g.v. van transacties
2	Toename van pensioenrechten a.g.v. sociale premies
2.1	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
2.2	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers

Rijnr.	
2.3	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens
2.4	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens ⁽¹⁾
2.5	Minus: vergoeding voor diensten in het kader van de pensioenregeling
3	Overige (actuariële) toename van pensioenrechten in pensioenregelingen sociale zekerheid
4	Afname van pensioenrechten a.g.v. betaling van pensioenuitkeringen
5	Mutaties in pensioenrechten a.g.v. sociale premies en pensioenuitkeringen
6	Overdracht van pensioenrechten tussen regelingen
7	Mutaties in pensioenrechten a.g.v. na onderhandelingen vastgestelde wijzigingen in de structuur van de regeling
	Mutaties in pensioenrechten a.g.v. overige economische stromen
8	Mutaties in rechten a.g.v. waarderingsverschillen ⁽²⁾
9	Mutaties in rechten a.g.v. overige volumemutaties ⁽²⁾
	Eindbalans
10	Pensioenrechten
	Gerelateerde indicatoren
11	Output

⁽¹⁾ Dergelijke aanvullingen vertegenwoordigen het rendement op de aanspraken van de deelnemers op de pensioenregelingen, zowel via inkomen uit beleggingen van activa in toegezegdepremieregelingen als via de daling van de toegepaste disconteringsvoet bij toegezegde-uitkeringsregelingen.

⁽²⁾ Een meer gedetailleerde uitsplitsing van dergelijke posten moet worden gegeven voor de kolommen G en H op basis van de modelberekeningen die voor deze regelingen zijn gemaakt (zie punten 17.158-17.160).

Begin- en eindbalans

17.134 Rij 1 geeft de beginstand van de pensioenrechten, die exact gelijk is aan de eindstand van de vorige verslagperiode. Rij 10 vermeldt de bijbehorende eindstand van de pensioenrechten aan het einde van de verslagperiode.

Mutaties in pensioenrechten a.g.v. van transacties

17.135 De werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers en werknemers worden geregistreerd in de rijen 2.1 en 2.3, net zoals in de standaardrekeningen. Bij sommige pensioenregelingen, met name pensioenregelingen sociale zekerheid, is het noodzakelijk een onderscheid te maken tussen werkelijke sociale pensioenpremies en sociale premies in verband met andere sociale risico's, zoals werkloosheid.

17.136 Voor toegezegde-uitkeringsregelingen worden de toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers in het algemeen als saldo gemeten — alle mutaties in rechten gedurende het jaar die niet zijn opgenomen in andere rijen van de tabel, worden geregistreerd in rij 2.2. Deze rij bevat ook „ervaringseffecten”: gevallen waarin de waargenomen uitkomst van veronderstellingen in het pensioenmodel (loonontwikkeling, prijsontwikkeling en disconteringsvoet) afwijkt van de veronderstelde waarden. Voor toegezegdepremieregelingen worden in deze rij nulwaarden ingevoerd.

17.137 Rij 2.4 heeft betrekking op het verdiende of toegerekende inkomen uit vermogen van de regelingen, dat via de sector huishoudens of de sector buitenland wordt omgeleid. Hierbij moet worden opgemerkt dat voor alle toegezegde-uitkeringsregelingen met inbegrip van de sociale zekerheid, met of zonder fondsvorming, dit inkomen uit vermogen gelijk is aan de daling van de disconteringsvoet. Met andere woorden, de waarde is gelijk aan de disconteringsvoet maal de pensioenrechten aan het begin van de verslagperiode.

17.138 Sommige registraties in de rijen van de kolommen G en H, in het bijzonder de werkelijke premies betaald door werkgevers en werknemers, worden in de standaardrekeningen opgenomen, ook al worden de pensioenrechten en de mutaties in de rechten daarin niet opgenomen. Andere registraties in de kolommen G en H, die alleen in de aanvullende tabel worden weergegeven, zijn in de tabel gearceerd en worden hierna toegelicht.

- 17.139 De toegerekende werkgeverspremies voor de overheidsregelingen waarvan de pensioenrechten wel in kolom G maar niet in de standaardrekeningen worden opgenomen, vereisen speciale aandacht. Binnen de standaardrekeningen moeten deze premies op basis van actuariële berekeningen worden geraamd. Enkel in gevallen waarin deze berekeningen geen voldoende betrouwbare resultaten opleveren, kunnen de toegerekende pensioenpremies t.l.v. de overheid als werkgever worden geraamd aan de hand van een van de twee volgende benaderingen:
1. op basis van een aannemelijk percentage van de lonen van de werknemers in actieve dienst, of
  2. als het verschil tussen de huidige betaalde uitkeringen en de werkelijk betaalde bijdragen (door zowel de werknemers als de overheid in haar hoedanigheid van werkgever).
- De posten aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens en overige mutaties in pensioenrechten worden op grond van dezelfde criteria als voor particuliere regelingen weergegeven.
- 17.140 Een post met betrekking tot de sociale zekerheid die op dezelfde actuariële basis wordt berekend, wordt in rij 3 weergegeven als „overige (actuariële) toename van pensioenrechten in pensioenregelingen sociale zekerheid”. Deze wordt aldus onderscheiden van de toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers.
- 17.141 Aangezien de aanvullende tabel een complete uitwerking van de mutaties in pensioenrechten gedurende de verslagperiode verschaft, moet een speciale rij worden opgenomen voor het geval dat de werkelijke sociale premies voor de pensioenregeling sociale zekerheid niet op (actuariële) basis zijn berekend en er derhalve sprake is van een toegerekende premie waarvoor geen enkele werkgever verantwoordelijk is. Dergelijke toegerekende transacties van pensioenregelingen sociale zekerheid worden opgenomen in rij 3 als overige actuariële toename van pensioenrechten in pensioenregelingen sociale zekerheid. De registraties in deze rij kunnen positief of negatief zijn — negatief wanneer bij een pensioenregeling sociale zekerheid de disconteringsvoet hoger is dan het interne opbrengstpercentage. Het interne opbrengstpercentage van een pensioenregeling is de disconteringsvoet die gelijk is aan de contante waarde van de werkelijke premies die zijn betaald en de verdisconteerde waarde van de pensioenrechten die met die premies zijn opgebouwd. Negatieve registraties komen bijvoorbeeld voor wanneer de premies tot boven het actueel vereiste niveau zijn verhoogd teneinde een kortdurend kastekort aan te zuiveren.
- 17.142 Rij 3 bevat geen overdrachten in geld uit belastinginkomsten en zou in de standaardrekeningen worden geregistreerd als inkomensoverdrachten tussen overheidsinstellingen indien deze geen gevolgen hebben voor de pensioenrechten. In sommige lidstaten voeren overheden overdrachten uit naar pensioenregelingen waardoor de pensioenrechten worden verhoogd (bv. overdrachten voor speciale sociale groepen die niet in staat zijn direct premie te betalen), wat erop wijst dat de bedragen impliciet moeten worden opgenomen in het bedrag in deze rij dat als verschil wordt berekend.
- 17.143 Verschillen die in de verslagperiode blijken tussen de veronderstelde en de werkelijke loonontwikkeling (het loonontwikkelingsgedeelte van de „ervaringseffecten” of „actuariële effecten” bij de opstelling van het model) moeten net als alle overige ervaringseffecten tot uiting komen in transacties (toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers).
- 17.144 Rij 3 bevat „ervaringseffecten” die voor pensioenregelingen sociale zekerheid worden vastgesteld wanneer de waargenomen uitkomst van veronderstellingen in het pensioenmodel (loonontwikkeling, prijsontwikkeling en disconteringsvoet) in een bepaald jaar afwijkt van de veronderstelde waarden.
- 17.145 Rij 4 bevat de pensioenuitkeringen die tijdens de verslagperiode worden betaald. Het betalen van pensioenuitkeringen resulteert in het afwikkelen van een deel van de pensioenrechten die zijn opgenomen in de beginstand in rij 1.
- 17.146 Rij 5 bevat de mutaties in pensioenrechten als gevolg van premies en uitkeringen. Het is de som van rij 2 en rij 3, minus rij 4. Dit saldo, berekend vanuit de niet-financiële rekeningen, is gelijk aan dat wat wordt berekend vanuit de financiële rekeningen.
- 17.147 Een van de kenmerken van de veranderende pensioenomgeving is de toenemende mogelijkheid om pensioenen „mee te nemen”, zodat iemand die van baan verandert het bij de oude werkgever opgebouwde pensioenrecht kan omzetten in een pensioenrecht bij de nieuwe werkgever. Wanneer dit gebeurt, blijft het pensioenrecht van het betrokken huishouden onaangetast, maar vindt er een transactie plaats tussen de twee pensioenregelingen waarbij de nieuwe regeling de verplichting van de oude overneemt. Ter compensatie van deze passiva is er bovendien een tegenovergestelde transactie in bepaalde activa.
- 17.148 Als de overheid de verantwoordelijkheid voor de pensioenvoorziening van de werknemers van een niet-overheidsinstelling via een expliciete transactie op zich neemt, moeten alle betalingen door de niet-overheidsinstelling worden geregistreerd als vooruitbetaalde sociale premies (F.89). Dit type regeling wordt nader besproken in de punten 20.272 t/m 20.275.

- 17.149 Wanneer een eenheid de verantwoordelijkheid voor de pensioenrechten van een andere eenheid overneemt, worden in rij 6 twee transacties geregistreerd. Ten eerste is er een overdracht van pensioenrechten van de oorspronkelijke naar de nieuwe pensioenregeling. Ten tweede kan er een overdracht in geld of van andere financiële activa plaatsvinden als vergoeding voor de nieuwe pensioenregeling. Het is mogelijk dat de waarde van de overgedragen financiële activa niet exact gelijk is aan de waarde van de overgedragen pensioenrechten. In dat geval is een derde registratie, een kapitaaloverdracht, nodig om de mutaties in het vermogenssaldo van de twee betrokken eenheden correct weer te geven.
- 17.150 In reactie op demografische en andere factoren gaan werkgevers in toenemende mate over tot hervorming van de pensioenregelingen die zij beheren. De hervormingen kunnen de vorm aannemen van een wijziging van de pensioenformule, van de pensioenleeftijd of van andere bepalingen van de regeling.
- 17.151 Alleen ten uitvoer gelegde pensioenhervormingen komen tot uiting in de nationale rekeningen, in de ramingen van pensioenrechten in het jaar van uitvoering van de hervormingen en vervolgens in de waargenomen stromen. De aankondiging van een werkgever dat hij van plan is een pensioenhervorming door te voeren, is onvoldoende basis om de effecten van die hervorming in de nationale rekeningen op te nemen.
- 17.152 Bij sommige hervormingen kiest de werkgever ervoor om de verworven rechten van bestaande deelnemers onaangetaast te laten en de gewijzigde regeling alleen toe te passen op de toekomstige verwerving van aanvullende rechten. Er zijn geen onmiddellijke gevolgen voor de huidige pensioenuitkeringen. De gevolgen zijn dan zichtbaar in toekomstige berekeningen van pensioenuitkeringen, overeenkomstig het beginsel van de opgebouwde rechten.
- 17.153 In sommige gevallen besluit de werkgever echter hervormingen in te voeren die de in het verleden opgebouwde pensioenrechten voor bestaande deelnemers beïnvloeden, bijvoorbeeld een algemene verhoging van de pensioenleeftijd voor alle deelnemers. Dergelijke hervormingen veranderen de stand van de pensioenrechten in het jaar waarin ze van kracht worden. Dit effect moet als stroom worden geregistreerd. Deze stroom kan zeer groot zijn omdat zowel huidige als toekomstige pensioenrechten worden beïnvloed.
- 17.154 Mutaties in pensioenrechten worden als volgt als transactie geregistreerd:
- als de rechten van een pensioenregeling in de standaardrekeningen zijn opgenomen en de werkgever na onderhandelingen met de betrokken werknemer instemt met een wijziging van de voorwaarden van de pensioenrechten, moet deze wijziging als transactie in de standaardrekeningen worden geregistreerd (onder toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers);
  - als de rechten van een pensioenregeling niet in de standaardrekeningen zijn opgenomen en de werkgever na onderhandelingen met de betrokken werknemer instemt met een wijziging van de voorwaarden van de pensioenrechten, moet deze wijziging als transactie in de aanvullende tabel worden geregistreerd;
  - als het parlement instemt met mutaties in pensioenrechten sociale zekerheid, worden deze in de aanvullende tabel geregistreerd als waren zij via onderhandelingen tot stand gekomen.
- 17.155 Mutaties in pensioenrechten die zonder onderhandelingen worden opgelegd, worden geregistreerd als overige volumemutaties in activa.
- 17.156 Mutaties in opgebouwde pensioenrechten op grond van een vroegere dienstbetrekking worden geregistreerd als kapitaaloverdrachten.
- 17.157 Rij 7 toont de gevolgen van hervormingen van de structuur van een pensioenregeling voor vroeger verworven rechten.

Mutaties in pensioenrechten a.g.v. overige economische stromen

- 17.158 De rijen 8 en 9 hebben betrekking op de overige stromen zoals waarderingsverschillen en overige volumemutaties in verband met pensioenregelingen sociale verzekering. Tabel 17.7 laat de overige stromen zien, verdeeld in waarderingsverschillen en overige volumemutaties.
- 17.159 Waarderingsverschillen zijn het gevolg van veranderingen van belangrijke modelaannamen bij actuariële berekeningen. Deze aannamen betreffen de disconteringsvoet, de loonontwikkeling en de prijsontwikkeling. Ervarings-effecten worden hier niet in aanmerking genomen, tenzij het onmogelijk is ze af te splitsen. Andere wijzigingen in de actuariële ramingen worden waarschijnlijk geregistreerd als overige volumemutaties in activa. De effecten van koersmutaties als gevolg van het beleggen van de pensioenrechten worden geregistreerd als waarderingsverschillen die worden opgenomen in de herwaarderingsrekening.
- 17.160 Indien de in de actuariële berekeningen gehanteerde demografische veronderstellingen worden gewijzigd, worden deze geregistreerd als overige volumemutaties in activa.

Tabel 17.7 — Overige stromen: waarderingsverschillen en overige volumemutaties in activa

<u>Waarderingsverschillen</u>
Mutaties in de veronderstelde disconteringsvoet
Mutaties in de veronderstelde loonontwikkeling
Mutaties in de veronderstelde prijsontwikkeling
<u>Overige volumemutaties in activa</u>
Mutaties in demografische veronderstellingen
Andere wijzigingen

Bijbehorende indicatoren

17.161 De door pensioenregelingen geproduceerde financiële diensten worden geregistreerd als betalingen van deelnemers; derhalve worden de kosten van pensioenregelingen nooit geregistreerd als intermediair verbruik van de werkgever die de regeling uitvoert. In grafiek 17.1 zijn de financiële diensten dan ook gescheiden van de sociale premies. Deze presentatie van de financiële diensten betekent dat de cijfers voor de premies die werknemers van hun werkgevers hebben ontvangen, exact gelijk zijn aan het deel van de premies dat door de werknemers aan de pensioenregeling is betaald. Bovendien is het niet nodig te laten zien in welk element van de sociale premies de vergoeding voor de dienstverlening is inbegrepen. Het is de aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens die de vergoeding voor een toegezegdepremieregeling omvat en het zijn hetzij de premies t.l.v. werkgevers hetzij de premies t.l.v. huishoudens die dat doen voor een toegezegde-uitkeringsregeling.

Omdat voor alle pensioenregelingen van werkgevers de output wordt geregistreerd, die de deelnemers aan de regeling verbruiken, bevat rij 11 de output per type regeling.

Grafiek 17.1 — Pensioenrechten en mutaties in pensioenrechten

	Premies (werkelijke, toegerekende waarvan: inkomen uit vermogen) (rijen 2 en 3)	Pensioenuitkeringen (rij 4)	
		Financiële diensten	
	Overige stromen (waarderingsverschillen, overige volumemutaties) (rijen 8 en 9)	Mutaties in pensioenrechten (a.g.v. transacties en overige economische stromen)	
Pensioenrechten aan het begin van de periode (rij 1)			Pensioenrechten aan het eind van de periode (rij 10)
Stand op t_0	Transacties en overige stromen tussen t_0 en t_1		Stand op t_1

Deze grafiek dient louter ter illustratie; er mag geen specifieke betekenis worden gehecht aan de omvang van de vakken.

Actuariële veronderstellingen

Tot heden opgebouwde pensioenrechten

- 17.162 In de nationale rekeningen worden pensioenrechten bruto gemeten. Er worden geen activa of opgebouwde sociale premies in aanmerking genomen om in enigerlei vorm nettorechten te berekenen. Er wordt alleen gekeken naar pensioenrechten die voortvloeien uit werkelijke en toekomstige pensioenuitkeringen.
- 17.163 Het begrip van de tot heden opgebouwde passiva is geschikt voor de nationale rekeningen. Het omvat de contante waarde van pensioenrechten die voortvloeien uit al opgebouwde pensioenrechten. Het bestrijkt bijvoorbeeld de pensioenrechten, ook uitgestelde rechten, die zijn verworven door huidige werknemers en de resterende pensioenrechten van huidige gepensioneerden.
- 17.164 Zoals alle gegevens in de nationale rekeningen worden de gegevens achteraf gemeten, omdat ze alleen de lopende waarden omvatten van de rechten die voortvloeien uit de per balansdatum opgebouwde pensioenrechten. De methode is gebaseerd op waarneembare gebeurtenissen en transacties in het verleden, zoals deelname aan de pensioenregeling en betaalde premies. Dergelijke metingen achteraf zijn echter ook gebaseerd op een aantal veronderstellingen in het modelleringsproces. Er worden ramingen gemaakt van de waarschijnlijkheid dat de huidige premiebetalers overlijden of arbeidsongeschikt raken voordat zij de pensioenleeftijd hebben bereikt. De metingen weerspiegelen ook toekomstige wijzigingen in de betalingsstroom als gevolg van wetgeving die is ingevoerd vóór het jaar waarvoor de pensioenrechten worden berekend. Ten slotte vereist de methode enkele belangrijke veronderstellingen over toekomstige ontwikkelingen, met name ten aanzien van de disconteringsvoet voor toekomstige pensioenuitkeringen.

Disconteringsvoet

- 17.165 De disconteringsvoet die in het geval van tot heden opgebouwde pensioenrechten wordt toegepast op ramingen van toekomstige pensioenuitkeringen, is een van de allerbelangrijkste veronderstellingen in het model van een pensioenregeling, omdat het geaccumuleerde effect ervan na vele decennia heel groot kan zijn. De disconteringsvoet van een gekozen benadering kan in de loop van de tijd veranderen, wat leidt tot waardingsverschillen in de rekeningen.
- 17.166 De disconteringsvoet kan worden beschouwd als gelijkwaardig aan het verwachte risicoloze rendement op de activa van een pensioenregeling. In het geval van in de toekomst te betalen pensioenrechten kan de disconteringsvoet ook worden beschouwd als kapitaalkosten, in die zin dat de toekomstige betalingen moeten worden gefinancierd door de overheid, via de gebruikelijke bronnen:
- a) nettoverwerving van passiva, zoals leningen en schuldbewijzen;
  - b) nettoverkoop van activa, en
  - c) overheidsinkomsten.

Uit deze financieringskosten kan een disconteringsvoet worden afgeleid.

- 17.167 De disconteringsvoet moet een risicoloos niveau hebben. Hieronder worden enkele criteria voor de vaststelling van een geschikte voet voorgesteld. De disconteringsvoet op hoogwaardige overheids- en bedrijfsobligaties, bijvoorbeeld met een „AAA”-rating, is een geschikte referentie. Het rendement van hoogwaardige bedrijfsobligaties wordt alleen gebruikt wanneer er een omvangrijke markt is. De resterende looptijd van de obligaties moet even lang zijn als die van de pensioenrechten. Aanbevolen wordt het gebruik van een disconteringsvoet op basis van een lange looptijd, d.w.z. 10 jaar of langer. Er kan een gemiddelde disconteringsvoet voor verscheidene jaren, gekoppeld aan de lengte van de economische cyclus, worden toegepast om onregelmatigheden in de tijdreeks van de disconteringsvoet weg te werken. De veronderstelling ten aanzien van de disconteringsvoet en de toekomstige ontwikkeling van de lonen moet consistent zijn. De lidstaten moeten de geldigheid van de voor de pensioenrechten gebruikte disconteringsvoet aantonen in het licht van de verschillende bovengenoemde criteria.
- 17.168 Voor alle pensioenregelingen waarbij de overheid, ongeacht op welk niveau, als pensioenbeheerder optreedt (inclusief pensioenregelingen sociale zekerheid), moet dezelfde disconteringsvoet worden gebruikt, omdat het gewenste resultaat een risicoloos rendement moet benaderen.

Loonontwikkelingen

- 17.169 Toegezegde-uitkeringsregelingen passen vaak een formule op het loon van de deelnemer toe (bv. het eindloon, het gemiddelde over een aantal jaren of de verdiensten gedurende het hele leven) om de hoogte van het pensioen te bepalen. De uiteindelijk betaalde pensioenen worden beïnvloed door de gemiddelde groei van de lonen van de deelnemers, met name door promoties en loopbaanverloop.
- 17.170 Het is derhalve belangrijk over veronderstellingen voor de toekomstige loonontwikkeling na te denken. Deze veronderstellingen moeten in overeenstemming zijn met de waargenomen disconteringsvoet. Deze variabelen zijn op de lange termijn van elkaar afhankelijk.

- 17.171 In de boekhoudwereld worden twee actuariële methoden gebruikt om het effect van loonontwikkelingen te meten. Bij de opgebouwdpensioenverplichting (accrued benefit obligation — ABO) worden alleen de uitkeringen geregistreerd die tot heden werkelijk zijn opgebouwd. De ABO vertegenwoordigt het bedrag waarmee een werknemer naar huis gaat als hij het bedrijf morgen zou verlaten, en kan dienen als basis voor de bepaling van iemands vermogenssaldo, bijvoorbeeld in geval van een echtscheidingsregeling.
- 17.172 Een toekomstigpensioenverplichting (projected benefit obligation — PBO) is een voorzichtiger manier om te meten hoe hoog de uiteindelijke rechten waarschijnlijk zullen zijn. Bij de PBO worden voor een individuele deelnemer veronderstellingen gehanteerd over het aantal promoties dat de betrokkene in de toekomst waarschijnlijk zal maken en wordt zijn eindloon dienovereenkomstig berekend. Vervolgens wordt, als dit persoon in werkelijkheid pas twintig van de verwachte veertig jaar heeft gewerkt, het eindloon gehalveerd en worden de pensioenrechten voor de deelnemer berekend alsof dat zijn huidige loon was. Terwijl iemands ABO stapsgewijs toeneemt naarmate hij of zij promotie maakt, stijgt de PBO geleidelijk. Voor een individuele deelnemer is de PBO tot het moment van pensionering altijd hoger dan de ABO; daarna is de ABO even groot als de PBO.
- 17.173 Het effect van loonontwikkelingen moet blijken uit transacties, omdat de toekenning van een loonsverhoging een bewuste economische beslissing van de werkgever is. Bovendien leiden de ABO- en de PBO-aanpak in beginsel op de lange termijn tot dezelfde geregistreerde transacties, ook al zullen de tijdstippen van die transacties verschillen naar gelang van de demografische kenmerken van de regeling.
- 17.174 Wijzigingen in de veronderstellingen betreffende toekomstige loonontwikkelingen, die in het algemeen om de paar jaar worden uitgevoerd naar aanleiding van een algehele herziening van de veronderstellingen voor het pensioenmodel of als gevolg van een grote verandering in de samenstelling van het personeelsbestand, worden geregistreerd als overige stromen (waarderingsverschillen).
- 17.175 In de praktijk worden een aantal mogelijke varianten in de toepassing van de ABO- en de PBO-methode waargenomen, afhankelijk van de behandeling van prijs- en looneffecten.
- 17.176 Een belangrijke factor is de behandeling van indexeringsregelingen voor pensioenen, waarbij het uit te keren pensioen na pensionering meegroeit met de nominale loonontwikkeling.
- 17.177 Gegeven het grote belang van looneffecten wordt aanbevolen de keuze voor een ABO- of PBO-aanpak te baseren op de onderliggende uitkeringsformule in de pensioenregeling. Indien deze formule impliciet of expliciet een factor voor loonontwikkelingen (voor of na pensionering) bevat, dient voor een PBO-aanpak te worden gekozen. Indien deze factor ontbreekt, wordt een ABO-aanpak gebruikt.

Demografische veronderstellingen

- 17.178 Toekomstige pensioenbetalingen zijn onderhevig aan demografische effecten: leeftijdsopbouw, levensverwachting en man-vrouwverdeling van de deelnemers. Demografische tabellen zijn een gangbaar hulpmiddel in modellen voor pensioenregelingen en levensverzekeringen.
- 17.179 In het geval van werkgerelateerde pensioenregelingen is de deelname aan de regeling nauwkeurig omschreven, zodat de gegevens in beginsel beschikbaar zijn. Bij socialezekerheidsregelingen moeten gegevens voor de gehele bevolking worden gebruikt indien geen specifieke gegevens over de deelnemers aan de sociale zekerheid beschikbaar zijn.
- 17.180 Wanneer levensverwachtingstabellen (ook overlevingstafels of sterftetafels genoemd) worden gebruikt, wordt de voorkeur gegeven aan tabellen die zijn gespecificeerd naar geslacht en naar groep werknemers. Voor de groep deelnemers die een arbeidsongeschiktheidspensioen ontvangt, moet, indien mogelijk, een model met andere veronderstellingen over de levensverwachting worden gehanteerd.
- 17.181 In veronderstellingen over de levensverwachting moet rekening worden gehouden met de toename van de levensverwachting in de loop van de tijd.
- 17.182 Voor modellen van pensioenregelingen kan gebruik worden gemaakt van demografische veronderstellingen over andere aspecten dan de levensverwachting, bijvoorbeeld over toekomstige geboortecijfers, arbeidsparticipatie- of migratiecijfers in gevallen waarin de pensioenuitkering of indexeringsformule gebaseerd is op een „afhankelijkheidsratio” of soortgelijke benadering.
- 17.183 Indien in een regeling vervroegde pensionering actuariel neutraal is, wordt het model hierdoor niet beïnvloed. Vervroegde pensionering die niet actuariel neutraal is, heeft daarentegen wel effecten, en komt vaak voor gezien de wijze waarop bij vervroegde pensionering gewoonlijk verschillende rentepercentages worden toegepast. Daarom zijn goede modellen voor het gedrag ten aanzien van vervroegde pensionering van belang, vooral indien bij een hervorming de toekomstige pensioenleeftijd wordt verhoogd.

HOOFDSTUK 18

BUITENLANDREKENINGEN

INLEIDING

- 18.01 De rekeningen van ingezeten institutionele sectoren geven de economische bedrijvigheid weer: productie, inkomensvorming, -verdeling en -herverdeling, verbruik en consumptie en accumulatie van activa en passiva. In deze rekeningen worden de transacties tussen ingezeten eenheden vastgelegd, alsmede de transacties van ingezeten eenheden met niet-ingezeten eenheden die samen het buitenland vormen.
- 18.02 Het ESR is in die zin een gesloten systeem dat beide zijden van elke transactie in de rekeningen worden geregistreerd, namelijk als een besteding en als een middel. Hierdoor wordt het mogelijk om voor ingezeten eenheden een samenhangend, gestructureerd rekeningstelsel op te stellen en van elke institutionele eenheid alle economische activiteiten erin op te nemen. Dit geldt niet voor niet-ingezeten eenheden. Niet-ingezeten eenheden kunnen alleen worden waargenomen door hun interactie met ingezeten eenheden van de economie te meten, en daarom kunnen alleen hun transacties met ingezeten eenheden worden geregistreerd. Dit geschiedt door middel van de creatie van een sector die het „buitenland” wordt genoemd en de opstelling van een speciaal rekeningstelsel met een beperkt aantal posten die alleen de transacties van niet-ingezeten eenheden met ingezeten eenheden laten zien.
- 18.03 Het rekeningstelsel voor het buitenland ziet er als volgt uit:
- a) de rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland (V.I), die de in- en uitvoer van goederen en diensten omvat;
  - b) de rekening voor inkomstenstransacties van het buitenland (V.II), die de beloning van werknemers, inkomen uit vermogen en investeringen, en inkomensoverdrachten, zoals persoonlijke overmakingen (waaronder die van gemigreerde werknemers) en internationale hulp, omvat;
  - c) de rekening voor accumulatietransacties van het buitenland (V.III), bestaande uit:
    1. de kapitaalrekening (V.III.1), die de kapitaaloverdrachten en het saldo van aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa omvat;
    2. de financiële rekening (V.III.2), die de transacties in financiële activa en passiva omvat;
    3. de rekening voor overige volumemutaties in activa (V.III.3.1), die niet-gecompenseerde confiscaties enz., omvat;
    4. de herwaarderingsrekening van het buitenland (V.III.3.2), die de nominale waarderingsverschillen omvat;
  - d) de balansen van het buitenland (V.IV) met de begin- en eindbalans en de mutaties in de waarde van de activa en passiva tussen de begin- en de eindbalans.

Het volledige rekeningstelsel wordt in hoofdstuk 8 weergegeven, en de bovenstaande nummers tussen haakjes verwijzen naar de rekeningnummers in dat hoofdstuk.

- 18.04 Aangezien de rekeningen worden opgesteld vanuit het gezichtpunt van de sector buitenland, wordt in de rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland de invoer in de binnenlandse economie weergegeven als een middel en de uitvoer uit de binnenlandse economie als een besteding. In alle buitenlandrekeningen vindt een vergelijkbare omkering plaats. Indien een balans positief is, duidt dit op een overschot voor het buitenland en een tekort voor de totale binnenlandse economie. Omgekeerd laat een negatieve balans een tekort voor het buitenland en een overschot voor de binnenlandse economie zien. Een financieel actief van het buitenland is een passief voor de binnenlandse economie, en een passief voor het buitenland is een actief voor de binnenlandse economie.
- 18.05 Het standaardraamwerk voor statistieken over de transacties en posities tussen een economie en het buitenland wordt uiteengezet in de handleiding van het IMF over de betalingsbalans en de internationale investeringspositie (*Balance of Payments and International Investment Position Manual 2008* (zesde editie — BPM6))⁽¹⁾. Die handleiding is geharmoniseerd met het systeem van nationale rekeningen (*System of National Accounts — SNA*) 2008, maar geeft de interacties tussen de binnenlandse economie en het buitenland weer in een stelsel van rekeningen en balansen waarin de informatie op een andere wijze wordt gepresenteerd. In dit hoofdstuk worden de rekeningen van de sector buitenland volgens het ESR 2010 beschreven, evenals de wijze waarop deze verband houden met de internationale rekeningen volgens het BPM6.

⁽¹⁾ Internationaal Monetair Fonds, *Balance of Payments and International Investment Position Manual*, Sixth Edition (BPM6), 2009, ISBN 978-1-58906-812-4 (beschikbaar op <http://www.imf.org>).

ECONOMISCH GEBIED

- 18.06 De gebruikelijkste omschrijving van het begrip „economisch gebied” is het gebied dat onder het feitelijk economisch gezag van één overheid valt. Economische of muntunies, regio's of de wereld als geheel kunnen echter ook in ogenschouw worden genomen, omdat ook deze van belang kunnen zijn voor het macro-economische beleid of de macro-economische analyse. De volledige definitie wordt in hoofdstuk 2 gegeven (punten 2.04 tot en met 2.06)
- 18.07 Of een entiteit een ingezetene van een bepaald economisch gebied is, wordt in twee stappen vastgesteld:
- 1) of de entiteit een institutionele eenheid is; en zo ja,
  - 2) of de entiteit voldoet aan de in hoofdstuk 2 genoemde criteria voor „ingezetenschap”.

Ingezetenschap

- 18.08 Elke institutionele eenheid is ingezetene van het economische gebied waarmee zij de sterkste band heeft; dit wordt uitgedrukt met het begrip „belangrijkst economisch belangencentrum”. De begrippen in het ESR, het 2008 SNA en het BPM6 zijn identiek aan elkaar. De invoering van de term belangrijkste economisch belangencentrum betekent niet dat eenheden met omvangrijke activiteiten in twee of meer gebieden niet langer hoeven te worden gesplitst (zie punt 18.12) of dat institutionele eenheden zonder significante fysieke aanwezigheid buiten beschouwing kunnen worden gelaten (zie de punten 18.10 en 18.15). Het begrip ingezetenschap in het algemeen, en voor huishoudens, ondernemingen en andere entiteiten in het bijzonder, wordt uitvoerig beschreven in hoofdstuk 2.

INSTITUTIONELE EENHEDEN

- 18.09 Het begrip „institutionele eenheid” wordt op dezelfde wijze gebruikt in het ESR, het 2008 SNA en het BPM6. De algemene definitie wordt gegeven in hoofdstuk 2, punten 2.12 tot en met 2.16. Gegeven de focus op de nationale economie krijgen eenheden in grensoverschrijdende situaties een speciale behandeling. In bepaalde gevallen worden juridische entiteiten die ingezetene van dezelfde economie zijn, samengevoegd tot één institutionele eenheid, maar dit gebeurt niet als zij ingezetene van verschillende economieën zijn. Evenzo kan een juridische entiteit worden gesplitst als zij omvangrijke activiteiten in twee of meer economieën heeft. Als gevolg van deze behandeling wordt het ingezetenschap van de resulterende eenheden duidelijker afgebakend en wordt het begrip economisch gebied versterkt.
- 18.10 Vennootschappen en overheden gebruiken entiteiten voor specifieke doeleinden (ESD's) (ook „special purpose entities” genoemd) normaliter om financiering aan te trekken. Indien de ESD ingezetene is van dezelfde economie als de moedermaatschappij, is de behandeling eenvoudig. De ESD heeft normaliter geen enkele eigenschap die haar tot een afzonderlijke entiteit van de moederonderneming maakt en de activa en passiva van de ESD worden dan ook in de rekeningen van de moederonderneming opgenomen. Indien de ESD een niet-ingezetene is, vereisen de criteria voor ingezetenschap voor de sector buitenland dat de ESD als een afzonderlijke entiteit wordt beschouwd. In dat geval worden de activa en passiva van de ESD in de rekeningen van de sector buitenland weergegeven en niet in een sector van de binnenlandse economie. De behandeling van niet-ingezetene ESD's die tot de overheid behoren, wordt beschreven in punt 2.14.
- 18.11 De leden van een huishouden moeten allemaal ingezetene van dezelfde economie zijn. Als een persoon in een andere economie dan de andere leden van een huishouden gevestigd is, wordt die persoon niet als een lid van dat huishouden beschouwd, ook al delen zij inkomsten en uitgaven met elkaar of bezitten zij samen activa.

BIJKANTOREN IN DE INTERNATIONALE REKENINGEN VAN DE BETALINGSBALANS

- 18.12 Een bijkantoor is een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid die behoort tot een niet-ingezetene eenheid, moederonderneming genoemd. Een bijkantoor wordt behandeld als ingezetene van een quasivenootschap in het gebied waar het is gelegen. Om als afzonderlijke institutionele eenheid te worden beschouwd, moeten er aanwijzingen zijn dat het bijkantoor omvangrijke activiteiten verricht die kunnen worden gescheiden van de rest van de entiteit. Een bijkantoor wordt in de volgende gevallen als zodanig erkend:
- a) er bestaat een compleet rekeningenstelsel, met inbegrip van een balans, voor het bijkantoor, of
  - b) het is mogelijk en zinvol, zowel vanuit economisch als vanuit juridisch oogpunt, om deze rekeningen op te stellen indien dit wordt verlangd. De beschikbaarheid van een afzonderlijke boekhouding duidt erop dat er werkelijk een eenheid bestaat en vergemakkelijkt de opstelling van statistieken.

Daarnaast zijn meestal één of meer van de volgende factoren van toepassing:

- a) het bijkantoor heeft gedurende één jaar of langer op significante schaal geproduceerd en deze productie vindt plaats in een ander gebied dan dat van het hoofdkantoor, of is voornemens dit te doen:
  1. als het productieproces een fysieke aanwezigheid vereist, moeten de activiteiten fysiek in dat gebied plaatsvinden;

2. als de productie geen fysieke aanwezigheid vereist, zoals het geval kan zijn bij bankieren, verzekeren en andere financiële dienstverlening, eigendom van octrooien, handelsmerken of auteursrechten, transitohandel en „virtuele fabricage”, worden de activiteiten geacht plaats te vinden in het gebied waar zij geregistreerd of wettelijk gedomicilieerd zijn;
- b) ook al heeft het een belastingvrijstelling, het bijkantoor wordt geacht te zijn onderworpen aan het inkomstenbelastingstelsel, mocht dit er zijn, van de economie waarin het gevestigd is.
- 18.13 Het aanmerken van een entiteit als bijkantoor heeft implicaties voor de rapportage van statistische gegevens van zowel de moederonderneming als het bijkantoor. De activiteiten van het bijkantoor worden niet in aanmerking genomen bij de institutionele eenheid van het hoofdkantoor en de afbakening van de moederonderneming en het bijkantoor moet consequent gebeuren in beide betrokken economieën. Een entiteit kan als bijkantoor worden aangemerkt in verband met bouwprojecten of met mobiele activiteiten als vervoer, visserij of adviesverlening. Als deze activiteiten echter niet omvangrijk genoeg zijn om de entiteit als bijkantoor te kunnen aanmerken, worden zij behandeld als uitvoer van goederen en diensten door het hoofdkantoor.
- 18.14 In sommige gevallen vormen activiteiten ter voorbereiding van een toekomstig directe-investeringsproject waarvoor een vennootschap zal worden opgericht, voldoende bewijs voor het vaststellen van het ingezetenschap om van een quasivennootschap te spreken. Zo worden de kosten van licenties en de juridische kosten van een project weergegeven als uitgaven van een quasivennootschap en maken ze deel uit van de directe-investeringsstromen naar die eenheid in plaats van dat ze worden beschouwd als respectievelijk verkoop van licenties aan niet-ingezetenen en uitvoer van diensten aan het hoofdkantoor.

FICTIEVE INGEZETEN EENHEDEN

- 18.15 Indien grond in een bepaald gebied eigendom is van een niet-ingezeten entiteit, wordt voor statistische doeleinden een fictieve, als ingezetene behandelde eenheid als eigenaar van de grond vastgesteld. Deze fictieve ingezeten eenheid is een quasivennootschap. Deze wijze van behandeling van een fictieve eenheid als ingezeten eenheid wordt ook toegepast op met de grond verbonden gebouwen en andere bouwwerken, andere verbeteringen op die grond, langdurige verpachting van de grond en de eigendom van andere natuurlijke hulpbronnen dan grond. Als gevolg van dergelijke behandeling is de niet-ingezetene eigenaar van de fictieve ingezeten eenheid in plaats van dat hij rechtstreeks eigenaar van de grond is, zodat de niet-ingezetene een vermogen (passief) heeft, terwijl de grond en andere natuurlijke hulpbronnen altijd activa zijn van het economische gebied waarin ze zijn gelegen. De fictieve ingezeten eenheid levert doorgaans diensten aan zijn eigenaar, bijvoorbeeld accommodatie in het geval van vakantiehuisen.
- 18.16 Als een niet-ingezeten eenheid een onroerende zaak, zoals een gebouw, voor lange tijd huurt, wordt over het algemeen aangenomen dat de eenheid productieactiviteiten verricht in het economische gebied waarin dat gebouw is gelegen. Als er om welke reden dan ook geen daaraan gerelateerde productieactiviteiten zijn, wordt voor het huurcontract ook een fictieve ingezeten eenheid gecreëerd. De niet-ingezeten eenheid wordt derhalve behandeld als eigenaar van de fictieve ingezeten eenheid en niet van het gebouw, dat blijft behoren tot het vermogen van het economische gebied waarin het is gelegen.

ONDERNEMINGEN DIE ACTIEF ZIJN IN VERSCHILLENDE GEBIEDEN

- 18.17 De activiteiten van sommige ondernemingen strekken zich naadloos over meer dan één economisch gebied uit. Dit geldt doorgaans voor grensoverschrijdende activiteiten als luchtvaart, scheepvaart en voor waterkrachtcentrales in grensrivieren, pijpleidingen, bruggen, tunnels en onderzeese kabels. In dergelijke gevallen moeten afzonderlijke bijkantoren worden vastgesteld, tenzij de entiteit als één enkele activiteit wordt beheerd, zonder afzonderlijke rekeningen of een afzonderlijke besluitvorming voor elk gebied waarin de entiteit actief is. In dat geval moeten de activiteiten wegens de centrale focus op gegevens voor elke nationale economie, worden opgesplitst tussen de economische gebieden. De activiteiten worden dan aan de hand van een passende, voor de onderneming specifieke indicator evenredig verdeeld over de gebieden waar activiteiten worden ontplooid. Deze behandeling kan ook worden gebruikt voor ondernemingen in zones die door twee of meer overheden gezamenlijk worden bestuurd.

GEOGRAFISCHE UITSPLOITING

- 18.18 Voor de opstelling van de rekeningen van de Europese Unie wordt de sector buitenland (S.2) ingedeeld in:
- a) lidstaten en instellingen en organen van de Europese Unie (S.21):
1. lidstaten van de Europese Unie (S.211);
    - i) lidstaten van de eurozone (S.2111);
    - ii) lidstaten buiten de eurozone (S.2112);
  2. instellingen en organen van de Europese Unie (S.212):
    - i) Europese Centrale Bank (ECB) (S.2121);
    - ii) Europese instellingen en organen, m.u.v. de ECB (S.2122);

b) niet-lidstaten en internationale organisaties die geen ingezetenen van de Europese Unie zijn (S.22).

18.19 Voor de opstelling van de rekeningen van de eurozone worden bovenstaande subsectoren als volgt gegroepeerd:

lidstaten van de eurozone en de Europese Centrale Bank
(S.2I = S.2111 + S.2121)

landen en internationale organisaties buiten de eurozone
(S.2X = S.2112 + S.2122 + S.22)

De Europese rekeningen worden beschreven in hoofdstuk 19.

DE INTERNATIONALE REKENINGEN VAN DE BETALINGSBALANS

18.20 De nationale rekeningen verschillen van de internationale rekeningen in het BPM6. De internationale rekeningen geven de transacties tussen een binnenlandse economie en buitenlandse economieën weer vanuit het gezichtspunt van de binnenlandse economie. Dienovereenkomstig worden importen weergegeven als besteding (debet) en exporten als middel (credit).

Een samengevatte vorm van de internationale rekeningen zoals gepresenteerd in het BPM6 wordt gegeven in tabel 18.1.

18.21 Een tweede groot verschil tussen de internationale rekeningen van de betalingsbalans en de rekeningen van de sector buitenland in het ESR is het gebruik van functionele categorieën in de internationale rekeningen, en niet van instrumenten, zoals in de classificaties van financiële transacties in het ESR. Dit wordt verder besproken in de punten 18.57 en 18.58.

SALDI IN DE LOPENDE REKENINGEN VAN DE INTERNATIONALE REKENINGEN

18.22 De structuur van de saldi in de betalingsbalans verschilt enigszins van die van de saldi in de nationale rekeningen in de zin dat elke rekening in de internationale rekeningen haar eigen saldo heeft en een ander saldo dat wordt overgebracht naar de volgende rekening. Ter illustratie: de rekening voor primair inkomen heeft haar eigen saldo (saldo primair inkomen) en een cumulatief saldo (saldo goederen, diensten en primair inkomen). Het saldo primair inkomen van het buitenland komt overeen met het saldo primair inkomen en is het saldo dat gebruikt wordt om het bni te berekenen. Het saldo lopende transacties van het buitenland komt overeen met de besparingen van het buitenland ten opzichte van de binnenlandse economie. Tabel 18.1 geeft de saldi in de rekeningenstructuur van het BPM6.

Tabel 18.1 — De internationale stroomrekeningen van de betalingsbalans

Betalingsbalans			
Lopende rekeningen	Credit	Debet	Balans
Goederen-en-dienstenrekening			
Goederen	462	392	70
Diensten	78	107	- 29
Goederen en diensten	540	499	41
Rekening voor primair inkomen			
Beloning van werknemers	6	2	
Rente	13	21	
Winstuitkeringen	36	17	
Herbelegde winsten	14	0	
Primair inkomen	69	40	29
Goederen, diensten en primair inkomen	609	539	70

Betalingsbalans			
Rekening voor secundair inkomen	Credit	Debet	Balans
Belastingen op inkomen, vermogen enz.	1	0	
Premies schadeverzekering (netto)	2	11	
Uitkeringen schadeverzekering	12	3	
Internationale inkomensoverdrachten	1	31	
Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	1	10	
Secundair inkomen	17	55	- 38
Saldo lopende rekening			32
Kapitaalrekening			
Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	0		
Kapitaaloverdrachten	1	- 4	
Saldo kapitaalrekening			- 3
Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)			29
Financiële rekening (per functionele categorie)	Mutatie in activa	Mutatie in passiva	Balans
Directe investeringen	- 4	8	
Effectenverkeer	17	7	
Financiële derivaten enz.	3	0	
Overige investeringen	42	22	
Reserves	8	—	
Totale mutatie in activa/passiva	66	37	
Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (financieel)			29
Fouten en omissies (netto)			0

DE REKENINGEN VOOR DE SECTOR BUITENLAND EN HUN RELATIE MET DE INTERNATIONALE REKENINGEN VAN DE BETALINGSBALANS

Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland

18.23 De goederen-en-dienstrekening bestaat uitsluitend uit de in- en uitvoer van goederen en diensten, omdat dit de enige transacties in goederen en diensten met een grensoverschrijdend aspect zijn. Goederen en diensten worden geregistreerd wanneer de economische eigendom van een eenheid in de ene economie wordt overgedragen aan een eenheid in een ander land. Hoewel er bij een verandering van eigendom doorgaans een fysieke verplaatsing van goederen plaatsvindt, is dit niet noodzakelijk. In het geval van transitohandel is het mogelijk dat goederen van eigenaar wisselen maar niet van locatie totdat ze verkocht worden aan een derde partij.

In de tabellen 18.2 en 18.3 wordt getoond op welke wijze primair en secundair inkomen in het ESR en het BPM6 worden geregistreerd.

Tabel 18.2 — Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het ESR V.1

Bestedingen			Middelen		
P.6	Uitvoer van goederen en diensten	540	P.7	Invoer van goederen en diensten	499
P.61	Uitvoer van goederen	462	P.71	Invoer van goederen	392
P.62	Uitvoer van diensten	78	P.72	Invoer van diensten	107
B.11	Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland	- 41			

Tabel 18.3 — Goederen-en-dienstenrekening van het BPM6

Lopende rekeningen	Credit	Debet	Saldo
Goederen-en-dienstenrekening			
Goederen	462	392	70
Diensten	78	107	- 29
Goederen en diensten	540	499	41

- 18.24 Goederen die fysiek worden verplaatst van de ene economie naar een andere, maar waarvan de economische eigendom niet verandert, worden niet geregistreerd als invoer of uitvoer. Goederen die naar het buitenland worden gestuurd voor veredeling of die na veredeling worden teruggestuurd, worden niet geregistreerd als invoer of uitvoer; alleen de voor de veredeling overeengekomen vergoeding wordt als dienst geregistreerd.
- 18.25 In de betalingsbalans wordt het onderscheid tussen goederen en diensten benadrukt. Dit onderscheid houdt verband met beleidskeuzes — er bestaan namelijk afzonderlijke internationale verdragen voor goederen en diensten — en met de wijze waarop gegevens worden verzameld, omdat gegevens over goederen over het algemeen van de douane afkomstig zijn en gegevens over diensten van betalingsbewijzen en enquêtes.
- 18.26 De belangrijkste gegevensbron voor goederen zijn de internationale statistieken van de handel in goederen. De *International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions Rev. 2* ⁽¹⁾ (IMTS) bevat internationale standaarden. In het BPM6 worden enkele mogelijke oorzaken genoemd voor verschillen tussen de waarde van goederen zoals geregistreerd in de internationale statistiek van de goederenhandel en de waarde van die goederen in de betalingsbalans. Ook wordt in het BPM6 een standaardafstemmingstabel aanbevolen om gebruikers te helpen bij het begrijpen van dergelijke verschillen. Een belangrijke oorzaak van deze verschillen is dat voor de standaarden van de IMTS voor invoer een cif-waarde (kostprijs, verzekering en vracht) wordt gebruikt, terwijl in de betalingsbalans zowel voor uitvoer als voor invoer steeds een fob-waarde wordt gehanteerd (de waarde bij de douanegrens van de economie van uitvoer, d.w.z. vrij aan boord). Daarom moeten de vracht- en verzekeringskosten tussen de douanegrens van de exporteur en de douanegrens van de importeur buiten beschouwing worden gelaten. Wegens afwijkingen tussen de fob-waardering en de feitelijke contractbepalingen moeten bepaalde vracht- en verzekeringskosten worden omgeleid.

De waarderingsbeginselen van het ESR zijn gelijk aan die voor de betalingsbalans. Daarom moet bij het registreren van de in- en uitvoer van goederen de fob-waardering worden gebruikt (zie punt 18.32).

- 18.27 Het eigendomsoverdrachtsbeginsel dat voor de betalingsbalans wordt gebruikt, houdt in dat het tijdstip van de registratie van goederentransacties consistent is met de desbetreffende financiële stromen. Het BPM6 bevat niet langer uitzonderingen op het eigendomsoverdrachtsbeginsel. Daarentegen wordt in de IMTS uitgegaan van het tijdstip van de douanebehandeling. Hoewel dit tijdstip vaak een aanvaardbare benadering is, kunnen in sommige gevallen aanpassingen nodig zijn, zoals bij goederen die in consignatie zijn verzonden. In het geval van goederen die voor veredeling naar het buitenland zijn gezonden zonder dat de eigendom in andere handen overgaat, wordt de waarde van de goederenbewegingen opgenomen in de IMTS, terwijl in de betalingsbalans primair de eigendomsoverdrachten worden weergegeven, zodat in de betalingsbalans alleen de vergoedingen voor de „fabricagediensten met inputs die eigendom van anderen zijn” worden opgenomen. Aanbevolen wordt echter om ook de waarde van de goederenbewegingen op te nemen om de aard van dergelijke veredelingsovereenkomsten te begrijpen. Verdere details over de registratie van deze veredelingsovereenkomsten worden verderop in dit hoofdstuk gegeven. Andere aanpassingen van de IMTS kunnen nodig zijn om de ramingen in overeenstemming te brengen met de overdracht van de economische eigendom van goederen, hetzij in het algemeen, hetzij voor elk land afzonderlijk. Mogelijke voorbeelden zijn transitohandel, niet-monetair goud, goederen die illegaal het grondgebied binnenkomen of verlaten en goederen die door scheepvaartmaatschappijen in havens zijn gekocht.

⁽¹⁾ *International Merchandise Trade Statistics: Concepts and definitions*, Verenigde Naties, 1998, ISBN 92-1-161410-4 (beschikbaar op: <http://unstats.un.org>).

18.28 Wederuitvoer heeft betrekking op buitenlandse goederen (goederen die in andere economieën zijn geproduceerd en vervolgens zijn ingevoerd, met overdracht van de economische eigendom) die worden uitgevoerd zonder dat zij na de invoer nog substantieel zijn bewerkt. Gegeven het feit dat wederuitgevoerde goederen niet in de betrokken economie zijn geproduceerd, is hun band met de economie minder sterk dan die van andere uitvoer. Van economieën die belangrijke overladingspunten van groothandelaars zijn, is de waarde van de wederuitvoer vaak groot. Wederuitvoer leidt tot hogere invoer- en uitvoercijfers, en bij een omvangrijke wederuitvoer neemt ook het aandeel van in- en uitvoer in de economische aggregaten toe. Het is daarom zinvol om wederuitvoer afzonderlijk te vermelden. Goederen die zijn ingevoerd en wachten op wederuitvoer, worden geregistreerd als voorraden van ingezeten economische eigenaars.

Van transitohandel is sprake wanneer goederen door een land worden vervoerd op weg naar hun eindbestemming. Transitohandel wordt over het algemeen uitgesloten van de statistieken van de buitenlandse handel, de betalingsbalansstatistiek en de nationale rekeningen van dat land.

Van quasitransitohandel is sprake wanneer goederen in een land worden ingevoerd, bij de douane worden ingeklaard voor vrij verkeer in de EU en vervolgens worden verzonden naar een derde land in de EU. De entiteit die voor de inkleding bij de douane wordt gebruikt, is meestal geen institutionele eenheid als omschreven in hoofdstuk 2 en verwerft derhalve niet de eigendom van de goederen. In dit geval wordt invoer in de nationale rekeningen opgenomen als directe invoer naar de eindbestemming, zoals bij eenvoudige transitohandel. Als waarde moet de waarde bij binnenkomst van de goederen in het land van eindbestemming worden geregistreerd.

18.29 In de betalingsbalans worden goederen op geaggregeerd niveau gepresenteerd. Uit de IMTS-gegevens kunnen gedetailleerdere onderverdelingen van de goederen worden verkregen.

18.30 In de betalingsbalans worden gedetailleerde gegevens opgenomen voor de volgende twaalf standaardcomponenten van diensten:

- a) fabricagediensten met inputs die eigendom van anderen zijn;
- b) onderhouds- en reparatiediensten, n.e.g.;
- c) vervoer;
- d) reizen;
- e) bouwnijverheid;
- f) verzekerings- en pensioendiensten;
- g) financiële diensten;
- h) kosten van het gebruik van intellectuele eigendom, n.e.g.;
- i) telecommunicatie, computer- en informatiediensten;
- j) overige zakelijke dienstverlening;
- k) persoonlijke, culturele en recreatiediensten, en
- l) goederen en diensten van de overheid, n.e.g.

18.31 Drie van de hierboven genoemde standaardcomponenten van de betalingsbalans zijn gerelateerd aan de koper of de leverancier in plaats van aan het product zelf. Deze producten vallen in de categorieën van reizen, bouwnijverheid en goederen en diensten van de overheid, n.e.g.

- a) Reizen heeft betrekking op alle goederen of diensten die door niet-ingezetenen tijdens bezoeken zijn verworven, hetzij voor eigen gebruik, hetzij om weg te geven. Reizen omvat goederen, lokaal vervoer, accommodatie, maaltijden en andere diensten.
- b) Bouwnijverheid beslaat de totale waarde van het door de aannemer geleverde product, inclusief materialen die van plaatselijke toeleveranciers worden afgenomen en die om die reden niet worden geregistreerd in de in- en uitvoer van goederen.
- c) Goederen en diensten van de overheid, n.e.g. beslaat een reeks posten die niet kunnen worden toegewezen aan meer specifieke rubrieken.

De overige posten zijn gebaseerd op producten en opgebouwd uit de meer gedetailleerde klassen van de CPA Rev. 2. Aanvullende standaarden voor de handel in diensten worden gegeven in het *Manual on Statistics of International Trade in Services* ⁽¹⁾ (MSITS), die is geharmoniseerd met de internationale rekeningen.

Waardering

- 18.32 In het ESR en de internationale rekeningen worden dezelfde waarderingsbeginselen gehanteerd. In beide gevallen wordt de marktwaarde gebruikt, terwijl voor enkele posten in instrumenten waarvoor geen marktprijzen kunnen worden waargenomen, de nominale waarde wordt gebruikt. In de internationale rekeningen vormt de waardering van in- en uitvoer van goederen een speciaal geval, waarvoor een uniform waarderingspunt wordt gebruikt, namelijk de waarde aan de douanegrens van de uitvoerende economie, ofwel de fob-waarde (free on board). Deze behandeling zorgt voor een consistente waardering tussen exporteur en importeur en een consistente basis voor meting in omstandigheden waarin de partijen een breed scala aan verschillende contractuele regelingen kunnen hebben, variërend van „af fabriek” aan het ene uiteinde van het spectrum (waarbij de importeur verantwoordelijk is voor alle vervoer en verzekeringen) tot „geleverd, rechten betaald” aan het andere uiteinde (waarbij de exporteur verantwoordelijk is voor alle vervoer, verzekeringen en invoerheffingen).

Veredeling

- 18.33 Er bestaat een fundamenteel verschil tussen het ESR 1995 en het ESR 2010 als het gaat om de behandeling van goederen die zonder eigendomsoverdracht voor veredeling naar het buitenland worden gezonden. In het ESR 1995 werden deze goederen geregistreerd als uitvoer op het moment dat ze naar het buitenland werden gezonden en als invoer bij hun terugkeer uit het buitenland, tegen een hogere waarde als gevolg van de veredeling. Deze methode is bekend als de brutoregistratiemethode, waarin wordt uitgegaan van een eigendomsoverdracht, zodat de internationale handelscijfers een raming van de waarde van de verhandelde goederen te zien gaven. Het 2008 SNA, het BPM6 en het ESR 2010 gaan niet uit van een eigendomsoverdracht, maar registreren slechts één post — invoer van de veredelingsdienst. Dit is dan uitvoer van de dienst voor het land waar de veredeling plaatsvindt. Deze registratie is consistent met de institutionele boekhouding en de financiële transacties ter zake. Dit leidt echter wel tot een inconsistentie met de internationale statistiek van de goederenhandel (IMTS). IMTS zal de brutowaarde van de uitvoer voor veredeling en de invoer na veredeling blijven weergeven.
- 18.34 Om een dergelijke inconsistentie in de nationale rekeningen te vermijden, kunnen de waarde van de uitgevoerde goederen en de waarde van de ingevoerde goederen worden geregistreerd als aanvullende posten met de in de IMTS geregistreerde waarde. Dit maakt het mogelijk de nettowaarde van de veredelingsdienst te berekenen als de waarde van de uitgevoerde veredelde goederen minus de waarde van niet-veredelde ingevoerde goederen. Het is deze dienst die in de nationale rekeningen wordt geregistreerd. Voor het land dat de goederen in het buitenland laat veredelen, zal de uitvoer derhalve samen met de ingevoerde verwerkte goederen worden geregistreerd als aanvullende posten in de rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland. Zo worden de IMTS-posten in overeenstemming gebracht met de nettocijfers voor de ingevoerde diensten, die de verdelingskosten weergeven.
- 18.35 Een voorbeeld dat verband houdt met de behandeling van veredeling in de aanbod- en gebruiktabellen laat die verandering zien. Het voorbeeld heeft betrekking op een levensmiddelen producerende onderneming die groenten oogst en verwerkt, en het inblikken van de groenten vervolgens uitbesteedt aan een volledige dochteronderneming in het buitenland om ze daarna weer terug te halen en de groenten ingeblikt te verkopen.
- 18.36 In tabel 18.4 aangaande behandeling van veredeling in de internationale handel volgens het ESR 95 moeten de cijfers voor in- en uitvoer overeenkomen met de posten van de internationale statistiek van de goederenhandel (IMTS). De waarde van de uitvoer van goederen aan de buitenlandse dochteronderneming die de groenten inblik, bedraagt 50, en de invoer van ingeblikte groenten heeft een waarde van 90.

Tabel 18.4 — Behandeling van veredeling in de internationale handel volgens het ESR 95

	Aankopen	Finale vraag		Totaal
		Vervaardiging van levensmiddelen	Uitgaven van huishoudens	
Verkopen				
Levensmiddelen		90	50	140
Invoer van ingeblikte levensmiddelen	90			90
Toegevoegde waarde	50		bbp (E) =	50
Totale output	140			

⁽¹⁾ Verenigde Naties, Eurostat, OECD, IMF, WTO et al, *Manual on Statistics of International Trade in Services*, 2011 (beschikbaar op: <http://unstats.un.org>).

Tabel 18.5 — Behandeling van veredeling in de internationale handel volgens het ESR 2010

Verkopen	Aankopen	Finale vraag		Totaal
	Vervaardiging van levensmiddelen	Uitgaven van huishoudens	Uitvoer	
Levensmiddelen		90	0	90
Invoer van ingeblikte levensmiddelen	40			40
Toegevoegde waarde	50		bbp (E) =	50
Totale output	90			

18.37 Tabel 18.5 laat zien hoe in het ESR 2010 veredeling op nettobasis worden behandeld: alleen de handel in diensten wordt geregistreerd en er is geen overeenstemming met de in de IMTS geregistreeerde goederenbewegingen. De nettopositie, uitvoer minus invoer, wordt geregistreerd in de internationale rekeningen van de betalingsbalans en de desbetreffende rekeningen van de sector buitenland. Het BPM6 beveelt aan om, wanneer bekend is dat in- en uitvoer in de IMTS een situatie weergeven waarin geen eigendomsoverdracht plaatsvindt, in- en uitvoer naast elkaar in de cijfers voor de betalingsbalans te registreren, zodat het dienstelement onmiddellijk kan worden berekend. Voor de levensmiddelen producerende industrie worden de groenten die voor inblikken naar het buitenland zijn gestuurd, dus geregistreerd als een uitvoer met een waarde van 50, en de weer ingevoerde ingeblikte groenten als een invoer met een waarde van 90. Deze cijfers kunnen in de statistiek van de internationale rekeningen als aanvullende posten naast elkaar worden geplaatst, waarbij uitvoer wordt geregistreerd als negatieve invoer, waardoor een nettoinvoer van inblikdiensten met een waarde van 40 kan worden afgeleid.

De registratie van dit voorbeeld in het BPM6 wordt weergegeven in tabel 18.6.

Tabel 18.6 — Registratie van veredeling in het BPM6

Lopende rekeningen	Credit	Debet	Saldo
Goederen-en-dienstenrekening			- 40
Diensten (standaardcomponenten)			
„Fabricagediensten met inputs die eigendom van anderen zijn”		40	- 40
Aanvullende posten			
Veredeling in het buitenland	50	90	- 40

Transitohandel

Goederen die onder transitohandel vallen

18.38 Transitohandel wordt gedefinieerd als de aankoop van goederen door een ingezetene (van de rapporterende economie) van een niet-ingezetene in combinatie met de daaropvolgende wederverkoop van dezelfde goederen aan een andere niet-ingezetene zonder dat de goederen aanwezig zijn in de rapporterende economie. Van transitohandel is sprake in het geval van transacties met goederen waarbij het fysieke bezit van de goederen door de eigenaar niet nodig is om het proces te laten plaatsvinden. Deze en de hiernavolgende verduidelijkingen met betrekking tot transitohandel volgen de desbetreffende punten in het BPM6 (punten 10.41 tot en met 10.48).

18.39 De transitohandel wordt gebruikt in de groothandel en in de detailhandel. Ook kan er gebruik van worden gemaakt in de handel in grondstoffen en het beheer en de financiering van algemene fabricageprocessen. Zo kan een onderneming de assemblage van een goed aan één of meer aannemers uitbesteden, zodat de goederen door deze onderneming worden verworven en doorverkocht zonder dat ze het grondgebied van de eigenaar passeren. Als de fysieke vorm van de goederen tijdens de periode dat de goederen in het bezit van een onderneming zijn als gevolg van door andere entiteiten verrichte fabricagediensten wordt gewijzigd, worden de goederentransacties geregistreerd als algemene handel en niet als transitohandel. In andere gevallen waarin de vorm van de goederen

niet verandert, zijn de goederen begrepen onder de transitohandel, waarbij de verkoopprijs kleine veredelingskosten en groothandelsmarges weergeeft. In gevallen waarin de handelaar de organisator van een algemeen fabricageproces is, kan de verkoopprijs ook elementen als de planning, het beheer, octrooien en andere knowhow, de marketing en de financiering omvatten. Vooral bij hightechproducten kunnen deze niet-fysieke bijdragen groot zijn in verhouding tot de waarde van de materialen en de assemblage.

- 18.40 Goederen die onder de transitohandel vallen, worden geregistreerd in de rekeningen van de eigenaar, op dezelfde wijze als alle andere goederen die de eigenaar bezit. De goederen worden echter uitvoerig gespecificeerd in de statistieken van de internationale rekeningen van de economie van de handelaar omdat ze van zichzelf van belang zijn en omdat ze niet onder het douanesysteem van die economie vallen.

De behandeling van transitohandel is als volgt:

- a) de aankoop van goederen door handelaars wordt geregistreerd als een negatieve uitvoer van goederen van de economie van de handelaar;
  - b) de verkoop van goederen wordt geregistreerd onder verkochte goederen in het kader van transitohandel, als een positieve uitvoer van de economie van de handelaar;
  - c) het verschil tussen verkopen en aankopen van goederen in het kader van transitohandel wordt geregistreerd als „netto-uitvoer van goederen in het kader van transitohandel”. Deze post omvat handelsmarges, waarderingsverschillen en veranderingen in voorraden van goederen in het kader van transitohandel. Als gevolg van de afname of toename van de voorraden kan de uitvoer van goederen in het kader van transitohandel in sommige gevallen negatief zijn, en
  - d) transitohandelsposten worden niet fob gewaardeerd, maar tegen de transactiepreisen als overeengekomen door de partijen.
- 18.41 Transitohandelsposten verschijnen alleen als uitvoer in de rekeningen van de economie van het gebied van de handelaar. In de economieën van de uitvoerende en invoerende wederpartijen worden uitvoerverkopen aan handelaars en invoeraankopen van handelaars opgenomen onder algemene handel.
- 18.42 Groothandel, detailhandel, grondstoffenhandel en fabricagebeheer kunnen ook worden uitgevoerd in het kader van regelingen waarbij de goederen wel aanwezig zijn in de economie van de eigenaar; in dat geval worden ze geregistreerd als algemene handel en niet als transitohandel. In gevallen dat goederen de economie van de eigenaar niet passeren, maar de fysieke vorm van de goederen verandert omdat ze in een andere economie zijn veredeld, worden de internationale transacties geregistreerd onder algemene handel in plaats van als transitohandel (de veredelingsvergoeding wordt geregistreerd als een door de eigenaar betaalde fabricagedienst).
- 18.43 Wanneer een handelaar goederen doorverkoopt aan een ingezetene van de economie waartoe hij zelf behoort, is er geen sprake van transitohandel. De aankoop van goederen wordt in dat geval geregistreerd als invoer van algemene handelswaar in de economie. Als de entiteit die goederen heeft gekocht van een handelaar in zijn eigen economie, de goederen doorverkoopt aan een ingezetene van een andere economie, wordt de verkoop van goederen geregistreerd als uitvoer van algemene handelswaar vanuit de economie van de handelaar, ongeacht of de goederen de economie van de handelaar binnenkomen of niet. Hoewel dit geval sterk lijkt op transitohandel, voldoet het niet aan de in punt 18.38 gegeven definitie. Daarnaast is het voor de eerste handelaar niet praktisch om de aankopen als handelswaar te registreren, omdat de handelaar niet hoeft te weten of de tweede handelaar de goederen in de economie zal brengen.

Invoer en uitvoer van IGDFI

- 18.44 De werkelijk op leningen betaalde en ontvangen rente omvat een inkomenselement en de kosten van een dienst. Kredietinstellingen werken door hun depositohouders rentetarieven te bieden die lager zijn dan de tarieven die ze aan hun kredietnemers berekenen. De resulterende rentemarges worden door de financiële instellingen gebruikt om hun kosten te financieren en een exploitatieoverschot te creëren. Rentemarges zijn een alternatief voor het expliciet aan klanten in rekening brengen van financiële diensten. Het ESR schrijft voor dat er een vergoeding voor IGDFI moet worden berekend. Het begrip IGDFI en de richtsnoeren voor het ramen van de waarden van de IGDFI worden toegelicht in hoofdstuk 14.
- 18.45 De financiële instellingen die impliciet IGDFI in rekening brengen, zijn niet noodzakelijkerwijs ingezetenen, noch hoeven de klanten van dergelijke instellingen ingezetene te zijn. In- en uitvoer van dit soort financiële diensten is derhalve mogelijk. Richtlijnen voor de berekening van de in- en uitvoer van IGDFI worden gegeven in punt 14.10.

Rekening voor primaire en secundaire inkomens van het buitenland

In de tabellen 18.7 en 18.8 worden voorbeelden gegeven van de registratie van primair en secundair inkomen in het ESR en het BPM6.

Tabel 18.7 — Rekening voor primaire en secundaire inkomens van het buitenland (ESR V.II)

Bestedingen			Middelen		
			B.11	Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland	- 41
D.1	Beloning van werknemers	6	D.1	Beloning van werknemers	2
D.2	Belastingen op productie en invoer	0	D.2	Belastingen op productie en invoer	0
D.3	Subsidies	0	D.3	Subsidies	0
D.4	Inkomen uit vermogen	63	D.4	Inkomen uit vermogen	38
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	1	D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	0
D.6	Sociale premies en uitkeringen	0	D.6	Sociale premies en uitkeringen	0
D.7	Overige inkomensoverdrachten	16	D.7	Overige inkomensoverdrachten	55
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	0	D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	0
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland	- 32			

Tabel 18.8 — Rekening voor primaire inkomens en rekening voor secundaire inkomens in het BPM6

	ESR-code	Credit	Debet	Saldo
Van goederen en diensten				41
Rekening voor primair inkomen				
Beloning van werknemers	D.1	6	2	
Rente	D.4	13	21	
Winstuitkeringen		36	17	
Herbelegde winsten		14	0	
Belastingen op productie en invoer	D.2	0	0	
Subsidies	D.3	0	0	
Primair inkomen		69	40	29
Goederen, diensten en primair inkomen		609	539	70
Rekening voor secundair inkomen				
Belastingen op inkomen, vermogen enz.	D.5	1	0	
Premies schadeverzekering (netto)	D.6, D.7, D.8	2	11	
Uitkeringen schadeverzekering		12	3	
Internationale inkomensoverdrachten		1	31	
Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.		1	10	
Secundair inkomen		17	55	- 38
Saldo lopende rekening				32

Rekening voor primair inkomen

- 18.46 In de betalingsbalans omvatten de posten in de rekening voor primair inkomen de beloning van werknemers en het inkomen uit vermogen, precies zoals in de rekening voor bestemming van primaire inkomens in het ESR. De betaling van belastingen op productie door ingezetenen en de ontvangst van subsidies van de binnenlandse overheid door ingezetenen worden geregistreerd in de inkomensvormingsrekening, die geen deel uitmaakt van de betalingsbalans. Alle door een ingezetene aan een andere overheid betaalde belastingen op productie en alle door een ingezetene van een andere overheid ontvangen subsidies worden geregistreerd in de rekening voor primair inkomen van de betalingsbalans. De corresponderende posten worden voor de binnenlandse overheid geregistreerd in de rekening voor bestemming van primaire inkomens en voor buitenlandse overheden in de kolom buitenland van die rekening en in de rekening voor primair inkomen van de betalingsbalans.
- 18.47 In grensoverschrijdende situaties kan pacht voorkomen, maar dit gebeurt zelden, omdat alle grond wordt geacht eigendom van ingezetenen te zijn, waaronder indien nodig door een fictieve ingezetene eenheid te creëren. Als die fictieve ingezetene eenheid eigendom van niet-ingezetenen zijn, wordt inkomen van deze eenheden geclassificeerd als inkomen uit directe investeringen en niet als pacht. Een voorbeeld van pacht die in de internationale rekeningen wordt geregistreerd, zijn kortlopende visrechten in territoriale wateren die worden verleend aan buitenlandse visserijvloeden. Het is gebruikelijk om in de internationale rekeningen in plaats van inkomen uit vermogen met uitzondering van pacht de term inkomen uit investeringen te gebruiken. Dit betreft inkomen dat voortvloeit uit de eigendom van financiële activa, en de desaggregatie van inkomen uit investeringen komt overeen met die van financiële activa en passiva, zodat rendementen kunnen worden berekend.

Inkomen uit directe investeringen

- 18.48 De rol van directe investeringen is van groot belang en komt zowel in de stromen als in de standen van de internationale rekeningen tot uiting. In het geval van een directe investering wordt aangenomen dat een deel van de ingehouden winsten van de onderneming aan de directe investeerder wordt uitgekeerd als een vorm van inkomen uit investeringen. Dat deel komt overeen met het aandeel van de directe investeerder in de onderneming.
- 18.49 De ingehouden winsten zijn gelijk aan het netto-exploitatietoetschot van de onderneming plus het saldo van het ontvangen en betaalde inkomen uit vermogen (vóór berekening van de herbelegde winsten) plus het saldo van de ontvangen en betaalde inkomensoverdrachten minus de post voor de correctie voor mutaties in pensioenrechten. Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen die afkomstig zijn van eventuele onmiddellijke dochterondernemingen, worden geboekt als inkomen uit vermogen dat is ontvangen door de onderneming met directe investeringen.
- 18.50 Herbelegde winsten kunnen negatief zijn, bijvoorbeeld wanneer de onderneming verlies lijdt of wanneer dividenden worden uitgekeerd uit gunstige waarderingsverschillen, of in een kwartaal waarin een jaardividend wordt betaald. Zoals positieve ingehouden winsten worden behandeld als een kapitaalinjectie in de onderneming met directe investeringen door de directe investeerder, worden negatieve herbelegde winsten behandeld als een terugtrekking van kapitaal.

Voor een onderneming met directe investeringen die 100 % eigendom van een niet-ingezetene is, is de herbelegde winst gelijk aan de herbelegde winst uit buitenlandse directe investeringen en is het saldo van de primaire inkomens exact nul.

De rekening voor secundaire inkomens (inkomensoverdrachten) van het BPM 6

- 18.51 De rekening voor secundaire inkomens geeft de inkomensoverdrachten tussen ingezetenen en niet-ingezetenen weer. De posten voor inkomensoverdrachten komen exact overeen met die in de secundaire inkomensverdelingsrekening. Diverse van deze posten zijn speciaal van belang in de internationale rekeningen, met name inkomensoverdrachten in verband met internationale samenwerking en bedragen die door in het buitenland werkende personen naar hun vaderland worden overgemaakt.
- 18.52 Grensoverschrijdende persoonlijke overdrachten zijn overdrachten tussen huishoudens en zijn van belang omdat ze een belangrijke bron van internationale financiering vormen voor bepaalde landen waarvan grote aantallen inwoners voor langere tijd in het buitenland werken. Persoonlijke overdrachten omvatten de bedragen die voor langere tijd in het buitenland werkende personen, d.w.z. personen die zich in een andere economie vestigen, naar huis sturen.
- 18.53 Andere werkende personen, zoals grens- en seizoenarbeiders, verhuizen niet naar een andere economie. In plaats van overdrachten omvatten de internationale transacties van deze werkende personen beloning van werknemers, belastingen en reiskosten. In de betalingsbalans worden in een aanvullende presentatie van persoonlijke overmakingen de persoonlijke overdrachten gecombineerd met deze verwante posten. Tot de persoonlijke overmakingen behoren persoonlijke overdrachten, beloning van werknemers minus belastingen en reiskosten, en kapitaaloverdrachten tussen huishoudens.
- 18.54 Verzekeringsstromen, met name die met betrekking tot herverzekeringen, kunnen internationaal van belang zijn. De transacties tussen de directe verzekeraar en de herverzekeraar worden geregistreerd als een volkomen aparte set van transacties en er vindt geen consolidatie plaats tussen de transacties van de directe verzekeraar als uitgever van polissen aan zijn klanten enerzijds en de houder van een polis met de herverzekeraar anderzijds.

De kapitaalrekening van het buitenland

- 18.55 De elementen van de kapitaalrekening die het voorwerp van internationale transacties zijn, zijn beperkter dan die voor de binnenlandse sectoren. De posten in de kapitaalrekening hebben alleen betrekking op aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa en kapitaaloverdrachten. Er worden geen transacties geregistreerd als investering in geproduceerde activa, omdat het uiteindelijke gebruik van uitvoer en invoer van goederen ten tijde van de registratie niet bekend is. Ook grondaankopen en -verkopen worden niet opgenomen.
- 18.56 Het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) is het saldo van de som van de lopende rekening en de kapitaalrekening, en van de financiële rekening. Het begrip heeft betrekking op alle instrumenten die worden gebruikt voor het verstrekken of verwerven van financiering, en niet alleen op kredietverlening of kredietneming. In principe heeft het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) in het BPM6 dezelfde waarde als de overeenkomende post in de nationale rekeningen voor de totale economie en dezelfde als de post in de nationale rekeningen voor het buitenland, maar met een tegenovergesteld teken. In de tabellen 18.9, 18.10 en 18.11 wordt de registratie van elementen van de lopende rekening en de kapitaalrekening en het resulterende saldo in het ESR en het BPM6 weergegeven.

Tabel 18.9 — Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaaloverdrachten (ESR V.III.1.1) ⁽¹⁾

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
			B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland	- 32
			D.9	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	4
			D.9	Kapitaaloverdrachten, betaald	- 1
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaaloverdrachten	- 29			

⁽¹⁾ Voor het buitenland heeft dit betrekking op mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaaloverdrachten.

Tabel 18.10 — Kapitaalvormingsrekening (ESR V.III.1.2)

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
			B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaaloverdrachten	- 29
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	0			
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 29			

Tabel 18.11 — Kapitaalrekening in het BPM6

	Credit	Debet	Saldo
Saldo lopende rekening			32
Kapitaalrekening			
Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	0		
Kapitaaloverdrachten	1	4	
Saldo kapitaalrekening			- 3
Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)			29

Financiële rekening van het buitenland en internationale investeringspositie

18.57 De financiële rekening van de betalingsbalans en de internationale investeringspositie zijn uiterst belangrijk omdat ze inzicht in de internationale financiering en de internationale liquiditeit en kwetsbaarheid bieden. Terwijl in het ESR de classificatie van financiële instrumenten wordt gebruikt, worden financiële instrumenten in de betalingsbalans geïnclassificeerd op basis van functionele categorieën (zie punt 18.21), met aanvullende gegevens over instrumenten en institutionele sectoren. In de tabellen 18.12 en 18.13 wordt de financiële rekening in respectievelijk het ESR en het BPM6 weergegeven.

Tabel 18.12 — Financiële rekening (ESR V.III.2)

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
F	Mutaties in financiële activa	37	F	Mutaties in financiële passiva	66
F.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	1	F.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	0
F.2	Chartaal geld en deposito's	11	F.2	Chartaal geld en deposito's	- 2
F.3	Schuldbewijzen	9	F.3	Schuldbewijzen	20
F.4	Leningen	4	F.4	Leningen	45
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2	F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	14
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0	F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0	F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3
F.8	Overige vorderingen/schulden	10	F.8	Overige vorderingen/schulden	- 14
			B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 29

Tabel 18.13 — Financiële rekening in het BPM6

Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (lopende en kapitaalrekening)			29
Financiële rekening (per functionele categorie)	Mutatie in activa	Mutatie in passiva	Saldo
Directe investeringen	- 4	8	
Effectenverkeer	17	7	
Financiële derivaten enz.	3	0	
Overige investeringen	42	22	
Reserves	8	—	
Totale mutatie in activa/passiva	66	37	
Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (financiële rekening)			29
Fouten en omissies (netto)			0

18.58 De functionele categorieën van het BPM6 geven informatie over de motivatie van en de relatie tussen de partijen, die bijzonder belangrijk zijn voor de internationale economische analyse. De gegevens per functionele categorie worden onderverdeeld naar instrument en institutionele sector, waardoor ze in verband kunnen worden gebracht met de bijbehorende posten in het ESR en de financiële en monetaire statistieken. De classificatie van institutionele sectoren in het BPM6 is dezelfde als die in het ESR wordt gebruikt, zij het dat in het BPM6 doorgaans een verkorte vorm wordt gebruikt (vijf sectoren in de standaardcomponenten). Bovendien wordt een extra subsector gebruikt voor de monetaire autoriteiten, die een functionele subsector vormen van de reserves. Deze subsector omvat de centrale bank en alle onderdelen van de overheid of van andere financiële instellingen dan de centrale bank die reserves aanhouden, en het is derhalve relevant voor landen waar een deel van de reserves of alle reserves worden aangehouden buiten de centrale bank.

18.59 De belangrijkste verbanden tussen de categorieën financiële instrumenten van de nationale rekeningen en de functionele categorieën van de internationale rekeningen worden weergegeven in tabel 18.14. De functionele categorieën worden zowel aan de activazijde als aan de passivazijde van de financiële rekening van het BPM6 gebruikt. Relatief ongebruikelijke verbanden worden niet weergegeven.

Tabel 18.14 — Verbanden tussen de functionele categorieën van het BPM6 en de categorieën financiële instrumenten van het ESR

ESR-instrumenten	Functionele categorieën in de internationale rekeningen				
	Directe investeringen	Effecten-verkeer	Financiële derivaten	Overige directe investeringen	Reserves
Monetair goud					X
Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				X	X
Chartaal geld en deposito's					
Valuta				X	X
Interbancaire posities				X	X
Overige girale deposito's	X			X	X
Overige deposito's	X			X	X
Schuldbewijzen	X	X			X
Leningen	X			X	X
Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen					
Deelnemingen:					
Beursgenoteerde aandelen	X	X			X
Niet-beursgenoteerde aandelen	X	X			X
Overige deelnemingen	X			X	
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen:					
Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	X	X			X
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen	X	X		X	X
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantie-regelingen					
Technische voorzieningen schadeverzekering	X			X	
Levensverzekerings- en lijfrenterechten	X			X	
Pensioenrechten				X	
Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders	X			X	
Rechten op niet-pensioenuitkeringen				X	
Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	X			X	
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers					
Financiële derivaten			X		X

ESR-instrumenten	Functionele categorieën in de internationale rekeningen				
	Directe investeringen	Effectenverkeer	Financiële derivaten	Overige directe investeringen	Reserves
Aandelenopties voor werknemers			X		
Overige vorderingen/schulden					
Handelskredieten en voorschotten	X			X	
Overige transitorische posten	X			X	

BALANSEN VOOR DE SECTOR BUITENLAND

- 18.60 Het deel van de balansen dat door de internationale rekeningen wordt bestreken, wordt de internationale investeringspositie genoemd. De terminologie duidt op de specifieke bestanddelen van de nationale balans die erin zijn opgenomen. De internationale investeringspositie heeft alleen betrekking op financiële activa en passiva. Indien een niet-ingezetene eenheid direct eigenaar van een onroerende zaak in een land is, wordt een fictieve ingezetene eenheid beschouwd als de eigenaar van de onroerende zaak, terwijl de niet-ingezetene eenheid de fictieve ingezetene eenheid als financieel actief in eigendom heeft (zie ook punt 18.16). In geval van financiële vorderingen speelt het grensoverschrijdende element een rol wanneer de ene partij een ingezetene en de andere partij een niet-ingezetene is. Daarnaast wordt ongemunt goud, ook al is dit een actief zonder overeenkomstig passief, in de internationale investeringspositie opgenomen indien het als een reserve wordt bewaard, vanwege zijn rol in het internationale betalingsverkeer. Niet-financiële activa worden echter uitgesloten, aangezien deze geen overeenkomstig passief of ander internationaal aspect hebben.
- 18.61 Het saldo van de internationale investeringspositie is de netto internationale investeringspositie. De netto internationale investeringspositie en de niet-financiële activa in de nationale balans vormen samen het nationale vermogenssaldo, omdat de financiële vorderingen tussen ingezetenen in de nationale balans nul bedragen. In tabel 18.15 wordt een voorbeeld gegeven van een balans voor de sector buitenland, terwijl tabel 18.16 een voorbeeld van een internationale investeringspositie geeft.
- 18.62 Voor inkomen uit vermogen en de internationale investeringspositie worden dezelfde brede categorieën gebruikt. Daardoor kunnen de gemiddelde rendementen worden berekend. Deze kunnen met elkaar worden vergeleken in de tijd en voor verschillende instrumenten en looptijden. Zo kunnen bijvoorbeeld de trends in het rendement op directe investeringen worden geanalyseerd, en kan ook het rendement worden vergeleken met andere instrumenten.

Tabel 18.15 — Balans voor de sector buitenland (ESR)

		Beginbalans	Mutaties a.g.v. transacties	Overige volumemutaties	Herwaardering	Eindbalans
Activa						
Niet-financiële activa						
Financiële activa		805	37	0	7	849
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	0	1	0	0	1
AF.2	Chartaal geld en deposito's	105	11	0	0	116
AF.3	Schuldbewijzen	125	9	0	4	138
AF.4	Leningen	70	4	0	0	74
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	345	2	0	3	350
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	26	0	0	0	26
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0	0	0	0	0

		Beginbalans	Mutaties a.g.v. transacties	Overige volume- mutaties	Herwaarde- ring	Eindbalans
AF.8	Overige vorderingen/schulden	134	10	0	0	144
Passiva		1 074	66	0	3	1 143
AF.1	Monetair goud en bijzondere trek- kingsrechten (SDR's)	770	0	0	0	770
AF.2	Chartaal geld en deposito's	116	- 2	0	0	114
AF.3	Schuldbewijzen	77	20	0	2	99
AF.4	Leningen	17	45	0	0	62
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	3	14	0	1	18
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaard- garantieregelingen	25	0	0	0	25
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	7	3	0	0	10
AF.8	Overige vorderingen/schulden	59	- 14	0	0	45
	Vermogenssaldo	269				265

Tabel 18.16 — Geïntegreerde internationale investeringspositie van het BPM6

Internationale investeringspositie (IIP)	Beginbalans	Transacties	Overige volume- mutaties	Herwaarde- ring	Eindbalans
Activa					
Directe investeringen	42	- 4	0	1	39
Effectenverkeer	40	17	0	2	59
Financiële derivaten	0	3	0	0	3
Overige investeringen	152	42	0	0	194
Reserves	63	8	0	0	71
Totaal activa	297	66	0	3	366
Passiva					
Directe investeringen	132	8	0	2	142
Effectenverkeer	180	7	0	5	192
Financiële derivaten	0	0	0	0	0
Overige investeringen	261	22	0	0	283
Totaal passiva	573	37	0	7	617
Internationale investeringspositie (netto)	- 276	29	0	- 4	- 251

HOOFDSTUK 19

EUROPESE REKENINGEN

INLEIDING

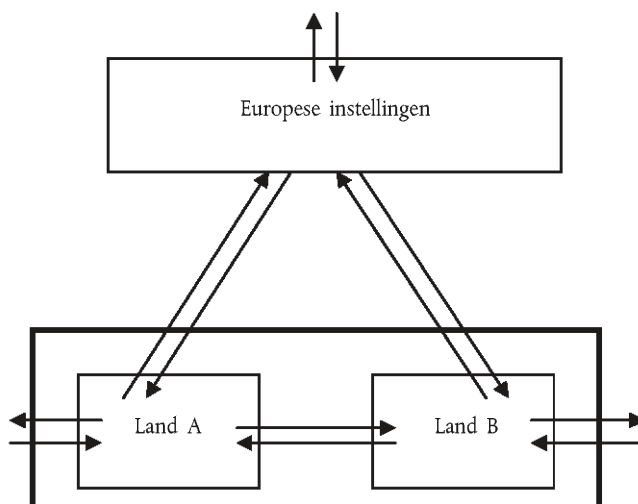
- 19.01 Het proces van de Europese integratie maakte het noodzakelijk om een volledige reeks rekeningen voor de Europese economie in haar geheel samen te stellen teneinde betere analyses en beleidsvorming op Europees niveau mogelijk te maken. Bij de Europese rekeningen gaat het om dezelfde reeks rekeningen en wordt uitgegaan van dezelfde begrippen als bij de nationale rekeningen van de lidstaten.
- 19.02 In dit hoofdstuk worden de onderscheidende kenmerken van de Europese rekeningen, d.w.z. de rekeningen van de Europese Unie en de eurozone, beschreven. De Europese rekeningen vereisen specifieke aandacht waar het gaat om de definitie van ingezeten eenheden, de rekeningen van het buitenland en de saldering van intra-Europese economische transacties (stromen) en financiële balansen (standen).
- 19.03 Het economische gebied van de Europese Unie bestaat uit:
- de economische gebieden van de lidstaten van de Europese Unie, en
  - de economische gebieden van Europese instellingen.
- 19.04 Het economische gebied van de eurozone bestaat uit:
- de economische gebieden van de lidstaten van de eurozone, en
  - het economische gebied van de Europese Centrale Bank.

VAN NATIONALE TOT EUROPESE REKENINGEN

- 19.05 De Europese rekeningen zijn niet gelijk aan de som van de nationale rekeningen van de lidstaten na conversie naar een gemeenschappelijke munteenheid. De rekeningen van ingezeten Europese instellingen moeten er nog aan worden toegevoegd. De reikwijdte van het begrip ingezetenschap verandert zodra men overstapt van nationale rekeningen van lidstaten naar Europese rekeningen. Een goed voorbeeld in deze context is de wijze waarop herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringsmaatschappijen of eenheden voor speciale doeleinden worden behandeld. In de nationale rekeningen van de lidstaten kan een buitenlandse directe investeringsmaatschappij investeerders hebben die ingezetenen van een andere lidstaat van de Europese Unie/eurozone zijn. De desbetreffende herbelegde winsten worden in de Europese rekeningen niet als zodanig geregistreerd. Daarnaast kan het nodig zijn om eenheden voor speciale doeleinden te herclassificeren in dezelfde institutionele sector als hun moedermaatschappij, indien deze ingezetene is van een andere lidstaat. Ten slotte moeten grensoverschrijdende economische stromen en financiële standen tussen Europese landen anders worden geclassificeerd. Deze verschillen worden weergegeven in de grafieken 19.1 en 19.2. Daarbij wordt er ten behoeve van de eenvoud van uitgegaan dat het Europees gebied uit slechts twee lidstaten bestaat: A en B. Stromen en standen met betrekking tot ingezetenen en niet-ingezetenen worden schematisch weergegeven met pijlen.

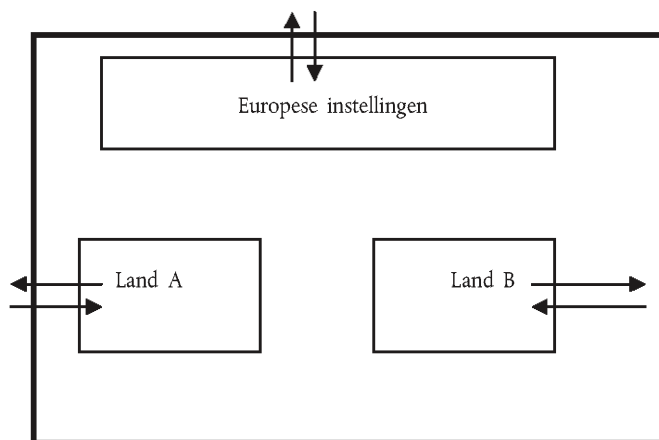
Grafiek 19.1 — Aggregatie van de nationale rekeningen van de lidstaten

Wanneer de nationale rekeningen van de landen A en B worden geaggregeerd, worden in de geaggregeerde rekeningen van het buitenland de stromen tussen de landen A en B en die met de overige landen en de Europese instellingen geregistreerd.

Grafiek 19.2 — Europese rekeningen

De Europese Unie/eurozone wordt beschouwd als één enkele eenheid: de rekeningen van de Europese instellingen en de Europese Centrale Bank zijn hierin opgenomen en alleen transacties van ingezetenen met derde landen worden in de rekeningen van het buitenland geregistreerd.

Conversie van gegevens in verschillende valuta's

19.06 In de Europese rekeningen moeten de economische stromen en de standen van de activa en passiva worden uitgedrukt in een enkele standaardvaluta. Daarom worden gegevens die in de diverse nationale valuta's zijn uitgedrukt, omgerekend in euro. Dit kan op de volgende manieren gebeuren:

a) met behulp van de marktwisselkoersen (of een gemiddelde daarvan) die van kracht zijn in de periode waarover de rekeningen worden opgesteld,

of

b) met behulp van vaste wisselkoersen over de gehele periode. Het vaste tarief kan het tarief aan het einde of aan het begin van de periode zijn, of het gemiddelde van de wisselkoersen over de gehele periode. De gebruikte wisselkoers is van invloed op het (vaste) gewicht van een bepaalde lidstaat in de Europese aggregaten,

of

c) door berekening van een index tussen opeenvolgende perioden als gewogen gemiddelde van de groei-indexcijfers van de gegevens van elke lidstaat, uitgedrukt in nationale valuta. De gewichten worden bepaald aan de hand van het op basis van de wisselkoers omgerekende aandeel van elke lidstaat in de eerste periode van vergelijking. Nadat een verslagperiode als benchmark is geselecteerd, kan op deze benchmark een kettingindex worden toegepast om de niveaus voor de overige waarnemingsperioden te bepalen.

Bij methode a) wordt het gewicht van elk van de lidstaten in de Europese aggregaten bijgewerkt overeenkomstig de pariteiten van hun respectieve valuta's. De niveaus van de Europese aggregaten kunnen op deze manier op elk willekeurig moment worden bijgewerkt, al kunnen hun mutaties worden beïnvloed door wisselkoersschommelingen. In het geval van verhoudingscijfers kan het effect van de wisselkoersschommelingen op de teller en de noemer voor een groot deel worden geëlimineerd.

Bij methode b) wordt het gewicht van elk van de lidstaten niet bijgewerkt, waardoor de mutaties van de Europese aggregaten als gevolg van wisselkoersschommelingen behouden blijven. De niveaus van de Europese aggregaten kunnen echter worden beïnvloed door de keuze van de (vaste) wisselkoersen die de pariteiten van de valuta's van de lidstaten op een gegeven moment weergeven.

Bij methode c) blijven de mutaties van de Europese aggregaten als gevolg van wisselkoersschommelingen behouden, terwijl de niveaus van de Europese aggregaten min of meer de voor elke periode geldende pariteiten weergeven. Dit gaat ten koste van de additiviteit en overige boekhoudkundige regels. Indien deze vereist zijn, dan moeten zij als een laatste stap worden hersteld.

19.07 De Europese rekeningen kunnen ook worden berekend door gegevens die zijn geregistreerd in de verschillende nationale valuta's om te rekenen in koopkrachtstandaarden (KKS). De in punt 19.06 beschreven methoden a), b) of c) kunnen hiervoor worden gebruikt, waarbij de wisselkoersen moeten worden vervangen door desbetreffende koopkrachtstandaarden (KKS).

Europese instellingen

19.08 In het ESR behoren de volgende eenheden tot Europese instellingen:

a) Europese niet-financiële instellingen: het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, de Europese Commissie, het Hof van Justitie van de Europese Unie en de Europese Rekenkamer;

- b) Europese niet-financiële organen, met inbegrip van eenheden die worden gefinancierd uit de algemene begroting van de Europese Unie (bv. het Europees Economisch en Sociaal Comité, het Comité van de Regio's, de Europese agentschappen enz.) en het Europees Ontwikkelingsfonds, en
- c) Europese financiële instellingen en organen, waaronder met name: de Europese Centrale Bank, de Europese Investeringsbank en het Europees Investeringsfonds.

Hierbij zij aangemerkt dat marktregulerende agentschappen voor de landbouw waarvan de voornaamste activiteit bestaat in het aankopen en verkopen van landbouwproducten om de prijzen te stabiliseren, niet onder de Europese organen van categorie b) vallen. Zij worden beschouwd als ingezetene in de lidstaat waarin ze hun activiteiten verrichten.

- 19.09 Europese niet-financiële instellingen en organen die worden gefinancierd uit de algemene begroting van de Europese Unie vormen één institutionele eenheid met als voornaamste activiteit het verrichten van overheidsdiensten zonder winstoogmerk ten behoeve van de Europese Unie. Deze eenheid wordt ingedeeld in de subsector Europese instellingen en organen (S.1315) ⁽¹⁾ van de sector overheid (S.13).
- 19.10 Zolang de begroting van het Europees Ontwikkelingsfonds niet als deel van de algemene begroting van de Europese Unie wordt goedgekeurd, vormt dit fonds een afzonderlijke institutionele eenheid die is ingedeeld in de subsector Europese instellingen en organen (S.1315) van de sector overheid (S.13).
- 19.11 De Europese Centrale Bank is als institutionele eenheid ingedeeld in de subsector de centrale bank (S.121) van de sector financiële instellingen (S.12).
- 19.12 De Europese Investeringsbank en het Europees Investeringsfonds zijn afzonderlijke institutionele eenheden die zijn ingedeeld in de subsector overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125) van de sector financiële instellingen (S.12).
- 19.13 Het economische gebied van de Europese instellingen omvat de territoriale enclaves die zich bevinden in de lidstaten van de Europese Unie of in niet-EU-landen, zoals vertegenwoordigingen, delegaties, kantoren enz.
- 19.14 De wijze waarop de voornaamste transacties van de Europese instellingen in de middelen en bestedingen worden geregistreerd, wordt beschreven in de bijlage.

De rekening van het buitenland

- 19.15 In de Europese rekeningen worden de economische stromen en financiële standen van activa en passiva tussen ingezetene eenheden van de Europese Unie/eurozone en niet-ingezetene eenheden geregistreerd in de rekeningen van het buitenland. De Europese rekeningen van het buitenland omvatten daarom geen transacties die plaatsvinden binnen de Europese Unie/eurozone. De stromen die plaatsvinden binnen de EU/eurozone worden „intra-stromen” genoemd, en de financiële posities tussen ingezetenen van de EU/eurozone „intrastanden”.
- 19.16 De invoer en de uitvoer van goederen omvatten ook quasidoorvoerhandel, d.w.z.:
  - a) goederen die uit derde landen in een lidstaat van de Europese Unie/eurozone worden ingevoerd door een eenheid die niet als institutionele eenheid wordt beschouwd, en vervolgens naar een andere lidstaat van de Europese Unie/eurozone worden verzonden, en
  - b) goederen die uit een lidstaat van de Europese Unie/eurozone komen en vervolgens naar derde landen worden uitgevoerd door een eenheid die niet als institutionele eenheid wordt beschouwd.

De uitvoer van goederen wordt gewaardeerd op fob-basis aan de grens van de Europese Unie/eurozone.

Voor goederen in quasidoorvoer die worden uitgevoerd, worden de vervoer- en distributiekosten binnen de Europese Unie/eurozone als output van vervoerdiensten beschouwd indien de vervoerder ingezetene in de Europese Unie/eurozone is en als invoer van vervoerdiensten als de vervoerder dat niet is.

- 19.17 In de Europese rekeningen omvat transitohandel alleen de aankoop van goederen door een ingezetene van de Europese Unie/eurozone van een niet-ingezetene met daarop aansluitend de wederverkoop van dezelfde goederen aan een niet-ingezetene zonder dat de goederen aanwezig zijn in de Europese Unie/eurozone. Deze transitohandel wordt eerst geregistreerd als negatieve uitvoer van goederen en vervolgens als positieve uitvoer van goederen, waarbij de verschillen tussen de tijdstippen van aankoop en verkoop als veranderingen in voorraden worden geregistreerd (zie de punten 18.41 en 18.60).

Indien een handelaar die een ingezetene van de Europese Unie/eurozone is, goederen koopt van een niet-ingezetene en deze vervolgens weer verkoopt aan een ingezetene van een andere lidstaat, wordt de aankoop in de nationale rekeningen van de lidstaat van de handelaar als negatieve uitvoer geregistreerd, maar in de Europese rekeningen als invoer.

⁽¹⁾ Deze code is specifiek voor de Europese rekeningen. De code wordt niet genoemd in hoofdstuk 23 „Classificaties”, omdat dit hoofdstuk de codes bevat die moeten worden gebruikt in de nationale rekeningen van de lidstaten terwijl de Europese instellingen in de sector buitenland worden geregistreerd.

- 19.18 Een buitenlandse directe investeringsmaatschappij is een ingezetene van de Europese Unie/eurozone als een niet-ingezetene investeerder ten minste 10 % van het gewone aandelenkapitaal of van de stemrechten bezit (voor een eenheid met rechtspersoonlijkheid), dan wel het equivalent daarvan (voor een eenheid zonder rechtspersoonlijkheid).

In de nationale rekeningen van de lidstaten kan een buitenlandse directe investeringsmaatschappij investeerders hebben die ingezetene in een andere lidstaat van de Europese Unie/eurozone zijn. De desbetreffende herbelegde winsten worden in de Europese rekeningen niet als zodanig geregistreerd.

Het in evenwicht brengen van transacties

- 19.19 Een van de methoden om de Europese rekeningen van het buitenland op te stellen, bestaat uit het verwijderen van intra-Europese stromen, zowel aan de midden- als de bestedingzijde, uit de rekeningen van het buitenland van de lidstaten. Hoewel deze gespiegelde stromen in theorie in balans zouden moeten zijn, is dat in de praktijk over het algemeen niet het geval wegens de asymmetrische registratie van dezelfde transactie in de nationale rekeningen van de beide partijen.
- 19.20 Als gevolg van asymmetrieën is er in de Europese rekeningen een onevenwicht tussen de totale economie en de rekeningen van het buitenland. Om Europese rekeningen op te stellen, moeten deze rekeningen derhalve op elkaar worden afgestemd. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van methoden zoals de methode der kleinste kwadraten of proportionele verdeling. In het geval van goederen kunnen de intra-EU-handelsstatistieken worden gebruikt om de asymmetrieën naar uitgavencategorie in te delen.
- 19.21 De verwijdering van asymmetrieën en het daaropvolgende in evenwicht brengen van de rekeningen zorgt voor verdere verschillen tussen de Europese aggregaten en de som van de nationale rekeningen van de lidstaten.

Het meten van prijs- en volumemutaties

- 19.22 Voor transacties in goederen en diensten kunnen Europese niet-financiële rekeningen in prijzen van het voorgaande jaar worden opgesteld met behulp van een soortgelijke methodiek als voor de Europese rekeningen in lopende prijzen. Eerst worden de rekeningen van de lidstaten, de Europese instellingen en de Europese Centrale Bank die zijn opgesteld in prijzen van het voorgaande jaar, geaggregeerd. Vervolgens worden grensoverschrijdende transacties tussen lidstaten, die zijn gewaardeerd tegen de prijzen van het voorgaande jaar, verwijderd uit de rekeningen van het buitenland. Ten slotte worden de daaruit voortvloeiende verschillen tussen middelen en bestedingen geëlimineerd met behulp van de methode die is gekozen om de Europese transacties in lopende prijzen te salderen.
- 19.23 Met behulp van Europese rekeningen in prijzen van het voorgaande jaar kunnen volume-indexcijfers tussen de huidige periode en het voorgaande jaar worden berekend. Nadat een verslagperiode als benchmark is geselecteerd, kunnen de volume-indexcijfers via een kettingindex worden gekoppeld en vervolgens worden toegepast op de Europese rekeningen in lopende prijzen van het benchmarkjaar. Hierdoor worden voor elke waarnemingsperiode Europese rekeningen in volume gegenereerd. De aldus verkregen reeksen zijn niet additief. Indien voor volume-maatstaven voor specifieke doeleinden additiviteit en andere boekhoudkundige eisen nodig zijn, moeten deze als laatste stap worden hersteld teneinde additieve aangepaste reeksen te verkrijgen.

Balansen

- 19.24 In de Europese rekeningen kan voor de opstelling van financiële balansen op soortgelijke wijze als voor transacties te werk worden gegaan:
- a) de financiële balansen van de lidstaten worden aangevuld met standen van activa die worden gehouden door, en passiva in de vorm van verplichtingen die zijn aangegaan door Europese instellingen die ingezetene zijn van de Europese Unie/eurozone;
  - b) standen van financiële activa van een ingezetene van de Europese Unie/eurozone die worden gehouden door een andere ingezetene (intrastanden) worden afgetrokken van de nationale rekeningen van het buitenland, en
  - c) balansverschillen die voortvloeien uit het feit dat de intrastanden van financiële activa en de bijbehorende financiële passiva van elkaar verschillen, worden door middel van saldering toegerekend aan de verschillende sectoren.
- 19.25 In de Europese rekeningen kunnen niet-financiële balansen worden opgesteld als de som van de niet-financiële balansen van de lidstaten van de Europese Unie/eurozone.

„Van-wie-aan-wie”-matrices

- 19.26 Aan de hand van „van-wie-aan-wie”-matrices worden de economische transacties (resp. bezit aan financiële activa) tussen institutionele sectoren uitgesplitst. In de nationale rekeningen van de lidstaten brengen deze matrices op gedetailleerde wijze de transacties/financiële activa tussen de sectoren van oorsprong/crediteur en die van bestemming/debiteur en tussen binnenlandse sectoren en het buitenland in kaart.
- 19.27 In de Europese rekeningen kunnen de „van-wie-aan-wie”-matrices worden opgesteld door aggregatie van de nationale matrices en herclassificatie van de intra-Europese stromen en standen als ingezeten stromen en standen. Hiertoe moet binnen deze nationale matrices een onderscheid worden gemaakt tussen transacties en het bezit van financiële activa ten opzichte van, enerzijds, ingezeten eenheden van de Europese Unie/eurozone en, anderzijds, niet-ingezetenen in de rekening van het buitenland. Bovendien moeten stromen en standen ten opzichte van ingezeten eenheden van de Europese Unie/eurozone nader worden uitgesplitst naar sector van de tegenpartij.

BIJLAGE 19.1

DE REKENINGEN VAN EUROPESE INSTELLINGEN

Middelen

- 19.28 Tot de belangrijkste middelen van Europese niet-financiële instellingen en organen behoren:
- a) douane- en landbouwrechten;
  - b) productieheffingen voor producenten van suiker, isoglucose en inulinestroop;
  - c) de btw-middelen, en
  - d) de middelen uit het bruto nationaal inkomen (bni-middelen).
- 19.29 In de rekeningen van de Europese instellingen worden deze stromen geregistreerd als middelen van de subsector Europese instellingen en organen (S.1315) en als bestedingen van het buitenland (S.211).
- 19.30 Douane- en landbouwrechten worden geheven aan de buitengrenzen van de Europese Unie overeenkomstig het gemeenschappelijk douanetarief. Zij worden ingedeeld als belastingen op invoer (exclusief btw) (D.212) en omvatten ook de inningskosten.
- 19.31 Er worden productieheffingen geïnd op de suiker-, isoglucose- en inulinestroopquota's van de producenten. Zij worden ingedeeld als overige productgebonden belastingen (D.214) en omvatten ook de inningskosten.
- 19.32 Een vast aandeel van de bedragen die worden geïnd op grond van punt 19A.01, onder a) en b), wordt door de lidstaten als inningskosten achtergehouden. Dit aandeel bedroeg in 2009 25 %. In de rekeningen van de Europese instellingen worden deze inningskosten aan de bestedingenzijde geregistreerd als intermediair verbruik (P.2) van de subsector Europese instellingen en organen (S.1315). Aan de middelenzijde worden zij geregistreerd als invoer van diensten (P.72) in de rekeningen van het buitenland (S.211).
- 19.33 De btw-middelen worden berekend door toepassing van een vast percentage, ook wel het btw-afdrachtpercentage genoemd, op de geharmoniseerde btw-grondslag van elke lidstaat. De btw-grondslag is afgetopt in relatie tot het bruto nationaal inkomen. Het aftoppen van de btw-grondslag betekent dat als de btw-grondslag van een lidstaat een bepaald percentage van de berekeningsgrondslag voor het bni van deze lidstaat te boven gaat, het btw-afdrachtpercentage niet wordt toegepast op de btw-grondslag, maar op dat percentage van de berekeningsgrondslag voor het bni. De btw-middelen omvatten betalingen over het lopende jaar, alsmede verschuldigde saldi over vroegere jaren op grond van herzieningen van de vroegere btw-grondslagen. De btw-middelen worden ingedeeld als eigen middelen van de EU op basis van btw en bni (D.76).
- 19.34 De bni-middelen zijn gebaseerd op het bni-niveau van de lidstaten en worden vastgesteld met inachtneming van alle andere ontvangsten van de instellingen. Zij worden ingedeeld als eigen middelen van de EU op basis van btw en bni (D.76) en zijn inclusief vergoedingen en nog te betalen restbedragen voor voorgaande jaren. De correctie van begrotingsonevenwichtigheden die door de overige lidstaten aan de betrokken landen worden betaald, wordt ook geregistreerd onder D.76, als middelen en bestedingen van het buitenland (S.211).
- 19.35 De bijdragen van lidstaten aan het Europees Ontwikkelingsfonds worden ingedeeld als inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking (D.74).
- 19.36 De inschrijvingen van lidstaten op het gestorte kapitaal van de Europese Investeringsbank, het Europees Investeringsfonds en de Europese Centrale Bank worden in de financiële rekeningen geregistreerd als overige deelnemingen (F.519). Zij worden geregistreerd als mutaties in de activa van het buitenland (S.211) en mutaties in de passiva van de sectoren overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125) en centrale bank (S.121).
- 19.37 Verschuldigde rente op leningen die zijn verstrekt door de Europese Investeringsbank, worden, na aftrek van indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI), ingedeeld als rente (D.41). In de rekeningen van de Europese instellingen wordt deze rente geregistreerd als bestedingen van het buitenland (S.2) en middelen van de overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125).
- 19.38 Verschuldigde rente op leningen die zijn verstrekt door de Europese Centrale Bank worden ingedeeld als rente (D.41). In de rekeningen van de Europese instellingen wordt deze rente geregistreerd als bestedingen van het buitenland (S.2111) en middelen van de subsector centrale bank (S.121).

Bestedingen

19.39 Tot de betalingen door Europese niet-financiële instellingen en organen behoren:

- a) transacties met betrekking tot hun activiteiten als niet-marktproducent, met name: intermediair verbruik (P.2), investeringen in vaste activa (bruto) (P.51) en beloning van werknemers (D.1);
- b) verdelingstransacties met betrekking tot de overdrachten van Europese instellingen aan lidstaten, voornamelijk in de vorm van productgebonden subsidies (D.31), niet-productgebonden subsidies op productie (D.39), inkomensoverdrachten in verband met internationale samenwerking (D.74), andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (D.759), investeringsbijdragen (D.92) en overige kapitaaloverdrachten (D.99), en
- c) betalingen door het Europees Ontwikkelingsfonds aan derde landen, die worden ingedeeld als inkomensoverdrachten in verband met internationale samenwerking (D.74).

19.40 Betalingen door Europese niet-financiële instellingen en organen worden in de rekeningen van de Europese instellingen geregistreerd als bestedingen van de sector Europese instellingen en organen (S.1315) en middelen van het buitenland (S.211 of S.22).

19.41 Betalingen door Europese niet-financiële instellingen en organen worden in het algemeen geregistreerd op basis van de door de lidstaten ingediende uitgavendeclaraties. Vooruitbetalingen en betalingen ex post worden in de financiële rekeningen van de Europese instellingen geregistreerd als transitorische posten (F.89).

19.42 Tot de betalingen door Europese financiële instellingen en organen behoren:

- a) transacties met betrekking tot hun activiteiten als marktproducent van financiële diensten, met name: intermediair verbruik (P.2), investeringen in vaste activa (bruto) (P.51) en beloning van werknemers (D.1);
- b) rentebetalingen (D.41).

Omdat inschrijvingen van lidstaten op het kapitaal van de Europese Investeringsbank niet als buitenlandse directe investeringen worden beschouwd, worden er geen toegerekende stromen van ingehouden winsten (D.43) in de rekeningen geregistreerd.

19.43 Betalingen door Europese financiële instellingen en organen worden in de rekeningen van de Europese instellingen geregistreerd als bestedingen van de subsector overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (S.125) en middelen van het buitenland (S.211 of S.22).

Consolidatie

19.44 In de Europese rekeningen worden in de sector overheid (S.13) de stromen tussen de lidstaten en de Europese instellingen normaal gesproken niet geconsolideerd, noch onder de middelen noch onder de bestedingen. In het geval van inkomensoverdrachten in verband met internationale samenwerking (D.74) worden de betalingen van lidstaten aan Europese instellingen ter financiering van bijvoorbeeld het Europees Ontwikkelingsfonds echter in de Europese rekeningen geconsolideerd en geregistreerd als bestedingen van de nationale centrale overheid (m.u.v. sociale zekerheid) (S.1311) en middelen van het buitenland (S.22).

HOOFDSTUK 20

OVERHEIDSREKENINGEN

INLEIDING

- 20.01 De activiteiten van de overheid en die van de rest van de economie worden gescheiden weergegeven, omdat de bevoegdheden, motivatie en functies van de overheid verschillen van die van de andere sectoren. In dit hoofdstuk worden de rekeningen van de sector overheid en de statistieken van de overheidsfinanciën (Government Finance Statistics, of GFS) gecombineerd om een integraal beeld van de economische activiteiten van de overheid te geven: inkomsten, uitgaven, tekort/overschot, financiering, overige economische stromen en balans.
- 20.02 Overheden hebben de bevoegdheid belastingen en andere verplichte heffingen op te leggen en wetten vast te stellen die het gedrag van economische eenheden beïnvloeden. De belangrijkste economische functies van de overheid zijn:
- het verschaffen van goederen en diensten aan de gemeenschap, hetzij voor collectieve consumptie, zoals bij openbaar bestuur, defensie en wetshandhaving, hetzij voor individuele consumptie, zoals bij onderwijs, gezondheidszorg, recreatie en culturele voorzieningen, en de financiering hiervan uit belastingmiddelen en andere inkomsten;
  - het herverdelen van inkomen en vermogen door middel van overdrachten, zoals door belastingen en sociale uitkeringen;
  - het verrichten van andere vormen van niet-marktproductie.
- 20.03 Bij de GFS-presentatie van de economische activiteiten van de overheid wordt het gebruikelijke rekeningenstelsel gepresenteerd op een wijze die beter geschikt is voor analisten van overheidsfinanciën en beleidsmakers. De hierbij gebruikte aggregaten en saldi zijn uitgedrukt volgens de begrippen, definities, classificaties en registratieregels van het ESR, zodat de meting ervan consistent is met die van andere macro-economische variabelen en ook met die van overeenkomstige cijfers uit andere landen. Posten als „besparingen” en „vorderingenoverschot/-tekort” staan al in het rekeningenstelsel. Andere posten, zoals „totaal inkomsten”, „totaal uitgaven”, „belastingdruk” en „totaal schulden”, staan niet expliciet in het basisstelsel.
- 20.04 In het deel „Registratievraagstukken in verband met de overheid” wordt ingegaan op een aantal wat lastiger vraagstukken bij de classificatie en metingen voor de sector overheid.

DEFINITIE VAN DE SECTOR OVERHEID

- 20.05 De sector overheid (S.13) bestaat uit alle overheidsinstellingen en uit alle instellingen zonder winstoogmerk (izw's) die geen marktactiviteiten verrichten en onder toezicht van een overheidsinstelling staan. De sector omvat ook andere niet-marktproducenten, zoals bedoeld in de punten 20.18 tot en met 20.39.
- 20.06 Overheidsinstellingen zijn rechtspersonen die zijn ingesteld door de politiek en in een bepaald gebied wetgevend, rechterlijk of uitvoerend gezag hebben over andere institutionele eenheden. Hun belangrijkste functie bestaat erin niet-marktgoederen en -diensten aan de gemeenschap en aan huishoudens te verschaffen, en inkomen en vermogen te herverdelen.
- 20.07 Een overheidsinstelling heeft gewoonlijk de bevoegdheid inkomsten te genereren door middel van verplichte overdrachten van andere institutionele eenheden. Om te kunnen voldoen aan de basisvereisten van een institutionele eenheid, moet een overheidsinstelling beschikken over eigen middelen, die afkomstig zijn van inkomsten die van andere eenheden zijn verkregen of van overdrachten door andere overheidsinstellingen, en de bevoegdheid hebben om deze middelen aan te wenden voor het verwezenlijken van haar beleidsdoelstellingen. Verder moet zij voor eigen rekening geld kunnen lenen.

Eenheden binnen de sector overheid

Overheidsinstellingen

- 20.08 In alle landen is er een basistentiteit, binnen de centrale overheid, die uitvoerende, wetgevende en rechterlijke bevoegdheden op nationaal niveau heeft. De inkomsten en uitgaven van deze entiteit worden rechtstreeks gereguleerd en gecontroleerd door een ministerie van Financiën, of een daaraan gelijkwaardige instantie, via een door de wetgevende macht goedgekeurde algemene begroting. Ondanks haar omvang en verscheidenheid wordt deze entiteit gewoonlijk als één institutionele eenheid beschouwd. Ministeries en diensten, raden en commissies van ministeries, gerechtelijke autoriteiten en wetgevende instanties maken deel uit van deze primaire basistentiteit van de centrale overheid. De ministeries binnen deze entiteit worden niet erkend als afzonderlijke institutionele eenheden, omdat zij niet bevoegd zijn zelfstandig activa te bezitten, verplichtingen aan te gaan of transacties te verrichten.

- 20.09 Subsectoren van de overheid, zoals deelstaat- en lagere overheden, kunnen ook een dergelijke in punt 20.08 beschreven basisentiteit omvatten die dan betrekking heeft op een bepaald overheidsniveau en geografisch gebied.
- 20.10 Naast deze basisentiteit zijn er overheidsentiteiten met eigen rechtspersoonlijkheid en een belangrijke mate van autonomie, onder meer omdat zij de omvang en samenstelling van hun uitgaven zelf kunnen bepalen en omdat zij beschikken over een rechtstreekse bron van inkomsten, zoals een speciaal voor hen bestemd deel van de belastingopbrengsten. Dergelijke entiteiten zijn vaak opgericht voor specifieke taken, zoals de aanleg van wegen of de niet-marktproductie van diensten op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs of onderzoek. Zij worden als afzonderlijke overheidsinstellingen behandeld indien zij een volledige boekhouding hebben, zelf goederen en activa bezitten, niet-marktactiviteiten verrichten waarvoor zij wettelijk aansprakelijk zijn, en verplichtingen kunnen aangaan en contracten kunnen sluiten. Dergelijke entiteiten worden (samen met de door de overheid beheerde instellingen zonder winstoogmerk) „extrabudgettaire instellingen” genoemd, omdat zij hun eigen begroting hebben, aanzienlijke overdrachten uit de algemene begroting ontvangen en naast hun primaire financieringsbronnen ook eigen bronnen van inkomsten buiten de algemene begroting hebben. Deze buiten de begroting vallende eenheden worden in de sector overheid ingedeeld, tenzij zij op de eerste plaats marktproducenten zijn die onder zeggenschap van een andere overheidsinstelling staan.
- 20.11 In de algemene begroting van overheden op alle niveaus kunnen ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid zijn opgenomen die marktproducent en quasivennootschap zijn. Als zij een institutionele eenheid zijn, worden dergelijke ondernemingen geacht geen deel uit te maken van de sector overheid, maar worden zij bij de sector niet-financiële vennootschappen of financiële instellingen ingedeeld.
- 20.12 Socialezekerheidsfondsen zijn overheidsinstellingen die voor de uitvoering van socialezekerheidsregelingen zijn opgericht. Socialezekerheidsregelingen zijn socialeverzekeringsregelingen die van toepassing zijn op de gehele gemeenschap of een groot deel daarvan en die worden opgelegd en beheerd door de overheid. Een socialezekerheidsfonds is een institutionele eenheid wanneer het organisatorisch gescheiden is van de andere activiteiten van overheidsinstellingen, zijn eigen activa en passiva aanhoudt, en financiële transacties voor eigen rekening aangaat.

Bij de sector overheid ingedeelde izw's

- 20.13 Instellingen zonder winstoogmerk (izw's) die geen marktproducent zijn en onder zeggenschap van een overheidsinstelling staan, worden tot de sector overheid gerekend.
- 20.14 Overheden kunnen ervoor kiezen onderdelen van hun beleid niet door overheidsinstanties maar door izw's te laten uitvoeren, omdat izw's worden gezien als objectiever en minder onderhevig aan politieke druk. Zo zijn onderzoek en ontwikkeling en het vaststellen en handhaven van normen op terreinen als volksgezondheid, veiligheid, milieu en onderwijs activiteiten waarbij izw's wellicht effectiever zijn dan overheidsinstanties.
- 20.15 Zeggenschap over een izw wordt gedefinieerd als de bevoegdheid om het algemene beleid of programma van die izw vast te stellen. Algemene door de overheid vastgestelde regels die van toepassing zijn op alle instellingen die dezelfde activiteit uitoefenen, zijn niet relevant bij de bepaling of een eenheid onder zeggenschap van de overheid staat. Of de overheid zeggenschap over een izw heeft, wordt bepaald aan de hand van de volgende vijf indicatoren:
- a) de benoeming van functionarissen;
  - b) andere bepalingen in het bevoegdheid verlenende instrument, zoals de verplichtingen in het statuut van de izw;
  - c) contractuele overeenkomsten;
  - d) de mate van financiering;
  - e) de mate van blootstelling aan risico's.

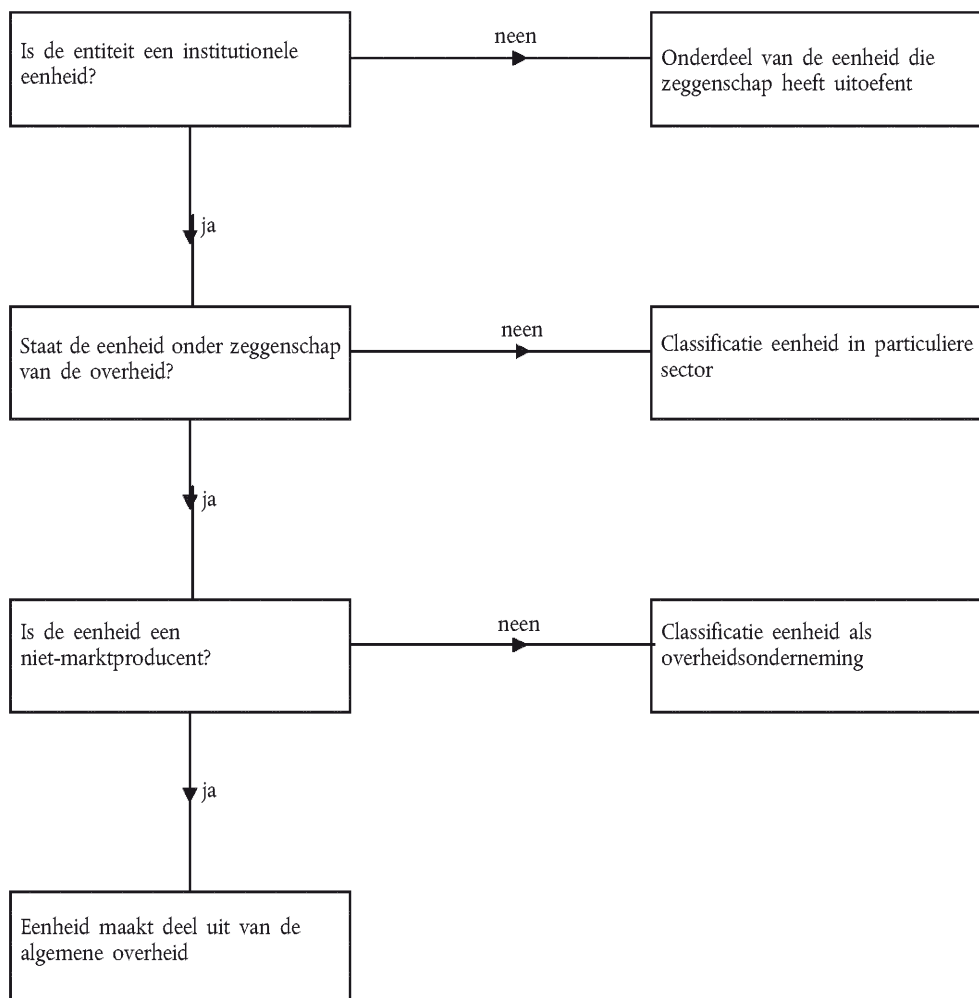
Een enkele indicator kan voldoende zijn om zeggenschap vast te stellen. Indien een izw die hoofdzakelijk door de overheid wordt gefinancierd, echter in staat blijft haar beleid of programma tot op aanzienlijke hoogte zelf te bepalen terwijl aan de criteria van de andere indicatoren wordt voldaan, wordt zij niet als onder zeggenschap van de overheid beschouwd. In de meeste gevallen wijst een combinatie van indicatoren op zeggenschap door de overheid. Een besluit op basis van deze indicatoren houdt een beoordeling in.

- 20.16 Of een izw wel of geen marktactiviteiten verricht, wordt op dezelfde wijze bepaald als voor andere overheidsinstellingen.

Overige overheidsinstellingen

- 20.17 De classificatie van producenten van goederen en diensten die onder invloed van overheidsinstellingen opereren, kan lastig zijn. Zij kunnen bij de sector overheid worden ingedeeld of, als zij aan de criteria van een institutionele eenheid voldoen, als overheidsonderneming worden beschouwd. In dergelijke gevallen wordt onderstaande beslisboom gebruikt.

Diagram 20.1 — Beslisboom

Zeggenschap van de overheid

20.18 Zeggenschap over een entiteit is de bevoegdheid om het algemene beleid of programma van die entiteit vast te stellen. Om te bepalen of er sprake is van zeggenschap van de overheid, worden dezelfde criteria gebruikt als om te bepalen of een vennootschap een overheidsonderneming is, die zijn uiteengezet in punt 2.32.

Afbakening tussen markt- en niet-marktproducenten

Het begrip economisch significante prijzen

20.19 Niet-marktproducenten leveren hun volledige output of het grootste deel daarvan gratis of tegen economisch niet-significante prijzen. Een economisch significante prijs is een prijs die een aanzienlijke invloed heeft op de hoeveelheid producten die producenten bereid zijn te leveren en op de hoeveelheid producten die consumenten wensen te kopen. Dit criterium wordt gebruikt om output als marktoutput dan wel niet-marktoutput en producenten als marktproducenten dan wel niet-marktproducenten te classificeren, en bepaalt dus of een institutionele eenheid waarover de overheid zeggenschap heeft, wordt beschouwd als niet-marktproducent, die daarom bij de sector overheid wordt ingedeeld, dan wel als marktproducent, die daarom als overheidsonderneming wordt geclassificeerd.

20.20 Bij de beoordeling van de vraag of een prijs economisch significant is, wordt gekeken naar elke afzonderlijke output. Het criterium aan de hand waarvan het markt-/niet-marktkarakter van een eenheid wordt bepaald, wordt daarentegen op het niveau van die eenheid toegepast.

20.21 Wanneer het bij een producent om een particuliere vennootschap gaat, kan worden aangenomen dat de prijzen economisch significant zijn. Wanneer daarentegen de overheid zeggenschap over een eenheid heeft, worden de prijzen van een eenheid vaak vastgesteld of aangepast ten behoeve van overheidsbeleid, waardoor het moeilijk kan zijn te bepalen of prijzen economisch significant zijn. Dikwijls worden overheidsondernemingen door de overheid opgericht om goederen en diensten te leveren die de markt niet in de hoeveelheden of tegen de prijzen zou produceren die nodig zijn om aan het overheidsbeleid te voldoen. Weliswaar kan het zijn dat bij dergelijke publiekrechtelijke eenheden die door de overheid worden gesteund, een groot deel van de kosten door verkoop wordt gedekt, maar deze eenheden reageren anders op marktkrachten dan particuliere vennootschappen.

- 20.22 Om het verschil tussen een markt- en een niet-marktproducent ten aanzien van veranderingen in marktomstandigheden te analyseren, is het nuttig om vast te stellen welke eenheden de consumenten van de goederen en diensten in kwestie zijn en of de producent werkelijk concurreert dan wel de enige leverancier is.

Criterion „de afnemer van de output van een overheidsproducent”

De output wordt hoofdzakelijk aan vennootschappen en huishoudens verkocht

- 20.23 Van economisch significante prijzen is doorgaans sprake wanneer aan twee belangrijke voorwaarden is voldaan:
- 1) de producent heeft een stimulans om zijn aanbod aan te passen met het doel op lange termijn winst te maken of op zijn minst zijn kapitaal- en andere productiekosten, inclusief het verbruik van vaste activa, door zijn verkoop te dekken, en
  - 2) de consumenten kunnen vrij kiezen op basis van de prijs.

De output wordt alleen aan de overheid verkocht

- 20.24 Sommige diensten zijn gewoonlijk als hulpdienst nodig. Daartoe behoren bijvoorbeeld vervoer, financiering en investeringen, inkoop, verkoop, marketing, computerdiensten, communicatie, reiniging en onderhoud. Een eenheid die dit soort diensten uitsluitend aan haar moedereenheid of aan andere eenheden binnen dezelfde groep eenheden levert, kan als hulpeenheid worden beschouwd. Een dergelijke eenheid is geen afzonderlijke institutionele eenheid en wordt samen met de moedereenheid geclassificeerd. Hulpeenheden leveren hun volledige output aan hun eigenaar voor intermediair verbruik of als bruto-investering in vaste activa.

- 20.25 Indien een overheidsproducent uitsluitend aan de overheid verkoopt en de enige leverancier van de diensten in kwestie is, wordt hij verondersteld een niet-marktproducent te zijn, tenzij hij concurreert met een particuliere producent. Een typisch geval is de inschrijving op een overheidsopdracht onder commerciële voorwaarden, zodat de overheid uitsluitend voor de geleverde diensten betaalt.

- 20.26 Indien er naast de overheidsproducent ook andere leveranciers zijn, wordt de overheidsproducent als marktproducent beschouwd als hij met andere producenten op de markt concurreert en als zijn prijzen voldoen aan de algemene criteria voor economisch significante prijzen, zoals omschreven in de punten 20.19 tot en met 20.22.

De output wordt aan de overheid en aan anderen verkocht

- 20.27 Indien een overheidsproducent de desbetreffende diensten als enige levert, wordt hij verondersteld een marktproducent te zijn wanneer zijn verkoop aan niet-overheidsinstellingen meer dan de helft van zijn totale output uitmaakt of zijn verkoop aan de overheid aan de aanbestedingsvoorwaarde van punt 20.25 voldoet.

- 20.28 Indien er verscheidene leveranciers zijn, wordt een overheidsproducent als marktproducent beschouwd wanneer hij door in te schrijven op een overheidsopdracht met andere producenten concurreert.

De markt-/niet-markttoets

- 20.29 De sectorclassificatie van basisoverheidsinstellingen die niet-marktgoederen en -diensten leveren en/of inkomen en vermogen herverdelen, is eenvoudig uit te stippelen.

Van andere producenten die onder zeggenschap van de overheid opereren, moeten de activiteiten en middelen worden beoordeeld. Om vast te stellen of het gaat om markteenheden die economisch significante prijzen in rekening brengen, moet worden nagegaan of wordt voldaan aan de criteria in de punten 20.19 tot en met 20.28. Deze criteria kunnen als volgt worden samengevat:

- a) de producent is een institutionele eenheid (een nodige voorwaarde; zie ook de beslisboom in punt 20.17);
- b) de producent levert niet uitsluitend hulpdiensten;
- c) de producent is niet de enige leverancier van goederen en diensten aan de overheid of, indien de producent dat wel is, heeft hij concurrenten, en
- d) de producent heeft een stimulans om zijn aanbod aan te passen, teneinde een levensvatbare, winstgevende activiteit uit te voeren, om onder marktvoorwaarden zaken te doen en om aan zijn financiële verplichtingen te voldoen.

Het vermogen van een producent om een marktactiviteit uit te voeren, wordt vooral beoordeeld aan de hand van het gebruikelijke kwantitatieve criterium (50 % of meer) op basis van de verhouding tussen de verkoop en de productiekosten (zie de punten 20.30 en 20.31). Om als marktproducent te worden beschouwd, moet de publiekrechtelijke eenheid gedurende een aaneengesloten periode van meerdere jaren ten minste 50 % van haar kosten door verkoop dekken.

- 20.30 Voor de markt-/niet-markttoets komt de verkoop van goederen en diensten overeen met de inkomsten uit verkoop, met andere woorden met de marktoutput (P.11) plus eventuele betalingen voor niet-marktoutput (P.131). Productie voor eigen gebruik wordt in deze context niet als verkoop beschouwd. De verkoop omvat evenmin alle betalingen van de overheid, tenzij die ook worden gedaan aan andere producenten die dezelfde activiteit uitoefenen.
- 20.31 De productiekosten zijn de som van het intermediair verbruik, de beloning van werknemers, het verbruik van vaste activa en de niet-productgebonden belastingen op productie. Voor de markt-/niet-markttoets worden de productiekosten vermeerderd met de nettorentelast en verminderd met de waarde van toegerekende productie, in het bijzonder productie voor eigen gebruik. Subsidies op productie worden niet afgetrokken.

Financiële intermediairs en afbakening van de overheid

- 20.32 Speciale aandacht moet worden besteed aan eenheden die financiële activiteiten uitoefenen. Financiële intermediairs zijn eenheden die voor eigen rekening financiële activa verwerven en verplichtingen aangaan door het verrichten van financiële transacties.
- 20.33 Een financiële intermediair neemt zelf risico's door voor eigen rekening verplichtingen aan te gaan. Zo wordt een publiekrechtelijke financiële eenheid die activa beheert maar zelf geen risico loopt door voor eigen rekening verplichtingen aan te gaan, niet als financiële intermediair beschouwd; de eenheid wordt niet bij de sector financiële instellingen maar bij de sector overheid ingedeeld.
- 20.34 Toepassing van het kwantitatieve criterium van de markt-/niet-markttoets op overheidsondernemingen die als financiële intermediair of als beheerder van activa optreden, is doorgaans zinloos omdat hun opbrengsten uit inkomen uit vermogen en uit waardingsverschillen voortvloeien.

Grensgevallen

Hoofdkantoren van overheidsondernemingen

- 20.35 Hoofdkantoren van overheidsondernemingen zijn entiteiten met als hoofdfunctie het beheren en leiden van een groep dochterondernemingen die onder de zeggenschap van een overheidsinstelling staan. Hierbij worden twee gevallen onderscheiden:
- wanneer het hoofdkantoor van een overheidsonderneming een institutionele eenheid is die het beheer voert over marktproducenten, wordt het ingedeeld volgens de hoofdactiviteit van de groep, namelijk in sector S.11 wanneer de hoofdactiviteit het produceren van goederen en niet-financiële diensten is, of in sector S.12 wanneer de hoofdactiviteit financiële dienstverlening is (zie ook de punten 2.23 en 2.59);
  - wanneer het hoofdkantoor van een overheidsonderneming geen institutionele eenheid is, en daarom soms als „lege vennootschap” wordt aangeduid, of voor de overheid als tussenpersoon optreedt bij het uitvoeren van overheidsbeleid, bijvoorbeeld door het doorgeven van middelen tussen dochterondernemingen of door een privatisering of afsplitsing te organiseren, moet het bij de sector overheid worden ingedeeld.
- 20.36 Het hier gebezigde begrip „hoofdkantoor van een overheidsonderneming” omvat ook eenheden die als „openbare holding” te boek staan.
- 20.37 Dochterondernemingen die deel uitmaken van een groep van productie-eenheden en over een volledige boekhouding beschikken, worden als institutionele eenheden beschouwd, ook al hebben zij een gedeelte van hun zelfstandige beslissingsbevoegdheid aan de moederonderneming overgedragen (zie punt 2.13). De markt-/niet-markttoets wordt toegepast op elke eenheid afzonderlijk. Zo kan het gebeuren dat de ene dochteronderneming wel en de andere niet als niet-marktproducent wordt aangemerkt en bij de sector overheid wordt ingedeeld.

Pensioenfondsen

- 20.38 Pensioenregelingen van werkgevers zijn regelingen op basis van een arbeidsovereenkomst die de deelnemers van een pensioenuitkering voorzien. Hiertoe behoren regelingen met, zonder of met gedeeltelijke fondsvorming.
- 20.39 Een toegezegdepremieregeling met fondsvorming die is ingesteld door een overheidsinstelling, wordt niet als socialezekerheidsregeling behandeld, als de overheid de hoogte van de pensioenuitkering niet garandeert, en de hoogte van die uitkering onzeker is omdat zij afhangt van gerealiseerde vermogenswaarden. Bijgevolg wordt de eenheid die de regeling uitvoert — en ook het fonds zelf, als dat een afzonderlijke institutionele eenheid is — als financiële instelling beschouwd en in de subsector verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen ingedeeld.

Quasivennootschappen

- 20.40 Quasivennootschappen zijn ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid die functioneren alsof zij vennootschappen waren. Quasivennootschappen worden als vennootschappen behandeld, d.w.z. als institutionele eenheden die losstaan van de eenheden waartoe zij behoren, omdat zij zich in economisch en financieel opzicht anders gedragen. Marktbedrijven in handen van een overheidsinstelling, die als publiekrechtelijke quasivennootschap worden erkend, worden daarom samen met vennootschappen geassocieerd in de sector niet-financiële vennootschappen of de sector financiële instellingen.

- 20.41 Een overheidsbedrijf, of een groep van overheidsbedrijven die onder een gemeenschappelijk beheer hetzelfde soort product maken, wordt als publiekrechtelijke quasivennootschap behandeld indien het:
- a) voor zijn output economisch significante prijzen in rekening brengt;
  - b) geacht wordt zelfstandige beslissingsbevoegdheid te bezitten, en
  - c) over een volledige boekhouding beschikt die het mogelijk maakt zijn winst-en-verliesrekening afzonderlijk op te stellen en zijn besparingen, activa en passiva afzonderlijk vast te stellen, dan wel in staat is om een dergelijke volledige boekhouding samen te stellen.
- 20.42 Hoeveel inkomen gedurende een verslagperiode aan een quasivennootschap wordt onttrokken, wordt bepaald door de eigenaar. Een dergelijke onttrekking staat gelijk aan het uitkeren van dividend door een vennootschap aan haar aandeelhouders. Op basis van de hoogte van het onttrokken inkomen worden de ingehouden winsten van de quasivennootschap berekend. De eigenaar kan meer kapitaal in de onderneming investeren of door de verkoop van activa juist kapitaal onttrekken; dergelijke kapitaalstromen moeten eveneens in de boeken terug te vinden zijn. Stromen van inkomen uit investeringen en vermogen in de quasivennootschap worden op dezelfde wijze geregistreerd als vergelijkbare stromen in vennootschappen. Meer in het bijzonder worden investeringsbijdragen als kapitaaloverdracht geregistreerd.
- 20.43 Productie-eenheden die niet als quasivennootschap worden beschouwd, blijven deel uitmaken van de overheidsinstelling waartoe zij behoren. Hoewel overheidsinstellingen grotendeels uit niet-marktproducenten bestaan, kan een overheidsinstelling ook marktproducenten omvatten. De verkoop van deze marktproducenten moet worden opgeteld bij de incidentele verkopen, d.w.z. de output van nevenproducten die door niet-marktproducenten tegen een economisch significante prijs worden verkocht. Hierdoor kan een overheidsinstelling een netto-exploitatieoverschot hebben: het netto-exploitatieoverschot dat door marktproducenten is gegenereerd.

Herstructureringsbureaus

- 20.44 Sommige publiekrechtelijke eenheden zijn betrokken bij de herstructurering van vennootschappen of instellingen. Dergelijke publiekrechtelijke eenheden kunnen onder toezicht van de overheid staan, maar dat hoeft niet. Deze herstructureringsbureaus kunnen bestaande eenheden zijn of overheidsinstanties die speciaal voor dit doel zijn opgericht. Er zijn verschillende manieren waarop de overheid een herstructurering financiert: zij kan dat direct doen door een kapitaalinjectie in de vorm van een kapitaaloverdracht, lening of deelneming in het aandelenkapitaal, of indirect door middel van kredietgaranties. Voor de sectorclassificatie van herstructureringsbureaus is vooral bepalend of dergelijke entiteiten financiële intermediairs zijn, of hun hoofdactiviteit wel of geen marktactiviteit is en welk risico zij lopen. In veel gevallen zal een herstructureringsbureau maar weinig risico lopen omdat het van de overheid financiële steun ontvangt en namens die overheid optreedt. Herstructureringsbureaus kunnen een privatisering of afsplitsing regelen.

Bureaus voor privatisering

- 20.45 Het eerste type herstructureringsbureau beheert de privatisering van eenheden in de publieke sector. Hierbij kunnen twee gevallen worden onderscheiden:
- a) de herstructureringseenheid, ongeacht de wettelijke status ervan, treedt op als directe vertegenwoordiger van de overheid of heeft een beperkte levensduur. De hoofdfunctie van deze eenheid is de herverdeling van nationaal inkomen en vermogen door middelen van de ene naar de andere eenheid over te hevelen. Een dergelijke herstructureringseenheid wordt in de sector overheid geclassificeerd;
  - b) de herstructureringseenheid is een holding, die de zeggenschap en het beheer over een groep dochterondernemingen heeft; slechts een klein deel van haar activiteiten bestaat uit het leiden van de privatisering en het overhevelen van middelen van de ene naar de andere dochteronderneming namens de overheid en voor de uitvoering van overheidsbeleid. Een dergelijke eenheid wordt ingedeeld als vennootschap, en elke transactie namens de overheid moet worden omgeleid via de overheid.

Afsplitsingsstructuren

- 20.46 Het tweede type herstructureringsbureau behandelt probleemactiva en kan worden opgericht bij een bankcrisis of andere financiële crisis. Dergelijke herstructureringsbureaus van dit type worden aangemerkt als afsplitsingsstructuren of „bad banks“. Een herstructureringsbureau moet worden beoordeeld naar de mate van risico dat het ondanks de financiële steun van de overheid loopt.

In de meeste gevallen koopt het bureau met directe of indirecte financiële steun van de overheid activa boven de marktprijs. Zijn activiteiten leiden tot een herverdeling van het nationaal inkomen en vermogen. Indien de afsplitsingsstructuur zelf geen risico loopt, wordt zij ingedeeld bij de sector overheid.

Entiteiten voor specifieke doeleinden

- 20.47 Soms worden door de overheid of door een privaatrechtelijke entiteit entiteiten voor specifieke doeleinden (ESD's), ook special purpose vehicles (SPV's) genoemd, opgericht om een transactie in financieel opzicht te vergemakkelijken. Een ESD kan betrokken zijn bij begrotingstransacties, zoals de securitisatie van activa, het opnemen van leningen namens de overheid enz. Wanneer een ESD ingezet is, wordt zij niet als afzonderlijke institutionele eenheid beschouwd. Zij wordt dan geassocieerd volgens de hoofdactiviteit van de eigenaar; als een dergelijke ESD begrotingstransacties uitvoert, valt zij onder de sector overheid.
- 20.48 Niet-ingezeten ESD's worden als afzonderlijke institutionele eenheden behandeld. Alle stromen en standen tussen de overheid en de niet-ingezeten ESD worden in de rekeningen van de overheid en de ESD geregistreerd. Wanneer een niet-ingezeten ESD in het buitenland namens de overheid krediet opneemt en/of voor de overheid onkosten maakt, moeten de desbetreffende transacties in de rekeningen van zowel de overheid als de niet-ingezeten entiteit worden toegerekend om uitdrukking te geven aan de begrotingsactiviteiten van de overheid; dit moet zelfs wanneer er tussen de overheid en de ESD met betrekking tot deze activiteiten geen zichtbare kapitaalstromen hebben plaatsgevonden. Indien een niet-ingezeten ESD betrokken is bij een securitisatie zonder verkoop van activa, wordt de securitisatie behandeld als overheidslening. De economische realiteit van deze transactie wordt geregistreerd door een lening van de overheid bij de niet-ingezeten ESD te boeken tegen dezelfde waarde en op hetzelfde moment als de verplichting die de ESD jegens de buitenlandse crediteur aangaat.

Joint ventures

- 20.49 Veel publiekrechtelijke eenheden sluiten overeenkomsten met privaatrechtelijke entiteiten of met andere publiekrechtelijke eenheden om gezamenlijk bepaalde activiteiten uit te voeren. Die activiteiten kunnen resulteren in een markt- of niet-marktoutput. Er kunnen ruwweg drie soorten gezamenlijke activiteiten worden onderscheiden: gezamenlijk beheerde eenheden, hier „joint ventures” genoemd; gezamenlijk beheerde transacties; gezamenlijk beheerde activa.
- 20.50 Een joint venture vereist de oprichting van een vennootschap, samenwerkingsverband of andere institutionele eenheid waarbij elke partij samen met de andere partij(en) zeggenschap over de activiteiten van de eenheid heeft. Als institutionele eenheid kan de joint venture in eigen naam contracten sluiten en ten behoeve van zichzelf financiële middelen aantrekken. Een joint venture voert een eigen boekhouding.
- 20.51 Zeggenschap kan normaliter worden vastgesteld aan de hand van het belang van elk van de partijen in de joint venture. Wanneer elke partij een even groot belang heeft, moeten de andere zeggenschapsindicatoren in aanmerking worden genomen.
- 20.52 Publiekrechtelijke eenheden kunnen ook gezamenlijke-exploitatieovereenkomsten aangaan die niet door een afzonderlijke institutionele eenheid worden uitgevoerd. In dat geval zijn er geen eenheden die geassocieerd moeten worden; wel moet erop worden gelet dat de eigendom van de activa correct wordt geregistreerd en dat afspraken over het delen van inkomsten en uitgaven in overeenstemming zijn met het toepasselijke contract. Twee eenheden kunnen bijvoorbeeld afspreken dat zij verantwoordelijk zijn voor verschillende fasen van een gezamenlijk productieproces, of zij besluiten inkomsten en uitgaven te delen, hoewel een van hen alle activa of een samengesteld geheel van bij elkaar horende activa bezit.

Marktregulerende instellingen

- 20.53 Publiekrechtelijke instellingen die in de landbouw actief zijn, kunnen twee soorten activiteiten ontplooiën:
- a) zij kunnen landbouwproducten en andere levensmiddelen op de markt kopen, of verkopen of opslaan, of
  - b) zij kunnen uitsluitend of hoofdzakelijk een verdeler van inkomsten zijn door de verlening van subsidies of door andere inkomensoverdrachten aan producenten.
- In het eerste geval wordt de institutionele eenheid in de sector niet-financiële vennootschappen (S.11) geassocieerd omdat zij als marktproducent optreedt. In het tweede geval wordt zij in de sector overheid (S.13) geassocieerd.
- 20.54 Indien de marktregulerende instelling de in punt 20.53 beschreven activiteiten allebei uitvoert, wordt de instelling in twee institutionele eenheden gesplitst, die op grond van hun hoofdactiviteit respectievelijk in de sector niet-financiële vennootschappen (S.11) en in de sector overheid (S.13) worden geassocieerd. Wanneer het moeilijk is de instelling op deze manier te splitsen, moet volgens afspraak het gebruikelijke criterium voor sectorclassificatie worden aangepast door op basis van de kosten de „hoofdactiviteit” vast te stellen. Als de kosten van de eenheid in zeer aanzienlijke mate gekoppeld zijn aan de marktbeheeractiviteiten van de eenheid, wordt deze ingedeeld bij de sector niet-financiële vennootschappen. Aanbevolen wordt een drempel van 80 % voor de verhouding kosten-verkoop aan te houden. Indien de verhouding kosten-verkoop in verband met de regulerende activiteiten onder deze drempel ligt, wordt de eenheid in de sector overheid (S.13) geassocieerd.

Supranationale autoriteiten

- 20.55 Sommige landen zijn partij bij een institutionele overeenkomst waardoor zij deel uitmaken van een supranationale autoriteit. Een dergelijke overeenkomst voorziet in de regel in monetaire overdrachten van de lidstaten naar de supranationale autoriteit en omgekeerd. Een supranationale autoriteit verricht ook niet-marktproductie. In de nationale rekeningen van de lidstaten worden supranationale autoriteiten als niet-ingezeten institutionele eenheden behandeld en in een specifieke subsector van de sector buitenland geïnclassificeerd.

Subsectoren van de sector overheid

- 20.56 Afhankelijk van zijn bestuurlijke en wettelijke organisatie heeft een land in de regel meerdere bestuursniveaus. In hoofdstuk 2 worden drie niveaus onderscheiden: centraal, deelstaat (of regionaal) en lokaal, met voor elk niveau een eigen subsector. Daarnaast vereisen het bestaan en de omvang van de sociale zekerheid en de rol ervan in het begrotingsbeleid dat bij het verzamelen van statistische gegevens de socialezekerheidsinstellingen worden behandeld als een afzonderlijke vierde subsector van de sector overheid. Niet in alle landen komen alle niveaus voor; sommige hebben alleen een centrale overheid of een centrale overheid en één lager bestuursniveau. In landen met meer dan drie bestuursniveaus moeten de verschillende instellingen alle in een van bovengenoemde niveaus worden geïnclassificeerd.

Centrale overheid

- 20.57 De subsector centrale overheid (m.u.v. sociale zekerheid) (S.1311) omvat alle overheidsinstellingen met nationale bevoegdheden, met uitzondering van de socialezekerheidsinstellingen. Het politieke gezag van de centrale overheid strekt zich over het hele grondgebied van het land uit. De centrale overheid kan belastingen opleggen aan alle ingezetenen institutionele eenheden en aan niet-ingezeten eenheden die binnen het land economische activiteiten uitoefenen. De centrale overheid is doorgaans verantwoordelijk voor het verstrekken van collectieve diensten ten behoeve van de gehele gemeenschap, zoals defensie, buitenlandse betrekkingen, openbare orde en veiligheid, en de regulering van het sociale en economische bestel van het land. Daarnaast kan zij uitgaven doen voor voorzieningen als onderwijs en gezondheidszorg, die hoofdzakelijk individuele huishoudens ten goede komen, en inkomen overdragen naar andere institutionele eenheden, waaronder instellingen op andere bestuursniveaus.
- 20.58 Het samenstellen van statistieken voor de centrale overheid is belangrijk wegens de speciale rol die zij in de economische beleidsanalyse vervult. Met name het begrotingsbeleid van de centrale overheid heeft gevolgen voor de inflatoire of deflatoire druk binnen de economie. Het formuleren en uitvoeren van beleid gericht op nationale economische doelstellingen gebeurt in het algemeen op dat bestuursniveau.
- 20.59 De subsector centrale overheid is in de meeste landen groot en complex. Hij bestaat over het algemeen uit een aantal ministeries die samen een enkele institutionele eenheid vormen, plus allerlei organen die onder zeggenschap van de centrale overheid functioneren en die een eigen rechtspersoonlijkheid en voldoende zelfstandige beslissingsbevoegdheid hebben om aanvullende centraleoverheidsinstellingen te zijn.
- 20.60 De basiseenheid of primaire centrale overheid wordt soms aangeduid als budgettaire centrale overheid, om te benadrukken dat de begroting een essentieel onderdeel van haar rekeningen is. Dit duidt erop dat de begroting een impliciete afbakening van deze onderliggende institutionele eenheid van de centrale overheid vormt. De eenheid wordt soms aangeduid als „de staat”, wat tot verwarring kan leiden met het begrip deelstaatoverheid, waartoe provincies, deelstaten, kantons, republieken, prefecturen of bestuursregio's in een federaal bestuursstelsel behoren. Bij het opstellen van het complete rekeningstelsel voor de budgettaire centrale overheid is het vaak dienstig ook de activiteiten van extrabudgettaire fondsen die geen institutionele eenheid zijn, op te nemen, alsmede in het algemeen alle schatkisttransacties die niet op de begroting worden opgevoerd.
- 20.61 De andere component van de centrale overheid bestaat uit de overige centraleoverheidsorganen, ook wel aangeduid als extrabudgettaire eenheden, die bestaan uit extrabudgettaire diensten of entiteiten die als institutionele eenheid, als niet-marktoverheidsonderneming met rechtspersoonlijkheid en als niet-markt-izw onder zeggenschap van de overheid kunnen worden beschouwd.
- 20.62 De centrale overheid kan dus in twee componenten worden opgesplitst: de budgettaire centrale overheid en de overige centraleoverheidsorganen. Deze opsplitsing is arbitrair en kan worden beïnvloed door praktische overwegingen. Een belangrijk criterium is de institutionele dekking van de begroting. De samenstellers van statistieken op nationaal niveau moeten echter precies weten en afspreken hoe deze componenten zijn samengesteld, zodat consistente brongegevens worden gebruikt. Of voor deze twee componenten van de centrale overheid complete rekeningen kunnen worden opgesteld, is een belangrijke factor bij het beoordelen van de kwaliteit van de gegevens.

Deelstaatoverheid

- 20.63 De subsector deelstaatoverheid (m.u.v. sociale zekerheid) (S.1312) omvat alle overheidsinstellingen die in een federaal bestel deelstaat- of regionale bevoegdheden hebben, in voorkomend geval met uitzondering van de socialezekerheidsinstellingen. Deelstaten zijn het grootste geografische gebied waarin een land om staatkundige of bestuurlijke redenen is verdeeld. Deze gebieden staan bekend onder begrippen als provincies, deelstaten, kantons, republieken of bestuursregio's. Zij hebben alle ten minste een niveau van bevoegdheden dat in een

federaal bestel vereist is. De wetgevende, de rechterlijke en de uitvoerende macht van een deelstaatoverheid strekt zich uit over het hele grondgebied van de desbetreffende deelstaat, die doorgaans bestaat uit talrijke gemeenten, maar niet van andere deelstaten. In veel landen bestaan geen deelstaatoverheden. In federale staten kunnen deelstaatoverheden aanzienlijke bevoegdheden en taken hebben, waardoor een speciale subsector voor deelstaatoverheden in dergelijke gevallen op zijn plaats is.

- 20.64 Een deelstaatoverheid heeft gewoonlijk de bevoegdheid belastingen op te leggen aan institutionele eenheden die in haar gebied ingezet zijn of daar economische activiteiten uitoefenen. Om tot de overheidsinstellingen te worden gerekend, moet een entiteit activa kunnen bezitten, zelf inkomsten kunnen genereren en voor eigen rekening verplichtingen kunnen aangaan; zij moet tevens gerechtigd zijn om ten minste een deel van de ontvangen belastingen of andere inkomsten overeenkomstig haar eigen beleid te besteden of toe te wijzen. De entiteit kan van de centrale overheid echter inkomensoverdrachten ontvangen die bestemd zijn voor bepaalde specifieke doelen. Tevens kan een deelstaatoverheid onafhankelijk haar eigen ambtenaren benoemen. Wanneer een overheidsentiteit in een deelstaat volledig afhankelijk is van financiële middelen van de centrale overheid, en de centrale overheid tevens voorschrijft hoe die middelen moeten worden besteed, wordt die instelling behandeld als dienst van de centrale overheid.

Lagere overheid

- 20.65 De subsector lagere overheid (m.u.v. sociale zekerheid) (S.1313) omvat alle overheidsinstellingen met een lokaal bevoegdheidsgebied, in voorkomend geval met uitzondering van de socialezekerheidsinstellingen. Lagere overheden verstrekken lokale ingezetenen doorgaans een breed scala van diensten, waarvan sommige wellicht gefinancierd zijn uit bijdragen door overheden op een hoger bestuursniveau. De statistieken voor de lagere overheid omvatten een grote verscheidenheid van bestuurseenheden, zoals districten, gemeenten, steden, wijken, schooldistricten en water- en zuiveringsschappen. Vaak hebben lokale overheidsinstellingen met verschillende functionele verantwoordelijkheden hetzelfde geografische bevoegdheidsgebied. Zo zijn afzonderlijke overheidsinstellingen die een gemeente, een district of een schooldistrict vertegenwoordigen over hetzelfde gebied bevoegd. Daarnaast kunnen twee of meer lagere overheden met aaneengrenzende bevoegdheidsgebieden een overheidsinstelling met regionale bevoegdheden opzetten die aan de lagere overheden verantwoording verschuldigd is. Dergelijke instellingen behoren tot de subsector lagere overheid.
- 20.66 De wetgevende, rechterlijke en uitvoerende macht van lagereoverheidsinstellingen is beperkt tot het kleinste geografische gebied dat voor bestuurlijke of staatkundige doeleinden wordt onderscheiden. Het bevoegdheidsgebied van de lagere overheid is over het algemeen veel kleiner dan dat van de centrale of deelstaatoverheid; lagere overheden zijn soms wel en soms niet gerechtigd belasting op te leggen aan institutionele eenheden die in hun gebied ingezet zijn of voor economische activiteiten die daar plaatsvinden. Zij zijn vaak afhankelijk van bijdragen door overheden op een hoger bestuursniveau en fungeren tot op zekere hoogte als tussenpersoon voor de centrale of deelstaatoverheid. Om als institutionele eenheid behandeld te worden, moet een lagere overheid echter activa kunnen bezitten, inkomsten kunnen genereren en voor eigen rekening leningen kunnen aangaan. Zij moet ook zelf over de besteding van haar inkomsten kunnen beslissen en onafhankelijk haar ambtenaren kunnen benoemen.

Socialezekerheidsfondsen

- 20.67 De subsector socialezekerheidsfondsen (S.1314) omvat alle instellingen, ongeacht het bestuursniveau, die socialezekerheidsregelingen uitvoeren of beheren. Wanneer een socialezekerheidsregeling niet aan de vereisten van een institutionele eenheid voldoet, wordt zij in een van de andere subsectoren van de sector overheid bij de moedereenheid geïnclassificeerd. Ook openbare ziekenhuizen die de gemeenschap als geheel een niet-marktdienst leveren en onder de zeggenschap van een socialezekerheidsinstelling staan, worden in de subsector sociale zekerheid ingedeeld.

DE PRESENTATIE VAN STATISTIEKEN OVER DE OVERHEIDSFINANCIËN

Kader

- 20.68 De ervaring leert dat voor bepaalde analyses beter een andere presentatie van de overheidsfinanciën dan die in het centrale kader van het ESR kan worden gebruikt. Deze andere presentatie wordt de GFS-presentatie genoemd (Government Finance Statistics — GFS). Zij geeft een ander maar toch integraal beeld van de overheidsrekeningen waarbij de volgende indicatoren van de economische activiteit van de overheid worden gemeten: inkomsten, uitgaven, tekort/overschot, financiering, overige economische stromen en balansen.
- 20.69 Bij de op het ESR gebaseerde GFS-presentatie worden transacties in de diverse lopende rekeningen, de kapitaalrekening en de financiële rekening van het ESR voor niet-financiële transacties tot een enkele rekening herschikt, in een vorm die beter geschikt is voor begrotingsanalyses.
- 20.70 In het GFS-systeem worden inkomsten gedefinieerd als het aggregaat van alle transacties die in het centrale kader van het ESR als positieve middelen worden geregistreerd, plus de ontvangen subsidies in de lopende rekeningen, plus de in de kapitaalrekening geregistreerde ontvangen kapitaaloverdrachten. Onder uitgaven wordt verstaan het aggregaat van alle transacties die in de lopende rekeningen als positieve bestedingen en betaalde subsidies staan geboekt, plus de kapitaaluitgaven — bruto-investeringen plus betaalde kapitaaloverdrachten — die in de kapitaalrekening worden geregistreerd. Deze manier van meten van inkomsten en uitgaven is specifiek voor de GFS-presentatie, maar de onderliggende transacties zijn die van het ESR.

20.71 Het verschil tussen inkomsten en uitgaven, dus het overschot of tekort, is het vorderingenoverschot c.q. -tekort (B.9). De financiering van dit overschot of tekort blijkt uit de financiële rekening, waarin de mutaties van financiële activa en passiva zijn geregistreerd. Uitgaven en inkomsten hebben een tegenboeking in de financiële rekening. Ook financiële transacties kunnen leiden tot twee boekingen in de financiële rekening. Dit komt overeen met het dubbel boekhoudsysteem, waarin elke transactie een tegenboeking in de financiële rekening moet hebben. Het vorderingenoverschot c.q. -tekort kan in beginsel ook worden afgeleid uit de transacties in financiële activa en passiva.

20.72 De GFS-presentatie wordt als volgt weergegeven:

GFS-presentatie	
	Inkomsten
	Belastingen
	Sociale premies
	Verkoop van goederen en diensten
	Overige lopende inkomsten
	Ontvangen kapitaaloverdrachten
<i>minus</i>	Uitgaven
	Intermediair verbruik
	Beloning van werknemers
	Rente
	Subsidies
	Sociale uitkeringen
	Overige lopende uitgaven
	Betaalde kapitaaloverdrachten
	Investeringsuitgaven
<i>is gelijk aan</i>	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)
<i>is gelijk aan</i>	Saldo financiële transacties

20.73 In het GFS-systeem zijn er aanvullende rekeningen voor andere economische stromen en balansen, die volledig coherent met het ESR-rekeningstelsel zijn. Met behulp van dergelijke rekeningen kunnen de balansmutaties en de stromen die gedurende de verslagperiode plaatsvinden, volledig op elkaar worden afgestemd. Voor elk actief of passief geldt de volgende identiteit:

	Beginbalans
<i>plus</i>	transacties
<i>plus</i>	waarderingsverschillen
<i>plus</i>	overige volumemutaties
<i>is gelijk aan</i>	Eindbalans

20.74 De balans toont het totaal aan activa — niet-financiële en financiële — en passiva, waaruit het vermogenssaldo (totale activa minus totale passiva) en het financiële vermogenssaldo (totale financiële activa minus totale financiële passiva) kunnen worden afgeleid.

20.75 Het GFS-systeem geeft de financiële prestaties van de overheid en haar subsectoren weer, of van groepen overheidsinstellingen alsmede van individuele institutionele eenheden zoals de budgettaire centrale overheid.

Inkomsten

- 20.76 Een inkomstentransactie is een transactie die het vermogenssaldo doet toenemen en die een positief effect heeft op het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-). De overheidsinkomsten worden doorgaans gedomineerd door verplichte heffingen in de vorm van belastingen en sociale premies. Voor sommige bestuursniveaus zijn overdrachten van andere overheidsinstellingen en bijdragen van internationale organisaties een belangrijke bron van inkomsten. Andere algemene inkomstencategorieën zijn onder meer inkomen uit vermogen, verkoop van goederen en diensten, en diverse inkomensoverdrachten andere dan bijdragen. De totale overheidsinkomsten in een verslagperiode worden berekend door de transacties waarbij de overheid geld ontvangt als volgt op te tellen:

Totaal inkomsten	=	totaal belastingen	D.2 + D.5 + D.91
	+	totaal sociale premies	D.61
	+	totaal verkoop van goederen en diensten	P.11 + P.12 + P.131
	+	overige lopende inkomsten	D.39 + D.4 + D.7
	+	overige kapitaalinkomsten	D.92 + D.99

Belastingen en sociale premies

- 20.77 Het totaal aan belastingen bestaat uit belastingen op productie en invoer (D.2), belastingen op inkomen, vermogen enz. (D.5) en vermogensheffingen (D.91). Het totaal aan sociale premies bestaat uit werkelijke sociale premies (D.611) en toegerekende sociale premies (D.612).
- 20.78 Het ramen van belastingen en sociale premies kan moeilijk zijn. De problemen en de aanbevolen oplossingen worden beschreven in het deel „Registratievraagstukken in verband met de overheid” van dit hoofdstuk. Terwijl de belastingen in het centrale kader van het ESR in diverse rekeningen worden geregistreerd, worden in het GFS-systeem alle belastingen als één inkomstencategorie gepresenteerd, met onderverdelingen naar heffingsgrondslag. Bij de GFS-presentatie zijn de vermogensheffingen in de inkomstenbelastingen begrepen.
- 20.79 Gegevens over inkomsten uit belastingen en sociale premies⁽¹⁾ worden gebruikt voor de berekening van de totale belastingdruk, zoals de verhouding tussen de totale belastingen en het bbp, die gebruikt wordt voor internationale vergelijkingen. De verplichte sociale premies worden in deze context samen met de belastingcijfers gepresenteerd; zij worden in aanmerking genomen bij de berekening van de belastingdruk of verplichte heffingen.

Verkoop

- 20.80 Het totaal van de verkoop van goederen en diensten bestaat uit marktoutput (P.11) en betalingen voor niet-marktoutput (P.131). Het omvat ook de output voor eigen finaal gebruik (P.12), tenzij deze wordt gebruikt voor de markt-/niet-markttoets (zie punt 20.30). Het grootste deel van de output van de overheid bestaat uit goederen en diensten die niet of tegen economisch niet-significante prijzen worden verkocht. De distributie van niet-marktoutput is niet verenigbaar met het begrip inkomsten. Voor goederen en diensten worden alleen de werkelijke verkopen en enkele specifieke toegerekende verkopen tot de inkomsten gerekend.
- 20.81 De marktoutput (P.11) van de overheid bestaat uit:
- de marktoutput van marktproducenten die tot de overheid worden gerekend, zoals een wapenfabriek die onder het ministerie van Defensie ressorteert of kantines die door overheidsinstellingen voor hun personeel zijn opgezet en die economisch significante prijzen vragen;
  - marktproducten die door niet-marktinstellingen als nevenactiviteit worden verkocht, soms aangeduid als „incidentele verkopen”, zoals producten die voortkomen uit O&O-contracten tussen openbare universiteiten en vennootschappen, of publicaties die door overheidsinstellingen tegen economisch significante prijzen worden verkocht.
- 20.82 Bovengenoemde incidentele verkopen onderscheiden zich van de symbolische toegangsprijzen van musea, die doorgaans een gedeeltelijke betaling voor niet-marktoutput (P.131) zijn. Andere significante gedeeltelijke betalingen zijn die aan ziekenhuizen of scholen wanneer deze niet-marktproducten leveren.
- 20.83 De waarde van in eigen beheer geproduceerde investeringen wordt in de statistieken van de overheidsfinanciën volgens het ESR tot de inkomsten gerekend en als verkoop geboekt. Onder de verkoop valt ook de waarde van goederen en diensten die als beloning in natura aan werknemers of anderszins als betaling in natura worden verstrekt en voor dat doel worden geproduceerd.

⁽¹⁾ De meting van de totale inkomsten uit belastingen en sociale premies op basis van het ESR is in overeenstemming met de inkomstenstatistieken van de OESO, met uitzondering van de registratie van belastingkortingen en toegerekende sociale premies. De registratie van belastingen en sociale premies in het ESR is ook afgestemd op de statistieken over overheidsfinanciën van het IMF, op enkele verschillen bij de onderverdelingen na.

20.84 Inkomsten uit verkoop worden in de GFS-presentatie op basis van het ESR als output behandeld: zij zijn gelijk aan de output, terwijl de werkelijke verkopen aan afnemers hiervan verschillen ten belope van de voorraadmutaties. Maar voor overheidsinstellingen en andere niet-marktproducenten, die voornamelijk diensten leveren en niet zozeer goederen produceren, zijn de voorraadmutaties waarschijnlijk gering. Verkoop wordt gewaardeerd tegen basisprijzen.

Kader 20.1 — Van het centrale kader van het ESR tot GFS-transacties en -aggregaten

Middelen volgens het ESR		Inkomsten volgens de GFS op basis van het ESR
P.1	Output, waarvan	
	Marktoutput (P.11)	Verkoop van goederen en diensten
	Output voor eigen finaal gebruik (P.12)	Verkoop van goederen en diensten
	Niet-marktoutput (P.13), waarvan:	
	— Betalingen voor niet-marktoutput (P.131)	Verkoop van goederen en diensten
	— Niet-marktoutput, overige (P.132)	Niet meegerekend in de totale inkomsten
D.2	Belastingen op productie en invoer (ontvangen)	Totaal belastingen
D.3	Subsidies (ontvangen)	Overige lopende inkomsten
D.4	Inkomen uit vermogen	Overige lopende inkomsten
D.5	Belastingen op inkomen en vermogen	Totaal belastingen
D.61	Sociale premies	Totaal sociale premies
D.7	Overige inkomensoverdrachten	Overige lopende inkomsten
D.91r	Vermogensheffingen (ontvangen)	Totaal belastingen
D.92r	Investeringsbijdragen (ontvangen)	Overige kapitaalinkomsten
D.99r	Overige kapitaaloverdrachten (ontvangen)	Overige kapitaalinkomsten
Bestedingen en kapitaaltransacties in het ESR		GFS-uitgaven op basis van het ESR
P.2	Intermediair verbruik	Intermediair verbruik
D.1	Beloning van werknemers	Beloning van werknemers
D.2	Belastingen op productie en invoer (betaald)	Overige lopende uitgaven
D.3	Subsidies (betaald)	Subsidies
D.41	Rente	Rente
D.4	Inkomen uit vermogen (met uitzondering van D.41)	Overige lopende uitgaven
D.5	Belastingen op inkomen	Overige lopende uitgaven
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)
D.632	Sociale overdrachten in natura via marktproducenten	Sociale overdrachten in natura via marktproducenten
D.7	Overige inkomensoverdrachten	Overige lopende uitgaven
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	Overige lopende uitgaven
P.31	Individuele consumptieve bestedingen aan marktoutput	Sociale overdrachten in natura via marktproducenten

Bestedingen en kapitaaltransacties in het ESR		GFS-uitgaven op basis van het ESR
P.31	Individuele consumptieve bestedingen aan niet-marktoutput	Niet meegerekend in de totale uitgaven
P.32	Collectieve consumptieve bestedingen	Niet meegerekend in de totale uitgaven
P.5	Investerings (bruto)	Kapitaaluitgaven
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	Kapitaaluitgaven
D.92p	Investeringsbijdragen (betaald)	Kapitaaluitgaven
D.99p	Overige kapitaaloverdrachten (betaald)	Kapitaaluitgaven

In het centrale kader van het ESR is het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9) het saldo van de kapitaalrekening. Het saldo van de sector overheid in de GFS-presentatie op basis van het ESR is gelijk aan het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9). Hier wordt uitgelegd waarom dat zo is.

Het centrale kader van het ESR

De eerste rekening is de productierekening; daarom is in het ESR de output van een institutionele sector het eerste middel van die sector. Aangezien de meeste diensten van de overheid niet tegen economisch significante prijzen worden verkocht en dus niet-marktdiensten zijn, wordt de output van de overheid volgens afspraak berekend als de som van de productiekosten van deze diensten.

Op soortgelijke wijze worden ook de collectieve consumptieve bestedingen van de overheid, bestaande uit diensten die door de overheid aan de gemeenschap worden geleverd, zoals algemeen overheidsbestuur, defensie, openbare orde en veiligheid, berekend als de som van de productiekosten. Eveneens volgens afspraak zijn de collectieve consumptieve bestedingen (P.32) gelijk aan de werkelijke consumptie (P.4) van de overheid.

Individuele consumptieve bestedingen van huishoudens voor goederen en diensten die rechtstreeks door de overheid op niet-marktbasis worden geleverd, worden ook aan de hand van de productiekosten van die diensten berekend.

Bijgevolg worden in de overheidsrekeningen van het ESR twee stromen toegerekend:

- 1) aan de middelenzijde de niet-marktoutput, overige (P.132), die in de productierekening wordt geregistreerd;
- 2) aan de bestedingenzijde de werkelijke consumptie (P.4) en de sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten (D.631). Deze worden respectievelijk in de tertiaire inkomensverdelingsrekening en de rekening voor de besteding van het alternatief beschikbaar inkomen geregistreerd.

Elke toegerekende stroom is gelijk aan de som van werkelijke stromen: de productiekosten. Deze twee toegerekende stromen, één aan de middelen- en één aan de bestedingenzijde, zijn in het ESR in evenwicht.

De GFS-presentatie op basis van het ESR

Om in de GFS-presentatie op basis van het ESR de totale inkomsten en uitgaven van de overheid te verkrijgen, worden dezelfde hoofdcategorieën van transacties gebruikt als in het ESR, maar wordt hoofdzakelijk uitgegaan van de werkelijke geldstromen. Van de toegerekende stromen worden er maar twee in aanmerking genomen: de toegerekende sociale premies en kapitaaloverdrachten in natura.

Het schrappen aan de middelenzijde van de niet-marktoutput (P.132) om de totale inkomsten te verkrijgen, en het schrappen aan de bestedingenzijde van de werkelijke consumptie (P.4 = P.32) en de sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten (D.631) om de totale uitgaven te verkrijgen, resulteert in hetzelfde saldo: het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9).

De enige sociale overdrachten in natura die bij de GFS-presentatie in het totaal van de overheidsuitgaven worden meegerekend, zijn de sociale overdrachten in natura aan huishoudens via marktproducenten (D.632), omdat overheidsinstellingen daarvoor werkelijke betalingen verrichten. Dit zijn ook de transacties die bij de som van de productiekosten (gelijk aan de niet-marktoutput, overige P.132) moeten worden opgeteld om de consumptieve bestedingen van de overheid te verkrijgen.

$$P.3 = P.132 + D.632$$

Overige inkomsten

- 20.85 De overige lopende inkomsten bestaan uit inkomen uit vermogen (D.4), overige subsidies op productie (D.39) en overige inkomensoverdrachten (D.7).
- 20.86 Inkomen uit vermogen omvat rente (D.41), winstuitkeringen (dividenden of inkomen onttrokken aan quasivenootschappen) (D.42) en, in beperktere mate, herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen (D.43), overig inkomen uit beleggingen (D.44) en inkomen uit natuurlijke hulpbronnen (D.45).
- 20.87 De overige inkomensoverdrachten (D.7) omvatten voornamelijk overdrachten binnen de overheid. Deze worden geconsolideerd wanneer de rekeningen worden opgesteld voor de sector als geheel.
- 20.88 De overige kapitaalinkomsten omvatten investeringsbijdragen (D.92) en overige kapitaaloverdrachten (D.99) die zijn ontvangen van andere eenheden, voornamelijk van andere overheidsinstellingen (hoewel de consolidatie bij het presenteren van de statistieken de schijnbare grootte kan verminderen) en van de EU-instellingen, maar ook van diverse andere eenheden, bijvoorbeeld als aflossing door een debiteur na inroeping van een garantie.
- 20.89 Bijdragen, die in andere statistische systemen soms worden gedefinieerd als overdrachten anders dan subsidies, die door de ene overheidsinstelling worden ontvangen van een andere overheidsinstelling of van een internationale organisatie, vormen in het ESR geen afzonderlijke categorie. Het bedrag van die bijdragen zou gelijk moeten zijn aan de som van de volgende inkomsten uit overdrachten: D.73 + D.74 + D.92, in sommige gevallen aangevuld met D.75 + D.99.
- 20.90 Subsidies die zijn ontvangen door overheidsinstellingen betreffen alleen overige subsidies of productie. Wanneer productgebonden subsidies worden ontvangen door producerende eenheden in de sector overheid, worden zij meegenomen bij de waardering van de output en de verkoop tegen basisprijzen.

Uitgaven

- 20.91 Een uitgaventransactie is een transactie met een negatief effect op het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-). De totale uitgaven bestaan uit lopende uitgaven en kapitaaluitgaven. Lopende uitgaven omvatten productiegerelateerde onkosten (beloning van werknemers en intermediair verbruik), betaald inkomen uit vermogen (voornamelijk in de vorm van rente) en overdrachten (zoals sociale uitkeringen, bijdragen aan andere overheidsinstellingen en diverse andere inkomensoverdrachten).
- 20.92 De totale overheidsuitgaven in een verslagperiode worden berekend aan de hand van de volgende vergelijking, waarin alle transacties waarbij bedragen verschuldigd zijn, bij elkaar worden opgeteld:

Totaal uitgaven	=	intermediair verbruik	P.2
	+	beloning van werknemers	D.1
	+	rente	D.41
	+	sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	D.62
	+	sociale overdrachten in natura via marktproducenten	D.632
	+	subsidies	D.3
	+	overige lopende uitgaven	D.29 + (D.4 - D.41) + D.5 + D.7 + D.8
	+	kapitaaluitgaven	P.5 + NP + D.92 + D.99

Beloning van werknemers en intermediair verbruik

- 20.93 Beloning van werknemers en intermediair verbruik behoren voor overheidsinstellingen tot de productiekosten.
- 20.94 Beloning van werknemers (D.1) omvat lonen (D.11) en sociale premies t.l.v. werkgevers (D.12), inclusief toegerekende sociale premies, die binnen het ESR worden beschouwd als bestedingen van huishoudens en als middelen van de overheid en daarom niet worden geconsolideerd. De beloningen worden geregistreerd op transactiebasis op het moment dat het werk verricht wordt, en niet op het moment dat het loon moet worden betaald of is betaald. Lonen zijn inclusief bonussen en andere uitkeringen ineens (achterstallige betalingen of betalingen bij contractverlenging) en het moment van registratie hiervan is soms moeilijk te bepalen: wanneer er sprake is van een lang dienstverband, is het moment van registratie vaak het tijdstip waarop een bonus wordt vastgesteld en niet de tijdsduur waarvoor de bonus in theorie is gegeven.

- 20.95 Intermediair verbruik (P.2) omvat de goederen en diensten die gedurende de verslagperiode in het productieproces zijn verbruikt. Intermediair verbruik is een ander begrip dan aankopen en overige vormen van verwerving: een verwerving wordt in de voorraden opgenomen en bij consumptie weer daaruit verwijderd. Goederen en diensten kunnen ook worden verworven door markt- en niet-markteenheden van de sector overheid.
- 20.96 In principe is het moment van registratie voor intermediair verbruik duidelijk: het tijdstip waarop het product tijdens het productieproces is opgebruikt. Het moment van registratie van aankopen en overige vormen van verwerving is in beginsel de levering, al bestaan er gevallen waar het moment van levering moeilijk te bepalen is.

Uitgaven in verband met sociale uitkeringen

- 20.97 Uitgaven in verband met sociale uitkeringen bestaan uit sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) (D.62), die op hun beurt voornamelijk bestaan uit betalingen in geld, en uit sociale overdrachten in natura die via marktproducenten aan huishoudens worden geleverd (D.632). Sociale overdrachten in natura via marktproducenten zijn overheidsuitgaven ter financiering van goederen en diensten die door marktproducenten aan huishoudens worden geleverd. Typische voorbeelden zijn gezondheidszorg en door artsen en apotheken geleverde goederen en diensten, die door middel van socialezekerheidsregelingen of socialevoorzieningsprogramma's door overheidsinstellingen worden gefinancierd.
- 20.98 Tot de uitgaven in verband met sociale uitkeringen behoren niet de sociale overdrachten in natura die via niet-marktproducenten van de overheid aan huishoudens worden geleverd. Overheden produceren vaak diensten en goederen, die zij gratis of tegen economisch niet-significante prijzen distribueren. Om te voorkomen dat bedragen dubbel in de GFS-presentatie worden opgenomen, worden de productiekosten van deze goederen en diensten slechts eenmaal geregistreerd als uitgaven — intermediair verbruik, beloning van werknemers, niet-productgebonden belastingen op productie — en slechts eenmaal als inkomsten — niet-productgebonden subsidies op productie. In het ESR staat tegenover deze kosten een middel onder niet-marktoutput, en worden de kosten opnieuw geregistreerd als besteding onder consumptieve bestedingen (P.3) voor distributie als sociale overdrachten in natura. Voor analytische doeleinden kan het van belang zijn een breder aggregaat van sociale overdrachten te berekenen, dat ook laatstgenoemde overdrachten omvat: sociale uitkeringen in geld (D.62) plus sociale overdrachten in natura (D.63).
- 20.99 In het ESR worden pensioenuitkeringen aan werknemers van de overheid, ook als zij worden beschouwd als de afwikkeling van een overheidsverplichting (zie het deel „Registratievraagstukken in verband met de overheid”), geregistreerd als betaling van lopende uitgaven; daarnaast worden de desbetreffende premies als inkomsten opgenomen. Bij een regeling met fondsvorming worden dergelijke premies en uitkeringen echter als financiering beschouwd, zodat een correctie voor mutaties in pensioenrechten (D.8) aan de uitgaven wordt toegevoegd: deze is gelijk aan de sociale premies die voor pensioenen of overige pensioenuitkeringen worden ontvangen, minus de sociale uitkeringen die als pensioenen of overige pensioenuitkeringen worden betaald voor regelingen waarvan de verplichtingen als passiva worden geregistreerd.

Rente

- 20.100 De rente-uitgaven omvatten de kosten die moeten worden betaald voor het aangaan van verplichtingen, met name voor leningen, wissels, promesses en obligaties, maar ook voor verplichtingen in verband met deposito's of andere instrumenten die passiva van de overheid zijn. De rente wordt geregistreerd op transactiebasis (zie het deel „Registratievraagstukken in verband met de overheid”).
- 20.101 In de GFS-presentatie op basis van het ESR worden de rente-uitgaven gecorrigeerd voor IGDFI. De rente die aan financiële instellingen op leningen en deposito's is betaald, wordt opgesplitst in diensten, die als intermediair verbruik worden geregistreerd, en in inkomen uit vermogen, dat als betaalde rente wordt geregistreerd. Dezelfde correctie wordt toegepast op de overheidsinkomsten uit rente die door financiële instellingen op deposito's of leningen is betaald.

Overige lopende uitgaven

- 20.102 De overige lopende uitgaven omvatten niet-productgebonden belastingen op productie (D.29), inkomen uit vermogen met uitzondering van rente (D.4 – D.41), belastingen op inkomen, vermogen enz. (D.5), overige inkomensoverdrachten (D.7) en correcties voor mutaties in pensioenrechten (D.8).
- 20.103 Terwijl door overheidsinstellingen betaalde niet-productgebonden belastingen op productie als overheidsuitgaven worden geregistreerd, worden productgebonden belastingen niet afzonderlijk als overheidsuitgaven opgenomen. Daar zijn twee redenen voor: enerzijds worden dergelijke belastingen, die geen middelen zijn voor marktproducenten in de sector overheid waarvan de output tegen basisprijzen wordt gewaardeerd, niet als bestedingen opgenomen, en anderzijds maken productgebonden belastingen deel uit van het intermediair verbruik van de overheid en worden zij dus in aanmerking genomen bij de waardering van dat verbruik tegen aankooprijzen.

Kapitaaluitgaven

- 20.104 Kapitaaluitgaven omvatten kapitaaloverdrachten, in de vorm van investeringsbijdragen (D.92) en overige kapitaaloverdrachten (D.99), en investeringsuitgaven: investeringen (bruto) (P.5, bestaande uit investeringen in vaste activa (bruto) (P.51g), plus veranderingen in voorraden (P.52), plus het saldo aan- en verkopen van kostbaarheden (P.53)), en het saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa (NP). De verkoop van niet-financiële activa, zoals gebouwen, wordt niet geregistreerd als inkomsten, maar als negatieve kapitaaluitgaven, waardoor het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9) positiever wordt.

Koppeling met de consumptieve bestedingen (P.3) van de overheid

- 20.105 Voor gebruikers van begrotings- en andere macro-economische statistieken is het van belang dat er een koppeling bestaat tussen de totale overheidsuitgaven en de component consumptieve bestedingen (P.3) van de overheid.
- 20.106 De consumptieve bestedingen van de overheid zijn gelijk aan haar totale output (P.1), plus de uitgaven voor via marktproducenten aan de huishoudens geleverde producten (d.w.z. sociale overdrachten in natura (D.632)), minus de verkoop van goederen en diensten (P.11 + P.12 + P.131).
- 20.107 De output van de overheid — marktoutput, in eigen beheer geproduceerde investeringen en niet-marktoutput — is gelijk aan de som van de productiekosten (beloning van werknemers, intermediair verbruik, verbruik van vaste activa, saldo belastingen en subsidies op productie), plus het netto-exploitatietooverschot (B.2n) dat wordt gegenereerd door marktbedrijven van de overheid.
- 20.108 Zodoende worden hieronder aan de hand van bepaalde posten van de overheidsuitgaven en -inkomsten en het netto-exploitatietooverschot (B.2n) de consumptieve bestedingen berekend:

	Beloning van werknemers (D.1)
<i>plus</i>	intermediair verbruik (P.2)
<i>plus</i>	verbruik van vaste activa (P.51c1)
<i>plus</i>	niet-productgebonden belastingen op productie (betaald) (D.29 U)
<i>minus</i>	niet-productgebonden subsidies op productie (ontvangen) (D.39 R)
<i>plus</i>	netto-exploitatietooverschot (B.2n)
<i>is gelijk aan</i>	Output (P.1)

en

	Output
<i>minus</i>	verkoop van goederen en diensten (P.11 + P.12 + P.131)
<i>plus</i>	sociale overdrachten in natura via marktproducenten (D.632)
<i>is gelijk aan</i>	Consumptieve bestedingen (P.3)

Overheidsuitgaven naar functie (COFOG)

- 20.109 Een classificatie van de uitgaventransacties op basis van de classificatie van overheidsfuncties (COFOG) maakt integraal deel uit van de GFS-presentatie: zij is een belangrijk instrument voor de analyse van de overheidsuitgaven en met name van nut voor internationale vergelijkingen. Deze classificatie geeft aan met welk doel uitgaventransacties worden verricht. Dergelijke doelstellingen komen niet overeen met de administratieve indeling van overheden; zo kan een bestuurlijke eenheid die verantwoordelijk is voor zorgdiensten, activiteiten ondernemen met een educatieve strekking, zoals de opleiding van medische beroepsbeoefenaars. Daarom is er behoefte aan een kruispresentatie van overheidsuitgaven naar economische aard (de gebruikelijke ESR-classificatie) en naar functie.
- 20.110 In de COFOG-classificatie worden de overheidsuitgaven ingedeeld in tien hoofdfuncties, die hieronder nader worden beschreven; daarnaast zijn er nog twee niveaus voor een gedetailleerdere uitsplitsing die hier verder niet worden behandeld. Het tweede niveau is bijvoorbeeld nodig om gegevens te verstrekken over de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling of over de overheidsuitgaven in verband met de risico's en sociale behoeften in het kader van de sociale bescherming.
- 20.111 De COFOG-classificatie is consistent met het onderscheid tussen collectieve niet-marktdiensten en individuele niet-marktdiensten van de overheid: de eerste zes functies, en bepaalde, beperkte onderdelen van de andere, komen overeen met collectieve diensten. Hierdoor kunnen de collectieve consumptieve bestedingen van de overheid worden berekend. De totale uitgaven en de uitgaven naar functie zijn consistent met die in de GFS-statistiek op basis van het ESR. Daarom zijn de sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten (D.631), die al bij de productiekosten van de overheid zijn opgenomen, niet inbegrepen.

Tabel 20.1 — COFOG, de tien overheidsfuncties

Code	Functie	Type dienst
01	Algemeen overheidsbestuur	Collectief
02	Defensie	Collectief
03	Openbare orde en veiligheid	Collectief
04	Economische zaken	Collectief
05	Milieubescherming	Collectief
06	Huisvesting en gemeenschapsvoorzieningen	Collectief
07	Gezondheidszorg	Hoofdzakelijk individueel
08	Recreatie, cultuur en godsdienst	Hoofdzakelijk collectief
09	Onderwijs	Hoofdzakelijk individueel
10	Sociale bescherming	Hoofdzakelijk individueel

Saldi**Het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9)**

- 20.112 Het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9) van de overheid is het verschil tussen totale inkomsten en totale uitgaven. Het is gelijk aan het saldo van de kapitaalrekening (B.9N) in de rekeningen van het ESR. Het geeft het bedrag aan dat de overheid beschikbaar heeft om te lenen of dat ze zelf moet lenen om haar niet-financiële activiteiten te financieren.
- 20.113 Het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) is tevens het saldo van de financiële rekening (B.9F in het centrale kader). In theorie is dit gelijk aan het saldo van de kapitaalrekening, hoewel zich in de praktijk een statistisch verschil kan voordoen.
- 20.114 De term „vorderingenoverschot c.q. -tekort” is een korte manier om het begrip weer te geven. Wanneer de variabele positief is (dus op financiële capaciteit duidt), is er sprake van een vorderingenoverschot (+); als de variabele negatief is (dus als er geleend moet worden), is er sprake van een vorderingentekort (-).

Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten (B.101)

- 20.115 Het verschil tussen alle transacties die tijdens de verslagperiode op het vermogenssaldo van invloed zijn, komt overeen met het saldo mutaties in het vermogenssaldo als gevolg van besparingen en kapitaaloverdrachten (B.101).
- 20.116 De mutaties in het vermogenssaldo als gevolg van besparingen en kapitaaloverdrachten zijn een handige maatstaf voor de overheidsrekeningen en het overheidsbeleid, aangezien zij de verworven of verbruikte middelen bij de lopende overheidstransacties weergeven.
- 20.117 De mutaties in het vermogenssaldo als gevolg van besparingen en kapitaaloverdrachten zijn gelijk aan het vorderingenoverschot c.q. -tekort plus de netto-aankopen van niet-financiële activa (P.5 + NP) minus het verbruik van vaste activa (P.51c1).

	Nettobesparingen plus kapitaaloverdrachten (B.101)
<i>minus</i>	saldo aan- en verkopen van niet-financiële activa (P.5 + NP)
<i>plus</i>	verbruik van vaste activa (P.51c1)
<i>is gelijk aan</i>	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) (B.9)
<i>is gelijk aan</i>	Transacties in financiële activa minus passiva (financiering)

Financiering

- 20.118 In de financiële rekening van de overheid in de GFS-presentatie worden de transacties in financiële activa en passiva geregistreerd als beschreven in hoofdstuk 5.

Transacties in activa

- 20.119 Chartaal geld en deposito's (F.2) geven hoofdzakelijk mutaties weer in overheidsdeposito's bij banken, met name centrale banken; die kunnen van de ene periode op de andere aanzienlijk fluctueren, met name als gevolg van schatkisttransacties. Andere overheidsinstellingen, zoals lagere overheden en socialezekerheidsfondsen, beschikken eveneens over aanzienlijke deposito's bij banken.
- 20.120 Schuldbewijzen (F.3) betreffen hoofdzakelijk nettoaankopen van wissels, promessen of obligaties die zijn uitgegeven door banken, niet-financiële vennootschappen of niet-ingezetenen, met inbegrip van buitenlandse overheden, waarbij de aankopen hoofdzakelijk worden gedaan door welvoorzien socialezekerheidsfondsen of andere reservefondsen. Overheidsaankopen van obligaties die zijn uitgegeven door andere ingezeten overheidsinstellingen, worden bij een niet-geconsolideerde presentatie onder deze post geregistreerd; bij een geconsolideerde presentatie worden zij niet hier, maar als schuldafflossing geboekt.
- 20.121 Leningen (F.4) omvatten niet alleen leningen aan overige overheidsinstellingen, maar ook die aan buitenlandse overheden, aan overheidsondernemingen of aan studenten. Kwijtschuldleningen worden hier ook opgenomen, met een tegenboeking onder uitgaven voor kapitaaloverdrachten. Leningen die door een overheid worden verstrekt en die waarschijnlijk niet worden terugbetaald, worden in het ESR geregistreerd als kapitaaloverdrachten en vallen niet onder deze post.
- 20.122 Bij deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen (F.5) gaat het om het saldo van de aan- en verkopen van aandelen van vennootschappen door overheidsinstellingen. Dit saldo kan een beeld geven van kapitaalinjecties in overheidsondernemingen of portefeuillebeleggingen, privatiseringsopbrengsten of superdividenden. Het gaat hierbij met name om:
- kapitaalinjecties (doorgaans in de vorm van geld) in specifieke overheidsondernemingen, waarbij de overheid optreedt als belegger in de verwachting dat de door haar belegde middelen renderen. Dergelijke kapitaalinjecties worden in de nationale rekeningen niet als overheidsuitgaven aangemerkt;
  - portefeuillebeleggingen, bijvoorbeeld in de vorm van de aankoop van beursgenoteerde aandelen op de markt door overheidsinstellingen zoals welvoorzien socialezekerheidsfondsen;
  - netto-investeringen in beleggingsfondsen, die alternatieve beleggingsinstrumenten zijn. Met name beleggingen in geldmarktfondsen worden hier geregistreerd en niet onder chartaal geld en deposito's, al zijn zij nauw verwant aan bankdeposito's;
  - privatiseringen die worden uitgevoerd door speciale privatiseringsbureaus, aangezien dergelijke entiteiten tot de sector overheid behoren;
  - uitkeringen door overheidsondernemingen aan hun eigenaars die de exploitatiewinst te boven gaan, met uitzondering van waarderingsverschillen; deze uitkeringen worden geregistreerd als financiële transacties, namelijk als de onttrekking van deelnemingen die verwant is aan een gedeeltelijke liquidatie van de onderneming, en niet als overheidsinkomsten.
- 20.123 Transacties in overige vorderingen/schulden (F.8) vloeien voort uit de in het ESR gehanteerde boekhouding op transactiebasis, waarbij transacties worden geregistreerd op het moment van ontstaan van de betalingsverplichting en niet op het moment van de werkelijke betaling, ook al wordt bij de overheidsrekeningen of begrotingsboekingen in de meeste landen al lange tijd de boekhouding op kasbasis gehanteerd. Het effect op de financieringsbehoeften van de overheid valt niet direct af te lezen uit het tekort, aangezien de overheidsinkomsten kunnen worden geïnd of de overheidsuitgaven kunnen worden vereffend in een andere verslagperiode dan de economische transactie zelf. Bij andere transitorische posten gaat het om belastingen en sociale premies, alsmede om bedragen met betrekking tot EU-transacties (bedragen die door de overheid namens de EU worden betaald, maar die door deze nog niet zijn teruggestort), handelskredieten of voorschotten, zoals voor militaire uitrusting, of in zeldzame gevallen de betaling van lonen of uitkeringen één maand vooruit enz. Hoewel dergelijke activa in beginsel van tijdelijke aard zijn en stuk voor stuk na verloop van tijd weer verdwijnen, is het gebruikelijk dat de voor een sector, zoals de overheid, geregistreerde gemiddelde stroom ook over een bepaalde periode genomen boven nul ligt, omdat de stand van de transitorische posten gewoonlijk met de rest van de economie meegroeit.
- 20.124 In de meeste landen worden monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's) beheerd door de centrale bank. Wanneer zij worden beheerd door de overheid, worden zij geregistreerd in de financiële rekening van de overheid.
- 20.125 Financiële transacties worden gewaardeerd tegen de transactiewaarde, d.w.z. de uitsluitend op basis van commerciële motieven bepaalde waarde in nationale valuta waartegen financiële activa en/of passiva tot stand komen, of afgewikkeld, geruild of overgenomen worden tussen institutionele eenheden.

- 20.126 De transactiewaarde heeft betrekking op een bepaalde financiële transactie en de tegenhanger ervan. In principe moet de transactiewaarde worden onderscheiden van een waarde gebaseerd op marktprijzen, een redelijke marktprijs of een prijs waarmee wordt beoogd de prijs voor een categorie soortgelijke of zelfs identieke financiële activa en/of passiva in het algemeen weer te geven. De waarde die in de financiële rekening moet worden opgenomen voor een lening die op de secundaire markt is verkocht, is de waarde waartegen de lening is verkocht en niet de nominale waarde; als tegenboeking wordt een transactie in de rekening voor overige mutaties in activa geboekt.
- 20.127 Wanneer de tegenhanger van een financiële transactie echter bijvoorbeeld een overdracht is en de financiële transactie bijgevolg uit andere dan zuiver commerciële motieven wordt aangegaan, wordt de transactiewaarde gelijkgesteld aan de actuele marktwaarde van de betrokken financiële activa en/of passiva. Daarom wordt een lening die door een overheid tegen haar nominale waarde is aangekocht, en niet tegen de reële waarde of de waarde na afschrijving, opgesplitst in een lening in de financiële rekening tegen de waarde in het economisch verkeer enerzijds en een kapitaaloverdracht ter erkenning van een vermogensoverdracht door de overheid anderzijds.
- 20.128 Bij de bepaling van de transactiewaarde blijven de vergoeding voor de dienstverlening, honoraria, commissies en dergelijke betalingen voor diensten in verband met de uitvoering van de transactie buiten beschouwing; deze moeten als betalingen voor diensten worden geregistreerd. Ook belastingen op financiële transacties blijven buiten beschouwing; zij worden behandeld als belastingen op diensten binnen de productgebonden belastingen. Wanneer een financiële transactie op een nieuwe emissie van financiële passiva betrekking heeft, is de transactiewaarde gelijk aan het bedrag van de aangegane verplichting met uitzondering van eventueel vooraf betaalde rente. Ook wanneer een verplichting wordt afgelost, moet de transactiewaarde zowel voor de crediteur als voor de debiteur met de vermindering van het financiële passief overeenstemmen.

Transacties in financiële passiva

- 20.129 Transacties in financiële passiva worden geregistreerd tegen de waarde waartegen zij zijn uitgegeven of afgelost. Deze waarde hoeft niet de nominale waarde te zijn. Een transactie in financiële passiva omvat het effect van de opgebouwde rente.
- 20.130 Als een overheidsinstelling financiële passiva terugkoopt, wordt dit geregistreerd als aflossing van financiële passiva en niet als verwerving van activa. Evenzo moet op subsector- of sectorniveau de aankoop door een overheidsinstelling van een financieel passief dat door een andere overheidsinstelling van die subsector is uitgegeven, in de geconsolideerde presentatie worden opgenomen als aflossing van een financieel passief door die subsector.
- 20.131 Financiële lease en publiek-private partnerschapscontracten (PPP-contracten) betreffende activa die op de overheidsbalans zijn opgenomen, worden geregistreerd als schuld van de leaseemer of de concessiegever. Betalingen voor dergelijke leases of PPP-contracten worden niet voor het volledige bedrag als uitgaven beschouwd, maar deels ook als schuldendienst: de aflossing van een lening en rentebetalingen.
- 20.132 Financiering die wordt gepresenteerd als een langlopend handelskrediet of een regeling voor transitorische posten, moet als lening worden geënclassificeerd omdat het hierbij gaat om de verstrekking van langlopende financiering ten behoeve van de leningnemer; dit moet worden onderscheiden van de financieringsmogelijkheden die verkopers vaak aan kopers aanbieden in de vorm van een kortlopend handelskrediet. Door de betalings-termijn aanzienlijk te verlengen, speelt de aanbieder de rol van financier die afwijkt van zijn overige activiteiten als producent.
- 20.133 Forfaitaire betalingen bij het ingaan van een off-market swap worden geënclassificeerd als leningen (AF.4) wanneer die betaling wordt ontvangen door de overheid. Off-market swaps worden in de balans uitgesplitst in een component lening en een component reguliere swap („at-the-money”).
- 20.134 Evenals bij ontvangen bedragen weerspiegelen transacties in transitorische posten ook bij betaalde bedragen het tijdseffect van de registratie op transactiebasis, maar aan de passivazijde: wanneer uitgaven zijn gedaan maar nog niet zijn betaald, of wanneer is betaald zonder dat het bedrag al bij de inkomsten is geregistreerd. Behalve kortlopende handelskredieten omvatten de te betalen posten ook bedragen die van de EU zijn ontvangen maar nog niet door de overheid aan de uiteindelijke begunstigde zijn uitgekeerd, vooruitbetalingen op belasting en nog niet uitbetaalde belastingteruggaven.

Overige economische stromen

- 20.135 De rekening voor overige volumemutaties in activa en de herwaarderingsrekening in de GFS-presentatie op basis van het ESR zijn identiek aan de in hoofdstuk 6 beschreven rekeningen. Alle mutaties in activa en passiva die niet uit economische transacties voortvloeien, worden in een van deze rekeningen geregistreerd.

Herwaarderingsrekening

- 20.136 De waarderingsverschillen zijn dezelfde als die welke in hoofdstuk 6 worden beschreven. Andere relevante informatie in de vorm van pro-memoriestromen, bijvoorbeeld waarderingsverschillen in de door overheidsinstellingen gehouden deelnemingen in overheidsondernemingen, zijn vaak bijzonder belangrijk maar moeilijk te meten omdat er meestal geen marktprijzen zijn.

20.137 In het ESR worden balansen idealiter tegen marktwaarde opgesteld, behalve voor een paar specifieke categorieën, zodat ontwikkelingen van de rente die in beursindices tot uiting komen, tot aanzienlijke mutaties in de waarde van de aandelen en in het vermogenssaldo van institutionele eenheden leiden. Dergelijke mutaties worden in het ESR niet aangemerkt als inkomsten, en derhalve niet als overheidsinkomsten of -uitgaven; zij hebben dan ook geen effect op het overheidstekort of -overschot. De mutaties worden geregistreerd in de herwaarderingsrekening, hetgeen resulteert in mutaties in het vermogenssaldo als gevolg van nominale waarderingsverschillen (B.103). Waarderingsverschillen hebben een grote invloed op de mutaties in het financiële vermogenssaldo van de overheid gedurende een verslagperiode. Afgezien van het effect van activa en passiva die in vreemde valuta luiden, zijn waarderingsverschillen die van invloed zijn op het financiële vermogenssaldo hoofdzakelijk het gevolg van:

- a) onroerend goed van de overheid;
- b) deelnemingen van de overheid;
- c) passiva in de vorm van effecten.

20.138 Wanneer een kapitaalinjectie door de overheid in een overheidsonderneming wordt aangemerkt als kapitaaloverdracht, wordt de overheidsdeelneming in de begunstigde onderneming doorgaans hoger gewaardeerd; dit wordt geregistreerd in de herwaarderingsrekening en niet in de financiële rekening.

20.139 Wanneer een bestaande lening of een bestaand handelskrediet aan een andere institutionele eenheid wordt verkocht, wordt het verschil tussen de aflossingsprijs en de transactieprijs op het moment van de transactie in de herwaarderingsrekening van de verkoper en de koper geregistreerd.

Rekening voor overige volumemutaties in activa

20.140 De rekening voor overige volumemutaties in activa omvat stromen die noch economische transacties noch waarderingsverschillen zijn. Een voorbeeld van een dergelijke stroom is het effect van een mutatie in de sectorclassificatie van eenheden.

20.141 Afschrijvingen op leningen die geen gevolg geven aan een kwijtschelding op basis van een uitdrukkelijke of impliciete wederzijdse overeenstemming, zijn geen transacties en worden geregistreerd in de rekening voor overige volumemutaties in activa en heeft geen invloed op het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-).

Balansen

20.142. In de GFS-presentatie van de rekeningen van de overheid wordt dezelfde definitie van een actief gebruikt als in hoofdstuk 7. De classificatie en waarde van activa en passiva in het ESR en in de GFS-presentatie op basis van het ESR zijn identiek.

20.143 De totale passiva kunnen als de schuldstand worden beschouwd. De definitie van overheidsschuld in de context van het begrotingstoezicht wijkt echter af van de totale stand van de passiva in het ESR en in de GFS, zowel wat de inbegrepen passiva als wat de waardering betreft.

20.144 Sommige activa zijn typisch voor de overheid: cultureel erfgoed, zoals historische monumenten; infrastructurele activa, zoals wegen en communicatiefaciliteiten, en deelnemingen in overheidsondernemingen zonder equivalent in de particuliere sector.

20.145 Voor overheidsinstellingen worden deelnemingen (AF.5) gewoonlijk niet als passiva geregistreerd. Op een meer geaggregeerd niveau van subsectoren van de overheid kan er echter wel sprake zijn van passiva in de vorm van deelnemingen indien entiteiten op basis van de markt-/niet-markttoets in de sector overheid zijn geclassificeerd.

20.146 Het vermogenssaldo is het saldo (B.90) van de balans:

Vermogenssaldo	=	totaal activa
	<i>minus</i>	totaal passiva

20.147 Het eigen vermogen is de som van het vermogenssaldo (B.90) en de uitgegeven deelnemingen (AF.5). In het ESR is het eigen vermogen van eenheden daarom gedefinieerd als het saldo van activa en passiva, exclusief passiva in de vorm van deelnemingen, terwijl het vermogenssaldo is gedefinieerd als het saldo van activa en passiva, inclusief passiva in de vorm van deelnemingen. Het vermogenssaldo in het ESR is niet hetzelfde als het aandelenvermogen of het vermogenssaldo in de bedrijfsboekhouding. Het vermogenssaldo in de bedrijfsboekhouding ligt dicht bij het begrip eigen vermogen in het ESR.

- 20.148 Wanneer het vermogenssaldo (B.90) van de sector overheid niet kan worden berekend omdat de voor het berekenen van de stand van de niet-financiële activa benodigde gegevens ontbreken, wordt het financiële vermogenssaldo (BF.90) gebruikt, dat het verschil weergeeft tussen de totale financiële activa en de totale financiële passiva.
- 20.149 In het ESR wordt de balans gewaardeerd tegen de marktwaarde, behalve voor drie specifieke categorieën: chartaal geld en deposito's (AF.2), leningen (AF.4) en overige vorderingen/schulden (AF.8). Voor deze drie categorieën komt de in de balans van de crediteur en van de debiteur geregistreerde waarde overeen met het bedrag van de hoofdsom dat de debiteur contractueel verplicht is aan de crediteur terug te betalen, ook al werd de lening met een agio of een disagio afgesloten, vermeerderd met de opgebouwde rente.
- 20.150 Passiva in de vorm van effecten worden gewaardeerd tegen de marktwaarde. Hoewel de debiteur alleen verplichtingen ter waarde van de hoofdsom heeft, is de marktwaarde van belang omdat de debiteur verplicht is een kasstroom te gaan betalen, waarvan de contante waarde met het markttrendement varieert; de marktwaarde geeft de prijs weer die de overheid moet betalen indien deze het instrument op de markt zou terugkopen.
- 20.151 Beursgenoteerde aandelen worden gewaardeerd aan de hand van de meest recente beurswaarde bij het opstellen van de balans. Niet-beursgenoteerde aandelen kunnen worden gewaardeerd op basis van een vergelijking van verhoudingen, zoals die tussen eigen vermogen tegen boekwaarde en aandelen tegen marktwaarde, voor vergelijkbare klassen van beursgenoteerde vennootschappen. Voor de waardering van niet-beursgenoteerde aandelen kunnen ook andere benaderingen worden gehanteerd, zoals op basis van het eigen vermogen van de vennootschap, waardoor het vermogenssaldo op nul wordt gezet. Deze benadering kan worden gebruikt voor overheids-ondernemingen die uitzonderlijke activiteiten hebben, zoals bij overheidsdeelnemingen in de centrale bank. Het wordt echter niet aanbevolen het eigen vermogen tegen de boekwaarde, zonder correcties, te gebruiken, evenmin als de nominale waarde van de uitgegeven deelnemingen.

Consolidatie

- 20.152 Consolidatie is een methode om de rekeningen van een groep eenheden te presenteren alsof ze een enkele entiteit (eenheid, sector, of subsector) vormen. Hierbij worden transacties, onderlinge vermogensposities en aanverwante overige economische stromen tussen de eenheden in kwestie tegen elkaar weggestreept.
- 20.153 Consolidatie is van belang voor de sector overheid en zijn subsectoren. Een beoordeling van het algehele effect van de overheidsactiviteiten op de totale economie of de duurzaamheid van de overheidsactiviteiten is bijvoorbeeld effectiever als de overheidsactiviteiten worden gemeten aan de hand van geconsolideerde statistieken. Voor de koppeling tussen overheidsaggregaten en de economie als geheel, zoals bij de verhouding tussen inkomsten of uitgaven en het bbp, is het beter de interne kasstromen te elimineren en alleen transacties op te nemen die de grens met andere binnenlandse sectoren of met de sector buitenland overschrijden. Dat geldt met name voor de volgende transacties:
- inkomen uit vermogen, zoals rente;
  - inkomens- en kapitaaloverdrachten;
  - transacties in financiële activa en passiva.
- 20.154 Consolidatie heeft geen invloed op de saldi omdat de geconsolideerde posten binnen elke rekening symmetrisch zijn weergegeven. Een bijdrage van de centrale overheid aan een instelling van de lagere overheid wordt bijvoorbeeld geconsolideerd door de uitgaven bij de centrale overheid en de inkomsten bij de lagereoverheidsinstelling tegen elkaar weg te strepen, zodat het vorderingenoverschot c.q. -tekort van de overheid hetzelfde blijft.
- 20.155 In theorie worden bij consolidatie alle stromen tussen de geconsolideerde eenheden weggestreept, maar dit moet wel praktisch uitvoerbaar zijn. Transacties in de productierekening, zoals verkopen en aankopen van goederen en diensten, mogen of kunnen in principe niet worden geconsolideerd. Bij het besluit over de mate van gedetailleerdheid bij de consolidatie moet worden uitgegaan van het nut van de geconsolideerde gegevens voor het beleid en van het relatieve belang van de diverse transacties of standen.
- 20.156 Bij het opstellen van de geconsolideerde overheidsrekeningen schrijft het ESR consolidatie van de volgende belangrijke transacties voor (in volgorde van belangrijkheid):
- inkomens- en kapitaaloverdrachten, zoals bijdragen van de centrale overheid aan lagere bestuursniveaus;
  - rente die voortvloeit uit het bezit van financiële activa en passiva tussen overheden;
  - transacties in en overige economische stromen en standen van financiële activa en passiva, zoals leningen aan andere overheden of aankopen van overheidspapier door socialezekerheidsinstellingen.

- 20.157 Aankopen en verkopen van goederen en diensten tussen overheidsinstellingen worden in het ESR niet geconsolideerd. Dit is omdat de rekeningen de verkopen tonen op outputbasis en niet op verkoopbasis, zodat het moeilijk is om te bepalen wie de transactiepartner voor de output is. Bovendien worden intermediair verbruik en output verschillend gewaardeerd, de een tegen basisprijzen en de ander tegen aankooprijzen, wat het nog moeilijker maakt.
- 20.158 Belastingen of subsidies die door de ene overheidsinstelling of -entiteit aan de andere worden betaald, mogen niet worden geconsolideerd. Overigens kunnen productgebonden belastingen of subsidies in het ESR niet worden geconsolideerd omdat er voor deze transacties geen transactiepartner is: de desbetreffende bedragen worden niet afzonderlijk als uitgaven respectievelijk inkomsten opgevoerd, maar zijn opgenomen in, of uitgesloten van, de waarde van het intermediair verbruik of de verkopen.
- 20.159 Aan- en verkopen van niet-financiële activa, met inbegrip van transacties in grond, gebouwen en apparatuur, tussen verschillende overheden worden niet geconsolideerd, omdat zij al als saldo in de rekening zijn opgenomen. In de niet-geconsolideerde en de geconsolideerde rekening zijn die posten altijd gelijk.
- 20.160 Bepaalde soorten transacties die tussen twee overheidsinstellingen lijken plaats te vinden, worden nooit geconsolideerd omdat zij in het systeem naar andere eenheden worden omgeleid. Zo worden de sociale premies t.l.v. werkgevers, ongeacht of deze worden betaald aan een socialezekerheidsfonds of een pensioenfonds van de overheid, behandeld als onderdeel van de aan de werknemer betaalde beloning en vervolgens als door die werknemer aan het fonds betaalde premie. Belastingen die door overheidsinstellingen worden ingehouden op de beloning van hun werknemers, zoals loonbelasting, en die aan andere subsectoren van de overheid worden betaald, worden behandeld alsof zij direct door de werknemers zijn betaald. In dit geval fungeert de overheid als werkgever enkel als incassobureau voor de tweede overheidsinstelling.
- 20.161 Bij consolidatie doen zich praktische problemen voor. Wanneer bijvoorbeeld in de boeken van de ene eenheid een te consolideren transactie wordt gevonden, verwacht men een tegenboeking in de rekeningen van de transactiepartner; soms is dat echter niet het geval omdat de transactie in een andere periode is geregistreerd, een andere waarde heeft of als gevolg van verschillende boekhoudkundige praktijken als een ander type transactie is geclassificeerd. Deze problemen zijn inherent aan het viervoudige registratiesysteem in het ESR, maar kunnen bij transacties tussen overheden meer in het oog springen.

REGISTRATIEVRAAGSTUKKEN IN VERBAND MET DE OVERHEID

- 20.162 De grondslagen voor de nationale rekeningen zijn op dezelfde wijze van toepassing op de sector overheid en op andere sectoren van de economie. Gezien het economische karakter van de activiteiten van overheidsinstellingen of om praktische redenen volgen hier echter enkele aanvullende regels.
- 20.163 De grondslagen voor de nationale rekeningen gelden ook op dezelfde wijze voor het meten van de overheidsinkomsten en de overheidsuitgaven. Bij de toepassing van deze grondslagen, met inbegrip van de registratie op transactiebasis, wordt echter in acht genomen dat de kredietwaardigheid en de liquiditeitssituatie van de overheid fundamenteel anders zijn dan bij andere actoren. Indien de uitgaven in de overheidsrekeningen worden geregistreerd op het moment dat deze voor elke overheidsinstelling ontstaan, ongeacht de grote vertragingen bij de betaling, moeten de inkomsten alleen in de rekeningen worden geregistreerd als het zeer waarschijnlijk en voldoende zeker is dat de respectieve kasstromen werkelijk zullen plaatsvinden.
- 20.164 Bij de classificatie van een transactie legt de benaming van de transactie in de overheidsrekeningen of in de boekhouding van een vennootschap geen beperkingen op aan de opstellers van de nationale rekeningen. Zo wordt een omvangrijke betaling aan de overheid uit de reserves van een vennootschap of uit de verkoop van activa, die in de overheidsrekeningen als dividend is opgenomen, als superdividend aangemerkt en als financiële transactie in de nationale rekeningen geregistreerd, namelijk als onttrekking van deelnemingen. Het vastleggen van de economische realiteit waar die afwijkt van de rechtsvorm is een fundamenteel boekhoudkundig beginsel dat bedoeld is om te zorgen voor consistentie en om te garanderen dat transacties van vergelijkbare aard hetzelfde effect op de macro-economische rekeningen hebben, ongeacht de rechtsregeling. Dit is met name van belang voor transacties waarbij de sector overheid betrokken is.

Belastinginkomsten

Aard van de belastinginkomsten

- 20.165 Belastingen zijn verplichte betalingen om niet, in geld of in natura, die door institutionele eenheden worden verricht aan de sector overheid of aan supranationale instellingen die hun soevereine rechten of andere bevoegdheden uitoefenen. Zij vormen doorgaans het leeuwendeel van de overheidsinkomsten. Belastingen worden in het systeem beschouwd als transacties, aangezien zij worden aangemerkt als interacties tussen eenheden die met wederzijdse instemming plaatsvinden. Belastingen worden als „om niet” beschreven, omdat de overheid aan de individuele eenheid die de betaling verricht, geen evenredige tegenprestatie levert.

- 20.166 Soms biedt de overheid de individuele eenheid echter wel een tegenprestatie, in de vorm van de rechtstreekse verlening van een vergunning. De betaling maakt in dat geval deel uit van een verplichte procedure die waarborgt dat de eigendom naar behoren wordt erkend en dat de activiteiten in overeenstemming met het recht worden uitgevoerd. Om dergelijke betalingen als belasting, als verkoop van een dienst of als verkoop van een actief door de overheid te kunnen categoriseren, zijn aanvullende regels nodig. Deze zijn opgenomen in hoofdstuk 4.

Belastingkortingen

- 20.167 Belastingvermindering kan worden verleend in de vorm van een belastingvrije som, belastingvrijstelling of belastingaftrek — bedragen die worden afgetrokken van de heffingsgrondslag — of in de vorm van een belastingkorting die direct wordt afgetrokken van de belasting die het begunstigde huishouden of de begunstigde vennootschap anders verschuldigd zou zijn. Belastingkortingen kunnen uitkeerbaar zijn, in die zin dat het deel van de korting dat eventueel de verschuldigde belasting overschrijdt, aan de begunstigde wordt uitbetaald. Sommige belastingkortingen zijn niet-uitkeerbaar: zij kunnen het aan belasting verschuldigde bedrag niet overschrijden.
- 20.168 In de nationale rekeningen dient een belastingvermindering die in het belastingstelsel is ingebed, te worden geregistreerd als vermindering van het aan belasting verschuldigde bedrag en derhalve als vermindering van de belastinginkomsten van de overheid. Dit is het geval bij een belastingvrije som en bij belastingvrijstelling en belastingaftrek, omdat deze direct in aanmerking worden genomen bij de berekening van het aan belasting verschuldigde bedrag. En dit geldt eveneens voor niet-uitkeerbare belastingkortingen omdat de waarde ervan voor de belastingbetaler beperkt is tot het aan belasting verschuldigde bedrag. Bij uitkeerbare belastingkortingen, die per definitie zowel niet-belastingbetalers als belastingbetalers kunnen betreffen, ligt de zaak echter anders. Aangezien deze belastingkortingen uitkeerbaar zijn, worden zij als uitgaven geclassificeerd en als zodanig voor hun gehele bedrag geregistreerd. De belastinginkomsten van de overheid bestaan derhalve uit alle aan haar verschuldigde belastingen zonder aftrek van de toegekende uitkeerbare belastingkortingen, terwijl de uitgaven van de overheid alle uitbetaalde uitkeerbare belastingkortingen omvatten. Dit heeft geen invloed op het vorderingenoverschot c.q. -tekort van de overheid, maar wel op de belastingdruk en de overheidsuitgaven, en derhalve op de desbetreffende verhoudingscijfers ten opzichte van het bbp. De presentatie van de statistieken moet ruimte bieden voor de afleiding van nettobelastingkortingen.

Te registreren bedragen

- 20.169 Het juist registreren van de belastinginkomsten is cruciaal voor de meting van de activiteiten en prestaties van de overheid. De te registreren bedragen moeten overeenkomen met de bedragen die waarschijnlijk werkelijk door de overheid zullen worden geïnd: in de aangifte opgenomen bedragen die oninbaar worden geacht, mogen niet als inkomsten worden geregistreerd.

Oninbare bedragen

- 20.170 In alle gevallen mogen alleen bedragen worden geregistreerd waarvan de overheid het realistisch acht dat ze zullen worden geïnd. Oninbare belastingen moeten in het vorderingenoverschot c.q. -tekort van de overheid en over het algemeen ook in de totale inkomsten buiten beschouwing blijven. Het effect van de op transactiebasis in het systeem geregistreeerde belastingen en sociale premies op het vorderingenoverschot c.q. -tekort van de overheid zal over een redelijke periode genomen dus gelijk zijn aan de overeenkomstige werkelijk ontvangen bedragen. De regels voor het registreren van belastingen en sociale premies worden in hoofdstuk 4 uiteengezet.

Moment van registratie

Registratie op transactiebasis

- 20.171 Bij de registratie op transactiebasis worden stromen geregistreerd op het moment dat de economische waarde tot stand komt, wordt gewijzigd, wordt ingeruild, wordt overgedragen of verloren gaat. De methode verschilt van de registratie op kasbasis en in principe ook van de registratie op basis van betaaldagen, waarbij het gaat om de uiterste datum waarop een betaling zonder extra kosten of boete kan worden verricht. Voor de tijd tussen het moment dat een betaling opeisbaar wordt en het moment dat deze werkelijk wordt verricht, wordt een te ontvangen of te betalen post in de financiële rekeningen opgenomen. In het ESR geschiedt de registratie op transactiebasis. Sommige transacties, zoals de uitkering van dividend of bepaalde bijzondere overdrachten, worden op basis van betaaldagen geregistreerd.

Registratie van belastingen op transactiebasis

- 20.172 Voor de overheid is de registratie van inkomsten en aanspraken op het moment dat de onderliggende gebeurtenis plaatsheeft bijzonder moeilijk omdat zij in veel gevallen, bijvoorbeeld op fiscaal gebied, een registratie op kasbasis hanteert. Als de belastingen op transactiebasis worden berekend aan de hand van de belastingaanslagen, bestaat het risico dat er een teveel aan belastinginkomsten, een cruciaal aggregaat van de overheidsfinanciën, wordt geregistreerd.
- 20.173 De tijd tussen het moment waarop een transactie als opeisbaar in de niet-financiële rekeningen wordt geregistreerd en het moment waarop de betaling werkelijk wordt verricht, wordt overbrugd door een transitorische post, te ontvangen in de financiële rekeningen van de ene partij en een transitorische post, te betalen in de rekeningen van de andere partij, op te nemen. In geval van een vooruitbetaling aan de overheid die twee of meer verslagperioden bestrijkt, wordt er een transitorische post, te betalen, een vorm van lening, geregistreerd in de financiële rekening van de overheid ten belope van de bedragen die in de latere perioden moeten worden voldaan. Dit passief verdwijnt op het moment dat de voor de transactie verschuldigde bedragen in de latere verslagperioden worden geregistreerd. Een dergelijk passief wordt echter alleen geregistreerd wanneer de overheid rechtens of door een feitelijke verplichting gehouden is de betaler de vooruitbetaalde bedragen te vergoeden indien het belastbare feit niet plaatsheeft.

- 20.174 Bij registratie op transactiebasis moeten belastingen worden geregistreerd op het moment dat de activiteit, transactie of andere gebeurtenis die aanleiding geeft tot de belastingplicht, dus het belastbare feit, plaatsheeft, en niet op het moment dat de betalingen verschuldigd zijn of werkelijk worden verricht. Dit is doorgaans het moment waarop de inkomsten verdiend worden of de belastbare transactie (zoals de aankoop van goederen of diensten) plaatsvindt, voor zover het aan belastingen verschuldigde bedrag op betrouwbare wijze kan worden gemeten. De uiteenlopende institutionele regelingen op belastinggebied (het al dan niet bestaan van belastingaanslagen zoals in kohieren) kunnen in de praktijk tot verschillende registratiemethoden leiden, al naargelang van de kenmerken van de belasting. Als er dan ook geen betrouwbare aanslagen beschikbaar zijn of als de waarschijnlijk oninbare bedragen niet op betrouwbare wijze kunnen worden geraamd, wordt de registratie op kasbasis met tijdcorrectie als een aanvaardbare vervanger voor de registratie op transactiebasis beschouwd.
- 20.175 Als op basis van een aanslag belasting wordt geheven, is in de praktijk enige flexibiliteit met betrekking tot het moment van registratie toegestaan wanneer vóór het moment van de aanslag geen betrouwbare meting mogelijk is. Met name bij de inkomstenbelasting kan de opstelling van een kohier of andere vorm van belastingaanslag nodig zijn voordat de verschuldigde belastingbedragen met inachtneming van de wijzigingen in belastingtarieven en eindafrekeningen op betrouwbare wijze kunnen worden vastgesteld. Dit moment, dat het moment kan zijn waarop het economisch gedrag van huishoudens wordt beïnvloed, is een acceptabel moment van registratie. Het komt echter niet altijd overeen met de verslagperiode waarin de betaling wordt ontvangen.

Rente

- 20.176 Rente is een uitgave van een debiteur voor het gebruik van middelen van een andere eenheid. Onder de voorwaarden van het financiële instrument dat de crediteur en de debiteur onderling zijn overeengekomen, is de rente (D.41) het bedrag dat de debiteur over een bepaalde periode aan de crediteur verschuldigd is zonder dat daardoor het bedrag van de uitstaande hoofdsom vermindert.
- 20.177 Rente wordt geïnclassificeerd als inkomen uit vermogen (D.4). Anders dan bij dividend (D.421) heeft de houder/geldgever bij rente (D.41) recht op een vast, vooraf bepaald inkomen (of bij een variabele rente op een inkomen volgens een overeengekomen referentietarief). Rente is doorgaans een aanzienlijke uitgavenpost voor de overheid, omdat overheden vaak structureel op de markt leningen opnemen.
- 20.178 In het systeem wordt rente geregistreerd op transactiebasis, d.w.z. de rente die aan de crediteur op het bedrag van de uitstaande hoofdsom verschuldigd is, wordt geregistreerd alsof zij continu in de tijd aangroeit.
- 20.179 Er zijn twee manieren om de waarde van met disagio uitgegeven effecten tijdens hun looptijd te bepalen wanneer de actuele rente verschilt van de rente die op de datum van uitgifte van het effect gold. Bij de debiteurenbenadering wordt uitgegaan van de eenheid die het effect uitgeeft en bij de crediteurenbenadering van de eenheid die houder van het effect is. Bij de debiteurenbenadering wordt voor de hele looptijd van het effect het bij de uitgifte overeengekomen rentetarief gehanteerd. Bij de crediteurenbenadering wordt het actuele rentetarief gebruikt om de rente tussen twee momenten in de looptijd van het effect te waarderen.
- 20.180 De registratie op transactiebasis van de rente komt overeen met de debiteurenbenadering: er wordt uitgegaan van het tarief of rendement dat gold op het moment van ontstaan van het financiële instrument. Zo blijven de rentelasten die moeten worden geregistreerd voor vastrentende schuldbewijzen ondanks marktschommelingen steeds gelijk, hoewel de marktwaarde van de effecten en de alternatieve kosten van de schuld wel fluctueren. De volatiliteit bij de crediteurenbenadering wordt bij rentelasten op die manier vermeden. De terugkoop van effecten op de markt, met een agio of disagio op de uitstaande hoofdsom, leidt niet tot een inkomsten- of uitgavenpost op het moment van de koop of daarna. Integendeel, dit agio of disagio weerspiegelt de in de financiële rekeningen geregistreerde afwikkeling van een waarderingsverschil dat in het verleden is opgebouwd en destijds in de herwaarderingsrekening werd geregistreerd.
- 20.181 Het registreren van rente op transactiebasis heeft, bijvoorbeeld bij effecten, tot gevolg dat de opgebouwde rentelasten worden geregistreerd vanaf het moment dat de effecten worden uitgegeven, en niet vanaf het moment dat de eerste couponbetaling wordt gedaan (vaak in het jaar volgend op de uitgifte, zoals in het klassieke geval van een effect met een jaarlijkse couponbetaling). Dit betekent tevens dat de opgebouwde rente op effecten als passief wordt geregistreerd zodra de uitgegeven rente opnieuw wordt belegd in de financiële activa die de rente dragen. Bijgevolg moet de stand van de uitstaande opgebouwde rente altijd worden toegevoegd aan de waarde van de hoofdsom van het onderliggende instrument en worden alle rentebetalingen vervolgens in mindering gebracht op de passiva van de debiteur. Dit basisbeginsel geldt voor alle rentedragende financiële instrumenten.
- 20.182 In veel landen worden staatsobligaties over meerdere jaren in verwisselbare tranches uitgegeven, met dezelfde voorwaarden ten aanzien van de nominale rentevoet. Omdat het marktrendement op het moment van een latere verkoop van tranches varieert, wordt elke tranche in werkelijkheid met een agio of disagio verkocht. Daarom wordt de op het moment van uitgifte van de obligatie overeengekomen rentevoet gebruikt voor de berekening van de rente, die voor elke tranche varieert naargelang van de verschillende afschrijvingen van het desbetreffende agio of disagio; deze methode komt overeen met die voor de afschrijving van disagio op nulcouponobligaties.

- 20.183 De uitgifteprijs van de obligaties die in verwisselbare tranches en met coupons worden uitgegeven, omvat een bedrag voor de tot dan toe opgebouwde coupons, die de facto zijn verkocht bij de uitgifte. Dergelijke verkochte coupons zijn geen overheidsinkomsten op het moment van de verkoop en worden evenmin behandeld als agio. In plaats daarvan worden zij als financieel voorschot beschouwd.

Obligaties met disagio en nulcouponobligaties

- 20.184 Nulcouponobligaties zijn instrumenten waarbij de debiteur ten opzichte van de crediteur geen betalingsverplichting heeft totdat de obligatie wordt afgelost. De geleende hoofdsom is kleiner dan de waarde van de obligatie die door de debiteur wordt terugbetaald. In feite voldoet de debiteur aan de verplichting door bij het vervallen van de obligatie in één keer de hoofdsom en de tijdens de looptijd opgebouwde rente af te lossen. Het verschil tussen het aan het eind van de looptijd terugbetaalde bedrag en het aanvankelijk geleende bedrag is de rente, die wordt toegerekend aan de verslagperiodes tussen het begin en het eind van de looptijd. De in elke periode opgebouwde rente wordt behandeld alsof deze door de debiteur is betaald en vervolgens is herbelegd in hetzelfde passief. De rentelasten en de toename van het passief worden per verslagperiode tegelijk geregistreerd.
- 20.185 De geleidelijke toename van de marktwaarde van een obligatie als gevolg van het cumuleren van opgebouwde en opnieuw belegde rente komt overeen met een toename van de uitstaande hoofdsom, d.w.z. van de omvang van het actief.
- 20.186 Hetzelfde principe geldt voor obligaties met disagio of met agio. In dit geval worden de te registreren rentelasten gevormd door het bedrag aan opgebouwde couponrente dat in het contract staat vermeld, plus het bedrag dat elke periode wordt opgebouwd door het verschil tussen de aflossingsprijs en de uitgifteprijs.

Indexeffecten

- 20.187 Indexeffecten zijn financiële instrumenten, doorgaans langlopende obligaties, waarvoor de bedragen van de periodieke betalingen en/of de hoofdsom zijn gekoppeld aan een prijsindex of een andere index. Alle aanvullende betalingen aan crediteuren als gevolg van wijzigingen in de index worden beschouwd als rente, ook de verhoging van de hoofdsom, en moeten op transactiebasis worden geregistreerd. Als de waarde van de hoofdsom gekoppeld is aan een index, wordt het verschil tussen de uiteindelijke aflossingsprijs en de uitgifteprijs behandeld als rente die is opgebouwd over de levensduur van het actief en die wordt opgeteld bij de over die periode verschuldigde rente.

Financiële derivaten

- 20.188 De afwikkeling van een swaptransactie wordt in het ESR niet aangemerkt als inkomen uit vermogen. De afwikkeling van een financieel derivaat is een financiële transactie en moet worden geregistreerd op het moment van de feitelijke uitwisseling van het financiële instrument.

Rechterlijke uitspraken

- 20.189 Wanneer een rechtbank gelast dat er als gevolg van of in verband met gebeurtenissen uit het verleden schadevergoeding moet worden betaald of een transactie ongedaan moet worden gemaakt, worden de desbetreffende uitgaven of inkomsten geregistreerd op het moment dat de eiser een automatisch en onweerlegbaar recht op een bepaald bedrag heeft dat afzonderlijk kan worden vastgesteld, en het waarschijnlijk is dat de eiser het verschuldigde bedrag inderdaad zal opeisen. Als de rechtbank slechts in beginsel vaststelt dat schadevergoeding moet worden betaald of als de aanspraken door administratieve diensten moeten worden onderzocht om te zien of deze ontvankelijk zijn dan wel om het bedrag vast te stellen, worden de uitgaven of inkomsten geregistreerd zodra de waarde van de verplichting op betrouwbare wijze is bepaald.

Defensie-uitgaven

- 20.190 Militaire wapensystemen, waaronder voertuigen en andere uitrusting zoals oorlogsschepen, onderzeeërs, gevechtsvliegtuigen, tanks, raketdragers en lanceerinrichtingen enz. worden continu voor de productie van defensiediensten gebruikt. Het zijn vaste activa, net als activa die langer dan een jaar continu voor civiele productie worden gebruikt. De aankoop van deze activa wordt geregistreerd als bruto-investering in vaste activa, dus als kapitaaluitgaven. Artikelen voor eenmalig gebruik, zoals munitie, raketten en bommen, worden behandeld als militaire voorraden. Sommigen soorten ballistische raketten worden echter als doorlopende dienst in het kader van de afschrikking beschouwd en voldoen daarmee aan de algemene criteria voor classificatie als vaste activa.
- 20.191 Het moment van registratie van de verwerving van een actief is het moment waarop de eigendom wordt overgedragen. Bij langlopende contracten inzake complexe systemen komt het moment van registratie van de overdracht van activa overeen met de werkelijke levering van die activa en niet met het moment van betaling. Indien bepaalde langlopende contracten ook de levering van diensten omvatten, moeten de overheidsuitgaven worden geregistreerd op het moment dat de diensten worden verleend en niet op het moment dat de activa worden geleverd.

- 20.192 Als militaire uitrusting wordt geleased, wordt de transactie altijd geregistreerd als financiële lease en nooit als operationele lease. Dit betekent dat de registratie van de verwerving van militaire activa gepaard gaat met een toegerekende lening voor de leasener (de overheid). Bijgevolg worden de betalingen door de overheid geregistreerd als schuldendienst, een deel als terugbetaling van de lening en een ander deel als rente.

Betrekkingen van de overheid met overheidsondernemingen

Deelnemingen in overheidsondernemingen en winstuitkeringen

- 20.193 Overheidsinstellingen onderhouden nauwe betrekkingen met de overheidsondernemingen en quasivennootschappen die zij bezitten. Desondanks worden de stromen in verband met de deelneming van een overheidsinstelling in onder haar zeggenschap staande ondernemingen of quasivennootschappen op dezelfde manier behandeld als de stromen tussen andere vennootschappen en hun eigenaars: deelneming door de belegger in de eenheid waarin wordt belegd en winstuitkeringen door die eenheid aan de belegger.

Deelnemingen

- 20.194 Er is sprake van een deelneming wanneer economische subjecten middelen ter beschikking stellen van vennootschappen in ruil voor een belofte van toekomstig dividend of een ander type rendement. Het belegde bedrag wordt de kapitaaldeelname genoemd en maakt deel uit van het eigen vermogen van de vennootschap, waarover deze met een grote mate van vrijheid beschikken kan. In ruil voor hun belegging ontvangen de eigenaars aandelen of een ander bewijs van deelneming. Deze vormen de eigendomsrechten in vennootschappen en quasivennootschappen en geven de houders het recht op:

- a) een aandeel in dividenden (of aan quasivennootschappen onttrokken inkomen), die de vennootschap besluit uit te keren, maar niet op een vast of vooraf vastgesteld inkomen, en
- b) een aandeel in het nettovermogen van de vennootschap bij haar liquidatie;

en als zodanig zijn de aandelen financiële activa.

- 20.195 Het is van belang onderscheid te maken tussen de onttrekking van deelnemingen door een vennootschap ten gunste van haar eigenaar en het rendement op de deelneming, met name in de vorm van dividend. Alleen periodieke uitkeringen van inkomen uit bedrijfsuitoefening worden geregistreerd als door een vennootschap uitgekeerd dividend of als inkomen onttrokken aan een quasivennootschap. Grote, niet-periodieke betalingen aan de eigenaar worden als onttrekking van deelnemingen geregistreerd.

- 20.196 Het is noodzakelijk te bepalen wanneer betalingen door de overheid aan overheidsondernemingen moeten worden beschouwd als overheidsuitgaven en wanneer als aankoop van activa en dus als financiële transactie, en omgekeerd wanneer uitkeringen aan de overheid door overheidsondernemingen moeten worden gezien als inkomsten van de overheid en wanneer als financiële transactie.

Kapitaalinjecties

Subsidies en kapitaalinjecties

- 20.197 Subsidies zijn, doorgaans periodieke, inkomensoverdrachten aan producenten door de overheid, of soms door het buitenland, met als doel de omvang van de productie, de verkoopprijs van de output dan wel de beloning van de productiefactoren te beïnvloeden.

- 20.198 Grote, niet-periodieke betalingen aan overheidsondernemingen, ook vaak „kapitaalinjecties” genoemd, zijn geen subsidies. Zij zijn bedoeld om de begunstigde onderneming te (her)financieren en worden vanuit een langetermijnvisie aan deze ter beschikking gesteld. De „kapitaalinjectietoets” bepaalt of het hierbij om een kapitaaloverdracht gaat of om de verwerving van een deelneming, dan wel om een combinatie van beide. Hieronder wordt uitgelegd wanneer de ene en wanneer de andere situatie van toepassing is:

- a) betalingen ter dekking van gecumuleerde, buitengewone of toekomstige verliezen of ter uitvoering van het openbare beleid worden als kapitaaloverdracht geregistreerd. Buitengewone verliezen zijn grote verliezen die in één verslagperiode worden geregistreerd in de bedrijfsboekhouding van een vennootschap en die doorgaans voortvloeien uit een dusdanige afwaardering van activa op de balans dat de vennootschap bedreigd wordt door financiële moeilijkheden (negatief eigen vermogen, verlies van solvabiliteit enz.);
- b) betalingen waarbij de overheid optreedt als aandeelhouder in de zin dat zij een goede reden heeft een toereikend rendement in de vorm van een dividend of een gunstig waarderingsverschil te verwachten, worden als verwerving van een deelneming beschouwd. De vennootschap moet met een grote mate van vrijheid over de aangeboden middelen kunnen beschikken. Wanneer particuliere beleggers aan de kapitaalinjectie deelnemen, en de voorwaarden voor particuliere beleggers en voor de overheid dezelfde zijn, wijst dat erop dat het waarschijnlijk om de verwerving van een deelneming gaat.

- 20.199 In veel gevallen zijn betalingen door overheidsinstellingen aan overheidsondernemingen bedoeld om verliezen in het verleden of in de toekomst te compenseren. Betalingen door de overheid worden alleen als verwerving van een deelneming beschouwd als er voldoende aanwijzingen zijn dat de onderneming in de toekomst winstgevend zal zijn en in staat zal zijn dividend uit te keren.
- 20.200 Daar kapitaalinjecties het eigen vermogen van de eenheid waarin wordt belegd, vergroten, zal waarschijnlijk ook de deelneming van de belegger in die eenheid toenemen. Dit is automatisch het geval bij overheidsondernemingen die volledig in handen van de overheid zijn en waarin de deelneming gelijk is aan de waarde van het eigen vermogen. Een toename van de deelneming wordt niet als criterium gebruikt bij de beoordeling van de aard van de kapitaalinjectie; de kapitaalinjectie wordt in de herwaarderingsrekening geboekt wanneer zij als kapitaaloverdracht wordt geregistreerd en in de financiële rekening wanneer zij als verwerving van een extra deelneming wordt geregistreerd.

Regels bij bijzondere omstandigheden

- 20.201 Kapitaalinjecties in het kader van een privatisering worden, wanneer de privatisering binnen een jaar wordt verwacht, geregistreerd als een transactie in deelnemingen voor maximaal het bedrag van de opbrengst van de privatisering, terwijl op het resterende bedrag de kapitaalinjectietoets wordt toegepast. De opbrengst van de privatisering wordt dan als terugbetaling van de kapitaalinjectie beschouwd.
- 20.202 Kapitaalinjecties zijn ook mogelijk door kwijtschelding of overname van een schuld. Volgens de registratieregels ter zake wordt de betaling als kapitaaloverdracht beschouwd, behalve bij een privatisering; in dat geval wordt zij als verwerving van een deelneming beschouwd zolang de waarde ervan niet groter is dan de opbrengst van de privatisering.
- 20.203 Kapitaalinjecties in natura, door middel van de verstrekking van niet-financiële activa, hebben geen effect op het vorderingenoverschot c.q. -tekort. Als verwacht wordt dat de injectie een toereikend rendement zal behalen, wordt zij als een wijziging in structuur (K.61) behandeld, waarbij het geleverde actief op de balans van de vennootschap wordt opgenomen via de rekening voor overige volumemutaties in activa. Als verwacht wordt dat de injectie geen toereikend rendement zal behalen, wordt een kapitaaloverdracht (investeringsbijdrage, D.92) geregistreerd met als tegenboeking een registratie bij de verkoop van niet-financiële activa (P.5 of NP).

Begrotingstransacties

- 20.204 Begrotingstransacties worden door de overheid verricht en via de begroting gefinancierd volgens de gangbare begrotingsprocedures. Bij bepaalde transacties die door overheidsinstellingen worden geïnitieerd, kunnen echter ook entiteiten die rechtens niet tot de overheid behoren, zoals overheidsondernemingen, betrokken zijn. Al worden deze transacties niet in de begroting geregistreerd en blijven zij vaak buiten de gebruikelijke begrotingscontrole, toch is het juist ze als overheidsinkomsten en –uitgaven op te nemen. Volgens het ESR is in dit geval de overheid immers de principaal van de transactie en de overheidsonderneming slechts een tussenpersoon.

Winstuitkeringen door overheidsondernemingen

Dividenden en onttrekking van deelnemingen

- 20.205 De inkomsten uit deelnemingen in overheidsondernemingen kunnen worden geregistreerd als verdelingstransactie, doorgaans in de vorm van dividend, of als financiële transactie. Dividenden zijn inkomen uit vermogen. Het inkomen uit bedrijfsuitoefening van de onderneming is de bron voor de uitkering van dividend. Dat betekent dat de middelen waaruit de dividenden worden betaald, noch de opbrengsten uit de verkoop van activa noch de uitkering van nominale waarderingsverschillen omvatten. Dividenden die worden betaald uit, of die zijn gebaseerd op, deze bronnen, worden geregistreerd als onttrekking van deelnemingen. Voor inkomen onttrokken aan quasivenootschappen gelden dezelfde basisregels.
- 20.206 Grote, niet-periodieke betalingen of betalingen die het inkomen uit bedrijfsuitoefening over het desbetreffende jaar overschrijden, worden superdividenden genoemd. Zij worden gefinancierd uit gecumuleerde reserves of uit de verkoop van activa en geregistreerd als onttrekking van deelnemingen ten belope van het verschil tussen de betaling en het inkomen uit bedrijfsuitoefening in de desbetreffende verslagperiode. Bij gebrek aan gegevens over het inkomen uit bedrijfsuitoefening wordt in plaats daarvan de bedrijfswinst in de bedrijfsboekhouding gebruikt.
- 20.207 Interim-dividenden worden geregistreerd als inkomen uit vermogen (D.42) voor zover zij kunnen worden gerelateerd aan het gecumuleerde inkomen van de onderneming. In de praktijk moet aan twee voorwaarden worden voldaan:
- ondernemingen die een dergelijke betaling doen, stellen voor het publiek toegankelijke tussenrekeningen op, terwijl de betaling op ten minste twee kwartalen gebaseerd is;
  - het interim-dividend moet evenredig zijn aan de in voorgaande jaren betaalde dividenden en in overeenstemming met het gebruikelijke rendement voor aandeelhouders en de groeitrend van de onderneming.

Als niet aan deze voorwaarden wordt voldaan, wordt het interim-dividend tot de vaststelling van het jaarresultaat als financieel voorschot onder overige vorderingen/schulden (F.8) geregistreerd, omdat dan aan de hand van een superdividendtoets moet worden nagegaan of de interim-dividenden het inkomen uit bedrijfsuitoefening over dat jaar overschrijden.

Belastingen en onttrekking van deelnemingen

- 20.208 Belastingen hebben een rechtsgrondslag en vallen onder een wetgevingsprocedure. Deze transacties, die met wederzijdse instemming plaatsvinden, vormen de voornaamste inkomstenbron van de sector overheid.
- 20.209 Het kan echter gebeuren dat een in juridische stukken als belasting omschreven transactie in het ESR niet als zodanig wordt geregistreerd. Dat is bijvoorbeeld het geval bij een indirecte privatisering. Als een overheids-holding haar deelnemingen in een andere overheidsonderneming verkoopt en, als vermogensbelasting, een deel van de opbrengsten in de vorm van belasting aan de overheid afdraagt, of een belasting verschuldigd is als gevolg van de privatisering en de verdere gerealiseerde winst, wordt de betaling geregistreerd als financiële transactie.

Privatisering en nationalisatie

Privatisering

- 20.210 Bij privatiseringen gaat het doorgaans om de verkoop van aandelen of andere deelnemingen in een overheids-onderneming door de overheid. Opbrengsten uit privatisering zijn geen overheidsinkomsten maar een financiële transactie die in de financiële rekening wordt geregistreerd; privatiseringen hebben geen effect op het overheids-tekort/-overschot omdat zij neutraal zijn voor het vermogenssaldo en een herclassificatie van activa (van AF.5 naar AF.2) op de overheidsbalans betreffen. De directe verkoop van niet-financiële activa, zoals gebouwen en grond, en niet van een gehele onderneming, wordt in de kapitaalrekening geregistreerd als verkoop van vaste activa of niet-geproduceerde niet-financiële activa, tenzij de verkoop in het kader van een bedrijfsherstructurering plaatsvindt.
- 20.211 Als er evenwel diensten worden gekocht om de privatisering uit te voeren, moeten deze worden geregistreerd als intermediair verbruik van de overheid en mogen zij niet van de privatiseringsopbrengsten worden gescheiden. Privatiseringsopbrengsten moeten in de financiële rekeningen dan ook bruto worden geregistreerd.

Indirecte privatiseringen

- 20.212 Privatiseringen kunnen ook in complexere institutionele constructies plaatsvinden. De activa van een overheids-onderneming kunnen bijvoorbeeld worden verkocht door een overheidsholding of door een andere overheids-onderneming die de opbrengst geheel of gedeeltelijk doorgeeft aan de overheid. In alle gevallen wordt de betaling aan de overheid van de opbrengst van de verkoop van activa als financiële transactie geregistreerd, ongeacht de manier waarop deze in de boeken van de overheid of haar dochteronderneming wordt gepresenteerd, en wordt tegelijk een vermindering van aandelen en andere deelnemingen geregistreerd die overeenkomt met de gedeeltelijke liquidatie van de activa van de holding. Alle privatiseringsopbrengsten die door de holding worden behouden, zijn privatiseringsopbrengsten van de overheid die in de vorm van een kapitaalinjectie worden teruggeploegd en waarop dus de kapitaalinjectietoets moet worden toegepast.
- 20.213 Het is ook mogelijk dat de overheidsholding of de andere overheidsonderneming als „herstructureringsbureau” optreedt. In dat geval is het mogelijk dat de opbrengst van de verkoop niet aan de overheid wordt betaald, maar door het herstructureringsbureau voor kapitaalinjecties in andere ondernemingen wordt behouden. Als de herstructureringsseenheid, ongeacht haar rechtspersoonlijkheid, als directe vertegenwoordiger van de overheid optreedt, bestaat haar hoofdfunctie in de herstructurering en wijziging van de eigendomsstatus van overheids-ondernemingen, alsmede in het overhevelen van middelen van een eenheid naar een andere. Herstructureringsseenheden worden gewoonlijk geclassificeerd in de sector overheid. Wanneer een dergelijke eenheid echter een holding is met zeggenschap over een groep dochterondernemingen en slechts een klein deel van haar activiteiten uit het overhevelen van middelen namens de overheid en voor de uitvoering van overheidsbeleid bestaat, zoals hierboven beschreven, wordt zij op basis van haar hoofdactiviteit geclassificeerd in een van de sectoren voor vennootschappen en moeten haar transacties namens de overheid worden omgeleid via de overheid.

Nationalisatie

- 20.214 Nationalisatie betekent dat de overheid het beheer van bepaalde activa of een gehele vennootschap overneemt, doorgaans door verwerving van een meerderheid van de aandelen of van alle aandelen in een vennootschap.
- 20.215 Nationalisatie gebeurt gewoonlijk door de aankoop van aandelen: de overheid koopt alle of een deel van de aandelen in de onderneming tegen de marktprijs — of tegen een prijs die daar dicht genoeg bij ligt —, waarbij de gangbare marktpraktijk ten aanzien van de waardering van vennootschappen met dezelfde activiteit in acht wordt genomen. De transactie vindt plaats met wederzijdse instemming, ook al is het voor de vorige eigenaar soms nauwelijks mogelijk het aanbod af te slaan of over de prijs te onderhandelen. De aankoop van aandelen is een financiële transactie die in de financiële rekening wordt geregistreerd.
- 20.216 In uitzonderlijke gevallen kan de overheid de eigendom van een onderneming verwerven door middel van toe-eigening of confiscatie: de wijziging van de eigendom van de activa is dan niet het gevolg van een transactie met wederzijdse instemming. Er vindt geen betaling aan de eigenaars plaats, of de vergoeding ligt ver onder de waarde in het economisch verkeer van de activa. Het verschil tussen de marktwaarde van de verworven activa en de geboden vergoeding wordt als niet-gecompenseerde confiscatie geregistreerd in de rekening voor overige volumemutaties in activa.

Transacties met de centrale bank

20.217 In de praktijk zijn er twee soorten betalingen door de centrale bank aan de overheid:

- a) periodieke betalingen, doorgaans in de vorm van dividend, op basis van de lopende activiteiten van de centrale bank (zoals het beheer van de deviezenreserves). Deze betalingen worden als dividend geregistreerd zolang zij niet hoger zijn dan een bepaald percentage van het netto courant resultaat, d.w.z. het netto-inkomen uit vermogen na aftrek van kosten en eventuele overdrachten. Bedragen daarboven worden geregistreerd als vermindering van deelnemingen;
- b) bijzondere betalingen naar aanleiding van de verkoop of de herwaardering van reserves. Deze betalingen worden geregistreerd als onttrekking van deelnemingen. De reden daarvoor is dat de waarde van deze activa van invloed is op de waarde van de deelnemingen die tot de passiva van de centrale bank behoren, en op de waarde van de deelnemingen die tot de activa van de overheid behoren. Tegenover gunstige waarderingsverschillen op de reserves van de centrale bank staan dan ook, via de deelnemingen als passiva van de centrale bank, deelnemingen als activa van de overheid.

Betalingen van de centrale overheid aan de centrale bank moeten op dezelfde wijze worden geregistreerd als bij de overige overheidsondernemingen. Daarbij geldt in het bijzonder dat op grote betalingen de kapitaalinjectietoets moet worden toegepast.

Herstructureringen, fusies en herclassificaties

20.218 Wanneer een overheidsonderneming wordt geherstructureerd, kunnen er financiële activa en passiva ontstaan of verdwijnen naargelang van de nieuwe financiële verhoudingen. Deze wijzigingen worden in de rekening voor overige volumemutaties in activa geregistreerd als wijzigingen in sectorclassificatie en structuur. Een dergelijke herstructurering doet zich bijvoorbeeld voor wanneer een onderneming wordt opgesplitst in twee of meer institutionele eenheden en er nieuwe financiële activa en passiva ontstaan.

20.219 De aankoop van aandelen en andere deelnemingen van een vennootschap in het kader van een fusie moet daarentegen als financiële transactie tussen de kopende vennootschap en de vroegere eigenaar worden geregistreerd.

20.220 Alle wijzigingen in de classificatie van activa en passiva die geen betrekking hebben op een herstructurering of een wijziging in sectorclassificatie, zoals de monetisatie of demonetisatie van goud, worden in de rekening voor overige volumemutaties in activa geregistreerd als wijziging in de classificatie van activa of passiva.

Schuldtransacties

20.221 Schuldtransacties kunnen voor de sector overheid van bijzonder belang zijn, omdat zij vaak een middel zijn waarmee de overheid andere eenheden economisch steunt. De registratie van deze transacties wordt behandeld in hoofdstuk 5. Voor de kwijtschelding of overname van een schuld van een eenheid door een andere eenheid met wederzijdse instemming geldt als algemeen principe dat deze wordt beschouwd als een vrijwillige overdracht van vermogen tussen de twee eenheden. Dit betekent dat de tegenboeking van de overgenomen passiva of de kwijtschelden aanspraken een kapitaaloverdracht is. Omdat er doorgaans geen geldstroom wordt waargenomen, kan deze transactie worden opgevat als een kapitaaloverdracht in natura.

Overname, kwijtschelding en afschrijving van schuld*Overname en kwijtschelding van schuld*

20.222 Overname van een schuld vindt plaats als een eenheid de verantwoordelijkheid voor uitstaande passiva van een andere eenheid ten opzichte van een crediteur overneemt. Dit gebeurt vaak wanneer de overheid garant staat voor de schuld van een andere eenheid en deze garantie wordt ingeroepen of geactiveerd.

20.223 Wanneer een overheid een schuld overneemt, is de tegenboeking van de nieuwe passiva van de overheid een kapitaaloverdracht ten gunste van de in gebreke blijvende debiteur. Wanneer als tegenboeking financiële activa worden geregistreerd, is een zorgvuldig onderzoek noodzakelijk. Hierbij kunnen zich twee verschillende situaties voordoen:

- a) er worden werkelijk bestaande financiële activa jegens een derde verworven, zoals bij een gegarandeerde exportverzekering. In dat geval registreert de overheid als tegenboeking van haar nieuwe passiva de verwerving van financiële activa tegen de contante waarde van het bedrag dat naar verwachting zal worden ontvangen. Als dit bedrag gelijk is aan de overgenomen passiva, is er geen verdere boeking nodig. Als het naar verwachting te innen bedrag kleiner is dan de overgenomen passiva, registreert de overheid een kapitaaloverdracht ten belope van het verschil tussen de overgenomen passiva en de waarde van de verworven activa;
- b) de overheid registreert alleen een aanspraak jegens de begunstigde vennootschap, doorgaans een in moeilijkheden verkerende overheidsonderneming. Meestal vindt in dit geval echter geen registratie plaats omdat de aanspraak een zeer hypothetische waarde heeft. Eventuele latere aflossingen door de begunstigde worden als overheidsinkomsten geboekt.

- 20.224 Schuldaflossingen namens een ander zijn vergelijkbaar met schuldovernames, met het verschil dat de eenheid die de betalingen verricht niet de gehele schuld overneemt. Deze transacties worden op dezelfde wijze geregistreerd.
- 20.225 Kwijtschelding van schuld is het opheffen of verminderen van een aanspraak op basis van een overeenkomst tussen de crediteur en de debiteur. De crediteur registreert een betaalde kapitaaloverdracht voor het kwijtgescholden bedrag en de andere eenheid een ontvangen kapitaaloverdracht. Wederzijdse instemming wordt vaak verondersteld maar niet formeel vastgelegd wanneer de overheid van een aanspraak afziet, zoals bij leningen aan studenten of landbouwers.
- 20.226 De overname of kwijtschelding van een schuld door de overheid ten gunste van een entiteit onder haar zeggenschap resulteert in een toename van de waarde van haar deelneming in de eenheid, hetgeen in de herwaarderingsrekening tot uiting komt. Als de schuld van een overheidsinstelling wordt overgenomen door een andere overheidsinstelling, registreert de eerste een ontvangen kapitaaloverdracht of een nieuwe schuld, of beide, ten opzichte van de overnemende overheidsinstelling.
- 20.227 De overname of kwijtschelding van een schuld in het kader van een privatisering wordt tot het bedrag van de privatiseringsopbrengst als een transactie in deelnemingen geregistreerd, terwijl de rest een kapitaaloverdracht is; hierdoor wordt de boekhoudkundige neutraliteit van de afwikkeling van de privatisering gewaarborgd. Privatiseringen moeten binnen één jaar worden afgewikkeld.
- 20.228 Wanneer een overheid aanbiedt haar schuld vervroegd af te lossen tegen een waarde die onder de waarde van de hoofdsom, inclusief achterstallige rente, ligt, leidt dit doorgaans tot een boeking in de kapitaalrekening die doorwerkt op het vorderingenoverschot c.q. -tekort van de overheid omdat een bijdrage van de crediteur wordt verondersteld. Wanneer vervroegde aflossing op grond van het contract tot de betaling van een boete of kosten aan de geldgever leidt, moeten deze als inkomsten van de geldgever worden geregistreerd. In het geval van effecten leidt een terugkoop op de markt tot een boeking in de herwaarderingsrekening, tenzij de vervroegde aflossing aan de houder van de effecten wordt opgelegd.
- 20.229 Het verschil in waarde bij verkoop aan een derde van aanspraken van de overheid op een andere overheid, leidt tot de boeking van een kapitaaloverdracht in de kapitaalrekening; dit heeft gevolgen voor het overheidstekort, aangezien de aard van de aanspraak inhoudt dat het oorspronkelijk de bedoeling was een voordeel te verlenen en de verkoop een manier is om de schuld te saneren.
- 20.230 De kapitaaloverdracht door de overheid komt bijgevolg overeen met inkomsten voor de debiteur, omdat deze de ware begunstigde van de transactie is, met een tegenboeking in de buitenlandrekening, die overeenkomt met de uitgaven van de overheid die crediteur is. Voor de verkoper is de transactiewaarde van de verkochte aanspraak de waarde van de hoofdsom. De waarde van de aanspraak wordt voor de internationale investeringspositie tegen de gereduceerde waarde geregistreerd in zowel de rekening van de nieuwe crediteur als die van de nieuwe debiteur, d.w.z. respectievelijk in de balans van de bank en in de buitenlandrekening.
- 20.231 In meer zeldzame gevallen geeft de korting die is overeengekomen met de derde of met een debiteur die zijn schuld wil terugkopen, slechts veranderingen in de rentetarieven op de markt en niet een wijziging in kredietwaardigheid weer; in die gevallen kan de overheid die crediteur is, worden verondersteld als gewone belegger op te treden. Het verschil wordt na aftrek van eventuele boetes of kosten in de herwaarderingsrekening geregistreerd. Bij wijze van toets kan worden nagegaan of het terugbetaalde bedrag de waarde van de hoofdsom had kunnen overschrijden.

Overname van schuld met overdracht van niet-financiële activa

- 20.232 Indien de overheid de schuldenlast van een overheidsonderneming wil verlichten, kan zij, afgezien van de overname van de schuld door een overheidsinstelling, ook niet-financiële activa, zoals infrastructuur voor het openbaar vervoer, overnemen. Deze schuldovername met overdracht van niet-financiële activa aan de overheidsinstelling wordt geacht plaats te vinden met wederzijdse instemming en heeft precies hetzelfde effect als een schuldovername op het vorderingenoverschot c.q. -tekort van de overheid: het bedrag van de kapitaaloverdracht die ten gunste van de onderneming wordt geregistreerd, is gelijk aan het bedrag van de overgenomen schuld. Een overname van niet-financiële activa heeft een negatief effect op het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-).

Afschrijving of afwaardering van schulden

- 20.233 Er wordt van een afschrijving van een schuld gesproken wanneer een crediteur het aan hem verschuldigde bedrag op zijn balans in mindering brengt, doorgaans wanneer hij tot de conclusie komt dat een schuld geen of weinig waarde meer heeft omdat deze niet zal worden afgelost: de debiteur is failliet of verdwenen, of een aanklacht tegen hem zou realistisch gezien meer kosten meebrengen dan de bedragen die van hem zouden kunnen worden gevorderd. Een afwaardering van een schuld vindt plaats wanneer een crediteur de boekwaarde van een actief op zijn balans vermindert.
- 20.234 Afschrijvingen en afwaarderingen zijn interne boekhoudkundige handelingen van de crediteur en worden vaak niet als transacties beschouwd omdat zij niet met wederzijdse instemming plaatsvinden. Bij afschrijvingen en afwaarderingen kan het echter gebeuren dat de aanspraak jegens de debiteur niet wordt opgeheven, zodat het heel goed mogelijk is dat afwaarderingen, en minder vaak afschrijvingen, weer worden teruggedraaid.

20.235 Afwaarderingen van schulden worden als zodanig niet op de balans van de crediteur opgenomen, omdat de boekwaarde van de schuld de marktwaarde van het instrument al weergeeft of, in geval van leningen, gelijk is aan de nominale waarde, tenzij de marktwaarde wordt vervangen door de afgewaardeerde boekwaarde (wanneer de afwaardering in de herwaarderingsrekening wordt opgenomen). Afschrijvingen resulteren daarentegen in een verwijdering van de activa uit de balans van de crediteur door middel van een overige volumemutatie voor het afgeschreven bedrag — de waarde van de hoofdsom voor een lening, de marktwaarde voor effecten —, tenzij de afschrijving het gevolg is van de kwijtschelding van een schuld. Anders dan bij de overname of kwijtschelding van een schuld hebben afschrijvingen en afwaarderingen geen gevolgen voor het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de overheid.

Overige schuldsanering

20.236 Schuldsanering is een overeenkomst waarbij de voorwaarden voor de afwikkeling van een bestaande schuld worden gewijzigd, doorgaans tot voor de debiteur gunstiger voorwaarden. Het schuldinstrument dat wordt gesaneerd, wordt beschouwd als gedelgd en vervangen door een nieuw schuldinstrument met nieuwe voorwaarden. Als er verschil in waarde is tussen het oude en het nieuwe schuldinstrument, is dit een soort kwijtschelding en moet er een kapitaaloverdracht ten bedrage van het verschil worden geboekt.

20.237 Schuldconversie vindt plaats wanneer een crediteur ermee instemt dat een schuld aan hem wordt vervangen door een deelneming. De overheid kan bijvoorbeeld met een onderneming in haar eigendom overeenkomen dat zij in plaats van een bestaande lening een grotere deelneming in die onderneming verkrijgt. Hierop moet dan de kapitaalinjectietoets worden toegepast. Als de waarde van de gedelgde schuld afwijkt van die van de verkregen deelneming, wordt het verschil als kapitaaloverdracht in de herwaarderingsrekening geregistreerd.

20.238 Achterstallige schuld ontstaat wanneer een debiteur verzuimt een betaling van rente of van de hoofdsom te voldoen. Het schuldinstrument verandert hierdoor in het algemeen niet, maar kennis van het bedrag aan achterstallige schulden kan wel belangrijke informatie zijn.

Aankoop van schuld boven de marktwaarde

20.239 Bij de verwerving van een schuld voor een bedrag dat boven de marktwaarde ligt, wordt bij aanvang over een zachte lening gesproken en in latere fasen over vermindering van een schuldplan met waarborg. In beide gevallen is het de bedoeling een voordeel te verlenen, zodat een kapitaaloverdracht of andere uitgave moet worden geregistreerd.

20.240 Een vermindering van een schuldplan met waarborg vindt plaats wanneer de debiteur tegenover de schuldinstrumenten financiële activa met een gelijke of hogere instroom van schuldendienst stelt. Ook als de schuldinstrumenten worden overgedragen aan een afzonderlijke entiteit, moet de brutopositie worden geregistreerd, waarbij de nieuwe entiteit als hulpeenheid wordt behandeld en wordt geconsolideerd met de eenheid waarvan de schuld wordt verminderd. Als de hulpeenheid niet-ingezet is, dient deze behandeld te worden als entiteit voor specifieke doeleinden en dienen de overheidstransacties met deze eenheid te worden behandeld zoals beschreven in het deel „De presentatie van statistieken over de overheidsfinanciën”.

20.241 Zachte leningen: er bestaat geen exacte definitie van een zachte lening, maar het is algemeen aanvaard dat er sprake van een zachte lening is wanneer eenheden van de sector overheid aan andere eenheden een lening verstrekken tegen een contractueel rentetarief dat opzettelijk onder het normale markttarief ligt. De mate van concessionaliteit kan worden vergroot met respijtprijzen en een voor de debiteur gunstige frequentie van betaling en looptijd. Omdat een zachte lening de debiteur voorwaarden biedt die gunstiger zijn dan normaal gesproken op de markt mogelijk is, behelst een dergelijke lening feitelijk een overdracht van de crediteur aan de debiteur.

20.242 Zachte leningen worden net als andere leningen tegen hun nominale waarde geregistreerd, maar op het moment van de kredietverlening wordt als pro-memoriepост een kapitaaloverdracht geregistreerd die gelijk is aan het verschil tussen de contractwaarde van de schuld en de contante waarde, waarbij gebruik wordt gemaakt van een relevante markt-discontovoet. Er is geen specifieke marktrentevoet die voor het meten van de kapitaaloverdracht moet worden gebruikt. Als de lening wordt uitgegeven door een van de OESO-landen, kan het commerciële referentierentetarief gelden dat door de OESO wordt gepubliceerd.

Defeasance en bailouts

20.243 Een bailout is een financiële reddingsoperatie. De term wordt vaak gebruikt als een overheidsinstelling kortlopende financiële steun verleent om een vennootschap te helpen een periode van financiële moeilijkheden te doorstaan, of haar een meer permanente injectie van financiële middelen verstrekt om de vennootschap te helpen herkapitaliseren. Bij een bailout van een financiële instelling wordt vaak over financiële „defeasance” gesproken. Hierbij gaat het vaak om uitgebreid in de media beschreven, eenmalige transacties met een hoge waarde, die dan ook goed zichtbaar zijn.

20.244 Interventies van de overheid kunnen diverse vormen aannemen. Het betreft bijvoorbeeld het volgende:

- a) de overheid stelt zich garant voor bepaalde verplichtingen van de te steunen onderneming;

- b) de overheid verwerft een deelneming tegen voorwaarden die voor de te steunen onderneming bijzonder gunstig zijn;
  - c) de overheid koopt activa van de te steunen onderneming tegen een prijs die hoger is dan de werkelijke marktwaarde;
  - d) de overheid richt een entiteit voor specifieke doeleinden of een ander type overheidsorgaan op om de verkoop van activa of passiva van de te steunen onderneming te financieren en/of te beheren.
- 20.245 Overheidsgaranties bij een bailout worden behandeld als een eenmalige garantie aan een in financiële moeilijkheden verkerende entiteit. Zo kan de entiteit niet in staat zijn of aanzienlijke problemen hebben om aan haar verplichtingen te voldoen omdat haar vermogen om kasstroom te genereren beperkt is of omdat de verhandelbaarheid van haar activa als gevolg van buitengewone gebeurtenissen ernstig beperkt is. Dit resulteert normaliter in de registratie van een kapitaaloverdracht bij aanvang, alsof de garantie al was ingeroepen, en wel voor het volledige bedrag van de verstrekte garantie of, wanneer er een betrouwbare raming voorhanden is, voor het bedrag van de verwachte inroeping, d.w.z. het verwachte verlies voor de overheid. Zie ook punt 20.256.
- 20.246 Wanneer de overheid van een te steunen onderneming activa koopt, ligt het betaalde bedrag doorgaans hoger dan de werkelijke marktwaarde van de activa. De aankoop wordt geregistreerd tegen de werkelijke marktprijs en er wordt een kapitaaloverdracht geregistreerd voor het verschil tussen de marktprijs en het totale betaalde bedrag.
- 20.247 Bij een bailout koopt de overheid vaak leningen van een financiële instelling tegen de nominale waarde en niet tegen de marktwaarde. Ook al worden leningen tegen de nominale prijs geregistreerd, toch wordt de transactie uitgesplitst in de registratie van een kapitaaloverdracht en een post op de herwaarderingsrekening. Indien uit betrouwbare informatie blijkt dat bepaalde leningen geheel of bijna geheel oninbaar zijn, of indien er geen betrouwbare informatie over het verwachte verlies beschikbaar is, worden deze leningen tegen een nulwaarde geboekt en wordt er voor hun eerdere nominale waarde een kapitaaloverdracht geregistreerd.
- 20.248 Indien door de overheid een publiekrechtelijke institutionele eenheid wordt opgericht met als enige taak de bailout in goede banen te leiden, wordt deze eenheid geclassificeerd in de sector overheid. Als de nieuwe eenheid bedoeld is als lopende onderneming met de bailout als tijdelijke taak, wordt zij als overheidsinstelling dan wel als overheidsonderneming geclassificeerd volgens de algemene regels die in het deel over de herstructureringsbureaus hiervoor worden beschreven. Eenheden die financiële activa van financiële instellingen in moeilijkheden verwerven, met als doel deze op een geregelde manier te verkopen, kunnen niet worden aangemerkt als financiële intermediairs, aangezien zij zelf geen risico's nemen. Zij worden geclassificeerd in de sector overheid.

Schuldgaranties

- 20.249 Een schuldgarantie is een regeling waarbij een garantiegiver toezegt een crediteur te betalen indien een debiteur in gebreke blijft. Voor de overheid is het geven van een garantie een manier om economische activiteiten te ondersteunen zonder dat er een directe kasuitgave nodig is. Garanties hebben een aanzienlijk effect op het gedrag van economische subjecten doordat de leenvoorwaarden op de financiële markt hierdoor veranderen.
- 20.250 Bij elke garantie zijn er drie partijen: de geldgever, de geldnemer en de garantiegiver. In eerste instantie worden de standen en stromen van de kredietrelatie tussen de geldgever en de geldnemer geregistreerd, terwijl de standen en stromen van de garantierelatie tussen de geldgever en de garantiegiver pas na inroeping van de garantie worden geregistreerd. De activering van een garantie leidt derhalve tot de registratie van stromen en mutaties in de balansen van de debiteur, de crediteur en de garantiegiver.
- 20.251 Garanties kunnen in drie hoofdtypen worden onderverdeeld:
- i) garanties die voldoen aan de definitie van een financieel derivaat;
  - ii) standaardgaranties;
  - iii) eenmalige garanties.

Garanties van het type derivaat

- 20.252 Garanties die voldoen aan de definitie van een financieel derivaat zijn garanties die actief worden verhandeld op de financiële markten, zoals de kredietverzuimswap. Het derivaat is gebaseerd op het risico dat een referentie-entiteit in gebreke blijft en is over het algemeen niet werkelijk gekoppeld aan een individuele lening of obligatie.

- 20.253 Wanneer een dergelijke garantie wordt gegeven, betaalt de koper een bedrag aan de financiële instelling die het derivaat creëert. Dit wordt geregistreerd als een transactie in financiële derivaten. Mutaties in de waarde van het derivaat worden geregistreerd als waarderingsverschillen. Wanneer de referentie-entiteit in gebreke blijft, compenseert de garantiegiver de koper voor diens theoretische verlies op de referentieobligatie. Dit wordt eveneens geregistreerd als een transactie in financiële derivaten.

Standaardgaranties

- 20.254 Standaardgaranties dekken vergelijkbare soorten kredietrisico's in een groot aantal gevallen. Het risico dat een bepaalde lening niet wordt afgelost kan niet exact worden ingeschat, maar het is wel mogelijk te ramen hoeveel leningen uit een grotere groep niet zullen worden afgelost. De behandeling van standaardgaranties wordt in hoofdstuk 5 uiteengezet.

Eenmalige garanties

- 20.255 Eenmalige garanties worden gegeven wanneer de voorwaarden van de lening of het effect zo specifiek zijn dat het niet mogelijk is de mate van risico die aan de lening verbonden is met enige nauwkeurigheid te berekenen. Doorgaans wordt het verstrekken van een eenmalige garantie beschouwd als een onvoorziene uitgave en wordt deze niet als financieel actief/passief op de balans van de garantiegiver opgenomen.
- 20.256 In uitzonderlijke gevallen worden eenmalige garanties die door overheden aan vennootschappen worden verleend in bepaalde duidelijk omschreven financiële noodsituaties (bv. bij een negatief eigen vermogen) waarbij het uiterst waarschijnlijk is dat de garantie zal worden ingeroepen, behandeld alsof deze garanties reeds bij aanvang werden ingeroepen (zie ook punt 20.245).
- 20.257 De activering van een eenmalige garantie wordt op dezelfde manier behandeld als een schuldovername. De oorspronkelijke schuld wordt tenietgedaan en er wordt een nieuwe schuld gecreëerd tussen de garantiegiver en de crediteur. Bij de overname van de schuld wordt een kapitaaloverdracht ten gunste van de in gebreke blijvende debiteur geregistreerd. Deze overdracht wordt gecompenseerd door een financiële transactie, waarbij de financiële passiva worden overgedragen van de vennootschap aan de overheid.
- 20.258 De activering van een garantie kan al dan niet aflossing van de schuld ineens vereisen. Bij de registratie op transactiebasis moet het totale bedrag van de overgenomen schuld worden geregistreerd op het moment waarop de garantie wordt ingeroepen en de schuld wordt overgenomen. De garantiegiver is de nieuwe debiteur en de aflossing van de hoofdsom plus opgebouwde rente door de garantiegiver moet worden geregistreerd op het moment waarop deze stromen zich voordoen. Als de oproeping van de garantie slechts de afwikkeling van de schuldendienst voor de verslagperiode betreft, zoals bij zogenaamde cash calls, wordt een kapitaaloverdracht voor het vereffende bedrag geregistreerd. Wanneer er echter een patroon van gedeeltelijke oproepingen wordt waargenomen, bijvoorbeeld driemaal achtereenvolgend, en dit patroon naar verwachting zal worden voortgezet, wordt een schuldovername geregistreerd.
- 20.259 Wanneer de oorspronkelijke debiteur de garantiegiver terugbetaalt terwijl er al een uitgave is geregistreerd voor eerder ingeroepen garanties, wordt het desbetreffende bedrag door de garantiegiver als inkomsten geregistreerd. Wanneer de debiteur onder zeggenschap van de garantiegiver staat, moet op deze inkomsten wel de superdividendoets worden toegepast: elk bedrag van de terugbetaling dat het inkomen uit bedrijfsuitoefening overschrijdt, wordt geregistreerd als onttrekking van deelnemingen.

Securitisatie

Definitie

- 20.260 Securitisatie is de uitgifte van effecten op basis van kasstromen die naar verwachting door activa zullen worden gegenereerd of van andere inkomstenstromen. Effecten op basis van door activa gegenereerde kasstromen worden „door activa gedekte effecten” („asset backed securities” (ABS)) genoemd.
- 20.261 Bij securitisatie draagt de initiator de eigendomsrechten op activa, of het recht op ontvangst van bepaalde toekomstige stromen, over aan een securitisatie-eenheid, die daarvoor aan de initiator een bedrag uit haar eigen financieringsbron betaalt. Een securitisatie-eenheid is vaak een entiteit voor specifieke doeleinden. De securitisatie-eenheid haalt haar eigen financiering uit de uitgifte van effecten op basis van de activa of rechten op toekomstige geldstromen die door de initiator als onderpand aan haar zijn overgedragen. De centrale vraag voor de registratie van de betaling door de securitisatie-eenheid aan de initiator is of de overdracht van de activa bestaat uit de verkoop van bestaande activa aan de securitisatie-eenheid, dan wel een manier is om geld te lenen met toekomstige inkomstenstromen als onderpand.

Criteria voor een verkoop

- 20.262 Om een securitisatie te kunnen behandelen als verkoop moeten in de balans van de overheid verhandelbare activa bestaan en moet er een volledige overdracht van eigendom, dus van alle risico's en opbrengsten in verband met die activa, aan de securitisatie-eenheid plaatsvinden.
- 20.263 Securitisatie van toekomstige inkomstenstromen die niet als rendement van economische activa worden erkend, zoals toekomstige royalty's uit olie, wordt als een door de initiator opgenomen lening beschouwd.

- 20.264 Wanneer een securitisatie stromen in verband met financiële of niet-financiële activa betreft, moeten alle risico's en baten die aan het bezit van die activa gekoppeld zijn, worden overgedragen, wil men een verkoop kunnen registreren.
- 20.265 Indien de overheid een economisch belang behoudt in de securitisatie, in de vorm van een uitgestelde aankoop-prijs, d.w.z. het recht op stromen boven de oorspronkelijke securitisatiewaarde, of het eigendomsrecht op de laatste door de securitisatie-eenheid uitgegeven tranche, dan wel anderszins, heeft er geen verkoop plaatsgehad en wordt de initiator geacht een lening te hebben opgenomen.
- 20.266 Indien de overheid als initiator de aflossing van een schuld garandeert die de securitisatie-eenheid met betrekking tot de activa is aangegaan, zijn de risico's met betrekking tot die activa niet overgedragen. Er heeft dus geen verkoop plaatsgevonden en de initiator wordt geacht een lening te hebben opgenomen. Garanties kunnen diverse gedaanten aannemen, onder meer die van een verzekeringscontract, een derivaat of een beding van vervanging van activa.
- 20.267 Als wordt vastgesteld dat het securitisatiecontract de werkelijke verkoop van verhandelbare activa omvat, moet de sectorclassificatie van de securitisatie-eenheid worden onderzocht. In het deel „Definitie van de sector overheid” worden de criteria uiteengezet om te bepalen of de securitisatie-eenheid een institutionele eenheid dan wel een financiële intermediair is. Als de securitisatie-eenheid in de sector overheid wordt geclassificeerd, wordt de securitisatie als overheidslening aangemerkt. Als de securitisatie-eenheid als overige financiële intermediair (S.125) wordt geclassificeerd, moet de securitisatie als verkoop van activa worden geregistreerd, zonder direct effect op de overheidsschuld, maar met effect op het overheidstekort indien de gesecuritiseerde stromen niet-financiële activa betreffen.
- 20.268 Als de overheid een vergoeding biedt, in geld achteraf of op andere wijze zoals door een garantie, waardoor er geen overdracht van risico's plaatsvindt, wordt een securitisatie die oorspronkelijk als verkoop werd aangemerkt, vanaf dat moment als opgenomen lening beschouwd waarbij de volgende transacties worden geregistreerd: ontstaan van passiva en aankoop van activa, met een kapitaaloverdracht wanneer de waarde van de passiva hoger is dan die van de activa.

Registratie van stromen

- 20.269 Wanneer een securitisatie als opgenomen lening wordt geregistreerd, worden de kasstromen die aan de securitisatie-eenheid worden overgedragen, in de overheidsrekeningen geregistreerd als aflossing van schuld (rente en hoofdsom).
- 20.270 Wanneer de kasstromen opdrogen voordat de schuld gedelgd is, worden de resterende passiva van de overheidsbalans verwijderd door middel van een overige volumemutatie.
- 20.271 Na volledige delging van de schuld worden eventuele resterende kasstromen die overeenkomstig het securitisatiecontract aan de securitisatie-eenheid zijn overgedragen, als uitgaven van de initiator geregistreerd.

Overige vraagstukken

Pensioenverplichtingen

- 20.272 De behandeling van pensioenregelingen wordt beschreven in hoofdstuk 17, waarin onder meer een aanvullende tabel bij de standaardrekeningen van het ESR is opgenomen; in deze tabel moeten alle verplichtingen van pensioenregelingen worden opgenomen, met inbegrip van pensioenverplichtingen die voortvloeien uit socialezekerheidsregelingen. De pensioenrechten van werkgerelateerde toegezegde-uitkeringsregelingen zonder fondsvorming met de overheid als pensioenbeheerder moeten alleen in deze aanvullende rekeningen worden geregistreerd.

Betaling van een bedrag ineens

- 20.273 In sommige gevallen kunnen eenheden een bedrag ineens aan de overheid betalen wanneer deze bepaalde pensioenverplichtingen van hen overneemt. Dergelijke grote eenmalige transacties tussen een overheid en een andere eenheid, doorgaans een overheidsonderneming, zijn vaak gekoppeld aan een wijziging in de status van de onderneming of aan de privatisering ervan. De overheid neemt de desbetreffende verplichtingen meestal over in ruil voor een contante betaling die het verwachte tekort als gevolg van de overdracht compenseert.
- 20.274 Omdat het gaat om een gelijkwaardige uitwisseling van een contant bedrag tegen het aangaan van een verplichting die een passief is, heeft de transactie in principe geen gevolgen voor het vermogenssaldo en het financiële vermogenssaldo en wordt het vorderingenoverschot c.q. -tekort van de overheid hierdoor niet gewijzigd. Het kan echter zijn dat de pensioenverplichting noch op de balans van de eenheid die de verplichtingen overdraagt, noch op die van de eenheid die de verplichtingen overneemt, als passief is opgenomen. Bijvoorbeeld, wanneer de pensioenverplichtingen aan de overheid worden overgedragen, kunnen zij opgaan in een socialezekerheidsregeling waarvoor geen passiva zijn opgenomen.

- 20.275 In deze context moet een dergelijke betaling ineens worden gezien als een vooruitbetaling van sociale premies. Met het oog op de diverse regelingen die zich in de praktijk voordoen en om vertekeningen bij de berekening van bepaalde aggregaten, zoals arbeidskosten of verplichte heffingen, te vermijden, wordt de betaling van het bedrag ineens geregistreerd als financieel voorschot (F.8), d.w.z. als vooruitbetaling van overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (D.75), die later naar rato van de desbetreffende pensioenuitkeringen worden geregistreerd. Bijgevolg heeft de betaling van een bedrag ineens geen effect op het vorderingenoverschot c.q. -tekort van de overheid in het jaar van overdracht van de verplichtingen.

Publiek-private partnerschappen

Draagwijde van publiek-private partnerschappen

- 20.276 Publiek-private partnerschappen (PPP's) zijn complexe langlopende contracten tussen twee eenheden, waarbij de een doorgaans een vennootschap (of groep publieke of particuliere vennootschappen) is, die de exploitant of partner wordt genoemd, en de ander een overheidsinstelling, die de concessiegever wordt genoemd. Bij PPP's gaat het om een aanzienlijke kapitaaluitgave door de vennootschap om vaste activa te creëren of te verbeteren, die vervolgens door die vennootschap worden geëxploiteerd en beheerd met het oog op de productie en verlening van diensten aan de overheidsinstelling of namens die instelling aan het grote publiek.
- 20.277 Aan het eind van het contract verwerft de concessiegever normaliter de juridische eigendom van de vaste activa. De vaste activa zijn meestal kenmerkend voor bepaalde belangrijke openbare diensten, zoals scholen of universiteiten, ziekenhuizen en gevangenissen. Het kan ook gaan om infrastructurele activa omdat veel grote projecten die op basis van een PPP worden uitgevoerd de levering van diensten op het gebied van vervoer, communicatie, nutsvoorzieningen of andere typische infrastructuurdiensten betreffen.
- 20.278 Een algemene beschrijving waarbij de meest gangbare boekhoudkundige problemen aan bod komen, is als volgt: een vennootschap stemt ermee in een samenstel van vaste activa te verwerven en deze vervolgens samen met andere inputs te gebruiken voor de productie van diensten. Deze diensten kunnen worden geleverd aan de overheid, hetzij voor intermediair verbruik, zoals bij het onderhoud van motorvoertuigen, hetzij voor gratis distributie aan het publiek, zoals bij onderwijs; in dat geval verricht de overheid gedurende de contractperiode periodieke betalingen aan de vennootschap, die verwacht dat zij haar kosten zal kunnen terugverdienen en een redelijk rendement op haar investeringen zal kunnen behalen.
- 20.279 Volgens deze definitie van een PPP-contract betaalt de concessiegever de exploitant een vergoeding voor de „beschikbaarheid” of „vraag”, zodat er sprake is van een overheidsopdracht. Anders dan bij andere langlopende dienstencontracten worden er specifieke activa gecreëerd. Een PPP-contract houdt derhalve in dat de overheid een dienst koopt die door een partner door middel van de creatie van activa wordt geproduceerd. PPP-contracten kunnen sterk uiteenlopen met betrekking tot het beschikkingsrecht over de activa aan het eind van het contract, de exploitatie-eisen, het onderhoud van de activa gedurende de contractperiode, de prijs, de kwaliteit en het volume van de geproduceerde diensten enz.
- 20.280 Wanneer de vennootschap de diensten rechtstreeks aan het publiek verkoopt, bijvoorbeeld bij een tolgeweg, wordt het contract als concessie en niet als PPP beschouwd. De prijs wordt stelselmatig door de overheid gereguleerd en zo vastgesteld dat de vennootschap kan verwachten haar kosten terug te verdienen en een redelijk rendement op haar investering te behalen. Aan het eind van de contractperiode kan de overheid de juridische eigendom en het operationele beheer van de activa, eventueel om niet, verwerven.
- 20.281 In een PPP-contract verwerft de vennootschap de vaste activa en is zij de juridische eigenaar van die activa tijdens de contractperiode, soms met steun van de overheid. In het contract is dikwijls vastgelegd dat de activa aan door de overheid gespecificeerde vereisten inzake ontwerp, kwaliteit en capaciteit moeten voldoen, dat zij op een door de overheid gespecificeerde wijze moeten worden gebruikt om de in het contract bedoelde diensten te produceren en dat zij overeenkomstig door de overheid vastgestelde normen moeten worden onderhouden.
- 20.282 Voorts hebben de activa doorgaans een levensduur die veel langer is dan de contractperiode, zodat de overheid soms voor een groot deel van de levensduur van de activa verantwoordelijk is voor het beheer ervan en de bijbehorende risico's draagt en de bijbehorende baten ontvangt. Het is derhalve vaak lastig te bepalen of de vennootschap of de overheid de meeste risico's draagt en de meeste baten ontvangt.

Economische eigendom en toerekening van activa

- 20.283 Net als bij een lease wordt de economische eigenaar van de activa bij een PPP vastgesteld door na te gaan welke eenheid de meeste risico's draagt en welke vermoedelijk de meeste baten uit de activa ontvangt. De activa en derhalve ook de bruto-investeringen in vaste activa worden dan aan die eenheid toegerekend. In verband met de risico's en baten moeten vooral de volgende elementen worden onderzocht:
- a) bouwrisico's, die onder meer bestaan uit kostenoverschrijdingen, eventuele extra kosten als gevolg van te late levering of het niet voldoen aan specificaties of bouwcodes, en milieu- en overige risico's die resulteren in betalingen aan derden;

- b) beschikbaarheidsrisico's, die onder meer bestaan uit eventuele extra kosten voor bijvoorbeeld onderhoud en financiering, of uit boetes omdat het volume of de kwaliteit van de diensten niet voldoet aan de in het contract gespecificeerde normen;
  - c) vraagrisico's, die onder meer bestaan uit de mogelijkheid dat de vraag naar de diensten hoger of lager uitvalt dan verwacht;
  - d) restwaarde- en verouderingsrisico's, waarbij het onder meer gaat om het risico dat de activa aan het eind van het contract minder waard zijn dan verwacht en om de mate waarin de overheid een optie heeft de activa te verwerven;
  - e) het bestaan van financierings- of verleningsgaranties door de concessiegever, dan wel van voordelige beëindigingsclausules, met name bij beëindiging op initiatief van de exploitant.
- 20.284 De risico's en baten liggen bij de exploitant als de bouwrisico's en de vraag- dan wel beschikbaarheidsrisico's feitelijk zijn overgedragen. Een meerderheidsfinanciering, garanties die de meerderheid van de bijeengebrachte financiering dekken of beëindigingsclausules die voorzien in een compensatie van het grootste deel van de door de financier beschikbaar gestelde middelen bij beëindiging op initiatief van de exploitant, hebben tot gevolg dat geen van deze risico's feitelijk worden overgedragen.
- 20.285 In verband met het specifieke karakter van een PPP-contract waarmee complexe activa gemoeid zijn, is bovendien, zeker wanneer de beoordeling van risico's en baten geen uitsluitel geeft, de vraag van belang welke eenheid een bepalende invloed heeft op de aard van de activa en hoe de voorwaarden van de met de activa geleverde diensten worden bepaald; daarbij is vooral van belang:
- a) in welke mate de overheid het ontwerp, de kwaliteit, de omvang en het onderhoud van de activa bepaalt;
  - b) in welke mate de overheid kan bepalen welke diensten worden geproduceerd en aan welke eenheden en tegen welke prijs de diensten worden geleverd.
- 20.286 De bepalingen van elk PPP-contract moeten worden geëvalueerd om vast te stellen welke eenheid de economische eigenaar is. Door de grote complexiteit en verscheidenheid van PPP-contracten moeten alle feiten en omstandigheden worden onderzocht en moet aan de hand daarvan worden beslist hoe de onderliggende economische relaties het best in de rekeningen worden weergegeven.

Vraagstukken in verband met de registratie

- 20.287 Als wordt vastgesteld dat de vennootschap de economische eigenaar is en als de overheid, zoals gebruikelijk, aan het eind van het contract de juridische en economische eigendom zonder expliciete betaling verkrijgt, wordt een transactie geregistreerd voor de verwerving van activa door de overheid. Daarbij wordt vaak de volgende algemene methode gevolgd: de overheid bouwt geleidelijk een financiële aanspraak op, terwijl de vennootschap geleidelijk overeenkomstige passiva accumuleert, zodat de waarde van de aanspraak en passiva gelijk is aan de verwachte restwaarde van de activa aan het eind van de contractperiode. Bij deze methode moeten bestaande monetaire transacties worden herschikt of moeten er nieuwe transacties worden gecreëerd aan de hand van aannamen over de verwachte waarde van de activa en over de rentetarieven. Wanneer de PPP-activa niet op de overheidsbalans staan, moet daarom van de PPP-betalingen een component met betrekking tot de verwerving van financiële activa worden afgescheiden.
- 20.288 Een andere methode bestaat erin de wijzigingen in juridische en economische eigendom aan het eind als kapitaaloverdracht in natura te registreren. Deze methode geeft de onderliggende economische realiteit minder goed weer, maar is gezien de beperkte gegevens en de onzekerheid over de verwachte restwaarde van de activa en contractbepalingen die voorzien in diverse opties voor beide partijen, wel de meest voorzichtige werkwijze.
- 20.289 Een ander belangrijk probleem doet zich voor wanneer wordt vastgesteld dat de overheid de economische eigenaar van de activa is, maar zij aan het begin van het contract geen expliciete betaling verricht. Er moet dan een transactie worden geconstrueerd die de verwerving weergeeft. Door de overeenkomst met een werkelijke financiële lease wordt er meestal voor gekozen de verwerving door een fictieve financiële lease weer te geven. Of die keuze uitvoerbaar is, hangt echter af van de specifieke contractbepalingen, van de interpretatie daarvan en eventueel ook van andere factoren. Er kan bijvoorbeeld van een fictieve lening worden uitgegaan, waarbij de werkelijke overheidsbetalingen aan de vennootschap, voor zover die bestaan, zodanig kunnen worden herschikt dat een deel van elke betaling als aflossing van de lening wordt beschouwd. Als er geen werkelijke overheidsbetalingen zijn, kunnen er voor de aflossing van de lening niet-monetaire transacties worden opgesteld. Er zijn nog andere methoden om betaling door de overheid voor de activa weer te geven: vooruitbetaling van een operationele lease, indien er een fictieve operationele lease wordt geconstrueerd, dan wel een immaterieel actief voor het recht van de vennootschap op toegang tot de activa voor de levering van de diensten.

20.290 Een ander belangrijk probleem betreft de meting van de productie. Wat er ook besloten wordt over de eenheid die gedurende de contractperiode de economische eigenaar van de activa is en over de wijze waarop de overheid deze activa uiteindelijk verwerft, het is belangrijk dat de productie juist wordt gemeten. Ook hier zijn er verschillende mogelijkheden en welke de beste is, hangt af van de situatie en de beschikbaarheid van gegevens. Problematisch wordt het als wordt vastgesteld dat de overheid de economische eigenaar van de activa is, maar de activa door de vennootschap worden gebruikt om diensten te produceren. De waarde van de kapitaaldiensten moet eigenlijk worden weergegeven als productiekosten van de vennootschap, maar dat kan betekenen dat er een operationele lease moet worden geconstrueerd, die vervolgens weer een herschikking van werkelijke transacties of de constructie van niet-monetaire transacties vereist om de leasebetalingen vast te leggen. Een alternatief is om de kosten van de kapitaaldiensten in de productierekening van de sector overheid op te nemen en daarbij de output van de overheid op dezelfde wijze te classificeren als de output van de vennootschap, zodat de totale output in de economie juist geïdentificeerd is.

Transacties met internationale en supranationale organisaties

20.291 Er vinden transacties plaats tussen ingezeten eenheden en internationale of supranationale organisaties, geïdentificeerd in de sector buitenland.

20.292 Er zijn bijvoorbeeld transacties tussen ingezeten eenheden die niet tot de sector overheid behoren en instellingen van de Europese Unie, waarbij deze worden beschouwd als principalen van de transactie, ook al spelen overheidsinstellingen een rol als intermediair voor het doorgeven van de middelen. De registratie van de belangrijkste transacties vindt rechtstreeks tussen de twee partijen plaats en heeft dus geen gevolgen voor de sector overheid. De rol van de overheid wordt geregistreerd als financiële transactie (F.89).

20.293 Hieronder wordt uiteengezet hoe specifieke transacties tussen nationale ingezetenen en instellingen van de Europese Unie voor diverse categorieën moeten worden geregistreerd:

a) belastingen: sommige productgebonden belastingen, zoals invoerheffingen en accijnzen, moeten worden voldaan aan de instellingen van de Europese Unie of andere supranationale organisaties. Er zijn drie categorieën:

1. direct afdraagbare belastingen, zoals de vroegere heffing van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal op mijnbouw- en ijzer- en staalondernemingen, die direct worden geregistreerd;
2. belastingen die door nationale overheden namens de instellingen van de Europese Unie of andere supranationale organisaties worden geïdentificeerd, maar die worden opgevat als direct door de ingezeten producenten te betalen. Voorbeelden zijn heffingen op ingevoerde landbouwproducten, monetaire compenserende bedragen bij in- en uitvoer, productieheffingen op suiker, belasting op isoglucose, medeverantwoordelijkheidsheffingen op melk en granen en douanerechten op basis van het geïntegreerde tarief van de Europese Gemeenschappen. Deze worden direct geregistreerd als transactie tussen de producenten en de supranationale organisatie, waarbij de rol van de overheid als intermediair wordt geregistreerd als financiële transactie;
3. ontvangen btw in elk van de lidstaten: deze wordt geregistreerd als ontvangen door de nationale overheid, waarbij het bedrag dat de lidstaten aan de Europese Unie afstaan als inkomensoverdracht (D.76) wordt geregistreerd. Het moment van registratie van de inkomensoverdracht van de overheid naar de Europese Unie is het moment van betaling;

b) subsidies: alle subsidies die door supranationale organisaties direct aan ingezeten producenten worden uitgekeerd, worden geregistreerd als direct betaald door de supranationale organisatie en niet als betaald door een ingezeten overheidsinstelling. Subsidies aan ingezeten producenten die door overheidsinstellingen in hun hoedanigheid van intermediair worden doorgegeven, worden eveneens geregistreerd als direct voldaan tussen de principalen; in dat geval is echter ook een boeking onder overige vorderingen/schulden (F.89) in de financiële rekeningen van de overheid nodig;

c) overige inkomensoverdrachten, n.e.g.: bijdragen aan de begroting van de Europese Unie door de lidstaten in het kader van de derde en vierde middelenbron, bedoeld om de Europese Unie eigen middelen te geven. De betalingen in het kader van de derde bron worden berekend door toepassing van een vast tarief op de btw-grondslag van elke lidstaat. Voor de vierde middelenbron is de betaling gebaseerd op het bruto nationaal inkomen van elke lidstaat. Deze betalingen worden beschouwd als verplichte overdrachten van overheden aan de Europese Unie. Zij worden geïdentificeerd als overige inkomensoverdrachten en geregistreerd op het moment van betaling;

d) inkomensoverdrachten in verband met internationale samenwerking: de meeste overige inkomensoverdrachten, in geld of in natura, tussen overheidsinstellingen en niet-ingezeten eenheden, waaronder internationale organisaties, worden geïdentificeerd als inkomensoverdrachten in verband met internationale samenwerking. Deze omvatten lopende hulp aan ontwikkelingslanden, lonen van docenten, adviseurs en overige personeelsleden van de overheid die in het buitenland werkzaam zijn enz. Een kenmerk van de inkomensoverdrachten in verband met internationale samenwerking is dat deze op vrijwillige basis worden verricht;

- e) kapitaaloverdrachten: investeringsbijdragen, in geld of in natura, en andere kapitaaloverdrachten, met name als tegenboeking van een schuldkwijtschelding of -overname, kunnen aan een internationale of supranationale organisatie worden betaald of van deze worden ontvangen;
- f) financiële transacties: sommige financiële transacties, doorgaans leningen, kunnen worden geregistreerd wanneer zij door een internationale organisatie, zoals de Wereldbank of het Internationaal Monetair Fonds, worden verleend. Overheidsinvesteringen in het kapitaal van internationale en supranationale organisaties, met uitzondering van het Internationaal Monetair Fonds, worden geclassificeerd als overige deelnemingen (F.519), tenzij zij zeker niet zullen worden afgelost, in welk geval zij worden geclassificeerd als inkomensoverdrachten in verband met internationale samenwerking.
- 20.294 De instellingen van de Europese Unie verrichten aanzienlijke inkomens- en kapitaaloverdrachten door middel van de structuurfondsen, zoals het Europees Sociaal Fonds, het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling en het Cohesiefonds. De eindbegunstigden van deze overdrachten kunnen overheidsinstellingen of niet tot de overheid behorende eenheden zijn.
- 20.295 Bij bijdragen uit de structuurfondsen gaat het vaak om medefinanciering, waarbij de Europese Unie samen met een overheid een investering financiert. Deze medefinanciering kan bestaan uit een combinatie van vooruit-, tussentijdse en eindbetalingen, die via ten minste één overheidsinstelling worden doorgegeven. Ingezetten overheidsinstellingen kunnen eveneens voorschotten betalen op middelen die zij nog van de Europese Unie tegoed hebben.
- 20.296 Als een niet tot de overheid behorende eenheid de begunstigde is, worden betalingen die door de overheid worden verricht voordat de overdracht in geld van de Europese Unie is ontvangen, als financiële transacties geregistreerd onder overige vorderingen/schulden. De tegenpartij bij de financiële transactie is de Europese Unie indien het moment van ontstaan van de niet-financiële transactie heeft plaatsgehad, en anders de begunstigde. De transitorische positie vervalt zodra het geld is betaald.
- 20.297 Het moment van registratie van overdrachten in het kader van medegefinancierde overheidsuitgaven is het moment waarop de Europese Unie de medefinanciering goedkeurt.
- 20.298 Het kan voorkomen dat de voorschotten van de overheid hoger zijn dan het bedrag dat bij de goedkeuringsprocedure wordt vastgesteld. Indien de begunstigde in staat is dit te veel ontvangen bedrag terug te betalen, vervalt daarmee zijn te betalen transitorische post ten opzichte van de overheid. Indien de begunstigde het bedrag niet kan terugbetalen, wordt een kapitaaloverdracht van de overheid geregistreerd die de transitorische post opheft.
- 20.299 Als de begunstigde een overheidsinstelling is, worden de overheidsinkomsten geregistreerd op het moment van de uitgave, waarmee wordt afgeweken van de algemene regels inzake het moment van registratie van dergelijke overdrachten. Als er een aanzienlijke tijdspanne ligt tussen het moment van de overheidsuitgave en de ontvangst van het geld, kunnen de inkomsten worden geregistreerd op het moment waarop de claim bij de Europese Unie wordt ingediend; dit geldt echter alleen als er geen betrouwbare informatie voorhanden is over het moment van de uitgave, als het om een groot bedrag gaat of als de tijdsspanne tussen uitgave en indiening klein is.
- 20.300 Alle voorschotten die de Europese Unie aan het begin van meerjarenprogramma's aan overheidsinstellingen als eindbegunstigden betaalt, worden geregistreerd als financiële voorschotten.

Ontwikkelingshulp

- 20.301 Overheden bieden steun aan andere landen door hun leningen te verstrekken tegen een rentetarif dat bewust lager ligt dan de marktrente voor een lening met een vergelijkbaar risico (zachte leningen, zoals beschreven in het deel „Registratievraagstukken in verband met de overheid”, „Schuldtransacties”), of door bijdragen in geld of in natura.
- 20.302 De registratie van internationale steun in de vorm van bijdragen in natura, zoals leveringen van levensmiddelen, zorgt vaak voor problemen. De prijzen van de goederen of diensten die in natura worden geleverd, zoals levensmiddelen, kunnen in het ontvangende land heel anders zijn dan in het donorland. Als algemene regel geldt dat de waarde van de donatie aan de ontvanger wordt geacht gelijk te zijn aan de kosten van het verlenen van de steun aan de ontvanger. Daaruit volgt dat de prijzen van het donorland moeten worden gehanteerd als basis voor de berekening van de waarde van de donatie. Behalve de kosten van de goederen en diensten zelf moeten ook alle bijkomende kosten die aan de levering van deze goederen en diensten kunnen worden toegeschreven, worden meegerekend, zoals de kosten van het vervoer naar het andere land, de levering binnen dat land, de beloning van overheidsmedewerkers in het donorland voor het gereedmaken van de zendingen of voor het toezicht op de levering, verzekeringen enz.

DE PUBLIEKE SECTOR

20.303 De publieke sector bestaat uit de overheid en ondernemingen in handen van de overheid. Deze componenten bestaan al in de voornaamste sectorindeling van het systeem en kunnen worden herschikt om rekeningen van de publieke sector samen te stellen. Hiertoe worden de subsectoren van de overheid en de publieke subsectoren van niet-financiële vennootschappen en financiële instellingen samengevoegd.

Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Izw's t.b.v. huishoudens	Huishoudens
In handen van de overheid	In handen van de overheid	In handen van de overheid	Particulier	Particulier
Particulier	Particulier			

20.304 Financiële instellingen in handen van de overheid kunnen worden onderverdeeld in de centrale bank en overige financiële instellingen in handen van de overheid, die zo nodig verder kunnen worden onderverdeeld in subsectoren van financiële instellingen.

Tabel 20.2 — De publieke sector en zijn subsectoren

Overheid				Vennootschappen in handen van de overheid		
Centrale overheid	Deelstaat-overheid	Lagere overheid	Sociale zekerheid	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid	Financiële instellingen in handen van de overheid	
					Centrale bank	Overige financiële instellingen in handen van de overheid

20.305 De rekeningen van de publieke sector kunnen worden samengesteld overeenkomstig het kader en het rekeningenstelsel van het ESR, waarbij in principe zowel de geconsolideerde als de niet-geconsolideerde versie van analytisch nut kan zijn. Alternatieve presentaties, zoals de geconsolideerde en niet-geconsolideerde equivalenten van de eerder in dit hoofdstuk beschreven GFS-presentatie, zijn eveneens van nut.

20.306 Alle institutionele eenheden die onder de publieke sector vallen, zijn ingezeten eenheden waarover de overheid zeggenschap heeft, hetzij direct hetzij indirect via een aantal eenheden binnen de publieke sector samen. Onder zeggenschap over een entiteit wordt verstaan het vermogen om het algemene beleid van die entiteit te bepalen. Dit wordt hieronder nader beschreven.

20.307 Of een tot de publieke sector behorende eenheid deel uitmaakt van de sector overheid dan wel een overheids-onderneming is, wordt bepaald aan de hand van de markt-/niet-markttoets, die in hoofdstuk 3 en hierboven wordt beschreven. Niet-markteenheden worden ingedeeld bij de sector overheid en markteenheden worden als overheids-onderneming beschouwd. Op deze algemene regel wordt alleen een uitzondering gemaakt voor bepaalde financiële instellingen die toezicht houden op dan wel diensten leveren aan de financiële sector, en die worden geclassificeerd als financiële instellingen in handen van de overheid, ongeacht of zij een markt- dan wel een niet-markteenheid zijn.

20.308 De rechtsvorm van een orgaan is geen leidraad voor de sectorclassificatie ervan. Zo kunnen bepaalde eenheden die juridisch gezien een overheids-onderneming zijn, toch een niet-markteenheid zijn en dus in de sector overheid en niet als overheids-onderneming worden geclassificeerd.

Zeggenschap in de publieke sector

20.309 Onder zeggenschap over een tot de publieke sector behorende ingezeten eenheid wordt verstaan het vermogen om het algemene beleid van die eenheid te bepalen. Dat kan zijn door middel van de directe rechten van een enkele eenheid of de collectieve rechten van vele eenheden. De volgende indicatoren van zeggenschap moeten in aanmerking worden genomen:

- a) het recht om de meerderheid van functionarissen, directieleden enz. te benoemen of te ontslaan, of om hun benoeming tegen te houden: het recht om een meerderheid van het bestuur van een entiteit te benoemen of te ontslaan, of om de benoeming ervan goed te keuren of tegen te houden, volstaat om zeggenschap aan te tonen. Dit recht kan direct in handen liggen van één enkele eenheid in de publieke sector, of indirect in handen van een aantal van die eenheden. Indien de eerste reeks benoemingen plaatsvindt onder zeggenschap van de publieke sector maar latere vervangingen niet, blijft de eenheid tot de publieke sector behoren totdat de meerderheid van de directieleden niet meer benoemd is onder zeggenschap van de publieke sector;

- b) het recht om belangrijk personeel te benoemen of te ontslaan, of om de benoeming ervan tegen te houden: als de zeggenschap over het algemene beleid de facto wordt bepaald door invloedrijke bestuursleden, zoals de algemeen directeur, de bestuursvoorzitter en de financieel directeur, heeft de bevoegdheid om deze mensen te benoemen of te ontslaan, of om hun benoeming tegen te houden, meer gewicht;
- c) het recht om een meerderheid van de leden van belangrijke commissies van de entiteit te benoemen of te ontslaan, of om hun benoeming tegen te houden: als belangrijke aspecten van het algemene beleid, zoals de bezoldiging van hogere functionarissen en de bedrijfsstrategie, worden gedelegeerd aan subcommissies, dan is het recht om de in deze subcommissies zitting hebbende directieleden te benoemen of te ontslaan, of om hun benoeming tegen te houden, een bepalende factor;
- d) eigendom van de meerderheid van de stemrechten: dit duidt doorgaans op zeggenschap wanneer beslissingen op basis van één stem per aandeel worden genomen. De aandelen kunnen direct worden gehouden of indirect, waarbij de aandelen in het bezit zijn van alle eenheden van de publieke sector samen. Als beslissingen niet op basis van één stem per aandeel worden genomen, moet de situatie nader worden onderzocht om te bepalen of de publieke sector een meerderheid van stemmen heeft;
- e) rechten op grond van speciale aandelen en opties: „gouden aandelen” waren ooit zeer gangbaar bij geprivatiseerde vennootschappen en komen daarnaast ook voor bij sommige entiteiten voor specifieke doeleinden. In sommige gevallen geven zij eenheden in de publieke sector bepaalde overblijvende rechten om belangen te beschermen; deze rechten kunnen permanent of tijdelijk zijn. Het bestaan van dit soort aandelen is op zich geen indicator van zeggenschap, maar moet wel zorgvuldig worden onderzocht, met name om na te gaan in welke omstandigheden de desbetreffende bevoegdheden kunnen worden gebruikt. Als de bevoegdheden het lopende beleid van de entiteit beïnvloeden, zijn zij van belang voor de classificatie van die entiteit. In andere gevallen gaat het om reservebevoegdheden die het recht kunnen verlenen om het algemene beleid in noodsituaties enz. te bepalen; deze bevoegdheden worden niet relevant geacht als zij niet het lopende beleid beïnvloeden, maar mochten zij worden gebruikt, leidt dat doorgaans wel onmiddellijk tot een herclassificatie. Wanneer entiteiten in de publieke sector een optie op aandelen hebben, levert dat in bepaalde omstandigheden een vergelijkbare situatie op; als dat het geval is, moet worden beoordeeld of de bevoegdheden om de optie uit te oefenen van invloed is op het algemene beleid van de entiteit;
- f) recht op zeggenschap via contracten: als de gehele verkoop van een entiteit naar één enkele eenheid of naar een groep eenheden in de publieke sector gaat, is er ruimte voor een dominante invloed die als zeggenschap kan worden aangemerkt. Als er andere afnemers zijn of kunnen zijn, impliceert dat doorgaans dat de entiteit niet onder zeggenschap van eenheden in de publieke sector staat. Als de entiteit als gevolg van de invloed van de publieke sector geen handel met afnemers in de particuliere sector kan drijven, is dit een indicatie van zeggenschap;
- g) recht op zeggenschap op grond van leningovereenkomsten of toestemming om te lenen: geldgevers leggen vaak controlemaatregelen op als voorwaarden voor het verstrekken van een lening. Als de publieke sector bij het verstrekken van een lening, of ter beperking van zijn risico bij een garantie, controlemaatregelen oplegt die strenger zijn dan de voorwaarden die een bank aan een vennootschap in de particuliere sector zou opleggen, is dit een indicatie van zeggenschap. Als een entiteit om toestemming van de publieke sector moet vragen om een lening te kunnen opnemen, is dit eveneens een indicatie van zeggenschap;
- h) zeggenschap door buitensporige regelgeving: als regelgeving zo strikt is dat deze feitelijk het algemene beleid van de onderneming dicteert, is dat een vorm van zeggenschap. In sommige gevallen kan er sprake zijn van een vergaande regelgevende betrokkenheid door de overheid, met name bij monopolies en geprivatiseerde nutsbedrijven wanneer er een aspect van openbare dienstverlening is. Die betrokkenheid kan belangrijke gebieden betreffen, zoals de prijsstelling, zonder dat de entiteit de zeggenschap over het algemene beleid uit handen geeft. Wanneer een entiteit er zelf voor kiest om in een sterk gereguleerde omgeving actief te worden of te zijn, duidt dat erop dat zij niet onder zeggenschap van de overheid staat;
- i) overige: zeggenschap kan ook worden verworven door wettelijke bevoegdheden of rechten die in het statuut van de entiteit zijn opgenomen, bijvoorbeeld om activiteiten, doelstellingen en operationele aspecten te beperken, begrotingen goed te keuren of om te voorkomen dat de entiteit haar statuut wijzigt, zichzelf ontbindt, dividenden goedkeurt dan wel haar relatie met de publieke sector beëindigt. Een entiteit die volledig of nagenoeg volledig door de publieke sector wordt gefinancierd, wordt geacht onder zeggenschap van de overheid te staan indien de controlemaatregelen voor die financieringsstroom zo restrictief zijn dat zij het algemene beleid op dat vlak dicteren.

20.310 Elk classificatievraagstuk moet op zijn eigen waarde worden beoordeeld en niet alle voornoemde indicatoren hoeven voor elk individueel geval van belang te zijn. Bepaalde indicatoren, zoals in punt 20.309, onder a), c) en d), zijn op zich al voldoende om zeggenschap te constateren. Voor de overige geldt dat een aantal afzonderlijke indicatoren gezamenlijk kunnen wijzen op zeggenschap.

Centrale banken

20.311 Centrale banken worden doorgaans beschouwd als financiële instellingen in handen van de overheid, zelfs wanneer een ander dan de overheid de juridische eigenaar van de bank of van een meerderheidsbelang in de bank is. Zij worden als overheidsonderneming beschouwd omdat de overheid de economische eigendom heeft of op andere wijze zeggenschap uitoefent.

- 20.312 Een centrale bank is een financiële intermediair waarvan de activiteit onderworpen is aan specifieke wettelijke bepalingen en die onder algemene zeggenschap van de overheid is geplaatst ter behartiging van het nationaal belang, ook al geniet zij een grote mate van autonomie of onafhankelijkheid met betrekking tot de uitoefening van haar hoofdactiviteit, het monetaire beleid. Het belangrijkste in dit verband is de voornaamste functie en hoofdactiviteit van de centrale bank, namelijk het beheren van de nationale reserves, het uitgeven van de nationale valuta en het voeren van het monetaire beleid; haar juridische status is van minder belang. De overheid heeft vaak een formeel recht op liquidatieopbrengsten.
- 20.313 Op grond van een dergelijk economisch belang of van de rol van de overheid wordt de eigendom van de overheid over het kapitaal van de centrale bank — of, in ieder geval, over de reserves die door de centrale bank worden beheerd — in de nationale rekeningen als economische eigendom erkend, zelfs in omstandigheden waarin de overheid niet de juridische eigendom heeft.

Quasivenootschappen in handen van de overheid

- 20.314 Quasivenootschappen in handen van de overheid hebben niet de wettelijke kenmerken van onafhankelijke vennootschappen, maar gedragen zich wel onafhankelijk genoeg van hun eigenaars — meer zoals eenheden in de sectoren niet-financiële vennootschappen of financiële instellingen — om als institutionele eenheid te worden erkend.
- 20.315 De activiteiten van een quasivenootschap moeten scherp afgebakend zijn en er moet genoeg informatie zijn om een volledige reeks rekeningen te kunnen samenstellen (zie punt 2.13, onder f); bovendien moet het gaan om markeenheden.

Entiteiten voor specifieke doeleinden en niet-ingezetenen

- 20.316 Entiteiten in de publieke sector kunnen een entiteit voor specifieke doeleinden (ESD) opzetten of gebruiken. Dergelijke eenheden hebben vaak geen werknemers en geen niet-financiële activa en hun fysieke aanwezigheid beperkt zich dikwijls tot een „naambordje” ter bevestiging van hun plaats van vestiging. Zij kunnen in een ander gebied ingezet zijn.
- 20.317 Als een ESD door de publieke sector is opgericht, moet worden onderzocht of zij de bevoegdheid heeft om onafhankelijk op te treden, of zij beperkt is in haar activiteiten, en of zij de risico's en baten in verband met de door haar gehouden activa en passiva zelf draagt. Voldoet de ESD niet aan deze criteria, dan wordt zij niet als afzonderlijke institutionele eenheid erkend en wordt zij, indien ingezet, geconsolideerd met de tot de publieke sector behorende eenheid die haar heeft opgericht. Als zij niet ingezet is, wordt zij beschouwd als behorend tot de sector buitenland en worden alle transacties die zij aangaat, omgeleid via de tot de publieke sector behorende eenheid die haar heeft opgericht.
- 20.318 Niet-ingezetene internationale joint ventures tussen overheden, waarbij geen van de partijen zeggenschap over de joint venture heeft, worden als fictieve ingezetene eenheden naar rato van hun aandeel aan die overheden toegerekend.

Joint ventures

- 20.319 Eenheden uit de publieke en particuliere sector kunnen een joint venture aangaan, waardoor een institutionele eenheid tot stand komt. Deze eenheid kan in eigen naam contracten aangaan en voor eigen doeleinden financiering aantrekken. Zij wordt toegewezen aan de publieke of particuliere sector naargelang van de partij die zeggenschap over haar uitoefent.
- 20.320 In de praktijk is er bij de meeste joint ventures sprake van gezamenlijke zeggenschap. Als de eenheid wordt geclassificeerd als niet-markeenheden, wordt zij volgens afspraak geclassificeerd in de sector overheid omdat haar gedrag overeenkomt met dat van een overheidsinstelling. Als de eenheid wordt geclassificeerd als marktproducent en de zeggenschap gelijkelijk is verdeeld, wordt zij in tweeën gedeeld en wordt de ene helft toegewezen aan de publieke sector en de andere aan de particuliere sector.

HOOFDSTUK 21

VERBANDEN TUSSEN BEDRIJFSBOEKHOUDINGEN EN NATIONALE REKENINGEN, EN HET METEN VAN ONDERNEMINGSACTIVITEITEN

21.01 Voor de nationale rekeningen vormen bedrijfsboekhoudingen naast bedrijfsenquêtes een belangrijke informatiebron voor ondernemingsactiviteiten. Nationale rekeningen hebben met bedrijfsboekhoudingen een aantal eigenschappen gemeen, waarvan de volgende het meest in het oog springen:

- a) de registratie van transacties in rekeningen, d.w.z. een presentatie op basis van twee kolommen;
- b) de monetaire waardering;
- c) het gebruik van saldi;
- d) de registratie van transacties op het moment dat deze plaatsvinden; en
- e) de interne samenhang van het rekeningstelsel.

De nationale rekeningen hebben echter een ander doel en verschillen dan ook op een aantal punten: zij beogen binnen een samenhangend kader alle activiteiten van een land te beschrijven en niet alleen die van een onderneming of groep ondernemingen. Deze doelstelling van een consistent beeld van alle eenheden binnen een economie en hun betrekkingen met het buitenland brengt bepaalde beperkingen met zich mee, die niet gelden voor bedrijfsboekhoudingen.

21.02 Voor de nationale rekeningen gelden overal ter wereld dezelfde internationale normen. De ontwikkeling en toepassing van bedrijfsboekhoudingen lopen van land tot land uiteen. Voor bedrijfsboekhoudingen worden echter ook steeds vaker internationale normen toegepast. Deze harmonisatie op mondiaal niveau is op 29 juni 1973 ingezet met de oprichting van het International Accounting Standards Committee (IASC), dat zich tot doel stelde standaarden voor jaarrekeningen op te stellen: de IAS (International Accounting Standards, internationale normen voor jaarrekeningen) en nadien de IFRS (International Financial Reporting Standards, internationale normen voor financiële verslaggeving), die wereldwijd kunnen worden toegepast. In de Europese Unie worden de geconsolideerde jaarrekeningen van aan beurzen in de EU genoteerde ondernemingen sinds 2005 opgesteld overeenkomstig het referentiekader van de IFRS.

21.03 Gedetailleerde richtsnoeren ten aanzien van de inhoud van bedrijfsboekhoudingen en over de koppeling van bedrijfsboekhoudingen aan de nationale rekeningen horen thuis in gespecialiseerde handboeken. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de meest gestelde vragen in verband met het opstellen van nationale rekeningen op basis van bedrijfsboekhoudingen, en wordt aandacht besteed aan specifieke kwesties met betrekking tot het meten van ondernemingsactiviteiten.

ENKELE SPECIFIEKE REGELS EN METHODEN VAN DE BEDRIJFSBOEKHOUDING

21.04 Om informatie te kunnen ontleen aan bedrijfsboekhoudingen, moeten de opstellers van de nationale rekeningen een goed inzicht hebben in de internationale normen voor jaarrekeningen voor zowel particuliere ondernemingen als overheidsorganen. De normen voor particuliere ondernemingen worden opgesteld en bijgehouden door de International Accounting Standards Board (IASB), en die voor overheidsorganen door de International Public Sector Accounting Standards Board (IPSASB). In de volgende punten wordt een aantal algemene beginselen van de bedrijfsboekhouding uiteengezet.

Moment van registratie

21.05 Bij bedrijfsboekhoudingen worden transacties geregistreerd op het moment dat deze plaatsvinden en aanleiding geven tot aanspraken en verplichtingen, ongeacht de betaling. Het gaat hierbij om registratie op transactiebasis, in tegenstelling tot registratie op kasbasis. De nationale rekeningen worden ook op transactiebasis opgesteld.

Dubbele en viervoudige registratie

21.06 In bedrijfsboekhoudingen wordt elke transactie van de onderneming in ten minste twee verschillende rekeningen geregistreerd: hetzelfde bedrag wordt eenmaal aan de debetzijde en eenmaal aan de creditzijde opgenomen. Door deze dubbele registratie kan de consistentie van de rekeningen worden gecontroleerd.

In nationale rekeningen kan voor de meeste transacties ook gebruikgemaakt worden van een systeem van viervoudige registratie. Een transactie wordt door elk van de betrokken institutionele eenheden tweemaal weergegeven, bijvoorbeeld eenmaal als niet-financiële transactie in de productie-, inkomsten- en kapitaalrekening, en eenmaal als financiële transactie in verband met de wijziging van de financiële activa en passiva.

Waardering

21.07 Zowel in bedrijfsboekhoudingen als in de nationale rekeningen worden transacties geregistreerd tegen de prijs die is overeengekomen tussen de betrokken partijen.

In de jaarrekeningen van bedrijfseenheden worden activa en passiva doorgaans gewaardeerd tegen de oorspronkelijke of historische kostprijs, eventueel in combinatie met andere prijzen, zoals de marktprijs voor voorraden. Financiële instrumenten moeten worden gewaardeerd tegen de waarde in het economisch verkeer, die erop gericht is de op de markt waargenomen prijzen weer te geven, indien nodig met behulp van specifieke waarderings-technieken.

In de nationale rekeningen worden activa en passiva geregistreerd tegen de courante waarde op het moment waarop de balans betrekking heeft, niet tegen hun oorspronkelijke waardering.

Winst-en-verliesrekening en balans

- 21.08 In het kader van de bedrijfsboekhouding worden twee financiële staten opgesteld: de winst-en-verliesrekening en de balans. In de winst-en-verliesrekening worden voor alle transacties de inkomsten en de kosten opgenomen; terwijl in de balans de standen van activa en passiva worden vermeld. Deze staten laten de saldi van de rekeningen en van de transacties in geaggregeerde vorm zien. Zij worden gepresenteerd in de vorm van een rekening. Er is een nauw verband tussen beide staten. Het eindsaldo van de winst-en-verliesrekening is de winst of het verlies van de onderneming. De winst of het verlies is ook terug te vinden op de balans.
- 21.09 De transactierekeningen, waarvan het saldo in de winst-en-verliesrekening wordt opgenomen, zijn stroomrekeningen. Het doel ervan is de totale inkomsten en uitgaven gedurende het financieel jaar weer te geven.
- 21.10 Balansen laten standen zien. Hierin wordt de waarde van de activa en passiva aan het einde van het financieel jaar opgenomen.

NATIONALE REKENINGEN EN BEDRIJFSBOEKHOUDINGEN: PRAKTISCHE KWESTIES

- 21.11 Opstellers van nationale rekeningen kunnen alleen op grote schaal, en niet alleen in specifieke gevallen, gebruikmaken van bedrijfsboekhoudingen wanneer aan een aantal voorwaarden wordt voldaan.

De eerste voorwaarde is toegang tot de bedrijfsboekhoudingen. Doorgaans is de publicatie van jaarrekeningen voor grote ondernemingen verplicht. De databanken voor deze rekeningen worden opgezet door particuliere of publieke instanties en het is van belang dat de opstellers van de nationale rekeningen daar toegang toe hebben. Bij grote ondernemingen is het in de regel mogelijk om de rekeningen rechtstreeks aan te vragen.

De tweede voorwaarde is een minimale mate van standaardisering van de boekhoudkundige bescheiden die door ondernemingen worden gepubliceerd. Anders kunnen deze niet in een geautomatiseerd systeem worden verwerkt. Een hoge mate van standaardisering gaat vaak gepaard met het bestaan van een instantie die de rekeningen van ondernemingen in deze gestandaardiseerde vorm verzamelt. Dit kan op vrijwillige basis geschieden, zoals in het geval van een instantie die een centrum voor jaarrekeningen beheert dat analyses voor zijn leden verricht, maar kan ook wettelijk verplicht zijn, bijvoorbeeld wanneer de gegevens worden verzameld door de belastingdienst. In beide gevallen moeten de opstellers van de nationale rekeningen toegang tot de gegevensbestanden vragen, waarbij de geldende geheimhoudingsregels moeten worden nageleefd.

- 21.12 Ook wanneer de bedrijfsboekhoudingen niet op een gestandaardiseerde manier zijn opgesteld, kunnen zij worden gebruikt. In veel landen worden bepaalde sectoren van de economie gedomineerd door een kleine groep grote ondernemingen, waarvan de rekeningen voor de nationale rekeningen kunnen worden gebruikt. In de toelichting bij de rekeningen is ook nuttige informatie te vinden, zoals nader uitgesplitste gegevens of uitleg over de interpretatie van de posten in de rekeningen.
- 21.13 Voor de nationale rekeningen zijn bedrijfsenquêtes een belangrijke gegevensbron voor de bedrijfsactiviteiten. Dergelijke enquêtes bieden bevredigende resultaten indien de gestelde vragen overeenkomen met de posten en de concepten in de bedrijfsboekhoudingen. Een onderneming zal geen betrouwbare informatie verschaffen die niet gebaseerd is op het eigen informatiesysteem van die onderneming. Bedrijfsenquêtes zijn over het algemeen nodig, zelfs in het beste geval, wanneer de opstellers van de nationale rekeningen toegang kunnen krijgen tot de boekhoudkundige gegevensbestanden, aangezien de daarin opgenomen informatie zelden gedetailleerd genoeg is om aan alle behoeften van de opstellers van de nationale rekeningen te voldoen.
- 21.14 Door de mondialisering wordt het gebruik van bedrijfsboekhoudingen bij het opstellen van de nationale rekeningen steeds gecompliceerder. Om bruikbaar te zijn, moeten bedrijfsboekhoudingen op nationale basis worden opgesteld, maar dat is niet altijd het geval als ondernemingen dochters in het buitenland hebben. Wanneer de activiteiten van de onderneming zich tot buiten de nationale grenzen uitstrekken, zijn er correcties vereist om een nationaal beeld te krijgen van de bedrijfsboekhouding van die onderneming. Ondernemingen moeten daarom bij de databank voor bedrijfsrekeningen hetzij rekeningen op nationale basis, hetzij correcties voor de omzetting van de bedrijfsrekeningen naar de nationale situatie indienen. Wanneer de rekeningen van de ondernemingen door de belastingdienst worden verzameld, eist deze over het algemeen dat de gegevens op nationale basis worden verstrekt, zodat de winstbelasting kan worden berekend. Voor gebruik in de nationale rekeningen is dit de gunstigste situatie.
- 21.15 Een andere praktische voorwaarde is dat het boekjaar overeenstemt met de verslagperiode in de nationale rekeningen. Voor jaarrekeningen is dit over het algemeen het kalenderjaar, en daarom is het gewenst dat voor het merendeel van de ondernemingen het boekjaar begint op 1 januari, zodat optimaal gebruik kan worden gemaakt van de bedrijfsboekhouding. Een onderneming kan echter ook voor een andere begindatum van het boekjaar kiezen. Voor activiteiten die overeenkomen met stromen in de nationale rekeningen, is het vaak acceptabel deze jaarrekeningen naar het kalenderjaar om te rekenen door delen van twee achtereenvolgende boekjaren samen te tellen, maar voor de balans levert deze methode een minder bevredigend resultaat op, met name voor posten die gedurende het jaar sterk kunnen fluctueren. Door grote ondernemingen worden weliswaar vaak kwartaalcijfers opgesteld, maar deze worden zelden stelselmatig verzameld.

DE OMZETTING VAN BEDRIJFSBOEKHOUDINGEN NAAR NATIONALE REKENINGEN: HET VOORBEELD VAN EEN NIET-FINANCIËLE ONDERNEMING

21.16 Om de gegevens van bedrijfsboekhoudingen van niet-financiële ondernemingen te kunnen gebruiken voor het opstellen van nationale rekeningen, moeten er diverse correcties worden toegepast. Er zijn drie categorieën correcties: conceptuele correcties, correcties ten behoeve van de consistentie met de rekeningen van overige sectoren en correcties ten behoeve van de volledigheid.

Conceptuele correcties

21.17 Conceptuele correcties zijn nodig omdat bedrijfsboekhoudingen niet zijn gebaseerd op exact dezelfde concepten als nationale rekeningen en omdat, ook al liggen deze concepten vaak dicht bij elkaar, de waarderingsmethoden kunnen verschillen. Voorbeelden van conceptuele correcties voor de berekening van output zijn:

- a) correcties wegens omzetting naar de basisprijs. De omzet van ondernemingen is doorgaans exclusief btw, maar vaak wel inclusief productgebonden belastingen. Omgekeerd worden productgebonden subsidies maar zelden opgenomen in de omzet. Het is daarom noodzakelijk om de gegevens uit bedrijfsboekhoudingen te corrigeren door de productgebonden belastingen in mindering te brengen en de productgebonden subsidies toe te voegen. Alleen zo kan een raming van de output tegen de basisprijzen worden gemaakt;
- b) verzekeringspremies. De door ondernemingen afgedragen verzekeringspremies maken deel uit van hun uitgaven, maar in de nationale rekeningen moeten zij worden gesplitst in drie elementen: nettopremies, de verzekeringsdienst en de premieaanvullingen. Alleen bij het deel dat betrekking heeft op de verzekeringsdienst gaat het om intermediair verbruik, en er moet een correctie worden toegepast door de nettopremie en de premieaanvullingen in mindering te brengen op de brutobetaling.

Correcties ten behoeve van de consistentie met de rekeningen van overige sectoren

21.18 In de nationale rekeningen moeten rekeningen van ondernemingen consistent zijn met die van andere ondernemingen en eenheden in andere institutionele sectoren. Daarom moeten belastingen en subsidies die worden gewaardeerd op basis van de rekeningen van ondernemingen, overeenkomen met de bedragen die worden ontvangen en betaald door de overheid. In de praktijk blijkt dit niet het geval te zijn en is er een regel nodig om alsnog tot consistentie te komen. Normaal gesproken is de informatie van de overheid betrouwbaarder dan die van ondernemingen en worden de gegevens uit de bedrijfsboekhoudingen gecorrigeerd.

Voorbeelden van correcties ten behoeve van de volledigheid

21.19 Voorbeelden van correcties van de boekhoudkundige gegevens van ondernemingen ten behoeve van de volledigheid zijn gevallen van ontbreken in statistische bestanden, vrijstelling van belasting- en sociale aangiften, en ontduiking.

Voorbeelden van specifieke correcties zijn:

- a) ontduiking met betrekking tot de verkochte output en de wederverkoop van goederen. Ondernemingen ramen de waarde van de verkoop soms te laag om belastingen te ontduiken. In dat geval wordt een correctie gemaakt voor deze te lage aangifte op basis van door de belastingdienst verstrekte informatie;
- b) inkomen in natura is een vergoeding aan een werknemer in de vorm van goederen of diensten die gratis worden verstrekt. Wanneer deze output en dit inkomen niet in de bedrijfsboekhoudingen worden geregistreerd, worden de geregistreerde waarden voor gebruik in de nationale rekeningen gecorrigeerd. Als werknemers gratis huisvesting krijgen, wordt een raming van de overeenkomstige woninghuur in de output en in het inkomen van werknemers opgenomen wanneer deze niet al in de bedrijfsboekhouding is opgenomen;
- c) fooien. Als werknemers fooien ontvangen van klanten van de onderneming, moeten deze worden beschouwd als deel van de omzet en dus als output. Fooien die in de bedrijfsboekhoudingen niet als output en inkomen van werknemers worden geregistreerd, worden geraamd, en de output en het inkomen in de nationale rekeningen aangepast.

SPECIFIEKE KWESTIES

Waarderingsverschillen

21.20 Waarderingsverschillen vormen een van de voornaamste complicaties bij de omzetting van bedrijfsboekhoudingen naar nationale rekeningen, hoofdzakelijk wegens de aard van de in de bedrijfsboekhoudingen opgenomen informatie. Intermediair verbruik van grondstoffen hoeft bijvoorbeeld niet een directe aankoop te zijn, maar kan ook een onttrekking aan de voorraden zijn. In de nationale rekeningen worden onttrekkingen aan voorraden gewaardeerd tegen de actuele marktprijs, terwijl in bedrijfsboekhoudingen onttrekkingen aan voorraden worden gewaardeerd tegen de historische kostprijs, d.w.z. de prijs van de goederen op het moment van aankoop. Het verschil tussen de twee prijzen vormt een waarderingsverschil in de nationale rekeningen.

21.21 Het uitschakelen van waarderingsverschillen met betrekking tot voorraden is niet eenvoudig, aangezien er talrijke aanvullende boekhoudkundige gegevens vereist zijn en er van tal van aannamen gebruik moet worden gemaakt. De verzamelde informatie moet betrekking hebben op zowel de aard van de opgeslagen producten als de prijswijzigingen in de loop van het jaar. Aangezien de informatie over de aard van de producten in de meeste gevallen betrekking heeft op aan- en verkopen, en niet zozeer op de voorraden zelf, is het noodzakelijk de raming te baseren op modellen, waarvan de relevantie moeilijk kan worden geverifieerd. Niettemin zal dit gebrek aan precisie voor lief moeten worden genomen, wil men gegevens uit de bedrijfsboekhoudingen kunnen gebruiken.

- 21.22 Waarderingen van activa tegen de waarde in het economisch verkeer geven een beter beeld van de balans dan waarderingen tegen de historische kostprijs, maar zij vereisen wel meer gegevens op het vlak van waarderingsverschillen.

Mondialisering

- 21.23 Door de mondialisering wordt het gebruik van bedrijfsboekhoudingen gecompliceerder, aangezien bedrijven meer dan eens buitenlandse vestigingen hebben. De activiteiten die buiten de nationale grenzen worden verricht, moeten worden uitgesloten van de rekeningen om deze bruikbaar te maken voor de nationale rekeningen. Deze uitsluiting is niet eenvoudig, behalve in het gunstigste geval, namelijk wanneer bedrijven volgens de belastingwetgeving verplicht zijn jaarrekeningen te publiceren die uitsluitend betrekking hebben op het nationale grondgebied. Het bestaan van multinationale groepen zorgt voor waarderingsproblemen, omdat er tussen dochterondernemingen uitwisselingen kunnen plaatsvinden die niet zijn gebaseerd op vrijemarktprijzen, maar op prijzen die zodanig zijn vastgesteld dat de mondiale belastingdruk minimaal is. De opstellers van de nationale rekeningen brengen dan correcties aan om de prijzen bij transacties binnen de groep weer in overeenstemming te brengen met de marktprijzen. In de praktijk is dit buitengewoon lastig wegens een gebrek aan informatie en de afwezigheid van een vergelijkbare vrije markt voor zeer gespecialiseerde producten. Er worden dan ook alleen in uitzonderlijke gevallen correcties toegepast, op basis van een analyse die door deskundigen op het betrokken gebied wordt geaccepteerd.
- 21.24 Wegens de mondialisering is men er weer toe overgegaan in- en uitvoer te registreren op basis van een wijziging van eigendom van goederen, en niet meer op grond van een wijziging in fysieke locatie. Hierdoor sluiten de bedrijfsboekhoudingen beter aan bij de nationale rekeningen, aangezien bedrijfsboekhoudingen eveneens uitgaan van een wijziging van eigendom van goederen, en niet van een wijziging in fysieke locatie. Wanneer een onderneming productieprocessen laat plaatsvinden bij een vestiging buiten het nationale economische grondgebied, is de bedrijfsboekhouding een geschikte basis om te dienen als gegevensbron voor de nationale rekeningen. Al scheidt dit een stuk, er resteren nog altijd tal van andere meetproblemen bij het ramen van de activiteiten van multinationale ondernemingen in de nationale rekeningen.

Fusies en overnames

- 21.25 Bedrijfsreorganisaties kunnen ertoe leiden dat financiële activa en passiva ontstaan of juist verdwijnen. Wanneer een onderneming als onafhankelijke rechtspersoon verdwijnt, omdat zij door één of meer andere ondernemingen wordt overgenomen, verdwijnen binnen het systeem van de nationale rekeningen alle financiële activa en passiva, met inbegrip van de aandelen en overige deelnemingen, die bestonden tussen die onderneming en de overnemende onderneming(en). Deze verdwijning wordt als wijziging in sectorclassificatie en structuur geregistreerd in de rekening voor overige volumemutaties in activa.
- 21.26 De verwerving van aandelen en overige deelnemingen van een onderneming in het kader van een fusie moet echter als een financiële transactie tussen de overnemende onderneming en de vroegere eigenaar worden geregistreerd. Vervanging van bestaande aandelen door aandelen in de overnemende of de nieuwe onderneming moet worden geregistreerd als aflossing van bestaande aandelen en uitgifte van nieuwe aandelen. Financiële activa en passiva die bestonden tussen de overgenomen onderneming en derden, blijven onveranderd en gaan over naar de overnemende onderneming(en).
- 21.27 Nieuwe financiële activa en passiva die ontstaan wanneer een onderneming juridisch wordt gesplitst in twee of meer institutionele eenheden (ontstaan van activa), worden als wijziging in sectorclassificatie en structuur geregistreerd.

HOOFDSTUK 22

SATELLIETREKENINGEN

INLEIDING

- 22.01 Dit hoofdstuk geeft een algemene inleiding tot satellietrekeningen. Het beschrijft hoe het centrale kader als bouwsteenstructuur kan worden gebruikt om in een groot aantal belangrijke specifieke gegevensbehoeften te voorzien.
- 22.02 In satellietrekeningen worden de tabellen en rekeningen van het centrale kader met het oog op specifieke gegevensbehoeften verder uitgewerkt of gewijzigd.
- 22.03 Het centrale kader omvat:
- a) geïntegreerde economische rekeningen (institutionele sectorrekeningen) met een overzicht van alle economische stromen en standen;
  - b) het input-outputsysteem met een overzicht van het aanbod en gebruik van goederen en diensten in lopende prijzen en in volume;
  - c) tabellen waarin de gegevens per bedrijfstak in het input-outputsysteem worden gekoppeld aan de institutionele sectorrekeningen;
  - d) tabellen over de uitgaven van de overheid, huishoudens en vennootschappen, ingedeeld naar functie;
  - e) tabellen over bevolking en werkzame personen.
- Deze rekeningen en tabellen kunnen jaarlijks of per kwartaal worden opgesteld en nationaal of regionaal van aard zijn.
- 22.04 Satellietrekeningen kunnen in specifieke gegevensbehoeften voorzien door begrippen uit het centrale kader te herschikken of door aanvullende informatie, zoals niet-monetaire stromen en standen, te verschaffen. De begrippen kunnen afwijken van de begrippen in het centrale kader. Door andere begrippen te gebruiken, is een betere koppeling mogelijk met theoretische economische begrippen, zoals welvaart of transactiekosten, met administratieve begrippen, zoals belastbaar inkomen of winst in de jaarrekeningen van bedrijven, en met in het nationale of Europese economische beleid gebruikte begrippen, zoals strategische bedrijfstakken, kennis-economie en bedrijfsinvesteringen. In dergelijke gevallen bevatten de satellietrekeningen een tabel die de belangrijkste aggregaten koppelt aan die in het centrale kader.
- 22.05 Satellietrekeningen kunnen variëren van eenvoudige tabellen tot een uitgebreid stelsel van rekeningen. Zij kunnen jaarlijks of per kwartaal worden opgesteld en gepubliceerd. Voor sommige satellietrekeningen zijn langere tussenpozen, zoals eens per vijf jaar, beter geschikt.
- 22.06 Satellietrekeningen kunnen verschillende kenmerken hebben:
- a) koppeling met functies, zoals in functionele satellietrekeningen;
  - b) koppeling met bedrijfstakken of producten, een eerste soort speciale sectorrekening;
  - c) koppeling met institutionele sectoren, een tweede soort speciale sectorrekening;
  - d) uitbreiding met fysieke of andere niet-monetaire gegevens;
  - e) grotere mate van detail;
  - f) gebruik van aanvullende begrippen;
  - g) wijziging van bepaalde basisbegrippen;
  - h) gebruik van modellen of experimentele resultaten.

Voor een specifieke satellietrekening kunnen één of meer van bovenstaande kenmerken van toepassing zijn. Zie hiervoor tabel 22.1.

Tabel 22.1 — Overzicht van satellietrekeningen en hun belangrijkste kenmerken

	Acht kenmerken van satellietrekeningen								
	Functionele rekeningen	Speciale sectorrekeningen		Opname van niet-mone-taire gegevens	Grotere mate van detail	Aanvullende begrippen	Verschillende basisbegrippen	Experimentele resultaten en meer gebruik van modellen	Deel van het EU-leveringsprogramma
		Koppe-ling met bedrijfs-takken of pro-ducten	Koppe-ling met institu-tionele sectoren						
<i>1. In dit hoofdstuk beschreven satellietrekeningen</i>									
Landbouw		X			X	X			X
Milieu	X	X		X	X	X	X	X	X
Gezondheidszorg	X	X		X	X		X		X
Productie van huishou-dens			X	X	X		X	X	
Arbeid en SAM		X	X	X	X				
Productiviteit en groei		X		X	X	X	X	X	X
O&O	X	X		X	X		X	X	
Sociale bescherming	X			X	X				X
Toerisme	X	X		X	X	X			
<i>2. In andere hoofdstukken beschreven satellietrekeningen</i>									
Betalingsbalans			X		X				X
Overheidsfinanciën			X		X	X			X
Monetaire en financiële statistieken en geldstro-men			X		X	X			X
Aanvullende tabel pensi-oenen			X		X	X	X	X	X
<i>3. Voorbeelden van andere satellietrekeningen met internationale richtsnoeren of in het EU-indieningsprogramma</i>									
Bedrijfsactiviteiten			X		X				
Informele sector					X			X	
Instellingen zonder winst-oogmerk			X		X			X	
Publieke sector			X		X				
Tabellen belastinginkom-sten			X		X				X

22.07 In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de kenmerken van satellietrekeningen en worden de volgende negen verschillende satellietrekeningen beknopt besproken:

- a) landbouwrekeningen;
- b) milieurekeningen;
- c) zorgrekeningen;

- d) rekeningen voor de productie van huishoudens;
- e) arbeidsrekeningen en socialerekeningenmatrices (SAM);
- f) productiviteits- en groeirekeningen;
- g) kennismodule;
- h) rekeningen van de sociale bescherming;
- i) toerismerekeningen.

In andere hoofdstukken komen andere satellietrekeningen aan de orde, zoals de betalingsbalans, statistieken van de overheidsfinanciën, monetaire en financiële statistieken en de aanvullende tabel pensioenen.

Het 2008 SNA bevat een uitvoerige beschrijving van diverse satellietrekeningen, die in beperkte mate door het ESR 2010 worden bestreken. Voorbeelden zijn:

- a) 2008 SNA hoofdstuk 21: rekeningen voor de activiteiten van vennootschappen;
- b) 2008 SNA hoofdstuk 22: rekeningen van de publieke sector;
- c) 2008 SNA hoofdstuk 23: rekeningen van instellingen zonder winstoogmerk;
- d) 2008 SNA hoofdstuk 25: rekeningen van de informele sector.

Om de belastingdruk en de samenstelling van belastingen internationaal te kunnen vergelijken, worden bij de OESO, het IMF en Eurostat statistieken over de nationale belastinginkomsten ingediend. De begrippen en gegevens zijn volledig gekoppeld aan die van de nationale rekeningen. Een voorbeeld van een nationale satellietrekening is een statistiek over belastinginkomsten.

Dit zijn voorbeelden van bestaande satellietrekeningen waarvoor internationale richtsnoeren zijn opgesteld of die reeds deel uitmaken van een internationaal indieningsprogramma. Wanneer satellietrekeningen in verschillende landen zijn ontwikkeld, geeft dat aan hoe belangrijk en nuttig zij zijn. Voorbeelden zijn:

- a) rekeningen van de culturele sector en de creatieve sector, die het economisch belang van deze sectoren aantonen;
- b) onderwijsrekeningen, die het economisch belang van aanbod, gebruik en financiering van onderwijs aantonen;
- c) energierekeningen, die het economisch belang van de verschillende soorten energie en de relatie daarvan met in- en uitvoer en met belastingen en subsidies van de overheid aantonen;
- d) visserij- en bosbouwrekeningen, die het economisch belang van deze sectoren voor land en regio's aantonen;
- e) informatie- en communicatietechnologierekeningen (ICT-rekeningen), die informatie verschaffen over aanbod en gebruik van belangrijke ICT-producten en over de producenten van die producten;
- f) rekening voor de herverdeling door overheidsuitgaven, die laat zien welke inkomensgroepen baat hebben bij overheidsuitgaven op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg, cultuur en huisvesting;
- g) woningbouwrekeningen, waaruit het economisch belang van de woningbouw voor land en regio's blijkt;
- h) rekeningen gerelateerd aan veiligheid, die informatie geven over de uitgaven voor veiligheid door de publieke en particuliere sector;
- i) rekeningen gerelateerd aan sport, die het economisch belang van sport aantonen;
- j) rekeningen gerelateerd aan water, die de interactie tussen de waterhuishouding en de economie op nationaal en stroomgebiedsniveau weergeven.

22.08 Bij een belangrijke groep satellietrekeningen is er een functionele aanpak. In dit hoofdstuk worden de verschillende functionele classificaties behandeld.

22.09 De grote verscheidenheid van satellietrekeningen laat zien dat de nationale rekeningen als referentiekader voor uiteenlopende statistieken kunnen worden gebruikt. Satellietrekeningen illustreren ook de sterke en zwakke kanten van het centrale kader. Bij de toepassing van begrippen, classificaties en presentaties (zoals aanbod- en gebruikstabellen) van het centrale kader voor uiteenlopende onderwerpen wordt duidelijk hoe flexibel en hoe relevant de satellietrekeningenaanpak voor deze onderwerpen is. Tegelijk laten aanvullingen, herschikkingen en begripsaanpassingen de beperkingen van het centrale kader voor het onderzoek van deze onderwerpen zien. Zo breiden de milieurekeningen het centrale kader uit om met externe milieufactoren rekening te kunnen houden, en verlegt de rekening voor de productie van huishoudens de productiegrens door ook onbetaalde huishoudelijke diensten in aanmerking te nemen. Hieruit blijkt dat de begrippen van het centrale kader met betrekking tot product, inkomen en verbruik geen perfecte welvaartindicatoren zijn.

22.10 Belangrijke voordelen van satellietrekeningen zijn onder meer:

- a) ze zijn gebaseerd op een reeks duidelijke definities;
- b) er wordt een systematische boekhoudkundige aanpak toegepast. Voorbeelden zijn de onderverdeling van een totaal naar diverse aspecten, zoals aanbod en gebruik van goederen en diensten naar product en bedrijfstak; producent, betaler en begunstigde van een dienst; systematische registratie van standen en stromen; consistente registratie vanuit monetair en niet-monetair oogpunt. Kenmerkend voor de boekhoudkundige aanpak zijn consistentie en coherentie. Hierdoor kunnen ook boekhoudkundige analyses op basis van onderverdelingen worden gemaakt wanneer een mutatie van het totaal wordt verklaard door mutaties van de componenten van dat totaal, wanneer een verandering van de waarde wordt verklaard door mutaties in volume en prijs, en wanneer voorraadmutaties worden verklaard door de overeenkomstige stromen en constante verhoudingen in de input-outputanalyse. Deze boekhoudkundige analyses kunnen worden aangevuld met modellen waarin met economisch gedrag rekening wordt gehouden;
- c) ze zijn gekoppeld aan de basisbegrippen uit de nationale rekeningen. Voorbeelden zijn de begrippen voor specifieke standen en stromen, zoals productie, beloning van werknemers, belastingen, sociale uitkeringen en investeringen, de begrippen in de classificaties volgens bedrijfstak en volgens institutionele sector, zoals landbouw of industrie of de sector overheid, en belangrijke saldi, zoals toegevoegde waarde, binnenlands product, beschikbaar inkomen en vermogenssaldo. Deze basisbegrippen uit de nationale rekeningen zijn in de hele wereld bekend en stabiel in de tijd, terwijl de meting ervan betrekkelijk ongevoelig voor politieke druk is;
- d) ze zijn gekoppeld aan de statistiek van de nationale rekeningen: deze statistiek is gemakkelijk beschikbaar en in de tijd vergelijkbaar, en zij is opgesteld volgens gemeenschappelijke internationale normen; zij plaatst de gegevens uit de satellietrekeningen in de context van de nationale economie en de belangrijkste componenten daarvan, zoals de relatie met de economische groei en overheidsfinanciën.

Functionele classificaties

22.11 In functionele classificaties worden de uitgaven ingedeeld naar sector en naar doel (functie). Zij geven een beeld van het gedrag van consumenten, overheid, instellingen zonder winstoogmerk en producenten.

22.12 De vier verschillende functionele classificaties van het ESR zijn:

- a) de classificatie van individuele verbruiksfuncties (COICOP);
- b) de classificatie van overheidsfuncties (COFOG);
- c) de classificatie van de functies van instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens (COPNI);
- d) de classificatie van de uitgaven van producenten naar functie (COPP).

22.13 In de COICOP worden veertien hoofdcategorieën onderscheiden:

- a) voedingsmiddelen en alcoholvrije dranken;
- b) alcoholhoudende dranken, tabak en verdovende middelen;
- c) kleding en schoeisel;

- d) huisvesting, water, elektriciteit, gas en andere brandstoffen;
- e) stoffering, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud van de woning;
- f) gezondheidszorg;
- g) vervoer;
- h) communicatie;
- i) recreatie en cultuur;
- j) onderwijs;
- k) restaurants en hotels;
- l) diverse goederen en diensten;
- m) individuele consumptieve bestedingen van instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens, en
- n) individuele consumptieve bestedingen van de overheid.

De eerste twaalf categorieën geven samen de totale individuele consumptieve bestedingen door huishoudens. De laatste twee geven de individuele consumptieve bestedingen door de sectoren instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens (izw's t.b.v. huishoudens) en overheid weer, d.w.z. hun sociale overdrachten in natura. Bij elkaar vormen de veertien categorieën de werkelijke consumptie door huishoudens.

- 22.14 De individuele consumptieve bestedingen door izw's t.b.v. huishoudens en de overheid worden onderverdeeld in vijf gemeenschappelijke subcategorieën die overeenkomen met belangrijke beleidsgebieden: huisvesting, gezondheidszorg, recreatie en cultuur, onderwijs en sociale bescherming. Dit zijn ook COICOP-functies voor de individuele consumptieve bestedingen door huishoudens; sociale bescherming is een subcategorie van 12 *Diverse goederen en diensten*. Daarom laat de COICOP voor elk van deze vijf gemeenschappelijke subcategorieën ook de rol van particuliere huishoudens, overheid en izw's t.b.v. huishoudens zien. Zo kan de rol van de overheid bij de verstrekking van huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs zichtbaar worden gemaakt.
- 22.15 De COICOP dient nog andere belangrijke doeleinden; zo kan aan de hand van de subcategorieën een beeld worden verkregen van de uitgaven van huishoudens voor duurzame consumptiegoederen. Budgetonderzoeken maken vaak gebruik van een op de COICOP gebaseerde classificatie om informatie over de uitgaven van huishoudens te verzamelen. De gegevens kunnen vervolgens aan producten worden toegerekend voor een aanbod- en gebruiktabel.
- 22.16 De classificatie van overheidsuitgaven naar functie (COFOG) is een belangrijk instrument voor de beschrijving en analyse van de overheidsfinanciën. In deze classificatie worden tien hoofdcategorieën onderscheiden:
- a) algemeen overheidsbestuur;
  - b) defensie;
  - c) openbare orde en veiligheid;
  - d) economische zaken;
  - e) milieubescherming;
  - f) huisvesting en gemeenschappelijke voorzieningen;
  - g) gezondheidszorg;
  - h) recreatie, cultuur en godsdienst;
  - i) onderwijs, en
  - j) sociale bescherming.

De classificatie is bruikbaar voor de indeling van individuele en collectieve consumptieve bestedingen door de overheid. Zij dient echter ook ter illustratie van de rol van andere soorten uitgaven, zoals subsidies, investeringsbijdragen en uitkeringen sociale voorziening in geld, die in het kader van de uitvoering van het beleid worden gedaan.

22.17 Voor de beschrijving en analyse van de uitgaven door particuliere izw's t.b.v. huishoudens wordt de COPNI gebruikt. In deze classificatie worden negen hoofdcategorieën onderscheiden:

- a) huisvesting;
- b) gezondheidszorg;
- c) recreatie en cultuur;
- d) onderwijs;
- e) sociale bescherming;
- f) godsdienst;
- g) politieke partijen, werknemers- en beroepsorganisaties;
- h) milieubescherming, en
- i) diensten, n.e.g.

22.18 Voor de beschrijving en analyse van het gedrag van producenten kan de COPP worden gebruikt. Hierin worden zes hoofdcategorieën onderscheiden:

- a) uitgaven voor infrastructuur;
- b) uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling;
- c) uitgaven voor milieubescherming;
- d) uitgaven voor marketing;
- e) uitgaven voor de ontwikkeling van menselijke hulpbronnen;
- f) uitgaven voor productieprogramma's, administratie en management.

In combinatie met gegevens per transactie kan de COPP informatie verschaffen over de „outsourcing” van zakelijke diensten; outsourcing wil zeggen dat in plaats van hulpactiviteiten zelf uit te voeren vergelijkbare diensten van andere producenten worden gekocht, zoals reiniging, catering, vervoer en onderzoek.

22.19 De COFOG en de COPP laten de uitgaven aan milieubescherming door de overheid en producenten zien. Deze informatie wordt gebruikt om de wisselwerking tussen economische groei en milieu te beschrijven en te analyseren.

22.20 Een deel van de uitgaven, zoals de consumptieve bestedingen en het intermediair verbruik, kan naar functie en productgroep worden geïnclassificeerd. De productclassificatie laat zien om welke producten het gaat en geeft een beschrijving van de verschillende productieprocessen en het verband daarvan met het aanbod en gebruik van producten. De productieclassificatie en functionele classificaties onderscheiden zich van elkaar op de volgende punten:

- a) uitgaven voor verschillende producten kunnen één enkele functie dienen;
- b) uitgaven voor één enkel product kunnen verschillende functies dienen;
- c) sommige uitgaven zijn geen transacties in producten, maar kunnen toch zeer belangrijk zijn voor een functionele classificatie, bijvoorbeeld subsidies en uitkeringen sociale zekerheid in geld voor de classificatie van uitgaven door de overheid.

HOOFDKENMERKEN VAN SATELLIETREKENINGEN**Functionele satellietrekeningen**

- 22.21 Functionele satellietrekeningen zijn gericht op de beschrijving en analyse van de economie voor een functie, zoals milieu, gezondheidszorg en onderzoek en ontwikkeling. Voor elke functie bieden zij een systematisch boekhoudkundig kader. Ze bieden geen overzicht van de nationale economie, maar richten zich op datgene wat voor de functie relevant is. Daartoe worden details getoond die in het geaggregeerde centrale kader niet zichtbaar zijn, wordt informatie herschikt, wordt informatie toegevoegd over niet-monetaire stromen en standen, wordt buiten beschouwing gelaten wat voor de desbetreffende functie niet relevant is, en worden functionele aggregaten als kernbegrippen gedefinieerd.
- 22.22 Het centrale kader is vooral institutioneel. In een functionele satellietrekening kan een functionele aanpak worden gecombineerd met een analyse van activiteiten en producten. Een dergelijke gecombineerde aanpak is van nut voor veel gebieden, zoals cultuur, sport, onderwijs, gezondheidszorg, sociale bescherming, toerisme, milieubescherming, onderzoek en ontwikkeling (O&O), ontwikkelingshulp, vervoer, veiligheid en woningbouw. De meeste van deze gebieden betreffen diensten; doorgaans zijn ze over een aantal activiteiten verspreid en vaak komen ze overeen met onderwerpen die verband houden met de economische groei of met sociale vraagstukken.
- 22.23 De nationale uitgaven voor een specifieke functie zijn een belangrijk begrip in de functionele satellietrekeningen (zie tabel 22.2). Dit begrip is ook van nut bij het afbakenen van de dekking van de functionele satellietrekening.
- 22.24 Om de uitgaven voor een bepaalde functie te analyseren, moet bijvoorbeeld worden gevraagd hoeveel middelen voor onderwijs, vervoer, toerisme, milieubescherming, en gegevensverwerking worden uitgetrokken. Om dergelijke vragen te kunnen beantwoorden, moet worden beslist:
- a) welke producten voor dit gebied relevant zijn. Nationale uitgaven omvatten alle lopende bestedingen aan en investeringen in deze producten;
  - b) voor welke activiteiten kapitaaltransacties worden geregistreerd;
  - c) welke overdrachten voor dit gebied relevant zijn.

Tabel 22.2 — Nationale uitgaven voor een functie of een product

	Jaarreeks
Werkelijke consumptie van de gekozen producten	
Marktproducten	
Niet-marktproducten	
Individueel	
Collectief	
Intermediair verbruik	
Werkelijk	
Intern	
Bruto-investeringen	
in de gekozen producten	
overige	
Gekozen inkomensoverdrachten	
Gekozen kapitaaloverdrachten	
Bestedingen van door het buitenland gefinancierde ingezetenen	
Nationale uitgaven	

Tabel 22.3 — Het aanbod van kenmerkende en verwante producten

	Output per bedrijfstak				Overige producenten			Totaal	Invoer	Totaal aanbod tegen basisprijzen	Handels- en vervoersmarges	Productgebonden belastingen	Productgebonden subsidies	Totaal aanbod tegen aankooprijzen
	Kenmerkende producenten				Hoofd	Neven	Hulp							
	Hoofd-product	Neven-product	Hulp	Totaal										
Kenmerkende producten														
1.														
2.														
...														
Verwante producten														
1.														
2.														
...														
Overige producten														
Totaal														

Tabel 22.4 — Het gebruik van kenmerkende en verwante producten

	Productiekosten per bedrijfstak				Overige producenten			Totaal	Uitvoer	Consumptie			Totaal	Bruto-investeringen	Totaal gebruik tegen aankooprijzen
	Kenmerkende producenten									Hoofd	Neven	Hulp			
	Hoofd-product	Neven-product	Hulp	Totaal	Collectief	Individueel									
Kenmerkende producten															
1.															
2.															
...															
Verwante producten															
1.															
2.															
...															
Overige producten															
Totaal															
Beloning van werknemers															
Niet-productgebonden belastingen op productie (netto)															
Verbruik van vaste activa															
Specifieke producten (kenmerkend of verwant)															
Overige															
Exploitatieoverschot (netto)															
Totaal															
Aanvullende informatie															
Input van arbeid															
Bruto-investeringen in vaste activa															
Specifieke producten															
Overige															
Kapitaalgoederenvoorraad (netto)															
Specifieke producten															
Overige															

- 22.25 Afhankelijk van het gebied wordt bij de opstelling van een satellietrekening nadruk gelegd op:
- gedetailleerde analyses van de productie en het gebruik van de specifieke goederen en diensten, zoals O&O, ICT of vervoer;
  - een gedetailleerde analyse van overdrachten, zoals voor sociale bescherming;
  - de productie; bestedingen en overdrachten in gelijke mate, zoals bij onderwijs en gezondheidszorg;
  - bestedingen als zodanig, op terreinen zoals toerisme en milieubescherming;
  - de financiering van de sociale bescherming en gezondheidszorg door de overheid en instellingen zonder winstoogmerk.
- 22.26 Er kunnen twee categorieën producten worden onderscheiden: kenmerkende producten en verwante producten. De eerste categorie omvat de producten die kenmerkend voor het te onderzoeken gebied zijn. Voor dergelijke producten kan de satellietrekening laten zien op welke wijze zij worden geproduceerd, welke soorten producenten er zijn, om welke soorten arbeid het gaat, welke vaste activa worden gebruikt en hoe efficiënt het productieproces is. Kenmerkende producten voor de gezondheidszorg zijn bijvoorbeeld diensten op het gebied van de gezondheidszorg, en het openbaar bestuur, onderwijs en onderzoek en ontwikkeling op het gebied van gezondheid.
- 22.27 Verwante producten zijn relevant voor een functie zonder kenmerkend te zijn, hetzij op grond van hun aard, hetzij omdat ze in een ruimere categorie producten worden geïnclassificeerd. Zo is op het gebied van de gezondheidszorg het patiëntenvervoer een verwante dienst. Andere voorbeelden van verwante producten zijn farmaceutische producten en andere medische goederen, zoals brillen. Voor deze producten toont de satellietrekening niet de productiekennmerken. De exacte grens tussen kenmerkende en verwante producten hangt af van de economische organisatie in een land en het doel van de satellietrekening.
- 22.28 Sommige diensten kunnen in twee of meer satellietrekeningen voorkomen. Zo is onderzoek op het gebied van gezondheid in instellingen voor hoger onderwijs een product dat niet alleen relevant is voor satellietrekeningen over onderzoek en ontwikkeling, maar ook voor die over onderwijs en gezondheidszorg. Dit houdt eveneens in dat de nationale uitgaven voor verschillende functies elkaar deels kunnen overlappen; eenvoudige aggregatie van deze uitgaven om een totaal als percentage van het bbp te berekenen, kan derhalve tot dubbelstellingen leiden.
- 22.29 De begrippen in de satellietrekening kunnen afwijken van die in het centrale kader. Zo kan vrijwilligerswerk zijn inbegrepen in satellietrekeningen over onderwijs en gezondheidszorg. Voor een satellietrekening over vervoer kunnen de hulpactiviteiten op het gebied van vervoer afzonderlijk worden vermeld. Bij een satellietrekening over ontwikkelingshulp zijn leningen tegen gunstige voorwaarden inbegrepen. Kosten of baten als gevolg van een lagere rente dan de marktrente worden als impliciete overdrachten geregistreerd.
- 22.30 Bij satellietrekeningen over sociale bescherming en ontwikkelingshulp vormen specifieke overdrachten de belangrijkste componenten van de nationale uitgaven. Op andere gebieden, zoals onderwijs en gezondheidszorg, zijn de meeste overdrachten, doorgaans in natura, een middel om de verwerving door gebruikers te financieren. Dit houdt in dat ze al zijn inbegrepen in de consumptieve bestedingen en in de uitgaven voor intermediair verbruik en investeringen en niet opnieuw moeten worden geregistreerd. Dit geldt echter niet voor alle overdrachten; zo kunnen studiebeurzen worden gebruikt om ook andere uitgaven naast collegegeld of schoolboeken te financieren; deze andere uitgaven moeten dan als overdracht in de satellietrekening worden geregistreerd.
- 22.31 De functionele satellietrekening kan een overzicht geven van gebruikers of begunstigden. De classificatie van gebruikers en begunstigden kan worden gebaseerd op de classificatie van institutionele sectoren en typen producenten, bijvoorbeeld marktproducenten, niet-marktproducenten, de overheid als collectief verbruiker, huishoudens als verbruikers en het buitenland. Er kunnen verschillende subcategorieën worden onderscheiden, bijvoorbeeld per bedrijfstak en per institutionele subsector.
- 22.32 Bij veel satellietrekeningen zijn huishoudens of individuele personen het belangrijkste type gebruikers en begunstigden. Met het oog op het sociale beleid en de sociale analyse is een verdere onderverdeling van huishoudens nodig. Daarbij kunnen verschillende criteria worden gehanteerd, afhankelijk van het doel, zoals inkomen, leeftijd, geslacht, locatie enz. Voor beleid en analyse is kennis nodig van het aantal betrokkenen in elke categorie om het gemiddelde verbruik of de gemiddelde overdracht te berekenen, of van het aantal personen dat niet begunstigd is.

Speciale sectorrekeningen

- 22.33 Speciale sectorrekeningen geven een overzicht dat toegespitst is op een bedrijfstak of product, of een samenvoeging van diverse bedrijfstakken of producten, of op een subsector of een samenvoeging van diverse subsectoren. Er kunnen drie soorten speciale sectorrekeningen worden onderscheiden:
- rekeningen die gekoppeld zijn aan bedrijfstakken of producten;
  - rekeningen die gekoppeld zijn aan institutionele sectoren;

c) rekeningen die beide benaderingen combineren.

Voorbeelden van speciale sectorrekeningen die gekoppeld zijn aan bedrijfstakken of producten zijn landbouwrekeningen, bosbouw- en visserijrekeningen, toerismerekeningen, ICT-rekeningen, energierekeningen, vervoersrekeningen, woningbouwrekeningen en rekeningen van de creatieve sector.

Voorbeelden van speciale sectorrekeningen die gekoppeld zijn aan institutionele sectoren zijn de statistiek van de overheidsfinanciën, de monetaire en financiële statistiek, de betalingsbalans, rekeningen van de publieke sector, rekeningen van instellingen zonder winstoogmerk, rekeningen van de sector huishoudens en rekeningen voor activiteiten van vennootschappen. Statistieken over de belastinginkomsten kunnen worden beschouwd als aanvullende tabellen bij de statistiek van de overheidsfinanciën.

- 22.34 De speciale sectorrekeningen kunnen zich ook toespitsen op een geïntegreerde analyse van economische activiteiten binnen één of meer institutionele sectoren. Zo kunnen rekeningen voor de subsectoren niet-financiële vennootschappen worden opgesteld door deze naar hun belangrijkste economische activiteit te groeperen. De analyse kan het volledige economische proces bestrijken, van productie tot accumulatie. Dit kan systematisch geschieden op een vrij hoog aggregatieniveau van de standaardclassificatie van bedrijfstakken, maar ook voor geselecteerde bedrijfstakken die voor een land van bijzonder belang zijn. Er kunnen vergelijkbare analyses worden opgesteld voor de productieactiviteiten van huishoudens, ten minste tot de berekening van het inkomen uit bedrijfsuitoefening. Het kan ook nuttig zijn de nadruk te leggen op activiteiten die een dominante rol spelen bij de buitenlandse transacties van de economie. Voorbeelden van dergelijke activiteiten zijn de aardolie-winning, banken, mijnbouwactiviteiten in verband met specifieke gewassen, voedingsmiddelen, bloemen en dranken zoals koffie, wijn en whisky, en toerisme. Deze activiteiten kunnen een belangrijke rol spelen in de nationale economie doordat ze een groot deel van de uitvoer, werkgelegenheid, deviezen en overheidsmiddelen vertegenwoordigen. Belangrijke sectoren kunnen eveneens sectoren zijn die vanuit het gezichtspunt van sociaal-economisch beleid bijzondere aandacht verdienen. Voorbeelden hiervan zijn landbouwactiviteiten waarvoor subsidies en andere overdrachten van de centrale, lagere of Europese overheid worden ontvangen of die door substantiële invoerrechten worden beschermd.
- 22.35 De eerste stap bij de opstelling van speciale sectorrekeningen is het definiëren van de belangrijkste activiteiten en de overeenkomstige producten. Daartoe kan het nodig zijn onderverdelingen van de Internationale industriële standaardclassificatie (ISIC) of de overeenkomstige nationale classificatie samen te voegen. De afbakening van de sector hangt af van de economische omstandigheden en de beleids- en analysebehoeften.
- 22.36 Op de goederen-en-dienstenrekening voor belangrijke producten worden de desbetreffende middelen en bestedingen weergegeven. Voor belangrijke bedrijfstakken worden een productierekening en een inkomensvormingsrekening opgesteld. Voor de belangrijke bedrijfstakken en producten worden gedetailleerde classificaties gebruikt om volledig inzicht te krijgen in het economische proces en de waarderingsprocedures ter zake. In het algemeen is er sprake van een combinatie van marktprijzen en gereguleerde prijzen en van een complex stelsel van belastingen en subsidies.
- 22.37 De belangrijke producten en bedrijfstakken kunnen in een aanbod- en gebruiktabel worden geanalyseerd (zie de tabellen 22.5 en 22.6). In de kolommen staan de afzonderlijke belangrijke bedrijfstakken en eventueel aggregaten van andere bedrijfstakken. In de rijen staan de afzonderlijke belangrijke producten en eventueel aggregaten van andere producten. Onderaan in de gebruiktabel zijn de input van arbeid, de investeringen in vaste activa (bruto) en de kapitaalgoederenvoorraad in de rijen opgenomen. Wanneer de belangrijke activiteit wordt uitgevoerd door zeer heterogene typen producenten, zoals kleine landbouwers en ondernemers met grote aanplantgebieden, worden de twee typen producenten afzonderlijk weergegeven, aangezien ze een verschillende kostenstructuur hebben en zich verschillend gedragen.
- 22.38 Voor de belangrijke sector wordt een reeks rekeningen samengesteld. Deze moet daartoe worden afgebakend. In het geval van aardolie- en delfstoffenwinning bestaat hij doorgaans uit een beperkt aantal grote vennootschappen. Alle transacties van deze vennootschappen worden bestreken, ook als zij nevenactiviteiten uitoefenen. Het onderscheid tussen overheidsondernemingen, vennootschappen onder buitenlandse zeggenschap en particuliere ondernemingen kan bij een belangrijke sector ook van fundamenteel belang zijn. Van elke betrokken grote vennootschap moeten de jaarrekeningen zorgvuldig worden bestudeerd zodat een geïntegreerde analyse kan worden uitgevoerd. De winning van delfstoffen kan ten dele door kleine vennootschappen of door ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid worden uitgevoerd. Deze eenheden moeten in de sector worden inbegrepen, ook al betekent dat dat alleen beperkte informatie uit statistische enquêtes of administratieve bronnen beschikbaar is.
- 22.39 In veel gevallen speelt de overheid een belangrijke rol bij de hoofdactiviteiten, hetzij door middel van belastingen en inkomen uit vermogen, hetzij via regelgeving en subsidies. Daarom is een gedetailleerd onderzoek naar transacties tussen de belangrijke sector en de overheid belangrijk. De classificatie van transacties kan worden uitgebreid, zodat de stromen in verband met de hoofdactiviteit, inclusief de relevante productgebonden belastingen, kunnen worden geïdentificeerd. Naast de algemene begroting zelf worden deze stromen door verschillende overheidsinstanties ontvangen, zoals entiteiten voor specifieke doeleinden, universiteiten, fondsen en speciale rekeningen. Voor een analyse kan het zeer nuttig zijn aan te geven hoe de overheid deze middelen besteedt. Hiervoor is een analyse per functie van dit deel van de overheidsuitgaven noodzakelijk.

Tabel 22.5 Een aanbodtabel voor belangrijke bedrijfstakken en producten

	Output per bedrijfstak			Totaal	Invoer	Totaal aanbod tegen basisprijzen	Handels- en vervoersmarges	Productgebonden belastingen	Productgebonden subsidies	Totaal aanbod tegen aankooprijzen
	Belangrijke bedrijfstakken	Overige producten								
	1	2 ...	Totaal							
Belangrijke producten										
1.										
2.										
...										
Overige producenten										
Totaal										

Tabel 22.6 — Een gebruiktabel voor belangrijke bedrijfstakken en producten

	Productiekosten per bedrijfstak				Overige producenten	Totaal	Uitvoer	Consumptie			Totaal	Bruto-investeringen	Totaal gebruik tegen aankooprijzen
	Belangrijke bedrijfstakken							Huishoudens	Overheid	Izw's t.b.v. huishoudens			
	1	2	...	Totaal				Collectief	Individueel				
Kenmerkende producten													
1.													
2.													
...													
Overige producten													
Totaal													
Beloning van werknemers													
Niet-productgebonden belastingen op productie (netto)													
Verbruik van vaste activa													
Exploitatieoverschot (netto)													
Totaal													
Aanvullende informatie													
Input van arbeid													
Bruto-investeringen in vaste activa													
Kapitaalgoederenvoorraad (netto)													

- 22.40 Als de hoofdactiviteiten van de sector gebaseerd zijn op natuurlijke niet-hernieuwbare hulpbronnen zoals minerale reserves, worden de mutaties in deze hulpbronnen als gevolg van nieuwe ontdekkingen en uitputting geregistreerd in de rekening voor overige volumemutaties in activa en de waarderingsverschillen in de herwaarderingsrekening. Deze gegevens zijn essentieel voor de beoordeling van de economische prestaties. Meer algemeen kunnen de sectorrekeningen worden uitgebreid met een milieuboekhouding.
- 22.41 De sectorrekeningen kunnen in het kader van de geïntegreerde economische rekeningen worden gepresenteerd. Er wordt een kolom of groep kolommen voor belangrijke sectoren ingevoegd; zo nodig krijgen andere kolommen een nieuwe benaming zoals „overige niet-financiële vennootschappen” of „overige huishoudens”. Hierdoor kan het respectieve aandeel van de betrokken belangrijke sector en van andere sectoren in transacties en saldi zichtbaar worden gemaakt. Het precieze formaat van een dergelijke tabel hangt af van het doel ervan. Men kan nog een stap verder gaan en de „van-wie-aan-wie”-relatie tussen de betrokken sector en andere sectoren, waaronder het buitenland, in aanvullende tabellen weergeven.

Opname van niet-monetaire gegevens

- 22.42 Een belangrijk kenmerk van veel satellietrekeningen is de opname van niet-monetaire gegevens zoals gegevens over de CO₂-uitstoot per bedrijfstak in de milieurekeningen of het aantal behandelingen per type gezondheidszorg in de zorgrekeningen. De koppeling van dergelijke niet-monetaire gegevens aan monetaire gegevens kan belangrijke verhoudingscijfers opleveren, zoals de CO₂-uitstoot per miljard euro aan toegevoegde waarde of de kosten per behandeling. In tabel 22.7 wordt een uitgebreide reeks voorbeelden gegeven.

Grotere mate van detail en aanvullende begrippen

- 22.43 Twee andere belangrijke kenmerken van satellietrekeningen zijn de grotere mate van detail en het gebruik van aanvullende begrippen. In de tabellen 22.8 en 22.9 wordt een uitgebreide reeks voorbeelden gegeven.

Tabel 22.7 — Voorbeelden van niet-monetaire gegevens in satellietrekeningen

Satellietrekening	Voorbeeld van niet-monetaire gegevens	Verhouding monetaire/niet-monetaire gegevens
Onderwijsrekeningen	Aantal leerlingen en studenten	Aantal docenten
	Kosten en tarieven per leerling/student	Beloning per docent
Milieurekeningen	Tonnen olie	Olieprijs per vat
	CO ₂ -uitstoot per bedrijfstak	CO ₂ -uitstoot per mld. euro toegevoegde waarde per bedrijfstak
Overheidsfinanciën	Werkzame personen in de sector overheid	Aantal sociale uitkeringen
	Beloning per werknemer	Gemiddelde sociale uitkering
Zorgrekeningen	Aantal behandelingen/patiënten per type gezondheidszorg	Kosten per behandeling/patiënt
Rekeningen voor de productie van huishoudens	Tijdsbesteding bij de productie door huishoudens	Alternatieve kosten van tijdsbesteding
Arbeidsrekeningen	Werkzame personen (gewerkte uren/vte) per bedrijfstak	Beloning per gewerkt uur/vte
	Productiviteits- en groeirekeningen	
Aantal banen	Input van arbeid per bedrijfstak	Arbeidsproductiviteit per bedrijfstak
Kennismodule	Aantal verleende octrooien	
	Werkzame personen in de O&O-sector	Beloning per werknemer
Veiligheidsrekeningen	Aantal gedetineerden	Kosten per gedetineerde
Rekeningen sociale bescherming	Aantal sociale uitkeringen, bv. pensioengerechtigden	Gemiddelde sociale uitkering per (soort) regeling
Toerismerekeningen	Aantal toeristen	Uitgaven per toerist

Tabel 22.8 — Voorbeelden van een grotere mate van detail in diverse satellietrekeningen

Satellietrekening	Mate van detail
Milieurekeningen	Meer details over de productie van diverse landbouwproducten Veel meer details over de waarden van standen en stromen van natuurlijke hulpbronnen Meer bijzonderheden over de uitgaven voor milieubescherming
Zorgrekeningen	Gedetailleerde onderverdeling van de gezondheidszorg
Rekeningen voor de productie van huishoudens	De productie van huishoudens naar hoofdfunctie (bv. huisvesting, voeding, zorg)
Rekeningen voor persoonlijk inkomen en vermogen	Informatie over de verdeling van persoonlijk inkomen en vermogen
Arbeidsrekeningen en SAM	Beloning van werknemers en werkzame personen naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau
Rekeningen van de sociale bescherming	Inkomsten en uitgaven per individuele socialebeschermingsregeling en per groep regelingen
Tabellen belastinginkomsten	Belastinginkomsten volgens een veel gedetailleerdere classificatie

Tabel 22.9 — Voorbeelden van aanvullende begrippen in diverse satellietrekeningen

Satellietrekening	Aanvullende begrippen
Landbouwrekeningen	Drie indicatoren van landbouwinkomen
Milieurekeningen	Milieubelastingen
Overheidsfinanciën	Overheidsinkomsten en -uitgaven
Rekeningen informele sector	Informele sector
Productiviteits- en groeirekeningen	Totaal factorproductiviteit
Rekeningen sociale bescherming	Totaal uitgaven voor ouderdomsuitkeringen
Tabellen belastinginkomsten	Totaal belastinginkomsten volgens verschillende alternatieve definities

Verschillende basisbegrippen

22.44 In satellietrekeningen worden doorgaans geen andere basisbegrippen gebruikt. Een betrekkelijk kleine variatie is dat in verschillende satellietrekeningen bepaalde diensten niet als hulpdienst worden beschouwd. Zo wordt een vervoerdienst bij een satellietrekening voor het vervoer niet als hulpdienst aangemerkt. Toch kunnen er voor sommige satellietrekeningen belangrijke veranderingen in de basisbegrippen nodig zijn. Zo kan in de milieurekening het binnenlands product worden gecorrigeerd voor uitputting van natuurlijke hulpbronnen. In tabel 22.10 wordt een aantal voorbeelden gegeven.

Gebruik van modellen en experimentele resultaten

22.45 Sommige satellietrekeningen kunnen worden gekenmerkt door het gebruik van experimentele resultaten of van modellen, waardoor de cijfers in de satellietrekening minder betrouwbaar zijn dan die in de basisrekeningen. Ook bij het samenstellen van de basisrekeningen worden echter econometrische of wiskundige modellen en experimentele resultaten gebruikt. Daarom is er op dit punt geen fundamenteel verschil tussen het centrale kader en de satellietrekeningen. Deze kwesties worden door de voorbeelden in tabel 22.11 geïllustreerd.

Tabel 22.10 — Voorbeelden van verschillende basisbegrippen in satellietrekeningen

Satellietrekening	Verschillende basisbegrippen
Milieurekeningen	Correctie van het binnenlands product voor uitputting, uit voorzorg gedane overheidsuitgaven en kwaliteitsvermindering
Gezondheidszorgrekening	Arbeidsgezondheidszorg is geen hulpdienst

Satellietrekening	Verskillende basisbegrippen
Rekeningen voor de productie van huishoudens	Niet-betaalde diensten door huishoudens en vrijwilligerswerk vallen binnen de productiegrens
Uitgebreide rekeningen	Rekeningen inclusief sterk uitgebreide begrippen voor productie en investeringen (bv. menselijk kapitaal en duurzame consumptiegoederen)
Aanvullende tabel pensioenen	Toegezegde pensioenuitkeringen (zonder fondsvorming) worden behandeld als activa en passiva
Vervoersrekeningen	Vervoerdiensten zijn geen hulpdienst

Tabel 22.11 — Voorbeelden van het gebruik van econometrische of wiskundige modellen bij de opstelling van het centrale kader en satellietrekeningen

Centrale kader	<p>Raming van de waarde van financiële of niet-geproduceerde activa als de netto contante waarde van verwachte toekomstige inkomsten en uitgaven</p> <p>Correctie van enquêtes bij huishoudens voor non-respons, d.m.v. regressieanalyses</p> <p>Raming van de netto kapitaalgoederenvoorraad en het verbruik van vaste activa d.m.v. de „perpetual inventory”-methode, verwachte economische levensduur en wiskundige afschrijvingsfuncties</p> <p>Raming van de waarde van woondiensten door bewoners van een eigen huis m.b.v. gegevens over het woningenbestand, markthuren en regressieanalyse</p> <p>Raming van seizoenscorrecties aan de hand van een wiskundig model</p> <p>Raming van hedonische prijsputaties aan de hand van een wiskundig model</p>
Satellietrekeningen	
Milieurekeningen	Raming van de waarde van uitputting en kwaliteitsvermindering
Rekeningen voor de productie van huishoudens	Raming van de waarde van niet-betaalde diensten door huishoudens
Rekeningen informele sector	Experimentele ramingen van de waarde van allerlei informele activiteiten
Productiviteits- en groeirekeningen	Raming van het volume van kapitaalput m.b.v. functie leeftijd-efficiëntie voor elk type actief
Aanvullende tabel pensioenen	Raming van de pensioenrechten m.b.v. allerlei actuariële aannamen over bevolking, discontopercentage en salarisgroei
Tabel met experimentele resultaten voor de behandeling van O&O-uitgaven als investeringen	

Opzet en samenstelling van satellietrekeningen

22.46 Bij het opzetten en samenstellen van een satellietrekening kunnen vier stappen worden onderscheiden:

- a) bepaling van het doel, het gebruik en de vereisten;
- b) selectie van relevante informatie uit de nationale rekeningen;
- c) selectie van relevante aanvullende informatie, bijvoorbeeld uit verschillende specifieke statistieken of administratieve gegevensbronnen;
- d) samenvoeging van beide reeksen begrippen en cijfers tot een reeks tabellen en rekeningen.

22.47 Wanneer voor het eerst een satellietrekening wordt opgezet en samengesteld, leidt dat vaak tot onverwachte resultaten bij de vier stappen. Als gevolg daarvan is de opstelling van satellietrekeningen een werk in uitvoering. Pas nadat met de opstelling en het gebruik van een satellietrekening en met het aanbrengen van de nodige wijzigingen daarin ervaring is opgedaan, wordt een experimentele reeks tabellen een volgroeid statistisch product.

22.48 Bij de selectie van relevante gegevens uit de nationale rekeningen kunnen drie aspecten worden onderscheiden: de internationale begrippen in verband met nationale rekeningen, de operationele begrippen in de statistiek van de nationale rekeningen van een land, en de betrouwbaarheid van die statistiek.

- 22.49 Bij het opzetten en samenstellen van een satellietrekening komen bij de toepassing van de begrippen van het centrale kader voor een bepaald doel vaak bepaalde kenmerken aan het licht. Vanuit het gezichtspunt van het doel kan dat nuttig zijn maar ook onverwachte beperkingen opwerpen. Wanneer bijvoorbeeld voor het eerst een rekening voor onderzoek en ontwikkeling wordt opgezet en samengesteld, kan blijken dat O&O op het gebied van software en gezondheidszorg elkaar overlappen of kan een licht worden geworpen op de rol van multinationale ondernemingen bij de in- en uitvoer van O&O.
- 22.50 Een vergelijkbaar fenomeen doet zich voor bij de operationele begrippen die voor de statistiek van de nationale rekeningen worden gebruikt. Essentiële details kunnen ontbreken door een te sterke aggregatie bij de samenstelling of publicatie of universele begrippen blijken niet strikt te zijn toegepast. Zo kan het zijn dat de O&O-activiteiten van bepaalde grote multinationale ondernemingen zijn inbegrepen in de bedrijfstak van hun hoofdactiviteit en niet in de bedrijfstak O&O.
- 22.51 De betrouwbaarheid van delen van de statistiek van de nationale rekeningen kan een probleem zijn. Bij de samenstelling en publicatie van de statistiek van de nationale rekeningen is geen rekening gehouden met het doel van de satellietrekening. Bij de selectie van relevante cijfers uit de officiële statistiek van de nationale rekeningen blijkt vaak dat omvang, samenstelling of ontwikkeling in de tijd niet geschikt zijn voor het doel. Daarom moeten de actuele gegevensbronnen en samenstellingsmethoden gecontroleerd en zo nodig aangevuld respectievelijk verbeterd worden.
- 22.52 De selectie van relevante informatie uit andere bronnen dan de nationale rekeningen, zoals andere officiële statistieken of administratieve gegevensbronnen, levert soortgelijke problemen met betrekking tot begrippen en cijfers op: de officiële begrippen kunnen met het oog op het specifieke doel van de satellietrekening onverwacht tekortschieten, de werkelijk gebruikte begrippen kunnen afwijken van de officiële begrippen en voorts kunnen de betrouwbaarheid, mate van detail, tijdigheid en frequentie voor problemen zorgen. Al deze problemen moeten worden aangepakt, hetzij door aanvullende ramingen om de verschillen tussen begrippen te overbruggen, hetzij door de classificatie van niet-monetaire stromen naar bedrijfstak of sector, hetzij door aanpassing van de in de satellietrekening gebruikte begrippen.
- 22.53 Voor de samenvoeging van de informatie uit de nationale rekeningen en de andere informatie tot een reeks tabellen of rekeningen is nog meer nodig: weglatingen, overlappingsen en numerieke inconsistenties moeten worden opgelost en de plausibiliteit van de resultaten moet worden beoordeeld. Idealiter is het resultaat een volledig evenwichtige reeks tabellen. Het kan echter nodig zijn om discrepanties tussen gegevensbronnen en alternatieve benaderingen zichtbaar te maken.
- 22.54 De omzetting van een consistente satellietrekening tot een product voor gebruikers kan extra stappen vergen. Zo is het mogelijk een overzichtstabel met belangrijke indicatoren voor een aantal jaren te introduceren. Deze indicatoren zouden gericht kunnen zijn op de beschrijving van de omvang, componenten en ontwikkelingen van het thema in kwestie, of zij zouden het verband met de nationale economie en de belangrijkste componenten daarvan kunnen laten zien. Extra details of classificaties die voor het beleid of de analyse relevant zijn, kunnen worden toegevoegd. Andere details die weinig toegevoegde waarde hebben of waarvan de samenstelling relatief duur is, kunnen worden geschrapt. Ook kan worden getracht de tabellen minder complex te maken, de eenvoud of transparantie ervan voor de gebruikers te vergroten en een afzonderlijke tabel met standaard boekhoudkundige onderverdelingen op te nemen.

NEGEN SPECIFIEKE SATELLIETREKENINGEN

22.55 In de rest van dit hoofdstuk worden de volgende satellietrekeningen kort besproken:

- a) landbouwrekeningen;
- b) milieurekeningen;
- c) zorgrekeningen;
- d) rekeningen voor de productie van huishoudens;
- e) arbeidsrekeningen en socialerekeningenmatrices (SAM);
- f) productiviteits- en groeirekeningen;
- g) kennismodule;
- h) rekeningen van de sociale bescherming;
- i) satellietrekeningen voor toerisme.

Landbouwrekeningen

- 22.56 Als voorbeeld van een landbouwrekening kunnen de economische landbouwrekeningen (LR) ⁽¹⁾ worden genoemd. Deze hebben tot doel de landbouwproductie en de ontwikkeling van het landbouwincome te beschrijven. Die informatie wordt gebruikt voor het analyseren van de economische situatie van de landbouw in een bepaalde lidstaat en voor het volgen en evalueren van het gemeenschappelijk landbouwbeleid in de Unie.
- 22.57 De LR bestaan uit een productierekening, een inkomensvormingsrekening, een rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening en een kapitaalrekening voor landbouwproductie. De productierekening bevat een uitgebreide onderverdeling met de output voor een reeks landbouwproducten, evenals niet-agrarische nevenactiviteiten; ook voor het intermediair verbruik en de investeringen is er een aanzienlijke mate van detail. De gegevens voor de productierekening en de bruto-investeringen in vaste activa worden zowel in lopende prijzen als in volume vermeld. Daarnaast worden er drie indicatoren van het landbouwincome weergegeven:
- index van het reële factorinkomen in de landbouw per arbeidsjaar, waarbij een arbeidsjaar overeenkomt met een voltijdequivalent;
  - index van het reële netto-inkomen uit bedrijfsuitoefening in de landbouw, per arbeidsjaareenheid die niet in loondienst is verricht, waarbij een arbeidsjaareenheid die niet in loondienst is verricht, overeenkomt met een voltijdequivalent;
  - netto-inkomen uit bedrijfsuitoefening in de landbouw.

De indices en de reële mutaties in de waarde van de inkomensindicatoren worden verkregen door de desbetreffende nominale gegevens te defleren met het impliciete prijsindexcijfer van het bbp.

- 22.58 De bedrijfstak landbouw in de LR komt in zeer hoge mate overeen met de bedrijfstak landbouw in het centrale kader. Er zijn echter een paar verschillen. Zo blijven eenheden die zaaizaad produceren voor wetenschappelijke doeleinden of certificatie en ook eenheden waarvoor de landbouwactiviteit slechts een hobby is, buiten beschouwing. Maar de meeste landbouwactiviteiten van eenheden waarvan de hoofdactiviteit een niet-landbouwactiviteit is, zijn wel begrepen.
- 22.59 De LR spitsen zich toe op het productieproces en het daaraan ontleende inkomen. In beginsel hoeft een satellietrekening voor de landbouw echter niet volledig met de LR overeen te komen. Landbouwrekeningen kunnen ook een aanbod- en gebruikstabel bevatten met een systematisch overzicht van het aanbod en gebruik van landbouwproducten. Een dergelijke tabel zou informatie verschaffen over de rol van de invoer en van invoerrechten, over ontwikkelingen in de vraag naar landbouwproducten door uitvoer of consumptie door huishoudens en over de rol van belastingen en subsidies. De landbouwrekeningen kunnen ook worden uitgebreid met niet tot de landbouw behorende nevenactiviteiten, zoals activiteiten in de vrijetijdsector. Dit kan belangrijke trends en substitutiemechanismen aan het licht brengen. De interactie met de overheid kan duidelijk worden aangetoond door toevoeging van een tabel met alle inkomens- en kapitaaloverdrachten door lagere, centrale of Europese overheidsinstellingen aan de landbouw; ook speciale behandelingen in het belastingstelsel kunnen hierbij worden betrokken. Landbouwrekeningen kunnen ook worden opgezet als speciale sectorrekening en een volledig rekeningsstelsel met balansen en financiële rekeningen voor landbouwers en landbouwondernemingen vormen.

Milieurekeningen

- 22.60 In de internationale richtsnoeren voor milieurekeningen (System of Environmental and Economic Accounting, SEEA, 2003) ⁽²⁾ wordt een uitgebreid rekeningskader voor de beschrijving en analyse van het milieu en de interactie ervan met de economie gepresenteerd. De milieurekeningen zijn een satellietrekening van de nationale rekeningen. Dit houdt in dat dezelfde classificaties en begrippen worden gebruikt; deze worden alleen gewijzigd wanneer dat met het oog op het doel van de milieurekeningen noodzakelijk is.
- 22.61 Aan de hand van het geïntegreerde rekeningsstelsel voor economische en milieu-informatie kunnen de bijdrage van het milieu aan de economie en de invloed van de economie op het milieu worden geanalyseerd. Dit stelsel verschaft indicatoren en beschrijvende statistieken die de interactie tussen het milieu en de economie in beeld brengen en komt daarmee tegemoet aan de behoeften van beleidsmakers. Ook kan het als instrument voor strategische planning en beleidsanalyse helpen duurzamer ontwikkelingspaden te vast te stellen. Beleidsmakers die de ontwikkeling bepalen van bedrijfstakken die op grote schaal milieurijkdommen gebruiken, als input in de productie of als „afvalput” voor de opname van stoffen, moeten zich bewust zijn van de milieueffecten op lange termijn. Omgekeerd moeten beleidsmakers die milieunormen vaststellen, zich bewust zijn van de mogelijke gevolgen voor de economie, bijvoorbeeld welke bedrijfstakken waarschijnlijk te lijden zullen hebben en wat de gevolgen zijn voor werkgelegenheid en koopkracht. Alternatieve milieustrategieën kunnen worden vergeleken door rekening te houden met de economische gevolgen.

⁽¹⁾ Verordening (EG) nr. 138/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 5 december 2003 betreffende de landbouwrekeningen in de Gemeenschap (PB L 33 van 5.2.2004, blz. 1).

⁽²⁾ Het handboek is een gemeenschappelijke publicatie van de Verenigde Naties, de Europese Commissie, het IMF, de OESO en de Wereldbank.

- 22.62 In het centrale kader komen verschillende aspecten van de milieuboekhouding aan bod. In het bijzonder zijn veel kosten en investeringsgoederen in verband met natuurlijke hulpbronnen afzonderlijk opgenomen in de classificaties en in de rekeningen voor voorraden en andere volumemutaties van activa. Zo laat de classificatie van niet-geproduceerde activa afzonderlijke posten zien voor activa als oliereserves, minerale reserves, niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen en waterreserves. Deze elementen vereenvoudigen het gebruik van het centrale kader als vertrekpunt voor de milieurekeningen. Sommige elementen van het centrale kader, met name in de rekening voor overige volumemutaties, worden in de satellietrekening evenwel verder onderverdeeld en geherclassificeerd, terwijl andere elementen worden toegevoegd.
- 22.63 Vanuit het oogpunt van het milieu kleven er twee grote nadelen aan het centrale kader en zijn hoofdaggregaten zoals bbp, investeringen en besparingen. Om te beginnen krijgt de uitputting en schaarsheid van natuurlijke hulpbronnen weinig aandacht, terwijl deze factoren bedreigend kunnen zijn voor de duurzame productiviteit van de economie. Ten tweede bestrijkt het centrale kader niet de kwaliteitsvermindering van het milieu en de gevolgen daarvan voor gezondheid en welzijn van de mens.
- 22.64 In het centrale kader worden voor de berekening van de netto toegevoegde waarde alleen geproduceerde activa in aanmerking genomen. De kosten van het gebruik van deze activa komen tot uiting in het intermediair verbruik en het verbruik van vaste activa. Niet-geproduceerde natuurlijke activa, zoals grond, minerale reserves en bossen, liggen binnen de activagrens, voor zover ze onder het feitelijke beheer van institutionele eenheden staan. Het gebruik van deze activa blijft bij de berekening van de productiekosten echter buiten beschouwing. Dit houdt in dat de kosten van het gebruik niet tot uiting komen in de prijs van de producten, of, in het geval van uitputtingkosten, dat zij samen met andere niet nader gespecificeerde elementen in de restpost van het exploitatieoverschot zijn opgenomen. Door middel van milieurekeningen kunnen dergelijke kosten expliciet worden geïdentificeerd en geraamd.
- 22.65 Het SEEA 2003-kader omvat vijf categorieën:
- a) rekeningen voor fysieke en hybride stromen;
  - b) economische rekeningen voor milieutransacties;
  - c) rekeningen voor milieuactiva in fysieke en monetaire waarden;
  - d) rekeningen voor uit voorzorg gedane uitgaven en uitputting;
  - e) aanpassing van aggregaten in het centrale kader voor de registratie van kwaliteitsvermindering.
- 22.66 In de rekeningen voor fysieke en hybride stromen worden vier verschillende typen stromen geregistreerd:
- a) natuurlijke hulpbronnen: minerale grondstoffen, energiebronnen, water, bodem en biologische hulpbronnen. Zodra deze hulpbronnen op de markt worden verkocht, krijgen zij economische betekenis en kunnen zij als product worden aangeduid;
  - b) input van ecosystemen: zuurstof die nodig is voor verbranding, water door regenval of natuurlijke waterlopen en andere natuurlijke input zoals nutriënten en kooldioxide, die planten nodig hebben voor hun groei; water, nutriënten of zuurstof die als economisch product worden geleverd, blijven buiten beschouwing;
  - c) producten: goederen en diensten die als economisch product zijn voortgebracht en als zodanig worden gebruikt, met inbegrip van de goederen- en dienstenstromen tussen de nationale economie en het buitenland. Hieronder vallen ook in cultuur gebrachte biologische activa, natuurlijke hulpbronnen die worden gekocht of verkocht, zoals olie, hout en water en schroot met een economische waarde;
  - d) restproducten: toevallige en ongewenste output van de economie die geen of een negatieve waarde voor de voortbrenger heeft. Restproducten zijn bijvoorbeeld vaste, vloeibare of gasvormige afvalstoffen. Zij kunnen gerecycled of opnieuw gebruikt worden of in het milieu worden geloosd. Restproducten kunnen een positieve waarde hebben voor een andere eenheid dan de voortbrenger. Zo heeft huishoudelijk afval dat voor recycling wordt verzameld geen waarde voor het huishouden, maar mogelijk wel voor het recyclingbedrijf. Schroot met een waarde die door de voortbrenger kan worden gerealiseerd, zoals afgedankte apparatuur, wordt niet als restproduct maar als product beschouwd.
- 22.67 Fysieke stromen worden gemeten in eenheden van hoeveelheid die passen bij de fysieke kenmerken van het materiaal, de energie of de restproducten in kwestie. Een fysieke stroom kan in alternatieve eenheden worden gemeten afhankelijk van het fysieke kenmerk. De geschiktheid van een bepaalde eenheid hangt af van het doel

en het beoogde gebruik van de desbetreffende rekening. Bij rekeningen voor fysieke stromen zijn gewicht en volume de meest gebruikte fysieke kenmerken en bij energiestromen zijn dat joules of ton olie-equivalent. De eenheden van hoeveelheid in de rekeningen voor fysieke stromen verschillen van de volume-eenheden in het centrale kader. Zo komt in het centrale kader het volume van een computer niet overeen met zijn gewicht, maar met een gewogen mix van voor de gebruiker wenselijke kenmerken, zoals de rekensnelheid.

- 22.68 Rekeningen voor fysieke stromen kunnen als aanbod- en gebruiktabellen worden gepresenteerd. Zie hiervoor de tabellen 22.12 en 22.13.
- 22.69 Rekeningen voor hybride stromen zijn een presentatie met één enkele matrix die monetaire gegevens uit de nationale rekeningen combineert met gegevens uit de rekeningen voor fysieke stromen. Een belangrijk type hybride rekeningen zijn hybride aanbod- en gebruiktabellen; daarin wordt informatie uit de fysieke aanbod- en gebruiktabellen gecombineerd met die van aanbod- en gebruiktabellen in monetaire waarden.
- 22.70 De informatie in de rekeningen voor hybride stromen kan worden gekoppeld aan bepaalde milieuvraagstukken, zoals broeikas-effect, aantasting van de ozonlaag en verzuring. Dit vereist omrekeningsfactoren om de cijfers voor specifieke stoffen te vertalen naar geaggregeerde indicatoren voor milieuvraagstukken. Aan de hand hiervan kan dan een overzichtstabel worden opgesteld die de bijdrage van consumptie en van de productie van diverse bedrijfstakken aan de verschillende milieuvraagstukken en het bbp laat zien (zie tabel 22.14).

Tabel 22.12 — Fysieke aanbod- en gebruiktabel

Fysieke aanbodtabel

(Miljoen ton)

		Bedrijfstakken				Consumptie			Kapitaal	Buitenland				Nationaal milieu	Totaal aanbod aan materiaal
		Landbouw, visserij en mijnbouw	Industrie, elektriciteit en bouwrijverheid	Diensten	Totaal bedrijfstakken	Eigen vervoer	Overige consumptie	Totaal consumptie	Investerings-, mutatiesin voorraden, opslag van afval	Invoer van producten	Natuurlijke hulpbronnen en ecosysteeminputs geleverd door niet-ingezetenen op nationaal grondgebied	Resproducten door niet-ingezetenen in buitenland	Grensoverschrijdende instroom uit buitenland door milieucorparimenten	E	
Producten	P1	Dierlijke en plantaardige producten	66,000	49,000	1,000	116,000				16,000					132,000
	P2	Steen, grind en bouwmaterialen	112,000	163,000		275,000				13,000					288,000
	P3	Energie	65,000	59,000		124,000				95,000					219,000
	P4	Metalen, machines enz.		10,000		10,000				10,000					20,000
	P5	Kunststof en kunststofproducten		2,000		2,000				2,000					4,000
	P6	Hout, papier enz.	7,000	7,000		14,000				1,000					15,000
	P7	Overige grondstoffen		9,000	1,000	10,000				13,000					23,000
		Alle producten	250,000	299,000	2,000	551,000				150,000					701,000

			Bedrijfstakken				Consumptie			Kapitaal	Buitenland				Nationaal milieu	Totaal aanbod aan materiaal
			Landbouw, visserij en mijnbouw	Industrie, elektriciteit en bouwrijverheid	Diensten	Totaal bedrijfstakken	Eigen vervoer	Overige consumptie	Totaal consumptie	Investerings, mutaties in voorraden, opslag van afval	Invoer van producten	Natuurlijke hulpbronnen en ecosysteeminputs geleverd door niet-ingezetenen op nationaal grondgebied	Restproducten door niet-ingezetenen in buitenland	Grensoverschrijdende instroom uit buitenland door milieupartimenten	E	
Restproducten	Naar nationaal grondgebied															
	R1	CO ₂	19 020	111,398	29,930	160,348	16,908	25,080	41,988	0,990		4,172			207,498	
	R2	N ₂ O	0,007	0,042	0,012	0,061	0,003	0,004	0,007			0,001			0,069	
	R3	CH ₄	0,073	0,452	0,125	0,650	0,004	0,020	0,024	0,477		0,001			1,152	
	R4	NO _x	0,061	0,275	0,151	0,487	0,084	0,026	0,110			0,025	0,117		0,739	
	R5	SO ₂	0,023	0,139	0,030	0,192	0,003	0,001	0,004			0,001	0,087		0,284	
	R6	NH ₃	0,020	0,123	0,038	0,181		0,007	0,007				0,019		0,207	
	R7	Overig naar lucht	0,010	0,061	0,015	0,086		0,012	0,012				0,002		0,100	
	R8	P	0,070	0,020	0,004	0,094		0,011	0,011	0,003		0,001	0,014		0,123	
	R9	N	0,590	0,210	0,098	0,898		0,117	0,117	0,024		0,006	0,323		1,368	
	R10	Overig naar water	0,030	0,021	0,006	0,057		0,021	0,021	0,001		0,001	0,003		0,083	
	R11	Mijnafval	7,233	2,320		9 553									9,553	
R12	Overig vast afval	8,103	71,619	22,929	102,651	0,100	5,060	5,160	71,100		1,548	7,656		188,115		

(Miljoen ton)

		Bedrijfstakken				Consumptie			Kapitaal	Buitenland				Nationaal milieu	Totaal aanbod aan materiaal
		Landbouw, visserij en mijnbouw	Industrie, elektriciteit en bouwrijverheid	Diensten	Totaal bedrijfstakken	Eigen vervoer	Overige consumptie	Totaal consumptie	Investerings, mutaties in voorraden, opslag van afval	Invoer van producten	Natuurlijke hulpbronnen en ecosysteeminpuls geleverd door niet-ingezetenen op nationaal grondgebied	Resproducten door niet-ingezetenen in buitenland	Grensoverschrijdende instroom uit buitenland door milieupartimenten	E	
	Totaal naar nationaal grondgebied	35,240	186,680	53,338	275,258	17,102	30,359	47,461	72,595			5,756	8,221		409,291
	Naar buitenlands grondgebied														
	Naar lucht														
R1	CO ₂			4,569	4,569	0,739		0,739							5,308
R4	NO _x			0,010	0,010	0,004		0,004							0,014
R5	SO ₂			0,008	0,008	0,002		0,002							0,010
	Totaal naar buitenlands grondgebied			4,587	4,587	0,745		0,745							5,332
	Totaal restproducten	35,240	186,680	57,925	279,845	17,847	30,359	48,206	72,595			5,756	8,221		414,623
Totaal aanbod aan materiaal		285,240	485,680	59,925	830,845	17,847	30,359	48,206	72,595	150,000		5,756	8,221		1 115,623
Nettoaccumulatie van alle materialen (gebruik minus aanbod)						1,153	15,641	16,794	72,215	- 49,000	3,000	- 0,424	- 4,302	372,717	411,000
						Nettogroei door consumptie (duurzame consumptiegoederen)			Netto kapitaalgroei	Netto-uitvoer van producten	Netto-onttrekking door niet-ingezetenen	Netto restproducten door ingezetenen in buitenland	Netto grensoverschrijdende afvoer van restproducten door milieupartimenten	Nettoaccumulatie van restproducten in het nationale milieu	Nettosaldo

Bron: SEEA-landengegevens.

Tabel 22.13 — Fysieke aanbod- en gebruikstabel (vervolg)

Fysieke gebruikstabel

(Miljoen ton)

		Bedrijfstakken				Consumptie			Kapitaal	Buitenland				Nationaal milieu	Totaal gebruik van materiaal	
		Landbouw, visserij en mijnbouw	Industrie, elektriciteit en bouwnijverheid	Diensten	Totaal bedrijfstakken	Eigen vervoer	Overige consumptie	Totaal consumptie	Investerings, mutaties in voorraden, opslag van afval	Uitvoer	Natuurlijke hulpbronnen en ecosysteeminputs gebruikt door niet-ingezetenen op nationaal grondgebied	Restproducten door ingezetenen in buitenland	Grensoverschrijdende uitstroom naar buitenland door milieucompartmenten	E		
																I1
Productgroepen	P1	Dierlijke en plantaardige producten	23,000	60,000	4,000	87,000		16,000	16,000	3,000	26,000					132,000
	P2	Steen, grind en bouwmaterialen	12,000	148,000	2,000	162,000		2,000	2,000	114,000	10,000					288,000
	P3	Energie	34,000	101,000	20,000	155,000	7,000	10,000	17,000		47,000					219,000
	P4	Metalen, machines enz.		11,000		11,000	1,000		1,000	1,000	7,000					20,000
	P5	Kunststof en kunststofproducten		2,000		2,000					2,000					4,000
	P6	Hout, papier enz.		7,000	4,000	11,000		1,000	1,000		3,000					15,000
	P7	Overige grondstoffen	5,000	8,000	1,000	14,000		2,000	2,000	1,000	6,000					23,000
		Alle producten	74,000	337,000	31,000	442,000	8,000	31,000	39,000	119,000	101,000					701,000

		Bedrijfstakken				Consumptie			Kapitaal	Buitenland				Nationaal milieu	Totaal gebruik van materiaal	
		Landbouw, visserij en mijnbouw	Industrie, elektriciteit en bouwrijverheid	Diensten	Totaal bedrijfstakken	Eigen vervoer	Overige consumptie	Totaal consumptie	Investerings, mutaties in voorraden, opslag van afval	Uitvoer	Natuurlijke hulpbronnen en ecosysteeminputs gebruikt door niet-ingezetenen op nationaal grondgebied	Restproducten door ingezetenen in buitenland	Grensoverschrijdende uitstroom naar buitenland door milieucompartmenten	E		
																I1
Natuurlijke hulpbronnen	Nationale natuurlijke hulpbronnen															
	N1	Olie	38,000													38,000
	N2	Gas	27,000													27,000
	N3	Overige	118,000	55,000												173,000
	N4	Hout	7,000	1,000												9,000
	N5	Visserij	1,000													2,000
	N6	Overige		2,000												2,000
	N7	Water	1,000	6,000												7,000
		Totaal nationale natuurlijke hulpbronnen	192,000	64,000												258,000
		Buitenlandse natuurlijke hulpbronnen														
	N5	Visserij	4,000													4,000
	N7	Water		1,000												2,000
		Totaal buitenlandse natuurlijke hulpbronnen	4,000	1,000												6,000
	Totaal natuurlijke hulpbronnen	196,000	65,000												264,000	

(Miljoen ton)

		Bedrijfstakken				Consumptie			Kapitaal	Buitenland				Nationaal milieu	Totaal gebruik van materiaal
		Landbouw, visserij en mijnbouw	Industrie, elektriciteit en bouwnijverheid	Diensten	Totaal bedrijfstakken	Eigen vervoer	Overige consumptie	Totaal consumptie	Investerings, mutaties in voorraden, opslag van afval	Uitvoer	Natuurlijke hulpbronnen en ecosysteeminputs gebruikt door niet-ingezetenen op nationaal grondgebied	Restproducten door ingezetenen in buitenland	Grensoverschrijdende uitstroom naar buitenland door milieucompartmenten	E	
Ecosysteem-inputs	Nationale ecosysteeminputs	15,000	81,000	22,000	118,000	10,000	13,000	23,000			2,000				143,000
	Ecosysteeminputs buitenland			3,000	3,000	1,000		1,000							4,000
	Totaal ecosysteeminputs	15,000	81,000	25,000	121,000	11,000	13,000	24,000			2,000				147,000
Restproducten	Van nationaal grondgebied														
	R1	CO ₂												207,498	207,498
	R2	N ₂ O												0,069	0,069
	R3	CH ₄												1,152	1,152
	R4	NO _x											0,669	0,070	0,739
	R5	SO ₂											0,196	0,088	0,284
	R6	NH ₃											0,099	0,108	0,207
	R7	Overig van lucht											0,002	0,098	0,100
	R8	P			0,020	0,020							0,010	0,093	0,123
	R9	N			0,115	0,115							0,543	0,710	1,368
	R10	Overig van water			0,010	0,010							0,002	0,071	0,083
	R11	Mijnafval												9,553	9,553
R12	Overig vast afval	0,240	2,680	3,780	6,700				25,810				2,398	153,207	188,115

(Miljoen ton)

	Bedrijfstakken	Consumptie			Kapitaal	Buitenland				Nationaal milieu	Totaal gebruik van materiaal					
		Landbouw, visserij en mijnbouw	Industrie, elektriciteit en bouwnijverheid	Diensten		Totaal bedrijfstakken	Eigen vervoer	Overige consumptie	Totaal consumptie			Investerings, mutaties in voorraden, opslag van afval	Uitvoer	Natuurlijke hulpbronnen en ecosysteeminputs gebruikt door niet-ingezetenen op nationaal grondgebied	Restproducten door ingezetenen in buitenland	Grensoverschrijdende uitstroom naar buitenland door milieucompartmenten
		I1	I2	I3		I	C1	C2	C			CF	X2	X1	X1	X3
Totaal van nationaal grondgebied	0,240	2,680	3,925	6,845				25,810				3,919	372,717	409,291		
Van buitenlands grondgebied																
R1 CO ₂												5,308		5,308		
R4 NO _x												0,014		0,014		
R5 SO ₂												0,010		0,010		
Totaal van buitenlands grondgebied												5,332		5,332		
Totaal	0,240	2,680	3,925	6,845				25,810				5,332	3,919	372,717	414,623	
Totaal gebruik van materiaal	285,240	485,680	59,925	830,845	19,000	46,000	65,000	144,810	101,000	3,000	5,332	3,919	372,717	1 526,623		

Tabel 22.14 — Nettobijdrage van consumptie en productie aan het bbp en aan zes milieuvraagstukken in Nederland, 1993

Percentage

	Economie	Milieu				
		Broeikasef- fect	Gat in de ozonlaag	Verzuring	Eutrofiëring	Vast afval
Totaal		100	100	100	100	100
Consumptie		19	2	15	9	31
Bedrijfstak		79	97	85	91	66
Kapitaal en overige middelen		2	1	—	—	3
Consumptie	100	100	100	100	100	100
Eigen vervoer	8	38	—	88	21	1
Overige consumptie	92	62	100	12	79	99
Productie	100	100	100	100	100	100
Landbouw, jacht, bosbouw, visserij	3	15	2	47	91	7
Winning van delfstoffen	3	2	—	1	—	1
Industrie						
Aardolie-industrie	1	7	—	11	—	
Chemische industrie	2	14	27	6	2	16
Metaal en machines	3	2	9	1	—	2
Overige industrie	12	12	20	7	6	25
Nutssector	2	26	—	9	1	2
Vervoer en opslag	6	8	6	12	1	5
Andere diensten	68	14	36	6	-1	42

Bron: de Haan (1997).

NB: Een liggend streepje (—) geeft aan dat de waarde nul is.

- 22.71 De economische rekeningen voor milieutransacties bestaan uit milieubeschermingsrekeningen en rekeningen voor overige met het milieu verband houdende transacties, zoals belastingen, subsidies, investeringsbijdragen, inkomen uit vermogen en de verwerving van emissie- en eigendomsrechten.
- 22.72 Voor de beschrijving van milieubescherming is een functionele aanpak in combinatie met een analyse van activiteit en product zeer nuttig. Milieubescherming bestrijkt een breed scala aan economische activiteiten en producten. Voorbeelden zijn investeringen in schone technologieën, herstel van het milieu nadat het vervuild is, recycling, productie van milieugoederen en -diensten, instandhouding en beheer van natuurlijke activa en hulpbronnen. Er kan een nationaal aggregaat van uitgaven voor milieubescherming worden gedefinieerd dat ook hulpactiviteiten en verwante producten omvat.
- 22.73 In de rekeningen voor milieufactiva worden drie verschillende typen milieufactiva onderscheiden: natuurlijke hulpbronnen, grond en oppervlaktewater, en ecosystemen. Verscheidene van deze milieufactiva worden niet in het centrale kader geregistreerd, bijvoorbeeld milieufactiva waarvan de eigendom niet kan worden vastgesteld. Daartoe behoren milieuelementen zoals lucht, belangrijke waterlichamen en ecosystemen die zo omvangrijk of onbeheersbaar zijn dat effectieve eigendomsrechten niet kunnen worden gehandhaafd. Ook hulpbronnen waarvan het bestaan niet ondubbelzinnig door exploratie en ontwikkeling is vastgesteld, zoals speculatieve aardolievelden, of hulpbronnen die momenteel ontoegankelijk zijn zoals afgelegen bossen, worden in het centrale kader niet als activa beschouwd. Hetzelfde geldt voor hulpbronnen waarvan het bestaan geologisch is vastgesteld of die gemakkelijk toegankelijk zijn, maar die geen economische baten opleveren omdat ze niet op winstgevende wijze kunnen worden geëxploiteerd.

- 22.74 In de rekeningen voor milieuactiva in fysieke en monetaire waarden worden de standen van de verschillende milieuactiva en de mutaties hierin beschreven. Terwijl voor sommige activa een rekening in monetaire waarden kan worden opgesteld, is voor andere slechts een rekening in fysieke waarden mogelijk. Bij ecosysteemactiva is het onwaarschijnlijk dat er voldoende informatie beschikbaar is om standen of mutaties gedurende een jaar op precies dezelfde manier te registreren als bij andere milieuactiva. Voor deze activa is het dan ook zinvoller om de mutaties in kwaliteit te meten, die doorgaans betrekking hebben op kwaliteitsvermindering, zoals verzuring van grond en water en ontbladering van houtopstanden.
- 22.75 De aggregaten in het centrale kader kunnen worden aangepast om milieuaspecten beter in kaart te brengen. In het algemeen worden er drie soorten aanpassingen aanbevolen: voor uitputting, voor uit voorzorg gedane overheidsuitgaven, en voor kwaliteitsvermindering.
- 22.76 Aanpassing voor uitputting is vanuit milieuoogpunt nodig omdat bij het bbp en het groeitempo van het bbp geen rekening wordt gehouden met de uitputting van diverse milieuactiva, zoals aardolie, niet-gekweekte visbestanden en niet in cultuur gebrachte bossen. Er bestaat geen voor de hand liggende manier om uitputting in kaart te brengen en er moet hierbij uit een groot aantal opties worden gekozen. Aan het ene uiterste kan het gehele gebruik van deze niet-geproduceerde natuurlijke activa als uitputting worden gezien en daarom niet als inkomsten uit productie. Aan het andere uiterste kunnen alle inkomsten uit de verkoop van deze activa worden beschouwd als inkomsten die bijdragen aan het binnenlands inkomen. Bij alle andere opties wordt het gebruik van deze activa verdeeld in een component uitputting en een component inkomen. Verschillende uitgangspunten en aannamen voor de levensduur en disconteringspercentages leiden tot verschillende cijfers voor de aanpassing voor uitputting.
- 22.77 Uit voorzorg gedane uitgaven voor het milieu bestaan niet uitsluitend uit uitgaven aan milieubescherming. Zij kunnen ook administratieve uitgaven in verband met de instelling van en het toezicht op visquota's zijn of gezondheidsuitgaven in verband met luchtverontreiniging of een kernramp. Een aanpassing voor uit voorzorg gedane overheidsuitgaven wordt aanbevolen om te voorkomen dat deze uitgaven het bbp doen stijgen; ze zijn immers bedoeld ter vermindering of neutralisering van negatieve externe milieueffecten van productie of consumptie die op geen enkele wijze bij de berekening van het bbp in aanmerking zijn genomen. Voor het netto binnenlands product kan het een oplossing zijn om alle uit voorzorg gedane overheidsuitgaven als investering en tegelijk als verbruik van vaste activa te registreren. Bij het vaker gebruikte bbp haalt dit echter niets uit.
- 22.78 Het binnenlands product, besparingen en andere hoofdaggregaten kunnen worden aangepast voor kwaliteitsvermindering, zoals voor de invloed van lucht- en waterverontreiniging. De aanpassing voor de gevolgen van kwaliteitsvermindering is echter moeilijker, minder betrouwbaar en meer controversieel dan aanpassingen van de rekeningen voor uitputting of uit voorzorg gedane uitgaven. Hoe berekent men bijvoorbeeld de schade voor de gezondheid wanneer mensen, dieren of planten als gevolg van milieuverontreiniging langzamer groeien, minder reproduceren en eerder sterven? Moeten rampen worden geregistreerd als het resultaat van menselijke economische activiteit en daarom van het bbp worden afgetrokken?

Zorgrekeningen

- 22.79 De zorgrekeningen (zie „A System of Health Accounts” van de OESO uit 2000) vormen een internationaal kader voor gezondheidszorggegevens ten behoeve van analyse en beleid, zowel op nationaal, Europees als internationaal niveau. Dit kader werd ontwikkeld voor landen met zeer uiteenlopende organisatiemodellen voor hun nationale gezondheidszorg. Het is een belangrijk instrument voor het volgen van de snel veranderende en steeds complexere systemen voor gezondheidszorg. Structurele veranderingen worden gemeten en weergegeven, zoals verschuivingen van intramurale naar extramurale zorg en de opkomst van multifunctionele aanbieders.
- 22.80 De zorgrekeningen geven antwoord op drie basisvragen:
- Wat voor soort diensten en goederen worden er voor gezondheidsdoeleinden gekocht?
  - Wie biedt deze diensten en goederen aan?
  - Wat zijn de financieringsbronnen?
- 22.81 Goederen en diensten op het gebied van de gezondheidszorg worden per functie uitgesplitst. Er worden drie categorieën onderscheiden: persoonlijke gezondheidszorg; collectieve gezondheidszorg; en met gezondheidszorg samenhangende functies.
- 22.82 De belangrijkste diensten en goederen voor persoonlijke gezondheidszorg zijn: curatieve zorg; revalidatiezorg; langdurige verpleging; hulpdiensten voor de gezondheidszorg; medische goederen voor de extramurale zorg. Voor de persoonlijke gezondheidszorg is een onderverdeling naar productiewijze zeer nuttig: intramurale zorg, dagopvang, extramurale zorg en thuiszorg. Voor de classificatie van de persoonlijke gezondheidszorg zijn nog meer aspecten van belang, zoals leeftijd, geslacht en inkomensniveau voor de hoofdcategorieën van de gezondheidszorg of voor belangrijke groepen ziekten, hetgeen nuttig is voor onderzoek naar de ziektekosten.

	% bbp			% waardemutatie			% volumemutatie			% prijsmutatie		
	jaar t	jaar t+1	jaar t+2	jaar t	jaar t+1	jaar t+2	jaar t	jaar t+1	jaar t+2	jaar t	jaar t+1	jaar t+2
Totaal												
bevolkingsgroei												
uitgaven per hoofd												
Financieringsbronnen												
Overheid en sociale zekerheid												
Particuliere ziektekostenverzekering												
Overige												
Totaal												
Bevolkingsgroei	100	100	100									
bbp per hoofd	% van nationaal totaal						% volumemutatie			% relatief salarisverschil		
Werkzame personen in gezondheidszorg												

Rekeningen voor de productie van huishoudens

22.89 In het centrale kader worden activiteiten door huishoudens zoals woondiensten door bewoners van een eigen huis, landbouwproductie voor eigen verbruik en het in eigen beheer bouwen van woningen beschouwd als productie. Twee belangrijke typen activiteit van huishoudens, namelijk onbetaalde diensten door leden van het huishouden die binnen hetzelfde huishouden worden verbruikt en vrijwillige diensten, worden echter niet als productie geregistreerd. Zelfs in de context van een satellietrekening leveren onbetaalde en vrijwillige diensten van het huishouden lastige begripsmatige problemen op en zijn zij moeilijk te meten. Zij zijn een onderwerp van onderzoek. Een satellietrekening voor de productie van huishoudens ⁽¹⁾ heeft tot doel een compleet beeld te geven van de productie van huishoudens en van inkomen, verbruik en besparingen door de verschillende typen huishoudens alsmede van hun interacties met de rest van de economie.

Belangrijke vragen in dit verband zijn:

- Welke diensten worden er verstrekt?
- Wie verstrekt deze diensten?
- Wat is de waarde van deze diensten?
- Wat is de input van kapitaal en wat gebeurt er met de productiviteit?
- Wat zijn de implicaties voor de hoogte en verdeling van inkomen, verbruik en besparingen bij verschillende typen huishoudens en gedurende het leven?
- Zijn er verschuivingen tussen betaalde en onbetaalde diensten door huishoudens als gevolg van structurele economische en sociale ontwikkelingen, conjunctuureffecten of overheidsbeleid, zoals door belastingen of door subsidies voor betaalde kinderopvang?

⁽¹⁾ Zie bijvoorbeeld Eurostat, 2003, Household production and consumption; proposal for a methodology of household satellite accounts; J. Varjonen and K. Aalto, 2006, Household production and consumption in Finland, household satellite account, Statistics Finland & National consumer research centre; S. Holloway, S. Short, S. Tamplin, 2002, Household Satellite account, ONS London; S.J. Landefeld and S.H. McCulla, 2000, Accounting for nonmarket household production within a national accounts framework, Review of Income and Wealth.

- 22.90 Rekeningen voor de productie van huishoudens kunnen van bijzonder belang zijn voor de analyse van economische ontwikkelingen op lange termijn en voor internationale vergelijkingen van de niveaus van productie, inkomen en consumptie. De belangrijkste gegevensbronnen voor de samenstelling van rekeningen voor de productie van huishoudens zijn budgetonderzoeken en tijdsbestedingsenquêtes; jaarlijkse aggregaten uit deze bronnen zijn echter vertekend door steekproeffouten, die een nauwkeurige berekening van jaarlijkse groeicijfers verhinderen. Rekeningen voor de productie van huishoudens worden daarom wel regelmatig maar niet op jaarbasis opgesteld, bijvoorbeeld om de vijf jaar in samenhang met een uitgebreide tijdsbestedingsenquête.
- 22.91 De productie van huishoudens omvat uitsluitend diensten die kunnen worden overgedragen aan iemand anders dan de persoon die er baat bij heeft; dit wordt het „third party principle” genoemd. Persoonlijke verzorging, studeren, slapen en vrijetijdsbesteding blijven derhalve buiten beschouwing.
- 22.92 Voor de productie van huishoudens kunnen verschillende hoofdfuncties worden onderscheiden: huisvesting, voeding, kleding, verzorging van kinderen, volwassenen en huisdieren, en vrijwilligerswerk dat per definitie in een ander huishouden wordt verbruikt. Voor elk van deze hoofdfuncties kunnen hoofd- of kenmerkende activiteiten worden gedefinieerd. Hierdoor kunnen de uitgaven voor of tijdsbesteding aan deze activiteiten aan deze hoofdfuncties worden toegerekend. Er zijn echter bepaalde activiteiten, zoals winkelen, reizen en het organiseren van het huishouden, die op meer dan één functie betrekking hebben. Daarom worden de uitgaven voor of tijdsbesteding aan deze activiteiten over die functies verdeeld.
- 22.93 In het centrale kader maken de uitgaven voor duurzame consumptiegoederen deel uit van de consumptieve bestedingen. In de rekeningen voor de productie van huishoudens worden uitgaven voor zaken als vervoermiddelen, koelkasten en gereedschap voor bouw en reparatie als investeringen geregistreerd. De kapitaaldienst van deze activa is input voor de productie van huishoudens.
- 22.94 De output en de toegevoegde waarde van de productie van huishoudens kunnen worden gewaardeerd met behulp van een input- of een outputmethode. De outputmethode houdt in dat de productie wordt gewaardeerd tegen marktprijzen, d.w.z. tegen prijzen die op de markt voor vergelijkbare diensten worden waargenomen. Bij de inputmethode, waarbij de output wordt gewaardeerd als de som van de kosten, is de keuze van de voor de input van arbeid gebruikte waarderingsmethode van doorslaggevend belang. Zo kunnen de lonen inclusief of exclusief sociale premies worden gewaardeerd en kunnen verschillende referentiegroepen worden gebruikt: gemiddelde lonen voor alle werknemers, lonen van gespecialiseerde werknemers of lonen van huishoudsters.
- 22.95 Voor de rekeningen voor de productie van huishoudens zijn de omvang en samenstelling van die productie en de koppelingen met het centrale kader van groot belang. Dit is zichtbaar in een gebruiktabel zoals tabel 22.16.

Tabel 22.16 — Een gebruiktabel voor de productie van huishoudens

	Productiekosten								Overige producen- ten	Totaal	Uitvoer	Consumptie		Totaal	Bruto-in- vesteringen	Totaal gebruik tegen aankoop- prijzen
	Productie van huishoudens per functie											Huishou- dens	Overheid			
	Huisvesting	Voeding	Kleding	Zorg (kinderen)	Zorg (vol- wassenen)	Zorg (overige)	Vrijwilli- gerswerk	Totaal								
Productgroepen																
SNA																
Begripsmatige verschillen																
Totaal																
Beloning van werknemers																
SNA																
Begripsmatige verschillen																
Niet-productgebonden belastingen op productie (netto)																
Verbruik van vaste activa																
SNA																
Begripsmatige verschillen																
Exploitatieoverschot (netto)																
Totaal																
SNA																
Begripsmatige verschillen																
Aanvullende informatie																
Input van arbeid																
SNA																
Begripsmatige verschillen																
Bruto-investeringen in vaste activa																
SNA																
Begripsmatige verschillen																
Kapitaalgoederenvoorraad (netto)																
SNA																
Begripsmatige verschillen																

Arbeidsrekeningen en socialerekeningenmatrices (SAM)

22.96 In veel landen wordt een breed scala aan arbeidsmarktgegevens verzameld. Tellingen van de bevolking en bedrijfsvestigingen, enquêtes bij huishoudens en ondernemingen over de beroepsbevolking, het aantal gewerkte uren, inkomsten en arbeidskosten, evenals bevolkingsregisters, belastingen en sociale zekerheid bieden gegevens voor het op regelmatige basis volgen en analyseren van arbeidsmarktontwikkelingen. Ondanks de grote hoeveelheid statistische informatie die beschikbaar is, geeft deze echter geen compleet en betrouwbaar beeld van de arbeidsmarkt. De belangrijkste meetproblemen zijn:

- a) tegengestelde resultaten uit verschillende gegevensbronnen;
- b) veel verschillende begrippen zonder duidelijke koppeling;
- c) onvolledige dekking;
- d) beperkingen bij de beschrijving van de arbeidsmarktdynamiek;
- e) gebrek aan koppelingen tussen de arbeidsmarktstatistiek en de nationale rekeningen, bevolkingsgegevens en andere sociale en economische statistieken, zoals over onderwijs en sociale zekerheid.

Een systeem van arbeidsrekeningen kan deze problemen oplossen door alle informatie over de arbeidsmarkt te combineren en verbanden te leggen met de belangrijkste begrippen en classificaties van de arbeidsmarkt in de nationale rekeningen, zoals de begrippen beloning van werknemers en classificatie per bedrijfstak. Een sterke koppeling met de nationale rekeningen verbetert de opstelling van zowel nationale rekeningen als arbeidsrekeningen en draagt bij tot een betere beschrijving van de relatie tussen de arbeidsmarkt en de rest van de economie.

22.97 Een eenvoudig systeem van arbeidsrekeningen is te zien in tabel 22.17. Deze laat de boekhoudkundige identiteiten tussen beloning van werknemers, gewerkte uren, aantal banen, aantal werkzame personen en de actieve en potentiële beroepsbevolking zien. Het is een eenvoudig systeem met een beperkte onderverdeling naar sociaal-economische kenmerken, zoals naar geslacht maar niet naar leeftijd of onderwijsniveau, en een eenvoudige uitsplitsing naar slechts drie economische sectoren, zonder grensoverschrijdende arbeidskrachten.

22.98 Een socialerekeningenmatrix (SAM) is een matrix die de verbanden laat zien tussen de aanbod- en gebruiktabellen enerzijds en de institutionele sectorrekeningen anderzijds. Een SAM verschaft gewoonlijk aanvullende informatie over aantal en samenstelling van de werkzame personen door de beloning van werknemers en het gemengd inkomen onder te verdelen naar type werkzame persoon. Deze onderverdeling geldt zowel voor het gebruik van arbeid per bedrijfstak, zoals weergegeven in de gebruiktabellen, als voor het aanbod van arbeid per sociaal-economische subgroep, zoals weergegeven in de rekening voor bestemming van primaire inkomens van subsectoren van de sector huishoudens. Op deze wijze worden aanbod en gebruik van betaalde arbeid systematisch weergegeven. Een SAM kan worden gezien als een uitgebreid systeem van arbeidsrekeningen in de vorm van een matrix. Net als de arbeidsrekeningen en de nationale rekeningen geeft een SAM aggregaten en zijn alleen analyses aan de hand van aggregaten en gemiddelden mogelijk. Daarom wordt in veel voorkeursmodellen voor sociaal-economische analyses gebruikgemaakt van een uitgebreide microdatabase met informatie over sociaaleconomische kenmerken per persoon en per huishouden.

Tabel 22.17 — Eenvoudig systeem van arbeidsrekeningen

	Gewerkte uren per bedrijfstak				Uren per baan (5)	Banen, werknemers en beroepsbevolking						
	Landbouw (1)	Industrie (2)	Diensten (3)	Totaal gewerkte uren (4) = 1 + 2 + 3		Aantal banen (6) = 4/5	Aantal tweede banen (7)	Werkzame personen (8) = 6 - 7	Niet-werkzame personen (9)	Actieve beroepsbevolking (10) = 8 + 9	Niet-actieve beroepsbevolking (11)	Potentiële beroepsbevolking (12) = 10 + 11
Werknemers												
Mannelijk												
Vrouwelijk												
Zelfstandigen												
Mannelijk												
Vrouwelijk												
Totaal												
	Beloning van werknemers/gemengd inkomen											
Werknemers												
Mannelijk												
Vrouwelijk												
Zelfstandigen												
Mannelijk												
Vrouwelijk												
Totaal												
	Beloning per gewerkt uur											
Werknemers												
Mannelijk												
Vrouwelijk												
Zelfstandigen												
Mannelijk												
Vrouwelijk												
Totaal												

Productiviteits- en groeirekeningen

- 22.99 Een belangrijk gebruik van de nationale rekeningen is het beschrijven, volgen en analyseren van de productiviteitsgroei (zie voor een uitgebreid overzicht de OESO-publicatie uit 2001: „OECD Manual Measuring Productivity: Measurement of Aggregate and Industry-level Productivity Growth”). De meting en analyse van de productiviteitsgroei bieden meer inzicht in de grote structurele veranderingen in bedrijfstakken en de stijging van de levensstandaard, die zich in de afgelopen eeuw in veel landen hebben voorgedaan. Ook worden zij gebruikt voor de opstelling van beleid om productiviteit en welvaart te stimuleren, waarbij ook andere beleidsoverwegingen, zoals een rechtvaardige verdeling en milieukwesties, in aanmerking worden genomen.
- 22.100 In de nationale rekeningen wordt economische groei uitgedrukt als groei van het bbp in volume; deze kan worden uitgesplitst in componenten zoals mutaties in arbeidsproductiviteit, productiviteit per arbeidseenheid, en volumemutaties in arbeid. Dezelfde uitsplitsing is mogelijk voor de volumemutatie in toegevoegde waarde per bedrijfstak. Deze eenvoudige aanpak biedt een kader voor het volgen en analyseren van de economische groei per bedrijfstak. Door niet alleen uit te gaan van het aantal werkzame personen, maar ook van voltijdequivalenten of het aantal gewerkte uren, en door verschillende typen arbeid te onderscheiden, worden homogener cijfers over de input van arbeid en daardoor gedetailleerdere cijfers over de arbeidsproductiviteit verkregen.
- 22.101 Bij deze eenvoudige aanpak blijven andere inputs, zoals kapitaaldiensten en halffabricaten, buiten beschouwing. Dit kan zeer misleidend zijn. Zo kan de arbeidsproductiviteit door een veel hogere kapitaalintensiteit schijnbaar aanzienlijk toenemen, maar deze toename kan ook het gevolg zijn van schaalvoordelen bij een gelijk gebruik van kapitaal. Door ook andere inputs in aanmerking te nemen, wordt de multifactorproductiviteit gemeten en wordt meer inzicht verkregen in de redenen voor productiviteitsgroei. Een meting van de multifactorproductiviteit komt erop neer dat volumemutaties in de output worden uitgesplitst in volumemutaties in alle verschillende inputs plus een restpost, die overeenkomt met de multifactorproductiviteitsgroei. De multifactorproductiviteitsgroei geeft weer wat niet door de verschillende inputs, d.w.z. de rol van andere inputs, kan worden verklaard. Hij kan evenwel ook meetfouten bij de output of input weerspiegelen.
- 22.102 Het volume van de kapitaalinput uit de kapitaalgoederenvoorraad kan op verschillende manieren worden gemeten. Hierbij moeten drie belangrijke keuzes worden gemaakt:
- over de vorm van de leeftijd-efficiëntie- of leeftijd-prijsfunctie voor elk type activa; gebruikelijke opties zijn lineair, geometrisch of hyperbolisch;
  - over de aard van de wegingen voor aggregaten van verschillende soorten activa: gebruikerskosten of marktprijzen;
  - over de indexcijfers die bij deze aggregaten worden gebruikt. Opties zijn een gewogen indexcijfer met vaste basis, zoals Laspeyres, of een gewogen indexcijfer met gemengde basis, zoals Fisher en Törnqvist.
- 22.103 Het meten van de multifactorproductiviteit is van nut om de directe bijdrage van arbeid, kapitaal, intermediaire input en veranderingen in de multifactorproductiviteit aan de groei vast te stellen. Deze meting wordt gebruikt voor onderzoek naar groeipatronen in het verleden en voor de beoordeling van het economische groeipotentieel in de toekomst. Bij het interpreteren van multifactorproductiviteitsmetingen voor analyse en beleid moet evenwel het volgende in aanmerking worden genomen:
- niet alle technische veranderingen leiden tot multifactorproductiviteitsgroei. Geïncorporeerde technologische veranderingen kunnen via het volume van kapitaal en intermediaire input worden opgenomen. Zij komen overeen met verbeteringen in het ontwerp en de kwaliteit van nieuwe jaargangen van kapitaal en intermediaire input en hun effect wordt toegeschreven aan de respectieve factoren mits de factor dienovereenkomstig wordt beloond. Daarentegen worden niet-geïncorporeerde technologische veranderingen als „zonder kosten” beschouwd; voorbeelden hiervan zijn algemene kennis, blauwdrukken, netwerkeffecten of overloopeffecten van andere productiefactoren, zoals een beter beheer of organisatorische verandering. Niet-geïncorporeerde technologische veranderingen worden per definitie in de restpost opgenomen, d.w.z. bij de multifactorproductiviteitsgroei;
  - multifactorproductiviteitsgroei wordt niet altijd veroorzaakt door technologische veranderingen: andere niet-technologische factoren komen ook in de restpost terecht. Hiertoe behoren aanpassingskosten, schaaleardeffecten, conjunctuureffecten, zuivere efficiëntieveranderingen en meetfouten;
  - multifactorproductiviteitsgroei is een statische meting en geeft geen duidelijk beeld van de terugkoppelings-effecten tussen productiviteitsverandering en kapitaal; zo kan extra output per persoon leiden tot aanvullende besparingen en investeringen en tot een hogere kapitaalintensiteit. Dat heeft tot gevolg dat de uiteindelijke rol van de productiviteitsverandering bij het stimuleren van de groei van de output vaak wordt ondergewaardeerd;

- d) metingen van de multifactorproductiviteit helpen om het relatief belang van verschillende bronnen van productiviteitsgroei vast te stellen. Zij moeten echter worden aangevuld met institutioneel en historisch onderzoek en met casestudy's om een beeld te krijgen van de onderliggende oorzaken van groei, innovatie en productiviteitsverandering.
- 22.104 Om de groei en productiviteit beter te kunnen meten, analyseren en volgen, zijn overal ter wereld Klems-groei- en productiviteitsrekeningen ontwikkeld. Een belangrijk doel hiervan is om verder te kijken dan het niveau van de gehele economie en de productiviteitsprestaties van afzonderlijke bedrijfstakken en hun bijdragen aan de economische groei te onderzoeken. Om de enorme heterogeniteit van de output en productiviteitsgroei tussen de bedrijfstakken aan het licht te brengen, worden vele verschillende bedrijfstakken onderscheiden; voor de Unie onderscheidt EU-Klems er 72. De rekeningen omvatten hoeveelheden en prijzen van de output, en de input van kapitaal (K), arbeid (L), energie (E), materiaal (M) en diensten (S) op bedrijfstakniveau. Output en productiviteit worden in groeicijfers en verhoudingsgetallen weergegeven. Aanvullende indicatoren voor kennisverwerving, zoals O&O, octrooien, geïncorporeerde technologische verandering en andere activiteiten en samenwerking op het gebied van innovatie, zijn in ontwikkeling. Deze indicatoren worden voor individuele lidstaten ontwikkeld, en gekoppeld aan buitenlandse Klems-databases.
- 22.105 De rekeningen bestaan uit drie onderling samenhangende modules: een analytische module en twee statistische modules.
- 22.106 De analytische module biedt een onderzoeksdatabase voor academici en beleidsmakers. Deze module maakt gebruik van „best practice”-technieken voor het registreren van groei, is toegespitst op internationale vergelijkbaarheid en streeft naar een volledige dekking van landen, bedrijfstakken en variabelen. Hij kan ook alternatieve of verkennende aannamen bevatten met betrekking tot statistische afspraken, zoals voor de behandeling van ICT-goederen, niet-marktdiensten en de meting van kapitaaldiensten.
- 22.107 De statistische modules van de database worden parallel aan de analytische module ontwikkeld. Zij omvatten gegevens die in grote lijnen overeenkomen met de door nationale bureaus voor de statistiek gepubliceerde gegevens. De methoden komen overeen met die van het centrale kader van de nationale rekeningen; zo worden aanbod- en gebruikstabellen gebruikt als coördinatiekader voor de productiviteitsanalyse en worden er ketting-indexcijfers toegepast. De statistische modules omvatten niet alleen gegevens uit de nationale rekeningen, maar ook aanvullende informatie, zoals werkgelegenheidsstatistieken over aantallen (werkzame personen en gewerkte uren) en kwaliteit (verdeling van aantallen naar leeftijd, geslacht en onderwijsniveau) van de input van arbeid per bedrijfstak.

Kennismodule

- 22.108 In het centrale kader worden uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling (O&O) behandeld als intermediair verbruik, dat wil zeggen als lopende uitgaven die uitsluitend aan de productie in de verslagperiode ten goede komen. Dit staat haaks op de aard van O&O, dat een verbetering van de productie in de toekomst beoogt. Om de begripsmatige en praktische problemen bij de registratie van O&O als investeringen op te lossen, zullen lidstaten O&O-satelliettabellen opstellen waarin O&O als investeringen wordt aangemerkt. Dit zal de lidstaten in staat stellen solide en vergelijkbare methoden en ramingen te ontwikkelen. In een tweede fase, wanneer een voldoende mate van betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid is bereikt, zal O&O in de basisrekeningen van de lidstaten als investeringen worden opgenomen.
- 22.109 In aanvulling op deze aanvullende experimentele tabel kan een kennismodulestelsel worden opgesteld. Het doel hiervan is de rol van O&O in de nationale economie zichtbaar te maken. Daarmee wordt onder meer op de volgende vragen een antwoord gegeven:
- a) Wie produceert O&O?
  - b) Wie financiert O&O?
  - c) Wie gebruikt O&O?
  - d) Wat is de waarde van O&O-activa in vergelijking met de diverse andere activa?
  - e) Wat zijn de gevolgen voor productiviteit en economische groei?

Een aanbod- en gebruiktabel biedt een overzicht van wie er O&O produceert en gebruikt (zie de tabellen 22.18 en 22.19).

Tabel 22.18 — Aanbod van O&O

	Chemische industrie	Vervaardiging ICT-apparatuur	O&O als bedrijfstak	Universitair onderwijs	Openbaar bestuur	Overige bedrijfstakken	Totaal	Invoer	Totaal aanbod tegen basisprijzen	Handels- en vervoersmarges	Product-gebonden belastingen	Product-gebonden subsidies (-)	Totaal aanbod tegen aankooprijzen
Marktgericht O&O													
O&O voor eigen gebruik													
Niet-marktgericht O&O													
Overige producten													
Totaal													

Tabel 22.19 — Gebruik van O&O

	Productiekosten per bedrijfstak							Uitvoer	Investerings	Totaal gebruik tegen aankooprijzen
	Chemische industrie	Vervaardiging ICT-apparatuur	O&O als bedrijfstak	Universitair onderwijs	Openbaar bestuur	Overige bedrijfstakken	Totaal			
Marktgericht O&O										
O&O voor eigen gebruik										
Niet-marktgericht O&O										
Overige producten										
Totaal										
Beloning van werknemers										
Overige belastingen op productie (netto)										
Verbruik van vaste activa										
O&O										
Overige										
Exploitatieoverschot (netto)										
Totaal										
Aanvullende informatie										
Input van arbeid										
Bruto-investeringen in vaste activa										
O&O										
Overige										
Kapitaalgoederenvoorraad (netto)										
O&O										
Overige										

Rekeningen van de sociale bescherming

- 22.110 Sociale bescherming en de interactie daarvan met vraagstukken als vergrijzing, gezondheidszorg en sociale uitsluiting zijn van groot belang voor het nationale en Europese economische en sociale beleid. Voor het volgen, voorspellen, analyseren en bespreken van vraagstukken op het gebied van de sociale bescherming is gedetailleerde, vergelijkbare en actuele informatie nodig over de organisatie, huidige stand en ontwikkelingen van de sociale bescherming in de lidstaten en daarbuiten.
- 22.111 Uitkeringen sociale bescherming zijn overdrachten in geld of natura aan huishoudens of personen, die zijn bedoeld om hen tegen bepaalde risico's te beschermen of in bepaalde behoeften te voorzien. Deze risico's of behoeften betreffen de volgende functies: invaliditeit, ziekte/gezondheidszorg, ouderdom, nabestaanden, gezin/kinderen, werkloosheid, huisvesting en sociale uitsluiting, n.e.g. In beginsel is onderwijs geen risico of behoefte, tenzij het gaat om steun aan behoeftige gezinnen met kinderen.
- 22.112 Uitkeringen sociale bescherming worden verstrekt door middel van socialebeschermingsregelingen. Deze worden beheerd en georganiseerd door overheidsorganen of particuliere instellingen, zoals socialezekerheidsfondsen, overheidsinstanties, verzekeringsinstellingen, publieke of particuliere werkgevers, particuliere welzijnsinstellingen en instellingen voor sociale voorzieningen. De regelingen zijn niet noodzakelijkerwijs verbonden met specifieke instellingen of met specifieke wetten of regelgeving, al is dat vaak wel het geval. Alle regelingen die uitsluitend zijn gebaseerd op een individueel gesloten overeenkomst of die een gelijktijdige wederkerige overeenkomst behelzen, worden niet als sociale bescherming beschouwd.
- 22.113 Wanneer de wederkerige overeenkomst niet gelijktijdig is, wordt de uitgave als sociale bescherming geclassificeerd. Dit geldt voor door de werkgever betaalde ouderdoms- en nabestaandenpensioenen, en voor gratis huisvesting voor gepensioneerde werknemers. De doorbetaling van loon wanneer een werknemer als gevolg van ziekte, zwangerschap, invaliditeit of gedwongen ontslag enz. niet in staat is om te werken, wordt beschouwd als een uitkering sociale bescherming door de werkgever.
- 22.114 Bij regelingen onder overheidstoezicht neemt de overheid alle belangrijke beslissingen over het niveau van de uitkeringen, de voorwaarden waaronder ze worden uitgekeerd en de wijze waarop de regeling wordt gefinancierd. Sociale bescherming onder overheidstoezicht is doorgaans bij wet of regelgeving ingesteld. Hiertoe behoren regelingen die sociale bescherming bieden aan ambtenaren op een wijze die vergelijkbaar is met die waarop regelingen onder overheidstoezicht bescherming bieden aan de gehele bevolking. Buiten beschouwing blijven echter regelingen die de overheid in haar hoedanigheid van werkgever instelt, maar waarvoor geen onder overheidstoezicht staande tegenhanger in de particuliere sector bestaat.
- 22.115 Voorbeelden van regelingen onder overheidstoezicht:
- door de overheid ingestelde regelingen zonder premiebetaling ter waarneming van haar algemene maatschappelijke verantwoordelijkheid, zoals bij inkomenssteun voor behoeftige burgers of huurtoeslagen;
  - regelingen die door socialezekerheidsfondsen worden uitgevoerd;
  - regelingen die oorspronkelijk werden ingesteld in de particuliere sector maar waarvoor de overheid de verantwoordelijkheid heeft overgenomen.
- 22.116 Voorbeelden van regelingen zonder overheidstoezicht:
- regelingen van instellingen zonder winstoogmerk, zoals onderlingewaarborgmaatschappijen en instellingen die medebestuurd worden door de sociale partners.
  - regelingen die door commerciële verzekeringsmaatschappijen worden uitgevoerd;
  - niet-autonome regelingen die door werkgevers worden uitgevoerd; hieronder vallen zowel regelingen met fondsvorming waarbij op de balans afzonderlijke voorzieningen zijn opgenomen als passiva voor toekomstige uitkeringen, als regelingen zonder fondsvorming waarbij dergelijke voorzieningen ontbreken.
- 22.117 Aan de hand van informatie over specifieke individuele regelingen bieden de rekeningen van de sociale bescherming een meerdimensionaal overzicht van de sociale bescherming, zoals beschreven in „Het Europees systeem van geïntegreerde statistieken voor de sociale bescherming”, Essobs, Eurostat, 2008. In de rekeningen worden de omvang en samenstelling van de uitkeringen sociale bescherming en de financiering en beheerskosten ervan beschreven. Uitkeringen sociale bescherming worden geclassificeerd naar functie zoals ziekte of ouderdom, naar type zoals in geld of in natura en naar het al dan niet bestaan van een middelentoets. De onderliggende regelingen worden onderverdeeld in regelingen met en regelingen zonder overheidstoezicht, en in basis- en aanvullende regelingen.

- 22.118 Voor elke socialebeschermingsregeling wordt naast informatie over inkomsten en uitgaven ook een groot aantal kwalitatieve gegevens verschaft, zoals reikwijdte, financiering, geschiedenis en belangrijke wijzigingen in de loop der tijd.
- 22.119 De standaardinformatie over de verschillende socialebeschermingsregelingen staat bekend als het kernsysteem en wordt met verschillende modules aangevuld. Mogelijke modules zijn:
- a) een module over het aantal pensioengerechtigden;
  - b) een module over de netto sociale uitkeringen. Deze geeft een beeld van de invloed van de belastingen en sociale premies die door de begunstigden over de uitkeringen worden betaald en van de mate waarin sociale uitkeringen in de vorm van belastingaftrek of belastingvermindering worden verstrekt.
- 22.120 De begrippen en classificaties in de rekeningen voor sociale bescherming zijn nauw gekoppeld aan die in het centrale kader. Het grootste verschil tussen uitkeringen sociale bescherming en sociale uitkeringen in het centrale kader is dat laatstgenoemde ook uitgaven voor onderwijs bestrijken; een ander verschil is dat uitkeringen sociale bescherming ook kapitaaloverdrachten met een sociaal doel kunnen omvatten. Een eenvoudige overzichtstabel zoals tabel 22.20 laat deze verbanden zien en geeft tegelijkertijd een beeld van de omvang en samenstelling van de uitkeringen sociale bescherming in een land.

Tabel 22.20 — Overzicht uitkeringen sociale bescherming en sociale uitkeringen per risico/behoefte en transactie

	Ziekte	Invaliditeit	Ouderdom	Nabestaanden	Kinderen/gezin	Werkzame personen/ werkloosheid	Huisvesting	Sociale uitsluiting, n.e.g.	Totaal uitkeringen sociale bescherming	Onderwijs	Totaal sociale uitkeringen nationale rekeningen
Regelingen onder overheidstoezicht											
Uitkeringen sociale zekerheid											
in geld											
in natura											
Uitkeringen sociale voorziening											
in geld											
in natura via marktproducenten											
in natura als overige niet-marktoutput											
Andere uitkeringen sociale bescherming (bv. kapitaaloverdracht door de overheid)											Per definitie leeg
Totaal uitkeringen sociale bescherming onder toezicht van de overheid											
Regelingen zonder overheidstoezicht											
Pensioenuitkeringen (met fondsvorming)											
Overige particuliere uitkeringen sociale verzekering											
Sociale uitkeringen voor werknemers zonder fondsvorming (incl. door de overheid)											
Sociale bijstandsuitkeringen in natura door izw's t.b.v. huishoudens											
Overige uitkeringen sociale bescherming											Per definitie leeg
Totaal overige uitkeringen sociale bescherming											
Totaal uitkeringen sociale bescherming											

- 22.121 Het nauwe verband tussen de standaardstatistieken van de nationale rekeningen en socialebeschermingsstatistieken biedt kansen voor beide typen statistieken. De socialebeschermingsstatistieken kunnen worden gerelateerd aan de officiële statistieken over de nationale economie, zoals die over de economische groei en de overheidsfinanciën. Wanneer statistieken van de nationale rekeningen naar socialebeschermingsregeling worden uitgesplitst, kunnen zij ook dienen om de volledigheid en betrouwbaarheid van de socialebeschermingsstatistieken te controleren. Ook kan de opstelling van beide statistieken worden gekoppeld. Dit bespaart kosten, verhoogt de betrouwbaarheid en biedt nieuwe kansen, bijvoorbeeld de mogelijkheid om socialebeschermingsstatistieken even tijdig te laten verschijnen als de statistieken van de nationale rekeningen⁽¹⁾. Soortgelijke voordelen gelden voor de nationale rekeningen. De rekeningen van de sociale bescherming, die worden gebruikt voor de vaststelling van het economische en sociale beleid, zijn betrekkelijk eenvoudig af te leiden uit de sectorrekeningen en de tabel met overheidsuitgaven naar COFOG-functie. Voorts dienen ze als controle op de betrouwbaarheid en volledigheid van de standaardcijfers van de nationale rekeningen, zoals sociale uitkeringen en premies.
- 22.122 De OESO publiceert in de Social Expenditure Database, SOCX, ook gegevens over sociale uitgaven per regeling. Zij verzamelt de gegevens voor landen buiten de EU, terwijl Eurostat haar gegevens over de uitgaven voor sociale bescherming van de lidstaten verstrekt. Een specifiek kenmerk van de werkzaamheden van de OESO op dit gebied is dat deze organisatie zich vooral richt op de internationale vergelijking van de netto sociale uitgaven; dat betekent dat een correctie wordt toegepast voor de invloed van verschillen in belasting op productie en invoer op het verbruik door de huishoudens.

Satellietrekeningen voor toerisme

- 22.123 De satellietrekening voor toerisme⁽²⁾ biedt een overzicht van het aanbod en gebruik van goederen en diensten voor de verschillende soorten toerisme en het belang ervan voor de binnenlandse werkgelegenheid, de betalingsbalans, de overheidsfinanciën en het inkomen van personen en ondernemingen.
- 22.124 „Toerisme” heeft betrekking op de activiteiten van personen die voor minder dan een jaar naar een plaats buiten hun gebruikelijke omgeving reizen met een ander hoofdoel dan er voor een ingezeten eenheid te werken. Deze activiteiten omvatten alles wat bezoekers met het oog op of tijdens hun reis ondernemen. „Toerisme” is niet beperkt tot typisch toeristische activiteiten zoals het bezoeken van bezienswaardigheden en zonnebaden. Zakenreizen en studiereizen kunnen ook tot het toerisme behoren.
- 22.125 De toeristische vraag bestrijkt een verscheidenheid aan goederen en diensten, waarbij vooral vervoer, accommodatie en restaurants een belangrijke rol spelen. Met het oog op de internationale vergelijkbaarheid worden voor het toerisme kenmerkende producten gedefinieerd als producten die, wanneer er geen bezoekers zouden komen, in de meeste landen waarschijnlijk niet in aanzienlijke hoeveelheden zouden bestaan of waarvan het verbruik een stuk minder zou zijn, en waarover vermoedelijk statistische gegevens kunnen worden verkregen. Met toerisme verwante producten zijn een restcategorie, die ook producten omvat die in een bepaald land wel maar wereldwijd niet als specifiek voor het toerisme worden beschouwd.
- 22.126 Sommige toeristische diensten, zoals accommodatie in een tweede woning of vervoer in een personenauto, kunnen in hoge mate voor eigen gebruik worden geproduceerd. In het centrale kader wordt het vervoer dat binnen het huishouden voor eigen verbruik wordt geproduceerd, in tegenstelling tot woondiensten door bewoners van een eigen huis, niet als productie gezien. Aanbevolen wordt om zich ook in de satellietrekening voor toerisme aan die afspraak te houden. Voor landen met veel eigen vervoer kan deze vorm van vervoer evenwel afzonderlijk in de satellietrekening voor toerisme worden opgenomen.
- 22.127 De belangrijkste maatstaf voor de beschrijving van de toeristische vraag is de toeristische consumptie door huishoudens, overheid, instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens, en ondernemingen. Deze consumptie is als volgt samengesteld:
- a) de consumptieve bestedingen in geld door bezoekers;
  - b) de consumptieve bestedingen in natura door bezoekers, zoals woondiensten door bewoners van een eigen huis;
  - c) sociale overdrachten in natura op het gebied van toerisme, zoals individuele niet-marktdiensten die door bezoekers worden afgenomen, waaronder gezondheidsdiensten in een kuuroord en niet-marktdiensten van een museum;
  - d) uitgaven van ondernemingen voor toerisme. Hieronder vallen wel uitgaven voor toerisme die als intermediair verbruik zijn geclassificeerd, maar niet andere uitgaven van ondernemingen voor werknemers op zakenreizen, zoals de betaling voor maaltijden, die als beloning in natura worden beschouwd. Daarom geven de uitgaven van ondernemingen voor toerisme niet de totale consumptie van zakenreizigers weer;

⁽¹⁾ Het tijdschema voor de verspreiding van Essobs is vastgesteld bij Verordening (EG) nr. 458/2007 van het Europees Parlement en de Raad van 25 april 2007 betreffende het Europees systeem van geïntegreerde statistieken voor de sociale bescherming (Essobs) (PB L 113 van 30.4.2007, blz. 3).

⁽²⁾ Zie „Tourism satellite account: recommended methodological framework”, 2008, publicatie onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Europese Commissie (Eurostat), de OESO, de World Tourism Organisation en de United Nations Statistics Division.

- e) met het oog op het economisch belang van overheidsmaatregelen om goede randvoorwaarden voor de ontwikkeling van het toerisme te scheppen, wordt bovendien voorgesteld de totale waarde van het collectieve verbruik van toerisme specifiek te meten. Hierbij gaat het om activiteiten zoals de bevordering van toerisme door een overheidsinstelling, de handhaving van de openbare orde en veiligheid en het onderhoud van de publieke ruimte.
- 22.128 Het aanbod en gebruik van goederen en diensten voor toeristische doeleinden, evenals de door het toerisme gegenereerde toegevoegde waarde en werkgelegenheid kunnen in een aanbod- en gebruiktabel worden weergegeven, waarin voor het toerisme kenmerkende producten en bedrijfstakken en met het toerisme verwante producten worden onderscheiden.
- 22.129 In hun satellietrekening voor toerisme kunnen landen hun markten verder uitsplitsen en typeren, naar duur van het verblijf, doel van het bezoek en kenmerken van bezoekers, zoals bij een onderverdeling in binnenlandse en buitenlandse bezoekers.
-

HOOFDSTUK 23

CLASSIFICATIES

INLEIDING

- 23.01 De classificaties in het ESR zijn volledig in overeenstemming met de nieuwe codering van het 2008 SNA, de NACE Rev. 2, de CPA 2008 (op de in het transmissieprogramma gebruikte aggregatieniveaus), de COFOG, de COICOP, de COPNI en de COPP. Er is slechts een heel beperkt aantal aanvullende codes geïntroduceerd.
- 23.02 De rekeningen zijn opgebouwd rond een klein aantal begripselementen, met name sectoren, transacties en classificaties van de posten die het voorwerp uitmaken van transacties en andere stromen, vooral activa en passiva. Voor elk van deze elementen bestaat een hiërarchische classificatie. Er kunnen rekeningen worden samengesteld met een hoge of minder hoge mate van gedetailleerdheid door gebruik te maken van hogere of lagere niveaus van deze hiërarchieën.
- 23.03 De posten in de rekeningen zijn ingedeeld in soorten die als volgt met één of twee letters worden aangeduid:
- a) S-codes voor sectoren;
  - b) P-codes voor transacties in producten;
  - c) NP-codes voor transacties in niet-financiële niet-geproduceerde activa;
  - d) D-codes voor verdelingstransacties;
  - e) F-codes voor transacties in financiële activa en passiva;
  - f) K-codes voor overige mutaties in activa;
  - g) B-codes voor saldi en vermogenssaldi;
  - h) L-codes voor balansposten;
  - i) AN-codes voor niet-financiële activa (geproduceerde en niet-geproduceerde);
  - j) AF-codes voor standen van financiële activa en passiva.
- 23.04 Bij de berekening van het bbp volgens de productiemethode, en bij de opstelling van de tabellen per bedrijfstak en van het input-outputsysteem wordt ook gebruikgemaakt van twee Europese classificaties: de NACE Rev. 2 voor economische activiteiten en de CPA 2008 voor producten gekoppeld aan economische activiteiten. De NACE Rev. 2 is de Europese versie van de ISIC Rev. 4. Bovendien worden, voor de berekening van het bbp vanuit het oogpunt van de bestedingen, de CPA 2008, de COFOG (classificatie van uitgaven naar bestemming: classificatie van overheidsfuncties) en de COICOP (classificatie van individuele verbruiksfuncties) gebruikt; de twee laatste classificaties worden door de VN vastgesteld.
- 23.05 Tot de functionele classificaties behoren naast de COFOG en de COICOP ook de COPNI (classificatie van de functies van instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens) en de COPP (classificatie van de uitgaven van producenten naar functie). Deze classificaties worden gebruikt voor de functionele analyse van de uitgaven van vennootschappen, overheid, huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens, alsmede voor functionele satellietrekeningen.

CLASSIFICATIE VAN INSTITUTIONELE SECTOREN (S)

S.1	Totale economie ⁽¹⁾
S.11	Niet-financiële vennootschappen
S.11001	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid
S.11002	Nationale, niet-financiële vennootschappen in handen van de particuliere sector
S.11003	Niet-financiële vennootschappen in handen van het buitenland
S.12	Financiële instellingen
S.121	Centrale bank ⁽²⁾ (in handen van de overheid)

S.122	Deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank (²)
S.12201	In handen van de overheid
S.12202	Nationaal, in handen van de particuliere sector
S.12203	In handen van het buitenland
S.123	Geldmarktfondsen (GMF's)
S.12301	In handen van de overheid
S.12302	Nationaal, in handen van de particuliere sector
S.12303	In handen van het buitenland
S.124	Beleggingsfondsen m.u.v. GMF's
S.12401	In handen van de overheid
S.12402	Nationaal, in handen van de particuliere sector
S.12403	In handen van het buitenland
S.125	Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen:
S.12501	In handen van de overheid
S.12502	Nationaal, in handen van de particuliere sector
S.12503	In handen van het buitenland
S.126	Financiële hulpbedrijven
S.12601	In handen van de overheid
S.12602	Nationaal, in handen van de particuliere sector
S.12603	In handen van het buitenland
S.127	Financiële instellingen en kredietverstrekkers binnen concernverband
S.12701	In handen van de overheid
S.12702	Nationaal, in handen van de particuliere sector
S.12703	In handen van het buitenland
S.128	Verzekeringsinstellingen (³)
S.12801	In handen van de overheid
S.12802	Nationaal, in handen van de particuliere sector
S.12803	In handen van het buitenland
S.129	Pensioenfondsen (³)
S.12901	In handen van de overheid
S.12902	Nationaal, in handen van de particuliere sector
S.12903	In handen van het buitenland
S.121 + S.122 + S.123	Monetaire financiële instellingen
S.13	Overheid

S.1311	Centrale overheid (m.u.v. sociale zekerheidsfondsen)
S.1312	Deelstaatoverheid (m.u.v. sociale zekerheidsfondsen)
S.1313	Lagere overheid (m.u.v. sociale zekerheidsfondsen)
S.1314	Socialezekerheidsfondsen
S.14	Huishoudens
S.141	Werkgevers
S.142	Zelfstandigen
S.143	Werknemers
S.144	Huishoudens met inkomen uit vermogen en overdrachten
S.1441	Huishoudens met inkomen uit vermogen
S.1442	Huishoudens met pensioeninkomen
S.1443	Huishoudens met overige overdrachten
S.15	Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens
S.15002	Nationaal, in handen van de particuliere sector
S.15003	In handen van het buitenland
S.2	Buitenland
S.21	Lidstaten en instellingen en organen van de Europese Unie
S.211	Lidstaten van de Europese Unie
S.2111	Lidstaten van de eurozone
S.2112	Lidstaten buiten de eurozone
S.212	Instellingen en organen van de Europese Unie
S.2121	Europese Centrale Bank (ECB)
S.2122	Europese instellingen en organen m.u.v. de ECB
S.22	Niet-lidstaten en internationale organisaties die geen ingezetenen in de Europese Unie zijn

(¹) In alle codes van de sectoren S.11 en S.12 staat het vijfde cijfer — 1, 2 of 3 — voor in handen van de overheid, in handen van de particuliere sector of in handen van het buitenland.

(²) Centrale bank (S.121) en deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank (S.122) vormen samen S.12B.

(³) Verzekeringsinstellingen (S.128) en pensioenfondsen (S.129) vormen samen S.12I.

CLASSIFICATIE VAN TRANSACTIES EN OVERIGE MUTATIES IN ACTIVA

Transacties in producten (P)

P.1	Output
P.11	Marktoutput
P.119	Indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI)
P.12	Output voor eigen finaal gebruik
P.13	Niet-marktoutput

P.2	Intermediair verbruik
P.3	Consumptieve bestedingen
P.31	Individuele consumptieve bestedingen
P.32	Collectieve consumptieve bestedingen
P.4	Werkelijke consumptie
P.41	Werkelijke individuele consumptie
P.42	Werkelijke collectieve consumptie
P.5	Investerings (bruto)/P.5n Investerings (netto)
P.51g	Investerings in vaste activa (bruto)
P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa
P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa
P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa
P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa
P.512	Kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa
P.51c	Verbruik van vaste activa (-)
P.51c1	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto-exploitatieoverschot (-)
P.51c2	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto gemengd inkomen (-)
P.51n	Investerings in vaste activa (netto)
P.52	Veranderingen in voorraden
P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden
P.6	Uitvoer van goederen en diensten
P.61	Uitvoer van goederen
P.62	Uitvoer van diensten
P.7	Invoer van goederen en diensten
P.71	Invoer van goederen
P.72	Invoer van diensten

Transacties in niet-geproduceerde niet-financiële activa (NP-codes)

De codes die worden gebruikt voor transacties in niet-geproduceerde niet-financiële activa kunnen desgewenst verder worden uitgesplitst door er de classificatie van niet-geproduceerde niet-financiële activa (AN.2) aan toe te voegen.

NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa
NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen
NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen
NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva

Verdelingstransacties (D)

D.1	Beloning van werknemers
D.11	Lonen
D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers
D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
D.1211	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers
D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers
D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers
D.1221	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers
D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers
D.2	Belastingen op productie en invoer
D.21	Productgebonden belastingen
D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)
D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)
D.2121	Invoerrechten
D.2122	Overige belastingen op invoer
D.214	Overige productgebonden belastingen
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie
D.3	Subsidies
D.31	Productgebonden subsidies
D.311	Subsidies op invoer
D.319	Overige productgebonden subsidies
D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie
D.4	Inkomen uit vermogen
D.41	Rente
D.42	Winstuitkeringen
D.421	Dividenden
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen
D.44	Overig inkomen uit beleggingen
D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders
D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten
D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen

D.4431	Dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen
D.4432	Ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen

Inkomensoverdrachten in geld en in natura (D.5-D.8)

D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.
D.51	Belastingen op inkomen
D.59	Belastingen op vermogen enz.
D.6	Sociale premies en uitkeringen
D.61	Sociale premies (netto)
D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
D.6111	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers
D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers
D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers
D.6121	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers
D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers
D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens
D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens
D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens
D.614	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens
D.6141	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens
D.6142	Aanvullende niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens
D.61SC	Vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling (-) (!)
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)
D.621	Uitkeringen sociale zekerheid in geld
D.6211	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld
D.6212	Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld
D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering
D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering
D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering
D.623	Uitkeringen sociale voorziening in geld
D.63	Sociale overdrachten in natura
D.631	Sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten
D.632	Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten

D.7	Overige inkomensoverdrachten
D.71	Premies schadeverzekering (netto)
D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)
D.712	Premies schadeherverzekering (netto)
D.72	Uitkeringen schadeverzekering
D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering
D.722	Uitkeringen schadeherverzekering
D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid
D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking
D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.
D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens
D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens
D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.
D.76	Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten
D.9	Kapitaaloverdrachten
D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen
D.91r	Vermogensheffingen, ontvangen
D.92r	Investeringsbijdragen, ontvangen
D.99r	Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen
D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald
D.91p	Vermogensheffingen, betaald
D.92p	Investeringsbijdragen, betaald
D.99p	Overige kapitaaloverdrachten, betaald

(¹) Werkgeversbijdragen komen zowel in de inkomensvormingsrekening als in de rekening voor bestemming van primaire inkomens voor als betaald door de werkgevers en ontvangen door de werknemers. In de secundaire inkomensverdelingsrekening vallen zij onder bestedingen van de huishoudens en middelen van de beheerders van socialeverzekeringsregelingen. Om ervoor te zorgen dat in beide gevallen precies dezelfde waarde wordt weergegeven, wordt de aftrek van de vergoeding, die een deel van de output van de regelingen en van de consumptie van de begunstigde huishoudens vormt, ook in de secundaire inkomensverdelingsrekening als afzonderlijke post weergegeven. De post vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling (D.61SC) is dus alleen een correctiepost en op zich geen verdelingstransactie.

Transacties in financiële activa en passiva (F)

(Mutaties in financiële activa en passiva)

F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
F.11	Monetair goud
F.12	Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
F.2	Chartaal geld en deposito's
F.21	Chartaal geld

F.22	Girale deposito's
F.221	Interbancaire posities
F.229	Overige girale deposito's
F.29	Overige deposito's
F.3	Schuldbewijzen
F.31	Kortlopende schuldbewijzen
F.32	Langlopende schuldbewijzen
F.4	Leningen ⁽¹⁾
F.41	Kortlopende leningen
F.42	Langlopende leningen
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
F.51	Deelnemingen
F.511	Beursgenoteerde aandelen
F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen
F.519	Overige deelnemingen
F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen
F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen
F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering
F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten
F.63	Pensioenrechten
F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders
F.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen
F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers
F.71	Financiële derivaten
F.711	Opties
F.712	Termijncontracten
F.72	Aandelenopties voor werknemers
F.8	Overige vorderingen/schulden
F.81	Handelskredieten en voorschotten
F.89	Overige transitorische posten

(1) Pro-memoriepost: buitenlandse directe investeringen (code FDI toevoegen).

Overige mutaties in activa (K)

K.1-5	Totaal volumemutaties
K.1	Economisch ontstaan van activa
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa
K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen
K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa
K.3	Verlies door rampen
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties
K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.
K.6	Wijzigingen in classificaties
K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur
K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva
K.7	Nominale waarderingsverschillen
K.71	Neutrale waarderingsverschillen
K.72	Reële waarderingsverschillen

CLASSIFICATIE VAN SALDI EN VERMOGENSSALDI (B) (1)

B.1g	Toegevoegde waarde (bruto)/binnenlands product (bruto)
B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)
B.3g	Gemengd inkomen (bruto)
B.4g	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)/nationaal inkomen (bruto)
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)
B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)
B.8g	Besparingen (bruto)
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)
B.9N	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de niet-financiële rekeningen
B.9F	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de financiële rekeningen
B.10	Mutaties in het vermogenssaldo
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten (2) (3)
B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa
B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen

B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen
B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen
B.11	Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland
B.90	Vermogenssaldo
BF.90	Financieel vermogenssaldo

(¹) Alle saldi kunnen bruto of netto (met of zonder verbruik van vaste activa) worden gemeten. De code voor brutosalDI bestaat uit de code van de post plus de letter „g”. Wanneer aan een code de letter „n” is toegevoegd, gaat het om de nettowaarde.

(²) Dit is in de structuur van het boekhoudsysteem geen saldo. Het is het totaal van de rechterzijde van de kapitaalrekening. Aangezien het evenwel een belangrijke component van de mutaties in het vermogenssaldo is, wordt het samen met de andere componenten gecodeerd.

(³) Voor het buitenland heeft dit betrekking op mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. het saldo lopende transacties van het buitenland en kapitaaloverdrachten.

CLASSIFICATIE VAN BALANSPOSTEN (L)

Voor een balans zijn, net zoals voor de financiële rekening, alleen codes nodig voor de indeling van de activa naar soort (AN- en AF-codes). Er kan echter een rekening worden opgesteld waarin de standen aan het begin (LS) en aan het einde (LE) van een periode en de totale mutaties daartussen (LX) worden weergegeven. De drie codes moeten worden uitgesplitst naar soort actief. De LX-posten voor het actief in kwestie zijn de som van de posten voor de codes P.5, NP, F en K voor de betrokken periode.

Uitgaande van de posten in de beginbalans kan een waarde voor het vermogenssaldo (B.90) worden berekend. Het verschil tussen deze waarde en de waarde van B.90 in de eindbalans moet gelijk zijn aan het saldo van alle LX-codes, dat ook gelijk moet zijn aan de waarde van B.10.

LS	Beginbalans
LX	Balansmutaties
LE	Eindbalans

CLASSIFICATIE VAN ACTIVA (A)

Niet-financiële activa (AN)

AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa
AN.11	Vaste activa naar soort actief
AN.111	Woningen
AN.112	Overige bouwwerken
AN.1121	Bouwwerken m.u.v. woningen
AN.1122	Grond-, weg- en waterbouwkundige werken
AN.1123	Grondverbeteringen
AN.113	Vervoermiddelen, machines en apparatuur
AN.1131	Vervoermiddelen
AN.1132	ICT-apparatuur
AN.1139	Overige machines en apparatuur
AN.114	Wapensystemen
AN.115	In cultuur gebrachte biologische hulpbronnen
AN.1151	Dierlijke hulpbronnen met een regelmatige opbrengst

AN.1152	Plantaardige hulpbronnen met een regelmatige opbrengst
(AN.116)	(Kosten eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa) ⁽¹⁾
AN.117	Intellectuele eigendommen
AN.1171	Onderzoek en ontwikkeling
AN.1172	Exploratie en evaluatie van minerale reserves
AN.1173	Computerprogrammatuur en databanken
AN.11731	Computerprogrammatuur
AN.11732	Databanken
AN.1174	Originelen op het gebied van woord, beeld en geluid
AN.1179	Overige intellectuele eigendommen
AN.12	Voorraden naar soort voorraad
AN.121	Grondstoffen en halffabricaten
AN.122	Onderhanden werk
AN.1221	Onderhanden werk van in cultuur gebrachte biologische activa
AN.1222	Overig onderhanden werk
AN.123	Gereed product
AN.124	Militaire voorraden
AN.125	Handelsgoederen
AN.13	Kostbaarheden
AN.131	Edele metalen en edelstenen
AN.132	Antiquiteiten en overige kunstobjecten
AN.133	Overige kostbaarheden
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen
AN.211	Grond
AN.2111	Bebouwde grond
AN.2112	Landbouwgrond
AN.2113	Recreatief gebied (inclusief bijbehorend oppervlaktewater)
AN.2119	Overige grond (inclusief bijbehorend oppervlaktewater)
AN.212	Minerale en energiereserves
AN.213	Niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen
AN.214	Waterreserves
AN.215	Overige natuurlijke hulpbronnen
AN.2151	Radiospectra

AN.2159	Overige
AN.22	Contracten, leases en vergunningen
AN.221	Verhandelbare operationele leases
AN.222	Vergunningen om natuurlijke hulpbronnen te gebruiken
AN.223	Vergunningen om specifieke activiteiten te ondernemen
AN.224	Exclusief recht op toekomstige goederen en diensten
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva

(¹) Kosten eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa (AN.116) worden behandeld als deel van investeringen in vaste activa, d.w.z. de aankoop van vaste activa. Indien echter de voorraden worden gespecificeerd, wordt de waarde van de kosten eigendomsoverdracht opgenomen bij de niet-geproduceerde activa waarop zij betrekking hebben, zodat zij niet afzonderlijk als deel van AN.11 worden weergegeven. In geval van overdracht van grond moeten de kosten eigendomsoverdracht voor alle grond worden opgenomen bij grondverbeteringen (AN.1123). De post AN.116 is alleen voor presentatiedoeleinden in deze complete lijst opgenomen.

Financiële activa (AF)

De codes voor de transacties in financiële activa en passiva (F-codes) komen precies overeen met de codes voor de standen (AF-codes) van dezelfde activa en passiva. In de praktijk is het echter mogelijk dat balansgegevens minder gedetailleerd zijn en niet verder gaan dan het eerste niveau van de onderstaande uitsplitsing. De AF-codes kunnen desgewenst in overeenstemming met de voor de F-codes verstrekte onderverdeling worden uitgesplitst als volgt:

AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
AF.11	Monetair goud
AF.12	Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
AF.2	Chartaal geld en deposito's
AF.21	Chartaal geld
AF.22	Girale deposito's
AF.221	Interbancaire posities
AF.229	Overige girale deposito's
AF.29	Overige deposito's
AF.3	Schuldbewijzen
AF.31	Kortlopende schuldbewijzen
AF.32	Langlopende schuldbewijzen
AF.4	Leningen (¹)
AF.41	Kortlopende leningen
AF.42	Langlopende leningen
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
AF.51	Deelnemingen
AF.511	Beursgenoteerde aandelen

AF.512	Niet-beursgenoteerde aandelen
AF.519	Overige deelnemingen
AF.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
AF.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen
AF.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen
AF.61	Technische voorzieningen schadeverzekering
AF.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten
AF.63	Pensioenrechten
AF.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders
AF.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen
AF.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers
AF.71	Financiële derivaten
F.711	Opties
F.712	Termijncontracten
AF.72	Aandelenopties voor werknemers
AF.8	Overige vorderingen/schulden
AF.81	Handelskredieten en voorschotten
AF.89	Overige transitorische posten

(¹) Pro-memoriepост: buitenlandse directe investeringen (code FDI toevoegen).

CLASSIFICATIE VAN AANVULLENDE POSTEN

De algemene afspraak is dat een aanvullende code begint met X en met de code van een standaardpost wordt verbonden door op de code van die post voort te bouwen.

Niet-renderende leningen

De volgende codes gelden voor standen en stromen van niet-renderende leningen. Aangezien voor leningen de codes AF.4 en F.4 worden gebruikt, beginnen de aanvullende codes met XAF4 voor standen en met XF4 voor stromen.

De codes voor de standen zijn:

XAF4_NNP	Leningen: nominale waarde, niet-renderend
XAF4_MNP	Leningen: marktwaarde, niet-renderend

en voor de daarmee verband houdende stromen:

XF4_NNP	Leningen: nominale waarde, niet-renderend
XF4_MNP	Leningen: marktwaarde, niet-renderend

In beide reeksen codes wordt op de plaats van de onderstreping ruimte gelaten voor, waar nodig, de gedetailleerde codes voor leningen, bijvoorbeeld op de balans:

XAF41NNP	Kortlopende leningen: nominale waarde, niet-renderend
XAF42MNP	Langlopende leningen: marktwaarde, niet-renderend

Kapitaaldiensten

De volgende codes gelden voor kapitaaldiensten:

XCS	Kapitaaldiensten
XCSC	Kapitaaldiensten — Vennootschappen
P.51c1	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto-exploitatietooverschot
XRC	Rendement op kapitaal — Vennootschappen
XOC	Overige kapitaalkosten — Vennootschappen
XCSU	Kapitaaldiensten — Ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid
P.51c2	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto gemengd inkomen
XRU	Rendement op kapitaal — Ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid
XOU	Overige kapitaalkosten — Ondernemingen zonder rechtspersoonlijkheid

Pensioentabel

De volgende codes gelden voor de in het hoofdstuk over pensioenen beschreven aanvullende tabel. Er worden verschillende codes voorgesteld voor de kolommen en de rijen van de tabel.

Kolommen

In de omschrijving van de kolommen staat de letter „W” voor „niet-overheid” en worden met de cijfers in deze codes de overeenkomstige institutionele sectoren aangeduid.

a) In het hoofdrekeningenstelsel geregistreerde passiva

Regelingen waarbij de verantwoordelijkheid voor ontwerp en uitvoering buiten de overheid ligt

XPC1W	Toegezegdepremieregelingen
XPB1W	Toegezegde-uitkeringsregelingen
XPCB1W	Totaal

Regelingen waarbij de verantwoordelijkheid voor ontwerp en uitvoering bij de overheid ligt

XPCG	Toegezegdepremieregelingen
------	----------------------------

Toegezegde-uitkeringsregelingen voor personeel van de overheid

XPBG12	In de sector van de financiële instellingen
XPBG13	In de sector overheid

b) Niet in het hoofdrekeningenstelsel geregistreerde passiva

XPBOUT13	In de sector overheid
XP1314	Pensioenregelingen sociale zekerheid
XPTOT	Totaal pensioenregelingen
XPTOTNRH	waarvan: niet-ingezeten huishoudens

Rijen

a) Beginbalans

XAF63LS	Pensioenrechten
---------	-----------------

b) Transacties

XD61p	Speciale premies met betrekking tot pensioenregelingen
XD6111	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
XD6121	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers
XD6131	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens
XD6141	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens
XD619	Overige (actuariële) opbouw van pensioenrechten in socialezekerheidsfondsen
XD62p	Pensioenuitkeringen
XD8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten
XD81	Mutaties in pensioenrechten a.g.v. overdracht van rechten
XD82	Mutaties in pensioenrechten a.g.v. na onderhandelingen vastgestelde wijzigingen in de structuur van de regeling

c) Overige economische stromen

XK7	Waarderingsverschillen
XK5	Overige volumemutaties

d) Eindbalans

XAF63LE	Pensioenrechten
---------	-----------------

e) Gerelateerde indicatoren

XP1	Output
XAFN	Activa in het bezit van pensioenregelingen aan het eind van het jaar

Duurzame consumptiegoederen

Duurzame consumptiegoederen worden gecodeerd met de beginletter X, gevolgd door de letters DHHCE (durable household consumption expenditure (duurzame consumptieve bestedingen van huishoudens)) plus één cijfer voor subgroepen en twee cijfers voor de posten. De overeenkomstige COICOP-codes zijn ook aangegeven.

Coicop	SNA-codes	
	XDHHCE1	Meubelen en huishoudelijke apparaten
05.1.1	XDHHCE11	Meubelen en stoffering
05.1.2	XDHHCE12	Vloerbedekking
05.3.1	XDHHCE13	Grote huishoudelijke apparaten, al dan niet elektrisch
05.5.1	XDHHCE14	Grote gereedschappen en werktuigen voor huis en tuin
	XDHHCE2	Privévoertuigen
07.1.1	XDHHCE21	Auto's
07.1.2	XDHHCE22	Motorfietsen
07.1.3	XDHHCE23	Fietsen
07.1.4	XDHHCE24	Door dieren getrokken voertuigen
	XDHHCE3	Recreatie- en amusementsartikelen
08.2.0	XDHHCE31	Telefoon- en faxtoestellen
09.1.1	XDHHCE32	Audio- en video-opname- en -weergaveapparatuur
09.1.2	XDHHCE33	Foto- en filmapparatuur en optische instrumenten
09.1.3	XDHHCE34	Gegevensverwerkende apparatuur
09.2.1	XDHHCE35	Grote duurzame goederen voor recreatie buitenshuis
09.2.2	XDHHCE36	Muziekinstrumenten en grote duurzame goederen voor recreatie binnenshuis
	XDHHCE4	Overige duurzame goederen
12.3.1	XDHHCE41	Sieraden en uurwerken
06.1.3	XDHHCE42	Therapeutische medische apparaten en toestellen

Buitenlandse directe investeringen

Aanvullende posten voor buitenlandse directe investeringen (FDI: foreign direct investment) kunnen worden gecodeerd met de beginletter X, gevolgd door de F- of AF-code plus de eindletters FDI, bijvoorbeeld:

XF42FDI	voor FDI-transactie in de vorm van een langlopende lening
---------	---

Voorwaardelijke posities

Aanvullende codes voor voorwaardelijke posities worden gevormd met de beginletter X, gevolgd door de AF-code plus de eindletters CP, bijvoorbeeld:

XAF11CP	wanneer de verpanding van gemonetiseerd goud de bruikbaarheid ervan als reserveactief kan beïnvloeden
---------	---

Chartaal geld en deposito's

Aanvullende posten voor de classificatie van chartaal geld en deposito's in nationale en buitenlandse valuta worden gecodeerd met de beginletter X, gevolgd door de F- of AF-code plus hetzij de letters NC voor chartaal geld en deposito's in nationale valuta, hetzij de letters FC met internationale valutacode voor chartaal geld en deposito's in buitenlandse valuta, bijvoorbeeld:

Voor transacties:

XF21NC	Bankbiljetten en munten in lokale valuta
XF22FC	Deposito's in vreemde valuta

Voor standen:

XAF21NC	Bankbiljetten en munten in lokale valuta
XAF22FC	Deposito's in vreemde valuta

Classificatie van schuldbewijzen volgens vervaldatum

Voorgesteld wordt schuldbewijzen te classificeren volgens vervaldatum. Daartoe wordt de beginletter X gebruikt, gevolgd door de AF-code plus een suffix om de vervaldatum aan te geven, bijvoorbeeld:

XAF32Y20	voor schuldbewijzen die in 2020 vervallen
----------	---

Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde schuldbewijzen

Aanvullende posten voor schuldbewijzen worden gecodeerd met de beginletter X, gevolgd door de F- of AF-code plus het cijfer 1 voor beursgenoteerd en het cijfer 2 voor niet-beursgenoteerd, bijvoorbeeld:

Voor transacties:

XF321	voor transacties in beursgenoteerde langlopende schuldbewijzen
XF322	voor transacties in niet-beursgenoteerde langlopende schuldbewijzen

Voor standen:

XAF321	voor standen van beursgenoteerde langlopende schuldbewijzen
XAF322	voor standen van niet-beursgenoteerde langlopende schuldbewijzen

Langlopende leningen met een resterende looptijd van minder dan één jaar en langlopende leningen met hypotheekgarantie

Langlopende leningen met een resterende looptijd van minder dan één jaar en langlopende leningen met hypotheekgarantie worden gecodeerd met de beginletter X, gevolgd door de F- of AF-code plus L1 voor leningen met een resterende looptijd van minder dan één jaar en LM voor leningen met hypotheekgarantie, bijvoorbeeld:

Voor transacties:

XF42L1	voor langlopende leningen met een resterende looptijd van minder dan één jaar
XF42LM	voor langlopende leningen met hypotheekgarantie

Voor standen:

XAF42L1	voor langlopende leningen met een resterende looptijd van minder dan één jaar
XAF42LM	voor langlopende leningen met hypotheekgarantie

Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde aandelen in beleggingsfondsen

Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde aandelen in beleggingsfondsen worden gecodeerd met de beginletter X, gevolgd door de F- of AF-code plus het cijfer 1 voor beursgenoteerd en het cijfer 2 voor niet-beursgenoteerd, bijvoorbeeld:

Voor transacties:

XF5221	voor transacties in beursgenoteerde aandelen in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen
XF5222	voor transacties in niet-beursgenoteerde aandelen in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen

Voor standen:

XAF5221	voor standen van beursgenoteerde aandelen in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen
XAF5222	voor standen van niet-beursgenoteerde aandelen in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen

Achterstallige rente en terugbetalingen

Achterstallige rente en terugbetalingen worden gecodeerd met de beginletter X, gevolgd door de AF-code plus de letters IA voor achterstallige rente en de letters PA voor achterstallige terugbetalingen, bijvoorbeeld:

XAF42IA	voor achterstallige rente op langlopende leningen
XAF42PA	voor achterstallige terugbetalingen op langlopende leningen

Individuele overdrachten en totaal van de overdrachten

Individuele overdrachten en het totaal van de overdrachten tussen ingezetenen en niet-ingezetenen worden gecodeerd met de beginletter X, gevolgd door de code van de inkomensoverdracht plus de letters PR voor individuele overdrachten en de letters TR voor het totaal van de overdrachten, als volgt:

XD5452PR	voor individuele overdrachten tussen ingezetenen en niet-ingezetenen huishoudens
XD5452TR	voor het totaal van de overdrachten tussen ingezetenen en niet-ingezetenen huishoudens

SAMENVOEGING EN CODERING VAN BEDRIJFSTAKKEN (A) EN PRODUCTEN (P)

De te gebruiken classificaties van activiteiten en producten zijn de NACE Rev. 2 en de CPA 2008. De overeenkomstige aggregaten voor het ESR-transmissieprogramma zijn: A*3, A*10, A*21, A*38 en A*64 voor economische activiteiten en P*3, P*10, P*21, P*38 en P*64 voor producten. De niveaus A*88 (NACE Rev. 2) en P*88 (CPA) zijn ook in dit hoofdstuk opgenomen, hoewel zij niet in het ESR-transmissieprogramma worden gebruikt.

Hierina volgen de nieuwe aggregaten.

A*3

Nr.	Secties van de NACE Rev. 2	Omschrijving
1	A	Landbouw, bosbouw en visserij
2	B, C, D, E en F	Winning van delfstoffen; industrie; productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht; distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering; bouwnijverheid
3	G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T en U	Diensten

A*10

Nr.	Secties van de NACE Rev. 2	Omschrijving
1	A	Landbouw, bosbouw en visserij
2	B, C, D en E	Winning van delfstoffen; industrie; productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht; distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering
2a	C	waarvan: industrie
3	F	Bouwnijverheid
4	G, H en I	Groot- en detailhandel; reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen; vervoer en opslag; verschaffen van accommodatie en maaltijden
5	J	Informatie en communicatie
6	K	Financiële activiteiten en verzekeringen
7	L	Exploitatie van en handel in onroerend goed
8	M en N	Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten; administratieve en ondersteunende diensten
9	O, P en Q	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen; onderwijs; menselijke-gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening
10	R, S, T en U	Kunst, amusement en recreatie; overige diensten; huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik; activiteiten van extraterritoriale organisaties en lichamen

A*21

Nr.	Sectie van de NACE Rev. 2	Afdeling van de NACE Rev. 2	Omschrijving
1	A	01-03	Landbouw, bosbouw en visserij
2	B	05-09	Winning van delfstoffen
3	C	10-33	Industrie
4	D	35	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
5	E	36-39	Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering
6	F	41-43	Bouwnijverheid
7	G	45-47	Groot- en detailhandel; reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen
8	H	49-53	Vervoer en opslag
9	I	55-56	Verschaffen van accommodatie en maaltijden
10	J	58-63	Informatie en communicatie
11	K	64-66	Financiële activiteiten en verzekeringen
12	L	68	Exploitatie van en handel in onroerend goed
13	M	69-75	Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten
14	N	77-82	Administratieve en ondersteunende diensten
15	O	84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen

Nr.	Sectie van de NACE Rev. 2	Afdeling van de NACE Rev. 2	Omschrijving
16	P	85	Onderwijs
17	Q	86-88	Menselijke-gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening
18	R	90-93	Kunst, amusement en recreatie
19	S	94-96	Overige diensten
20	T	97-98	Huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik
21	U	99	Activiteiten van organisaties en lichamen

A*38

Nr.	Afdelingen van de NACE Rev. 2	Omschrijving
1	01-03	Landbouw, bosbouw en visserij
2	05-09	Winning van delfstoffen
3	10-12	Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten
4	13-15	Vervaardiging van textiel, kleding en producten van leder
5	16-18	Vervaardiging van artikelen van hout en van papierwaren, drukkerijen
6	19	Vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten
7	20	Vervaardiging van chemische producten
8	21	Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten
9	22-23	Vervaardiging van producten van rubber of kunststof en van andere niet-metaalhoudende minerale producten
10	24-25	Vervaardiging van metalen in primaire vorm en van producten van metaal, exclusief machines en apparatuur
11	26	Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten
12	27	Vervaardiging van elektrische apparatuur
13	28	Vervaardiging van machines en apparatuur, n.e.g.
14	29-30	Vervaardiging van vervoermiddelen
15	31-33	Vervaardiging van meubelen; overige industrie; reparatie en installatie van machines en apparatuur
16	35	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
17	36-39	Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering
18	41-43	Bouwnijverheid
19	45-47	Groot- en detailhandel, reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen
20	49-53	Vervoer en opslag
21	55-56	Verschaffen van accommodatie en maaltijden
22	58-60	Uitgeverijen, audiovisuele activiteiten en uitzending van radio- en televisieprogramma's
23	61	Telecommunicatie

Nr.	Afdelingen van de NACE Rev. 2	Omschrijving
24	62-63	Computerprogrammering, consultancy en aanverwante activiteiten; dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie
25	64-66	Financiële activiteiten en verzekeringen
26	68	Exploitatie van en handel in onroerend goed
26a		waarvan: huurwaarde van door de eigenaar bewoonde woningen
27	69-71	Juridische en boekhoudkundige dienstverlening; activiteiten van hoofdkantoren; advies op het gebied van bedrijfsbeheer; architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen
28	72	Onderzoek en ontwikkeling op wetenschappelijk gebied
29	73-75	Reclamewezen en marktonderzoek; overige vrije beroepen en overige wetenschappelijke en technische activiteiten; veterinaire diensten
30	77-82	Administratieve en ondersteunende diensten
31	84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
32	85	Onderwijs
33	86	Menselijke-gezondheidszorg
34	87-88	Maatschappelijke dienstverlening
35	90-93	Kunst, amusement en recreatie
36	94-96	Overige diensten
37	97-98	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel en niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik
38	99	Activiteiten van extraterritoriale organisaties en lichamen

A*64

Nr.	Afdelingen van de NACE Rev. 2	Omschrijving
1	01	Teelt van gewassen, veeteelt, jacht en diensten in verband met deze activiteiten
2	02	Bosbouw en exploitatie van bossen
3	03	Visserij en aquacultuur
4	05-09	Winning van delfstoffen
5	10-12	Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten
6	13-15	Vervaardiging van textiel, kleding en producten van leder
7	16	Vervaardiging van artikelen van hout en van kurk, exclusief meubelen; vervaardiging van artikelen van riet en van vlechtwerk
8	17	Vervaardiging van papier en papierwaren
9	18	Drukkerijen, reproductie van opgenomen media
10	19	Vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten
11	20	Vervaardiging van chemische producten
12	21	Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten
13	22	Vervaardiging van producten van rubber of kunststof

Nr.	Afdelingen van de NACE Rev. 2	Omschrijving
14	23	Vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten
15	24	Vervaardiging van metalen in primaire vorm
16	25	Vervaardiging van producten van metaal, exclusief machines en apparatuur
17	26	Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten
18	27	Vervaardiging van elektrische apparatuur
19	28	Vervaardiging van machines en apparatuur, n.e.g.
20	29	Vervaardiging van motorvoertuigen, aanhangwagens en opleggers
21	30	Vervaardiging van andere vervoermiddelen
22	31-32	Vervaardiging van meubelen; overige industrie
23	33	Reparatie en installatie van machines en apparatuur
24	35	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
25	36	Winning, behandeling en distributie van water
26	37-39	Afvalwaterafvoer; inzameling, verwerking en verwijdering van afval; terugwinning; sanering en ander afvalbeheer
27	41-43	Bouwnijverheid
28	45	Groot- en detailhandel in en reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen
29	46	Groothandel, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen
30	47	Detailhandel, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen
31	49	Vervoer over land en vervoer via pijpleidingen
32	50	Vervoer over water
33	51	Vervoer door de lucht
34	52	Opslag en vervoersondersteunende activiteiten
35	53	Post- en koeriersdiensten
36	55-56	Verschaffen van accommodatie; eet- en drinkgelegenheden
37	58	Uitgeverijen
38	59-60	Productie van films en video- en televisieprogramma's, maken van geluidsopnamen en uitgeverijen van muziekopnamen; uitzending van radio- en televisieprogramma's
39	61	Telecommunicatie
40	62-63	Computerprogrammering, consultancy en aanverwante activiteiten; dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie
41	64	Financiële dienstverlening, exclusief verzekeringen en pensioenfondsen
42	65	Verzekeringen, herverzekeringen en pensioenfondsen, exclusief verplichte sociale verzekeringen
43	66	Ondersteunende activiteiten voor financiële diensten en verzekeringen
44	68	Exploitatie van en handel in onroerend goed
44a		waarvan: huurwaarde van door de eigenaar bewoonde woningen
45	69-70	Juridische en boekhoudkundige dienstverlening; activiteiten van hoofdkantoren; advies op het gebied van bedrijfsbeheer

Nr.	Afdelingen van de NACE Rev. 2	Omschrijving
46	71	Architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen
47	72	Onderzoek en ontwikkeling op wetenschappelijk gebied
48	73	Reclamewezen en marktonderzoek
49	74-75	Overige vrije beroepen en overige wetenschappelijke en technische activiteiten; veterinaire diensten
50	77	Verhuur en lease
51	78	Arbeidsbemiddeling en personeelswerk
52	79	Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en aanverwante activiteiten
53	80-82	Beveiligings- en opsporingsdiensten; diensten in verband met gebouwen; landschapsverzorging; administratieve en ondersteunende activiteiten ten behoeve van kantoren en overige zakelijke activiteiten
54	84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
55	85	Onderwijs
56	86	Menselijke-gezondheidszorg
57	87-88	Maatschappelijke dienstverlening
58	90-92	Creatieve activiteiten, kunst en amusement; bibliotheken, archieven, musea en overige culturele activiteiten; loterijen en kansspelen
59	93	Sport, ontspanning en recreatie
60	94	Verenigingen
61	95	Reparatie van computers en consumentenartikelen
62	96	Overige persoonlijke diensten
63	97-98	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel en niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik
64	99	Activiteiten van extraterritoriale organisaties en lichamen

A*88

Nr.	Afdelingen van de NACE Rev. 2	Omschrijving
1	01	Teelt van gewassen, veeteelt, jacht en diensten in verband met deze activiteiten
2	02	Bosbouw en exploitatie van bossen
3	03	Visserij en aquacultuur
4	05	Winning van steenkool en bruinkool
5	06	Winning van aardolie en aardgas
6	07	Winning van metaalertsen
7	08	Overige winning van delfstoffen
8	09	Ondersteunende activiteiten in verband met de mijnbouw
9	10	Vervaardiging van voedingsmiddelen
10	11	Vervaardiging van dranken

Nr.	Afdelingen van de NACE Rev. 2	Omschrijving
11	12	Vervaardiging van tabaksproducten
12	13	Vervaardiging van textiel
13	14	Vervaardiging van kleding
14	15	Vervaardiging van leder en van producten van leder
15	16	Vervaardiging van artikelen van hout en van kurk, exclusief meubelen; vervaardiging van artikelen van riet en van vlechtwerk
16	17	Vervaardiging van papier en papierwaren
17	18	Drukkerijen, reproductie van opgenomen media
18	19	Vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten
19	20	Vervaardiging van chemische producten
20	21	Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten
21	22	Vervaardiging van producten van rubber of kunststof
22	23	Vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten
23	24	Vervaardiging van metalen in primaire vorm
24	25	Vervaardiging van producten van metaal, exclusief machines en apparatuur
25	26	Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten
26	27	Vervaardiging van elektrische apparatuur
27	28	Vervaardiging van machines en apparatuur, n.e.g.
28	29	Vervaardiging van motorvoertuigen, aanhangwagens en opleggers
29	30	Vervaardiging van andere vervoermiddelen
30	31	Vervaardiging van meubelen
31	32	Overige industrie
32	33	Reparatie en installatie van machines en apparatuur
33	35	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
34	36	Winning, behandeling en distributie van water
35	37	Afvalwaterafvoer
36	38	Inzameling, verwerking en verwijdering van afval; terugwinning
37	39	Sanering en ander afvalbeheer
38	41	Bouw van gebouwen
39	42	Weg- en waterbouw
40	43	Gespecialiseerde bouwwerkzaamheden
41	45	Groot- en detailhandel in en reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen
42	46	Groothandel, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen
43	47	Detailhandel, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen

Nr.	Afdelingen van de NACE Rev. 2	Omschrijving
44	49	Vervoer over land en vervoer via pijpleidingen
45	50	Vervoer over water
46	51	Vervoer door de lucht
47	52	Opslag en vervoersondersteunende activiteiten
48	53	Post- en koeriersdiensten
49	55	Verschaffen van accommodatie
50	56	Eet- en drinkgelegenheden
51	58	Uitgeverijen
52	59	Productie van films en video- en televisieprogramma's, maken van geluidsopnamen en uitgeverijen van muziekopnamen
53	60	Uitzending van radio- en televisieprogramma's
54	61	Telecommunicatie
55	62	Computerprogrammering, consultancy en aanverwante activiteiten
56	63	Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie
57	64	Financiële dienstverlening, exclusief verzekeringen en pensioenfondsen
58	65	Verzekeringen, herverzekeringen en pensioenfondsen, exclusief verplichte sociale verzekeringen
59	66	Ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen
60	68	Exploitatie van en handel in onroerend goed
60a		waarvan: huurwaarde van door de eigenaar bewoonde woningen
61	69	Juridische en boekhoudkundige dienstverlening
62	70	Activiteiten van hoofdkantoren; advies op het gebied van bedrijfsbeheer
63	71	Architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen
64	72	Onderzoek en ontwikkeling op wetenschappelijk gebied
65	73	Reclamewezen en marktonderzoek
66	74	Overige vrije beroepen en overige wetenschappelijke en technische activiteiten
67	75	Veterinaire diensten
68	77	Verhuur en lease
69	78	Arbeidsbemiddeling en personeelswerk
70	79	Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en aanverwante activiteiten
71	80	Beveiligings- en opsporingsdiensten
72	81	Diensten in verband met gebouwen; landschapsverzorging
73	82	Administratieve en ondersteunende activiteiten ten behoeve van kantoren en overige zakelijke activiteiten
74	84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
75	85	Onderwijs
76	86	Menselijke-gezondheidszorg

Nr.	Afdelingen van de NACE Rev. 2	Omschrijving
77	87	Tehuizen
78	88	Maatschappelijke dienstverlening waarbij geen onderdak wordt verschaft
79	90	Creatieve activiteiten, kunst en amusement
80	91	Bibliotheken, archieven, musea en overige culturele activiteiten
81	92	Loterijen en kansspelen
82	93	Sport, ontspanning en recreatie
83	94	Verenigingen
84	95	Reparatie van computers en consumentenartikelen
85	96	Overige persoonlijke diensten
86	97	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
87	98	Niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door particuliere huishoudens voor eigen gebruik
88	99	Activiteiten van extraterritoriale organisaties en lichamen

P*3

Nr.	Secties van de CPA 2008	Omschrijving
1	A	Producten van landbouw, bosbouw en visserij
2	B, C, D, E en F	Winning van delfstoffen; industrieproducten; elektriciteit, gas, water en afvalbeheer; bouwwerken; bouwnijverheid
3	G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T en U	Diensten

P*10

Nr.	Secties van de CPA 2008	Omschrijving
1	A	Producten van landbouw, bosbouw en visserij
2	B, C, D en E	Winning van delfstoffen; industrieproducten; elektriciteit, gas, water en afvalbeheer
2a	C	waarvan: industrieproducten
3	F	Bouwwerken; bouwnijverheid
4	G, H en I	Groot- en detailhandel; reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen; vervoer en opslag; verschaffen van accommodatie en maaltijden
5	J	Informatie en communicatie
6	K	Financiële diensten en verzekeringen
7	L	Exploitatie van en handel in onroerend goed
8	M en N	Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische diensten; administratieve en ondersteunende diensten
9	O, P en Q	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen; onderwijs; menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening
10	R, S, T en U	Kunst, amusement en recreatie, reparatie van consumentenartikelen en andere diensten

P*21

Nr.	Sectie van de CPA 2008	Afdelingen van de CPA 2008	Omschrijving
1	A	01-03	Producten van landbouw, bosbouw en visserij
2	B	05-09	Winning van delfstoffen
3	C	10-33	Industrieproducten
4	D	35	Elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
5	E	36-39	Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer, sanering
6	F	41-43	Bouwwerken; bouwnijverheid
7	G	45-47	Groot- en detailhandel; reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen
8	H	49-53	Vervoer en opslag
9	I	55-56	Verschaffen van accommodatie en maaltijden
10	J	58-63	Informatie en communicatie
11	K	64-66	Financiële diensten en verzekeringen
12	L	68	Exploitatie van en handel in onroerend goed
13	M	69-75	Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische diensten
14	N	77-82	Administratieve en ondersteunende diensten
15	O	84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
16	P	85	Onderwijs
17	Q	86-88	Menselijke-gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening
18	R	90-93	Kunst, amusement en recreatie
19	S	94-96	Andere diensten
20	T	97-98	Huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde goederen en diensten, door huishoudens voor eigen gebruik geproduceerd
21	U	99	Door extraterritoriale organisaties en lichamen geleverde diensten

P*38

Nr.	Afdelingen van de CPA 2008	Omschrijving
1	01-03	Producten van landbouw, bosbouw en visserij
2	05-09	Winning van delfstoffen
3	10-12	Voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten
4	13-15	Textiel, kleding en producten van leder
5	16-18	Hout- en papierwaren, diensten in verband met drukken
6	19	Cokes en geraffineerde aardolieproducten
7	20	Chemische producten

Nr.	Afdelingen van de CPA 2008	Omschrijving
8	21	Farmaceutische basisproducten en farmaceutische bereidingen
9	22-23	Producten van rubber of kunststof en andere niet-metaalhoudende minerale producten
10	24-25	Metalen in primaire vorm en producten van metaal, andere dan machines en apparatuur
11	26	Informaticaproducten, elektronische en optische producten
12	27	Elektrische apparatuur
13	28	Machines en apparatuur, n.e.g.
14	29-30	Vervoermiddelen
15	31-33	Meubelen; andere industrieproducten; reparatie en installatie van machines en apparatuur
16	35	Elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
17	36-39	Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer, sanering
18	41-43	Bouwwerken; bouwnijverheid
19	45-47	Groot- en detailhandel; reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen
20	49-53	Vervoer en opslag
21	55-56	Verschaffen van accommodatie en maaltijden
22	58-60	Uitgeverijdiensten, audiovisuele activiteiten en uitzending van radio- en televisieprogramma's
23	61	Telecommunicatie
24	62-63	Computerprogrammering, consultancy en aanverwante diensten; diensten op het gebied van informatie
25	64-66	Financiële diensten en verzekeringen
26	68	Exploitatie van en handel in onroerend goed
26a		waarvan: huurwaarde van door de eigenaar bewoonde woningen
27	69-71	Juridische en boekhoudkundige diensten; diensten van hoofdkantoren; advies op het gebied van bedrijfsbeheer; architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen
28	72	Onderzoek en ontwikkeling op wetenschappelijk gebied
29	73-75	Reclame en marktonderzoek; andere vrije beroepen en andere wetenschappelijke en technische diensten; veterinaire diensten
30	77-82	Administratieve en ondersteunende diensten
31	84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
32	85	Onderwijs
33	86	Menselijke-gezondheidszorg
34	87-88	Maatschappelijke dienstverlening
35	90-93	Kunst, amusement en recreatie
36	94-96	Overige diensten
37	97-98	Huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde goederen en diensten, door huishoudens voor eigen gebruik geproduceerd
38	99	Door extraterritoriale organisaties en lichamen geleverde diensten

P*64

Nr.	Afdelingen van de CPA 2008	Omschrijving
1	01	Producten van landbouw en jacht; diensten in verband met deze activiteiten
2	02	Producten van bosbouw en diensten in verband met bosbouw
3	03	Vis en andere visserijproducten; producten van de aquacultuur; ondersteunende diensten in verband met visserij
4	05-09	Winning van delfstoffen
5	10-12	Voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten
6	13-15	Textiel; kleding; leder en producten van leder
7	16	Hout, houtwaren en kurkwaren, met uitzondering van meubelen; vlechtwerk en mandenmakerswerk
8	17	Papier en papierwaren
9	18	Diensten in verband met drukken en opnemen
10	19	Cokes en geraffineerde aardolieproducten
11	20	Chemische producten
12	21	Farmaceutische basisproducten en farmaceutische bereidingen
13	22	Producten van rubber of kunststof
14	23	Andere niet-metaalhoudende minerale producten
15	24	Metalen in primaire vorm
16	25	Producten van metaal, andere dan machines en apparatuur
17	26	Informaticaproducten, elektronische en optische producten
18	27	Elektrische apparatuur
19	28	Machines en apparatuur, n.e.g.
20	29	Motorvoertuigen, aanhangwagens en opleggers
21	30	Andere vervoermiddelen
22	31-32	Meubelen; andere industrieproducten
23	33	Reparatie en installatie van machines en apparatuur
24	35	Elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
25	36	Natuurlijk water; behandeling en distributie van water
26	37-39	Afvalwaterafvoer; zuiveringslib; inzameling, verwerking en verwijdering van afval; terugwinning; sanering en ander afvalbeheer
27	41-43	Bouwwerken; bouwnijverheid
28	45	Groot- en detailhandel in en diensten in verband met de reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen
29	46	Groothandel, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen
30	47	Detailhandel, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen
31	49	Vervoer over land en vervoer via pijpleidingen

Nr.	Afdelingen van de CPA 2008	Omschrijving
32	50	Vervoer over water
33	51	Vervoer door de lucht
34	52	Opslag en vervoersondersteunende diensten
35	53	Post- en koeriersdiensten
36	55-56	Verschaffen van accommodatie en maaltijden
37	58	Uitgeverijdiensten
38	59-60	Productie van films en van video- en televisieprogramma's, geluidsopnamen en muziek-uitgeverijen; uitzending van radio- en televisieprogramma's
39	61	Telecommunicatie
40	62-63	Computerprogrammering, consultancy en aanverwante diensten; diensten op het gebied van informatie
41	64	Financiële diensten, met uitzondering van verzekeringen en pensioenfondsen
42	65	Verzekeringen, herverzekeringen en pensioenfondsen, met uitzondering van verplichte sociale verzekeringen
43	66	Ondersteunende financiële diensten en verzekeringen
44	68	Exploitatie van en handel in onroerend goed
44a		waarvan: huurwaarde van door de eigenaar bewoonde woningen
45	69-70	Juridische en boekhoudkundige diensten; diensten van hoofdkantoren; advies op het gebied van bedrijfsbeheer
46	71	Architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen
47	72	Onderzoek en ontwikkeling op wetenschappelijk gebied
48	73	Reclame en marktonderzoek
49	74-75	Andere vrije beroepen en andere wetenschappelijke en technische diensten; veterinaire diensten
50	77	Verhuur en lease
51	78	Arbeidsbemiddeling en personeelswerk
52	79	Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en aanverwante diensten
53	80-82	Beveiligings- en opsporingsdiensten; diensten in verband met gebouwen; landschapsverzorging; administratieve en ondersteunende diensten ten behoeve van kantoren en andere zakelijke dienstverlening
54	84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
55	85	Onderwijs
56	86	Menselijke-gezondheidszorg
57	87-88	Tehuizen; maatschappelijke dienstverlening waarbij geen onderdak wordt verschaft
58	90-92	Creatieve diensten, kunst en amusement; bibliotheken, archieven, musea en andere culturele diensten; loterijen en kansspelen
59	93	Sport, ontspanning en recreatie
60	94	Verenigingen
61	95	Reparatie van computers en consumentenartikelen
62	96	Andere persoonlijke diensten

Nr.	Afdelingen van de CPA 2008	Omschrijving
63	97-98	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel; niet-gedifferentieerde goederen en diensten, door particuliere huishoudens voor eigen gebruik geproduceerd
64	99	Door extraterritoriale organisaties en lichamen geleverde diensten

P*88

Nr.	Afdelingen van de CPA 2008	Omschrijving
1	01	Producten van landbouw en jacht; diensten in verband met deze activiteiten
2	02	Producten van bosbouw en diensten in verband met de bosbouw
3	03	Vis en andere visserijproducten; producten van de aquacultuur; ondersteunende diensten in verband met visserij
4	05	Steenkool en bruinkool
5	06	Ruwe aardolie en aardgas
6	07	Metaalertsen
7	08	Andere delfstoffen
8	09	Ondersteunende diensten in verband met de winning van delfstoffen
9	10	Voedingsmiddelen
10	11	Dranken
11	12	Tabaksproducten
12	13	Textiel
13	14	Kleding
14	15	Leder en producten van leder
15	16	Hout, houtwaren en kurkwaren, met uitzondering van meubelen; vlechtwerk en mandenmakerswerk
16	17	Papier en papierwaren
17	18	Diensten in verband met drukken en opnemen
18	19	Cokes en geraffineerde aardolieproducten
19	20	Chemische producten
20	21	Farmaceutische basisproducten en farmaceutische bereidingen
21	22	Producten van rubber of kunststof
22	23	Andere niet-metaalhoudende minerale producten
23	24	Metalen in primaire vorm
24	25	Producten van metaal, andere dan machines en apparatuur
25	26	Informaticaproducten, elektronische en optische producten
26	27	Elektrische apparatuur
27	28	Machines en apparatuur, n.e.g.
28	29	Motorvoertuigen, aanhangwagens en opleggers

Nr.	Afdelingen van de CPA 2008	Omschrijving
29	30	Andere vervoermiddelen
30	31	Meubelen
31	32	Andere industrieproducten
32	33	Reparatie en installatie van machines en apparatuur
33	35	Elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
34	36	Natuurlijk water; behandeling en distributie van water
35	37	Afvalwaterafvoer; zuiveringsslib
36	38	Inzameling, verwerking en verwijdering van afval; terugwinning
37	39	Sanering en ander afvalbeheer
38	41	Gebouwen; woning- en utiliteitsbouw
39	42	Weg- en waterbouw; weg- en waterbouwkundige werken
40	43	Gespecialiseerde bouwwerkzaamheden
41	45	Groot- en detailhandel in en diensten in verband met de reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen
42	46	Groothandel, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen
43	47	Detailhandel, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen
44	49	Vervoer over land en vervoer via pijpleidingen
45	50	Vervoer over water
46	51	Vervoer door de lucht
47	52	Opslag en vervoersondersteunende diensten
48	53	Post- en koeriersdiensten
49	55	Accommodatie
50	56	Eet- en drinkgelegenheden
51	58	Uitgeverijdiensten
52	59	Productie van films en van video- en televisieprogramma's, geluidsoptnamen en muziekuitgeverijen
53	60	Uitzending van radio- en televisieprogramma's
54	61	Telecommunicatie
55	62	Computerprogrammering, consultancy en aanverwante diensten
56	63	Diensten op het gebied van informatie
57	64	Financiële diensten, met uitzondering van verzekeringen en pensioenfondsen
58	65	Verzekeringen, herverzekeringen en pensioenfondsen, met uitzondering van verplichte sociale verzekeringen
59	66	Ondersteunende financiële diensten en verzekeringen
60	68	Exploitatie van en handel in onroerend goed
60a		waarvan: huurwaarde van door de eigenaar bewoonde woningen

Nr.	Afdelingen van de CPA 2008	Omschrijving
61	69	Juridische en boekhoudkundige diensten
62	70	Diensten van hoofdkantoren; advies op het gebied van bedrijfsbeheer
63	71	Architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen
64	72	Onderzoek en ontwikkeling op wetenschappelijk gebied
65	73	Reclame en marktonderzoek
66	74	Andere vrije beroepen en andere wetenschappelijke en technische diensten
67	75	Veterinaire diensten
68	77	Verhuur en lease
69	78	Arbeidsbemiddeling en personeelswerk
70	79	Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en aanverwante diensten
71	80	Beveiligings- en opsporingsdiensten
72	81	Diensten in verband met gebouwen; landschapsverzorging
73	82	Administratieve en ondersteunende diensten ten behoeve van kantoren en andere zakelijke dienstverlening
74	84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
75	85	Onderwijs
76	86	Menselijke-gezondheidszorg
77	87	Tehuizen
78	88	Maatschappelijke dienstverlening waarbij geen onderdak wordt verschaft
79	90	Creatieve diensten, kunst en amusement
80	91	Bibliotheken, archieven, musea en andere culturele diensten
81	92	Loterijen en kansspelen
82	93	Sport, ontspanning en recreatie
83	94	Verenigingen
84	95	Reparatie van computers en consumentenartikelen
85	96	Andere persoonlijke diensten
86	97	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
87	98	Niet-gedifferentieerde goederen en diensten, door particuliere huishoudens voor eigen gebruik geproduceerd
88	99	Door extraterritoriale organisaties en lichamen geleverde diensten

CLASSIFICATIE VAN OVERHEIDSFUNCTIES (COFOG)

01	Algemeen overheidsbestuur
01.1	Wetgevende en uitvoerende organen, financiële en fiscale zaken, buitenlandse zaken
01.2	Economische hulp aan het buitenland
01.3	Algemene dienstverlening

01.4	Fundamenteel onderzoek
01.5	O&O op het gebied van algemeen overheidsbestuur
01.6	Algemeen overheidsbestuur, n.e.g.
01.7	Verrichtingen op het gebied van de overheidsschuld
01.8	Overdrachten van algemene aard tussen verschillende bestuursniveaus
02	Defensie
02.1	Militaire defensie
02.2	Civiele defensie
02.3	Militaire hulp aan het buitenland
02.4	O&O op het gebied van defensie
02.5	Defensie, n.e.g.
03	Openbare orde en veiligheid
03.1	Politiediensten
03.2	Brandweer
03.3	Rechtspraak
03.4	Gevangeniswezen
03.5	O&O op het gebied van openbare orde en veiligheid
03.6	Openbare orde en veiligheid, n.e.g.
04	Economische zaken
04.1	Algemene economische, handels- en arbeidsmarktaangelegenheden
04.2	Landbouw, bosbouw, visserij en jacht
04.3	Brandstoffen en energie
04.4	Mijnbouw, industrie en bouwnijverheid
04.5	Vervoer
04.6	Communicatie
04.7	Andere bedrijfstakken
04.8	O&O op het gebied van economische zaken
04.9	Economische zaken, n.e.g.
05	Milieubescherming
05.1	Afvalbeheer
05.2	Afvalwaterbeheer
05.3	Bestrijding van milieuvervuiling
05.4	Bescherming van de biodiversiteit en het landschap
05.5	O&O op het gebied van milieubescherming

05.6	Milieubescherming, n.e.g.
06	Huisvesting en gemeenschapsvoorzieningen
06.1	Huisvesting
06.2	Samenlevingsopbouwwerk
06.3	Watervoorziening
06.4	Straatverlichting
06.5	O&O op het gebied van huisvesting en gemeenschapsvoorzieningen
06.6	Huisvesting en gemeenschapsvoorzieningen, n.e.g.
07	Gezondheidszorg
07.1	Medische producten, apparaten en toestellen
07.2	Extramurale gezondheidszorg
07.3	Diensten van ziekenhuizen
07.4	Diensten in de openbare gezondheidszorg
07.5	O&O op het gebied van de gezondheidszorg
07.6	Gezondheidszorg, n.e.g.
08	Recreatie, cultuur en godsdienst
08.1	Diensten op het gebied van recreatie en sport
08.2	Diensten op het gebied van cultuur
08.3	Diensten van omroepen en uitgeverijen
08.4	Diensten van religieuze en andere gemeenschappen
08.5	O&O op het gebied van recreatie, cultuur en godsdienst
08.6	Recreatie, cultuur en godsdienst, n.e.g.
09	Onderwijs
09.1	Kleuter- en primair onderwijs
09.2	Secundair onderwijs
09.3	Postsecundair niet-tertiair onderwijs
09.4	Tertiair onderwijs
09.5	Onderwijs dat niet naar niveau kan worden ingedeeld
09.6	Onderwijsondersteunende diensten
09.7	O&O op het gebied van onderwijs
09.8	Onderwijs, n.e.g.
10	Sociale bescherming
10.1	Ziekte en arbeidsongeschiktheid
10.2	Ouderdom

10.3	Nabestaanden
10.4	Gezin en kinderen
10.5	Werkloosheid
10.6	Huisvesting
10.7	Sociale uitsluiting, n.e.g.
10.8	O&O op het gebied van sociale bescherming
10.9	Sociale bescherming, n.e.g.

CLASSIFICATIE VAN INDIVIDUELE VERBRUIKSFUNCTIES (COICOP)

01-12 Individuele consumptieve bestedingen van huishoudens

01	Voedingsmiddelen en alcoholvrije dranken
01.1	Voedingsmiddelen
01.2	Alcoholvrije dranken
02	Alcoholhoudende dranken, tabak en verdovende middelen
02.1	Alcoholhoudende dranken
02.2	Tabak
02.3	Verdovende middelen
03	Kleding en schoeisel
03.1	Kleding
03.2	Schoeisel
04	Huisvesting, water, elektriciteit, gas en andere brandstoffen
04.1	Werkelijke woninghuur
04.2	Huurwaarde van de woning
04.3	Onderhoud en reparatie van de woning
04.4	Watervoorziening en diverse diensten in verband met de woning
04.5	Elektriciteit, gas en andere brandstoffen
05	Stoffering, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud van de woning
05.1	Meubelen en stoffering, vloerbedekking
05.2	Huishoudtextiel
05.3	Huishoudelijke apparaten
05.4	Vaat- en glaswerk en huishoudelijke artikelen
05.5	Gereedschappen en werktuigen voor huis en tuin
05.6	Goederen en diensten voor het dagelijks onderhoud van de woning
06	Gezondheidszorg

06.1	Medische producten, apparaten en toestellen
06.2	Extramurale gezondheidszorg
06.3	Diensten van ziekenhuizen
07	Vervoer
07.1	Aankoop van voertuigen
07.2	Gebruik van privévoertuigen
07.3	Vervoerdiensten
08	Communicatie
08.1	Posterijen
08.2	Telefoon- en faxtoestellen
08.3	Telefoon- en faxdiensten
09	Recreatie en cultuur
09.1	Audio- en videoapparatuur, foto- en filmapparatuur en gegevensverwerkende apparatuur
09.2	Andere grote duurzame goederen voor recreatie en cultuur
09.3	Andere artikelen en ander materieel voor recreatie, tuinen en huisdieren
09.4	Diensten op het gebied van recreatie en cultuur
09.5	Kranten, boeken en schrijfwaren
09.6	Pakketreizen
10	Onderwijs
10.1	Kleuter- en primair onderwijs
10.2	Secundair onderwijs
10.3	Postsecundair niet-tertiair onderwijs
10.4	Tertiair onderwijs
10.5	Onderwijs dat niet naar niveau kan worden ingedeeld
11	Restaurants en hotels
11.1	Catering
11.2	Accommodatie
12	Diverse goederen en diensten
12.1	Lichaamsverzorging
12.2	Prostitutie
12.3	Artikelen voor persoonlijk gebruik, n.e.g.
12.4	Sociale bescherming
12.5	Verzekering
12.6	Financiële diensten, n.e.g.

12.7	Overige diensten, n.e.g.
13	Individuele consumptieve bestedingen van instellingen zonder winstoogmerk (izw's) ten behoeve van huishoudens
13.1	Huisvesting
13.2	Gezondheidszorg
13.3	Recreatie en cultuur
13.4	Onderwijs
13.5	Sociale bescherming
13.6	Andere diensten
14	Individuele consumptieve bestedingen van de overheid
14.1	Huisvesting
14.2	Gezondheidszorg
14.3	Recreatie en cultuur
14.4	Onderwijs
14.5	Sociale bescherming

CLASSIFICATIE VAN DE FUNCTIES VAN INSTELLINGEN ZONDER WINSTOOGMERK TEN BEHOEVE VAN HUISHOUDENS (COPNI)

01	Huisvesting
02	Gezondheidszorg
02.1	Medische producten, apparaten en toestellen
02.2	Extramurale gezondheidszorg
02.3	Diensten van ziekenhuizen
02.4	Diensten in de openbare gezondheidszorg
02.5	O&O op het gebied van de gezondheidszorg
02.6	Overige diensten in de gezondheidszorg
03	Recreatie en cultuur
03.1	Diensten op het gebied van recreatie en sport
03.2	Diensten op het gebied van cultuur
04	Onderwijs
04.1	Kleuter- en primair onderwijs
04.2	Secundair onderwijs
04.3	Postsecundair niet-tertiair onderwijs
04.4	Tertiair onderwijs
04.5	Onderwijs dat niet naar niveau kan worden ingedeeld
04.6	O&O op het gebied van onderwijs

04.7	Overige diensten op het gebied van onderwijs
05	Sociale bescherming
05.1	Diensten op het gebied van sociale bescherming
05.2	O&O op het gebied van sociale bescherming
06	Godsdienst
07	Politieke partijen, werknemers- en beroepsorganisaties
07.1	Diensten van politieke partijen
07.2	Diensten van werknemersorganisaties
07.3	Diensten van beroepsorganisaties
08	Milieubescherming
08.1	Diensten op het gebied van milieubescherming
08.2	O&O op het gebied van milieubescherming
09	Diensten, n.e.g.
09.1	Diensten, n.e.g. (m.u.v. O&O)
09.2	O&O op het gebied van diensten, n.e.g.

CLASSIFICATIE VAN DE UITGAVEN VAN PRODUCENTEN NAAR FUNCTIE (COPP)

01	Uitgaven voor infrastructuur
01.1	Uitgaven voor de aanleg en verbetering van wegen en terreinen
01.2	Uitgaven voor engineering en aanverwante technologische werkzaamheden
01.3	Uitgaven voor informatiebeheer
02	Uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling
02.1	Uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling op het gebied van de natuur- en ingenieurswetenschappen
02.2	Uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling op het gebied van de maatschappij- en geesteswetenschappen
03	Uitgaven voor milieubescherming
03.1	Uitgaven voor de bescherming van luchtkwaliteit en klimaat
03.2	Uitgaven voor afvalwaterbeheer
03.3	Uitgaven voor afvalbeheer
03.4	Uitgaven voor bodem- en grondwaterbescherming
03.5	Uitgaven voor de beperking van geluidshinder en trillingen
03.6	Uitgaven voor de bescherming van de biodiversiteit en het landschap
03.7	Uitgaven voor milieubescherming, n.e.g.
04	Uitgaven voor marketing
04.1	Uitgaven in verband met directe verkoop

04.2	Uitgaven voor reclame
04.3	Uitgaven voor marketing, n.e.g.
05	Uitgaven voor de ontwikkeling van menselijke hulpbronnen
05.1	Uitgaven voor onderwijs en opleiding
05.2	Uitgaven voor gezondheidszorg
05.3	Uitgaven voor maatschappelijke dienstverlening
06	Uitgaven voor lopende productieprogramma's, administratie en beheer
06.1	Uitgaven voor lopende productieprogramma's
06.2	Uitgaven voor extern vervoer
06.3	Uitgaven voor veiligheid en beveiliging
06.4	Uitgaven voor beheer en administratie

HOOFDSTUK 24
DE REKENINGEN

Tabel 24.1 — Rekening 0: Goederen-en-dienstenrekening

Middelen			Bestedingen		
P.1	Output	3 604	P.2	Intermediair verbruik	1 883
P.11	Marktoutput	3 077	P.3	Consumptieve bestedingen	1 399
P.12	Output voor eigen finaal gebruik	147	P.31	Individuele consumptieve bestedingen	1 230
P.13	Niet-marktoutput	380	P.32	Collectieve consumptieve bestedingen	169
D.21	Productgebonden belastingen	141	P.5g	Investerings (bruto)	414
D.31	Productgebonden subsidies	- 8	P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa	359
P.7	Invoer van goederen en diensten	499	P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa	358
P.71	Invoer van goederen	392	P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa	9
P.72	Invoer van diensten	107	P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa	- 8
			P.512	Kosten van eigendoms-overdracht voor niet-geduceerde activa	17
			P.52	Veranderingen in voorraden	28
			P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	10
			P.6	Uitvoer van goederen en diensten	540
			P.61	Uitvoer van goederen	462
			P.62	Uitvoer van diensten	78

Tabel 24.2 — Complete rekeningenreeks voor de totale economie

I: Productierekening

Bestedingen			Middelen		
P.2	Intermediair verbruik	1 883	P.1	Output	3 604
			P.11	Marktoutput	3 077
			P.12	Output voor eigen finaal gebruik	147
			P.13	Niet-marktoutput	380
			D.21-D.31	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies	133
B.1*g	Binnenlands product (bruto)	1 854			
P.51c	Verbruik van vaste activa	222			
B.1*n	Binnenlands product (netto)	1 632			

II: Inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningen*II.1: Primaire inkomensverdelingsrekening*

II.1.1: Inkomensvormingsrekening

Bestedingen			Middelen		
D.1	Beloning van werknemers	1 150	B.1*g	Binnenlands product (bruto)	1 854
D.11	Lonen	950	B.1*n	Binnenlands product (netto)	1 632
D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers	200			
D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	181			
D.1211	Werkelijke pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	168			
D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	13			
D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	19			
D.1221	Toegerekende pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	18			
D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	1			
D.2	Belastingen op productie en invoer	235			
D.21	Productgebonden belastingen	141			
D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)	121			
D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)	17			
D.2121	Invoerrechten	17			
D.2122	Overige belastingen op invoer	0			
D.214	Overige productgebonden belastingen	3			
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie	94			
D.3	Subsidies	- 44			
D.31	Productgebonden subsidies	- 8			
D.311	Subsidies op invoer	0			
D.319	Overige productgebonden subsidies	- 8			
D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie	- 36			

Bestedingen			Middelen		
B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	452			
B.3g	<i>Gemengd inkomen (bruto)</i>	61			
P.51c1	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto-exploitatieoverschot	214			
P.51c2	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto gemengd inkomen	8			
B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	238			
B.3n	<i>Gemengd inkomen (netto)</i>	53			

II.1.2: Rekening voor bestemming van primaire inkomens

Bestedingen			Middelen		
D.4	Inkomen uit vermogen	391	B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	452
D.41	Rente	217	B.3g	<i>Gemengd inkomen (bruto)</i>	61
D.42	Winstuitkeringen	62	B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	238
D.421	Dividenden	54	B.3n	<i>Gemengd inkomen (netto)</i>	53
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	8			
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	0	D.1	Beloning van werknemers	1 154
D.44	Overig inkomen uit beleggingen	47	D.11	Lonen	954
D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	25	D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers	200
D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten	8	D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	181
D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	14	D.1211	Werkelijke pensioen-premies t.l.v. werkgevers	168
D.4431	Dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	6	D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremie t.l.v. werkgevers	13
D.4432	Ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	8	D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	19
			D.1221	Toegerekende pensioenpremie t.l.v. werkgevers	18
			D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremie t.l.v. werkgevers	1
			D.2	Belastingen op productie en invoer	235
			D.21	Productgebonden belastingen	141

Bestedingen			Middelen		
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	65	D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)	121
			D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)	17
			D.2121	Invoerrechten	17
			D.2122	Overige belastingen op invoer	0
			D.214	Overige productgebonden belastingen	3
			D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie	94
			D.3	Subsidies	- 44
			D.31	Productgebonden subsidies	- 8
			D.311	Subsidies op invoer	0
			D.319	Overige productgebonden subsidies	- 8
			D.39	Niet-productgebonden subsidies	- 36
			D.4	Inkomen uit vermogen	397
			D.41	Rente	209
			D.42	Winstuitkeringen	62
			D.421	Dividenden	53
			D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	9
			D.43	Ingehouden winsten op buitenlandse directe investeringen	14
			D.44	Overig inkomen uit beleggingen	47
			D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	25
			D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten	8
			D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	14
			D.4431	Dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	6
			D.4432	Ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	8
			D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	65
B.5*g	Nationaal inkomen (bruto)	1 864			
B.5*n	Nationaal inkomen (netto)	1 642			

II.1.2.1: Rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening

Bestedingen		
D.4	Inkomen uit vermogen	240
D.41	Rente	162
D.44	Overig inkomen uit beleggingen	47
D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	25
D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten	8
D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aan-deelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	14
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbron-nen	31
B.4g	<i>Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)</i>	343
B.4n	<i>Inkomen uit bedrijfsuitoefening (netto)</i>	174

Middelen		
B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	452
B.3g	<i>Gemengd inkomen (bruto)</i>	61
B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	238
B.3n	<i>Gemengd inkomen (netto)</i>	53
D.4	Inkomen uit vermogen	245
D.41	Rente	139
D.42	Winstuitkeringen	35
D.421	Dividenden	35
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	0
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	11
D.44	Overig inkomen uit beleggingen	16
D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders	5
D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten	0
D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	11
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbron-nen	44

II.1.2.2: Rekening voor bestemming van overige primaire inkomens

Bestedingen		
D.4	Inkomen uit vermogen	151
D.41	Rente	55
D.42	Winstuitkeringen	62
D.421	Dividenden	54

Middelen		
B.4g	<i>Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)</i>	343
B.4n	<i>Inkomen uit bedrijfsuitoefening (netto)</i>	174
D.1	Beloning van werknemers	1 154

Bestedingen			Middelen		
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	8	D.11	Lonen	954
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	0	D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers	200
D.44	Overig inkomen uit beleggingen		D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	181
D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders		D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	19
D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten		D.2	Belastingen op productie en invoer	235
D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen		D.21	Productgebonden belastingen	141
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbron-nen	34	D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)	121
			D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)	17
			D.2121	Invoerrechten	17
			D.2122	Overige belastingen op invoer	0
			D.214	Overige productgebonden belastingen	3
			D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie	94
			D.3	Subsidies	- 44
			D.31	Productgebonden subsidies	- 8
			D.311	Subsidies op invoer	0
			D.319	Overige productgebonden subsidies	- 8
			D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie	- 36
			D.4	Inkomen uit vermogen	152
			D.41	Rente	70
			D.42	Winstuitkeringen	27
			D.421	Dividenden	18
			D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	9
			D.43	Ingehouden winsten op buitenlandse directe investeringen	3
			D.44	Overig inkomen uit beleggingen	31

Bestedingen		Middelen		
		D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	20
		D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten	8
		D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aan-deelhouders van collectie-ve-beleggingsfondsen	3
		D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbron-nen	21
B.5*g	Nationaal inkomen (bruto)			1 864
B.5*n	Nationaal inkomen (netto)			1 642

II.2: Secundaire inkomensverdelingsrekening

Bestedingen		Middelen			
	Inkomensoverdrachten	B.5*g	Nationaal inkomen (bruto)	1 212	1 864
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	B.5*n	Nationaal inkomen (netto)	212	1 642
D.51	Belastingen op inkomen		Inkomensoverdrachten	203	1 174
D.59	Belastingen op vermogen enz.	D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	9	213
D.61	Sociale premies (netto)	D.51	Belastingen op inkomen	333	204
D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	D.59	Belastingen op vermogen enz.	181	9
D.6111	Werkelijke pensioen-premies t.l.v. werk-gevers	D.61	Sociale premies (netto)	168	333
D.6112	Werkelijke niet-pen-sioenpremies t.l.v. werkgevers	D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	13	181
D.612	Toegerekende sociale pre-mies t.l.v. werkgevers	D.6111	Werkelijke pensioen-premies t.l.v. werk-gevers	19	168
D.6121	Toegerekende pensi-oenpremies t.l.v. werkgevers	D.6112	Werkelijke niet-pen-sioenpremies t.l.v. werkgevers	18	13
D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	D.612	Toegerekende sociale pre-mies t.l.v. werkgevers	1	19
D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	D.6121	Toegerekende pensi-oenpremies t.l.v. werkgevers	129	18
D.6131	Werkelijke pensioen-premies t.l.v. huis-houdens			115	

Bestedingen			Middelen		
D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	14	D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	1
D.614	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens	10	D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	129
D.6141	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens	8	D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens	115
D.6142	Aanvullende niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	2	D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	14
D.61SC	Vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling	- 6	D.614	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens	10
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	384	D.6141	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens	8
D.621	Uitkeringen sociale zekerheid in geld	53	D.6142	Aanvullende niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	2
D.6211	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	45	D.61SC	Vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling	6
D.6212	Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	8	D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	384
D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering	279	D.621	Uitkeringen sociale zekerheid in geld	53
D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	250	D.6211	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	45
D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	29	D.6212	Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	8
D.623	Uitkeringen sociale voorziening in geld	52	D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering	279
D.7	Overige inkomensoverdrachten	283	D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	250
D.71	Premies schadeverzekering (netto)	56	D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	29
D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	43	D.623	Uitkeringen sociale voorziening in geld	52
D.712	Premies schadeherverzekering (netto)	13	D.7	Overige inkomensoverdrachten	244

Bestedingen			Middelen		
D.72	Uitkeringen schadeverzekering	48	D.71	Premies schadeverzekering (netto)	47
D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering	45	D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	44
D.722	Uitkeringen schadeherverzekering	3	D.712	Premies schadeherverzekering (netto)	3
D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid	96	D.72	Uitkeringen schadeverzekering	57
D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	22	D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering	42
D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	52	D.722	Uitkeringen schadeherverzekering	15
D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	36	D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid	96
D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens	7	D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	1
D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	9	D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	43
D.76	Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni	9	D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	36
			D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens	1
			D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	6
B.6*g	Nationaal beschikbaar inkomen (bruto)	1 826			
B.6*n	Nationaal beschikbaar inkomen (netto)	1 604			

II.3: Tertiaire inkomensverdelingsrekening

Bestedingen			Middelen		
D.63	Sociale overdrachten in natura	215	B.6*g	Nationaal beschikbaar inkomen (bruto)	1 826
D.631	Sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten	211	B.6*n	Nationaal beschikbaar inkomen (netto)	1 604
D.632	Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten	4			
			D.63	Sociale overdrachten in natura	215
			D.631	Sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten	211
			D.632	Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten	4
B.7*g	Alternatief nationaal beschikbaar inkomen (bruto)	1 826			
B.7*n	Alternatief nationaal beschikbaar inkomen (netto)	1 604			

II.4: Inkomensbestedingsrekening

II.4.1: Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen

Bestedingen			Middelen		
			B.6*g	Nationaal beschikbaar inkomen (bruto)	1 826
P.3	Consumptieve bestedingen	1 399	B.6*n	Nationaal beschikbaar inkomen (netto)	1 604
P.31	Individuele consumptieve bestedingen	1 230			
P.32	Collectieve consumptieve bestedingen	169	D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	11
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	11			
B.8*g	Nationale besparingen (bruto)	427			
B.8*n	Nationale besparingen (netto)	205			

II.4.2: Rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen

Bestedingen			Middelen		
			B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)	1 826
P.4	Werkelijke consumptie	1 399	B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)	1 604
P.41	Werkelijke individuele consumptie	1 230			
P.42	Werkelijke collectieve consumptie	169	D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	11
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	11			
B.8*g	Nationale besparingen (bruto)	427			
B.8*n	Nationale besparingen (netto)	205			

III: Accumulatierekeningen

III.1: Kapitaalrekening

III.1.1: Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	202	B.8*n	Nationale besparingen (netto)	205
			D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	62
			D.91r	Vermogensheffingen, ontvangen	2
			D.92r	Investeringsbijdragen, ontvangen	23
			D.99r	Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen	37

Mutaties in activa		Mutaties in passiva en vermogenssaldo	
		D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald – 65
		D.91p	Vermogensheffingen, betaald – 2
		D.92p	Investeringsbijdragen, betaald – 27
		D.99p	Overige kapitaaloverdrachten, betaald – 36

III.1.2: Kapitaalvormingsrekening

Mutaties in activa		Mutaties in passiva en vermogenssaldo	
P.5g	Investerings (bruto) 414	B.101	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten</i> 202
P.5n	Investerings (netto) 192		
P.51g	Investerings in vaste activa (bruto) 376		
P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa 359		
P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa 358		
P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa 9		
P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa – 8		
P.512	Kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa 17		
P.51c	Verbruik van vaste activa – 222		
P.52	Veranderingen in voorraden 28		
P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden 10		
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa 0		
NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen 0		
NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen 0		
NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva 0		
B.9	<i>Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)</i> 10		

III.2: Financiële rekening

Mutaties in activa		Mutaties in passiva en vermogenssaldo	
		B.9	<i>Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)</i> 10
F	Mutaties in financiële activa 436	F	Mutaties in financiële passiva 426

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingrechten (SDR's)	- 1	F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingrechten (SDR's)	0
F.11	Monetair goud	- 1	F.11	Monetair goud	
F.12	Bijzondere trekkingrechten (SDR's)	0	F.12	Bijzondere trekkingrechten (SDR's)	0
F.2	Chartaal geld en deposito's	89	F.2	Chartaal geld en deposito's	102
F.21	Chartaal geld	33	F.21	Chartaal geld	35
F.22	Girale deposito's	26	F.22	Girale deposito's	28
F.221	Interbancaire posities	- 5	F.221	Interbancaire posities	- 5
F.229	Overige girale deposito's	31	F.229	Overige girale deposito's	33
F.29	Overige deposito's	30	F.29	Overige deposito's	39
F.3	Schuldbewijzen	86	F.3	Schuldbewijzen	74
F.31	Kortlopende schuldbewijzen	27	F.31	Kortlopende schuldbewijzen	24
F.32	Langlopende schuldbewijzen	59	F.32	Langlopende schuldbewijzen	50
F.4	Leningen	78	F.4	Leningen	47
F.41	Kortlopende leningen	22	F.41	Kortlopende leningen	11
F.42	Langlopende leningen	56	F.42	Langlopende leningen	36
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	107	F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	105
F.51	Deelnemingen	91	F.51	Deelnemingen	94
F.511	Beursgenoteerde aandelen	77	F.511	Beursgenoteerde aandelen	84
F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	7	F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	7
F.519	Overige deelnemingen	7	F.519	Overige deelnemingen	3
F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	16	F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	11
F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	7	F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	5
F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen	9	F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen	6
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	48	F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	48
F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	7	F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	7
F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten	22	F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten	22
F.63	Pensioenrechten	11	F.63	Pensioenrechten	11
F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders	3	F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders	3

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
F.65	Rechten op niet-pensioen-uitkeringen	2	F.65	Rechten op niet-pensioen-uitkeringen	2
F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	3	F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	3
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	14	F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	11
F.71	Financiële derivaten	12	F.71	Financiële derivaten	9
F.711	Opties	5	F.711	Opties	4
F.712	Termijncontracten	7	F.712	Termijncontracten	5
F.72	Aandelenopties voor werknemers	2	F.72	Aandelenopties voor werknemers	2
F.8	Overige vorderingen/schulden	15	F.8	Overige vorderingen/schulden	39
F.81	Handelskredieten en voorschotten	7	F.81	Handelskredieten en voorschotten	16
F.89	Overige transitorische posten	8	F.89	Overige transitorische posten	23

III.3: Rekening voor overige mutaties in activa

III.3.1: Rekening voor overige volumemutaties in activa

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.1	Economisch ontstaan van activa	33	K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	1
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	3	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	30	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	26	AF	Financiële activa/passiva	1
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	4	K.6	Wijzigingen in classificaties	2
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	2
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa	- 11	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	
K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen	- 8	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	- 8	AF	Financiële activa/passiva	2
K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa	- 3	K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	- 1	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	- 2	AF	Financiële activa/passiva	0
K.3	Verlies door rampen	- 11	Totaal overige volumemutaties		3
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 9	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	- 2	AN.11	Vaste activa	
AF	Financiële activa/passiva	0	AN.12	Voorraden	
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties	0	AN.13	Kostbaarheden	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	
AF	Financiële activa	0	AN.22	Contracten, leases en vergunningen	
K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	2	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	1	AF	Financiële activa	3
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AF	Financiële activa/passiva	1	AF.2	Chartaal geld en deposito's	
K.6	Wijzigingen in classificaties	0	AF.3	Schuldbewijzen	
K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	2	AF.4	Leningen	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1
AF	Financiële activa/passiva	2	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	
K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	- 2	AF.8	Overige vorderingen/schulden	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 2			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0			
AF	Financiële activa/passiva	0			
Totaal overige volumemutaties		13			

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 7			
AN.11	Vaste activa	- 2			
AN.12	Voorraden	- 3			
AN.13	Kostbaarheden	- 2			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	17			
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	9			
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	6			
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0			
AF	Financiële activa	3			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	0			
AF.3	Schuldbewijzen	0			
AF.4	Leningen				
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.102	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa</i>	10

III. 3. 2: Herwaarderingsrekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.7	Nominale waarderingsverschillen		K.7	Nominale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	280	AF	Passiva	76
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	126	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	111	AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
AN.12	Voorraden	7	AF.3	Schuldbewijzen	42
AN.13	Kostbaarheden	8	AF.4	Leningen	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	154	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	34
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	152	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	2	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	84			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	12			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	0			
AF.3	Schuldbewijzen	40			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	32			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.103	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen</i>	288

III.3.2.1: Rekening voor neutrale waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.71	Neutrale waarderingsverschillen		K.71	Neutrale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	198	AF	Passiva	126
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	121	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	111	AF.2	Chartaal geld en deposito's	30
AN.12	Voorraden	4	AF.3	Schuldbewijzen	26
AN.13	Kostbaarheden	6	AF.4	Leningen	29
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	77	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	28
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	76	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	7

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	1	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	6
AF	Financiële activa	136			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	16			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	30			
AF.3	Schuldbewijzen	25			
AF.4	Leningen	28			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	26			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	7			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	4			
			B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen	208

III.3.2.2: Rekening voor reële waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.72	Reële waarderingsverschillen		K.72	Reële waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	82	AF	Passiva	- 50
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	5	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 30
AN.12	Voorraden	3	AF.3	Schuldbewijzen	16
AN.13	Kostbaarheden	2	AF.4	Leningen	- 29
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	77	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	6
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	76	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	- 7
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	1	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	- 6

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AF	Financiële activa	- 52			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	- 4			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 30			
AF.3	Schuldbewijzen	15			
AF.4	Leningen	- 28			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	6			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	- 7			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	- 4			
			B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	80

IV: BalansenIV.1: *Beginbalans*

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	4 621	AF	Passiva	7 762
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	2 818	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	2 579	AF.2	Chartaal geld en deposito's	1 471
AN.12	Voorraden	114	AF.3	Schuldbewijzen	1 311
AN.13	Kostbaarheden	125	AF.4	Leningen	1 437
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	1 803	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2 756
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	1 781	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	471
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	22	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	14
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	302
AF	Financiële activa	8 231			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	770			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	1 482			
AF.3	Schuldbewijzen	1 263			

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AF.4	Leningen	1 384			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2 614			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	470			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	21			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	227			
			B.90	Vermogenssaldo	5 090

IV.2: Balansmutaties

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
Totale mutatie in activa			Totale mutatie in passiva		
AN	Niet-financiële activa	482	AF	Passiva	505
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	294	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	246	AF.2	Chartaal geld en deposito's	102
AN.12	Voorraden	32	AF.3	Schuldbewijzen	116
AN.13	Kostbaarheden	16	AF.4	Leningen	47
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	186	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	141
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	178	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	49
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	8	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	11
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	39
AF	Financiële activa	523			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	11			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	89			
AF.3	Schuldbewijzen	126			
AF.4	Leningen	78			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	141			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	49			

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	14			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	15			
			B.10	<i>Mutaties in het vermogenssaldo</i>	500
			B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	202
			B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	10
			B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	288
			B.1031	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen</i>	208
			B.1032	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen</i>	80

IV.3: Eindbalans

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	5 101	AF	Passiva	8 267
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	3 112	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	2 825	AF.2	Chartaal geld en deposito's	1 573
AN.12	Voorraden	146	AF.3	Schuldbewijzen	1 427
AN.13	Kostbaarheden	141	AF.4	Leningen	1 484
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	1 989	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2 897
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	1 959	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	520
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	30	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	25
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	341
AF	Financiële activa	8 754			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	781			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	1 571			

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AF.3	Schuldbewijzen	1 389			
AF.4	Leningen	1 462			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2 755			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	519			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	35			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	242			
			B.90	Vermogenssaldo	5 590

Tabel 24.3 — Complete rekeningenreeks voor niet-financiële vennootschappen

I: Productierekening

Bestedingen			Middelen		
P.2	Intermediair verbruik	1 477	P.1	Output	2 808
			P.11	Marktoutput	2 808
			P.12	Output voor eigen finaal gebruik	0
B.1g	<i>Toegevoegde waarde (bruto)</i>	1 331			
P.51c	Verbruik van vaste activa	157			
B.1n	<i>Toegevoegde waarde (netto)</i>	1 174			

II: Inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningen

II.1: Primaire inkomensverdelingsrekening

II.1.1: Inkomensvormingsrekening

Bestedingen			Middelen		
D.1	Beloning van werknemers	986	B.1g	<i>Toegevoegde waarde (bruto)</i>	1 331
D.11	Lonen	841	B.1n	<i>Toegevoegde waarde (netto)</i>	1 174
D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers	145			
D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	132			
D.1211	Werkelijke pensioenpremiës t.l.v. werkgevers	122			
D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremiës t.l.v. werkgevers	10			
D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	13			

Bestedingen			Middelen		
D.1221	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers	12			
D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	1			
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie	88			
D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie	- 35			
B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	292			
P.51c1	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto-exploitatieoverschot	157			
B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	135			

11.1.2: Rekening voor bestemming van primaire inkomens

Bestedingen			Middelen		
D.4	Inkomen uit vermogen	134	B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	292
D.41	Rente	56	B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	135
D.42	Winstuitkeringen	47			
D.421	Dividenden	39	D.4	Inkomen uit vermogen	96
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	8	D.41	Rente	33
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	0	D.42	Winstuitkeringen	10
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	31	D.421	Dividenden	10
			D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	
			D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	4
			D.44	Overig inkomen uit beleggingen	8
			D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	5
			D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten	
			D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	3
			D.4431	Dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	1

Bestedingen		Middelen		
		D.4432	Ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	2
		D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	41
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)			254
B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)			97

II.1.2.1: Rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening

Bestedingen		Middelen		
D.4	Inkomen uit vermogen	B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)	292
D.41	Rente	B.2n	Exploitatieoverschot (netto)	135
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen			
		D.4	Inkomen uit vermogen	96
		D.41	Rente	33
		D.42	Winstuitkeringen	10
		D.421	Dividenden	10
		D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	4
		D.44	Overig inkomen uit beleggingen	8
		D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	5
		D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	3
		D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	41
B.4g	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)			301
B.4n	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (netto)			144

II.1.2.2: Rekening voor bestemming van overige primaire inkomens

Bestedingen		Middelen		
D.4	Inkomen uit vermogen	B.4g	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)	301
D.42	Winstuitkeringen	B.4n	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (netto)	144
D.421	Dividenden			
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen			8
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen			0
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)			254
B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)			97

II.2: *Secundaire inkomensverdelingsrekening*

Bestedingen		Middelen			
	Inkomenoverdrachten	B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)	98	254
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)	24	97
D.51	Belastingen op inkomen			20	
D.59	Belastingen op vermogen enz.		Inkomenoverdrachten	4	72
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	D.61	Sociale premies (netto)	62	66
D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering	D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	62	31
D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	D.6111	Werkelijke pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	49	27
D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	13	4
D.7	Overige inkomenoverdrachten	D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	12	12
D.71	Premies schadeverzekering (netto)	D.6121	Toegerekende pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	8	12
D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	8	0
D.75	Overige inkomenoverdrachten, n.e.g.	D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	4	25
D.751	Inkomenoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	D.6131	Werkelijke pensioenpremijs t.l.v. huishoudens	1	19
D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremijs t.l.v. huishoudens	3	6
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	D.61SC	Vergoeding voor diensten in het kader van de sociale verzekeringsregeling	228	2
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	D.7	Overige inkomenoverdrachten	71	6
		D.72	Uitkeringen schadeverzekering		6
		D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering		6
		D.75	Overige inkomenoverdrachten, n.e.g.		0

II.4: Inkomensbestedingsrekening

II.4.1: Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen

Bestedingen			Middelen		
			B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	228
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	0	B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	71
B.8g	Besparingen (bruto)	228			
B.8n	Besparingen (netto)	71			

III: Accumulatierekeningen

III.1: Kapitaalrekening

III.1.1: Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	88	B.8n	Besparingen (netto)	71
			D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	33
			D.92r	Investeringsbijdragen, ontvangen	23
			D.99r	Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen	10
			D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald	- 16
			D.91p	Vermogensheffingen, betaald	0
			D.99p	Overige kapitaaloverdrachten, betaald	- 16

III.1.2: Kapitaalvormingsrekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
P.5g	Investeringen (bruto)	308	B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	88
P.5n	Investeringen (netto)	151			
P.51g	Investeringen in vaste activa (bruto)	280			
P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa	263			
P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa	262			
P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa	5			
P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa	- 4			
P.512	Kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa	17			

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
P.51c	Verbruik van vaste activa	- 157			
P.52	Veranderingen in voorraden	26			
P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	2			
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	- 7			
NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen	- 6			
NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen	- 1			
NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0			
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 56			

III.2: Financiële rekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva		
			B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 56
F	Mutaties in financiële activa	83	F	Mutaties in financiële passiva	139
F.2	Chartaal geld en deposito's	39	F.2	Chartaal geld en deposito's	
F.21	Chartaal geld	5	F.21	Chartaal geld	
F.22	Girale deposito's	30	F.22	Girale deposito's	
F.229	Overige girale deposito's	30	F.229	Overige girale deposito's	
F.29	Overige deposito's	4	F.29	Overige deposito's	
F.3	Schuldbewijzen	7	F.3	Schuldbewijzen	6
F.31	Kortlopende schuldbewijzen	10	F.31	Kortlopende schuldbewijzen	2
F.32	Langlopende schuldbewijzen	- 3	F.32	Langlopende schuldbewijzen	4
F.4	Leningen	19	F.4	Leningen	21
F.41	Kortlopende leningen	14	F.41	Kortlopende leningen	4
F.42	Langlopende leningen	5	F.42	Langlopende leningen	17
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	10	F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	83
F.51	Deelnemingen	10	F.51	Deelnemingen	83
F.511	Beursgenoteerde aandelen	5	F.511	Beursgenoteerde aandelen	77
F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	3	F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	3
F.519	Overige deelnemingen	2	F.519	Overige deelnemingen	3

Mutaties in activa			Mutaties in passiva		
F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0	F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	
F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	0	F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	
F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen	0	F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen	
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1	F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	1	F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	
F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten	0	F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten	
F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	0	F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3	F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3
F.71	Financiële derivaten	3	F.71	Financiële derivaten	2
F.711	Opties	1	F.711	Opties	2
F.712	Termijncontracten	2	F.712	Termijncontracten	0
F.72	Aandelenopties voor werknemers	0	F.72	Aandelenopties voor werknemers	1
F.8	Overige vorderingen/schulden	4	F.8	Overige vorderingen/schulden	26
F.81	Handelskredieten en voorschotten	3	F.81	Handelskredieten en voorschotten	6
F.89	Overige transitorische posten	1	F.89	Overige transitorische posten	20

III.3: Rekening voor overige mutaties in activa

III.3.1: Rekening voor overige volumemutaties in activa

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.1	Economisch ontstaan van activa	26	K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	26	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	22	AF	Financiële activa/passiva	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	4	K.6	Wijzigingen in classificaties	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0	K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa	- 9	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	
K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen	- 6	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	- 6	AF	Financiële activa/passiva	0
K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa	- 3	K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	- 1	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	- 2	AF	Financiële activa/passiva	0
K.3	Verlies door rampen	- 5	Totaal overige volumemutaties		0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 5	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.11	Vaste activa	
AF	Financiële activa/passiva	0	AN.12	Voorraden	
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties	- 5	AN.13	Kostbaarheden	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 1	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	- 4	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	
AF	Financiële activa	0	AN.22	Contracten, leases en vergunningen	
K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	1	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	1	AF	Financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AF	Financiële activa/passiva	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	
K.6	Wijzigingen in classificaties	6	AF.3	Schuldbewijzen	
K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	6	AF.4	Leningen	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	3	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	1	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantierelaties	

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AF	Financiële activa/passiva	2	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	
K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0			
AF	Financiële activa/passiva	0			
	Totaal overige volumemutaties	14			
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 2			
AN.11	Vaste activa	1			
AN.12	Vorraden	- 3			
AN.13	Kostbaarheden	0			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	14			
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	10			
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	4			
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0			
AF	Financiële activa	2			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	0			
AF.3	Schuldbewijzen	0			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen				
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	14

III.3.2: Herwaarderingsrekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.7	Nominale waarderingsverschillen		K.7	Nominale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	144	AF	Passiva	18
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	63	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	58	AF.2	Chartaal geld en deposito's	
AN.12	Voorraden	4	AF.3	Schuldbewijzen	1
AN.13	Kostbaarheden	1	AF.4	Leningen	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	81	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	17
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	80	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	1	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	8			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's				
AF.3	Schuldbewijzen	3			
AF.4	Leningen				
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	5			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen				
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.103	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen</i>	134

III.3.2.1: Rekening voor neutrale waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.71	Neutrale waarderingsverschillen		K.71	Neutrale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	101	AF	Passiva	37
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	60	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.11	Vaste activa	58	AF.2	Chartaal geld en deposito's	1
AN.12	Voorraden	1	AF.3	Schuldbewijzen	1
AN.13	Kostbaarheden	1	AF.4	Leningen	18
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	41	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	14
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	40	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	1	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	3
AF	Financiële activa	18			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	8			
AF.3	Schuldbewijzen	2			
AF.4	Leningen	1			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	3			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	3			
			B.103	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen</i>	82

III.3.2.2: Rekening voor reële waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.72	Reële waarderingsverschillen		K.72	Reële waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	43	AF	Passiva	- 19
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	3	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 1
AN.12	Voorraden	3	AF.3	Schuldbewijzen	0
AN.13	Kostbaarheden	0	AF.4	Leningen	- 18
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	40	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	3

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	40	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	- 3
AF	Financiële activa	- 10			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 8			
AF.3	Schuldbewijzen	1			
AF.4	Leningen	- 1			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	- 1			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	- 3			
			B.1032	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen</i>	52

IV: Balansen

IV.1: Beginbalans

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	2 151	AF	Passiva	3 221
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	1 274	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	1 226	AF.2	Chartaal geld en deposito's	40
AN.12	Voorraden	43	AF.3	Schuldbewijzen	44
AN.13	Kostbaarheden	5	AF.4	Leningen	897
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	877	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1 987
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	864	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	12
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	13	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	4
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	237
AF	Financiële activa	982			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)				

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AF.2	Chartaal geld en deposito's	382			
AF.3	Schuldbewijzen	90			
AF.4	Leningen	50			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	280			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	25			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	5			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	150			
			B.90	Vermogenssaldo	- 88

IV.2: Balansmutaties

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
Totale mutatie in activa			Totale mutatie in passiva		
AN	Niet-financiële activa	301	AF	Passiva	157
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	195	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	165	AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
AN.12	Vorraden	27	AF.3	Schuldbewijzen	7
AN.13	Kostbaarheden	3	AF.4	Leningen	21
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	106	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	100
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	101	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	5	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	26
AF	Financiële activa	93			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	39			
AF.3	Schuldbewijzen	10			
AF.4	Leningen	19			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	17			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	4			

Activa		Passiva en vermogenssaldo		
		B.10	Mutaties in het vermogenssaldo	237
		B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	88
		B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	14
		B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	134
		B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen	82
		B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	52

IV: Balansen

IV.3: Eindbalans

Activa		Passiva en vermogenssaldo	
AN	Niet-financiële activa	2 452	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	1 469	
AN.11	Vaste activa	1 391	
AN.12	Vorraden	70	
AN.13	Kostbaarheden	8	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	983	
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	965	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	18	
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	
AF	Financiële activa	1 075	
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)		
AF.2	Chartaal geld en deposito's	421	
AF.3	Schuldbewijzen	100	
AF.4	Leningen	69	
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	297	
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	26	
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	8	
AF.8	Overige vorderingen/schulden	154	
B.90	Vermogenssaldo	149	
AF	Passiva	3 378	
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)		
AF.2	Chartaal geld en deposito's	40	
AF.3	Schuldbewijzen	51	
AF.4	Leningen	918	
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2 087	
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	12	
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	7	
AF.8	Overige vorderingen/schulden	263	

Tabel 24.4 — Complete rekeningenreeks voor financiële instellingen

I: Productierekening

Bestedingen			Middelen		
P.2	Intermediair verbruik	52	P.1	Output	146
			P.11	Marktoutput	146
			P.12	Output voor eigen finaal gebruik	0
B.1g	<i>Toegevoegde waarde (bruto)</i>	94			
P.51c	Verbruik van vaste activa	12			
B.1n	<i>Toegevoegde waarde (netto)</i>	82			

II: Inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningenII.1: *Primaire inkomensverdelingsrekening*II.1.1: *Inkomensvormingsrekening*

Bestedingen			Middelen		
D.1	Beloning van werknemers	44	B.1g	<i>Toegevoegde waarde (bruto)</i>	94
D.11	Lonen	29	B.1n	<i>Toegevoegde waarde (netto)</i>	82
D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers	5			
D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	4			
D.1211	Werkelijke pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	4			
D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	0			
D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	1			
D.1221	Toegerekende pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	1			
D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	0			
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie	4			
D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie	0			
B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	46			
P.51c1	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto-exploitatieoverschot	12			
B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	34			

II.1.2: Rekening voor bestemming van primaire inkomens

Bestedingen			Middelen		
D.4	Inkomen uit vermogen	168	B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	46
D.41	Rente	106	B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	34
D.42	Winstuitkeringen	15			
D.421	Dividenden	15	D.4	Inkomen uit vermogen	149
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	0	D.41	Rente	106
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	0	D.42	Winstuitkeringen	25
D.44	Overig inkomen uit beleggingen	47	D.421	Dividenden	25
D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	25	D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	0
D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten	8	D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	7
D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	14	D.44	Overig inkomen uit beleggingen	8
D.4431	Dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	6	D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	0
D.4432	Ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	8	D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	8
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	0	D.4431	Dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	3
B.5g	<i>Saldo primaire inkomens (bruto)</i>	27	D.4432	Ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	5
B.5n	<i>Saldo primaire inkomens (netto)</i>	15	D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	3

II.1.2.1: Rekening voor inkomen uit bedrijfsuitoefening

Bestedingen			Middelen		
D.4	Inkomen uit vermogen	153	B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	46
D.41	Rente	106	B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	34
D.44	Overig inkomen uit beleggingen	47			
D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	25	D.4	Inkomen uit vermogen	149
D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten	8	D.41	Rente	106
D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aan-deelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	14	D.42	Winstuitkeringen	25
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbron-nen	0	D.421	Dividenden	25
			D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	0
			D.43	Herbelegde winsten op buiten-landse directe investeringen	7
			D.44	Overig inkomen uit beleggingen	8
			D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	0
			D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten	
			D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aan-deelhouders van collectie-ve-beleggingsfondsen	8
			D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbron-nen	3
B.4g	<i>Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)</i>	42			
B.4n	<i>Inkomen uit bedrijfsuitoefening (netto)</i>	30			

II.1.2.2: Rekening voor bestemming van overige primaire inkomens

Bestedingen			Middelen		
D.4	Inkomen uit vermogen	15	B.4g	<i>Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)</i>	42
D.42	Winstuitkeringen	15	B.4n	<i>Inkomen uit bedrijfsuitoefening (netto)</i>	30
D.421	Dividenden	15			
D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	0			
D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	0			
B.5g	<i>Saldo primaire inkomens (bruto)</i>	27			
B.5n	<i>Saldo primaire inkomens (netto)</i>	15			

II.2: Secundaire inkomensverdelingsrekening

Bestedingen			Middelen		
	Inkomensoverdrachten	277	B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)	27
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	10	B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)	15
D.51	Belastingen op inkomen	7			
D.59	Belastingen op vermogen enz.	3		Inkomensoverdrachten	275
			D.61	Sociale premies (netto)	212
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	205	D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	109
D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering	205	D.6111	Werkelijke pensioenpremiës t.l.v. werkgevers	104
D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	193	D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremiës t.l.v. werkgevers	5
D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	12	D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	2
			D.6121	Toegerekende pensioenpremiës t.l.v. werkgevers	1
D.7	Overige inkomensoverdrachten	62	D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremiës t.l.v. werkgevers	1
D.71	Premies schadeverzekering (netto)	13	D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	94
D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	0	D.6131	Werkelijke pensioenpremiës t.l.v. huishoudens	90
D.712	Premies schadeherverzekering (netto)	13	D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremiës t.l.v. huishoudens	4
D.72	Uitkeringen schadeverzekering	48	D.614	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens	10
D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering	45	D.6141	Aanvullende pensioenpremiës t.l.v. huishoudens	8
D.722	Uitkeringen schadeherverzekering	3	D.6142	Aanvullende niet-pensioenpremiës t.l.v. huishoudens	2
D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	1	D.615C	Vergoeding voor diensten in het kader van de socialeverzekeringsregeling	3

Bestedingen			Middelen		
D.751	Inkomenoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	1			
D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	0	D.7	Overige inkomensoverdrachten	62
			D.71	Premies schadeverzekering (netto)	47
			D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	44
			D.712	Premies schadeherverzekering (netto)	3
			D.72	Uitkeringen schadeverzekering	15
			D.722	Uitkeringen schadeherverzekering	15
			D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	0
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	25			
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	13			

II.4: Inkomensbestedingsrekening

II.4.1: Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen

Bestedingen			Middelen		
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	11	B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	25
			B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	13
B.8g	Besparingen (bruto)	14			
B.8n	Besparingen (netto)	2			

III: Accumulatierekeningen

III.1: Kapitaalrekening

III.1.1: Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	- 5	B.8n	Besparingen (netto)	2
			D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	0
			D.92r	Investeringsbijdragen, ontvangen	0
			D.99r	Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen	
			D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald	- 7
			D.91p	Vermogensheffingen, betaald	0
			D.99p	Overige kapitaaloverdrachten, betaald	- 7

III.1.2: Kapitaalvormingsrekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogensaldo		
P.5g	Investerings (bruto)	8	B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	- 5
P.5n	Investerings (netto)	- 4			
P.51g	Investerings in vaste activa (bruto)	8			
P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa	8			
P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa	8			
P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa	0			
P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa	0			
P.512	Kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa	0			
P.51c	Verbruik van vaste activa	- 12			
P.52	Veranderingen in voorraden	0			
P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	0			
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	0			
NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen	0			
NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen	0			
NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0			
B.9	Vorderingsoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 1			

III.2: Financiële rekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva		
			B.9	Vorderingsoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 1
F	Mutaties in financiële activa	172	F	Mutaties in financiële passiva	173
F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingrechten (SDR's)	- 1	F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingrechten (SDR's)	0
F.11	Monetair goud	- 1	F.11	Monetair goud	0
F.12	Bijzondere trekkingrechten (SDR's)	0	F.12	Bijzondere trekkingrechten (SDR's)	0
F.2	Chartaal geld en deposito's	10	F.2	Chartaal geld en deposito's	65

Mutaties in activa			Mutaties in passiva		
F.21	Chartaal geld	15	F.21	Chartaal geld	
F.22	Girale deposito's	- 5	F.22	Girale deposito's	26
F.221	Interbancaire posities	- 5	F.221	Interbancaire posities	- 5
F.229	Overige girale deposito's	0	F.229	Overige girale deposito's	31
F.29	Overige depositos	0	F.29	Overige deposito's	39
F.3	Schuldbewijzen	66	F.3	Schuldbewijzen	30
F.31	Kortlopende schuldbewijzen	13	F.31	Kortlopende schuldbewijzen	18
F.32	Langlopende schuldbewijzen	53	F.32	Langlopende schuldbewijzen	12
F.4	Leningen	53	F.4	Leningen	0
F.41	Kortlopende leningen	4	F.41	Kortlopende leningen	0
F.42	Langlopende leningen	49	F.42	Langlopende leningen	0
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	28	F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	22
F.51	Deelnemingen	25	F.51	Deelnemingen	11
F.511	Beursgenoteerde aandelen	23	F.511	Beursgenoteerde aandelen	7
F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	1	F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	4
F.519	Overige deelnemingen	1	F.519	Overige deelnemingen	0
F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	3	F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	11
F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	2	F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	5
F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen	1	F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen	6
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	7	F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	48
F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	2	F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	7
F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten	0	F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten	22
F.63	Pensioenrechten		F.63	Pensioenrechten	11
F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders	3	F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders	3
F.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen		F.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen	2
F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	2	F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	3

Mutaties in activa			Mutaties in passiva		
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	8	F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	8
F.71	Financiële derivaten	8	F.71	Financiële derivaten	7
F.711	Opties	3	F.711	Opties	2
F.712	Termijncontracten	5	F.712	Termijncontracten	5
F.72	Aandelenopties voor werknemers	0	F.72	Aandelenopties voor werknemers	1
F.8	Overige vorderingen/schulden	1	F.8	Overige vorderingen/schulden	0
F.81	Handelskredieten en voorschotten		F.81	Handelskredieten en voorschotten	0
F.89	Overige transitorische posten	1	F.89	Overige transitorische posten	0

III.3: Rekeningen voor overige mutaties in activa

III.3.1: Rekening voor overige volumemutaties in activa

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.1	Economisch ontstaan van activa	0	K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AF	Financiële activa/passiva	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	K.6	Wijzigingen in classificaties	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	0
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AF	Financiële activa/passiva	0
K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0	K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF	Financiële activa/passiva	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.3	Verlies door rampen	0	Totaal overige volumemutaties		0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.11	Vaste activa	
AF	Financiële activa/passiva	0	AN.12	Voorraden	
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties	0	AN.13	Kostbaarheden	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	
AF	Financiële activa	0	AN.22	Contracten, leases en vergunningen	
K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	1	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AF	Financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AF	Financiële activa/passiva	1	AF.2	Chartaal geld en deposito's	
K.6	Wijzigingen in classificaties	- 2	AF.3	Schuldbewijzen	
K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	0	AF.4	Leningen	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AF	Financiële activa/passiva	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	
K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	- 2	AF.8	Overige vorderingen/schulden	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 2			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0			
AF	Financiële activa/passiva	0			
Totaal overige volumemutaties		- 1			
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 2			
AN.11	Vaste activa	0			

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.12	Voorraden	0			
AN.13	Kostbaarheden	- 2			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0			
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	- 2			
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0			
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0			
AF	Financiële activa	1			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	0			
AF.3	Schuldbewijzen	0			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.102	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa</i>	- 1

III. 3. 2: Herwaarderingsrekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.7	Nominale waarderingsverschillen		K.7	Nominale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	4	AF	Passiva	51
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	2	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	2	AF.2	Chartaal geld en deposito's	
AN.12	Voorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	34
AN.13	Kostbaarheden	0	AF.4	Leningen	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	2	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	17
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	1	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	1	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	57			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	11			
AF.2	Chartaal geld en deposito's				
AF.3	Schuldbewijzen	30			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	16			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.103	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen</i>	10

III.3.2.1: Rekening voor neutrale waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.71	Neutrale waarderingsverschillen		K.71	Neutrale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	3	AF	Passiva	68
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	2	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	2	AF.2	Chartaal geld en deposito's	26
AN.12	Voorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	21
AN.13	Kostbaarheden	0	AF.4	Leningen	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	1	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	14
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	1	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	7
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AF	Financiële activa	71			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	14			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	0			
AF.3	Schuldbewijzen	18			
AF.4	Leningen	24			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	14			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen	6

III.3.2.2: Rekening voor reële waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.72	Reële waarderingsverschillen		K.72	Reële waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	1	AF	Passiva	- 17
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 26
AN.12	Voorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	13
AN.13	Kostbaarheden	0	AF.4	Leningen	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	1	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	3
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	- 7
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	1	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	- 14			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	- 3			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	0			
AF.3	Schuldbewijzen	12			

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AF.4	Leningen	- 24			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	- 1			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	4

IV: **Balansen**IV.1: *Beginbalans*

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	93	AF	Passiva	3 544
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	67	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	52	AF.2	Chartaal geld en deposito's	1 281
AN.12	Vorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	1 053
AN.13	Kostbaarheden	15	AF.4	Leningen	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	26	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	765
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	23	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	435
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	3	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	10
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	3 421			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	690			
AF.2	Chartaal geld en deposito's				
AF.3	Schuldbewijzen	950			
AF.4	Leningen	1 187			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	551			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	30			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	13			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.90	Vermogenssaldo	- 30

IV.2: *Balansmutaties*

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
Totale mutatie in activa			Totale mutatie in passiva		
AN	Niet-financiële activa	- 4	AF	Passiva	224
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 4	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	- 2	AF.2	Chartaal geld en deposito's	65

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN.12	Voorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	64
AN.13	Kostbaarheden	- 2	AF.4	Leningen	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	39
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	- 1	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	48
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	1	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	8
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	230			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	10			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	10			
AF.3	Schuldbewijzen	96			
AF.4	Leningen	53			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	44			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	8			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	8			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	1			
			B.10	<i>Mutaties in het vermogenssaldo</i>	2
			B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	- 5
			B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	- 1
			B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	10
			B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen	6
			B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	4

IV: **Balansen**IV.3: *Eindbalans*

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	89	AF	Passiva	3 768
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	63	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	50	AF.2	Chartaal geld en deposito's	1 346
AN.12	Voorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	1 117
AN.13	Kostbaarheden	13	AF.4	Leningen	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	26	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	804
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	22	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	483
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	4	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	18
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	3 651			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	700			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	10			
AF.3	Schuldbewijzen	1 046			
AF.4	Leningen	1 240			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	595			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	38			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	21			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	1			
			B.90	Vermogenssaldo	- 28

Tabel 24.5 — Complete rekeningenreeks voor de overheid

I: **Productierekening**

Bestedingen		Middelen			
P.2	Intermediair verbruik	222	P.1	Output	348
			P.11	Marktoutput	0
			P.12	Output voor eigen finaal gebruik	0

Bestedingen		Middelen		
		P.13	Niet-marktoutput	348
B.1g	<i>Toegevoegde waarde (bruto)</i>			126
P.51c	Verbruik van vaste activa			27
B.1n	<i>Toegevoegde waarde (netto)</i>			99

II: Inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningen

II.1: Primaire inkomensverdelingsrekening

II.1.1: Inkomensvormingsrekening

Bestedingen		Middelen			
D.1	Beloning van werknemers	98	B.1g	<i>Toegevoegde waarde (bruto)</i>	126
D.11	Lonen	63	B.1n	<i>Toegevoegde waarde (netto)</i>	99
D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers	55			
D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	51			
D.1211	Werkelijke pensioenpremiës t.l.v. werkgevers	48			
D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremiës t.l.v. werkgevers	3			
D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	4			
D.1221	Toegerekende pensioenpremiës t.l.v. werkgevers	4			
D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremiës t.l.v. werkgevers	0			
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie	1			
D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie	0			
B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	27			
P.51c1	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto-exploitatieoverschot	27			
B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	0			

II.1.2: Rekening voor bestemming van primaire inkomens

Bestedingen			Middelen		
D.4	Inkomen uit vermogen	42	B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	27
D.41	Rente	35	B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	0
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	7			
			D.2	Belastingen op productie en invoer	235
			D.21	Productgebonden belastingen	141
			D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)	121
			D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)	17
			D.2121	Invoerrechten	17
			D.2122	Overige belastingen op invoer	0
			D.214	Overige productgebonden belastingen	3
			D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie	94
			D.3	Subsidies	- 44
			D.31	Productgebonden subsidies	- 8
			D.311	Subsidies op invoer	0
			D.319	Overige productgebonden subsidies	- 8
			D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie	- 36
			D.4	Inkomen uit vermogen	22
			D.41	Rente	14
			D.42	Winstuitkeringen	7
			D.421	Dividenden	5
			D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	2
			D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	0
			D.44	Overig inkomen uit beleggingen	1
			D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	0
			D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten	

Bestedingen			Middelen		
			D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	1
			D.4431	Dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	0
			D.4432	Ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	1
			D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	0
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)	198			
B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)	171			

II.2: Secundaire inkomensverdelingsrekening

Bestedingen			Middelen		
	Inkomenoverdrachten	248	B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)	198
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	0	B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)	171
D.51	Belastingen op inkomen	0			
D.59	Belastingen op vermogen enz.	0		Inkomenoverdrachten	367
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	112	D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	213
D.621	Uitkeringen sociale zekerheid in geld	53	D.51	Belastingen op inkomen	204
D.6211	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	45	D.59	Belastingen op vermogen enz.	9
D.6212	Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	8	D.61	Sociale premies (netto)	50
D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering	7	D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	38
D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	5	D.6111	Werkelijke pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	35
D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	2	D.6112	Werkelijke niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	3

Bestedingen			Middelen		
D.623	Uitkeringen sociale voorziening in geld	52	D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	4
			D.6121	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers	4
D.7	Overige inkomensoverdrachten	136	D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0
D.71	Premies schadeverzekering (netto)	4	D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	9
D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	4	D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens	6
D.712	Premies schadeherverzekering (netto)		D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	3
D.72	Uitkeringen schadeverzekering				
D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering		D.7	Overige inkomensoverdrachten	104
D.722	Uitkeringen schadeherverzekering		D.71	Premies schadeverzekering (netto)	
D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid	96	D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	
D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	22	D.712	Premies schadeherverzekering (netto)	
D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	5	D.72	Uitkeringen schadeverzekering	1
D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	5	D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering	1
D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens		D.722	Uitkeringen schadeherverzekering	
D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	0	D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid	96
D.76	Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni	9	D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	1
			D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	6
			D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	
			D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens	
			D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	6
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	317			
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	290			

II.3: Tertiaire inkomensverdelingsrekening

Bestedingen			Middelen		
D.63	Sociale overdrachten in natura	184	B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	317
D.631	Sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten	180	B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	290
D.632	Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten	4			
B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)	133			
B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)	106			

II.4: Inkomensbestedingsrekening

II.4.1: Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen

Bestedingen			Middelen		
P.3	Consumptieve bestedingen	352	B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	317
P.31	Individuele consumptieve bestedingen	184	B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	290
P.32	Collectieve consumptieve bestedingen	168			
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	0			
B.8g	Besparingen (bruto)	- 35			
B.8n	Besparingen (netto)	- 62			

II.4.2: Rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen

Bestedingen			Middelen		
P.4	Werkelijke consumptie	168	B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)	133
P.41	Werkelijke individuele consumptie		B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)	106
P.42	Werkelijke collectieve consumptie	168			
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	0			
B.8g	Besparingen (bruto)	- 35			
B.8n	Besparingen (netto)	- 62			

III: **Accumulatierekeningen**III.1: *Kapitaalrekening*

III.1.1: Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
B.101	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten</i>	- 90	B.8n	<i>Besparingen (netto)</i>	- 62
			D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	6
			D.91r	Vermogensheffingen, ontvangen	2
			D.92r	Investeringsbijdragen, ontvangen	0
			D.99r	Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen	4
			D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald	- 34
			D.91p	Vermogensheffingen, betaald	0
			D.92p	Investeringsbijdragen, betaald	- 27
			D.99p	Overige kapitaaloverdrachten, betaald	- 7

III.1.2: *Kapitaalvormingsrekening*

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
P.5g	Investerings (bruto)	38	B.101	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten</i>	- 90
P.5n	Investerings (netto)	11			
P.51g	Investerings in vaste activa (bruto)	35			
P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa	35			
P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa	38			
P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa	0			
P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa	- 3			
P.512	Kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa				
P.51c	Verbruik van vaste activa	- 27			
P.52	Veranderingen in voorraden	0			
P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	3			

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	2			
NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen	2			
NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen	0			
NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva				
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 103			

III.2: Financiële rekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
F	Mutaties in financiële activa	- 10	B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 103
F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)		F	Mutaties in financiële passiva	93
F.11	Monetair goud		F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
F.12	Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)		F.11	Monetair goud	
F.2	Chartaal geld en deposito's	- 26	F.12	Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
F.21	Chartaal geld	2	F.2	Chartaal geld en deposito's	37
F.22	Girale deposito's	- 27	F.21	Chartaal geld	35
F.221	Interbancaire posities		F.22	Girale deposito's	2
F.229	Overige girale deposito's	- 27	F.221	Interbancaire posities	
F.29	Overige deposito's	- 1	F.229	Overige girale deposito's	2
F.3	Schuldbewijzen	4	F.29	Overige deposito's	0
F.31	Kortlopende schuldbewijzen	1	F.3	Schuldbewijzen	38
F.32	Langlopende schuldbewijzen	3	F.31	Kortlopende schuldbewijzen	4
F.4	Leningen	3	F.32	Langlopende schuldbewijzen	34
F.41	Kortlopende leningen	1	F.4	Leningen	9
F.42	Langlopende leningen	2	F.41	Kortlopende leningen	3
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	3	F.42	Langlopende leningen	6
F.51	Deelnemingen	3	F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	
F.511	Beursgenoteerde aandelen	1	F.51	Deelnemingen	
F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	1	F.511	Beursgenoteerde aandelen	
			F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
F.519	Overige deelnemin- gen	1	F.519	Overige deelnemin- gen	
F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggings- fondsen	0	F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggings- fondsen	
F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	0	F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	
F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarkt- fondsen	0	F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarkt- fondsen	
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1	F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	0	F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	
F.62	Levensverzekerings- en lijf- renterechten	0	F.62	Levensverzekerings- en lijf- renterechten	
F.63	Pensioenrechten		F.63	Pensioenrechten	
F.64	Aanspraken van pensioen- fondsen op pensioenbe- heerders		F.64	Aanspraken van pensioen- fondsen op pensioenbe- heerders	
F.65	Rechten op niet-pensioen- uitkeringen		F.65	Rechten op niet-pensioen- uitkeringen	
F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van stan- daardgaranties	1	F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van stan- daardgaranties	0
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werk- nemers	0	F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werk- nemers	0
F.71	Financiële derivaten	0	F.71	Financiële derivaten	0
F.711	Opties	0	F.711	Opties	0
F.712	Termijncontracten	0	F.712	Termijncontracten	0
F.72	Aandelenopties voor werk- nemers	0	F.72	Aandelenopties voor werk- nemers	0
F.8	Overige vorderingen/schul- den	5	F.8	Overige vorderingen/schul- den	9
F.81	Handelskredieten en voor- schotten	1	F.81	Handelskredieten en voor- schotten	6
F.89	Overige transitorische pos- ten	4	F.89	Overige transitorische pos- ten	3

III.3: Rekeningen voor overige mutaties in activa

III.3.1: Rekening voor overige volumemutaties in activa

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.1	Economisch ontstaan van activa	7	K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0
AN.1	Geproduceerde niet-finan- ciële activa	3	AN.1	Geproduceerde niet-finan- ciële activa	

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	4	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	4	AF	Financiële activa/passiva	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	K.6	Wijzigingen in classificaties	2
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	2
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa	- 2	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen	- 2	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	- 2	AF	Financiële activa/passiva	2
K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0	K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa		AF	Financiële activa/passiva	0
K.3	Verlies door rampen	- 6		Totaal overige volumemutaties	2
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 4	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	- 2	AN.11	Vaste activa	
AF	Financiële activa/passiva	0	AN.12	Voorraden	
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties	5	AN.13	Kostbaarheden	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	1	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	4	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	
AF	Financiële activa	0	AN.22	Contracten, leases en vergunningen	
K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AF	Financiële activa	2
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AF	Financiële activa/passiva	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	
K.6	Wijzigingen in classificaties	- 4	AF.3	Schuldbewijzen	
K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	- 4	AF.4	Leningen	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 3	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	- 1	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AF	Financiële activa/passiva	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	
K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0			
AF	Financiële activa/passiva	0			
	Totaal overige volumemutaties	0			
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	- 3			
AN.11	Vaste activa	- 3			
AN.12	Voorraden	0			
AN.13	Kostbaarheden	0			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	3			
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	1			
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	2			
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa				
AF	Financiële activa	0			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's				
AF.3	Schuldbewijzen				
AF.4	Leningen				
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen				

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen				
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.102	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa</i>	- 2

III.3.2: Herwaarderingsrekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.7	Nominale waarderingsverschillen		K.7	Nominale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	44	AF	Passiva	7
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	21	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	18	AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
AN.12	Voorraden	1	AF.3	Schuldbewijzen	7
AN.13	Kostbaarheden	2	AF.4	Leningen	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	23	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	23	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	1			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	1			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	0			
AF.3	Schuldbewijzen	0			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen				
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.103	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen</i>	38

III.3.2.1: Rekening voor neutrale waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.71	Neutrale waarderingsverschillen		K.71	Neutrale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	32	AF	Passiva	13
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	20	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	18	AF.2	Chartaal geld en deposito's	2
AN.12	Voorraden	1	AF.3	Schuldbewijzen	4
AN.13	Kostbaarheden	1	AF.4	Leningen	7
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	12	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	12	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa		AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	8			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	2			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	3			
AF.3	Schuldbewijzen	0			
AF.4	Leningen	3			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen				
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.1031	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen</i>	27

III.3.2.2: Rekening voor reële waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.72	Reële waarderingsverschillen		K.72	Reële waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	12	AF	Passiva	- 6
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	1	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.11	Vaste activa	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 2
AN.12	Vorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	3
AN.13	Kostbaarheden	1	AF.4	Leningen	- 7
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	11	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	11	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa		AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	- 7			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	- 1			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 3			
AF.3	Schuldbewijzen	0			
AF.4	Leningen	- 3			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	11

IV: Balansen

IV.1: Beginbalans

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	789	AF	Passiva	687
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	497	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	467	AF.2	Chartaal geld en deposito's	102
AN.12	Vorraden	22	AF.3	Schuldbewijzen	212
AN.13	Kostbaarheden	8	AF.4	Leningen	328
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	292	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	4

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	286	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	19
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	6	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa		AF.8	Overige vorderingen/schulden	22
AF	Financiële activa	396			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	80			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	150			
AF.3	Schuldbewijzen	0			
AF.4	Leningen	115			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	12			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	20			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	19			
			B.90	Vermogenssaldo	498

IV.2: Balansmutaties

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
Totale mutatie in activa			Totale mutatie in passiva		
AN	Niet-financiële activa	57	AF	Passiva	102
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	29	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	23	AF.2	Chartaal geld en deposito's	37
AN.12	Voorraden	1	AF.3	Schuldbewijzen	45
AN.13	Kostbaarheden	5	AF.4	Leningen	9
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	28	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	2
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	26	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	2	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa		AF.8	Overige vorderingen/schulden	9
AF	Financiële activa	- 9			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	1			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 26			
AF.3	Schuldbewijzen	4			
AF.4	Leningen	3			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	3			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	5			
			B.10	<i>Mutaties in het vermogenssaldo</i>	- 54
			B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	90
			B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	- 2
			B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	38
			B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen	27
			B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	11

IV: Balansen

IV.3: Eindbalans

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	846	AF	Passiva	789
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	526	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AN.11	Vaste activa	490	AF.2	Chartaal geld en deposito's	139

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN.12	Voorraden	23	AF.3	Schuldbewijzen	257
AN.13	Kostbaarheden	13	AF.4	Leningen	337
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	320	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	6
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	312	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	19
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	8	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	31
AF	Financiële activa	387			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	81			
AF.2	Chartaal geld en deposito's	124			
AF.3	Schuldbewijzen	4			
AF.4	Leningen	118			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	15			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	21			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	24			
			B.90	Vermogenssaldo	444

Tabel 24.6 — Complete rekeningenreeks voor huishoudens

I: Productierekening

Bestedingen			Middelen		
P.2	Intermediair verbruik	115	P.1	Output	270
			P.11	Marktoutput	123
			P.12	Output voor eigen finaal gebruik	147
B.1g	Toegevoegde waarde (bruto)	155			
P.51c	Verbruik van vaste activa	23			
B.1n	Toegevoegde waarde (netto)	132			

II: Inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningen

II.1: Primaire inkomensverdelingsrekening

II.1.1: Inkomensvormingsrekening

Bestedingen			Middelen		
D.1	Beloning van werknemers	11	B.1g	Toegevoegde waarde (bruto)	155
D.11	Lonen	11	B.1n	Toegevoegde waarde (netto)	132
D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers	0			
D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	0			
D.1211	Werkelijke pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	0			
D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	0			
D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	0			
D.1221	Toegerekende pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	0			
D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	0			
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie	0			
D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie	- 1			
B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)	84			
B.3g	Gemengd inkomen (bruto)	61			
P.51c1	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto-exploitatieoverschot	15			
P.51c2	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto gemengd inkomen	8			
B.2n	Exploitatieoverschot (netto)	69			
B.3n	Gemengd inkomen (netto)	53			

II.1.2: Rekening voor bestemming van primaire inkomens

Bestedingen			Middelen		
D.4	Inkomen uit vermogen	41	B.2g	Exploitatieoverschot (bruto)	84
D.41	Rente	14	B.3g	Gemengd inkomen (bruto)	61

Bestedingen			Middelen		
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	27	B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	69
			B.3n	<i>Gemengd inkomen (netto)</i>	53
			D.1	Beloning van werknemers	1 154
			D.11	Lonen	954
			D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers	200
			D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	181
			D.1211	Werkelijke pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	168
			D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	13
			D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	19
			D.1221	Toegerekende pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	18
			D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	1
			D.4	Inkomen uit vermogen	123
			D.41	Rente	49
			D.42	Winstuitkeringen	20
			D.421	Dividenden	13
			D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	7
			D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	3
			D.44	Overig inkomen uit beleggingen	30
			D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders	20
			D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten	8
			D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve beleggingsfondsen	2

Bestedingen		Middelen		
		D.4431	Dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	2
		D.4432	Ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	0
		D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	21
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)			1 381
B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)			1 358

II.2: Secundaire inkomensverdelingsrekening

Bestedingen		Middelen		
	Inkomensoverdrachten	B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)	1 381
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)	1 358
D.51	Belastingen op inkomen			
D.59	Belastingen op vermogen enz.		Inkomensoverdrachten	420
D.61	Sociale premies (netto)	D.61	Sociale premies (netto)	0
D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	0
D.6111	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers	D.6111	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0
D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0
D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	0
D.6121	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers	D.6121	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0
D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0
D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	0
D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens	D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0
D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0
D.614	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens	D.614	Aanvullende sociale premies t.l.v. huishoudens	0
D.6141	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens	D.6141	Aanvullende pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0

Bestedingen			Middelen		
D.6142	Aanvullende niet-pensioenpremië t.l.v. huishoudens	2	D.6142	Aanvullende niet-pensioenpremië t.l.v. huishoudens	0
D.61SC	Vergoeding voor diensten in het kader van de sociale verzekeringsregeling	- 6	D.61SC	Vergoeding voor diensten in het kader van de sociale verzekeringsregeling	1
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	0	D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	384
D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering	0	D.621	Uitkeringen sociale zekerheid in geld	53
D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	0	D.6211	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	45
D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	0	D.6212	Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	8
			D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering	279
D.7	Overige inkomensoverdrachten	71	D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	250
D.71	Premies schadeverzekering (netto)	31	D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	29
D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	31	D.623	Uitkeringen sociale voorziening in geld	52
D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	40	D.7	Overige inkomensoverdrachten	36
D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	29	D.72	Uitkeringen schadeverzekering	35
D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens	7	D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering	35
D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	4	D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	1
			D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	0
			D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens	1
			D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	0
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	1 219			
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	1 196			

II.3: Tertiaire inkomensverdelingsrekening

Bestedingen		Middelen	
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	1 219	
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	1 196	
D.63	Sociale overdrachten in natura	215	

Bestedingen		Middelen		
		D.631	Sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten	211
		D.632	Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten	4
B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)			1 434
B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)			1 411

II.4: Inkomensbestedingsrekening

II.4.1: Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen

Bestedingen		Middelen		
		B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	1 219
P.3	Consumptieve bestedingen	B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	1 196
P.31	Individuele consumptieve bestedingen			
		D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	11
B.8g	Besparingen (bruto)			215
B.8n	Besparingen (netto)			192

II.4.2: Rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen

Bestedingen		Middelen		
		B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)	1 434
P.4	Werkelijke consumptie	B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)	1 411
P.41	Werkelijke individuele consumptie			
		D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	11
B.8g	Besparingen (bruto)			215
B.8n	Besparingen (netto)			192

III: Accumulatierekeningen

III.1: Kapitaalrekening

III.1.1: Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten

Mutaties in activa		Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	B.8n	Besparingen (netto)	192
		D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	23

Mutaties in activa		Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
		D.92r	Investeringsbijdragen, ontvangen	0
		D.99r	Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen	23
		D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald	- 5
		D.91p	Vermogensheffingen, betaald	- 2
		D.92p	Investeringsbijdragen, betaald	
		D.99p	Overige kapitaaloverdrachten, betaald	- 3

III.1.2: Kapitaalvormingsrekening

Mutaties in activa		Mutaties in passiva en vermogenssaldo	
P.5g	Investerings (bruto)	55	
P.5n	Investerings (netto)	32	
P.51g	Investerings in vaste activa (bruto)	48	
P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa	48	
P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa	45	
P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa	3	
P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa	0	
P.512	Kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa	0	
P.51c	Verbruik van vaste activa	- 23	
P.52	Veranderingen in voorraden	2	
P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	5	
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	4	
NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen	3	
NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen	1	
NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa		
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	174	

III.2: Financiële rekening

Mutaties in activa		Mutaties in passiva en vermogenssaldo	
		B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) 174
F	Mutaties in financiële activa 189	F	Mutaties in financiële passiva 15
F.2	Chartaal geld en deposito's 64	F.3	Schuldbewijzen 0
F.21	Chartaal geld 10	F.31	Kortlopende schuldbewijzen 0
F.22	Girale deposito's 27	F.32	Langlopende schuldbewijzen 0
F.229	Overige girale deposito's 27		
F.29	Overige deposito's 27	F.4	Leningen 11
		F.41	Kortlopende leningen 2
F.3	Schuldbewijzen 10	F.42	Langlopende leningen 9
F.31	Kortlopende schuldbewijzen 3		
F.32	Langlopende schuldbewijzen 7	F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers 0
		F.71	Financiële derivaten 0
F.4	Leningen 3	F.711	Opties 0
F.41	Kortlopende leningen 3	F.712	Termijncontracten 0
F.42	Langlopende leningen 0	F.72	Aandelenopties voor werknemers 0
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen 66	F.8	Overige vorderingen/schulden 4
F.51	Deelnemingen 53	F.81	Handelskredieten en voorschotten 4
F.511	Beursgenoteerde aandelen 48	F.89	Overige transitorische posten 0
F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen 2		
F.519	Overige deelnemingen 3		
F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen 13		
F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen 5		
F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen 8		
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen 39		
F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering 4		
F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten 22		

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
F.63	Pensioenrechten	11			
F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders				
F.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen	2			
F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	0			
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3			
F.71	Financiële derivaten	1			
F.711	Opties	1			
F.712	Termijncontracten	0			
F.72	Aandelenopties voor werknemers	2			
F.8	Overige vorderingen/schulden	4			
F.81	Handelskredieten en voorschotten	3			
F.89	Overige transitorische posten	1			

III.3: Rekeningen voor overige mutaties in activa

III.3.1: Rekening voor overige volumemutaties in activa

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.1	Economisch ontstaan van activa	0	K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	1
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AF	Financiële activa/passiva	1
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	K.6	Wijzigingen in classificaties	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	0
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AF	Financiële activa/passiva	0
K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0	K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0	AF	Financiële activa/passiva	0
K.3	Verlies door rampen	0	Totaal overige volumemutaties		1
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.11	Vaste activa	0
AF	Financiële activa/passiva	0	AN.12	Voorraden	0
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties	0	AN.13	Kostbaarheden	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0
AF	Financiële activa	0	AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0
K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AF	Financiële activa	1
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AF	Financiële activa/passiva	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	
K.6	Wijzigingen in classificaties	0	AF.3	Schuldbewijzen	
K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	0	AF.4	Leningen	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1
AF	Financiële activa/passiva	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0			

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo	
AF	Financiële activa/passiva	0		
Totaal overige volumemutaties		0		
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0		
AN.11	Vaste activa	0		
AN.12	Voorraden	0		
AN.13	Kostbaarheden	0		
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0		
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0		
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0		
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0		
AF	Financiële activa	0		
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)			
AF.2	Chartaal geld en deposito's			
AF.3	Schuldbewijzen			
AF.4	Leningen	0		
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0		
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0		
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0		
			B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa – 1

III.3.2: Herwaarderingsrekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo	
K.7	Nominale waarderingsverschillen		K.7	Nominale waarderingsverschillen
AN	Niet-financiële activa	80	AF	Passiva
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	35	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
AN.11	Vaste activa	28	AF.2	Chartaal geld en deposito's
				0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.12	Vorraden	2	AF.3	Schuldbewijzen	0
AN.13	Kostbaarheden	5	AF.4	Leningen	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	45	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	45	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	16			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's				
AF.3	Schuldbewijzen	6			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	10			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen				
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.103	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen</i>	96

III.3.2.1: Rekening voor neutrale waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.71	Neutrale waarderingsverschillen		K.71	Neutrale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	56	AF	Passiva	5
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	34	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	28	AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
AN.12	Vorraden	2	AF.3	Schuldbewijzen	0
AN.13	Kostbaarheden	4	AF.4	Leningen	3
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	22	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	22	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	2
AF	Financiële activa	36			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	17			
AF.3	Schuldbewijzen	4			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	9			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	5			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	1			
			B.1031	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen</i>	87

III.3.2.2: Rekening voor reële waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.72	Reële waarderingsverschillen		K.72	Reële waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	24	AF	Passiva	- 5
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	1	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
AN.12	Voorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	0
AN.13	Kostbaarheden	1	AF.4	Leningen	- 3
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	23	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	23	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	- 2
AF	Financiële activa	- 20			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 17			
AF.3	Schuldbewijzen	2			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	- 5			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	- 1			
			B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	9

IV: Balansen

IV.1: Beginbalans

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	1 429	AF	Passiva	189
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	856	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	713	AF.2	Chartaal geld en deposito's	10
AN.12	Voorraden	48	AF.3	Schuldbewijzen	2
AN.13	Kostbaarheden	95	AF.4	Leningen	169
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	573	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	573	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	8

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AF	Financiële activa	3 260			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	840			
AF.3	Schuldbewijzen	198			
AF.4	Leningen	24			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1 749			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	391			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	55			
			B.90	Vermogenssaldo	4 500

IV.2: Balansmutaties

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
Totale mutatie in activa			Totale mutatie in passiva		
AN	Niet-financiële activa	115	AF	Passiva	16
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	67	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	53	AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
AN.12	Vorraden	4	AF.3	Schuldbewijzen	0
AN.13	Kostbaarheden	10	AF.4	Leningen	11
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	48	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	48	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	4
AF	Financiële activa	205			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	64			
AF.3	Schuldbewijzen	16			

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AF.4	Leningen	3			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	76			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	39			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	3			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	4			
			B.10	<i>Mutaties in het vermogenssaldo</i>	304
			B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	210
			B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	- 1
			B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	96
			B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen	87
			B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	9

IV: Balansen

IV.3: Eindbalans

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	1 544	AF	Passiva	205
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	923	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	766	AF.2	Chartaal geld en deposito's	10
AN.12	Vorraden	52	AF.3	Schuldbewijzen	2
AN.13	Kostbaarheden	105	AF.4	Leningen	180
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	621	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	621	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	1
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	12
AF	Financiële activa	3 465			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	904			
AF.3	Schuldbewijzen	214			
AF.4	Leningen	27			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1 825			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	430			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	6			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	59			
			B.90	Vermogenssaldo	4 804

Tabel 24.7 — Complete rekeningenreeks voor instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens

I: Productierekening

Bestedingen			Middelen		
P.2	Intermediair verbruik	17	P.1	Output	32
			P.11	Marktoutput	0
			P.12	Output voor eigen finaal gebruik	0
			P.13	Niet-marktoutput	32
B.1g	Toegevoegde waarde (bruto)	15			
P.51c	Verbruik van vaste activa	3			
B.1n	Toegevoegde waarde (netto)	12			

II: Inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningen

II.1: Primaire inkomensverdelingsrekening

II.1.1: Inkomensvormingsrekening

Bestedingen			Middelen		
D.1	Beloning van werknemers	11	B.1g	Toegevoegde waarde (bruto)	15
D.11	Lonen	6	B.1n	Toegevoegde waarde (netto)	12

Bestedingen			Middelen		
D.12	Sociale premies t.l.v. werkgevers	5			
D.121	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	4			
D.1211	Werkelijke pensioenpremi�es t.l.v. werkgevers	4			
D.1212	Werkelijke niet-pensioenpremi�es t.l.v. werkgevers	0			
D.122	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	1			
D.1221	Toegerekende pensioenpremi�es t.l.v. werkgevers	1			
D.1222	Toegerekende niet-pensioenpremi�es t.l.v. werkgevers	0			
D.29	Overige belastingen op productie	1			
D.39	Niet-productgebonden subsidies op productie	0			
B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	3			
P.51c1	Verbruik van vaste activa m.b.t. het bruto-exploitatieoverschot	3			
B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	0			

II.1.2: Rekening voor bestemming van primaire inkomens

Bestedingen			Middelen		
D.4	Inkomen uit vermogen	6	B.2g	<i>Exploitatieoverschot (bruto)</i>	3
D.41	Rente	6	B.3g	<i>Gemengd inkomen (bruto)</i>	
D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	0	B.2n	<i>Exploitatieoverschot (netto)</i>	0
			B.3n	<i>Gemengd inkomen (netto)</i>	
			D.4	Inkomen uit vermogen	7
			D.41	Rente	7
			D.42	Winstuitkeringen	0
			D.421	Dividenden	0
			D.422	Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	

Bestedingen		Middelen		
		D.43	Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	0
		D.44	Overig inkomen uit beleggingen	0
		D.441	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polis-houders	0
		D.442	Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioen-rechten	
		D.443	Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	0
		D.4431	Dividenden toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	0
		D.4432	Ingehouden winsten toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen	0
		D.45	Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	0
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)			4
B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)			1

II.2: Secundaire inkomensverdelingsrekening

Bestedingen		Middelen		
	Inkomenoverdrachten	B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto)	4
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)	1
D.51	Belastingen op inkomen			
D.59	Belastingen op vermogen enz.		Inkomenoverdrachten	40
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	D.61	Sociale premies (netto)	5
D.621	Uitkeringen sociale zekerheid in geld	D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	3
D.6211	Pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld	D.6111	Werkelijke pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	2
		D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremijs t.l.v. werkgevers	1

Bestedingen			Middelen		
D.6212	Niet-pensioenuitkeringen sociale zekerheid in geld		D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers	1
D.622	Uitkeringen overige sociale verzekering	5	D.6121	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers	1
D.6221	Pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	3	D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers	0
D.6222	Niet-pensioenuitkeringen overige sociale verzekering	2	D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	1
D.623	Uitkeringen sociale voorziening in geld		D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens	0
D.7	Overige inkomensoverdrachten	2	D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens	1
D.71	Premies schadeverzekering (netto)	0	D.7	Overige inkomensoverdrachten	36
D.711	Premies directe schadeverzekering (netto)	0	D.72	Uitkeringen schadeverzekering	0
D.712	Premies schadeherverzekering (netto)		D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering	0
D.72	Uitkeringen schadeverzekering		D.722	Uitkeringen schadeherverzekering	
D.721	Uitkeringen directe schadeverzekering		D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid	
D.722	Uitkeringen schadeherverzekering		D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	
D.73	Inkomensoverdrachten binnen de overheid		D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	36
D.74	Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking		D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	36
D.75	Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	2	D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens	
D.751	Inkomensoverdrachten aan izw's t.b.v. huishoudens	0	D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	0
D.752	Inkomensoverdrachten tussen huishoudens				
D.759	Andere overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	2			
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	37			
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	34			

II.3: Tertiaire inkomensverdelingsrekening

Bestedingen			Middelen		
D.63	Sociale overdrachten in natura	31	B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	37
D.631	Sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten	31	B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	34
D.632	Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten	0			
B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)	6			
B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)	3			

II.4: Inkomensbestedingsrekening

II.4.1: Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen

Bestedingen			Middelen		
P.3	Consumptieve bestedingen	32	B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	37
P.31	Individuele consumptieve bestedingen	31	B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	34
P.32	Collectieve consumptieve bestedingen	1			
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	0			
B.8g	Besparingen (bruto)	5			
B.8n	Besparingen (netto)	2			

II.4.2: Rekening voor besteding van het alternatief beschikbaar inkomen

Bestedingen			Middelen		
P.4	Werkelijke consumptie	1	B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)	6
P.41	Werkelijke individuele consumptie	1	B.7n	Alternatief beschikbaar inkomen (netto)	3
P.42	Werkelijke collectieve consumptie	1			
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	0			
B.8g	Besparingen (bruto)	5			
B.8n	Besparingen (netto)	2			

III: **Accumulatierekeningen**III.1: *Kapitaalrekening*

III.1.1: Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
B.101	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten</i>	- 1	B.8n	<i>Besparingen (netto)</i>	2
			D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	0
			D.92r	Investeringsbijdragen, ontvangen	0
			D.99r	Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen	0
			D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald	- 3
			D.91p	Vermogensheffingen, betaald	0
			D.92p	Investeringsbijdragen, betaald	
			D.99p	Overige kapitaaloverdrachten, betaald	- 3

III.1.2: *Kapitaalvormingsrekening*

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
P.5g	Investerings (bruto)	5	B.101	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten</i>	- 1
P.5n	Investerings (netto)	2			
P.51g	Investerings in vaste activa (bruto)	5			
P.511	Saldo aan- en verkopen van vaste activa	5			
P.5111	Aankopen van nieuwe vaste activa	5			
P.5112	Aankopen van bestaande vaste activa	1			
P.5113	Verkopen van bestaande vaste activa	- 1			
P.512	Kosten van eigendomsoverdracht voor niet-geproduceerde activa	0			
P.51c	Verbruik van vaste activa	- 3			
P.52	Veranderingen in voorraden	0			
P.53	Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	0			
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	1			

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
NP.1	Saldo aan- en verkopen van natuurlijke hulpbronnen	1			
NP.2	Saldo aan- en verkopen van contracten, leases en vergunningen	0			
NP.3	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa				
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 4			

III.2: Financiële rekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
			B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	- 4
F	Mutaties in financiële activa	2	F	Mutaties in financiële passiva	6
F.2	Chartaal geld en deposito's	2	F.3	Schuldbewijzen	0
F.21	Chartaal geld	1	F.31	Kortlopende schuldbewijzen	0
F.22	Girale deposito's	1	F.32	Langlopende schuldbewijzen	0
F.229	Overige girale deposito's	1			
F.29	Overige deposito's	0	F.4	Leningen	6
			F.41	Kortlopende leningen	2
F.3	Schuldbewijzen	- 1	F.42	Langlopende leningen	4
F.31	Kortlopende schuldbewijzen	0			
F.32	Langlopende schuldbewijzen	- 1	F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
			F.71	Financiële derivaten	0
F.4	Leningen	0	F.711	Opties	0
F.41	Kortlopende leningen	0	F.712	Termijncontracten	0
F.42	Langlopende leningen	0	F.72	Aandelenopties voor werknemers	0
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0	F.8	Overige vorderingen/schulden	0
F.51	Deelnemingen	0	F.81	Handelskredieten en voorschotten	0
F.511	Beursgenoteerde aandelen	0	F.89	Overige tansitorische posten	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
F.512	Niet-beursgenoteerde aandelen	0			
F.519	Overige deelnemingen	0			
F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0			
F.521	Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen	0			
F.522	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen	0			
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0			
F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	0			
F.62	Levensverzekerings- en lijfrenterechten	0			
F.63	Pensioenrechten				
F.64	Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders				
F.65	Rechten op niet-pensioenuitkeringen				
F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	0			
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
F.71	Financiële derivaten	0			
F.711	Opties	0			
F.712	Termijncontracten	0			
F.72	Aandelenopties voor werknemers	0			
F.8	Overige vorderingen/schulden	1			
F.81	Handelskredieten en voorschotten				
F.89	Overige transitorische posten	1			

III.3: Rekeningen voor overige mutaties in activa

III.3.1: Rekening voor overige volumemutaties in activa

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.1	Economisch ontstaan van activa	0	K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AF	Financiële activa/passiva	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	K.6	Wijzigingen in classificaties	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	0
K.2	Economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
K.21	Uitputting van natuurlijke hulpbronnen	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AF	Financiële activa/passiva	0
K.22	Overig economisch verlies van niet-geproduceerde activa	0	K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF	Financiële activa/passiva	0
K.3	Verlies door rampen	0	Totaal overige volumemutaties		
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.11	Vaste activa	0
AF	Financiële activa/passiva	0	AN.12	Voorraden	0
K.4	Niet-gecompenseerde confiscaties	0	AN.13	Kostbaarheden	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0
AF	Financiële activa	0	AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0
K.5	Overige volumemutaties, n.e.g.	0	AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AF	Financiële activa	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	0
AF	Financiële activa/passiva	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
K.6	Wijzigingen in classificaties	0	AF.3	Schuldbewijzen	0
K.61	Wijzigingen in sectorclassificatie en structuur	0	AF.4	Leningen	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
AF	Financiële activa/passiva	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
K.62	Wijzigingen in de classificatie van activa en passiva	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0			
AF	Financiële activa/passiva	0			
	Totaal overige volumemutaties	0			
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0			
AN.11	Vaste activa	0			
AN.12	Voorraden	0			
AN.13	Kostbaarheden	0			
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	0			
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	0			
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0			
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0			
AF	Financiële activa	0			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's				
AF.3	Schuldbewijzen				
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen				
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	- 1

III.3.2: Herwaarderingsrekening

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.7	Nominale waarderingsverschillen		K.7	Nominale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	8	AF	Passiva	0
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	5	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	5	AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
AN.12	Voorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	0
AN.13	Kostbaarheden	0	AF.4	Leningen	0
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	3	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	3	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0
AF	Financiële activa	2			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's				
AF.3	Schuldbewijzen	1			
AF.4	Leningen				
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen				
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	10

III.3.2.1: Rekening voor neutrale waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.71	Neutrale waarderingsverschillen		K.71	Neutrale waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	6	AF	Passiva	3

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	5	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	5	AF.2	Chartaal geld en deposito's	1
AN.12	Voorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	0
AN.13	Kostbaarheden	0	AF.4	Leningen	1
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	1	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	1	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	1
AF	Financiële activa	3			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	2			
AF.3	Schuldbewijzen	1			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.1031	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen</i>	6

III.3.2.2: Rekening voor reële waarderingsverschillen

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
K.72	Reële waarderingsverschillen		K.72	Reële waarderingsverschillen	
AN	Niet-financiële activa	2	AF	Passiva	- 3
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	0	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	0	AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 1
AN.12	Voorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	0

Mutaties in activa			Mutaties in passiva en vermogenssaldo		
AN.13	Kostbaarheden	0	AF.4	Leningen	- 1
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	2	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	2	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	- 1
AF	Financiële activa	- 1			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	- 2			
AF.3	Schuldbewijzen	0			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	0			
			B.1032	<i>Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen</i>	4

IV: Balansen

IV.1: Beginbalans

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	159	AF	Passiva	121
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	124	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	121	AF.2	Chartaal geld en deposito's	38
AN.12	Voorraden	1	AF.3	Schuldbewijzen	0
AN.13	Kostbaarheden	2	AF.4	Leningen	43
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	35	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	35	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	5

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	35
AF	Financiële activa	172			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	110			
AF.3	Schuldbewijzen	25			
AF.4	Leningen	8			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	22			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	4			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	3			
			B.90	Vermogenssaldo	210

IV.2: Balansmutaties

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
Totale mutatie in activa			Totale mutatie in passiva		
AN	Niet-financiële activa	11	AF	Passiva	6
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	7	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	7	AF.2	Chartaal geld en deposito's	0
AN.12	Voorraden	0	AF.3	Schuldbewijzen	0
AN.13	Kostbaarheden	0	AF.4	Leningen	6
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	4	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	4	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	0

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AF	Financiële activa	4			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	2			
AF.3	Schuldbewijzen	0			
AF.4	Leningen	0			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	1			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	0			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	1			
			B.10	Mutaties in het vermogenssaldo	9
			B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	- 1
			B.102	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. overige volumemutaties in activa	0
			B.103	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. nominale waarderingsverschillen	10
			B.1031	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. neutrale waarderingsverschillen	6
			B.1032	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. reële waarderingsverschillen	4

IV: Balansen

IV.3: Eindbalans

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN	Niet-financiële activa	170	AF	Passiva	127
AN.1	Geproduceerde niet-financiële activa	131	AF.1	Monetair goud en bijzondere trekingsrechten (SDR's)	
AN.11	Vaste activa	128	AF.2	Chartaal geld en deposito's	38
AN.12	Voorraden	1	AF.3	Schuldbewijzen	0
AN.13	Kostbaarheden	2	AF.4	Leningen	49

Activa			Passiva en vermogenssaldo		
AN.2	Niet-geproduceerde niet-financiële activa	39	AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	0
AN.21	Natuurlijke hulpbronnen	39	AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	5
AN.22	Contracten, leases en vergunningen	0	AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0
AN.23	Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketing-activa	0	AF.8	Overige vorderingen/schulden	35
AF	Financiële activa	176			
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)				
AF.2	Chartaal geld en deposito's	112			
AF.3	Schuldbewijzen	25			
AF.4	Leningen	8			
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	23			
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	4			
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	0			
AF.8	Overige vorderingen/schulden	4			
			B.90	Vermogenssaldo	219

BIJLAGE B

Overzicht van de tabellen

Tabel nr.	Onderwerp	Termijn + maanden (indien aangegeven: dagen) ⁽¹⁾	Bestreken periode ⁽²⁾
1	Belangrijkste aggregaten — driemaandelijks	2	Vanaf 1995Q1
1	Belangrijkste aggregaten — jaarlijks	2/9	Vanaf 1995
2	Belangrijkste aggregaten van de overheid — jaarlijks	3/9	Vanaf 1995
3	Tabellen per bedrijfstak — jaarlijks	9/21	Vanaf 1995
5	Consumptieve bestedingen van de huishoudens naar functie — jaarlijks	9	Vanaf 1995
6	Financiële rekeningen per sector (transacties) — jaarlijks	9	Vanaf 1995
7	Financiële balansen — jaarlijks	9	Vanaf 1995
8	Niet-financiële rekeningen per sector — jaarlijks	9	Vanaf 1995
801	Niet-financiële rekeningen per sector — driemaandelijks	85 dagen ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾ ⁽⁶⁾	Vanaf 1999Q1
9	Gedetailleerde ontvangsten aan belastingen en sociale premies naar aard van de belasting of sociale premie en naar ontvangende subsector, inclusief de lijst van belastingen en sociale premies volgens de nationale classificatie — jaarlijks	9	Vanaf 1995
10	Tabellen per bedrijfstak en per regio, NUTS-niveau 2 — jaarlijks	12 ⁽³⁾ /24	Vanaf 2000
11	Uitgaven van de overheid naar functie — jaarlijks	12	Vanaf 1995
12	Tabellen per bedrijfstak en per regio, NUTS-niveau 3 — jaarlijks	24	Vanaf 2000
13	Rekeningen van de huishoudens per regio, NUTS-niveau 2 — jaarlijks	24	Vanaf 2000
15	Aanbodtabel tegen basisprijzen, inclusief de overgang naar aankooprijzen — jaarlijks	36	Vanaf 2010
16	Gebruikstabel tegen aankooprijzen — jaarlijks	36	Vanaf 2010
17	Symmetrische input-outputtabel tegen basisprijzen — vijfjaarlijks	36	Vanaf 2010
20	Vaste activa naar bedrijfstak en aard van de activa — jaarlijks	24	Vanaf 2000
22	Investerings in vaste activa (bruto) naar bedrijfstak en aard van de activa — jaarlijks	24	Vanaf 1995
26	Balansen voor niet-financiële activa — jaarlijks	24	Vanaf 1995
27	Financiële rekeningen van de overheid — driemaandelijks	85 dagen ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾	Vanaf 1999Q1

Tabel nr.	Onderwerp	Termijn + maanden (indien aangegeven: dagen) ⁽¹⁾	Bestreken periode ⁽²⁾
28	Overheidsschuld („Maastrichtschuld“) van de overheid — driemaandelijks	3	Vanaf 2000Q1
29	Verworven pensioenrechten in de sociale verzekering — driejaarlijks	24	Vanaf 2012

t = referentieperiode (jaar of kwartaal).

⁽¹⁾ In alle gevallen worden de variabelen uiterlijk op de dag waarop zij door de nationale autoriteit worden bekendgemaakt, bij de Commissie (Eurostat) ingediend. Wanneer reeds bij Commissie (Eurostat) ingediende gegevens worden herzien, worden deze herziene gegevens uiterlijk op de dag waarop zij door de nationale autoriteit worden bekendgemaakt, bij Eurostat ingediend.

⁽²⁾ Geldt voor de volledige tabel, met uitzondering van geselecteerde posten (zie de tabel).

⁽³⁾ Geldt voor geselecteerde posten (zie de tabel).

⁽⁴⁾ De uiterste termijn van 85 dagen geldt voor lidstaten die de euro als munt hebben. Voor lidstaten die de euro niet als munt hebben, is de uiterste termijn voor de indiening van gegevens 3 maanden.

Voorlopige cijfers die voor het verstrijken van de uiterste termijn van 85 dagen door individuele lidstaten zijn ingediend met de vermelding dat ze op nationaal niveau „niet-bekendgemaakt“ zijn, dienen niet op Europees niveau te worden bekendgemaakt. De overeenkomstige definitieve cijfers worden door de desbetreffende lidstaten ingediend voor het verstrijken van de uiterste termijn van drie maanden. Voor seizoensinvloeden gecorrigeerde cijfers en kettingindexcijfers volume kunnen binnen een termijn van 85 dagen op vrijwillige basis worden ingediend.

Voor lidstaten die na de inwerkingtreding van deze verordening toetreden tot de economische en monetaire unie, geldt een uiterste termijn voor indiening van de gegevens van 85 dagen te rekenen vanaf de datum van toetreding van de lidstaat.

⁽⁵⁾ Indien een lidstaat binnen 85 dagen een volledige gegevensset indient, is het niet nodig gegevens binnen de termijn van 3 maanden in te dienen.

⁽⁶⁾ Voor lidstaten waarvan het bbp in lopende prijzen minder dan 1 % van het overeenkomstige totaal bbp voor de Unie bedraagt, is de indiening van gegevens alleen voor bepaalde posten verplicht (zie tabel 801).

Tabel 1 — Belangrijkste aggregaten — kwartaal- ⁽¹⁾ en jaarcijfers

Code	Variabelen	Indeling ⁽²⁾	Lopende prijzen	Prijzen voorgaand jaar en kettingindexcijfers volume ⁽¹⁰⁾
Bruto toegevoegde waarde en bruto binnenlands product				
B.1g	1. Bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen	A*10	x	x
D.21	2. a) Productgebonden belastingen ⁽³⁾		x	x
D.31	b) Productgebonden subsidies ⁽³⁾		x	x
B.1*g	3. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen		x	x
Bestedingen van het bruto binnenlands product				
P.3	4. Totaal consumptieve bestedingen		x	x
P.3	5. a) Consumptieve bestedingen van huishoudens (binnenlands begrip)	Duurzaamheid ⁽⁴⁾	x	x
P.3	b) Consumptieve bestedingen van huishoudens (nationaal begrip)		x	x
P.3	6. Consumptieve bestedingen van izw's t.b.v. huishoudens		x	x
P.3	7. Consumptieve bestedingen van de overheid		x	x
P.31	a) Individuele consumptieve bestedingen		x	x
P.32	b) Collectieve consumptieve bestedingen		x	x
P.4	8. Werkelijke consumptie		x	x
P.41	a) Werkelijke individuele consumptie		x	x

Code	Variabelen	Indeling ⁽²⁾	Lopende prijzen	Prijzen voorgaand jaar en kettingindexcijfers volume ⁽¹⁰⁾
P.5	9. Bruto-investeringen		x	x
P.51g	a) Bruto-investeringen in vaste activa	AN_F6 ⁽⁵⁾	x	x
P.52	b) Veranderingen in voorraden		x	x ⁽⁶⁾
P.53	c) Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden		x	x ⁽⁶⁾
P.6	10. Uitvoer van goederen (fob) en diensten		x	x
P.61	a) Goederen		x	x
P.62	b) Diensten		x	x
	Uitvoer van goederen (fob) en diensten naar S.2I — lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone ⁽⁷⁾		x	x
	S.xx (S.21 - S.2I) lidstaten die de euro niet als munt hebben en instellingen en organen van de Europese Unie (met uitzondering van de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone) ⁽⁷⁾		x	x
	Uitvoer van goederen (fob) en diensten naar niet-lidstaten en internationale organisaties die geen ingezetenen in de Europese Unie zijn (S.22) ⁽⁷⁾		x	x
P.7	11. Invoer van goederen (fob) en diensten		x	x
P.71	a) Goederen		x	x
P.72	b) Diensten		x	x
	Invoer van goederen (fob) en diensten uit S.2I — lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone ⁽⁷⁾		x	x
	Invoer van goederen (fob) en diensten uit S.xx (S.21 - S.2I) lidstaten die de euro niet als munt hebben en instellingen en organen van de Europese Unie (met uitzondering van de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone) ⁽⁷⁾		x	x
	Invoer van goederen (fob) en diensten uit niet-lidstaten en internationale organisaties die geen ingezetenen in de Europese Unie zijn (S.22) ⁽⁷⁾		x	x
B.11	12. Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland		x	x ⁽⁶⁾
Exploitatieoverschot (bruto) en gemengd inkomen (bruto), belastingen op productie en invoer, subsidies				
B.2g+B.3g	13. Exploitatieoverschot (bruto) en gemengd inkomen (bruto)		x	
D.2	14. Belastingen op productie en invoer		x	
D.3	15. Subsidies		x	

Code	Variabelen	Indeling ⁽²⁾	Lopende prijzen	Prijzen voorgaand jaar en kettingindexcijfers volume ⁽¹⁰⁾
Bevolking, werkzame personen, beloning van werknemers				
	16. Bevolking en werkzame personen			
POP	a) Totaal bevolking (1 000)			
EMP	b) Werkzame personen in binnenlandse productie-eenheden (1 000 personen, 1 000 gewerkte uren, 1 000 banen ⁽⁸⁾) en ingezetenen (1 000)	A*10 ⁽⁹⁾		
ESE	c) Zelfstandigen	A*10 ⁽⁹⁾		
EEM	d) Werknemers	A*10 ⁽⁹⁾		
D.1	17. Beloning van werknemers in binnenlandse productie-eenheden en beloning van ingezetenen	A*10	x	
D.11	a) Lonen	A*10	x	
D.12	b) Sociale premies t.l.v. werkgevers	A*10	x	

⁽¹⁾ Kwartaalgegevens moeten worden ingediend in een niet voor seizoensinvloeden gecorrigeerde vorm alsook in een voor seizoensinvloeden gecorrigeerde vorm (met inbegrip van, waar passend, aanpassingen voor het aantal werkdagen). Voor seizoensinvloeden gecorrigeerde kwartaalgegevens in prijzen van het voorgaande jaar hoeven niet te worden ingediend. Het indienen van kwartaalgegevens die alleen voor het aantal werkdagen zijn gecorrigeerd, geschiedt vrijwillig.

⁽²⁾ Indien geen indeling is aangegeven: totale economie.

⁽³⁾ Uitsplitsing tussen belastingen en subsidies voor kwartaalrekeningen op vrijwillige basis.

⁽⁴⁾ Indeling naar duurzaamheid voor jaarrekeningen: duurzame goederen, semiduurzame goederen, niet-duurzame goederen, diensten. Indeling naar duurzaamheid voor kwartaalrekeningen: duurzame goederen en andere.

⁽⁵⁾ AN_F6: indeling van vaste activa:

AN.111 Woningen

AN.112 Overige bouwwerken

AN.113+ AN.114 Vervoermiddelen, machines en apparatuur + wapensystemen

— AN.1131 Vervoermiddelen

— AN.1132 ICT-apparatuur ^(*)

— AN.1139+AN.114 overige machines en apparatuur + wapensystemen ^(*)

AN.115 In cultuur gebrachte biologische hulpbronnen

AN.117 Intellectuele eigendommen

^(*) Op vrijwillige basis

⁽⁶⁾ Alleen in prijzen van het voorgaande jaar.

⁽⁷⁾ In- en uitvoer worden als volgt uitgesplitst:

a) S.21 lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone;

b) S.xx (S.21 - S.21) lidstaten die de euro niet als munt hebben en instellingen en organen van de Europese Unie (met uitzondering van de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone)

c) S.22 niet-lidstaten en internationale organisaties die geen ingezetenen van de Europese Unie zijn, waarbij in aanmerking wordt genomen dat:

— de uitsplitsing naar EMU en EU de samenstelling zoals die er aan het einde van de referentieperiode uitziet, moet weergeven („veranderende samenstelling”);

— gegevens voor de referentieperioden vanaf 2012 moeten op verplichte basis worden ingediend in lopende prijzen, prijzen van het voorgaande jaar en kettingindexcijfers volume;

— gegevens voor de referentieperioden 2008-2011 verplicht worden ingediend in lopende prijzen, en op vrijwillige basis in prijzen van het voorgaande jaar en kettingindexcijfers volume.

— gegevens voor de referentieperioden 1999-2007 op vrijwillige basis in lopende prijzen worden ingediend.

⁽⁸⁾ Op vrijwillige basis.

⁽⁹⁾ A*10 uitsluitend voor totaal werkzame personen, zelfstandigen, en werknemers in ingezetenen productie-eenheden.

⁽¹⁰⁾ Voor het referentiejaar 1995 hoeven geen jaar- en kwartaalgegevens in prijzen van het voorgaande jaar te worden verstrekt.

Tabel 2 — Belangrijkste aggregaten van de overheid

Code	Transactie	Sectoren en subsectoren ^(*) ⁽¹⁾ ⁽²⁾
P.1	Output	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.11+P.12	— Marktoutput en output voor eigen finaal gebruik	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

Code	Transactie	Sectoren en subsectoren (*) (1) (2)
P.13	— Niet-marktoutput	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.131	Betalingen voor niet-marktoutput	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.132	Overige niet-marktoutput	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.11+P.12+P.131	Marktoutput, output voor eigen finaal gebruik en betalingen voor niet-marktoutput	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.2	Intermediair verbruik	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.1g	Toegevoegde waarde (bruto)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.51c	Verbruik van vaste activa	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.1n	Toegevoegde waarde (netto)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.1p	Beloning van werknemers, betaald	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.29p	Niet-productgebonden belastingen op productie, betaald	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.39r	Niet-productgebonden subsidies op productie, ontvangen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.2n	Exploitatieoverschot (netto)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.2r	Belastingen op productie en invoer, ontvangen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.21r	Productgebonden belastingen, ontvangen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.211r	Btw, ontvangen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.29r	Niet-productgebonden subsidies op productie, ontvangen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4r	Inkomen uit vermogen, ontvangen (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.41r	Rente, ontvangen (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.42r+D.43r+D.44r+D.45r	Overig inkomen uit vermogen, ontvangen (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.3p	Subsidies, betaald	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.31p	Productgebonden subsidies, betaald	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

Code	Transactie	Sectoren en subsectoren (*) (1) (2)
D.39p	Niet-productgebonden subsidies op productie, ontvangen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4p	Inkomen uit vermogen, betaald (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1311	waarvan: betaald aan de subsector centrale overheid (S.1311) (1) (4)	S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1312	waarvan: betaald aan de subsector deelstaatoverheid (S.1312) (1) (4)	S.1311, S.1313, S.1314
D.4p_S.1313	waarvan: betaald aan de subsector lagere overheid (S.1313) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1314
D.4p_S.1314	waarvan: betaald aan de subsector socialezekerheidsfondsen (S.1314) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1313
D. 41 p	— Rente, betaald (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.42p+D.43p+D.44p+D.45p	— Overig inkomen uit vermogen, betaald (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.5n	Saldo primaire inkomens (netto)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.5r	Belastingen op inkomen, vermogen enz., ontvangen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.61r	Sociale premies (netto), ontvangen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.611r	— waarvan: werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.613r	— waarvan: werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7r	Overige inkomensoverdrachten, ontvangen (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.5p	Belastingen op inkomen, vermogen enz., betaald	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.62p	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura), betaald	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.632p	Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten, betaald	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.62p+D.632p	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) en sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten, betaald	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7p	Overige inkomensoverdrachten, betaald (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1311	waarvan: betaald aan de subsector centrale overheid (S.1311) (1) (4)	S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1312	waarvan: betaald aan de subsector deelstaatoverheid (S.1312) (1) (4)	S.1311, S.1313, S.1314

Code	Transactie	Sectoren en subsectoren (*) (1) (2)
D.7p_S.1313	waarvan: betaald aan de subsector lagere overheid (S.1313) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1314
D.7p_S.1314	waarvan: betaald aan de subsector socialezekerheidsfondsen (S.1314) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1313
B.6n	Beschikbaar inkomen (netto)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.3	Consumptieve bestedingen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.31	— Individuele consumptieve bestedingen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.32	— Collectieve consumptieve bestedingen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.8g	Besparingen (bruto)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.8n	Besparingen (netto)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.91r	— Vermogensheffingen, ontvangen (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.92r+D.99r	— Overige kapitaaloverdrachten en investeringsbijdragen, ontvangen (1) (2)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald (1) (2)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.9p_S.1311	waarvan: betaald aan de subsector centrale overheid (S.1311) (1) (2) (4)	S.1312, S.1313, S.1314
D.9p_S.1312	waarvan: betaald aan de subsector deelstaatoverheid (S.1312) (1) (2) (4)	S.1311, S.1313, S.1314
D.9p_S.1313	waarvan: betaald aan de subsector lagere overheid (S.1313) (1) (2) (4)	S.1311, S.1312, S.1314
D.9p_S.1314	waarvan: betaald aan de subsector socialezekerheidsfondsen (S.1314) (1) (2) (4)	S.1311, S.1312, S.1313
D.92p	— Investeringsbijdragen, betaald	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.5	Bruto-investeringen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.51g	— Bruto-investeringen in vaste activa	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.52+P.53	— Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-financiële niet-geproduceerde activa	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

Code	Transactie	Sectoren en subsectoren (*) (1) (2)
OP5ANP	Bruto-investeringen en saldo aan- en verkopen van niet-financiële niet-geproduceerde activa	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
TE	Totaal uitgaven	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
TR	Totaal inkomsten	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.995	Kapitaaloverdrachten van de overheid aan de desbetreffende sectoren wegens belastingen en sociale premies die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd (1) (2) (3)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
PTC	Totaal betaalde belastingkorting (5) (6) (7)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
TC	— waarvan: betaalde belastingkorting waarmee de verplichting van de belastingbetaler wordt overschreden (5) (6) (7)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

(*) Sectoren en subsectoren:

S.13 Overheid, indeling in subsectoren:

- S.13 Overheid
- S.1311 Centrale overheid
- S.1312 Deelstaatoverheid
- S.1313 Lagere overheid
- S.1314 Socialezekerheidsfondsen

(1) Gegevens voor de subsectoren moeten binnen elke subsector worden geconsolideerd, maar niet tussen subsectoren. De gegevens voor sector S.13 zijn gelijk aan de som van de gegevens voor de subsectoren, met uitzondering van de posten D.4, D.7 en D.9 (en de subposten daarvan), die tussen de sectoren moeten worden geconsolideerd (met informatie over transactiepartners).

(2) D.995 moet worden afgetrokken van D.99r. In D.9p mogen geen bedragen voor D.995 worden opgenomen.

(3) De uitsplitsing naar ontvangende subsector is vrijwillig.

(4) Als voor andere posten dan D.4, D.7 of D.9 en subposten aanzienlijke betalingen tussen subsectoren plaatsvinden, moeten deze in de voetnoten voor de afzender worden gespecificeerd.

(5) Een belastingkorting is een bedrag dat in mindering wordt gebracht op de belasting die anders door het begunstigde huishouden of de begunstigde onderneming verschuldigd zou zijn. Bij een betaalde belastingkorting wordt elk bedrag dat hoger is dan de belastingsom (die anders verschuldigd zou zijn) aan de begunstigde uitbetaald. Het totale bedrag aan betaalde belastingkorting moet als overheidsuitgaven worden geregistreerd („Totaal betaalde belastingkorting”, PTC). Voorts wordt het bedrag van de „overdrachtscomponent” (TC) vermeld, d.i. het bedrag waarmee de belastingkorting de door de belastingbetaler verschuldigde belasting overschrijdt en dat aan de belastingbetaler wordt betaald.

(6) Gegevens voor subsectoren die op vrijwillige basis worden ingediend.

(7) Gegevens voor referentiejaar vóór 2012 kunnen op vrijwillige basis worden ingediend. Verstrekking voor referentiejaar met ingang van 2012 is verplicht.

Tabel 3 — Tabellen per bedrijfstak

Code	Variabelen	Indeling (1) (2)	Lopende prijzen	Prijzen voorgaand jaar en kettingindexcijfers volume (3)
Output				
P.1	1. Output tegen basisprijzen per bedrijfstak	A*21/A*64	x	
P.2	2. Intermediair verbruik tegen aankooprijzen per bedrijfstak	A*21/A*64	x	
B.1g	3. Toegevoegde waarde (bruto) tegen basisprijzen per bedrijfstak	A*21/A*64	x	x
P.51c	4. Verbruik van vaste activa per bedrijfstak	A*21/ A*64	x	x
B.2n+B.3n	5. Exploitatieoverschot (netto) en gemengd inkomen (netto)	A*21/ A*64	x	
D.29-D.39	6. Saldo van niet-productgebonden belastingen op productie en niet-productgebonden subsidies op productie	A*21/ A*64	x	

Code	Variabelen	Indeling ⁽¹⁾ ⁽²⁾	Lopende prijzen	Prijzen voorgaand jaar en kettingindexcijfers volume ⁽²⁾
Investerings				
P.5	7. Bruto-investeringen		x	x
P.51g	a) Bruto-investeringen in vaste activa per bedrijfstak	$A*10 (A*21^{(5)})/A*10 (A*64^{(5)})$	x	x
	Indeling naar vaste activa AN_F6	$A*10 (A*21^{(5)})/ A*10 (A*64^{(5)})$	x	x
P.52	b) Veranderingen in voorraden per bedrijfstak	$A*10 (A*21^{(5)})/ A*10 (A*64^{(5)})$	x	x ⁽⁶⁾
P.53	c) Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden		x	x ⁽⁶⁾
Werkzame personen en beloning van werknemers				
EMP	8. Werkzame personen per bedrijfstak (1 000 personen, 1 000 gewerkte uren ⁽⁴⁾ , 1 000 banen ⁽⁵⁾)	$A*21/ A*64$		
ESE	a) zelfstandigen per bedrijfstak (1 000 personen, 1 000 gewerkte uren ⁽⁴⁾ , 1 000 banen ⁽⁵⁾)	$A*21/ A*64$		
EEM	b) werknemers per bedrijfstak (1 000 personen, 1 000 gewerkte uren ⁽⁴⁾ , 1 000 banen ⁽⁵⁾)	$A*21/ A*64$		
D.1	9. Beloning van werknemers per bedrijfstak	$A*21/ A*64$	x	
D.11	a) Lonen per bedrijfstak	$A*21/ A*64$	x	

AN_F6: Indeling vaste activa:

AN.111 Woningen

AN.112 Overige bouwwerken

AN.113+ AN.114 Vervoermiddelen, machines en apparatuur + wapensystemen

— AN.1131 Vervoermiddelen

— AN.1132 ICT-apparatuur (*) (**)

— AN.1139+AN.114 overige machines en apparatuur + wapensystemen (*) (**)

AN.115 In cultuur gebrachte biologische hulpbronnen

AN.117 Intellectuele eigendommen (**)

(*) Op vrijwillige basis

(**) Alleen totale economie.

(1) Indeling naar bedrijfstak volgens de NACE-classificatie. Het eerste niveau van de indeling is van toepassing op de indiening op t+9 maanden. Het tweede niveau van de indeling is van toepassing op de indiening op t+21 maanden. Indien geen indeling is aangegeven: totale economie.

(2) Voor het referentiejaar 1995 hoeven geen gegevens in prijzen van het voorgaande jaar te worden verstrekt.

(3) Voor de indeling A*64 is de indiening van gegevens voor de „waarvan-post” „huurwaarde van door de eigenaar bewoonde woningen” (post 44 „Exploitatie van en handel in onroerend goed”) alleen verplicht voor de variabelen P.1, P.2, B.1g.

(4) Het indienen van gegevens voor onder NACE-indeling A*64 gewerkte uren geschiedt op vrijwillige basis.

(5) Op vrijwillige basis.

(6) Alleen in prijzen van het voorgaande jaar.

Tabel 5 — Consumptieve bestedingen van de huishoudens

Code	Variabelen	Indeling	Lopende prijzen	Prijzen voorgaand jaar en kettingindexcijfers volume (2)
P.3	1. Consumptieve bestedingen van de huishoudens naar functie	Coicop-groepen (1)	x	x
P.3	2. Consumptieve bestedingen van ingezet en niet-ingezet huishoudens in het economisch gebied		x	x
P.33	3. Consumptieve bestedingen van ingezet huishoudens in het buitenland		x	x
P.34	4. Consumptieve bestedingen van niet-ingezet huishoudens in het economisch gebied		x	x
P.3	5. Consumptieve bestedingen van ingezet huishoudens in het economisch gebied en in het buitenland		x	x

(1) Voor COICOP- groepen 12.2 „Prostitutie” en 12.7 „Overige diensten, niet elders ingedeeld” moeten de gegevens worden ingediend als een totaalbedrag.

(2) Voor het referentiejaar 1995 hoeven geen gegevens in prijzen van het voorgaande jaar te worden verstrekt.

Tabel 6 — Financiële rekeningen per sector

(Transacties, rekening voor overige volumemutaties en herwaarderingsrekening — geconsolideerd en niet-geconsolideerd — en informatie over transactiepartners (*))

		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen, inclusief subsectoren (1)	Financiële instellingen, inclusief subsectoren (2)	Overheid, inclusief subsectoren (3)	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (4)	Buitenland, inclusief subsectoren (5)
Transacties/overige volumemutaties (**)/nominale herwaarderings van financiële instrumenten (**)	ESR	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Financiële activa	F.A	x	x	x	x	x	x
Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	F.1	x	x	x	x	x	x
Monetair goud	F.11	x	x	x	x	x	x
Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	F.12	x	x	x	x	x	x
Chartaal geld en deposito's	F.2	x	x	x	x	x	x
Chartaal geld	F.21	x	x	x	x	x	x
Girale deposito's	F.22	x	x	x	x	x	x
Overige deposito's	F.29	x	x	x	x	x	x
Schuldbewijzen	F.3	x	x	x	x	x	x
Kortlopende leningen	F.31	x	x	x	x	x	x
Langlopende leningen	F.32	x	x	x	x	x	x

		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen, inclusief subsectoren ⁽¹⁾	Financiële instellingen, inclusief subsectoren ⁽²⁾	Overheid, inclusief subsectoren ⁽³⁾	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens ⁽⁴⁾	Buitenland, inclusief subsectoren ⁽⁵⁾
Transacties/overige volumemutaties ^(**)/nominale herwaardering van financiële instrumenten ^(**)	ESR	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Leningen	F.4	x	x	x	x	x	x
Kortlopende leningen	F.41	x	x	x	x	x	x
Langlopende leningen	F.42	x	x	x	x	x	x
Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	F.5	x	x	x	x	x	x
Deelnemingen	F.51	x	x	x	x	x	x
Beursgenoteerde aandelen	F.511	x	x	x	x	x	x
Niet-beursgenoteerde aandelen	F.512	x	x	x	x	x	x
Overige deelnemingen	F.519	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	F.52	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen ⁽⁶⁾	F.521	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen ⁽⁶⁾	F.522	x	x	x	x	x	x
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	F.6	x	x	x	x	x	x
Technische voorzieningen schadeverzekering	F.61	x	x	x	x	x	x
Levensverzekeringen en lijfrenterechten	F.62	x	x	x	x	x	x
Pensioenrechten, aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders en rechten op niet-pensioenuitkeringen	F.63+ F.64+ F.65	x	x	x	x	x	x
Pensioenrechten ⁽⁶⁾	F.63	x	x	x	x	x	x
Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders ⁽⁶⁾	F.64	x	x	x	x	x	x
Rechten op niet-pensioenuitkeringen ⁽⁶⁾	F.65	x	x	x	x	x	x
Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	F.66	x	x	x	x	x	x
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	F.7	x	x	x	x	x	x

		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen, inclusief subsectoren (1)	Financiële instellingen, inclusief subsectoren (2)	Overheid, inclusief subsectoren (3)	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (4)	Buitenland, inclusief subsectoren (5)
Transacties/overige volumemutaties (**)/nominale herwaardering van financiële instrumenten (**)	ESR	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Financiële derivaten (6)	F.71	x	x	x	x	x	x
Aandelenopties voor werknemers (6)	F.72	x	x	x	x	x	x
Overige vorderingen	F.8	x	x	x	x	x	x
Handelskredieten en voorschotten	F.81	x	x	x	x	x	x
Overige transitorische posten (vorderingen)	F.89	x	x	x	x	x	x
Passiva	F.L	x	x	x	x	x	x
Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	F.1	x	x	x	x	x	x
Monetair goud	F.11	x	x	x	x	x	x
Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	F.12	x	x	x	x	x	x
Chartaal geld en deposito's	F.2	x	x	x	x	x	x
Chartaal geld	F.21	x	x	x	x	x	x
Girale deposito's	F.22	x	x	x	x	x	x
Overige deposito's	F.29	x	x	x	x	x	x
Schuldbewijzen	F.3	x	x	x	x	x	x
Kortlopende leningen	F.31	x	x	x	x	x	x
Langlopende leningen	F.32	x	x	x	x	x	x
Leningen	F.4	x	x	x	x	x	x
Kortlopende leningen	F.41	x	x	x	x	x	x
Langlopende leningen	F.42	x	x	x	x	x	x
Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	F.5	x	x	x	x	x	x
Deelnemingen	F.51	x	x	x	x	x	x
Beursgenoteerde aandelen	F.511	x	x	x	x	x	x
Niet-beursgenoteerde aandelen	F.512	x	x	x	x	x	x
Overige deelnemingen	F.519	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	F.52	x	x	x	x	x	x

		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen, inclusief subsectoren (1)	Financiële instellingen, inclusief subsectoren (2)	Overheid, inclusief subsectoren (3)	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (4)	Buitenland, inclusief subsectoren (5)
Transacties/overige volumemutaties (**)/nominale herwaardering van financiële instrumenten (**)	ESR	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen (6)	F.521	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen (6)	F.522	x	x	x	x	x	x
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	F.6	x	x	x	x	x	x
Technische voorzieningen schadeverzekering	F.61	x	x	x	x	x	x
Levensverzekeringen en lijfrenterechten	F.62	x	x	x	x	x	x
Pensioenrechten, aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders en rechten op niet-pensioenuitkeringen	F.63+ F.64+ F.65	x	x	x	x	x	x
Pensioenrechten (6)	F.63	x	x	x	x	x	x
Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders (6)	F.64	x	x	x	x	x	x
Rechten op niet-pensioenuitkeringen (6)	F.65	x	x	x	x	x	x
Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	F.66	x	x	x	x	x	x
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	F.7	x	x	x	x	x	x
Financiële derivaten (6)	F.71	x	x	x	x	x	x
Aandelenopties voor werknemers (6)	F.72	x	x	x	x	x	x
Overige schulden	F.8	x	x	x	x	x	x
Handelskredieten en voorschotten	F.81	x	x	x	x	x	x
Overige transitorische posten (schulden)	F.89	x	x	x	x	x	x
Mutaties in financiële activa (7)	F.A	x	x	x	x	x	x

		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen, inclusief subsectoren (1)	Financiële instellingen, inclusief subsectoren (2)	Overheid, inclusief subsectoren (3)	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (4)	Buitenland, inclusief subsectoren (5)
Transacties/overige volumemutaties (**)/nominale herwaardering van financiële instrumenten (**)	ESR	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Mutaties in financiële passiva (7)	F.L	x	x	x	x	x	x
Saldo financiële transacties (7)		x	x	x	x	x	x

(*) Verstrekking van niet-geconsolideerde informatie over transactiepartners geschiedt op vrijwillige basis en is beperkt tot de volgende partnersectoren:

- S.11 Niet-financiële vennootschappen
- S.12 Financiële instellingen
- S.13 Overheid
- S.14 + S.15 Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens
- S.2 Buitenland

(**) Verstrekking van de niet-geconsolideerde rekening voor overige volumemutaties en herwaarderingsrekening is verplicht voor de referentiejaar met ingang van 2012 voor de volgende sectoren en instrumenten:

- S.11 Niet-financiële vennootschappen
- S.12 Financiële instellingen
- S.13 Overheid
- S.14 + S.15 Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens
- S.2 Buitenland
- F.1 Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)
- F.2 Chartaal geld en deposito's
- F.3 Schuldbewijzen
- F.4 Leningen
- F.5 Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen
- F.6 Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen
- F.7 Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers
- F.8 Overige vorderingen / schulden

Verstrekking van de geconsolideerde rekening voor overige volumemutaties en herwaarderingsrekening geschiedt op vrijwillige basis.

(1) Niet-financiële vennootschappen

- S.11 Niet-financiële vennootschappen — totaal
- S.11001 Alle niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid (op vrijwillige basis)

(2) Financiële instellingen

- S.12 Financiële instellingen — totaal
- S.121+S.122+S.123 Monetaire financiële instellingen
- S.121 Centrale bank
- S.122+S.123 Deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank, en geldmarktfondsen (indeling op vrijwillige basis)
- S.124 Beleggingsfondsen m.u.v. GMF's
- S.125+S.126+S.127 Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen; financiële hulpbedrijven; en financiële instellingen en kredietverstrekkers binnen concernverband (indeling op vrijwillige basis)
- S.128+S.129 Verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (indeling op vrijwillige basis)
- S.12001 Alle financiële instellingen in handen van de overheid (op vrijwillige basis)

(3) Indeling van de overheid naar subsector:

- S.13 Overheid — totaal
- S.1311 Centrale overheid
- S.1312 Deelstaatoverheid
- S.1313 Lagere overheid
- S.1314 Socialezekerheidsfondsen

(4) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens (indeling op vrijwillige basis voor de referentiejaar vóór 2012)

- S.14+S.15 Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens — totaal
- S.14 Huishoudens
- S.15 Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens

(5) Buitenland

- S.2 Buitenland — totaal (indeling op vrijwillige basis)
- S.21 Lidstaten en instellingen en organen van de Europese Unie
- S.21 Lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone
- S.22 Niet-lidstaten en internationale organisaties die geen ingezetene van de Europese Unie zijn, waarbij in aanmerking wordt genomen dat:
  - de uitsplitsing naar EMU en EU de samenstelling zoals die er aan het einde van de referentieperiode uitziet, moet weergeven („veranderende samenstelling”);
  - de vrijwillig verstrekte gegevens niet moeten worden ingediend voor referentieperioden vóór 1999.

(6) Verstrekking op vrijwillige basis.

(7) Alleen voor „transacties in financiële instrumenten”; niet zinvol voor „volumemutaties”, „herwaardering van financiële instrumenten” en informatie over partnersectoren.

Tabel 7 — Financiële balansen (Financiële instrumenten, standen – geconsolideerd en niet-geconsolideerd – en informatie over transactiepartners (*)

		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen, inclusief subsectoren (1)	Financiële instellingen, inclusief subsectoren (2)	Overheid, inclusief subsectoren (3)	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (4)	Buitenland, inclusief subsectoren (5)
Standen van financiële activa en passiva	ESR	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Financiële activa	AF.A	x	x	x	x	x	x
Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	AF.1	x	x	x	x	x	x
Monetair goud	AF.11	x	x	x	x	x	x
Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	AF.12	x	x	x	x	x	x
Chartaal geld en deposito's	AF.2	x	x	x	x	x	x
Chartaal geld	AF.21	x	x	x	x	x	x
Girale deposito's	AF.22	x	x	x	x	x	x
Overige deposito's	AF.29	x	x	x	x	x	x
Schuldbewijzen	AF.3	x	x	x	x	x	x
Kortlopende leningen	AF.31	x	x	x	x	x	x
Langlopende leningen	AF.32	x	x	x	x	x	x
Leningen	AF.4	x	x	x	x	x	x
Kortlopende leningen	AF.41	x	x	x	x	x	x
Langlopende leningen	AF.42	x	x	x	x	x	x
Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	AF.5	x	x	x	x	x	x
Deelnemingen	AF.51	x	x	x	x	x	x
Beursgenoteerde aandelen	AF.511	x	x	x	x	x	x
Niet-beursgenoteerde aandelen	AF.512	x	x	x	x	x	x
Overige deelnemingen	AF.519	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	AF.52	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen (6)	AF.521	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen (6)	AF.522	x	x	x	x	x	x
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	AF.6	x	x	x	x	x	x
Technische voorzieningen schadeverzekering	AF.61	x	x	x	x	x	x
Levensverzekeringen en lijfrenterechten	AF.62	x	x	x	x	x	x

		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen, inclusief subsectoren (1)	Financiële instellingen, inclusief subsectoren (2)	Overheid, inclusief subsectoren (3)	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (4)	Buitenland, inclusief subsectoren (5)
Standen van financiële activa en passiva	ESR	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Pensioenrechten, aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders en rechten op niet-pensioenuitkeringen	AF.63+ AF.64+ AF.65	x	x	x	x	x	x
Pensioenrechten (6)	AF.63	x	x	x	x	x	x
Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders (6)	AF.64	x	x	x	x	x	x
Rechten op niet-pensioenuitkeringen (6)	AF.65	x	x	x	x	x	x
Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	AF.66	x	x	x	x	x	x
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	AF.7	x	x	x	x	x	x
Financiële derivaten (6)	AF.71	x	x	x	x	x	x
Aandelenopties voor werknemers (6)	AF.72	x	x	x	x	x	x
Overige vorderingen	AF.8	x	x	x	x	x	x
Handelskredieten en voorschotten	AF.81	x	x	x	x	x	x
Overige transitorische posten (vorderingen)	AF.89	x	x	x	x	x	x
Passiva	AF.L	x	x	x	x	x	x
Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	AF.1	x	x	x	x	x	x
Monetair goud	AF.11	x	x	x	x	x	x
Bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	AF.12	x	x	x	x	x	x
Chartaal geld en deposito's	AF.2	x	x	x	x	x	x
Chartaal geld	AF.21	x	x	x	x	x	x
Girale deposito's	AF.22	x	x	x	x	x	x
Overige deposito's	AF.29	x	x	x	x	x	x
Schuldbewijzen	AF.3	x	x	x	x	x	x
Kortlopende leningen	AF.31	x	x	x	x	x	x

		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen, inclusief subsectoren ⁽¹⁾	Financiële instellingen, inclusief subsectoren ⁽²⁾	Overheid, inclusief subsectoren ⁽³⁾	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens ⁽⁴⁾	Buitenland, inclusief subsectoren ⁽⁵⁾
Standen van financiële activa en passiva	ESR	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Langlopende leningen	AF.32	x	x	x	x	x	x
Leningen	AF.4	x	x	x	x	x	x
Kortlopende leningen	AF.41	x	x	x	x	x	x
Langlopende leningen	AF.42	x	x	x	x	x	x
Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	AF.5	x	x	x	x	x	x
Deelnemingen	AF.51	x	x	x	x	x	x
Beursgenoteerde aandelen	AF.511	x	x	x	x	x	x
Niet-beursgenoteerde aandelen	AF.512	x	x	x	x	x	x
Overige deelnemingen	AF.519	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	AF.52	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in geldmarktfondsen ⁽⁶⁾	AF.521	x	x	x	x	x	x
Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen m.u.v. geldmarktfondsen ⁽⁶⁾	AF.522	x	x	x	x	x	x
Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	AF.6	x	x	x	x	x	x
Technische voorzieningen schadeverzekering	AF.61	x	x	x	x	x	x
Levensverzekeringen en lijfrenterechten	AF.62	x	x	x	x	x	x
Pensioenrechten, aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders en rechten op niet-pensioenuitkeringen	AF.63 + AF.64 + AF.65	x	x	x	x	x	x
Pensioenrechten ⁽⁶⁾	AF.63	x	x	x	x	x	x
Aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders ⁽⁶⁾	AF.64	x	x	x	x	x	x
Rechten op niet-pensioenuitkeringen ⁽⁶⁾	AF.65	x	x	x	x	x	x
Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	AF.66	x	x	x	x	x	x
Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	AF.7	x	x	x	x	x	x

		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen, inclusief subsectoren (1)	Financiële instellingen, inclusief subsectoren (2)	Overheid, inclusief subsectoren (3)	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (4)	Buitenland, inclusief subsectoren (5)
Standen van financiële activa en passiva	ESR	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Financiële derivaten (6)	AF.71	x	x	x	x	x	x
Aandelenopties voor werknemers (6)	AF.72	x	x	x	x	x	x
Overige schulden	AF.8	x	x	x	x	x	x
Handelskredieten en voorschotten	AF.81	x	x	x	x	x	x
Overige transitorische posten (schulden)	AF.89	x	x	x	x	x	x
Financiële activa (7)	AF.A	x	x	x	x	x	x
Financiële passiva (7)	AF.L	x	x	x	x	x	x
Financieel vermogenssaldo (7)	BF.90	x	x	x	x	x	x

(*) Verstrekking van niet-geconsolideerde informatie over transactiepartners geschiedt op vrijwillige basis en is beperkt tot de volgende partnersectoren:

- S.11 Niet-financiële vennootschappen
- S.12 Financiële instellingen
- S.13 Overheid
- S.14 + S.15 Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens
- S.2 Buitenland

(1) Niet-financiële vennootschappen

- S.11 Niet-financiële vennootschappen — totaal
- S.11001 Alle niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid (op vrijwillige basis)

(2) Financiële instellingen

- S.12 Financiële instellingen — totaal
- S.121+S.122+S.123 Monetaire financiële instellingen
- S.121 Centrale bank
- S.122+S.123 Deposito-instellingen m.u.v. de centrale bank, en geldmarktfondsen (indeling op vrijwillige basis)
- S.124 Beleggingsfondsen m.u.v. GMF's
- S.125+S.126+S.127 Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen; financiële hulpbedrijven; en financiële instellingen en kredietverstrekkers binnen concernverband (indeling op vrijwillige basis)
- S.128+S.129 Verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen (indeling op vrijwillige basis)
- S.12001 Alle financiële instellingen in handen van de overheid (indiening op vrijwillige basis)

(3) Indeling van de overheid naar subsector:

- S.13 Overheid — totaal
- S.1311 Centrale overheid
- S.1312 Deelstaatoverheid
- S.1313 Lagere overheid
- S.1314 Socialezekerheidsfondsen

(4) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens (indeling op vrijwillige basis voor referentiejaar vóór 2012)

- S.14+S.15 Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens — totaal
- S.14 Huishoudens
- S.15 Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens

(5) Buitenland

- S.2 Buitenland — totaal (indeling op vrijwillige basis)
- S.21 Lidstaten en instellingen en organen van de Europese Unie
- S.2I Lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone
- S.22 Niet-lidstaten en internationale organisaties die geen ingezetene van de Europese Unie zijn, waarbij in aanmerking wordt genomen dat:
  - de uitsplitsing naar EMU en EU de samenstelling zoals die er aan het einde van de referentieperiode uitziet, moet weergeven ('veranderende samenstelling');
  - de vrijwillig verstrekte gegevens niet moeten worden ingediend voor perioden vóór referentiejaar 1999.

(6) Verstrekking op vrijwillige basis.

(7) Informatie over partnersectoren is niet relevant voor deze post.

Tabel 8 — Niet-financiële rekeningen per sector — jaarlijks

Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Niet-ingevoerd in sectoren	Buitenland
Middelen														
P.1	Output	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
(P.11+P.12 +P.131)	marktoutput, output voor eigen finaal gebruik en betalingen voor overige niet-marktoutput								x					
P.11	— Marktoutput	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.12	— Output voor eigen finaal gebruik	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.13	— Niet-marktoutput	x							x	x		x		
P.7	Invoer van goederen en diensten													x
P.71	— Invoer van goederen													x
P.72	— Invoer van diensten													x
P.72F	— Invoer van IGDFI													o
(D.21 – D.31)	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies	x											x	
Gebruik		2												
P.2	Intermediair verbruik	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.6	— Uitvoer van goederen en diensten													x
P.61	— Uitvoer van goederen													x
P.62	— Uitvoer van diensten													x
P.62F	— — Uitvoer van IGDFI													o
B.1g	Toegevoegde waarde (bruto) / Bruto binnenlands product	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	

Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
Middelen														
B.11	Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland													x
P.51c	Verbruik van vaste activa	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.1n	Toegevoegde waarde (netto) / Netto binnenlands product	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	
II.1.1 Inkomensvormingsrekening		sectoren												
Middelen		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
B.1g	Toegevoegde waarde (bruto) / Bruto binnenlands product	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	
D.3	Subsidies	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	
D.31	— Productgebonden subsidies	x											x	
D.39	— Niet-productgebonden subsidies op productie	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
Gebruik														
D.1	Beloning van werknemers	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.11	— Lonen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.12	— Sociale premies t.l.v. werkgevers	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.2	Belastingen op productie en invoer	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	
D.21	— Productgebonden belastingen	x											x	
D.29	— Niet-productgebonden belastingen op productie	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
(B.2g+ B.3g)	Exploitatieoverschot (bruto) + Gemengd inkomen (bruto)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		

Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (!)	S.15 (!)	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
Middelen														
B.2g	— Exploitatieoverschot (bruto)	x								x	x			
B.3g	— Gemengd inkomen (bruto)	x								x	x			
II.1.2 Rekening voor bestemming van primaire inkomens		Middelen												
sectoren		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (!)	S.15 (!)	S.1N	S.2
(B.2g+ B.3g)	Exploitatieoverschot (bruto) + Gemengd inkomen (bruto)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.2g	— Exploitatieoverschot (bruto)	x								x	x			
B.3g	— Gemengd inkomen (bruto)	x								x	x			
D.1	Beloning van werknemers	x								x	x			x
D.11	— Lonen	x								x	x			x
D.12	— Sociale premies t.l.v. werkgevers	x								x	x			x
D.2	Belastingen op productie en invoer	x							x					x
D.21	— Productgebonden belastingen	x							x					x
D.211	— — Belasting over de toegevoegde waarde (btw)	x							x					x
D.212	— — Belastingen op invoer (exclusief btw)	x							x					x
D.214	— — Overige productgebonden belastingen	x							x					x
D.29	— Niet-productgebonden belastingen op productie	x							x					x
D.4	Inkomen uit vermogen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.41	— Rente (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.42	— Winstuitkeringen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
Middelen														
D.421	— — Dividenden	o	o	o		o	o		o	o	o	o		o
D.422	— — Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	o	o	o		o	o		o	o	o	o		o
D.43	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.43S2I	— — Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen binnen de eurozone (3) (4)		x	o		x	o							
D.43S2X	— — Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen buiten de eurozone (3) (4)		x	o		x	o							
D.43S21	— — Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen binnen de EU (3)		x	o		x	o							
D.43S22	— — Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen buiten de EU (3)		x	o		x	o							
D.44	— Overig inkomen uit beleggingen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.441	— — Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.442	— — Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.443	— — Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.45	— Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.4g	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)	o	x	o		x	o		o	o	o	o		

Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
Middelen														
D.41g	Totaal rente vóór toerekening van IGDFI ⁽²⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
Gebruik														
D.3	Subsidies	x							x					x
D.31	— Niet-productgebonden subsidies op productie	x							x					x
D.39	— Overige subsidies op productie	x							x					x
D.4	Inkomen uit vermogen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.41	— Rente ⁽²⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.42	— Winstuitkeringen	x	x	o		x	o							x
D.421	— — Dividenden	o	o	o		o	o							o
D.422	— — Inkomen onttrokken aan quasivennootschappen	o	o	o		o	o							o
D.43	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	x	x	o		x	o			x	x	x		x
D.43S2I	— — Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen binnen de eurozone ⁽³⁾ ⁽⁴⁾		x	o		x	o							
D.43S2X	— — Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen buiten de eurozone ⁽³⁾ ⁽⁴⁾		x	o		x	o							
D.43S21	— — Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen binnen de EU ⁽³⁾		x	o		x	o							
D.43S22	— — Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen buiten de EU ⁽³⁾		x	o		x	o							
D.44	— Overig inkomen uit beleggingen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
Middelen														
D.441	— — Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan polishouders (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.442	— — Inkomen uit beleggingen te betalen i.v.m. pensioenrechten (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.443	— — Inkomen uit beleggingen toe te rekenen aan aandeelhouders van collectieve-beleggingsfondsen (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.45	— Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto) / Nationaal inkomen (bruto)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
D.41g	Totaal rente vóór toerekening van IGDFI (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
II.2 Secundaire inkomensverdelingsrekening		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
Middelen														
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto) / Nationaal inkomen (bruto)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	x							x					x
D.51	— Belastingen op inkomen	x							x					x
D.59	— Belastingen op vermogen enz.	x							x					x
D.6	Sociale premies en uitkeringen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.61	— Sociale premies (netto)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
Middelen														
D.611	— — Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers ⁽³⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.612	— — Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers ⁽³⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.613	— — Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens ⁽³⁾	X	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.614	— — Aanvullingen sociale premies t.l.v. huishoudens ⁽³⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.61SC	— — Vergoeding voor de socialeverzekeringsregeling ⁽³⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.62	— Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	x								x	x			x
D.63	— Sociale overdrachten in natura	x								x	x			
D.631	— Sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten	o								o	o			
D.632	— Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten	o								o	o			
D.7	Overige inkomensoverdrachten	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.71	— Premies schadeverzekering (netto)	x				x	o		x					x
D.72	— Uitkeringen schadeverzekering	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.74	— Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	x							x					x
D. 74A	— — waarvan: betaald aan / ontvangen door Europese instellingen (bv. EOF)													x

Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
Middelen														
D.75	— Overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.76	— Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni													x
Gebruik														
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.51	— Belastingen op inkomen	x	x	o		x	o		x	x	x			x
D.59	— Belastingen op vermogen enz.	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.6	Sociale premies en uitkeringen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.61	— Sociale premies (netto)	x								x	x			x
D.611	— — Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers (3)	x								x	x			x
D.612	— — Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers (3)	x								x	x			x
D.613	— — Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens (3)	x								x	x			x
D.614	— — Aanvullingen sociale premies t.l.v. huishoudens (3)	x								x	x			x
D.61SC	— — Vergoeding voor de socialeverzekeringsregeling (3)	x								x	x			x
D.62	— Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.63	— Sociale overdrachten in natura	x							x	x		x		
D.631	— Sociale overdrachten in natura — niet-marktproducten	o							x	o		o		
D.632	— Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten	o							x	o		o		

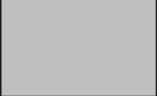
Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
Middelen														
D.7	Overige inkomensoverdrachten	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.71	— Premies schadeverzekering (netto)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.72	— Uitkeringen schadeverzekering	x				x	o		x					x
D.74	— Inkomensoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	x							x					x
D.74A	— — waarvan: betaald aan / ontvangen door Europese instellingen (bv. EOF)	x							x					
D.75	— Overige inkomensoverdrachten, n.e.g. (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.76	— Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni	x							x					
B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)	x							x	x	x	x		
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
II.4.1 Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen		Middelen												
sectoren		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	x								x	x			x
Gebruik														
P.3	Consumptieve bestedingen	x							x	x	x	x		

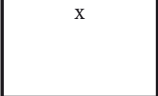
Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
Middelen														
P.31	— Individuele consumptieve bestedingen	x							x	x	x	x		
P.32	— Collectieve consumptieve bestedingen	x							x					
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
B.8g	Besparingen (bruto)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland													x
III.1.1 Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten														
Mutaties in passiva en vermogenssaldo														
B.8g	Besparingen (bruto)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland													x
D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.91r	— Vermogensheffingen, ontvangen	x							x					x
D.92r	— Investeringsbijdragen, ontvangen (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.99r	— Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
Mutaties in activa														
D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.91p	— Vermogensheffingen, betaald	x	x	o		x	o			x	x	x		x

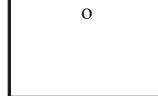
Transacties en saldi		sectoren												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
Middelen														
D.92p	— Investeringsbijdragen, betaald (2)	x							x					x
D.99p	— Overige kapitaaloverdrachten, betaald (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
P.51c	Verbruik van vaste activa	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.10.1	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
III.1.2 Kapitaalvormingsrekening		Mutaties in passiva en vermogenssaldo												
sectoren		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
B.10.1	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
Mutaties in activa														
P.5g	Bruto-investeringen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.51g	— Bruto-investeringen in vaste activa	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.51c	Verbruik van vaste activa	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.52	— Veranderingen in voorraden	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.53	— Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

Transacties en saldi		sectoren													
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14 +S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2	
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Niet-financiële vennootschappen in handen van de overheid		Financiële instellingen	Financiële instellingen in handen van de overheid		Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Huishoudens	Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland	
Middelen															
DB.9	Verschil met het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de financiële rekeningen	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x	
Aanvullende informatie															
EMP	Werkgelegenheid (aantal personen en aantal gewerkte uren)	o	o	o		o	o		x	o	o	o			
OTE	Totaal uitgaven van de overheid								x						
OTR	Totaal inkomsten van de overheid								x						

 = niet-relevante cellen

 = verplicht

 = vrijwillig

⁽¹⁾ Gegevens betreffende S.14 en S.15 voor referentiejaar vóór 2012 worden ingediend op vrijwillige basis. Indiening voor referentiejaar met ingang van 2012 is verplicht..

⁽²⁾ In het algemeen moeten overheidsgegevens binnen elke subsector worden geconsolideerd, maar niet tussen subsectoren. Voor deze transactie moeten gegevens evenwel ook tussen de subsectoren van de overheid (S.13) worden geconsolideerd: centrale overheid, deelstaatoverheid, lagere overheid en socialezekerheidsfondsen.

⁽³⁾ Gegevens voor jaren vóór referentiejaar 2012 worden op vrijwillige basis ingediend. Indiening voor referentiejaar met ingang van 2012 is verplicht..

⁽⁴⁾ Indiening alleen door lidstaten die de euro als munt hebben.

Tabel 801 — Niet-financiële rekeningen per sector — driemaandelijks

Code	Transacties en saldi	sectoren						
		S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
	I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland							
	Middelen	Totale economie	Niet-financiële vermootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
P.1	Output	o	o	o	o	o		
(P.11+P12+P131)	waarvan: marktoutput, output voor eigen finaal gebruik en betalingen voor overige niet-markt-output				x			
P.7	Invoer van goederen en diensten							x
P.71	— Invoer van goederen							x
P.72	— Invoer van diensten							x
P.72F	— Invoer van IGDFI							o
D.21 – D.31	Saldo van productgebonden belastingen en subsidies	x					x	
	Gebruik							
P.2	Intermediair verbruik	o	o	o	o	o		
P.6	Uitvoer van goederen en diensten							x
P.61	— Uitvoer van goederen							x
P.62	— Uitvoer van diensten							x
P.62F	— Uitvoer van IGDFI							o
B.1g	Toegevoegde waarde (bruto) / Bruto binnenlands product	x	x	x	x	x	x	
B.11	Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland							x
P51c	Verbruik van vaste activa	x	x	x	x	x		
B.1n	Toegevoegde waarde (netto) / Netto binnenlands product	x	x	x	x	x		
	II.1.1 Inkomensvormingsrekening							
	Middelen	S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
B.1g	Toegevoegde waarde (bruto) / Bruto binnenlands product	x	x	x	x	x	x	
D.3	Subsidies	x	x	x	x	x	x	
D.31	— Productgebonden subsidies	x					x	
D.39	— Niet-productgebonden subsidies op productie	x	x	x	x	x		
	Gebruik							
D.1	Beloning van werknemers	x	x	x	x	x		x
D.2	Belastingen op productie en invoer	x	x	x	x	x	x	
D.21	— Productgebonden belastingen	x					x	
D.29	— Niet-productgebonden belastingen op productie	x	x	x	x	x		
B.2g+B.3g	Exploitatieoverschot (bruto) + Gemengd inkomen (bruto)	x	x	x	x	x	x	
B.3g	— Gemengd inkomen (bruto)	x				x		

Code	Transacties en saldi	sectoren						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
	I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland	Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
	Middelen							
	II.1.2 Rekening voor bestemming van primaire inkomens	Middelen						
	sectoren	S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14+S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
B.2g+B.3g	Exploitatieoverschot (bruto) + Gemengd inkomen (bruto)	x	x	x	x	x	x	
B.3g	— Gemengd inkomen (bruto)	x				x		
D.1	Beloning van werknemers	x				x		x
D.2	Belastingen op productie en invoer	x			x			x
D.21	— Productgebonden belastingen	x			x			x
D.211	— Belasting over de toegevoegde waarde (btw)				x			
D.29	— Niet-productgebonden belastingen op productie	x			x			x
D.4	Inkomen uit vermogen	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.41	— Rente ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
(D.42+D.43+D.44+D.45)	— Overig inkomen uit vermogen, n.e.g.	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.42	— Winstuitkeringen	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.43	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.43S2I	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen binnen de eurozone		o	o				
D.43S2X	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen buiten de eurozone		o	o				
D.43S21	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen binnen de EU		o	o				
D.43S22	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen buiten de EU		o	o				
D.44	— Overig inkomen uit beleggingen	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.45	— Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		
B.4g	Inkomen uit bedrijfsuitoefening (bruto)	o	x	x	o	o		
D.41g	Totaal rente vóór toerekening van IGDFI ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
	Gebruik							
D.3	Subsidies	x			x		x	x
D.31	— Niet-productgebonden subsidies op productie	x			x		x	x
D.39	— Overige subsidies op productie	x			x			x

Code	Transacties en saldi	sectoren						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
		Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland								
Middelen								
D.4	Inkomen uit vermogen	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.41	— Rente ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
(D.42+D.43+D.44+D.45)	— Overig inkomen uit vermogen, n.e.g.	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.42	— Winstuitkeringen	x ⁽¹⁾	x	x				x
D.43	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen	x ⁽¹⁾	x	x				x
D.43S2I	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen binnen de eurozone		o	o				
D.43S2X	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen buiten de eurozone		o	o				
D.43S21	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen binnen de EU		o	o				
D.43S22	— Herbelegde winsten op buitenlandse directe investeringen buiten de EU		o	o				
D.44	— Overig inkomen uit beleggingen	x ⁽¹⁾	x	x	x			x
D.45	— Inkomen uit natuurlijke hulpbronnen	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto) / Nationaal inkomen (bruto)	x	x	x	x	x		
D.41g	Totaal rente vóór toerekening van IGDFI ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
II.2 Secundaire inkomensverdelingsrekening		Middelen						
sectoren		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
B.5g	Saldo primaire inkomens (bruto) / Nationaal inkomen (bruto)	x	x	x	x	x		
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	x			x			x
D.6	Sociale premies en uitkeringen	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.61	— Sociale premies (netto)	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.62	— Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	x ⁽¹⁾				x		x
D.63	— Sociale overdrachten in natura	x ⁽¹⁾				x		
D.7	Overige inkomensoverdrachten	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.71	— Premies schadeverzekering (netto)	x ⁽¹⁾		x	x			x
D.72	— Uitkeringen schadeverzekering	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
(D.74+D.75+D.76)	— Overige inkomensoverdrachten, n.e.g.	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x

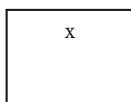
Code	Transacties en saldi	sectoren						
		S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
	I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland	Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
	Middelen							
D.74	— Inkomenoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	o			o			o
D.74A	— waarvan: betaald aan / ontvangen door Europese instellingen (bv. EOF)							x
D.75	— Overige inkomenoverdrachten, n.e.g. (2)	o	o	o	o	o		o
D.76	— Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni							o
	Gebruik							
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.	x (1)	x	x	x	x		x
D.6	Sociale premies en uitkeringen	x (1)	x	x	x	x		x
D.61	— Sociale premies (netto)	x (1)				x		x
D.62	— Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)	x (1)	x	x	x	x		x
D.63	— Sociale overdrachten in natura	x (1)			x	x		
D.631	— Sociale overdrachten in natura – niet-marktproducten	x			x			
D.632	— Sociale overdrachten in natura – aangekochte marktproducten	x			x			
D.7	Overige inkomenoverdrachten	x (1)	x	x	x	x		x
D.71	— Premies schadeverzekering (netto)	x (1)	x	x	x	x		x
D.72	— Uitkeringen schadeverzekering	x (1)		x	x			x
(D.74+D.75+D.76)	— Overige inkomenoverdrachten, n.e.g.	x (1)	x	x	x	x		x
D.74	— Inkomenoverdrachten i.v.m. internationale samenwerking	o			o			o
D.74A	— waarvan: betaald aan / ontvangen door Europese instellingen (bv. EOF)	x			x			
D.75	— Overige inkomenoverdrachten, n.e.g. (2)	o	o	o	o	o		o
D.76	— Eigen middelen van de EU op basis van btw en bni	o			o			
B.7g	Alternatief beschikbaar inkomen (bruto)				x	x		
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	x	x	x	x	x		

Code	Transacties en saldi	sectoren						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
	I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland							
	Middelen	Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
	II.4.1 Rekening voor besteding van het beschikbaar inkomen	Middelen						
	sectoren	S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
B.6g	Beschikbaar inkomen (bruto)	x	x	x	x	x		
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	x				x		x
	Gebruik							
P.3	Consumptieve bestedingen	x			x	x		
P.31	— Individuele consumptieve bestedingen	x			x	x		
P.32	— Collectieve consumptieve bestedingen	x			x			
D.8	Correctie voor mutaties in pensioenrechten	x	x	x	x	x		x
B.8g	Besparingen (bruto)	x	x	x	x	x		
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland							x
	III.1.1 Rekening voor mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaaloverdrachten							
	Mutaties in passiva en vermogenssaldo							
B.8g	Besparingen (bruto)	x	x	x	x	x		
B.12	Saldo lopende transacties van het buitenland							x
D.9r	Kapitaaloverdrachten, ontvangen	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.91r	— Vermogensheffingen, ontvangen	x			x			x
D.92r+D.99r	— Investeringsbijdragen en overige kapitaaloverdrachten ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.92r	— Investeringsbijdragen, ontvangen ⁽²⁾	o	o	o	o	o		o
D.99r	— Overige kapitaaloverdrachten, ontvangen ⁽²⁾	o	o	o	o	o		o
	Mutaties in activa							
D.9p	Kapitaaloverdrachten, betaald	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.91p	— Vermogensheffingen, betaald	x ⁽¹⁾	x	x		x		x
D.92p+D.99p	— Investeringsbijdragen en overige kapitaaloverdrachten ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.92p	— Investeringsbijdragen, betaald ⁽²⁾	o			o			o
D.99p	— Overige kapitaaloverdrachten, betaald ⁽²⁾	o	o	o	o	o		o
P.51c	Verbruik van vaste activa	x	x	x	x	x		

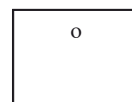
Code	Transacties en saldi	sectoren						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
	I Productierekening/Rekening voor goederen- en dienstentransacties van het buitenland							
	Middelen	Totale economie	Niet-financiële vennootschappen	Financiële instellingen	Overheid	Huishoudens en instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens	Niet ingedeeld in sectoren	Buitenland
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaal-overdrachten	x	x	x	x	x		x
	III.1.2 Kapitaalvormingsrekening	sectoren						
	Mutaties in passiva en vermogenssaldo	S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
B.101	Mutaties in het vermogenssaldo a.g.v. besparingen en kapitaal-overdrachten	x	x	x	x	x		x
	Mutaties in activa							
P.5g	Bruto-investeringen	x	x	x	x	x		
P.51g	— Bruto-investeringen in vaste activa	x	x	x	x	x		
P.51c	Verbruik van vaste activa	x	x	x	x	x		
P.52+P.53	— Veranderingen in voorraden en nettoverwervingen van kostbaarheden	x	x	x	x	x		
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde activa	x	x	x	x	x		x
B.9	Vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-)	x	x	x	x	x		x
DB.9	Verschil met het vorderingenoverschot (+) c.q. -tekort (-) van de financiële rekeningen	o	o	o	o	o		o
	Aanvullende informatie							
EMP	Werkgelegenheid (aantal personen en aantal gewerkte uren)	o	o	o	o	o		o
OTE	Totaal uitgaven van de overheid				x			
OTR	Totaal inkomsten van de overheid				x			
AN.111	Woningen					o		
AN.211	Grond					o		

= niet-relevante cellen

= verplicht

=vrijwillig

⁽¹⁾ Vrijwillig voor landen waarvan het bbp in lopende prijzen minder dan 1 % van het overeenkomstige totaal voor de Unie uitmaakt. De drempel van 1 % wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde op basis van de laatste drie beschikbare jaren.

⁽²⁾ In het algemeen moeten overheidsgegevens binnen elke subsector worden geconsolideerd, maar niet tussen subsectoren. Voor deze transactie moeten gegevens evenwel ook tussen de subsectoren van de overheid (S.13) worden geconsolideerd: centrale overheid, deelstaatoverheid, lagere overheid en socialezekerheidsfondsen.

CORRECTIES VOOR SEIZOENSINVLOEDEN

— Voor seizoensinvloeden (en, waar passend, voor het aantal werkdagen) gecorrigeerde gegevens worden vanaf referentiejaar 2014 verplicht ingediend voor:

Gebruik: S.2/P.6, S.2/D.1+D.2+D.3+D.4, S.2/D.5+D.6+D.7, S.2/D.8, S.2/D.9

Middelen: S.2/P.7, S.2/D.1+D.2+D.3+D.4, S.2/D.5+D.6+D.7, S.2/D.8, S.2/D.9

Saldi: S.1/B.1g, S.1/B.2g+B.3g, S.1/B.5g, S.1/B.6g, S.1/B.8g, S.1/B.9

Indieningstermijn: drie werkdagen na de indieningstermijn voor niet voor seizoensinvloeden gecorrigeerde gegevens

— Voor seizoensinvloeden (en, waar passend, voor het aantal werkdagen) gecorrigeerde gegevens worden vanaf referentiejaar 2017 verplicht ingediend voor:

Gebruik: S.11/D.1^(e), S.11/P.51g^(e), S.13/P.3, S.13/P.51g, S.13/OTE, S.14+S.15/D.4^(e), S.14+S.15/D.5^(e), S.14+S.15/D.61^(e), S.14+S.15/D.7^(e), S.14+S.15/D.8^(e), S.14+S.15/P.31, S.14+S.15/P.51g^(e)

Middelen: S.13/OTR, S.14+S.15/D.1^(e), S.14+S.15/D.4^(e), S.14+S.15/D.62^(e), S.14+S.15/D.7^(e), S.14+S.15/D.8^(e)

Saldi: S.11/B.1g^(e), S.11/B.2g+B.3g^(e), S.13/B.9, S.14+S.15/B.2g+B.3g^(e), S.14+S.15/B.6g^(e), S.14+S.15/B.8g^(e)

Indieningstermijn: drie werkdagen na de indieningstermijn voor niet voor seizoensinvloeden gecorrigeerde gegevens

— Voor seizoensinvloeden (en, waar passend, voor het aantal werkdagen) gecorrigeerde gegevens worden vrijwillig ingediend voor:

Gebruik: S.11/(P.52+P.53), S.11/D.5, S.14+S.15/D.62, S.14+S.15/D.63, S.2/P.61, S.2/P.62

Middelen: S.14+S.15/D.61, S.14+S.15/D.63, S.2/P.71, S.2/P.72

Saldi: S.11/B.4g, S.11/B.9, S.14+S.15/B.3g, S.14+S.15/B.9

Indieningstermijn: drie werkdagen na de indieningstermijn voor niet voor seizoensinvloeden gecorrigeerde gegevens.

^(e) Vrijwillig voor landen waarvan het bbp in lopende prijzen minder dan 1 % van het overeenkomstige totaal voor de Unie uitmaakt. De drempel van 1 % wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde op basis van de laatste drie beschikbare jaren.

VOLUMEGEGEVENS

Kettingindexgegevens volume, na correctie voor seizoensinvloeden (en, waar passend, voor het aantal werkdagen), worden op vrijwillige basis ingediend voor:

S.11/B1g, S.11/P.51g, S.14+S.15/P.31, S.14+S.15/P.51g.

Indieningstermijn: drie werkdagen na de indieningstermijn voor niet voor seizoensinvloeden gecorrigeerde gegevens.

BRONNEN EN METHODEN

Belangrijke methodologische of andere wijzigingen die gevolgen zouden kunnen hebben voor de ingediende gegevens, worden door de lidstaten uiterlijk drie maanden nadat deze hun beslag hebben gekregen, aan de Commissie gemeld.

Tabel 9 — Gedetailleerde ontvangsten aan belastingen en sociale premies naar aard van de belasting of sociale premie en naar ontvangende subsector, inclusief de lijst van belastingen en sociale premies volgens de nationale classificatie (*)

Code (**)	Transactie
D.2	Belastingen op productie en invoer
D.21	Productgebonden belastingen
D.211	Belasting over de toegevoegde waarde (btw)
D.212	Belastingen op invoer (exclusief btw)
D.2121	Invoerrechten
D.2122	Overige belastingen op invoer
D.2122a	Heffingen op ingevoerde landbouwproducten
D.2122b	Monetaire compenserende bedragen op ingevoerde producten

Code (**)	Transactie
D.2122c	Accijnzen
D.2122d	Algemene verkoopbelastingen
D.2122e	Belastingen op specifieke diensten
D.2122f	Winsten van invoermonopolies
D.214	Overige productgebonden belastingen
D.214a	Accijnzen en verbruiksbelastingen
D.214b	Zegelrechten
D.214c	Belastingen op financiële en kapitaaltransacties
D.214d	Belastingen op de registratie van auto's
D.214e	Vermakelijkheidsbelastingen
D.214f	Belastingen op loterijen, kansspelen en weddenschappen
D.214g	Belastingen op verzekeringspremies
D.214h	Overige belastingen op specifieke diensten
D.214i	Algemene verkoop- en omzetbelastingen
D.214j	Winsten van fiscale monopolies
D.214k	Uitvoerrechten en monetaire compenserende bedragen bij uitvoer
D.214l	Overige productgebonden belastingen, n.e.g.
D.29	Niet-productgebonden belastingen op productie
D.29a	Belastingen op grond, gebouwen of andere bouwwerken
D.29b	Belastingen op het gebruik van vaste activa
D.29c	Belastingen over de totale loonsom en het aantal werknemers
D.29d	Belastingen op internationale transacties
D.29e	Bedrijfs- en beroepsvergunningen
D.29f	Milieuheffingen
D.29g	Ondercompensatie van btw (forfaitair stelsel)
D.29h	Niet-productgebonden belastingen op productie, n.e.g.
D.5	Belastingen op inkomen, vermogen enz.
D.51	Belastingen op inkomen
D.51a+D.51c1	Belastingen op het inkomen van individuen of huishoudens, inclusief waarderingsverschillen
D.51a	Belastingen op het inkomen van individuen of huishoudens, exclusief waarderingsverschillen ⁽¹⁾
D.51c1	Belastingen op waarderingsverschillen voor individuen of huishoudens ⁽¹⁾

Code (**)	Transactie
D.51b+D51c2	Belastingen op het inkomen of de winsten van vennootschappen, inclusief waarderingsverschillen
D.51b	Belastingen op het inkomen of de winsten van vennootschappen, exclusief waarderingsverschillen ⁽¹⁾
D.51c2	Belastingen op waarderingsverschillen voor vennootschappen ⁽¹⁾
D.51c3	Overige belastingen op waarderingsverschillen ⁽¹⁾
D.51c	Belastingen op waarderingsverschillen
D.51d	Belastingen op winsten uit loterijen of kansspelen
D.51e	Overige belastingen op inkomen, n.e.g.
D.59	Belastingen op vermogen enz.
D.59a	Belastingen op kapitaal
D.59b	Personele belastingen
D.59c	Verbruiksbelastingen
D.59d	Betalingen door huishoudens voor vergunningen
D.59e	Belastingen op internationale transacties
D.59f	Overige belastingen op vermogen, n.e.g.
D.91	Vermogensheffingen
D.91a	Belastingen op kapitaaloverdrachten
D.91b	Buitengewone heffingen op activa of het vermogenssaldo van institutionele eenheden
D.91c	Overige vermogensheffingen, n.e.g.
ODA	Totaal belastingontvangsten
D.61	Sociale premies (netto)
D.611	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
D.611C	Verplichte werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
D.611V	Vrijwillige werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers
D.61SC	Vergoeding voor de socialeverzekeringsregeling ⁽³⁾
D.6111	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. werkgevers ⁽¹⁾
D.6112	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers ⁽¹⁾
D.6121	Toegerekende pensioenpremies t.l.v. werkgevers ⁽¹⁾
D.6122	Toegerekende niet-pensioenpremies t.l.v. werkgevers ⁽¹⁾
D.6131	Werkelijke pensioenpremies t.l.v. huishoudens ⁽¹⁾
D.6132	Werkelijke niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens ⁽¹⁾
D.6141	Aanvullingen pensioenpremies t.l.v. huishoudens ⁽¹⁾

Code (**)	Transactie
D.6142	Aanvullingen niet-pensioenpremies t.l.v. huishoudens ⁽¹⁾
D.612	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers
D.613	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens
D.613c	Verplichte werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens
D.613ce	Verplichte werkelijke sociale premies t.l.v. werknemers
D.613cs	Verplichte werkelijke sociale premies t.l.v. zelfstandigen ⁽¹⁾
D.613cn	Verplichte werkelijke sociale premies t.l.v. niet-werkenden ⁽¹⁾
D.613v	Vrijwillige werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens
D.614	Aanvullingen sociale premies t.l.v. huishoudens ⁽³⁾
D.995	Kapitaaloverdrachten van de overheid aan de desbetreffende sectoren voor belastingen en sociale premies die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽²⁾
D.995a	Productgebonden belastingen die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽²⁾
D.995b	Niet-productgebonden belastingen op productie die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽²⁾
D.995c	Belastingen op inkomen die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽²⁾
D.995d	Belastingen op vermogen enz., die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽²⁾
D.995e	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers, die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽²⁾
D.995f	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens, die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽²⁾
D.995fe	Werkelijke sociale premies t.l.v. werknemers, die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽²⁾
D.995fs	Werkelijke sociale premies t.l.v. zelfstandigen, die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽¹⁾
D.995fn	Werkelijke sociale premies t.l.v. niet-werkenden, die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽¹⁾
D.995g	Vermogensheffingen die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd ⁽²⁾
ODB	Totaal ontvangsten uit belastingen en sociale premies na aftrek van bedragen die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd
ODC	Totaal ontvangsten uit belastingen en sociale premies (netto) (inclusief toegerekende sociale premies) na aftrek van bedragen die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd
ODD	Belastingdruk = totaal ontvangsten uit belastingen en verplichte sociale premies na aftrek van bedragen die zijn geheven, maar waarschijnlijk niet zullen worden geïnd

(*) Sectoren en subsectoren:

S.13 Overheid. Subsectoren:

— S.13 Overheid

— S.1311 Centrale overheid

— S.1312 Deelstaatoverheid

— S.1313 Lagere overheid

— S.1314 Socialezekerheidsfondsen

S.212 Instellingen en organen van de Europese Unie

(**) Bovendien moet in tabel 9 uitvoerige informatie worden verstrekt over de nationale classificatie van belastingen en sociale premies (de "nationale lijst van belastingen"), met overeenkomstige bedragen onder elke betrokken ESR-code. Verstrekking van de nationale lijst van belastingen is verplicht voor de overheid en de instellingen en organen van de Europese Unie.

⁽¹⁾ Op vrijwillige basis.

⁽²⁾ Indeling naar ontvangende subsector op vrijwillige basis.

⁽³⁾ Gegevens voor referentiejaar vóór 2012 kunnen op vrijwillige basis worden ingediend. Indiening voor referentiejaar met ingang van 2012 is verplicht.

Tabel 10 — Tabellen per bedrijfstak en per regio (NUTS niveau 2)

Code	Variabelen	Indeling
B.1g	1. Toegevoegde waarde (bruto) tegen basisprijzen (volumegroeipercentage op basis van prijzen van het voorgaande jaar) ⁽¹⁾	
B.1g	2. Toegevoegde waarde (bruto) tegen basisprijzen (lopende prijzen) ⁽²⁾	A*10
D.1	3. Beloning van werknemers (lopende prijzen)	A*10
P.51g	4. Bruto-investeringen in vaste activa (lopende prijzen)	A*10
	5. Werkgelegenheid ⁽²⁾ ⁽³⁾ : werkzame personen (1 000) en gewerkte uren (1 000)	
ETO	— Totaal ⁽²⁾ ⁽³⁾	A*10
EEM	— Werknemers ⁽³⁾	A*10
POP	6. Bevolking (1 000) ⁽⁴⁾	

⁽¹⁾ Indiening op vrijwillige basis tot 2016. Vanaf 2017: verplichte indiening op t+24 maanden, indiening op vrijwillige basis op t+12 maanden.

⁽²⁾ Totaal toegevoegde waarde (bruto) en totaal werkzame personen (1 000): indiening op t+12 maanden.

Totaal werkgelegenheid in gewerkte uren, A*10 uitsplitsing van werkgelegenheid naar personen en gewerkte uren, A*10 uitsplitsing van toegevoegde waarde (bruto): indiening op t+24 maanden.

⁽³⁾ Werkzame personen en werknemers: ingezetenen en niet-ingezetenen in dienst van ingezetenen producerende eenheden (binnenlands begrip).

⁽⁴⁾ Indiening is verplicht op t+12 maanden.

Tabel 11 — Uitgaven overheid naar functie

Code	Variabelen	Functie	Indeling naar sectoren ⁽¹⁾
OP5ANP	Bruto-investeringen + Saldo aan- en verkopen van niet-financiële niet-geproduceerde activa	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.5	Bruto-investeringen	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.51g	waarvan: bruto-investeringen in vaste activa	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.13
NP	Saldo aan- en verkopen van niet-financiële niet-geproduceerde activa	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.1	Beloning van werknemers	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.3	Subsidies	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4	Inkomen uit vermogen ⁽²⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1311	waarvan: betaald aan de subsector centrale overheid (S.1311) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1312	waarvan: betaald aan de subsector deelstaat-overheid (S.1312) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1311, S.1313, S.1314
D.4p_S.1313	waarvan: betaald aan de subsector lagere overheid (S.1313) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1314

Code	Variabelen	Functie	Indeling naar sectoren ⁽¹⁾
D.4p_S.1314	waarvan: betaald aan de subsector socialezekerheidsfondsen (S.1314) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1313
D.62+D.632	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) en sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.62	Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) ⁽⁸⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.632	Sociale overdrachten in natura — aangekochte marktproducten ⁽⁸⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.2+D.29+D.5+D.8	Intermediair verbruik + Niet-productgebonden belastingen op productie + Belastingen op inkomen, vermogen enz. + Correctie voor mutaties in pensioenrechten	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.2	Intermediair verbruik	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.29+D.5+D.8	Niet-productgebonden belastingen op productie + Belastingen op inkomen, vermogen enz. + Correctie voor mutaties in pensioenrechten	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7	Overige inkomensoverdrachten ⁽²⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1311	waarvan: betaald aan de subsector centrale overheid (S.1311) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1312	waarvan: betaald aan de subsector deelstaatoverheid (S.1312) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1311, S.1313, S.1314
D.7p_S.1313	waarvan: betaald aan de subsector lagere overheid (S.1313) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1314
D.7p_S.1314	waarvan: betaald aan de subsector socialezekerheidsfondsen (S.1314) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1313
D.9	Kapitaaloverdrachten ⁽²⁾ ⁽⁵⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.92p	waarvan: investeringsbijdragen ⁽²⁾ ⁽³⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.13
D.9p_S.1311	waarvan: betaald aan de subsector centrale overheid (S.1311) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1312, S.1313, S.1314
D.9p_S.1312	waarvan: betaald aan de subsector deelstaatoverheid (S.1312) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1311, S.1313, S.1314
D.9p_S.1313	waarvan: betaald aan de subsector lagere overheid (S.1313) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1314

Code	Variabelen	Functie	Indeling naar subsectoren ⁽¹⁾
D.9p_S.1314	waarvan: betaald aan de subsector socialezekerheidsfondsen (S.1314) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1313
TE	Totaal uitgaven	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.3	Consumptieve bestedingen	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.31	Individuele consumptieve bestedingen ⁽⁴⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.32	Collectieve consumptieve bestedingen ⁽⁴⁾	Afdelingen Cofog Groepen Cofog ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

⁽¹⁾ Indeling van overheid naar subsector:

- S.13 Overheid
- S.1311 Centrale overheid
- S.1312 Deelstaatoverheid
- S.1313 Lagere overheid
- S.1314 Socialezekerheidsfondsen

⁽²⁾ Gegevens voor de subsectoren moeten binnen elke subsector worden geconsolideerd, maar niet tussen subsectoren. De gegevens voor sector S.13 zijn gelijk aan de som van de gegevens voor de subsectoren, met uitzondering van de posten D.4, D.7 en D.9 (en de subposten daarvan), die tussen de subsectoren moeten worden geconsolideerd (met informatie over transactiepartners).

⁽³⁾ Op vrijwillige basis voor subsectoren.

⁽⁴⁾ Verplicht voor het totaal van Cofog-groepen.

⁽⁵⁾ In D.9p mogen geen bedragen voor D.995 worden opgenomen. D.995 moet worden afgetrokken van D.99r.

⁽⁶⁾ Op vrijwillige basis.

⁽⁷⁾ Verstrekken met ingang van referentiejaar 2001.

⁽⁸⁾ Gegevens voor referentiejaar vóór 2012 kunnen op vrijwillige basis worden ingediend. Indiening met ingang van 2012 is verplicht.

Tabel 12 — Tabellen per bedrijfstak en per regio (NUTS niveau 3)

Code	Variabelen	Indeling ⁽¹⁾
B1.g	1. Toegevoegde waarde (bruto) tegen basisprijzen (lopende prijzen) 2. Werkzame personen ⁽²⁾ (1 000)	A*10
ETO	— Totaal	A*10
EEM	— Werknemers	A*10
POP	3. Bevolking (1 000)	

⁽¹⁾ Er kan gebruik worden gemaakt van de volgende geaggregeerde posities van indeling A*10 van de NACE Rev 2:

- (G, H, I en J) in plaats van (G, H en I) en (J);
- (K, L, M en N) in plaats van (K), (L) en (M en N);
- (O, P, Q, R, S, T en U) in plaats van (O, P en Q) en (R, S, T en U).

⁽²⁾ Werkzame personen en werknemers: ingezetenen en niet-ingezetenen in dienst van ingezetene producerende eenheden (binnenlands begrip).

Tabel 13 — Rekeningen van de huishoudens per regio (NUTS niveau 2)

Rekening voor bestemming van primaire inkomens van huishoudens (S.14)			
Code	Gebruik	Code	Middelen
D.4	1. Inkomen uit vermogen	B.2n/B.3n	3. Netto-exploitatieoverschot/netto gemengd inkomen
B.5n	2. Saldo primaire inkomens (netto)	D.1	4. Beloning van werknemers
		D.4	5. Inkomen uit vermogen

Rekening voor bestemming van primaire inkomens van huishoudens (S.14)			
Code	Gebruik	Code	Middelen
Secundaire inkomensverdelingsrekening van huishoudens (S.14)			
Code	Gebruik	Code	Middelen
D.5	6. Belastingen op inkomen, vermogen enz.	B.5	10. Saldo primaire inkomens (netto)
D.61	7. Sociale premies (netto)	D.62	11. Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura)
D.7	8. Overige inkomensoverdrachten	D.7	12. Overige inkomensoverdrachten
B.6n	9. Beschikbaar inkomen (netto)		
Consumptieve bestedingen van huishoudens (S.14)			
P.3	13. Consumptieve bestedingen van huishoudens ⁽¹⁾		

⁽¹⁾ Op vrijwillige basis

Tabel 15 — Aanbodtabel tegen basisprijzen, inclusief de overgang naar aankooprijzen (lopende prijzen en prijzen van het voorgaande jaar ⁽¹⁾)

n=64, m=64

		Bedrijfstakken (NACE A*64) 1 2 3 4 ..... n	Σ (1)	Invoer cif ⁽²⁾	Totale aanbod tegen basisprijzen	Handels- en vervoersmarges	Saldo van pro- ductgebonden belastingen en subsidies	Totaal aanbod tegen aankooprijzen
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	(1)	Output per productgroep en per bedrijfstak tegen basisprijzen		a) Intra-EU cif ⁽²⁾ a1) uit S.2I lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone (cif) ⁽²⁾ a2) uit S.xx (S.21 - S.2I) lidstaten die de euro niet als munt hebben en instellingen en organen van de Europese Unie (met uitzondering van de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone) (cif) ⁽²⁾ b) Extra-EU cif ⁽²⁾ c) Totaal				
2								
3								
4								
.								
.								
Productgroepen (CPA)								
.								
.								
m								
Σ (1)		Totale output per bedrijfstak						
Correctieposten:								
— Cif/fob-correctie invoer	(2)	—				—	—	
— Directe aankopen ingezetenen in het buitenland		—				—	—	
(1) + (2)								
Totaal, waarvan:								
— Marktoutput	(3)							
— Output voor eigen finaal gebruik								
— Niet-marktoutput								

⁽¹⁾ Vrijwillige indiening van gegevens over prijzen voor de voorgaande jaren voor de referentiejaar 2010-2014. Vanaf referentiejaar 2015 is indiening verplicht.

⁽²⁾ Invoer wordt als volgt uitgesplitst:

a) S.21: lidstaten en instellingen en organen van de Europese Unie (S.21),

a1) S.2I: lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone;

a2) S.xx (S.21 - S.2I): lidstaten die de euro niet als munt hebben en instellingen en organen van de Europese Unie (met uitzondering van de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone); en

b) S.22: niet-lidstaten en internationale organisaties die geen ingezetene van de Europese Unie zijn,

waarbij in aanmerking wordt genomen dat:

— de uitsplitsing naar EMU en EU de samenstelling zoals die er aan het einde van de referentieperiode uitziet, moet weergeven ('veranderende samenstelling');

— de lidstaten die de euro als munt hebben alle onder a), a1), a2) en b) vermelde uitsplitsingen moeten verstrekken; de lidstaten die de euro niet als munt hebben dienen de onder a) en b) vermelde uitsplitsingen te verstrekken; het verstrekken van de onder a1) en a2) vermelde uitsplitsingen geschiedt op vrijwillige basis;

— de gegevens in lopende prijzen en in prijzen voor het voorgaande jaar moeten worden ingediend.

⁽³⁾ Voor de gegevens per productgroep in de aanbod- en gebruikstabellen en de input-outputtabellen moet het binnenlands begrip worden gebruikt. Aanpassingen aan het nationale begrip (directe aankopen door ingezetenen in het buitenland) worden opgenomen in de rijtotalen in deel (2) van de tabel. De invoer (cif) per productgroep omvat niet de directe aankopen door ingezetenen in het buitenland.

Tabel 16 — Gebruikstabel tegen aankooprijzen () (lopende prijzen en prijzen van het voorgaande jaar ⁽¹⁾)

n=64, m=64

		Bedrijfstakken (NACE A*64) 1 2 3..... n	Σ (1)	Finaal gebruik a) b) c) d) e) f) g) h) i) j) k) l)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Productgroepen (CPA)	1 2 3 . . . . . m	(1) Intermediair verbruik tegen aankooprijzen per productgroep en per bedrijfstak		Finaal gebruik tegen aankooprijzen: ⁽²⁾ Consumptieve bestedingen: a) door huishoudens b) door izw's t.b.v. huishoudens c) door de overheid d) totaal Bruto-investeringen: e) bruto-investeringen in vaste activa f) veranderingen in voorraden ⁽²⁾ g) saldo aan- en verkopen van kostbaarheden ⁽²⁾ h) veranderingen in voorraden en kostbaarheden i) totaal Uitvoer fob: ⁽³⁾ j) intra-EU j1) — naar S.2I: lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone ⁽³⁾ j2) — naar S.xx (S.21 - S.2I): lidstaten die de euro niet als munt hebben en instellingen en organen van de Europese Unie (met uitzondering van de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone) ⁽³⁾ k) extra-EU ⁽³⁾ l) totaal		
	Σ (1)					
Correctieposten:						
	— Cif/fob-correctie uitvoer	—		alleen uitvoer	alleen uitvoer	
	— Directe aankopen door ingezetenen in het buitenland	—		alleen consumptieve bestedingen van huishoudens	alleen consumptieve bestedingen van huishoudens	
	— Aankopen door niet-ingezetenen op binnenlands grondgebied	—		alleen consumptieve bestedingen van huishoudens en uitvoer	alleen consumptieve bestedingen van huishoudens en uitvoer	

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Σ (2) + Σ (3)	(4)					
— Beloning van werknemers ⁽⁴⁾ Lonen ⁽⁴⁾				—	—	—
— Saldo van overige belastingen en subsidies op productie ⁽⁴⁾				—	—	—
— Verbruik van vaste activa ⁽⁴⁾	(5)		—		—	—
— Exploitatieoverschot (netto) ⁽⁴⁾				—	—	—
— Exploitatieoverschot (bruto) ⁽⁴⁾				—	—	—
— Gemengd inkomen (bruto) ⁽⁴⁾				—	—	—
Toegevoegde waarde (bruto) tegen ba- sisprijzen	(6)			—	—	—
Totale output tegen basisprijzen	(7)			—	—	—
Aanvullende vrijwillige gegevens:						
— Bruto-investeringen in vaste activa	(8)(2)			—		
— Bruto-kapitaalgoederenvoorraad				—		
— Gewerkte uren (1 000)				—		

(*) De onderstaande vijf aanvullende tabellen moeten om de vijf jaar worden ingediend (voor referentiejaren eindigend op 0 of 5). Indiening van deze vijf aanvullende tabellen in lopende prijzen is verplicht, indiening in prijzen voor het voorgaande jaar geschiedt op vrijwillige basis.

De vijf tabellen zijn:

- gebruikstabel tegen basisprijzen (rijblokken (1) - (7));
- gebruikstabel voor binnenlandse output tegen basisprijzen (rijblokken (1) - (2));
- gebruikstabel voor invoer tegen basisprijzen (rijblokken (1) - (2));
- tabel voor handels- en vervoersmarges (rijblokken (1) en (2));
- tabel voor het saldo van productgebonden belastingen en subsidies (rijblokken (1) en (2)).

(1) Vrijwillige indiening van gegevens over prijzen voor de voorgaande jaren voor de referentiejaren 2010-2014. Vanaf referentiejaar 2015 is indiening verplicht.

(2) Op vrijwillige basis.

(3) Uitvoer wordt als volgt uitgesplitst:

j) S.21: lidstaten en instellingen en organen van de Europese Unie;

j1) S.21: lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone;

j2) S.xx (S.21 - S.21): lidstaten die de euro niet als munt hebben en instellingen en organen van de Europese Unie (met uitzondering van de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone); en

k) S.22: niet-lidstaten en internationale organisaties die geen ingezetenen van de Europese Unie zijn, waarbij in aanmerking wordt genomen dat:

- de uitsplitsing naar EMU en EU de samenstelling zoals die er aan het einde van de referentieperiode uitziet, moet weergeven ('veranderende samenstelling');
- de lidstaten die de euro als munt hebben alle onder j), j1), j2) en k) vermelde uitsplitsingen moeten verstrekken; de lidstaten die de euro niet als munt hebben dienen de onder a) en b) vermelde uitsplitsingen te verstrekken; het verstrekken van de onder a1) en a2) vermelde uitsplitsingen geschiedt op vrijwillige basis;
- de gegevens in lopende prijzen en in prijzen voor het voorgaande jaar moeten worden ingediend.

(4) Indiening van gegevens in lopende prijzen is verplicht, indiening in prijzen voor het voorgaande jaar geschiedt op vrijwillige basis.

(5) Voor de gegevens per productgroep in de aanbod- en gebruikstabellen en de input-outputtabellen moet het binnenlands begrip worden gebruikt. Aanpassingen aan het nationale begrip (directe aankopen door ingezetenen in het buitenland en aankopen door niet-ingezetenen op binnenlands grondgebied) worden opgenomen in de rijtotaal in deel (3) van de tabel. Consumptieve bestedingen van de huishoudens per productgroep omvatten niet de directe aankopen door ingezetenen in het buitenland. Consumptieve bestedingen van de huishoudens per productgroep omvatten wel aankopen door niet-ingezetenen op binnenlands grondgebied. Uitvoer (fob) per product omvat niet de aankopen door niet-ingezetenen op binnenlands grondgebied.

Tabel 17 — Symmetrische input-outputtabel tegen basisprijzen (**) (productgroep x productgroep (*))

(lopende prijzen ⁽⁴⁾)

n=64

		Productgroepen 1 2 3.....n	Σ (1)	Finaal gebruik a) b) c) d) e) f) g) h) i) j) k) l)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Productgroepen	(1)	Intermediair verbruik tegen basisprijzen (productgroep x productgroep)		Finaal gebruik tegen basisprijzen: ⁽³⁾ Consumptieve bestedingen: a) door huishoudens b) door izw's t.b.v. huishoudens c) door de overheid d) totaal Bruto-investeringen: e) bruto-investeringen in vaste activa f) veranderingen in voorraden ⁽¹⁾ g) saldo aan- en verkopen van kostbaarheden ⁽¹⁾ h) veranderingen in voorraden en kostbaarheden i) totaal Uitvoer: ⁽²⁾ j) intra-EU j1) — naar S.2I: lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone ⁽²⁾ j2) — naar S.xx (S.21 - S.2I): lidstaten die de euro niet als munt hebben en instellingen en organen van de Europese Unie (met uitzondering van de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone) k) extra-EU ⁽²⁾ l) totaal		
	1 2 3 . . . n					
Σ (1)	(2)	Totaal intermediair verbruik tegen basisprijzen per productgroep		Finaal gebruik tegen basisprijzen per type		Totaal gebruik tegen basisprijzen
Gebruik van ingevoerde productgroepen (***)		Totaal intermediair verbruik van ingevoerde productgroepen per productgroep, cif		Finaal gebruik van ingevoerde productgroepen, cif		Totale invoer
Saldo van productgebonden belastingen en subsidies	(3)	Saldo productgebonden belastingen en subsidies per productgroep		Saldo productgebonden belastingen en subsidies per type finaal gebruik		Totaal saldo van productgebonden belastingen en subsidies
Σ (1) + (3)	(4)	Totaal intermediair verbruik tegen aankooprijzen per productgroep		Totaal finaal gebruik per type tegen aankooprijzen		Totaal gebruik tegen aankooprijzen

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
— Beloning van werknemers Lonen	(5)					
— Saldo van overige belastingen en subsidies op productie				—	—	—
— Verbruik van vaste activa				—	—	—
— Exploitatieoverschot (netto)				—	—	—
— Exploitatieoverschot (bruto)				—	—	—
— Gemengd inkomen (bruto) (1)				—	—	—
Toegevoegde waarde (bruto) tegen basisprijzen	(6)			—	—	—
Totale output tegen basisprijzen	(7)			—	—	—
Invoer intra-EU cif (2)						
— invoer uit S.2I lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone (cif) (2)				—	—	—
— invoer uit S.xx (S.21 - S.2I) lidstaten die de euro niet als munt hebben en instellingen en organen van de Europese Unie (met uit- zondering van de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone) (cif) (2)	(8)			—	—	—
Invoer extra-EU cif (2)				—	—	—
Σ (8)	(9)	Invoer cif per productgroep				
Totale aanbod tegen basisprijzen	(10)	Aanbod tegen basisprijzen per pro- ductgroep				

(*) Bedrijfstak x bedrijfstak, mits dit een goede benadering geeft voor productgroep x productgroep.

(**) Indiening van de twee onderstaande aanvullende tabellen in lopende prijzen is verplicht:

- symmetrische input-outputtabel voor de binnenlandse output tegen basisprijzen (rijblok (1), rijblok (2), rij "gebruik van ingevoerde productgroepen", rijblokken (3) en (4));
- symmetrische input-outputtabel voor invoer tegen basisprijzen (rijblokken (1) - (2)).

(***) Alleen voor de subtabel voor binnenlandse output.

(1) Op vrijwillige basis.

(2) In- en uitvoer wordt als volgt uitgesplitst:

j) S.21: lidstaten en instellingen en organen van de Europese Unie;

j1) S.2I: lidstaten die de euro als munt hebben, de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone;

j2) S.xx (S.21 - S.2I): lidstaten die de euro niet als munt hebben en instellingen en organen van de Europese Unie (met uitzondering van de Europese Centrale Bank en andere instellingen en organen van de eurozone), en

k) S.22: niet-lidstaten en internationale organisaties die geen ingezetenen van de Europese Unie zijn,

waarbij in aanmerking wordt genomen dat:

— de uitsplitsing naar EMU en EU de samenstelling zoals die er aan het einde van de referentieperiode uitziet, moet weergeven („veranderende samenstelling”);

— de lidstaten die de euro als munt hebben alle onder j), j1), j2) en k) vermelde uitsplitsingen moeten verstrekken; de lidstaten die de euro niet als munt hebben dienen de onder a) en b) vermelde uitsplitsingen te verstrekken; het verstrekken van de onder a1) en a2) vermelde uitsplitsingen geschiedt op vrijwillige basis;

— de gegevens worden ingediend in lopende prijzen.

(3) Voor de gegevens per productgroep in de aanbod- en gebruikstabellen en de input-outputtabellen moet het binnenlands begrip worden gebruikt. Aanpassingen aan het nationale begrip (directe aankopen door ingezetenen in het buitenland en aankopen door niet-ingezetenen op binnenlands grondgebied) worden opgenomen als rijtotalen. Consumptieve bestedingen van de huishoudens per productgroep omvatten niet de directe aankopen door ingezetenen in het buitenland. Consumptieve bestedingen van de huishoudens per productgroep omvatten wel aankopen door niet-ingezetenen op binnenlands grondgebied. Uitvoer (fob) per product omvat niet de aankopen door niet-ingezetenen op binnenlands grondgebied.

(4) Indiening van alle symmetrische input-outputtabellen in prijzen voor het voorgaande jaar is vrijwillig.

Tabel 20 — Vaste activa naar bedrijfstak en aard van de activa (standen)

Code	Variabelen	Indeling Bedrijfstakken ⁽¹⁾	Vervangings- waarde in lopende prijzen	Vervangings- waarde in prijzen voor het voorgaande jaar
AN.11g	1. Vaste activa (bruto)		x	x
AN.111g	2. Woningen (bruto)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.112g	3. Overige bouwwerken (bruto)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.113g+AN.114g	4. Machines en apparatuur (bruto) + wapensystemen (bruto)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1131g	5. Vervoermiddelen (bruto)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1132g	6. ICT-apparatuur (bruto)		x	x
AN.11321g	7. Gegevensverwerkende appa- raatuur (bruto)		x	x
AN.11322g	8. Telecommunicatie- appa- raatuur (bruto)		x	x
AN.1139g+AN.114g	9. Overige machines en appa- raatuur (bruto) + wapensystemen (bruto)		x	x
AN.115g	10. In cultuur gebrachte biologische hulpbronnen (bruto)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.117g	11. Intellectuele eigendommen (bru- to)		x	x
AN.1173g	12. Computerprogrammatuur en databanken (bruto)		x	x
AN.11n	13. Vaste activa (netto)		x	x
AN.111n	14. Woningen (netto)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.112n	15. Overige bouwwerken (netto)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.113n+AN.114n	16. Machines en apparatuur (netto) + wapensystemen (netto)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1131n	17. Vervoermiddelen (netto)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1132n	18. ICT-apparatuur (netto)		x	x
AN.11321n	19. Gegevens- verwerkende appa- raatuur (netto)		x	x
AN.11322n	20. Telecommunicatie- appa- raatuur (netto)		x	x
AN.1139n+AN.114n	21. Overige machines en appa- raatuur (netto) + wapensystemen (netto)		x	x
AN.115n	22. In cultuur gebrachte biologische hulpbronnen (netto)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.117n	23. Intellectuele eigendommen (net- to)		x	x
AN.1173n	24. Computerprogrammatuur en databanken (netto)		x	x

⁽¹⁾ A*21 verplicht
A*38/A*64: op vrijwillige basis.
Indien geen indeling is aangegeven: totale economie.

Tabel 22 — Bruto-investeringen in vaste activa (BIVA) naar bedrijfstak en actief (transacties)

Code	Variabelen	Indeling Bedrijfstakken ⁽¹⁾	Lopende prijzen	Prijzen voorgaand jaar en kettingindex-cijfers volume ⁽³⁾
P.51g_AN.11	1. BIVA		x	x
P.51g_AN.111	2. BIVA (woningen)	A*21/A*38/A*64	x	x
P.51g_AN.112	3. BIVA (overige bouwwerken)	A*21/A*38/A*64	x	x
P.51g_AN.113+AN.114	4. BIVA in machines en apparatuur + wapensystemen	A*21/A*38/A*64	x	x
P.51g_AN.1131	5. BIVA (vervoermiddelen)	A*21/A*38/A*64	x	x
P.51g_AN.1132	6. BIVA (ICT-apparatuur) ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.11321	7. BIVA (gegevensverwerkende apparatuur) ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.11322	8. BIVA (telecommunicatie-apparatuur) ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.1139+AN.114	9. BIVA (overige machines en apparatuur + wapensystemen) ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.115	10. BIVA (in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen)	A*21/A*38/A*64	x	x
P.51g_AN.117	11. BIVA (intellectuele eigendommen)		x	x
P.51g_AN.1173	12. BIVA (computer-programmatuur en databanken) ⁽²⁾		x	x

⁽¹⁾ A*21 verplicht

A*38/A*64: op vrijwillige basis.

Indien geen indeling is aangegeven: totale economie.

⁽²⁾ Indiening op vrijwillige basis voor referentiejaar vóór 2000. Indiening voor referentiejaar met ingang van 2000 is verplicht.

⁽³⁾ Voor het referentiejaar 1995 hoeven geen gegevens in prijzen van het voorgaande jaar te worden ingediend.

Tabel 26 — Balansen voor niet-financiële activa

Code	Variabelen	Indeling sectoren
AN.1	1. Geproduceerde niet-financiële activa ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.11+AN.12	2. Vaste activa + voorraden ⁽¹⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.11	3. Vaste activa ⁽²⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.111	4. Woningen	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.112	5. Overige bouwwerken ⁽²⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1121	6. Gebouwen m.u.v. woningen ⁽¹⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1122	7. Grond-, weg- en waterbouwkundige werken ⁽¹⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.113+AN.114	8. Machines en apparatuur + wapensystemen ⁽²⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.115	9. In cultuur gebrachte biologische hulpbronnen ⁽²⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.117	10. Intellectuele eigendommen ⁽²⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.1171	11. Onderzoek en ontwikkeling ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15

Code	Variabelen	Indeling sectoren
AN.1172	12. Exploratie en evaluatie van minerale reserves ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1173	13. Computerprogrammatuur en databanken ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1174	14. Originelen op het gebied van woord, beeld en geluid ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1179	15. Overige intellectuele eigendommen ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.12	16. Voorraden ⁽¹⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.13	17. Kostbaarheden ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.2	18. Niet-geproduceerde niet-financiële activa ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.21	19. Natuurlijke hulpbronnen ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.211	20. Grond	S.1 ⁽³⁾ , S.11 ⁽³⁾ , S.12 ⁽³⁾ , S.13 ⁽³⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.212	21. Minerale en energiereserves ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.213 + AN.214	22. Niet in cultuur gebrachte biologische hulpbronnen en waterreserves ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.215	23. Overige natuurlijke hulpbronnen ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.22	24. Contracten, leases en vergunningen ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.23	25. Saldo aan- en verkopen van goodwill en marketingactiva ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15

Eenheid: lopende prijzen.

⁽¹⁾ Gegevens voor referentiejaar vóór 2012 kunnen op vrijwillige basis worden ingediend. Indiening voor referentiejaar met ingang van 2012 is verplicht.

⁽²⁾ Gegevens voor referentiejaar vóór 2000 kunnen op vrijwillige basis worden ingediend. Indiening van gegevens voor de jaren 2000 - 2011 is alleen verplicht voor de totale economie. Indiening voor de totale economie en voor de institutionele sectoren is voor referentiejaar met ingang van 2012 verplicht.

⁽³⁾ Op vrijwillige basis.

⁽⁴⁾ Eerste indiening in 2017.

Tabel 27 ⁽¹⁾ — Driemaandelijke financiële rekeningen van de overheid

Code	Transactie / Saldo	Activa / passiva	Sectoren en subsectoren ⁽²⁾ ⁽³⁾
F	Financiële transacties	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.2	Chartaal geld en deposito's	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.21	Chartaal geld	Passiva	S.1311
F.3	Schuldbewijzen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.31	Kortlopende schuldbewijzen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.32	Langlopende schuldbewijzen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.4	Leningen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.41	Kortlopende leningen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

Code	Transactie / Saldo	Activa / passiva	Sectoren en subsectoren ⁽²⁾ ⁽³⁾
F.42	Langlopende leningen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.51	Deelnemingen	Activa	S.13
F.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	Activa	S.13
F.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantieregelingen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.63+F.64+F.65	Pensioenrechten, aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders en rechten op niet-pensioenuitkeringen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.8	Overige vorderingen / schulden	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
LE	Saldo	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.1	Monetair goud en bijzondere trekkingsrechten (SDR's)	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.2	Chartaal geld en deposito's	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.21	Chartaal geld	Passiva	S.1311
AF.3	Schuldbewijzen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.31	Kortlopende schuldbewijzen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.32	Langlopende schuldbewijzen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.4	Leningen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.41	Kortlopende leningen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.42	Langlopende leningen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.51	Deelnemingen	Activa	S.13
AF.52	Aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	Activa	S.13

Code	Transactie / Saldo	Activa / passiva	Sectoren en subsectoren ⁽²⁾ ⁽³⁾
AF.6	Verzekerings-, pensioen- en standaardgarantie-regelingen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.61	Technische voorzieningen schadeverzekering	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.63+AF.64+AF.65	Pensioenrechten, aanspraken van pensioenfondsen op pensioenbeheerders en rechten op niet-pensioenuitkeringen	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.66	Voorzieningen voor claims in het kader van standaardgaranties	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.7	Financiële derivaten en aandelenopties voor werknemers	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.8	Overige vorderingen / schulden	Activa / passiva	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
	Informatie over transactiepartners ⁽⁴⁾ / Transacties		
F.31	Kortlopende schuldbewijzen	Activa	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
F.32	Langlopende schuldbewijzen	Activa	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
F.41	Kortlopende leningen	Activa	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11, S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁵⁾
F.41	Kortlopende leningen	Passiva	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.2 ⁽⁵⁾
F.42	Langlopende leningen	Activa	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11, S.12 ⁽⁴⁾ , S.128+S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁴⁾
F.42	Langlopende leningen	Passiva	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.2 ⁽⁵⁾
F.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	Activa	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
	Informatie over transactiepartners ⁽⁴⁾ / Saldo		
AF.31	Kortlopende schuldbewijzen	Activa	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
AF.32	Langlopende schuldbewijzen	Activa	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
AF.41	Kortlopende leningen	Activa	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11, S.12 ⁽⁵⁾ , S.128 +S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁵⁾
AF.41	Kortlopende leningen	Passiva	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128 +S.129, S.2 ⁽⁵⁾
AF.42	Langlopende leningen	Activa	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11, S.12 ⁽⁵⁾ , S.128 +S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁵⁾

Code	Transactie / Saldo	Activa / passiva	Sectoren en subsectoren ⁽²⁾ ⁽³⁾
AF.42	Langlopende leningen	Passiva	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11 ⁽²⁾ , S.12 ⁽²⁾ , S.128 +S.129, S.2 ⁽²⁾
AF.5	Deelnemingen en aandelen of rechten van deelneming in beleggingsfondsen	Activa	S.1311 en S.1314 tegenover: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2

⁽¹⁾ Wanneer lidstaten tabel 27 voor het eerst indienen, delen zij de Commissie (Eurostat) mee welke bronnen en methoden voor het verzamelen van de gegevens zijn gebruikt. Bij het indienen van herziene gegevens stellen de lidstaten de Commissie (Eurostat) in kennis van eventuele wijzigingen in de oorspronkelijke omschrijving.

⁽²⁾ Indeling van de overheid naar subsector:

- S.13 Overheid
- S.1311 Centrale overheid
- S.1312 Deelstaatoverheid
- S.1313 Lagere overheid
- S.1314 Socialezekerheidsfondsen

⁽³⁾ Consolidatie:

- S.13 Geconsolideerd en niet-geconsolideerd
- overige subsectoren: geconsolideerd.

⁽⁴⁾ Informatie over transactiepartners — partnersectoren en -subsectoren:

- S.11 Niet-financiële vennootschappen
- S.12 Financiële instellingen
- S.128+S.129 Verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen
- S.14+S.15 Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens
- S.2 Buitenland

⁽⁵⁾ Op vrijwillige basis.

Tabel 28 — Driemaandelijke overheidsschuld („Maastrichtschuld”) voor de overheid

Code	Passiva ⁽¹⁾	Sectoren en subsectoren ⁽²⁾ ⁽³⁾
GD	Totaal	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.2	Chartaal geld en deposito's	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.21	Chartaal geld	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.22 +AF.29	Deposito's	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.3	Schuldbewijzen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.31	Kortlopende leningen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.32	Langlopende leningen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.4	Leningen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.41	Kortlopende leningen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.42	Langlopende leningen	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

⁽¹⁾ Nominale waarde van de uitstaande schuld aan het eind van het kwartaal.

⁽²⁾ Indeling van de overheid naar subsector:

- S.13 Overheid
- S.1311 Centrale overheid
- S.1312 Deelstaatoverheid
- S.1313 Lagere overheid
- S.1314 Socialezekerheidsfondsen

⁽³⁾ Gegevens voor de subsectoren moeten binnen elke subsector worden geconsolideerd, maar niet tussen subsectoren.

Tabel 29 — Verworven pensioenrechten in de sociale verzekering ⁽⁷⁾ ⁽⁸⁾

Relaties	Code	Rijnr.	Registratie	Standaardrekeningen						Niet in de standaardrekeningen		Totaal pensioenregelingen	Transactiepartners: Pensioenrechten niet-ingezeten huishoudens ⁽⁴⁾
			Pensioenbeheerder	Niet-overheid			Overheid			Pensioenregelingen sociale zekerheid			
			Toegezegde-premie-regelingen	Toegezegde-uitkerings-regelingen en overige ⁽¹⁾ regelingen zonder toegezegde premies	Totaal	Toegezegde-premie-regelingen	Toegezegde-uitkeringsregelingen voor werknemers van de overheid ⁽²⁾						
							Ingedeeld bij financiële instellingen	Ingedeeld bij overheid ⁽³⁾	Ingedeeld bij de overheid				
			Code	XPC1W	XPB1W	XPCB1W	XPCG	XPBG12	XPBG13	XPBOUT13	XP1314		
Kolomnummer	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J			
			Beginbalans										
	XAF63LS	1	Pensioenrechten										
			Mutaties in pensioenrechten a.g.v. van transacties										
Σ 2.1 tot 2.4 – 2.5	XD61p	2	Toename van pensioenrechten a.g.v. sociale premies										
	XD6111	2.1	Werkelijke sociale premies t.l.v. werkgevers										
	XD6121	2.2	Toegerekende sociale premies t.l.v. werkgevers										
	XD6131	2.3	Werkelijke sociale premies t.l.v. huishoudens										
	XD6141	2.4	Aanvullingen sociale premies t.l.v. huishoudens ⁽⁵⁾										

Relaties	Code	Rijnr.	Registratie	Standaardrekeningen						Niet in de standaardrekeningen		Totaal pensioenregeringen	Transactiepartners: Pensioenrechten niet-ingezeten huishoudens (*)
			Pensioenbeheerder	Niet-overheid			Overheid						
			Code	Toegezegde-premie-regelingen	Toegezegde-uitkerings-regelingen en overige (1) regelingen zonder toegezegde premies	Totaal	Toegezegde-premie-regelingen	Toegezegde-uitkeringsregelingen voor werknemers van de overheid (2)			Pensioenregeringen sociale zekerheid		
								Ingedeeld bij financiële instellingen	Ingedeeld bij overheid (3)	Ingedeeld bij de overheid			
			Kolomnummer	XPC1W	XPB1W	XPCB1W	XPCG	XPBG12	XPBG13	XPBOUT13	XP1314		
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J			
	XD61SC	2.5	Minus: Vergoeding voor de pensioenregeling										
	XD619	3	Overige (actuariële) mutaties in pensioenrechten in pensioenregeringen in het kader van de sociale zekerheid										
	XD62p	4	Afname van pensioenrechten a.g.v. betaling van pensioenuitkeringen										
2 + 3 - 4	XD8	5	Mutaties in pensioenrechten a.g.v. sociale premies en pensioenuitkeringen										
	XD81	6	Overdracht van pensioenrechten tussen regelingen										
	XD82	7	Mutaties in pensioenrechten a.g.v. na onderhandelingen vastgestelde wijzigingen in de structuur van de regeling										

Relaties	Code	Rijnr.	Registratie	Standaardrekeningen					Niet in de standaardrekeningen		Totaal pensioenregelingen	Transactiepartners: Pensioenrechten niet-ingezeten huishoudens (*)
			Pensioenbeheerder	Niet-overheid			Overheid					
			Toegezegde-premie-regelingen	Toegezegde-uitkeringsregelingen en overige (1) regelingen zonder toegezegde premies	Totaal	Toegezegde-premie-regelingen	Toegezegde-uitkeringsregelingen voor werknemers van de overheid (2)			Pensioenregelingen sociale zekerheid		
							Ingedeeld bij financiële instellingen	Ingedeeld bij overheid (3)	Ingedeeld bij de overheid			
			Code	XPC1W	XPB1W	XPCB1W	XPCG	XPBG12	XPBG13	XPBOUT13		
Kolomnummer	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J		
Mutaties in pensioenrechten a.g.v. overige stromen												
	XK7	8	Mutaties in rechten a.g.v. waar-deringsverschillen (6)									
	XK5	9	Mutaties in rechten a.g.v. overige volumemutaties (6)									
Eindbalans												
1+ Σ 5 tot 9	XAF63LE	10	Pensioenrechten									
Gerelateerde indicatoren												
	XP1	11	Output									

(1) Dergelijke andere toegezegdepremiereregelingen, vaak hybride regelingen genoemd, hebben zowel een toegezegde-uitkerings- als een toegezegdepremie-element.

(2) Door de overheid voor haar eigen huidige en voormalige werknemers georganiseerde regelingen.

(3) Niet-autonome toegezegde-uitkeringsregelingen, waarvan de pensioenrechten worden geregistreerd in de standaardrekeningen.

(4) Tegenboekingen voor niet-ingezeten huishoudens worden alleen afzonderlijk opgenomen wanneer de pensioenrelaties met het buitenland significant zijn.

(5) Deze aanvullingen vormen het rendement van de aanspraken van de deelnemers op de pensioenregelingen, zowel via inkomen uit beleggingen van activa in toegezegdepremiereregelingen als via de daling van de toegepaste discontovoet bij toegezegde-uitkeringsregelingen.

(6) In de kolommen G en H moeten deze posten nader worden uitgesplitst op basis van de modelberekeningen die voor deze regelingen zijn gemaakt. Zwarte cellen zijn niet van toepassing; grijze cellen bevatten gegevens die niet in de standaardrekeningen staan.

(7) De gegevens voor kolommen G en H moeten drie sets omvatten die zijn gebaseerd op de actuariële berekeningen voor die pensioenregelingen. De datasets moeten het resultaat weergeven van een precisietoetsing aan de belangrijkste voor de berekeningen gebruikte parameters, als overeengekomen door statistici enerzijds en deskundigen die zich onder de auspiciën van de commissie Economisch Beleid bezighouden met ouder wordende bevolkingsgroepen anderzijds. De te gebruiken parameters worden toegelicht overeenkomstig artikel 2, lid 3 van deze verordening.

(8) Gegevens voor referentiejaar 2012 worden op vrijwillige basis ingediend. Indiening van gegevens is met ingang van referentiejaar 2015 verplicht.

Abonnementsprijzen 2013 (excl. btw, incl. verzendkosten voor normale verzending)

<i>Publicatieblad van de Europese Unie</i> , L- en C-serie, uitsluitend papieren versie	22 officiële talen van de Europese Unie	1 300 EUR per jaar
<i>Publicatieblad van de Europese Unie</i> , L- en C-serie, papieren versie + dvd (jaarlijks)	22 officiële talen van de Europese Unie	1 420 EUR per jaar
<i>Publicatieblad van de Europese Unie</i> , L-serie, uitsluitend papieren versie	22 officiële talen van de Europese Unie	910 EUR per jaar
<i>Publicatieblad van de Europese Unie</i> , L- en C-serie, dvd (maandelijks) (cumulatief)	22 officiële talen van de Europese Unie	100 EUR per jaar
<i>Supplement op het Publicatieblad van de Europese Unie</i> (S-serie: Overheidsopdrachten en aanbestedingen), dvd, verschijnt één keer per week	Meertalig: 23 officiële talen van de Europese Unie	200 EUR per jaar
<i>Publicatieblad van de Europese Unie</i> , C-serie „Vergelijkende onderzoeken”	Taal (talen) van het (de) vergelijkende onderzoek(en)	50 EUR per jaar

Het abonnement op het *Publicatieblad van de Europese Unie*, dat in de officiële talen van de Europese Unie verschijnt, is verkrijgbaar in 22 verschillende taalversies. Het abonnement omvat de L-serie (Wetgeving) en de C-serie (Mededelingen en bekendmakingen).

Ieder abonnement geldt slechts voor één enkele taalversie.

Overeenkomstig Verordening (EG) nr. 920/2005 van de Raad, bekendgemaakt in *Publicatieblad L 156* van 18 juni 2005, waarin is bepaald dat de instellingen van de Europese Unie tijdelijk niet verplicht zijn om alle rechtsbesluiten in het lers te redigeren en in die taal bekend te maken, worden de in het lers opgestelde nummers van het *Publicatieblad* apart verkocht.

Het abonnement op het *Supplement op het Publicatieblad van de Europese Unie* (S-serie: Overheidsopdrachten en aanbestedingen) omvat alle 23 officiële taalversies op één meertalige dvd.

Op verzoek kunnen de abonnees op het *Publicatieblad van de Europese Unie* eveneens de verschillende bijlagen van het *Publicatieblad* ontvangen. De abonnees worden op de hoogte gebracht van het verschijnen van bijlagen door middel van een „Bericht aan de lezer” in het *Publicatieblad van de Europese Unie*.

Verkoop en abonnementen

Abonnementen op verscheidene niet-kosteloze publicaties, zoals het abonnement op het *Publicatieblad van de Europese Unie*, zijn verkrijgbaar bij onze verkoopkantoren. Een lijst met verkoopkantoren is te vinden op het volgende internetadres:

http://publications.europa.eu/others/agents/index_nl.htm

Via EUR-Lex (<http://eur-lex.europa.eu>) heeft u direct en gratis toegang tot het recht van de Europese Unie. Op deze website kunt u het *Publicatieblad van de Europese Unie* raadplegen. U vindt er eveneens de Verdragen, de wetgeving, de jurisprudentie en de voorbereidende wetgevende besluiten.

Meer informatie over de Europese Unie is te vinden op de volgende website: <http://europa.eu>

Bureau voor publicaties van de Europese Unie
2985 Luxemburg
LUXEMBURG

NL